

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЯ

ГРЪЦКИ ИЗВОРИ
ЗА
БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

VIII

СЪСТАВИЛ

МИХАИЛ ВОЙНОВ

ПОД РЕДАКЦИЯТА НА

МИХАИЛ ВОЙНОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ЛЮБОМИР ЙОНЧЕВ

СОФИЯ

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

УВОД

Многобройни и разнообразни са предпоставките, които в края на XII в. довеждат до възстановяването на българската държава. В условията на развити феодални отношения центробежните сили във Византийската империя достигат на различни места до отцепнически движения. Ръководени от представители на поемната аристокрация, тези движения от своя страна се съпровождат от все по-ясно изразено недоволство на масите, чието икономическо положение непрекъснато се влошавало. Обединяването на държавната казна и намаляването на редовната войска са също последици от този процес на засилващи се вътрешни противоречия. От друга страна, за общите вътрешни неблагоприятия на империята немалко допринася и натискът на външните сили от изток и от запад.

След рухването на Първото българско царство положението на Византия временно се стабилизира и на Балканите отново се установява нейното господство. Кръстоносните походи обаче, които периодически започват да заляхват територията ѝ, имат решаващо значение за по-нататъшните политически събития на Балканския полуостров. Освен напите за успехите на кръстоносците известна роля изиграват и унгарските крале, искусно лавиращи между западните сили и Византия. В развоя на събитията се намесват и сръбските жупани, които от времето на Стефан Неман започват уворита борба за самостоятелна държава. Към всичко това се прибавят и непрекъснатите нападения на тюркските племена от север; те безпокоят империята още от времето, когато Първото българско царство преставя да съществува и да възпира набезите им. Нараства и заплахата от изток, където селджукините султани започват решителни настъпления срещу малоазийските владения на Византия. Положението на империята става още по-тежко, след като кръстоносците успяват да разкъсат на две нейните територии със създаването на Латинската империя в Цариград. Използвайки всички тези събития, възстановената българска държава успява значително да се закрепя. През царуването на Калоян и Иван Асен II тя става първостепенна сила на Балканския полуостров. Под ударите на вътрешен разногласия обаче наскоро и в нея започва упадък.

За всички тези събития от края на XI докъм средата на XIII в. ние разполагаме със сравнително многобройни писмени източници. Изобщо тази епоха е описана доста пълно и подробно в произведения от различен характер. Наред с чисто историческите съчинения, които вече не само отбелязват събитията, но често съдържат дълбока и цялостна преценка за тях, са запазени и други, по-малки съчинения, като писма, манастирски актове, грамоти и пр., съхранили ценни и интересни за нас сведения. По технически причини обаче в този том Гръцки извори за българската история ние помещаваме извадки само от гримавизантийски автори — от *Ана Комнина* (1083—1148), дъщеря на император Алексий I Комнин и жена на кесаря Никифор Вриений, от *Георги Акрополит* (роден в 1217 г.) и от *Теодор Скутарикот* (живял през втората половина на XIII в.).

Ана Комнина е авторка на прочутата Алексиада, която може да се смята като продължение на историята, написана от нейния съпруг Никифор Вриенний. Със своята работа тя си поставя за цел да прослави подвизите на царствения си баща. Макар написано с голямо пристрастие, това съчинение е забележителен и ценен извор за епохата. То ни разкрива интересно и увлекателно както външнополитическите събития и дипломатическите ходове на империята, така и събитията от вътрешен характер, станали през бурното царуване на този император. Ана Комнина е единственият автор, който предава по-подробно, макар и от византийско гледище, събитията около Първия кръстоносен поход. Също така заслужават внимание и подробностите, които намираме само у нея, във връзка с отношението на държавната власт към богомилското движение.

Не по-малко ценна е историята на Георги Акрополит. Добре осведомен автор, той е непосредствен очевидец и участник в събитията от XIII в. Неговото мемоарно съчинение има особено значение и поради това, че авторът му като висш служител на никейските императори лично е участвувал в дипломатическите акции и във военните действия.

Ценното в хрониката на Теодор Скутарийс, дълго време смятана за анонимна и известна под името *Σύγγραμμα χρονική*, е, че авторът ѝ в местата, заети от Георги Акрополит, е внесъл важни за българската история допълнения.

* * *

За разлика от предишните томове сега и гръцкия текст в скобки са посочени страниците и по изданието, от което са зети отделните откъси. Това ще даде възможност на тези, които си служат с изворите, да правят справки по оригиналното издание и да цитират и по него.

За улеснение при работата с отпечатаните латински и гръцки извори на края на тома даваме указател на латинските и гръцките извори, включени в досега излезлите томове от поредицата „Извори за българската история“.

* * *

Рецензентите на настоящия том Геновева Цанкова-Петкова и Петър Тивчев с някои свои бележки допривнесоха за неговото подобряване.

АНА КОМНИНА

Ана Комнина (1083—1148) е дъщеря на император Алексий I Комнин, заемал византийския престол от 1081 до 1118 г., и съпруга на кесаря Никифор Вриевий. По майчина линия тя е правнучка на българския цар Иван Владислав.

Не са редки случаите, когато между представителите на императорските фамилии изпъкват лица със забележително за времето си образование и голяма начетеност. Мадцино от тях обаче биха могли да се сравняват в това отношение с Ана Комнина. Богато кадарена личност, тя усвоила много прозвания на областите на всички преподавани тогава науки; освен необикновено красноречие притежавала рядката способност да мисли и да излага прекрасно своите мисли. След смъртта на баща си Ана се надявала да спечели престола за себе си и за своя съпруг. Император обаче станал нейният по-малък брат под името Йоан II. Огорчена, Ана се оттеглила в манастир, където прекарала останалата част от живота си. След смъртта на мъжа си (1138) тя се посветила на голямата задача да опише делата на своя бележит баща. Нейната история, наречена Алексиада, обхваща събитията от 1069 до 1118 г. Следователно този труд може да се разглежда като продължение на записките на кесаря Никифор Вриевий, който ги приключва с встъпването на Алексий Комнин на престола.

Макар и да заявява, че ще пише безпристрастно, Ана Комнина не може да прикрие безкрайната си почит към своя баща, омразата си към нахлуващите от запад кръстоносци и ненавистта си към еретиците. До известна степен във възникването ѝ от управлението на Алексий Комнин прозира враждебното ѝ настроение срещу неговите приемници. Всички събития авторката описва от византийско гледище и това естествено я прави твърде пристрастна.

Слоята история Ана Комнина изгражда върху личните си спомени, върху разкази на баща си и на неговии съвременници — пълководци и придворни, — както и въз основа на материали от съхранявани в дворцовите архиви писма и други документи. За по-старите събития тя използва отчасти хрониките на Продължителя на Скилица, на Михаил Аталиат и хронографията на Михаил Псел.

В труда на Ана Комнина се съдържат много важни сведения за историята на България и на българските земи.

РЪКОПИСИ: Florentinus LXX, 2 (XII в.) = F; Coislinianus 311 (XII в.) = C; списък от Coislinianus 311 e Vaticanus 1438 (XVI в.).

ИЗДАНИИ: J. Schopen—A. Reifferscheid, ed. Bonn, I, 1839; II, 1878. — Migne, PCG, 131 (1864), col. 80—1212. — *Annae Comnenae Porphyrogenitae Alexias*, rec. A. Reifferscheid, I—II, Lipsiae, 1884. — *Ἀννὴ Κομνηνῆς Ἀλεξιάς, Ἀρχαίων καί τινων. Βιογραφίη Ἰ. Παλαιολογίου. Μετάφρασις, σχoliaσμοί Ν. Κ. Κωνσταντινίδου*, Ἀθήναι 1938. — B. Leib, *Annae Comnenae Alexiade*, Paris, I—III, 1943—1945. Преводът е направен по изданието на A. Reifferscheid.

КНИЖНИНА: Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 1958, стр. 222—223. — Я. Н. Любарский, *Анна Комнина, Алексиада*, Москва, 1965, стр. 638 и сл.

ANNAE COMNENAE

ALEXIAS

1. *De Alexii Comneni rebus gestis ante imperium. Basilaci seditionem movet. Robertus Guiscardus expeditionem contra imperium Romanum parat*

1, 4. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν ἐσπέρην πέμπεται παρὰ Νικηφόρου τοῦ αὐτοκράτορος ἡδὴ τὰ Ῥωμανῶν σκάνδαλα καταστρέφοντες καὶ Νικηφόρου τοῦ Βουγενίου τὴν δόξαν ὅλην κλονοῦντος καὶ τὸ διάδημα παντὶ περιθεμένον καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνακηρύττοντος. ἤρτι γὰρ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Δοῦκα τοῦ θρόνου καθαιρεθέντος καὶ ἐντὶ ταύτης τε καὶ χλαμίδος τὸν ποδὶν καὶ τὴν ἐπιμύδα τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἡδεσμένον ὁ Βοιτανιάτης ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθίσας καὶ τὴν βασιλῆα Μαρτίαν, ὡς προτὶν ὁ λόγος σαρσένουρον παρυστήσας, μνηστεικόμενος τὰ τῆς βασιλείας δέοντα πρόβλεπας. ἀλλὰ ὁ Νικηφόρος Βουγενίος τὴν δουκίην (16) περιελαβόμενος ἀρχὴν Ἀνδροσχίου ἐπὶ τοῦ βασιλείου Μιχαὴλ καὶ πρὸ τοῦ βασιλεύοντος τὸν Νικηφόρον βασιλεῦν τε ἤρξατο καὶ ἐπιστολὰς αὐτὰ τοῦ Μιχαὴλ ἐπελέττειν. τὸ μὲν ὅθεν καὶ ὅπως, οἷός τις ἀναγκαῖον εἶπαι ἦεν διηγεῖσθαι φθάναί γάρ ἡ τοῦ Καίσαρος ἐντολή τὸ αὐτὸν τῆς ἐπιστολῆς ἐξιστορήσας τὸ ὅτι ἐκείθεν ὡς περ ἐξ Ἀνδροσχίου τινὸς τῆς πόλεως Ἀνδροχίου πάντα τὰ τῆς ἐσπέρας κατέδραμε καὶ ὅφ' ἑαυτὸν ἐποιήσαντο καὶ ὅπως οὗτος εὐλαῶ, τοῦτο τῶν ἐντολμάτων ἐστὶν ἐν βραχὺ διηγήσασθαι. τὸ γὰρ ἀκριβὲς τῆς ἱστορίας τὸν βουλόμενον μωδῶν ἐς τὸν Καίσαρα περικεπέμπειν. κράτιστος γὰρ ὁ ἦν τὰ πάλλευα καὶ ἅμα καὶ γένους ὢν τῶν ἐπισημοτάτων καὶ ἀναδρομῇ σώματος καὶ αὐλῆς προσώπου κοσμοῦμενος καὶ ἐμβριθείᾳ προσήματος καὶ βραχυόντων ἐντάμει τῶν κατ' αὐτὸν διατρέχειν ἀνδρῶν ἐπὶ ἕξιαν ἢ βασιλείας τὸ χρῆμα καὶ τοσοῦτος ἢ εἰς παιδὸς δικαίως καὶ πάντως ἐφείλεται καὶ ἐκ πρώτης ὁμιλίας καὶ ὁμιλίας δικάμενος, ὥστε πάντες πανδημεὶ καὶ στρατιῶται καὶ ἰδιῶται τῶν προκείμενων αὐτῷ ἐνεχόμενον καὶ βασιλεύειν ἡξίουν ἐπίσης ἑῶν καὶ ἐσπαρίας λήξεως. καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ αὐτὸν αἱ πόλεις ἔκλειον.

ANA KOMNINA

АЛЕКСИАДА

1. *Подвизането на Алексий Комнин преди възцаряването му. Василиак повдига въстание. Роберт Гискар предприема поход против Византия*

1, 4. След това¹ [Алексий] бил отново изпратен на Запад от взелия вече скиптъра на ромейската държава самодържец Никифор² против Никифор Вриений³, който вливунал целия Запад, бил си турнал диадема и се бил провъзгласил за ромейски император. Защото веднага щом самодържецът Михаил Дука⁴ бил свален от престола и вместо диадема и хламида навлякъл архиепископска подиря и епомида⁵, започнал да управлява царските дела Вотаниат, който седнал на царския трон и се оженил за императрица Мария⁶, както ще се изиски по-добре от следващия разказ. Никифор Вриений обаче, който бил получил длъжността дук на Дирахинум⁷ при император Михаил, бил започнал да се домогва до царската власт и да замисля отцепване от Михаил, преди да се възцари Никифор. Не е необходимо да разказвам защо и как [стана това]. Защото книгата на Кесаря⁸ вече разказва за причините на отцепването. Необходимо е обаче да разкажа накратко как той нападнал от град Дирахинум като от някаква изходна база всичко на Запад и си го подчинил и как бил пленен. А този, който желее да узнае подробностите на [тази] история, него ще препращаме към Кесаря. Той бил отличен мъж във военните дела и същевременно бил от рода на най-взатните, радвал се на висок ръст и хубаво лице, отанчавал се от своите връстници със здравата си мисъл, със силата на мислите; бил достоен за царска власт. Той можел така да убеждава и да привлича всички от пръв поглед и дума, че всички до един, и воини и цивилни, му отстъпили първенството и го намерили за достоен да царува над целия източен и западен дял [на империята].

¹ Т. е. след като Алексий Комнин се завърнал от Изток, когато бил изпратен като военачалник и с хитроост сложил ръка на Урсейн (Ursel de Vailhail, норманец по королство, от 1070 г. на служба във византийската войска), който в 1073 г. се разбунтувал и създавал големи неприятности на Византия и Мала Азия.

² Никифор III Вотаниат, византийски император (1078—1081). ³ Никифор Вриений бил назначен още от император Михаил VII Дука за дук на Драч. Той се обърнал против императора в 1077 г., понеже бил сменен от императора за ефемерни митрополити.

⁴ Михаил VII Дука, византийски император (1071—1078). След свалянето му от престола бил назначен за ефемерен митрополит.

⁵ Бископски епископски одежи.

⁶ Жена на свателния Михаил VII Дука.

⁷ Военно управител с властта и на граждански административен викарий на темата (административна област на империята) Драч.

⁸ Историята, съставена от мъжа на Ана Комнина, Кесаря Никифор Вриений (жж. ГИИИ, т. VII).

ἐκείνης χρῶσιν ἐπιστρέφοντα καὶ ἄλλη πρὸς ἄλλη
μετὰ κρήτου παρέμμεν. οὕτω ἐτάραττε μὲν τὸν
Βοτανιάτην, ἐξέκλινε δὲ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν στρά-
τευμα καὶ εἰς ἀμνηστῶν τὴν βασιλείαν ἔλκεν ἐν-
βάλλει. πέμψαν οὖν διασκευάσαντες τὸν ἐκεῖ παύσαι
τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον κατὰ τοῦ Βριεννίου δο-
μέσασαν τῶν σχολῶν ἄρτι προχειροθέτητα μετὰ τῶν
ἐνομοῶν δυνάμεων. εἰς γὰρ τὸ μέρος τοῦτο ἡ βα-
σιλεὶα Ῥωμαίων εἰς τοσοῦτον ἐκλήθη. τὰ τε
γὰρ ἑβραίων στρατευμάτων ἄλλο ἄλλοθεν διασκε-
δάσαντες τὸν Τούρκων ἐπιστρατεύσαντες καὶ πάντα σχε-
δὸν περσίζοντες, ὅσα Εὐξείνου πόντου ἔσθι μεταξὺ
καὶ Ἑλλησπόντου καὶ (17) Αἰγαίου τε καὶ Σιγαι-
κοῦ πελάγους ἢ Σόρος τε καὶ τῶν ἄλλων καὶ μά-
λιστα ὅσοις Πηλεονέσιον τε καὶ Κίλικας παραμεί-
νοντες ἐς τὸ πέλαγος ἐπιστάσαντες τὰ Αἰγιάτιον. τὰ
μὲν οὖν ἑβραίων στρατεύματα οὕτως ἔσχον τὰ δὲ τῆς
ἐσπερας ἐς τὸν Βριέντιον ἐκτρέψαντες εἰς στενὸν
κορμὴν καὶ ὀλίγον στρότευμα τὴν βασιλείαν ὤρθη
Ῥωμίων. ἀνέστησαν τε γὰρ οἱ αὐτοὶ κατελεί-
φθησαν γῆρας καὶ πρῶτον ξέροντες ἡμέτεροι καὶ δόξα-
τος καὶ πρὸς ἐκ τοῦ Χωρῆτος στρατιῶν ὀλίγα
καὶ Κελτικὴ τε σημαία ἐς ὀλίγον τιμὴν περιστα-
μένη. Τούτους δὲ τῷ ἐμῷ πατρὶ Ἀλέξιον διδόναι
καὶ ὅσα συμμάχους ἀπὸ τῶν Τούρκων προσκαλε-
σάμενοι ἐξένειαι οἱ περὶ τὸν βασιλέα προσέειπον
καὶ ἐμμελῆσαι τῷ Βοτανίῳ οὐ μόνον εἰς τὴν
ἐφεπομένην στρατὸν θυροῦντες ἢ ἐς τὸ φρόνημα
τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃς θεοό-
τητα. ὁ δὲ τὴν ἐκμαχίαν μὴ περιμύνας, ἀλλ' οὐκ
ἐπερχόμενον τὸν ἐχθρὸν ἀσπίδων κἀκτεῦθε καὶ δὲ
καὶ ἐαυτὸν καὶ τοὺς ἐνεπομένους προεξάγειν,
ἔξωσι τῆς βασιλείας τῶν πύλων, καὶ καὶ τὴν
Θράκην γερνίως περὶ τὸν Ἀλμυρὸν ποταμὸν στρα-
τοπέδωσιν ὅντιν ἰσχυρὸν καὶ χάλαρον, παρθένων γὰρ
τὸν Βριέντιον ἐν ταῖς Κηδόκων πεδίοις ἀνελχό-
μενον ἱεροῦλο ἐκίτερε τὸ στράτευμα αὐτοῦ τε
καὶ τῶν ἐκείνων ἀξιόλογον ἀλέγειν δύστημα. οὐ

И когато се приближавал, всички градове
го приеждали с отворени обятия и един град
го препращал към друг с ръкополагания. Това смущавало Ботаниат, тревожело вой-
ската около него и поставяло в затруднение
цялото царство. И тъй решили да царят
спрещу Вриенний баща ми Алексий Комнина,
който неотдавна бил назначен за доместик
на школите,¹ с наличните войски. Защото в
това отношение ромейското царство било
познавало в най-тежко положение. Източ-
ните войски били разпръснати на различни
места, тъй като турците се били разпро-
стрели и били обхващали почти всички места,
които се намират между Евксинския път,²
Хелеспонт, Егейско и Сирийско море, Сарос
и другите [реки], а най-вече тези, които
текат край Памфилия и Киликия и се вли-
ват в морето.³ Такова било положението
с източните войски. А западните войски,
които били преминали към Вриенний, оста-
вали ромейското царство с напълно недо-
статъчна и малка войска. Останали му били
няколко безсмъртни⁴, които отскоро се били
докосвали до меч и копие, неколцина хом-
тински⁵ войници и някакъв малоброен келт-
ски⁶ отред. Царските хора дали тези войски
на баща ми и същевременно, като извикали
за съюзници турци,⁷ запознали му да из-
лезе и да се срази с Вриенний. Те не се на-
дявали толкова на следващата го войска,
колкото на ума му и на способността му
във войните и сраженията. Чуждци, не
неприятел⁸ пристига бързо, Алексий [Ком-
нин] се пригответ добре със следващите го
хора и без да дочака съюзната войска, из-
лезъл от пирицата на градовете⁹. Като при-
стигнал в Тракия, той се разположил на ла-
гер край река Алмир¹⁰, без [да го укрепи с]
окоп и насип. Защото, когато се научил, че
Вриенний се разположил в равнините на Ки-
докт¹¹, той искал двете войски, неговата и
на неприятелите, да отстоят на значително
разстояние. Той не могъл да застане лице

¹ Първоначално доместикът на школите бил началник на императорската войска. Василий II назначил двама доместикъ на школите — един за Изтока и един за Запада. Според Никифор Вриенний (I, 3) Исак Комнин назначил в 1057 г. брат си Йоан за началник на западните войски, който „някога се наричал доместик на школите, а сега велик доместик“. По време на Комнините „доместик на школите“ е почетна титла. Срв. *Bréhier, Les institutions*, стр. 367—368; същият, *Vie et la mort*, стр. 594. ² Черно море. ³ Тези са по-вероятно *I. B. Bary*, Some notes on the text of Anna Comnena, BZ, 2, 1893, № 7, предлага вместо Σόρος — Σάρος (Сарос) и смята, че Ἀλγόντιον е измислена добавка. Срв. Любарский, Анна Комнина, стр. 446, бел. 66. ⁴ Така се наричал един отред египетски войски, създален на кратко време при Йоан Цимиски и после възобновен по време на Мехам VII Дука. ⁵ От малеазийската област Хома. ⁶ С келти или гали Анна Комнина отбелязва пармизаните неманици. ⁷ Немеазият султан Белегмаз направил на Ботаниат 2000 селджуцки турци. Вж. у *Nicéph. Bryen*, V, 2. ⁸ Т. е. дукът на Драч Никифор Вриенний. ⁹ Т. е. Цариград. ¹⁰ Р. Алмир, дн. Калинри, се влива в Мраморно море между Сидеврия и Хераклея. ¹¹ Равнина на запад от Р. Алмир, наричана така поради останките от стар водопровод (aquae ductus).

γὰρ εἶχε ἀνιμέτοκτος ἐπιστήνῃ τῇ Περσένῳ, ἐνὰ μὴ κατὰ κράτος γένουσι τὸ τῆς δουλείας καὶ μὴ δοῖν, οὐδὺς οὐκ ἴσιν τὴν στρατείαν, αἰσθάνῃ τῷ ἔχθρῳ. μετ' ὀλίγων γὰρ πρὸς πολλοὺς καὶ μετ' ἀπειροπολέμων πρὸς ἐμπειροπολέμους ἐμελλε συμβαλεῖν, καὶ τοῦ θαρσεῖν ἀφόμενος καὶ ἀναγινώδων ἐμελλεῖν, κλιμακτεῖν τὴν νίκην ἐβούλετο.

1. Ἡ ὕψις δὲ ἀνδρῶν καὶ ἀντιστάσεις γενναίους εἰς πόλεμον ὁ λόγος καταστήσῃ, τὸν τε Περσένιον καὶ τὸν ἐμὸν (18) πατέρα τὸν Κορνητὸν Ἀλέξανδρον (οὐδὲν γὰρ ἕτερος τοῦ ἔτερος πρὸς ἀνδρείαν ἀπελμπάνει, οὐδὲ τὰ τῆς ἐμπειρίας ἕτερος ἔτερος παρ' ἑλαττον εἶχεν), ὅθεν ἔσθ' ἐκ κατασκευασμένων τοῦτους εἰς φάλαγγας καὶ ἀντιπαρατάξεις, ἐκείθεν ἀποσκευασθῇ τοῦ πολέμου τὴν τέχνην. τὸ μὲν γὰρ ἄνδρες τοῖς καὶ ἄνθρωποι ἴσθιν καλῶν καὶ γενναίων καὶ τὰ γε εἰς χεῖρας καὶ πείραν ἴσθιν ὁπλοῦσι ἐπὶ τροχίτης ἱσχυμένοι ὄντων δὲ ἡμᾶς πρῶτον, ὅπου τὰ τῆς τέχνης ἐκείθεν. ὁ μὲν γὰρ Περσένιος μετὰ τοῦ θαρσεῖν τοῖς ἀνδράσι καὶ τὴν πείραν προὐβάλλετο καὶ τὴν εὐταξίαν τῆς παρατάξεως. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἐκ τοῦ ἕτερος ὅλους μὲν ἐλπίδας καὶ πάντοτε ἀρεταίς εἶχε ὅσον ἐπὶ τῇ στρατείᾳ, ἀντιπροὐβάλλετο δὲ τὴν ἀπὸ τῆς τέχνης ἰσχὺν καὶ τὰς σπουδαίους μηχανάς. ἦδη γὰρ ἀλλήλων αἰσθόμενοι καὶ οὐ πολὺ ἦδη καιρὸς, ὁ μὲν Περσένιος, ἐπειδὴ τὰς ἐκδόσεις αὐτοῦ προῖσιν ἐκτενέσθαι τὸν Κορνητὸν Ἀλέξανδρον μεμαθήκει καὶ περὶ Κалаνθῆν στρατοπεδεύειν, οὕτω ξυνηξίμως ἀντιπύχεται. εἰς τε γὰρ δεξιὴν κέρας καὶ ἐξωτερὴν τάξιν τὸ σιτάειον, τοῦ μὲν δεξιοῦ καύοντων τὸν αὐτοῦ ἄνδρα Ἰωάννην ἐπέταττο πενταποχίλαι δ' ἦσαν οἱ τοῦτο τὸ μέρος συγκληροῦντες, Ἰταλοὶ τε καὶ τῆς τοῦ Μανιάκου ἐπὶ τὸν ἀσπασάδος, καὶ μὴν καὶ ἐκ Θεσσαλίας ἄνδρες ἐπὶ τῇ καὶ μοῖρᾳ τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης οὐκ ἀρκεῖν. Θάλασσαν δὲ τὸ ἐξωτερὸν κέρας ὁ Ταραντηνὸς εἶχε Κιτακαλὸν, Μακεδόνις τε καὶ Θράκας ἐξωλισμένους εἰς κρηταίους τοὺς ξυμπότας συναριθμημένους, αὐτοὺς δ' ὁ Περσένιος τὸ μέρος κατεῖχε τῆς φάλαγγος. ἐν τε Μακεδόνων καὶ Θρακῶν ἀντιπαρατάξιν καὶ τοῦ ἀρχιστρατοῦ σύμπαντος ὅσον ἐπίλεξεν, πάντες δὲ ἐπ' ἑκτον Θεσσαλῆς ἐποχοῦμενοι καὶ τοῖς σιδερεῖς θώραξι καὶ τοῖς περὶ τὴν κεφαλὴν κράσιν ἐξοπλισμένοι, τὸν τε ἑκτον διεμετρομένους ἐς δεξιὴν οὐκ καὶ τὸν ἀσπασάδην πρὸς ἀλλήλους πατοροῦσιν, πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτὸν τε καὶ τὸν κατέβησαν ἐκείθεν ἐξέπλητε μετὰ δαίματος. (19) ὁ δὲ εἰς μέσους

с лице срещу Вриений, за да не издаде размера на силите си и за да не позволи на неприятеля да разбере колко е малкия войската му. Той смятал да се срази с малцина срещу мнозина, с неопитни срещу опитни във война и искал да открадне победата, като изостави смелостта и откритото нападение.

1. Също като разказът постави във война двамата мъже, и двамата благородни, Вриений и баща ми Алексий Комнин (наистина никой от двамата не стеснявал ни най-малко на другия по храброст, нито владеел по-малко военното изкуство), заслужава, след като ги поставим в бойни редици един срещу друг, да видим подир това изхода на сражението. И двамата теж мъже били красиви и благородни и по храброст и опитност равни като на възви. Ние трябва да видим как се е наклонило маснето. Вриений, освен че се уповавал твърдо на войските си, надявал се още и на опитността си и на добре наредения боев строй. Алексий, напротив, имал малка и почти невъзможна надежда, що се отнася до войската, но от своя страна се уповавал на силата, пронизчива от сръчността, и на военните хитрости. Когато те се забелязали един друг и видели, че е време за сражение, Вриений, тъй като се научил, че Алексий Комнин му е затворил пътя и се е разположил на лагер около Калаврия¹, повел срещу него войската, която била наредена по следния начин: той разделил войската на десно и ляво крило и запозвадал на брат си Йон да предпозада десното крило. Тази част се състояла от пет хиляди италийци и [от] остатъците от войската на известния Маниак², а също така и [от] тесалийски конници и [от] известна немалка част от хетерията³. А над другото, лялото крило, всичко общо около три хиляди въоръжени македонци и тракийци⁴, началствувал Тарханнот Катакалон. Самият Вриений заемал центъра на фалангата, който се състоял от македонци и тракийци и от цвѣта на аристокрацията. Всички яздени тесалийски коне⁵. И железните им ризници, и шлемовете на главите им блеснали. А когато конете наостряли уши и щитовете се удряли помежду си, от тях и от шлемовете се излъчвал го-

¹ Сражението станало през 1078 г. в Тракия при крепостта Калаврия (или Калаврия, на турски Боз-терси), селище в източна Тракия край р. Алпар, на 10 км с.-з. от Сиврия. ² Георги Маниак, византийски пъководец, който през нървацията на Константин IX Мономах се разбунтувал и се провъзгласил за император (1042), но в сражението при Остров, което почти спечелил, бил убит (1043). ³ Хетерията била царлейска императорска част, съставена от паземници чужденци. Вж. Bréhier, Les institutions, стр. 354—355. ⁴ Войски, събрани от Източна Тракия, тогава наричана Македония, и от Западна Тракия. ⁵ В древността тесалийските коне били високо ценени.

[illegible]

лям и страшен блясък. В средата издъл-
Вриений като някой Арес или титант и стър-
чал с главата си почти един лакът над дру-
гите, като възбуждал у зрителите действи-
телно и удивление, и страх. Извън целия
строй, на разстояние около два стади¹, би-
ли разположени някои скитски² съюзници,
пъоръжени с варварски оръжия. Заповядано
било, след като се появят неприятелите и
тръбата засвири боев сигнал, скитите да на-
падат веднага, да ударят неприятелите от-
към гърба и да ги притискат с изобилно и
постоянно стрелане, а другите да нападат
в много гъст строй и с всички сила. Той
наредил така своите хора. А баща ми Алек-
сий Комини, който разгледал разположени-
то на мястото, поставил една част от вой-
ската в падивите, а другата — срещу вой-
ската на Вриений. Като наредил и двете ча-
сти — и скритата, и откритата — и като
ободрил с думи всеки мъж и го подтикнал
към мъжество, той заповядал на поставената
в засада войска, като се намери и тил на
неприятелите, да нападне ненадейно и с
всички сили да се впусне срещу дясното
крило. Той задържал около себе си така на-
речените безсмъртни и някои от келтите³ и
сам взел командването им. За началник на
коматинците и турците поставил Катакалон⁴
и му заповядал да насочи цялото си внима-
ние към скитската войска и да отблъска
техните нападения. Такова било положени-
ето. И когато войската на Вриений наблюда-
ла до падивите и баща ми Алексий дал си-
гнал, войската от засадата веднага връхле-
тила с рев и бойни викове, разстроила изне-
наданите неприятелци, обърнала ги в бягство
и всеки поразявал и убивал изпрецнатите му
се. Обаче Вриений Йови, брат на главноко-
мандувания, обладава в този момент от не-
укротима сила и мъжество, обърнал с юзди-
те коня, убил с един удар нападащия го
войн от безсмъртните, спрял огъващата се
фаланга и като я организирал по този на-
чин, отблъснал неприятелите. Така избягали
безсмъртните — стремглаво и в известно
безредие, — избягали непрекъснато от пре-
следващите ги войници. А баща ми, хвър-
ляйки се сред неприятелите и сражавайки
се храбро, и при това положение обърнал в
бягство частта, която нападнал, като пораз-
явал и веднага повалял всеки, който оти-
вал срещу него. Той продължавал сраже-

¹ Един стадион се развивал на 180 м. ² Под скити тук се подразбират персезанте. ³ С келти тук се обозначават норманските лангобарди. Срв. тук стр. 9, бел. 6. ⁴ У *Nicéph. Bryen.* (IV, 7) лицето с Кон-
стантин Катаралон.

ἐνέπεσθαι καὶ τινες ἀμύνειν αὐτῶν στρατιώτας ἀκατασχέτως εἶχετο τοῦ ἀγώνος. αὐτοδρόμος δὲ διασπαύσας τὴν λαοὺς μάλα γὰρ καὶ ἤδη πολλὰ καὶ σκεδασθεῖσαν τοὺς ἐφηνχοτέρους (ἐξ δὲ ἦσαν οἱ σύμπαντες) συλλεγόμενος ἐβουλεύσατο σπασαμένους τὰ εἶρη, ἐκείδων ἐγγίσαιεν τῷ Βρυεννίῳ, κατ' αὐτοῦ χωρεῖν ἀνασχόντως, κἂν δέοι κἀνέχοντες αὐτῶν υπολογισαμένους. ἀλλ' ἀπετόθεν πρὸ τοιοῦτον βουλευμάτος Θεόδωρος τις στρατιώτης ἀνὴρ τοῦμυ παιδί παιδόμενος ἰσχυρῆσας, ὡς ἀντιπρὸς παραβόλου τοῦ ἐχθροῦματος ὄντος. τὴν ἐναντίαν οὖν τραπόμενος ὁ Ἀλέξιος ὄλγαν μὲν ὑπερέβαινεν ἐκείνῳ τῆς τοῦ Βρυεννίου στρατῶς ἐβούλετο, γνωρίσας δὲ τινὰς τῶν διασκεδασθέντων ἐπισυλλέξας καὶ συστησάμενος, αὐτὸς τῷ ἔργῳ ἐνέκλειτο. μῆτις δὲ τοῦμυ πατρὸς ἐκείθεν ἐκείνῳ ἐπεξαγαγόντος, οἱ Σκῆθαι τοὺς περὶ τὸν Κατακαλὸν Χοματινοὺς ἐκλόουον βοῇ πολλῇ καὶ ἀλαλαγμῷ χρώμενοι, καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῖσιν ἀποδυναμω καὶ εἰς σφὴν εὐδίας ἐτρέψαντο, πρὸς λαομαρμαγίαν ἀπέβλεπον [καὶ σφὴν] καὶ τὰς ἐκείνων ἀνεξήτουν διαπρύβας. τοιοῦτον γὰρ τὸ ἔθνος ἐὼ Σκυθῶν μῆτις καθαρῶς τρεφόμενοι τὸν ἀντίπαιον καὶ τὸ κρᾶτος ἀναδράμενοι, διαφθείρουσι τὴν νίκην τῇ λαομαρμαγίᾳ. τὴν γὰρ σφραγὶν τοῦ Βρυεννικοῦ στρατεύματος καταλαβὼν ἄπαν τὸ θηρικὸν ταῖς τάξιν αὐτῶν ἐνερμήντο φοβεῖται τῶν Σκυθῶν, τοῦ μὴ αὐτοῦ ἐνέκα παρὰ τοῦτων ἀεὶ δὲ αὐτοῦ ἐνερμῶν ἐπὶ τοῖσιν, (21) ὅσον ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τὰς Σκυθῶν, σὺγχισαν οὐ μόνον ταῖς τάξιν ἐνεποίησε, τὴν σφραγὶν ἀνιμωχιστῶν ἀλλήλους. ἐν τοῖσιν δὲ ἀντιπρὸς ὄντων οὐμὸς πατὴρ Ἀλέξιος, ὅς καὶ πρόσθεν ἤλεγχετο, περιστρέψας ἐκείνους τοῦ στρατεύματος τοῦ Βρυεννίου ὁρᾷ τὸν ἱπποκόμον ἕνα τοῦ Βρυεννίου ἱππὸν τινὰ τῶν βασιλικῶν ἐπισυρόμενον, εἴ τε ἄλλοι τῷ ἱππαστῇ κωκυσημένον καὶ κατὰχρεσα τὰ σάλαρα ἔχοντα, καὶ δὴ καὶ τοὺς κατέχοντας τὰς ἐξ ἔθους τοῖς βασιλεῦσι παρεπομένας βομφαίας ἐγγίθουν αὐτῷ πορευθέντες, τοῦτο οὖν θεωρῶμενος, κινεῖται μὲν τὸ πρόσσωπον τῷ θωρακιδίῳ, ὃ τῆς κόρυθος κύκλῳ ἐξήρητο, σφοδρῶς δὲ κατ' αὐτῶν ἐξορμήσας οὖν τοῖς ἐξ στρατιώταις, οὗς ἤνωθεν ὁ λόγος ἐδήλωσεν, καταβάλλει μὲν καὶ τὸν ἱπποκόμον, αἰεὶ δὲ καὶ τὸν βασιλικὸν ἱππὸν, συνταραχθεὶς δὲ καὶ τὰς βομφαίας, καὶ λήθοντι ἐπέβησι τοῦ στρατεύματος. ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ δὲ κατασπῶν, τὸν αὖτε κωκυθῶν ἐκείνον ἱππὸν ἐξέπεμψε καὶ τὰς παρ' ἐκείνου τοῦ βασιλεῦς οὐμὸς σφραγισμένους βομφαίας καὶ κήρυκά τινα μεγαλοφυῶτατον, παραμυλεσόμενος ἀκατασχέτῳ τοῦ στρατεύματος διαφείοντα

нието неудържимо, понеже се надявал, че някои войници го следват и заминуват. Но като забележил, че неговата фаланга е разкъсана и вече разпръсната на много места, той събрал по-храбрите (те били всичко шест) и решил, когато се доближи до Вриений да го нападне дръзко с извадени мечове и ако погубва, и той да умре заедно с него. Но от това решение, понеже било напълно неразумно, го отклонил някой си войник Теодот, който от дете служел на баща ми. И тъй Алексий, като променил напълно намерението си, поискал да се измъкне малко от войската на Вриений и като събере и организира някои познати от разпръснатите войници, отново да подхване сражението. Баща ми още не се бил измъкнал оттам, когато скитите със силни вик и врява притиснали хоматинците на Катакалон и като ги отблъскали и обърнали лесно в бягство, започнали да плякосват и [след това] бързо се отправили към своите селища. Скитският народ е такъв. Още ненадвигнал напълно противника и неосигурили надмощието, те пропалят победата, като се отдават на плякосване. Всичката прислуга, която била изплатила арриергарда на Вриеневата войска, се смесила с нейните бойни редици от страх да не пострадат от скитите. Къж тях се присъединявало непрекъснато всичко, което избягало от ръцете на скитите, като причинявало твърде голямо безредие в бойните редици и разбърквало знамената им. В това време моят баща, който, както казахме и по-рано, бил останал обграден, както се движел между войската на Вриений, видял някой от конярите да кара един от царските коне на Вриений, украсен с пурпурна покривка и позлатена сбруя. Близо до него тичали тези, които според обичая носели около императорите големите мечове¹. Виждайки това, той си покрива лицето с бронята, която носи наоколо от шлема, и като се спуснал с все сила срещу тях с шестимата воини, за които стана по-горе дума, повалил коняря, пленил императорския кон и завладявайки същевременно големите мечове, незабележимо се измъкнал от средата на войската. Като се намерил в безопасност, той отпратил златосбруйния кон и големите мечове, които се носят от двете страни на императора, заедно с най-грозомощния главатар, комуто възпомянал да тича напред из войската и да

¹ Византийските императори при тържественни церемонии били съпровождани от четирима най-видни сановници, които носели големите мечове.

βοῶν ὡς ὁ Βρυέννιος ἐπεπτόκει. τοῦτο γινόμενον πολλοῖς τῶν σκεδασθέντων τοῦ στρατοῦ τοῦ μεγάλου δορυσταίου τῶν σχολῶν καὶ ἐμοῦ πατρὸς ἀπανταχόθεν ξυνέλεγε καὶ παλιμπορεύτους ἐποίησεν, τοὺς δὲ καὶ ἐπαύειν ἐπαγγελεῖν. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἀνδρικοῦντες ἦν ἑκατὸς ἔτιχε, καὶ εἰς τοῦτόν τοις ἄλλοις στέφανος, ἐξελήθοντο ἐφ' οἷς παρ' ἑλπίδα ἔειπον, καὶ ἦν ἰδεῖν ἐπ' αὐτοῖς κινῶν τι γινόμενον, τῶν ἱππῶν ἐν οἷς ἐπαχρόντο τὰς περὶ τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω θρώσας, τὰ δ' αὖτις πρόσωπα εἰς τοῦτόν τοις ἐπαχρόντο, καὶ μήτε ἐπὶ τὸ πρόσω χροσόντας, μήτε εἰς τοῦτόν τοις στρέφει τοὺς χαλινούς ἐθέλοντας, ἀλλ' ἐνθάμβους ὄντας καὶ ἐξαπορρομῆναι οἷον ἐπὶ τοῖς ἐννοεσάουσιν, οἳ τε γὰρ Σαῦθαί ποτε μνησθέντες καὶ οἰκοδομοῦντες, οὐκ ἐμελλόν ἐν ἐπαχρόντο, ἀλλὰ πόρρω τῶν στρατευμάτων ἡμεῶν γινόμενος (22) μετὰ τῆς λαίας αὐτοῦ που περιπεπλάνητο. τὸ τε διασημωθένον, ὡς ἄρα ὁ Βρυέννιος ἔλεγε καὶ κατηνέγκτο ἑθαροποιία τὸς τῶν θυλοῦς καὶ ηἰγῶν καὶ τὸ κηρυττόμενον αὐτόθεν εἶχε τὸ πῦρ, ἐδοκίμησεν παταχθῆ μετὰ τῶν βασιλέων παροσμήμων τοῦ ἱπποῦ καὶ τῶν βοιωτῶν μετοικεῖν διαγυλίου, ὡς ὁ φιλοτιμόμενος ταύτας Βρυέννιος χειρὸς πολέμου γέγονεν ἔργον.

I, 6. Ἐπεὶ ἡ τύχη ἐνέβηκε καὶ π τοιοῦτον. ἀπομνηστέον ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῶν Τούρκων καταλειφθέντων τῶν δορυσταίων τῶν σχολῶν. Ἀλέξιος, καὶ ὡς καθίσταται τὰ τοῦ πολέμου μαθήματα καὶ τοὺς παλιμύτους ὅπου καὶ εἰν ἐπιζητήσαντες, ἐπὶ λόφον ὑπὸς συνεληλυθότες τῷ Κορνητῷ Ἀλεξίῳ καὶ ἐμῷ πατρί, ἐκείνους διακρίνοντας τῇ χειρὶ τῆς στρατιῆς, ἔθεοντο τοῖς τοῖς ἀπὸ τῶν οὐραίων, εἶχε δὲ ὡς τὰ καὶ αὐτοῖς, συγκεχυμένοι τε γὰρ ἦσαν μήτε συνταξάντες ἑαυτοῖς, καὶ ὡς τὴν νύκτα ἤδη ἀράμενοι καταστροφικῶς εἶχον καὶ ἔξω κινδύνων εἰσποῖς ὄντο· μάλιστα δὲ ἀντιστατήσαντες, τῶν τῷ ἐμῷ πατρί ἐννοεσάουσιν Φράγγων προσηχρόντων ἐφ' ὧν Βρυέννιος διὰ τῆς συγκεχυμένης τροπῆς, καὶ γὰρ τῶν ἱππῶν ὑποβεβηκότων τῶν Φράγγων καὶ δεξιὰς δίδόντων αὐτοῖς, καθίσταται δὲ πᾶσαν ἵππιν δίδοναι τὰς πίστας, ἄλλος ἄλλοθεν πρὸς τοῖς ἐνέθροισιν, θεασόμενοι τὸ γινόμενον, διακρίνεται γὰρ ἡ σῆμη τὸ στρατεύμα, ὡς ἄρα καὶ οἱ Φράγγοι τοῖς προσέθεντο, τὸν ἀρχιστράτηγον καταλειπόμενος Ἀλέξιος. οὕτω δὲ οὐ συγκεχυμένους ἔχοντας τοῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐμῶν πατέρα καὶ τοὺς πελόντας Τούρκους θεασάμενοι, εἰς τοὺς μύθους ἑαυτοῖς διενέμενοι, καὶ τὰς μὲν δὲ ἑλλοχίαν αὐτοῦ που διέτατον, τὴν δὲ τρίτην μερίδα χωρὶς ἐπὶ

вика, че Вриенний е паднал убит. Това било направено и то събрало отвсякъде мнозина от разпръснатите се войници на великия доместик на школите, моя баща, и станало причина да се върнат отново в сражението, а някои накарало и да се държат мъжки. А те, като се спрели неподвижни — кой къде се случил — и обърнали погледите си назад, били поразени от това, което неочаквано видели. Тогава могло да се види нещо необикновено. Главите на конете, върху които яздели, били насочени напред, а собствених им лица били обърнати назад. И те нито тръгвали напред, нито желали да обърнат конете назад, но били никак изумени и в голямо затруднение пред случилото се. И скитите, които намерили да се върнат и си отивали дома, не искали да ги преследват вече. Те били далеч от двете войски и там някъде скитали, натоварени с плячка. А известието, че Вриенний е пленен и убит, ободрило малодушните дотогава и бягащите. Тази нощ имала на самото място доказателство, като навсякъде бил показван конят с императорските отличителни знаци и големите мечове, които едва ли не говорили, че назият от тях Вриенний е станал жертва на неприятелска ръка.

I, 6. След това съдбата прибавила и следния случай. Някаква част от съюзните турски войски настигнала доместика на школите Алексий. Като се научили, че военните действия спрели, те попитали къде са неприятелите, възкачили се заедно с моя баща Алексий Комнина на някакъв хълм и когато той им посочил с ръка неприятелската войска, турците я гледали като от някаква наблюдателята. А при неприятелите положението било следното. Те вървели разбъркано, без да са се наредили още, и като хора, които са вече спечелили победата, били нехайни и смятали себе си извън всяка опасност. Най-много се отпуснали затова, защото поради станалото бягство съпровождатите баща ми франки преминали на стража на Вриенний. Франките били слезли от конете и му подавали десниите си, както се засвидетелствува вярно според бащиния им обичай, а към тях се стичали отиссякъде различни хора, за да видят станалото. Защото от войската се разпространявала мътвата, че и франките се присъединили към тях, изоставяйки главния стратег Алексий. Като гледали смесилите се така неприятел, хората около баща ми и току-що дошлите турци разделили войските си на три части и двете части поставили там някъде в за-

τοὺς πολέμιους ἐκέλευον. καὶ τὸ ξύμπαν τῆς τιμῆς διαταγῆς ἐς τὸν ἡμῶν κατέβη. Ἀλέξιον ἀνέστη, οἱ μὲντοι Τούρκοι οὐ κατὰ φάλαγγα συνεταγμένως ἐπύκταν ἦσαν πάντες, ἀλλὰ μεμετασχημένως κατὰ τῆρας (23) ὁμίλους, ἀπ' ἀλλήλων διεστηκότες ἐκασταχοῦ εἶνα προβάλλαν ἐκάστην ἑλκν, τοὺς ἵππους ἐπὶ ταύτους ἐκιδύοντες, καὶ περὶ τοὺς ἐκασταχοῦς τοξοῦσαν. συνέβαινε δὲ τοῖς τοῖς καὶ ὁ τὴν ὅλην στρατηγίαν ἀναδραμέμενος ἔμδς πατὴρ Ἀλέξιος, συλλέξας ἀπὸ τῶν πεδουσθέντων ὄρους ὁ καὶρὸς ὑπὲρθε στρατιώτας. ἐπὶ ταῦτά μὲν τῶν ἀμφοτέρων Ἀλέξιον ἀθανάτων, θεωροῦσιν αὐτὸν καὶ τὸν ἄλλον πολιορκίαν, προσεζεύσαντες τὸν ἵππον καὶ τὸν ἄλλον κατακλινάσαντες, ἀντικρυς κατὰ τοῦ Βρυέννιου ὄρους χαλάσαντες βουήσαντες ἐφύγετο. καὶ αὐτὸς μὲν τὸ ὄσον μάλα σφοδρῶς ἐρείδει κατὰ τὸν πύργον ἐκείνου, ὁ δὲ γοργῶς τοῦ κατέβη τὸ ξίφος ἐκείνου, ὡς καὶ φθόγγοντος τοῦ ὄρους κατὰ τοὺς ἐκείνου ἐρεοσθῆναι, τοῦτο τε ἀπέκομμεν αὐτίκα καὶ τὸν τρυφάντα κατὰ τῆς κινήσεως πλῆξας, ὅτε βροχίον κατεργάσαν τὴν πύργον, ἡμῶν τὴν χεῖρα πᾶσαν ἐξέκομμεν αὐτὸν θύσαντες. οἱ μὲν οὖν Τούρκοι ἄλλος ἐπ' ἄλλω κατακλινόμενοι, τοὺς συνεχόμενους βίβαντες τὸ στράτευμα κατεσπάζον. οἱ δὲ γε περὶ τὸν Βρυέννιον ἐπλήρυσαν μὲν τὸν αἰφνιδίον, ὅμως συλλέξαντες ἑαυτοὺς καὶ εἰς τάξιν κατεστησάμενοι, τὸ τοῦ πολέμου βάρος ἐδέξαντο, ἄλλος ἄλλον παρακαλοῦντες ἀνδρίζεσθαι. οἱ μὲντοι Τούρκοι καὶ ὁ ἔμδς πατὴρ βροχίον πρὸς τοὺς ὡς ἐκείνους ἀνιστασάντας, ἐξῆς φεύγοντες ἐσχηματίζοντο, κατ' ὅληρον ἐπάλαντες εἰς τὰς ἐνέδρας τοὺς πολέμιους καὶ τεχνικῶς ὑποσείοντες. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν πρώτην γενόμενην ἐνέδραν, ἐξ ὑποπτεῖας κατὰ μέτρον τοῦτο εἰσέηλθαν. καὶ συνάψαντες πρὸς γενόμενος, εὐθὺς κατὰ τὴν σπηλαίαν ἔλκον ἄλλος ἄλλω ἀπὸ τοῦ ἐκείνου τῶν ἐκείνου, καὶ ἀλλήλων πολλὰ καὶ βλῆ καὶ τοὺς ἐπιπλήλως τοξοῦσαν τὰ τε ὡς κατὰ τὴν πύργον τῶν ἀμφοτέρων ἐποήσαντο, καὶ τὰ ὡς ἐκείνους ἐκείνους τῇ πυρότητι τῶν βέλων ἐκείνους διακτείναντες. ἐπὶ ταῦτα δὲ μὴ ἀντιπῆραι δύναμενοι τὸ τοῦ Βρυέννιου στράτευμα, (ἦδη γὰρ πᾶς κατετίετο καὶ ἵππος καὶ ἀνθρώπος), πρὸς τὸν πύργον ἀπέβη τὴν σπηλαίαν καὶ τὸν (24) πύργον παῖαν πύργον τοὺς ἐκείνους. ἀλλ' ὁ γε Βρυέννιος, καὶ οἱ πολλοὶ βουδόμενοι ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ οἱ βίαι ἀποθνήσκοντες, ἐδείκνυν τὸ ἀνδρείον καὶ εὐφροσύνην, ἀπὸ μὲν ἐκείνους τῶν πύργων τὸν ἐκείνους, αἱ δὲ τὰ τῆς πυρρῆς καὶ τοῦ ἀνδρείου διακτείναντες. συνέσαντο δὲ τοῖς καὶ ὁ ἔμδς, καὶ κατ' ἐκείνους καὶ ἐκείνους τοὺς πολέμιους ἐκείνους ἐκείνους

сада, а на третата заповядаха да настъпни срещу неприятелите. Тази заповед се приписвала изцяло на моя баща Алексей. Турците, разбира се, не нападнали всички заедно, наредени в боев ред, но на отделни отреди, винаги отстоящи един от друг на разстояние. След това всеки отред нападнал, като препускали конете срещу неприятелите и си служели често с лъковете. Следвал ги с цялата войска и мойт баща, който събрал от разпръснатите се войници толкова, колкото му позволявало времето. Тогава някой от безсмъртните, заобикаляща Алексей, безстрашен и смел човек, препуснал коня си напред и като изпреварил другите, понесъл се, отпуснал напълно юздите, срещу Брениий. Той блъснал с всичкия сила копчето си срещу гърдите му, а Брениий гневно извадил меч от пояса и веднага пречупил и копчето, преди то да успее да се забие по-дълбоко, и нанасяйки с всичка сила удар, поразил в ключицата този, който го разил, като му отсекъл цялата ръка заедно с ръкавицата. Турците, връхлитайки един след друг, покривали войската с обляци от стрели. А войниците около Брениий били коравени от изненада, но все пак, като се съзвезели и заставали в бойни редици, посрещнали тежестта на битката, поощрявайки се един друг да проявяват мъжество. Разбира се, турците и баща ми, като се противопоставили за кратко време на неприятелите, един след друг се престорили, че бягат, и подмамвайки изкусно неприятелите си, увеличили ги по малко и засадили. След като достигнали първата засада, те се обърнали и се изправили лице срещу лице към неприятелите. И когато бил даден сигнал, засадените в засада изскочили с конете си от различни места като икаккви оси и със силен вик и рев и с непрекъснато стреляне заглушили ушите на Брениевите войници и затъмнили очите им с гъсто падащите отвсякъде стрели. Тогава Брениевата войска, като не могла да противостои (защото всеки кон и човек били ранени), се обърнала я бегство и предоставила гърба си да бъде поразяван от неприятелите. Но Брениий, макар и да бил много уморен от сражението и да бил отблъсван със сила, проявявал храброст и висок дух, поразявайки винаги и всякъде нападателя и прикривайки добре и мъжествено бегството. Помогали му от двете страни братът и синът, които и в този момент се проявили пред неприятелите с чудна храброст, като се съпротивявали героически. Но когато конят вече

ἀνταρμαστάρμοι. ἤδη δὲ τῷ ἔπαισι κατόντος καὶ
τῇ διασπένοντι φεύγει ἢ καὶ διάγει, (ἐγγὺς γὰρ
ἦν τοῦ ἀποσπένεσθαι διὰ τοῦ ἐπαλλήλου δρό-
μου,) ἀνταρμάσας τοῦτον ὁ Βρυέννιος καθίπτε-
ται ἀθλητῆς γενναῖος, εἰσιῖται πρὸς τὰς λαβὰς καὶ
πρὸς ἑαυτὸν διὰ τῶν Τούρκων γενναῖος ἐξεκαλί-
σται. ὢν ὁ μὲν εἰς καὶ τῷ ὀρώσῃ, ἀλλ' οὐκ
ἔσθῃ δοῦναι φορεῖαν πληγὴν, καὶ λαμβάνει ἀπὸ
τῆς δεξιᾶς τὰνδρός φορεῖαν. φθάνει γὰρ ἀποκί-
νας τοῦτον τῇ χειρὶ ὁ Βρυέννιος τῷ ἔστι, ἢ μι-
τὰ τοῦ ὀρώστος πρὸς ταῦθ' αὖτος ἐξεκλήθη. ἄλλος
δὲ τοῦτον τοῦ ἰδίου ἔπαισι κατόντος, καθάπερ
τις πάρολις ἦλθαι ἐπὶ τοῦ ἔπαισι τοῦ Βρυέννιου,
καρμύνας ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς ὀρώστος, καὶ ὁ μὲν εἰζέτω
τοῦτον ἀπὸ τῆς ἐπιβάνειν ἐπὶ τοῦ νύκτι, ὁ
δὲ καθίπτεται θηρίον ἐπιστρέφας ἑαυτὸν, ἐκκερτεῖν
διὰ τοῦ ἔπαισι φθάνει. οἱ μὲντοι κατὰ τῶν
ἐγγὺς αὐτῶν τὰ πρόγματα, αἰετὶ καὶ κατὰ τῶν
Τούρκων λαγυζομένων καὶ τὰς τρώσας ἐκτρέφοντες.
ἔπειτα δὲ καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἀπειρήται κεκρυβατοῦσα
καὶ ἀπείπει ὁ ἀθλητῆς, ἐνταῦθα πρὸς ἑαυτὸν χει-
ρὰ πολέμου ἐνδεδύκειν ἑαυτὸν. οἱ καὶ συλλαβό-
μενοι τοῦτον καὶ ὅσπερ μέγα κῦδος δείκνυνται, κυ-
μίζοντα Ἀλέξῳ τῷ Κομνηνῷ, οὗ πάντων μέγιστος
πορρωτέρως καθεστηκόμην τῆς τοῦ Βρυέννιου ἀν-
στροφῆς, ἐκείντοι δὲ τὰς τε τῶν βαρβάρων καὶ τὰς ἑαυ-
τοῦ φάλαγγας καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐρεθίζοντι.
καὶ πρὸς τὸν πόλεμον κατέβησαν τὴν ἄλυσαν
τοῦ ἀνδρός διατρέποντες, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸν πα-
ραστήσαντες τῷ στρατηγῷ θέματα ἄνωγας φορεῖαν (25) καὶ
πολεμοῦντα καὶ ἀλυσόμενον. οὗτοι μὲν οὖν τὸν
Βρυέννιον εἰς χεῖρας ἔχον ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος,
δορῶντες τῷ βασιλεὶ ἐκτέμνει Βωτανιάδην, μηδὲν
μῆντοι λυμνητόμηνος τὰ δόματα ἄλλος ὁ ἀνὴρ, οὗ
γὰρ ἦν τοιοῦτος ὁ Κομνηνός, ὥστε μετὰ τὴν ἄλυσαν
ἐπεξέρχονται τοῖς ἐπὶ οὐκ ἐν κατοικίᾳ, ἀλλ'
εἰς κινῶσαν αὐτάρκην ἐνόμιζε τὴν τοῦ πολέμου
ἄλυσαν τὰ δ' ἐνταῦθα φιλονεικῶντες τε καὶ φιλο-
στροφῶντες καὶ φιλομῖα πολλή, ὅπερ εἰς τῷ Βρυέν-
νιῳ ἐνεδείξατο, καὶ γὰρ ἰκανὸν αὐτῷ μετὰ τὴν
ἄλυσαν ἀνταρμαστῆς δόσσημα, ἐπὶ τὸν οὗτος
καλούμενον τόπον κατέλαβεν, ἀνταρμαστῆς τῆς λό-
πης χειροτάτης ἔλασι τὸν ἀνδρα βουληθεῖς, πρὸς
αὐτὸν ἔβη „ἀνταρμαστῆς τῶν ἑλλήνων καθεζόμεθα
μικρὸν ἑαυτοὺς ἀνταρμαστῆς“. ὁ δὲ τὸν πρὸς
φυγῆς δεξιᾶς ἀνδρὸν, μεμνημένον ἔφη καὶ εὖ γτε
βραδύνης ἐν χειρὶ ἦν. πῶς γὰρ ὁ καὶ αὐτὸν ἀπο-
λερώμενος τὴν ζωὴν; ἀλλ' ὁμοῦ τῷ τοῦ στρατηγοῦ
ἐβόης ἐπαύρη βουλήματα. τοῦτον γὰρ τὸ δοῦλον
πρὸς ἑαυτὸν τὸ ἐπιπαιζόμενον ῥαδίως ἵπτευον, καὶ
μᾶλλον αἱ δορυκλίτες ἄρματα ἀποβάτες τοῦτον αἱ

се уморил и не могъл нито да бяга, нито да преследва (той бил близо до издыхване поради непрекъснатото пренускане), Бруений го спрял и заставайки като някой благороден борец, готов за състезание, извикал на борба против себе си двама благородни турци. Единият от тях го ударил с копие, но още не бил нанесъл тежкия удар, когато получил по-тежък от десницата на Бруений. Наистина Бруений изпреварил и му отрязал с мек ръката, която паднала на земята заедно с копие. А другият слязъл от коня си и скачайки като някаква пантера върху коня на Бруений, се вкопчил в бедрото [му]. И той се държал здраво за него, като се опитвал да се качи на гърба му, а Бруений, извивайки се като аяр, искал да го прободет с меча си. Намерението му не се осъществило, тъй като турчинът винаги успявал някак да се скрие зад гърба му и да избегне ударите. След като и десницата му отказала да понася направни удари, боецът се отчаял и се предал в ръцете на неприятелите. А те, като го заловили и смятали, че са спечелили голяма слава, отвели го на Александрий Комнина, който бил застанал не много далеч от мястото на Бруениевото пленяване и управлявал турските и своите бойни редици, като ги подбуждал към сражение. По-напред те известили с някакви вестители за пленяването му, а по-късно го довели и лично пред стратега. Той бил наистина страшна гледка и в сражение, и в плен. Залавяйки по този начин Бруений, Александрий Комнин го изпратил като пленник на император Вотаниат, без да му повреди изобщо очите. Защото Комнин не беше такъв човек да напада опълченците се срещу него, след като паднат в плен, но смяташе за достатъчно наказание пленяването на неприятеля. Ето затова след това той проявяваше голямо човеколюбие, благосклонност и великодушие. Той се показал такъв и към Бруений, защото, като изминал заедно с него достатъчно път и достигнал до така нареченото място*, искал да го освободи и да го освободи, му казал: „Нека слезем от конете и да поседим малко да починем.“ А Бруений, страхувайки се за живота си, приличал на луд и не чувствувал нужда от почивка. Та как би се държил човек, който е загубил надежда за живота си! При все това той се подчинил веднага на желанието на стратега. Защото такъв е робът, който се подчинява лесно на всяка за-

* Hic Iacyna (ed.).

δησαστοί τῶν ἑπαιων, ὁ μὲν ἔνθεν ὡς ἐπὶ σιδή-
δος ἐπὶ πῶας εὐρύς ἀνέστη γλοισῶς, ἐκείθεν δ' ὁ
Βρυένιος, ἔξωθεν ὑπερῖεν ὑψηλόνου θεοῦς τὴν κα-
φαλὴν ἀνέχων. κίχωνος μὲν ἐνέθενδε, τὸν δ' οὐκ
ἔχε νήδημος ὑποσῶ, τοῦτο δὲ τὸ τῆς γλοκείας
σπάρσας. ἀλλὰ τὸν δρθηλμὸν ἀναστίνας καὶ τὸ
ἀπρησσημένον ταῖς πύρρῳς ἔξωθεν ἀκασόμενος, ἐπὶ
μυθῶνα μυθῶναος τότε παρόντα ἔωρα, ἀντακτομέ-
νος τῆς ἀφηνρίας ἐπαύον, κρεῖττονος γίνετα λορη-
μοῦ καὶ ἀποκτείνον τὸν ἐμὸν πατέρα βουλεύεται.
καὶ τόχα ἄν εἰς ἔχρον ἀπέβη τὸ βούλευμα, εἰ μὴ
τις ἀνωθεν αἰεὶα τοῦτον ἀκαύλων δάναται, τὸ ἄγ-
γιον τοῦ θεοῦ ἐξημερώσας καὶ ἡλὸν πρὸ στρα-
τηγῶ ἐνακίειεν παρασκευάσας καὶτα ἐπὶ ἐκείνου
δρρησμένου πολλὰς ἡμερας. (26) ἔνισι δὲ τῷ βου-
λομένῳ ἐντέθεν κατανοεῖν, ὅπως τὸν Κορινθῶν ἐς
μέλωνα ἄξιν παραπλάττεται ὁ θεὸς καθάπερ τι
ρεθῖμα ἔμειον, τὰ ῥορησίων σπάρτα δι' αὐτοῦ
ἐπαποκτείνονται ἡλίων. εἰ δὲ τι μετὰ ταῖτα συμ-
βῆκε τῷ Βρυένιῳ τὸν ἀβουλήτων, αἰτία τῶν
δρμῶ τὸν βασιλεῦ πῶων, ὁ ἐμὸς πατὴρ ἀναίτας.

1, 7. Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν Βρυένιον οἷτω διή-
γησητο. ὁ δὲ μέγας δομέσκιος Ἀλέξιος καὶ ἐμὸς
πατὴρ οὐκ ἐμελλεν ἀνταρῶσαν, ἀλλ' ἐς ἀγώνων εἰς
ἀγώνων μετακίρειν. ὁ γὰρ Βορίλος τῶν ἀμφὶ τὸν
Βοκαναῖαν οἰκίστας βίβλῳς ἐξελέθον τῆς πό-
λεως καὶ ὑπανήσαν τῷ μεγάλῳ δομέσκιῳ καὶ
ἐμῷ πατρί, τὸν Βρυένιον ἐν τῶν χειρῶν αὐτοῦ
παραλαβὼν ἔδραον ὅτι καὶ ἔδραον ἐπισκήλ-
ται δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως τῷ ἐμῷ πατρί χορεῖν ὡς
ἐπὶ τὸν Βουλάκιον, ἥδη καὶ τοῦτον βασιλεῖος περιθέ-
μενον διάδημα καὶ τὴν ἐσθήσαν μετὰ γὰρ τὸν Βρυέν-
ιον ἀκατασχέτως κακοῦντο. ὁ γὰρ τοῦ Βασιλέως
αἷτος ἀνὴρ μὲν ἦν τῶν πάντων θαυμαζομένων ἐπὶ
ἀνδρείῳ τε καὶ θυμῷ καὶ τάλμῳ καὶ βίῳ ἄλλως
δὲ ἐσθρῶτος παρακίειν ψυχὴν ἔχων, ἐπεῖθεν εἰς
ἐκείνους ὡς ἐπληθύνοντες τιμὰς, καὶ ἀναρῶντας τὸς
μὲν ἐπενοεῖται, τὸς δὲ προσέταται. τοῦ γὰρ Βρυέν-
ιον καὶταρεθόντος αἷτος καθάπερ ἐκείνου διάδο-
χος γενοῦς τὴν πόλιν εἰς ἐαυτὸν ἐπεδέξατο τῆς
τυραννίδος ἐπὶθεσθαι. καὶ ἐπὶ τῆς ἑπιδόμου ἀρ-
χόμενος (μητρόπολις δὲ αὕτη προκαθημένη τοῦ
Ἰλλυριοῦ) μέχρι τῆς τῶν Θεταλίων πόλεως ἦκε
πάντα καταστρεφόμενος αὐτὸς ἐαυτὸν καὶ χειρο-

повед, οἷτε повече ако е каран като пленник.
И тъй вождовете слезли от конете и еди-
ният ведната се излежал на зелената трева
като на легло, а Вриений подпрл там гла-
вата си върху дънера на висок дъб. И Алек-
сий заспа, а Вриений него ловил здрав сън,
както е казано в твърде прелестната поема¹,
но вдигайки нагоре очи и забелязвайки ви-
сцията на клоните меч, като не виждал ни-
кого наоколо, свързал се от отчаянието, ста-
нал по-дързък в мислите си и се решил да
убие баща ми. И той би привел бързо в из-
пълнение решението [си], ако някаква сила
свише не го била възпрепятствувала, като
смячила жестокостта му и го накарала да
гледа със симпатия на стратега. Аз съм чу-
вала от него да разправя често за това. От-
тук желасният може да заключи, че бог е
запазил Комнин като някакво съкровище за
по-голяма слава, искайки чрез него да въз-
станови римския скиптер. Ако след това на
Вриений се е случило нещо нежелателно,
вивата е на тези около императора — баща
ми не е виновен.

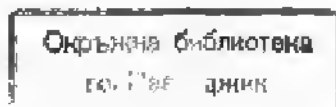
1, 7. Така приключил походът против Врие-
ний. А великият доместик и мой баща Алек-
сий не го чакала почивка, но му предстояло
да премине от един подвизи към други. За-
щото Борил², който бил един от най-при-
ближените варвари на Вотианат, като изля-
зъл от града и срещнал великия доместик,
баща ми, приел от ръцете му Вриений и за-
правил, какъвто направил³. А на баща ми запо-
вядал от името на императора да потегли сре-
щу Василаки⁴, който също си бил поставил
царска диадема и след Вриений влагувал не-
удържимо Запада. Този Василаки бил един
от най-удинителните мъже по храброст, дух, дър-
зост и сила. Освен това, понеже бил властолю-
бив, той се стремил към най-високите длъж-
ности и едни от званията си присвоявал, а
до другите се домогвал с хитрост. След като
Вриений бил сваден, той като негов прием-
ник взел в ръцете си цялата власт. И поч-
вайки от Епидам⁵ (който е главният град
на Илirik), той достигнал до града на те-
салийците⁶, като подчинил всичко, провъз-

¹ II, II, 2. ² Според Златарски, История, II, стр. 165—166, князятелните царедворни при импе-
ратор Никифор Вотианат били от кумано-български произход. Срв. Златарски, Поезията на Петра и
Асена, стр. 19—24. Според Никифор Вриений (III, 22) Борил, като един от най-приближените на Ники-
фор II Вотианат, бил получил титлата протопрохедър и етиарх (началник на съюзна войска). Никифор Вриений
го смята за „скиг или зиниц“ (=българин), Ана Комнина (II, 1) — за „варварин-славянин“. За произхода на
Борил в Герман вж. Нв. Дуйчев, Образи на двама българини от XI в.: Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, 1958,
стр. 747 и сл. ³ Т. е. извадил оните на Вриений. ⁴ Василаки — приемник на драшкия дук Никифор Врие-
ний. Поа презлог, че ще копова против въстанията Никифор Вриений, той събрал голяма войска, завзел Солун
и също въстанал през 1078 г. (Вж. Златарски, История, II, стр. 161—163). ⁵ Епидам е по-старото име на
Дирахиум (Драч). ⁶ Т. е. Солун.

τοῦτος εἰς βασιλεὺς καὶ εὐφρημότας καὶ τὸν πλά-
την τοῦτον στρατὸν ὅπαι καὶ βούλοιο μεταφέρειν.
ἦν γὰρ καὶ ἄλλοις πῖν φασματόμενος ὁ ἀνὴρ ἐπὶ
τε μεγέθει σώματος καὶ καλῇ βραχυόνῃ καὶ προ-
σώπῃ στυμνότητι, οὗς μᾶλλον ἀλίσκεται τὸ ἀρροσι-
κὸν τοῦτο καὶ στρατιωτικὸν ἔθνος. οὐ γὰρ διορᾷ
εἰς ψυχρὴν, αὐτὸ ἐκτενίζει πρὸς ἀρετὴν, ἀλλὰ μέχρι
τὸν τοῦ σώματος ἀρετῶν ἵσταται (27) τόλμῃν καὶ
βίωμῃν καὶ δρόμον καὶ μέγεθος θαυμαζόν καὶ
ταῦτα κερτὸν ἄξια ἀλουερίδος καὶ διαδήματος. ὁ δὲ
καὶ ταῦτα ἔχον σὺν ἀρετῇ, καὶ τὴν ψυχρὴν εἶχεν
ἀνδρείαν καὶ ἀκατάλητον καὶ ὅλος οὗτος ὁ Βα-
σιλάκιος τυραννικὸν τι καὶ ἔστιν καὶ ἔβλεπε. φθέρ-
μα τε γὰρ αὐτῷ βροσιώδες καὶ ὅσον κατακλῆσαι
στρατῶν ὅλην καὶ ἐρπύσμα ἱκανὸν συστῆλαι ψυ-
χρῆς φράσεως. καὶ ἄμαχος ἐν λόγους ἐπίσης ἐκτε-
ρῶν ἐπάρει τε καὶ συστῆλαι τὸν στρατιώτην εἰς
πόλεμον καὶ φρενὴν. μετὰ τοιοῦτων πλεονεκτημάτων
στρατηγούμενος ὁ ἀνὴρ καὶ περὶ αὐτὸν συλλεξιμέ-
νος ἄριστον στρατὸν τὴν Θεσσαλῶν πόλιν κατα-
λαμβάνει, καθάπερ ἔφημεν. ὁ δὲ γε ἐμὸς πατήρ ὁ
Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὡς πρὸς ὕψος μέγαν ἢ
ἐκπομπάστρα Γίγαντα ἀνταποταξόμενος καὶ πᾶ-
σαν ἐαυτοῦ ἀνενδρείαν στρατηγικὴν μηχανὴν καὶ πρό-
ημα γενναῖον ὡς πρὸς ἀντίπαλον ἀξιώμαχος πα-
ρακατέστη. καὶ μίπει τὸν ἐν τῶν ποταμῶν ἡδίων
καταστῶν ἀποταξόμενος, μηδὲ τὸν λύθρον τοῦ
ἐχθροῦ καὶ τῶν χειρῶν ἀποπλενόμενος ὅπως λέων
ἐχέσθαι βλοσυρὸς πρὸς τὸν χυλιόδοντα τοῦτον σὺν
Βασιλάκιον τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀνενδρείαν. καὶ κατα-
λαμβάνει δῆτα τὸν ποταμὸν Βαρδάρην οὗτον γὰρ
ἐνχαρίως αὐτὸν ἀνομάζουσιν. ὅττι μὲν γὰρ ἀνοικεν
ἀπὸ τῶν ἐγγύθεν τῆς Μιθίας ὄρων, παραμείβων
δὲ πολλὰς μεταξὺ τόπων καὶ διορίζων πρὸς τε
τὴν ἑο καὶ τὴν ἐσπεράν τε τε Βερροίαν καὶ Θεσ-
σαλονίκην προσήκοντα ἐκδίδωσιν εἰς τὴν καθ' ἡμῶς
καὶ τοῖσιν θάλασσαν. πάσχονσι δὲ αἱ μέντοι τῶν
ποταμῶν τοιοῦτον τε ἐπειδὴν διὰ τῆς προσχέσεως
ἀνάπνευσι καὶ ἐξιδόχον ἐπαρρησίωσι γῆς, τότε δὲ
ἐπὶ τὰ κατάβροχα ῥέουσιν ὅπως δὴ μεταμειβόν-
τες τὰς περὶ τὰς κοίτας αὐτῶν καὶ τὴν μὲν παλαιὰν
καταλείπουσι παράδοον διάκενον ὑγροῦ καὶ χρεαίον-
σαν ὕδατος, ἣν δὲ ὕδιν διοδεύουσι, ἐμπλητῶσι βεν-
μῶσιν πολλὰν. τοῦτον οὖν τὸν διείν παρόδον,
τῆς τε παλαιᾶς χαράδας καὶ τῆς ἄρτι γενομένης
πορείας, ἐδ' μεταξύ θασσάμενος ὁ (28) στρατηγικώ-
τατος οὗτος Ἀλέξιος καὶ ἱμὸς πατήρ, καὶ τὸν μὲν
ὅλκον τοῦ ποταμοῦ ὡς ἀφείλειται θέμενος ἐκ θα-
τέρου, τῇ δὲ παλαιᾷ διόδῳ ἤδη φάραγγι γενομένη
ἐκ τῆς τοῦ ῥέματος ἐκτροχίας καθάπερ αὐτοφρενὴ
ἀποχρησάμενος διώκει, ἐστρατοπέδευεν, οὐ πλείον

γλασιν καὶ προσλαβὼν сам себе си за император
и водел, където си искал, блуждаещата
войска на Вриений. Той бил освел това и
човек с удивително голям ръст, сила на
мишците и благородно лице, които неща
пленяват най-много това диво и войническо
племе. Защото то не се възра в душата, нито
обръща внимание на добродетелта, но се
спиря пред телесните качества, възхищавайки
се от дързостта, силата, бързината и голе-
мия ръст, и смята тези неща достойни за
пурпур и диадема. А той, като притежал
тези твърде благородни качества, имал и
мъжествен и несъкрушим дух. Изобщо от
този Василики лъхало и бликало нещо власт-
ническо. Гласът му бил гръмлив и в състо-
яние да порави цяла войска. И викът му
бил достатъчен да сломи дързостта на все-
ки човек. Той бил еднакво непобедим в сло-
вото, когато искал да поощри войника в
сражение или да го обърне в бягство. Вою-
вайки с такива предимства, той бил събрал
около себе си непобедима войска и превзел,
както казахме, града на тесалийците. А ба-
ща ми Алексий Комнин, заставайки като че
ли против огромния Тифон или сторъкия
Гигант¹ и напрягайки всякото си военно
изкуство и вродения си ум, се приготвил на
те срещу равностепен. И още неотърсил пра-
ха от преднините борби и неизмил кръта
от меча и от ръцете си, той, изпълнен с
дързост, потеглил като страшен лъв против
този глган Василики и достигнал до р. Вар-
дар. Така я наричат местните жители. Тя
тече отгоре, от близките на Мизия планини,
и протичайки след това покрай много места,
разделя на източни и западни земите, наип-
раци се около Верея² и Солун, и се влива
в нашето, южното море. С най-големите реки
става нещо подобно: като нанесат голям зе-
мен насип, те започват да текат по ниските
места и сменяйки първите си корита, оста-
вят предишното сухо и безводно, а това, по
което текат сега, изпълват с много вода.
Най-съобразителният военачалник и мой ба-
ща — Алексий, — като андзял мястото между
тези две корита — старото легло и наскоро
образуваното течение, — които отстояли по-
между си на не повече от два или три ста-
дия, разположил се там на лагер, смятайки
течението на реката за сигурна защита от
другата страна и използвайки като естес-
вен окоп старото корито, което от силното
течение на водата било станало дълбок ров.

5409/22

¹ Тифон и Гигант са митологически чудовища — великани. ² Верея е дн. Бер.

των ὁπλῶν ἢ τῶν ἀποδότην ἀλλήλων ἀποδοσθησέ-
των. καὶ εὐθὺς ἐν παροργισμῷ πάντες ἦσαν, ἡμέρας
μὲν ἀναπαύεσθαι καὶ παραμυθῆσθαι ἔχοντες τὸ σῶ-
μα καὶ τοῖς ἵπποις τροφήν δοῦναι τὴν ἀρκούνσαν
μέλλουσι γὰρ τῆς ἐσπέρας καταλαβοῦσας ἀργυρη-
νοὶ καὶ ἐλπίσαν ὑπόσχεσθαι τι παρὰ τῶν πολε-
μίων ἐπισυμβῆναι. ταῦτα δὲ, οἷμαι, διωκόμενοι
ὁ ἑμὸς πατήρ κίνδυνον ὑπορρέμενος κατὰ τὴν ἐσπέ-
ραν ἐκείνην παρὰ τῶν πολεμίων. ἐπιθύρσειεν γὰρ
ἐαυτῷ κοίτους ἵπλους ἐπὶ ἐκ πολιτικῆς ταύτῃ
προσημειώμενος εἴτε ἄλλως εἰκόσας. οὐ μὲν γὰρ
τῆς προσφιλίας αὐτῷ εἰς μακρὴν ἐληλύθει, οὐδὲ
προέγνω μὲν, οὐ τὸ δέον δὲ διακρίσας, ἀλλ' ἀπά-
ρας τῆς ταύτης σπηρῆς ὤρετο τοῖς ἀπὸ αὐτῶν στρα-
τιώταις σὺν ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ πᾶσι τοῖς πρὸς
μάχην ἐπαιρητοῖς ἀπέστη μὲν τῆς σπηρῆς λαμπύ-
ρις τε καταλασθέντος ἐκείθι παραχρῆσθαι φανοῦσας
καὶ τὰ τῶν ἡμῶν αὐτῶν οὐκείων Ἰωαννίκων πύ-
λαι τῶν μοναχῶν ἐβόρυνον βίον, τὴν σπηρὴν κα-
ταπαύσας καὶ ὅσα ἐπεφύετο εἰς τε κράτειον
χρεώδη καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν αὐτὸς δὲ πορ-
ρωπῶς ἀπὸν ἐκείθι μετὰ τῆς ἐκείθεν στρατίας
τὸ μέλλον παραδοκῶν, τοῦτο τετραζόμενος, ἐν δὲ
Βασιλείῳ ἀνημμένως ἀποσταχόμενος πυρκαϊῆς ἰδὼν
καὶ λαρυαδονυχόμενος τὴν τοῦ τοῦ πατρὸς σπηρὴν
οἰήσαςτο ἐκείθι τοῦτον εἶναι διακινεούμενον, ὡς
ἐκείθεν ἐκείτω τοῦτον ἀλώσιμον εἶναι καὶ ἐπα-
χείριον.

I, 8. Οὐ εἰς μάχην δὲ, καθάπερ κήρυγμα, ἢ
μισοῖα τοῦμοῦ πατρὸς Ἀλεξίου ἐπῆλθε γὰρ τῷ
προδοτικῷ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ὁ Βασιλείου
σὺν ἵππεσσι τε καὶ πεζοῖς (29) μυριάδας στρα-
τῶν ἐπαχόμενος καὶ τὰς μὲν κλίμας ἐρεῖρεν ἐκα-
σταχὲ ἀναλαμπύσας πυρὶ, ἐκαστράλυνται δὲ καὶ
τὴν τοῦ στρατηγοῦ σπηρὴν θεσάμενος ὡς εἶχε
ἔμμεν εἰς ταύτην ἀποκρίνεται, πολυτάρακτον καὶ
δορυβώδες βόινω ὡς δ' οὐκ ἦν οὐδαμῶς ὁ προσ-
δοκώμενος, οὐδὲ πρὸς ἐνέκην στρατιώτης ἐκείθεν τὸ
παρῆσαν ἢ στρατηγός, εἰ μὴ ποὺ τινες καταλαμ-
μένοι τῶν διηγετόρων εὐκαταφρόνητοι, ἐν μύλλων
ἔβρα καὶ ἐκκμήγει „ποὺ ποτέ ἔστιν ὁ τραλός“
οἰστοὶ καὶ τοῖς ῥήμασι εἰς τὸν μέγαν δομῆσιμον
ἐπισκιάσας. ἦν γὰρ τὰλλα μὲν οὕτως ὁ ἑμὸς πα-
τήρ Ἀλέξιος εἰσομοῦς καὶ οὐδὲς οὕτω ῥήτωρ ἦν
αὐτοφύης ἦν τε ἐνθυμήσας καὶ ἐνυχεύμενος, μό-
νον δὲ κατὰ τὸν φθόγγον τοῦ βῆ ἐπιμνησθέντε τε
μετρίως καὶ ἀσμενῶς δυνάμει ἢ γλῶσσαι, κοῖται
κατὰ τὰλλα στοιχεῖα τὸν βόινω ἀπὸ τοῦτον ἔχοντα.
ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐκείθεν ἔβρα καὶ διηγετόρων
καὶ ἀνέρεται πάντα καὶ κβόινω καὶ οὐκ ἐκείθεν καὶ
σπερὴ καὶ αὐτὴν δὴ τὴν τοῦ τοῦ πατρὸς κλίμα, μὴ
ποὺ ὡς στρατηγός ἐν τῇ τοῦ τοῦ πατρὸς κλίμα, καὶ
θαμὰ πρὸς τε τὸν μοναχὸν οὕτω καλοῦμενον Ἰω-
νίκον ἐνέβλατε καὶ γὰρ διὰ πλοῦθις ἐπελοῦτο ἢ

И веднага всички получили заповед да си
починат през деня и да ободрят със съв те-
лата си, а на конете да дадат достатъчно
храна. Защото, като паднал здрач, трябвало
да бият и да очакват някаква изненада от
неприятелите. А мисля, че баща ми наредил
това, понеже през тази вечер подозирал опас-
ност от страна на неприятелите. Той смятал,
че ще бъде нападат, било защото от голям
опит предчувствувал това, било защото го
предполагал поради друга причина. Пред-
сказанието му не се отнасяло за далечно
време и Алексей не предприел нищо, без да
вземе необходимите мерки. Той се отдалечил
от палатката си заедно с войниците, оръжие-
то, конете и всичко необходимо за сражение
и я напуснал, като оставил там лампите да
светят на всички страни и един от своите
прибложени — Йованкий, — който бил избрал
отдавна монашеския начин на живот. Нему
той поверил палатката, хранителните при-
паси, които носел, и другия багаж. А сам,
като се отдалечил твърде много, разположил
се с въоръжената войска на лагер и очак-
вал [да види] какво ще стане. Той нагласил
това, за да помисли Василики, всякакви за-
палените огньове и осветената палатка на
баща ми, че той почива там и че може лес-
но да го залови в плен.

I, 8. Прелвиждането на моя баща Алексей,
както казахме, не го излъгало, защото Ва-
силаки, водещи десетхилядна войска, напад-
нал веднага въображаемия лагер с конница
и пехота. Намирайки палатките навсякъде
осветени от огън и всякакви осветена па-
латката на полководеца, той врхлетял с
всички сили върху нея, като викал шумно и
гръмко. А тъй като този, когото очаквал, го
измало нисъде и там изобщо не се мярнал
войник или военачалник, ако не се смятат
няколко изоставени нищожни наемни слу-
ги, той започнал да вика още по-силно и да
крещи: „Къде е пелтекът?“, подигравайки
се с тези думи на великия доместик. Моят
баща Алексей беше иначе красноречив и ни-
кой не беше по природа такъв добър ора-
тор в разсъжденията и заключенията. Само
при звука на „р“ се запъване малко и езикът
му се огъваше незабелязано, макар по отно-
шение на другите звукове да беше много
плавея. А Василики, рутейки така, викал,
претърсвал и обръщал наопаки всичко — и
сандъците, и столовете, и покривката, и
самият креват на баща ми — да не би военачалникът да се е скрил в някой от тях. И
често поглеждал към монаха, на име Йо-
ванкий. Майката [на Алексей] била грижливо

μήτηρ ἐν ἀνάσσει ταῖς αὐτοῦ ἐκστρατείαις δρόση-
των ἔχον τῶν πικρῶν τινὲς μισοχόον, καὶ ὁ
εἰς τοὺς οὐρανούς τοῦ ἐπείκει τῷ μητρικῷ θελήματι οὐ
ἐν βλάβῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐς μέγαλας παρρη-
σίας καὶ μέγας ἦν γυναικὶ σπρηγμόσθη καὶ τὰ
τῆς ἀσκήτης ἅπαντα ὁ Βασίλειος διηγεῖται καὶ,
τοῦτο δὲ τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐκβεβηκόων οὐκ
ὄνεια, πινυθόμενος ἔην καὶ τὸν Ἰωαννίκιον περὶ
τοῦ δομestика. τοῦ δὲ πρὸς ὧρας ἐξέραι ζὸν παντὶ
τῷ στρατεύματι δυσχερίζομενον, γνοὺς οὖν παλὺν
τὴν πλάνην ὑπέμεινε, καὶ τοῖς ἅπανσι ἀπεστέμμενος
ἄλλος ἐκ ἄλλων φωνὰς μεταμειψίον ἔβόα „ἄνδρες
συστρατιῶται, ἡρατήμεθα ὁ πόλεμος ἔξωθεν.“
οὕτω τέλος ἔσχεν ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ ἐξοῦσα τοῦ
στρατοπέδου (30) ἐρίσταισι τοῦτο καὶ ὁ ἐμὸς πατήρ ὁ
Κομνηνὸς Ἀλέξιος παραγγέλλας τῆς στρατῆς οὐκ
ἄλλως καὶ μετὰ ἀποδοχῆς, καὶ πᾶσι εἰς τὴν
στρατιάντα τὰς φάλαγγας θεσπόμενος (καὶ γὰρ οἱ
πλείους τῶν στρατιωτῶν τῶν ἡμερῶν τῶν Βασίλειον
εἰς τὴν λαίαν ζωτὸς ἐπιτεθωκότες καὶ τὸ λάφυ-
ρον — τοῦτο γὰρ καὶ πάσαι τοῦρῳ πατρὶ ἐρημυχί-
αυτοῦ — οὕτω ἐφθόγγον συνελάττειν καὶ εἰς παρὰ-
ταῖσι κακοποιῶσι, καὶ ἐπέστη αὐτοῖς ἀντὶ τὸν κακόν
ὁ μέγας δομestикаς), ἰδὼν δὲ τὸν καθιστῶντα τὰς
φάλαγγας καὶ νομίσας εἶπε ἀπὸ τοῦ μεγέθους εἶπε
ἀπὸ τῆς τῶν ὅπλων λαμπρότητος (καὶ γὰρ ἀνέ-
στειλε τοῦτω τὰ ὅπλα πρὸς τὴν ἀπερῶν βοήθην),
ἐκείνους εἶναι καὶ τὸν Βασίλειον, συναρτήσας
αὐτῷ γρηγορῶς παῖτα κατὰ τῆς χειρὸς, ἣ δαυθὺς μετὰ
τοῦ ξίφους εἰς γῆν ἔρριπτο, διὰ τὴν μεγάλαν τὴν φά-
λαγγα παντοκράτει. οὐ μὲν ὁ Βασίλειος ἦν, ἀλλὰ
πᾶσι τῶν περὶ τὸν Βασίλειον γυναικῶν, οὐδὲν
τοῦ Βασιλέως ὅσον γε τὰ εἰς ἀνδρείαν λαμπρό-
τος, βαρὺς οὖν τοῦ λοιποῦ κατ' αὐτῶν καλῶδο-
μενος καὶ τοξότοις βύλλων καὶ δόρασι προέκοκον
καὶ ἀλαλαγμοῖς ἐμβαδὼν καὶ νεκρὸν συγγένων καὶ
πάντα καὶ τόπον καὶ χρόνον καὶ ὄργανον εἰς νί-
κην λαμβάνων καὶ τοῦτοις προσφύως ἀποχρηόμενος
ἐκλονήτῳ φρονήματι καὶ ἀνυγνίτῳ τῇ διαφορᾷ καὶ
ἄλλων ἄλλως φέροντα προλαμβάνων, πάντα διέκ-
ρινε καὶ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν φίλον, ἀλλὰ καὶ τὰ
ἀντὶ Καταπρόθετος Γούλης τὸ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰς τοὺς
δεξιότατον τοῦμοῦ πατρός, τὴν χειρὰ γυναικῶς, τὸν
θυμὸν ἐς πολέμους ἀκάθαρτος, τὸν Βασίλειον θεσ-
πόμενος καὶ ἀκαθάρτος ἐργασίας, καί τε καὶ τῆς κό-
ρητος. ἀλλὰ τὸ τοῦ Μενέλαου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον
πέπονη, τὸ γὰρ ξίφος αὐτοῦ τραχὺ καὶ κατὰ τὴν
ἀκαρτερὸν ἐξέκοτε τῆς χειρὸς, τῆς λαβῆς κατὰ
λαφρότητος ἐν τῇ χειρὶ. οὐ ὁ στρατηγὸς θεσπόμε-
νος ἐφ' οὗ διελυμνοῦτο, οὐ μὴ καὶ τὸ ξίφος,

наредила да има за другар в палатката при
всичките си походи някой от по-почитаемите
монаси. И послушният сяк се подчинявал на
майчиното желание не само като дете, но и
когато станал юноша, и чак докато се оже-
нил. А Василии претърсвал всичко в палат-
ката и не преставал, както казва Аристофан,
да се рови в мрака,¹ като същевременно
разпитвал Иоанникий за доместика. Когато
Иоанникий го уверил, че той бил излезъл
преди един час с цялата войска, и когато
[Василаки] разбрал, че бил жертва на голема
измама, отчайвайки се във всичко и крещейки
продължително, извикал: „Другари, на оръ-
жие, излъгали сме. Неприятелят е във.“ Още
не бил свършил, и баща му Алексий Ком-
нин, като избързал с малциня много преди
войската си, ги посрещнал, когато излизали
от лагера. Забелязвайки някой да нарежда
фалангите (защото повечето от войниците на
Василаки, отдали се на грабеж и плячка —
това било предварително устроено от баща
му, — не били успели да се съберат и да се
наредят, когато великият доместик връхле-
тял върху тях като голяма напаст) и тъй,
виждайки този, който нареждал фалангите,
и смятайки го било по големината или по
блясъка на оръжието (оръжието му отразя-
вало лъчите на звездите), че това е Васили-
ки, облъкал се страшно с него и го ударил
по ръката. А тя веднага паднала на земята
заедно с меча и това нещо смутило много
фалангата. Но това не бил Василики, а един
от най-благородните от свитата му, който
не отстъпвал никак на Василики, що се от-
насяло до мъжеството. После Алексий връх-
летял устремно срещу тях, хвърлял стрели,
надавал бойни викове, разстроявал непри-
ятелите в тъмнината и използвал всичко за
победата — и мястото, и времето, и сред-
ствата. Той си служел с тези неща, както
трябва, с неустрашим ум и ясна мисъл и
пресрещал биващите на разни страни, като
различавал всички — и неприятели, и свои.
Но и някой си кападокиец, по пръкор Гулес,
послушен слуга на баща му, със силна ръка,
с неудържим устрем към сражения, като
забелязал и узнал със сигурност Василики,
ударил го по шлема, но изпитал същото,
което изпитал Менелай в боя с Александър.
Мечът му, счуен на три-четири къса, пад-
нал от ръката,² като и нея останал само
дръжката. Пълководецът, като го виждал, вед-
нага започнал да го ругае, че не е забелязал

¹ Ана Комнина има пред вид стиха от „Облаки“, 192. ² И., III, 362—363.

καὶ ἄνδρῶν ἀπεκάλει τοῦτον. ἀλλ' ὁ στρατιώτης τὴν καυλαμφέτησαν τοῦ ξίφους λαβὴν παραδεικνύς, πρῶτον ἐποίησεν τὸν μέγαν (31) δομέστικον, καὶ τις δ' ἄλλος Μακεδόν, Πέτρος τὴν κλῆσιν Τορνίκος τὴν ἐπωνυμίαν, μέσον τῶν πολεμίων ἐμπροσθεν πολλοὺς τοῖσιν ἀνέγει, ἡ δὲ φάλαγξ εἶπετο ἀγνοοῦσι πὺ δρούμενα ἐν σκοτίαι γὰρ τῆς μάχης καυλισταμένης οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἄσπευτος τὰ γινόμενα δοῦν. ὁ δὲ Κύριονος ἐπὶ τὸ μέγαν διωκόμενος τῆς φάλαγγος ἔστα παύσας τοῖς ἀνταποκρινόμενοις καὶ ἀντιπροσέειπεν αὐτοῖς εἰς τοὺς ἰδῶντας, σπεύδον καὶ τὸ ἐκ σφραγισμένου τῆς τοῦ Βασιλακίου παραλῦσαι φάλαγγος καὶ διαπεμπόμενος εἰς τοὺς διωκόμενος παρακλινομένου μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἐπιστρέφει καὶ καυλαμφέτην ταχύτερον. ἐν τοσοῦτῳ δὲ αὐτὸς εἰς Κελίδος τὴν ἄκρην τὸν δομέστικον, ἔν' ἐν βραχεὶ τὰ πάντα δευρήσασθαι, γυναιὸς στρατιώτης καὶ Ἀρεως ὅλος εὐπλεὲς τὸν ἐμὸν πατέρα ἰδὼν μεσόμενος τῶν πολεμίων ἄρτι ἐξόντια ἐλοπαρμένον τὸ ξίφος θερμὸν ἀπὸ τοῦ αἵματος ἀναπλέμενον ἄκρὸν καὶ τῶν πολεμίων γοήσας ἔνα ἄθρόον αὐτῷ ἱμπεσιὼν παῖσι τῷ δόρχει περὶ τὸ στήθεον καὶ μάχα ἦν ἐξείδρον τὸν στρατηγὸν ἐπελτοῦρα, εἰ μὴ αὐτὸς ἄμα τε πρὸς τὸ ἐδρασιότερον ἐαυτὸν ἐσηδράσασθαι καὶ ἀνομασί τοῦτον ἐκάλεισεν ἀποκόνειν ἀπαληθεύμενος διὰ τοῦ ξίφους παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν. ὁ δὲ, ἐπαυθὴς πρὸς τὸν ἀγροῦντα προῶβλετο καὶ τὴν νύκτα καὶ τὸ σφριγεῦσθαι περὶ τὴν μάχην, μετὰ τῶν ζώντων ἠρέθιμτος.

1, 9. Τὴ μὲν νύκτις ἔργα τοῦ δομεστίου τῶν σχολῶν σὺν ἄλλοις ποιῶντα, ἡμέρας δὲ ἄρτι διαγελήσας καὶ τοῦ ἡλίου τοῦ δολέοντος ἐπιφωσσαντος οἱ τοῦ Βασιλακίου φαλαγγάχαι ἐσπεύον ὅλη γυνὴν ἐπισυλλέξαν τοὺς περὶ τὴν λείαν ἐπαιουδακότας καὶ ἀπολερπθέντας τῆς μάχης. ὁ δὲ μέγας δομέστικος τὸ ἴδιον κατασπῆρας σφάεινμα κατὰ τοῦ Βασιλακίου αὐτοῖς ἔπει πόρρωθεν δὲ τινος αὐτῶν οἱ τοῦ δομεστίου θεωρόμενοι καὶ κατ' αὐτῶν σφοδρῶς ἐξορμήσαντες ἐπρέψαντο καὶ τινος αὐτῶν ζωγρίαν ἐπαυτεληγυθίως προσήγον. ὁ δὲ τοῦ Βασιλακίου ἀδελφὸς Μανουὴλ ἐπὶ λόφου πνὸς ἀπελθὼν ἐπερῶννεν τὸ σφάεινμα μέγα φωνῶν ὥδε (32) „τοῦ Βασιλακίου ἡ σήμερον ἔστιν ἡμέρα καὶ νύκτις.“ εἰς δὲ τις Βασίλειος τὴν κλῆσιν Κορυδαίος τὴν ἐπωνυμίαν, γνωστός καὶ σφρήτης τοῦ Νικηφόρου

меча си, и го нареклъ страхливец. Но войникът му показал оцелялата дръжка на меча и умилостивил великия доместик. И някакъв друг македонец, по име Петър, по презиме Торник¹, като се вижнал в средата на неприятелите, погубил многозина от тях. А фалангата вързала отзад и не знаела какво се върши. Всички не можели да видят какво става, тъй като сражението се водело в тъмнина. А Комнина настъпвал срещу още неразпръснатата част на фалангата, удрял непреклонните му се и понеже бързал да разбие държачата се още част от Василакиевата фаланга, обърнал се веднага към своите и направил съобщения до наостаналите, заповядвайки им да не се бавят, а да го следват и по-скоро да го настигнат. Между това, някакъв келт от хората на доместика, за да кажа всичко накратко — храбър войник и целият облаван от Марс, като видал, че баща ми току-що излиза от средата на неприятелите с изваден меч, който още изпуснал топла пара от кръвта, и като го сметнал за един от неприятелите, нападнал го веднага и го ударил с копие по гърдите. И насмалко щял да свали ръководителя от седлото, ако той не се бил въоръжил по-здраво, и същевременно не го бил извикал по име, заплашвайки го, че веднага ще му отреже главата с меч. След като се извинил с извиненията, с тъмнината и с бъркотията в сражението, келтът останал жив.

1, 9. Такива били войните подвизи на доместика на схомите, който бил придружен от малцина. Веднага щом денят се усъмнявал и слънцето се подало изпод хоризонта, Василакиевите началници на фаланги побързали най-усърдно да съберат войниците, които се били отдалели на плячка и били напуснали сражението. А великият доместик построил своята войска и пак потеглил против Василаки. Когато хората на доместика забелязали някои отдалечени неприятели, устремявайки се с всички сили срещу тях, те ги обърнали. В бягство и като се върнали, довели му някои пленници. А Макуил, братът на Василаки, се качил на един хълм и ободрявал войската, викайки със силен глас така: „Победата през днешния ден е на Василаки.“ Но никой си, по име Василий, по прякор Куртикий², познат и близък на оняи Никифор

¹ Торниковци са знатен византийски род, чийто владения се намирали в Македония. Петър Торник, за когото става дума, е вероятно потомък на Лъв Торник, който в 1047 г. се опитал да западне престола. Срв. Любарский, Ана Комнина, стр. 450, бел. 102. ² Той се казвал още Йсаккий; родом бил от Одрис. Вистуф кн. V, гл. 5.

ἐκείνου Νικηφόρου, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐμνήσθη, καὶ τὰ εἰς πολέμους ἐκάλυετο, ἀποθέων τῆς τοῦ Κομνηνοῦ παρατάξεως ἴσται πρὸς τὸν λόγον. ὁ δὲ Βασιλέυς Μανουὴλ τοῦ κομνηνοῦ πρὸς τὸν λόγον ἀπα-
σάμενος ὅλας ἡμέρας χαλάρους σφοδρῶς καὶ αὐτοῦ ἔτο. ὁ δὲ Κουρτίκιος οὐ διὰ ξίφους, ἀλλὰ τὴν ἀπληρομήτην τῇ ἐκαστοῖσι φάρδον ἐφελκόμενος παῖς τοῦτον κατὰ τοῦ κρότους καὶ παρακρήμα καταβάλλει τοῦ ἵππου καὶ δευρότην τοῦτον ἐπισυρρέμενος καθάπερ πὶ λάφυρον ἐνὶ πυρὶ προσήρει. ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ τὸν Κομνηνὸν μετὰ τὸν ἴδιον ἀναφανέντα ταχυμάχον τὸ ἐκτεσνόμενον τοῦ Βασιλεῦς οὐκίσματα θεωσάμενον μικρὸν ἀπτοχὸν εἰς σπητὴν ἐξώσμενος, καὶ ὁ μὲν Βασιλέας προέθεν ἐφείγην, ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἀλέξιος ἰδίῳκε. κατέλαβόντων δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, εὐθὺς οἱ Θεσσαλονικεῖς τὸν Βασιλέα ἰδέξαντο τῷ στρατηγῷ ἐπιγυρῶσιντες παρακρήμα τὰς πόδας. ἀλλ' οὐδ' ὡς ἀνῆκεν ὁ ἔμρος πατὴρ οὐδ' ἀπειδέσαστο τὸν θύρακα, οὐδὲ τὸ κρότος ἀπέθειτο, οὐδὲ τὴν ἀσπίδα τὸν ὦμον παρεῖτο, οὐδὲ τὸ ξίφος ἀπέκρυψε, ἀλλὰ σπραιοπεδέσας ἤρειλε τοχομαχίᾳ τῇ πόλει καὶ πόρῃσιν ἄνωγον. καὶ ἐθέλων διασῶσαι τὸν ἄνδρα διὰ τοῦ συνεπεπομένου πύλῳ μονάχῳ Ἰωαννικίῳ (ὁ γὰρ δὲ οὕτως ἐπ' ἀρετῇ διαβόητος) τὰ περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Βασιλέα ἠρώτα, δοτε ὡς πίστις λοβόηται, μηδὲν δεινὸν πείσασθαι, ἐλκεῖται αὐτῷ ἑαυτὸν τε ὄντι καὶ τὴν πόλιν. καὶ ὁ μὲν Βασιλέας ἀπειθὴς ἦν, οἱ δὲ Θεσσαλονικεῖς δεῖ τοῦ μὴ ἰλῶναι τὴν πόλιν καὶ δεινὸν πὶ πατρίᾳ παρεχόμενον τῷ Κομνηνῷ τῆς εἰσόδου. ἀλλ' ὁ Βασιλέας ἀισθόμενος τοῦ γενομένου ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν μεταβαίνει καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς ἐκείνην ἐφάλλεται. καὶ οὐδ' ὡς ἐπιλανθάνεται πολέμου καὶ μάχης, καίτοι τὸν δομestίκου πίστεως αὐτῷ δαδόντος μηδὲν π παθεῖν (33) ἀνῆκεστον. ἀλλ' ὡρᾶτό γε ὁ Βασιλέας καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐν οἷς ἱστοροῦντο λίαν ἀνῆκε. οὐδὲ γὰρ ὤφειλό τι τοῦ ἑνδρεῖσθαι καὶ τοῦ γενναίου ἡμολέειτο, ἕως ἐκείθεν αὐτὸν οἱ τῆς ἀκροπόλεως οἰκήτορες καὶ οὐλῶντες ἐξελθόντες ἐπαντες ἄγοντα καὶ βῆρ τοῦτον τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ παρεδίδεσαν. εὐθὺς δὲ πρὸς τὸν βασιλέα τὴν τοῦτον ἄλυσαν διαμενηνυῖος στήθεσ ἐπ' ὄλγον τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐπακροῦσθαι καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατασχεόμενος, λαμπρῶς στεφανίτης ἐκασίμ. οἱ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα πεμφθέντες μεταξὺ Φιλίππων καὶ Ἀμφιπόλεως ἐνὶ πυρὶ συναντήσαντες τὰς περὶ αὐτοῦ ἐγγράφους προσέδξας βασιλεῖς αὐτῷ

Вриетий¹, за когото става дума, неудържим в сраженията, изтичал от бойната редица на Комнин и се изкачил на хълма. Тогава Василики Мануил вондрил меча от ножницата, отпуснал напълно юздите на коня и се хвърлил срещу него с всички сили. Но Куртикий не изтичал меча си, а висящата на седлото тояга, ударил го по шлема и като го смъкнал веднага от коня, довел го на баща ми, влачейки го вързан като плячка. Между това оцелялата Василикиева войска видяла, че се е появил Комнин със своите войски, и като се задържала малко, впуснала се да бяга. И тъй Василики побягнал пръв, а Алексей Комнин го преследвал. Когато достигнали до Солун, солунчаните приели незабавно Василики и веднага залостили пратите пред пълководца. Но и при това положение баща ми не се отказал, не съблякъл ризницата, не свалил одема, не снел щита от раменете си, не захвърлил меча, но се разположил на лагер и заплашил града с превземане на стените и с пълно унищожение. Но искайки да спаси Василики, той се допитал до него чрез съпътстващия го монах Йованкий² (който бил прочут с храбростта си) за мирните условия — именно, като получи уверение, че не ще пострада в нищо, да му предаде едновременно и себе си, и града. Василики отказал, а солунчани от страх да не бъде превзет градът и да пострада тежко, позволили на Комнин да влезе. Василики, като се научил от тълпата за станалото, преместил се на акропола и оттам нападнал града. И при тези условия той не престанал да воюва и да се сражава, макар и доместикът да му давал уверение, че не ще претърпи нищо недостойно. И в тежки моменти, и в моменти, когато бивал притиснат, той се показвал силен мъж. И не желал да пропусне никаква проява на храброст и смелост, докато всички жители и пазачи на акропола не го изгонили оттам против волята му и не го предали насилно на великия доместик. Алексей изнесил веднага на императора за пленяването му, а сам, след като останал за малко в Солун и уредил положението в него, се завърнал блискокаво увенчан. Пратениците от страха на императора, срещайки баща ми между Филипи³ и Амфиол⁴, му дали именните царски заповеди, отнасящи се до Василики. Вемайки Василики, те го отвели до някакво селище,

¹ Бялшият лук на Драч, който бил заместен от Василики.
² Според Никифор Вриетий (IV, 27) това не е Йованкий, а игуменът на Ксенофонтския манастир в Атон.
³ Дн. развалини при с. Ени кьой.

⁴ Според Никифор Вриетий (IV, 27) това не е Йованкий, а игуменът на Ксенофонтския манастир в Атон.

ἐχρησίσαντες, παραλαβόντες τὸν Βασιλάκιον περὶ πρυγίων Χλεμπίαν καλούμενον ἀπαγαγόντες, ἐγγὺς τῆς ἐν αὐτῇ περὶ τοὺς θρηναίους αὐτοῦ ἐξοχίου τῶν. ἐξ οὗ καὶ μέχρι τῆς δεῦρο ἡ περὶ Βασιλάκιον κέκληται τοῦτο τρίτον ἄθλον πρὸς γε τῆς βασιλείας καθάπερ περὶ Ἡρακλῆ τῷ μεγάλῳ Ἀλέξιῳ γεγέννητο. ἂν γὰρ τις Ἐριμανθίου κάστρον τὸν Βασιλάκιον τοῦτον καλεῖται, Ἡρακλῆ δὲ τὰ κατὰ ἡμᾶς γενομένην τὸν ἑμὸν πατέρα Ἀλέξιον, οὗ ἡμᾶς γεννητότατον τὸν ἑμὸν πατέρα, τὰτα μὲν ἔατο πλεονεκτήματα καὶ πρὸ τοῦ θρόνου κατορθώματα τῷ Κομνηνῷ Ἀλέξιῳ, ὃν ἀπάντων μέγας ἀπέλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῇ τοῦ σεβαστοῦ ἀξίᾳ, σεβαστὸς ἀναρρηθεὶς ἐκ μέσης συγκλήτου (pp. 16₂₂—34₂₂).

1, 16. Ὁ μέντοι Ῥομπέρτος πᾶσαν δύναμιν συγκροτῶν κατὰ τὸ Βρετανίον τὰς τε ναῦς αὐτῶν καὶ τοὺς στρατιώτας (οἱ μὲν γὰρ νῆες εἰς ἐκαστὸν καὶ πενήκοντα σιτηρέδια μνητο, οἱ δὲ στρατιῶται εἰς τριῶντα χιλιάδας ἡμέρας ἀπολομφανούσης διακοσίας μετ' ὅλων καὶ ἵππων) καὶ οὕτως ἐρίων παρασκευῆς, ἐπαθὺν οἷς προσοικεῖται, ὀπλισμένους τοῖς καὶ ἱππῶν περιέχον, ἔμελλε διαρῆναι πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον πύλιν, ἣν Ἀνδράχιον καὶ τὸ νῦν ἐπικρατέσαν ἔδος προσονομάζομεν. ἔδωκε μὲν γὰρ ἐξ Ἰδρουντος πρὸς αὐτὸς Ναισάδας λιπαστὸν καὶ τῇ τε Νεάπολιν καὶ τὸ ἐμπροσθεν αὐτῆς χωρίον καὶ φρουρίαν πλῆθος ἱππέων τὸ ἐκείθεν ἐνθάδε δῆπτε εἰς πολλὴν πλῆθος ἱππέων τὸ ἐκείθεν ἐνθάδε πέλαγος ἡ τὸ ἀπὸ Βρετανίου πρὸς τὸ Ἀνδράχιον, περὶ τοὺς μάλιστα τοῦτον τὸν κατάπλου ἐκείνου ἄμα μὲν καὶ τὴν ταχίστην κέλευθον προσοδόμενος, ἄμα δὲ καὶ τὴν βραχίστην τῇ αὐτῇ περιτομῇ, καὶ γὰρ χειμῆρις ἦν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἥλιος (53) πρὸς τοὺς νοτίους κήλους ἀπαιωνόμενος καὶ τῷ ἀνέμῳ πλεονεκτήτων ἐπετέμετο τὸ ἡμετέριον διαστήματα. Ἦν οὖν μὴ ἐξ Ἰδρουντος ἀρεῖς ἀνδράς ἡμέρας νηυσὶν αὐτῶν καὶ κλήμασι καὶ προσελθόντες, ἐπὶ τὸ Ἀνδράχιον ἐκ Βρετανίου ὁλοῦς ἵσταται.

наречено Хлемпина¹, и му извадили очите близо до извора, който се наричал там. Оттогава и досега изворът се казва Насилакиен. [Преди да стане император, това бил третият подвиг, извършен от великия Алексей като от някакъв Херкулес. Наистина никой не бил срещал сириньо истината, ако нарече този Насилаки Еримантски глган², а баща ми — мъжествения Алексей — някакъв съвременен Херкулес. Това си придобивките и победите на Алексей Комнин, преди да стане император. За всичко това той получил от самодържана като награда достойнството на севаст³ и бил провъзгласен в сената за севаст.

1, 16. И така Роберт⁴ събрал в Бриндизи всичките си сили — и корабите, и войниците си (корабите наброявали към сто и петдесет, а войниците били всичко към тридесет хиляди, понеже всеки кораб побира двеста души заедно с оръжието и конете). И подготвените били изпратени по този начин, та когато пристигнат при тях с кораби, да ги намерят с оръжие и коне. Той възнамерявал да ги препрати към град Епидави, който според сега съществуващия обичай се нарича Дирахнум. Той смятал да премине от Илрунт⁵ към Никопол⁶ и да вземе Навпакт с всички разположени наоколо селища и крепости. Но тъй като морето между тези две точки е много по-широко, отколкото морето между Бриндизи и Дирахнум, той предпочел да преплыва тук, отколкото там, като избрал най-краткото разстояние, което смятал и за най-удобно за флотята. Защото било и зимно време и слънцето отивало към южните кръгове и приближавали се към Коширога, скъсявало дневното време⁷. И тъй, за да не длава през нощта и се сблъска с някакво вълнение, ако тръгне от Илрунт от началото на деня, той решил да се пренесе с пътни платна от Бриндизи⁸ към Дира-

¹ Селото се наричало на 5 км северозападно от днешната Камали. Името му е българско (на стб. халва — водопая). ² Митологическо название, убито от Херкулес. ³ Тук титлата севаст още няма значение, което по-късно ѝ дал Алексий Комнин, като направил своя брат Никифор севаст, т. е. по ранг пръв след кесаря. Срв. *Frédéric. Les institutions*, стр. 138 и сл. ⁴ Роберт Гискар, нормански херцог, княз на Апулия, който през 1081 г. превзема Адриатическо море и заповелал война против Византия. В пропуснатите предходни глави се разказва за неговото издигане и за причините за конфликта му с Византия. След смятането на Михаил от Византия бил осуетен проскупираният брак между дъщерята на Роберт и Констанция, сестра на Михаил VII Дука. Тогава Роберт Гискар започнал война под предлог, че не е вярно законния император на престола във Византия (в случая избития при негово самозванец Роктор, който бил представен за Михаил Дука). Срв. *G. Kofias, Les raisons et le motif de l'invasion de Robert Guiscard à Byzance, 1081, Congrès International des études balkaniques et sud-est européennes. Résumés des communications (Archéologie, Histoire de l'antiquité, Moyen âge — Ve—XVe s.),* стр. 183—185. ⁵ Дн. Отранто. ⁶ Град в Епир. ⁷ Слънцата стават къщи. ⁸ Според азиатските хронисти Роберт отплавал не от Бриндизи, а от Отранто (срв. *Gaufrédus Malaterra, Historia Sicula*, PL. 149, III, 23; *Romanoldi Salernitani Chronicon, Regum Italorum scriptores*, ed. Muralori, s. a. 1081; *Ordericus Vitalis, Historia ecclesiastica*, III, PL. 188, 313, 4. Срв. Любарский, Анна Комнина, стр. 462, 661, 175.

ἐπιτελέσθην ἐβουλεύσαιο. τὰ μὲν γὰρ τοῦ
καταπύματος τῆς ὁδοῦ ἀσπεόμενοι ἐπισκευόμενοι
τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐκείθι. Οὐ μέντοι οὐδὲ
τὸν τῶν Ῥομίων κατόαν ἀπέλειπε, καθότι βε-
βούλει πρότερον, Ἀπουλίας πῶτον κατειρολογηθεὶς
κέρσιον, ἀλλ' οὐκ οὐδ' ὅπως μεταδύξιν αὐτὸν πάλιν
συντελεόμενον εἶχε. μεταξὺ δὲ τοῦ πρὸς τὸ Ἀγρό-
χιον κατὰ πλὴν τὴν τε Κόρυφον πάλιν ὀχυρωσάτην
καὶ ἄλλη τὰ ἡμέτερα ἡρώεα ἐξ ἀποστολῆς κοίταρε.
καὶ ὁμύρους ἐκ τε Δογγβαρδίας καὶ Ἀπολίας
ἀνταφύμενος καὶ τὴν γῆσαν ἀγρυπολογίους ἐπασσε
καὶ φορολογίους προσδοκίσιμος ἦν τῷ Ἀγρόχιον
προσεσχημέναι. δοῦξ δὲ τῆς καὶ ἐκείνου παντός
τοῦ Ἰλλυρικοῦ Γεώργιος ὁ Μονομαχίας παρὰ τοῦ
αὐτοκράτορος Βοτανικίου ἀποσταλεῖς, καίτοι γε πρό-
τερον τὴν ἀποστολὴν ἀπεπέμπετο καὶ οὐδ' ὅλας ἦν
εἰσπεθεὶς πρὸς τὴν λειτουργίαν ταύτην, ἀλλ' εἴ γε
βέβαιον δοῦλοι τοῦ αὐτοκράτορος (Σκῆθαι γὰρ ἦσαν
Βογίλοι· τε καὶ Γερμανός) ἐνστάτον τε τῷ Μο-
νομαχίῳ καὶ αἱ τι δεινότερον κατ' αὐτοῦ ἐννοοῦντες
κατέβησαν αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, συββάντες,
ὁποῦα γε καὶ βεβούλει, καὶ τοιαῦτα ἀνέβλεψαν τὴν
καὶ βασιλέως κατ' αὐτοῦ θυρόν, ὡς ἐπιστροφέντα
πρὸς πρὸς τὴν βασιλίδι Μαρίαν εἶρεν, ἐχθρὸν τῆς
Ῥωμαίων ἡγεμονίας τὸν Μονομαχίῳ τοῦτον ἰσπε-
τιναι, τοῦτο ἀκροαόμενος Ἰωάννης ὁ Ἀλανός,
φίλος ἐς τὰ μέγιστα ὢν τοῦ Μονομαχίου, γυνάμην
δὲ καὶ τὴν τὸν Σκαθὼν πρὸς αὐτὸν μῆνιν καὶ τὰς
συχρὰς κατ' αὐτοῦ εἰσηγήσεις ὅπαντα τὰ τε τοῦ
βασιλέως βήματα τὰ τε τὸν Σκαθὼν πρὸς τὸν Μο-
νομαχίῳ ἀπελθόν (54) ἐξορχεῖται καὶ περὶ τοῦ
συμπερόντος βουλευσάμενος συμβουλεύει, ὁ δὲ (νο-
νεχθῆς γὰρ ἦν) καὶ τῷ βασιλεὶ προσελθὼν προ-
απαίρει τὴν ἐπὶ τὸ Ἀγρόχιον λειτουργίαν λόγῳ
κολακασταῖς καταθέλεις αὐτόν, καὶ ὡς πρὸς τὴν
Ἐπίδομον ἀνταφύμενος καὶ τὰς ἐπὶ τῇ δουρικῇ
ζῳῇι προστάξεις ἐγγράφως ἀνελκρὼς, ἐπισπευδόν-
των εὖ μάλιστα πρὸς τοῦτο τὸν Σκαθὼν ἐκείνων
Γερμανοῦ καὶ Βογίλου, εἰς δευτέρου ἡμέρας τῆς
βασιλίδος πόλεως ἔξωσι τὴν Ῥαϊδομαχίαν ἡρώεαν
καὶ τὴν Ἀλφειὸν γῆσαν. ἀλλὰ προτιγχνάντι περὶ
ποῦ τὴν λεγομένην Πηγὴν, ἦ-θα καὶ πρὸς ἀποδό-
μῃται τῆς ἐμῆς διοπότιδος παρὶτόν καὶ θεομήτο-
ρος ἐν τοῖς ἀπὸ Βυζαντιδῶν πόλιν ναοῖς περιβόητος,
τῷ ἐμῷ πατρὶ Ἀλεξίῳ οἱ δὲ εἶδον ἑλλήλους, καὶ
ὁ μὲν Μονομαχίας ὄρεται λόγον πρὸς τὸν μέγα
δομίστην περιπαθὼν καὶ ὡς ὑπερέβας γίνετο δι-

κνυμ. Защото там Адриатическо море се
стеснява и затова пътят се стърацава. Той
не оставил и сина си Рожер, както бил по-
желал по-рано, когато го назначил за госпо-
дар на Апулия, но не знаей как, като си про-
менил решението, взел го пак със себе си.
А през време на плаването към Дирахиум
той зазвнал чрез изпратения отред твърде
укрепления град Корфу¹ и някои други наши
крепости. И след като бил взел зложниши
и от Лонгобардия, и от Апулия и бил облю-
жил цялата страна с дакци в пари и па-
тура, очаквало се, че той е с намерение да
се насочи към Дирахиум. Тогава дук на це-
лия Иллирик бил Георги Мономахът², който
бил направен от самодържеца Вотаниат. Той
обаче отначало отклонявал назначението и
изобщо не бил благосклонен към тази служ-
ба, но варварите слуги на самодържеца (Бо-
рил и Герман били скити) мразели Моно-
махът и измисляйки винаги нещо по-страшно
против него, клеветели го пред самодържеца,
като съчинявали, каквото им хрумне. И те
така настроили императора против него, че
той веднъж се обърнал към императрица
Мария и казал: „Подозирам, че този Моно-
махът е враг на ромейското управление.“
Това чул алаят³ Йован, който бил най-добър
приятел на Мономахът, и поздравил омра-
зата и честите доноси на скитите против
него, отишъл при Мономахът и му разпра-
вил всичко казано от императора и скитите,
като го посъветвал да помисли за спасението
си. А той (понеже бил умен) отишъл при
императора и като го спечелил с ласкави
думи, грабнал службата в Дирахиум. И тъй
сбогувал се, за да отиде в Епидамн, и като
получил писмената заповед за длъжността
дук, понеже онези скити Герман и Борил
го карали да бърза твърде много, той наля-
зъл на втория ден от Цариград на път за
Епидамн и Иллирик. Но недалече от така на-
реченото Пиги, където е построен храмът
на моята владичина Дева и Богородица,⁴
най-прочут между храмовете в града Визан-
тион, той се срещнал с баща ми Алексий.
Като се видели, Мономахът започнал да се
оплаква на великия доместик, че заради него
и заради приятелството си с него ставал

¹ Сюрел *Augustini Barensis Chronicon* s. a. 1081 Роберт превзел Корфу на 10 май 1081 г. ² Георги Мономахът бил станал дук на Иллирик след Нинафор Василиан. ³ Аланите, потомци на древните сармати, живели в Северна Кавказ. Византийските императори ги напознучали често против своите врагове — българи, турци и др. През X—XI в. те представлявали голяма политическа сила и вероятно са вземали част от Северното Причерноморие. Вж. *Любарский*, *Анна Комнина*, стр. 462, бел. 179. ⁴ Стоял дук за знаменития храм, построен от Юстиниан при Златните врата, и местността Пиги (Извор).

ἐκείνον καὶ τὴν πρὸς τοῦτον φιλίαν, καὶ οἱ οἱ Σκυῖθαι οἱ πᾶσαι ἐποφθαλμιῶντες Βορέλος καὶ Γερμανός ὄλον τοῦ φθόνου τὸν τροχὸν κατ' αὐτοῦ ἐξεκλίνας, καὶ δὴ τὸν οὐκίαν καὶ τῆς γλῆς ταύτης πόλεως ἐπιπροσώπως ἐξορίζουσι καὶ πάντα κατὰ μέρος ἐπαρκαρδίζουσιν, ὅσα τε πρὸς τὸν βασιλέα συκοφαντηθείη καὶ πάθει παρὰ τῶν δοῦλων, ἥξειτο παροικίας ἐκ πλείστης παρὰ τοῦ δομestίκου τῆς δόσεως, οἷος ἐκείνος ψυχὴν ἐπικουρῶσα βαρυνόμενῃ ταῖς συμφοραῖς, καὶ τέλος ἐπιπτόντος ὡς ἄρα θεὸς εἴη τὴν τοιαύτων ἐκδικητὴς καὶ ὡς μετὰ ἡσθα φιλίας τῆς πρὸς αὐτὸν ἐποικησίας, ὃ μὲν ἐπὶ τὸ Δαγγάρων ὄρη, τὸν δ' ὄρηκεν εἰσθῆναι τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, ὃ δὲ Μονομαχάτος καταλάβων τὸ Δαγγάρων καὶ ἀργυρέων τὴν παρασκευὴν ἀνηρῶς τὴν τε τοῦ τυράντου "Ρομπέρτου καὶ τὴν ἐκαστάσαν "Αλεξίου, ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ τὰ κατ' αὐτὸν διετίθετο, καὶ πρὸς μὲν τὸ φανερόν ἀντίξως εἶχεν [ἐν] ἀμφοτέρω, εἶχε δὲ ἢ τὰ τῆς προδήλου μάχης καὶ τοῦ φανομένου βολήτερον. ὃ μὲν γὰρ μέγας δομestικός γράμματα αὐτῷ μεμνύκει τὰ συμπεσόντα, οἷα τε τῶν ὁμιλίαν ἀποστήσεως (53) τότε ἀπέλθοι καὶ ὡς ἄρα διὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν μελεπομένην τυραννίδα τοῖς τυραννίδων ἀντιπίπεται, καὶ χορὴ τοῦτον διατασσῆναι ὑπὲρ τοῦ φίλου καὶ πρὸς αὐτὸν ἐτελέσθαι πᾶντα ὅθεν δέποτε χρήμα τότε συνειλεγμένον. „διὲ δὲ γὰρ, φησι, χρημάτων καὶ ἀντὶ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων.“ ὃ δὲ χρήματα μὲν οὐκ ἔπεμψε, φιλοφρονήσας δὲ τοῖς πρέσβεις γράμματα τοῖς τοῖς ἐπιτίθειν ἀντὶ χρημάτων τοῖς τοῖς περιέχοντα, ὡς αὐτὸς μὲν εἰς τὴν τήμαρον τὴν ἀρχοῦσαν φιλίαν διαφυλάττει καὶ εἰς τὸ ἐξῆς φυλάττει κατεπαγγέλονται περὶ δὲ τοῦ ἐπιτεταγμένου χρημίου ἀπόδρα μὲν καὶ αὐτὸν γλίχουσαι πέμπειν ὅσα γε βούλουτο χρήματα. „ἀλλὰ γὰρ ἔπεισε με πρῶτα δοῦναι, καὶ γὰρ πρὸς τοῦ βασιλέως Βοτανειάνην πεμφθεῖς καὶ τὰς πίστεις τῆς δουλείας αὐτῷ δεδοκώς, οὐ καλὸς ἐν οὐδὲ σοὶ δόξω καὶ εἶνους τὰ εἰς βασιλέως ἀνίη, εἰ γε τοῖς σοῖς ἐπιτάγμασιν ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπιέξομαι, εἰ δὲ τὴν βασιλείαν σοὶ ἐπιβρασθεύσαν ἢ ἀνυθὲν πρῶτα, ὡς πρῶτα φίλος ἐγὼ πιστὸς ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα δοῦλος πιστότατος ἔσομαι.“ ταῦτα τοῦ Μονομαχάτου πρὸς τὸν ἐκὼν πατέρα σχεδίσας καὶ ἐν ταυτῷ αὐτὸν τε ἔμα, λέγει δὲ τὸν ἐκὼν πατέρα, καὶ τὸν Βοτανειάνην ἐποικισμένην, πρὸς δὲ ταῖς καὶ πρὸς τὸν βίονταρον "Ρομπέρ-

изгнаник, че завиждащите на всички, скитите Борил и Герман, излезли върху него цялата си ненавист и под благовиден предлог го отдалечават от домашните и любимия град. И когато изплакал всичко поотделно — колко бил клеветен пред императора и колко бил изстрадал от слугите! — той очаквал най-голямо утешение от страна на доместикта на Запада, който можел да облекчи претоварената от нещастия душа. И накрая, като прибавил, че бог ще отмъсти за тези работи, и като припомнил да не забравя приятелството му към него, той се отправил за Дирахиум и оставил доместика да влезе в Цариград. Мономахат, като пристигнал в Дирахиум и чул за приготвянията на двамата, за приготвянията на Роберт и за въстанието на Алексий², нареждал работите си много предпазливо. Външно той се държал като враг и на двамата, но зад откритата и показана вражда се криело нещо по-дълбоко. Великият доместик му известил писмено за случилото се, а именно, че го заплашвали с извършване на очите и че поради тази причина к поради замисленията ууурпаторство се противопоставил на ууурпаторите. Мономахат трябвало да се ваигне за приятели си и да пожелае да му изпрати парите, които бил събрал от разни места. „Нужни са — казал той — пари и без тях не може да се извърши нищо необходимо.“ Мономахат не изпратил пари, но като приел любезно пратниците, дал им вместо пари писмо, в което се казвало, че той всега пазел старото приятелство и че обещава да го пази и напред. Що се отнасяло обаче до исканите средства, и сам желаел да изпрати пари, колкото му трябвали. „Но справедлива причина — казал — ме възпря. Защото, като съм направен от император Вотаиниат и като съм му дал клетва за подчинение, аз и на тебе не бих ти изглеждал добър и предан спрямо царската власт, ако веднага се подчиня на твоите нареждания. Ако ли божият промисъл ти даде царска власт, както по-рано ти бях верен приятел, така и след това ще ти бъда най-верен роб.“ Това казал Мономахат на баща ми. Аз трябва да го упрекна много, че като е съчинил това пред баща ми и като се е мъчил да спечели едновременно него, имам пред вид баща си, и Вотаиниат, освен това отправил още по-откровени думи до вярварина Роберт и под-

¹ Т. е. Борил и Герман.

² Т. е. за въстанието на братята Алексий и Исак Комнини.

πύργων γενομένους κατασκήνους λόγους καὶ εἰς
λαμπρὰν ἀποστασίαν ἀναρρηγνύμενοι, πολλὰ κατη-
γορεῖν ἔχον. ἀλλ' ἔτι καὶ πᾶς τὸ τοιαῦτα ἔφη τῶν
ἐκθροσθέντων παλίνβητα καὶ πολλὰ χρέματα μετα-
λαβάνοντα κατὰ τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολάς,
καὶ τῶ μὲν κοινῷ οἱ τοιαῦτα πάντες ἀξέμνηστοι,
ἐκείτοις δὲ εἶναι ἀσφαλτοκατοὶ τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ
μάλιστα συμφέροντα διοικητικοῦμενοι, καὶ ὥς τὰ
πολλὰ ἀποτυχάνοντες. ταῦτα μὲν αὖτως ὁ εἰς
ιστορίας ἔπαιος τῆς λαοφύρου ἐξέδραμε· πάλιν δὲ
κοίτως εἰς τοὺς προτέρους δρόμους ἐπιστραφάμενος,
καὶ γενομένη ἐξήρπαι. ὁ γὰρ τοὺς Ῥωμαίους καὶ
ἀσφαλεῖς σφαδάρων πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν (56) πε-
ρασσά· καὶ τὸ Ἀνχόρουν συνταξόμενος, τότε δὴ
καὶ νάλλον ἐξεφλέγετο καὶ χεῖρας καὶ πόδας ἀνά-
θετος ἦν πρὸς τὴν ναυστολίαν καὶ πᾶς στρατι-
ώτης ἐπέσπευδε καὶ λόγους παροξυντικοὺς παρε-
θάρρυνεν. ὁ δὲ Μωνομαχάτος πάντα κατασκευάσας
καὶ ἄλλην πρὸς τοιαύτην ἀσφάλειαν ἑαυτῇ ἐπακκο-
δομεῖται, τὸν τε γὰρ Βοδίνον καὶ τὸν Μιχαήλιν
τοὺς ἐκείνων τῶν δαλματῶν διὰ τοῦτ' ὑπαφῶν
ἑαυτῇ ἐπεμύριπτο φίλους καὶ διαρεαῖς προκα-
τήρει τὰς γνώμας αὐτῶν θύρας παντοδαπὰς
ἑαυτῇ διακοίρων. εἰ γὰρ τοῦ τε Ῥωμαίου καὶ
Ἀλεξίου ἀποσχίσαν καὶ ἀμφοτέρων ἀποκρίβει,
εἰδὲ δαλματίας ἐλθέει, πρὸς τε Βοδίνον καὶ
Μιχαήλιν αὐτόμολος γενεόμενος· ἐχθρῶν γὰρ
τοῦτον ἀναρρωθέντων λοιπὸς ἔστι ὁ Μιχαήλιν κατηλ-
αζέτω τοῦτ' οὗ καὶ ἐκέρωθεν ὁ Βοδίνος, πρὸς οὗς
καὶ γενομένη παρασκευάσας, τῶν ἀπὸ τοῦ Ῥωμαί-
ου δηλοσθέντων καὶ Ἀλεξίου συντηνεομένων αὐτῶ
(гр. 53,4—57,5).

2. *Borilas Germanusque Comnenis invident.
Comneni contra Botaniatē rebellant*

2. 1. Ὅσον μὲν οὖν ὁ αυτοκράτωρ Ἀλέξιος
ἔμελλε καὶ ἐξ οὗτος γένετο τὸν βοτάνιον εἶδεναι
εἰς τὰς τοιαύτ' ἑκείνων οὐτρεπτοῦς παραλέπονται
ἀλλὰ ἐν τῇ καὶ τῇ τοῦ βοτάνιου Νικηφόρου τοῦ
Βασανίου ἐκείνου Γεωργίου. Μωνομάχης μὲν οὖν
τὸν οὐκ ἐκείνου ἀδελφῶν Ἰσακίου καὶ Ἀλεξίου
καὶ οὖν ἑαυτοῦ αὐτῶν ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ Κομνηνοῦ
καὶ πρὸς πρὸς ἐκείνους οὐκ ἐκείνου οὐκ ἐκείνου
στρατῆρ' αὐτοκράτωρ ὁ Ἀλέξιος ἔχει πρὸς τοῦ
βοτάνιου ἀδελφῶν Ῥωμαίου καὶ Μιχαήλιν τοῦτον προ-
κατήρει, αὐτοὺς δὲ καὶ τὸν Ἰσακίου δοῦκα ὁ
Ἀντιόχον ἐκείνου, καὶ αὐτοὺς καὶ πρὸς

готвил открито отцепване. Но такива човешки
нрави, непостоянни и приемащи много цве-
тове според промяната на положението, са
някак обикновени. И такива хора са безпо-
лезни за държавата, но за себе си са твърде
добри, като нареждат ползващите само тях
работи, макар в повечето случаи да се из-
лъгват. Но така разказът ми като някой кон
се отклони от пироксин път. И нека върнем
на стария път този кон, макар и да е ста-
нал своенравен. А Роберт, който и по-рано
бил нетърпелив да се прехвърли срещу нас
и мислил за Дирахинум, сега още повече се
запалил, с всички сили неудържимо се стре-
мил към морската експедиция, подтиква
войниците да бързат и ги подбуждал с по-
ощрителни слова. Мономахът пък, след като
постъпва така, приготвил си и следното ново
убежище. С писма той си спечелил за прия-
тели Бодин и Михаил¹, управителите на
далматинците, и предразполагайки ги с да-
рове, си отворил много врати. Ако се из-
лъже в Роберт и Алексий и бъде отхвърлен
от двамата, веднага ще отиде в Далмация
и ще премине на страната на Бодин и Ми-
хаил. И тъй, ако [Роберт и Алексий] наистина
се проявят като врагове, оставаше му да се
надава на Михаил и, от друга страна, на
Бодин, при които се беше приготвил да бие,
ако, разбира се, Роберт и Алексий се пока-
жат враждебни спрямо него.²

2. *Borila i Germani neposvidet Komnenite.
Komnenite vstipavat срещу Botaniata*

II, 1. Този, който желасе да узнае откъде
и от какъв род произхожда самодържецът
Алексий, ние го препращаме към съчине-
нията на моя кесар. Там ще се извлекат и
сведенията относно император Никифор Во-
таниат. По нареждане на по-рано нарувалия
Роман Двоген³ цяла Азия имала за стратег
автократор⁴ Мануил, най-стария брат на Исак
и Алексий и на другите деца на дяло ми
по баща Йоан Комнин. А в Исак бил опре-
делен за дук на Антиохия.⁵ Те водили много
войни и сражения и спечелили много побе-

¹ Константин Бодин след смъртта на баща си княз Михаил взел (около 1061 г.) везския престол. По-голе-
мият от четиримата сина на Бодин също се казвал Михаил. В 1072 г. Бодин взел участие във въстанието на
Георгиий Войтех и бил провъзгласен за български цар под името Петър. След неуспеха на въстанието той бил
известно време във византийски плен, ко после бил откупен от баща си. За въстанието на Бодин виж, главно у
Скилица, ГИИМ, т. VI, 1966, стр. 334. ² Тук Ана Комнина прехвърля разказа си, за да опише възмра-
ването на своя баща Алексий Комнин. Вотаниат бил свален от престола на 3 април 1081 г. ³ Византийски
император (1067—1071). ⁴ Върховен военачалник. ⁵ От 1074 до 1078 г.

χος ἀγαπητομένους, πολλὰ δὲ καὶ τρώσσια κατὰ τῶν ἀντικειμένων στήλιατας. καὶ μετ' αὐτοὺς οὐμὸς πατὴρ Ἀλέξιος αἰρητικὸς αὐτοκράτωρ προῦβέβλητο παρὰ τοῦ Θωμάου πατρὸς τοῦ τότε βασιλεύοντος Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ἀποσταλὲς. ὅς τε καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ Νικηφόρος προῦθέριον αὐτοῦ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐθέλειτο, ἀσκητὸς δὲ καὶ ὅποιος περὶ τὴν τοῦ πατρὸς τὰδελεφῶ Ἰσακίῳ ἐπὶ τὸν αὐτοῦ γένειον ἐν διαφόροις ἔργοις ἐμπέμπωνκεν ἀσπετεῖς ἀναφαντεῖς καὶ ὅποιος τὸν Οὐρσέλιον κατετιμωρούμεν, διηκερῶντος ἡρώδου καὶ τοῦ Ἰουερφίου οὐκ ἔλαττον. καὶ ἐκτετραγέροντος ἡμεῶν τὰδελεφῶ Παρὼν ἐνητένευ, ἵσταν οἱ καὶ αὐτῆς τῆς τραπέζης ἀξίῳ. ἀπέφλεγε τῷτο τὸν κατ' αὐτὸν φθόνον καὶ μύλλον ἰδὼν εἰρημένον ὅν βαρβάρων Σηλαβογενῶν, τοῦ τε Βορίλου φημί (58) καὶ τοῦ Γερμανοῦ, ὁρῶντες γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως εἰς αὐτοὺς εὐχόμενον καὶ ὅτι καθ' ὅσον τοῖς τοῦ φθόνου τοξέτας βαλλόμενοι ὑπερῶν ἰσχυμένοι, ἐξετέκαστο. τὸν γὰρ Ἀλέξιος, πῶν οἶσιν τὸν Ἰσακίον ἱκανοῦντα εἶχε, ἐν πόσιν εὐδοκίμασιντα ὄρων ὁ βασιλεὺς αἰρητικὸν αὐτοκράτορα τῆς ἐστέρας ἀναδείκνυσαι, τῶ τῶν προῦδρων τετημενὸς ἀξιώματα. ὅσα μὲν οὖν καὶ κατὰ τὴν ἐστέραν αὐτοῦ ἰσότητος τρέψαντα καὶ ὁπόσους ἀποστάτας καταγωνισόμενος ζωνοῖον ἦγε τῷ βασιλεῖ, ἡμολύτως προῦλένται. ἀλλὰ τῷτο τοῖς δούλοις οὐκ ἔρεται, ἐξέσιν δὲ μύλλον αὐτὸν ἀναφλέγοντα τὸν φθόνον. οἱ καὶ πολλὰ μὲν ἡπετον-θόρουζον βίαισιν ἀποδυνάμεις κατ' αὐτῶν, μύλλον δὲ καὶ κρόφια λέγοντες τῷ βασιλεῖ, πῶν δὲ καὶ εἰς ταῦν φρονεῖς, ἀλλὰ δὲ καὶ δι' ἐτέρας, μεθοδεύεις καὶ πρῶτοι ἐκπαδὼν τοῦτο γένεσθαι παντὶως ἱσχυόμενοι. ἡπερὶ γὰρ συντρέχοντες οἱ Κομνηνοί, διὸν ἐλογίσαντο τοῖς περὶ τὴν γαμικωμένην ἱσχυομένησθαι καὶ δι' αὐτῶν τὴν τῆς βασιλίδος ἐπὶ πλέον εὐμένειαν ἐκπαδόμεναι. ἡμολύτως γὰρ οἱ ἄνδρες καὶ λιθίην καταρτίζουσαν γαλὴν διημέρον καὶ παντοῖως ἐπιχειρήματα. τοῦτο ἦδη κοπώθηκε ὁ Ἰσακίος πᾶσι πρὸς αὐτῆς ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἐξαδέλφῳ εἰς κῆδος προσληγθεῖς, ὁ γενναῖοςτος ὢν ἐν λόγῳ καὶ ἡδύς καὶ τὰ πλείστα τῷμῳ πατρὶ ἐμολύτως. ἀλλ' ἐπὶ τὰ περὶ αὐτὸν καλῶς προμεχόμενος, πολλὰ φροντίζων ἦν περὶ τὰδελεφῶ, καὶ ὅσον ἐκτέρας τῷτο εἰς τὴν τοῦ κῆδους τότε συνήθετο

ди над враговѣте. След тях и моят баща Алексий бил набрав от царуващия тогава Михаил Дука за стратег автократор и бил изпратен против Урселий¹. Император Никифор обикнал Алексий необикновено много и не по-малко от Исак, когато забелязал, че той е много способен във военното изкуство, и когато чул как на Изток заедно с брат си Исак участвувал не според годините си в различните сражения и се проявил като храбрец и как надил Урселий. Имайки двамата братя близо до сърцето си, той ги гледал благосклонно и понякога ги удостоявал да седнат и на самата трапеза. Това възбудило против тях злобата най-вече на споменатите двама парвари славяни, именно Борил и Герман. Те се топели от мъка, виждайки, че Комнините имат царското благоволение и остават немирански, макар и да са змързяни всекняжасно със стрелите на злобата. Защото императорът, като виждал, че Алексий се прославя във всичко, макар и да не му бил порасъл още мъх, назначил го за стратег автократор на Запада и го почел с достойнството проедър². Говорихме достатъчно за това, колко трофен е издигнал той на Запад, а също колцина отцепници е победил и ги е довел на императора като пленници. Но това не се поправило на слугите и то още повече разпалило ламтащата им завист. Те тайно негодували много против Комнините и казвали на императора много неща тайно, други и явно, а някои и чрез трети лица, като по всякакъв начин, служейки си с различни средства, се мъчели да ги отстранят. Намирайки се в такова затруднение, Комнините смятали за необходимо да приплекат на своя страна хората около женското отделение на двора³ и чрез тях да спешат повече благоразположението на императрицата. Тези мъже са наистина ловки и могат да смекчат каменно сърце, и то по различен начин. В това Исак бил вече успял, понеже, като се отличавал твърде много в словото и делото и приличал твърде много на баща ми, бил отдавна взет от императрицата за съдруг на собствената ѝ братовчедка⁴. Но след като се уредили неговите работи, той започнал да се грижи за брат си. И колкото неговият брат го подпомогнал тогава в брака, толкова [сега] той се

¹ Урселий бил козмански началник на пемивци във византийската войска. Вж. тук, стр. 8, бел. 1.
² Една от най-високите почетни титли, създадена от Никифор Фока в 963 г. От 1025 г. била раздавана по-често, обаче загубила първоначалния си престиж. Вж. Bréhier, Les institutions, стр. 123—124. ³ Т. е. галено-свнусите. ⁴ Ирина, братовчедка на императрица Мария.

παύσασθαι, τοιοῦτον οὖτος ἐσπορεύεκεν γὰρ αὐτὸν
τῆς βασιλείας πορρωτέρω καθιστάμεν. Ὁρώσῃ μὲν
αὖτ καὶ Ἡράκλειον οἷονες ὄντας τοσοῦτον τὴν πρὸς
ἀλλήλους πόθον ἔχειν φασὶν, ὥς ἐν καιρῷ μέγας
ἀνελθεῖν αὐτὸν ἐκείνους τῶν κατ' αὐτοῦ πολυμήμων.
ἀμυντα δὲ τοῖς ἐπιχειρομένοις θάτερον καὶ προ-
σπεινταιν αὐτερον τὸς πρὸς θάτερον ἐχθρομένους τῶν
ἐκείνων βασιλεὺς τὰ στέργα ἐπὶ χερσὶν ἰσχυρόντων καὶ
ἐπὶ πύκνους ἢ σπανοῦν. ἄμφω γὰρ τὰδελέρω καὶ
τοὺς κατ' αὐτοὺς προσερχάμεν (59) ἐφοβόλονται, καὶ τὰς
ἀρκεσίας καὶ τὰς τιμὰς καὶ ἀπλῶς ἐγναθὸν θάτε-
ρον ἰδὼν ἀπερὸς ἐλογίζετο καὶ αὖ τοῦδωντίων. το-
σοῦτον τὴν πόθον πρὸς ἀλλήλους εἶχον. τὸ μὲν
οὖν ἐπὶ τὸν Ἰασάκων αὐτοὺς ἐκ θέλεις ὁικονόμητο
προνοίας, ἐκ πολλὰ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ οἱ περὶ τὴν
γιννακωσίτην τοῖς τοῖς Ἰασάκων ἐποδημοσύνους πα-
ρῆλθοντες τὴν βασιλείαν ἀποδοτῆσθαι τὸν Ἀλέ-
ξιον. περὶ τούτους, κἀκινδὴ περὶ τὸν βασιλεῖα
κατὰ τὰς κερσίας ἡμῶν καὶ ἄμφω γινόμενον, ἡ
βουλὴς πᾶσιθετεῖ τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὸν παρακολοθη-
σαστα περὶ τῶν τοῦτέων πόλιν τέλει. ἀνέσφρηλε
τοῦν τοῦ λαοῦ τῆς πολλῆς φρονιδος ὁ μέγας τῶν
ἐσπερών σκευεσμοίων δομίστοκος. κῆκτοτε θαμὰ
τοῖς βασιλείας ἄμφω σπώνοντες καὶ τὴν τοῖς βα-
σιλείας προσκοσσοῦν ἀποπληροῦντες προσκέντησεν
καὶ μικρὸν ἐγκατεροῦντες τῇ βασιλείᾳ προσερχόμενον.
τοῦτα ἐπὶ πλέον τὸν κατ' αὐτὸν φθόνον ἐξέκα-
τε. τοῦτο δὲ οὐ πολλὸν οἱ Κομνηνοὶ βεβαιώμενοι,
δείσαντες, ἔτα μὴ ἀμάρτεροι τῆς πόλεως αὐτῶν
εἰδόντες αὐτὸν ἐπιπύχοντα ἔχουσι, τῶσπον ἐξή-
ταν, οἱ οὖν τὸ ἀκαλῆς θύει συλλαβασομένους
ἐκείνοις περιπαύσασθαι. πολλοῖς οὖν λογιμοῖς οὐ-
ταμα τῇ μεγάλῃ ἀνελίζαντες καὶ πολλὰ πολλὰς
διαμειψάμενοι μέαν εἶσαν κατὰ ἀνθρώπων σωτηρίας
ἐλπίθαι, ἡ δὲ ἦν τῇ βασιλείᾳ προσελθὼν, ἀπηνέτα
αὐτὴν τῶν εὐπαροῦσων πρὸς τοῦτο σοφῶν, καὶ τὸ
ἀπάρρητον ἐξέκατε. εἶχον δὲ ὅμως ἐφοβόλῃον τὴν
βουλήν καὶ οὐδὲν τὸ μικρὸν τὸ σκευεσμοίων
ἐξεκινύοντων. προσεῖχον δὲ καθάπερ αἱ βουλῆται,
μὴ τὸ θήραμα προσοφθῆσθαι. ἀποδοῦναι μὲν γὰρ
ἐμείλυναν, ἐκτερόβητο δὲ ἀπὸ τούτου πρὸς τὴν βασι-
λείαν εἰσεῖν, μὴ πως ἐκεῖνη φύσση τὰ κατ' αὐτοὺς
παρὰ δὲ τῶν κατὰ βασιλείᾳ καὶ ἀμφοτέρων κηδομένη
καὶ τοῦ βασιλείως καὶ τῶν ἀνδρῶν. τοῖτον τοῦτον
κατεργασμένη τοῦ σκευεσματος, ἄλλοις κέρποις τὴν
βουλήν. δεκὰ γὰρ τοῖς παραπεισιν καὶ καιροῖς ἀπο-
γινώσασθαι.

трижел брат му да не бъде твърде далеч от [благоразположението на] императрицата. Казват, че Орест и Пилад¹ излизали като приятели един към друг толкова чувствено, че във време на сражение и двамата искали за своите неприятели, а отблъсвали тези, които нападали другия, и като излагали гърдите си, всеки привличал ударите на копията, отправени към другия. Това могло да се види и при Коминиите, защото всеки от двамата братя искал да посредниче при опасностите и всеки смятал като свои отличията, почитите и просто благото на другия. Такава любов имали помежду си. Исаковите работи били устроени така от божия промысл. Скоро след това хората около женското отделение на двора по съветите на Исак убедили императрицата да осинови Алексий. Тя ги послушала и когато и двамата били един празничен ден в двореца, императрицата осиновила Алексий според съществуващия за това стар обичай. И тъй великият домашник на западните войски се освободил за в бъдеще от голяма грижа. След това двамата посетявали често двореца, за да отладат обичайните почести на царстващите особи, и като се забавяли малко, отивали при императрицата. Това възпламенило още повече омразата срещу тях. Коминиите се научили за това от мнозина и като се страхували да не бъдат уловени и двамата в примките на враговете, без да имат някого, който да им помогне, търсели начин, по който с божия помощ да осигурят своята безопасност. Разглеждайки заедно с майка си много планове и обмисляйки често различни способности, те открили, ако се съди по човешки, една надежда за спасение. Тя се състояла в следното: да отидат при императрицата, когато за това им се удаде благовиден повод, и да ѝ открият тайната. Все пак те криели решението си и защото не съобщавали никому намерението, но по-стъпвали внимателно като рибари, за да не пропъдят преждевременно лова. Те искали да избягат, но се страхували да кажат това на императрицата, за да не би тя да избърза някак да открие на императора плановете им, загрижена и за двете страни — и за императора, и за тях. И тъй, като изоставили това решение, те се насочили към друго, защото били способни да използват нововъзникналите се обстоятелства.

¹ Митически герои, прозвучи с приятелството си.

II, 2. Ἐπεὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς τετιορηθεὶς διὰ τὸ γῆρας οὐκ (60) ἐπαύει, δεδοὺς δὲ καὶ τὸ θνήσκειν τῆς τοῦ θανάτου τομῆς περὶ τοῦ διαδεξιμένου διακοπῆτο. ἦν δὲ τῆς αὐτῆς Σεραφίνος τις ἐξ ἀναισθητῶν ὑπάρχων, ἐκ γένους λαμπροῦ, τὸ εἶδος ἀγαθόν, τῆς φρενὸς βαθύς, βωμολόχος τὴν χεῖρα, τὴν ἡλικίαν εἰς μετρίαν παραγέλλων καὶ ἄλλως δὲ προσήκων αὐτῷ κατὰ γένος τῶν ἑλλῶν μᾶλλον εὐκταίετο διάδοχον αὐτῶν τῆς βασιλείας καταλεπεῖν, καθότι καὶ πατρὶον κληρὸν τὸ κράτος αὐτῷ διδοῦς, κακῶς βουλευόμενος. ἔβλεν γὰρ αὐτῷ τὸ ἀσχυρὸς μέγχι τέλους περικοπῆσθαι, ἡμᾶ δὲ καὶ δίκαιόν τι σκοπεῖν τὴν ἀποφράτορος ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας ὑπὸ Κομνηνῶν καταλεπεῖν καὶ ὡς οἷον τὰ κληρὸν πρὸς πάπτον καὶ παρὰ τούτῳ διαφύλασσαν καὶ τὴν βασιλίδι μᾶλλον διὰ τοῦτο ἰπ' αὐτῷ παραθεῖν καὶ τὰ πένοντα ἐπαύειν, λελήθην καὶ τὴν ὁ γυμναστικὸς ὁδὸς τε καὶ ἀγύμναστον διακοπόμενος καὶ κατὰ τῆς βασιλῆος κεφαλῆς τεταμένον καὶ ταύτων ἐπαυθιμωμένων ἦτορτο ἡ βασιλὶς καὶ περιλυπὸς ἦν τῶν τοῦ παιδὸς κινδύνων ὑποφωμένη. καὶ ἦν ἐθνημοῦσα μὲν, οἰδενὶ δὲ τὴν λύπην ἐξουχισμένη. τοῦτο τοῖς Κομνηνοῖς οὐ δεῖσθαι. εὐκαίριον οὖν, ἦν ἐξήκουν, ἐδωκότες, τῇ βασιλίδι προσελθόντων ἐβουλεύσαντο, τῆς δὲ πρὸς αὐτὴν ὁμιλίας τὴν καταρχὴν ἡ μήτηρ τῷ Ἰσαάκῳ ἐπέταξε, συμπαρόντος αὐτῷ τέλειφου Ἀλεξίου. τῶν δὲ προσελθόντων ἐπὶ βασιλίδι, ὁ Ἰσαάκιος φησὶ πρὸς αὐτὴν „οὐχ ὡς χθὲς καὶ πρότερον δρωμένον σε, διαποινα, ἔχουσιν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λογισμῶν ἀνεκφόρων διασωμένην καὶ σκεπταμένην, ὥς μὴ παρθεῖν ἔχουσιν, πρὸς τὸν ἂν ἐγκαλύψῃς τὸ ἀπόρητον.“ ἡ δὲ τέως μὲν ἐμπαύειτο οὐκ ἠθέλει, βύθιον δὲ τι ἀπετάσσουσα „οὐ χρεὶ“ φησὶ „τοὺς ἄλλους εἰκοῦντας ἐπερωτῶν αὐτὸ γὰρ πάντο εἰς λύπην αὐτῆς ἐξίσχυον. ἐπεὶ δὲ, φεῖ, οἷα ἐξ αὐτῶν διελέξατο καὶ ἐποῦά μοι, ὡς εἶπες, μετ' οὐ πολὺ τομιεύεται“. οἱ δὲ ἀποσπῶντες πλείω μὲν βήματα οὐ προσέθεντο ἐς γῆν δὲ τοὺς ἀρπύλλοις ἐπερείσαντες καὶ περιπεύλιντες ἄμφω (61) τὴν χεῖρα οὐκ ὀκνητῶς πρὸς μικρὸν εἰσέτρεσαν, εἰς τὴν συγκύβητ' προσκύνοντες ποιούμενοι, ὁ καὶ ἀπῆλθον ἀγαπῶντες, τῇ δ' ὑστεροῦσα πάλιν προσερχόμενοι ἦκουσαν. Ἠλαρότερον δὲ ἢ πρότερον ἀπετίθεισαν τοῖς δρωσιντες προσέειπον ἄμφω καὶ φασιν „οὐ

II, 2. Тяж като императорът поради старост не бил способен да има деца, а се плашел и от неизбежния удар на смъртта, той започнал да мисли за приемник. Тогана имало някой си Серафин¹, пронахождащ от Изток, от славен род, с прекрасна външност, с дълбок ум, със силна ръка, но години още юноша и освен това близък по родство на императора. Пред всички други императорът предпочел да остави него за наследник на царството, давайки му властта според безразсъдното си решение като някакво бащинно наследство. Той би могъл да осигури своята безопасност до края на живота си и същевременно да реши напълно справедливо да остави царската власт на Константин², сина на императора, комуто тя се паднала като наследство от лядо и баня. И по този начин императрицата би се уповавала повече на него и би увеличила благоразположението си, но старецът се забравил, като взел несправедливи и вредни решения и навлягъл върху главата си нещастия. Императрицата се научила за тези неща от шушукария и се опечалила много, понеже подозирала опасността за детето си. Била паднала духом, но не откривала скръбта си никому. Това не останало скрито от Комнините. Като намерили удобния случай, който търсели, те решили да отидат при императрицата. Майка им определила разговора с нея да започне Исак в присъствието на брат си Алексий. Когато отишли при императрицата, Исак се обърнал към нея: „Ние те виждаме, императрице, не такава, каквато беше вчера и завчера, но като че ли загрижена и измъчена от скрити мисли и измаяща човек, комуто би се решила да откриеш тайната си.“ Тя не пожелала да се открие тогава, но въздъхвайки някак дълбоко, казала: „Не е нужно да се питат живеещите в чужда земя.“ Само това им е достатъчна причина за скръбта. А мене, уви, какво ли не ме споветя едно след друго и какво ли, както изглежда, не ме заплашва наскоро!“ Те се отдръпнали и не добавили нищо повече, но като навели към земята очи и скръстили ръце, стояли известно време замислени, после направили обичайния поклон и си отишли у дома потиснати. На другия ден те дошли отново, за да говорят. Виждайки, че императрицата ги гледа по-весело от предния ден, и драмата се доближила и казали: „Ти си госпо-

¹ Според *Leib*, *Anna Comnena*, става дума за сина на Теодора Синаш, вестен за сестрата на Никифор Воянник. ² Този Константин бил син на императрица Мария от първия ѝ брак с император Михаил VII Дука. ³ Императрица Мария по произход била алака.

μὴν δεσπότας, ἡμεῖς δὲ δοῦλοι εὐνοῦσταιοι, πᾶν ὅτιον ἐτοίμως ἔχοντες ἐπὲρ τῆς σῆς βασιλείας παθεῖν, καὶ μὴ σε λογισμός τις διαπορεύεσθαι, εἰς διαφυγὴν ἕως εἰσέλθω· ἐν ταύτων οὖν τῶν λόγων τὰ πιστὰ δεδοκότες τῇ βασιλίδι καὶ ἀπαλλοτρώσαντες ἑαυτοὺς ἰσχυρίας ἑτάσης τὸ ἀπόρρητον ἤδη συνέλεσαν ὅξεις τε ὄντες καὶ ὀργίνοι καὶ δεινοὶ θηρᾶσαι ἀνθρώπων ἐξ ὀλίγων βημάτων ἐγκαμίνην γνώστην καὶ τίως ἀπόρρητων καὶ πλείστα μᾶλα προσετίθεντό τε τῇ βασιλίδι καὶ ἐκ πολλῶν εἰσὺς αὐτοῖς πανερῶς κακεπήσαντες καὶ πᾶν εἰς ὅπερ ἐν αὐτοῖς προσκαλοῖτο, ἐνθύμιος ἐπαρμέναν κατεπηγάλλαντο. συγκαίρου τε χαρῶσθαι καὶ λυσιπυμένῃ συνανᾶσθαι, τοῦτο δὴ τὸ ἀποστολικόν, μάλα προσθήκας συντίθεντο, καὶ ὡς αὐθιγέτεῖς ἤξισον τοῦτους λογίζεσθαι καὶ συνήθεις κακεῖθεν ὀρμημένους ὅθεν καὶ αὐτῇ, τοσοῦτον ἐλπιύμενος, ὥς εἴ τι παρὰ τῶν φθονοκέντων αὐτῇ τε τῇ δεσποίνῃ καὶ τῇ αὐτοκράτορι κατ' αὐτὴν εἰσηγηθῆι, τοῦτο αὐτοῖς μὴ ἀσπασθῆναι τὸ παραπτεῖν, εἶνα μὴ λάθωσι ταῖς πάσας τῶν ἡθέρων ἐμπιστεύμενοι. τοῦτο τε ἤξισον καὶ παρρησίαν ἐκείνων, ὥς οὐκ ὁρᾷ γε φάνη τὴν δακτύλῃ μετὰ προθυμίας εἰσπνευκᾶν βοήθειαν, ὥς ἐαυτῶν γε ἐνεκα μὴ ἐκπεπικνῆναι τῆς βασιλείας τὸν ταύτης υἱὸν Ἡωσιαντίνον. καὶ δὴ καὶ δι' ὅρκων ἐμπροσθεν ἤθελον τὰ συνδύμενα· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ διατρέψαν διὰ τοῖς ἐποφθαλμιώμεναι. τῆς γε πολλῆς ἀνεκοντίσθησαν λύπης οἱ ἄνδρες καὶ ἐξανέφωρον καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μεθ' ἡλαρπέρου προσώπου τῷ βασιλεῖ διελέγοντο, ἀποδοῖαι ἐκείναι καὶ μᾶλλον ἔπειρος τοῦτον· Ἀλῆξιος συγκαίρου ἀπόρρητον ἔννοιαν καὶ θυσοοδομευομένην ἐπιβουλὴν τοῖς φανόμενοις προσήμασιν. ἐπεὶ δὲ ὁ φθόνος μᾶλλον εἰς (62) πύρρον ἀνέπλετο μέγιστον, καὶ οὐδὲν τοῦ λαοῦ τῶν πρὸς τὸν βασιλέα κατ' αὐτῶν λεγόμενων αὐτοὺς διελάνθων κατὰ τὰ πρόηκον συνδύμενα, ἐλπίσαντες δὲ καὶ τοῖς δύο παρυσθεναστέλειος δοῦλοις βουλευμένοις ἐποδοῖν τοῦτους πικρῶσθαι, οὐκέτι κατὰ τὸ πένθητες ἑμοῦ τοῖς βασιλείας ἐφείτων, ἀλλ' ἐπερήμερος ἦν ἑκάτερος. τὸ δὲ σέμμιον οὐφόν τε καὶ Πάλαμίδου, ἔν' εἰ γένοιτο τὸν ἑαυτὸν τοῦτον κατασχεθῆναι διὰ τὴς λαθροῖας ἐπιβουλῆς τῶν παρυσθεναστέλειων ἐκείνων Σκιδῶν, ἄνευ ἀποδράσεως, καὶ μὴ ἀμὰ καὶ ἀμφοὶ τοῖς πάσις τῶν βαρβάρων ἐμπεσοῦνται. ἀλλὰ τὸ μὲν σέμμιον τοιοῦτον ἦν, οὐ μὴν κατὰ τὴν ἐποφίαν ἐκείνων ἐπαρηγᾶτο τοῖς τὰ πράγματα. ἔφθασαν γὰρ πλείους γενέσθαι τῶν ἐπιβουλεύοντων ἀνδρῶν, ὥς ἔλθον ὁ λόγος ἀφορηθεῖς διὰ πάσης σαφηνείας δηλώσει.

дарка, а ние най-верни слуги, готови да претърпим всичко за твоя царска власт. И никаква мисъл да не те смущава и да не те разколебава изобая.“ След тези думи те далъ на императрицата клетва за вярност и като отклонили от себе си всяко подозрение, научили вече тайнати. Те били проинигателни, съобразителни и способни по малко думи да се доберат до лежащата дълбоко и още неизказана мисъл на хората. Те веднага застанаха на страната на императрицата, щедро и открито обявили своята благосклонност, че ще подпомогнат въодушевенено всичко, за което ги извика, като потвърдили охотно, че ще се радват, както казва апостолът, когато се радва тя, и ще ѝ съчувствуват, когато тъжи. И те поискали да ги смята за еднородни, приятели и дошли оттам, откъдето е и тя. Помогали я само, ако завистниците съобщят нещо против тях или на нея, или на самодържеца, тя да им съобщи веднага, за да не попаднат неусетно в примките на неприятелите. Те поискали това и я помолили да бъде упорена, че с божия помощ ще ѝ дадат с готовност възможната подкрепа, та благодарение на тях нейният син Константин да не се лиши от царска власт. Те поискали да затвърдят споразумението с клетва, защото не могли да се бавят повече от страх пред шпioniите. Като се освободили от голямата мъка, те се ободрили и оттогава разговаряли с императора с по-весело лице. Те, особено единият от тях, Алексий, могли да прикринат тайните си намерения и скритите замисли с лицемерни слова. А когато завистта се разгаряла все повече в най-голям огън и [тъй като] зазипред според неотдавнашното споразумение успявали да научат всичко, което се говорело на императора протнз тях, те узнали, че двамата слуги куртизани¹ замислят да ги премахнат. И затова те вече не посещавали двора заедно, както били навикнали, но поотделно [и] през различни дни. Това решение било мъдро и присъщо на Паламид². То целяло, ако единият от тях бъде уловен поради тайните замисли на куртизаните скити, другият да може да избяга, за да не могат и двамата да паднат в примките на варварите. Такова било решението, но събитията не се развили според техните подозрения, защото те успели да станат по-силни от заговориците, както после ще стане напълно ясно от следващият разказ.

¹ Т. е. Борзи и Герман.

² Митроеският герой, който по хитрост надминавал Одисей.

II, 3. Τῆς πόλεως τοῦτον Κιζίκιον κατασχέθεισας παρὰ τῶν Τούρκων, πειθόμενος τῇ τῆς πόλεως ἡλικίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸν Κομνηρὸν ἀδείκνυα μετακαλεῖτο Ἀλέξιος. Ἔτιγε γὰρ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἰσαάκιος ἠληλυθὸς, ὡς δὲ εἰσερχόμενον τοῦτον παρὰ τὴν συνθήκην ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος ἐθέλειτο, προσελθὼν ἡρώτα διον χάριν παρεγγεῖται, ὁ δ' εὐθὺς τὴν αἴτησιν εἰσάγει, «ὅτι μὲν» φησὶν «ὁ αὐτοκράτωρ προσκαλέσατο», εἰσελθόντων αὖτ' ἄμφω καὶ τὴν συνθήκην προσκύνησαν παρηγορούμενοι, ἐπεὶ ἀρίστου κάρους ἦδη παρὶν, προσρεῖντα μικρὸν πυρσὺν ἐκτενέμενοι, προστάττει γυνὴς αὐτῶν κρατέζης μεταληγμένοι, καὶ δὴ διασπέντες ὁ μὲν περὶ τὸ δεξιὸν καθήστω τῆς τραπέζης, ὁ δὲ περὶ τὸ ἐξώφυλλον, ἀπικρὲ ἀλλήλων, μετ' ἀλλήλων δὲ τοῖς περιεσπώσας ἐπισκιάσαντες μετὰ σκυθρωπύτητος ψιθυρίζοντες ἐώρου, δεύσαντες οὖν μὴ τι κατ' αὐτῶν ὀξὺ μελετῶναι οἱ δοῦλοι καὶ ἐπάγιος αὐτοῖς ὁ κήρυκτος κτλ., λαθροδίοισι βλέμμασαν ἀλλήλους ἐνέειπον μὴ ἔχοντες δ' οὐ καὶ ἀγένομεν. Ἐπεὶ δὲ πρὸ πολλοῦ τοῖς περὶ τὴν βασιλείαν ἄπαντες μελιχρῶς λόγους προσημαίως τε καὶ παντοδαῶς δεξιότροπος ἐσφεντερίζοντο καὶ αὐτῶν τὸν θυσιάζον (63) δεξιότροποι ἱλαρὸν αὐτοῖς προσβλέπων ἀνέπεισαν, τοῦτο προσελθὼν τις τῶν θεαμάτων Ἰσαάκιον τοῦ Κομνηροῦ φησὶν «ἀνέγειρεται τῇ καρδίᾳ μου τὴν τῆς Κιζίκου κατὰσχεν, γράμμα γὰρ ἐκεῖθεν ἔχει τοῦτο μηνύει», ὁ δ' εὐθὺς ἔκαστε δὲ τῇ τραπέζῃ κεραιθῆκα καὶ ὑπερὶ παρὰ τοῦ ἐπιτρέπον ἀνεδεδόχθη, ἀνεδίδουκε τὸν Ἰσαάκιον ἡγεραίως φωνῇ, ὁ δὲ μικρὸν διαπαρήσας τὸ χεῖρ ἐκείνῃ ἐπέλεξε τὸ λεγόμενον, ὅξος δὲ οὖν περὶ τὸ νοεῖν καὶ πυρὸς θεομότερος ὁ Ἀλέξιος, αὐτίκα προέειπε τὸ λεγόμενον, ἀπέπεινον οὖν καὶ ἄμφοι τῆς κατασχέσεως αὐτοῖς ἐννοίας, καὶ μερισιπτοῦς ἐαυτῶν ἰσχυροῦντο, τῶν αὖτ' οὐκ οὐκ αὐτοῖς ἔρχοτο περὶ τοῦτον, ἱστοίως ἀποκρυφίσαντο, εἰ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς εἰς βουλήν ἀγέροι, προσσημάτως αὐτῶν βουλευόμενοι, ταῦτα κοῦτον λογιζόμενον ὁ βασιλεὺς ἀπιδὼν πρὸς τοὺς ἀνδρας ὡς δὴ ἀγροῦντας αὐτοῖς οὐ κατὰ τὴν Κιζίκιον τὴν πόλιν οὐκ ἔλεγον, οἱ δὲ (καὶ γὰρ ἦσαν ἱκανοὶ φωνῇν ἀπαρτερόσιν κυριανομένην βασιλεύας ἐπὶ ποσὶν πόλεων) ἀνέγειραν τε τὴν πεπεισμένον τοῦ ὑποκατάτορος φωνήν καὶ πρὸς ἐλπίδας ἡραδὰς ἀνεδέχθησαν βραδύς τὴν πόλιν ἐπισπασκομένην κατεργάμενοι «μόνον» φησὶν «τὸ σὺν μοῖστος ἐλπίς καὶ οὐκ οἱ δὲ γὰρ πολυπραγνοὶ τῆς

II, 3. Когато град Кизик¹ бил завладян от турците и самодържецът се научил за превземането му, той веднага пратил да извикат Алексей Комнин. В онези ден в двореца бил дошъл случайно Исак. Като видял, че Алексей идва въпреки споразумението, Исак се приближил до него и го запитал защо е дошъл. Алексей веднага казал причината. „Защото — казал — самодържецът ме извика.“ И тъй те влезли заедно и направили обичайния поклон. Понеже било дошло време за обяд, самодържецът им заповядал да останат малко и ги поканил да участвуват с него в обща трапеза. Те седнали разделени, един срещу друг, единият на десната страна на трапезата, другият — на левата. След малко се вгледали в стоящите наскоро и забелязали, че те си шепукат нещо с мрачен вид. Страхувайки се да не би слугите да замислят нещо лошо против тях и опасността да е близка, те заочнали да се споглеждат помежду си тайно и не знаели какво да правят. Но тъй като преди много време с ласкави думи, с внимание и с всякакви прояви на приятелство били привлекли на своя страна всички хора около императора и сприятеливали се със самия готвач, го накарвали да ги гледа дружелюбно, един от слугите на Исак Комнин, като се доближил до готвача, му казал: „Извести на господаря ми за превземането на Кизик. Оттам дойде писмено известие за това.“ А готвачът оставил истината на масата и едновременно [с това] с тих глас осведомил Исак за това, което научил от прислужника. Със слабо мърдане на устните Исак съобщил на брат си кизаното. Алексей, който бил много схватлив и побусен от огъня, веднага схванал казаното. И двамата се успокоили от обидата ги тревога. Като дошли на себе си, те обмисляли как да отговорят без затруднение, ако някой ги запита за това, и какъв подходящ съвет да дадат на императора, ако и той им повска съвет. Докато обмисляли това, императорът погледнал към тях като към хора, които не знаят за случилото се с Кизик, и им казал за превземането му. А те (тъй като били готови да облекчат външното на императора, причинено от опустошаването на градовете) ободрили падналия дух на самодържеца и възбудили у него добри надежди, като му обещали, че лесно ще върнат града. „Само твоє величество да е добре — казали те. — А на завоевателите

¹ Град на изматания брата на Ираклийо мигре. Той бил завладян от Никифор Мелитенс, който разполагал с помощта войска от селджуцки турци.

πόλεως καταπαλίσουσιν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν ἀπολή-
γεται ὡς εἰργάσαντο". τότε μὲν οὖν ἤγαστο τοῦ-
τος ὁ βασιλεὺς, καὶ τῆς εὐνοίας ἀπολήσας τὴν ἐξῆς
τῆς ἡμέρας ἀπεριμερήτως ἔρχετο. τὸ ἀπὸ τοῦδε
τοῦτον ἐπιμελὲς ἔσχον οἱ Κομνηνοὶ τοῖς βασιλείαις
προσέειναι καὶ τοὺς περὶ τὸν βασιλεῖα ἔτι μᾶλλον
ἐντραυλιζέσθαι καὶ αὐτοὺς μὲν μὴ δοῦναι λαβὴν
τὸ παράπαν ταῖς καὶ αὐτῶν μελετᾶσαι μηδ' ἡτι-
ναοὺν πρὸς αὐτοὺς ἀπεχθύνειν οὐλοῖς ὑπανταίειν, πάν-
τας δὲ ἀναπαύειν στήθεων αἰσῶς καὶ τὰ ἑτέρω
αὐτῶν φρονεῖν τε καὶ λέγειν. προσεκηχμενῶντο δὲ τι
πλέον ὑποπαύεσθαι καὶ τὴν βασιλίδι Μαρίᾳ καὶ
ὅλους αὐτοὺς ἐκείνῃ καὶ βλέπειν (64) καὶ ἀνα-
παύειν. ὁ μὲν γὰρ Ἰσαάκιος καὶ τὸ κῆδος τὸ ἐπὶ τῇ
ἐκβολῇ αὐτῆς προβολόμενος τὴν πορρωτίαν ζυ-
γίσαντος ὁ δὲ ἐρὸς πατρὸς οὐχ ἦτον μὲν καὶ διὰ
τὴν ἐξ ἀρχαίας σφύρισμα, πλέον δὲ τὴν εὐδο-
σίαν λαμπρὰν ἐπαύειν τοῖν πρὸς τὴν βασιλίδι
εισόδον ποικίλμενος, παντάπασιν ἐνέμεντος ἦν καὶ
τοῖν φούρων τὴν πορρωτιότητα καὶ οὐκ οὐκ ἐκείνῃ,
οἱ δὲ γὰρ ἔλυναν αὐτῶν τὸ θυμὸν τῶν βα-
σῖλεων ἐκείνων διόλου καὶ τὸ τοῦ βασιλέως κοινοῦ-
ταίον καὶ πᾶσι μὴ ἐμπεσεῖν τῆς ἐκείνης εὐνοίας
ἐγγράμμετον, ἵνα μὴ ἐκπεθεῖν τοῖς ἐχθροῖς παρατά-
λιντα γένοιτο. τὰ γὰρ τοῖς κοινοῖσι ἦδη ἐμπε-
σεῖν πως καὶ ἐκείνῃ οὐκ ἐστὶν ὅς ἐν παλαιοῖς
περιλαμβόμενα.

II, 4. Ταῦτα διδόντες οἱ δούλοι καὶ ὅπως οὐ
κατὰ σκοπὸν αὐτοῖς τὸ πρῶτον προῆλθε οὐδὲ ἡ τὴν
τασίαν ἡνδρῶν ἀπόλεια εὐχερὴς ἔστιν αὐτοῖς τῆς
τοῦ αὐτοκράτορος ἐς αὐτοὺς εὐμενείας ὁσμὴν αἰξί-
νοῦσης, πολλὰ μὲν εὐχόμενοι, πολλὰ δὲ καὶ ἀπειθόν-
τες ἐφ' ἑτέραν ἀντιπῶν ἐπράσαν. τίς δὲ αὐτῇ;
ἵνα ἐν μὲν νυκτὶ μετακλιθεῖς τοῖς τοῖς βουλή
ἕκαστος τοῦ κρατοῦτος ἐκπεθεῖν τοῖς ἀνδράς ποιήσου-
ται τοῖς αὐτῶν ὀφθαλμοῖς ἐξορύξαντες πρῶτῃ
αὐτῶν ἀνακλιθεῖς, ἵνα τοῖς Κομνηνοῖς οὐ
διέλαθε, καὶ ἐπὶ πολλὰ γινωσκόμενοι ἐκείνῃ
ὡς ἐκείνῃ ἐκείνῃ, μὴ σιωπῆς ἔλπειν τὴν
ἐκείνῃ ἐκείνῃ πρὸς ταύτην καὶ ὁρᾶν
πολλὰν οὐκ ἐκείνῃ, τί γὰρ δὲ περιμένει τὸν
ἐκείνῃ μὲν τοῖς ἐκείνῃ καὶ τὸν ἐκείνῃ
ἐκείνῃ ἀποβῆναι; ἐκείνῃ οὖν ἐκείνῃ
τὴν ἐκείνῃ ταύτην εἶχον. ἐκείνῃ δὲ μὲν οὐ καλὴ
ἐκείνῃ ὁ Ἀλέξιος τὴν μερίδα τῆς στρατιᾶς
ἐκείνῃ μέλλουσαν ἐκείνῃ κατὰ τὸν πο-
ρρωτικὸν τὴν πόλιν Κυζίκον Ἀραβικῶν (ἔτι
γὰρ ἡρκαῖται δομῆς οὐκ ἐκείνῃ), ἀπο-
μῆς ἐκείνῃ ἀραβικῶν τοῖς ἐκείνῃ πρὸς αὐτὸν

на града не се върне седморино повече от
това, което са извършили." Тогава импера-
торът се заралнал на тези думи и след като
угощението приключило, прекарал целия ден
безгрижно. Оттогава Комнините се стараели
да идват в двореца, да ласкаят още повече
хората около императора, като сами не да-
вали изобщо никакъв повод на тези, които
заговаряли против тях, нито казото и да с
основание за омраза, но се мъчели да скло-
нят всички да ги обичат, да им съчувствуват
и да говорят благоприятно за тях. Стараели
се да привлекат още повече императрица
Мария и да я уверят, че са ѝ предани ду-
хом и тялом. Исак проявявал по-голяма дър-
зост, като изполазувал за предлог и брака си
с нейната братовчедка. А баща ми и като
близък роднина, а още повече представяйки
осигуряването като блестящ повод за посе-
щенията си при императрицата, бав изпити
подозрението и обуздавал омразата на зло-
желателите си. От него, разбира се, не оста-
нала скрита страшната злоба на онези варвари
слуги, които твърде голямата лекомисленост
на императора. И естествено Комнините се
стараели да не се лишат от благосклонността
на императрицата, за да не станат след това
плячка на враговете. Защото лекомислените
умове са изменчиви и подобно на Еврип¹ се
люшкат като в прилив и отлив.

II, 4. Слугите, отнасяйки, че работата не
върви според тяхното желание, че потубна-
нето на такива хора не им се удава лесно
и че благоволенieto на самодържеца към
тях расте всекидневна, след като мислили и
размисляли много, избрали друг път. Кой
бил той? Да ги извикат на съвет през ня-
коя нощ без знанието на владетеля, да ги
отстранят и измислят лъжливо обвинение,
да им извадят очите. Това не останало скрито
от Комнините. И когато след много размис-
лени разбрали, че опасността е близка, Ко-
мините сметнали като единствена надежда
за спасение въстанието, към което били
гласкали от голяма нужда. И защо трябва
да чакат да се доближи до очите им наже-
женото желѐзо и да угаси светликата им?
И тъй те взели дълбоко в душите си това
решение. А когато наскоро Алексий получил
заповед да доведе в града известна част от
войската, която щяла да замине против ага-
ряните², които разрушили град Кизик (то-
гава Алексий бил помещик на Запада), той
се уловил за удобен случай и с писма из-
викал благоприятно разположените към него

¹ Мертви пролив, който отделя Евбея от Бесбия.

² В случая с агаряни са обозначени турците османли.

ἑκταμῶσαι τὸ σιγάτευμα καταλιπεῖν τὴν Τροισου-
λον τοῖσιχθον δὲ τοῦτο περὶ ποῦ τὴν Θυράκην
καταμενῶν), ὁ δομέσκιος περὶ πρότην φυλακὴν τῆς
πυλῆς ἐπιβῆς πρὸς τὸν Πακουριανόν (ἀπὸρ δὲ οὗτος
ἦεν ἔνδεος καὶ ἰδὼν σικηρὴν, αἰδῆν ἀλλὰ μα-
χητῆς, γένους λαμπεροῦ ἐξ Ἀρμενίων δομαμένους)
καὶ ἀνακρινάμενος τοῦτω τὰ πάντα, τὴν μὲν τῶν
Ἀρμενίων, τὴν φιλόνεικον, τὴν ἐν πολλοῦ κατ' αὐτῶν
μεταστῆναι καὶ τὴν ἐξ ὑποφύου μελετωμένην τὴν
ἰσχυρίαν αὐτῶν ἐκκοπήν, καὶ ὥς αὐτὴν ὥς
ἀπορῶτα πειθεῖν, ἀλλὰ δρασσαντὶς αὐτὴν γενναῖον
ἐπιτάσσειν, εἰ καὶ τοῦτον θέσται καὶ τοῦτο γὰρ
ἴδιον μεγαλοφυΐας ἔλεγεν. ὁ δὲ ἅπαντα διακρινόμενος
καὶ σιγῶν ὥς αὐτὴν μύλλειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις,
ἀλλὰ παρῶς γενναϊότητος ἔργον ἐφίτασσεσθαι, φησὶ
«εἰ μὲν ἀναξιοῦσης τῆς αἵμας ἐξέλθῃς τῶν ἐναν-
τιῶν, σιγήσομαι σοὶ καὶ γὰρ προθύμως ἐπαρρησιόμε-
νος, εἰ δὲ ἐς πέος φιλῶναις καὶ βουλευόμενος, ἀλλ'
ἐνὶ γ' ἴσθι αὐτὸν ἐμὲ προσελθόντα τῷ βασιλεῖ,
παραστήκα καὶ σοὶ καὶ τῶν σὺν σοὶ καταπεῖν μηδὲ
μετῶν ἀναβαλόμενον.» ὁ δὲ «ἐπεὶ σε τῆς ἐμῆς
ἐκδομένην ὄρω συμεῖσθαι, θεοῦ δὲ τοῦτο πάντα
ἔργον, οὐκ ἀποστήσομαι σου τῆς βουλῆς, πλην
ἀλλὰ καὶ εἰ ὄρκιον τὸ ἀοκνῶν ἐκείνου ἔχει.»
ἔνθεν καὶ καὶ αἰτίαι πρὸς ἀλλήλους δὲ ὄρκιον
ἐπαρρησιόμενος, ὥς ἄρα, εἰ εἰς τὴν (67) βασιλείαν θύ-
γοι σὺν ἀνδράσι θεοῖς, ἐκείνου εἰς τὴν τοῦ δομα-
τικῶν ἀξίαν ἀναγῶν, ἦν τὸν αὐτὸς ἐν τῷ τέως
καταῖχεν. ἐξελθὼν οὖν ἐκείνου ὁ Κομνηνὸς Ἀλέ-
ξιος καὶ τοῦ Πακουριανοῦ ἀπαλλαγὴς πρὸς ἕτερον
ἄνδρα καὶ αὐτὸν ἀρμενίον τὸν Οὐρμενιόπουλον
ἀπείλ καὶ ἰὼν ἴδων ἐπαγγέλλει σικηρὸν καὶ
τὴν αἰτίαν πειθεῖσθαι, καὶ ἡ διαδοῦναι βουλούμενος
εἰς συμμάχον καὶ αὐτὸν προκαλεῖσθαι, ὁ δ' εὐθὺς
κατανεύκει. «καὶ μὲν δ'» ἔφη «πάντως ἔγωγε εὐλό-
γως σου καὶ μάλα προσκυνέωμαι.» προσέειπεν
δὲ καὶ τῷ Ἀλεξίῳ μᾶλλον οἱ εἰρημέτοι ἄνδρες τὰ
τε ἄλλα, καὶ διὰ ἀνδρείαν καὶ συνέσιν τῶν ἄλλων
ἀνδρῶν φιλοδοξομένων τε ὅντι καὶ τῆς γῆρας, εἴπω-
ντες ἄλλος, περὶ τὰς δόσεις ἐκείνου λίαν ἐπεφύλα-
κτον, καίτοι μὴ πᾶν αὐτὸν πλεῖστον περιεφύλακτον. αὐ-
τὸς ἦν τὸν ἀρμαζόντων καὶ πρὸς τὸ πλοτεῖν
διατεκνέμενος, τὸ γὰρ ἐλευθέρων οὐκ ἐν πλείονι
παραχρῇ χρηματίζοντι κινεῖσθαι εἴθεον, ἀλλὰ γὰρ
τιμωρτεῖσθαι πέφικεν. ἔσται γὰρ τὸν ὀλίγα κινη-
μέτος καὶ πρὸς λόγον τῶν ἐκείνων καταβέβηκε

други ден войската ще пристигне в Цуру-
лум¹ (това градче лежи някъде край Тра-
кия), той отишъл около първата нощна стража
при Пакуриан². Този човек бил с малък
ръст, както казва пострѣт³, но иначе войн-
ствен. Промажождал от славен арменски род.
Алексий му се доверил за всичко — за гнева
на слугите, завистта им, отдавнашните им
козни против тях и замисленото предсто-
ящо избавяне на очите им; те не тряб-
вало да търпят като робин, но да действуват
мъжествено и ако стане нужда, да загинат.
Това било, казал Алексий, свойството на ве-
ликите души. А Пакуриан, като чул всичко
и съзнавайки, че в такива работи човек не
трябва да се бава, но бързо и по-смело да
се залавя за работа, казал: „Ако утре из-
разсъмване излезеш оттук, аз също ще те
последвам и на драго сърце ще те браня.
Но ако отложиш намерението си за дого-
дина, да знаеш, че ще отида сам при импе-
ратора и без да отлагам никак, ще обада
и тебе, и твоите хора.“ Алексий отговорил:
„Покаже те виждам загрижен за моето спа-
сение, това е, разбира се, божия прѣст, не
ще се откажа от твоя съвет, само че трлбна
взаимно да се осигурим чрез клетва.“ После
те свърчили помежду си клетвено спораз-
умение в смисъл, че ако бог постави Алексий
на царския престол, той да възведе Пакуриан
в достойнството на домашник, което пона-
стоящем имал самият Алексий. Като излязъл
оттам и се разделил с Пакуриан, Алексий
Комнин отишъл при друг човек, също войн-
ствен, Умбертопул⁴, и съобщил и нему на-
мерението си, като изложил причината, поради
която искал да набяга, и го викал на помощ.
Това великага се съгласил: „Разбира се —
казал той, — ще имаш и мене за свой го-
лям и горещ привърженик.“ Споменатите
хора били още повече разположени към
Алексий и поради това, че излизал между
другите по своята смелост и съобразител-
ност, а също и за това, че бил щедър в по-
даръците и като някой друг с ръка, свик-
нала да раздава, макар и да не е бил твърде
богат. Той не бил от алчните и жадни за
богатство. Щедростта обикновено не се мери
по изобилието на средствата; за нея се съди
по желанието. Може да бъде щедър този,
който притежава малко, но го разходва спо-

¹ Дн. Чорау. ² Григорий Пакуриан (Пакурриан) е византийски пълководец, бъдещият велик домашник на Бизада и основател на Бачковския манастир. Убит през 1086 г. в сражение с печенегите при Белятово. Промажождана е „от славен арменски род“, както пише Ана Комнина, а от визант. грузински род. ³ II, V, 861.

⁴ Константин Умбертопул, посланик на Роберт Гвискар, който бил на византийска служба. Вж. Златарски, История, II, стр. 185; M. de la Porte, Les conseillers laïcs d'Alexis Comnène, Byzantion, XI (1936), стр. 164.

εισέχοντος λόγον. πάντα δὲ παλινστίσαντες, ὅθεν ἐξήσαν, ἐκκόπουν ὅ τι δὴ καὶ ποιήσαιεν. ὁ δὲ Παισιολόγος „ἡμῶς μὲν“ φησιν „ἀπέχεσθαι χρηρὲς δὲ τόχιον ἡμῶς καταλήψομαι τὰ προσόντα μοι χρημασι συντηφερόμενος“. ἔνυχε γὰρ πᾶσαν τὴν ἐν κορυφαίᾳ αὐτοῦ θεωρούμενην περιουσίαν ἔχων ἐγκληματὴν ἔκτισε, μὴ μελλήσαντες οὖν εὐθὺς τῆς προκομικῆς ὁδοπορίας εἰχόντες ὁκνῶντες δὲ τοῖς τῶν μοναχῶν ὑποζυγίοις ἐπιπλάσας καὶ ἑαυτοῦ βασθεὶν αὐτῶν ἔλαιντε, καὶ φθόσας οὖν τοῖσι τοῖς Τζουρουλῶν κοινῇ δὲ καὶ αὐτῇ (θρακῇ) διασώζονται, κἀκεῖσε τεχνίως τῷ ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ δομεστίκου καταλαβόντι στρατεύματι ἡρπύθησαν ἅπαντες (р. 74₇₋₂₃). — — — Ἦνεται δὲ τι κατὰ συντυχίαν τιποῖσι. ὑπερχόμενος δὲ καὶ αὐτὸς περιέτυχε Τούρκους ἄρτι διαπεράσαντες τὸν Εὐδρον καλούμενον ποταμόν. ἀνασεισάσας οὖν τὸν χαλκόν ἐκπυθόντες ὅθεν καὶ δασι πορεύοντο, ἡμῶς δὲ καὶ ὑποχρεῖτο χρηματὰ τε πολλὰ δόσαναι καὶ ποταμίους θεομετείας ἀξιώσαναι (76), εἰ πρὸς τὸν Κομνηνὸν οὖν αὐτῷ φουρήσουσι, συντίθενται οὖν τηρεῖσθαι καὶ ὅς ὅσον ἐκ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν ὀφειλῇ, ἐντεδῶσαι τὰς συνθήκας διὰ τοῦτου βουλόμενος. οἱ δ' εὐθὺς κατὰ τὸ εὐχόμενον αὐτοῖς τὸν ὄρκον ἐπλήρουν, οὐρησάμενοι τῷ Κομνηνῷ μάλα προθύμως διαβεβαιούμενοι, ὅτι οὐκ οὐνοὶ συμπαραστήσιν καὶ τοῖς Τούρκοις πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς, οἱ δὲ πόρρω τοῖσι διασόμενοι καὶ τὴν κοινὴν ἀρχὴν ὑπεραγόμενοι καὶ μάλιστα τοῦτον οὐμός πατὴρ Ἀλέξιος οὗς εἶχον ἔφ' ἡδονῆς ὁ τι καὶ δοῖσιν, προῖκοντες δὲ καὶ περιστάσεως τὸν καὶ αὐτὰς καταπαύετο. τί τὸ ἐντεῖθεν; τῆς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀπηγορεύσεως ἦσαν τοῦ καίσαρος τοῦτο ἐπισημάνον καὶ ἐπισπεύδοντος. ἅπαντες οὖν οἱ κατὰ τὰς κορυφὰς αὐτόμολοι προσερχόμενοι ἐρήμουν τοῖσι βασιλεῦσι πλὴν τῶν κατὰ τὴν Ὀρεντιάδα. ἡμεῖς γάρ ἡμετέραντες πάλαι αὐτῷ διὰ τὴν τοῦ Βοτανίου κατάσχεσιν τῷ μέγα τοῦ Βοτανίου προσέκωτο, καταλαβόντες οὖν τὸν Ἀθήριον καὶ αὐτὸς διαστασιούμενος τὴν μετ' αὐτῶν ἑαῖθεν ἀπάραντες τὰ Σχιδὰ κατέλαβον (κοινῇ δὲ καὶ τοῦτο θρακικῶς) καὶ τὴν χάρακον πρῆξαντες (pp. 76₂₃—77₁₀).

II, 12. — — — Ὁ δὲ γε Βορίλος τὴν ταύτην μεταθήκην ἐπέλεον καὶ ὡς ὁ ἕκ' αὐτοῖς στρα-

Вседържащото слово. И те, като се върнали [там], откъдето били излезли, започнали да обмислят какво би трябвало да направят. А Палеолог казал: „Вие трябва да замислите, а аз бързо ще ви настигна, като взема със себе си принадлежащите ми неща.“ Защото той случайно бил оставил там цялото си динжимо имущество. И тъй те веднага, незабавно поели предстоящото пътуване. А той натоварил на манастирските товарни животни вещите си и тръгнал след тях. Палеолог успял да пристигне с тях в Цурудум (и това селище е тракийско) и там всички благополучно се съединили с пристигналата по нареждане на доместика войска. — — — Случайно станало следното. Когато отивал, кесарят срещнал турци, които току-що били преминали реката, наричана Еврос². Като спрял коня си, той ги запитал откъде са и накъде отиват. Същевременно обеща, че ще им даде много пари и ще им окаже много благодетния, ако дойдат с него при Комнин. Той поискал клетва от пождовете им, като искал да затвърди чрез нея споразумението. Те веднага дали клетва по своя обичай и дали уверение, че ще помогнат с най-голямо усърдие на Комнин. И тъй той отишъл при Комнините заедно с турците. Като го видели, те се зарадвали много на новата придобивка, а от всички най-много баща ми Алексей, и от радост не зивели какво да правят. Алексей посрещнал пръв кесаря, прегърнал го и го целунал. Какво станало после? По предложението и настояването на кесаря тръгнали по пътя, подец за столицата. Всички жители на селищата се стичали доброволно и пропъгласявали Алексей за император. Изключение правели жителите на Орестиада³, които му се сърдели отдавна поради пленяването на Вриекий⁴ и били на страната на Ботаниат. Като стигнали до Атира⁵ и си отпочинали там, на другия ден продължили, влезли в Скиаа (това е също тракийско село) и там се разположили на лагер.

II, 12. — — — А Борил, като се научил за влизането им и че тяхната войска, плъ-

¹ В пропуснатия текст се говори как кесарят Йоан Дука минал на страната на Комнините. Когато отивал да се срещне с тях, той се натъкнал на един византиец, който пошел за Цариград парите от събранияте данъци. Кесарят турни ръка на тези пари. ² Дн. Марица. ³ Дрезното название на гр. Одрин. ⁴ Никифор Вриекий бил от Одрин и там имал много привърженици. ⁵ Сюфел *Златарски*, История, II, стр. 117, бел. 2, тук става дума не за крепостта Атира, а за рекичка със същото име, която се вливал в р. Мелас (тур. Кара су, т. е. Черна вода). ⁶ В пропуснатите глави се говори как от двамата братя войската преминала за император Алексей, за когото действували самият Исак, кесарят Йоан Дука с жените си Михаил и Йоан, а също биджиднакът му Георги Палеолог (вж. тук стр. 34, бел. 3). Разнегъл се слух, че Никифор Мелитин, женен за сестрата на Алексия Комнин, доцел а Демалис (град на Босфора, дн. Скутари) и се провъзгласял за император. Никифор Вотиашт се колебавал много да предприеме. Един от кумите на град-

τὸς ἑκατονταχοῦ συνεδουθεῖς περὶ τὴν λείαν ἐνασχολεῖται καὶ τῆς τῶν λαφύρων συλλογῆς ὅλος γυγνῆται (οὗτοι δὲ μετὰ τὸν 89 (91) αἵματος καὶ 89 ἀγγλιστείας προσσηκόντων αὐτοῖς καὶ μεταίρων θηρίων κατελείφθησαν), ἀντοσπαστῆσαι διέγνω τοῦτοις, λίαν εὐχευόμενος οὗσι διὰ τὸν τοῦ στρατοῦ συνεδισμόν. τοίνυν καὶ συναγαγὼν τοὺς ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ξίφη κραιπνύνοντας ἄπαντας, καὶ ὁρᾶσαι ἐκ τοῦ Χώμακος ὀφρηντο, αὐτὸ τοῦ Κωνσταντίνου φόβου μέγχι καὶ τοῦ λεγομένου Μιλίον² καὶ ἔνωθεν μετ' ἐκταξίας ὅτι πολλῆς στοιχηδὸν αἰτοῖς ἀνέταξεν οἱ δὲ πυρρὰς ἰσχυροῦς ἴσταντο πρὸς μάχην παρεσκευασμένοι καὶ ἀνδρομήντες τέως. ἐπὶ δὲ ὁ κτηνολογία πατριάρχης χρηματίζων ἱεροποιεῖται ὑπὸν ἀκμήμων καὶ πᾶν εἶδος δοκίσεως, ἥπερ εἰ ἐρημίας καὶ δρεον ἐνδοκίμωμένοι τῶν πάλαι πατέρων, διεληλυθὸς κατηγέμετο προσεκαίου καὶ θείου χαρίσματος πολλά τε πολλὰς προσιάνων καὶ μαρτύρων διαπνευσμένων καὶ καλῶν καὶ εὐσεβῶν δρετῆς τοῖς μετ' αὐτὸν χρηματίους, οὗτοι δὲ τὰ ὑπὸ Βοτανιάνη ἀντιστάσαντι παντάπῃς ἀρνήσεως ἐκρίνετο. ὁ δ' εἴτε ἐκ θείας ἐπινοίας εἴτε καὶ τοῦ καίσερος ἐπαυθεμένου (ἔλεγετο γὰρ καὶ τοῦτο) καὶ πάλαι φιλικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένον διὰ τὸ ὕψος τῆς αὐτοῦ δρετῆς, ἐνεβοῦλενε τῷ βασιλεὶ ὑποκατῆραι τοῦ βασιλείου θρόνον „μὴ χάρις“ λέγων „πρὸς ἐμφύλιους πολέμους μὴ ἀντίβαινε θεοῦ προστάξει. αἵμασι Χριστιανῶν μὴ θέλει μισοθῆναι τὴν πόλιν, ἀλλ' εἴβας θεοῦ βουλῆσαι ἐπέκτασθαι τοῦ μέσου.“ πείθεται τοῖς τοῦ ἀρχιερέως λόγοις ὁ βασιλεὺς. δεδιὼς δὲ τὸ τοῦ στρατοῦ ἀτάσθαλον, περιζήνεται καὶ κάκειν ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ἀπονεικνύως. πλήρης δὲ συγχέσεως ὢν ἔλεγχον ἡμυσεμένους ἐκ τὴν βασιλεῶν πρέπουσαν στολήν. ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐπιστραφεὶς καὶ ἀντιμετῶν τῶν περὶ τὸν βασιλεῖα κεκολλημένων διὰ μαργαρίων πέπλων, παραλίπει κτηνολογία τῆς ἐσθῆτος φάμενος μετὰ υἱος μυκτήρος καὶ σεσηρότος ἱθους ὡς „τοιοῦτο ἡμῶν ἐπ' ἀληθείας προσήκει ἡμῶν.“ ὁ δὲ εἰς τὸν μέγαν τοῦ θεοῦ τῶν τῆς τοῦ θεοῦ πορφύρας ἀνελθὼν ἐγκατεῖσθαι τέως ἦν ἐν αὐτῷ (pp. 91^{ca}—92^{ca}).

пала навсякъде, се занимавала с грабеж и се с отдавала всецяло на пляжосване, а самите те били останали с кръвните си роднини, с близките и с малцина чужденци, решил ли им окаже съпротива, защото били твърде много уязвими поради разпръснатостта на войската си. И тъй той събрал тези, които носели на раменете си мечове,¹ и яскици, които произхождали от Хома, и ги наредил в най-добър ред от Константиновия форум чак до така наречения Милон² и по-нататък. А те стояли в състен строй, готови за бой, и още не мърдали от местата си. Изпълняващият тогава длъжността патриарх,³ мъж наистина свет, беден и както дребните отци, които са живели в пустините и планините, минал всякакъв вид подвижничество, който се славел с пророчески и божествен дар, предсказвал много често и никогa не излъгвал, който станал правило и образец за тези след него, този мъж, изглежда, амаз твърде добре случилото се с Вотаниат. Но било по божие въдъхновение или по внушение на кесаря (говорило се и за това), към когото бил разположен приятелски поради голямата му добродетел, патриархът посъветвал императора да се откаже от царски трон. „Не пристъпвай — казал той — към граждански войни и не се противи на божията воля. Недей допуска да се оскверни градът с християнска кръв, но отстъпвайки на божкето желание, отстрани се от пътя.“ Императорът се подчинил на патриаршеските думи. Боейки се от необузданата войска, той, като се пренасал, слязъл и се отправил към великия божн храм.⁴ Но по-късно бил напълно смутен, той не забелязал, че е облечен още в дрехи, пристъпни на царя. Борил се обърнал към него и като уловил презарменната наметка, обшитa с бисери, в стия момент и отклончал от облеклото, казвайки с известна подигравка и зловно изражение на лицето: „Сега това наистина подхожда на нас.“ А Вотаниат влязъл във великия божн храм на Божията дремълрост и известно време останал в него.

ските стени се пазели от безсърдечните, други от варяги, трети от немци. Кесар Йоан се споразумял с немците да му предадат града. Георги Палеолог влязъл във връзка с началника им Гилбрак и заел кулата. Войските на Комнина влезли в Цариград на 1 април 1081 г. Цялата войска, съставена от другоземци и местни хора, се отдала на грабеж. При това положение Вотаниат предложил да отстъпи престола на Никифор Моисеи, но безуспешно, защото Георги Палеолог привлякъл на страната на Алексий флота. Бащата на Георги Палеолог, който останал верен на Вотаниат, предложил да изгонят Комнините от Цариград с помощта на варягите, но императорът не се съгласил. Вотаниат предложил да му се запази само царската титла, но кесарят Йоан настоял той да напусне престола и да се потрижи за спасението си. ¹ Т. е. варягите от императорската гвардия в Цариград. ² Арка и площад на запад от „Св. София“. Вж. Janin, Constantinople byzantine, стр. 24, 92. ³ Козма I, цариградски патриарх (1075—1081). ⁴ Т. е. „Св. София“.

III, 1. — — — τοῦ δὲ ἐς γένητα τοῦτο δια-
τιθεμένου οὗτοι δαδότες ἔτι ἐν συγκρίσει καὶ ἀτα-
ξίᾳ τῶν πραγμάτων ὄντων, μή τι ἀπὸ τοῦ μέρους
τῶν δούλων ἐκείνων καὶ τῶν ἐκ τοῦ Χωματος
αὐθις κατερραδῆ, κατηπεργμέτως τὴν τῶν τριχῶν
ἀποκοπὴν αὐτῶ συνεβοῦλεσαν. καὶ παίδεται τοῦτοις
καὶ τοῦ ἀγγελοῦ κρημαῖα ἀξιοῦται σχήματος
(p. 93^a-13).

3. Descriptio formae Irenis

III, 3. — — — αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ πρόσωπον σελέ-
νης μὲν ἀπέσπλβε φέγγος, οὐ μὴν ἐς κύκλον
ἀκριβῶ διασπέλματο κατὰ τὰς Ἀσσυρίους γυναῖκας
οὐδ' ἄλλως ἐξεμαρύνετο κατὰ τὰς Σαυίτιδας, ἀλλ'
ἐπεχάλατο μικρὸν πᾶς τῆς ἀκριβείας τοῦ κύκλου.
ἀνεπέκτιστο δὲ αὐτῆς ὁ ἱερὸν ἐκ τῶν παρειῶν
καὶ τὴν βοδωνίαν καὶ τοῖς πόρρω προέβállετο.
ἦρμα δὲ χαλαρὸν καὶ οὐκ ἡδονῇ φοβερόν ἐντήν-
ευν (p. 101^a-14).

4. De direptione Constantinopolis a Latinis facta

III, 5. — — — τὸ γὰρ περιουχέσαντι ταύτην δεῶν
καὶ ἐκείνῳ κατὰ οὐδεὶς ἄν καὶ ἄλλον δεγνίσασθαι
δοῦντοσσι καὶ γὰρ καὶ ἀνὰ τὰ καὶ πρένη καὶ τὰ
καυὰ καὶ τὰ ἴδια ἀπασπαχθέντες ὑπὸ πάντων κατήν-
αζοντο, τὰ δὲ ὅσα τῶν ἀπάντων καταχευρότητο ταῖς
βρυστομένους ἱσπανιχοῦ βοαῖς καὶ φωναῖς εἶπεν
αὐτὸς ἰδὼν σπαιμὸν εἶναι τὸ γινόμενον — ταῦτα εἰς
νοὸν βαλλόμενος ὁ Ἀλέξιος ἡρώδης τε τῇ ψυχῇ καὶ
καταπαράτετο καὶ οὐκ εἶχεν ὁ υἱ τῇ ἀλήθειᾳ τῆς
λήπης χεῖσθαι. ἦν γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἰς αἰσθητὴν ἐλθεῖν
τοῦ κακῶς πεπραγμένου παντάπασι δόξατος. καὶ
ταῦτα μὲν τὰ προγεγονότα, ἐφ' οἷς ὁ πόλις ποιή-
σας ἐπαρθεῖν, ἦδει μὲν ὅς ἐτέρων χεῖρες καὶ
γνώμαι διενεργήκασιν, ἀλλὰ στερήθει καὶ τοῦτο γε
ἀκριβεστάτω, ὅτι τὰς ἐποδόους καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ
παύους αὐτὸς δέδωκεν· αὐτῶ δὲ πάλιν τῆς ἀποστα-
σίας αἰτίαι αἱ ἤδη φηθέντες δοῦλοι γεγόνασιν
(p. 106^{ba}-21).

III, 1. — — —¹ Той отлагал това за по-
късно, но те настоятелно го съветвали да се
подстриже, уплашени да не би, докато поло-
жението е още смътно и безрелно, да се
предизвика отново бунт от страна на овежи
слуги и коматинците. Той ги послушвал и
бил удостоен с монашески дрехи.²

3. Описание на образа на Ирина

III, 3. — — —³ Самото лице [на Ирина]
наистина отразявало светлината на луната.
То не беше напълно кръгло като у асий-
ските жени, нито пък беше продълговато
като у скитянките⁴, но някън малко се откло-
няваше от точната линия на окръжността.
Отдалеч още се виждаше как бузите ѝ
цъфтят като рози. Последът ѝ доставяше
радост и неизразима наслада [на хората]⁵

4. За разграбеянето на Цариград от латиняните

III, 5. — — —⁶ Някой, дори и да иска,
не би могъл да разкаже за ужасите, надвис-
нали по онова време над столицата. И на-
истина и самите храмове и светилища, и об-
ществени и частните имоти били разграб-
вани напсикъде и от всички. Ушите на вси-
чки били заглушавани от идващите от всички
страни викове и гласове. Ако някой би ви-
дял това, би казал, че е станало земстρεсе-
ние. Премисляйки всичко това, Алексей се
измъчвал и терзая душено и нямал с какво
да облекчи големата си скръб, защото из-
общо твърде бързо той можеше да осъзнае,
че е извършено нещо лошо. Той знаел, че
други ръце и улове са извършили стакалото,
от което изнемогвал градът, но съзнавал
твърде добре и това, че сам е дал повод и
начало на нещастиято. А за неговото въз-
тание причина са били споменатите вече
слуги.

¹ След като завзема двореца, Комнините изпратили при Византия зетя си по сестра Михаил Таро-
нит, който заедно с тогавашния градоначалник го качил на кораб, отвел го в един манастир и го убедил да
стане монах. ² Византия императрица Мария от страх за сина си не посмала да напусне двореца, което по-
родило редица слухове. Алексей оставил жена си, сестрите ѝ и майка ѝ заедно с кесаря в долните дворци, а
сам с майка си се настанил в горните дворци. Той бил приветствуюан и уважаван за император от патриарх Ко-
ма, а 7 дни по-късно и жена му Ирина получила от патриарха царски венец. ³ Т. е. българките. Империцата майка Мария с
дъщеря ко Исак Вдвдславовия син Трон и жена на Андроник Дука. Вж. тук стр. 34, бел. 4. ⁴ Правн се
характеризирал и на Исак Комнин. Тъй като Алексей почел зет си Навифор Медисин с нис-високото постоеп-
ство — кесар, за брат си Исак измислил ново достойнство — сепастократор, което било по-високо от кесар.
Плътната императрица Мария получила триховул, че не само не ще бъде обезпокоявана, но и синът ѝ Констан-
тин Порфирогенит ще царува наред с Алексия. При това положение тя напуснала семейния дворец и се поселила
в Мангастрия дворец. ⁵ В пропуснатия текст се говори за тревогите на Алексия Комнин от анархията и
грабежите в столицата.

5. De incursione Patzinacorum

III, 8. — — — ἐκεῖνη τὸν τὴν βασιλείῳ, ὡς ἔφημεν, ἀνθίστασθαι οὐδὲ τὴν πᾶσαν ἡμεῖς τοῖς κοσμοῦσι φροντίσιν ἀπεχρίστο, ἀλλὰ τὰς ἐκ τῶν λειτουργίας εἰς τὸ ἱερὸν ἕμενος τῆς μάχης θύλας ἐπεπλήθυνον, ὅπερ ὁ ἀντοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν τοιαύτης αἰτίας ἐδάματο. ἐπεὶ γὰρ ὡς πάλαι εἶχον οἱ τῶν Δαυλῶν ἀρχηγῆται μετὰ τῶν Ῥωμαίων σκοπῶδες τῆς ἐκείνου οὐκ ᾔδειον. ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀντιπαράστασιν δαίμων, τοῦτον δὲ δόλῳ τοῖς Σαυρομάταις γενομένους, οἱ πρὸς τῶν πάλαι Μουσὸν προσηγορέοντο, οὐδὲ αὐτοὶ τοῖς ἰδίῃς ἐμμένοντες ᾔδειον ἡσυχάζειν, νεμόμενοι πρότερον ὅπου ὁ Ἰσάκος πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων διακίσει ἡγεμονίαν, ἀλλ' ἀντὶ τὸν ἀπαισιότατον πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν μετακινήσαντο. οὕτως δὲ τῆς τοῦτον μετακινήσεως ἡ τῶν Γαυλῶν καὶ οὐκ ὡς ἀπορῶς ἔχθη ὁμορροῦντων μὲν ἐκείνοις, τούτους δὲ ἡσυχάζοντων. διὰ τοῦτα καὶ ἐκτετακότες, ἐπεὶ τὸν Ἰσάκον ἀποκρίσσειαν εἶδον, ὡς περ ἡμεῖς τούτῳ χρησόμενοι ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς μετακινήσαντες ὅλον ἔθνος τοῖς ἡμετέροις ἐπικρατηθέν ὄριον καὶ δεινὸς ἐλήξαντο τὰς παρακείμενους πόλεις καὶ χώρας. τούτῳ ἐνωτισθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος (115) δέον ἔκρινε τὴν Τριάδα καταλαβεῖν ἐπὶ τοῖς ἑσπέραις βαρβάρους τῶν ἐπικρατημάτων φθάσας ἐνέειρε, καὶ τοῦτο δὲ ἀπορροήσαντος αὐτοῦ ἐνέγοντο τὸ κίνημα, καὶ δὲ τὸ βασιλικὸν ἔσαν συλλεξάμενος τῆς πρὸς τὸ ἑκείθεν φερόμενης ὁδοῦ ἦρτο, ἀπελάσαι βουλόμενος τῶν Ῥωμαίων ὅσον ἀδελφῶς. κατασκήψας δὲ ἔσαν τὸ βασιλικὸν ἐν εὐταίῃ στρατῷ καὶ οὐκ ἔσαν. οἱ δὲ τούτων θεασάμενοι ἐκείνους διαμεμνημένους διαφύγοντες γινώσκοντες. ὁ δὲ οὐκ ἔσαν τούτους αὐτοῖς ἔχον ἐπὶ τὸ κατεργάζεσθαι καὶ ἐνομαχίζεσθαι μέρος αὐτῶν οὐκ ἡμεῖς φάσκειν ἔσται καὶ δὲ πληροῦς αὐτοῖς ἐκείνῳ τε καὶ τῷ στρατῷ κατέπληξε, πρὸς μὲν γὰρ τὸν οὐκ ἔσαν κεραυνοφόρον ἀνταπείν οὐκ ἐπὶ δόλῳ, τὸν δὲ στρατοπέδου τὸν ἀρρετὴ συνισπασμὸν βλέποντες αὐτοὶ δαίμοντες.

6. За нахлуването на печенезите

III, 8. — — —¹ И тъй управлявайки, както казахме, царството, тя не запълвала целия ден с мирски грижи, но участвувала в определените служби при светия храм на мъченицата Текла², който бил построен от нейния дедер, самодържеца Исаак Комнин³, по следната причина. Вождовете на даките⁴ не искали да съблюдават повече договора, който имали славяни с ромите, но вероломно го нарушили.⁵ Когато това станало известно на савроматите⁶, които били наричани мизийци от древните, и те не пожелали да мируват в своите граници (догодана те населявали земите, които Истър отделя от Римейската империя), но като се адигнали всички, прехвърлили се на наша земя. Причината за тихото преселване била непримиримата вражда против тях от страна на гетите⁷, които били съседи на даките и грабеди савроматите. Затова, като издебнали момента, когато Истър замръзнал,⁸ те минали по него като по суша при нас, стоварили се с цялото племе върху границите ни и опустошавали страшно околните градове и земи. Като се научил за това, император Исаак решил, че трябва да отиде в Триадна⁹. Тъй като той усиял да спре нападението на източните варвари¹⁰, за него и тази работа излязла твърде лека. Той събрал цялата войска и тръгнал по пътя, волещ за тях, за да ги прогони от ромейските предели. И като поставил в добър ред цялата войска, повел я лично срещу тях. А те, като го видели, веднага започнали да спорят и се разделяли на противоположни мнения. Понеже не им се доверявал много, Исаак тръгнал със силен отряд срещу най-силната и най-устойчива част от тях, доближил се до тях и ги изплашил със своето присъствие и с присъствието на войската си. Те не смеели да погледнат към него, който бил като някакъв гърмовержец, и виждайки железните редици

¹ Ана Комнина съобщава в пропуснатия текст, че Алексий Комнин поел върху себе си цялата вина за настъпващата авария и приел наложението му отпътуване. Той изел мерки да поправи положението. Когато през август 1081 г. напуснал столицата поради добаркирането на Роберт Гискар, Алексий Комнин останал с хрисовул майка си Ана за самостоятелна управителка на империята. Следва нейната характеристика. ² В Цариград имало 4 църкви в чест на св. Текла. Църквата, за която става тук дума, се намирала в дворец на Влахерийския дворец. Вж. Janin, Constantinople byzantine, стр. 303. ³ Исаак I Комнин (1057—1059). ⁴ С даки тук се обозначават мизияните. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 116. ⁵ През 1059 г. Вж. Златарски, История, II, стр. 110. ⁶ Със савромати тук се означават печенезите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 270. ⁷ За нахлуването на печенезите вж. Златарски, История, II, стр. 111. ⁸ С гети тук се означават узиите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 111. ⁹ По всяка вероятност тук са смесени в едно две събития: преминаването на печенезите под командването на Тирак, станало през 1048 г. (според Лудчев. Произведения върху българското средновековие, стр. 35—39) или през 1046—1047 г. (според Каздан, Иван Матрикоз. Печенези и рускине в среднове ХІ в., стр. 177 и сл.), и похода на Исаак Комнин през 1059 г. Вж. Лудчев, Ана Комнина, стр. 484, бел. 359. ¹⁰ Дн. София. ¹¹ Т. е. на селджукиите турци.

ἀποχωρήσαντες οὖν πρὸς μικρὸν πόλεμον εἰς τρίτην
αὐτῶν ἐπαγγελίαν· τὸς αἰσχροὺς σὺδήμερον ἀφέν-
τες φηραδαίᾳ ἐγγήσαντο. ὁ δὲ καταλαβὼν, ἐνθα
οὕτωι ἠδύλιστα, καὶ τὸς τε αἰσχροὺς αὐτῶν κατασκά-
ψας καὶ τὴν εὐρημένην λαίαν ἀπαγαγὼν τροπαιο-
φόρος ἐπάνειαι. γενόμενον δὲ περὶ τοὺς τοῦ Λαβι-
ζοῦ πρόποδας, βασιλεὺς ὕμνος αὐτῶν καταλαμ-
βάνει καὶ νικητὸς ἔξαιρος εὐκοσμήν πρὸς τῇ ἐκτάσει
τοῦ Σελπιμβρόσιον ἄγοντος, ἐν ᾗ ἡ τῆς μεγαλομάρ-
τυρος Θεόκλης μνήμη τελείται. πλημύνης οὖν γενο-
μένης τῶν ποταμίων βενυμάτων καὶ ἐπερχομένης
τοῦ ὕδατος θάλασσαν ἢ ὅσῃν ἔσαν τὸ πεδίον
ἐκείνο, ἐν ᾗ ἡ τε βασιλικὴ οὐκὴ καὶ τὸ ἀπλιτικόν
ἔσαν κατεκλίνον. ἐνέειπεν τὰ πρὸς χρεῖαν ἔσαν
τὰ ἡφανισθέντων τοῖς ποταμίαις βένυμασι παρουν-
ρήται, οἱ βούρωτοι δὲ καὶ τὰ κτήνη ἐπὶ τοῦ
κρύβους ἐπύκνυντο, ἐμαυτὸν δὲ καὶ βενυτῶν
οὐκὴν, ἀσπασαὶ δὲ συνεχεῖς, χρονικῇ μὲν ἔχου-
σαι τὸ πῦρ ἀπὸν διόσσαν, τὸ πῦρ ἀπὸν ἐκείνο
ἔσαν ἡφανιστὰ ὡς ἡλείων. ταῦτα δὲ ὡς ὁ βασι-
λεὺς ἐν ἀμνησίᾳ ἦν ἀναστολῆς δὲ μετὰ γενο-
μένης πλείστους τε ἀποβαλὼν ταῖς δυνάμειν τῶν
ποταμίων συνεχεῖς (116) βενυμάτων ἐκείθεν μετὰ
τῶν λογέων ἔξεισι, καὶ ἐπὶ φηγὴν τινα μετ' αὐτῶν
ἀπείλθον Ἰσάκ. ἦσαν δὲ μερίστην καὶ βοῆς ἀπὸ
τοῦ δρυὸς οἷον ἔκρηχον αἰσθημένος καὶ οὐκ
δρῶντων ἀνέμων τηνεῖται ἀνέμωσαν, πτοηθεῖς,
μὴ τῇ τοῦτον βίῃ ὁ δρυὸς κατεκλίνῃ, κοσμοῦ-
τον διάστημα ἀποστάς, ὁ δρυὸς, εἰ κατε-
κλίνῃ, μὴ φηγὴν παρὰ αὐτῶν, ἐντὸς Ἰσάκ.
ὁ δ' ἐφ' οὗ ὡς οὐκ ἐκ συνήματος βρόχον ἀνασ-
πασθεῖς εἰς γῆν ὡρῶτο κείμενος. ὁ δὲ βασιλεὺς
θαυμάζων εἰσέειπε τὴν τοῦ θεοῦ περὶ αὐτῶν κηδε-
μονίαν· λογοποιονμένην δὲ ἀποστασάν περὶ τὴν ἐν
μαθῶν εἰσεῖσαν εἰς τὰ βασίλεια. καὶ τηνεῖται ἐπὶ
τῇ ἀνίστασι τῆς μεγαλομάρτυρος Θεόκλης τοῦ πε-
ρικαλῆς ἰδέματος (115₁₉—117₁₂).

на войската му, сами се разпръснали. Като
отстъпили малко, те му предложили сраже-
ние за след два дни, но същия ден папус-
нали лагера и избягали. А Исак отишъл там,
където те били на лагер, разрушил палат-
ките им и откарвайки намерената плочка,
се върнал като победител. Когато се нами-
рал в околността на Ловиц¹, настигнал го
проливен дъжд и преждевременен сняг. Това
станало на 24 септември, в който ден се
празнува наметта на великомъченица Текла.
Понеже реките придошли и излезли от ко-
ритата си, цялото онова поле, където били
разположени царската палатка и цялата вой-
ска, изглеждало като море. Тогава изчезнали
всички необходими материали, отнесени от
речните води². Хората и добитъкът се вце-
пенявали от студ. Небето изтънело от гър-
мели и честите и непрекъснати светкавици
като че ли заплашвали да запалят цялата
земя. Като гледал това, императорът бил в
затруднение. Най-после, когато настъпило
малко утихване на бурята и вече били заги-
нали твърде много хора, отнесени от въл-
ните на речните води, императорът налязъл
с вождовете и като се отдалечил с тях,
спрял се под един дъб. Но когато доловил
голям шум и трясък, които излезали като
че ли от дървото, и в същия момент заду-
хали по-силни ветрове, той се уплашил да
не би тяхната сила да изкорени дървото и
като се оттеглил на такова разстояние, че
ако дървото падне, да не може да го смъкне,
застанал онемял от ужас. Изведнъж като
по даден знак то било изтръгнато от корен
и повалено на земята. Императорът стоял и
се чудел на божията грижа за него. После,
научавайки се, че се говори за въстание на
изток³, той се върнал в двореца си. Тогава
построил величествен храм в чест на вели-
комъченица Текла.⁴

6. De Roberti Guiscari adversus Romanos bello

III. 9. — — — Ἐπεὶ δ' ὁ πρὸ τοῦ τῆν πόλιν
αὐτῶν κατασχεῖν πρὸς τὸν Μονομαχίαν ἀποστα-
λαίς, δι' οὗ εἰς βοήθειαν αὐτὸ μετεκαλεῖτο χρημίστι

6. За войната на Роберт Гискар против ромеите

III. 9. — — — Човекът, който Алексий
бил изпратил, преди да завладее столицата,
при Мономаха и чрез когото го якал на

¹ Дн. Мовен. ² Т. е. от р. Осъм. Вж. Златарски, История, II, стр. 111. ³ Според Скилица (ed. Bonn., стр. 647) това било лъжлив слух. ⁴ В пропуснатия текст се разказва за тежкото положение на Алексий Комнин. Ез. изток империята била застрашена от турците, на запад — от Роберт Гискар. Императорът разполагал само с 300 хоматинци и с малко варвари в помощните войски. Държавната казна била празна и нямало възможност да се наберат войски от съюзните народи. Алексий искал от всички провинциални управители да съберат нови войски и да дойдат бързо при него в столицата. Той се тревожил от държавето на Мономаха, дук на Драч; страхувал се да не би, като се научи за оттеглянето на Василий, да се присъедини към Роберт Гискар.

те επέζηει αποσταλέναι οί, γράμμακα μόνον κομίζοντες ἔχον αὐτῶν προφάσεις δηλοῦντα, καθότι περ ῥηθίσαντες ἐπιστολήσαμεν, δι' ὧς δέηθεν ἐκ τοῦ Βοτανιστῆται τῆς βασιλείας ἐγκριτοῦς διπλῶς βοηθεῖν οὐκ ἠδύνατο, ταῦτα ἀναγνούς καὶ πισθούς, μὴ μυθῶν τὴν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βοτανιστῆται ἐκπίπτουσαν προσοχὴν τῷ Ῥομπέρτῳ, ἀθέτως εἶχε παντάπασι τοιγαροῦν μετακαλεσάμενος τὸν σύγγραβον αὐτοῦ Γεώργιον τὸν Παλαιολόγον πρὸς τὸ Δυρράχιον ἐκπέμπεταί (πῶς δὲ τοῦτο Ἰλλυριεὺς) παρακαλεσάμενος πάσῃ μηχανῇ χρησάσθαι, ὥστε διαμαχητὶ ἐκείθεν ἐκείσθαι τὸν Μονομαχάτον, ἐπεὶ μὴ ἀποχωρεῖσιν εἶχε δύναμιν, δι' ἧς τοῦτον ἄνωγα ἐκείθεν ἀπελθεῖν, πρὸς δὲ τὰς τοῦ Ῥομπέρτου μηχανὰς ἀντιμαχεσάσθαι, ὡς δύναιτο (119₁₀₋₂₁).

III, 12. Οὕτω μὲν οὖν τὰ περὶ τὴν ἑα κατήναστον καταλαβὼν δὲ τὸ Δυρράχιον ὁ Παλαιολόγος ταχυδρομῶν ἀποστείλας τὰ περὶ τοῦ Μονομαχάτου ἐδήλου, ὥστε τὴν ἐκείθεν ἀφίξιν μεμαθηδὴς σκοπεύειν πρὸς τε τὸν Βοδῆνον καὶ τὸν Μιχαήλιν προσεληλέθει. ἰδὼντα γάρ διὰ τὸ μὴ ὑποκοῦσαι, διὰ τὸ καὶν ἀποπέμψαι, ἐκ τοῦ τοῦ τὴν μελετωμένην ἀποστασίαν εἰς φῶς ἀγαγεῖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος πρὸς αὐτὸν ἐπεπόμψα (125) γραμματικομαχίαν χρίματα δι' αὐτοῦ αἰτούμενος, καὶ ὁ βασιλεὺς μὲν καὶ αὐτοῦ ἐναντίον διανοεῖτο, εἰ μὴ τὴν τῆς ἀρχῆς συμβάλλουσιν διὰ τὴν ἡδὴ ἐρηθεύσαν αἰτίαν, διαγνούς δὲ τὰ κατὰ τὸν Μονομαχάτον ὁ ἀδικοῦντα τοῦ χαυνοβούλλου λόγον πρὸς αὐτὸν ἐξαποστείλει πάσαν ἀρρογιασίαν αὐτῷ παρέχων ὅτι ἐν χειρὶ ἐκείνου λαβὼν παλινδρομεῖ πρὸς τὰ βασίλεια, ὁ δὲ Ῥομπέρτος εἰς Ὑδρόντιον πορνευόμενος καὶ τὴν ἀπασιν αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ αὐτῆς δὴ τῆς Λογγιβαρδίας τῷ τῷ αὐτοῦ Ῥομπέρτῳ ἀποδίδμενος ἐκείθεν ἐξεληθὼν τὸν λιμένα τοῦ Βενετιηνοῦ κατέλαβε κάκεισε τὴν τοῦ Παλαιολόγου ἐς τὸ Δυρράχιον Πλευσιν μεμαθηδὴς, παραχρῆμα ἐν τοῖς μύστοι τοῦ πλοίου πύργους δεινύμενος διὰ ἐδδων, διὰ βύρσης τοῦτους περισκελεὶ καὶ πάντα τὰ πρὸς τετραμαχίαν ἐπιπύδμα ἐν τοῖς ναυαῖ ἀποκτείνους ἐκταργῶν εἰς τε τοῖς δρόμοις ἔπιπους τε καὶ ἐνύπλους ἔπιπας διακλόνους καὶ πάντοθεν τὰ πρὸς πᾶνλεμον ὄξιος μᾶλα ἐξαρτίσας διαπερᾶν ἠπείρειο, ἐκόνσαι γὰρ, ἀιγνίκα τὸ Δυρράχιον καταλάβῃ, περιζῶσαι τοῖπο διὰ τῶν ἐλεπόλειων ἀπὸ τε θαλάττης καὶ ἠπείρου, ἐν ᾧ οὕτω μὲν καταπλήξῃ τοῦ ἐντός, ἡμεῖς δὲ καὶ

помощ и му искал да изпрати пари, дошъл, като му донесъл само писмо, което му изяснявало, както вече успях да разкажа, причините, поради които той не можел да помогне, докато Вотаниат е още император. Като прочел това писмо, Алексий се уплашил да не би, ако Мономахат се научи, че Вотаниат е лишен от царска власт, да се присъедини към Роберт, и напълно поднал духом. Ето защо той извикал баджанака си Георги Палеолог и го изпратил в Дирахиум (това е илкийски град). Той му поръчал да употреби всички средства, за да отдалечи оттам без боя Мономахат, тъй като нямал достатъчно войска, с която би могъл да го прогоня оттам против волята му, и доколкото може, да се противопостави на замислите на Роберт — — —.¹

III, 12. Така прочее било уредено положението на изток. А Палеолог, като пристигнал в Дирахиум, изпратил бърз вестител, който съобщил за станалото с Мономахат, а именно, че научавайки се за пристигането му, той веднага прикбигнал при Бодин и Михаил. Няматина (Мономахат) се боял, понеже не се бил подчинил, но бил изпровождал с празни ръце пратеника, когото император Алексий, преди да обяви замисленото въстание, бил изпратил при него с писмо да му иска пари, макар императорът да не замислял против него нищо освен освобождаването му от длъжност поради споменатата вече причина. Като разбрал работите около Мономахат, самодържецът му изпратил хрисовул, с който му давал пълна безопасност. Щом го получил на ръка, Мономахат отишъл се върнал в двореца. А Роберт, след като дошъл в Индрунт и предал цялата власт и властта над самата Лонгобардия на сина си Рожер, излязъл оттам и пристигнал в пристанището на Бриндизи. Там той узнал за идването на Палеолог в Дирахиум и веднага изградил от предя кули на по-големите кораби, покрил ги със сурови кожи, натоварил грижливо на корабите всичко необходимо за обсада на стени, а в дромоните — коне и въоръжени войници и като събрал спешно отишакъде необходимите неща за война, бързал да преплува морето. Той целыл, когато дойде до Дирахиум, да го обсади с обсадните машини и по море, и по суша, за да порази със страх хората вътре, и същевре-

¹ Алексий Комнин писал на управителите на ехирийските градове, на римския папа, на архиепископа на Кадиз и др. и ги побуждал против Роберт Гискар. Ана Комнина дава писмото на Алексий до германския кайзер Хенрих IV (1050—1106). На текстът той извършил набезите на турците, чиято столица била Емеса. След като ги отблъсвал от крайбрежните градове и от столицата, той се съгласил от страх пред Роберт Гискар на политически отстъпление.

παραχρῆθεν περιτοχίως αὐτοὺς ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν αἰρήσονται. θάνατος τούτων ἐντέθην τοὺς τε κρησῖτας καὶ τοὺς περὶ τὴν ἡέρα τοῦ Λυραρχίου τὰτα μεταθρηκάως κατέσχε πολὺς. ἐπὶ δὲ κατὰ γυναικὲς αὐτῶν τὰ πάντα ἤδη τετέλεσται, λίσας τὰ πρυμνήσια τοὺς τε δρόμονας καὶ τὰς κρήνας κῆας καὶ μορήδας κατὰ τὴν τὸν ναυτοῦν ἐμπειρίαν εἰς πολλοὺν σχῆμα διτυπώσας οὐκ ἐπαῖξα τοῦ πλοῦς ἀκταστάτο. οὐδὲν δὲ τεχνῶν πνεύματος τὴν κατὰ τὸν Αἰλῶνα περὶαὶν κατέλαβε καὶ τὴν ἡέρα παρ-
 χετίειν ἐπέλαθε μέγα. Βοθροῦ τοῦ κἀκείσε ἐντοθεῖς ὡς τοῦ Βαῖμοντιου προσθήσωντος περῶσαι καὶ τὸν Αἰλῶνα ἐξ ἐφόδου κατασχεῖν δεχθὲν τὸ ἅπαν θαλάσσης αἰσθέντα τὸ μὲν αὐτὸς κατεῖχε διὰ θαλάσσης τὴν ἐκπόλιν (126) ὡς πρὸς τὸ Λυραρχιον ἐθέλων ποιήσασθαι, τοῦ δὲ τὸν Βαῖμοντιον ὄρχην ἐτίερεα διὰ ξηρῆς μέλλοντα πρὸς τὸ Λυραρχιον ὀδεύσαι. καὶ δὲ τὴν Κορυφὴν θαλάσσης καὶ πρὸς τὸ Λυραρχιον ἀπεκλίνων κατὰ τι ἀναισθήσειν Γλυπασιν καλούμενον μερίσιον κλίδιον αἰφνης περισπείωνται (pp. 126₂₀—127₆). — — — τοὺς μέντοι νεκρούς αἱ σωθέντες περιτέλλοντες ἔθαλλον κινεῖσθαι πολλὰς τῆς ἐκ τούτων δυσωδίας ἐκίμπαντο. οὐ γὰρ ἐνὶ αὐτοῖς τοσοῦτους βράδιος ἐνοσοῖσιν. τὼν οὖν ἐδωδύμων πάντων ἀφανισθέντων ταῖα ἔν καὶ ἐπὶ λίμου διεφθάρησαν αἱ τέως σωθέντες, αἱ μὴ τὰ λίνα πάντα καὶ οἱ ἄγροι καὶ οἱ κῆποι τοὺς καστοῖς ἔβρεθον. συνέκτα μὲν οὖν ταῦτα ἦσαν πᾶσι τοῖς φρενοῦσιν ἀεθῶς, τὸν δὲ Ῥόμμεστον οὐδὲν τῶν γερονότων ἐφόβει ἀκαταπίεστον διτο καὶ ἐς τοσοῦτον, οἶμα, τὴν γυνὴν ἐντὶ διαγνέσει ἐπεν-
 χόμενον, ἐπὶ ὅσον πῶς οὐς ἐθέλει μάχεσθαι δι-
 τῶτο ὄν. ἐνθὲν τα καὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ τῶν γερονότων οὐδὲν ἀπέσχεον αὐτὴν, ἀλλὰ μετὰ τῶν σωθέντων (ἦσαν γὰρ τότε οἱ θεοῦ ἡμέκωφ ἀνέκωμι τοῦ κινδύνου βρωθέντες) ἐρδύρην ἡμέραν εἰς τὴν Γλαβινίτσαν ἐκκοσμερήσας, ἐφ' ᾧ αὐτὸν ἀναστήσασθαι, διασταλάσαι δὲ καὶ τοὺς ἐκ τοῦ κλίδιου τῆς θαλάσσης δυσωθέντας, φθίσαι δὲ καὶ τοὺς εἰς τὸ Βρενέσιον καταλειφθέντας καὶ μὴν καὶ τοὺς ἄλλοθεν προσδοκιμένους διὰ στόλου μεταλαβεῖν ὡς τε πρὸ μητροῦ φθίσαντος διὰ τῆς ἡπείρου διαλευκωθῆσαι ἐπείας ἐνόησις καὶ π-
 ροῖς καὶ τὸ φίλον τῆς αὐτοῦ δύναμεως. ἄλυσας

μενню, като ги обкръжи отсякъде, да пре-
 вземе града при първото нападение. Наистина
 после, когато се научили за това, голямо
 смущение обхванало както жителите на ос-
 тровите, така и по брега на Дирахиум. А
 след като всичко било приготвено според
 неговото усмотрение, той вдигнал котва, на-
 редил в боев ред според опита на моряците
 дромоните, триремите и монерите¹ и от-
 плувал в добър ред. При покътен вятър
 пристигнал до брега на Авлона² и плавайки
 покрай него, стигнал чак до Ботрент³. Там
 той се съединил с Боемунд, който го бил
 изпреварил в преминаването и успял да пре-
 вземе при първо нападение Авлона, и като
 разделил на две войската си, задържал ед-
 ната част сам, желаяйки да отплува срещу
 Дирахиум по море, а началството над дру-
 гата възложил на Боемунд, който щял да
 отиде срещу Дирахиум по сува. Когато
 обаче минал покрай Корфу и се насочвал
 към Дирахиум, въззалио го връхлетяла го-
 ляма буря край един нос, наричан Гло-
 са⁴. — — — Спасилите се грижливо по-
 гребвали мъртвите и затова се задушавали
 от тяхното зловоние, защото не могли лесно
 да погребат толкова много души. Тъй като
 всички им хранителни припаси били про-
 паднали, и спасилите се дотогава бързо щели
 да загинат от глад, ако всички изми, полета
 и градини не били отрупани с плод. Стана-
 лото било ясно за всички здравомисленци, но
 нищо от случилото се не плашело Роберт,
 който бил несломим човек и се молел, мисля,
 да му се продължи животът толкова, че да
 може да се срази с тези, с които желал.
 Затова нищо от ставалото не го отклонило
 от целта му. Заедно със спасилите се (има-
 ло някои, които се изтръгнали от опасност-
 та благодарение на необоримата божия сила)
 прекарал седем дни в Главиница⁵, за да си
 възстанови силите, а и да си отпочинат спа-
 силите се от морската буря, да дойдат оста-
 вените при Брицидиз и да пристигнат с ко-
 раби очакваните от другаде, а и тези негови
 въоръжени конници, пехотинци и леко въ-
 оръжени войни, които преди малко успели да

¹ Видове военни кораби. ² Дн. Валона. ³ Ботрент (Ботрунто, Ботрот) — езеро и град срещу о-в Корфу. ⁴ Нос и залив, в дъното на които се намирала Авлона. При ставалото коработрушеник загн-
 нази мюзина, чинто трупове морети нахвърляно на брега. ⁵ Около отъждествяването на Главиница в нов
 изказани няколко мнения. Според *Н. Наанос*, Епархите на Охридската архиепископия, Сп. из БАН, I (1911),
 стр. 103—108, и Български старини в Македония, стр. 551, бел. 5—6, тя лежала недалеч от Валонския
 залив. Според *З. Матарски*, История, II, стр. 332, градът се намирал между р. Гянопа и Буволица, лево
 притоци на Сочаница. *Джурджиев Спирчевач*, Eglises triconques medievales en Serbie et en Macédoine et la
 tradition paléobyzantine, турен Главиница северно от Охрид, при с. Главиница. (Срв. *Кр. Мамтев*, Где се е на-
 ммирала Главиница, Археологичн. IV (192), кн. 1, стр. 5). *Нс. Счагаров*, Археологичн. V (193), кн. 3, стр. 1,
 турен Главиница пак бичао до Валонския залив.

συναγωγῶς διὰ τε τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὸ Ἰλλυριὸν πεδὶον κατέλαβε μετὰ πολλῶν τῶν αὐτοῦ δυνάμεων (p. 128₁₋₂). — — —

IV, 1. Ἐμὲν οὖν ἦρως τὸν Ῥομπέρτον εἶχετ ἤδη ἐν στήλῃ ἀπληρόμενον ἐπὶ καὶ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς τῆς τετάρτης ἐπισημείους μετ' ἑπτάων καὶ περὶν δυνάμεων ἀριθμὸν ὑπερβασινοῶν καὶ φοβερῶν ἰδοὺν ἀπὸ τε τοῦ σχήματος ἀπὸ τε τῆς σφραγιστοῦς καταστάσεως¹ ἤδη γὰρ ἱκαντοχρόνῳ στήθις συνήρμοστο σφάτευμα (p. 130₁₋₂). — — —

IV, 2. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ πάντα διὰ γραμμάτων τοῦ Παλαιολόγου ἀναδιδραχθεὶς καὶ διὰ κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα διαπεράσας (ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωτε) καὶ τοσοῦτω κλέδωνι καὶ ναυαγίῳ κατασχεθεὶς καὶ δὴσιν θεωρητῶν περὶ τῶν οὐχ ἐκαστάλη, ἀλλὰ ὡς Ἀβλῶνα μετὰ τῶν οὖν αὐτῶν συνελθόντων ἐξ ἐρόδου κατέσχε καὶ ὅπως αὐτῶς ἱκαντοχρόνῳ ἀπειροσληθῆς δυνάμεις ἐς αὐτὸν σφάττονται νηρόσιν ἐκονοῖται χονιερῶν καὶ οἱ κουφότεροι τὸν φρενὸν τῶν ἐπὶ τῆς ἐλπίδας Μιχαὴλ ἐνιστῶν βασιλέα πιστεύοντες προσέρχονται τῷ Ῥομπέρτῳ, ἰδούσιν αὐτὸν τὸ τῆς ἐποπτείας ἀνοβλέπων μέγιστος καὶ τὰς ἐπ' αὐτὸν δυνάμεις μὴδὲ τὸ πολλοσύνῃ τῶν τοῦ (132) Ῥομπέρτου σφραγίσας κατανοῶν ὅσον ἔκρινεν ἐκ τῆς ἐρώσεως Τούρκους μετακινέσασθαι καὶ τηροῦντα περὶ τοῦτον ἀηλοῖ τῇ σουλενῶν (pp. 132₂₂—133₂). — — —

IV, 4. Μετασφραγὶς δὲ τὰ κατὰ τὸν Ῥομπέρτον ὁ αὐτοκράτωρ παρεσχῆσα διὰ γραμμῆς τῷ Πακουριανῷ τὴν αὐτοῦ ἀκρότητα δομὴν παρῆσται καὶ ὅπως τὸν Ἀβλῶνα κατέλαβε, μὴ περὶ τῶν δυνάμεων τῶν ξημερῶν αὐτῶν δυνάμεων κατ' ἡμέραν τε καὶ θάλασσαν μίτῃ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣν ἐκ πρώτης, ὃ φασιν, ἀπειρητῶς ἐπεπρόνθει, καὶ ὡς γὰρ μὴ μέλλειν, ἀλλὰ θάσιν τὰς δυνάμεις ἐπισημασμένους ἐνωθῆναι οἱ αὐτοὶ μὲν οὖν πρὸς τὸν Πακουριανόν αὐτὸς δὲ παρὰ τῆς Κωνσταντίνου ἔξισιν εἰς μῆνα Ἀύγουστον τῆς τετάρτης ἐπισημείους (p. 137₁₋₁₀). — — — ταχάρων τὸ γράμμα ὁ Πακουριανὸς ἀνελίξας τηροῦντα ἐποπτεῖσθαι

преминат по суша. След като събрал всички тези [войски] по суша и по море, той пристигнал с всичките си сили на Илирийското поле¹. — — —

IV, 1. И тъй Роберт слезъл на сушата на 17 юни², четвърти индикт, и се бил разположил на лагер на нея с неизброятно число конни и пеши сили, страшни за гледане както поради реда си, така и поради стрително-ческото положение. Защото отсякътъ вече се била събрала пак войска. — — —³

IV, 2. А самодържецът се осведомил за всичко от писмото на Палеолог, а именно, че [Роберт] (както вече успяхме да разкажем) преплавал през месец юни и се бил изложил на толкова голяма буря и коработрушение, че го постигнал такъв божии гняв, но че без да се стъпне, с придружаващите превзел с първия пристъп Авлона и че отново, подобни на черни облаци, се стичали при него отсякътъ безбройни войски и че по-лекомыслните, като повярвали, че самозванецът е действително император Михаил, се присъединили към Роберт. Вземайки пред вид големината на замисленото [от Роберт], [императорът] се плащел и забелязвайки, че подвластните му сили не могат да се отбраняват и срещу най-малката част от войските на Роберт, решил, че трябва ли повика от изток турците, и уведомил за това султана. — — —⁴

IV, 4. След като се научил за работите около Роберт, самодържецът веднага известил с писмо на Пакуриан за неудържимото нападение на Роберт и как завзел Авлона, без изобщо да се разтревожи от сполетелите го бедствия по суша и по море, нито от онова поражение, което понесъл, както казват, при първите стъпки. Той му писал още, че не трябвало да се колебае, но бързо да събере войските и да се присъедини към него. Това наредил на Пакуриан. А сам той веднага излязъл през месец август, четвърти индикт, от Константиновия град. — — — И тъй, като отворил писмото, Пакуриан ведна-

¹ Т. е. полето около Драч. ² 17 юни 1081 г. ³ Жителите на Драч били обкръжени по море и по суша. Георги Палеолог хладнокръвно се готвел за отбрана. Той заявил на Роберт Гискар, че ако Михаил Дука бъде признат, биха го признали за император. Повечиният се пред степите самозванец бил подтиснат от жителите на Драч. По отношение на монаха-самозванец мислената била разделена. Едни твърдели, че това бил самоочеркът на Михаил Дука, други — че това бил самият Михаил Дука, трети — че всичко това било замислица на Роберт Гискар. ⁴ В пропуснатия текст се говори, че византийците привели на своя страна венцианците, които обкръжили флотата си и я изпратили към Драч. Роберт Гискар намерил при тях с флота си Боемуни и подканил венецианците да приютяват Михаил като император. Те отказали и после отказали. Боемуни изпаднал, но едва се спасил. От своя страна Палеолог напътял и нападнат с успех. Роберт не успял да овладее и през зимата. През пролетта на 1082 г. венецианската и византийската флота се срещнали отново. В станалата морска битка флотата на Роберт се оттегляла и реката Тиликс, откъдето с мря била изгледана в морето поради изтеклата тинява суша.

παραβέβαιον Νικόλαον τὸν Βραχὺν, ἄνδρα γενναῖον καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν πολιτικὰ ἐμπειρίαν ἔχοντα. ὁ δὲ κατὰ τοῦ δολιτικοῦ παιτὸς καὶ τῶν τῆς μάχης εὐχῆς τῆς Ὁρειοπόλεως σπουδαίως ἔβησαν ἑκαστὸν τῶν βασιλεῖ ἐπαγόμενος. ἑρπικῶς δὲ καὶ ὁ εὐποροῦντος εὐθὺς εἰς πολέμου σχῆμα τὸ δολιτικὸν ἔκρινε κατέστησεν ἡγεμόνας τῶν λογάδων ἐπιστήσας ἑκάστης γενναίους, παρακινησάμενος οὕτως τῇ δολικότητι ἔχουσαι, οὕτω δὲ οὕτως αὐταῖς τοιοῦτο διατάξαι, ἵνα αὐτὸ σχῆμα τῆς παρατάξεως διαγρόντες καὶ τὸν ἴδιον ἑκάστος γινούσας τάστον ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἀσύνχρην μέντοι καὶ μὴ βραδίως μετατρέποντο καὶ ὡς ἔτυχεν. ἔβησε μὲν οὖν τοῦ τῶν ἑκποροῦντος κρημνιστοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Ὀσος, τῶν Μανιερόνων δὲ (137) Ἀντίοχος, τῶν Θετταλῶν δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Καθίσταλος, ὁ δὲ γε Τάριχος καὶ πέραις τῶν τότε πορευόμενων τῶν περὶ τὴν Ἀχαΐαν εὐκαίρων Τούρτων ἡγεμόνευε, γενναίως τας ὡς καὶ ἀνακρίλατος ἐν μάχῃ, οὗκ ἑλκνόμενος μὲν ἐν ταῖς ἐκ προγόνων καὶ γὰρ ὁ παῖς μὲν ὡς Σαρακηνὸς ὢν ἐκ προνομίης περιήλθε τῷ πρὸς τὸν ἐμῷ πάππῳ Ἰωάννῃ τῷ Κορινθίῳ, τῶν δὲ γε Μανιερίων πρὸς τοὺς δεταροχίους εἰς δυσκολίας ποσεισάτων ἡγεμόνας ἦσαν ὁ Σωτὴς καὶ ὁ Κονίσιος, τῶς αὐτὰς αἰσέσους καὶ οὕτως ἄνδρες ἀπαιεῖ οὗτοι μαχημέντοι καὶ σῆματος ἀπογεύσασθαι τῶν ἑλκνόντων καιροῦ καλοῦτος ἐτοιμότητι καὶ πρὶς γε ἐκ καὶ ἱσμοὶ καὶ ἀνείσχετοι τῶν δὲ γε σῆμαστέων αὐτῶ (βραχέας τας ἢ οὐρήδας καλεῖ) καὶ τῶν Θεαγγικῶν ταγμάτων ὁ Πανονομίας καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Οὐμανοῦσινος, ἐκ γένους ἢν ἐκποροῦντος λαχόν. οὕτως οὖν αὐτὸ τὰ τέμματα καταστήσας, παροτρυνὶ κατὰ τοῦ Τραυλίου ἐβόησεν, συνειρήνη καὶ δὲ καὶ ἐκείθεν ἐρχόμενοι περὶ τῶν κατὰ τὸν ἐργάχων παρόμενος σαρπείσας μαθηθῆναι, ὅτι ὁ Τραυλίας κηρύσας πάντα τὰ πρὸς μαρομαχίαν ἐπὶ ἡδὲν ὄντα πῶς τείχεσι προσέβλεπεν. ὁ δὲ Παλιολόγος Παύρος διὰ πάσης νυκτὸς καὶ ἡμέρας πρὸς τὰς ἑστῶν ἐλεπόλει καὶ τὰ μηχανήματα ἀνικησιτάμενος καὶ ἀπαγορεύσας ἦδη τὰς πόλεις ἀναπεισάσας καὶ ἑλκνόμεναι μετ' αὐτῶν κατεγόν συνειρήσαστο πόλιν, καὶ κατὰ τὸν διὰ τῶν ἐργάχων ἐπὶ αἰμάτων τῶν τοῖς ἐπὶ τῇ καὶ πολλῶν περὶ τὸν κατὰ τὸν βίβλος

га назначил за подстрател Николай Врана, мъж храбър и с голям боев опит, а сам с цялата войска и най-знатните хора излязъл бързо от Орестиада и залягал да се съедини с императора. И императорът успял веднага да постави на бойка вога цялата войска и назначил за началници на отредите ний-храбрите мъже. Той им заповядал да вървят така, където тожи им позовава мястото, защото научат схемата на редиците и всеки знае собственото си място, да останат по време на сражението на местата си и да не се разбъркват лесно и [да застават], както се случило. Над отреда екскувити¹ началствувал Константин Оп, над македонския — Антиох, над тесалийския — Александър Кавасилас, а Татикий, тогавашният велик примкирий², стоял начело на живеещите около Охрид турци³. Той бил най-храбър и неустрасим в битките, макар по предели да е бил роб, защото баща му, който бил сарацин, пленен при един грабеж, се паднал на дядо ми по баща, Йоан Комнин. А военачалниците на манкиенте⁴, които наброявали около две хиляди и осемстотин души, били Сактас и Кулеон, привърженици на същата ерес. Всички тези хора са твърде войнствени и винаги готови в удобен случай да вкусат от кръвта на враговете си, а освен това са дръзки и безсрамни. Над личните войски на императора (прицаз ги обикновено вестигарити)⁵ и над франкските отреди началствували Панукомит и Константин Умбертопул, който получил прякора от рода си.⁶ Като наредил по този начин войските, императорът се отправил с цялата войска против Роберт.⁷ Той срещнал един човек, идващ оттам, и като го попитал за работите в Дирахиум, научил определено, че Роберт докарал и придвижвил до стените всички необходими оръдия за обсада на града. А Георги Палеолог, след като успял левконосно срещу стенобойните машини и хитрости отиван и се уморил, отпорил вече вратите и като излязъл, запъзлял голямо сражение. Той бил опасно ранен в различни места на тя-

¹ Дворцови стражи, командувани от киев. Вж. *Brehier, Les institutions*, стр. 336. ² Главен управител на дворецните служби. *Παριχρὸς Βασιλικῶν* се наричал началникът на вардиите, определени за стража на императори. Вж. *De Sange, Glossaire*, s. v. ³ Това са така наречените турш-вардариоти; които Апа Кемалина смята за сарацини, но чието произхождение е спорно. Те били настанили като военни поселения; главно по долината на Вардър и в Сопутско още през IX в. Сведения за тях има дори до XIV в. Вж. *V. Laurent, 'O Παροικισμὸν τῶν Τούρκων Perses, Turcs asiatiques ou Turcs hongares (Сборник в памет на проф. Никол, София, 1940, стр. 275—289; Нердан Йилмаз, Акисис—Белика—Барбар, Мур, I, 3 (1924—1925), стр. 17—29, Мюлхерска, Byzantinische, I, стр. 85—87, II, стр. 322. ⁴ Византийските автори обикновено смятат макидите с павликяните, тъй като учената им са твърде близки. Тук по всяка вероятност се имат пред вид павликяните. През 972 г. Йован Цимисхий преселил голяма част от тях в Пловдивско. Вж. *Л. Ангелов, Богомилството в България, стр. 70 в сл. ⁵ Главна императорска гвардия. Вж. Brehier, Les institutions, стр. 149. ⁶ Умберто-палатина „син на Умберто“. ⁷ През август 1084 г.**

διελθόντος (pp. 137₁₇—138₂₀). — — — Ταῦτα ἀνεγνόντες ὁ βασιλεὺς καὶ διαγνόντες ἰσχυρῶς ταχίας τοῦτον (138) δεῖσθαι ἐπέκρινε τὴν εὐδοκίαν, καταλαβὼν δὲ τὴν Θεσσαλονίκην διὰ πολλὰν τὰ κατὰ τὸν Ῥωμαίων ἐπὶ πλέον ἐβεβαίωτο. καὶ γὰρ ἔταμος ὢν ὁ Ῥωμαῖος καὶ γενταίος μὲν παρεταμύσας στρατιώτας, πολλὴν δὲ καὶ ἔλην κατὰ τὴν πεδιάδα συναρτοίους τοῦ Δυσεραχίου τὴν παρεμβολὴν κατέθετο ὡς ἐπὶ τόξον βολὴν τῶν τοῦτον ἀπέχεσθαι πολλὰς μὲντοι τῶν ἐπὶ αὐτὸν διώκει καὶ περὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ τέμνη καὶ τοὺς βουνούς κατέθετο, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Παλαιολόγου ἐπιμέλειαν ἐκ πολλῶν κατεμείναντες (pp. 138₂₁—139₃). — — —

IV, 6. — — — ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς Τούρκους πείσαντες εἶδρα καὶ αἰτὸν τὸν Βοδῖνον ἀπολέμητον ἐποχοροῦνται εὐχιστοὶ γὰρ καὶ οἷος καὶ κίς πολλοὶσι τίσαν τὰ αὐτοῦ διατιπύσας σπαταύμα κατὰ ταυτην τὴν ἡμέραν ἵστατο ὡς ἐπαρξέων τάχα τῷ αὐτοκατήκοντι κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν γεγενημένας συνθήκας. ἐναρμόδια δέ, ὡς ἔοικεν, ἵνα, εἰ μὲν τὴν βολὴν τῆς νύκτος τῷ αὐτοκατήκοντι δοθεῖσαν γνώσῃ, ἐπιστεθῇ καὶ αὐτὸς τοῖς Κεῖταις, ἐν δὲ τοῦναντίον, ἀνεμύρηται καὶ ἀποσπόμενος γένηται (p. 148₁₀). — — —

IV, 8. — — — ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐλγμοὺς τῶν παρακαμένων ὁρῶν καὶ πᾶσαν τὴν δόξατον ἀγαπῶν ἐν δυοὶ νυχθημέροις διεξελθὼν καταλαμβάνει τὴν Ἀκροῖδα. ἐν δὲ τῇ μεταξὺ τὸν Χαρζάνην διελθὼν καὶ μικρὸν περὶ τὴν καλομένην Βαβγορὰν ἐγκαταπερήσας (πέμπος δ' αὖτις δόξατον ἵται), μὴδ' ἐπὶ τῆς ἡπείρου, μὴδ' ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦ μόθου κακῶν τὸν νῦν συγχυθὲς, μὴδ' ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ τραύματος ὁδότης ἐποχολάσας, καὶ τὰ ἐνδὸς ἐπὶ τῆς λίπης τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεπωκότων καὶ μᾶλλον τῶν γενναίως ἀνασπαρμένων ἀνδρῶν ἐξεφλέγετο· ἀλλ' ὅμως ὅλος τῆς πόλεως ἦν Δυσεραχίου καὶ ταύτης ἐμέμνητο, δειθόμενος ὅτι ἄνευ ἡγεμόνος καταλείπεται (152) τοῦ Παλαιολόγου διὰ τὴν ἐξέλιον συμβολὴν τοῦ πολέμου μὴ ἀνεπηρέτως ἐπισυναρμόζειν καὶ, ὡς ἐπὶ, τοὺς καὶ αὐτὴν ὑπαρλίσσας καὶ τὴν τῆς ἀκροπόλεως φρουρὰν τοῖς ἐκκλησίαις Βενετῶν τῶν ἐνείσε ἀποίκων ἀνέθετο, τὴν δὲ γε ἐπὶ λείπων πᾶσαν πόλιν

лото, а най-вече със стрела, която се забила около слепите очи. — — — Като чул това, императорът разбрал, че Палеолог се нуждае от бърза подкрепа, и ускорил похода. Когато пристигнал в Солун,¹ той се уверил от мнозина хора още повече в положението около Роберт. Роберт бил готов. Той бил събрал храбри войници и след като приготвил много дървен материал по полето на Дирахлум, построил ограда на разстояние един изстрел от стените на града. Много от подчинените си войски той разположил по планините, долините и хълмовете. Но Алексий се научил от мнозина и за старанията на Палеолог. — — —²

IV, 6. — — — А после [Алексий] видял да бягат и турците и самият Бодин да се оттегля без бой. Защото и той се бил въоръжил и като разположил войската си в боек ред, стоял в същия ден уж за да помогне на самодържеца според сключеното с него споразумение. Но той чакал, както изглеждало, за да нападне и той келтите, ако види, че решителната победа се падне на самодържеца, в противен случай да си стои мирно и да се върне. — — —³

IV, 8. — — — Императорът преминал за две демонощия целия непроходим път по гънките на околните планини и пристигнал в Охрид. По този път, след като преминал през Харзана⁴ и се забавил малко около така наричаната Бабагора⁵ (тази клисура е непроходима), той не се смутил нито от поражението, нито от другите несгоди на сражението, нито от отслабил поради болката от раната в челото, макар вътрешно да изгарял от скръб по падналите в сражението и особено по тези, които се бяха сражавали храбро, но мислел само за град Дирахлум и се тревожел, че го е оставил без управител, защото Палеолог не можел да се върне там поради ожесточеното сражение. Доколното мотъл, той ободрявал жителите на града и поверил защитата на крепостта на знатни венецианци от тамошните колонисти, а целия останал град — на произхождащия от ал-

¹ Оттам Алексий се движел по язия Остров — Битолз — Девол. ² В пропуснатия текст се описват събитията около обсадата на Драч. Герсиг Палеолог подпалил направената от Роберт Гискар дървена муха. Алексий се явил пред Драч и пратил за попият Георги Палеолог. Палеолог и възрастните военачалници били против сражение с Роберт, който напоразно предлагал мир на Алексий Комнин. Роберт предложил на хората си да бъде унищожена собствената им флота, за да яжат войските в предстоящото сражение надежда за отстъпление. В започнатото сражение византийците били разбити. ³ Роберт залял пазитката за Алексий и пратил хора да преследват императора, който едва се измъкнал от ръцете им. ⁴ Сега р. Арзеп, която се влива въ 15 км северно от Драч. ⁵ Планинска верига на запад от Охридското езеро в Преспа. Вж. Златарски, Багора—Бабагора—Bagulatus, Сборник в чест на А. Иширков, София, 1933, стр. 187 и сл.

τῷ ἔξ Ἀρβάνων ὀργανισμένῳ Κομνηνῷ τὰ σκευόνοια διὰ γραμμάτων ὑποθέμενος (pp. 152₉₀—153₉₁).

V, 1. Ὁ μόνος Ῥομπέρτος ἀμεληνίστος παντάσῃ τὴν λείαν πύσαν καὶ τὴν βασιλικὴν ακιρὴν ἀρελόμενος ἰσλαμικὸς καὶ γαυρὸν τὴν πεδιάδα κατέλαβεν, εἰς ἣν πρότερον ἠδύετο τὸ Διραχίον πολιορκεῖν. καὶ μακρὸν διανοησάμενος ἐβουλεύετο, εἰ καὶ αὐτὸς ἀποπειρῶσθαι τῶν τοῦτον τυχόν ἢ τὴν μὲν πολιορκίαν εἰς τὸ ἐπιὸν ἐὰν παραρρήξασθαι, τὸ παρὸν δὲ τὴν Γλαβνίτζην καταλαβεῖν καὶ τὸ Ἰωαννίνα κλέψει παραχειμάσει κατεθέμενον τὸ ἐπιτακτὸν ἔπαι εἰς τὰ ἐπερχόμενα τέμνη τῆς πεδιάδος Διραχίου (p. 154₉₂). — — — ὁ δὲ γε βασιλεὺς Ἀλέξιος, ἐν Ἀρχιδι μικρὸν ἔπιτον ἀνακηκίμενος καὶ τὸ σῶμα διαντιπύσας, κατελαμβάνει τὴν Διόβολιν, καὶ τοῖς μὲν τοῦ πολέμου δεσποθέντας τῆς ἐκ τῶν μόθων κακοπαθείας, ὡς ἐνόν, ἐπισπελάμενος, τοῖς δὲ γε ἐπιλοίπους ἀπανταχόθεν ἀποστείλας διακράτουν τὴν Θεσσαλονίκην κατελαβεῖν (155₉₃—94).

V, 2. — — — καὶ ὁπότε μὲν τὰ πρῶτα κατὰ τοῦ Ῥομπέρτου ὁ αὐτοκράτωρ τῆς βασιλείας ἔφη, Ἰωαννῖνον τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ αὐτοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς κοινῆς γλώσσης ὅθεν ὄψεσθε συμπορευόμενον χρήματα μετὰ τῶν τῶμων ἄμα καὶ τοῦ θαλασσοῦ, εἰς θινὸν εὖναι τὸν βηθέντα ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως ὀνημαχτότερον αὐτῷ προσφερμένως. ὡς δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὰς μὲν ἡτηθείς καὶ μικράς αὐτὸς κατατολμήσας (158) τῶν Κελτῶν θεοῦ νεύσει νικηφόρος σφοδρώτως ἐπαυελήσθη, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἄλλο τέρας ἔχουσιν, τοῖς Σιόθως στήνι, κατ' αὐτοῦ ἔξορμῶν ἦδη μεμαθήκει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ συλλογὴ τῶν χρημάτων, καὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνδηροῦντες, ἐφ' ὁμοίαις αἰτίαις ἐκπουδάξτε, ὁ δεχηρὸς βασιλεὺς διαδέχοντος προσέειπε τῷ αὐτοκράτῳ (pp. 158₉₄—159₉₅). — — — κατεῖδεν ἐπεροίαν καταδικά-

банните Комискорт¹, като съобщавал с писма за това, което ще трябва да се направи.

V, 1. Разбира се, Роберт, след като безпрепятствено взел цалата плячка и царската палатка, победовосно и гордо заел полето, в което по-рано се бил разположил при обсадата на Дирахрум. След малка почивка той се съветвал дали трябва да се опита отново пак да превземе стените на града или да остави обсадата за следната пролет, а сега да завземе Главница и Йоанина² и там да презимува, като остави цялата войска във високите долини на Дирахийското поле.³ — — — А император Алексий, след като си отпочинал малко в Охрид и подкрепил силите си, отишъл в Девол.⁴ Доконкото могъл, дал възможност да се свързват от тежките страдания спасилите се от сражението, а на останалите съобщил с пратеници да се съберат от всички страни в Солун.⁵

V, 2. — — — И когато самодържецът излизал за пръв път от Цариград срещу Роберт,⁶ а севастократорът — родният му брат Исак — по общо решение събирал отвсякъде пари в съгласие със законите и правото, Лъв⁷ възбудил гнева на споменатия брат на императора, като се държал по най-безсрамен начин с него. А когато императорът, който често търпял поражения и хиляди пъти отново нападал келтите, по божия воля се върнал увенчан като победител,⁸ той узнал, че отново друг облак врагове, именно скитите,⁹ се устремява срещу него. Тогава поради това на същото основание започнало събирането на пари, и то когато самият той си бил в столицата, и този архиерей най-безсрамно го нападнал. — — — След това Лъв бил осъден на изгнание. Той бил приет като изгнаник от черноморския

¹ „Комискорт“ произхожда от *κόμης* τῆς κότης (комес на палатката). Според Е. Вранулис това не е лично име, а само „комит на палатката“, а ἔξ Ἀρβάνων ὀργανισμένος значи „произхождащ от областта Арванон“ (близко до Драч). Вж. Вранулис, ред. на M. Mathieu, Guillaume de Rouille, *Adheta*, 65, 1961. У Любарский, Анна Комнина, стр. 499, бел. 475. ² Дн. Янина. ³ След това поради безплодното положение Драч отворил вратите на Роберт Гискар през февруари 1082 г. (според *Annae, Vigenis Chronicon, Regum italicorum scriptores*, ed. Muratori, sub a. 1082, на 8 февруари 1082 г.). Роберт замислил да попълни загубите, като събере ласимаци, и да продължи похода. ⁴ Точното му местонахождение не е известно. Според *Златарски*, Де се планирал град Девол, ИИД, V (1922), стр. 40—50, градът лежал при Горни Девол, в Корчанско. ⁵ Алексий Комнин се намирал в голямо затруднение, понеже нямал достатъчно войска, а и държавната казна бил празна, за да може да съвзема съюзни войски. Той се обърнал към майка си и брат си Исак, за да му изпратят пари. Исак свикал съвода и предложил да се събере изливното злато и сребро от царските. Най-упорит и неваздържащ противник на това дело бил епископът на Халкесон (дн. Охрид) Лъв. ⁶ През август 1081 г. ⁷ За случая с епископ Лъв вж. Ф. Успенский, Богословское и филологическое движение в Византии XI и XII веков, ЖМНП, септември 1891 г., стр. 156; *Sakellion, Bulletin de correspondance hellénique*, 2 (1878), стр. 113 и сл. ⁸ Става дума вероятно за превземането на Кастория в края на 1083 г. Вж. тук стр. 48, кн. VI, гл. 1. ⁹ Според *Любарский*, Анна Комнина, стр. 500, бел. 487. ⁹ Изглежда, че Ана Комнина избира със събитията и говори за нападенията на печенегите, започнали в 1086 г.

зика, καὶ δέχεται τούτων ἢ περὶ τὸν Πόντον Σφρ-
ζοπίης παρτοίας πηγάς καὶ θηρατείας βουλόμεν-
ἀξιοῦμενον, γὰρ οὐδαμῶς (159) χαρῶσθαι ταύτας
ἠβουλότο βίαιον δὲ ἦν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα
έτιμωτε μὴν, ὥς εἶπεν (μн. 159₂₀—160₂).

V, 3. — — — οἱ δὲ Μανχαῖοι, δ' τε Εἰσὶν
καὶ δ' Κουλέων. μετὰ τῶν ἐκ' ἑταίρων ὡς εἰς δύο
πρὸς τῇ ἡμισυ χιλιάδας ποσειμένον ἀποτάμνω-
σκάδι ἐπινέχοντο, καὶ πολλὰς μετακαλόμενοι
πρὸς τοῦ ἀνταρκαίου, ἐπισκοπῶντο μὲν ἐλθού-
μεν, ἐπεκρίθητο δὲ τὴν ἔλκεον. δ' δὲ ἐπέκειτο, καὶ
διωρὸς αὐτοῖς καὶ τὰς διὰ γραφῶν ἐπισκοπῶντος,
καὶ οὐδ' οὔποτε πρὸς αὐτὸν ἐλθέδωσαν (p. 160₂₂—
23).

V, 4. — — — Καὶ οἷτος ἀμετρήτους καὶ
μεγίστους διαφερόντων πόλιν οὐδένα διὰ
τὸν Σιροετῶν δολιχὸν εἰς Ἀχρίδας κακείθεν ἐγκα-
τεῖρας καὶ ἱκανοῖς τῶν περὶ τὸν δολιχὸν ἀνταρκαίου
μετὰ αὐτοῦ πον μετὰ τοῦ μεγάλου δολιχὸν ἀνταρκαίου
πάντας κακείθεν καταλαμβάνει τὸν Βαρδάρην, οὐ
βροχίως χίρων βουλόμεν γὰρ βαρβαρίας καὶ ἀνα-
πύρας οὐδαμῶς εἰσὶν ἀπερίεργον (p. 165₁₀—22).

7. Baimundus a Roberto in Illyrico relictus bellum contra Romanos continet

V, 5. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Ρομπέρτου πρὸς Λογγιβαρ-
δων πολιορκήσαντος τὴν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος
μάχην δ' Βοεμундτος ἀνέδρα, τὰς ἐκείνου ἐπο-
θημοσύνας χροῖμενος καὶ διὰ πιστὸς μάχας καὶ
πολέμους ἀναγερῶν, τὸν μὲν Πέτρον τοῦ Ἀλέξα
μετὰ τοῦ Ποντίου εἰς πολιορκίαν ἐν διαφόροις
χώροις ἐξέπεμψεν. ἔνθεν τοὶ καὶ τοῖς μὲν δύο
Πολύβους ἐκείνους δ' Πέτρος τοῦ Ἀλέξα κατέχευε, τὰ
δὲ Σκόπια δ' προσηνέως Ποντίου ἀπὸς δὲ μὴ-
τὸν καὶ τὸν Ἀχρίδων τὰς καὶ Ἀχρίδων
καταλαμβάνει, καὶ πρὸς μικρὸν (167) ἐγκατεῖρας
τοῦ Ἀλέξη ποσειμένον τὸ κατέχευε, ἀνακρί-
απὸς εἰς τὸν Ὀστροβόν. κακείθεν πρὸς ἀπο-
λεμφίους ἀπὸς διὰ τοῦ Σισκίου καὶ διὰ τῶν

град Созопол, удостоен е всякакво внимание
и грижи от страна на императора, от които
той не желал по-късно да се възползува,
наглежда, поради гнева, който имал против
самодържеца. — — —

V, 3. — — — А манихеите Ксантас и Ку-
леон се завърнали своеволно у дома си със
своите хора, които наброявали към две хи-
ляди и петстотин души. Самодържецът ги
викал често да се върнат и те обещавали
да дойдат, но отлагали пристигането. Той
настоявал и с писма им обещавал подаръци
и почести, но и при това положение те не
дошли при него. — — —

V, 4. — — — И така, избягвайки безмер-
но големи опасности, той се спасил отново,
като дошъл през Струга в Охрид. Там се
забавил и като събрал доста много от раз-
бяталите се, оставил ги всички заедно с ве-
ликия domestik, а сам се отправил към Вар-
дар не за да почива, защото никога не си
позволявал царска почивка и отдих. — — —

7. Boemund, оставен от Роберт в Иллирик, продължава войната срещу византийците

V, 5. След като Роберт се върнал в Лон-
гобардия, Боемунд подел войната с импера-
тора и според съветите [на баща си], пол-
клайдайки непрекъснато битки и сражения,
изпратил Петър Алифа заедно с Пунтес да
обсаждат различни градове. След това Пе-
тър Алифа веднага завладял двете Полови,¹
а гореспоменатият Пунтес — Скопие. Сам,
а гореспоменатият Пунтес — Скопие. Сам,
поканен от охридчани, бързо дошъл в Ох-
рид. Като останал за малко време там, той,
без да може да направи нещо, понеже Арис-
на защищавал крепостта, отишъл в Ос-
тров². Отпратен и оттам с празни ръце,

¹ Алексий Комнин усилено събирал и обучавал войска. Той изпратил войсковици при немския император
Хенрих IV, за да го опълчи срещу Роберт. Алексий оставил за заместник великия domestik Пакурин, а сам
се върнал в Цариград.

² Когато императорът се приготвявал така, Роберт получил съобщение, че Хен-
рих IV го бел воюва против Лонгобардия. Роберт оставил начело на войската по-малкия си син Боемунд, върнал
се в Италия (върнал или май 1082 г.), събрал войска и заедно с напата тръгнал срещу Хенрих, който се от-
се в Италия (върнал или май 1082 г.), събрал войска и заедно с напата тръгнал срещу Хенрих, който се от-
селити области и градове. Когато узнал това, Алексий Комнин, без да се бави, излязъл през май 1082 г. (вж.
Златарски, История, II, стр. 175; F. Chalandon, Essai sur le règne d'Alexis Ier Comnène, Paris, 1900, стр. 86;
според други в 1083 г. — вж. Любарский, Анна Комнина, стр. 508, бел. 507) от Цариград и дошъл в Янина.
В станалото градине войската на Алексий I била разбита.

³ След като събрал войската си и наемници,
Алексий отново тръгнал срещу Боемунд, но пак бил разбит. Той се върнал в столицата, за да събере нова
войска срещу Боемунд.

⁴ Според Томашек трябва да се четат Полонг (вж. A. Reifferscheid, Анна Комнина, стр. XV). Днес има Горен и Долен Полонг като долина на югоизток от Шар планина. Подробност
вж. у А. М. Селенка, Полонг и неговото българско население, София, 1929. Вж. и Т. Томашек, Далм. построен град
Полонг. Гласник на Института за национална история, год. I, брой 1 (Скопие, 1957), стр. 271—275.

⁵ Дн.
Остров на Островската езеро.

Σαρόνιον ἀπῆλθεν εἰς Βίρειον¹ καὶ προσβολὴν ἐν πόλεσι καὶ πολλὰς τόποις καὶ μὴ ἀνθρώποις διὰ τῶν Ποδινῶν καταλαμβάνει τὰ Μόγλενα καὶ ἄνευτρα κανιέλιον² τι πρὸ χρόνου ἐκτισμένον. εἰς καταλειπὸν ἐκτὶ μεθ' ἑκαστὸν κόμητά τινα Σαρακηνὸν ἐξ ἐπισκευμῶς καλούμενον εἰς τὸν Βαυδίσον κατέλαβεν εἰς τὰς καλούμενας Ἀσπρας Ἐκκλησίας. καὶ τριμηναίον χρόνον διατρέψας ἐκεῖ, ἐν τῷ πεντήτῳ ἐκκλήσας τοὺς τῶν ποδινῶν, ὁ Γεβόλδος καὶ Γελιελμός τις καλούμενος, οὐνομιστοὶς πεποικημένος αὐτομολήσαντες πρὸς τὸν βασιλεὺς ἐπεσφάθησαν. καὶ ὁ μὲν Ποιντέσης τοῦτο προηγοίς ἀποδύσας προσῆλθε τῷ αυτοκράτορι, οἱ δὲ λοιποὶ οὗτοι κατεσχέθησαν καὶ ἀπελίσθησαν κατὰ τὸν νόμον τῶν Κελτῶν πρὸς πόλεμον. καὶ ἠτηθέντες κατεβλήθη ὁ Γελιελμός, ἐν καὶ κατισχόν ἐνδύσαντες [ὁ Βαϊμούντος], τὸν δὲ γε ἕτερον Ῥεβόλδον ἀπέστειλε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ῥομπέρτον εἰς Λογγιβαρδίαν, ἔχ' ὅς ἀσφαλεῖται καὶ οὐκ οὐκ τοῖς ἀρσενείοις. ὁ δὲ Βαϊμούντος ἀπῆλθεν εἰς Καστορίαν³ τοῦτο μάλιστα ὁ μέγας δομέστικος καταλαμβάνει τὰ Μόγλενα, καὶ κατισχόν τὸν Σαρακηνὸν καὶ νῦν καὶ θανάτικα ἐκτελέσας τελείως τὸ καστέλιον, ὁ δὲ γε Βαϊμούντος ἐξελεύσας τῆς Καστορίας ἐρχεται εἰς τὴν Λάρισσαν καὶ τὴν παραχειμάσαι δοκίμενος. καταλαβὼν δὲ τὴν μεγαλόπολιν ὁ αὐτοκράτωρ, καθάπερ εἴρηται, εὐθὺς ἔχοντες εἶχετο, ὅπως ἐκείνος δορυμνησθεὶς καὶ μηδέποτε βλαστήνης μεταληψὼς, δυνάμεις τε ἤπειτο τὸν σουλτάνον μετὰ ἡγεμόνων καί τινος ἐν πολεμῶν ἐκχρήσται. ὁ δὲ τριηκόντα πέμπτη πρὸς αὐτὸν χιλιάδας ἐπὶ μετὰ ἡγεμόνων λίαν ἐμπειρῶν καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κομνένην χρόνῳ καὶ πείρῃ τῶν (1088) ἑλλήνων ἐπεσφάροντα. ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἠγωνίετο καὶ ἡτοκιάζετο, ὁ Βαϊμούντος μέρος τι τοῦ ἰδίου στρατεύματος ἀποδιόμνος Κελτοῖς κατισχόμενος ὅλον, ὡς ἀνωκεῖλος ἐξ ἐπαθροῦς κατέσχευε τὴν Ἡελαγονίαν, τὰ Τρίκαλα καὶ τὴν Καστορίαν. αὐτὸς δὲ ὁ Βαϊμούντος μετὰ δορυμνησθεὶς τοῦ στρατεύματος καταλαβὼν τὰ Τρίκαλα ἀποσπάζει τοῦ ὅλου στρατεύματος ἀποσπείρας χιλιόπαις ὅλον. ἐξ ἐκείνων κατέσχευε τὸν Τριήκον, καὶ οὕτως καταλαβὼν τὴν Λαρίσαν καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου μνήμην οὖν ὅλως δυνάμει καὶ περιζώσας τὰ πύργη ἐπολιόρει αὐτήν. ὁ δὲ κατὰ τὴν πόλιν φυλάττων παρέρου τοῦ αυτοκράτορος θεράποντος υἱός, Λάζαρος ὁ Κεφαλάς, γενναίως πρὸς τοὺς τοῦ Βαϊμούντος ἀπικαθίστα

той преминал през Соски⁴ и през Серица⁵ отишъл във Верея. Нападайки често много селища, но без успех, Боемунд през Волен пристигнал в Мъглен⁶ и въстановил разрушената преди време крепост. После той оставил там с достатъчно войски някой си граф, по призив Сарацин, и пристигнал при Вардар в така наречените Аспре Екклесие⁷, където прекарал три месеца. През това време било разкрито, че трима зиятни графове — Пункес, Реболд и някой си по име Гелиелм — направили заговор да преминат въ страната на императора. Пункес, подушвайки [онасността], избягал и отишъл при императора, а другите двама били заимтели и според келтския закон били накарани да се бият. Гелиелм паднал победен. Него Боемунд затворил и ослепил, а другия, Реболд, изпратил в Лонгобардия при баща си Роберт, който ослепил и него. А Боемунд се вдигнал от Аспре Екклесие и отишъл в Кастория⁸. Когато се научил за това, великият доместик се отправил към Мъглен и като го превзел, убил Сарацин и веднага разрушил до основи крепостта. Между това Боемунд излязъл от Калмрия и отишъл в Лариса, където искал да презимува⁹. Самоодържецът, като пристигнал, както казахме, в столицата, какъвто бил прирпан и винаги деен, веднага се заловил за работа и поискал от султана¹⁰ войски и военачалници с голям опит. А той му изпратил седем хиляди войници и твърде опитни военачалници, между които и самия Камир, който надминавал останалите по години и опит. Докато императорът нареждал и приготвял тези неща, Боемунд, отделийки част от войската, изпратил всички обещани в ризници келти и с пристъил завладял Пелагония¹¹, Трикала и Кастория. А самият Боемунд, като влязъл с цялата си войска в Трикала, изпратил част от нея, състояща се само от храбърци, и при първото нападение завзел Цивиск¹². И после, като дошъл таки с всичките си сили до Лариса в самия ден на паметта на великомъченика Георги¹³, обкръжил стените и я обсадил. А Лъз Кефала, син на служител на моя баща императора,

¹ Дн. Суботско в Мъгленско. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 752. Срв. *Ив. Дуличев*, Проучвания върху българските сръбскопеконие, София, 1945, стр. 146. ² Дн. Селфелме, на югоизпад от Солун. ³ Дн. област Мъглен, Мелен или Меления. Вж. *Я. Исаков*, Български старини в Македония, стр. 531. ⁴ Т. с. „Белия Върх“; на запад го доминира течението на Вардар. Вж. Златарски, История, II, стр. 175, бел. 3. Според него (История, II, стр. 270, бел. 2) това селище имало с църква, която се спомняла в Теофимовите писма под името „Екклесия (Църква)“. ⁵ Дн. Костур. ⁶ През зимата на 1082—1083 г. ⁷ Сюлейман. ⁸ Обикновено с това име се обозначава Битолското поле, но тук явно се говори за гр. Битоля. ⁹ Неотъждествено селище. Вж. *Chalandon*, Essai sur l'ègne d'Alexis Ier Comène, стр. 88. ¹⁰ 23 април 1083 г. Според *Chalandon*, пос. същ., стр. 88, бел. 6, Боемунд може би е обсадил Лариса още през октомври или ноември 1082 г., а през април 1083 г. се е върнал лично там.

υπο ιασηνός· ἐπὶ δὲ τοῖς μισοῖν ἔξ. ὁρλοῖ δὲ εἰς
τοῦ βορρῆος ἐξοδὸν διὰ γραφῶν κρηναῖα τῶν
αἰτωρέων. ὁ δὲ οὐ παρασχεῖται, καίτοι σφαιδρῶν,
τῆς πρὸς τὸν Βαϊμόντον φερούσης ἤματα, ἀλλὰ
πλείον μισοφροσὸν ἐπισυνάγων ἀπαιταχόθεν ἀν-
βάλλεται τὴν ἐξέλευσιν. εἰτα καρτερῶς ὁπλίσας ἑταί-
ρας ἔχει τῆς Κωνσταντινου. καὶ τοῖς μέρεσι τῆς
Λαρίσης ἐγγίσας καὶ διελθὼν διὰ τοῦ βουνοῦ τῶν
Κελλίων καὶ τὴν δημοσίαν λεωφόρον δεξιόθεν κα-
ταλαμβάνει καὶ τὸν βουνὸν τὸν οὐνοῖα ἐγγυθίως κα-
ταλαμβάνει Κίσαβον καθήλθεν εἰς Ἐξερβόν, χωρίον
δὲ τοῦτο Βλαχῶν τῆς Ἀνδροαντίας ἐγγιστά δι-
κοιμενον. ἐκείθεν δὲ καταλαβὼν εἰς τὴν αἰθρὴν κυ-
μύπολιν Πλαβίξαν συνήθως καλουμένην, ἀρχαῖον
ποῦ τοῦ οὐνοῖα πρὸς καλουμένου ποταμοῦ βέσπιος
διωκέντην, τὴν σπηλὴν κατέβητο ἀποχωρῶντα τάρ-
ρον διοσφύας. καὶ ἐνθεὶς ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς
ἀπῆλθεν ἄρχι τῶν κρηταιρέων τοῦ Δελφινὰ κατέ-
βη εἰς τὰ Τρίκαλα (pp. 167₂₄—169₂₅) — — —

V, 7. — — — οἱ γοῦν Λατῖνοι τὴν σπηλῶν
ἐξ ὁρθίου σρήματος κατακλιθεῖσαν ἐωρακότες ἐν
σπηλῶσι γρηναῖα καὶ ἄρ' ἑτέραν ἐνδύσαντο ἀντα-
πῶν, δι' ἧς καὶ τὰ Τρίκαλα καταλαμβάνοντες ἤδη
προκατασχεθέντα παρὰ πύλων τῶν τοῦ Βαϊμόντον
πρὸς τὸν Ἀντιστόμιον φεγγόντων. κἀκεῖσε τέως
ἀδύλιντοκαί εἰπον τοῖσιν γεγνηότες· ἐκείθεν δὲ κα-
ταλαμβάνοντα τὴν Καστορίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἰστο-
σιμῆφας ἀπὸ Λαρίσης καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καταλα-
βὼν, ὁποῖος ἐκείνος περὶ τὰ τοιαῦτα, ταχὺ μάλα
πρὸς τοὺς οἰκ. τῶν Βαϊμόντον κάμητας ἀποστείλας,
πολλὰς ἐπισχέουσας ἐλεπήθη, εἰ τὸν Βαϊμόντον
τοῦς μισθοῖς ἀνατίθουσιν, οἷοντι ἀδίοτες καὶ
ὑπεσχετο τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος ἀποδοῦναι, παραλεί-
πουσι τοῦτον κατελθεῖν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀνα-
ζητῆσαι κατὰ ἀντὶ τοῦ ἰδίου πατρὸς Ῥομάνου,
καὶ αὐτὸν ἐκείνον διαπραῖσαι τοὺς σπείων μισθοῖς
ἐξαιτηθέντων. καὶ εἰ τοῦτο ἀνέστην, πάντας τιμῆς

којто пазел този грап, цели 6 месеца ма-
жествено противостојал на оплитите на Бое-
мунд.¹ Тој известил тогаша с писмо на са-
модържеца за нападението на варварина. А
този, макар и да нямал търпение, не поел
веднага пътя, водец към Боемунд, но отла-
гал заминуването, като избирал откъде-
де по-голям брой наемници. После, като въоръ-
жил добре всички, излязъл от Константино-
вия град.² Тој се приближил до околно-
стите на Лариса, минал през планината на
килините³ и като оставил отдалечно държав-
ни паз⁴ и планината, наричана от мест-
ните жители Кишаво⁵, дошъл в Ежесво⁶.
Това влашко селище е разположено много
близо до Андроний⁷. Оттам, като стигнал
отново до друго село, наричано обикновено
Плавница⁸, разположено някъде близо до
носената същото име река, той се устано-
вил на лагер и прокарал [около него] доста-
тъчно дълбок ров. Вдигайки се оттам, импе-
раторът отишъл до градините на Делфина⁹,
а оттам в Трикала. — — —¹⁰

V, 7. — — — Като видели, че знамето,
което било направено, се навело, латиняните
се смутили и хванали друг път.¹¹ По този
път те дошли в Трикала, който бил вече
завзет по-рано от някоя хора на Боемунд
бигащия към Ликостомийон¹². Като влезли в
него, те се разположили временно там, а
после отишли в Кастория. А императорът,
връщайки се от Лариса, отишъл в Солун и
кажвото си е при такива обстоятелства, из-
пратил много бързо известие до Боемундо-
вите графове, давайки им големи обещания
в случай, че си поискат от Боемунд запла-
тите, които им бил обещал. И понеже той
не могъл да им ги даде, те трябвало да го
убедят да слезе до морето и да ги поиска
от собствения си банца Роберт, тъй и сам
да премине морето, за да изиска заплатите
им. Ако успеели в това, всички шели да по-

¹ Изглежда, че по-късно Лъв Кефалз е бил възнаграден с поземлени владения за заслугите му по отбраната на Лариса. Вж. Любарскиџ, Анна Комнина, стр. 506, бел. 531. ² Алексей I излязъл от Цариград, след като подготвил робско, през пролетта гл. 1083 г. ³ Планината на килините (срв. *Ρομανοῦ τῶν Κελλίων*) — неотъждествена. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 89. ⁴ Тук по всяка вероятност става дума за пътя между Солун и Лариса или между Острия и Лариса, а не за Via Egnatia. Вж. Любарскиџ, Анна Комнина, стр. 506, бел. 532. ⁵ Кишаво (им. Osa). Срв. M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1944, стр. 100.

⁶ Неотъждествено селище. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 89; Vasmer, пос. съч., стр. 216. Опит да отъждестви този селище прави M. Gyéni, Egy vlách falu neve Anna Komnéné Alexissában, Egyetemes Philológiai Közlöny, 71, 1948, стр. 22 и сл. Вж. Любарскиџ, Анна Комнина, бел. 533. ⁷ Неотъждествено селище. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 89. ⁸ Край елиминирана река (вероятно приток на Салоника) Плавница. Вж. Vasmer, пос. съч., стр. 101. ⁹ Вероятно става дума за Никулица Делфин, феодал в Тесалия, предводител на въстанието през 1086 г. Вж. Г. Цанкова-Петикова, Югозападните български земи през XI в. според „Стратегикона“ на Кокамен. ИИБИ, VI (1956), стр. 618, бел. 6.

¹⁰ Византийската войска си послужила с хитрост и разбиза войската на Боемунд, като превзела и логера ѝ. Това ще да е станало вероятно през юни 1083 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 89—91. Според Златарски, История, II, стр. 176, това е станало през юни 1084 г. ¹¹ Описва се врат на сражението при Лариса. ¹² Ликостомийон е близо до Лариса.

καὶ μνηστῆρας ἐκκληρονοῦν ἐπιστολαῖσιν· καὶ δοσι μὲν τοῖσιν ἐπὶ μισθῷ δουλεύουσιν, θελήσαντες, προσλαμβάνειν τοῖσιν καὶ ἀποδιδόντα τὸν μισθὸν ἀποδοῦναι κατὰ τὴν θελήσαντα αὐτῶν, τοὺς δ' αὖ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν βουλομένους ἀπελθεῖν ἀκινδύνως διαβιβάζει διὰ τῆς Οὐγγρίας. ὑπαίξαντες οὖν τῷ τῶν βασιλέως προσταγμῇ οἱ νόμιμοι, τοὺς τῶν παραδοχμύτων τεσσάρων ἐκαστῶν μισθοὺς ἀπομεινῶς ἀπέχουσιν. ὁ δὲ μὴ ἔχων ἀποδοῦναι ἀνεβάλλειτο τέως, ὡς δὲ ἐνέκειντο εὐδορία αἰτούντες, μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσαιε τὸν μὲν Βρυένιον αἰτοῦμαι φυλάσσειν τὴν Καστορίαν κατέλιπε καὶ τὸν τοὺς Πολύβους φυλάσσοντα Πέτρον τοῦ Ἀλίου· αὐτὸς δὲ τὸν (176) Ἀέλιον κατέλαβε. τοῦτο δὲ μετὰ τῆς οὐκ αὐτοῦ νικητῆς εἰς τὴν βασιλίδαν τὴν πόλιν ἐπακατέβησαν (pp. 176₁—177₂).

V, 8. Καταλαβὼν δὲ ταύτην καὶ ἐν σιγῇ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν εἰρῆναι εὐδὲ πρὸς βραχὺν καιρὸν ἀνάσας ἔπευξε. ἀλλ' ὁμοῦς ἐκεῖνος ἀποστολικὸς ὢν, ἐπεὶ κυριαρχομένη τῇς τοῦ Ἰταλοῦ δόγματι τὴν ἐκκλησίαν εἶχε, καὶ κατὰ τοῦ Βρυενίου ἐβουλεύετο (Κεῖνος δὲ οὗτος τὴν Καστορίαν κατασχὼν, ὡς εἴρηται), ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἡμέλει τοῦ δόγματος (p. 177₃₋₉). — — —

VI, 1. Τοῦ μέντοι Βρυενίου κατέχοντος τὴν Καστορίαν, καθάπερ ἀποδοῦναι εἴρηται, τοῦτον ἐκείθεν ἐξελίξαι καὶ τὴν Καστορίαν κατασχέειν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπουδάζων τὸ βαλὼν αὐτὸς ἀνεκαλεῖτο καὶ ὅλοις ἑσπείας καταστράτας πρὸς νικητορίαν καὶ αὐτὸς κατὰ τοὺς ἔξωθεν πολέμους συνεπλάκας, τῆς πρὸς τὸ καὶ πρὸς περὶ τῆς ἐξουσίας ἐκτελέσει, τῆς δὲ ἡμέρας τοῦ τόπου ταύτης. ἡμεῖς τίς ἐστὶν ἡ τῆς Καστορίας, ἐν ἣ τρέχοντι ἀπὸ τῆς χέρσου ἀσχυρίζεται καὶ περὶ τὸ ἄκρον εὐρύνεται εἰς πετρώδεις βουνούς ἀποτελεσθῆναι, περὶ δὲ τὸν τρέχοντα καὶ πόρτοι καὶ μισοπύργια ἐκδοχμύται πύργου δίκην, ὁμοῦ καὶ Καστορία ὀνομάζεται. ἐπεὶ καταλαβὼν ὁ βασιλεὺς τὸν Βρυένιον δέον ἔχοντα τὸν πύργον καὶ τὸν μεσολυγνῶν πρῶτος δι' ἑλεόλεον ὑποκαταβῆναι. ἐπεὶ δὲ ἄλλως οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ ὡς ἐκ πύργου δορυφύγιον τοὺς στρατιώτας τοὺς τείχεσι προσελάττει, χάσσει μὲν πρῶτος ἐπὶ τείχεσιν, εἰς τείχεσιν ἐξελίξεται κατασκηνοῦσας καὶ αὐτὸς τὰ

лучат почести и хиляди благодеяния. Той щя да приеме тези, които поискат да му служат срещу заплатата, и щя да им даде достатъчна според желанията им заплатата. А тези, които искат да си отидат по домовете, той щя да препрати безопасно през Унгария. Графовете последвали внушенията на императора и започнали безмилостно да си искат заплатата за четирите нямивали години. А той временно отлагал, понеже не могъл да им плати. Но когато те постоянно вували да искат дължимото, Боемунд, най-малки какво да прави, оставил там Бриекий да пази Кастория и Петър Алифа, който пазел Половите³, а самият той се отправил за Авлона. Когато узнал това, императорът се върнал като победител в царската на градовете.

V, 8. Когато пристигнал в града и заварил църковните работи разстроени, той не си отдъхнал нито за момент. Но като истински апостолски ученик, когато намерил, че църквата се възмущава от учението на Итал², макар и да кроел планове против Бриекий (този келт, както казахме, държал Кастория), въпреки това не изоставил евангелското учение. — — —⁴

VI, 1. Понеже, както казахме по-горе, Бриекий държал Кастория, самодържецът свикал отново войската, бързайки да го изгони оттам и да завземе Кастория. И като снабдил всички с оръжие за обсада и за война с възмущащите неприязни, той поел пътя, водещ към крепостта. Положението на мястото било следното. Има езеро, което се нарича Касторийско. От сушата в него навлиза нивна земя, която се разширява на края и завършва с каменни хълмове. Около тази нива са построени във вид на крепост кули и стени, откъдето се е получило името Кастория. Като обсадил там Бриекий, императорът сметнал, че най-напред трябва да изпита със стенобойните машини кулите и стените. Но тъй като не било възможно войниците да се приближат иначе освен от някаква база, той построил най-напред вал, после приготвил дървени кули, които греди свързал с железо, и от тях като от някаква крепост свързвал с келтите битки. И тъй,

¹ Този Бриекий (Бркен) бил на служба при Роберт Гискар, от когото получил длъжността констабл. Когато Роберт заминал за Италия, той оставил него начело на италианската войска заедно с Боемунд. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 177, бел. 1. ² Вж. тук стр. 46, бел. 4. ³ Йоан Итай, византийски философ от XI в., родом от Италия. ⁴ Подробно се описва случая с Итай, чието учение било анагемосано на изречения събор на 13 март 1082 г. Под негово влияние изпаднал и църковният патриарх Исидор Гарига (1081—1084). Обвинен бил, че зарял и прераждането на душите и че бил против иконите. Срв. *Chaderton*, пос. същ., стр. 311—316; *J. Dufé*, *L'umanesimo di Giovanni Italò*, Stud. biz. e neocl., V, 1939, стр. 492 и сл.

τοῦτον αὐτόθις περικείμενα ἐκ τοῦτον ὅς ἐκ τινος φρουρίου τοὺς κατὰ τῶν Κελίων συνίσταντο πολλήνους, τοὺς γοῦν ἐλεπόλεις καὶ τὰ περὶ πόλιν μηχανήματα ἐξωθεν καταστήσας διὰ πάσης νυκτός καὶ ἡμέρας μαχόμενος καὶ κατασείσας τὸν τοῦ τέχους περίβολον, ἐπεὶ κατενίκησαν οἱ ἐντὸς ἀσπίσαντο (οἷα ἐνεδίδουν οὐδὲ τοῦ τείχους καταρραγέτας), ὅς δὲ οὐκ ἐνῆν πᾶσι ἐν τῶν κατὰ σκοπὸν τυχεῖν, βουλὴν (185) βουλευέται γενναίων ἄνδρα καὶ συνετήν, ἧ' ἐξ ἐκαστοῦ ἐκ τῆς τῆς ἡπείρου καὶ τῆς λίμνης διὰ πλοίων εἰσαγωγῶν γενναίους τοὺς ἐν ταῦτα τὸν πόλεμον ποιήσεται. πλοίων δὲ μὴ ἐνόντων ἐν ἀμάχαις ἐπιφορτίσας ἀνάνη ναυμικά διὰ τοῦ μολισκοῦ ἐν αὐτῇ εἰσέγαγεν. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν ἀνόντας τὸν Λατίνων ἐξ ἐνός μέρους ταχέως, τοὺς δ' ἐξ ἑτέρου κατόντας πλείονα χρόνον τρέψοντας ἐν τῇ κοινῇ τὸν Παλαιολόγον Γεώργιον μετὰ ἀνέμων ἀνδρῶν ἐν αὐτοῖς εἰσελάσας εἰς τοὺς περὶ τοὺς βουνούς πρόπυδος προσορμίσει προσέταξε παραγγεῖλαι, ἀπὸ τῆς τοῦ δοθέν αὐτῷ σημείου θεάσασθαι, τηρησάμεν τὴν ἀκροβολίαν καταλαβόντα ἐξ ἀπαιθίον αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἀκμήτου καὶ βαθυτέρως εἰσελθεῖν καὶ ἀπὸ τῆς αὐτοκράτορα θεάσασθαι ὑπὸ τῆς χέρσου τὸν μετὰ τὸν Λατίνων πόλεμον ἀναδεχόμενον, καὶ αὐτὸν ἀπειθεῖν ὡς δύναιτο, ἵνα μὴ ὥσαίτας πρὸς ἐκείνους μάχεσθαι δυνάμεται, ἀλλ' ἐξ ἐνός μέρους τοῦ τόπου τῆς μάχης χαλάσας ἐλάσασθαι τηρησάμεν ἐκ τῆς τοῦ μέρους γένοντα. ὁ μὲν οὖν Παλαιολόγος Γεώργιος τοὺς ἀπὸ τῆς ἡδὴ βυθιζόμενος βουνού προσορμίσει ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῇ κοινῇ ἀναθῆναι ἐπιστήσας τὸν τοῦ δοθέν αὐτῇ παρὰ τοῦ βασιλέως σημείον ἐπαιρησάμεν ἰδεῖν καὶ παραγγεῖλαι ὡς, ἀπὸ τῆς τοῦ θεάσασθαι, αὐτῆς αὐτὸ τοῦτο ἐπισημάνει. ἀγαθολογίας δὲ τῆς ἡμέρας ἥδη τὸ ἐνύκλιον ἀλαλάξαντες οἱ τοῦ αὐτοκράτορος πόλεμον μετὰ τὸν Λατίνων ἄπο τῆς χέρσου συναθροίσαντες ἡπείρουντο, ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ δοθέν σημείου θεασάμενος δι' ἑτέρου σημείου δηλοῖ τῷ Παλαιολόγῳ. ὁ δ' εὐθὺς μετὰ τὸν πρὸς αὐτῷ τὴν ἀκροβολίαν θέτοντα καταλαβόντα συνεσταλώς ἴσταντο, τὴν γοῦν ἐκτὸς πολιορκίας ὁ Βασιλεὺς ὁρῶν καὶ τὸν Παλαιολόγον καὶ αὐτῶν βρόχοντα εὐδ' ὅπως ἐνεδίδουν, ἀλλὰ τοὺς νόμους ἐκέλευε γενναίωτερον ἀνταρκακισάσθαι. οἱ δὲ ἀνταρκακιστότερον αὐτῷ προσπεριμένοντες ἔλεγον, ὡς καὶ ἐπὶ κακῷ (186) ἐσθλότερος ἔξοσι οὐκ ἐκείνῳ ἡμῶν τοῦ λαοῦ τῆς ἐκείνου σωτηρίαν πραγματοποιήσασθαι καὶ τοὺς μὲν τῷ βασιλεῖ προσελθεῖν, τοὺς δὲ ἐπὶ τὴν ἀκμήτου παρτίδα ἐπαναζεύξαι" (pp. 185—187). — — —

като поставил отвън стенобойните и метателните машини, той се сражавал непрекъснато денем и нощем и разклатил крепостната стена. Но тъй като тези отвътре се съпротивявали по-силно (не падали духом дори след разрушаването на стената), императорът не могъл да постигне целта си и затова взел едновременно смело и умно решение — да води сражението едновременно от две страни, и от сушата, и откъм езерото, като стовари с кораби неколцина храбρεί. Послеже няколко кораби, той натоварил на коли няколко малки лодки и ги вкарал в езерото през малкото кристалище. Виждайки, че латинците се изкачват от едната страна по-бързо, а от другата слизат, като употребяват повече време, той вкарал в лодките Георги Палеолог заедно с други храбри мъже и им заповядал да се насочат към подножието на хълма. Същевременно му съобщил, когато види дадения му сигнал, да нападне хълма откъм тила им и да влезе по пустия и по-лесен път. А когато види, че самодържещът започне сражението с латинците откъм сушата, сам да побърза, колкото има сила, за да могат да се сражават еднакво на двете страни, а когато напрежението на битката отслабне от едната страна, тогава да бъдат победени лесно от тази страна. Георги Палеолог се приближил до брега на споменатия хълм и като се спрял с войниците, поставил горе наблюдател, който да се старее да види дадения му от императора сигнал. Същевременно му съобщил, когато го види, от своя страна да му извести. Когато се съмняло вече, императорската войска, надавайки бойни викове, побързала да започне сражение с латинците откъм сушата. Наблюдателят, като видял дадения сигнал, с друг сигнал известил на Палеолог. Той веднага бързо се изкачил със своите войници на върха на хълма и застанал в гъст боен строй. Вреник, макар и да виждал, че отвъд ги обсаждат и че ги заплашва Палеолог, и при това положение не паднал духом, но заповядал на графовете да се съпротивяват още по-храбро. А те, отнасяйки се към него дръзко, му казали: „Виждаш как се трупа нещастие върху нещастие. Занапред всеки от нас е свободен да се грижи за спасението си, като едниманят на страната на императора, а други се завърнат в отечеството си.“ — — —

¹ Вреник (Брен) отказал да мине на страната на императора. Вероятно замядането на Кастория (Костур) е станало през октомври или ноември 1083 г., тъй като императорът влязъл в Илаград на 1 декември 1083 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 91, 105. Според Златицки, История, II, стр. 177, това станало през 1084 г.

8. *Pauliciani publicatis eorum bonis ab Alexio Comneno in custodiam dantur*

VI, 2. Μαρὸν δὲ ἐνταῦθα τὴν τοῦ λόγου διήγησιν ἀνέκωψασα, ὅπως καὶ τοὺς Παυλικίανους κατηγωνίσαστο, διηγήσομαι. οὐκ ἔπρεπε μὲνδὲ τοῖς τοῖς ὁμοσάτους καταστρέφασθαι παρὰ τοῦ τὰ βασιλείᾳ καταλαβεῖν, ἀλλ' ὅσοις ἀπὸ πρὸς νίκης εἴδον νίκην πρυτανεύμενος καὶ τὴν πλεθρὸν τῶν Μανχαίων τὸν κύκλον συμπληροῦσαν τῶν ἐαυτοῦ καταστροφίμων ἐποίη. οὐδὲ γὰρ ἐντὶ τῷ λαμπρῷ τροπαίῳ τῶν ἐσπερίων πολέμων ὅσον οὐκ ὄντως ἐκείνους ἐκ Παυλικιανῶν ὁρμημένους ἐκείνους. διὰ πολέμου δὲ καὶ μάχης οὐκ ἤθελεν, ἵνα μὴ ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου πολλοὶ ἐξ ἐκείνων ἐκασεβήσονται, πάλαι τοῖτους γυνάσων ἐκδυμοτάτους ἀνδρας καὶ δορυὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πέτοντας. ἔσπευθεν οὖν διὰ τοῦτο τοὺς πρωτατίους μὲν τε υποσχέσασθαι, τοὺς δὲ γε λοιποὺς (187) τῷ τοῦ στρατοπέδου πυνκταλέξει σόμειν. ἐνθεν τοὶ καὶ διὰ τρόπου τοῦτου μετῆλθον γυνόσκοντες τὸ φιλονικίον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ περὶ τοὺς πολέμους καὶ ὡς μάχας ἀκώδεκτον εἶδον μὴ ἀπογόντες χειρὸν τι μελετήσαντες ἠρέμεον γὰρ τέως τὴν σφύρην ἐκόντες παρῆδα, καὶ οὐκ οὐκ πρὸς ληλασίαν ἄλλας καὶ πρὸς τὸν ἐξουσίαν μετεπέμπετο οὖν διὰ προμήτειαν τοὺς ἐν τῷ πρὸς τὸ Βεζάντιον ἐπαγόμενοι συγχρῆς ὑποσχέσων. οἱ δὲ τὸν κατὰ τῶν Κεϊψῶν νίκην αὐτοῦ περὶ τὴν νίκην εἶδον, εἰ τὸ καὶ τὰ γράμματα χρηστὰς αὐτοὺς ἐλπίαν ἐπέσποντο ὅμως καὶ μὴ βουλόμενοι τῆς πρὸς αὐτὸν εἶχοντο, ἐκείνους δὲ τῆς Μοσινοπόλεως καταλαβόντων αὐτοῦ πρὸς προσημένον ὑποσχόμενος δι' ἄλλα πρὸς ἐκκαλεῖν, τὸ δὲ γε ἔλεον τὴν αὐτῶν ἀναμνησιν ἔσπευ. καταλαβόντων δὲ ἐστηρικτῶς ἀναθεωρήσαντες τοὺς βυδέσθαι καὶ ἐκάστου τὴν ὀνομασίαν ἐγγράψασθαι. ἔπειτα τοὶ καὶ φοβερὸς προδιδόμην, καὶ οὐ φρόνη, ἀλλὰ κατὰ δεκάδας τοὺς λογάδας τῶν Μανχαίων πορεύσθαι ἐκέλευε τὴν τῶν κοινῶν θέαν ἐς νίκην ὑποσχόμενος κατὰ αὐτοὺς εἶσω τῶν πολλῶν ἀπογραφόμενος εἰσάγεσθαι. ἡτοιμασμένοι δὲ οὗτοι οἱ τοῖτοι δευρὸν δτείνοντες, τοὺς ἔκτους καὶ τὰ ὅπλα ἀναλαμβάνοντες τοὺς ἐν τοῖς ἀποταγμένοις φροντίαν ἐπέκλειον. οἱ δὲ γε ἐρεβῆς ἐρχόμενοι παντελῇ τῶν προτιμῶν ὅγκῳ ἔχοντες, εἰσέσαν ἀγροῦντες τὸ ἀποβησόμενον ἐκείνων. πρῶτος μὲν οὖν αὖτις κατέσχε καὶ τὸς αὐτοὺς πρὸς αὐτοὺς ἀφελόμενος καθοπαβαλόν, δευτέρω τοὺς συρρικτωμένους τοῖς ἐν τοῖς συμ-

8. *Алексий Комнин задержал павликяните и им конфискувал имотите*

VI, 2. Тук ще прекъсна за малко рамката си, за да разправя как императорът победил и павликяните. Той не могъл да понесе да не победи тези изменници, преди да влезе в двореца си. Но жъвейки като че ли победа след победа, той принудил и манихейското множество¹ да завърши с поражението си кръга на неговите подвизи. Наистина не беше редно онези хора, произхождащи от павликяните², да бъдат като петно върху блиската победа над западните неприятели. Но той не искал да постигне това чрез военни действия, за да не загинат и от двете страни мнозина във военното облъскване, защото ги познавал като твърде храбри мъже, дишащи омраза против неприятелите. Затова побързал да накаже главните виновници, а останалите да зачисли към войската си. Наказанието извършил по следния начин. Той знаел неудържимата храброст на тези хора във войната и сраженията и се боял да не би, като се откажат, да замислят нещо по-лошо. В това време те живеели в отечеството си спокойно и още не се били отделили на грабеж и плячкосване. Връщайки се във Византия, той ги извикал с писма, като им дал големи обещания. А те, като се научили за победата му над келтите, уплашили се да не би в писмата да ги ласкае със сладки надежди. Все пак, макар и против волята си, отпътували при него.³ А Алексий дошъл в Мосинопол⁴ и там спрял, преструвайки се, че стои поради някаква друга причина, а в същност чакал тяхното пристигане. Когато дошли, той дал вид, че желае да ги види и да запише името на всеки. После седнал камъщен и заповядал първенците на манихеите да не вървят събрани всички въкупом, а на групи по десет и така, след като бъдат записани, да влизат във вратите, като обещал да ги приеме на следния ден всички заедно. Имало пригответи хора, които, като отнемали оръжието и конете, затваряли влязлите в определените тъмници. И тъй следватите ги, намирайки се в пълно незнание за вършеното, влизали, без да знаят това, което ще се случи с всекиго. Така ги заловил Алексий и като конфискувал имотите им,

¹ Вж. тук стр. 43, бел. 4. ² В същност учението на павликяните е произлязло от учението на манихеите. Тази грешка на Ана Комнина кара *Византски*, *История*, II, стр. 179, бел. 1, да се запита дали с манихей тук не са обозначени богомилите. По тези въпроси вж. *Б. Примо*, *Богомилски дуализъм, произход, същност и обществено значение*, ИИИИ, VIII (1960), стр. 113–118. ³ Това не може да е станало в края на 1063 или в първите месеци на 1064 г., както пише *Chalandon*, пос. съч., стр. 105, бел. 1, а преди завършването в Цариград. Вж. тук стр. 50, бел. 1. Срв. *Лазаревски*, *Анна Комнина*, стр. 515, бел. 599. ⁴ Дн. Пюмюрджина.

προσώτους μάχας καὶ τοῖς καθόλου γενναίοις ἐκεί-
κοις σωματώσας. ἀπελθὼν δὲ ὁ τὴν οὐκονομίαν
ταύτην ἀναθεξάμενος καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας τῶν
οὐκονομῶν ἀπελάσας κατὰ τὴν ἀκρόπολιν ἐπαρρούτους
εἶχεν. τοῖς δὲ γε κατασχεθέντας τῶν Μανικαίων
συμπαιθεῖας μετὰ μικρὸν ὁ αὐτοκράτωρ ἤξιμας
ἔκδοσι δὲ καὶ τοῦ θεῖου (188) βαπτίσματος
τυχεῖν προέβλεπε, οὐδὲ τοῦτου ἀπιτήρχατο.
διὰ παντοίους δὲ περιελθὼν αὐτοῖς μεθόδους καὶ
διαγροῖς τοὺς αἰτίους τῆς τοιαύτης ἐπιπορείας
ἐν νήσοις περιορίσας κατέσχευε τοῖς δὲ γε λοιποῖς
ἐδωκεν δοδωκίους, ὅπλα βουλητῶν αὐτοῖς ἀπὸναι,
ἀπέλευσεν. αἱ δὲ τὴν ἐνεργασμένην τῶν ἄλλων προ-
τιμωρούμενοι αὐτίκα πρὸς αὐτὴν ἐπατέρευον, ὡς ἐπὶ
τὰ κατ' αὐτοὺς οἰκονομήσαντες (pp. 187₂₀—189₁).

— — —

VI, 4. — — — Ἀλλὰ γὰρ ὁ λόγος ἀνατρέχων
αὐτὸς ἔθεν ἀπέρρηκτον. ὁπρὶν δὲ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν
τοῦ δομειστοῦ ἀξίαν παρὰ Νικηφόρου (191) τοῦ
Βασιανιστοῦ ἀνηρέχθη, Τραυλὸν νῆα Μανικαίων
προλαβόμενος μετὰ τῶν γνησίων αὐτοῦ θεραπεύ-
των συγκιτέλας καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀξιώ-
σας, μὴ τῶν τῆς σικελίδος θεραπευτῶν συνέστα-
ξεν, οἷσιν οὖν τίσασθας ἀδελφὰς εἶχεν, ὡς ταύτας
ἐμφυοῦσας μετὰ τῶν λοιπῶν τότε συνεπαχθέντας
ἐθεύσαντο ἐὰν τε προσόντα ἀναμενέσθας ἀπῆλθον,
ἡγήσαντο καὶ φέρων οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ διασκοπεῖτο,
ὅπως εὐετόν τῆς τοῦ αὐτοκράτορος χειρὸς ἀπαλλά-
ξαι. ἐν γυνάσει δὲ τοῦτον ἡ αὐτοῦ θυγατέρα ἤδη
γεγονεῖα καὶ ἀποιδυράσασθαι τοῦτον οὐκῶσα δηλοῖ
τῷ τρηκαῖα τὴν οὐκονομίαν τῶν Μανικαίων ἐμ-
πεσσομένην. αὐτὸς δὲ αὐτὸ τοῦτον τὸν Τραυλὸν καὶ
τρηκαῖα ὁπόσας φθόνας τὸ ἀπέρρηκτον ἀνέκαλεν,
πρὸς ἐκαστὸν ἐσπέρως μεταπέμπεται. καὶ ὁπόσας δὲ
ἐν συγγενείᾳ ἦσαν αὐτῷ προσήκοιτες, ἐς αὐτὸν
συνεληλυθότες καταλαμβάνουσιν τὴν Βελιάτοφιν
πολίχμην δὲ τοῦτο διακείμενον κατὰ τὴν ἀκροπο-
λίαν τοῦ κατὰ ταυτήν τὴν Βελιάτοφιν τέλους.
δοκον δὲ τοῦτο ἐφευρηγότες ὁποῦν ἴδωσι τι λόχος
λογισάμενοι ἐν αὐτῷ τὰς οὐκῶσας ἐπιοῦντο, εἴτα
ὡς καὶ ἐκαστὴν ἐκείτην ἐκδορὰς κοιούμενοι καὶ
μέχρι τῆς οὐρέως φθάνοντες πόλειος Φιλίποπον,
λείπει πολλὰν ἀνταρβανόμενοι ἐκαστῶν. ὁ δὲ
Τραυλὸς ταύτας μὴ ἀρκοῦμενος ἀποπῶς μετὰ τῶν
τῶ Παρίστριον γενομένων Σκεθῶν ἐπικέτο τοὺς

равделил ги между храбрите войници, които-
се били трудили заедно с него в станалите
сражения и опасности. После отишъл като-
вареният с тази работа чиновник, който, като
изкара от къщите им и жените на мани-
хейте, затворил ги в крепостта. След малко
време самодържецът удостоил с милостта
си задържаните манихеи. На тези, които по-
искали да получат светото кръщение¹, не
им било отказано и това. Като ги надхитрил
с най-различни хитрости, той узкал главните
виновници на безумието и ги затворил на за-
точение в островите. Останалите освободил,
като им дал възможност да отидат [там],
където пожелаят. Те предпочели пред всичко
родната си², върнали се в нея и нея,
за да уредят работите си, доколкото било
възможно. — — —³

VI, 4. — — — Но нека се върнем отново
на прекъснатия разказ. Когато самодърже-
цът бил възведен от Никифор Вотаниат в
достоинството на доместик, той взел някой
си манихеец Травъл и го заключил между
домашните си слуги, удостоил го със све-
тото кръщение и го оженил за една от слу-
жителките на царицата. Той имал четири
сестри. Когато виждал, че те са затворени
заедно с другите и че са им вест и всички
вещи, възнегодувал и не могъл да понася
това, но обмислил как да се измъкне от ръ-
цете на самодържеца. Жена му, като се па-
учила за това и като видяла, че иска да
избяга, съобщила на чиновника, натоварен
тогава с работите на манихейте. Това не
останало скрито от Травъл и той извикал
вечерта при себе си тази, на която дотогава
успял да открие тайната. Всички, които му
били близи по родство, се събрали при него
и отишли в Белятово⁴. Това Белятово е раз-
положено на хълм и около същото градче
има долина. Като го намерили пусто, те го
сметнали за свой участък и си обзавели и
него жилища. След това правели оттам все-
кидневни избези, достигайки чак до своя
град Филипопол, и се връщали, натоварени
с голяма плячка. Травъл не се задоволил с
това, но сключил договор с живеещите в
Паристрион⁵ скиги⁶, привлякъл на своя

¹ Всички манихейски секти отхвърляли обряда кръщение. Вж. Д. Ангелов, Бютизмът, стр. 135 и сл.

² Т. е. Пелопонеската област. ³ Следва разказът за недоволството в столицата против импе-
риатора поради взетите експроприации от църквите и за начина, по който той се защитил. На им-
ператорите на разкрития против него заговор Александър конфискувал само имотите, а тях заточил.

⁴ Белятово било крепост на север от Пелопон. Вж. Златарски, История, II, стр. 181, бел. 1; Chalandou, пос. съч., стр. 107, бел. 1. Белятово на Травъл ще да е станало между средата и края на 1084 г. Вж. за хронологията на тези и следващите събития у Chalandou, пос. съч., стр. 103 и сл.

⁵ Паристрион (Полунание), земя, обхващаща Северна България заедно с Добруджа с център Дръстър. Вж. Златарски, История, II, стр. 16; N. Bănescu, La question du Paristrion, Byzantion, 8, 1933, стр. 277 и сл. ⁶ Съските тук са обозначени неясно, които-
се били установили между Дунав и Стара планина.

περὶ τὴν Πλαβονίτζαν καὶ Δροιστρὴν ἱερέμους καὶ τὰ τοιαῦτα παρακείμενι ἑποποιούμενος, μηχανητούμενος ἦναι λαυτῶ καὶ τῶν λογάδων Σκυθῶν ἐνδὲς θρησκείῃ, ἀπειθῶν ὅλην χρεὶ διατήσας τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῆς τῶν Σκυθῶν ἐπαλεόσεως. ταῦτα δὲ ὁ βασιλεὺς κατ' ἐκδοτὴν μανθάνων τὸ μέλλον προσηρμυζόμενος, ῥοπειδὴν ἑποποιεῖσθαι τοῖσι διὰ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐπυσχόουσι ὑποσφόμενος τὸ ἐξ αὐτοῦ τεχνηρόμενον κακόν. ἀλλὰ καὶ χρυσόβαυλλον λόγον ἀπαθείας καὶ πάσης ἐλευθερίας ἐκδόμενος, ἐκπέμπομεν πρὸς αὐτόν. ἀλλ' ὁ καρκίνος ὁρθὸν βολίζων οὐκ ἐμίνεσκεν· ὁ αὐτὸς δὲ ἦν (192) ὁ χυλὸς καὶ πρῶτος τοῦ Σεύτας ἑποποιούμενος καὶ πλείους ἐκ τῶν σφετέρων μετιπερπόμενος χαρῶν καὶ ἡγρόμενος τὸ παρακείμενι ἀπῶτα (pp. 191_{ab} — 193_a).

VI, 5. Εἴτα ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὁδοὺ πόνεργον καὶ τὰ κατὰ τοῖς Μανχαιοῖς παροράμενος ἑποποιοῦντος αἰθέρι εἶχε· ὁ δὲ γε Βασμουνδὸς κατὰ τὸν Αἰλλῶνα ἐν χρυσολαβῶν ἦν. ἐλαυνόμενος γὰρ πρὸς αὐτὸν αἰθέρι ὁ λόγος (p. 193_{a-1}). — — —

VI, 9. — — — ταῦτα οὖν ὁ Σιαυὸς διαλαμπάνοντας ἑποστρέφει πρὸς αὐτὸν κλινεῖσθαι τοῦ αἰέου βασιλιστάτος τεταρχῶς καὶ πολλῶν δουρῶν ἐκπολεμάσας δόξης Ἀρχαίλου προχειρίζεται (p. 208_{1b-1a}). — — —

VI, 11. — — — ἀλλ' ἔπ' ἐκείνῳ γε τοῦ κακοῦ ἐκ μὲν ἀναιολῆς ὁ (214) γέγονεν Ἐβασπορος ὄντων τῶν Ῥωμαίων ἀνέπτουσι, ἐκ δὲ τῆς ἐλευρίας ἡ Ἀδριανὸς καθίστατο πόλις. ἀλλ' ὁ γε βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀντιφύοντας ὄντων παῖδων χερσὶ τοῖς ἐκτερέουθεν ἐπιπλερέουσιν βαρβάρους καὶ καθάπερ ἀπὸ κήτρου τῆς Βαζοντίδος περιεχοίμενος ἡνέρετο τὸν νικητὴν τῆς βασιλείας καὶ ἐκ μὲν ἐσπέρως

страна управителите на Главница¹, Дристра² и съседните им места и същевременно се оженил за дъщерята на един от скитските вождове. Той бързал с всички сили да наскърби самодържеца чрез пристигането на скитите. Императорът, осведомяван всекидневно за това, грижейки се за бъдещето, бързал чрез писма и обещания да спечели Травъл на своя страна, понеже подозирал злото, което ще произлезе от него. Дори издал и му пратил хрисовул за безнаказаност и пълна свобода. Но ракът не се научил да върни право. Той си останал съният, както бил по-рано, привличал на своя страна скитите, извиквал все повече хора от техните земи и опустошавал всички съседни местности.³

VI, 5. После императорът се занимавал пътно и с манихейте и ги направил свои подчинени. А Босмунд чакал още в Авлона. Нанстина трябвало да се върнем отново на разказа за него. — — —⁴

VI, 9. — — — След като извършил тези неща, Сиаус⁵ се върнал при него. После получил светото кръщение, бил надарен с много дарове и бил назначен за дук на Анхило. — — —⁶

VI, 11. — — — Но по онова време граници на Ромейската империя били на изток ближният Босфор, а на запад — Адрианопол. Император Алексий обаче, блъскайки един вид с двете си ръце нападащите отвсякъде варвари и действайки от Византия наоколо като от център, разширявал кръга на империята и за граница ѝ поставил на запад

¹ Тази крабдуванска Главница се помещавала вероятно недалеч от Дристор. Вж. *Златарски, История*, II, стр. 184, бел. 2. ² Т. е. Дристор, дн. Синистра. Всички тези селища станали неволно към грън на 1084 г. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 105, бел. 1; *Златарски, История*, II, стр. 182. ³ Според *Липавски*, България и Византия, стр. 419—420, който се присъединява към мнението на по-старите руски автори. Между тези скити е имало може би и руси. Според него някои райони в Цариград по това време били велински. Срв. *Любаревиц*, Анна Комнина, стр. 517, бел. 649. ⁴ Босмунд допикал Врионий (Бриен) и неволничниците се на императора графове и, както бе вече казано, отишли при бля си в Салерно. Роберт не се отчаял и отново събрал голяма флота, за да мине в Илирия. Двамата му синове Роберт и Гийо завзели Валона и Бутринто. Роберт с един кораб се отправил към Кефалония, която била заета от грън му, а останелите кораби отправил към Водина (на залива на Арга), която била и ръцете на перламите. Роберт умрял в Кефалония на 17 юли 1083 г. Император Алексий възнаградил венецианците с големи привилегии, като между другото ги освободил от всякакви данъци в търговията им по цела Византия. Роберт отнесъл децата на баща си в Апулия. Драч минал отново на страната на Византия. Алексий Комнин се върнал в Цариград в деня на раждането на Ана Комнина (1 декември 1083 г.). След неговото завръщане турците, с чийто изобесни султан Сюлейман бил сключил договор, отново започнали да нападат земите на Византия дори до самата Цариград. Сюлейман останал в Никея веназавленка Апелхасин (Абул Касим), а сам претял Аниохия. Неговият чичо Татун, братът на великия султан Малек шах, го нападнал и го принудил да се самоубие. Малек шах се уталшил от нарастващата мощ на брат си и затова изпратил при Алексий Сиаус (Чауш) с предложение за сродняване и мир. Той дал писмена помощница на Сиаус в случай на успех да отстрани от всички приморски градове турските управители. Алексий обаче приключил на своя страна Сиаус и го накарал да използва даденото му помощница. Сиаус най-напред изгонил турския управител на Синепе — Харатик. ⁵ За Сиаус вж. *Metaphrasis*, *Byzantische Geschichte*, II, стр. 274. Ана Комнина употребява неправилно „чауш“ като собствено име.

⁶ Апелхасин останал управител на Никея. Той се домогнал до султанската власт. Когато паднал във Витиния, императорът изпратил срещу него Татуний, а после и Вутоний. Апелхасин една се спасил в Никея. Императорът се мъчил да го привлече на своя страна и го обещал в Цариград с големи дарове. Тези селища станали през първата половина на 1086 г. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 101. Султанският помощник Цроух обсадил Никея.

τὸν Ἀδριανὸς πόντον ἔθετο ὄριον, ἐκ δὲ τῆς ἀνατολῆς Εὐφράτην καὶ Τίγρηα (pp. 214₁—215₂). — — —

VI, 12. Τὴν δὲ τὸν Σιωτὶς ὑπατροφὴν ὁ σουλτὰν ἀπεκδεχόμενος, ἐπεὶ ἔθετα τοῦτον ἐμβραδύνοια, μεμαθῆναι δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτόν, ὡς τὸν Χαρακίτην μετὰ τρόπον τῆς Σακώτης ἀπῆλασεν, ὡς τελευτῆται τοῦ φέου βαπτίσματος (215) καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν παρὰ τοῦ αὐτοκρατορος ἀπεστάλη, τὴν δυνάμειν ἐξουσίαν Ἀρχαίλου περικυβερνέμενος, ἡνῶτο καὶ Ἰσχυάλλε (pp. 215₂₈—216₀). — — —

9. De bello cum Patzinacis gesto

VI, 14. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦτων εἰς βουλομένην δὲ δυνάμειν καὶ μάχῃ τῆς προδουρούσης κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐφοδὸν διηγήσασθαι εἰς ἀρχὴν οὕτως καθιστῶ τὸν λόγον ἄλλα γὰρ ἐπ' αὐτοῖς διηγεμένησιν, γένος ἡ Σκυθικὸν παρὰ τῶν Σαρροματῶν καὶ ἑλδοτὴν σκυλευόμενος, ἀπάραντες τὸν οἶκον κατέβησαν πρὸς τὸν Δάνουβιον, ὡς δὲ πρὸς ἀνάγκην ἦν αὐτοῖς μετὰ τὸν κατὰ τὸν Δάνουβιον οἰκούντων σπεισασθαι, τοῦτον ἀνεδόξαντος πᾶσιν εἰς οὐκίαν ἦλθον μετὰ τῶν ἐκείνων, τοῦ τε Τατοῦ καὶ Χαλῆ ὀνομαζομένου καὶ τοῦ Σισθλίδου καὶ τοῦ Σαρζῆ, (ὅρῃ γὰρ καὶ τῆς ἐλευνομίας μεμνησθῆναι τὸν κατ' αὐτοῖς ἀρίστον ἄνδρα, ἢ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας τοῦτοιοι καταμύνηται), τοῦ μὲν τὴν Δούβριον κατέχοντος, τῶν δὲ τὴν Βιζύιναν καὶ τὰλλα σπευδόμενοι γούν μετ' αὐτῶν ἄδελφός τοῦ λοιποῦ διαπερῶντες τὸν Δάνουβιον ἐλθόντες τὴν παροικουμένην χώραν, (222) ὡς καὶ πολλοὶ τινι κατασχέειν, καὶ νικῆσαι ἐνεκχυρῶσαν καὶ οὐκ ἔχοντες, ἀποτρίβοντες ἔσπερον κέρχουον τε καὶ πύρρος, ὃ δὲ Τρανυλὸς ἐκείνος Μονιχᾶος μετὰ τῶν συνεπελο-

Адриатическо море, а на изток — Евфрат и Тигър. — — —¹

VI, 12. А султанът, чакайки зауръцането на Снаус, негодувал и се измъгчвал, като видял, че се бави, и като се научил за постъпките му, а именно, че с измама изгонил Харатик от Синое, че се покръстил, че бил изпратен от императора на запад и че получил достойнството дук на Анхало. — — —²

9. Войната с печенезите

VI, 14. Но за това достатъчно. Аз искам да разкажа за по-странно и по-голямо нападение от предишното против ромейската държава и затова започвам пак отначало.³ Защото нещастия след нещастия връхлитат на вълни. Едно скитско племе⁴, ограбвано всекидневно от савроматите⁵, напуснало селищата си и слязло към Дунава. Но тъй като трябвало да сключат договор с крайдунавските обитатели, по общо решение влезли в преговори с първенците им Татуш, наричан още Хали, Сестлав и Сача⁶ (трябва да се помнят имената на най-зватните им мъже, макар и да се онегласява с това чистотата на разказа). От тях първият владеел Дристра, а останалите — Вичина⁷ и другите градове. След като сключили с тях договор, заваред те преминавали Дунава безопасно, нито косявали околната земя, та дори завладявали някоя градецета.⁸ После, когато се успокоили, ореди и сеели просо и пшеница. А известният манихеец Травъл заедно

¹ Когато то-ори за старите граници на Византия, Ана Комнина дикше и за положението при Алексия Комнина. С ромейския помощ Никей била освободена от обсадата. ² Султанът изпратил емира Пузан против Никей. Апелкаси отишъл с даром: при султана, но бия погубен от него. И Татуш обаче бил разбит и убит от Паргнатурх, сина на убития султан. След смъртта на султан Малех тех държаните я тили от него двама сина на Сюлейман габгалап и се върнали в Никей (1092). Братия на Апелкаси им препал бащиното наследство. По-познатият от братия — Кникаж Арслан — бия провъзгласен за султан. Между това главният управител Елхан завладял Анолоноиата и Юзак. Изпратеният против него полководец Александир Ефориан бия разбит. Вторият византийски полководец Он разбиа Елхан, който се подчини на Византия и ставал християнин.

³ Започвайки да говори за турците, Ана се увелича и идва до 1092 г. Сега се връща към 1086 г. За хронологията вж. Chalandon, пос. съч., стр. XVI. ⁴ Според В. Василевский, Византия и печенег, Труды, I, СПб, 1908, стр. 131 и сл., това племе са ругите, говорещи от узите (у Ана Комнина обозначена като савромат). N. Jorga, La première cristianisation d'Etat Roumain, Académie Roumaine, Bulletin de la section historique, 1920, стр. 33 и сл., вижда в това скитско племе румъни. Златарски, Какъа народ се разбира у Ана Комнина под израза γένος τε Σκυθικόν, ИИД, II—12, 1931—1932, стр. 71 и сл., смята, че това са узити (торзи). Г. Литоврич, Болгария и Византия в XI—XII вв., стр. 420, казва, че с този израз Ана Комнина назовава Народите, които живеели покрай Дунава. Любарски, Анна Комнина, стр. 528, бел. 728, смята, че това са били печенезите. ⁵ Според В. Василевский, пос. съч., стр. 131 и сл., това са узите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 270, sub. v. Σαρροματῶν № 3. Според Златарски, пос. статия, стр. 77, това са куманите. ⁶ Татуш и Хали са очевидно турски имена. Вж. поочначията у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 302. Според Златарски, пос. статия, стр. 78, Сестлав бия българин, а Сача — печенег, N. Bănescu, Ein ethnographisches Problem am Unterland der Donau, Byz., 6, 1931, стр. 297, 306, ги смята за румъни. Срв. друга мнения у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 253 и 270. ⁷ Според Златарски, пос. статия, стр. 79, това бия град на мястото, където сега се казва Мачина. С него Вичина се наричала р. Камчия. Срв. и тук стр. 61, бел. 4. ⁸ Тока станало през пролетта на 1086 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 108.

μένων αὐτῶ καὶ οἱ τὸ κατὰ τὴν ἀνατολήν τῆς Βελιατόβης πολίχρονι κατασχόντες δρόμους, περὶ οὗν ὁ λόγος γρήσας πλεονέτερον ἐδίδοξε, τὰ κατὰ τοὺς Σκῆθας μεταθιγόντες δὲ πάλαι ὄδον εἰς φῶς ἐξήγαγον καὶ κατασχόντες τὸς τραχείας ὁδοὺς καὶ στενωποὺς μεταποιοῦντο τοὺς Σκῆθας, κἀνταῦθεν τὴν ἑπασσι Ψευδαίαν ἐληέοντο χάριον. γένος γὰρ οὗ Μανχαῖται ἦσαν μαχητάτων καὶ αἵματι ἀνδρῶν λαφύσσειν καθύπερθε κίους περὶ ἡμερόματον. ταῦτα δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος μεταθιγὼς παρακλείεται τῷ δομestικῷ τῆς ἑσπέρας Πακουρνανῶ γυναικὸν αὐτὸν ἰκανότατον οἰκονομεῖν σιγῆν καὶ κατὰ ἐγγύτητα στήσαι καὶ παρτάζει διαιτηγῆσθαι πικρὸν ἐν αὐτῷ τῷ Βιτανῶ (ὅστις δὲ καὶ οὗτος μαχητάτος) τὸς δυνάμεις ἀναλυόμενον κατ' αὐτὸν ἀπελθεῖν. καταλαβὼν δὲ τοὺς Σκῆθας διεκθόντας τοὺς στενωποὺς καὶ τῆς Βελιατόβης ἐνθεν τὸν χάριον πηδονόους, πλῆθος ἀναβλήμενον τοῖσι τοῖς θεασάμενος, πρὸ τὸν μετ' αὐτῶν ἐκθὺς ἀπενάγκησε πόλεμον βέλτιον νομίζον τὸς ἰδίους τὸ παρὲν ἀσχηρὴ ἱκανοῦσι δυνάμεις ἢ τὸν μετὰ τῶν Σκῆθων ἀναδυσάμενον πόλεμον καὶ ἡττηθέντα πολλοὺς ἀπολυομένους. ἀλλὰ τῷ Βιτανῶ φιλοκαυδονικῶς τε καὶ θρασυῖ ἐπι ταῦτα οὐκ ὤρεσκεν. ὁ δὲ γε δομestικὸς, ἵνα μὴ δαίλιος ὅποια τις κατ' αὐτὸν ἀναβυλλόμενον τὸν πόλεμον διδοῖ, ἐντιδὼν ταῖς ὁρμαῖς τοῦ Βιτανῶ, καὶ θυροῦσθαι τε ὤρεται κλέσσαι καὶ πόλεμον σχῆμα διαιπείσας, κατὰ τῶν Σκῆθων ἐχώρησε τὸ μισοῦσθαι αὐτὸς οὐκ ὀκνῶν τῆς ἐγγύτητας. ἐπὶ δὲ αὐτῷ τὸ πολλοῦτον τοῦ πλῆθους τῶν ἀντικαταρτίων τὸ Ψευδαῖον ἔσχετο σιγῆν, ἐν μόνῃς ὁρμαῖς περιμένει ἐκχρόνισον ἅπαντες, προσβολόντες δ' ὅμως πῶς Σκῆθας, ἀναδυσθέντες μὲν πολλοὶ ἐν τῇ μάχῃ, πέπτη δὲ καίριον πληγὰς δ' (223) Βιτανῶς. ὁ δὲ γε δομestικὸς ἐκθύμως μαχόμενος καὶ σφοδρὸς τὸς κατὰ τὸν ἐναντίον ἱπποτῆς ποιοῦμενος, ἐγγὺς προσεκκοικῶς ἐγγήθησι προσεγγῆμα τῇ ψυχῇ. τὸ δὲ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ ἄλλος ἄλλα καὶ διεσπάρησαν. ταῦτ' οὖν μετὰ θανάτου ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπένθη μὲν τοὺς πεπικνωμένους ἅπαντας ἰδὼν τε καὶ κατ' ἑκαστὸν καὶ ὁμοῦ ἐπὶ δὲ πῶς τοῦ δομestικοῦ θανάτου μᾶλλον στενίζων κροτοῦς ἤσει δακρύων. ἐφίλει γὰρ ἰδεῖν τὸν ἄνδρα καὶ πρὸ τῆς ἀπαρχῆς. εὐ μάλιστα διὰ ταῦτα ἀναπέπρωκεν, ἀλλὰ μεμπτεμένης τὸν ἱστικὸν μετὰ χρημάτων ἰκανὸν ἐκπέμπει πρὸς Ἀδριανούπολιν, ἐφ' ᾧ τοῖς μὲν σιγῆν τῶς τοὺς ἐπετίους διδόναι μισθοὺς, συλλέγειν δὲ καὶ ἐπαναχρόνις δυνάμεις, ἵνα σιγῆν αἰσχροῦ αἰδῶς σιγήσῃ. τὸν δὲ Οὐμπερτόπουλον εἰς Κιζικὸν στρατὸν ἀξίωμα κατεπέμψα μετὰ μόνων

с последователите си и единомудрените с него обитатели на града, разположено на хълма на Белятово, за което успях да разкажа по-подробно, като чули за събитията около скитите, изкарали на бял свят това, което от давна мътели. Като завзели стръмните пътища и теснините, те извикали при себе си скитите. После пляскавали цялата ромейска земя. Нанстина махиченте са по природа твърде войнствени и като кучета са аляви да лечат човешка кръв. Научавайки това, император Алексей заповядал на доместика на Запада Пакурнан, когото познавал като най-способен да организира и ръководи войска и като най-остроумен да извършва разни стратегически ходове, да събере войските си и да нападне заедно с Врана (също войнствен човек) скитите. Когато наближи до скитите, които били преминали теснините и се били настанили на лагер пред Белятово, и когато видял, че те са безбройно множество, той веднага загубил желание да се срази с тях, смятайки, че е по-добре да запази войската си, като засега не позова, отколкото да загинат мнозина, като започне сражение със скитите и бъде бит. Но това не се поправило на Врана, който обичал твърде много рисковете и дързостта. За да не даде повод да го заподозрат в боязливост, като отлага сражението, доместикът се поддал на поривите на Врана, заповядал на всички да се въоръжат и като наредил войските за бой, тръгнал срещу скитите, ръководейки самия център на фалангата. Но тъй като ромейската войска не се равнявала дори на най-малката част от неприятелското множество, [още] при първия поглед всички се изплашили много. Все пак се хвърлил срещу скитите и мнозина загинали в сражението. Паднал и Врана, който получил смъртоносна рана. А доместикът, сражавайки се храбро и връхлитайки неудържимо с коня си срещу неприятелите, се блъснал в един бун и веднага издъхнал. Остатъкът от войската се пръснал на различни посоки. Научавайки това, императорът оплака всички паднали поотделно и заедно, а за смъртта на доместика плакал още повече, лесейки реки от сълзи, защото го обичал твърде много още преди да получи императорската власт. Разбира се, той не паднал духом поради това, но по-викал Татикий и го изпратил в Адрианопол с достатъчно пари, за да плати на войниците годишната заплата и да събере отсякъде войски, та да образува веднага боеспособна армия. А на Умбертопул заповядал да остави достатъчен гарнизон в Кизик и да

τὸν Κελτῶν εἰς τὸν Τυττικὸν ποταμὸν ἐφάπτεται παρεκκείμενα. οὗτος δὲ τοῖς Λατίνοις καὶ τὸν Οὐμπέρτοπουλον θρασυμένος καὶ πεθαυμένος, ἐκεί καὶ ἑαυτὸν προσβάλλει συλλέξασθαι στρατεύματα, κατεὐθὺς Σκυθῶν ἐχόμενι παραχωρήματι. καταλαβὼν δὲ τὰ περὶ τὴν Φιλίπποπολιν παρὰ τῷ χεῖμα τοῦ κατὰ τὸν Ἠλλήνων ζέοντος ποταμοῦ χάρακα πύργους. ἑπὶ δὲ τοῖς Σκίθας ἐκ προνοίας ἐκτακτομένους ἐθέσταιο λίαν πολλὰ καὶ δορυκαύκοντας συνεταγομένους, μή τι σκεδὸν τὰς οικίας εἶσω τοῦ χάρακος καταβήμενος ἑκατοὺς τοῦ στρατοῦ ἐπιτεταμένους καὶ αὐτῶν ἐκπέμπει αὐτοῖς τε ὅπλυσάμενος καὶ πάντας θεωρήσασθαι καλεῖσας, τὰς φάλαγγας καταστηράμενος τοῖς προπεμφθεῖσι παρῆκετο στρατιώταις. θυσιάζοντας δὲ τοῖς Σκίθας μετὰ τῶν λαφύρων καὶ τῶν δορυκαύκων τῇ ἐπιλοίπῃ στρατείᾳ τὸν Σκυθῶν ἐνοηθέντας κατὰ τὸν ἴον περὶ ὄχθον, διχῇ τὸ στρατεύμα διελὼν καὶ τὸ ἐντάλιον ἐκατέρωθεν ἡγήσας ἐκείσας σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ βοῇ πολλῇ (224) προσβάλλει τοῖς βαρβάρους, καὶ καταστῆς τῆς μάχης γενόμενος πύπτοις τὸν Σκυθῶν οἱ κλειότες, πολλοὶ δὲ καὶ διασπαρέντες ἐσθάρησαν. ὁ δὲ τὴν λίαν πᾶσαν ἀκαλιβόμενος νεκρῆς τὴν Φιλίπποπολιν καταλαμβάνει. κατὰ δὲ τὸ ἐπὶ τὸν ἑλάνον ἔσαν καταβήμενος ἐκώπει ὄθεν χρῆ καὶ ἵπποις τοῖς βαρβάρους αὐτοῖς προσβαλεῖν, ὁπερὸς ἀπὸ τῆς δὲ τὰς αὐτῶν γνώσεως ἀνέμειναι, σκοποῦς ὅπανταχόσε ἐξέπεμψεν, ἵνα ἴδῃεν ἔχει τὰ κατὰ τοὺς Σκίθας νεκρῶς μανθάνειν. ἐπαραδεδραμηκότες δὲ οἱ σκοποὶ πλήθος βαρβάρων εἶπεν πολλὸν περὶ τὴν Ἠλλάδα ἔνδοξον καὶ τὰ πέρα ἐξήγεσθαι. καὶ ὁ Τατικός προσδύμενος τὴν τῶν Σκυθῶν ἔκταν ἔχων καὶ πρὸς τοσοῦτους μὴ ἀποχέουσι ἔχειν δυνάμεις τὸ παρῆκεν ἄλλων τοῖς λογισμοῖς ἐν ἀμηχανίᾳ καθιστάμενος. ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ σιδήρεον ἔδωκε καὶ πρὸ μάχης ἐθέσταιο τὸ στρατεύμα. καταλαβὼν δὲ τὰς τῶν βαρβάρων κατ' αὐτοῦ ἔλυσεν διεμήντε καὶ φθάσει ἤδη διασχιζέτω. ὁ δὲ τῶν ἐν τοῖς ὅλοις ἦν καὶ ἔπαι τὸ στρατεύμα ἐκπλήσας τὴν ἔδραν παραχωρήματι διατεταμένους τὰς φάλαγγας ἑλθὼν καταστήσας εἰσέρχεται πολέμου σχήματι διατεταμένος αὐτοῖς δὲ τὸ μέσον εἶχε τῆς παρατάξεως. καὶ οἱ βαρβάρους Σκυθικῶς παραταξάμενοι καὶ τὰς αὐτῶν δυνάμεις πρὸς μάχην κατασπαράμενοι ἐβόησαν μὲν πόλεμον ἀναζητεῖν καὶ τοῖς ἀντεπάλους ἐροῦντες ὅσον πρὸς μάχην. ἰδόντες δὲ ὅμως καὶ ἄμφω τὰ στρατεύματα καὶ τὴν συμπλοκὴν ἀνεβάλλοντο, τὸ μὲν Ἰορδανὸν τὸ

замине бърво при Татикий само с келтите. Татикий, като видял латиняните и Умберто-пуд, ободрил се и веднага настъпил срещу скитите, тъй като бил успял да събере достатъчна войска. Като достигнал околностите на Филиппопол, разположил лагера си край брега на течащата до Влкси¹ река. Когато видял, че скитите се връщат от фуражировка и внасят със себе си голяма плячка и пленници, той отделил достатъчния част от войската си и я изпратил срещу тях, макар да не бил още поставил обоза вътре в лагера. Сам той, като се въоръжил и заповядал всички да се приготвят, построил фалангите и тръгнал след изпратените напред войници. Когато забелязал, че скитите с плячката и пленниците са се съединили на брега на Еврос² с останалата войска на скитите, разделил войската си на две и като заповядал да засирият от двете страни бойния сигнал, хвърлил се с голям рев и викове срещу варварите. В станалата ожесточена битка от скитите паднали твърде много, но мнозина се и спасили, като се пръснали. Татикий взел цялата плячка и се върнал във Филиппопол като победител. Като разположил там цялата войска, той гледал къде и как да нападне отново варварите. Научавайки се за неизброимата им войска, разпратил навсякъде разузнавачи, за да може непрекъснато да бъде осведомяван от тях за положението на скитите. Върналите се обратно разузнавачи съобщили, че голямо множество скити пребивават около Белягово и грабят околните места. Татикий, който очаквал идването на скитите и нямал достатъчно сили срещу такъв неприятел, съвсем се объркал в мислите си и се намерил в затруднение. Все пак острил меч си и подиринал войската към сражение. Между това дошъл някой члн и известил, че варварите настъпват срещу него, и потвърдил, че са вече близо. Татикий веднага грабнал оръжия, въоръжил войската, преминал Еврос, разположил фалангите на отреди и застанал на позиция, като сам командувал центъра на фронта. И варварите се построили по скитски и разположили войските си за сражение. Те, изглежда, търсели повод за битка и предизвиквали противниците към сражение. Все пак и двете войски се плашели и отлагали сблъскването. Ромейската войска се бояла от нескъпимото скитско множество, а скитската войска се плашела, като гледала всички

¹ Дн. развалини подареч от вил. станция Малко Търново на десния бряг на р. Салинка. Вж. *Златарска*, История, II, стр. 185, бел. 1 и посочената там литература. ² Превеждаме според четевото *Εἶρος*. Вж. *Annae Comnenae Alexias*, ed. Reifferscheidt, стр. XVI.

ἐπεμεινένους τῶν Σκυθῶν ὑποπαύσασιν, τὸ δὲ Σκυθικὸν τεθρονοποιήσαντες διαπικίας ὄρεον καὶ τε σπηλαίαι· καὶ τὸ λαμπρὸν τῶν ἀμφοτέρων καὶ τὴν ἐκείθεν ἀποσταλλομένην αἰγλήν πρὸς τὴν ἀστρῆαν βολὴν ἀντιστάβωσαν. μόνοι δὲ ἀπάντων οἱ τολμητοὶ Ἀντίων καὶ Θρασύλῃς τὴν μάχην προαρπάζειν ἤθελον θύροντες δόδοντας ὁμοῦ καὶ οὐδὲνα. ἀντίσπελλε δὲ πύλαις δ' Ἀττικὸς ἀνὴρ γὰρ υἱὸς εὐσεβεῖος καὶ (225) τοῦ μέλλοντος βῆσις καταστοχόρασθαι δυνατός. Ἰσχυμένον οὖν ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν καὶ αὖτον ἑτέρου τὴν ἐξ ἑτέρου μάχην ἀπεκδεχόμενον καὶ μηδ' οὐκινουμένων τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὸ μερούσιον ἐξ ἀδελτέρου τῶν στρατηγῶν ἰσχυσάμενος καταπολέμῳτος, ἐπεὶ ἐν δυομαῖς ἦν ὁ ἥλος, ἕκαστος τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τὴν ἰδίαν παρεμβολὴν ἐπέστη. τοῦτον ἐπὶ δυοὶν ἡμέρας γενομένης καὶ πρὸς μάχην εἰσπρατομένησαν τῶν ὁρμηγούρων καὶ πολέμων σχῆμα κατ' ἐκαστὴν ἑαυτοκλήτων, ἐπεὶ μηδεὶς τὴν πρὸς ἑτέρον ἀπεπείσθησε μάχην, κατὰ τὸ τῆς πέτης περικεθρον ἀναχωροῦσιν αἱ Σκῆθαι. αὐθιόθεν δὲ δ' Ἀττικὸς τοῦτον, παραχρῆμα κατόπιν αὐτῶν ἤλασεν· ἀλλὰ πεζός, φασί, παρὰ Λύδαν ἄβυθον, προσφθάσαντες γὰρ οἱ Σκῆθαι δαήλδων τὴν Σιδηρᾶν τέμνη δ' οὕτως εἰσι καταπολεμώμενα κἀκείθεν δὲ τοῖσι μὴ καταλαβόν, ἀναλαβόμενος πῶς δὴλας δυνάμεις πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐπαναφύγνυσιν καὶ τοὺς μὲν κείτους αὐτοῦ αὖτ' ἀνακαταπύον, τῶν δὲ στρατιωτῶν οἴκον παρεκδιήκον ἕκαστος μελέσας, μετὰ τούτοις μερίδας τῆς στρατῶς αὐτὸς ἐπαναφύγνυσιν πρὸς τὴν βασιλεύσαν (pp. 222₁₈—226₁₈).

VII, 1. Ένας δε επιφανέτος διελέκην ὁ Τζελγού τὰ ὑπερέχοντα τοῦ Αἰουβέως τέμνη (ἡγεμόνων δὲ αὐτὸς ὑπερέχον· τοῦ Σκυθικοῦ στρατηγῆτος) οὐρμητοὶ ἐπαρόμενος στρατεύματα ὅπως χιλιῶδες ὀφειόμενα ἐκ τε Σαυροματῶν καὶ Σκυθῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Λακικοῦ στρατεύματος αἰὲν ὀλίγους, ὧν δ' αὖτ' αὖ καλούμενος Σολομὸν οὐραγούτος ἦν, τὴν κατὰ τὴν Χαριοπόλιν παρακείμενος πάλιν ἐληύετο. καὶ εἰς αὐτὴν δὲ φθάσας τὴν Χαριοπόλιν καὶ λατὴν πολλὴν ἀναλαβόμενος κατέλαβε τόπον πρὸς Σινοτιῶν καλούμενον, μερμηρῶς τοῦτο δ' Μαυροκατακλίων Νικέλαος καὶ δ' Βενπερζαῖος τὴν ἐπανομήσαν ἀπὸ τῆς ἐνεργουμένης λαχὼν μετὰ τῶν ἐπ'

неприятели, облечени в ризници, анамената, блясъка на облеклото и излъчването от тях сияние, отразяващо звездните лъчи. От всички само смелите и дръзки латинци искали да започнат първи битката и точели едновременно и зъби, и мечове. Татикий обаче ги съдържал. Той бил твърд и лесно могъл да отгатва бъдещето. И тъй двете войски застанали и всяка очаквала нападението на другата. И понеже никой войник и от двете войски не се осмелявал да препусне в бойното поле, а слънцето вече залезвало, и двамата военачалници се върнали в лагерите си. Това ставало два дни. И макар военачалниците да се приготвяли за сражение и всеки ден да заставали на позиции, скитите отстъпвали равно сутринта на третия ден, тъй като никой не смел да започне сражението срещу другия. Когато научил това, Татикий веднага тръгнал след тях. Но, както казват, нека тича пешак подир мизийска колесница.¹ Скитите успели да преминат през Сидера². Така се нарича този проход. И като не ги настигнал там, Татикий се върнал с всички войски в Адрианопол. Там оставил келтите, а на войниците заповядал всеки да се върне у дома си. Сам с част от войската [той] се върнал в столицата.

VII, 1. С настъпването на пролетта³ Челгу⁴ (той бил главният началник на скитската войска) плякосвал разположените около Харипол⁵ градове, след като преминал отвъд дунавските теснини с приблизително осемдесетхилядна смесена войска от савромати⁶ и скити⁷ и с твърде голямо число дакийска⁸ войска, чийто водач бил така нареченият Соломон⁹. След като успял да влезе и в самия Харипол и да задигне голяма плячка, той завзел някакво селище, което се наричало Скотинион¹⁰. Когато се научили за това, Николa Маврокатаклий и Вебещиот¹¹, който получил прякора по родното си място,¹²

¹ Пиндарови думи, цитирани от Плутарх (Plut., Nic., II). ² Според Златарски, История, II, стр. 187, бел. 1, мот Сидера тук не може да се разбира Копалинският проход, през който персизаните сблъсналио катаранги в Южна България, а Змеовският проход до Стара Загора. Барварите минавали после през Хайлския и Тибър-дкийския проход и така прекосвалия планината. Според M. Györfi, La première mention historique des Vlaques des Monts Balkans, AA, 54, 1952, стр. 505 и сл., Ана Комнина обозначава със Сидера навсякъде един и същ проход. Той го идентифицира с Ришкия (Върбишкия) проход. Вж. Любомирски, Ана Комнина, стр. 530, бел. 733. ³ На 1067 г. ⁴ Печенежки вожд. За него вж. Moravcsik, Byzantinoturkica, II, стр. 311. ⁵ Дн. Акробол. ⁶ Т. е. кумани. ⁷ Т. е. печенежи. ⁸ Т. е. унгарска. ⁹ Соломон, унгарски влад (1061—1074), който бил дестроиран и изоставен от жена си, сестра на Хенрих IV. Той се съюзил с куманския вожд Кутеск, а по-късно и с печенежкия главатар Челгу. Вж. Златарски, История, II, стр. 188, бел. 1. ¹⁰ Неотъждествено селище. ¹¹ Византийски полководец. ¹² На р. Ефрат се наричал град с име Βήμεσις. Вж. Nic. Chon., ed. Wolff, стр. 37; Златарски, История, II, стр. 189, бел. 1.

ταῦτα καταλαμβάνει τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκί-
νει πρὸς τὸν Λαρδέαν (228) ἄνωγιν ἐν μεταχειρί
τῆς βασιλείας καὶ ἰούλης διακείμενον, πάλιν
προηγουμένως ἡγήμονα Γεώργιον τὸν Εὐφορβιτὸν
κατὰ τῆς ἀρίστως διαπύκνισι ἐξέπεμψεν. ὁ δὲ αὐ-
τοκράτωρ ἐπὶ τεσσαράκοντι ἡμέραις αὐτοῦ πον-
εργασθεῖον, τὸς ἀπανταχόθεν δυνάμεις μεταπέμπειτο.
Ἰσχυρὸν δὲ συγκαλοῦνς συγκείμενα βουλευέτο, εἰ χρὴ
ταῖς κλεισούραις διελθελύθῃσι τῇ μετὰ τὸν Σκυθῶν
ἀποδείξασθαι μάχην, «οὐ χρὴ» λέγων «ἐσχυροῦσαν
ὄλως τοῖς Σκυθῶσι δίδωσθαι», εἰκότως τοῦτο κατὰ
πολιτικὴν τὴν βασιλικὴν κοινήσαν· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ
τοῦτο κατὰ τῶν τεσσάρων κατορθώμεναι αἱ τῶν
Σκυθῶν προνομαί εἰς τὸν ἐκείνης κατέληγον, θίροντες
τοὺς εἰς τὸν κατὰ τῆς ἀσπίδος ἢ καὶ χειρὸς
ἐν γυμνασίοις παλαιμένους. οὐδὲ γὰρ εἰς ἐκεί-
νους τοῦτο τὸ κακὸν περιέχεσθαι, ἀλλ' ἐφ' ἑκατοῖς
ἵπποις τὰ Γομαίων ἐκτρέφετο, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλί-
γων τοῦτων αὐτοὶ ἐπεμνύσθησαν, οὐδὲ διπλοῖς ἐπι-
στέλλουσιν κορυμοῖς, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πολλοὺς διὰ
παρτίων τοῦτους ἐφύλακτο· ἀλλ' οὐδέ τις λαθὼν
πρὸς τὸν βασιλεὺς ἀληγομένησιν, ἔτι ἀμετάθετον
ἦεν τὴν γνώμην ἔχοντες. ὁ μὲν οὖν Νικηφόρος ὁ
Βερέντιος καὶ ὁ Μαυροκατακαλὸν Γεργέντος, δι-
πλοῖς τεσσαράκοντα χιλιάδων ὁ βασιλεὺς παρὰ τὸν
Σκυθῶν ἐλευκόντι ἐπύκνιστο, οὐδαμῶς τὸν μετὰ τῶν
Σκυθῶν κατὰ τὸ Παρίστριον συνεχώρουσιν πόλεμον.
ὁ δὲ γε Πηλινολόγος Γεώργιος καὶ Νικόλαος ὁ
Μαυροκατακαλὸν καὶ ὅποσοι ἄλλοι νέοι καὶ ἀνι-
στῶντες τῷ τοῦ βασιλέως προσκείμενοι θηλήματι
ἐπένεπον τὰ τέμπη τοῦ Αἰῶνος διελθεῖν καὶ κατὰ
τὸ Παρίστριον τὴν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἀποδείξασθαι
μάχην. οὐδὲ οἱς καὶ εἰ δύο μάλιστα Διογένους τοῦ
αὐτοκράτορος, Νικηφόρος τε καὶ Αἴων, εἴ μετὰ τὸ
ἀντιεχθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας προσωπὴν
ἐν τῇ πορείᾳ ἐξ αὐτοῦ ἐτέχθησαν, κατέπεσον πορ-
φυρογέννητοι προσηγορευθέντες (pp. 227₁—229₃₀).
— — — ἀλλ' ὅπως ἔλεγον, ὡς, οἷον σάπηντ μέγα
ἡγήσασθαι ἅπαντας τὴν πρὸς τὸν Αἴων οὐδὲν οἰκνῶν
κατὰ τῶν Σκυθῶν προδιδέσθαι, ὁ Βερέντιος πολλὰ
καλῶν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἐγχεσθῆναι, ὡς οἷον
ἵππῳ, ἐλαφρομετακινῶς φησὶν «ἰδοὶ, ὦ βασιλεῦ,
εἰ τὸν Αἴων διέλιθες, τοῖς δρακοντέροις τῶν
ἵππων δοκιμάσεις.» ἐρωτήσας δὲ τὸς, τί ὁ λόγος
οἰκνῶσαι βούλεται, «ἐν τῇ φεύγῃ» φησὶν «ἅπαντες».

въоръзани добре войската, отишъл в Адри-
нопол,¹ а оттам се отпращал за Ларден²,
която лежи между Дямпол³ и Голос⁴. И
там назначил за военачалник Георги Евфор-
вий и го изпратил по море в Дристра. А
самодържецът, като оставал там четиридесет
дни, свиквал отвсякъде войските си. Като
събрал достатъчно войска, той обмислял дали
трябва да премине теснините и да завърже
сражение със скитите, казвайки напълно
справедливо за тези варвари, че на скитите
изобило не трябва да се дава отпих. Защото
набежите на скитите, като започвали през
някои от четирите годишни времена, не пре-
ставали през следващото годишно време:
например не спирали през есента, ако са поч-
нали през лятото, или ако са почнали през
есента, не спирали през зимата. Това зло не
се ограничавало с един годишен цикъл, но
тревожело ромейската държава в течение на
много години, макар да споменаме от мно-
гото години само няколко. Скитите не се
разделяли на две партии, макар и да ги при-
личал самодържецът често и по различен
начин. Но никой, дори и тайно, не преминал
на страната на императора, тъй като дото-
гава били още неразколебани. Никифор Ври-
свий⁵ и Григорий Маврокатакалон, когото
императорът откупил от скитите като пленник
за четиридесет хиляди, не се съгласявали в
никой случай на война със скитите в Пари-
стрион. Но Георги Лилеслог, Никола Мауро-
катакалон и други някои млади и в цветуща
възраст поддържали желанието на импера-
тора и го съветвали да премине теснините
на Хемус⁶ и да завърже сражение със ски-
тите в Паристрион. На тяхна страна били и
двамата сина на самодържеца Дιοген⁷ —
Никифор и Льв, — които се родили в Пор-
фирата⁸, след като Дιοген се възкачил на
престола, и затова били наречени порфиро-
родни. — — —⁹ Но, както казах, когато
трябата със силен звук подканила всички на
път към Хемус, за да отидат против варва-
рите, Врисвий, който възпирал много само-
държеца от предприетото, като не могъл
да го разубеди, казал високо: «Знай, царю,
че ще изпиташ най-бързите коне, ако пре-
минеш Хемус.» А когато никой го попитал
какво значат тези думи, той отговорил: «Ко-

¹ Според В. Васильевскиѣ, пос. сл., стр. 50, и Златарски, История, II, стр. 190, императорът потеглил от столицата през лятото на 1088 г.; според Chataland, пос. сл., стр. 114 — през лятото на 1087 г., защото селенските претенции били в Голос на 1 август 1087 г. ² Дн. Хицърлык, западно от Карнобат. Вж. Златарски, История, II, стр. 190. ³ Дн. Ямбол. ⁴ Крепост при гн. село Лазарево, Карнобатско. ⁵ Бискупят дук на Дреч. ⁶ Т. с. Стара планина. ⁷ Роман IV Дιοген (1068—1071). ⁸ Дюрюзово адимие, чиято вътрешни стени били облицовани с черен мрамор. ⁹ Описва се Порфирата.

οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ, εἰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δι' ἀπο-
σπασίαν ἐξεκόσμητο, ἀλλὰ τὸ γε εἰς στρατηγικὴν
τὴν βουλὴν καὶ παρρησίαν δευότατος τῶν πολλῶν
καὶ παυλάτατος ἐγνωρίζετο. ὥπως δὲ τῶν δυνά-
των ὁ προμνημονευθεὶς Βρυέννος ἀπεστέργητο δι'
ἀποστασίαν ἢ ἐκπαισίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος
Βοτανιάτου καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλεξίου
τότε μεγάλου δευεστέρου τυγχάνοντος τῶν δυνατῶν
τε καὶ ἀνατολικῶν στρατηγῶν κατασχεθεὶς τῷ
Πορίλῳ παρεδόθη τὰς θύρας ἀβλαβεῖς ἔχων, τοὺς
ἐθέλοντας λεπτομερέστερον μαθεῖν παρατίμωμεν
εἰς τὸν μέγιστον Καισάρη (p. 230₁₁₋₂₂). — — —
ἔπειτα δὲ τὸν Εὐφορητὴν Γεώργιον μετ' ἐκείνης στρα-
τικῆς καὶ στόλου διὰ τοῦ Ἰστρου ἐρχόμενον κατ' αὐτῶν
οἱ Σκύθαι ἐβιάσαντο (ὁ δὲ ποταμὸς οὗτος φεῖ μὲν
ἐκπορθεῖν ἀπὸ τῶν δεξιῶν ὄρων, ἐκδίδεται δὲ διὰ
τῶν κατωτέρων καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πάντα τινῶν
στοματικῶν εἰς τὸν Πόντον τὸν ἑλκεῖται, μέγας τε
καὶ πολλὸς διὰ πολλῆς ἀπιδόχης ἐρχόμενος καὶ να-
υσίτορος ὢν, ὥς καὶ τῶν πλοίων τὰ μέγιστα καὶ καὶ
φορητότατα τοῦτο τῷ ποταμῷ ἐπ' ἀνέχεσθαι οὐ
μὲν δὲ προσρηγνύει λαμβάνει, ἀλλὰ τὰ ἐκωτέρω
μὲν καὶ πρὸς τὰς πηγὰς Ἀλάνουθις ὄνομα τοῦτο,
τὰ κάτω δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐκβολὰς Ἰστρου
ἐπ' ἀνομιάζεται), ἔπειτα δὲ τοῦτον (231) διὰ τοῦ-
του τοῦ ποταμοῦ τὸν Εὐφορητὴν Γεώργιον ἢ τὸν
Σκυθῶν μετὰς ἐβιάσαντο, ἐξ ἡπείρου δὲ καὶ τὸν
αὐτοκράτορα μετὰ στρατεύματος πλείονος αὐτοῖς
ἤδη καταλαμβάνοντα μεμαθήσαν, ὥς ἀμείνων
τὴν μετ' ἐκείρων μάχην εἰρησικότες, τρόπον ἐπε-
ζητοῦν, δι' αὐτὸ γένου' ἰσχυροῖς τὸ θεῖον τοῦ κινδύνου
διακρίνεσθαι, πέμπουσι τοῖσιν πρυφίαις ἑκατὸν πρὸς
τοῖς πενήκοντα Σκύθαις ἐπερωκύντας τάχα τὰ
περὶ εἰρήνης, ἅμα δὲ καὶ ἀπειλὴν τῶν μετὰ τῶν
λόγων παρεμβέλλοντας. ἔστι οὐ καὶ ὑποσχετικόν
εἰ ταῖς τοῖσιν αἰτήσεσι κατακεῖσθαι θέλησαι,
μετ' ἑπτακὼν χιλιάδων τριάκοντα συμμαχεῖν τῷ
αὐτοκράτορι, ὁππότεν βούλει. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ
τὴν ἀπάτην διαγνούς τῶν Σκυθῶν καὶ διὰ τὸν ἐπὶ
κινδύνου φερόμενος τοιαῦτα διαπρὸςβέβηκεν,
καὶ εἰ ἀδείας ὅλως ἵχνηεν, τὸν ὑποσχετικόν
τῆς αὐτῶν κακίας σπανίῃρα εἰς περὶ ὁν ἀνέφικον
μέγαν, τὴν πρὸςβίαν οὐκ ἐδέχετο. τοῦτον δὲ τῶν
λόγων συναγομένων Νικόλαος τις τῶν ἐπ' ἀρχιμα-
τευμάτων πρὸ αὐτοκράτορος προσελθὼν πρὸς τὸ οὗς
καὶ ὑποψιφίσας φησὶ «κατὰ τὴν τῆν ἡμέραν,
βασίλει, ἐκείνων τοῦ ἡλιακοῦ φρονὸς προσάδειν γε-
νήσεσθαι.» τοῦ δὲ διαπιστευνέντου βεβήτος ἐπαύμενο
μὴ διακρίσασθαι. ὁποῖος δὲ ὁ αὐτοκράτωρ γοργὸς
πρὸς τὰς ἐκθυμίας, φησὶ τοῖς Σκύθαις ἐπιστρα-
φεῖς, «θεοὶ τὴν κρίσιν ἀνατίθημι καὶ εἰ μὲν τι
σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ κατὰ ταυτην τὴν ἡμέραν ἐκ-
δηλῶ γένηται, εἴσομαι πάντως, ὥς ἐγὼ μὲν ἔσπα-

гато всички побяпнат.¹ Този човек, макар и
да му били извадени очите поради бунт, все-
пак бил известен като най-умен и сръчен от
псички във военните и стратегическите ра-
боти. Тези, които желаят да узнаят по-по-
дробно как е бил оследен споменатият
Врненый поради бунт или въстание срещу
самодържеца Вотаният и как, уловен от
Алексий Комнина, който тогава бил велик до-
местик на западните и източните войски, бил
предаден със здрави очи на Борил, тях ние
отпращаме до великия кесар.² — — — А
когато скитите забелязали, че Георги Евфор-
вий идва срещу тях с голяма войска и флота,
по Истръ (тази река тече отгоре, от запад-
ните области, и като премине праговете³,
се влива в Евксинския понт⁴ чрез пет
устия: тя е голяма и дългонодлава; тече през
огромни полета и е толкова плавателна, че
по нея могат да минават и най-големите и
натопарени кораби; няма само едно име, но
горната част и около изворите носи името
Дунав, а долната част и около устието се
применува на Истръ), и тъй като част от
скитите забелязали до тази река Георги Ев-
форвий, а били чули, че и самодържецът се
приближава вече до тях по суша с най-го-
ляма войска, те намерили за опасно сблъсква-
нето с двете части и потърсили начин да из-
бягнат бързо опасността. И така изпратили
като пратеници сто и петдесет скити, които
да се осведомят за условията на мира, съпе-
ременно да вмъкнат между думите и някое
заплащане, а в известен момент и да обе-
щават, че ще помогнат на самодържеца, ко-
гато пожелае, с тридесет хиляди конници, ако
склонни да изпълни техните искания. Самодър-
жецът обаче не искал да приеме пратениче-
ството, понеже разбрал, че скитите лъжат и
че молят за мир, защото искат да избягнат
близката опасност, и че ако само им се даде
възможност, ще разгорят в голям огън при-
криваната искра на злобата си. Докато се
говорело това, Николай, един от подсекрета-
рите, се приближил до самодържеца и му
пришепнал на ухото: „В този час, царю,
се очаква да стане затъмнение на слънчевата
светлина.“ Понеже императорът не му по-
вярвал, той се заклел, че не лъже. И тогава
самодържецът, какъвто си е страшно на-
ходчив, казал, обръщайки се към скитите:
„Предоставям решението на бога. И ако
днес от небето се появи ясен белег, ще се
съгласите напълно, че аз справедливо не-

¹ Т. е. към Никифор Врненый, мъж на Ана Комнина и внук на бившия дук на Драч. По-нататък Ана Комнина описва качествата на Никифор Врненый. ² Т. е. Железните врата. ³ Т. е. Черно море.

των αὐτῶν τῶν ἑμῶν πρεσβεῖαν εὐλόγως οὐ θέχομαι, οἷα οἷα ἐπ' ἀληθείας οἱ γαλιγκάκχοι ἑμῶν τὰ περὶ ἡρώδης διαπροβεβούτας εἰδ' οὖν, διαμαρτάνοντες τοῦ στοχασμοῦ ἐλεγχθήσομαι." δὲ οὐκ οἶπον παρ' ἡμῶν ὄρεαι, καὶ τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπιλέλοιπεν, ὡς ἀρεργῇ τὸν δῖον δίσκον γενέσθαι ἰστοροῦσάσης αὐτῇ τῆς σελήνης, καὶ οἱ μὲν Σκυῖται τηλικαῦται ἐκθαμβοὶ γενόμενοι, ὃ δὲ γε αὐτοκράτορος (232) παρὰδίδωσιν υἱοὺς Λέοντι τῷ Νικηρίτῃ (ἐκτορίας δὲ αὐτός καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς νηπιόθεν ἐνδοκίμους καὶ ἀνοσιγὰς δοσιμάτους) ἐπισκήψας μὲν ἱκανῶν ἀσκήσας τοῖς μέγαν τῆς βασιλείας, ὡς λέγουσιν. ὃ δὲ μάλα προθύμως τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινίαν ἡγῆται, οἱ δὲ βάρβαροι διὰ παντός τῆς κατὰ τὴν ποσειδωνίαν ἐλευθερίας, ἐπὶ τὴν μικρὰν Νίκειαν ἐγέλασαν, νηπιὸς ἀναρτοῖσι τοὺς φύλακας ἀμελῶς πρὸς τὴν αὐτὴν διαπεσέσθαι σελήνην καὶ διὰ τῶν ἀσολομαίων διακρίων ἐκαστοτέρους πρὸς τοὺς πέμψοντας. ὃ δὲ Νικηρίτης μόλις μετὰ τριῶν σωθῆναι καταλαμβάνει τὸν αὐτοκράτορα εἰς Γολάν (pp. 231₁—233₁).

VII, 3. Τυχεῖα μεμνημένων, ὃ βασιλεὺς καὶ πτολιβεῖς, μὴ οἱ πρόσθεν ἄπαν τὸ Σκυθικὸν στρατεύμα καὶ αὐτοῦ ἐκπύσαντες ἐπισπεύσαντες αὐτῷ, οὐκ ὀνείκον δεηθεῖς πρὸς μάχην αὐτὸν ἐπιτρέποντος καθέστηκε ποτὲ τὸν Ἀτρεΐδης Ἀγαμέμνονα, ἀλλ' ἀναζέας πρὸς μάχην καὶ τὴν Σιδιρὴν μετὰ τῶν ταρμάων διελθὼν τὸν χάρακα περὶ τὴν Βιστρίαν ἐκίχαστο ποταμὸς δὲ αὐτός ἀπὸ τῶν παρακειμένων ὄρεων ῥέων. πολλοὶ δὲ τηλικαῦτα χορηγώγιας χάριν τοῦ χάρακος πορρωτέρω γενόμενοι ἀνηρέθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ κατεσχέθησαν. ὃ δὲ αὐτοκράτωρ καὶ τὸ παρὶσθῆναι τὰς καταλαμβάνει τὴν Πηλοσφίαν, κινεῖσθαι εἰς ἀκρολοφίαν τὰ τὴν τοῦ Συμεώνος κλισημένην ἵππισιν, ἣ καὶ Βασιλεῦσιν τῶν Σκυθῶν ἐγγυρὸς ἀπομόχνη. τὰ αὐτὰ δὲ πάλιν τοῖς τῶν χροναίων συγκομιδῆς χάριν τῆς παρεμβολῆς μικρὰν γενόμενος συνέβησαν, τῇ δὲ μετ' αὐτὴν παρὰ τοῦ ποταμοῦ ἔρχεται ἄρχιστος ἀδελφὸς ῥέοντα καὶ ὅσοι σταδίους εἴκοσι πρὸς τοῖς τέσσαρτον ἀπέχοντα κινεῖται τὰς σκευὰς καταθέμενος τὸν χάρακα πύργους, ἐπισπεύοντες δὲ ἀφ' ὅρων πρὸς Σκυθίας τῇ τοῦ βασιλέως οἰκῇ ἐξέειπον ἀνείλον μὲν τῶν ἡμεῶν τῇ στρατῷ ἱκανούς, κατέσχευαν δὲ καὶ τῶν τῶν ἐκδομότερον (233) ἀποκομιδῶν ἡμιχρῶν, καὶ θύρωβος ἐπὶ τοῖς τοῦ στρατεύματος ἤδη πολλὰ καὶ οὐ γάρως, ὡς καὶ τὴν

приемам вашето пратеничество като подозрително, тъй като вождовете ви не преговарят искрено за мир. В противен случай, сам ще бъда изобличен, че съм се налъгал в предположението си." Не каминали и два часа, и слънчевата светлина изчезнала, така че целият слънчев кръг потъмнял, понеже под него минала луната.¹ Тогава скитите се ужасили, а самодържецът ги предал на Лъв Никерит (той бил евнух, израснал от дете между войниците и очевидно твърде починат), заповидавайки му да ги отведе с достатъчна охрана до царската на градовете. Лъв с голяма охота послъти за Константиновия град. Варварите непрекъснато мислели за освобождението си и когато дошли до Малката Никея², убили през нощта пазачите си, които били заемали охраната им, и по околния пътеки се върнали при тези, които ги били изпратили. Никерит, който едва се спасил с трима души, настигнал самодържеца при Голосе.

VII, 3. Когато се научил за това, императорът се улавял да не би пратениците да озлобят против него цялата скитска войска и да го нападнат. Той нямал нужда, както някога Агамемнион Атреев, от сънища, които да го подтикнат към бой, но горял от желание да се оше и като преминал с войските си Сидера³, разположил се на стан около Вичина⁴. Тази река тече от околните планини. Тогава мнозина, които се били отдалечили от лагера за фуражировка, били убити, а мнозина пленени. Самодържецът на разсъзване бързо стигнал до Плискова⁵, а после се изкачил на така наречения Симеонов хълм⁶, който от местните жители се нарича Скитско събрание. Там се случило същото с отдалечилите се от лагера за набавяне на нужната храна. На другия ден (самодържецът) отишъл до една река, която тече близо до Дристръ и отстон на около двадесет и четири стадиъ, и като разположил там обоза, построил лагер. А скитите, връхлитайки неочаквано от другата страна върху царската палатка, убили твърде много от лекдъръжечените войници и пленили яком от храбро сражаващите се манихен. При това във войската се появило голямо смущение и забъркване, така че безредно бигащите конници съвели и царската палатка. Това се натъл-

¹ Затъмнението станало на 1 август 1087 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 106, бел. 1, 114. ² Т. е. Никея, сета Хакса, Одринско. ³ Тук със Сидера е обозначен Верегаският (Чалгивашкият) проход. Вж. Златареки, История, II, стр. 191, бел. 3, 192. ⁴ Тук дн. р. Камчия. В. Бешелиев, За името Девича или Вичина на р. Тунд, ИИИЗН, 8, 1962, смята, че първоначално и рязкопис е стояло *Δυτίνα*. ⁵ Т. е. Плиска. ⁶ Според Златареки, История, II, стр. 497, 192, Симеонов хълм или Сантско събрание е по всяка вероятност хълмът при с. Воевода, с. н. от Плиска.

βοῦνται κατατεῖν σκηνήν ἐξ αἰτίας τῶν ἀέκτους
 θάοντων ἐκπέων. ὑπερ τοῖς μὴ εἰνοῖς πρὸς τὸν αὐ-
 τοκράτορα διακειμένους μικρὸς οἰονός ἐδοξεν. ἀλλ' ὁ
 μὲν βασιλεὺς τοὺς Λευσιπείωντας βαρβάρους διὰ
 πῦρος σιμυτῆος ἐξείλαος πόρου που τῆς σκηνῆς,
 ὅπως μὴ θορυβῶν, εὐθὺς ἐπορηθεὶς ἐκίψεν καὶ
 κατατεῖλιν τὸν θόρυβον εἰν αὐτοῖς δυνάμει μετ'
 εὐταχὺς τὴν πορείαν ποιησόμενος καταλαμβάνει
 τὴν Δελφίαν (πόλις δὲ αὕτη πῶν περὶ τὸν Ἰστρον
 διακειμένην περὶ τῆς) πολιτοκρήσειν ταύτην δὲ
 ἐπεδόκειν. καὶ δὴτα ἔργον ἐνθάδε καὶ πρὸς
 τοῦτον τὴν πόλιν πολιτοκρῶν καὶ καταρράξας μὲν
 τῶν ταύτης πλεονῶν εἰρήναι μετὰ παντός τοῦ στρα-
 τείματος, αἱ δὲ δύο ἀκροπόλεις τῆς βυρβύλης πό-
 λeos ἐπὶ παρὰ τὸν σιγγεῖον κατέχοντο τοῦ κα-
 λουμένου Τσιτοῦ, ἐκείνου προερχόμενος ἀπελθεῖν
 ἐφ' ᾧ ἐπενδύσασθαι Κομόνους καὶ ἐκπαστρέφειν εἰς
 ἄσπλην τὸν Σκυθῶν. ὅς ἐν τῷ ἐκείθεν ἐποχο-
 ρεῖν συγκατασόμενος τοῖς ἰδίαις ἔτη ὡς ἔγχε μὲν
 ἀκροβῶς οὐδὲν τὴν βασιλεὺς τοῦτ' ἐκ τῶν πόλεων πολιο-
 κῆσαι μέλλοντα. ἐπὶν οὖν αὐτοὶ ταύτων θεήσομε
 τὴν πεδιάδα ταύτην καταλαμβάνοντα, σπεύσιντες ἑμεῖς
 προκαταλαβεῖν εἰς τὸν ἐπερχόμενον ἀγῶνα ἐπι-
 καρῶτατον ὅτι τῶν ἁλλῶν κακείνοι τὸν χόρακα
 σήξουσιν, ὡς μὴ ἐκχυρίαν ἔχειν τὸν αὐτοκράτορα
 πολιορκεῖν τὸν στρατὸν, ἀλλὰ καὶ ὡς οὐδὲν ὅμως
 ἔχειν τὴν νῦν τὴν ἐξ ἑμῶν ἐφορώμενον βλάβην.
 ἡμεῖς δὲ πανηγύροι καὶ πανήγιοι κατ' αὐτοῦ πέμ-
 ποντες ἀμφιδὸν στρατιώτας μὴ ἐνδιδόκατε.¹ ὁ δὲ
 αὐτοκράτωρ στοχασόμενος τοῦ δότους καταλιπὼν
 τὴν πῶν ἀκροπόλεων πολιτοκρίαν, κακείθεν ἐξελθὼν
 περὶ τινα ῥέοντα ἀρχοῦ τοῦ Ἰστρον διακείμενον τὸν
 χόρακα ἐπὶ τῷ βουλευόμενος εἰ καὶ προσβαλεῖν
 τοῖς Σκυθαῖς. ὁ μὲν οὖν Παλαιολόγος καὶ ὁ Μαν-
 ροκατακαλὼν (234) Γρηγόριος τὸν μετὰ τὸν Πα-
 τριάρχων ἀνεδέχοντο πόλεον, ἐπὶ τῶν ἐκείθεν
 ἀνεδέχοντο τὴν μεγάλην Πρωτοβλάσαν καταλαβεῖν.
 „οἱ γὰρ Σκυθαὶ οὕτω πορευόμενοι ἡμῶς καθω-
 κλημένους μετ' ἀμύνης θεόμενοι οὐδὲν μὲν τὸν
 κατ' ἡμῶν ἀποδυναμίζουσι πόλεμον“ ἔλεγον. „εἰ δὲ καὶ
 αἱ ἐκείθεν ἄνθρωποι τῶν ἀμύνης τοῦ πολέμου καταπολ-
 μήσαν, εἰ ἴσθαι, ὡς ἡττηθήσονται καὶ ἡμεῖς τοῦ
 λοιποῦ ὀχθροῦ ἐργασίαν τὴν μεγάλην ἔσμεν
 Πρωτοβλάσαν.“ πόλις δὲ αὕτη περὶ τὸν Ἰσ-
 τρον διακειμένη, ποτὲ μὲν οὐκ ἔδραμα ταῦτα ἔχουσα τὸ
 βαρβαρικόν, ἀλλ' Ἑλληνίζουσα περὶ τὴν προσηγο-

кувало за лон белег от неприятелски на-
 строените спрямо самодържеца. А импера-
 торът, като прегонил с част от войската си
 далеч от палатките връхлетелите варвари, за
 да не създават смут, веднага вдигнал оттам
 лагера и прекратявайки вълненето, извър-
 пил с войските си похода в добър ред и
 дошъл до Дристра, за да ги [го] обсади със
 стенобойни машини (този град е прославен
 между градовете, разположени около Истър).
 И тъй, залавяйки се за работа, той обсадил
 града отисякъде, съборил една от стени
 му и влязъл с цялата войска. Но двете кре-
 пости на казинин град се държали още от
 близките на така наричания Татуш. Самият
 той успял да избяга, за да привлече кума-
 ните и да ги докара на помощ на скитите.
 При заминаването си оттам той казал на
 своите: „Аз съм напълно сигурен, че импе-
 раторът ще обсади тази крепост. И тъй, ко-
 гато видите, че той е зял това поле, побър-
 зайте и вземете първи господстващия хълм,
 който е най-удобен от останалите, и там по-
 ставете укрепен лагер. По този начин само-
 държецът не ще има спокойствие да обсажда
 крепостта, но ще трябва да се осмелжда едно-
 временно и навад, опасявайки се от вашия
 удар. А вие не преставайте да пращате против
 него деконопиво на смени войници.“ Самодър-
 жецът се досетил какво трябва да прави. Той
 изоставил обсадата на крепостите и като
 се отдалечил оттам, разположил се на лагер
 до една рекичка, близо до Истър, обмисляйки
 дали трябва да нападне скитите. Палеолог и
 Григорий Манрокатакалон искали да се от-
 ложат сражението с печенезите и съветвали
 да се отправят в пълно въоръжение за Ве-
 лика Пристлава¹. „Защото скитите — ка-
 зали те, — като ни видят да вървим така, в
 пълно въоръжение и боев ред, не ще се ос-
 мелят в никой случай на сражение с нас. Но
 доря и да се осмелят да ни нападнат кон-
 ниприте без коли, знаят добре, че ще бъдат
 бити, и ние ще имаме занаяд най-укрепе-
 ната крепост Велика Пристлава.“ Този пре-
 славен град, разположен до Истър,² някога
 не е носел това варварско име, но имайки
 гръцко име, е бил и се наричал Мегалипо-

¹ Т. с. Велики Преслав. ² Може би Ана Комнина смисла Велики Преслав с Преслав на Дунав. Според P. Năsturel, Peut-on localiser la petite Preslav à Păceniul lui Soare? (Commentaire à Anne Comnène, Alexiade, VII, 3: Revue des Etudes sud-est Européennes, III (1—2), стр. 17—36), Преслав на Дунав може да се локализира при крепостта Păceniul lui Soare. Вж. обаче изреченията на P. Diaconu, Autour de la localisation de la Petite Preslav, Revue des Etudes sud-est Européennes, III (1—2), стр. 50—53, според които Ана Комнина говори тук не за Мала Преслав, а за Велики Преслав. Вж. и J. Bromberg, Toponymical and historical miscellany on medieval Dobruja, Bessarabia and Moldo-Walachia, Byzantion, XII (1937), стр. 174—178; XIII (1938), стр. 459—465.

ῥῆμα, μεγάλη πόλις καὶ οὐρα καὶ λεγόμενη; ἀρ' οὐ
δὲ Μόκρος ὁ τῶν Βουλγαρικῶν βασιλεὺς καὶ ὁ ἐξ
ἐκείνου γενομένη καὶ προσέτι γε Σαμονήλ ὁ τε-
λευταῖος τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ ὁ
Σεδεκίας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἑστέρας κατέδραμον,
αὐτὸς τε ἰκίησαν τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τε τῆς
Ἑλληνικῆς σημασίας μεγάλη ἐπονομαζομένη καὶ
τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβογενῶν ἐπιστημένη λέξαν, με-
γάλη Προσθλήβη πανταχόθεν τοῖσις σημειούμενη.
„ταῦτα ἱερὰν ἀποκατάστασιν ἔχοντες“ οἱ ἀπὸ τῶν
Μαυροκατακαλῶν ἔλεγον „καὶ ὁ σημεῖον δὲ ἀπο-
βολαμῶν τοῖς Σκύθαις προσβάλλοντες, οὐ παρὰ-
μυθεῖν ζυμώοντες αὐτοῖς μηδ' ὅλως τοῖσις τῆς
οἰκείας παρεμβολῆς χορηγοῦντες χάριν ἢ τῆς τῶν
χρησθῶν συγκρομήσεως συγκροοῦντες ἐξελλυθέναι.“
τοῖσις οὖν τῶν λόγων ὑποβυμένων ἀποφάντες οἱ
τοῦ Διογένους υἱοὶ τῶν σφετέρων ἱπποῶν οἷα τέτα
καὶ τῆς τῶν μάχων κριτικῆς ἀγαθοί, ὃ τε Νε-
κφωδρος καὶ ὁ Λέων, τοῖς χαλινῶς ἀρλεόμενοι,
ἐπὶ πάντας τε αὐτοῖς κατὰ τῶν πύργων ἐξήλθον,
ἐπιστάντες „μηδ' ὀδῶν, βασιλεῦς αὐτοῦ γὰρ τοῖς ἀκ-
ρίταις σπασάμενοι διαμελίσσων αὐτοῖς.“ ὁ δὲ βα-
σιλεὺς φιλοκακιδυνότητος ὢν καὶ προαφύδην πε-
ρικῶς τὰς μάχας οὐδ' εἰς νοῦν ὅλως τῶν ἀπαρ-
χόντων αὐτῶν τοῖς λόγοις ἐβάλετο, ἀλλὰ τὴν βασι-
λικὴν σφην καὶ τὰς σφενῶν ἐπὶ πᾶσι δυνάμεσιν
τῷ (235) Κονταράτῳ Γεωργίῳ πρὸς τὸ Βέκμον
ἐξέπεμψε, τὸ δὲ στρατεύμα ἐπέταξε μὴ λύχνην,
μηδὲ πῦρ ἀνάγκαι τὸ παράπαν κατὰ τὴν ἐσπέρην
ἐκείνην, ἀλλὰ τοῖς ἱπποῦς κατέχοντες ἐρηγορεῖναι
μύχους ἦλθον ἀνατολῆς. αὐτὸς δὲ κατὰ τὸ περιόχον
ἔκειτο τῆς παρεμβολῆς καὶ τὰς δυνάμεις διελών καὶ
τὰς φάλαγγας εἰς πολέμου παταγισμένους σχῆμα
παροδῶν ἐβῆτο τὸ στρατεύμα. εἴτα τὴν μέσην
τῆς παρατάξεως χάραν εἶχεν αὐτὸς συμπληρουμέ-
νην ἀπὸ τε τῶν ἐξ αἵματος καὶ ἀρχαίας προσ-
κρίτων αὐτῷ συγγενῶν καὶ τάδεα τοῦ Ἀδριανῶν
τῶν Λατίων ἐφ' οὗτοι ἡγεμονεύοντες καὶ ἑτέρων
γενεῶν ἀνδρῶν. τοῦ δὲ γε ἀριστοῦ κέρως κυ-
τῆρε Νικηφόρος Καῖσαρ ὁ Μελοσηνὸς ὁ ἐπ'
ἀδελφῇ γυνὴς αὐτοῦ. κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν ἡγεμόνας
ἵστατο ὁ τε Κασταμονίτης καὶ ὁ Τατίσιος τῶν δὲ
ἐθνικῶν ὁ τε Οὐζᾶς καὶ ὁ Κακατῆς οἱ Σαυρο-
μάται. ἐξ δὲ τῶν ἀσθενῶν διελόμενος τὴν αὐτοῦ
φυλακὴν ἐπένεψε πρὸς αὐτὸν τε ὄντων παροργεθῆναι
καὶ μηδὲν τὸ παράπαν προσεσχημέναι ἑτέρῳ, τοῖς
τε ὀνόμασι σφην Ῥωμαῖον τοῦ Διογένους καὶ
Νεόλαον τὸν Μαυροκατακαλῶν πολλὴν ἐκ μακροῦ

лиц¹. Откак обаче българският император²
Мокър³ и потомците му, а освен това Са-
муил, последният от българската династия,
както е бил юдейският цар Седекия⁴, за-
почнали да нападнат Запада, градът получил
съставно име, като запазил Мегали от гръц-
кото название и прибавил име от [езика на]
славянородните, та започнал да се нарича от
тях навсякъде Мегали [Велика] Пристлава.
Привържениците на Маврокатакалон каз-
вали: „И тъй, нападайи всекидневно от това
прибежище сиктите със стрели, ние не ще
престанем да им вредим, нито изобщо ще
им позналим да излизат от своя лагер за
фураж или за доставяне на продукти.“ До-
като се водели тези разговори, Диогеновите
синове — и Никифор, и Лъв, — като млади
и още неукусили от ужасите на битките,
слезли от конете си, свалили им юздите и
като ги ударили, прогонили ги в просото,
прибавяйки: „Не се бой, царю! Сами, като
навадим мечовете си, ще ги направим на къ-
сове.“ А императорът, който обичал риско-
вете и по природа се стремил към битките,
изобщо не обърнал дори внимание на ду-
мите на възπираците го съветници, но из-
пратил Георги Куцомит, поверявайки му цар-
ската палатка и целия обоз, към Ветрни⁵,
а на войската си заповядал да не се пали
тази вечер изобщо нито лампа, нито огън,
но да бдят до зори с конете под ръка. Са-
мният той на разсъмяване излязъл от лагера,
разделил войската на части, построил фалин-
гите в боев ред и препускайки покрай вой-
ската, направил ѝ преглед. След това изел
под своя заповед центъра на фронта, обра-
зуван от кръвните му роднини и близки, от
брат му Адриан, който тогава командувал
латинявите, и от други храбри мъже. Над
лявото крило началствувал кесар Никифор
Мелисин, съдруг на сестра му. За началници
на дясното крило били поставени Кастамонит
и Татикий, на съюзническите саванци —
савроматите Уза и Караджа.⁶ Императорът
отделил шест души, именно двамата синове на
Роман Диоген, Никола Маврокатакалон, който
поради дългата си служба имал отдавна

¹ Т. е. „Велик град“. ² В Алексиадата на Азис Комнина единствено българският владетел е наречен *Μόκρος*. Вж. Neumann, Die Weltstellung des Byzantinischen Reiches vor der Kreuzzüge, Leipzig, II, стр. 28.
³ Според *Иа. Дукан*, Силисското знамение на *Μόκρος* у Азис Комнина, МПР., VII, кн. 3 (1933), стр. 14 и сл.; кн. 4 (1934), стр. 1 и сл. — *J. Dujčev*, Une interpolation chez Anne Comnène, Byzantion, X, 1935, стр. 107 и сл., с Крив. *K. Hoff* е дал същото обяснение още в 1867 г. (вж. *Ersch-Grubers Encyclopädie*, Bd. 85, 1242, Leipzig, 1867), което отбелязва в *Дукан* (МПР., 1933, кн. 3, стр. 19; Byzantion, X, 1935, стр. 115). По въпроса вж. и *M. Vojuro*, *Μόκρος* et *γέφυρα* chez Anne Comnène et *Koréinos* dans la Vie Détaillée de St Clément d'Oschieida, Studia Balcanica, I, стр. 95 — 101. ⁴ Седекия (599—588 г. пр. н. е.) е последният юдейски цар.
⁵ Вероятно сегашното с. Ветрин, западно от Силистра. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 194, бел. 2. ⁶ Уза и Караджа били узи на венецианска служба. Вж. *Ματθαίος*, Byzantinistik, II, стр. 224.

παιδρον των πολέμων Ιωαννάτα και τον Ίωαννάκη και τον άρχοντα Βαρσγγίλιν Νικητήν και Γουλήν τινα καθούμενον παρώνον θεωρούμεν. άλλα και οι Σκύθαι σρήνη πολέμων διακινώσαντες εκ φυσικής επισημής πολέμειν εδόκει και κατά φύλινγα Ιτασσθαι και λόχους καθίσαντες και τις τάξεις τους τακτοώς διαμήσαντες σφύρμωσι και καταπυρρύναντες ούνοι καίς άρμαμάξαις το σπέντεμα Πάδων κατά το αυτοκράτορος ήσαν και ήρωβολίζοντο πόρρωθεν. ο δε αυτοκράτορ συνταμόσας τας Έλας το στρατόπεδον των όπλων ούθεν προσηδών ενετέλλετο, ούδε τον συνασπισμόν λένει, μέχρως έν άρχέμοχοις Σκύθαις γένωσται εις έπειδών το μεσοήμιον άποσκήν προς χαλκόν ένα άμφοτέρων των στρατευμάτων καί άλλήλων Ιεμένων θείσαντες, ήμους κατά των έναντιον χωρήσαι. ούτω τονν το αυτοκράτορος έτοιμαζόμενοι, πόρρωθεν άνηφάνησαν οι Σκύθαι σίν αούταις άρμαμάξαις και (236) γενομή και ποσών Ιωχόμενοι. σιγηρόντως δε το πολέμιον άπλ' πρώτας μέχοι διέλλης έσπέρως άνδροκτασία γέρονε πολλή εξ έκείνων των μεζών πιστότων σιγηρών. έστηναι και άδων ο του Διογένους υίός σφοδρότερον κατά των Σκυθών έξεπαυόμενος και πλέον του όόντος προς τις άρμάς παρασπρής καρδία πληγής πέπιωκεν. Αδριανός δε ο του κρατιστός αδελφός, ο και την των Δορίων ήγεμονίαν έμπεπιστευμένος τότε, την των Σκυθών όρηήν άντοπισιν θεασάμενος όλος ήσυχρος έδοός και μέχοι των άρμάων έσπών έμβολών έλπει γονταώς άρμαμάξμενος μετά έσπών και μότων έπινέσχεψε των άλλων άπάντων παρά των Σκυθών άποσπρύντων, των δε κατασχεθέντων. της δε μέχης επ' τρυφής Ιστομένης επ' εκδόμωσ άνωγ τον σαρκατημάτων μοσμήτων επ' Ιωαννός τας των Σκυθών μετά τριάκοντα προς τις εξ χιλίων πόρρωθεν Ιαχόμενι άνεσθήησαν, ούκεία σίεραν προς τοσούτους οι Ρωμαίοι έχοντες τά κώτα την καύτα διόδωσαν. ο μέντοι βασιλεύς προβέβηκε της ούκείας διόδωσως και ζωηφόρος έσπηναι τή έτέρω δε των χειρών της του λόγου μητρός το άμόφορον σημαίον κατέχον τοιαυτα μεθ' Ιππέων γενηών άνδρών έκκοσι καταλαφείς, Νικηφόρου φημι του υίου του Διογένους και Μιχαήλ πρωτοστράτηγος του Δούκα και άδελφού της Αύγουστης, σιμητόντων και πατέρων θεαρόντων, εισηδήσαντες δε ητες περ' Σκύθαι τρεις οι ρέν άρμάων αυτών έκατέ-

голям военен опит, Йоанакий¹, водача на варягите² Набит и някой си служител на баща ми, по име Гула, поверил им охраната си и им заповядал да гледат само него и да не обръщат внимание никому другому. Но и скигите, които по природа знаели да воюват и да се построяват, се наредили в боев ред и като поставили засади, свързали редиците си според военного изкуство и като защитили войската си посредством колите като с вал, тръгнали по отреди срещу самодържеца и започнали да стрелят отдалеч. А самодържецът, като построил войската на отреди, заповядал да не излиза никой от колитите напред, нито да нарушава строя, докато не се приблизят до скигите за ръкопашен бой. А когато видят, че разстоянието между двете вървиши една срещу друга войски е колкото едни юзди, тогава да се хвърлят срещу неприятелите. Самодържецът прочее се бил вече приготвил така, когато се появили скигите, които вървели звездио с колите, жените и децата си. И когато битката пламнала, настанала голяма сеч от рано сутринта до късно вечерта, като от двете страни непрекъснато падали мнозина. Тогава и Лъв, синът на Дноген, преруснал смело срещу скигите и като се приближил до колите повече, отколкото трябва, паднал, ударен смъртоносно. А Адриан, братът на императора, комуто било поверено и началството над латинявите, когато забелязал, че в този момент устремът на скигите е неудържим, отпуснал напълно юздите на коня си и се понесъл чак до колите, но макар и да се сракавал храбро, върнал се само със седем души, като всички останали били съсечени или заловени от скигите. Сражението не било още решено и двете войски се сражавали ожесточено, когато отдалеч се появили някои скитски военачалници с тридесет и шест хиляди души. И тогава ромените обърнали гръб, не можейки да удържат срещу таква множествο.³ А императорът бил излязъл пред своята войска и бил застанал с меч в ръка. Държейки с другата ръка като знаме омофора⁴ на майката на Словото, той стоял, останал само с двадесет храбри конници, именно с Никифор, Диогеновия син, с протостратора Михаил Дука, брат на императрицата, и с присъстващите бащнини слуги. Приближили се трима скитски нехотинци.

¹ Йоанакий — така се наричал Василий Куртикий. Вж. тук стр. 20, бел. 2. ² Немеици, от които се състояла личната императорска гвардия. Началникът им се наричал *ἀνδραφόρος* или *πρόφρωνος*. ³ Сражението и поражението на ромейската воиска станало през есента на 1087 г. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 118, бел. 3. ⁴ Късо наметало за раменете, пазено като реликва от Богородица във Византията държави.

[illegible]

Двамата го уловили от двете страни за юз-
диге, а другият — за прасците на десния
крак. Самодържецът веднага отрязал ръката
на единия, другия обърнал в бягство, като
замахнал свирепо със сабята, а този, който
го държал за прасците, ударил по шлема.
Но той замахнал с меча по-леко и не ударил
с всичка сила, бояйки се, понеже силно за-
махнатият меч обикновено не улучава, да не
му се случи едно от двете неща, а именно
да удари своя крак или кояк, който пада, и
по този начин да бъде пленен от неприятел-
ните. Затова, замахвайки внимателно с ръ-
ката, той бързо му нанесъл втори удар. На-
истина само той във всички дела, думи и
движения се ръководел от разума и не се
увличал от гняв, нито се поддавал на увле-
чения. Мечът ударил голата глава на скита,
тъй като от първия удар шлемът се бил от-
местил. Скитът веднага паднал на земята,
без да издаде звук. А протостраторът, виж-
дайки безредното бягство на отредите (фа-
лангите се били вече разпаднали, тъй като
войските бегом неудържимо), казал: „Защо,
царю, се опитваш да се задържиш още тук?
Защо рискуваш живота си, като пренебрег-
ваш напълно спасението си?“ А той му от-
върнал, че е по-добре да умрат, сражавайки
се храбро, отколкото да се спасят, като из-
вършат меню дълга. Протостраторът му от-
говорил: „Ти би бил достоен за похвала, ако
говореше това като обикновен човек. Но
защо да не предпоставиш по-доброто, щом
твоята смърт създава опасност на всички?
Защото ако се спасиш, ти пак ще победиш,
като възобновиш войната.“ И тъй, виждайки
надависалата над главата опасност и дръзко
нападателите ти скити, самодържецът загубил
всяка надежда за спасение и казал: „Време
е вече с божия помощ да се погрижим за
собственото си спасение. Само че не трябва
да вървим по един и същ път с бягащите,
да не би тези, които преследват насите, да
ни срещнат на връщане. Но трябва да се
хвърлим срещу тях — той посочил с ръка
заставащите в първата редица скити — като
хора, които са родени днес и днес ще трябва
да умрат. И така, като мислех с божия по-
мощ зад скитските редици, ще вървим по
друг път.“ Той казал това и като поощрил
другите, сам пръв се хвърлил като мълия
срещу скитите и ударил първия изпечил се,
който веднага се смъкнал от седлото. И така
той разкъсал скитските редици и заедно с
придружаващите го се намерил в простран-
ството зад скитите. Това извършил импера-

χώσαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς τὸν δὲ πρωτοστράτορα, διωσθίσαντος αὐτῷ τοῦ Ἰππου κατενεχθῆναι συμβέβηκεν. ἥς δὲ τις τῶν αὐτοῦ θεραπευόντων παρασχόμενος τὸν ἵππον αὐτῷ δίδωσιν Ἰππον. ἐκτετακώς δὲ τὸν αὐτοκράτορα σκῆπτρῳ αὐτοῦ χειρίζεται σφόδρ βῆμα ποδὸς ἐξόχος τοῦτον ποδῶν. συγκρούσας δὲ πολλὰς οὐδας τῶν μὲν φευγόντων, τῶν δὲ διωκόντων φθάσαντιν αὐτῆς καὶ ἔταρα Σκύθαι τὸν βασιλέα. καὶ δε παρασχόμενος ἐπιστραφεὶς πλήττει τὸν διωκόντα, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλους, ὡς οἱ αὐτὴ συμπαρόντας διακρίσας, ἀνείλεν. εἰς δὲ τις Σκύθης Νομαρῶν τὸν Διογέτην ἐξ ἐκτετακῶς φθάσας πλήττειν ἔμελλεν. ὃν ὁ αὐτοκράτορ θεωρῶμενος πρὸς τὸν Διογέτην ἐκόντι «ὄρα καὶ ἡσιππὸν, Νομαρῶν.» ὁ δὲ γοργῶς ἐπιστραφεὶς, πλήττει αὐτὸν κατὰ τῆς θρεως, καὶ ὡς τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς ὑστάτοις χρόνοις διηγουμένου ἡκούομεν, οὐδέποτε τῆς τάχος τοιοῦτον ἢ περιδείξιμτα ἄνδρὸς ἐθεόσασα. καὶ ὡς «ἐγὼ» φησιν «εἰ μὴ τὴν σημαίαν κατεῖχον κατέκτανον τὴν ἡμέραν, ὑπὲρ τὰς ἰδίας τῆς τάχους πληγῆς ὅν Σκύθας ἀνείλον» οὐ περιαντολογῶν. τίς γὰρ τοιοῦτον εἰς ἔσχατον κατενέστης ἦλθον; ἀλλὰ γὰρ ὁ λόγος καὶ τῶν παραμύσεων ἢ φήσας αὐτὸν ἠνάγκασε καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς κινεῖσθαι τοὺς οὐκ αὐτῶν ἐντοτε ἐκτετακῶν καὶ ταῦτα παρ' ἡμῶν πολλὰ βιαζόμενον πρὸς δὲ τοῦς ἔξωθεν οὐδέ τις τῶν ἑσπέρων ἡκούσας ἐπὶ τὸν κομιστὴν π τὸν αὐτοκράτορα διηγούμενον. ἀνέμω δὲ σφοδρῶς πνεύσαντος καὶ τῶν Παρζυράκων προσβαλόντων οὐκέτι ἐντόνος εἶχε τὴν σημαίαν κατέχευε. ἵππῳ δὲ τις Σκύθης μεταχειρισάμενος λόρον μακρὸν δι' ἀμφότερων τῶν χειρῶν ἐπληξεν αὐτὸν κατὰ τοῦ γλῶσσου, διέτρηκε μὲν τὸν χροῶτα σφόδρως, δόξαν δὲ ἐκτεποίησεν ἀνίκηστον, ἥ τις καὶ (239) ἐπὶ πολλοῖς διέμεινε αὐτῷ ἔτι. διὰ τοῦτο ἐπὶ τοιοῦτον βιασθεὶς τὴν σημαίαν περιστείλας ἐν ταῖς τῶν χαμαιδρόμων κατακίβησεν, ὡς μηκέτι ὁρᾶσθαι παρά του. οὗτος δὲ διὰ τῆς νυκτὸς διεσώθη εἰς Γολόην (ὅτε καὶ ἔλεγον οἱ πολῖται «ἀπὸ τὴν Ἀρίστησαν εἰς Γολόην καλὸν ἀνέλκτον, Κομορτέ.») καὶ μεθ' ἡμέρας καταλαβὼν τὴν Βερρόην διακατέχει παύσθαι τοὺς δορυκαλῶτας ἐθέλων (pp. 233₁₂—240₁).

VII, 4. Ὁ δὲ Παλεολόγος ἐν τῷ φεύγειν τῶν ταρμάτων ἡγηθήναι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατενεχθεὶς τοῦ Ἰππου, ἀπώλεσε τοῦτον ἐν ἀμνηστῇ δὲ ὢν καὶ τὸν κίνδυνον ἱστάμενος ὑπὲρ κεφαλῆς ὄρων περιφρόνους, εἰ που γένοντο οἱ αὐτοῦ θεάσασθαι, δὲ τὸν τῆς Χαλκηδόνος πρόεδρος Λέοντα, πρὸς οὗ ἀνέστη ἐκινήθημεν, τὴν ἱεραικὴν στολὴν ἡμικοσμέον Ἰππον ἐκτετακῶς αὐτῷ, ἐν ᾧ ἐπιβάς εἵχετο τῆς φρενὸς τὸν δὲ ἱερωτικῇ ἐκείνου ὄψιν οὐκέτι τέθειται. ἢν δ' ὄρα οὗτος παρηγορηστικῶς τὴν

τορῶν. Α πρωτοστаторът в това време паднал, пожеже конят му се подхлъзнал. Един от неговите слуги веднага му довел своя кон. И когато настигнал самодържеца, той вече не се отделил от него, защото го обичал много. Но тъй като имало голяма бъркотия между бегашите и преследващите, други скити отново настигнали императора. Той се обърнал веднага, ударил преследващия го и погубил не само него, но и други, както разказваха тези, които тогава са били заедно с него. Един скит, който настигнал отзад Никифор Диоген, искал да го удари. Самодържецът го виждал и извикал на Диоген: „Гледай и назад, Никифоре!“ Диоген се обърнал бързо и ударил преследвача в лицето. Ние сме слушали императора да разправя и покъсно, че не бил виждал никогa у човек такава бързина и сръчност. И той добавяше: „Аз бих избил повече скити, отколкото имам косми на главата, ако в този ден не бях държал знамето.“¹ И не преувеличаваше, защото кой е бил до такава степен скомнен? Но разказът и естеството на нещата го караха да разправя понякога и за работите си на нас, заобикалящите го неговни близки, и то при големи настоявания от наша страна. Обаче никой не е чул самодържецът да разказва нещо със самохвалство пред всички хора. Но когато задухал силен вятър и печенезите започнали да нападат, императорът не могъл вече да държи здраво знамето. Тогава един скит, като хванал с двете си ръце дълго копие, го ударил по бедрото, без да му пробие кожата, но му причинил страшна болка, която му останала за дълги години. Това го накарало да сваля знамето и да го скрие в дълбокия храст, за да не го види никой. През нощта се спасил в Голое. (Затова и гражданите изважали: „От Дристра хубава крепост в Голое, Комнина.“) С настъпването на деня пристигнал в Берос² и останал там, за да откупи пленените.

VII, 4. В този ден, когато разбитите отреди бегали, Палеолог³ паднал от коня си и го загубил. Намирайки се в затруднение и всякакви надвисналата над главата си опасност, той се огледал дали няма да го зърне някъде и видял халкедонския предстоятел Лев, за когото споменахме по-горе, облечен в свещени одежди, да му предложи кон. Палеолог ахнал коня и продължил да бяга. И вече не видял онзи свят човек. А Лев бил

¹ Става дума за посещения в преднията бележка оμοфор. ² Дн. Стара Загора. ³ Т. е. Георгий Палеолог.

ἐν τῇ καὶ ἀληθῆς χαρακτὴρ ἐμφαίνων δορυφόρος,
 τροχίμακος μέγας ἀστρονομικός καὶ τὸν ζῆλον
 εἶναι οὐδ' οὐ κατέλιπον ἐνδεκαήμενος καὶ οὐδὲ
 τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκαταβλήτως γινώσκων εἶχε. διὸ καὶ
 ἴσμεν ἄνωθεν εὐρησιὰ συνεπεπιπύκει αὐτῷ λαληνῶς
 καὶ τοῦ θεοῦ ἐξέπειον. ἐξείχετο δὲ τοῦ ἀνδρός ὁ
 Παλαιολόγος διὰ καὶ διαφερόντως ἔταμα διὰ τὸ πε-
 ςὼν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς, εἴτε οὖν διὰ τὴν θεωρητικὴν
 πίστιν τὴν εἰς τὸν ἀνδρα τοῦτον ὁ Παλαιολόγος
 ὁρίων ἐπέχειν ἐπιφανέως, εἰς ἄλλο τι ἢ τῇ προσοίᾳ
 ἀποδρῶν κατὰ τοιοῦτ' ἐν ἀρχιερέα τὸ φαινόμενον,
 ὡς ἔχω λέγειν, διακόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Πατριάρ-
 χων εἰς ἐλπίδι τύπον καὶ συντηρεθῆναι εἰσελκόντων πε-
 ριτρυχάνει στρατιώτης τὸν ἀγαθὸν ἑαυτὸν πρὸς τοῖς
 πενήτοισιν, περισυλλογόντων δὲ αὐτοὺς τῶν Σκυθῶν,
 ὡς ἐν ἀμνηστία τὰ κατ' αὐτοὺς ἔωρων πρὸς τοιοῦ-
 ταις ἀντιχεῖν μὴ ἐξισχύοντες, τῆς τοῦ Παλαιολόγου
 ἐξήρηστο γνώμης πάλαι τοῖτο τὸ (240) γενναῖον
 καὶ ἀκατάλειστον τῆς γνώμης γνώσκοντας. αὐτοὺς δὲ
 κατὰ τῶν Σκυθῶν δομῆσαι συνεβούλευε, τῆς καὶ
 αὐτοὺς παντάναως ἀπεικρίσαντας σοτηρίας κἀν-
 εἴθετα, εἰμας ταύτην ἀνέρασθαι, ἥτις δὲ δι' ἔρωτον
 κατηγὴ τὴν βουλὴν ἐμπειδοῦσαι, ὡς τηρεῖται μᾶς
 γνώμης ἀπείστον γεγονότων τῆς κατὰ τῶν Σκυθῶν
 ἀρετῆς μελέτη ἀπολασθῆναι τὴν σοτηρίαν καὶ τὸν
 κἀνδρὸν ἴδιον ἐκείνου λογιζαμένον". ὁ μὲν οὖν
 Παλαιολόγος σπουδῶν τὴν ἱππασίαν ποιησάμενος
 καίει τὸν αὐτῷ πρῶτος ἱπποταίευστα· ὁ δ' ἐθέλεις
 σκοποδυνάστες κατὰ γῆς ἔκειτο. τῶν δὲ λατῶν μετὰ
 ἀληγίας τὴν ἱππασίαν ποιησάμενος, οἱ μὲν πεπύ-
 κων, οἱ δὲ αὐτῆς εἰς εἰς πλοῖον ἐφ' ὡνηρεθῆ ἄλλοι
 παλαιοστράτας βασιλεὺς ἰουσαν κρησιδύμενοι. ἐν
 δὲ τῇ τῶν Παλαιολόγων ἀρετῇ οὐκ ἐκείνην κατελίσθη-
 ναι ὑπὸ τῶν Πατριάρχων αὐτῆς διακόμενον συνέβη
 τῶν ἱππῶν πληγνέτω κτασσεῖται, αὐτὸν δὲ τηρεῖται
 εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος εἰσελθῆναι. ἀναστῆναι δὲ
 τὴν σφίζουσαν ὁδὸν, ἐπεὶ βυθίος μὴ ἔξην αὐτῷ
 κατὴν εὐρηκέναι, ἐπὶ ἔνδεκα ἡμέραις πλανώμενος
 περιτρυχάνει γυναικὶ τῶς στρατιώτου χήρᾳ καὶ
 ἐπιτενέζεται παρ' αὐτῆς ἐφ' ἡμέρας πρὸς αὐθέντες
 ὡς τοὺς κἀνδρῶν καὶ οἱ ταύτης οἴετ' τὴν σφίζου-
 σαν ταύτην ὁδὸν ὑποδεικνύουσαι. ἀλλὰ ταῦτα
 μὲν τὰ τῷ Παλαιολόγῳ συμβεβῆναι. οἱ δὲ γε τῶν
 Σκυθῶν λογῶδες οὐδὲ κατεῖχον δορυφόρους
 ἀποκτείναντες ἐβουλεύοντο, τὸ δὲ πλῆθος τοῦ κακοῦ
 το πᾶσι τοῦτο οὐ συνεχώρη βουλόμενοι ἀπε-
 ποιῆσαι τοῦτους πρῶς. ταύτης γοῦν τῆς βουλῆς
 κρησιδύσεως δίδοται γνώσις τῷ βασιλεὶ διὰ γραμ-
 μάτων τοῦ Μελισσοῦ, ὃς πολλὰ πρὸς ταῦτα, κτῆ
 ὁροτάμους ἦν, τοὺς Σκύθας ἠρῶντες, ὁ δὲ βασι-
 λεὺς εἰς Βερόνιον ἐν ἐνδοκρίβῳ τῆς βασιλῆος τῶν
 πόλεων τοῖμα καὶ μετοκομίαν ἐκρίνας τοὺς
 δορυφόρους (pp. 240_υ—241_{αδ}).

със свободен дух и проявявал истински характер на архиерей. Имал блага душа и не винаги проявявал ревност към познанията, дори нямал точна представа за светите канони. Затова му се случили неприятностите, за които говорих горе, и загубил трона. Но Палеолог винаги обичал този човек и го почитал особено поради преголивата му добродетел. Не мога да кажа дали Палеолог се удостоил с това божествено явление поради твърде горещото си доверие в този човек или пък божественият промисъл е имал друго тайно намерение, което се проявило във връзка с този архиерей. Преследван от печенезите, Палеолог навлязъл в едно бластно и обрасло с шубраци място и там намерил около сто и петдесет войници. Заобиколени от скитите, като виждали безизходното си положение, понеже не могли да се справят с толкова много врагове, те се доверили на ума на Палеолог, чиято мъжество и непоколебимост познавали отдавна. А той ги посъветвал да нападнат скитите, та като презрат напълно живота си, да го спечелят може би по този начин. „Трябва да закрепим това решение с клетви, за да бъдем всички единодушни в този момент — никой да не изостава в нападението срещу скитите и всеки да смята чуждото спасение и опасност за свои.“ Палеолог препуснал силно и ударил първия срещнат, който залитнал веднага и паднал на земята. Другите препуснали нерешително и един паднали, а други се върнали пак в селестата дъбрава като в дупка и като се скрили, се спасили. Когато Палеолог, преследван от печенезите, се изкачвал на един хълм, равният му кон паднал и тогава той навлязъл в близката планина. Като търсел спасителния път и не могъл да го намери лесно, след единадесетдневно скитане срещнал вдовицата на един войник и няколко дни гостувал у нея. Нейните синове, които също се спасили от опасността, му показали спасителния път. Това се случило с Палеолог. А скитските вождове искали да избият пленниците, които държали, но мнозинството от събраието не се съгласило на това, искайки да ги продадат срещу откуп. Когато това мнение надвило, императорът бил известен писмено от Мелитина¹, който, макар и да бил пленник, подбуждал много скитите към това решение. Императорът, който пребивавал още в Берсе, след като получил достатъчно средства от столицата, откупил пленниците.

Г. е. Никфор Медиско.

VII, 5. Καταλαμβάνει δὲ τρεκαῦτα καὶ ὁ Τυτοῦ τὸν Ἰστρὸν μεθ' ὧν ὑπεπεσέσθαι Κομόνιον, οἱ τὴν ποσειδίην λείαν καὶ τὸ πλῆθος τῶν δουραλοῦτων θεουόμενοι τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σκυθῶν ἔρσαντο ὧς: „ἡμεῖς μὲν τὸ αἶμα καταλύοντες εἰς ὑμετέραν ἡλθόμεν βοηθεῖαν τὴν ποσειδίην ὁδὸν ἀστυκώτες ἐφ' ἧ καὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἐκείνης συγκοινωνοὶ γενήσοιθα. τὸ γὰρ ἡμῖν ἴσως συνέσπευχόν· καὶ οὐ καὶ περὶ αὐτῆς ἀποκαταστήσῃται· ἐν γὰρ ἐκ προσορίσεως τοῦ πολλοῦ καὶ τοῦ κινδύνου ἐπὶ τῇ ἐκείνῃ ἐληλεῖσθαι οὐδὲ αὐτὰ τοῦτον αἰεὶ ἔσμεν, ἀλλ' ὁ προσορίσεως τὸν πόλεμον βιασείας. ἢ γοῦν κοινῇ μεθ' ἡμῶν τὴν λείαν πάντων διαμερίσασθαι ἢ ἐντὶ συμμάχων πολεμίους ἡμῶς ἔξετε.“ πρὸς τοῦτο ὤνευσαν οἱ Σκυθοὶ. τῶν δὲ Κομόνιον τοῦτο μὴ φερέντων σφοδρῶς ἐπὶ μέσον ἐνέειν ἀνασχερρύνεται πόλεμος καὶ κατὰ κράτος οἱ Σκυθοὶ ἡττηθέντες εἰς τὴν καλουμένην Ὀζολίμην μόλις ἐσώθησαν. σκενομένοι δὲ παρὰ τῶν Κομόνιον ἐφ' ἱκανὸν ἔκλειπε διέτριβον τὴν μετὰ τὴν μὴ ἀποθαρρύντες, ἢ δὲ τῶν παρ' ἡμῶν Ὀζολίμην κατονομαζομένη μεγίστη μὲν ἔστι καὶ τὴν διήμετον τε καὶ περίμετρον καὶ τῶν ἔσπον δῆσαιτην γηγενήτων παρὰ τοῖς γεωγράφοις λιμῶν μικροῦς εἰς μεγέθους λόγον ἔλλειπον· καὶ τῶν ἱκανῶν Βουτῶν ὑπερθεῖν καὶ εἰς αὐτὴν μέγιστοι τε καὶ κάλλιστοι συρρέουσι ποταμοὶ· καὶ κατὰ τότον πολλὰς τε καὶ μεγάλας καὶ ποταμώδεις ἔσται ἀνέκρουσι γῆρας, ὡς εἶναι κἀκεῖθεν δῆλον τὸ βέβαιον εἰς λίμνης ἐπέσθαι τί ἐστιν. Ὀζολίμην δὲ κατονομαζομένη, οὐχ οὐ κακοῦ κινος καὶ βασιλῆος ἀναδίδουσα ἀποφορεῖν, ἀλλ' οὐ ὀνόματι ποταμοῦ ἐκφυγέσθαι τῇ λίμνῃ (τοῖτον δὲ τοῖς Ὀζολοῖς Ὀζολος ἢ ἰδιότως ἀπεκάλειτο γλῶσσαι) καὶ παρὰ τοῖς ὄχθους τῆς λίμνης πάλαι μενέσθαι Ὀζολίμην τὴν κοινὴν προσσηγορεύεται λίμνη μετὰ προσθήκης, οἷον, καὶ τοῦ ν' γένους. (242) καὶ ἀπὸ μὲν τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων οὐχ ἐβρησάμην συναλαθὲν ἐκβαλεῖν Ὀζολοῦν σιγάειναι, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀπογράφου Ἀλεξίου τότε πάντες ὀνομαζομένην ἐκείνην ἀνέκρουσιν τῶν τότε δεδομένων τοῦτον. τὸ μὲν αὖτε παρὰ τῆς λίμνης ὡδὲ πη ἔχεται, [ἴσως] παρ' ἡμῶν τὸν πρώτον ἱστοροῦμεν, ὅτι δὲ ἐκβαλεῖται, ἐπὶ τοῦ ἀπογράφου Ἀλεξίου τοῖς πολλοῖς καὶ παντοῦ ἀνακρίσεως γῆρας μὲν ἀπ' ἐκείνου, γῆρας δὲ ἀπὸ τῶν ἐκφυγόντων ἐχθρῶν πολλὰς ἐκλῆβαν οἱ τότε προσσηγορίας, τοιοῦτον δὲ τι καὶ ἐπὶ

VII, 5. В същото време до Истръ пристигнал и Титуш с привлечените от него кумани. Като видели толкова голяма плячка и толкова пленници, те казали на скитските вождове: „Ние навуснахме домовете си и ви дойдохме на помощ, изминавайки такъв път, за да участвуваме както в опасностите, така и в победата. И тъй като ние сме си свършили цялата наша работа, не трябва да ни отправят сега с празни ръце. Ние не дойдохме умишлено в края на войната и за това не сме причина ние, а самодържецът, който започнал по-рано битката. И тъй или разделете цялата плячка с нас, или ние не имаме място за съюзници за врагове.“ Скитите отхвърлили това предложение. Куманите не понесли това и помежду им избухнала ожесточена битка. Скитите, разбити напълно, едва се спасили в така наречената Озолима¹. Обградени от куманите, те останали там доста време, без да се осмелят да излязат. Езерото, което ние сега наричаме Озолима, е най-голямото по диаметър и периметър и не отстъпва по големина на никое от езерата, споменавани някъде от географите. То лежи над Стоте хълма² и в него се стичат най-големите и най-красиви реки. На повърхността му стоят многочислени, големи и товарни кораби, та и по това може да се заключи колко голяма е дълбочината му. Наречено е Озолима не защото надала някакво лошо и тежко изпращане,³ а защото някога до езерото дошла хунска войска (тези хуни на прост език били наречени узи), която се разположила на лагер по бреговете на езерото. Затова то било наречено Узолима, като е била прибавена, мисля, гласната „у“. У старите автори ние никъде не намираме, че там е идвала хунска войска. Но тогава, през времето на император Алексий, всичките [узи], стекли се там отвсякъде, дали това име на местото. Въпросът около езерото трябва да стои така, както ние за пръв път сега разказахме, за да посочим, че през време на многото и различни походи на императора понякога той, понякога стигащите се врагове са дали имена на много места. Пъдооно нещо зная и за македонския цар

¹ Дн. езеро Растин при устието на Дунав в Северна Добруджа. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 105, 498. Според *O. Fritzak*, Ein hunnisches Wort, Zeitschrift der deutschen morgenländ. Gesellschaft, 104, 1954, стр. 124 и сл., това е днепровският лиман, а първата част на думата Озъо е тюркското име на Днепър — Озъ. Вж. *Либарски*, Анна Комнина, стр. 535, бел. 774 и там посочената литература. ² *Златарски*, История, II, стр. 96, приема, че това е дн. Северна България между предпланините на Стара планина и Черно море. Според *J. Hamel*, Das Volk der Sackgatten, Anecdota orientalia memoriae Alexandri Cosma de Körös dicata, Budapest, 1942—1947, стр. 21—22, и картата в статията на *M. Györfi*, La première mention..., стр. 500, Стоте хълма била разположена в Добруджа. Вж. *Либарски*, Анна Комнина, стр. 535, бел. 771. ³ Озъ значи „малка мина“ или „мисия“, а Узи — „езеро“. Според *P. Diaconu*, Les Peichénegues au Bas-Danube, Bucarest, 1970, стр. 121 и сл., Ана обръща името на Озолима, блато в Северноизточна България, с името на Азовско море.

Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Μακεδόνων βασιλέως κατα-
μινθάνον, καὶ γὰρ ὅπου μὲν Ἀλεξάνδρεια ἢ καὶ
Πύρριον, ὅπου δὲ ἢ Ἀλεξάνδρεια ἢ καὶ Ἰνδύος
ἐπ' ἐκείνου ἀνάμνηται, ὅρμεν δὲ καὶ ὅτι οὗτος Ἀντιστόχου
ἑνὸς τῶν ἀρσενίων οὐρανιστῶν Λασιμαχίαν κα-
τανομήσασθαι, ὡς αὖ ὅτι κατασκευάσας, εἰ καὶ ὁ
βασιλεὺς Ἀλέξιος ζῆλον Ἀλεξάνδρου ἀναλαμβάν-
οντι μὲν ἐξ ἑλκῶν ἢ συρραγμάτων ἢ προσκεκλη-
μένων παρ' αὐτοῦ περὶ τοῖς τότε ἀντιπάλαιον
καυτοῦτος ἢ ἀρτίον αὐτοῦ καταπράττει τοῦ ἐκείνου
προσπαθούτος τοῖς τότε μετέδοκε, τοσαῦτα μὲν περὶ
τῆς ἀναμνήσεως Ὀχολύμνης ἐπαρτήθησαν ἰσχυ-
ρίσασθαι, οἱ δὲ Κομανοὶ, ἐπεὶ ὑπὸν τῶν χρησι-
μῶν εἶχον, παλαιόδοξον εἰς τὰ ἴδια ἐφ' ὧν τὴν
χρησὶν συρραγμάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαυθῶν
ἐλασσοτρέφον (pp. 242₁–243₂₀).

VII, 6. Συνήγαται ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς κεί-
μενος εἰς Βεροῦν, ἔχοντιζεν τοὺς ἀρχαλῶντες καὶ
τὴν λοιπὴν ὅπων ὀπλιτικόν. τότε καὶ ὁ φιλάνθρωπος
ἀρχὴς ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπαναρχήσας ἐκείσε κα-
ταλαμβάνει τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν συνήθη τοῖς
Λατίνους ἀποστέλλει οὐκ ἐπισπόμενος ἀπὸ τῶν
τῶν οὐκ καταλαβόντων συμμάχων ἀποστέλλει οἱ ἰπ-
πεῖς πεντακισσοί, φιλομνησόμενος τῶν τῶν τοιοῦ-
των ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ σθένος χιτῶνα προσέμε-
νει, ὑπὸν αὖν ἐκείθεν ὁ αὐτοκράτωρ μετ' ὧν
αὐτοῖς συνελέξατο ἀποστέλλει καταλαμβάνει τὴν
Ἀδριανούπολιν. οἱ δὲ Σαυθοὶ διειρηθέντες (243)
τὸ μεταξὺ τέσσαρ μέσον Γούλιν καὶ Λασιπόλιν
κατὰ τὴν λεγομένην Μυρσίλλαν τὴν χώραν ἐπύ-
ξαντο, ὁ δὲ γὰρ αὐτοκράτωρ τὰ κατὰ τοὺς Κομανοὺς
πεπαιδευμένους, ἐπεὶ προσδύναται ἐπαπαρτέναι ἦσαν,
ἐδεδίει τὴν ἐκείνων ἔλυσαν ἐφορῶμενος μετὰ
ἐκείνου τῶν Σαυθῶν καὶ τοῖς πρὸς τοὺς
Σαυθοὺς χρισσοβόλλους λόγους ἐφροδύναται ἐπὶ
ἐκείνου, ὡς εἰ μὲν πισθεῖεν οὐκ αἰσίου καὶ
δαίειν ὀνήρους, ἀνακλιτοὶ αὐτοῦ τῆς ἐπὶ τὸ πρῶτον
σοφῆς καὶ παρὰ κενόσιν μέντοι ἐν τῷ προκειμένῳ
κατὰ καὶ οὕτω χρηστὴν αὐτοῖς διακρίσιν τὰ χρησὶν
ἐκείνου γὰρ αὐτοῖς κατὰ τῶν Κομανῶν χηρῶσθαι,
εἰ τὸν ἴσχυον αὐτοῖς καταλαβόντες πρὸς τὴν πρῶτον
χρησὶν ἐπιχειρήσιν· εἰ δὲ γε οἱ Σαυθοὶ μὴ πεί-
σονται, αὐτοῦ πρὸς καταλαβόντες αὐτοῖς καὶ ἐπαρτέ-

Александър, защото на негожо име е била
наредена и Александрия в Египет, и Але-
ксандрия в Индия. Знаем също, че и Лизи-
махия е била наречена по името на един от
неговите войни — Лизимах. И тъй не бих
се учудила, ако и цар Алексий, подражавайки
на Александър, е дал в известни случаи нови
имена на местата според племената, които
се опънали против него или били извикани
от него на помощ, а в други случаи им е
дал собственото си име за спомен от подви-
зите, които сам извършил. Толкова трябва
да се каже за изясняване въпроса около го-
респомената Озолима. А куманите, понеже
им липсвало продоволствие, се върнали у
дома си, за да си го набавят и отново да се
насочат срещу скитите.

VII, 6. През това време¹ пребиваващият
в Берое император събирал сили, въоръжавал
пехвиците² и цялата останала войска. В
същото време там се срещнал със самодър-
жеца и фландърският граф³, който се
връщал от Ерусалим. Той се заклея по ла-
тински обичай и обещал, че с пристигането
в отечеството си ще му изпрати като съ-
юзници петстотин рицари. И тъй императорът
почел щедро знатния мъж и го изпратил до-
волен за отечеството му. После самодържецът
се вдигнал оттам с войските си, които съ-
брал отново, и пристигнал в Адрианопол. А
скитите преминали планинските теснини, които
се намирили по средата, и построили лагера
си между Голос и Дикпол, край така наре-
чената Маркел⁴. Самодържецът, изучавайки
се за положението около куманите, тъй като
се очаквало тихото връщане, се боял, като
подозирал, че ще дойдат. И тъй той извикал
Синезий⁵, снабдил го с хрисон⁶ до ски-
тите и го изпратил с поръчение, ако се съ-
гласят да сключат договор и дадат залож-
ници, да ги задържи от по-нататъшното на-
предване, да се грижи да останат на
местото, което са заели, и при тези условия
да им достави богато продоволствие. Той
мислел да ги използва против куманите, ако
те отново дойдат до Истър и се опитат да
минат по-нататък. Ако скитите не се съгласят,
той да ги остави там и да се върне. Спомена-

¹ Според Chabaudon, пак. съч., стр. 327, това е било през последните месеци на 1087 г., а според А. Матарски, История, II, стр. 195 — през 1089 г. За разните мнения по въпроса за хронологията вж. н. Васильевский, Византия в пленени, стр. 61, боз. 2. Вж. друга литература у Любарский, Анна Комнина, стр. 585, бел. 777. ² Т. е. окупените от Алексий пленени рожен (вж. н. VII, гл. 4). ³ Роберт I Бургундски, който тогава се връщал от поклонение в Ерусалим. ⁴ Според Матарски, История, II, стр. 196, бел. 1 — крепост, която ще трябва да се върне на цар Бакаджик при с. Войник. По-правдоподобна изглежда локализацията на В. Араманов, Сборник Цанева — Преслав, I, София, 1929, стр. 191 и сл., който поставя тази крепост при Кривопол. Вж. също за литературата по въпроса V. Bekker-Idel, Die Protobulgarischen Inschriften, Berlin, 1958, стр.

19. ⁵ Византийски посланик.

ψαι, κατέλαβε τούτους ὁ βῆθλῆς Συρίους καὶ τὰ κινύα προσομιλήσας ἐπεισεν ὑποκλιμένους γενέσθαι τῇ βασιλείᾳ. κάποιος προσκαρτερῶν πάντας αὐτοὺς θεοσεύας ἤϊον πᾶσαν περιεστῶν σκεπτάμενος πρόησαν. ἐκπαισθέντες δὲ αὐτῶν οἱ Κόμανοι παρεσκευασμένοι πρὸς τὸν κατὰ τῶν Σκυθῶν πόλεμον, καὶ μὴ ἐντιγόντες αὐτοῖς, ἀλλὰ μεμαθηκότες τὴν τοῦτων διὰ τῶν κλεισοφυῶν ἔλευσιν, καὶ ὅτι τὴν Μογγέλλαν καταλαβόντες εἰς εἰρηναίως ἦλθον μετὰ τοῦ βασιλέως σπονδῶς, ἐξαποδύνται διελθεῖν πρὸς κλισίας καὶ παραβαλεῖν τοῖς Σκύθαις. ὁ δὲ πρὸς τοῦτο ἀνένειυσε προεφθαλμῶς σπεύσασθαι μετὰ τῶν Σκυθῶν εἰπὼν, ὡς „οὐ χρεῖα τὸ παρὸν βοηθείας ἡμῖν λαβόντες ὡς ἐκ ἐκπαισθέντων“, καὶ φιλοφρονησάμενος τοὺς πρόσβας δῶνά τε ἐκπῶ ἐκδοῖς μετέειπεν ὑπέσπειν. τοῦτο θάρσος τοῖς Σκύθαις ἐπέβαλε καὶ παραπλανήσας τῆς προτέρας ἀπανθρωπίας εἰρηστὸν ληϊζόμενος πρὸς παρεκκλινέναν πόλιν καὶ χεῖρας. ὥστε αὐτὴ γὰρ ὡς ἐπείκει ἔπαιν τὸ βίβαντα καὶ σπονδῶς φυλάττειν οὐ πέφυκε. τοῦτο θεωρῶμενος ὁ Συρίους ἐπανέστηται πρὸς τὸν βασιλέα ἀπ᾽ ἄγγελος μηνυτῆς γεγονὸς τῆς τῶν Σκυθῶν ἀνταρμιολογίας (244) καὶ παραβίασιν. τὴν Φιλιππούπολιν δὲ τοῦτων καταλαβόντων τοῦτο μεμαθηκὼς ὁ βασιλεὺς ἐν ἀμνημονίᾳ καθίστατο ἀποχρώσας πρὸς τοσαῦτα πλήθη μὴ ἔχων δυνάμεις, ὥστε ὅλος τὴν μεσσηνίαν μάχην ἀπαδέξασθαι, ὅποιος δὲ ἐκεῖνος ἐν ἀμνημονίᾳ πύρους εὐρίσκειν, καὶ μηδ' ἀποσπῶν καταπίπτειν ἐν περιστάσειν εἰσθύνει, δὲν ἔγνω δὲ ἀκροβολισμῶν καὶ λόχων τὴν τοῦτον μελετῆσαι καθοίρειν. καὶ οὕτω στοχαζόμενος τῶν τόπων καὶ τῶν πόλεων, ἐνθα καταλαμβάνεται ἐκείνῃ πρώτῃς ἔμελλον, αὐτοὺς ἐπείρας τὴν τοῦτων προεπτελέσμενος ἔλευσιν. ὁ δὲ κοπέρας τοὺτους μεμαθηκὼς τόσον τὸν καταλαβόντων, ἐκεῖνος τὸν τοῦτων πρώτῃς προκατελάμβανει, καὶ ὡς δύναμις δι' ἀκροβολισμῶν καὶ λόχων πόρρωθεν πρὸς αὐτοὺς ἀπεμύχετο, ὡς μὴ ἐγκρατεῖς αὐτοὺς γίνεσθαι τῶν φρονήτων. καταλαμβάνοντι τοὺν ἄμωνα οἱ τε Σκύθαι καὶ οὗτοι κράτος τὸ Κύφελλα ἐπεί δὲ τὸ ἐλπιζόμενον μακροφρονῶν οὕτω κατέλαβε, γινώσκων ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀξικνέμενον τῶν Σκυθῶν καὶ ὅρων αὐτοὺς ἤδη καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδαν καταλαμβάνοντας τῶν πόλεων ἐν τῇ χειρὶ πολλῶν ἐν ἀμνημονίᾳ ἦν. καὶ μὴ ἀποχρώσας δυνάμεις πρὸς τοσαῦτα πλήθη ἔχων τὸ μὴ χεῖρον, ὁ φρασ, βέλων λογιζόμενος πρὸς εἰρηναίως αὐτῶν ὡς αὐτὸς σπονδῶς. ἔρωτῃ γὰρ πρὸς

тият Синезий отнѣсь при скитите и като им казал това, което трябва, убедил ги да се съюзят с императора. И докато бил там, той удостои с вниманието си всички и премахнал всеки повод за недоволство. Но куманите, които се приготвили за войната със скитите, се върнали отново. Като не намерили скитите и научили, че те са преминали през теснините, достигнали са до Маркела и са влезли в договорни отношения с императора, те поискали позволение да преминат теснините и да нападнат скитите. Императорът им от казал това, понеже успял да сключи вече мир със скитите, и добавил: „Засега нямаме нужда от помощ. Получете щедри дарове и се върнете.“ И той отправил приятелски пратениците, като се отнесъл с тях ласкаво и им дал щедри дарове. Това дало смелост на скитите и като нарушили договора, те се върнали към предишното безчовечие и грабени близките градове и земи.¹ Изобщо всички варвари са неустойчиви и нямат обичай да спазват договорите. Когато виждал това, Синезий се върнал при императора и като очевиден му съобщил за неблагодарността и вероломството на скитите. А когато те дошли до Филиппопол и императорът научил за това, той се намерил в тежко положение, защото нямал достатъчно войски срещу толкова големи плъчища, за да може изобщо да завърже с тях сражение. Но какъвто си бил майстор да намира изход от затрудненията и бил свикнал да не пада ни най-малко духом в опасностите, той решил, че трябва да ги унияжи със стрелане отдалеч и със засада. И тъй той узнавал местата и градовете, където скитите възнамерявали да стигнат на сутринта, и сам изпреварвал вечерта тяхното идване. Ако се научавал, че те искат да достигнат вечерта до някое място, той отивал там сутринта. И доколкото можел, той се бил с тях отдалеч чрез престрелки и засади, за да не могат да завладеят крепостите. Така и двете страни — и скитите, и императорът — дошли до Кипсела.² Тъй като очакваната заемна войска не била още пристигнала, самоотържелът бил в затруднение, защото познавал бързината на скитите и виждал, че те бързо идват вече до самата царина на градовете. Нямайки достатъчно войски против толкова големите плъчища, той, както казват, избрал от двете злини по-малката и склонил отново към преговори за мир. И тъй, като пратил при тях

¹ Събитията, последвала след нарушението на мира от печенегите, според Chalandon, пос. съм., стр. 119, станали през 1088—1089 г. ² Др. гр. Иисала.

θεῖς ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς τὰ περὶ εἰρήνης· οἱ δ' αὖτις ἦν ἀπὸ βασιλείας ἐπέλθον διελθόντες. προσέβησαν δὲ πρὸ τῶν εἰρηνηκόων ἀποστόλων παραγενέσθαι ὁ Νεόντης· πέμψαι τοὺς ὁ Μι-
τλητρός, ὥστε παρηγόρεις ἐξάγειν ἐκ τῶν παρούτων
χωρὸν· οὐ δ' υἱὸς εἰς τὸν γενομένη πόλεμον
ἐστειρον κατὰ τὸν *τόπον ὁξέως κατὰ τὸν Πασ-
τικὸν ὁρμήσας, καὶ παρασυγίς παρὰ γυναικὸς
Δικηίδος ἑάλω διὰ αὐτοῦς ἄτης εἶσα τῶν
ἰουδαίων ἑλκεσθεῖς. οὐ γὰρ κεφαλὴν ἀποκηρυχθεὶσαν
ἐπὶ τὸν οὐρανόν· ἐξ αἰχμασίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
ἐπὶ δὲ τῆς ἀπορήτου θλίψεως ἐπὶ τριῶν νυκτῶν
ἐκείνης διὰ χειρὸς ἡδονῆς ἔλασαν τὸ στέφανον ὁ
πῶς τελευτῇ, οὐκ ἐπὶ πολὺ δὲ τὰ τῆς εἰρήνης
τοῦ Σανκτὸν ὄψεαι, ἀλλ' αὖτις πρὸς τὸν ἴδιον
ἐαυτοῦ ὡς κότες ἐσθλαίοντες, ἀπείκοντες οὐκ ἀπὸ
τῶν Κυβέλλων καταλαβάνονσι τὸν Ταυρόκακτον,
καὶ κεῖ παρασχισμένους, βίβλουντας πικροκρίμους
κρημνισμένους (pp. 243₉₀—246.).

VII, 7. Ἐπαρος δὲ ἤδη ἀναφανέντος ἐκείθεν εἰς Χερσαίαν πολιν ἔρχοντο, ὃ δὲ βασιλεὺς εἰς τὸ Βουλτοπόρον ποταμὸν διακρίβων οἰκίαν ἐν ἀναβολαῖς ἔην, ἀλλὰ μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπαυμνόμενος ἰκανὸν λόγους ἅπαντας καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς ἀρχοντοποῦλους καλούμενους νέους, ἀσπιφινεῖς πάντας τὸ γένειον, τὴν ὁμήν ἀντιστάσεις προσέταξεν ἐξ ὀπισθίων τοῖς κατὰ τὸ ὄρεον τῶν ἀμαξῶν ἰσταμένους προσβαλεῖν. τὸ δὲ τῶν ἀρχοντοποῦλων τάγμα παρὰ Ἀλεξίου πρῶτος ἐφείρητο. ἀσπασίαν γὰρ ἐχούσης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς διὰ βραχυῖαν καὶ ἀνέκαθεν αἰκατεράων σὺν ἀλεξάνδρῳ ἀπαιταρόθεν τοὺς τῶν ἀποπεμπιμένων στρατιωτῶν εἰς ἐξ ἑνὸς τε μὲν ὕψος καὶ πύλεμον καὶ ἀρχοντοποῦλους ὀνόμασεν ὥσαντι ἐξ ἀρχόντων εἰς ἐς γενεάς, ἐκαστὸν τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν τῶν γένειον εἰρήνειαν τε καὶ ἀνδρείαν ἀναφερόμενοι καὶ οἷτοι θούριδος ἀλλοῆς κατήσαντο τε καὶ ἀνδριώτεροι γένοντο τοῦ καυροῦ τοῦτος πόλεμος καὶ βρώμεν ὑπαγορευόμενος. τοιοῦτον δὲ τὸ τῶν ἀρχοντοποῦλων τάγμα, ὡς ἐν ἄλλῃ εἰπὼν, εἰς δύο χιλιάδας συμποσώμενοι, ὡσπερ ποτὶ καὶ τοῖς Λάκωνιν ἐφείρατο ὃ ἱερὸς λεγόμενος ἰσχος. οἷτοι τοῖσιν οἱ νεώτεροι ἀρχοντοποῦλοι ἐσταλμένοι πολέμου ἦσαν, οἱ δὲ κατέσταντο τοῦ πλοῦτος

патеници, той се осведоми за условията на мира. Те пак изпълнили желанието на императора.¹ Но Невин² успял да мине на страната на императора, преди да се сключи мирът. И тъй Мигидин бил изпратен да събере храна от околните селища. В началата по-късно битка при селището* неговият син, който се втурнал буйно срещу печенезите, увлечен от една скитинка, бил дръннат с желязна кука между колите и пленен. По молба на неговия баща императорът откупил отрязаната му глава. Баща му умрял, след като поради непоносима скръб удрил три денонощия с прашечен камък гърдите си. Но мирът със скитите не траял дълго. Те като кучета се върнали отново на собствените си повръщания.³ Византийци се от Кипсела, те дошли в Тавроком⁴ и като презимували там⁵, опустошавали околните селища.

VII, 7. А когато пролетта вече настъпила,⁶ те отишли оттам в Хархинол. Императорът, който пребивавал в Булгарофигон⁷, не се бавил повече. Той отделил достатъчна част от войската, всички отбрани войници и самите така наричани архонтопули — млади войници, които до един били с току-що покосила брада, но с неудържим устрем, — и им заповидал да нападнат отзад скитите, които стояли начело на колите. Дружината на архонтопулите се среща за пръв път при Алексий. Тъй като римейската държава останала без войска поради нехайството на предишните самодържавци, [Алексий] събрал отвсякъде синовете на загиналите войни, обучил ги във военно изкуство и ги нарекъл архонтопули, като че ли са били синове на архонти⁸, за да ги подсеца името им за благородството и мъжеството на техните родители и така самите те да си спомнят за неукротимата войниственост и да станат по-храбри, ако моментът изисква от тях смелост и сила. Тази дружина на архонтопули, за да бъде кратка, се състояла от две хиляди души, какъвто е бил някога така нареченият свещен отред на спартанците. И тъй тези току-що събрани архонтопули били изпратени и отишли да се бият. Но скитите били на засада в дъното на теснината и на-

¹ Свиред *Василевски*, *Византизм и печенети*, стр. 146 и сл.; Ана Комнина отнася този договор към зимата на 1089—1090 г. Вж. и *Златарски*, *История*, II, стр. 197, бел. 1; *Chalandon*, пос. съм., стр. XXV и сл. За други мнения в литературата вж. у *Любарски*, *Анна Комнина*, стр. 536, бел. 780. ² Печенешки вояди, (Притча, XXVI, II). ³ Малко селище, недалеч от Одрин. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 198, бел. 2. През зимата на 1089—1090 г. Вж. *Chalandon*, пос. съм., стр. 120, бел. 1, 124. ⁴ Пролетта на 1090 г. Вж. *Chalandon*, пос. съм., стр. 120, бел. 1; *Златарски*, *История*, II, стр. 198. ⁵ Ди. Габасеки. ⁶ Както личи от следните редове, под аржонти тук се разбират висши военни лица, прочути със своята държавност.

προολογίζοντες Σκόδα τὸς τοῦτων ἐρρόδους ἐπετί-
ροισιν καὶ θεωρήσαντες τοῦτους κατὰ τῶν ἡμαξῶν
ἀσφαλισμένους ἄσχετον ῥύστην κατ' αὐτῶν ἔκριναν, καὶ
ὑπερμέγαν τῆς συμπολοκῆς κατωσείσεως λίπανον τῶν
ἀσχετονπολλῶν (246) ἐσσεὶ τραυκάσαι ἐκθύμας μα-
χόμενοι, περὶ δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον βίβιον ἔστανεν
ὁ βασιλεὺς, δάκρυα θυμῷ ἐκρίων καὶ θυμοσὶ
βασιτικῷ καθάπερ ἀπόδημον ἀνακολούμενος. ἡγή-
σαντες οὖν αἱ Παιζινάκαι τοὺς ἀντιταγμένους διὰ
τῆς Ναρωνιόλεως διελθόντες ἀποστρίψαν πρὸς
τὸν Ἄπρον ἑλπίστα λήγόμενοι, τῇ γοῦν προσηρᾷ
μεθόδῳ χρησίμευον αἰθεὶς ὁ βασιλεὺς προκαταλαμ-
βανει τοῦτους καὶ εἰσεύων εἰς τὸν Ἄπρον οὐ γὰρ
προσῆσαν αἰετὶ ἀποκυνέουσι διπλίμεις, καθάπερ πολλὰ-
κις εἴρηται, πρὸς μάχην τοῖς ἀντικατασχεμένους.
τοιγαροῦν γινώσκων αὐτοὺς κατὰ τὰς αἰγὰς ἡλίου
εἰς προσηρὴν ἐξερχομένους μετακαλεσόμενος τὸν
Τατίκιον, οὗ δ' λόγος ἐν πολλοῖς εἰρήμην, ἐντετέ-
λεστο σημεπωραλίστην μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε καλοῦμαι-
νους ἡνδραγαθίμους αὐτὸν ἀνείρεν καὶ αὐτὸν περὶ τῆς
θεραπείας αὐτοῦ οὐκατέμωρον τοὺς λογάδας καὶ τοὺς
Λατίκους ἀπαντας καὶ κατὰ τὸν περὶ ὁρῶν εἰς
Συνήτικας ἐκδρομὰς διανοσθέντας τηρεῖν, εἰδὼς
ὅτι οὕτως τοὺς Σκόδας εἰς προσηρὴν ἐξίοντες τῆς
ἰδίας πέφυκτο γινέσθαι πυρραβιολῆς στοχάζοντο, καὶ
αὐτῶν τρωακάσαι ὅλους βυτῆρας ἔκδοοντο, ὁ δὲ κατὰ
τὸ ἐντεταλμένον πεπονηκώς κτείνει μὲν τραυκάσους,
ἱπποῦς δὲ καὶ ζώοντων ἀγχι εἰς τὸ ἐντετέλεστο; κατε-
λαμβάνουσιν οἱ παρὰ τοῦ Φλάουχα ἀποσταλέντες
ἱππεῖς ἑκατόν (ὅσα πεντακάσια χίριασμα κομύ-
ζοντες τοὺς ἑταίρους ἐκτρέφοντες τὸν ἀσκήμον ἐκαστὸν
πρὸς τοῖς πενήτησιν) ἀλλὰ καὶ ὅσους τῆς προκη-
μένης αἰτίας χάρις εἶχον ἱπτάμενα, ἀποδεδομέναι
τοῦτω τιμῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς αἰετὶς δεξαμένους
τιμῆτους ἱπποῦς ἀπεδέδωκε τὰς χάριτας. ἡγγελίας δὲ
ἐκ τῆς ἐξῆς κωκυθαρούσης, ὅσον ῥῆθ' ἀπλῆσθητα
τὸν τῆν Νίκαιαν φρουροῦντα, ἐν ᾗ συνήθηται μὲν
τῶν Περσῶν παρὰ τὴν ἀποκατεῖ, οἱ δὲ τὸν τὴν
Περσῶν φρουροῦντες Τούρκου ἀμυρῶν ὀνομάζοντο, τὸν
Ἀπελχασίμ κατὰ τῆς Νικομήδους, ἀποστέλλει τοῦ-
τους πρὸς φυλακὴν τῆς πόλεως (pp. 246_v—247₂₀).

VII, 8. Τότε δὲ καὶ ὁ Τούρκος τῶν τοῦ βασιλέως
παρὰ τῆν πόλιν πολυποχρῆ ὄχλησεν καὶ τοὺς τῶν
Παζινίκων μετ' αὐτοῦ συνηοὺς πολέμους βεβη-
κωθεὶς ἐνκαρτίαν εἰρῶν δέον ἐλογίσαστο στόλον κατ-
σκευάσαι (p. 248₁). — — — καὶ γὰρ τουτονὶ τὸν

блюдавали напредването им. И като видели, че са се насочили към колите, хвърлили се с неулържима сила срещу тях. И станалия ръкопашен бой надналя, сракавайки се храбро, около триста архонтопули. Императорът много време скърбял дълбоко и проливал по тях горещи сълзи, зовейки всекиго по име, като че ли бил само заминал някъде. И тъй, като надналя противниците си, печенезите преминали през Харкопол и опустошавайки всичко, свърнали към Апрос¹. Императорът си послужил отново с предишния начин, напреварил ги и влязъл в Апрос. защото, както казахме много пъти, той немал достатъчно бойски, за да влезе в сражение с противниците. Ето защо, узнавайки, че те на разсъмване ще отидат за продоволствие, той извикал Татикий, за когото става дума на много места в разказа, и му поръчал да посме със себе си тези, които минавали за най-храбри от агурите², отбраните от личната му гвардия и всички латиняни и като станат рано сутринта, да наблюдават излизанията на скитите, така че, когато видят излизанията за продоволствие скити да се отдалечават много от своя лагер, да ги нападнат с всички сили. Татикий изпълнил заповедта, убил триста души, а довел и доста пленници. Какво станало след това? Пристигнали изпратените от флайдърски граф около петстотин отбрани рицари, които му довели като дар сто и осемдесет отбрани коня. Но те му продали и всички измислини коне. Императорът ги приел и им се отблагодарил достойно. Той изпратил тези рицари да палят Никомидия, повеже получил от Изток известие, че против нея готови поход управителят на Никея Апелхасим³, когото персите обикновено наричат сатрап, а турците, които сега са господарни на страната на персите, зоват емир.

VII, 8. Тогава и Чаха⁴ осведомен за различните затруднения на императора на Запад и за непрекъснатите войни на печенезите с него, намерил годен момент⁵ и сметнал, че трябва да има флота. — — —⁶ Този Йоан Дука бив изпратен от самодържеца в

¹ Ἄπρος или Ἄπρος — римската колония Апри на запад от Родосто, или Кестридж на Колжа дере, южно от Авробола. Вж. *Zlatarski, История*, II, стр. 199, бел. 1. Според *B. Leff, Anne Comnene, Alexiade*, Paris, 1943, II, стр. 120, това е Адрясса. Вж. и *Chalandon*, пос. съч., стр. 127, бел. 6. Според *K. Müller, Itineraria Romana*, Stuttgart, 1916, кол. 518, Апри е Инеджик, а според *G. Lampousiades, "Οδοπορικὸν Ἄπρος—Κεραιῶν, Θερμακίῶν*, II, 1929, това е Керменев. ² Агури се наричали обикновено младежите с току-що повзрял мъж на брадата. Тук думата е употребена в значение на млади служители, които влизали в личната гвардия на императора. ³ За история на Абул Касим Ана Комнина пише още в кн. VI, гл. VI, по как според *Chalandon*, пос. съч., стр. XVI, 103, бел. 2, стр. 126, бел. 2, тя се улича и разказва и за по-късни събития. ⁴ Емир на Смирна, който си бил поставил за цел да създаде огромна империя със столица Перитред. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 126. ⁵ Според *Chalandon*, пос. съч., стр. 126, бел. 2, успежите на Чаха, за които пише Ана Комнина, трябва да се отнесат към 1088—1089 г. и само походът на Константин Даласян — към 1090 г. ⁶ В пропуснатия откъс Ана Комнина разказва как с построената флота Чаха превзел някои острови, между

...*ἰούνην Ἰουάννην εἰς Ἐπίδαμνον δ' αὐτοκράτορ μετὰ στρατιᾷ ἀδυνατοῦν ἐξέπεμψεν ἅρα μὲν καὶ περὶ τὴν τοῦ Δυρραχίου φρουρὰν ἐπιμελὲς διαπορεύσασθαι, ἅρα δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Δαλματῶν ἀντιθέσθαι μάχην, ὃ γὰρ οὐκ αὐτὸν καλούμενος Βοδίνος μαχηόμενος ὦν καὶ βαδισούρας πλήρης οὐ μέχρι τῶν ἰδίων θυρῶν ἐοτάται ἡβούλει, ἀλλ' ὁσημέτερος τὴς ἑγγύστα Δαλματίας κομποπόλεις συμπερέχων τοῖς ἰδίοις προσετίθει ὁρίαις, ὃ δὲ Λούκιος Ἰουάνης ἐπαυτοὺς πρὸς τῷ ἐνὶ δόκα εἰς τὸ Δυρράχιον ἐνδιαιτέωντας πολλὰ μὲν τῶν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν Βολκάνου ἀρρεῖστο φρούρια, πολλοὺς (252) δὲ καὶ ζωυγίαν δαίματα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐξαπέστειλε καὶ τέλος κατέργατο μετὰ τοῦ Βοδίνου μάχην σφαγεῖας καὶ αὐτὸν κατέσχευε (pp. 252₂₂—253₁). — — —*

VII, 9. *Ὅτιο δὲ ὁ αὐτοκράτορ τὰ κατὰ τὸν Τζαχὸν διαθέμενος, (253) ἐπεὶ τοὺς Σκυθὰς αἰθῆς τὸ Ῥούσιον καταλαμβάνειν μεμνημένοι καὶ κατὰ τὸ Πολυβοτὸν τὸν χάσμα πῆξασθαι, ἐξείληλυθός τις εἶχε τῆς Κοκκωστίνου τὸ Ῥούσιον κατέλαβε, σκεπτικὰ δὲ τοῦτοι καὶ ὁ αὐτόρτολος Νεάντης δεινὴν πύα καὶ βίβλον μέλειν κατὰ τοῦ τεκταμένου σκαυτοῦν δὲ καὶ Κωπτοῖς καὶ ὁ Κοκκωστὴς ἡνδρες πολέμοις μεμνημένοι καὶ χέοντα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πύβαν ἔχοντες, ἀνίστασθαι δὲ ἑκατὴν ἢν Σκυθῶν πόρρω διασπόμενος τὴν μετ' αὐτῶν ἐκασομένην μάχην, πολλοὶ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαιοῦν ἐν τῇ μάχεσθαι πίπτουσι, τοῖς δὲ καὶ ζωυγυθέντες παρὰ τῶν Σκυθῶν κτείνονται, ἡμεῖς δὲ καὶ μέχρις αὐτοῦ Ῥουσίον κομίζοιμεν, ἀλλὰ ταῦτα μετ' αὐτὰ κατὰ τοὺς προσωμεῖς τῶν Σκυθῶν, ὃ δὲ βιαστέος, τῶν κατεργμένων Μισσηγαθῶν Ἀντίονα καταλεβύσαντες, διαρρήκας ἐβουλεύετο τῇ μετ' αὐτῶν τῶν μετὰ τῶν*

Επίδαμν с достатъчно войска, за да организира грижливо защитата около Дирахнум, а също така да подеме войната срещу далматите. Защото така нареченият Бодин, който бил твърде войствен и изгълнен с лукавство, не желал да се ограничи в своите градини, но всекидневно нападал близките на Далмация селища и ги присъединявал към своите предели.¹ А Йоан Дука, след като прекарал единадесет години² в Дирахнум, отнел много от подвластните на Вълкан крепости, изпратил на самодържеца много пленници далмати и най-после хванал и Бодин³ в едно ожесточено сражение с него. — — —⁴

VII, 9. След като се разпоредил по този начин относно Чаха, самодържецът научил, че скитите се насочили отново към Русию⁵ и че разположили лагера си до Полнвот⁶. Той излязъл незабавно от Константинопол и стигнал до Русию. Съпровождал го дезертьорът Неанц, който кроял срещу него някакви страшен и подмолен план. При него били и Кавц и Катрак, които били войственни мъже и имали силни чувства към императора. Викайки отдалеч доста голяма група скити, самодържецът влязъл в сражение с тях. Мнозина от ромеите паднали в боя, някои били пленени и умъртвени от скитите, но доста много се добрави до самия Русию. Това обаче станало в битка срещу фуражирите на скитите. Императорът се ободрил след пристигането на латиняните, наречени маниахати⁷, и решил на следния ден да за-

които Митилини и Хиос. Импратената начело с Никита Кастамонит флота била разбита от Чаха. Начело на неговата флота бил поставен (в 1090 г.) Константинос Даласин, който заедно с Оп обсадил крепостта на Хиос. На обсадените се притекъл на помощ с флота Чаха. Флотата му била паредена по несподяван начин. Корабите били привързани с една перага и пиков кораб не могъл самостоятелно да изостане или да напредне. Византийската флота отстъпила. Даласин издигнал обсадата на Хиос и построил войската си за сражение. Турците събрали в бързина ринзирите, импратени от фалицърския граф, и византийците се оттеглили без бой до укрепената си. Някои половеци, които се явили при Чаха, ги осведомили за планове на Даласин. В изключителен разговор с Даласин Чаха разказал историята си и предложил условия, за да върне всичко, което бил завладял. Даласин, подозирайки хитростта, дипломатически му отговорил, че не трябва да почакаш шуреп на императора, Йоан Дука, който приближавал с много войска и кораби и чрез което посредничество би могло да се сключи мир. ¹ Бодин, князът на Зета, участвувал борбите на Византия срещу Роберт Гискар и после срещу печенегите и непрекъснато увеличавал своите владения. Той завладял Босна и Рашка, където на жупани поставил Марко и Вълкан. Вж. *К. Јиречек, История Сърба, I, Београд, 1913, стр. 228.* След 1090 г. Ана Комнина споменава само два пъти Бодин и за господар на сърбите най-често посочва Вълкан (*Chalandon*, пос. съч., стр. 141—142). ² Фактически само от 1085 до 1091 г. Преди това господар на областта са били норманите. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 143, бел. 274; *Лубарский, Анна Комнина, стр. 539, бел. 800.* ³ Бодин бил пуснат обаче веднага на свобода, защото в 1091 г. той е вече свободен. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 141. ⁴ Императорът извикал Йоан Дука от Драч, назначил го за началник на флотата и го изпратил срещу Чаха. При разговорите си с Чаха Константинос Даласин се налягал също на пристигането на Йоан Дука. Чаха обаче се отправил за Смирна, за да събере повече войска и така да се върне в Хиос. През неговото отсъствие Константинос Даласин разрушил стените на крепостта и я превзел. После с цялата си флота пристигнал в Митилини. ⁵ Русию обикновено се отъждествява с Рус кий, а според *Leib, Anne Comptine, II, стр. 116, бел. 2,* това е Кешан, между Малгара и Родосто. ⁶ Гряд в Тракия. Вж. *Златарски, История, II, стр. 200, бел. 3.* ⁷ Те не са били войници (латиняни или нормани) от войската на разбунтувалия се Георгия Машак, който бил убит в 1043 г., но отред поминими войски — латиняни, — на които било дадено това име. Вж. *Leib, Anne Comptine, стр. 117, бел. 2.*

Σκυθῶν καταστυγῶν ἀναδέξασθαι πόλεμον. ἐπεὶ ὅδ' πολὺ τὸ μεταίχμιον ἀμφὸν τοῦ στρατευμάτων ἔτυχεν ὢν, τὴν ἐννύκτιον οὐκ ἀπεθάρρυσεν ἡχώσας σόλπιγγα θέλων προαπαλάσαι τὴν μάχην. μεταπλεγόμενος οὖν τὸν περὶ τὴν τῶν βυσιανῶν ἱερὰσαν θεράπειαν διαπορούμενον Κωνσταντῖνον προστάταις τέρπασαν ἑσπέρας ἀναλαβόμενον τέπειτα δ' ὕλην νυκτὸς περυσσομένητα τὸ στρατεύμα καὶ διατηρομένην ἐτοιμάζεσθαι, ὅππῃ ἀναστρέψας τῆς αἰῶνος ἀπερυσσολήπτως τὸν μετὰ τῶν Σκυθῶν ὁ αὐτοκράτωρ βούλεται συνάγειν πόλεμον. οἱ δὲ Σκυθῶν τοῦ Πολυβοῦ ἀπάραντες, προκαταλαμβάνονσι τόπον καὶ αἰόμενον Ἰλίων καίκεθι τὸν χάμπκα πύρηνται. οὕτω μὲν οὖν ὁ αὐτοκράτωρ ἐξ ἑσπέρας αὐτῆς παρεσκευάζετο. ἀναστρέψας δὲ ἡμέρας διελθὼν τὸ στρατεύμα καὶ εἰς γάλαγγος καταστήσας ἵσται κατ' ὑπὸν. οὕτω δὲ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου γενομένης, ἀλλ' ἐκδοτον τὸν ταχυμάτων ἦδη καὶ ἡτοιμαμένον, ὁ Νεάντζης κατὰ τὰ παρακειμένην ἀερολογίαν ἀνελθὼν ἐφ' ὧ καυοκοπήσει μὲν πῖς Σκυθῶν παραισάξας, ὡς ἔλεγει, ἀγγελίαν (254) δὲ τῷ αὐτοκράτορι τῆς αὐτῶν καταστάσεως συγκομίσει, ἅπαν τούτων ἐποίησεν καὶ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ τοῖς Σκυθαῖς ἐνηκούσα συνεβούλευε τὰς ἀμύσας μὲν σταχυρῶν καταστήσαι, αὐτοῖς δὲ μὴ δαδέναι τὸν αὐτοκράτορα, τετρασμένον τε ὅσα ἦδη ἐκ τῆς προτεραιᾶς ἡμερῆς καὶ πρὸς φυγὴν ἔτοιμον στήναι τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν συμμάχων ἔχοντα. καὶ τὸν αὐτὸν ὡς αὐτοῖς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, μισοβάρβαρος δὲ τις εἰδήμων τῆς Σκυθικῆς διαλέκτου συνεῖς τὰ πρὸς τοὺς Σκυθῶν παρὰ τοῦ Νεάντζη λεχθέντα ἀπαγγέλλει πάντα τῷ βασιλεῖ. ἐν αὐτῇ οὖν δὲ τούτου γενομένου ὁ Νεάντζης ἀνέστη τὸν Ἑλλησὺν ἀναισχύντως ὃ ὁ μισοβάρβαρος ἡς μέσον ἔλθων ἤλεγχε. ἑκείνος δὲ ἀνθρόον τὸ ἔκρος σπασάμενος ἀπέκοψε τὸν θώρακα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ὁρώτως καὶ ἐκείνους τῶν φιλῶντων ἱσταμένον. καὶ, ὡς αὐτοῖς, τὴν ὑπορίαν τῆς σκιοφαντίας ὁ Νεάντζης ἐκκλίνων ἐκ τῆς σφαρῆς τοῦ σκιοφαντοῦτος ὑποπτοῖν μᾶλλον ἐκείνῳ καθιστῶ. ὃ γὰρ μὴ τὸν Ἑλλησὺν παρῆγεν; ἀλλ', ὡς ἔοικε, γλῶττιν ἐθέλων προαυγεῖν ἐξαρχομένην τὰς κατ' αὐτὸν δολιότηας τολμῇ τε καὶ παρὰβολότατον πρᾶγμα πούρας βορβυγκῆς μὲν ψυχῆς ἄξιον, ὑποπτοῖν δὲ τοσοῦτον, ὅσον καὶ ὀλμῆς ἐφίετο. οὐ μὲν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἐκπεσούσας τὸν βίβραρον οὐδὲ ἐπεξήλθε δέον ὢν, ἀλλὰ τὴν μὲν καρδίαν παλλομένην εἰς θυμὸν καὶ θερμὴν ἐπέσχευ αὐτίκα, ἵνα μὴ προσοβήσῃ τὴν θήραν καὶ ταρῆξῃ τὰς γάλαγγας. ἐπιμεινέτο δὲ καὶ ὑπὸν τὴν θερμὴν τῷ Νεάντζη τούτου προδοσίαν τοῦ ἀνδρός

почке отблизу сражение срецу скитите. Разстоянieto между двете войски не било голямо и той не се осмелил да даде бойния сигнал с трѣба, понеже искал да започне сражението неочаквано. Извикал Константина, който се грижел за царските соколи¹, и му заповядал да вземе припечер тълана и обикаляйки войската цяла нощ, да го бие и да съобщава да се готвят, защото императорът искал да започне сражението на разсъмване без воен сигнал. А скитите, като напуснали Полновот, успели да извземат селището, наречено Ада², и там разположили лагера си. По този начин самодържецът се приготвил още от вечерта. На разсъмване той разредил войската, наредил я в бойни редни и тръгнал срещу скитите. Преди да стане съблскването, но когато били вече построени всички редни, Неанц се изкачил на един съседен хълм, за да разгледа от него, както казвал, скитските отделения и да съобщи тяхното разположение на самодържеца, но извършил точно обратното. Тогава той лъснетнал на своя си език скитите да наредят юлите и да не се боят от самодържеца, който бил вече уплашен от предимното поражение и бил готов да бяга, понеже нямал достатъчно войски и съюзници. Като изваал тона, слязал при самодържеца. Някакъв полуварварин, който знаел скитски език, чул казаното от Неанц на скитите и съобщил всичко на императора. Когато Неанц се научил за това и потърсъл доказателство, полуварварият излязал дръзко напред и го изобличил. А Неанц, като извадил бързо меча си, отразал главата на човека пред очите на императора и пред застаналите от двете страни фаланги. И за мисля, че Неанц увеличил още повече подозрението против себе си в предателство, което искал да избегне с посичането на предателя. Защо наистина не изчакал изобличенето? Но, както изглежда, той искал да изтръгне навреме езика, който съобщавал неговите коварства, и се осмелил да нецъ мнотго речеувано, извършвайки деяние, достойно за варварин, но се показал колкото дръзък, толкова и родо-зрителен. Императорът не наказал веднага варварина, нито го предал на съд, макар да било необходимо. Той веднага обуздад пламналото си от гняв и негодуване сърце, за да не пропадн дивеча и да не смутн фалангите. Сдържал и прикрил гнева си към Неанц, макар и да подозирал предателството и из-

¹ Тук не става дума за лкето, което носело² илпата велик соколар, но за лицето, натоварено да храни царските соколи. Вж. Lott, *Anna Comnena*, стр. 117, бел. 2. ² Нелокализирано.

καὶ τὴν ἑποικιστικὴν καὶ ἀπὸ τῶν προσερχομένων καὶ ἐξ ἄλλων προκωμειόμενος ἐπὶ ξυροῦ γὰρ ἀκαῆς εἰσέρχεται τὰ τοῦ πολέμου καὶ διὰ τοῦτο περι-υλακτοῦντα τὸν θυμὸν ὁ βασιλεὺς τέως ἐπεῖχε, ἀπορῶν τὸ τηρεῖν αὐτὰ, ὅ τι καὶ δρόσειον ὁ μέγας Νεάντης μετὰ μικρὸν προσελθὼν καὶ τοῦ σφαιέρον ἀποβάς ἵππου ἄλλον ἡμίτερον τὴν βασιλέα, καὶ δίδουσαν αὐτῇ παραγρηῖμα ἵππου (255) τῶν ἐκείνου μετὰ τῆς βασιλικῆς ἐρεσιβίδος, εἰς ὃν ἀνυβίς, ἐπεὶ τὰ τάγματ' αὐτῶν ἀλλήλων διὰ τοῦ μεσοχωρίου ἤδη ἦσαν, οὐκ ἔπειτα κατὰ τῶν Σκυθῶν ἱπποσύας παραδόμενος, τὴν ἀνωκλήν τοῦ δόρατος ἐπαύειν στήνους, πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ποτὶ πολλὰ κατὰ τῆς βασιλικῆς παρατάξεως αὐτοῖς παρατείν. οἱ δὲ τοῖς ἐποθνημοσύναις αὐτοῦ χρώμενοι καρτερὸν τὸν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνάψαντες πόλεμον τρέπονται κατὰ κράτος. ὁ δὲ βασιλεὺς διασπασθεὶς τὰς φάλαγγας ὁρᾷ καὶ φεύγοντας ἱπποσύας ἐν ἀμυχανῇ γενόμενος, παρακινηθέντων ὁλόκως οὐκ ἠθέλει. ἔειπεν τοι καὶ τὴν ἡμέραν στήνους μέχρι τοῦ βέσπιος ποταμοῦ ἔγγις τοῦ Ρουσιῶν καπаламфиана. κἀκεῖθεν τὸν χαλκὸν ὀνοασιδέας μετὰ τῶν λογάδων ὡς ἐντὶ πρὸς τοὺς δισέκοντας ἀπεμάχετο ἱπποσύας κατ' αὐτῶν ποιοῦμενος, πολλοὺς δὲ καὶ στείνων, ἔσταν οὐ καὶ αὐτὸς πληγόμενος. ἑπιτιθὴ δὲ ἐξ ἑτέρου μέρους καὶ Γεώργιος ὁ Πύρρος καλούμενος φεύγων τὸν ποταμὸν καταλάμβανει, ἐμβρυησόμενος τοῖτον ὁ αὐτοκράτωρ μετεκαλέσαστο πρὸς ἑαυτόν, ὡς δὲ τὸ ἡμῶν τῶν Σκυθῶν εἶδα καὶ οἱ ὅσοι ὡραὶ πληθύνοντο καὶ ἄλλων ἐχρονέοντο εἰς τὴν αὐτῶν ἀρωγὴν, τὸν καὶ Γεώργιον αὐτοῦ πον καταλέλοιπε μετὰ τῶν λοιπῶν παραγγείλας μετὰ φεδοῦς ἀνταθίστασθαι τοῖς Σκύθαις, μέχρις ἂν αὐτὸς ἐπεέλθοι. γοργῶς δὲ τοῦ ἵππου τὸ πᾶν περιστρίψας, τὴν περὶ τὸν ποταμὸν καπаламфиан εἰσεναι εἰς τὸ Ρουσιῶν, καὶ δοὺς τῶν φευγόντων στρατιωτῶν καὶ δι' ἀπέλαβε, καὶ τοὺς ἀντόχοντας ἱπποσύας δόρασι στήνους τὴν ἡλικίαν εἶχον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς διὰ τοὺς ἀρχέτας μετὰ τῶν ἰδίων ἡμαξῶν παρενελέσαστο θάπτεον ἐξελήλυθότας παρὰ τῷ χεῖλι τοῦ ποταμοῦ καπаламфиан. τοῖτον δὲ θάπτεον ἡ λόχος γενομένης κατὰ στήνους τοὺς καταστίδας αὐτοῖς, αὐτοὺς πρὸς τὸν Γεώργιον διατερίνας (256) ἀνὰθεθραμῆκε, καίτοι ἐπὶ τεταρτακοῦ κακοῦ ἤγρους πεζόμενος, ὡς καὶ τοὺς ὁδόντας ἐπὶ τῆς σφαιῆς προπαρδόντων. ἐπισταχθὲν δὲ καὶ τὸ ἄπαν Σκυθῶν στρατεῖαν ὡς τὴν διὰ τὴν ἐθεόσαντο παρὰ ταῖς καὶ τὸν αὐτοκράτορα τοσοῦτον ἀγωνιζόμενος, τὸ εὐμελὲς αὐτοῦ ἐπεγινώσκοντες καὶ οἱ ὅτι ὁ αὐτὸς κἀν ταῖς ἡμέραις κἀν ταῖς ἡμέραις ἐπὶ τὴν ἀνέκωστον τοῖτον ἐπεγινώσκοντες ὁρῶν, ἐσπῆσαν μὴ ἀποθαρρύντες τὴν μετ' αὐτοῦ συνήλικην. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς ἡμέραις συνήλικην, τὸ δὲ πλείστον οἱ αὐτοῖς

μηνата на този човек и по предишните му дела, и по други признаци. Военните работи били в най-критично положение и поради това императорът временно сдържал негодуването си, понеже в момента не знаел какво да направи. А Неанц след малко време се приближил, слязъл от коня си и повикал от императора друг. Той веднага му дал отличен кон с царско седло. Неанц се качил на коня и когато двете войски вече тръгнали една срещу друга през междинното поле, той дал вид, че препуска срещу скитите, но като обърнал острието на копчето назад, отишъл при своите и им съобщил много неща за войската на императора. Използвайки съветите му, те завързали тежко сражение със самодържеца и разбили напълно войските му. Като видял, че фалангите са пръснати и че всички бягат, императорът се намерил в безизходно положение и не пожелал да рискува неразумно. Затова обърнал коня си и се оттеглил до течащата близо до Рускиа река. Там спрял коня си и с няколко военачалници пропъдил, доколкото било възможно, преследвачите и като препускал срещу тях, убивал мнозина, но по някога и сам бил раняван. Когато обаче, бягайки от друга посока, дошъл до реката и Георги, по прякор Пир,¹ самодържецът гневно го извикал при себе си. После, видяйки дързостта на скитите, които се увеличавали всекчасно, понеже им идвали на помощ други, той оставил там Георги и другите със заповед да оказват умерена съпротива на скитите, докато се върне. Сам бързо обърнал коня си, преминал на отвъдния бряг на реката и влязъл в Рускиа. Той заповядал на всички избягали пойнаци, които заварил там, на всички местни рускинци, които били на възраст да носят оръжие, дори и на самите селяни да излязат по-бързо заедно с колите си и да застанат по брега на реката. Заповедта била изпълнена моментно и като ги наредил някак в редици, той пак препускал към Георги, макар четиридневната треска да го измъчвала така, че от треперенето да му трекат зъбите. А и цялата скитска войска, която се събрала вече, като видяла двойно по-големите бойни редици и толкова голямата енергия на самодържеца, знаейки при това и смелостта му, и че е еднакъв и в победите, и в пораженията, и че устремът му е неудържим, стояла, без да смее да се срази с него. А самодържецът, понеже бил трескав, но ний-вече понеже всички ра-

¹ В кн. V, гл. 6, е означен като прочут стрелец с лък.

οἱ σκεδασθέντες ἱππότες ἐκείσαν σιμυληλύνεται, ἵστατο καὶ αὐτοὺς παραθέειν καὶ μετρίως ἱπποδρόμιος καὶ κατ' αὐτὸν θάρσος ἐνδεονύματος, συνέβαινον αὖν ἄμφοι τὰ σκεπασμένα ἀπρεμοῦντα μέχρις ἐσπέρας ἐστάναι. ἐπεὶ δὲ ἡ νύξ ἤδη προίει, ἀμοχρῆ πρὸς τὰς ἰδίας ἐπανέειπεν παρεμβολάς. ἰδεδίεσαν γὰρ καὶ ἀποθαρεῖν αὖν εἶχον τὸν πόλεμον. οἱ δὲ γε κατὰ τὴν πρώτην μάχην ἄλλοσε ἄλλαχ' ἐκεδασθέντες κατὰ μικρὸν αἰέει πρὸς τὸ 'Ρούσιον ἐπανήχοντο¹· οἱ πλείους δὲ τοῦτον καὶ μάχης πατελλῶς ἀγνοοῦσι. ὁ δὲ γε Μορασιεὺς καὶ Οὐζὺς καὶ ὁ Σινέσιος, ἄνδρες Ἀρμενίαι καὶ μαχηώτατοι, διὰ τοῦ Ἀσπρον καλουμένου τῇ τότε διελθόντες χωρίου, ἀπόμαχον καὶ αὐτοὶ τὸ 'Ρούσιον καταλαμβάνουσιν.

VII, 10. 'Ο δὲ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ αὐτὸν, ὡς ἔφη, ῥίγιος διαβόητος, κατακλίθη μικρὸν ἐπὶ τὸν ἀνακλισόμενος. ἀλλ' ὁμως οὐδ' οὕτως ἡρέμῃ συνεπόμενος, τί ἐν χρῇ τὴν αἰετον ποιῆσαι. προσελθὼν δ' ὁ Ταυράνης (Σινέθης δὲ αὐτός ὁ ἀπὸ πολλὰς αὐτομολήσας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ παλινδρομήσας αἰέεισ οὐκ ἔδει καὶ κατακλίθης παρ' αὐτοῦ συμπιπείας ἀξιοκλῆς καὶ πολλὸν τὸν πόθον εἰς αὐτὸν διὰ τὴν κοσμήτην ἀνεξικακίαν ἐσχερῶς ἐλπίσας αὐτοῦ τοῦ λυπεῖν ὀλῆ ψυχῇ καὶ φροντῶν καὶ περιγυμνωμένος) (257) ἔφη «ἔλπίς ἐστί μοι, βασιλεῦ, κατὰ τὴν αἰετον τοὺς Σκύθας κενώσας ἡμᾶς καὶ πλείους τὸν μετ' ἡμῶν ἀναζητῆσαι πόλεμον, χρῇ τοῖνυν προσελθόντας ἔξω τῶν τευχῶν αὐτοαυτοῦ ἡμέρας παρατάξασθαι.» ἱππότες δὲ τοῦτον ὁ βασιλεὺς καὶ ἀποδεχόμενος τῆς βουλῆς συνέθετο ἥλκον ἐνίσχοντος πέρας ταύτην λαβεῖν. ὁ δὲ ταῦτ' εἰπὼν, ἀπελθὼν ταῦτα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἀπειτομένους τὸν Σκυνθῶν «μή ἐπαίρεσθε διὰ τὰς προσηγορημένας ἡμέρας τοῦ αὐτοκράτορος, μηδὲ διαγροσάμενοι δοῦντες ἡμᾶς τὴν μετ' ἡμῶν ἐπ' ἀγοσθῆς ἔλπειν ἱκανοῦντε μάχην. ἄμφοις τὴν ἰσχὺν ἴσμεν ὁ κρατὶς καὶ πολλὸν μισθοφορῶν ἔσμεν ἤδη ἐλπίσμεν καταλαβεῖν, καὶ ἐν μὴ τὴν μετ' αὐτοῦ εὐρήνην ἀσπασσέμεν, τὰ σώματα ἡμῶν αἰονοῖ ἔδονται.» ταῦτα μὲν τὰ τοῦ Ταυράνη πρὸς τοὺς Σκύθας. ὁ δὲ γε αὐτοκράτωρ μελετήσας τοὺς κατὰ πεδινὰ νειομένους ἱπποὺς αὐτῶν ἀναλαβεῖν (ἦσαν γὰρ παρεπληθείς) ληϊζομένων δοσιμεροῦτε καὶ νόστιμοι τὴν ἡμεδαυτὴν χώραν μετακλιμακόμενος τὸν τε Οὐζὺν καὶ τὸν Μορασιεὺν ἐπέσχετο μετ' ἐπείαν ἐκέρχων ἐξ ἀσπιδίων τῶν Σκυνθῶν διελθόντας κατὰ τὸ περίορθρον τῆς πεδινῆς κατα-

πρῆσαντι се войски не били успели да се завърнат, и той се суетял и издейки бавно, обикалял редиките и показвал пред скитите своята дързост. И станало така, че двете войски стояли неподвижно до вечерта. А когато нощта вече настъпила, те се завърнали без бой в станове си, защото се бояли и не могли да се решат да воюват. Пръсналите се пак при първото сражение на различни посоки след малко се завърнали отново в Русия. Повечето от тях изобщо не взели участие в боя. И Манастра¹, и Уза, и Синезий, хора войнолюбиви и извънредно воинствени, като минали през селището, наречено тогава Аспрон², пристигнали в Русия, без да са участвували в боя.

VII, 10. Самодържецът, измъчван, както казах, от обхваналата го треска, полегнал за малко, за да се съвземе. Но все пак и при това положение не бил без работа, защото мислел какво ще трябва да направи на другия ден. При него се явил Татран³. Този скит, който често минавал на страната на самодържеца и отково избягвал при своите, бил удостоен от него толкова пъти с прошка, че поради тази толкова голяма снисходителност запитвал към императора голяма обич. Той, застъпвайки с цялото си сърце — и в мислите, и в делата си — интересите на самодържеца, му казал: „Предполагам, царю, че утре скитите ще ни обкръжат и ще искат да започнат сражението срещу нас. Трябва значи да изгрозим и на разсъмване да се построим извън стените.“ Императорът го похвалил и възприемайки съвета му, решил да го изпълни при изгрев слънце. А Татран, като казал това, отишъл при вождовете на скитите и им съобщил следното: „Не се възгордявайте от миналите поражения на самодържеца и макар и да ни гледате малобройни, не се ретпавайте лекомислено на сраженке с нас. Владетелят по сила е непобедим и много наемна войска се очаква да пристигне. И ако не сключите мир с него, птици ще ядат телата ви.“ Такива били думите на Татран към скитите. А самодържецът намислил да отмъкне скитските коне (те били твърде много), които пасали по полето и деконошво опустошавали нашата земя. Извикал Уза и Манастра и им заповядал, като минават с отбрани конници зад скитите, да плизат на разсъмване в по-

¹ В кн. XI, гл. 2, е споменат като „полуварварин“. Вероятно е от куманско племе. Вж. *Μορασιεὺς*, Byzantinoturcica, II, стр. 197. ² Вероятно това е споменатото в кн. VII, гл. 7, „Ἀσπρον“. Вж. тук стр. 72, бел. 1. ³ За етимологията на това име вж. посоченията у *Μορασιεὺς*, Byzantinoturcica, II, стр. 302.

λαβεῖν καὶ τοὺς ἵππους ὅσους καὶ τὰλλα κτήνη
σὺν αὐτοῖς κομίσαν ἀνταλφείσθαι καὶ μὴ δεδύεσθαι
παρεκαλεῖσθαι. «ἡμῶν γάρ, φησι, καὶ πρὸς οὐρανὸν
μετ' αὐτῶν μαχομένους ὑμεῖς βραδίως τὸ κελευσθὲν
ἐπαληθεύετε.» οὐδαμῶς δὲ τοῦ σκοποῦ διαγνώσκων.
ἢ γὰρ λόγος ἔχων εὐθὺς ἐγγράφει. αὐτὸς δὲ τὴν
κατ' αὐτοῦ τῶν Σαυθῶν ἐπέλευσιν προσδύκων ἔχων,
οὐκ ἰδίῳ ἵππῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐδ' ἐκινεσάμενος
ὄλως ἦν, ἀλλὰ μεταπεμπόμενος δι' ἄλλης νυκτὸς τοῖς
συστασίαις, καὶ μάλιστα τοῖς τῆς τοξείας εἰδηρίαις
πολλὰ περὶ τῶν Σαυθῶν ὀμίλει ἐπαλαίμων ὄλον
αὐτοὺς καὶ τὰ συστασιῶτα πρὸς τὴν ἐλπίστομένην
ἐς νύκτα μάχην συμβουλεύων, ὥπως δεῖ τόξον
εἶναι καὶ βέλη πέμπειν, ἔστιν (258) οὐ καὶ τοὺς
ἵππους ἀνασπείρων καὶ αὐτὸς ἐνδεθόντων τὸν χαλκί-
ον καὶ ἀποβάλλων τῶν ἵππων, εἰ καὶ τοῖτο χρῆ.
ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῆς νυκτὸς ἔργα, μετὰ δὲ
ἡμεῶς, ἐπεὶ τῆς ἡμέρας ἤδη ἐπιστοκακώσης οἱ
λοφώδες ἔπαιτες τὸν Σαυθῶν διαπιστωθέντες τὸν
ποταμὸν τὸν πόλεμον ἀνυχεῖν ἐβόησαν καὶ ἤδη
πύργος ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἐλάμβανε στοχασιμὸς
(θεῖος γὰρ ἦν προσκείμενος τὸ μέλλον ἐμπειρίαν
πολλὴν τῇ παννότητι τῶν δομητῶν κατ' αὐτοῦ ἐπα-
πιστάντων πόλεμον λιβόν), ἐπιβὰς παρατορῆμα τοῦ
ἵππου τὴν ἀνάλιν ἤχησεν προσέειπτε σάλαργα,
καὶ τὸς φάλαγγας καυσσιστάμενος αὐτὸς ἐπὶ τοῦ
μετώπου εἰσέρχεται. οὐκ οὐδὲ τοὺς Σαυθῶν ἐτακτοῦσαν
ἢ πρότερον ἐπικαταλαμβάνοντες παρατορῆμα τοῖς
τῆς τοξείας εἰδηρίαις ἀποβῆναι τῶν ἵππων καὶ
βρόνχον κατ' αὐτῶν ἵνα ἐκείνηται καὶ συνεγῇ τὸ
τοῦ τῆς τοξείας τὸ δὲ γε λιστὸν τῆς παρατάξεως κα-
τόντη τοῦτον ἔστο καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τὸ μέ-
σον διέπειν τοῦ συστασιμῶτος. οἱ δὲ τοῖς Σαυθῶν
μετὰ πόλῃς προσέβηλον, κατερεῶς δὲ τῆς μάχης
γεγονάντος τὸ μὲν τῇ παννότητι τῶν βέλων, τὸ δὲ
καὶ τὸν τοῦ Ῥωμαίου συντάγματος οὐκ οὐκ οὐκ
ὄρεσται καὶ αὐτὸν δὴ τὸν αὐτοκράτορα ἐκθύμως
μαχόμενον ἐδεματωμένους παλινδρόνους γεγόναι,
τὸν ποιητὴν εἰς τοῦτοσω σπείδοντες διαπερῶν
πρὸς τῆς σφῆς ἡγεμονίας τὴν πρὸς τὴν πρὸς τὴν
ἰδιώκων γὰρ ὄλους φησὶν ἡρέντες οἱ τῆς Ῥωμα-
τικῆς φάλαγγος, εἰ μὲν τοῖς δόρασι κατὰ τὸν με-
τώπον παύοντες, οἱ δὲ τοῖς βέλεσι τοῦτους βάλ-
λονται, πολλοὶ μὲν οὖν πρὸ τοῦ πρὸ τὸ χεῖλος
ἐσθλόντες τοῦ ποταμοῦ ἀναρριθύντες πίπτονται, καλ-
εῖ δὲ καὶ ἀπὸ κράτος φεύγοντες τοῖς δόρασι ἐπιπί-
πτοντες τοῦ ποταμοῦ παραπορεύοντες ἐκπεπνίγοντο.
ἐκρημότερον δὲ ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα διαπιστωμένοι θεράποντες
ἰσχυρότατοι, ἦσαν γὰρ ἀνιήτες ἄπαντες, ὁ δὲ γε
αὐτοκράτωρ (259) ἐκδηλὸς ἀνιήτης κατὰ ταυτην
τῆς ἡμέρας ἀναρριθύνει πρὸς ἰδίαν παρεμ-
βόλην ἐπιστρέφειν.

лето и да отмыкнат всички коне и другите
животни заедно с пастирите. Той добавил,
че не трябва да се боят. „Звизото — казал —
вне лесно ще изпълните заповедта, понеже
ние ще се сражаваме с тях отпред.“ И са-
модържецът не се налъгал никак в намере-
нието си, защото думите му стигали веднага
дела. Самият той, очаквайки нападението на
скитите против себе си, не позволил на съня
да затвори очите му и изобщо не мигнал.
Цяла нощ извиквал войниците, най-вече азае-
ците да стрелят, говорил им много за ски-
тите, ободрявал ги и им давал полезни съ-
вети за очакваното ново сражение — как да
опънат лъка и да пускат стрелите, как по-
някога да спират конете и отново да пре-
пускат и как, ако и това потребва, да слизат
от конете. Това била работата му през нощта.
А след като поснал малко, на разсъмване
всички скитски военачалници преминали ре-
ката и, изглежда, търсели да започнат сра-
жението. Предположението на самодържеца
се обървало вече (той кантина беше спо-
собен да предвижда бъдещето, защото беше
придобил голяма опитност и честите сра-
жения, които възниквали всекидневно срещу
него). Скачайки веднага на коня, той запо-
ведал да засвири бойната тръба, наредил бой-
ните редици и сам застанал начело. А като
видял, че скитите напират по-дръзко от по-
рано, веднага заповидал стрелците да слязат
от конете и да вървят спешни срещу ски-
тите, като непрекъснато опъват лъковете.
След тях вървяла останалата част от бойните
редици и самият самодържец, който коман-
дувал центъра на войската. Те нападнали
смело скитите. В станалото ожесточено гра-
жение скитите било поради гъстотата на
стрелите, било защото вюкляли стегнатите
ромейски редици и че самият самодържец
се сражава храбро, уплашени, обрънали на-
зад, като бързали да преминат обратно ре-
ката и бягали към колите си. Войниците от
ромейската фаланга ги преследвали, преспу-
скайки с всички сили, и едни удряли с по-
нята си гърбовете им, а други ги порази-
вали със стрели. Мнозина паднали убити,
преди да достигнат брега на реката, а много
други, бягайки с всички сили, пропадали
във водите на реката и отлъчени от тях, се
удавили. През оня ден от всички най-храбро
се сражавали слугите, които се трудели
около самодържеца, защото всички били в
разцвета на годините си. А самодържецът,
който в този ден се проявил като герой, се
завършил победител в лагера си.

VII, 11. Ἐπὶ τρισὶν οὖν ἡμέραις αὐτοῦ που δια-
παινούμενος ἐκεῖθεν ἀπόρως καταλαμβάνει τὴν
Τζουρούλιν. σκοπήσας δέ, ὡς γρή μὴ ταχέως ἐκεῖ-
θεν μεταστῆσαι, τάσθων ἀπ' αὐτῶν πρὸς τὸ ἀνατο-
λιώτερον μέρος τοῦ πολυχρίου ταῖς προσοῦσας
αὐτῷ δυνάμεις διορύσσας, τὴν τε βασιλικὴν σπηρὴν
καὶ τὰς σκευὰς ἀτάσας εἰς αὐτὸν κατέθετο. αἱ
δὲ γε Σκύθαι ἐπιόντες καὶ οἵσιν κατὰ τῆς Τζου-
ρούλιν, ἐπιδοὺ προκινεταλίσκιν τὸν αὐτοκράτορα καὶ
τὴν ἡγεμεύσαν διαβεβηκότας τὸν ἀπὸ τῆς παιδείας
βέοντα ποταμὸν ἀρχοῦ ποιν τοῦ πολυχρίου τοῦτον
(Σηρόβουον ταῦτον ἱρχιούμος κινετομαζουσι) τὸν
χάρακα ἐπύθοντο μεταξὺ ὄντες τοῦ τε ποταμοῦ καὶ
τοῦ πολυχρίου. καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἔξωθεν τὴν πάλιν
ταύτην κατέλυσαντες· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐνδὺν ἐκπε-
λήρτω καθέκασιν πολιορκούμενος, ἀλλ' ἐπεὶ τὴς κα-
τέλαβεν, ἄλλοι μὲν ἦν θεοὶ τε καὶ ἀνέρες ἱπποκρου-
ται, τοῖσιν δὲ τῆς Καλιόπης Ὀμήρου, εἶδον.
τὸν δὲ αὐτοκράτορα Ἀλέξιον οὖν ἔχε κήρυκος
ἔπος, ἀλλὰ διηγάσκει τε καὶ ἀντίτετε λογαμοῖς,
ὅπως τὸ θράσος τῶν βαρβάρων τέχνη καταρπύου-
ται· ἰδὼν ταῦτα ὡς τὸ πολυχρίου ταῦτα ἡ Τζουρούλιν
ἐπὶ λόφον ἀνεστηρότας τετείχετο, τὸ δὲ βιάσθων
ἄπαν κάτω που περὶ τὴν παιδείαν ἠδύλαστο,
ἐπεὶ μὴ ἀποχρησθῶν πρὸς τοσαῦτα πλήρη δόνησιν
εἶχε, ὥστε τὴν μετ' αὐτῶν ἀνωθασσῆσαι κατασπινά-
δην μάχη, ἐπινοεῖται τι καὶ μάλα εὐμήχετον. ἀνα-
λαμβάνοντας τὰς τῶν οὐκιστῶν δυνάμεις καὶ ταύτας
ἀφελὼν ἀπὸ τῶν ἐπικραβεβητόν, τοῖς τε προχοῖς
καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνω κατέχευε, καὶ οὕτως ἔξω
τοῦ τείχους ἐπὶ τῶν κρητέμων ἐπεξῆς ἀπαιροεῖ
διὰ τῶν καλῶν δυνάμεων ἐκασθεσινόμενων ταῖς ἐπάλ-
ξεσι τὸν τεχνίτην. καὶ ὅρα τε ταῦτα ἐνενόησε καὶ
(260) ἀργίσσας. καὶ μὴς ὥρας ἐναπεκαίματο
καὶ αὐτὸς οἱ τροχοὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ὥστε μὲν
ἐπεξῆς καὶ αὐτὸς κείμενος καὶ ἀλλήλους ἐγγίζοντες καὶ
τοῖς ἔξωθεν αὐτῶν ἐνδοεσμούμενοι. πρωτὶ δὲ
ἀναστὰς καὶ αὐτὸς τε ἐπικραβεβητόν καὶ τοὺς ἄλλους
ὁπλίτας, ἔξωθεν τοῦ τείχους, ἀπαιτοῦσιν στήσας
τοῖς στρατιώταις τοῖς βαρβάρους. συνέβαινε δέ, ἐφ' ἃ
μέρη τὰ κύματα τῶν τροχῶν ἀπρόσρητο, ἐπ' ἐκεῖνα
καὶ τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας ἵστασθαι καὶ ἀντι-
κρῖν κείσθαι κατὰ μίαν γραμμὴν τὸ ἀντίθετον. καὶ
τὸ ἐντεῦθεν αὐτὸς μέσση τῆς ἀπ' αὐτῶν παρατάξεως
δοτηρῶς συνεβοῦλεται, ἐπὶ ἡ σάλλαξ τὸ ἐνδάλειν
ἐμβοίσαιεν ἀποβάντας αὐὸν ἵππων τοῖς στρατιώταις
σχυρῇ καὶ βίῳ καὶ μετὰ τῶν ἐναντίων χορεῖν τόξοις
τὰ πολλὰ χωρούμενος καὶ ἀκροβολισμοῖς καὶ τῇ
φάλαγγι τῶν Σκυθῶν εἰς ἐαυτοὺς προκαλεῖσθαι.
ἐπὶ δὲ ταῦτας παρασπέντας καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἐρε-
σσοῦσιν τοὺς ἵππους διεσάσαντο, προεσπένθησαν ἀπο-

VII, 11. Κατο си почивал три дни, само-
държецът се вдигнал оттам и се отправил
за Цурулум. Предполагайки, че тук ще
трибва да остане по-дълго време, той про-
копал с наличните си войски откъм източ-
ната част на градчето достатъчно дълбок
окоп и зад него поставил царската палатка
и целния обоз. А и скитите се приближили
към Цурулум и като чули, че самодържецът
ги е изпреварил със завесмането му, време-
нали реката, която тече през полето близо
до това градче (местните жители я наричат
Ксирогинис¹), и се разположили на лагер
между реката и градчето. И те били обкръ-
жили града отвън, а императорът бил за-
творен вътре като обсаден. Но когато настъ-
пила нощ, другите богове и бойни с гри-
вести шлемове спели, както казва Омыро-
вата Калиона², а самодържеца Алексий не
го лоял сладък сън,³ но цяла нощ бдял и
кроял планове как да надвие с хитрост дър-
зостта на варварите. Виждайки, че градчето
Цурулум е построено на висок хълм, а ця-
лата варнарска войска се е разположила
долу някъде по полето, и като нямал до-
статъчно войска срещу толкова големи плъ-
чища, за да се реши да започне срещу тях
сражение отблизо, той намислил нещо твърде
хитро. Взел кожите на жителите и като им
махнал свидъците, осите заедно с колелата
качил горе. После с помощта на въжета,
конто затързал за зъбците на стените, той
си охачил да висят я такъв вид една до
друга отвън на горния край на стените. И
в том намислил това, веднага го изпълнил. И
в течение на един час наоколо висели коле-
лата с осите като някакви иръгове, лежащи
едни до друг, допиралци се помежду си и
прикрепени към осите си. Ставайки рано,
самодържецът се въоръжил, заповядал да
се въоръжат и другите и като ги извел из-
вън стената, наредил войниците срещу вар-
варите. А случило се така, че там, където
висели колелата, на същата страна застнали
нашите войници, а отсреща, на същата ли-
ния, се разположил противникът. След това
самодържецът застанал в средата на заобика-
лящата го войска и доръчал на войниците, ко-
гато тръбата даде сигнал, да слезат от ковете
си и да настъпят пеша и бавко против неприя-
телите, служейки си много с лъковете си, и
с далечно стреляне да предизвикат срещу
себе си скитската войска. А когато видят,
че скитите се раздвижат и пришехнат ко-

¹ Реката край гр. Чорлу, спомената и у Theophyl. Simoc., VI, 3.

² Музета на епическата поезия.

II, II, 12.

θωρηκτους γενομένους ἄλλων διασπέρηται τρηκαῖα θυγῆ ὡς δεξιὸν τε καὶ ἐξιόνιον μέγος καὶ χώρος δοῦναι τοῖς ἐναντίοις ἐς τοσούτων, ἕως ἂν τοῦ κεί-
χους πλησίον γένοιτο. ταύτου δὲ γεγονότος, παρήγ-
γεῖτο τοῖς ἀντιπάλῳ ἐστηκόσιν ἀπὸ τοῦ τείχους, ὅσση
τῆς οὐχίζον τῶν φάλαγγων θείσαστο. ἔφεσι
τὰ καλῶδία διακόπταιν καὶ ἀφείναι τοὺς τροχοὺς μετὰ
τῶν ὀξύνων ἀνωθεὶ κάτω κακαστημιγέσθαι. ἐγέ-
νετο ταῦτα κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως παράγγελμα, καὶ
ἀνδρῶν μὲν ἐπιυερόμενοι ἦσαν οἱ Σκύθαι πρὸς ἄλλη-
λαρῶν βαρβαρικῶν ἱππῶν κατὰ τῆς ἡμετέρας πα-
ρατάξεως περὶ καὶ βῆδην καὶ αὐτῶν ἱερύνων
πάντων, μόνον δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπύχον συγκα-
ιόντους αὐτοῖς. οἱ δὲ κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος
ἰκέλιον ἐχρην ἄλλων γόνυ γαστὴς ἀμείψαντες καὶ
οἷον ἀποσπείσαντες, διασχισθῆσαν ἀπ' ἀλλήλων, ὡς οἱ
ἦν τις ἤλπισεν, ὥστερ ἦσαν εἰς βαρβάρους πλα-
τεῖα ἐκ τῆς εἰσόδου ἀνέσθοντες, καὶ ἕνα οἱ μὲν
(261) Σκύθαι εἶσω τοῦ σπορίου τῶν ἐναντέρωθεν
φάλαγγων ἐγείροντο, εἰ δὲ τροχὰ μετὰ τινος
βύζον καὶ καταπορῶς ἐπύχοντες ἐπὶ πῆχυν ἀπὸ
τοῦ τείχους ἕκαστος ἐφαλέμενοι ὡς τῶν κυρτοῦ-
των ἑκάστον τροχὸν ἀνωκαυνομένην ἐν τοῦ τείχους
καὶ οἷον ἀποσπείδοντο εἰς μέσους τοὺς ἱππο-
τας τῶν βαρβάρων ἐκινυλίσθησαν βύζον λαβόντες
σφοδρύτερον. τὸ μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς καταπο-
ρῶς πρὸ φυσικῶν πιθόμενοι βύζον, τὸ δὲ καὶ βοήην
λαβόντες ἀκάλυκτον ἀπὸ τοῦ κακάντους τοῦ κόπου
σφοδρῶς τε τοῖς βαρβάροις ἐπέπαιον καὶ κατακό-
υν αὐτοὺς περιέβλεπον τὰ οὐκ ἐπὶ τῶν ἱππων
ὥστερ θυγέοντες καὶ ἀρρότερον ἑκατέρωθεν ἀπὸ
τε τῶν ἐμπεροσθῆν καὶ ἀποσθῆν μετῶν διαπερ-
μεναι ὁκλάσαι τοὺς ἱπποὺς, ἐφ' ἃ μέρη τὴν πληγὴν
ἐδέξαντο, κατηράκασαν καὶ τοὺς ἱπποὺς συρτα-
βαλεῖν. ὡς ἐπαλλήλων καὶ συγῶν πιστότων,
ἔξ ἑκατέρωθεν δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ αὐτῶν
ἱππῶν καὶ θανάς τῆς μάχης τοῖς Σκύθαις πα-
ταχόθεν ἱσταμένης οἱ μὲν τοὺς περπομένους ἀπρ-
εῖστο βέλειον, οἱ δὲ καὶ τῶν βαρβάρων ἐκλήπτοντο,
τῶν δὲ λοιπῶν οἱ πλείους ἐπὶ τῶν τροχῶν σφοδρῶς
καταπερομένην σπινυθόμενοι πρὸς τὸ βέημα τοῦ
παραποδοῦ ἀπεπύγχαν. τῇ δὲ μετ' αὐτῆς, ἐπεὶ πάλιν
τοὺς καταλεφθέντας Σκύθαις πρὸς πόλεμον ὁρμήν-
ται εἶχα, πρὸς ἑστ' αὐτῶν ἱππῶν τεινερηκόντας κη-
τανοῦσας ὀπίσασθαι παρεκλείεσθαι. σιδηροσφοδρῶς
δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ πόλεμον σχῆμα διατυπώσας, πρὸς
τὸ πρῶτον κατέειπεν, εἴτα δὴ τὰς φάλαγγας ἐπιστρέψας
κατὰ πρόσσωπον τοῖς Σκύθαις ἵστατο, ἐφ' ὃ τῶν
μετ' αὐτῶν, ὡς ἐπὶ, σπάρει πόλεμον. αὐτοὺς μὲν
οἱ ἐν μέσῳ τῶν κακάντων εἶχε μέγαν μάχης
δὲ παρεπὸς γενομένης τὴν νικῶσαν τρηκαῖα παρ'
ἐλπίδας αἱ Ῥωμαῖοι εἶχον φάλαγγες καὶ ἐδίκον

νέτε си срену тях, да побягнат назад през-
глава, после да се разделят постепенно на
две части наляво и надясно и да дадат на
неприятели достатъчно място, за да се
приближат до стените. Ако това стане, той
бил известил на застаналите горе по стените,
когато видят раздволяването на войската, да
срежат с мечове въжетата и да пуснат ко-
лелата заедно с осите да се сгрозомаят от
горе на долу. Това станало според заповедта
на императора. Цялата маса скити с вар-
варски вихове връхлетели на коне срену
нашата войска, докато всички наши войници
вървели срещу тях пеша и бавно с изкло-
чение на императора, който ги придружавал
на кон. Според плана на императора те уско-
рили малко стъпките си и отстъпвайки, се
разделили помежду си така, че неочаквано
отворили за варварите един вид най-широк
достъп към входа за града. Щом скитите
влезли в отвора между двете части на вой-
ската, и колелата се спускали с шум и тро-
пот, като отскачали на около един лакът от
стената, понеже кръговете на всяко колело
се удрили о нея, и ускорявайки бързината
си, заграбени сиващи с прашка, се търколяли
сред варварските конници. От една страна,
под влияние на собствената си тежест при
внезапното падане, а, от друга страна, до-
бивайки неудържима скорост поради наклона
на местото, колелата връхлетели страшно
върху варварите и ги мачкали навсякъде, като
един вид косели краката на конете. Като пре-
чунали ту предните, ту задните им крака, ко-
лите принуждавали конете да клекат на тази
страна, където били ударени, и да хвърлят
конниците на земята. Когато те падали така
непрекъснато един върху друг, срену тях
от двете страни се плунали и нашите вой-
ници и навсякъде се завързало страшно сра-
жение със скитите. Едни загибали от изпра-
тените стрели, други били поразявани от ко-
пия, а повечето от останалите се издавили,
наблизвайки към течението на реката от силно
носачите се кодела. На следния ден, понеже
вндял, че оцелелите скити се стремит отново
към сражение, забелязвайки, че всички не-
гови подчинени са бодри, самодържецът им
заповядал да се въоръжат. Той въоръжил и
себе си и като разположил войската в боев
ред, слязъл към склона на хълма. После
обърнал войската и застанал с лице срещу
скитите, за да закрепи с всички сили с тях
сражение. Сам той заемал центъра на фронта.
При станалото тежко сражение ромейските
войски съвсем неочаквано спечелили победата
и започнали да преследват неудържимо ски-

τούτους ἀκρατοὺς ἐλαί δ' ἱκανὸν διάστημα τούτους εὐωχὰ διώκοντας δ' αὐτοκράτωρ, δοδὼς μὴ λοχῶντες πᾶς αἰφνιδίως ἐπισπευσάντες τοὺς Ῥωμαίους παλιντροπὴν τῶν τῶν Σκυθῶν (262) φυγὴν ἀπεργάσανται καὶ προστεθέντες τούτοις καὶ οἱ φεύγοντες μέγα τὸ θεῶν τῇ Ῥωμαϊκῇ στρατῷ ἐπέβουον, ἐπισπῶντες πυρρῶς ποικύμενος ἀσπεριάζειν τοὺς χαλκούς καὶ τοὺς ἱπποὺς ἀκατήχων τοὺς στρατιώτας ἐκέλευεν, οὕτω γούν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀμφοδυσίην τὰ στρατεύματα. οἱ μὲν γὰρ φυγάδες, δ' δὲ λαμπρῶς νικητῆς χαίρων πρὸς τὴν ἰδίαν παρεμβολὴν ἐπύκνουν. οἱ δὲ Σκύθαι κατὰ κράτος ἡττηθέντες μεταξὺ τοῦ Βουλγαροφύτου καὶ τῆς μεγάλης Νικαίας καὶ σκηνὰς ἐτήρησαν, χειμῶνος δὲ ἦδη ἐποκαταλυθέντος δεῖν ἔργω δ' αὐτοκράτωρ εἰς τὴν βασιλεύουσιν ἐπαεὶθεῖν, ἐφ' ᾧ εὐατόν τε καὶ τὸ πλέον τοῦ στρατοπέδου καὶ πολλῶν ἀγώνων ἐπανακτήσασθαι, διελόμενος οὖν τῆς δυνάμεως καὶ εἰς ἀνίστατον μοῖραν ἀποσπῶντας, ὁπόσοι εὐφροσύνη τοῦ παντός ἦσαν στρατεύματος, ἡμερόνους τούτων τὸν τε Ἰωαννάκην καὶ τὸν Μαυροκατακαλὸν Νυκόλαον προεβάλλει, πρὸς ὧν πολλὰς φάλαγας δ' λόγους ἐδίδωσκον, ἐπιτάλμενος αὐτοῖς ἐν ἐκείνῳ μὲν τῶν πελοπόννησος ἀποχωρῶντας εἰσπαγεῖν στρατῶντας εἰς τὴν αὐτὴν φρουρὰν, περὶ δὲ ἐξ ἀπώτης τῆς χώρας μετὰ ἀμαζῶν καὶ τῶν ταύτας ἐλκόντων βαδὶν ἐκείλῃσαι. βουλόμενος γὰρ εὖως ἱερουσιμῆτος τῆς κατὰ τῶν Σκυθῶν κατεργασμένη ἀνέξεσθαι μάχης προμελέειν τε καὶ ἡδιστάτε τοὺς συνοίσοντα, οὕτω γούν ἅπαντα διοθέντων, ἐπανέρχεται πρὸς τὸ Βιζάντιον (pp. 253₂₂—263₂₂).

VIII, 1. Μεγαλειότης δ' αὐτοκράτωρ, ὡς ἀπόμνησιν ὅτι οἱ τῶν Σκυθῶν ἡγούμενοι ἀπολεζόμενοι κατὰ τὸν Χιρωνακὴν ἐξέπεσαν καὶ προιδόμενος ἢ τοῖσιν ἐρίεις ἦν, ὁποῖος ἐκείνος θερμοσυχῶς περὶ τὰς ἐχθροὺς καὶ τοὺς αἰφνιδίους δὲ ὡς προπαρνομενομένους διασώμενος, μὴπο ἐβδόμην ἡμέραν ἐκείνην ἐν ταῖς βασιλείαις διασπασόμενος μὴδὲ βαλάντιον τυρῶν μὴδὲ τὸν ἐξ τοῦ πολέμου κομποτόν ἀποκαθάμενος παρασχῆμα τοὺς ἐπὶ τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως τεταγμένους καὶ ὁπόσοι νεότατοι ἀναλαμβάνονται, ὅσοι πεντακοσίων τὸν ἀριθμὸν καὶ ὁπόσους δὲ ἄλλοι τυχεῖς κατὰ τὸ μετόπισθον ἔχουσιν, τρυφῶντα δὲ οὐκ ἔχοντα τὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Σκυθῶν ἐβέλειον τοῖς τε ἐξ αἵματος καὶ ἀγρυπνίας προσήκοντι αὐτῷ συγγενέσι καὶ τοῖς ἄλλοις, ὁπόσοι τῆς μεζονος τάχως ἦσαν καὶ τῶν στρατιωτικῶν συγκύμασι συστατελεμένοι (παρασκευὴ δὲ ἦν ἡ τῆς

тите. Когато самодържецът видял, че те са ги преследвали на достатъчно разстояние, той се уплашил да не би някои внезапно да нападнат ромеите от засада, да сврат бягството на скитите и след като бягащите се пристъдният към тях, да нанесат страшно поражение на ромейската войска. Затова препуснал силно и заповидал на войниците си да дръпнат козлите и да дадат почивка на ковете. Така се разделили помежду си през този ден двете войски — едините бягали, а императорът като блестящ победител се връщал радостен в своя стан. Скитите, разбити напълно, построили шатрите си между Булгарофитон и Мелжа Никея. Тъй като зимата вече настъпила,¹ самодържецът решил, че трябва да се върне в столицата, за да може и сам той, и по-голямата част от войската му да си почине от многото битки. И тъй разделил войската на две, като в действителността част отделил от цялата войска всички, които били с по-бодър дух. За началници им поставил Йоанакий и Никола Маυροκατακαλον, за които вече често споменаваме в разказа. [Самодържецът] им заповидал да вкарат във всеки град достатъчно войници за гарнизон и да му изпратят от цялата страна пехотинци заедно с колите и въоръжените и тях волове. С настъпването на пролетта той искал сам да започне срещу скитите по-голяма война и затова се грижел и уреждал нещата, които ще му бъдат от полза. И тъй, като наредил по този начин всичко, както трябва, той се върнал във Византион².

VIII, 1. Когато самодържецът се научил, че скитските воспачалници отделили известна част от войската си и я изпратили срещу Хиронакхи³ и че нейното пристигане се очаква, какъвто си бил припrial в работите и не се показвал неподготвен дори и неочакваните опасности, той веднага взел определените за гарнизона на града войници и колното новобранци имало, на брой около петстотин, въоръжил ги през нощта и на разсъмване натягъл, макар да немало още седем дни от почивката му в двореца, не бил влизал в боя и не бил отърсил още праха от битките. Тогава обявил, че отпаа срещу скитите. А на роднините си, близките и на другите, които имали по-високо положение и били записани във войската, чрез пратеници заповядал така (било петък от

¹ Зимата на 1090/1091 г.

² Т. е. в Цариград.

³ Според *Васильевский*, Византия и печенегя, пос. стр., стр. 69, Хиронакхи се намирало между Кочук чекмедже и Буюк чекмедже. Според *Златарски*, История, II, стр. 117, бел. 2, това е може би р. Чаталджа.

ἀπόκρισιν) ταῦτι διὰ τῶν ἀποστολέων παρακλη-
σάμενος δις ἄρα γὰρ „ἐγὼ μὲν ἀπειμι τὴν τῶν
Σκυθῶν κατὰ τῶν Χιροβακίων θέρσιν μεμαθημένης
κίνησιν, ὑμεῖς δὲ ἄλλῃ κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς τυρο-
φάγου σφρατίζετε πρὸς ἡμᾶς. καὶ γὰρ μεταξὺ τῆς
τε παρασκευῆς τῆς ἐπιθύμειν καὶ τῆς τυροφάγου δευ-
τερας ἡμέρας ὑμεῖς ἴσημι εἰς μισθὸν τὰ βραδύνην,
ὡς μὴ βαρεῖς τις καὶ ἀδύνατος δόξαιμι.“¹ Ἰκεῖνος,
πὺν οὖν παραχρήμα κατευθὺ Χιροβακίων ἦλθεν
καὶ ἐσελθὼν κλείει τὰς πύλας τὰς δὲ κλείει αὐτὸς
ἀναλαμβάνεται. εἰτα τοῖς εὖτοις ὑπάρχοντων τῶν
θεραπευτῶν (1) περὶ τὸ κρήδεον καθίστηται τοῦ
τείχεος παραγγέλλας μὴ ἀναπετικόμενα. ἀλλ’
ἐπακρουπτόντας περιπαθεῖν τὰ τεῖχη, μὴ τοῦ πε-
ριελάθων καὶ προκίπτας ὑμῖν οἱ τοῖς Σκυθαῖς.
ἀποκρίνεται δὲ τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἐπιζόμενοι τῶν
Σκυθῶν καταλαβόντες κατὰ τὸν συγκαταληγμένον τῷ
τείχει τῶν Χιροβακίων αἰχμήν ἐστησαν. ἐξ οὖν
την καὶ ἀποκρινθέντες ὡσεὶ ἐξ ὑμῶν εἰς προ-
νομήν διεισδεδόθησαν ἐφ’ ἡμέρας μέχρις αὐτοῦ τοῦ
Λεκάτου ὡσεὶ ἄρα σιδηροῦ τῶν τευχῶν ἀπέκριντος
τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ τὴν
ἐπινομήν ἐκίχοντο. οἱ δὲ λοιποὶ αὐτοῦ πᾶσι δια-
μεμετήρησαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν διὰ τοῦ τεύ-
χους εἰς τὰς ἐπαλλεῖς περιεσκόπει τὰς πεδυνάδας
καὶ τοὺς βοιωτοὺς, εἴ πῃ καὶ τίνα δέναντες αὐτοῖς
ἔπεισαν, ἢ εἴ πῃ λόγους καθίσταντες μελετῶντες τὸν
τοῦτοις ἴσως προσβαλεῖν ἐπαχρησάμενα κατασχῶν.
ὡς δ’ οὐδὲν τι τοιοῦτον ἐθεόσατο, περὶ δευτέρῃ
τῆς ἡμέρας ὥρην ὁρᾷ τοῖς αὐτοῖς πρὸς μισθὸν ἡτρε-
πισμένους, ἀλλὰ πρὸς τροφὴν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπο-
κλίνοντες πλῆθος δὲ πολλὸν τοῖς αὐτοῖς ὁρᾷ καὶ τοῦ
μετ’ αὐτῶν κατασκευάσαντος καὶ καταπολεμῶν καλέμενον
ὃν δευτὴρ ἐποικεῖτο, εἰ τὴν ἀπῆσαν ἀνίσταμενος χώρον,
καὶ αὐτοῖς τοῖς τεύχεσι τῆς βασιλευσσοῦς τῶν πό-
λεων προσπέλασσαν καὶ ταῦτα αὐτοῦ ἐκείθεν ἐξ-
εληλυθότος ἐφ’ ᾧ τοῖς αὐτοῖς ἀποδοῖναι τῆς χάριτος.
μετακαλεσάμενος οὖν την καὶ τοὺς ἐπ’ αὐτῶν σφρα-
τίζοντας καὶ τὴν γινώσκον αὐτῶν δορυφόρον βασιλίδος
ἔφη „οὐ κατὰ ἀποδοῖναι τὸ πλῆθος τῶν Σκυθῶν
ἀποδοῖναι, ἀλλ’ εἰς ὑμῶν ἡλικίας τὸν μετ’ αὐτῶν
συνάγει πόλεμον, καὶ εἰ μόνον ἀπογινώσκουσιν,
λέγουσιν ὡς ἡτήσαμεν αὐτοῖς κατὰ κράτος.“ τῶν
δὲ ἀπανταχομένων πάντη καὶ πρὸς τὸν λόγον ἀπο-
βαλλόμενον ἰκεῖνος εἰς φόβον ἐμβάλλον πλείονι
τοῖς αὐτοῖς καὶ ἀνεγείρον εἰς κῆδονον φησὶν „ὅταν
οἱ εἰς προνομήν ἐξελεθόντες ἐπιστρέφουσιν αὐτοῖς καὶ
κατὰ τῶν παρόντων ἐνοχλήσιν, (2) πρὸς τοὺς ὁ μὴ
δυνάται. ἢ γὰρ καὶ τὸ κράτος πρὸς αὐτῶν ἐπισχε-
νόμενα καὶ ἡμεῖς παρὰ ἡμᾶς φάνηται γενησόμεθα
ἢ πρὸς αὐτῶν ἡμᾶς λογιζόμενοι ἴσως τοῖς τεύχεσι
τῆς πόλεως προσπελάσσαντες οὐκ ἐγγινώσκουσιν ἡμῶν

Μεσολυστната недели²): „Аз тръгвам, понеже
се научих за бързото нападение на скитите
срещу Хировакхи. Вие слатъ с войските си
при нас през Сирната неделя. За да не из-
глеждам строг и жесток, предоставям ви за
малка почивка дните между петък и Месо-
лустната неделя и понеделника на Сирната
неделя.“³ И тъй той веднага заминал на-
право за Хировакхи. Като влязъл в него, за-
творил вратите и прибрал ключовете. След
това поставил верни хора от прислугата по
атберите на стените, като им заповядал да
не дремят, но да оглеждат зорко стените
да не би някой да се качи и като се нападе,
да заговори със скитите. При изгрев слънце
и очакваните скити дошли и се спрели до
съседния на стените на Хировакхи хълм. То-
гава от тях се отделили около шест хиляди
и се оръснали за продоволствие, като стиг-
нали до самия Декат⁴. Той отстоял на около
десет стадија от стените на столицата и това
му е дало, нагложда, змето. Другите оста-
нали да чакат някъде [около хълма]. Импе-
раторът се накарал по стените до зъберите
и огледал полето и хълмовете дали ски-
тите вямат някъде и друга войска и
дали, като са поставили някъде засади, не
възнамеряват да уловят този, който би се
опитал да ги нападне. Като не забелязал
обаче нищо подобно, около втория час на
деня⁵ видял, че скитите не са се пригот-
вили за сражение, а се канят да ядат и да
почиват. Но виждайки голямото им множест-
во и не смеейки да започне с тях открито
сражение, той смятал за позор, ако те опу-
стошат цялата страна и се приближат до са-
мите стени на столицата, и то след като той
е казвал оттам, за да ги пропъди от стра-
ната. И тъй самодържецът извикал намира-
ците се под заповедите му войни и искайки
да узнае мислехто им, казал: „Не бива да
се плашим, като гледаме множеството скити,
но с надежда в бога да започнем сражение
с тях. И стига само да бъдем еднородни,
първам, че ще ги разбием напълно.“ И по-
неже те отказвали решително и отхвърляли
думите му, той им казал, искайки да въ-
буди своите хора срещу опасността, като им
внуши по-голям страх: „Ако отишлите за
продоволствие скити се върнат отново и се
съединят с присъстващите, опасността е
пред очите ни. Те или ще превземат кре-
постта и ние ще станем жертва на клане,

¹ Т. е. на 14 февруари 1091 г. Вж. Chalanidou, пос. съч., стр. 128; Златарски, История, II, стр. 202.
² Месолустната неделя от Великите заговени е непосредствено след Месолустната. ³ Декат е била разполо-
жена на Via Egnatia, близо до Цариград. Вж. Janin, Constantinople byzantine, стр. 407. ⁴ Часовете на деня
сблизени от разгледаното.

⁵ Т. е. на 22 февруари 1091 г. Вж. Златарски, История, том VIII

εις τὴν βουλίδα πόλιν εἰσελθεῖν αὐτοῦ που περὶ
τοὺς πύλους αὐτῆς ἀπληρώμενοι. λοιπὸν καθυπεύουσι
ἡμῶς χρὴ καὶ μὴ ἀνδρόως ἀποθανεῖν. ἐγὼ μὲν
οὖν ἤδη ἔξημι καὶ ὀπίοι βούλειθε, παραδραμόν-
τος ἐμοῦ καὶ ἐς μέσον τῶν Σκυθῶν ἐσπερήσαντος
πιστεύετε, ὁπόσοι δὲ τοῦτο οἱ δύνανται ἢ εὖ βού-
λεσθε, μηδὲ τῶν πυλῶν ἐκὶς γένουσι.^α παρα-
χρημα γοῦν διὰ τῆς ἀποστεινυκίας ὥς πρὸς τὴν
ἡμετέραν πόλιν ὀλιγομένους ἔξεσι. καὶ παραδραμόν
πρὸς τείχη καὶ μετὰ ἀπεργαλίνας ἐξ ὀπισθοῦ τοὺς
ἐκείνους ἔκτισιν. οὐδὲ γὰρ σκεπόμενοι τοῦτοι διέγνω
τοῖς μετ' αὐτοῦ πρὸς τὴν κατισχυαίην μετὰ τῶν
Σκυθῶν πόλεμον, καὶ πρότερος αὐτοὺς ὄρου σπασά-
μενος ἐς μέσους Σκύθας ἐκείνων ὠθήσει. πύλας
τὸν πρότερος αὐτῶν ἐπισπείσαντα. ἀλλ' οἷδ' οἱ οὖν αὐτῶ
στρατιώται τῆς μάχης ἀπελείψθησαν κινεῖσθαι τοὺς
μὲν πλείους ἔπεισαν, τοὺς δὲ καὶ ζωχρίαν ἤγον.
εἶτα ὅποια ἐκείνους μηχανήσασθαι εἰκόθει, τοὺς τῶν
Σκυθῶν ἐυθῆτας τοὺς στρατιώτας ἀμφένοντο καὶ
τῶν Σκυθῶν ἑταίρων ἐπιβῆναι κελεύει, τοὺς δὲ
ἑταίρους τῶν στρατιωτῶν καὶ τοὺς τοῦτον σημαῖας καὶ
τοὺς ἀποστεινυκίας τῶν Σκυθῶν μετὰ τοὺς παραδρα-
μόντας τῶν εὐνοσιτέρων παραλοβόντας προσέτολξε εἶσαι
τοῦ κόσμου γενέσθαι ἀπεκδεχομένους αὐτόν. ταῦτα
τοῖσιν οὕτως ὁλοσχερῶς ἐκείνους μετὰ τῶν Σκυ-
θῶν σημαῖων καὶ τῶν τῶν Σκυθῶν ἀμφὶ περι-
βεβλημένων στρατιωτῶν κάμειον ὥς πρὸς τὸν ἀρχοῦ
Χιροβάκκων ξίστον πατρῶν, ὅπου καὶ τοὺς ἀπὸ
τῆς προνομῆς ἐπιστρέφοντας Σκύθας ἐνόμιζε διελ-
θεῖν. οἱ δὲ γε προνομίαις ἐκείνοι θρασυμέντοι τοῖς
τοῖς ἰσχυμένους ἐκείνους καὶ τοῖς Σκύθας καὶ
αὐτοὺς εἶνα, ἀφελήκτως τοῖς πρὸς ἐπιτίμους οἱ
μὲν ἀνιχοῦντο, ἄλλοι δὲ καὶ κατερίζοντο. (3)

VIII, 2. Ῥοπήρας δὲ καταλαβομένης (οὐβόραον δὲ
ἦν), ἐπαισθέρηται μετὰ τῶν δορυαλῶν.^α κατεργήσας
δὲ καὶ τὴν ἐπισπείσαν ἀβραζούσης ἤδη τῆς δευτέρας
ἔξῃθε τοῦ κόσμου καὶ διελὼν τοὺς διὰ αὐτῶν
ἐμπροσθεν μὲν εἰσάγαγε τοὺς καὶ τῶν Σκυθῶν
σημαῖας κατέχουσας, ἐπισπείν δὲ τοὺς δορυαλῶν
τῶν Σκυθῶν, παρὰ χωρτῶν βασιτοῦ τοῦτον κατε-
χόμενος. καὶ δὲ ἀποστεινυκίας μετὰ τοὺς δόρασι
περιερίσας, πρὸς ἐκείνους αὐτῶν ἐν τοῖς ἀποστεινυ-
κίας παρὰ τοὺς οὐκ ἐπὶ τὴν ὁδοστορίαν παύσασθαι,
τοῦτον δὲ ἐπισπείν ἐκ βασιτοῦ μετὰ τοὺς ἀπὸ
μετὰ τῶν ἐπισπείν καὶ τῶν ἐπὶ τῶν τοῖς Τορμα-
ῖας σημαῖων ἐπὶ τοῖς ἦν. ἀβραζούσης δὲ τῆς ἀπὸ
κρῆσι τοῖς ἀπὸ τοῖς ὁ Παλαιολόγος θερμοῦρος ὡν περὶ
τοὺς παλαιολόγους πρὸς τὸν τῶν ἄλλων ἐξελίχθη

^α ὡς Χιροβάκκων, add. As.

² Μελаса κλπ Κορρ συ (Μερνα νολα). Вж. Златарски, История, II, стр. 202. ³ Битката ставана в събота на 15 февруари 1091 г. Вж. Златарски, История, II, 202. У Любарский, Анна Комнина, стр. 229 и бел. 820 — на 17 февруари. ⁴ Понеделник от Сърбия исходи — 17 февруари 1091 г.

или ще ги пренебрегнат, ще се приближат
може би до стените на града и като се раз-
положат на став някъде близо около вратите,
не ще ги позволят да влезем в столицата.
Затова ще трябва да рискуваме, а не
да умрем безславно. Аз вече тръгвам и те-
зи от вас, които желаят, нека ме последват, ко-
гато пропусна и се хвърля сред скитите, а тези,
които не могат или не искат, да не каляват до-
ри от вратите наоми. "И веднага излязъл въоръ-
жен през вратите, които гледат към блатото.
Препуснал край стените и като се отклонил мал-
ко, занаканал се от задната част на хълма, за-
щото разбрал, че хората, които са били с
него, не ще го последват за фронтален бой
със скитите. И той пръв насочил копие то си,
втурнал се сред скитите и ударил този, който
му се изпречил най-напред. Но и съпрово-
дащите го войни взели участие в боя и за-
това те убили твърде много скити, а някои
и пленили. После, както имал обичай да из-
мисля хитрости, самодържецът облякъл вой-
ниците в скитските дрехи и им заповядал
да изседнат скитските коне. А [собствените]
коне на войниците, знамената им и отрязаните
скитски глави той предал на някои от
по-сигурните, на които заповядал да отидат
с тях и крепостта и да го чакат. И тъй, като
наредил по този начин това, самодържецът
слязъл със скитските знамена и с облечените
в скитски дрехи войници до течащата близо
до Хировакхи река¹, през където сменял,
че ще преминат и вратиците се от фура-
жировка скити. А онези фуражири, когато
ги видели да стоят там, смятайки ги, че и
те са скити, доближили се до тях непред-
пазливо и един били избити, а някои и
пленени.

VIII, 2. Привечер (било събота)² импера-
торът се върнал с пленниците [в Хировакхи].
Той останал там и следващия ден, а в по-
неделник³ рано сутринта излязъл от кре-
постта. Като разделял войниците си на две
части, той поставил отпред тези, които но-
сели скитски знамена, а след тях плене-
ните скити, всеки от които бил воден от
местен жител. Отрязаните глави набучил
върху копия, дал ги после да бъдат носени
от други и заповядал да вървят така.
Сам той ги следвал на умерено разстояние
заедно с войниците си и с употребяваните
от ромекте знамена. А Палеолог, който бил
припрян във военните работи, налязъл от

— τῷ Βυζαντίου. τὸ δὲ ἀξέσφατον τῶν Σκυθῶν ἐπα-
 ρεινόμενος οὐκ ἀπερχομένης τῆς ἐβδόμητης ἐπα-
 ρειοῦ ἀλλ' ἀποδιέλκων τῶν συνεπεπλημένων αὐτῷ
 ἡγεμόνων ὀλίγους παρεκκείμεστο αὐτοῦ προσε-
 γμένη διόστῃμα καὶ τὰς πεδιάδας καὶ τὰ ἄλλα
 αὐτὸς ὁδοῖς περιεβλεῖν, ἐν' ἧ' αὖ πάλιν πάλιν τῶν
 Σκυθῶν ἀνταρρεῖται, ταχὺ υποστροφέντες ἀπαρρί-
 πουσιν αὐτῷ. οὕτω γοῦν παρενόμειτο, ἐπεὶ κατὰ
 τὴν πεδιάδα τὴν αὐτὴν καλουμένην Ἀρμελίαν τοῖς
 τῷ Σκύθῳ περιβεβλημένοις ἄμφω καὶ Σκυθῶδες
 τιμῆας ἐθέατο, εἰς τοῦτόσιν ἀνταρρεῖσθαι τοὺς
 Σκύθας ἤδη καταλαμβάνοντες ἔφρασαν. ὁ δὲ παραρρήμα
 ἐν τοῖς ὁπλοῖς ἦν, κατὰ πόδας δὲ καὶ ἔτιος ἐλθὼν
 καίσιππο λέγων, ὡς ἄποθεν τῶν τάχα Σκυθῶν ἐξ
 ἑσπερῆ διόστῃματος Ῥωμαῖοι ἀνταρρεῖσθαι σημαῖν
 καὶ στρατῶναι καύουσιν θέσαντες. αἱ μὲν οὖν ταῦτα
 ἀπαγγέλλοντες τὸ μέτοι ἐστοχάζοντο τῆς ἀληθείας,
 ὁ δὲ καὶ παρεστοχάζοντο. τὸ μὲν γὰρ κατόπιν ἐλθὼν
 στρέψοντα ὡς ἀληθὺς καὶ Ῥωμαῖόν ἦν καὶ τοῖς
 ἡγήμασι καὶ τοῖς πείρασμοι, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν
 ἡγούμενος, τὸ δὲ προσηγορευμένον καὶ Σκυθῶδες
 ἐπαιμένον τῆς Ῥωμαῖος μὲν ἔσσο ἄπαντες (4)
 ἡγεμόνας, Σκυθῶδες δὲ σπόας ἡμερέωντο, τοῦτο
 οὐ καὶ οὕτως ἐσχηκότες, ὥστερ' ἦσαν ἀμνησμένοι
 ταῦτας κατὰ τὸ τοῦ αυτοκράτορος παράγγελμα,
 ταῦτα ὡς φασόμενοι Σκύθῳ τοῖς ὁπλοῖς Σκύθῳ
 ἐστρατήσαν, ὡς φέκσας ὁ λόγος ἐδήλωσε· τοῦτο
 δὲ καὶ ἀπετηρήσαντο τιμωμένα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ σκεπῇ
 τῶν Σκυθῶν πρὸς τὴν τὸν ἡμετέριον ἐξαπάτην τε
 καὶ φανόσιν, ἵνα οἱ προσηγορευόμενοι οὐτοῖς ὄρεσι
 ἔσσοι ὥστερ' Σκύθῳ τοῖς στρατηγικοῦ μὴν ἐπιπαι-
 νήσιν καὶ ἅμα παρέχοι στρατηγικὸν τε καὶ ἥλιον
 μέγιστα φόβου χρημμευόμενον πρὶν ἢ γὰρ προσηγορεῖται
 κατὰ τὴν ἐκείνου τὸν βασιλέα καύουσιν θεόμενοι.
 οὕτως ἀρόβους ὁ αυτοκράτορ τοῖς ἐπισημάντας ἐμορ-
 μολήσεται, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοῖς ἄλλοις ὁ φόβος ἦν
 ἐκ τῶν φανόμενων, ὁ δὲ γὰρ Παλαιολόγος πολυπει-
 ρα τοῖς ἄκατος ἐπεβέβηκεν καὶ εἰδὼς, ὅποιος
 ἔστιν Ἀλέξιος περὶ τῆς μηχανῆς πομπικίας,
 ἡγεμόνων αὐτίκα, ἵνα Ἀλέξιος τοῦτο τὸ μηχανήμα,
 καὶ ταυτὸν τε διαρρεῖν ἀνέμεθε καὶ τοῖς ἄλλοις
 ἐκάλειναι, ἥδη δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἄπαν τὸ καύουσιν
 ἐπὶ τῶν ἐστέρων ἐκ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν καθ' αἷμα
 ἀποσημάντων ἐγγυμνέων. ἔπειθεν γοῦν, ὡς ᾔσωντο,
 ἐθέσαι τὸν αυτοκράτορα κατὰ τὰ πρὸς τοῦτον συγ-
 κλίματα. φθάσαι γὰρ τοῖσαν συνέθετο μετὰ τὴν
 ἐπὶ τῶν καθ' αἷμα ἐπὶ τῶν ἐστέρων, ἐν τῇ τυρο-
 νίᾳ, ὅθ' μὲν ἐφύγαν ἐκεῖνοι ἐξεληλυθότες τῆς
 τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς προλαοῦχος ἐλθόντες, καὶ
 ἐπὶ τοῦτο συγγενέας αὐτῶν οὐκ ἦν ἐπὶ τῶν ἐστέρων,
 ὅθ' ὁ βασιλεὺς αὐτίκα ἐστὶν τροπαιοφόρων οὕτω τῶν

Βυζαντινὸν πρὸς τοὺς ἄλλους ἡμέρας τῆς
 Μεσοπυλίας. Πознавайки бързината
 на скитите, той пътувал предназливо. Като
 отделил неколцина от придружаващите го
 служители, той им заповядал да избързат на
 известно разстояние от него, да следат по-
 лето, горичките и нъшната и ако някъде
 се появят някои скити, да се върнат бързо
 и да му известят. Когато разузнавачките,
 като вървели така, забелязали в полето, което
 се нарича Димелия, облечените в скитски
 дрехи и скитските знамена, те се върнали
 назад и казали, че скитите вече пристигат.
 Палеолог се въоръжил веднага. Но по стъп-
 ките [на вестителите] дошъл и друг, който
 твърдял, че на достатъчно разстояние след
 предполагаемите скити се появили ромейски
 знамена и войници, които ги следвали. Тези,
 които известили това, отчасти се досетили
 за истината, отчасти се излъгали. Войската,
 която вървяла отзад, била наистина ромейска
 и по външност, и в действителност к импе-
 раторът я предвождал. А тези, които вър-
 вели напред и били наредени по скитски, и
 те всички били от ромейската войска, само
 че били облечени в скитски дрехи. От една
 страна, те вървели така, както били облечени
 в тези дрехи по заповед на самодържеца,
 когато като привидни скити измамили истин-
 ските скити, както успяхме да изясним в
 разказа. От друга страна, императорът си
 послужил със скитското облекло, за да из-
 мамни и се надмее над нашите, които, като
 ги срещнал, да се уплашат, натъквайки се
 на нашите войски като на скити, и съще-
 временно да им устрои една войнишка и
 безопасна шега, примесена със страх. И на-
 истина, преди да се уплашат явно, те се
 съвзели, като видели отзад императора. Така
 императорът на шега изплащал срещналите
 го. Но докато виденото възбудило у дру-
 гите страх, Палеолог, който надминавал
 всички с големата си опитност и знаел колко
 много е изобретателен Алексий в хитростите,
 веднага разбрал, че това е негова хитрост, и
 дал смелост на себе си и другите ободрил.
 А вече и цялото множество от близи и
 кръвни роднини, изостанали [в града], се
 вдигнало, защото бързали, както вървели, да
 настигнат самодържеца според предварително
 уговореното. А било уговорено да го на-
 стигнат, както казахме, след Месопυλίας
 неделя, през Сирната. Но неуспели още да
 излязат от града, и императорът се върщал
 като победител. И затова, когато се при-
 единили към него, те не биха повярвали, че
 самият император е победител — толкова

νίκην δέξας ἐξευχαρίστων, εἰ μὴ τὰς κεφαλὰς τῶν Σκωθῶν ἐμπληρημέναις δάκρυον ἐπ' ἄντρον δαδόντων τοῖς τοῖς ἐπιλοίποις, οὗτε τὸ εἶδος οὕτω ἐκέτορε, δεσπότας ἡγούμενους καὶ ἐξηγωνισμένους καὶ ἄλλων ἐπ' ἄλλα ἀγόμενον καὶ συρήμενον. τὸ γὰρ τάχος τῆς στρατηγίας τὸ θαῦμα ἐποίησεν πλήρ' τοσοῦτον μακάριον περὶ Γεωργίου τοῦ Πολυωλόγου (ὃς γὰρ συμπαρόντες ἡμῶν διηγοῦντο), ὡς λοχευλίσσε τε καὶ τοῦ καθυστερήσει (5) τοῦ πολέμου ἐσπῶν ἐμένετο καὶ ὅτι μὴ συμπαύσῃ τῇ αὐτοκράτορι κλέος τοσοῦτον ἀσμένον ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίῃ νίκῃ τῶν βαρβάρων τοῦτων. συνημειωχεῖν γὰρ πόσειος καὶ κλέους τοσαύτης καὶ πάντῃ ἱθαίετο. περὶ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου ὃν τις εἴποι τὸ ῥημα τοῦ Λευτερονομίου τότε καὶ τελοῦμεν καὶ θεάμεθα: „πῶς διδύκεται εἰς χιλίους καὶ δύο μετακινήσαναι μεγαλίας;" μοιροῦν γὰρ κατ' ἐκείνο καιρὸς ὁ βασιλεὺς „Ἀλλέως πρὸς τοσαῦτον βαρβάρων πλήθος ἐαυτὸν ἀνταρκασιάζουσιν τὸ βῆρος ὅλων τοῦ πολέμου μέχρι καὶ τῆς νίκης αὐτῆς καλῶς διακονομένηται. εἰ γὰρ τις τοῖς συνόντας λογίσαιτο, ὅπως τε ἦσαν καὶ ποδαρῶν, καὶ ὅπως ἀνταπαρβάλλει τὰ τοῦ αὐτοκράτορος μηχανήματα καὶ ἐν τοῖς πολέμοις μετὰ τῆς βίαιης καὶ τόλμης πρὸς τὸ βαρβαρικὸν ὅπαν πλήθος καὶ τὴν ἰσχύν, μόνον ἂν θεωρεῖται τοῦτον τὸ τῆς νίκης καταπραγαμένον.

VIII, 3. Οὕτω μὲν οὖν τηλικαῦτα θεῖς τὴν παράδοξον ταύτην τῷ κραταύνῃ δέδωκε νίκην. εὐεργόμενον δὲ δεδόντες αὐτὸν οἱ Βυζάντιοι ἔχαζον ἐμπληρούμενοι τὸ τάχος, τὴν τόλμαν, τὴν περιδεξότητα τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ τὸ ἐξ ἱππορίου τρόπον, ἱπποκρίζον, ἱπποκρίτων, θεὸν ἀνύμουν, σπουδαῖα καὶ εὐεργέτην τοιοῦτον αὐτοῖς δεικνύμενα. ὁ δὲ Μελισσηνὸς Νικήτορος δεσπόμενος ἐπὶ τοῖς καὶ μὴ φέρον, ὅποια τὰ ἀνδράσιμα, ἔφη „ἡ νίκη αὕτη χαρὰ μὲν ἀμερότης, λύπη δὲ ἀχρήμος.“ οἱ μὲντοι Σκῶθαι ἀπειροπληθεῖς ὄντες ἀποσταχοῦ τῆς ἐσπέρας διασπαρέντες, ἐλθόντες ἅπαντα καὶ οὐδὲν τὴν παρὰ πᾶν τῶν συμπεσόντων αὐτοῖς τὴν ἀείνουν ἀκάδεκτον ἀπέκαστα τόλμαν. ἑκαχὸν δὲ τῆς ἐσπέρας καὶ πηλὴν ἅπανα κατεῖχον μηδὲ αὖν ἀρχῇ τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων κομπούλειον φερόμενοι, παραγενόμενοι καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ οὐτοῦ καλονύμενον Βαθῆος ῥίακος, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν μάχῃσι μεγίστου Θεοδώρου ἱέρους ἱδρύεται. πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐφοῖσαν ἐντεῖξιν τοῦ ἑγίου (6) χάριν καὶ ἑκδοτὴν ἀτηρίκα δ' ἡ νικητικὴ παρῆν, πάνδημον οἱ εἰσεβείς ἐποιεῖντο τὴν πρὸς τὸ ἱερόν τοῦτο ἱέρους ἔλκεον παρόντων καὶ πάντῃ μέντοι κλέην τε καὶ κατὰ τὸν πρόδορον καὶ

бързо бил спечелил победата, — ако не били видели набучените скитски глави върху острията на копията и останалите помададени от меча скити, водени и влачени един след друг в окови и с извити назад ръце. Учудването се предизвикало от бързината на похода. Освен това зная (разказваха ми очевидци), че Георги Палеолог се оплаквал и сам себе си ругал, че закъснял за битката и че не бил заедно със самодържеца, който спечелил такава славя с неочакваната победа над тези варвари. Твърде много му се искало и той да участвува в толкова голямата слава. А за самодържеца някой би могъл да каже онези стихове от Второзаконие, чийто смисъл се изпълнил и станал очевиден тогава: „Как един ще преследва хиляди и двама ще обрънат в бягство десетки хиляди?“¹ Защото в онова време император Алексий се противопоставил почти сам срещу толкова голямо множество варвари и изнесъл благоприятно цялата тежест на войната до самата победа. Ако се вземат пред вид помощниците му — колко и кикви са били, — и после се съпоставят с военните хитрости на самодържеца, неговата опитност, сила и дързост, проявени срещу силата на варварското множество, всеки би намерил, че той е спечелил сам победата.

VIII, 3. Така бог дал тогава на владетеля тази неочаквана победа. Византийците се зарадвали, когато го видели да влиза, учудвали се на бързината, дързостта и ловкостта на предприятието, на внезапната победа и пеели, израели и славели бога, който им дал такъв спасител и благодетел. А Никифор Мелисин, такъв са много хора, се напомняват и те можеейки да повая това, казал: „Тази победа е радост без придобивки, скръб без загуби.“ И наистина скитите, понеже били безброй и пръснати навсякъде на запад, опустошавали всичко и изобищо нищо от това, което им се случило, не пресякло неудържимата им дързост. Никъде на запад те презели и някой градчета. Не пощадявайки и близките до столицата селища, те дошли до така наречения Ватис риако², където е построен храм на името на великомъченика Теодор. Мнозина посещавали всекидневно този храм, за да се помолят на светеца. А когато настъпвала неделя, благочестивите се стичали масово при свещени храм на светеца и денонощно стоели наоколо, в преддверието или в задната част на храма. Но неудържимият

¹ Второзаконие, 32, 30. ² Препратение на Цариград. Може би дн. Бакър кьой, името му означава „Дълбок дол“, Вж. Jamn, Constantinople byzantine, стр. 414—415.

ἀντιστάδουσαν τῶν νεῶν προμύοντες. ἀλλὰ τοσοῦτον ἐπερίσχευεν ἡ τῶν Σαυτῶν ἀνάθετος δαμί, ὥς κηδὲ τὰς πόλεις ὑπανόξισα τοῦ Βυζαντίου τοῦ μὲν τοὺς εἰς τὴν μέσην θορὰν βουλόμενους διὰ τὰς ἁθρόως ἐπαόδους τῶν Σαυτῶν. ἀλλὰ τὰτα μὲν τὰ ἐξ ἡπείρου τῆς ἑσπέρας προσπεσύνια τῷ αὐτοκράτορι δατά, οὐ μέντοι γε οἱδὲ τὰ κατὰ θάλατταν ἀνέως εἶχε, ἀλλὰ καὶ λίαν ὑπανόξινος τοῦ Τζαχῦ αὐτὸς στόλον πηγαμύνει καὶ τὰ παρὰ θάλατταν ὅπαντα κατησέχοντες. ἐπὶ τούτοις οἷν ὁ βασιλεὺς ἡνῆεν καὶ ἡχολλεν ἀπανταχόθεν βαλλόμενος ταῖς θηρίαις. ἐπεὶ δ' ἀνιήσεται τοῦτο, ὥς ἤδη καὶ πλείονα στόλον ἐκ τῶν παραλίω κατησύνει ὁ Τζαχῦς καὶ τὰς ἐπιλοίπους, ὧν προσθήσας κατέχευε νῆων, πορθήρας καὶ κατὰ τῶν ἐπελθόντων χωρῶν διαπορεύσας ἐπικεχεῖσθαι καὶ πρὸς τοὺς Σαύτας διαπεμπόμενος συνεβοῦλεν τὴν Χερσονήσον καταλαβεῖν οὐ μὴν οἰδὲ τὰ ἐκ τῆς ἐξῆς προσεληλυθὸς τῷ αὐτοκράτορι μισθοφοροῦν, τῶν Τούρκων φημί, σκευήρα τὰς πρὸς αὐτῶν σπονδὰς ἀσφαγεῖς τηρεῖν ἐπασχέουσι χρηματὶς ὑποσάλλον, εἰ τὸν αὐτοκράτορα καταλιπόντες αὐτῷ μικροχρήσαντες, ὁπρὲν τὰς κειρὰς καταλάβοι ταῦτα γροῖς ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ τὰ τε κατὰ θάλατταν τὰ τε κατὰ τὴν ἡπείρου λίαν κωκῶς ἀντὶ διετίθητο καὶ ὁ χειρὶν σφοδρῶς ἐπικείμενος τὰς ἐξόδους παντάπασιν ἐκλεπεν, ὥστε μὴδ' ἀποζηνοῦσθαι εἰς τὸν οἰκημάτων θόρον διὰ τὸ τῆς χιῆνος ἐπιβροῦς (οὐτέτι γὰρ τότε πολλὴν ἐπιφορηθήσκει καὶ δοτὴν οἰδεῖς πω πρότερον ἐρικωκῶ), ὥς ἐνὶν δαὶ γραμμῶν ἀπανταχόθεν ἔσπευδε μισθοφορῶν μετακαλέσασθαι. τοῦ ἡλίου δὲ τὴν λαοσὶν τροπὴν ἀπάρτι καταλαμβάνοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ ἐκ τῶν νεφῶν ἀπαιλούμενος πόλεμος ὄρετο καὶ ἡ θάλαττα τοῦ θυμοῦ (7) μετεβέβητο, δεινὸν ἐλορίσαστο, ἐκπέρωνεν τὴν ἐναντίον ἐπικείμενον τὰ κατὰ θάλατταν μᾶλλον καταλαβεῖν, εἰ' ὅμοῦ καὶ τοὺς ναυσκώτας ἐχθροὺς βρόχους ἔχει ἀποκαθίστα, σθεῖ καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἡπείρου εὐχερῶς μάχεσθαι. παρατρέμα τούτων τὸν καύσσα Νικηφόρον τὸν Μελισσηνὸν ἀποστείλλας μετεκαλεῖτο θῆτιον ἢ λόγος τὴν λίαν καταλαβεῖν. ἐβόησε γὰρ διὰ γραμμῶν δηλῶσαι συλλέξασθαι ὅπουτος ἀν δυνήσεται, οὐκ ἀπὸ τῶν ἤδη ἐστρατευμένων (ἐκείτους γὰρ φέρεται εἰς τὰς πόλεις ἀπανταχῇ τῆς ἑσπέρας διέσπειρεν ἐκ' ὧν φρουρεῖν τὰ κυριώτερα τῶν πολικίων), ἀλλὰ κατὰ μέρος νεώτερος καταλῶν, ὅπουτοι τε ἐκ, Βουλγάρων καὶ ὡπλοῦν τὴν τομὰν βίον εἴλαιο

натиск на скитите се засилил до такана степен, че поради честите им нападения желаещите да се поклонят на мъченика не смеели да отворят дори вратите на Византион. Това били нещастията, които сполетели императора по суша от запад. Разбира се, и по море положението не било сполучно, но твърде опасно, тъй като Чаха отново събрал флота и опустошавал цялото крайбрежие. При това положение императорът се измъчвал и скърбил, разкъсван от всички страни от грижи. После му известили, че Чаха бил събрал вече от крайбрежните места по-голяма флота и като опустошил и останалите острови, които успял да завладее по-рано, дръзнал да мисли и за западните земи. Изпратил пратеници при скитите и ги съветвал да завладеят Херсон¹. Чаха не оставял и дошлата от изток на помощ на самодържеца ивемна войска, имах пред вид турците, да спазва нерушимо договора с императора, но ги подмамвал с богати обещания да напуснат самодържеца и да преминат на негова страна, щом се снабди с ечемик². Като се научил за това, императорът, доколкото било възможно, побързал да събере ивемна войска чрез писма, понеже и по море, и по суша положението за него било твърде лошо и падналата тежка зима затворила пълъно изходите, така че и вратите на външните не могли да се отворят поради пресните от сняг (тогава се случило да падне голям сняг, какъвто по-рано никой не бил виждал). Когато слънцето достигнало точно върха на пролетното равноденствие и войната от облаците спряла, а морето се успокоило, тъй като неприятелите напирали от двете страни, императорът сметнал, че трябва да се заемат по-скоро крайбрежните места, за да може едновременно да се противопостави лесно на идващите от морето неприятели и да се бие успешно против идващите от сушата. И тъй той изпратил веднага пратеници до Никифор Мелисип, като му заповядал да дойде бързо в Енос³, защото от по-рано му бил съобщил с писма да набере колкото може повече войници, но не от ветераните (тях той разпръснал от по-рано по градовете на целия Запад, за да лаят по-главните от тях), но отчасти новобранци — някои от българите, други от тези, които имат скитнически начин на живеење (на говорим език

¹ Херсонес Тракийски, дн. Галиполски п-в. ² *ἀνιήσεται τὰς κρείβας καταλῶν* („царя се снабди с ечемик“). *Василевский*, Византия и печенегы, стр. 73, превежда „когато дойде в Кривия“, понеже предполага, че τὰς κρείβας е име на град в Тракийския Херсонес. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 203, бел. 1, който приема това тълкуване. ³ Град при устието на Марица.

(Βιόχους ταύτους ή κοινή καλεῖν οἷδε διάλεκτος), και τοὺς ἄλλους ἐξ ὅσων τῶν χωρῶν ἐρχομένοισι ἱππῆας τε και πεζοὺς. αὐτὸς δὲ τὰς τοῦ Ψιλάρχα πεντακισίας Κελτοὺς ἐκ Νικομηδείας μεταπεμφάμενος, μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἐξεληλυθὸς τῆς Βυζαντίδος, θύατον τὴν Αἰνον καταλαμβάνει, και τηρεῖντα ἐν ἀμφικύκλῳ εἰσελθόν και παραδραμόν τὴν τοῦ ὅλου ποταμοῦ θέαν και τὴν ὄλβην αὐτοῦ κοίτην κατασκοπεύμενος ἐκαστεύσκει, και διαγροῖς, ὅποι τὸ στρατοπέδον καταθεῖναι βέλτεον, ἐπέστρεψε. και διὰ τῆς νυκτὸς τοὺς λογάδας συναγαγὼν τοῦ στρατεύματος, τὰ κατὰ τὸν ποταμὸν και τὰ τοῦτου παρ' ἐκείνου διεγείτο και ὥς „χρὴ τὴν αἰχμὴν διαπερῶσαντας και ὅμως τὴν ὄλβην περατθῆσαι πεδιάδα, και ἴσως οὐκ ἀδόκιμος ἦν ἐν αὐτῇς ἀποδείξαι τόπον ἡμεῖται, εἰ χρὴ τὰς σαρὰς πῆξαισι.“ τοῦτο δὲ πῶς περὶ τοῦτο ἀνταρξάμενος ἀνταρξάμενος ἡμέρας πρῶτος αὐτὸς τὴν περὶ αὐτὴν κατέλαβεν καὶ οἷος ἔπειτα αὐτῷ συνετίετο τὸ στρατοπέδον. και μετὰ τῶν λογάδων αὐτῶς κατασκοπεύσας τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ και τὴν ἐπερχομένην πεδιάδα και τὸν ἀρῶμενον τόπον αὐτῷ ἐπεδείξας αὐτοῖς (ἀρχῶν δὲ ἦν πολυχρῆτος κινὸς τοῦ οἰκιστοῦ Χωερῶντος ἐργασίας ἐκπονησσομένου ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους ἔχον τὸν ποταμὸν, ἐξ ἑτέρου δὲ (B) βαλτώδης ὡν), ἐπεὶ ἰκανὸν ὀχύρωμα και πᾶσι ὁμοῦ τοῖς στρατοῦσι ἐκάρητο, θύατον τάχιστα διορύξας ἅπαν ἐκεῖ τὴν στρατοῦ κατατίθουσι. αὐτὸς δὲ αὐτῶς μετ' ἰκανῶν πελταστῶν πρὸς τὴν Αἰνον ἐπέστηεν, ἐπ' ᾧ τὰς τῶν Σαυθῶν ὁρμὰς ἐς ἡμᾶς ἐκείθεν ἐρχομένον ἀνωστήλεον.

VIII, 4. Ἰσχυρόμενοι δὲ οἱ κατὰ τὴν γενομένην πρὸς Χωερῶντος στρατὸν ἀντιθέτον Σκυθικὸν στρατεύματιον ἔλινον δηλοῦσαι περὶ τοῦτου πρὸ αὐτοῦ κράτους πρὸς τὴν Αἰνον εἶναι ἐνδοκίμους. ὁ δὲ παραρηγῆς ἐν ἀμφικύκλῳ πλοῖον εἰσελθόν και παραπλεῖσας τὸν ποταμὸν διὰ τοῦ στομίον διελθόν ἠρώτη μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος. τὰς δὲ ὁδὸς ὁρῶν ἀνέμεινε μηδὲ τὸ πολλοσχημόνων τοῦ Σκυθικοῦ συζυγῆος στρατεύματος ἐν ἀμνησίᾳ και ῥόβῳ ἦν μὴ ἔχον τὸν ἐπαρήγορα κατὰ ἄνθρωπον. οὐκ ἀνέμεινε δὲ ὅμως οὐδὲ ἐμαλκίζετο, ἀλλὰ πολλοὺς τοὺς παρ' αὐτοῦ κρηνομένους εἶχε λογιμοῖς. μετὰ γοῦν τετάχτην ἡμέραν ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους πέρρωθεν ὁρῶν Κομανικὸν στρατεύμα ὅσῳ τεσσάρωντα χιλιάδας ἐκκαταλαμβάνον ἦδη σαρὰ-

се наричат виси¹), а и някои други конници и пешотинци, които идвали от всички земи. Самият той извикал от Никомидия петстотинте келти на фландърския граф и като излязъл с близките си от Византион, пристигнал бързо в Енос. Там се качил на кораб, минал по цялата рена² и се върнал, след като разгледал цялото и корито от двете страни и установил къде е най-добре да се построи лагер. През вонцта спикал военачалниците, разказал им за положението на реката и за двата ѝ бряга и [добавил]: „Трябва и ние утре да преминем реката и да разгледате цялото поле. И може би мястото, което ще ви посоча и където ще трябва да се построят палатките, ще ви се стори и на вас добро.“ Всички одобрили това и на разсъмване пръв той извършил преминането, а после го последвала цялата войска. И с военачалниците отново разгледал бреговете на реката и издигащото се над тях поле, показал им понравилото му се място (било близо до градчето, наричано от местните жители Хирини³, от едната страна на което била реката, а от другата нмало блато) и тъй като всички вождове го намерили единодушно за достатъчно защитено, той заповядал да се изкопае бързо ров и зад него разположил цялата войска. Сам с достатъчно пелтасти⁴ се върнал отново в Енос, за да отблъсне нападенията срещу нас на идващите оттам скити.

VIII, 4. А войниците в направения при Хирини лагер, като се научили за идването на безбройни скитски войски, съобщили за това на самодържеца, който се намирал още в Енос. А той веднага се качил на стражеви кораб и като минал покрай брега, навлязъл в реката през устието и се присъединил към цялата войска. Но винайдики, че неговите войски не отговарят [по количество] дори на най-малката част от скитската войска, той бил в затруднение и се страхувал, защото не виждал човешка помощ. Все пак не падал духом и не бездействувал, но дълго и напрегнато размислял в себе си. На четвъртия ден видял, че далеч от другата страна вече приближава около четиридесетхилядна нуманска войска. Боейки се да не би и те да се присъединят към скитите и да започнат

¹ Ой (срн думи на Анна Комнина днн, че и по нейно време влисите са били неуспешно, подвижно население). ² Марина. ³ Мачка крепост на десния бряг на Марина. Вж. *Златарска*, *История*, II, стр. 204. ⁴ Т. е. пешехотно-оръжни войници.

μενος δὲ μὴ καὶ αὐτοὶ τοῖς Σκύθαις προσειθέτες
δαυόν τὸν κατ' αὐτοῦ ποιήσανται πόλεμον (καὶ
οὐδὲν ἄλλο ἐπιτεῦθεν τὸ ἐλπιδόμενον ἢ παντοδωρία)
δεῖν ἐλογίζεσθαι ἐπολιόνησθαι αὐτούς· καὶ γὰρ
προέφητη τοῦτοισ· μετακαλέσασθαι. τοῖς δὲ Κομνι-
νικοῦ στρατεύματος πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες
κατίστανον, προσεῖποι δὲ πάντων ὁ Τογορτάς, ὁ
Μανιάς καὶ ἑτεροὶ ἄνδρες μαχημέεστοι. τὴν δὲ
πληθὺν τῶν ἐπικαταλαμβανόντων ἤδη Κομάνων
ὄρεων ἐδέδεκε τὸ εὐάγιστον πάσαι γενέσκειν τῆς
αὐτῶν γνώμης, μὴ αἱ στήμαχος ἐχθροὶ καὶ πολέ-
μοι γερονότες μελίστην βλάβην αὐτῷ προσενήσουσι.
ἀπορρέοντες δὲ λογιζόμενος ἐκείθεν ἀπάραστοι
μετὰ τοῦ ἀπλανικοῦ παντός διατερεῖσθαι αὐτοῖς τὸν
ποταμὸν δεῖν ἐλογίζεσθαι πρότερον τοὺς ἡγεμόνας
τῶν Κομάνων μετακαλέσασθαι. οἱ δὲ παραχρηστὰ
προσέρχονται τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Μανιάς κτλ.
ἡγαθέστερον εἶναι ἄλλων, πρότερον (9) ἀναβαλλόμενος.
ἀπαυλῇ τοῖσιν ἱκέτευε αὐτοὺς παρατεῖναι τοῖς
ἀρκατοῖς ἐπέταξε. καλῶς οὖν ἐπαινεθέντας μετὰ
ταῦτα φιλοσχηνησάμενος αὐτοῖς καὶ παντοίῳ
ἀπορτίῳ ἀξίωσας, ὄρεων καὶ ὀρέων ἐξ αὐτῶν
ἤπειτο ἐπιστεῖλαι τὸ τῆς αὐτῶν γνώμης ἐνέστα-
κτον. αἱ δὲ ἐπείμους τὸ προσταχθέν ἐπλήρου τὸς
πίστεως παρρηχώμενοι, αἰτησόμενοι παραχωρηθῆναι
τὸν μετὰ τῶν Παξιγανῶν πόλεμον συνάφηνθαι
ἐπὶ τρεῶν ἡμέραις καὶ εἰ τὴν τέτλην αὐτοῖς δοῖν
θεός, ἄρχῃ τὴν ἐπιλοχοῦσαν αὐτοῖς ἄπασαν λεῖαν
δελόντως θάτερον μέρος ἀφαιρῆσαι τῷ βασιλεῖ ἑπισχ-
νοῦντο, ὁ δὲ οὐκ ἐπὶ τρεῶν μόναῖς ἡμέραις, ἀλλ'
ἐπὶ ὅλῃς δέκα μετελείπεσθαι τοὺς Σκύθας κατὰ τὸ
αὐτοῖς βουλευθῆναι ἄπειρα ἰδεῖσθαι καὶ τὴν ἐκείθεν
ἵππων ἀφαιρηθρομένην λεῖαν, εἰ γέ τέως τὴν
τέτλην αὐτοῖς παρασχεῖν θεός, ἐπιοχαρσάμενος. ἦσαν
μὲν οὖν ἐπὶ ταῦτόν τέως μένοντα τῇ Σκυθικῇ καὶ
Κομανικῇ στρατεύμασι τῶν Κομάνων δὲ ἀκροστο-
λισμῶν παρωμένων τῆς Σκυθικῆς στρατῆς. τριῶν
δὲ ἡμερῶν αὐτοὶ διελθούσων μεταπεμφόμενος ὁ
βασιλεὺς τὸν Ἀντιόχον (τοῦ δὲ οὕτως τῶν γένων
καὶ δραστηριότητι γνώμης τῶν πολλῶν διαφύρον),
ἐπισκήπτει αὐτῷ γέφυραν κατασκευάσαι. θάλλον δὲ
διὰ πλείων ἐπιτεταχθέντων μικροτάτους εἰσὶν
κατασκευασθείσης γεφυρᾶς μεταπεμφόμενος τὸν τι
πρωτοστράτορα Μετρήν τὸν Δοῖκαν καὶ γυναικᾶ
δελφὸν αὐτοῦ καὶ τὸν Ἰθὸν ἀδελφὸν Ἀδριανῶν
καὶ μέγαν δομικὸν παρεκείναιτο παρὰ τῇ χεῖρὶ
τοῦ ποταμοῦ ἐστῆσαι καὶ μὴ συγχωρεῖν συμμύρην
ἀντιπρὸς πεζοὺς τε καὶ ὑπλότας, ἀλλὰ πρὸς πεζοὺς
τῶν ἱππέων πρότερον διακρινόμενους καὶ τοὺς ἀμά-
ξις μετὰ τῶν οὐκῶν καὶ τοὺς παραπονοῦς ἡμι-
ρους. διαπερσάμενος οὖν τῶν περὶ δειδὸς τοὺς
Σκυθῶν καὶ Κομάνων διπύμους καὶ πρὸς λαθροῦς

срещу него ужасна война (а от това могъл да очаква само пълно унищожение), той сметнал, че трябва да ги прилече, защото и порази ги бил извиквал¹. А куманската войска имала много други вождове, но между всички първи били Тогортак, Маниак² и други твърде храбри мъже. Обаче като гледал множеството на пристигащите вече кумани и като познавал отдавна келостоянството им, самодържецът се уплашил да не би съюзниците му да станат врагове и неприятели и да му причинят най-големо нещастие. И макар и да решил, че е по-сигурно да се махне оттам и с цялата войска да премине отново реката, той сметнал, че трябва преди това да извика куманските вождове. Те веднага се явили при императора, а също и Маниак, макар и по-късно от другите и отначало да отказвал. Разбира се, императорът заповядал на готвачите да им приготвят богат обяд. Когато се набояждали добре, след като ги поздравил и удостоил с различни дарове, той им поискал клетва и заложници, понеже подозирал вероломството им. Те с готовност изпълнили искането и дали клетва за вяност, като поискали да им се позволи да воюват с печенегите в продължение на три дни. И ако бог им дава победа, те обещавали да разделят на две цялата получена от тях плячка и едната част да отделят за императора. А самодържецът им позволил да нападнат скитите, както си искат — не само три дни, но цели десет дни, — и им отстъпил цялата плячка, която да вземат, ако бог им даде победа. Между това скитската и куманската войска оставали неподвижни, макар куманите да дразнели със стреляне отдалеч скитската войска. Не били изминали още три дни, когато императорът извикал Антиох (той бил благородник и се отличавал от мнозина с енергията си) и му заповядал да направи мост. След като мостът бил направен бързо от свързани с твърде дълги дървета лодки, императорът извикал шурей си, протостратора Михаил Дука, и братя си, великия domestik Адриан, и им заповядал да застанат край брега на реката и да не позволяват да преминават заедно пехотинци и конници, но пехотинците, колите с багажа и товарните мулета да минат отделно преди конниците. След като пехотинците преминали, той се боял от войските на скитите и куманите и очаквал, че ще го нападнат неочак-

¹ Сами от това неистов начин, че Алексий Комнин ги бил извиквал и порази. ² За идентифицирането на тези кумански вождове с полонезски кнзе от руските летописи вж. у Василевский, Византия и печенег, стр. 98. Срв. Chatamdon, лж. см., стр. 132, бел. 3; Moravcsik, Byzantinoturcica, II, стр. 181, 318.

τοῖσι τοῖσι πεπονημένοις ἐν τῷ τοῖσι ἐσθλάτοις ἀποπνέον, εἰτα καὶ τοῖς ἰπποτάσι πεπονημένοις διαπερνόν. καὶ αὐτὸς δὲ (10) παρὰ τῷ χεῖλει τοῦ ποταμοῦ ἰσχυμένους τῷ διαπερνόντας ἰδὼν, ὁ δὲ Μελισσηνὸς καθ' ἣν φθάνας ἐδέξατο γυνήν τοῦ αὐτοκράτορος πεπονημένους καὶ συλλεξάμενους διπλάσις ἀποπνέον, ἀπὸ δὲ τῶν ἐγγύς καὶ περὶ τοῦ ἐξελίσεως ἐπιστάσις ἐν ἀράσις ὑπὸ βοῶν ἐλκόμενους τὸς ἰπποτάσις περὶ τὰ πρὸς χεῖρας ἵππων, αὐτοκράτορος περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐξέπεσαν. οἱ δὲ φθάνοντες ἤδη ἐν διωστήματι, καθ' ὅσον ὁρθοῦντος ἐξοικεῖται περιαιρεῖν τὸ ὄραμα, ἀποπνέον τῶν Σκυθῶν ἐδέξαντο τοῖς πλείστοις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἴδον. ἤδη δὲ καὶ τις τελευτήσιος καὶ τῷ βασιλεῖ ἰσχυμένους τῷ αὐτοκράτορι Σκύθας βασιλεῖσις εἶναι. ὁ δὲ ἀληθὲς τὸ φησὶν οἰκιστὴς καὶ πρὸς τοσοῦτους μὴ ἐξέρχεται ἐν ἀμύχῃ καθιστάται. μεταπειράμενος οὖν τὸν Ῥοδόμαχον ἐπηρώτα (ἀντὶς δὲ οὗτος ἐκ Βαυλγάρων ὁμοῦντος εἰρηλῆς καὶ μητρὸς οὐγγυτῆς τῆς Ἀδγοῦσης καὶ μητρὸς ἡμετέρας) τοῖσι ἀποπνέον ἐπέσκηψε κατασχεῖν τοὺς ἐλκόμενους. ὁ δὲ τῷ τὸ κελευσθὲν ἀμύχῃς ἰσχυμένους τοὺς ἐκ τοῦ Μελισσηνοῦ περιφθόνους εἶναι ἔλεγε. ὁ δὲ γε αὐτοκράτορ περιφθόνους γενοῖν καὶ μητρὸς ἐγκαταστήσας φθάνοντες, διαπερνόν οὖν αὐτοῖς καὶ παραστήματα τὴν γενομένην ταχέως ἐπὶ πλέον ἐπαυέσας ἦσαν τοῖσι μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος. οἱ δὲ Κομανοὶ παραστήματα τὴν ταχέως καταλαμβάνοντες, ὅθεν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὀπλικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ διελόμενος, αὐτοῦ πᾶσι κατασχεῖν. τῇ γοῦν μετ' αὐτὴν ἐκείθεν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καταλαμβάνοντες ἐπέλε τὸν κατὰ τὸν ποταμὸν πᾶσι τοῦ Φιλοκάλλου ἐγγυτῆς καλοῦμενον ἰκανοῖς δὲ τῶν Σκυθῶν ἐντυχόν καὶ τηλικαῦτα προσβαλόντες αὐτοῖς κυριεῖν οὐκ ἔφη πόλεμον. κείοντες μὲν οὖν ἐν τῷ μάχεσθαι ἐξ ἐκατέρων πολλοὶ ὄντες δὲ τὴν νικῶσαν εἶχεν ὁ βασιλεὺς ἡττήσας τοὺς Σκύθας καὶ κράτος. οὗτοι γοῦν τῆς μάχης διολυθέντες καὶ τῶν στρατευμάτων διαχωθέντες πρὸς τὸς οὐκ αἰσας παραφθοῶν (11) αὐτοῦ πᾶσι τὸ Ῥοδόμαχον προσέμενε στρατεύματι δι' ὅλης τῆς τότε νικητῆς. ἀντιφύσας δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείθεν ἀπὸ τοῦ καταλαμβάνοντος τόπον τὸν καλοῦμενον τοῦ Λεβόνη βασιλῆος δὲ τῆς παιδείας ἐπεσείμενος. ὅντι μὲν οὖν ἰκανοῖς ὁ αὐτοκράτορ. ἐπεὶ δὲ μὴ τὸ πᾶν τοῦ στρατεύματος ὁ ἰσχυμένους ἐχρὼν ἴσως, πρὸ τοῖς πρὸ τοῦ αὐτοῦ διώκοντα ποιήσας καὶ ταχέως ἀποχωρήσαντες τῷ πᾶσι στρατεύματι ἐκεί τοῖσι

вано. Затова моментално направил ров и зад него въвел всички войници. След това заповядал да минат и конниците. Сам той стоял на брега на реката и наблюдавал преминаващите. А Мелисни, постъпвайки според писмото на самодържеца, което успял да получи, събрал отвсякъде войски, изкара от близките места и пехотинци, които карали вешите си и всичко потребно на коли, теглени от волове, и всичко това изпратил на самодържеца. Когато те достигнали на разстояние, откъдето предметът може да се види с очи, повечето помислили, че скитска войскава част напада самодържеца. Дори някой се осмелил и посочвайки с пръст, казал на самодържеца, че това са скити. А той, като сметнал говора за истина и като не могъл да противостоят на толкова много неприятели, се намерил в затруднение. Тогата извикал Радомир¹ (той бил благородник, произхождал от българите и по майчина линия бил роднина на императрицата,² нашата майка) и го изпратил, като му заповядал да разгледа идващите. Той изпълнил бързо заповедта и като се върнал, казал, че това са изпратените от Мелисни. Самодържецът се зарадвал много и като почакал малко идващите, преминал с тях реката. После веднага разширил още повече укреплението и присъединил новодошлите към останалата войска. А куманите веднага завзели окопа, който самодържецът напуснал с цялата войска, за да премине реката, и там се разположили на лагер. На другия ден самодържецът се вдигнал оттам и искал да вземе долния брод на реката, наричан от местните жители Филокалски³, но понеже се натъкнал на голямо количество скити, наладил ги и започнал с тях жесток бой. В сражението били убити мнозина от двете страни. Все пак победата спечелил самодържецът, като разбил напълно скитите. Като завършило по този начин сражението, войските се разотнели по своите лагери и ромейската войска останала тогава там през цялата нощ. На разсъмване ромейците се вдигнали оттам и дошли до някакво място, по име Немунион. Това бил хълм, който се издигал над полето. Самодържецът се изкачил на този хълм. Но понеже височината не могла да поберے цялата войска, той изкопал около подножието на хълма ров и [направил] насип, достатъчен за цялата войска, и там

¹ Четвъртият син на българския цар Иван Владислав. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 206. ² Мария, майката на Ирина, жената на Алексей I Комнин, е дъщеря на Иван Владиславовия син Траян и жена на Анарник Дука. Вж. тук стр. 34, бел. 4, и стр. 37, бел. 4. ³ За тези няколко места вж. предположенията на M. Gyssels, Le com des Byzantins dans l'Asie d'Anne Comnene, 82, 44, 1961, стр. 251 и сл.

παρατίθηται, πρόσθεν δὲ τηλικαῦτα τῇ αὐτοκρατορίᾳ εἶναι αὐτάματος ὁ Νεάντης καὶ σὺν αὐτῷ ὄλγοι Σκύθαι, ὃν θεασάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀποκομοσύνης ἀναμνήσας καὶ ἄλλα ἀνὰ τρυφερόμενος ἐμνησκύων αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀδελφίδεσσιν εἶχεν.

VIII, 5. Οἷον μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς οἱ δὲ γε Σκύθαι κατὰ τὸν βόσκα τοῦ καλουμένου Μαιωροποτάμου κινεῖται ἐπισκοποῦντο λευθαίως τοὺς Κομάνους, τιμωρίζοντες περισκαλοῦμενοι, ὁ δὲ οὐδὲ πρὸς τὸν βασιλεὺς πέμποντες ἠέμελλον, τὰ περὶ εἰρήνης ἔχοντες. ὁ δὲ τοῦ βαλεβοῦ εἰς γνώμης αὐτῶν στομαζόμενος προσηκούσας καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶς ἐπεσείχετο ἀπαγορεῖν ἐθέλων τοὺς αὐτῶν λογιζομένους, εἴ που καὶ τὸ ἐκ τῆς Ῥώμης προσδοκώμενον μακροχρόνιον καταλήξει. οἱ δὲ Κομάνοι ἀρραβόλους ἱκόντες τὰς τῶν Πατζουακῶν ὑποσχέσεις αὐ πᾶν ἐν αὐτοῖς προσέθεντο, ἀλλ' ἐσπερος μνησθῶν τῷ βασιλεῖ: „μήτερ πόσου τὴν μάχην διαβαλλέμεθα; ἴσθι τοίνυν, ὅς ἐπὶ πλεόν οἱ ἐκ ἐγκωρυγῆσθαι, ἀλλ' ἡλίου ἀνατέλλοντος λῶσον ἢ ἀρῶντο κρίας ἐδόμηθα.“ τούτω ὁ βασιλεὺς ἀκούσας καὶ τὸ ὅτι τῆς τῶν Κομάνων γνώμης διαγνοὺς οὐκέτι ἐν ἀραβοκαῖς τοῦ μάχεσθαι ἔρη, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κρῖον τοῦ πολέμου δημοσιεῖν θέμενος θεῖνός μὲν κατὰ τὴν ἐπιούσαν τὴν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἐπὶ σκευῶν πόλεμον, αὐτὸς δὲ πενηνταχῶμα μετακαλεσάμενος τοὺς ἡγεμόνας καὶ πενηνταεὶς καὶ λοιποὺς προσέταξε διὰ παντός τοῦ φροσάτου (12) διασηρνεῖσθαι τὸν ἐς τὴν αὐρὴν ἐπιμενέμεντον πόλεμον. ἄλλὰ καὶ ταῦτα ἐκτέλεται, ἔδιδεν ὕμνος τὰ ἀπὸ πλεονάζησιν τῶν Πατζουακῶν καὶ Κομάνων ὑποπαύων τὴν ἀμφοτέρων σύμβασιν. καὶ τα γούν διακαταπορῶμενον τοῦ βασιλέως κατέλατον πρὸς αὐτὸν τὸν δρακοντῶν μετῶν ἐνδρὸς τολμηρίτι καὶ Ἀργεμόνιοι αὐτόμολοι πρὸς συνασπισμῶν αὐτοῦ εἰς χιλιάδας ποσοῦμενοι πέντε. ἐπεὶ δ' ἀρραβόλην ἔν τι τῆς μάχης οὐκ εἶχε, θεὸν ἀρῶντο ἐπικαλεῖτο, δύνοντας δὲ ἐπὶ ἡλίου πρῶτος αὐτὸς κατήρχε τῆς πρὸς θεὸν παρακλήσεως λαμπρῶν τε λαδουχῶν ποιοῦμενος καὶ προσήκοντες θύοντας ἔδωκεν αὐτῷ, οἱ μὲν οὐδὲ τὸ ἅπαν φροσάτον ἡγεῖν συνερχόμεν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἑκάστη μὲν τῶν συνεπαιτέρων ἀρίστην συνεβοῦλετε, τοῖς δὲ ἄρρεσι κατέστη ἐπὶ σκευῶν τηλικαῦτα γούν τὸν μὲν ἦσαν ἦν ὄρεν τοῦ ἀρχέοντος ἀέροντα, τὸν δὲ ἄερα πεφωτισμένον οὐχ εἰς ὅσον ἡλίου λαμπρότερος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ὁπίερον λαμπρῶν τὴν γαῖαν περικορῶμενον.

настанил всички. Тогава при самодържеца се явил отково дезертьорът Неанц и заедно с него няколко скити. Когато го забелязал, императорът му припомнил предишната неблагодарност, упрекнал го и в други яком неща и окован го задържал под стража заедно с другите.

VIII, 5. Така действувал самодържецът. А скитите, които се разположили около така наречената река Мавропотамос¹, подмамвали тайно куманите, като ги викали за съюзици. Но те не преставали да пращат пратеници и при самодържеца и да искат мир. Самодържецът се досещал за коварните им намерения и им давал подобаващи отговори, искайки да ги държи в колебание, докато от Рим пристигне очакваната наемна войска. А куманите, понеже намирали за съвинителни обещанията на печенезите, не минали изобщо на тяхна страна, но вечерта съобщили на императора следното: „Докога ще отлагаме сражението? И тъй, знай, че не ще те чакаме повече, но че при изгрев слънце ще идем месо от вълк или агне.²“ Когато чул това и видял решителността на куманите, императорът не искал вече да отлага сражението. Разбирайки, че този ден ще бъде напълно съдбоносен за войната, той обещал на куманите, че сражението със скитите ще стане на следния ден, а сам повикал веднага военачалниците, петдесетияците и другите и им заповядал да съобщят на целия став, че сражението е определено за утре. Но макар и да предприемал това, той все пак се страхувал от безчисленото множество печенези и кумани, понеже подозирал, че помежду им има споразумение. Докато императорът мислел върху това, минали да се бият на негова страна смели и воинствени жители от планинските места, на брой около пет хиляди.³ И тъй, като не могъл да отлага повече сражението⁴, той започнал да призовава на помощ бога. При изгрев слънце той пръв започнал молитвата към бога при голямо осветение и с песне на подобаващи химни в негова чест. И никому от войската не позволял да почива, но посъветвал всеки от по-разумните, а на по-грубите заповядал да правят същото. Тогава наистина могло да се види залязващото зад хоризонта слънце, но въздухът бил осветен като че ли не от едно светещо слънце, но от много други звезди, които разливали изобилна светлина. Защото

¹ Дн. р. Еркенс, приток на Марица. ² Т. е. ще се бият или с печенезите, или с ромените. ³ Златарски. История, II, стр. 500, счита, че това били българи от Родопската планинска област. Василевский, Византизм и печенези, стр. 101, бол. 2, предполага, че това са прикарпатски руси, поданици на Василий Ростиславович. Leib Anna Comnena, II, стр. 140, е на мнение, че това са власи. ⁴ 28 април 1091 г.

ἵππαντες γὰρ τοῖς ἰδίοις δόρασι πύξαντες λαμπάδας καὶ κηρούς, ὥς ἕκαστος δυνάμειος εἶχαν, ἀνήκον, αἱ δὲ γε παρὰ τοῦ στρατεύματος ἀναπαυόμενοι φωναὶ μέγας οἶμαι τῶν οὐρανίων ἀνύκων ἔφθανον, μᾶλλον δὲ, εἰ καὶ τάληθες εἰπεῖν, εἰς αὐτῶν τὸν δεσπότην θεὸν ἀνεφύοντο. ἐν ταύτῃ οὖν οἶμαι τεκμαίρεσθαι καὶ τὴν τοῦ βασιλέως εὐσέβειαν, ὥς ἴδρα τὰς πρὸς ἐχθροὺς περιστολὰς οὐκ ἔδωκεν ποιεῖν ἀνευ τῆς ἐκεῖθεν ἐπαγγελίης. οὐ γὰρ ἐν ἀνέγκῃ καὶ ἱσχυρί καὶ στρατηγαῖς μηχαναῖς καὶ οὕτως ἐβόρει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῇ ἑνὶ βοῇ ἐβόρει. καὶ ταῦτα μὲν μέχρι μῆκος ἐτελεῖτο νυκτός· μικρόν δὲ τοῦ λαοῦ τὸ σῶμα διαναπαύσας ἀνέταξε τοῦ ἱπποῦ καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ στρατιωτῶν ὀπίσθῃ κατεργῶς, ἔσταν οὐ καὶ τινας ἀγκύλῃ καὶ περιμηχалаίᾳ ἐκ σιγητῶν πέλων ὀμοχρόον κατασκευάσας περιέβαλεν, ἐπεὶ μὴ ἀπέχρη ταῦτα πρὸς πάντας ὁ αὐτὸς. ἡμέρας δὲ ἀπάρτι διαγελάσας κατεργῶς ὀπισθεύωνος τῆς φάλαγγος ἔξιστο τὸ (13) ἐνωλίον ἡχῆσαι κελεύσας. καὶ κατόπιν τοῦ καλομένου Λεβονίου (τύπος δὲ αὐτοῦ) τὸ στρατεύμα διελόν, τὴν φάλαγγος ἱλαδὸν ἵστατο. αὐτὸς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ προεργατῶς ἵστατο δεξιὸν μένος ποίειν. τοῦ μέντοι δεξιῦ καὶ εὐωγῆμον κέρως ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος κατήρχον ὁ Δαλασσηνός. ἐξ ὑπερδεξιῶν δὲ τῶν Κομνῶν ὁ Μοναστρεὺς ὀπισθεύωνος μετὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν ἵστατο ἤδη γὰρ πέκεινοι τὰς Ῥωμαῖκας φάλαγγας καθίσταντα τὸν αὐτοκράτορα ὁρῶντες τὰς σφῆν ὀπίσθῃ ἀνάρτας καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν πολέμου διεκτετοῦν σχῆμα¹ ἐξ εὐνοῦμον δὲ ταύτων ὁ Οὐζὺς καλοῦμενος, τὸ δὲ γε πρὸς δεξιὴν δεξιὴν ὁ Οὐμπερτόπουλος μετὰ τῶν Κελτῶν. αὐτῷ γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς φάλαγγι προήτορας οὖν τὸ στρατεύμα καὶ ταῖς Πίως περιστάσεως τὴν ἐνωλίον αὐτὸς ἐπέλειπον ἡχῆσαι οὐλαγγα. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δεξιότες τὸ ἀπεροσληθὲς τῶν Σκυθῶν καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀρμαμέζας τειχῶν ὁπισθευόμενοις αὐτοῖς χρεῖον τὸν ὅλον κέρων εἰς ἔλεον μὴ φωνῇ ἐπισκευάσμενοι ὅλας ἡτίας χαλάσαντες τὴν μετὰ τῶν Σκυθῶν μάχην ἐπέσειον τοῦ αὐτοκράτορος ἀπάντων προπάρουθιν θέοντος, μηχανοῖς δὲ τῆς παρατάξεως γεγονίας, ἐν ταύτῃ καὶ ὥσπερ ἐξ ἐνὸς συνθήματος πάντες τοῦ στρατοῦ καὶ αὐτῶν δὲ τῶν Κομνῶν τὴν κατ' αὐτῶν ποσυσσμένον ὁμῆν, στοχασόμενοι τοῦ μέλλοντος Σκῆθης τῆς τῶν ἑσπερίων ἡγεμῶν τηριχάδα καθεσπῆς προσηπάει τὴν σπηρίαν καὶ διέλυνος συμπεριλαβὼν πρόσαι τοῖς Κομνῶσις ὡς διασπῶντος² καὶ γὰρ μετὰ τῶν Σκυθῶν ἐκλήνους καὶ οὕτως ἐμάχοντο, ἀλλὰ παρρησίας μᾶλλον ἢ τοῖς Ῥωμαῖσις, αὐτοῖς προσεκληθῆναι ἐπ' ἢ μεσσηνίας τοῖσις πρὸς τὸν

всички били закрепилы и запалили на върха на копчето сѣ факли или постѣчни свещи според възможностите на всекиго. А изнасяните от войската молитви, изглежда, достигали чак до небесния свод или ако трябва да се каже истината, достигали до самия господ бог. Мисля, че от това трябва да се заключи за благочестието на императора, понеже наистина не искал да извърши нападенкето против неприятелите без негова помощ. Защото той не се надявал на войници, коне и военни машини, но се уповавал само на божията сила. Това ставало докъм средата на нощта. После, като си починал малко, скочил от съп и дал тежко въоръжение на леко въоръжените войници. Също така, по-късно му липсвало желязно въоръжение за всички, той облякъл някои с ризници и племоне, направени от коприна със същия цвят [на желязо]. Точно на разсъмване той се въоръжил тежко и като запоядал да свирят бойния сигнал, излязъл извън окопа. В подножнето на така наречения Левунион¹ (това място е²) той разделил войската и разположил фалангите на отреди. Самият самодържец, обхванат от страшен гняв, застанал начело. Дясното и лявото крило командували Георги Палеолог и Константин Даласин. Мапастра в пълно въоръжение застанал със своите войници на дясната страна на куманите. Защото, като видели, че самодържецът нарежда ромейските фаланги, и те въоръжили своите и ги поставили в боек ред според обичай си. На лявата им страна бил така нареченият Уза. На западната страна стоял с келтите Умбертопул. Укрепвайки така войската с фалангите като с кули и заграждайки я с ескадрони като със стени, самодържецът запоядал да засвири отново бойната тръба. Ромейте от страх пред неизчислимото множество скити и безбройните коли, които им служели като стена, призовали единогласно милостта на вседържителя и отпускатйки юзидите, започнали сражението против тях, като последнали препускация пред всички самодържец. Когато ромейският фронт добил вид на стъп и цялата войска и самите кумани като по даден сигнал извършили нападение срещу скитите, един от видните скитски вождове, предугаждайки бъдещето, се потрижил за спасението си и с няколко души преминал на страната на едносезичните кумани. И макар и те да се биели храбро срещу скитите, той се осмелил да премине по-скоро на тяхна страна, отколкото на страната на ро-

¹ Хълм (гръц. тук из. VIII, гл. 4, стр. 90). Според *Chalcondylus*, пос. стр., стр. 183, това е река.

αὐτοκράτορα χρῆσασθαι. τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ θα-
 λείνως καὶ πτοηθεὶς μὴ τοῦτοια καὶ ἔτατο τῶν
 Σκυθῶν προεργασάμενος Ἀντιστάσιον τοῖς Κορύ-
 ντοις τὰ ὅπλη αὐτῶν φραγῆσας καὶ τῆς Ῥωμαί-
 κῆς φύλαγρος σιγῆσαι μετὰ τῆς γνώμης καὶ ἰὸς
 ἵπποι, παραχρῆμα, οὗτος (14) ἐκείνος δραστήριος
 ἐν δέξις βασιλῆ τοῦ σινοῖσσιτος καταστοχάσασθαι,
 ἐπὶ τὴν βασιλικὴν σημαίαν κατέχοντι ἐπέταξε ταύτην
 ἐν χερσὶν φέρουσι μετὰ τῆς τῶν Κορύντων στήναι
 παρεμβολῆς, τῆς Σκυθικῆς δὲ διαμαχίας διασπο-
 δεύσης ἤδη καὶ παραχρησάμενος ἀλλήλων τοῖς
 ποταπέδων ἀνδροκτασίαν ἢ θείσασθαι τηκεῖναι,
 ἵστασαν οὐδὲν πρὶν ἐδεόσασθαι, τῶν δὲ Σκυθῶν δυνά-
 μεις ἀποσπασμέναις ἵς ἐνταπλοφθέντων ἤδη ἐπὶ τῆς
 θείας δινύμους κεκοιμημένοι, οἱ σφάτοντες τῇ
 σφοδρῇ καὶ περὶ καύσει τῶν ξιπῶν λευκοθυροῦντες
 ἐκτελέσαντο τῆς δόξης. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐν μέσας
 τοῖς πολεμίοις ἐξωστρεφόμενος ὅλος συνετάρατε
 φύλαγρος πλήκτων μὲν τοῖς ἀντικυλιστομέτους,
 καταπύσσων δὲ καὶ τοῖς πύρροις ἐρυστήριον.
 ἐπὶ δὲ τὸν ἥλιον ὅτε κεραυλῆς ἰὸς ἀπὸ τοῦ βάλ-
 λου ἐλάττω, μαχηθῆναι ἀπάρη οὐδὲς, προμηθεύεται
 ἡ κοροῦτον. μεταπεμφόμενος πρὸς ἀποστέλλει ἐπὶ
 ἢ ἀργῆας ἀσκοὺς πλήσοντας ὕδατος καὶ τοῖς ἰδίοις
 ἐκασάσας ἡμιόνας ἐξελάσσοντας ἀναγεῖν. τοῖσι δὲ
 ἤδη θεασάμενοι καὶ οἱ μὴ προκληθέντες τῶν
 πληροσχομένων τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησαν τοῖς τῆς
 λευκῆς τῶν Σκυθῶν χειρὸς αὐτοῖς ἀπαλλάττοντας
 ὁ μὲν δὲ ἀμφοτέρως, ὁ δὲ δὲ ἀσκοῦ, ὁ δὲ δὲ ὅποιον
 τῶν ἀργῶν ἀναρῶντες ἔδεισαν. οἱ δὲ μετὰ
 τοῖς ὕδασι οὐκ ἔμενον αὐτοῖς ἵς μάλιστα ἀνέχοντο,
 καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα καυόν, ἔθνος ὅλον, αὐτὸ μαρ-
 τυροῦσαν, ἀλλ' ἀρδρὸν ἅπαντα ἐπερβαίνον, σὺν
 γυναιξὶ καὶ τέκνους ἀεὶ κατὰ ταυτὶ ἐπὶ ἡμέραν
 ἀποκλόντες. ἦν δὲ μετὰ Ἀργελλῶν εἰκοτὴ πρὸς τῇ
 ἐντάτῃ ἡμέρᾳ, τριτὴ δὲ τῆς ἐβδομάδος. ἐνθ' οὖν
 καὶ παρὰ τοῦτον οἱ Βιζάντιοι ἐλθόντες φάσκοντες
 „διὰ μίαν ἡμέραν οἱ Σκύθαι τὸν Μῆτον οὐκ εἶδον“.
 ἐπὶ δὲ ὁ ἥλιος πρὸς δυσμαῖς ἤδη ἦν καὶ ἀπαι-
 νες αὐτὸν ξιπῶν ἔργον γέγοναι, καὶ τὰ τέκνα φημι
 καὶ οἱ μητέρας, πολλοὶ δὲ καὶ ξιπῶν ἐλπίδωνται,
 τοὺς ἀσκήσαντες (15) πολεμίους ὁ αὐτοκράτωρ ἤχησεν
 πρὸς τὴν ἰσθμὸν ἐπὶ τῇσι παρεμβολῇ. καὶ ἦν τῷ
 κατασθῆναι θαῦμα ἰδέσθαι, πῶς οἱ πάλαι κατὰ τῶν
 Σκυθῶν ἐξερχόμενοι καλέσθαι τοῦ Βιζαντίου ἐξο-
 τισμένοι καὶ ἱμάντας, δὲ ὡν δεσμοῦται ἄρσεν τοῖς
 τῶν Σκυθῶν ἐλακόντας, τοῖσι τῶν πεπόνθων,
 πῶς τε παρὰ τῶν Σκυθῶν ἐλακόντες καὶ δεσμοῦ-
 ται γέγοναν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τότε, ἀπηνήκισται καὶ
 τὴν Ἀσίαν ὁ μετὰ τῶν Σκυθῶν γέγονε πόλεμος.

менте, за да си послужи с тях като с по-
 средници пред самодържеца. Самодържецът,
 като видял това и като се уплашил да не
 би и други скити да преминат и да убедят
 куманите да вземат тяхната страна и после
 заедно с мислите си да обърнат и конете си
 срещу ромейската войска, какъвто бил бърз
 при вземане на полезни решения в крайно
 опасни моменти, заповядал веднага на цар-
 ския знаменосец да застане със знамето в
 ръце до лагера на куманите. Скитските бойни
 редове били вече разкъсани и човек би мо-
 гъл да наблюдава клане на хора, каквото
 никой никога не е виждал. Страшно било
 унищожението на скитите, които като че ли
 били вече изоставени от божията сила. Кола-
 чите, изморени от силното и постоянно ма-
 хане на мечовете и капнали от умора, из-
 оставали в устрема. А самодържецът препу-
 снал по сред неприятелите и поминал цели
 фаланги, като поразявал изпречилите му се, а
 по-далечните ужасявал с виковете. Когато так
 видял, че слънцето хвърля лъчите си над
 главите на войниците, тъй като било точно
 пладнe, самодържецът измислил следното
 нещо. Като извикал неколцина войници, той
 ги изпратил да накарат селяните да напъл-
 нят мехове с вода и да ги докарат, натовар-
 ени на собствени мулета. Щом видели това
 и съседите, без да им е било заповядано,
 започнали да правят същото, като едни с
 помощта на амфора, друг с мех, трети с ка-
 къвто му понадал съд освежавали тези,
 които ги освобождавали от страшията скит-
 ска ръка. А войниците събъвали малко вода
 и отново започнали битката. И тогава могло
 да се види необикновена гледка — в този ден
 загинал цял народ, не десетки хиляди, но
 надминаващ всяко число, заедно с жените си
 и децата, без изключение. Това станало на
 29 април, третия ден от селмизата¹. Затова
 византийците после посеп, която гласяла:
 „Скитите за един ден не видяха май.“ Когато
 слънцето било вече на залез и всички ста-
 нали жертва на меч, включително децата и
 майките, а мнозина били в пленени,² тогава
 самодържецът заповядал да свирят отбой и
 се върнал в лагера си. И наблюдателният
 човек могъл да види чудо [в това], как ня-
 кога византийците, като търгвали срещу ски-
 тите, изпонакупували въжета и ремъци, с които
 да водят вързаните скитски пленници, а пре-
 живели обратното — сами били пленени и
 оковани от скитите. Но това станало, когато

¹ Т. е. вторник, 29 април 1091 г., когато приключила шестгодишната византийско-татарска война. Според Zonaras, XVIII, 23, византийците заселили част от печевезите в Манада.

καὶ γὰρ τὸ φράγμα τότε τῶν Ῥωμαίων καθύπευθε
θεός. ἐν ὑστέροις δέ, καθ' ὅν ὑπηρετοῖμαι καθόν,
δαρνίκα περιδεῖς τούτους ἐγὼ καὶ τὰς σφαιρούσας
ἀποκαλεῖσθαι ἐλπίδας πρὸς τοσοῦτα πληθὺν μὴ
ἐξισχύοντας, τὴν νύκην παραδόξως ἐχαρίσατο τοῦτοις,
ὥς καὶ δεσμεῖν καὶ σφάττειν καὶ ζητηρίαν ἄγειν
τοὺς Σκύθας, οὐ τοῦτο δὲ μόνον (τάχα γὰρ τι το-
σοῦτον κἂν τοῖς μερικοῖς τῶν πολέμων πολλάκις
ἐκώσθη γίνεσθαι), ἀλλὰ καὶ ὅλον ἔθνος μετάνηδρον
κατὰ μίαν καὶ μίσην ἀφανίσαι ἤμικεν.

VIII, 6. Τῶν ταχυμάτων δὲ τοῦ π. Κομνηνοῦ
καὶ Ῥωμαϊκοῦ ἀπ' ἀλλήλων διακροθέντων καὶ τοῦ
αὐτοκράτορος περὶ λίγγων ἐνός πρὸς θέλπον ἀπυ-
δάτος ἀναγεραίρων εἰσὶν καὶ ὁ καλούμενος Σιν-
έσιος „τί τὸ γινόμενον καὶ τίς αἰτία ἢ καιρὸς ἀνα-
γομῆς;“ λίγων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. „ἐκαστος τῶν
στρατιωτῶν ἀπὸ τραύκοντι καὶ πλείω δεσμούσας
ἔχει Σκύθας. ἡ τῶν Κομνηνῶν πληθὺς ἑγγὺς ἡμῶν
ἐστίν. ἡ γούν ὑπνώσκειν οἱ στρατιῶται, καθά γε καὶ
θεῖ, τοσοῦτον κεκοιταμένους καὶ οἱ Σκύθαι ἄλλος
ἄλλον λύσαντες καὶ τοὺς ἀκύνειν οὐκ ὀκνῶντες ἀναι-
ρήσαντες αὐτούς, τί τὸ λοιπὸν ἔσται; ἀλλὰ κλέψου-
σαν ἀναγειροῦναι θάκτον τοὺς πλείους.“ ὁ δὲ βασι-
λεὺς δαμνὸς πρὸς αὐτὸν ἐνδόν, ἔφη „κἂν Σκύθαι,
ἀλλὰ πάντως ἀνιχνεύουσι, κἂν ἐχθροὶ, ἀλλ' ἔλλοις
ἀγριοι. αὐτοὺς δ' οὐκ οἶδα τί φρονήσας ταῦτα ληρεῖς;“
τὸν δ' ἐπιστάμενον μετ' ὀργῆς ἀπεπέμψατο. προσ-
έταξε δὲ τρυφάσεια διαλαλῶν εἰς ἑσπῶν τὸ σπράγγμα
γινέσθαι, ἀπαντα τὰ τῶν Σκυθῶν (16) ἀναλαβο-
μένους ὕπαι εἰς ἓνα καταθέσθαι τόπον, τοὺς δὲ
δεσμούςσας παραρρύναι. ταῦτα κελεύσας ἐν ἀμε-
ρυνίᾳ τὸ λοιπὸν τῆς νυκτὸς ἦν. περὶ μῆσιν δὲ
φωλιακὴν τῆς νυκτὸς εἴτ' ἐκ θείας ὁμῆς, εἴτε καὶ
βίαις οὐκ οἶδα, ὁμῶς δ' αὖν ὥς ἐξ ἐνὸς συντήμα-
τος μικροῦ πάπτας οἱ στρατιῶται ἀπείκτειναν. τοῦτο
ὁ βασιλεὺς ἀγαυοῦσας ἡμέρας ἀκρυόως ὑποπτον
ἐκθὺς τὸν Σινέσιον εἶχε. μετακαλεῖται τοῖνον πα-
ραρρημίᾳ τοῦτον. καὶ αἰτιώμενος σφοδρῶς ἠρωρεῖτο
λέγων „τοῦτο τὸ ἔργον σὺν“. τοῦ δὲ ἐποικνουμένου
μὴ εἰδέναι ἐπέταξε διασπῆλντα τοῦτον κατασχεθῆ-
ναι „γνώτω“, λέγων „ἵπποδον καὶ μόνον ὁ θεομὸς
καὶ οὐκ ἔστιν, ὥς μηκέτι κατὰ ἀνθρώπων τοσούτος
ὑποφάσις ποιέσθαι“, τάχα δὲ αὖ καὶ ἐκώλυσεν τοῦ-
τον, εἰ μὴ προσελθόντες οἱ καθ' αἷμα καὶ ἐξ ἀγγι-
στείας προσήκοντες τῷ αὐτοκράτορι μετὰ πάντες κοινῇ
τὴν ἐπὶ τοῦ Σινεσίου ἐκτελέσαν ἐποιούνητο. τῶν δὲ
Κομνηνῶν οἱ πλείους πτωθέντες, μὴ τι δεῶν καὶ
κατ' αὐτῶν ὁ αὐτοκράτορ νυκτὸς μελετήσας, τὴν
λείαν πύσαν ἀναλαβόμενος νυκτὸς ἔρχοντο τὴν πρὸς
τὸν Δάκοντον φέρουσαν ὀδιούσας. αὐτοὺς δὲ ἀγα-

воицата се водила при Дристра. Тогавя Бог
спомни гордостта на ромеите. А по-късно,
във времето, за което говоря, когато ги ви-
дях, че са в голямо затруднение, че са загу-
били спасителната надежда и че нямали до-
статочно сила срещу толкова голямо множе-
ство, неочаквано Бог им дарил победа, така
че те оковавали, избивали и пленявали скитите.
И не само това (подобно нещо може би се
е случило често и в по-малки сражения), но
те само в един единствен ден изтребили цял
безчислен народ.

VIII, 6. Когато куманските и ромейските
войски се разделили и самодържецът по
време на запалване на лампите отишъл да
вечеря, пред него се явил така нареченият
Синезий и с негодувание му казал: „Какво
е това, което става, и какъв е този нов на-
чин на действие? Всеки войник води по три-
десет и повече пленници скити. Куманското
множество е близо до нас. Ако войниците
заспят, което е неизбежно при толкова голя-
мата им умора, и ако скитите се развържат
едни друг, извадят мечовете и ги погубят,
както ще стане после? Затова заповядай да
избият веднага по-голямата част от тях.“ Но
императорът го погледнал строго и му казал:
„Ако и да са скити, все пак са хора; ако и
да са врагове, все пак са достойни за милост.
Но ти не зная какво мислиш, като бръщо-
левиш това.“ И понеже Синезий настоявал,
той го отпратил гневно. Тогавя императорът
заповядал да се съобщи по цялата войска
да вземат всичкото оръжие на скитите и
нато го поставят на едно място, да пазят
пленниците. След тази заповед той дрекарал
безгрижно останалата част от нощта. Но по
време на полунощната стража по божие ли
внушение или не зная как, но като по даден
знак войниците избили почти всички плен-
ници. На разсъмване императорът чул за това
и веднага заподозрял Синезий. Извикал го
веднага, избличил го силно и като го за-
плашил, му казал: „Това е твоя работа.“ И
макар Синезий да се клел, че не знае, импе-
раторът заповядал да го задържат окован.
„Нека да знае — казал — какво нещастие
са дори само оковите, та вече да не взема
такива решения срещу хора.“ Може би той
е щял и да го накаже, ако не се бият явили
пред императора роднините и близките му —
възможни — и с обща молба не се били за-
стъпили за Синезий. А по-голямата част от
куманите, изплашени да не би самодържецът
да замисли през нощта и срещу тях нещо
лошо, замаянали през нощта с цялата плячка
и тръгнали по пътя, водещ към Дуява. Са-

τοῖσδε ἡμέραις στείγων τὴν εὐν νεκρῶν σωμάτων
 ἀνορθῶν ἀπάρως ἐκείθεν ἔρχεται ἐπὶ πῦρ τόπον
 Καλὰ Δένδρα καλούμενον σταδίους δέκα πρὸς τοῖς
 ἑκατὸ ἀπέχοντα τῶν Χοιρητῶν. ὑπερχυμένον δὲ
 ἔκεισε κατέλαβεν ὁ Μελισσηνός. σὺ γὰρ ἐφθασε
 ἀνταρμενέσθαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἀσχολούμε-
 νος εἴην πληθὺν ἐκείνην τῶν νεολέκτων ἀποστῆλαι
 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. ἀλλήλους τοίνυν ἀπαυάμε-
 να καὶ συγχαρύντες, ὡς εὖ τις, λοιπὸν τῆς ὁδοπο-
 ρίας περὶ τῶν συμπεσόντων ἐπὶ τῇ τῶν Σκυθῶν
 ἡμεῖς ὁμίλου. μερσιθριέας δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅσην
 εἴκα τι Καλὰ Δένδρα κατέλαβε, τὸν δημοτὸν τῶν
 Κομάνων, ἑαυτοῦ τοῖσδε ἀνὴρ πρὸς λόγον τῶν
 συμφορηθέντων αὐτοῖς, ἐπιστάς ἐν ἡμέραις ἀπέ-
 σταλε πρὸς αὐτοὺς ἐντελέμενος ἀπεῖσαι καταλα-
 εῖν αὐτοὺς καὶ πέριθεν εἰ δυσηθείην Δανοίβειος
 καὶ δοῖναι τὰ (17) ἀποσταλμένα. βαρὺ μὲν αὐτῷ ἦν
 καὶ παντός μὴ μόνον ψεύσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι
 γεύσασθαι ὀμνίαν ἰκανὴν πρὸς ἅπαντας περὶ ψεύ-
 δους ποικυμένον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν στείγων-
 των τοῖς δὲ γε λοιποῖς ἐφελπόμενος ἀναψὶ ἐστά
 καὶ λοιπὸν τῆς ἡμέρας βασιλεύς. θεὸν δὲ ἐλογίσαστο,
 μὴ τρικαῖται τοὺς ἀνηκουστας δοῦναι μισθούς, ἀλλὰ
 μεθεῖναι τοὺς εἰς ἕκαστον τραπεζίας καταπέρας τὸν
 αἶνον καὶ οὕτω τὸ φρονεῖν τῆς γνηῆς συλλεξιμέ-
 νους ἐν ἐκτιμῶσι γενέσθαι τοῦ πραττομένου. τῇ
 καὶ αὐτὸν οἷον μετακαλεσάμενος ἅπαντας σὺ τὰ
 τροφεισχημένα δίδουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πλείονα.
 σκευάμενος δὲ, ἐπεὶ ἀπολέσας τοῖσδε υἱοῖς ἐβοί-
 λετο, μὴ ἐν τῇ ἀπείναι εἰς προτομήν σκηδασθέν-
 τας σὺ μακρῶν ταῖς κατὰ τὴν ὁδὸν πυρρακούμεναις
 σπουδάζοντι τὴν βλάβην ἐπάξειν, ἡμέρας δὲ αὐτῶν
 ἐπιβάντι. αἰτησάμενον δὲ καὶ αὐτῶν τὰ κατὰ τὴν
 ὁδὸν αὐτοῖς ἀσφαλισσάσθαι δίδωσιν αὐτοῖς τὸν
 Ἰουανίκην (ὧν γὰρ οὗτος ἀνδρείος καὶ φρονήσις
 ἀσπέρων) τὴν τῶν ἐπείνων οἰκονομίαν ἀναθέμενος
 καὶ τὴν μέγας αὐτοῦ τοῦ Ζυγοῦ τῶν Κομάνων
 εὐθείησιν. τοιαῦτα μὲν οἷον τὰ τοῦ αὐτοκράτορος
 εἰς αὐτοὺς κληρούμενα μόνον καὶ καὶ τὸ πλεονέ-
 κτεσας προσημαρτὰς αὐτοῖς νικητῆς πρὸς τὸ Βι-
 ζάντιον ἐπαρέρχεται Μαῖον παρεπιπτόντος μηνός.
 ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν Σκυθῶν ὥσπερ πη πέρας ἔχτω,
 καὶ ἐν πολλῶν ὀλίγα μοι εἰρηναί, ἀνὰ δὲ δακτύλῳ
 τοῦ Ἰδριαντικοῦ ἀφαιμένη πελάγους. τὸς γὰρ λαμ-
 πρὰς τοῦ αὐτοκράτορος νίκας, τὸς μερσιέας τῶν πολε-
 μέων ἦτας, τὸς καὶ ἑν τούτου ἀνδραγαθίας, τὰ
 ἐν τῇ μεταξὺ συμβαίνοντα τοῖς τότε καίροισι καὶ
 ὅπως πρὸς ἅπαντα ἐπικύλλεται καὶ διὰ παντοίας
 καὶ ὁδοῦ διέλκε τὰ συμβαίνοντα δευρὺς, οὐδ' ἐν

μὴν τοῦ να ραζσμване, бѣгаѣи от мириз-
 мата на труповете, се вдигнал оттам и се
 отправил за мястото, наречено Каладендра,
 на осемнадесет стадия от Хирини. По пътя
 за там го настигнал Мелисн. Той не успял
 да участвува на време в битката, понеже бил
 зает да въпрати на самодържеца онова мно-
 жество новобранци. Двамата, както е редио,
 се врегърнали и поздравили и през остана-
 лата част на пътя говорили за случилото се
 при поражението на скитите. Но когато след
 пристигането в Каладендра се научил за бѣг-
 ството на куманите, самодържецът натовар-
 рил на мулета всичко, което им се падало
 според смисъла на уговореното, и им го из-
 пратил, като заповядал да бързат да ги на-
 стигнат, ако могат и отвѣд Дунава, и да им
 предадат изпратеното. За императора, който
 бил говорил на всички много против лъжата,
 винаги му било тѣжко не само да лъже, но
 и да го подозират в лъжа. Толкова за избя-
 галите. През останалата част на деня импе-
 раторът нагостил богато другите, както го
 следвали. Той ренил, че не трябва да им
 дава тогава полагашото им се възнагражде-
 ние, но че трябва да ги остави да изтрезнеят,
 след като се наслят, та, възвърнали по този
 начин разсъдѣка си, да могат да почувству-
 ват това, което се прави. На другия ден на-
 викал всички и им дал не само обещаното,
 но и много повече. Но тъй като решил да
 ги отпрати в отечеството им, той се улашил
 да не би при отиването си да се върснат въ
 плячка и да причинят немалки загуби на ле-
 жавните по пътя им селѣща и затова им
 взел заложници. Но понеже и те доискали да
 им бѣде осигурен пътят, той им дал Йоана-
 кий (този човек се отличавал с храброст и
 ум), комуто възложил да се грижи за всички,
 а така също и за безопасността на куманите
 чак до Зигос¹. Това самодържецът извър-
 шил без съмнение по божий промисъл. И
 тъй, като приключил въплѣно асичко, само-
 държецът се възврънал тържествено въ Вн-
 зантѣон като победител през месец май. Но
 нека свършим по този начин със скитската
 война, ако и да разказах от многото неща
 само малко и да се докоснах до Адриатиче-
 ското море с върха на прѣста. Наистина
 бляскавите победи на самодържеца, отдѣл-
 ните поражения на непрителите, единичните
 му подвизи, събитията през онова време, как
 въ всичко постѣвал по различен начин и
 как по всякакъв начин се справял със страци-

¹ Т. е. до Стара планина. За това ограничение на Стара планина като планинска верига (Ζυγός = Catena montium) вж. Дуйчев, Прогноза, стр. 151 и сл.

Δημοσθένης ἄλλος ἢ καὶ ὁ ἄλλος τῶν βασιλέων χορὸς, οὐδ' ἂν ἡ Ἀκαδημία πᾶσα καὶ ἡ Στοὰ εἰς ταῦτάς οὐτελελευθέην καὶ προὔρουσι παρὰ τὸς Ἀλεξίου πράξεις ἐποιήσαντο, τοῦτον ἐφεικόθαι ἐξίσχουσιν. (18)

10. *Artebis et Umbertoptuli coniuratio. Ioannes sebastocratoris Isaacii filius meditalae defectionis accusatur*

VIII, 7. Οὐ πολλὰ διήλθον ἡμέραι τῆς τοῦ βασιλέως εἰς τὰ ἀνάκτορα εἰσελεύσας, καὶ ὁ Ἀλέβης Ἀρμένιος καὶ ὁ Κελτός Οὐμβερτόπουλος (λογίδης οὗτος ἄνδρος τῶν ἑσπερίων Ἀρμενίων) κατὰ τοῦ ἀποκρίτορος μελετήσαντες ἐφορέθησαν πλήθος οὐκ ἄνικτος πρὸς ταυτηνὴν τὴν βουλὴν ἐπισυρόμενοι καὶ οἱ ἑταῖροι παρήσαν καὶ ἡ ἄλληλευ ἐπισυρρομένη. κατόχρηται δὲ ἤδη κατασκήνους οἱ ἐπιβόλοι διήμυσαν καὶ ἐπεσφίαν τερμακτὰ κατακρήσαν, τῶν ἐκ τῶν νόμων πατῶν τοῦ αὐτοκράτορος οὐλοῦν πεντελὴ καταπηγυμνέου. λογοποιοῦντες δὲ Κομόντων ἐφοδὸν μενέσαντες ὁ ἀποκρίτορ, ἐκείθεν δὲ καὶ τὸν Ποδένον καὶ αὐτοὺς Δαλμάτας παρασπονδήσαι τε καὶ κατὰ τῆς ἡμεδαυῆς χωρῆσαι βωλομένους ἡμιγίζετο τοῖς λογαμοῖς, πρὸς ὁπότερον ἦν ἀποσείσαι τῶν ἐχθρῶν. θεὸς οὖν αὐτῷ ἐδόκει κατὰ τὸν Δαλματῶν πρότερος ἐξαλλίσασθαι καὶ προκαταλαβεῖν τὰ ἀναιματὴ τῆς ἡμεδαυῆς καὶ αὐτῶν ἀνακείμενα τέμπη καὶ ὡς ἐκὼν ἀφολλίσασθαι. οὐνεχαρὸν τοῖνον ἀπαρτος καὶ ἀνακατανοήματος τὸ σκοπούμενον, ἐπὶ αὐτοῖς ὅλοις τοῦτ' ἐδόκει, ἔπειτα τῆς μεγαλοσύνης τὰ κατὰ τὴν ἐσπέρην προσηλθὲν αὐμνός. καὶ ταχὺ τὴν Φιλιπποπόλιν κατελάβον καὶ ναύματα δεξιόμενος τοῦ τερμακτῆ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας χρηματίζοντος περὶ τοῦ δουκὸς Λεοναρίου Ἰωάννου τοῦ εἰοῦ σεβαστοκράτορος διαβεβαιούμενα ἀποστολὰν ἐκείνον ὠδήσαν ἀδελφὸν διὰ πάσης νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἦν πῇ μὲν διὰ τὸν ἐκείνου παντὴρ ἀναβαλλόμενος εἶναι τῆς ἐποθέσεως ἐξέτασαν, πῇ δὲ καὶ δεδιώς, μὴ ἄντις ἢ φήμη λέγει οὐ ψεύσεται. καὶ ἐπὶ μετάνοιαν ἦν ὁ Ἰωάννης, ὡς ἱστίαν τὸς τῶν τοιούτων δευρὸς ἀκαθέκτους γυμνάσων ἐδεήθη, μὴ τι νεοτερίους καὶ ἀπῆς ἀφορήτων ἄνθρωποις ἐφ' ἃ λατρεῖ καὶ θεῶν πρόθετος γένεσθαι. δεῖν οὖν ἐλογίσασθαι διὰ πάσης μετάνοιαν ολιγῶσαι τὴν ἐκείνου ἀφῆλαι (19) βουλὴν.

ните положения — всичко това не биха могли да изложат достойно нито втори Демостен, нито целият хор от оратори, нито цялата Академия и Стоа, дори ако се обединят в едно и прославят делата на Алексий.

10. *Заговорот на Ариева и Умбертанул. Йоан, синът на себастократор Исак, бива обвинен, че замисля измяния*

VIII, 7. Не изминали много дни от пристигането на императора в двореца, и били заподозрени в заговор против самодържеца арменецът Ариева и келтът Умбертанул (тона са смели и войниственни благородници), които привлекли като съмишленици твърде значително множество. Представени били доказателства и истината била разкрита. След като заговорниците били вече дадени под съд, те били осъдени на изгнание и конфискуване на имотите, понеже самодържецът ги освободил напълно от законното наказание. Когато се научил, че се мъгли за нахлуване на кумани, а освен това и за желанието на Бодин и далматинците да нарушат договора и да нахлуят в нашата земя, самодържецът се колебаел срещу кой неприятел да се насочи. Той решил, че най-напред трябва да се пригответи за поход срещу далматинците, да завземе пръв класурите, разположени между нашата земя и тях, и доколкото е възможно, да ги узрени. И тъй свикал всички на съвет и им съобщил намерението си. Всички го намерили за полезно и той излязъл от столицата,¹ за да уреди положението на Запад. Като пристигнал бързо във Филиппопол, той получил писмо от тогавашния български архиепископ² относно дука на Дирахиум Йоан, син на себастократора,³ в което се твърдяло, че той замисля да се отцени. Цяла нощ и цял ден императорът се измъчвал, като, от една страна, отлагал разследването заради баща му, а, от друга страна, се страхувал да не би да излезе вярно това, което се мъгли. Йоан бил младеж, а императорът познавал неудържимите пориви на младежта и затова се боял да не въстане и да причини тежка скръб на двамата — на бащата и на чичото. И затова решил, че трябва да бърза и да осуети по всякакъв начин намерението му, защото

¹ През пролетта на 1091 г. Вж. Златарски, История, стр. 220. ² Може би става дума за прочутия Теофилакт, архиепископ на Охрид, защото не се знае с точност който е заемал архиепископската катедра в Охрид. Срв. Любарский, Анна Комнина, стр. 544, бел. 851. ³ Йоан Комнин бил син на себастократор Исак, брат на Алексий Комнин; назначен бил за дук на Дрвч в 1090 г. Вж. Златарски, История, II, стр. 221.

ἐκείνους γὰρ πολλοὺς, ὅπόσον ἴσ' εἰποι, μεταπε-
ψάμενος οὐκ ἔσθ' ὅτε μέγα θαυμάσιον Ἀργυρὸν
τὸν Καρατζά, Σαβίτην μὲν ὄντα, φρονηθέντα
δὲ καὶ ἀρετῆς καὶ ἀληθείας ἐπιμελούμενον, διὰ τὴς
ἐπιδόσεως αὐτῷ γραφῆς, τὴν μὲν πρὸς τὸν Ἰωάν-
νην τοιαύτη διαλαμβάνουσιν: «ἡ μὲν βασιλεὺς μου
βασιλεὺς διὰ τῶν κλησουργῶν ἔλειπον κατ' αὐτῆς
ἀναδεδραῖα ἐξελήλυθαι τῆς Κωνσταντινίου ἐφ'
ὅ τὰ μεσάζοντα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς διατάλι-
σθαι, θέον οὖν ἐαυτὴν καὶ αὐτὸν οὐ παραγενέσθαι
τὰ κατὰ τὴν ἐλπίδα οὐ ἀρχὴν ἀναδιδάσκοντα (δεδία-
σαν καὶ τὸν Βολκάνον, μὴ καὶ αὐτὸς ἐκαστὴν καθ'
ἡρῶν φρονήσεως μελετήσῃ), πρὸς δὲ καὶ τὰ κατὰ
τὴν Δαλματίαν ἀναγγελεῖν πρὸς ἡμᾶς καὶ περὶ
αὐτοῦ τοῦ Βολκάνου, εἰ τοῖς εὐχρησταῖς ἐρμηνεί-
αισιν οὐδαίς (καὶ γὰρ οὐκ ἀγαθὴ μοι περὶ αὐτοῦ
ἔγχεσται καθ' ἑκάστην κομίζομαι), ἵνα σαφέστερον
ἢ μερῶν ὄντες καὶ πρὸς τὰς αὐτοῦ ἐπιπλέων
παρασκευασώμεθα μηχανάς καὶ τοι τὸ θέον ἱπο-
θέμενοι αὐτῆς πρὸς τὸ Ῥωμαίων ἐκπύρωμεν,
ὅπως ἐξ ἐκπύρου μέρους τοῖς ἐχθροῖς μαχόμενοι
τὴν νικῶσιν θεοῦ ἐπαύρηστος ἀρχήσῃ»¹ ταῦτα
αὖτ' ἡ πρὸς τὸν Ἰωάννην γραφὴ διαλαμβάνει. ἡ δὲ
πρὸς τοῖς λόγους τῶν ἐπισκοπῶν Δυρραχίου
τοιαύτ' ἐληγήρεται: «ἐπεὶ καθ' ἡρῶν μελετῶν τὸν
Βολκάνον αὐτῆς μερῶν ὄντες τῆς Βιζαντίδος ἐξ-
ελήλυθεν κτιστοφλοιομένη καὶ τὰ ἐν μεσάζοντι
τῆς τε ἡμεδαπῆς καὶ τῶν Δαλματῶν διασχησά-
μενη, ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τοὺς Δαλμά-
τας ἀναβέβασσθαι. διὰ τοιαῦτα ἴσον κένεοντες
ἀνακαλέσασθαι τὸν ἑμῆτερον δόγμα καὶ ποθοῦμε-
ν ἀντιπρὸς τοῦ κρείττους ἡμῶν τοιοῦτ' ἴσον τὴν
ἡμετέραν ἐγχερίζοντα ἡμῶν γραφὴν ἐβαλεστείλαμεν
αὐτῶν τοιοῦτον προχειρῶμεναι. δέξασθε αὐτὸν καὶ
τοῖς καὶ ἡς πᾶν τὸ παρ' αὐτοῦ προσταττόμενον
ἀπαίετε»² τοῖς οὖν τὰς γραφὰς ἐγχερίζας τῷ
Καρατζῇ ἐντελλαιο ἀπελθόντα πρῶτα μὲν ἐγχε-
ρῶσαι τῷ Ἰωάννῃ τὴν πρὸς αὐτὸν γραφὴν καὶ εἰ-
πεῖν (20) ἀντιπρὸς τῶν ἡμεῶν, ἡμεῖς οὖν μὲν ἐκείθι
μετ' ἐλπίδος προέβημεν, αὐτὸν δὲ τὴν φρονεῖν τῆς
πρῶτας ἀναδέξασθαι, μέγας οὖν ἐκείνος αὐτῆς ἐπα-
ύρησας εἰ δὲ ἀνταίνει καὶ μὴ πείθεται, μεγαλέ-
μνησθαι τοὺς ἐπερχόμενους τῶν Δυρραχίων καὶ τὴν
αὐτῶν ἱπποκυνῶν γραφὴν ἐφ' ᾧ σιναρῶσθαι
ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου κτιστοφλοιομένην.

VIII, 8. Ταῦτα ἐνωπιθεὶς ὁ σεβαστοκράτωρ
Ἰωάννης ἐν Κωνσταντινουπόλει διαβίβων ἀπο-
κρινεὶ: «ἔγωγε καὶ ἐπὶ ἀπὸ νυχθημέρας καταμαρτύ-
ρον τὴν Φιλιπποπόλιν, ἐνωπύοντος δὲ τοῦ βασι-

μилеед извънредно много за него. И тъй
самодържецът извикал тогавашния велик ке-
териарх¹ Аргир Караджа, по произход скит,
но твърде умен и обичащ добродетелите и
истината, и му дал две писма. Едното писмо
било до Йоан и имало следното съдържа-
ние: „Царство ми узна за варварското на-
хлуване през клисурите срещу нас и излезе
от Константинопол, за да осигури границите
на Ромейската империя. И ти прочее трибна
да се явиш, аа да докладваш за положението
в подчинената ти област (защото се боя от
Вълкан — да не би и той да замисли и пред-
приеме нещо праждебно против нас). Освен
това ти трябва да ми известиш и по поло-
женето в Далмация, и за самия Вълкан —
дали се придържа към условията на мира
(защото за него наистина ми се донасят все-
кидневни недобри известия). По този начин,
като бъдем осведомени по-точно, ние ще
можем да се приготвим по-добре срещу него-
вите планове, а и тебе, като ти додем нуж-
ните инструкции, отново ще те изпратим в
Илирик, за да спечелим с божията помощ
победата, като нападнем неприятеля от двете
страни.“ Това съдържало писмото до Йоан.
А писмото до първенците на Дирахиум гла-
сеше така: „Тъй като се научихме, че Въл-
кан² отново замисля война против нас, ние
излязохме от Византия, за да заздравим
платинските теснины между нашата земя и
далматинците и същевременно да разузнаем
по-точно положението около него и даалма-
тинците. Заради това ние решихме, че трябва
да отзовем вашия дук и любим племенник
на мое величество, и ви назначихме за дук
този, когото изпращаме да ви прилича нашето
писмо. Приемете го и ние и се подчинявайте
на всичко, което ви заповядва.“ И тъй той
предал тези писма на Караджата и му запо-
няда, когато пристигне, да върне най-на-
пред на Йоан отправеното до него писмо. И
ако Йоан се подчини доброволно, да го от-
прати с мир и да посеме сам зацятата на
областта, докато се върне отново. Ако ли се
възпротиви и не се подчини, да извика пър-
венците на Дирахиум и да им прочете друго-
то писмо, за да му помогнат да залови Йоан.

VIII, 8. Като се научил за това, севастокри-
тор Исак, който се намирал в Константино-
пол, замислил бързо и за две денонощия при-
стигнал във Филиппопол. Тъй като императо-

¹ Началник на кетерията. Вж. тук стр. 10, бел. 3. ² Вълкан стои тук на първо място вместо Бо-
ли, а в последно в списъка е бил счетен, че е единствен. За азиатската на А. Петров, Константин Бонин,
Бонин статей, составленных и изданных учениками В. И. Ламанского, СПб, 1883, стр. 25 и сл., че Вълкан
и Бонин сити едно и също лице, вж. Chalandon, loc. cit., стр. 142—145, който и отхвърля.

μεχοντος λοχηγησιμένως τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἑδρα, ἵσθις τὸν θυμὸν κυριάζοντα μὴ διατηθεὶς κακο-
γυῖν ἀεὶ πρὸς τὸν Ἰδριανὸν ἀτεκέας φιλοῦσαι
το αὐτοῦ πόνους ἀπειλήσαντο καὶ διδάξαι μὴ προ-
σῶς περὶ δόμοντος τειρόμενον συγγενῶν ἱστοτερῶσαι
το βασιλέα ἐπιχειρεῖν. Ἐν ταῖς δ' Ἰωάννης κα-
τέλαβε καὶ παραρρήσια εἶσα τῆς βασιλείης σκηνῆς
ἐκέρχεται καὶ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ λαληθέντων
ἀκούει, οἳ μὲντοι γε εἰς ἐξέτασιν ὄλιος ἔρχεται, ἀλλ'
ἐκαστὸς ἐκαστὸς ἱστοῖται τοῦ βασιλέως πρὸς
αὐτὸν ἐκείνους „πρὸς τὸν οὐδ' πατέρα καὶ ἀδελφὸν ἐμὸν
ἐκείνους, οὐδ' ἀκούσαι τῶν κατὰ σοῦ (22) λαληθέν-
των ἀνέχομαι. Ἐσο τοίνυν ἀμερόμενος διὰ τὸν, ὅς
εἰς πρότερον.“ ταῦτα μὲν οὖν ἔπαιον ἐν τῇ τῆς
βασιλείης ἐκέρχεται σκηνῆς μόνων τῶν συγγενῶν,
ἐκέρχεται δὲ οὐδενὸς παρόντος, οἷον γὰρ τῶν κατὰ
λαληθέντων ἢ καὶ μελετηθέντων ἵσως κακοκασθέντων τὸν
ἰδὸν ἀδελφόν, τὸν σεβαστοκράτορα φημι Ἰωάννην,
μετακαλεσάμενος οὖν αὐτὸν τῷ Ἰωάννῃ τῷ υἱῷ
αὐτοῦ, πολλὰ θυμολογῶν πρότερον, ἔφη πρὸς τὸν
σεβαστοκράτορα „οἱ μὲν χαίρουσιν ἐπιθεὶ πρὸς τὴν
σεβαστεῖαν οὐ κατ' ἡμῶς τῇ μητρὶ ἀνακονωσά-
μενος. ἐγὼ δὲ τούτων“ (τὸν Ἰωάννην φησὶν ὑπο-
δείξας) „αὐτὸς, ὡς δοῦς, ἐκέρχεται πρὸς τὸ Διρα-
κίον, ἐφ' ᾧ τὰ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἐπιμελῶς ἐκέρχεται“.
οὕτως οὖν δι' ἁλλήλων διακριθέντες, ὁ μὲν τῆς
πρὸς τὸ Βεζάντιον τῇ μετ' αὐτὴν εἴχετο, ὁ δὲ πρὸς
τὸ Διρακίον στέλλεται (pp. 1, — 23₁₂).

11. Gregorius Gauras confurationis accusatus Luci Philippopolis ad custodiendum traditur

VIII, 9. — — Καὶ παραρρήσια ἐπορεύμενος τοῦ
αὐτοκράτορος, καὶ ὁ Γαῦρας ἐκέρχεται, καὶ ὁ ἦλος
τοῦ κόλπου ἐκέρχεται. ἐκέρχεται δὲ ἀπὸ
πάντα ἐκ ψυχῆς ἐπερωτῶμενος τοὺς τε συ-
στοκας ὁμολογίας καὶ τὰ βελούλευμένα ἄπαντα.
αὐτὸ μὲν οὖν κατηρησμένως παραδέχεται πρὸς
τοῦ δοῦκα Φιλιππουπόλεως Γεωργίου τὸν Μεσοπο-
ταμίτην, ὅστε ἐκέρχεται τούτων τῶν ἐκέρχεται
ἐν τῇ ἀκροπόλει. Γεωργίον δὲ τὸν τοῦ Δεκανοῦ
μετὰ χρημάτων πρὸς Λέοντα τὸν Νοκερίτην δοῦκα
τῶν ἰσθίων τοῦ Παραδονοσίτου τευχάροντα ἐπίσπευεν,
ὡς δὴδεν καὶ αὐτὸν οὖν ἐκέρχεται τὰ περὶ τὸν Δέ-
κανοῦν γούλασεν τὸ δὲ πᾶν, ἵνα μᾶλλον ἐκέρχεται
πρὸς τοῦ Δικερίτου ἐκέρχεται. ἐκέρχεται δὲ καὶ
αὐτὸν Εὐσταθίον τὸν τοῦ Καμύτιου καὶ τοὺς λα-
ποῖς περὶ τοὺς εἶχε (p. 26₂₄—27₁₈).

¹ В пропускатия текст се разнава как Алексей Комнин, за да отпаде от столицата Теодор Гавра, го назначил
за дук на Трапезуид. Теодор Гавра бил отличен военачалник. Неговиот малосетен син Григорий бил споен за
дочерта на себастократор Искан Комнин. След смъртта на съпругата си Теодор Гавра се оженил повторно за
дочерка, братовчедка на Искановата жена. По тези причини брачният договор между децата бил развален. Алексей
Комнин искал да ожени ипалния Гавра за една от дъщерите си. Без да знае за това, Гавра дошъл в Цариград да
се отведе сини. Това му било отказано и той го отпалкыл. Алексей Комнин върнал сини и открил павреването
си за брака. Синът обаче искал да избяга. Той доверил плановите си на някои предани на императора царе-
дворци, които го поплели да вземс камшието, с което сини прободен Исус, и да се заклеме в него, за да му попри-
аат. Гавра един от епомнатите царедаворци изпачал при Алексей и му съобщил, че Гавра има за павлата си
сестра. ² Съучастник на Григорий Гавра в плана му да избяга при баща си. ³ Също съучастник на Григорий
Гавра.

син, себастократорът отново не можал да
сдържи душевното си вълнение, погледнал
сурово Адриан и го заплашил, че ще му
оскубе брадата и че ще го научи да не се
опитва с явни лъжи да лишава императора
от такива роднини. В това време пристигнал
Йоан. Той бил веднага въведен в царската
палатка и чул всичко, което се говорело
против него. Разбира се, той не бил подло-
жен на разпит, но като обвиняем застанал
свободно и императорът му казал: „Погледин
баща си, моя брат, и не искам да слушам
това, което се говори против тебе. Бъди без-
грижен, както по-рано.“ Всичко това било
казано в царската палатка в присъствието
само на роднините, без да има някакво чуждо
лице. Когато по такъв начин били отстранени
еднакво клеветите и замислите, императорът
извикал брат си, сиреч себастократора Исак,
заедно със сина му Йоан и след като говорил
много, казал на себастократора: „Ти си идн
със здраве в столицата и разправи на майка
ми за всичките работи, а този (посочил Йоан)
аз, както виждаш, отново изпращам в Дира-
хиум, за да се грижи за управлението на
областта си.“ И тъй, разделяйки се по този
начин, единият заминал на другия ден за
Византион, а Йоан бил изпратен в Дирахиум.

11. Григорий Гавра, обвинен в съзаклятие, бива даден на дук на Пловдив, за да го пази

VIII, 9. — —¹ Гавра бил незабавно въведен
по заповед на самодържеца и копнето било
веднага извадено от павлата му. При обик-
новен разпит той съобщил всичко, издал
съучастниците си и всички плановете. Гавра
бил осъден и самодържецът го предал на
филипополския дук Георги Месопотамит,
който да го пави в крепостта под стража
като затворник. А Георги, синът на Декан,²
бил изпратен с писмо при тогавашния дук
на Паристрион Льв Никерит, за да павел ун
и той заедно с него крайдунавските земи, а
в същност по-скоро да бъде наблюдаван от
Никерит. А и Евстатий Камича³, и другите
били заточени и затворени.

12. *Alexius Comnenus limitem Dalmaticum
invisit et munitiones firmat*

IX, 1. Οὕτω οὖν τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην καὶ Γρηγόριον τὸν Γαβρὰν ὁ αὐτοκράτωρ οὐκονομήσας ἀπάρας τῆς Φιλιστινιολέως τὰ ἀνιστάμεθα Δαλματίας καὶ τῆς ἡμεδαπῆς τέρας καταλαμβάνει, καὶ τὸν ὅλον αὐχένι διασφραγίσας τῷ οὐνοῦ πικρὸν ἐχθροῦς καλονόμενον Ζυγοῦ, οὗ ἐκπορεύμενος, (οὗ μὲν εἶδον τοῦτο ἐς ἀπὸ τοῦτος ὁρμήδης τε καὶ χαρὰς οὐδὲν ἦν καὶ συνηροφῆς καὶ μικροῦ ὄρους), ἀλλὰ περὶ ἔπαισι διωκόμενος καὶ οὐκ ὀκνητὸς περὶ αὐτῶν ὀφθαλμοῖς, μὴ διυλίσθη τι ἀνέλεστον, δι' οὗ βρόδια τοῖς πολεμίοις πολλὰς ἢ ὀλίγας γένεαι, καὶ οὗ μὲν διωκόμενος ἐκπύρειται γενέσθαι, οὗ δὲ καὶ ἐλπίσας κατασκευασθῆναι πύργους καὶ πόλεις, ἐνθα ὁ τόπος παρῆχε, γενέσθαι δὲ πλὴν θῶν ἢ λίαν ἐπέταττε τὰ δι' ἀλλήλων διαστήματα καὶ τὰ μεγέθη αὐτὸς διαμετρῶν· ἔστι δ' οὗ καὶ αὐτονομίην δένδρα βροτομερήθηκα κατατεθῆναι εἰς τὸ ἔδαφος διεσπῆται, καὶ οὕτω τὰς τῶν πολεμίων διόδοις ἀποταρσύνει ἐπ' αὐτοῖς πρὸς τὴν μεγαλοπόλιν (p. 28, — 17). — — —

13. *Volcanus fines Romanorum invadit*

IX, 4. Μήτις δὲ τοσοῦτον προσιδὼν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπαλλογείας μὴδὲ τῶν ἀπὸ τοῦτου κακώσεων καθυμνέσας (εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς μὴ παρῆν ἔν τῳ, ἀλλὰ γε καὶς φρονέει καὶ τοῖς αὐτονομίαις συμπαροῦν καὶ οὐκ ἐπαινεῖται) εἰς ἕτερον ἀγῶνα αὐτὸς ἐπείσθη, ὁ γὰρ Βολκάνος (ὁ γὰρ δὲ αὐτὸς τὸ πᾶν τῆς ἀρχῆς τῶν Δαλματῶν ὄρειον, δαιμόνιον μὲν εἶναι, δαιμόνιον δὲ καταπαράσθαι) μετὰ διατὴν ἡλίαν περιφορῶν τῆς τῶν Σαυθῶν καταλύσεως, τῶν ἰδίων ὄρειον ἐξεληλυθὸς τὰς παρακαρμένας ἐλπίδας πόλεις καὶ χάρας, καὶ αὐτὸς δὲ τὸ Λιπέκιον κατασχὼν πῦρ ἐμβάλων ἐνέληρος. ταῦτα ὁ βασιλεὺς μεμνημένος οὐκέτι ἀνεκτὸς εἶχεν, ἀλλ' ἀποταρσύνει δυνάμεις συναρτοχόας, κατὰ τὸν Σιρβὸν κατευθύνει τοῦ Λιπέκιου ἡλάντα (τοῦτο δὲ πόλιν καὶ ἡμερῶν περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ τοῦ διασφραγίσαντος τὴν

12. *Алексий Комнин посещая границу
с Далмация и я укрепяет*

IX, 1. След като по този начин се разпоредил с Йоан и Григорий Гавра, самодържецът напуснал Филинопол и завзел клисурите между Далмация и нашата земя. Той преминал всички теснини на така наричаната от местното население планина Зигос не на кон (тога не позволява навсякъде планинската и пресечена местност, която била залесена и непроходима), но всички места преброял пеша и ги огледал със собствените си очи, за да не остане нещо незащитено, което често пъти прази лесно преминаването на неприятелите. На едно място заповядал да се направят ровове, на друго да се приготвят дървени кули и където позволявало мястото, да се построят крепости от тухли и камъни. Той сам отмервал разстоянието помежду им и тяхната големина. На някои места заповядал да се отрежат от корен високи до небето дървета и да се повалят на земята. Като преградил по този начин пътя на неприятелите, самодържецът се върнал в столицата. — — —¹

13. *Вълкан нахлува в пределите
на Византия*

IX, 4. Самодържецът още не се бил освободил от толкова грижи и не се бил успокоил от тогавашните неприятности (макар и да не участвувал лично в някои работи, той вземал участие и помагал в грижите по тях и уреждането им), и се насочил отново към друга борба. След две годишни обръщания на слънцето от поражението на ските² Вълкан (той имал абсолютната власт над далматинците и бил страшен и на думи, и на дела) излязъл от своите предели, опустошил околните градове и села и завалял и изгорил самия Липекион³. Когато императорът се научил за това, той не могъл да го понесе, събрал достатъчно войски и потеглил срещу сирбите⁴, направо към Липенион (това е малко градче в полите на планината Зигос,

¹ Алексий I Комнин се научил, че Чаха в Смирна се готови отново и по суша, и по море едва ли не да завладее Византийската империя. През пролетта на 1092 г. (?) той извикал от Драч шурея си Йоан Дука, назначил го за велик луж на флотата и като му проверил елитна сухопътна войска, изпратил го по суша (?) срещу Митилини заедно с Константином Даласи, под чиято заповед отплаждала флотата. Йоан Дука отиел от Чаха Самос и някои други острови и се върнал в Цариград. Малко време след това Карика в Крит, а Раисмат в Кипър се обявили за независими от Византия. Карика бил убит от критяните, а Раисмат бил пленен. Чаха започнал отново да се готви за война. Императорът изпратил срещу него Константин Даласи с флота. От друга страна, той настроявал срещу Чаха неговия татко, султана Килик Арслан. Чаха излязъл при султана, който по време на утешение го убил. Султанът след това покънал мир, който бил сключен. Ост. тук стр. 73, бел. 4. ² Т. е. през 1093 г. Победата над печенегите станала през април 1091 г. ³ Ромейска граница крепост в южната част на Косово поле, дн. Липлян. Вж. Я. Иванов, Български старини в Македония, стр. 354. ⁴ Ана Комнина нарича обикновено сирбите с името далматя.

βελιστίων ἀπὸ τῆς ἡμεδαπῆς γύρας) ἐφ' ᾧ τῷ Βολ-
κῳ, εἰ τίχῃ, ἀνταγωνιστῆναι καὶ πόλεμον συνῆναι
καταρῶν, καὶ εἰ τὴν νίκην δοίη αὐτῷ θεός, τὸ τε Λι-
πενιον καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἀνεγείρει καὶ εἰς τὸ
πρῶτον ἀποκαταστήσει σχῆμα. ὁ δὲ Βολκῆνος
τῷ τοῦ αὐτοκράτορος μεμαθηκὸς ἔλεον, ἀπῶρας
ἰκένθην καταλαμβάνει τὸ Σφεντζιόνον¹ πόλιν, ὃν δὲ
τοῦτο ἀνίσθην τοῦ ἔθι βηθέντος Ζυγοῦ διακείμενον
ἔν προσχωμῶν τῶν τε Ῥωμαϊκῶν ὁρίων καὶ τῆς
βελιστίας. ὁπρῶτα δὲ τὰ Σκότια ὁ αὐτοκράτωρ
καταλήρει, ἡποστείλας ὁ Βολκῆνος διτίθεται τὰ
πρὶ εἰρήνης, καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς τῆς αἰτίας τῶν κα-
κῶς γεγενημένων ἀπολέων καὶ τὸ αἶπὸν ἔχον τοῖς
ἐπιτόταις τῶν Ῥωμαίων ἀναιδέως, λέγων ὅς
ἐκείνοι μὴ τοῖς οὐκείοις ὄρεσι ἐμπέτεον βουλόμε-
να, διαφόρους ἐκδοροὺς ποιοῦμενοι, οὐ μικρὰν τὴν
βλάβην τῇ Σερβίᾳ προσήσαν. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐνὶ ταυ-
νῷ τοῦ λοιποῦ διαφέρωμαι, ἀλλ' ἀπαραιστέφως
καὶ δειήρους ἀποστελὼ τῶν ἐμῶν συγγενῶν τῇ σῇ
βασίλει καὶ τῶν οὐκείων ὄρων οὐχ ὑπερβήσομαι.²
πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς κατένευσεν. (37) καὶ κατα-
λείψας διέστει τοὺς μέλλοντας τοὺς ἐκπειθεύσας πό-
λεις ἀνεγείρει καὶ δειήρους ἀναλαμβάνει, πρὸς τὴν
βασίλειόν τε ἐπανέστει. ὁ δὲ Βολκῆνος τοὺς
δειήρους ἀπαυτῶμενος, οὐκ ἐδίδον τοῖς τοῖς, ἀλλ'
ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερηθίζετο. ἑκαυτοῦ δὲ μὴ πο-
ταρχηκὸς εἶλον, αὐθὺς εἰς προνομίην τῶν Ῥω-
μαϊκῶν χωρὶν ἐξεληλύθει. καὶ διαφόρους γραφάς
τοῦ αὐτοκράτορος δεξάμενος, ἀναμνησκόμενος αὐ-
τὸν τῶν συνθηκῶν καὶ ἐπισχεμάτων, ὡς φέρεται
πρὸς αὐτὸν ἐποίησεν, οὐδ' οὐτως τὰ ἐπισχεμῆνα
κλέσαι ἠθέλει. μετὰ ταῦτα οὖν ὁ βασιλεὺς
Ἰωάννην τὸν εἶδον τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ αὐτο-
κράτορος αὐτοῦ, κατ' αὐτοῦ ἐξέπεμψε μετὰ ἀποχρῶ-
σης δυνάμεως. ὁ δὲ οἷα ἀπεροσπόμενος καὶ σφαδᾶ-
ζων ὡς πρὸς πρὸς μάχης, ἀπελθὼν καὶ τὸν τοῦ
Λιπενιον ποταμὸν διαβῶν, περὶ τοὺς πρόσποδας τοῦ
Ζυγοῦ κατεσθὲν τοῦ Σφεντζιόνου τὸν χόρακα ἐκί-
ψας, οὐκ ἔλαθε τοῦτον Βολκῆνον, καὶ πάλιν
περὶ εἰρήνης καὶ πρὸς αὐτὸν ἡρώα, ἐπισχεόμενος
καὶ τοὺς ἐπισχεμῆνους δειήρους δοῦναι καὶ καθι-
ρᾶν τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Ῥωμαίων τοῦ λοιποῦ
τηρήσει. ἀλλὰ ταῦτα μὴ ἐν μόναις ψυχαῖς ἐπισχε-
σεν· αὐτὸς δὲ ἐξαπλῆκετο ἀνθρώπων αὐτῷ προσβα-
λεῖν. καὶ τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην φερομένης τοῦ
Βολκῆνον ἀγαμέμνου, μοναχὸς τις προσηλαβὼν
τὴ μελετῶμενον ἀπεγγέλλει τῷ Ἰωάννῃ, καὶ κατε-

която отделя Далмация¹ от нашата земя),
за да излезе, ако е възможно, срещу Вълкан,
да завърже с него жестоко сражение и ако
бог му даде победата, да възстанови и до-
кара в старото им положение Липенион и
всичко останало. А Вълкан, като се научил
за идването на самодържеца, вдигнал се
оттам и отишъл в Свечани². Това градче се
намира на върха на снотенатата вече планина
Зигос между ромейските земи и Далмация.
Когато обаче самодържецът дошъл в Скопие,
Вълкан напратил пратеници да преговаря за
мир. Същевременно той отхвърлял от себе
си вика за станалите злини и в стоварявал
изцяло върху ромейските военачалници, като
казвал: „Те не искат да стоят в земите си,
извършват чести набези и причинява големи
вреди на Сърбия. Занапред аз не ще постъп-
вам вече така, но ще се върна, ще напратя
на твоє царство заложници от моите роднини
и не ще прекращавам моите граници.“ Импе-
раторът се съгласил с това. Той оставил
там хора, които щели да възстановят разру-
шените градове и да вземат заложници, и се
върнал в столицата. А Вълкан, когато му
искал заложниците, не ги давал, а отлагал от
ден на ден. Не изтекла още една година, и
той отново излязъл да опустошава ромей-
ската земя. И макар да получил различни
писма, с които самодържецът му напомнял
за договорите и обещанията, които бил сключи-
л по-рано с него, той и при това положение
не искал да изпълни обещаното. И тъй
императорът извикал Йоан, сина на своя брат
севастократора, и го напратил срещу него с
достатъчно войска. А Йоан, неопитен във
война и детински жадуващ да се срази, за-
минал и като прехвърлил реката край Липе-
нион, разположил лагера си край полите на
Зигос, срещу Свечани. Това не останало
скрито от Вълкан. И той отново се обвърнал
за мир и към Йоан, като обещавал, че ще
даде обещаните заложници и че занапред
ще спазва нерушим мир с ромейците. Но това
били само прости обещания, а сам се готвил
да го нападне неочаквано. И когато Вълкан
вече тръгнал по пътя, водещ към Йоан,
някой си монах го изпреварил, известил на
Йоан за намерението му и потвърдил, че
неприятелят вече пристига. Йоан обаче го

¹ Ана Комнина, а и други византийски писатели от това време наричат обикновено Сърбия с името Далмация. Вж. Любаревиц, Ана Комнина, стр. 548, бел. 892. Според Chalandos, пос. съм., стр. 144, Ана употребява твърде общо термин Далмация. В случая според Leib. Anna Comnenae, стр. 163, бел. 3, с Далмация се означават земите, управлявани от Вълкан, житна на Рипка, който не да се е обявил за независим от Болни.
² Сръбска погранична крепост, издигната се на един връх при вливането на р. Ситница в Ибър — дн. Звечан, Вж. Златареви, История, II, стр. 220.

λαμβάνει τὸν ἐχθρὸν ἤδη διαχυρίζετο. ὁ δὲ μετὰ θυμοῦ τοῦτον ἀπελέμυστο, ψεύσθη καὶ ἀλατῶνι ἀπακίλων. ἀλλὰ τὸ ἔργον τὸν λόγον προέβλεψε πιστώσασθαι νεκρὸς γὰρ ἐπισπασάν αὐτῷ, πολλοὺς μὲν τῶν στρατιωτῶν ἐντὸς τῶν οὐκηνῶν ἀνείλε, πολλοὶ δὲ καὶ ὑπὸ κράτος φεύγοντες αὐτὸς δύναιτο τοῦ κάτω βέντος ποταμοῦ παρασπέντες ἀπεκρίγησαν. ὅποσοι δὲ σταθιχρότους γνώμης ἦσαν, τὴν τοῦ Ἰωάννου ἀναζητήσαντες σπέρην, ἐκθύμως μαχόμενοι ταύτην ἐπὶ ταχίου μόγος διετήρησαν. οὕτω γὰρ τὸ μὲν πλείστον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ἦρχετο. ὁ δὲ Βολκάνος τοὺς ἰδίους ἀναλεξάμενος καὶ (38) ἀνελθὼν ἀνταῖον τοῦ Ζυγοῦ κατὰ τὸ Σφαιριζῶτον ἔστη. οἱ δ' ἀμφοτέρω τῶν Ἰωάννην τοῦτοες θεωρούμενοι, ὁλίγοι ὄντες καὶ μὴ μετὰ τωσόντων μάχεσθαι δυνάμενοι, ἐβουλεύσαντο εἰς κοινότητα διασπείσασθαι τὸν ποταμὸν. τοῦτον δὲ γενόμενος, κατελαμφάνενοι τὸ Διπύριον, ὅσοι ἐβόδιον σταδίους τέσσαρες ἀπέχον ἐπὶ πλέον δ' ἀντέχον τοὺς πλείστον ἀπολωλὼς μὴ δυνάμενος, τὴν ὥς πρὸς τὴν βοιωταίαν ἀνελήθη καὶ οὕτως τεθοροσμένος ὁ Βολκάνος, ὡς μὴ υἱὸς τοῦ ἀντακαθισταμένου περιληφθήντος, ἐβλήτετο εἰς παρακαμένους πόλεις καὶ χόρας, καὶ τῶν Σκοπίων τὴν ἔξω χόραν τελείως ἤρπασε, τὸ δὲ τι καὶ κατέσκαψε. οὐ μὲν γὰρ τοῦτον ἀλλὰ καὶ τὸν Πόλοπον καταλαβὼν καὶ ἄλλα βρωτίας φθάσας καὶ ὀρώσους ἅπαντα, πολλὰν τε λείαν ἐκείθεν ἀνελόμενος, εἰς τὴν οὐκίαν ἐπέστρεψε χόραν (pp. 37₁—39₁).

IX, 5. Ταῦτα ὁ βασιλεὺς μεμαθηρὸς οὐκ ἐ' ἀνταῶς εἶχεν, ἀλλ' εὐθὺς αὐτὸς ἐξεπλίσσεται — — — αὐτὸς τε οὖν ὁ αὐτοκράτωρ περὶ τῆς οὐκίας ὕλη καὶ τοὺς ἄλλους δούλους τοὺς τότε παρασπέντας τῆς καπετῆρ Δαλματίας γεροῦσης εἶχεν ἀπελθεῖν τὰ μὲν εὐθίστατα ἐκπορεύειν τὸν κῆρυγος ἀνεγείρει αὐτὸς καὶ εἰς τὸ πρότερον ἀποκαταστήσει σπέρην καὶ ἀνέστηκα τὸν παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς οὐκίας ὅν περιουσίας καὶ αὐτοῦ διακρίσειν. ἀπάρτας οὖν τῆς μεγαλοπύλης καὶ τὸ Δοφροσίον καταλαβὼν (πόλεις δὲ τοῦτο παλαιὰ τῆς Κωνσταντινίου σταδίων ἀπέχοντα περὶ τῆς οὐκίας) καὶ τοὺς μὲν ἐξ οὐκίας τῶν σπέρων ἐκδεδόμενος αὐτοῦ πον ἐγκατατερεῖ (p. 39₁₃₋₁₆ 13-27). — — — Ἐν τοῖς μέσσοις οὖν γενόμενος τῶν Σερβῶν, ἐπὶ δὲ Πορφυρογέννητος Κωνσταντίνος ὁ Λούλας οὐκίαν ἐπὶ αὐτοκράτῳ ἦν εἰς τὴν οὐκίαν ἀγρὸν καταλόμενος ἐπαινοῦν ὄντα καὶ ὅσοι ψυχροῖς καὶ ποταμοῖς κατέχευον καὶ ἀποχρῶντι οὐκίαν ἐχόντα πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιδόχην (Πεταίχους ταῦτα τὸ ὄνομα), ὁ βασιλεὺς ἐπέβη

отпратил гневно, като го нарекъл лъжец и измамник. Но събитията скоро потвърдили съобщението. През нощта Вълкан го нападнал и избил много от войниците в палатките. Мнозина, като бягали през глава, се издвинули, отвлечени от водите на течащата надолу река. Тези обаче, които били по-хладнокръвни, потърсили палатката на Йоан и сражавайки се храбро, едва успели да я задържат за него. Така загинала по-голямата част от ромейската войска. А Вълкан събрал своите войски, отишъл горе на Зигос и се спрял около Свечани. Хората на Йоан ги видели, но понеже били малко и не могли да се сражават срещу толкова много хора, решили да преминат обратно реката. След като направили това, те дошли в Липенион, който отстоял оттам на около дванадесет стадиа. И Йоан, понеже загубил по-голямата част от войските си и не могъл да се противопостави на превъзхождащите го по количество неприятели, поел пътя за столицата. После, като се одързостил по този начин, Вълкан опустошавал околните градове и села, понеже нямало вече кой да му излезе на среща. Той разрушил напълно и отчасти опожарил и околностите на Скопие. И не се задоволил с това, но идвайки до Полоб¹ и чак до Врана, опустошил всяко, заграбил оттам голяма плячка и после се върнал в земята си.

IX, 5. Когато узнал това, императорът не можал вече да търпи, но веднага се въоръжил отново — — — И тъй, като взел сам оръжие и въоръжил другите, които били край него, императорът тръгнал направо по пътя за Далмация. Той бързал да издигне отново разрушените преди това крепости, да възстанови старото положение и да отмъсти жестоко за извършеното против него от Вълкан. Прочее, като се вдигнал от столицата, той пристигнал в Дафнутнов (това е стар град на четиридесет стадиа от Константиновия град) и останал там да чаква неуспелите да дойдат роднини. — — —² Когато самодържецът дошъл в областта на Серес,³ Константин Дука Порфиrogenет,⁴ който го придружавал, го помолил да се спрат в негово имение. То било много приятно, с изобилна студена и пивка вода и имало достатъчно помещения, за да приеме императора. Името на това имение било Пентего-

¹ Полоб = Полог, вж. тук стр. 46, бел. 4. ² На другия ден дошъл Никифор Диоген, синът на император Роман IV Диоген (1068—1071), който бил решил да убие Алексий Комнина. Той дори влязъл в царската палата, но не посмал да извърши убийството, понеже при засадния цар стоела прислужница. Осведомен за това посещение из въоръжения с меч Никифор Диоген, Алексий Комнин преднамерено даял мид, че не знае нищо. ³ Той бил в Серес на 15 февруари 1094 г. Вж. Chatandon, пос. стр., стр. 150, бел. 1. ⁴ Син на император Михаил VII Дука (1071—1078).

τῷ τούτῳ θείῳ μυστηρίῳ αὐτὸς ποῦ κατέλυσεν ἀλλ' οὐδὲ τῇ μετ' αὐτὴν βουλευμένη ἐξελθεῖν ὁ Πορφυρογέννητος μενεχόμενος ἤξιον δὲ μῦλλον ἐργασασθῆναι καὶ ἔτι ἐφ' ᾧ ἀνακτιχασθῆναι τε ἑαυτὸν εἰς ὁδοπορίας καὶ τὸ σῶμα τοῦ κομποροῦ καθάσαι λαοσάμενον. εὐφράσαστο γὰρ αὐτῷ ἦδη καὶ τὰ πρὸς εὐτυχίαν θαυμά, ὃ δὲ καὶ αὐτὸς τῷ τοῦ Πορφυρογέννητου ἐπέτελλε θείῳ μυστηρίῳ. ὅς δὲ λαοσάμενος καὶ τοῦ βασιλέως ἐξεληλυθότα τοῦτον μεταθήσκει Νικηφόρος ὁ Διογένης, πάλαι ταραννῶν, ἐκτελεσὼν δὲ αὐτοῦ καὶ αὐτόχειρ θανατῶν τοῦτον γενέσθαι, περὶ τοσούτους τὸν ἀνάνηκτον εἰσῆλθε, ὡς εἰρηθῇ ἐν θήρῳ ἐκπεσὼν κατὰ τὸ σῶμα. τοῦτον οὖν ὁ Τάταρος θρασυψυχὸς καὶ πάλαι γυνέσκετο τὸ παρ' αὐτοῦ μελετῶμενον, ἀποδοῦναι ἐπιπῶν „ὦνα τί δουλεύεις οὕτως καὶ ξυμπίπτεις ἐκείνῳ; καὶ οὐδὲ βαλάνειον καὶ οὐχὶ ὁδοπορίας οὐδὲ θήρας ἢ μάχης ἐστίς.“ ὁ δὲ τοῦ σκοποῦ διαμαρτυρῶν ἐπεκρίθη. ὑπολαβὼν δὲ ὡς ἦδη ἐπύκνωσται (θινὸς γὰρ ἔλεγχος ἢ συνκρίσις) ὁραματῶν τὴν ἐκτοῦ σκοπεύον πραγματεύσασθαι ἐβουλεύετο, καὶ εἰς τοὺς ἐν Χριστοπόλει ἀρχοὺς τῆς βασιλείας Μαρίας ἢ εἰς τὸν Πέτριον ἢ τὸν Περικλὲς ἀποσπορήσας κατέσθην αὐτὸς πρὸς τὴν συμπύκνωσιν τὴν κατ' αὐτὸν εὐδωθέσθαι. προσφθίσκει γὰρ ἡ βασίλισ Μαρία τοῦτον προσλαβέσθαι, ἀδελφὸν δατὶ μητροδὸν τοῦ προσβεβουλευμένου ἀδελφὸς μίτῃς Μιχαὴλ τοῦ Λοίκα, καὶ τὰ ἐς πατέρα δαίλλαντος. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς πρῶτος ἐκείθεν ἔξισα (41) τὸν δὲ Κωνσταντῖνον αὐτοῦ πῶν καταλελείπει βραχέως χάριν, δοῦναι τὸ ἑκατὸν καὶ ἀποκρίθεις τοῦ πτωχοῦ τότε πρῶτος τῆς ἐγγεγραμμένης πρὸς ἐκστρατείας ἐξεληλυθότος. ἦν γὰρ μακροχρόνῳ τῇ μηρῷ. καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀφ' ὧν τοῦ πτωχοῦ κηδέμενος, πάσης ἀνέως συνεχόμενος ἐπαλολῶν αὐτὸν σὺν τῇ βασιλίδι μηρῷ, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἔδον ἀπαγετέων ἐξόχως φιλοῦν τοῦτον (pp. 41₃—42₃).

стис. Императорът отстъпил на желанието му и спрял там. Но и на другия ден, когато поискал да потегли, Порфиногенет не се съгласил. Той поискал императорът да остане повече, за да си почине от пътуването и да наmie в баня праха от тялото си. Освен това в негова чест били извършени големи приготовления за угощение. Императорът пак се подчинил на желанието на Порфиногенет. А когато Никифор Диоген, който отдавна искал да загуби царската власт и дебиел случай да може да убие лично императора, се научил, че той след окъпването излязъл от банята, препасал си меч и влязъл, като че ли се връщал по обичая си от лов. Татикий го забелязал и като знаел отдавна намеренната му, отпъдил го с думите: „Защо влизаш по переден начин и въоръжен с меч? Време е за баня, а не за пътуване, лов или сражение.“ Никифор Диоген се оттеглил, без да постигне целта си. Предполагам, че е вече заподозрян (съвестта е страшен изобличител), той решил да потърси спасението си в бяство, като отиде във владенията на царица Мария¹ при Христопол² или в Перник, или в Петрич³ и оттам според обстоятелствата отново да уреди положението си. Императрица Мария била успяла да го привлече от по-рано, понеже, макар и от различни бащи,⁴ по майка бил брат на неодамня царувалия неин мъж Михаил Дука. На третия ден след това императорът си заминал. Той оставил Кωνστανтин там на почивка, понеже се боял за нежния и неопитен юноша, който тогава за пръв път излязъл от дома си на война. Освен това бил единствен син на майка си. И загрижен силно за младежа, а и защото го обичал много като свой син, самодържецът му позволявал да се наслаждава заедно с царицата майка на пътна почивка.⁵

¹ Жена на византийския император Михаил VII Дука и после на Никифор Вотаниат. ² Става дума вероятно за мн. гр. Кипсала. ³ Не е ясно дали става дума за дв. Бачково или за едноименния дв. град Петрич. ⁴ Никифор Диоген и Михаил Дука били синове на императрица Евдокия от Роман Диоген и от Кωνστανтин Дука. ⁵ Следва разказът за съдбата на двете деца на византийския император Роман IV Диоген — Лев и Никифор, — които били заточени от Михаил VII Дука заедно с майка им императрица Евдокия. Описват се любящите, сторени им от Алексий Комнин. Тези на Никифор бил далон щолнат остров Крит. Въпреки това той не преставал да се стреми към престола и за тази цел привличал съмишленици, между които бил и зетят на Алексий Комнин — Михаил Таронит. В течение на заговора била и императрица Мария. По тези причини най-после след дълги колебания Алексий Комнин решил, че Никифор трябва да бъде заляпан. Никифор Диоген разположил платката си близо до Серес, където бил и императорът, и отново се отдал на своите младежи. След безуспешен опит от страна на императора с помощта на неговия брат Азарх да се получат имената на съучастниците Никифор Диоген бил подложен на изтезания и при първото мъчение издал всичко и прелал компрометираща писма. Тъй като в заговора били замесени много военни и граждански лица, Алексий Комнин решил да накаже с изтежание и конфискация на имуществото само Никифор Диоген, Кекавамен Катакалон и Михаил Таронит. Останалите получили прощание. Участието на императрица Мария Алексий Комнин не разкрил, което дало повод да се мисли, че заговорът бил предаден от нейния син Кωνστανтин. Ана Комнина заявява, че не била уверена дали със знанието на баща ѝ са били оследени Никифор Диоген и Кекавамен Катакалон (на 29 юни 1094 г.; вж. Chaldand, пос. съч., стр. 151).

IX, 10. Τοιαῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τοῦ Διογέους συμπεπνῶτα τῷ αυτοκράτορι, παραδόξως τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐφέστατο χρόνος φησιν αὐτῶν ἐξ ἐπιγούρου καθύστερον· αὐτὸς δὲ πρὸς οὐδέν τῶν συμπεπνῶτων ἐμάλλιστα, ἀλλὰ καὶ ὡς νικητὴν Διλητίας ἦλαντα, μεταθνήσκον διὰ τὸ Βολκάνος τὴν εἰς τὸ Λαλόνιον τοῦ αυτοκράτορος εἶεναι καὶ ἐκκαταλίσθοντα τοῦτον θεασάμενος καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους παρατάξας καὶ τὸν συμμαχικὸν ἐκείνου καὶ τὴν στρατηγικὴν πινυλίσαν μὲν ἀντιπληροῦν δυνάμενος, ἀποστείλλας ματαρχήμα τὰ πρὸς εἰρήνης ἡρώτα, ἐπισχυνοῦμενος ἑμα καὶ αὐτοὺς τοὺς προὔπεσχεθέντας δούλους ἀποστεῖλαι καὶ μηδὲν τι διαρὴν τοῦ λοιποῦ διατρέξασθαι, δέχεται ταῖντων τὸν βάρβαρον ὁμοῖμος· ὁ αυτοκράτορ, ἀντιπληρῶν εἶεν καὶ ἀποστρεφόμενος τὴν ἐμπερίαν μάχης· οὐκ γὰρ Δαλμάτια ἦσαν, ἀλλ' ὅμως Χριστιανοί, ἐκείνος δ' εὐθὺς τε διασπῶντος προσελθόντος συνεπαχόμενος τοὺς τε συγγενεῖς καὶ ἐκκεῖτους τῶν Ῥωμαίων, καὶ προθύμως ἀμύρους τοὺς αὐτοῦ ἀνταρθεῖς πρὸ αυτοκράτορος παραδίδωκε, τὸν τε Οὐρσοῦ καλούμενον καὶ Στέφανον τὸν Βολκάνου, καὶ ἑτέρους τὸν εἶνασι ἀσθενῶν ἀποπληροῦντας, οὐ γὰρ ἐνὸν ἦν αὐτῷ ἄλλως πως τοῦ λοιποῦ διατεθῆσθαι. ὁ δὲ αυτοκράτορ, (53) ὅπως διὰ μάχης καὶ οὐδὲν ὀνείδισθαι πέριγεν, εἰρηνικῶς διαλέσας, πρὸς τὴν βασιλεύονσαν ἐπ'αὐτοῦσεν (pp. 53₁₂—54₂).

14. Comani Danubium transiunt finesque Romanorum usque Adrianopolim populantur

X, 2. — — — Καὶ γὰρ ἀνθρώπος τις οὐ τῶν ἐπερωτῶν, ἀλλὰ τῆς κατωτῆς ἐκ τοῦ χρίματος θυμώμενος ἐν τοῦ (58) Διογέους οὐδὲν εἶναι εἶπε, καὶ ἐκείνος φθάσας ἀντιθέτη, δητῆκα τὸν μετὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν πόλιν ὁ Κομνιὸς Ἰσαάκιος καὶ ἀδελφεὸς τοῦ αυτοκράτορος συνεκρότησαν· ὅπως δὲ τῇ λεπτομερέστερον ἐθέλοντι μαρτυρῶν ἐξέταται ἀπὸ τῶν τοῦ κατωτῆ Καίσαρος συγγραμμάτων διευχεῖν. κατὰ πολλῶν μὲν οὖν ἐπιστομιζόμενος ὁ τοιοῦτος ἐπαύετο οὐδαμῶς, καὶ γὰρ ἦλθε μὲν οὗτος ἐξ ἀναμύτης πένης τε καὶ σινομορφῆς, πανουργίας δὲ οὐ καὶ τὸ ἥθος πολυτροπὸς περιεπόρει τὴν πόλιν κατ' οὐκόν τε καὶ βυρσοποιίας περὶ ταῦτα ἐργάζετο καὶ διαγυρῶν καὶ ὡς εἶη τοῦ προβεβαλεμένου Διο-

IX, 10. Такава неприятност се случила по вина на Диоген на самодържеца, когото непобедимата ръка на всевишния спасяла от непосредствена опасност. Той не се поколебавал от случилото се, но и при това положение заминал направо за Далмация. А когато Вълкан се научил, че той е дошъл в Линион и че го е звел, не можейки да се противопостави на ромейските бойни редици, на тази стена от щитовете и на цялата военна машина, веднага изпратил пратеници, за да иска мир, като същевременно се съгласил да изпрати обещаните заложници и да не върши занаят нищо лошо. Самодържецът приел радостно варварина, понеже презирал гражданската война и се отвращавал от нея. Макар и да били далматинци, все пак това били християни. А Вълкан веднага дошъл смело, като довел със себе си роднините и по-важните жупани, и на драго сърце предал като заложници братовчедите си, по име Урош и Стефан Вълкан, и други някои, на брой двадесет. Нанстина той нямал вече друга възможност, за да сключи мир. А самодържецът, като уредил по мирен начин това, което обикновено се решавало с война и оръжие, се върнал в столицата.¹

14. Куманите минават Дунава и опустошават земите на ромейите чак до Одрин

X, 2. — — — Един човек, произхождащ не от благородно съсловие, а от долно, като дошъл от военния лагер,² залочнал да разправя, че с син на Диоген³, макар този син да бил вече загинал, когато братът на самодържеца, Исак Комнина, завързал при Антиохия сражение. Този, който иска да научи по-големи подробности, може да прочете за това в съчиненията на славият кесар⁴. Въпреки че бил вразумяван от мнозина, този човек не се спирал пред нищо. Той дошъл от Исток беден и облечен в кожух, но твърде лукав и много ловък, бродял из града по къщите и улиците, разправял за себе си големи работи и казвал, че

¹ По-където Ана Комнина описва живота на Никифор Диоген като сляп. Той избягвал да живее в столицата и прокарвал живота си в собствените си владения. Макар и сляп, Никифор Диоген изучил всички науки. Не се бил отказал и от кיסлата да завладе престолом. Един от съучастниците му обаче го издал на императора, който му преситил, след като Диоген си признал вината. Разказва се за Ана, който дошъл в Цариград неизвестно откъде, за петовата ерес и за апазмозването му. "Апазмозан бил и еретикът Влахернит. След като Алексий Комнин уредил църковните работи, преди още да са утихнали външните на старите военни бури, избухнала нова." Т. е. войни. ² G. Buckler, Anna Comnena, A study, Oxford, 1929, стр. 373, бел. 9, в хараџ (лагер) низаж гр. Херакле и превежда „произхождащ от Херакле“. ³ Роман IV Диоген. ⁴ Т. е. Никифор Врикий.

γένους εἶδος Λέων ἐκείνος, ὃς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἐπὶ βέλους, ὡς εἶρηται, πληγῆς ἐτελευτήκει. ἀναβιάσκων τοῖνυν τὸν τεθνηκότα εἶδος ὁ ἀλαφρὸν τοῦνομή τε τὸ ἐκείνου ἑαυτῷ περιτίθει καὶ φανερώς ἐβασίλευε καὶ τοὺς κορυφαίους ἐπύχετο. καὶ ἦν ἄρα καὶ τοῦτο τὸ θανάτῳ ἐπιδήκη τῶν τοῦ βασιλέως συμφορῶν, ὥσπερ π δρᾶμα ἐπιπροσδοκούσης αὐτῷ τῆς Τύχης τοῦτον τὸν κακοδαίμονα καὶ ἴσπερ, οἶμαι, οἱ τραυλότες μετὰ τὸν κόρον ἐπαγαρημισίζοντι τὸν μελιπλόκον πινὰ προσφερόμενοι, οἷον δῆτα καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων Τύχη πολλοὺς ἐπωχρησμένης κακοῖς καὶ διαμοχθῆς γεγονυῖα τοῖς τοσούτοις ψευδοβασίλειοι τὸν βασιλεῖα προσέπειθε. ὁ μέντοι αὐτοκρατορ κατεφρόνει τῶν λεγομένων παντάπασι. ἔπει δ' ὁ χαρωνιρὸς καὶ ταῖς ἐρμῆσι καὶ ταῖς ἀρκήδοις ἐν ποτὶ καὶ τοιαῦτα ληρῶν οἷα ἐπαίειο, ἤλθε ταῦτα εἰς ἀκοὰς τῆς Ἀλεξίου τοῦ κρατοῦντος ἀδελφῆς Θεοδώρας καὶ ἀμείνον τοῦ ἀναγεθéntος ἐκείνου υἱοῦ τοῦ Διογένους. ἡ δὲ τοὺς λήρους ἐκείνοις μὴ φέρονσα ἤχητο. ἐπὶ τῇ σφαγῇ γὰρ τῶν δόξων τὸν μονήρη βίον ἠλλάξατο τὸν δοκητικὸν ἀκαβέστατα μετακλήνθητα βίον καὶ θεῷ μόνῳ προσανέχουσα. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἐπεὶ μετὰ θανάτου καὶ τρίτην παρανοίαν ὁ λήρος ἐκείνος οὐχ ἡσυχάζεν, ἐς Χερσῶνα τοῦτον ἀποστείλας ἐμφυροῦν εἶναι παρεκέλευσατο. (59) ἐκεῖνος δὲ παραγεγνημένος, νυκτὸς ἀνέρχόμενος διὰ τοῦ τείχους καὶ προκύπτων, τοῖς σπηῆθας φρουρῶσι Κομνίους ἐμπροσθὶ χώρῳ καὶ τοῦ τὰ πρὸς χρεῖαν ἐκείθεν κομίζεσθαι ἀπαρὶ καὶ δις ὀμλήσας καὶ λίστες δοὺς καὶ λοβῶν διὰ καλωδίων νυκτὸς θαντὸν δευτέρως ἐκλήσθη τοῦ τείχους. συμπαραλαβόντες δὲ τοῦτοι οἱ Κομνῖνοι πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπήλασαν χώρῳ. συναυλιζόμενος δὲ τοῖς τοῖς ἐφ' ἱκανὸν ἐς πλεῖστον σπηῆλασεν, ὡς καὶ βασιλεὺς αὐτὸν κατανομήσειν ἔδω. οἱ δὲ αἶμασιν ἀνθρώπων λατίζοντες ἐμπεδόμενοι καὶ κρεῶν ἀνθρώπων ἐμφορηθέντες καὶ λείων πολλῶν ἐκ τῆς ἡμεδαυῆς ἐκινούμενοι, Πάτροκλον εἰρημίας τοῦτον πρόφραον κατὰ τὴν Ῥωμαίων παντοκρατῆ χωρῆσαι ἐβουλεύοντο, ὡς δῆθεν τῷ πατρὶ τοῦτον ἐγκυβιδήσοι θούλῳ καὶ ἀσπαινομένην εἶχον τίνας παντὶ τὴν βουλὴν. οὐκ ἔλαθε ταῦτα τὸν αὐτοκράτορα. ἔκρινεν τοι καὶ τὴς δυνάμεις ὡς δυνατὸν ἐξοπλίξεν τε καὶ πρὸς τὴν τῶν βαρβάρων μάχην ἡτοιμάζετο. τὰ γὰρ τέμπη, ὥσπερ κλεισθῆρας ἡ Μιῶντις

бил Лъв¹, силът на предишния император Диоген, който, както се казва, бил загинал при Антиохия, ударен от стрела. И тъй този мошеник съживил мъртвеца, накичил се с името му и започнал открито да проявява желание да царува, като подвеждал по-лековерните. И това нещастие било една добавка към бедите на императора, тъй като съдбата му изиграла с този зъл дух като че ли някаква нова драма. И както живеещите охолно, след като се наситят, си поръчват и изяждат още някакъв меден сладкиш, така и ромейската съдба, струва ми се, като се налудувала и преситила от многото злини, подиграла се на императора още и с тези лъжецаре. Самодържецът, разбира се, не обръщал никакво внимание на говореното. Но тъй като този прост войник² не представлял да бръцолевя такива неща във всяко време и по пътищата, и по улиците, това достигнало до ушите на Теодора, сестра на владетеля Алексей и съпруга на онзи загинал Диогенон син. И тя се намъчвала, като не можела да понесе тези глупости. След убиването на мъжа ѝ тя избрала монашеството и живеела най-строг отшелнически живот, отдадена само на бога. След като този негодняк не се вразумил от неколкократните напомняния, самодържецът го изпратил в Херсон и заповядал да го държат под стража. Когато пристигнал там, той се изкачвал нощем по градските стени и като се навеждал и говорел много пъти с куманите, които идвали постоянно да търгуват и да доставят оттам нужните им неща, споразумявал се с тях и превървайки се с тях, през нощта се спускал от стената. Куманите го взели със себе си и заминали в страната си.³ След като живял доста време с тях, той успял до такава степен, че те го наричали вече и император. А куманите, понеже копнеели да лочат човешка кръв, да се напдат с човешко месо и да съберат голяма плячка от нашата земя, използвали този Патрокъл⁴ като повод и замислили да приемат поход срещу ромейте, за да го поставят, разбира се, на бициния му престол. Тогава те криели това свое намерение. Това не останало скрито от самодържеца. Затова той въоръжил, доколкото можал, войските и се готвел за сражение с варварите. Той бил вече успял да укрепил проходите, които,

¹ Според Никифор Вригеній обаче (I, 6), към когото Ана Комнина преобразява читателя, този бил не Лъв, а Константин, женен за Теодора, сестрата на Алексия Комнина. Той загинал още през време на царуването на баща си. Срв. и тук стр. 101, бел. 6. ² Или „жител на гр. Харакс“, вж. тук стр. 102, бел. 2. ³ Към края на 1092 г. Вж. Василевский, Византия и славяни, стр. 111. ⁴ Азъл се навел отново във войната против Троя, за да отмъсти на трояните варади убийството на приятеля си Патрокъл.

οἶδε γλώττια καλεῖν, ὡς ἔφαμεν, φθάσας ἤδη κακοχυρόσαιο. κακοὶ δὲ παρεληλυθότες ἐπεί τὸ Παρίστριον τοὺς Κομάνους μετὰ τοῦ νευθονόμου καταλαβὲν μεραθῆρος, τοὺς τὰ πρῶτα τοῦ στρατιωτικοῦ συντάγματος φέροντας καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς κατ' αἶμα καὶ ἐξ ἀγγιστείας αὐτῶ προσηκόντας συναγαγόν, εἰ χρή κατ' αὐτῶν ἐξέλαια ἐβουλεύετο. πάντας δὲ πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἀπειργάζον. τοῖνυν αὐτὸς ἐαυτῷ πιστεύειν οὐκ εἶχεν οὔτε μὴν τοὺς οὐκείους ἤθελε λογιμοῖς χρῆσασθαι, ἀλλὰ ἐν πᾶν τῷ Θεῷ ἀναδεδίμενος ἐξ ἐκείνου τὴν κρίσιν ἠέπειτο. τοιγαροῦν ἑαπταὶς μετακαλεσάμενος τοῦ ἱερατικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ καταλόγου εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ἐσπείρας προσῆ καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀπαιρέτου Νικολάου παρόντος, ἐφθασε γὰρ εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀναβεβηρῆσαι θρόνον ἐπαρμήσεως πατριστεύουσας ἐβδόμης ἑορτῆς μετὰ τὴν ἑξοστρατίου τοῦ Γαριδά παραίτησιν, ἐν οὗαι δὲ πενήτις (60) τὴν ἐπερώτησιν παρὰ τοῦ, εἰ δεῖ ἐξεληλυθότα τοῖς Κομάνους ὑπαθεῖσθαι ἢ μὴ, ἐνοσημνόμενος τῷ νοσηραίῳ πάντων παρεκλείεσθαι καταθέσθαι εἰς τὴν ἱερὰν τριπίδα, παννύχον δὲ τῆς ὑμνήδιας τέλους μέτης κατὰ τὸν περίορθρον εἶσεον ὁ τελευτῶν καὶ ἀναλαμβάνεται τὸν χάστιν καὶ ἐξαγαγόν καὶ λύσας ἐνόμιον πάντων ὑπαπεργύτωκε. τὸ ἐνδόξιμον οὖν ἐκείθεν ὥσπερ ἐκ θείας ὁμοφῆς ὁ αὐτοκράτωρ λαβὼν ὄλος ἐργάζει τῆς ἐκστρατείας καὶ διὰ γραφῶν ἀποσταχθέν ἀπεκαλεῖτο τὸ σκεῦμα, καλῶς τοῖνυν παρασκευασάμενος τῆς κατὰ τῶν Κομάνων ὁδοῦ εἶχετο, ἄπαν οὖν τὸ σκεῦμα μετακαλεσάμενος καὶ καταλαβὼν τὴν Ἀρχιῶλον τὸν μὲν ἴδιον γαμβρὸν Καῖσαρα Νικηφόρον τὸν Μελλισιάρην καὶ τὸν Παλαιολόγον Γεώργιον καὶ τὸν ἀδελφιδεὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Ταρσνίτην μεταπεμφάμενος εἰς Βερόην ἐπέμπε, ἐφ' ᾧ ὑπαργεπνεῖν καὶ δοσάλειαν αὐτῆς τε καὶ τῶν παρακεμένων αὐτῇ ποιέσθαι. τοὺς δὲ γε λοιποὺς τῶν ἐνοχίων διελόν τὰ στρατεύματα καὶ ἡγεμόνας καίτων αὐτοὺς καταστήσας τὸν Λαβαρνόν, τὸν Εὐφορβιανὸν Γεώργιον καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Οὐρανεόπουλον εἰς φυλακὴν τῶν περὶ τὸν Ζευγὸν διακεκμηῶν κλισιωνῶν ἐπέπομφεν. ἐκείθεν δὲ τὴν Χορταρεὶν καταλαβὼν (κλισιόεσσα δὲ τοῦ Ζευγοῦ κατισκεπτόμενος, εἰ πάντα τὰ πόρην παρ' αὐτοῦ ἐντεταλμένα οἱ τὴν τούτων ἀκονυμίαν ἀνυδεξόμενοι τετελέκασιν καὶ εἰ τε ἡμετέρες ἢ ἐνδεόν ἐστί, καὶ τοῦτο ἐπαρρησιάζεσθαι, ὡς μὴ βεβῶως διὰ τούτων ἐξέλτοι τοὺς Κομάνους διελθεῖν. πάντα γοῦν οἰκονομήσας κατὰ οὕτως ἐκείθεν ὑποστρέψας περὶ τὴν Ἱερὰν καλομένην Δίμνην τὸν χάστιν ἐπῆβατο τῆς Ἀρχιῶλον ἀρχοῦ διακεκμημένην, γυμνὸς δὲ καταλαβόντος Πονδύλου τοὺς

както казахме, на местен език се наричали клисури. След известно време, когато се научил, че куманите заедно със самозванецъ завзели Паристрион, той свикал главните военачалници, роднините и близките си и се съветвал дали трябва да потегли срещу тях. Всички го разубеждавали в това. И той не могъл да се довери сам на себе си, нито искал да последва мнението на своите хора, но като предоставил всичко на бога, от него търсел решението. Затова свикал всички от църковния и воинския чин и вечерта отишъл в големия божия храм, където присъствувал, разбира се, и самият патриарх Николай¹. Последният се бил въкачил на патриаршеския престол през седмия индикт в 6592 г.², след като Евстратий Гарида³ се оттегил. Той написал на две листчета въпроса, дали трябва да излезе срещу куманите и да ги нападне или не, и заповядал на председателя на цялото събрание да ги постави в олтара. След като цяла нощ били пети хамки, на разсъмване този, който поставил листчетата, влязъл, взел едното листче, изнесъл го и го прочел, разпечатвайки го пред очите на всички. Самодържецът сметнал отговора като божие откровение и се посветил изцяло на военния поход, като чрез писма свикал отсякъде войските. И тъй, като се приготовил добре, той се гласял да тръгне срещу куманите. И след като свикал цялата войска и стигнал до Анхиало, императорът извикал зета си, кесаря Никифор Мелисн, Георги Палеолог и племенника му Йоан Таронит и ги изпратил в Берое⁴, за да бъдат и осигурят безопасността на града и околността му. После, като разделил войската, поставил ѝ за военачалници останалите пождове Даватин, Георги Емфорвин и Константин Умбертопул и ги изпратил да охраняват клисурите, разположени по Зигос. След това се отправил за Хортарея⁵ (така се наричала тази клисура на Зигос), обиколил цялата планина Зигос, за да провери дали тези, които са поели грижата за това, са изпълнявали всички неговни предишни заповеди, и да опраши, ако има нещо необходимо или недоверливо, за да не могат куманите да минат лесно през тези проходи. И тъй, като уредил всичко, той се върнал оттам и се развложил на стан при така нареченото Свещено езеро⁶, което се намира близо до Анхиало. Когато през нощта дошъл някой си влашки първе-

¹ Николай Граматик, цариградски патриарх (1084—1111).

² Т. е. 1084 г. ³ Цариградски патриарх (1081—1084).

⁴ Дн. Стара Ветора. ⁵ Според *Siretek*, Die Heerstzasse, стр. 147, това е проход при Анхиало.

копче у Теофилакт Симокаха се нарича Sabuleti Canales.

⁶ Според *Златарски*, История, II, стр. 218, бел. 1, това очевидно е дн. Атанаскьовско езеро.

² Т. е. 1084 г.

³ Цариградски патриарх

(1081—1084).

⁴ Дн. Стара Ветора.

⁵ Според *Siretek*, Die Heerstzasse, стр. 147, това е проход при Анхиало.

⁶ Според *Златарски*, История, II, стр. 218, бел. 1, това очевидно е дн. Атанаскьовско езеро.

ἐκκοίτων τῶν Βλάχων καὶ τὴν τῶν Κομάνων διὰ τοῦ Αἰωνόβριος διατραύσαν ἀπαρχίζαντος, δέον ἔχοντες ἀναξαρτοῦς τῆς ἡμέρας μετακαλεσθέντος τοῦς-ἐκκοίτους τῶν συγγενῶν τε (61) καὶ ἡγεμόνων βουλευσάσθαι ὃ τι δεῖ ποιεῖν. ἐπὶ δὲ εἰς τὴν Ἀρχιάλῳ πάντες παραγενέσθαι δεῖν ἔλεγον, παραχρῆμα τὸν μὲν Κατακουζηνὸν καὶ τὸν Τατίανον εἰς τὰ καλούμενα Θεορὰ ἐξαπέστειλε μετὰ καὶ τῶν Ἰβνικῶν, τοῦ τε Σκαλιάρου τοῦ Ἑλχῶν καὶ ἐτάχον τῶν ἐκκοίτων, ἐφ' ᾗ τὴν φυλακὴν τῶν ἐκείσε ποιῆσθαι περὶ τῶν, αὐτῶς δὲ ἀπέρχεται εἰς Ἀρχιάλῳ. ἐπὶ δὲ πρὸς Ἀδριανούπολιν τὰ ὄρημα τῶν Κομάνων μεμαθήκει, μεταπεριφάμενος τοὺς ἐκκοίτους τῶν Ἀδριανουπόλεων ἵστασας, ὡς ἰσχυρότεροις ὃ τε Κατακουζηνὸς ὁ Ταρχανεύτης λεγόμενος καὶ Νηρηφόρος ὁ υἱὸς τοῦ πάλου τυραννήσαντος Βριενίου, καὶ αὐτὸς τερωνήσας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ ὀρθοῦς, τοῖς τοῖς πολλὰς τὴν τοῦ κάστρου φυλακὴν ἐνετείλατο ποιῆσθαι καὶ τῶν Κομάνων καταλαβόντων μὴ μετὰ μικροεσχίας τὸν μετ' αὐτῶν συναίγειν πόλεμον, ἀλλὰ μετὰ σπουδαίᾳ καὶ ἐκ ἀκατήναιος τὸς καὶ ἐκείτων βολὰς ποιῆσθαι, τὰ δὲ πλεῖστα κελευσθέντας τὸς τοῖς ἔχειν, πολλὰς ὑποσχόμενος εὐεργεσίας, εἰ πὴ προσεταγμένα τηρήσιν. ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸν Βριέντιον καὶ τοὺς ἄλλους ὁ αὐτοκράτωρ παρεγγυησάμενος οἶον μετὰ χρηστῶν τῶν ἐλπίδων πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐκτέλεσσε. τῷ δὲ γε Κατακαλῷ τῷ Εὐφορήτῳ Κομμανίῳ διὰ τραυμάτων περσιστοῦ ἀναλαβέσθαι τὸν καλούμενον Μανασίον (μυροφάβρος δὲ οὗτος ἐνὶ πόλει τὴν περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐμπειρίαν κεκτημένος) καὶ Μιχαὴλ τὸν Ἀνεμῶν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῖς τεταγμένων στρατιωτῶν καὶ ἐπὶ τοῖς Κομάνους τοὺς κλισούρους διελθόντας μάθουσιν, παρόντες αὐτοῖς αὐτῶν καὶ ἀξυμμετῶς αὐτῶν ἀποτιμῶνται.

Χ, 3. Τῶν γὰρ Κομάνων παρὰ τῶν Βλάχων τὰς διὰ τῶν κλισιούρων ἀγροποὺς μεμαθηκότων καὶ οὕτω τὸν Ζευλὶν βραδύς διελθυσάτων ἄμα τῷ τῷ Γολῷ προσελάσας εὐθὺς αἱ ἔποικα ταύτης διαμείσαντες τὸν τὴν φυλακὴν τοῦ κάστρου πεποιημένον παρεδεδάκασι τοῖς Κομάνους, αὐτοὶ δὲ (62) ἐφθνημένοις ἄρμενα τοῖς τοῖς ἐπεδέξαντο. ὃ δὲ Κατακαλῷ Κομμανίῳ ἐναύλους τὸς τοῦ ἐπιτέως ἐποδημοσύνας ἔχον Κομάνους ἐντεχνῶν ἡς πολλοὶν ἐξερχόμενος καὶ προσβάλων θαρσαλέως λοιπὴν εὐθὺς ἐκ τοῖς ἄρμεν ἐκ ἐκείτων προσομένους. τοῖς τοῖς βασιλεὺς ἐποδεξάμενος εὐθὺς τῷ τοῦ κοβελλοσύμον τιμᾷ ἀξίωματι, κατα-

νει Πудил и известил, че куманите са преминали Дунава¹. Императорът свикал на разсъмване по-видните от близките си и военачалниците и решил, че е необходимо да се посъветва какво трябва да се направи. Когато всички се изказали, че трябва да отидат в Анхиало, той веднага изпратил в така наречените Терми² Кантикузин и Татикий с някои наемници, а също така Скаливарий, Елхан³ и други първенци, за да пазят тамошните земи. Самият той се отправил за Анхиало. А когато се научил, че куманите се насочват срещу Адрианопол, навикал всички адрианополски първенци, между които изтъкваха Катакалон, наричан Тарханийот⁴, и Никифор, синат на обявилния се някога за узурпатор Вриений, който [после] също се обявил за узурпатор и бил ослепен, и им възложил да охраняват най-строга крепостта. И той им заповядал, когато куманите дойдат, да не започнат войната срещу тях малодушно, но да се целат и да стрелят срещу неприятелите от разстояние, като държат вратите винаги затворени. Той им обещал много благоденствия, ако изпълнят заповедта. Това заповядал самодържецът на Вриений и на другите и ги изпратил с благи надежди в Адрианопол. А на Константин Евфорий Катакалон той заповядал с писмо да вземе така наричания Манастр (полуварварин, който придобил голям опит във войната) и Михаил Анемас с подчинените им войници и когато узнаят, че куманите са преминали клисурите, да ги последват отзад и да ги нападнат ненадейно.

Х, 3. Но когато куманите узнали от власните пътищата през проходите и по този начин преминали лесно през Зигос и бързо се приближили до Голос, жителите му, като вързали началника, натоварен със защитата на крепостта, предали го на куманите, а тях пресли с радостни възклицания. Константин Катакалон, помейки добри наставленията на императора, пресрещнал излезлите за фураж кумани, нападнал ги смело и веднага пленил от тях около 100 души. Императорът го приел веднага и го наградил с достойното „нобилисим“⁵. А жителите на Дямпол

¹ Въпросът относително на Ана Комнина в началото на главата, че куманите са преминали в Паристрион, т. е. са минали през Дунава, тук тя твърди, че Пудил осведомил императора за преминаването на Дунава от страна на куманите. Любарский, Анна Комнина, стр. 555, бел. 950, смята, че при първото споменаване Ана Комнина е имала пред вид преминаването на отделни отреди, а Пудил вероятно е съобщил за преминаването на цялата куманска подем. За другите обяснения на това противоречие у Ана Комнина вж. на същото място у Любарский. ² Римските Aquae salinae, дн. Антоски бани. ³ τὸν τε Σκαλιάρου τοῦ Ἑλχῶν, т. е. Скаливарий и Елхан. За това вж. Moravcsik, Byzantinoturkica, II, стр. 277. ⁴ Според Никифор Вриений (III, 7) този Тарханийот е бил наместник (= управител) на Одрин. ⁵ За това достойнство по времето на Алексий Комнин вж. Bréhier, Les institutions, стр. 136.

αχόντας δὲ τὴν Γολύην τοὺς Κομάνους θεασάμενοι οἱ τῶν παρακειμένων πόλεων ἔποροι, Δαρμυλίδης τε καὶ τῶν λοιπῶν, προσελθόντες αὐτοὺς ἄσμενοι ἐπεδέχοντο καὶ παρεδίδοντο τὸς πόλεις ἐλευθέρουν τε τὸν ψευδώνυμον Διογένην, ὃς μετὰ τὸ πάντων ἑγκρατὴς γενέσθαι ἀναλαβόμενος ἔπαιν τὸ Κομανικὸν στέγνυμα καταλαμβάνει τὴν Ἀρχιάλειον ἐποποιεῖσθαι τάχα βουλόμενος τῶν τότε τείχεων. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐντὸς αὐτῶν καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐκ νηπίου κεκτημένος, ἐπεὶ τὴν τοῦ τότε θύον διέγνω τοὺς Κομάνους ἀπειροπῶν τῆς ἀγῆτης, ὀχλόμενος δὲ τοῦ τείχεος οὔσαι, διελθὼν πρὸς δινομήεις καὶ πρὸς πέλλας ἀναπεισάμενος τοῦ καίστηρος ἔξωθεν τοῦτου συνηρηκότας λαδὼν κατέστησε, περὶ δὲ τὸ ἄκρον τῆς Κομανικῆς παρατάξεως ἐγκρατέως μέρος τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος ἐκέντησε το μὲν αὐτῆς θαλάττης διώξαντες, τοῦτο δ' αὖτον κράτιστον θεασάμενος καὶ πρὸς τοσαῦτα πλήθη μὴ ἔξαρκούσας ἔχον θυνάμεις μήτε ἀνταποσπῆναι θυνάμενος ἐκέλευσε τοῦ λοιποῦ συνηρηκότας ἔπεισε τὰς ἱσασθαι καὶ μηδὲν προθέειν τῆς παρατάξεως. οἱ δὲ Κομάνοι παραταξάμενοι ἱσάσθαι καὶ αὐτοὶ προμετάσπειν τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος, μὴ προσβάλλοντες δὲ ὅμως μηδὲ αὐτοί, τοῦτο δὲ ἐτελέετο ἐπὶ τρεῶν ἡμέραις ἐν πρώτῃς μέχρις ἑσπέρας, τῆς τε τοῦ τότε θύου ἀπειροπῶν τοῦτον ἐδέχοντο μάχεσθαι καὶ τοῦ μηδὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος προεκτρέψαι κατ' αὐτῶν, τὸ δὲ καίστηρος ἢ Ἀρχιάλειος καὶ τῆς ἑσπέρας θύου. δεξιόθεν μὲν τὴν Ποντηρίν εἰχε θαλάσσαν, ἐξ εὐνομέων δὲ τρεῖς γινεῖν ἰσίων καὶ δίστατον καὶ ἐπὶ ἀμπελὸν (63) καὶ τοὺς ἰσπίτας ἐκείδον τὸν δρόμον μὴ παρῆγοντα, ἵς τὸ ἐπὶ ταῖς τῶν τοῦ βασιλέως θεασάμενοι καρτερίαν οἱ βάρβαροι καὶ τὰ βεβουλευμένα ἀσπληκνότες ἐπ' ἑτέραν ἀτραπὸν τὴν πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐτρέποντο, ἔξαλαλῶντος αὐτοὺς τοῦ ψευδοκράτου καὶ λέγοντος ὅς, «ἀσπληκνὰ με τὴν Ἀδριανούπολιν καταλαμβάνει ὁ Βρυέντιος Νικηφόρος ἀκούσι, δοῖς τις τὰς πόλεις μετὰ περιστάσεως ὑποδέξεται χρημῆσιν τε παρέξει καὶ παντοίας ἐπιλοχρυσύνης ἀξιώσεις. κῆν γὰρ μὴ ἐκ φόνου» ἀλλὰ γε ἐκ προαιρέσεως τὴν πρὸς τὸν ἑμὸν πατέρα ἀδελφικὴν ἔσχε διάθεσιν. ἔπειν δὲ τὸ καίστηρος ἡμῖν παρεδόθη, οἷον τῆς ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν καὶ πρὸς τὴν βασιλεύσαντα φροσύνης ἀφύμεθα.» θεῖς δὲ τὸν Βρυέντιον ἐνὸς μαζὲ παραμόνομα καὶ ἔχον ἀληθοῦς ὑποθέσεως, καὶ γὰρ ὁ πάλαι βεβουλευκὸς Ῥωμαῖος ὁ Διογένης ἀνδρὰ τοσούτῳ τὸν Βρυέντιον γινώσκων φρονήσας τε ἐπετρέχοντα ἑαίνων τῶν τότε ἐδῆ τὴν γινώσκων καὶ ἐπαληθεύοντα ὡς ἐπίπαν ἐν λόγοις καὶ πράξεσι τοῦτον ἀκριβὲς ἐπιστάμενος ἀδελφὸν ἐπαποχέουσαι ἡβουλήθη. καὶ δὲ καὶ τὸ ἔργον τετέλεστο ἀμφοῖν τοῦτον συνδόξαςτος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀληθῆ καὶ παρὰ πάντων οὔτω γινώσκονται, ὁ δὲ γε ψευδοκράτης τοσούτον ἀσπληκνότητην, ὡς καὶ θεῖον

и на другите околни градове, като видели, че куманите са завладели Голосе, отишли при тях, радостно ги посрещнали, предали градовете и приветствували лъжливия Диоген. А той, след като станал господар на цялата област, вдигнал всичката куманска войска и се отправил за Анхиало, като искал да нападне веднага неговите стени. Императорът, който бил вътре и от дете имал голяма опитност във военните работи, като видал, че местоположението пречи на куманите да нападнат и същевременно зашицава стените, разделил войската си на две, отворил пратите на крепостта и вън от нея разположил войниците в боен ред по отреди. Една част от ромейската войска надала никове около крайната част на куманската войска, обръщала я в бягство и я преследвала чак до морето. Самодържецът, като видал това, понеже нямал достатъчно войска срещу толкова голямо множество неприятели и не могъл да се противопостави, заповядал на всички да застават занаят в бойния ред и никой да не изтича извън строя. А куманите се нареждали и заставали и те срещу ромейската войска, като също така не нападнали. Това ставало три дни от сутрин до вечер, тъй като местоположението пречело на желанието им да се бият, в и никой от ромейската войска не изтичвал срещу тях. Крепостта Анхиало има следното разположение. От дясната страна е Черно море, а от лявата страна — неравна и непроходима земя, покрита с лозя, които е неудобна, за да прелускат по нея конници. Какво станало след това? Варварите, като видели твърдостта на императора, отчаяли се в намерението си и се отправили по друг път за Адрианопол, излъгани от самозванец, който казал: „Когато Никифор Вриений чуе, че съм дошъл до Адрианопол, ще отвори пратите и ще ме приеме с преголяма радост, ще даде пари и ще ме удостои с вълно благоразположение. Макар и не по родство, но поради обич той има към баща ми братско държане. След като ни бъде предадена крепостта, ние ще тръгнем напред към столицата.“ Той наричал Вриений чичо, защото бил подочул за истинското положение. Царувалият някога Роман Диоген пожелал да се побратими с този Вриений, понеже знаел, че той надминава всички съвременници по ум, че е с честна мисъл и че е напълно правдив в думи и дела. И навистина това било извършено със съгласието на двамата. Това е истина и тя е известна в този вид на всички, но самозванецът отишъл толкова далеч в безсрамието си, че нарекал Вриений

ἐπ' ἀληθείας τοῦτον κατονομάζειν. οὕτως μὲν αὖτ'
τὰ τοῦ ψευδανόμου τεχνόματα· οἱ δὲ Κομάνοι ὡς
βάρβαροι τὸ κοῦφον καὶ εὐμετέβλητον ὡς φρεσὶν
τι παρακολούθημα κεκτημένοι πλίδονται τοῖς αὐτοῦ
λόγοις καὶ καταλαβόντες τὴν Ἀδριανούπολιν ἔξωθεν
τῆς πόλεως ταύτης ηῤῥύσαντο. ἐπὶ δὲ τοσσούτοις
καὶ οὕτω ἡμέραις καθ' ἡμέραν πολέμιον συρρο-
τοκμένων (καὶ γὰρ οἱ νεώτεροι καὶ πρὸς πόλεμον
παράδοξοντες καθ' ἡμέραν ἐξερχόμενοι πολέμους
πυρροῖς μετὰ τὸν βασιβάρου συνκρότουσι) Νικη-
φόρος ὁ Βρυέντιος, ἐπὶ κάτωθεν παρὰ τοῦ ψευδο-
νόμου ἐζητεῖτο, παγρόθεν προέειπας, ὅσα γε ἀπὸ
τῆς φωνῆς τοῦ ἀνδρός περμαυόμενος ἔλεγε μὴ
εἶναι αὐτὸν ἐκτριψάσκον Ῥωμαῖοι τοῦ Διογένους,
(ὅς) ὡς εἰρηται, ὅποια γίλει πολλάκις γίνεσθαι,
καὶ ὅτι ὁ ἐπ' ἀληθεία υἱὸς αὐτοῦ εἰς Ἀντιόχειαν
ἀντρήθη. ταῦτα εἰπὼν μετ' αἰσχύνης τὸν ἐποικριτὴν
ἀπεπέμψατο. ἐπὶ δὲ οἱ ἐντὸς παρεκταναμένον τοῦ
καρποῦ ἐσπεύοντο ἤδη, διὰ γραφῆς ἡγήσαντο βοή-
θειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. ὁ δὲ παρεπὶ πα-
ρακλειέεται Κομοσταίτην ἐπὶ Εὐφροσίνῃ ἀποκρί-
σας ἀπαδιδέσθαι δύνανται τὸν ἐπ' αὐτὸν κομίζοντα
καὶ διὰ νυκτὸς μετ' αὐτῶν εἰς Ἀδριανούπολιν διὰ
τοῦ μέρους τῶν Καλαβάρων εἰσελθεῖν. καὶ ὁ Κο-
σταλὸν παραχρῆμα τῆς πρὸς τὴν Ὀρεσιάναν προ-
εόχης εἶχετο μετ' ἀγαθῶν τῶν ἐλπίδων λήσανθαι
τοῖς Κομάνοις οἰόμενος. ἀλλὰ διημέραν τοῦ σκο-
ποῦ. αἰσθόμενοι γὰρ τοῦτον πολλαπλάσιον τρυκαῖα
ἐκπαυσίμενοι καὶ προσβαλόντες ἀπώσαντό τε εἰς
τοῦτοισι καὶ ὀξέως ἰδίονον. ἀπρήκτα καὶ ὁ τοῦτου
υἱὸς Νικηφόρος καὶ υἱὸς ἐν τυτέροις χρηματίας
γαμβρὸς ἐπὶ τῇ μετ' ἐμὲ ἀδελφῇ τῇ πορφυρογεννήτῃ
Μαρίᾳ ὄρου μακρὸν ἐναγκαλισόμενος καὶ συναντή-
σας ἐξ ἐπιστολῆς τὸν διώκοντα αὐτὸν Σιόβην
τλήπτει κατὰ τὸ στέφανον, ὁ δ' ἐνδὺς νεκρὸς ἔκειτο.
οἶδε γὰρ ἐπ' ἀληθεία ὄρου κραδαίνεσθαι καὶ ἀπὸ
περιφροσύνης καὶ ἱππαζόμενον ὡς πρὸς αὐτὸν ἰδε-
ομεν, οὐ Ῥωμαῖον εἶκασι εἶναι ἀλλὰ Νορμανόθεν
ἦσαν· θαῦμα γὰρ ἦν ὁ νεανίας ἐνείκτος ἐκπα-
υόμενος καὶ οὕτως φιλοζήμημα φέροντος τὴν πρὸς
θεὸν εὐσέβειαν πολὺς, τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἥδους
καὶ μελίχρος. οὕτω τοσσούτοις πρὸς ταῖς ὁπῶν
διηλθον ἡμέραι, καὶ παρακλειευομένου Νικηφόρου
τοῦ Βρυέντιου (ἐν ταῖσι γὰρ ἡ πάσα ἔκδοσις τῆς
Ἀδριανουπόλεως ἦν) τὰς πόλιν ἀνδρῶν ἀναπει-
σόντες ἐξῆλθον κατὰ τὸν Κομάνων γενναῖον στρα-
τῶνα. καὶ πόλεμον καρτερῶς συνεχρόντος αἰσταναι
μὲν ἱκανοὶ τῶν Ῥωμαίων γενναῖος ἀγωνιζόμενοι
καὶ τῆς ἐαυτῶν ζωῆς ἀφειδίσαντες, πλείους δὲ καί-

νυστινὰ χιχο. Ταкива биди хитростите на
самозванецѣ. А куманите като варвари, на-
дарени природно с непостоянен и променлив
ум, послушват думите му и като се отпра-
вили за Адрианопол, разположили се на ла-
гер извън този град. Там се водили непре-
къснато битки в продължение на четириде-
сет и осем дни, защото по-младите и тези,
които горели от нетърпение да се бият,
излизали всеки ден и постоянно завързвали
сражения с варварите. По това време, когато
самозванецът потърсил отдолу Никифор
Вриенний, последният се навел от кулата и
доволкото могъл да разбере от гласа на
човека, казал, че не го признава за син на
Роман Диоген, който поради благоразполо-
жение, както казахме, му станал брат, което
обикновено се слушало често, и че истин-
ският син на Роман Диоген бил загинал в
Автиохия. Като казал това, Никифор Врие-
ний позорно отпратил лицемера. Но с тече-
ние на времето обсадните започнали да се
чувствават вече затруднени и с писмо поно-
кали от самодържеца помощ. А той веднага
заповядал на Константин Евфорвиан да от-
дели достатъчно число от подчинените си
комити и да влезе с тях нощно време в
Адрианопол през Калатахите. Катаколон
тръгнал веднага за Орестиада, обладан от
хубавите надежди, че не ще бъде забелязан
от куманите. Но той се излъгал и очаква-
нията си, защото куманите, щом се научили
за това, веднага излезли с голими конници
и като го нападнали, отблъснали го назад и
го преследвали жестоко. Тогава и неговият
син Никифор, който после ми стана зет, като
се ожени за по-младката ми сестра, багрене-
родната Мария, уловил с две ръце дългото
си копие и обръщайки се, като пресрещнал
преследващия го скит, ударил го в гърдите
и той веднага паднал мъртъв. Никифор на-
истина знаеше да върти копие и да се при-
крива с щит. А ако някой го видеше да
препуска, не би го сметнал за ромей, но за
човек, дошъл от Нормандия. Защото, когато
препускаше, този юноша беше чудна гледка
и наистина съвършено творение на приро-
дата. Беше много благочестив към бога, в
отношенията си с хората — благ и прия-
тен. Не били изминали още четиридесет и
осем дни, и по заповед на Никифор Вриен-
ний (който тогава имал пълната власт над Адри-
анопол) храбрите войници, като отворили
внезапно вратите, излезли против куманите.
В завързалото се ожесточено сражение пад-
нали много ромей, които се сражавали храб-
ро и не пощадяли живота си, но от своя
страна те убили още повече неприятели. То-

νοσαν. ἐπεὶ δὲ καὶ Μαρσιανὸς ὁ Μανροκατακαλὼν τοῦ Τογορτάκ καταστοχασόμενος (ἡμεῖς δὲ εἰς τοῦτο ὑπερέχοντες τῆς τῶν Κομάνων στρατιᾶς), ὄνουν μακρὸν ἐναγκαλισάμενος ὕλας (65) τε τῷ ἴπῳ δοὺς τὰς ἡτίας ἐδόθη καὶ αὐτοῦ ἤλαυνε καὶ μικροῦ ὄν τοῦτον ἀνείλεν, εἰ μὴ προσθίσαντες οἱ περὶ αὐτὸν τεχνόντες Κόρυσσι τοῦτον ἐκείλοντο, μικροῦ καὶ Μαρσιανὸν ἀποκτείναντες. οἷτος δὲ ὁ Μαρσιανός, κτενός τὴν ἡλικίαν ἦν καὶ ἐς μέλακος ἄσπι παρὰ γέλλων, ἀλλὰ πολλὰς τῶν τῆς Ὀρσινιάδος πύλων ἐξερχόμενος μετὰ τῶν Κομάνων ἐμάχετο καὶ τοσοῦταίς πλήττων ἢ καὶ κτενὸν τροχίτης ἀνδρείως σπρεφεν. ἦν γὰρ ὡς ἀληθὺς μαχητὴς γενναίουτατος, καθάπερ τὰ κλήρον πατρὸς τὴν ἀνδρείαν κληρὸν σάμενος ἐκ γενναίουτάων ἀνδρῶν γενναίωτερος πάντας γεννηθείς. ἐξ ὑπογῶν δὲ τοῦ θανάτου ἔσθθεις, ἀναζέσας τῇ θυμῷ κατὰ τοῦ Ψευδοδιογένους ἐχώρησε πέσθθειν παρὰ τῷ χεῖλει τοῦ ποταμοῦ καὶ αὐτοῦ ἱσταμένου, ὅπου ὁ Μαρσιανός μετὰ τῶν βαρβάρων ἐμάχετο, καὶ ἵππασάμενος ἐρυθροσφροῦντα καὶ βασιλικῶς ἐσκαίμενον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν σκεδασθέντας, ἀνατείνας τιμικαῖτα τὴν μέσσην ἔπαυε τοῦτον κατὰ κεφαλῆς ἀγριᾶς ψευδόμενον ἀποκαλῶν βασιλέα.

Χ, 4. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν κυριότητα τῶν Κομάνων μανθάνων καὶ τοὺς σὺν χρόνῳ ἐκεῖσε πολέμους θεὸν ἔκρωε καὶ αὐτὸς ἐξ Ἀρχαίου καὶ φθι παρὰ γενέσθθαι, μεταπεμψόμενος οὖν τοὺς ἐκκρίτους τῶν ἡμερῶν καὶ προέχοντας τοῦ λαοῦ ἱβουλεύετο, τί ἔν ποιήσαν. εἰσελθόν δὲ τις ἀνὴρ Ἀλακασεὺς ὀνομαζόμενος ἔφη, «ὁ ἐμὸς πατὴρ συνήθης πάσαις τῷ τοῦ ψευδωνύμου πατρὶ ἔειπεν ὦν. ἔφηγε τοῖσις ἀπελθόν καὶ εἰς ἐν τῶν πολυχύων εἰσαγαγὼν αὐτὸν κατασχέσθθαι». ἐξηγείτο οὖν τιμικαῖτα ὁ ἐκτός τῆς τῶν τοιοῦτων ἔθρου μεταχωρίσεως. ὁ δὲ τὸν ἐπὶ Κύρου Ζώπυρον μαχησάμενος τὸν ἐκείνου τρόπον ὑπέθετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀνάσασθθαι γὰρ ἐαυτὸν ἐπηγγείλατο καὶ τὸν πόρρωτι καὶ τὰς τρίχας ἀποκερεῖν καὶ εἰς ἐκεῖνον σφαῖρσαι ὡς δῆθεν πάντα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος πεπονήθθαι. ταῦτ' οὐκ εἶπε μὲν, οἷα ἐσθθάσθθαι δὲ, οὐδ' ἐπηγγείλατο μὲν, εἰς θεῖον δὲ τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ ἤραγεν, ἀλλ' ὅρα τε ὁ βασιλεὺς (66) ἐπῆνε τὴν συμβουλὴν καὶ ὁ Ἀλακασεὺς ἐν χρόνῳ τε κυρίας ἐγένετο καὶ τὰς σάρκας κατήκνιστο καὶ πρὸς τὸν ἐπιπλαστον Μιυγένην ἐκεῖνον ἐστάθησε. καὶ τὰ τε ὅλλα καὶ τὴν πάλαιαν ἐπῆμενος σέλλαν καὶ ὡς «πολλὰ δυνά παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος πεπονήθθαι Ἀλεξίου ἦκω πρὸς σὲ φαρμάσας» ἔλεγεν. «ἐπὶ τῇ

γαυῇ καὶ Μαρσιαν Μανροκατακαλὼν¹, κατὸν ἰδὼν Τогортак (којто бил началник на куманската војска), уловил с две рѣце дългото копие и веднага пренуснал срецу него, отпускаяйки напълно козлите на коя си. И на смалко той щял да го погуби, ако не били успели да го спасят намиращите се наоколо му кумани, които малко оставало да убият и Мариан. Този Мариан, макар и да бил млад и току-що навлязъл в юношеските години, често излизал на кон от вратите на Орестинада, за да се сражава срещу куманите, и всеки път се връщал победител, като ранявал или убивал противниците си. Той бил наистина най-храбър боец, на най-храбри родители още по-храбър син, получил храбростта като башинно наследство. Изтръгнат от близка смърт и разгневен, той тръгнал срещу Лъжедиоген, който стоял на отсѣдния бряг на реката, на същото място, където Мариан се бил сражавал с куманите. И когато го видял облечен в пурпур като цар, а хората му разпрѣснати, Мариан замахнал с камшика си и го ударил безмилостно, като го нарекъл лъжлив император.

Χ, 4. А императорът, когато се научил за упоритостта на куманите около Адрианопол и за непрекъснатите сражения, които ставали там, сметнал, че е необходимо и самият той да тръгне от Ахнало за нататък. И тъй той извикал главните военачалници и видните граждани и се съветвал какво да прави. Някой си, по име Алакасей, се приближил и казал: „Баша ми е бил някога случайно близък на бащата на самоубиенца. И тъй аз ще отида и като го отведа в някоя крепост, ще го залова.“ След това те тарсели начин, по който да извършат това дело. Алакасей, подражавайки на близкия на Кир Зокир², предложил на самодържеца свои начин. Той заявил, че ще се обсаобрази, ще си остриже брадата и косата и ще отиде при Лъжедиоген, уж като че ли теѣи страдания му бил причинил самодържецѣт. Това, което казал, той направил и това, което обещал, той осъществил. Защото, щом императорът одобрил съвета, Алакасей се остригал до кожата, изподраскал си тялото и отишъл при онзи фалшив Диоген. Между другото той му припомнил и старата дружба и добавил: „След като изстрадах много ужаси от страна на самодържеца Алексий, аз се осмелих да дойда при теб поради ста-

¹ Зет на Ана Комнина, сменен заедно с сестрите на Никифор Времени. ² Зокир бил близък не на Кир, а на Дирик. Той се престорил на дезертьор и за да внуши доверие, си отрязал нос и ушите. Избягал пък въстанията Вавилон, за да отвори тайно вратите му на войските за Дарий (Her., III, 154).

πάλα τοῦ μοῦ πατρὸς πρὸς τὴν οἰὴν βασιλεῖαν
γυροῦμαι, ἐφ' ᾧ σιγήσωμαι σοὶ πρὸς τὸ προκεί-
μενον¹. ἔχρηκα γὰρ καὶ τοιαύτοις ἀνέμοις καλῶν-
εἰκοῖς, ἵνα πλεον σφίσι ἐνείκησινται. καὶ ἵνα πλα-
τύτερον τὰ κατ' αὐτὸν διαγέσσωμαι, λαβὼν τὸ ἐνδό-
κιμον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου καὶ γραφὰς
ἀποαύτως παρασημασάσας πρὸς τὸν τὴν σκελευθὴν
πολίτην κνὸς Ποιέτης ἀνομοσήμενον πεπιστευμέ-
νον ὡς „πᾶν, ὅπερ ἐν ὁ παρὼν σοὶ ἐπαθήσεται,
ποιήσων ἀδυστάτως ἐπακούσας αὐτοῦ“ (ἐκείσε γὰρ
ὁ βασιλεὺς καλῶς ἰστοχάσασα κνὸς Κομάνους κα-
ταλαβεῖν ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἀπάραντας), τούτων
ὕψτος ἀδυστομήτων προσκρίμενος ὁ Ἀλακα-
σεὺς, καθάπερ εἴπομεν, τὴν ἐν χροῖ κοινεῖαν πρόσ-
ησι τῷ ψευδοκνίμῳ λέγων „διὰ σὲ πολλά ὀνὰ
πέπονθα, διὰ σὲ ἐβλάστην καὶ νενηρόδετος γέ-
γονα, διὰ σὲ καθείργην ἐπὶ πολλὰς ἡμέ-
ρας, ἐξ ὅτων τῶν Ῥωμαίων ὀρίων ἐπύ-
ρην, αὐτὸς ἥτοπος διὰ τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς πρὸς
σὲ φιλίαν δόξας τῷ αὐτοκράτορι. λαθὼν οὖν αὐτὸς
σὲ τῷ ἐμῷ θεοπότη· προσπίπτειν ἐκπλὸν τε τῶν
δεσμιῶν ἑλευθερώσας καὶ σὺ τὰ συνοίσοντα ἱσο-
δόμενος.“ ὁ δὲ καλῶς τούτων ἀποδεξάμενος ἐπυ-
θάνετο, ὃ τι δεῖ ποιεῖν ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ σιωπὴν
πληρώσας. καὶ ὅς „δρῆς τοιὰ τὸ πολίτην καὶ τὴν
ἐδρεῖαν ταύτην περὶ δα ἀπεχρῆσαν πρὸς νομὰς
τῶν ἱστων ἐφ' ἡμέρας, ἐφ' ὅσας βούλει διανο-
παῖον σιωπὴν τε καὶ τὸ σὺν σιγῇ τῇ; χροῖ οὖν
μὴ περὶ τῶν τῶν ἡμῶς προβαίνειν, ἀλλ' ἐνταῦθα
προσημνησάμενος μικρὸν ἐφ' ᾧ καὶ σὲ ἀνακρίνωμαι
τὸ πολίτην τούτο κατὰ σιωπὴν καὶ τοῖς Κομάνους
ἐξελθόντας τὰ πρὸς χροῖαν κομίσασθαι καὶ σφίσι
τῆς πρὸς τὴν βασιλεύουσιν ἀφασθαι. καὶ εἰ ἄρε-
στόν δοκῇ σοὶ, τὸν τοῦ πολίτην σφάλας πύλαι
ὕλιν ἐμὸν ὄντα θεάσασθαι τε (67) καὶ ἀμαχίῃ παρα-
σχετάσων παραδοῦναι σοὶ ταῦτα“, ἤρρεον ὁ σκαπὸς
σέκοι τῷ Διογένει, διὰ τῆς τοιαύτης δὲ τὴν βασιλε-
κνὴν δεσμίους γραφὴν ὁ Ἀλακασεὺς πέμπει διὰ
μέλων ἐνὸς τοῦ κάστρου. ἦν ἱκανοποιεῖς ὁ τούτο
ἐνὸς τῶν παρασκευασθῆ πρὸς τὸ δοῦναι τὸ ἐρημέ-
κνῳ πολίτην. περὶ δὲ ὁ μὲν Ἀλακασεὺς πρῶ-
τος τοῖς πύλαις προσπελάσας ὀμλεῖν ἱπεκρίνατο
τῷ φέλακι, πρῶτον σημειῶν δοῖς τῷ Διογένει,
ἵν', ὅσπρην ταῦτα θεάσασθαι, ἐνθὲ τοῦ κάστρου
χωρήσασθαι. ἐφ' ὅσων δὲ προσποιούμενον τὴν μετὰ
τοῦ φέλακος ἐκκλῖν καὶ ὅπερ φθόσας δεδῶκε τῷ
ψευδοκνίμῳ ποήσαντος σημειῶν, καθὼς ὁ Διογένης
τοῦτ' ἰδεάσασθαι, τινὰς ἀναλαβόμενος σιγαλῶς οὐ

рото приятелство на баща ми към твоє ве-
личество, за да ти помогна в предстоящите
събития.“ Служел си и с такива ласкателни
имена, за да го привлече повече. И за да
разкажа по-подробно за работите около
него, той получил от самодържеца писмена
заповед до натоварения с охраната на ня-
каква крепост, наречена Пуца¹, която гл-
сяла: „Извърши всичко, което ти каже този,
който се явя, като му се подчиниш без ко-
лебание.“ (Защото императорът правилно
предположил, че куманите ще отидат там,
след като се вдигнат от Адрианопол.) След
като тези неща били уредени по този начин,
Алакасей, който, както казахме, се бил остри-
гал до кожата, се приближил до самозване-
ца и казал: „Заради тебе преживях много
ужаси, заради тебе бях обиден и окован, заради
тебе стоях затворен много дни, откак вля-
зох в ромейските предели, понеже бях запо-
дозрян от самодържеца поради приятелст-
вото на моя баща към тебе. И тъй, след
като се освободих от окова, аз избягах
тайно при тебе, господарю мой, за да ти
предложа услугите си.“ Диоген го приел
добре и го запитал какво трябва да се на-
прави, за да изпъли плана си. А той отго-
ворил: „Виждал ли тази крепост и това
широко поле, което ще стигне за конете да
пасат толкова дни, колкото желаш да да-
деш за почивка на себе си и на войската?
Засега ние не трябва да отиваме по-нататък,
но трябва да останем за малко време тук,
докато се свързем след преземането на
крепостта и докато излезлите кумани дока-
рат необходимите припаси. И тогава ще
тръгнем за столицата. Ако ти е приятно, аз
ще видя пазителя на крепостта, който от-
давна ми е всецело предан, и ще направя да
ти я предаде без бой.“ Този план се заре-
сал на Диоген. През нощта Алакасей завър-
зал царското писмо и го направил в крепост-
та с помощта на стрела. Пазителят ѝ про-
чек писмото и се приготвил да предаде на-
заната крепост. На сутринта Алакасей се
приближил пръа до вратите и се престорил,
че разговаря с пазителя на крепостта. Преди
това той уговорил с Диоген знак, та когато
го забележи, веднага да влезе в крепостта.
След като се преструвал доста дълго време,
че говори с пазителя на крепостта, той дал
на самозванеца знака, който му бил обещал.
Когато го забелязал, Диоген влязъл смело с
няколко войници. Тези отвърте го приели

¹ Пуца (Полжа) — крепост на едновисненна река, южно от Адрипол и акидно от Родосто. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 215.

πάν πολλοὺς θαυμασίως εἰσὶν. περιχαρὲς δὲ τῶν ἐν τῷ ὑποδεξιμένῳ αὐτῷ καὶ τοῦ φρονήοντος τὴν Πυδείαν ἐπὶ τὰ βαλανεῖον αὐτὸν προκαλοῦμενον συνωθούμενος τε ἐπὶ τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ Ἀλακασείως πείθεται τοῖσις εὐθείς. εἶτα δαυμῶν τράπεζαν αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ Κομάνοις παρέθεντο. οἱ δὲ πάντες ὁμοῦ ἡσυχῶς εὐοχηθέντες πλησθέντες τε οἶνον, ὃν ἐξ ἐμπληρομένων ἀσκῶν ἀπερρώφησαν, ἐκείνῳ βέγγοντες. περιελθόντες δὲ εὐθείς αὐτὸς τε ὁ Ἀλακασεὺς καὶ ὁ φύλαξ μετὰ ἑκὼν ἑτέρων τοῖς τε ὑπῆκον ἀπελόμενοι καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν μὲν αὐτοῦ πον καταλιπώνονσι βέγγοντα, τοὺς δ' ἐπ' αὐτὸν ἀναμίσσαντες ἐν διόρουξί τισιν εὐθείως ἀπέβησαν ὥστερ εἰς τινος τάφου ἀπορῶντες. ὁ δὲ Κατακαλὼν παρεπόμενος τῷ Κομανικῷ σπασιέμεται κατὰ τὰς τοῦ βασιλέως ἐκκλησιασθέντας, ἐπεὶ ἐκείνῳ μὲν ἐν τῷ εἰσελθόντῳ τοῦ κάστρου ἐβιάσθη, τοὺς δὲ γε Κομάνους εἰς προνομίην διοικέσασθέντας, ἀπελθὼν τὸν χάρακα ἐπέβητο ἀγροῦ που τῆς πόλεως, ἣν ψάσαντες ἀπομάσμεν. ὁ δὲ Ἀλακασεὺς τῶν Κομάνων ἀπατοροῦ διασπαρέντων οἷον ἐθάρσεν δηλῶσαι περὶ τοῦτου τῷ αὐτοκράτορι, ἀλλὰ ἀναλαβόμενος τοῦτον τὴν κατευθὺ Τζουρλουὺ ἦλανεν ὡς πρὸς τὴν βασιλεύσαντι ἀπερχόμενος, μεμαθηκνῖα δὲ τοῦτο ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ καὶ θέσποντα περὶ τὰ βασιλεῖα ἐνδιαγέβηται εὐθείς τὸν ἀρσενήριον τοῦ στόλου (68) Κομανιανὸν τὸν ἑκατομῖαν Εὐσταθίου διὰ τὰς χροὺς ἀπέστειλεν, ἐφ' ᾧ τὸν τοιοῦτον παραλαβεῖν καὶ εἰσάγαγεῖν εἰς τὴν μεγαλόπολιν. ὁ δὲ ἔχων μετ' ἑαυτοῦ Τούρκον τὸν Καρύστην ἀνομαζόμενον εἰς τὴν τοῦτον ἐκτέθλειαν τῷ τοιοῦτῳ ἐκρήσαντο. ὁ δὲ αὐτοκράτορ ἐπὶ εἰς Ἀρχιερὸν ἐκασκέρων, μεμαθηκὼς τὸν ἐπὶ τῇ προνομίᾳ τῶν παρεπόμενων χορῶν σκεδασμὸν τῶν Κομάνων, ἀπάρας ἐκείθεν καταλαβάνει τὴν μικρὴν Νίκειαν, ὡς δὲ μεμαθήκει, οὐα ὁ Καζῆς, ἡγήμενός δὲ οὗτος εἰς τὴν τοῦ Κομανικῷ σπασιέμενος, ἀναλαβόμενος Κομάνους ποσομένους εἰς δώδεκα χιλιάδας καὶ εἰς προνομίην τοῦτους διασπείρας, λείπει τε πολλὴν συναγωγὴν τὸν αὐχέναν τοῦ ὑπεροκίμου κατελλορε, τὰς ἐπ' αὐτὸν ἀναλαβόμενος δυνάμεις, κατελθὼν παρὰ τῷ χεῖλει εἰσέρχεται τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατὰ τὴν πεδιάδα τὴν κάτωθεν τοῦ τοιοῦτου αὐχένος διακαμένην ῥέοντος. τῶπος δὲ οὗτος πλήρης ἡχομαθέρων καὶ ἀρσενῶν δένδρων. ἐκεῖσε γοῦν τὰς δυνάμεις καταστησάμενος ἀπώμοισαν Τούρκων ἱκανὴν ἀποτεμόμενος τῆς τοξείας ἐκασίτους ἀδύμους κατὰ τῶν Κομάνων ἐπαίρειν, ὥστε τὸν μετ' αὐτῶν συναρμένους πόλεμον καὶ ἱππασίας ταύτῃ ποσομένους ἐπισπάσασθαι τοῦτους πρὸς τὸ πρῶτες. οἱ δὲ Κομάνοι προσβαλόντες τοῦτους ἐδίωκον ἀρσενῶς μέχρι τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλογγος· εἶτα μικρὸν τοὺς ὑπῆκον ἀποσπάρσαντες καὶ κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκρομήσου φάλογγος ἡτοιμάζοντο καθιστῶντες τὰς παρατάξεις. ἐπεὶ δὲ Κομανὸν πῶς ἀχρηστον ἑπάρτην τῆς φάλογγος προτῆθῃσαντα ὁ αὐτοκράτορ ἐβιάσθη καὶ

τῶρδε радостно. Началникът на гарнизона в Пуца го показвал на бани и поискже за същото го помавал и Алакасей, той веднага ги послушал. След това нему и на придружаващите го била сложена богатата трапеза. И след като хапнали и пийнали достатъчно вино, което точили от пъшня меховс, всички едновременно заспали дълбоко. Но веднага ги обкръжили самият Алакасей и началникът с неколцина други. Те им отнели конете и оръжието, като оставили Диоген да хърка там, а подчинените му набили веднага ги хвърлили в някакви ями като в естествени гробове. И Катакалон, който по заповед на императора следвал куманската войска, като видял, че Диоген влязъл в крепостта, а куманите се пръснали за фураж, отдалечил се и построил лагера си близо до града, за който вече споменахме. Алакасей не посмал да съобщи на самодържеца за Диоген, понеже куманите се били пръснали изсякъде, но с него се отправил направо за Чорлу, за да отиде в столицата. Когато за това се научила господарката, майка на царя, която управлявала църските работи, тя веднага и бързо изпратила друнгария на флотата, скопца Киминиан Евстатий, за да вземе и доведе в столицата Диоген. Той водел със себе си някой си турчин на име Камир, с когото си послужил, за да ослепи Диоген. А самодържецът, който се намирал в Анхияно, като се научил, че куманите са се разпръснали, за да плячкосват съседните земи, вдигнал се оттам и се отправил за Малка Никей. А когато се научил, че Кичес, един от вождовете на куманската войска, носейки голяма плячка, завзел теснините на Тавроном с около дванадесет хиляди кумани, които бил пръснал да плячкосват, императорът с подчинените си войски слязъл и се разположил край брега на реката, която тече през полето, разположено под тсан теснина. Тона място било пълно с подълбице и храсти. Той разположил там войските си. После, като отделил достатъчно голяма част турци, които били отлични стрелци, изпратил ги срещу куманите, за да ги привлечат към склона, като започнат бой и направят няколку конни нападения. Куманите ги нападнали и стихийно ги преследвали чак до ромейската войска. После задържали за малко конете си и като се наредили в редци, готвели се да се навърлят и срещу ромейската войска. Самодържецът видял да изскача пред фалангата и да препуска пред редиците една дървяс кумански войник, който почти давал вид, че търси човек, за да се срязи с него. Понеже не мо-

тὰς παρατάξεις παραθέοντα καὶ μετὰ τὸν μετ' αὐτοῦ μαχόμενον ἀναζητεῖν ἑακότα, οὐκ ἔφερον οὔτε τὸ δεξιὸν κατερεῖν οὔτε τὸ εὐαγγέλιον κέραι, ἀλλ' αὐτὸς πρὸ πάντων ἔλας τὰς ἡμέρας χαλάσας τὸν ἀναζητοῦντα τὸν πόλεμον βάρβαρον πρῶτος ποιεῖ διὰ τοῦ θύρατος καὶ ἀμφὶ στήθεσι διασπέρει ἡλάσας τὸ ξίφος τοῦ ἵππου κατέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν στρατιώτην μᾶλλον (69) ἢ στρατηγὸν ἑαυτὸν ἀποδείξας. μέγα τούτῳ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς παρατάξιν ὁράσας ἐμβάλλον παρατάξασιν, οὐχ ἦσαν αὐτὸς τοῖς Σκύθαις φόβον, ὡς πύργος τοῖς τοῖς πρὸς βασιλῆα διέλλε τὸ σιρότευμα. οὗτο γοῦν τῆς διαμαχίας τὸν βαρβάρων διασπασθείσης διασπαρύντες ἀπανταχῇ ἔρρεον ἀκρατῶς. Κόμανοι μὲν οὖν τηρεῖντα πλείστοιν ὡς χιλιάδας ἔπει. ὄρονται δὲ καὶ ζυγυρί τμηχίλοι, τὴν μέντοι λείαν ἀπασαν ἀφελόμενοι οἱ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος οὐ συνελκόμενοι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὸ ἐλατὸς ταύτην ἐπιμαρτυροῦσθαι, καθὼς ἐξ ἱστορίων τῶν παλαιωμένων χωρῶν ἐκλυτεύθη, ἀλλὰ δοθῆναι τοῖς ἱπποκίτοις. τοῦ γοῦν βασιλεὺς προσέβηκε πρὸς δίκην εἰς ἑκαστὴν τὴν περὶ χωρὸν διαδοχὰς μηχανόταν ἑκαστος τῶν σκελευθέντων παραγεγόμενος ἐπαγγέλλων τὸ ἴδεν ἀνελαμβάνειν. σιροτυποῦντες οὖν καὶ χεῖρας ἐκείδοντας εἰς οὐρανὸν αἶροντες τὸ αὐτοκράτορι τὰ λείονα ἐπὶ τὴν χεῖρα καὶ ἦν ἀκούειν φωνῶν σήμεριον ἄνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μέγας αὐτῆς τῆς σκληρικῆς σφαίρας φθάνουσιν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω ὁ δὲ γε αὐτοκράτωρ χαίρων τὰς ἀνάμεις ἀνασπασάμενος εἰς τὴν ἀρημένην μικρὰν Νίκαιαν αὐτῆς ἐπαναζεύγνυσεν. ἐκεῖσε γοῦν ἐπὶ ὅσων ἡμέρας ἐγκατεστήσας, ἡγετὰς ἐκείθεν ἐξελθὼν καταλαμβάνει τὴν Ἀδριανούπολιν πρὸς τὴν οὐκίαν τοῦ Σιλβέρτου ἱκανὰς ἐνδοαγέρας ἡμέρας. τῶν γοῦν Κομάνων οἱ λογάδες ἀπαντες ἀποκτεθέντες τοῦ λαοῦ στρατεύματος, βουλευθέντες τοῦτον ἀπαίτησι προσέρχονται τοῦτον ὡς αὐτόμολοι, σπασοῦντα ἑαυτοὺς μετ' αὐτοῦ προσποιούμενοι, ἵνα τρεψόμενοι μετ' αὐτοῦ πρὸς τὸν προχωροῦν τὸ Κομανικὸν στρατεύμα τοῖς ἑμπροσθεν. ἐπὶ τριῶν οὖν ἡμέρας ἐγκατεστήσας μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν νυκτὸς τῆς πρὸς τὰ οὐκίαν φερούσης ἦσαν, αὐτὸς δὲ τῆς τῶν Κομάνων ἐπὶ τῆς αὐτοκράτορος ὑπαπέρους ἀποσείας δηλοῖ τοῦτο τὰς σκελευθέντας τὴν φυλακὴν τῶν τοῦ Ζυγοῦ ἀκρατῶν ἐπ' αὐτῶν ἀνατίπτειν, ἀλλ' ἐγγρηγόρῃτα διὰ παντός, εἴ που τούτους κατέσχοιεν. αὐτὸς δὲ τὸ ὅλον σιροτυποῦν τῶν Κομάνων μεμαθηκὼς ἐπὶ τὰ πρῶτον (70) τὴν πορείαν ποιούμενος εὐθὺς ἀναλαβόμενος τοῖς παρατυχόντας τῶν στρατιωτῶν καταλαμβάνει τῶν τῶν Σκυθῶν καλούμενον σταθὸν τῆς Ἀδριανούπολιν ἀπέχοντα ὀκτοκαδέκα, τὴν δὲ μετ' αὐτῶν εἰς Ἀγαθωνίαν, ἐπὶ δὲ μεμαθηκὼς τὸ Κο-

жал да понесе, дето и дясното, и ляното крнло не проявпат мъжество, той сам, противно на всички, отпуснал напълно юздите и прав ударил с копие то си варварина, който търсел сражение. После пронаал с меч си гърдите му и го свалил от коня. През този ден императорът се проявил повече като войник, отколкото като пълководец. И тъй той вдъхнал веднага смелост в ромейските редове и не по малък страх у скитите. Той разкъсал войската им, връхлитайки върху тях като кула. Като било унищожено по този начин единството на варварите, те навсякъде побягнали неустойчиво. Тогава паднали около седем хиляди кумани, а три хиляди били пленени. Като отнесли цялата плячка, началниците на ромейската войска по заповед на самодържеца не позволили тя да се раздели според обичая, но я дадн на населението, понеже била плячкосана от околните земи. След като императорската заповед прелетела като птица по цялата околност, всеки от ограбените идвал и разпознавайки своето, си го вземал. Биейки се по гърдите, те молитвено простирали ръце към небето и се молили за доброто на самодържеца. И можело да се чуе как смесен глас от мъже и жени достигал чак до лунния кръг. Така станали тези събития. А самодържецът весело събрал войските и се върнал отново в споменатата Малка Никея. След като прекарал там два дни, на третия ден си тръгнал и заминал за Адрианопол, където останал доста време в дома на Силвестър. А всички кумански подаци, отделийки се от останалата войска, отишли при него доброволно с желание да го излъжат и се престорили, че искат бързо да сключат с него мир, за да може куманската войска да се отдалечи, докато трае времето на примирието. Те се забавяли три дни, а след третия ден през нощта тръгнали за страната си. След като узнал измамата на куманите, самодържецът съобщил това чрез бързоходци на натоарешите с охраната на проходите на Зигос, за да не бъдат небрежни, но да бъдат непрекъснато, та ако може някак, да ги заловят. А сам, като се научил, че цялата куманска войска продължава да се движи напред, веднага се отправил с войнидите, които имал под ръка, за едно селище, по име Скутарн¹, на осемдесет стадиона от Адрианопол, а после за Агатоник². Когато

¹ Крепост на северозапад от Одрин, при дн. село Щит. Вж. Златарски, История, II, стр. 218, бел. 1.
² Крепост северно от Одрин. Вж. Златарски, История, II, стр. 218, бел. 1.

μακρὸν φασσάον· ἐπὶ κατὰ τὸν Ἀβραμίδου δασκόμενον (τόπος δὲ οὗτος οὐ πορφυρότερος τῶν εἰρημικῶν πύλων καίμενος), ἐνταῦθα γενόμενος καὶ τὰ ἄλλα ἔπερ ἀνέγραψεν περὶ πάροςθεν ἐξιδόν καὶ κατασκαφόμενος ἀποστερίας μεταπέμματα Νικόλαον τὸν Μавροκατακαλὸν καὶ εἰρήους τῶν ἐκκλῆτων ἡγεμόνων τοῦ δπλικοῦ καὶ εἰ γρη ποιῶν διανοταῖτο, δέον οὖν τῆς καὶ ἐκείνη μεταπέμψασθαι τοὺς τῶν ἑθνικῶν ἀρχηγούς, τὸν τε Οὐλῶν (ἐκ Σαυρομάτων δὲ οὗτος) καὶ Καρατζῶν τὸν Σιδιρῆ καὶ τὸν μετὰβάρβαρον Μοναστῆρ καὶ παρασκευάσασθαι, ἵνα ἀπελθόντες παρασκευάσων ἐφ' ἐκείνη σκηνῇ πεντακάθεκα καὶ πλείους ἀκόνται πυρσοῦς, ὥστε τοὺς Κορμάτους τοὺς τοσοῦτους πυρσοῦς θεσπεσιμένους ἀπερπατήθης τὸ Ἰταλικὸν νομίσαι σπράττεμα κήντηθεν ἐλθόμενοι οὐδὲν τοῦ λοιποῦ μὴ θαρσαλέως τοῖς τοῖς προσβαλεῖν. τοῦτο δὲ γενοὺς ταῖς τῶν Κορμάτων ψυχαῖς φόβον μέγα ἐτήρουν· ὁ δὲ γε ἀποκράτωρ προὐκς ἐπλοόμενος καὶ τὸς ἐπ' αὐτὸν ἀνέμους ἀνυπαβίμενος ἔπειτα κατ' ἐκείνων, πόλεμον δὲ ἐξ ἐκείνων συσχεγμένους οἱ Κορμάτοι τὰ πάντα διδάσαν, ὁ δὲ βασιλεὺς διελὼν τὸ σπράττεμα τοῖς μὲν ἡμιότοις ἐπιστραφέν διασκεῖν ἐκπέμπομεν, αὐτὸς δὲ φευρόντων ἀπρόκως ἐλαίνων ἐδίωκε. τοῖς τοῖς δὲ περὶ τὴν Σιδιρῶν Κλεισοῦραν καταλαβὼν πολλοὺς μὲν ἀναιρεῖ, πλείους δὲ καὶ ζωνταῖον ὄγει, οἱ δὲ γε προσπεμφθέντες τῶν Κορμάτων τὴν λείαν πῦρρον ἀνυπαβίμενοι ἱσπερήσαν, ὁ δὲ βασιλεὺς περὶ τὴν ἀκροπόλιν τῆς Σιδιρῶς Κλεισοῦρας παύσας διατελέσας χειμῶνος ἵκτος σφοδροῦ, αἰθαλοῦσης ἥδη ἡμέρας τὴν Γολάνη κατέληγεν· ἐκείσε δὲ ἡμεροπύχθων ἐν διανοατηρήσας, ἐφ' ἣ πρῆσαι πύργους τοῖς (71) ἀνδρωῶς ἀγροσάμενους καὶ δορυφῶν μερῶν ἀεῖσαι καὶ τὸ βουλευθὲν εἰς ἔργον ἀγαγόν καὶ μετ' ἐντροπίας πάντας ἐκπέμψας αἰκάδε ἐν οὐκὶ νυχθημέρας κατέληγε τὸ βασίλειον (pp. 58₉₁—72₃).

15. De initio Hierosolymitanæ peregrinationis

Χ, 5. — — — οὕτω δὲ μακρὸν ἑαυτὸν ἀναπαύσας λογοποιούμενην ἡγήσας ἀπείρων Φραγγικῶν στρατηγμάτων ἐπέλευν. ἐδεδίει μὲν οὖν τὴν τοῦτον Ἐροδοῦ γινώσκον αὐτὸν τὸ ἐκκατάχετον τῆς ὁρμῆς, τὸ τῆς γνῶμης ἄσπασον καὶ εὐδαιμον καὶ

узнал, че куманският лагер се намира още при Авралею¹ (това място лежи недалеч от споменатите градове), той отишъл там и като погледнал и видял отдалеч безбройните огньоѳе, които били запалили, изпратил да повикат Маврокатакалон и други видни вождове на войската и с тях се съветвал какво да прави. Тогава решили, че трябва да извикат съюзническите вождове Уза (от сарматите), скита Караджа и полуварвара Манастра и да им заповедат, като се върнат, да запалят по петнадесет и повече огньоѳе при всяка палатка, та куманите, виждайки толкова много огньоѳе, да сметнат за безчислена ромейската войска и изплашени от това, да не нападнат за и бъдеце безстрашно. Изпълнението на този план внушавало голям страх в душите на куманите. А самодържецѳу на сутринта се въоръжил и тръгнал с войските си срещу тях. След като и двете страни започнали боя, куманите обърнали гръб. Императорѳт разделил войската си и изпратил леко въоръжените да тичат напред, а сам на кон преследвал бягащите неудържимо. Като ги настигнал около клисурата Сидера², той избил мнозина от тях, а повечето пленил. Изпратените напред войски завладели цялата плячка на куманите и се върнали. А императорѳт, като прекарал цяла нощ на върха при Сидера, понеже било много студено, на разсъмване дошъл в Голос. Там останал едно денонощие, за да почете всички, които се били сражавали храбро, и да ги удостои с най-големи дарове. След като привел и изпълнение намерението си и изпратил всички войници радостни по домовете им, той пристигнал за две денонощия в столицата.

15. Начало на кръстоносните походи

Х, 5. — — —³ Още не си бил починал, и [Алексий] чул слухове за приближаването на безбройни франкски войски. Той се плашел от идването им, защото познавал техния неудържим устрем, непостоянния и променлив

¹ Връх на север от Скутари (Щат), дн. Дервизка мотила. Вж. К. Пречек, Княжество България. II. Пътувания по България, Пловдив, 1889, стр. 606. ² Сидеръ Клеоѳра според Златарски, История, II, стр. 191, бел. 3, не може да се свърже с един определен проход. Св. тук стр. 57, бел. 2, издето според него това е Змеевският проход при Стара Загора. ³ След известна почивка Алексий Комнин взема мерки да укрепи границата на Витиния срещу турците. Следва единственият по-късен византийски разказ за Първия кръстоносен поход. За този поход Зонара (XVIII, 24) дава само 15 реда. За Първия кръстоносен поход вж. Chalandon, пос. съч., стр. 155; R. Grousset, Histoire des croisades et du Royaume Franc de Jerusalem, Paris, 1934, I, стр. 1—X, 163; S. Runciman, The First crusaders journey across the Balkan peninsula, Byzantion, XIX (1949); Св. Георгиев, Първият кръстоносен поход и българските земи, БИВ, I (1928), 2, стр. 69—115; Златарски, История, II, стр. 222 и сл. — По въпроса, дали Алексий Комнин е бил изисвал от този поход или не, вж. Либарски, Анна Комнина, стр. 557, бел. 970.

ἄλλα ἀπόσα ἡ τῶν Κελτῶν φύσις ὡς ἴδια ἢ παρὰ τὸν ἀνθρώπου ἵνα ἔχει διὰ παντός καὶ δύναμις ἐπὶ χρήμασι κεχρησμένη διὰ τῆς τετυγμένης αἰτίας τὰς σφοδρὰς συνθήκας εὐνάτους ἀνατρέποντες φαίνονται. ἔρχετο γὰρ αὐτὸς (73) τούτο ἰδόμενον καὶ πάντῃ ἐπαληθεύον, καὶ οὐκ ὁπαισεντοῦμαι, ἀλλὰ παντοίως παρεσκεύετο, ὥστε καὶ τοῦ καλοῦτος ἑταίρου πρὸς τὰς ἀνάγκας εἶναι. καὶ γὰρ καὶ πλείω καὶ θαυροτέρως τῶν ἐρημαζομένων λόγων ἦσαν τὰ ἀνέγματα. πᾶσα γὰρ ἡ ἐσπερία καὶ ἀπόσα γενεὰ βασιλεύον τὴν πέποιθεν Ἀδρίαν μέχρις Ἡρακλείου σιγήσαν κατὰ γῆν, ἅπαν ἄνθρωπον μετασσεύσαν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς ἐξῆς Ἡρώδης ἐβιάζετο πρὸς τὴν πορείαν ποιούμενον. ἔρχετο δὲ τὰ κατὰ τὴν τοιαύτην σιγήσαν τὴν ὡρίαν ἐνδέχον ποδῶν. Κελτὲς τις Πέτρος τοῦτον, τὴν ἐπισημίαν Κοινοῦ Πέτρος, ἢ προσκύνων τοῦ ἁγίου τάφου ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ δυνάμει πεπονθὸς παρὰ τῶν τῶν Ἀσίαν πᾶσαν λεγόμενων Τούρκων τε καὶ Σαρακηνῶν μόλις ἐκαστήλθεν εἰς τὴν ἴδιαν καὶ διαμαρτύνων τοῦ σκοποῦ οὐκ ἔχοντος, ἀλλ' αὐτὸς ἠβούλετο τῆς αὐτῆς ἀναστροφῆς ἔδοξεν, συνιδὼν δέ, ὡς οὐ καὶ μόνον αὐτὸς τῆς πρὸς τὸν ἁγίου τάφου ὁδοπορίας ἐκινῆται, ἔνα μὴ χεῖρόν τι γένηται αὐτῷ, βουλὴν βουλευόμενος συνεστῆναι. ἡ δὲ ἦν ἀποκαταστάσει εἰς ἀπόσας τὰς τῶν Ἀσίων χώρας οὐκ ὀλίγη θέα παρακλεῖσθαι με πᾶσι τοῖς ἐν Φρυγίᾳ πόμοις κηρύττων, ἅπαντας τῶν ἰδίων ἀνδρῶν καὶ εἰς προσκύνων τοῦ ἁγίου τάφου ἀπελθεῖν καὶ σπεύσαι ὅλην χεῖρ καὶ γυνήν τῆς τῶν Ἀγυρηντῶν καὶ Ἱεροσόλυμα λατρεύσαντος χιτῶν¹, καὶ μέντοι καὶ καθύπεσθαι. ὥστε γὰρ καὶ θεῶν ὁμοίαν ἐνθιμῶς εἰς τὰς ἀπόσας χώρας τοῖς ἡσυχάζοντε Κελτοὺς ἄλλον ἀλλαχόθεν οὐκ ὅπως καὶ ἵπτοις καὶ τῇ ἁσπὶ τῶν πολέμων παρασκευῇ συναρτῶνται παρεσκεύετο. μέγιστοι μὲν οὕτως εἶχον προδυνάμειας τε καὶ ὁρμῆς καὶ πᾶσα λεωφόρος ταύτους εἶχε συνεστῆναι δὲ τοῖς στρατεύουσιν ἐκείνοις Κελτοῖς καὶ πλείον ἵππων τὴν ἄμυνον καὶ τὰ δότρα πληθὺς φέροντες φύοντες καὶ σπουδαῖς ἐπ' ὄρεσιν, γυνῶν τε καὶ τέκνων τῶν σφῶν ἐξελθούσας χωρῶν, καὶ ἦν ὄρεων αἰνῶς καθύπερ ἀπὸς ποταμούςς ἡσαντοχόθεν σφαιρόμενοι καὶ διὰ τῶν Ἀσίων ὡς ἐπίπαν (74

характер и всичко друго, което изобщо е присъщо или последица от природата на келтите¹, и че те, можеже са алчни за пари, винаги са известни с това, че при пръв случай лесно нарушават договорите. Наистина той винаги бил слушал за това и то се потвърждавало напълно. И той все бил паднал духом, но всякак се подготвял, за да бъде готов за война, ако се наложи. И наистина действителността била по-страшна и каминавала мълвата. Защото целият Запад и всички варварски народи, които живеят отвъд Адриатическо море до Херкулесовите стълбове², всичко това се вдигнало заедно от селищата си и вървяло към Азия, пътувайки през цяла Европа с цялото си домочадик. А причината около събитията по това толкова голямо движение била следната. Един келт, по име Петър, с пръвор Кукунетъ³, бил отишъл да се поклони на Светия гроб⁴, но едва се върнал в страната си, след като претърпял много ужаси от турците и сарацините, които опустошавали цяла Азия. Той не се примирил с несполуката в целта, но отново пожелал да поеме същия път. Като разбрал обаче, че не трябва да поема пак сам пътя за Светия гроб, за да не му се случи нещо по-лошо, той изел умно решение. Решението му било да разгласи във всички латински страни [следното]: „Глас божи ми запазва да известя на всички графове във Франция да напуснат своите владения, за да се отправят на поклонение на Светия гроб и с всичките си сили и от все сърце да побързват да освободят Ерусалим от ръцете на агаряните.“ И той наистина имал успех. Той нито че ли станал причина душите на всички да чуят някакъв божи глас и успявал да събере разните келти от различни места с оръжието, конете и останалото бойно снаряжение. И те били обхванати от такава готовност и устрем, че изпълнили всички пътища. Тези келтски войници били придружавани от невъроятно множество, по-многобройно от пяхън и звездите, носещи черлени кръстове на раменете си,⁵ и от жените и децата си. И човек можел да ги види да се стичат отвсякъде като някакви реки и да се насочват към нас с цялата си войска най-вече през Дакия. Идването на толкова много народ се

¹ За да означава кръстоносците, Анна Комнина се служи безразборно с имената франки, келти или латиняни. ² Така е бил наричан Габриелгар. ³ Това е Петър Пустинника. ⁴ Около 1090 г. ⁵ γαλίνικος φέρον καὶ σταυρούς ἐπ' ἡμῶν. Любарский, Анна Комнина, стр. 555, бсл. 972, приема поправката на P. Lemerle, Byzance et la croisade. Relations du X congr. intern. di scienze stor., Roma, 1956, III, стр. 589, бсл. 1, и премахва: „те владели на раменете си червени кръстове“.

[πρὸς τὰς] πρὸ ἡμῶς ἐπερχομένους πεισιπράτῃ. προηγήσατο δὲ τῆς τῶν τοσούτων λαῶν ἐλεύσεως ἀπὸς τῶν μὲν πυρῶν ἀνέχμενῃ, τοὺς δὲ διηλεῖν τοὺς δεινῶς κατεσθίονσα. ἦν δ' ἄρα τοῦτο τὸ σῆμα- λον, ὡς οἱ τότε εὐβολομένους ἀπεμπατεύοντες, ὡς ἢ ἔφοδος τοῦ τοσούτου Κελτικοῦ στρατεύματος τῶν μὲν Χριστιανικῶν πραγμάτων ἀνδοχῇται, δεινῶς δ' ἐπύθεται κατὰ τῶν βαρβάρων Ἰουδαϊκῶν μέθῃ καὶ οἶνῳ καὶ ἐφ' ἀσπίσιν δεδουλευτότων (pp. 73_B — 75_A). — — — τῆς γὰρ τῶν τοσούτων ἐλεύσεως οὐχ ὁμοῦ οὐδὲ κατὰ ταύτῃ γενομένης (καὶ πῶς γὰρ τοσαῦτα πλήθη ἐκ διαφόρων τόπων ἐξορμή- σαντα ὁμοῦ τὸν τῆς Λογγιβαρδίας πορθμὸν δι- νῆσασθαι ἐνῆν;) οἱ μὲν πρότεροι, οἱ δὲ δεύτεροι, οἱ δὲ τρίτοι ἀπὸθεν καὶ καθέξῃς αἱ ἀπαντες τῶν ἐσπέρων οὕτω πορεύμενοι διὰ τῆς ἡπείρου διή- χοντο. προηγίτο δὲ ἐκείτων στρατηγὸς τοῦτων ἀπὸς ἀμύθῃος, ὡς ἔφαμεν, ἀπαντες γοῶν ἑταῖ καὶ δις τοῖς θεασάμενοι προδρόμους ταύτας τῶν Φραγγικῶν ταγματῶν ἐνύκτισαν. ὡς δὲ οὐροῦσαν τῶς τῆς Λογγιβαρδίας διατέρας ἤδη πορθμὸν, δ' αὐτοκράτωρ μετακαλεσάμενός τις τῶν Ῥωμαϊ- κῶν θυνάμεων ἀρχηγὸς ἐπέμειπε τοῖς πρὸς τὸ μέγῃ θυραγίου καὶ ἀδελφούς¹ (75) ἐντελέμενος δέχεσθαι μὲν προσήκους τοῖς διαπερὼντας πωλητήρας τε ἀργυρίῃς δὲ ἀπὸς τῶν χωρῶν κατὰ τῆν ἑξῆς ἔβανεν, εἰτα ἐνέδρεσαν παρακαλουθόντας διόλου καὶ ἐπὶ ἐκδορίας τῶς τοῖς τοῖς τοῖς ποικιλομένους εἰς προκοπὴν τῶν παρακειμένων χωρῶν ἐκτρέχον- τας, ἀναστέλλειν διὰ μετρίαν ἀκροβολισμῶν, συμ- παρῆσαν δὲ τοῖς καὶ τῶς τῆς Λατινικῆς διαλέκ- ταν εἰδόντες, ἵνα² τῶς ἀναφορμένους μεταξὺ μᾶλλον καταστέλλουσι. ἀλλ' ὅπως σφρότερον ἀπηγγεί- μην τὸ πρῶμα καὶ κατὰ μέρος, ταύτης τῆς φήμης διαδραμοῖς ἀπανταχοῦ πρῶτος δ' Ἰοντοφρὸς τῆν ἰδίαν ἀκαμπλοχῆς χώρῃ τῆς προκείμενης οὐδὲ εἴτετο³ ἄνθρωπος δὲ οὗτος πολυχρήματος καὶ ἐπὶ γεν- ναϊότητι καὶ ἀνδρείᾳ καὶ γένους περιφανείᾳ μεγα- λὺς αἰχμὴν ἔκατος γὰρ τῶν Κελτῶν Εὐσευδὲ προ- ἤρξεν τῶν ἄλλων. καὶ γέροντι ἐνείκησις οἶον οὐδέπω τις μέμνηται ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, τῶν μὲν ἀκλονατέρων ὡς τὸν τοῦ θυροῦ προσκυνῆσαι τάφον καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἑταίους ἱστορῆσαι τῶν ἐπερχομένων ἐπ' ἀληθείᾳ, τῶν δὲ γε πονηρότερον καὶ μᾶλλον ἀπὸς δ' Βυζαντινὸς καὶ οἱ τοῦτοι

предшествувало от скакалци, които не зака- чали жито, но ужасно опустошавали ло- зята. Това наистина било знамение, което тогавашните гадатели тълкували [в смисъл], че тази толкова голяма келтска войска не ще се меси в християнските работи, но ще се стовари страшно върху варварите исмае- лити, които са станали роби на ниянството, виното и Дионис. — — — Идването на та- кова множество не станало нито еднове- менно, нито по един и същ път (и наистина как толкова големи множества, устремили се от различни места, биха могли да преми- нат заедно пролива на Лонгобардия¹). Едни минали първи, други втори, а след тях трети. Така всички един след друг прена- вали и [после] преминали през сушата. Все- ка тяхна войска, както казахме, се предшес- тувала от безчислено множество скакалци. И тъй всички, които били видели това, знае- ли, че те са предшественици на франкските войски. Когато тук-там някъде започнали вече да преминават пролива на Лонгобардия, са- модържецът извикал някъде началници на ромейските войски и ги изпратил към преде- лите на Дирахмун и Авлонз, като им наре- дил да посрещат дружелюбно тези, които преминават, и да устройват по протежение на пътя им богати пазари от всички селища. После непрекъснато да ги придружават не- забелязано и ако видят, че правят набези и че излизат да плячкосват околните селища, да ги отблъсват с леки престрелки. При тези началници имало някъде лица, които знаели латинската реч, за да уреждат въ- никналите помежду спорове. Но нека разка- жем по-ясно и по-подробно нещата. Слорел слуха, който бил проникнал навсякъде, Гон- тофре² бил първият, който продал своите земи и предприел предстоящото пътуване. Този човек бил много богат и много се гор- деел с благородството си, храбростта си и със знатността на рода си. Наистина всеки келт се стараял да изтъкне над другите. И се зародило движение от мъже и жени, каквото никой не помни да е имало. По- простичките били наистина увлечени да се поклонят на Божия гроб и да посетят светите места. Но логично хора и³ най-вече тия като Боемунд⁴ и неговите единомышленници имали

¹ Т. е. Адриатическо море. За Ана Комнина всички кръстоносци са минали през Италия, понеже войното лесно изобретение е било поражение от първите отреди, които наистина дошли от Италия. Вж. Leib, *Annae Comnenae*, стр. 208, бел. 1. Но Петър първият минал през Лотарингия, франкония, Бавария, Австрия, Унгария и Тракия. В Цариград дошъл на 30 юли 1096 г. ² Т. е. Готфрид IV Буленски (или Лотарингски), който до- шъл в Цариград на 28 декември 1096 г. Вж. *Chalandon*, пос. съч., стр. 176. ³ Боемунд Тарентски, син на Роберт Гискар.

ἀνέχοντες ἄλλων ἰνδομυχοῦντα λογισμὸν ἐχόντων, εἴ που ἐν τῷ διαρχεῖν θυνήθεϊεν καὶ αὐτὴν τὴν βασιλεύουσιν κατασχέιν καθάπερ πόρνεον ἢ ταύτην εἰσρωπίζε. ἐτάρασε δὲ τὰς τῶν πλειόνων καὶ γενησιώτερον ψυχὴς ὁ Βασιλεύωντος ὡς παιδιᾶν μὴ-
την κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τρέφουσιν, ὁ μὲν οὖν Πέτρος μετὰ τὰ ταῦτα δευτηρογενέσει πάντων προση-
γορευόμενος τὸν τῆς Λογγιβαρδίας διαπέμψει πορθη-
μὸν μετὰ περὶ τὸν χιλιᾶδον ὁδομήτορας, ἱππέων δὲ χιλιᾶδον ἀνδρῶν ἑκατὸν καὶ διὰ τῶν μερῶν τῆς Ὀγγρίας τὴν βασιλεύουσιν κατέλαβεν. ἔστι μὲν γὰρ τὸ τῶν Κελτῶν γένος, ὡς εἰκάσαι καὶ, καὶ ἄλλως λίαν θερμότατον καὶ δέξ, ἔπειν δὲ καὶ ἰσχυρῶς δαίξεται, ἀνάπτεκτον (pp. 75₀₁—75₀₂).

Χ, 6. Τοῦ δὲ βασιλέως ἄνω ὁ Πέτρος προελ-
πόνθι παρὰ τὸν Τόρκεον γαυρόκροτος καὶ συμ-
βουλευόντος αὐτοῦ καὶ τὴν (76) τῶν λοιπῶν κομή-
τιον κατεργάσει ἱλασον, οὐκ ἐπείθετο θαρρόν εἰς
τὸ πλῆθος τῶν συνεπομένων αὐτῷ καὶ διαπερίσας
ἐλπίσαντο τὸν χάσμα εἴς τι πύλινον Ἐλενοπόλιν
ἰσχυρομένον (pp. 76₀₁—77₀₂). — — —

Χ, 7. — — — ἔπειτα δὲ περιθρηγῶς ὁ αὐτο-
κράτωρ δέξας τὸν Βουτουμίτην πέμπει πρὸς τὴν
Ἐπίδαμνον, ἣν πολλὰς διαρρήκων καταπομάσα-
σαν, ἐφ' ᾧ τὸν Οὔβον ἀναλαβέσθαι καὶ μὴ τὴν
ἐνθεῖαν βυδίσαν, ἀλλὰ παρεκκλίνειν καὶ διὰ τῆς
Φιλιππουπόλεως αὐτὸν ἀγαγεῖν εἰς τὴν μεγαλόπο-
λιν, ἐξοδίζει γὰρ τὰ ἐπωθέντ ἐρχόμενα Κελτοὶ πλὴ-
θη καὶ στρατεύματα δεξιόμενος δὲ τοῦτον ὁ βασι-
λεὺς ἐνέτασε καὶ παντοίας ἐλπίσεως ἡγεμονίας
χρήματι τε ἱκανὰ ἐπιδόας πείθει παραχρηῖα ἄν-
θρωπον αὐτοῦ γενέσθαι τὸν τοῖς Ἀθηναῖς συνήθη
ὄρεον ἐπομοσόμενον (p. 81₀₁—14).

Χ, 8. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸν Οὔβον ἐκ-
πομοσόμενος ὁ δὲ γε Βασιλεύωντος, οὐκ ἀνέπειν ὁ λό-
γος πολλὰς ἐμνήσθη περικαίθετι ἡμερῶν οὐκ
διαλυσῶν διαπέρσαν εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Καβα-
λίου μετὰ κομήτων διαρρήκων καὶ στρατεύματος
ἀνδρῶν ἱππευμένων ἑκατὸν, τόσος δὲ οὗτος
ἐγγὺς τῆς Βουβονος ὁνόματα δὲ ταῦτα τῶν ἐν τοῖς
ἡμέτερον ἐκείνους τόπων, καὶ μεμνημένοι μὲν οὖν ἡμῶν
τοσούτοις χωρῆσι δυνάσει βαρβαρικοῖς καὶ ἀφ'
ὧν ἔστι τὸ ὕψος τῆς ἰσχυρίας καταμνησέσθαι
(p. 81₁₅—25). — — —

друга, скрита мисъл, а именно да могат ни-
как по пътя да завладеят самата столица,
която смятали като някаква плъчка. Босмунд
смущавал духовете на повечето благородни
[воини], тъй като хранил стара омраза срещу
самодържеца. И тъй Петър, след като раз-
гласил това, пръв от всички преминал про-
лива на Лонгобардия с осемдесет хиляди
пешаци и сто хиляди конници и през преде-
лите на Унгария стигнал до столицата. Келт-
ският народ, както всеки може да предпо-
ложим, е изобщо твърде горещ и буен, а
когато пък се възбуди, е неудържим.

Х, 6. А когато императорът се научил
наккво бил претърпял Петър по-рано от тур-
ците¹ и го посвещавал да дочака пристига-
нето и на останалите графове, той не послу-
шал, уповавайки се на множеството, което
го придружавало, и като преминал [протока],
разположил лагера си до градчето, носещо
името Еленопол². — — —

Х, 7. — — — Като научил всичко това,
самодържецът изпратил бързо Вутумит в
град Епидамп, наричан по-често Дирахиум,
за да вземе Уб,³ и понеже се боял от ид-
ващите отзад келтски плъчници и войски,
заповядал му да не продължава пътя си на-
право, а да направи завои и през Филипопол
да го доведе в престолния град. А импера-
торът приел Уб с почести, закрилествству-
вал му голямо благоволение и му дал доста
много пари. По този начин той го склонил
бързо да стане негов васал, като се закълне
с обичайната за латиняните клетва⁴.

Х, 8. Но събитията около Уб са началото.
Босмунд, за когото по-горе в разказа често
споменавахме, непълни петнадесет дни след
това преминал морето и слезъл на брега на
Кавалион⁵ заедно с разни графове и войска,
която надминавала всяко число. Това място
е близо до Воюса⁶. Това са имена на се-
лица в онези предели. Никой да не ви по-
рицава, заедно си служим с тези варварски
имена, които могат да осквернят историче-
ския разказ. — — —⁷

¹ Chalandon, пос. съч., стр. 169, смята, че с турци Ана Комнина обозначава унгарците. Той изобщо поставя под съмнение първото отиване на Петър Пустинника в Ерусалим. В такъв случай обаче много
малко да се обясни изказването от Ана Комнина в X кн., 5 гл., че той „едва се захвърнал в страната си, след като
претърпял много ужаси от турците и сарацените, които опустошавали дълга Азия“. ² Латинските автори говорят
за гр. Цевинот. Еленопол е град във Витиния. — В пропуснатия текст се говори за безчинствата и алчността на
кръстоносците и за почти пълното им унищожение. Само Петър Пустинника заедно с малцина успял да се вър-
не в Еленопол. Александър Комнина изпратил пълководеца Константин Евфорий Катакалон, който проследил турците
и довел Петър Пустинника в Цариград. Уб (Хуго), братът на френския крал Филип I, на път за Драч бил на-
стигнат от бури и едва се спасил. Дукаът на Драч Иван, син на Исак دومен, осведомен за всички императори.
³ За да се срещне с отредите на кръстоносците, които вече се насочвали към Цариград. Срв. Chalandon,
пос. съч., стр. 175. ⁴ За тази клетва вж. Я. Любарский и М. Фрейденберг, Деволският договор 1108 г.
между Алексеем Комнином и Босмундом, ВВр, XXI, 1962, стр. 260 и сл. ⁵ Селище в околностите на Драч,
може би дн. Караб. Събитието станало през ноември 1096 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 184. ⁶ Река,
вливаща се във залива на Валона, или едноименно селище. ⁷ В пропуснатия текст Ана Комнина описва не-

Χ, 9. Ἀλλὰ καὶ ὁ κόμης Γουτφρέτῳ τῷ τότε μικροῦ διατετάσας μεθ' ἑαυτὸν κομήτην καὶ σφαιροειδούς ἱππέων μὲν χιλιάδων δέκα, πεζῶν δὲ χιλιάδων ἑβδομὴν καὶ καταλύσας τὴν μεγαλόπολιν περὶ τὰ μέρη τῆς Προποντίδος κατατίθεται αὐτοῦ τὸ στέφανον, δαίκεν ἀπὸ τῆς ἔργαστα τοῦ Κοσμιδίου διακεκμηγῆς γερύρας μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄριον Φωκαί, παρακελευόμενος δὲ αὐτῷ τοῦ βασιλείου τὴν τῆς Προποντίδος διατερεῖσθαι πορθίων ἡμέραν ἢ ἡμέρας ὑπερβήμενος καὶ αὐτὴν αὐτῷ συντίρας ἀμφ' ἄλλοις τὸ δὲ πᾶν, τὴν τοῦ Βαϊμοῦντου καὶ τῶν λοιπῶν κομήτων ἀνέμενεν ἄρξιν, καὶ γὰρ ὁ μὲν Πέτρος ἔξ αὐτῆς ἀρχῆς εἰς προσκύνησιν τοῦ ὡρίου τάφου τὴν ποσάτην ἰδοιορίαν ἀπεδέξατο, οἱ δὲ γε λοιποὶ κόμητες καὶ ταύτων μᾶλλον ὁ Βαϊμοῦντος παύσιν μῆρην κατὰ τοῦ ἀποκράτορος τρέφοντες καὶ εὐνορίαν ζητούντες ἀντίποινα τοῦτον παρασχεῖν τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης νύκτος, ἣν ἤρατο κατ' αὐτοῦ, ὅποτε κατὰ τὴν Λάρισαν τὴν μετ' αὐτοῦ συνέχευε πόλεμον, ὁμοθυμαδονήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν μεγαλόπολιν κατασχεῖν ἀνεκρότοντες εἰς τὴν αὐτὴν ἐληθέθεισαν γνώμην (καὶ ταύτου πολλὰς ἐμνημονεύσαμεν δοκοῦν), καὶ μὲν φασκόμενον τὴν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιορίαν πισυόμενοι, τῇ δ' ἐληθείᾳ τὸν ἀποκράτορα τῆς ἀρχῆς παραλῶσα καὶ τὴν μεγαλόπολιν κατασχεῖν ἐθέλοντες (p. 86^{v-98}). — — —

Χ, 10. Κοίτων δὲ ταύτην ἐφθαρῶς καὶ ὁ Γαυλὶ καλούμενος κόμης μετὰ πεντεκαίδεκα χιλιάδων ἱππέων τε καὶ πεζῶν καὶ κατὰ τὴν Προποντίδα περὶ τῆς καλουμένης ποσῆς τοῦ Πατριάρχου σφαιροειδούς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κομήτων τοὺς λοιποὺς μέχρις αὐτοῦ Σουθενίου κατέθετο (p. 91²⁰⁻³⁰).

Χ, 9. По онова време и граф Гонтфре преминавал¹ с други графове и десет хиляди конна войска и седемдесет хиляди пехота и като дошъл до столицата², разположил войската си край Пропонтида — от моста, близо до Космидион³, чак до самият Св. Фока⁴. Когато императорът настоявал да премине Пропонтидскин пролив, той отлагал от ден на ден, като ямислял причина след причина. Въобще той изчакавал пристигането на Боемунд и на останалите графове. Защото Петър в началото бил предприел едно толкова голямо пътуване, за да се поклони на Светия гроб, но другите графове, и от тях най-много Боемунд, запазвали старата омраза срещу самодържеца и търсели също време да му отплатят за онази блестяща победа, която той спечелил, когато завързал с Боемунд сражението при Лариса. Обхванати от една и съща мисъл и мечтания да завладеят столицата, те дошли до едно и също решение (аз често го споменавах по-горе), а именно, като пътували прилично към Ерусалим, те в същност желавали да отнемат властта на самодържеца и да завладеят столицата. — — —⁵

Χ, 10. След него пристигнал и така наричаният граф Раул с петнадесет хиляди конници и пехота. Той се разположил край Пропонтида, до манастира на патриарха,⁶ с подчинените си графове, а останалите поставил чак до Состенион⁷. — — —

специалния опит на графа на Превенда (= Рихард де Принсипат, брат на Роберт Гискар и съюзник на Боемунд; вж. Leib, Anna Comnène, II, стр. 215, бел. 3; за други предположения относно тълкуването на ὁ κόμης Πρεβέντας вж. у Люберскил, Ана Комнина, стр. 564, бел. 1008) да премине морето след Боемунд. Той бил пристигнал от корабите на византийската флота (6 декември 1096 г.) и след известия съпротива се предал с корабта си. Описана се подробно „визарският“ лък чапир (разпространеният в средновековна Европа арбалет), който бил непознат на крестоносците. По повод на двубой на елпир латински духовници с Марзан (сина на Никола Маврокатаколон) се изтъква, че латинските духовници за равнина от византийските могат да бъдат и войници. ¹ Според западните хронисти Готфрид се отправил за Цариград по суша. ² На 28 декември 1096 г. ³ Предградие извън стените на Цариград, достигащо до края на Златния рог. ⁴ Този манастир се намирал на европейския бряг на Босфора, на север от Цариград. Вж. Janin, Constantinople byzantine, стр. 434. ⁵ В пропуснатия текст се описва конфликтът между Готфрид и Алексий Комнина. Навън в сражение, Готфрид се принуждава да даде клетва на императора, че всичко, което завладее в което е признателност на императора, ще му го предава. След това Готфрид преминал на азиатския бряг. ⁶ Наричан така, защото в този манастир, посветен на св. Михаил, се намирал гробът на цариградския патриарх Игнатий, който бил негов изумисл. Местоположението му не се знае с точност. Вж. R. Janin, La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantine. Les églises et les monastères, Paris, 1953, стр. 406. ⁷ Манастир на брега на Босфора. — В следващия пропуск се разказва как Раул отлагал преминаването на азиатския бряг, защото наживал пристигането на другите кръстоносци. Раул в илю сражение, по негова молба той и хората му били превесени по море чак до Божия гроб. След Раул последвало друго безбройно и разпростирано множество. Когато бил извикан Готфрид, и техните водачи дали клетва на императора.

Χ, 11. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν γὰρ κατὰ Γοντοφρὲ καὶ Ῥωδὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς συνεπομένους αὐτοῖς· ἡ δὲ γε Βαϊρωῦνιος μετὰ τῶν ἄλλων κομητῶν καπιταλίων τῶν Ἀπρον καὶ (p. 95₁₂₋₁₃). — — —

16. *Radomerus et Manastras in exercitu Romanorum militanti*

XI, 2. — — — καὶ οὕτως τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔσαν σφοδρεῖσι εἰς τὸν Νικαίως ἐσελθόντι· ὁ δὲ Βουτουμίνης τὰ πλείη τῶν Κελτῶν γνώσκων καὶ διὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἀρέβων καὶ τὸ τῆς ὁρίης ἀκάθεκτον ἐσπίλους ἔχων αὐτοῦς, μὴ εἰσελθόντες αὐτοὶ τὸ κάστρον κατασχῶν, ὁρῶν δὲ καὶ τὰς τῶς ἀντὶς ἀπράγας ἐκωσὺς ἵπτας πρὸς ἑν αὐτὸς εἶχε δύναν, εἰ μόνον θελήσειεν, καὶ δεσμεῖν καὶ σφάττειν ἀναπαύς ἔχοντας, τὰς κλεῖς ἐκείνης ἀπαυλίσσεται τῆς πόλεως. μία γὰρ τέως ἦν ἡ εἰσόδου καὶ ἐξόδου τῶν ἄλλων προκειμένη διὰ τὸν φόβον τῶν παρακειμένων Κελτῶν. τὰς κλεῖς τοῦτον συντηρεῖ τῆς πόλεως αὐτὸς ἔχων· δεῖν ἢ λούσασθαι τοὺς σαρμάτας διὰ μεθοδείας ἐλαττωσάν, ἢ ἔχει τοίτους βρόχιος καταγωνίζεσθαι, ὥς μὴ εἰ θανάτῳ κατ' αὐτοῦ μελετήσων. μετεπεισόμενος τοῦτον αὐτοῦς συνέβη· λέγε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀπέχεσθαι, εἰ βούλοιντο πολλὰ τε χρήματα ἐκείθιν λαβεῖν καὶ τιμῆς ἀξιοῦσθαι μεγίστης καὶ ἐτησίους τιμωθῆναι φιλοτιμίας. πείθει τοὺς Τούρκους καὶ νεαροὺς διανοήσαν ἐπέστειλε τοίτους διὰ τῆς παρακειμένης ἡμιτῆς ὁλίγους καὶ σιγῶς πρὸς τε τὸν Ῥαδομηρόν καὶ τὸν μεσοβάρβαρον Μοναστήν διὰ τὸ πάλαιον ἐπιστατήσαντος τὸ εὐνοεῖν πρὸς τοῦ αὐτοῦ Γαλαρῶν ἐποικισθέντων ἐπισκήψας αὐτοῖς ὥς, δεσφίκα τῶν τῶν ἀποβαλεῖν, παραγγέλλει ἐκπέμπεσθαι τοίτους πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ μὴδὲ πρὸς βίαν τὸν καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοὺς καταλιμνίζοντες ἐξέλπειν, ἐν δουλείᾳ τε ἦσαν καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς κίνδυνος ἐκιστάσκει· ἐπὶ δὲ ἀναπεισώμεναι. ὁ παρὰ τῶν βαρβάρων, ὥς ἄρα (107) παρακατέχον, κατ' αὐτῶν ἐξηρτύετο κίνδυνος. καὶ γὰρ πλεονάοντες ἐβουλεύοντο διὰ τὴν θάλασσαν, ἢ νηγὸς ἐπι-

Χ, 11. Толкова за Гонтофре и Раул и за другите, които ги следвали. А Боємунд заедно с другите графове дошъл в Апри¹. — — —

16. *Радомир и Монастра служат във византийската войска*

XI, 2. — — — И така цялата ромейска войска влязла в Никея.² Но Вутумит познаваял плъчницата на келтите и ги подозирал поради непостоянството на характера им и неудържимата сила на нападенията им да не би, като влязат, да завладеят крепостта. От друга страна, като виждал, че сатрапите в града са достатъчно силни в сравнение с неговата войска и че ако само пожелаят, могат да вържат и да убият ромейците, той веднага ввел ключовете от вратата. Тогава от всички други врати, които били затворени от по-рано поради страх от нашествията се наблизил келти, за влизане и излизане била отворена единствено тази врата. И тъй, като взел в ръцете си ключовете от тази врата, той решил, че с хитрост трябва да намали числото на сатрапите, за да може лесно да ги надвие, та те да не замислят против него нещо лошо. Той ги извикал и ги посъветвал да отидат при самодържеца, ако искат да получат от него много пари, да бъдат удостоени с най-голема почет и да им бъдат определени ежегодни възнаграждения. Той убедил турците и като им отключил през нощта, направил ги последователно на малки групи през близкото езеро до Радомир и полуварварина Монастра, които чакали около градчето, наречено по името на св. Георги. На тях заповядал, щом турците слезат от корабите, веднага да ги изпращат при самодържеца, без да ги задържат нито мин', за да не се съберат с изпратените след тях турци и да замислят нещо лошо. Това било наистина ясновидство и неоспоримо доказателство за опитността на този мъж. Защото, докато изпращали веднага при самодържеца тези, които идвали, те били сигурни и никаква опасност не ги заплашвала. Но след като ставали немарливи, задържаните от тях варвари започнали да стават опасни за тях. Защото, когато се събрали повече, те ре-

¹ Боємунд напоревазва войските си и на 9 април 1097 г. пристигнал в Цариград. Той също дал клетва на императора и всички приемнали Преспонгия, за да се присъединят към ядрото на кръстоносците. Алексей имал желание да замине заедно с кръстоносците, но се плашел от тяхното множество. Той решил да отиде в гр. Пелесав (във Витиния), да да наблюдава оттам събитията. Императорът предложил на турците в Никея да се предават нему, а не на кръстоносците. За това си послужил с пълководца Вутумит, който бил в течение на отношенията му. ² Никея се предава на 19 юни 1097 г. на войските на Алексей.

θέρμενοι ταύτους ἀποκτείναι ἢ δεσμεύοντας ἐπὶ συνλήτην προσηνεύμεν. συνελθόντες δὲ πᾶσι τοῖσιον βελτίανος, νικητὸς αὐταῖς ἐπιθέμενοι δαδρύτας κατὰ τὰ προφειβουλευμένα περὶάροντες ἐκείθεν ἐξήσαν. εἴτα δὴ τὴν ἀρχολογίαν τοῦ Ἀζαλᾶ κατελλήρωτες (τόσπος δὲ αὐτός σταδίους* τῶν μαχρῶν Λοκίας ἀπέχων), καί τι γοῖν, ὡς λόγος, παραγενόμενοι τῶν ἔπασαν ἀποβάντες τοίτους ἀνέμωκον. ἐπεὶ δ' οὐ μὲν Μοναστρῶς μυθιφάρβαρος ἦν καὶ τῆς Τούρκωης εὐδῆμων διαλέκτου καὶ αὐτὸς ὁ Ῥαδομηρὸς πάλαι πρὸς τῶν Τούρκων κατασχεθεὶς καὶ χρόνον συχρὸν μετ' αὐτῶν ἐνδιασφύας οὐδ' αὐτὸς ἀδώς τῆς τοιαύτης ἦν διαλέκτου, πῶσως πρὸς αὐτοῖς συχρὸς ἀνεκόντων λόγους „ἵνα τί“ λέγοντες „ἡμεῖν μὲν θανάτου ποτήριον κενῶμε οὐδὲ μικρὸν τινα τὴν ὄνησιν ἑαυτοῖς ἐπιθεῖσθαι παρασχευόμενοι; ἡμεῖς δὲ τῶν ἄλλων πάντων μεγάλων δοσημάτων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπολαύσαντων καὶ ἐτησίαν χρημάτων ἔχοντες καταβέβηκασι βενερίῃς τοσοῦτον ἀποστερήτε. μὴ ταῖσιν αὐτῶν περὶ ἑαυτῶν φρονεῖτε καὶ ἐξὸν ἀνυδύνως εὐφρασθαι καὶ πλοῦτον κομῶντας εἰς τί σφέτερά ἐπαυαστέρεν καὶ χρόνον ἡμετέρας ἰσχύς γενέσθαι εἰς πρῶτον ἑαυτοὺς ἐπιχειλεῖτε κινδύνον. ἰσχύς γὰρ καὶ τοῖς λαχοῦσι αὐτοῦ που Ῥωμαῖους ἐντεχνότας“ βέβαιος ταῖν χειρῶν ἐπιδείξαντες καὶ ἐλευθεῖς τόποις „ἀναρεθίσασθε καὶ ἐπὶ κενῶς τὴν σφῶν ἀπολέαστε ζωὴν. καὶ γὰρ ἐνεδρεῖονσαν ὑμῶς μύλα γε πλεῖστοι οἱ Κέλτοι καὶ βάρβαροι μένον, ὅλλῃ καὶ Ῥωμαίων πλῆθος οὐ μετροπτόν. εἰ γοῖν ἡμεῖν πείθεσθε, σπένδοντες τὴς ἡτίας ὁμοῦ καταχόμεν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ θεὸν ἡμεῖν ἐποισόμεθα, μέγιστον ἀπολαύσας τῶν ἐξ αὐτοῦ δοσημάτων* μήποτε, ὅπη βουλῆτον ἡμεῖν, ἀπελευσασθε ἐντέως ὡς ἐλευθεροί.“ πεῖθοντα τοῖς ταῦται λόγους οἱ Τούρκοι καὶ πιστοὶ πρὸς ἄλλήλους δόντες ἑμα καὶ (108) λαβόντες τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα φειρόσης εἶχοντο, καταλαμβάνοντες δὲ τὸν Πελεκήριον, ὡς τοίτους ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεόσατο, μετ' ἰλαροῦ πᾶσαν ἐνταπεινάς βλέμματος, καίτοι πολλὰ τὸν Ῥαδομηρὸν καὶ τὸν Μοναστρῶν παρ' ἑαυτῶν νεμεσῶν, τὰ μὲν πρῶτον ἀναπαύσασθαι τοῖτους ἐξαιπέσειε κατὰ δὲ τὴν ἐπισκοπὴν, ἀπὸς μὲν τῶν Τούρκων αὐτῶς ἐπιτεῖσαι προπεθήμηντο, μυρίων τῶν εὐεργεσιῶν ἀπῆλυσαν οἱ δὲ τὰ σφέτερά ἀναζητοῦντες καὶ αὐτοὶ οὐκ ὀλίγον δοσημάτων τετυχηκότας παρεχαυρήθησαν τῇ σφῶν γνώμῃ εὐχρησάσθαι. εἰδ' ὅτις πολλὰ τῆς ἀβουλίας τῶν Ῥαδομηρῶν καὶ τῶν Μοναστρῶν κατεπέμμετο μὲν ἀνισπῆσαι δὲ τοίτους ἐπὶ αἰσχύνῃς ἰσχύοντας ὁρῶν, μεταβαλὼν ὁ βασιλεὺς ἀναισθησθεῖς δι' ἑτέρων λόγων ἔσπευθεν. ἀλλὰ

шини да направят едно от двете: или да нападнат ромеите през нощта и да ги убият, или да ги заведат вързани на султана. Понеже всички намерили за по-добро последното, те нападнали през нощта ромеите и излезли оттам, като ги откъснали според решението си вързани. После те пръкстигнали на височината Азала (това място отстон на* стадии от стените на Никея) и като дошли там, както е редно, слезли от конете, за да им дадат почивка. Но тъй като Манастра бил полуварварин и знаел турски език, а и самият Радмир не бил незапознат с този език, понеже някога бил пленник у турците и прекарал между тях дълго време, те непрекъснато им подхвърляли подкупващи слова: „Защо — казвали те — ни приготвяте смъртоносната чаша, без да имате от това и най-малка полза за себе си? Докато всички други са получили от самодържеца големи дарове и им е определено да получават ежегодно парични суми, вие сами себе си лишавате от тези толкова големи придобивки. И тъй недейте се грижи така лошо за себе си и не се хилърляйте в явна погибел, когато е възможно да се спасите без опасност, да се първете у дома си, отрунани с богатство, и да станете може би собственици на имения. Защото може би ще се натъкнете на ромейски пасали (те посочили с ръце към остоцата и ням блатистите места), ще загинете и ще погубите напразно живота си. Наистина против вас кронт засади не само твърде много келти и варвари, но и неизброимо множество ромей. Ако ни послушате, обърнете конете и да отидем заедно при самодържеца. И кълнем ви се в бога, че ще получите от него безброй дарове. После ще отидете като свободни безпрепятствено, където ви е угодно.“ Турците послушали думите им и като се заклели взаимно във вярност, отпразвили се при самодържеца. Когато самодържецът ги видял да пристигат в Пелекан, той ги погледнал весело и макар и да негодувал в себе си много против Радмир и Манастра, за момента ги отпратил да си починат. Тези от турците, които пожелали да му служат, получили на следния ден безброй милости. А и тези, които се стремели към своите места, получили немалко дарове и им било позволено да постъпят според желанието си. По-късно императорът се карал много на Радмир и на Манастра заради необмислеността им. Но когато видял, че те от срам не могат дори да го гледат в очите, той си променил държането и побързал да ги привлече с ласкави

τοσούτοι μὲν τὰ κατὰ τὸν Ῥωμανὸν καὶ τὸν Μαναστρά (pp. 107₃—109₁₄). — — —

17. Boemundus Iterum ex Italia in Illyricum traicit

ΧΗ, 1. — — — αὐτὸς δὲ πρὸς τὴν (145) Θεσσαλονίκην σπουδαίως ἔβηκε, ἥμα μὲν καὶ τοὺς νεώλινους τὰ στρατιωτικὰ παιδεύων, ὅρα δὲ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης ἀπελευθερωθῆαι τῆς ἀπὸ Λογθηβοδίας πρὸς τὴν ἡμεδαπὴν διαπεραίνουσας (p. 145₃₂—146₁). — — —

ΧΠ, 3. — — — πρὸς δὲ γε τοὺς κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐνδοκίμβοντος ἡγεμόνος ἐτέρας ἐπαύματα γράφας κατενόηε Στάσιος τῆς πορείαν ἐπελάμβαντος ποιεῖσθαι. — — — ἐξεληλυθὼς δὲ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ὤκνησε εἰρημῇ, κατὰ τὸ μέσον τῶν ἐσπερίων Μηδικῶν χωρῶν τὴν Θεσσαλὸν πόλιν καταλαβὼν εἰς μῆνα Σεπτέμβριον ἐπιμελήσεως τεσσαρεσκαθεκῆτης εἰκοσιῶν ἔτους ὥτους, ἐξ οὗ τὰς τῆς βασιλείας ἡμέρας περιεβόσκειτο, καὶ τὴν Αἰγυπτίαν δὲ παρεβόσκειτο αὐτεξέληλθέναι μετ' αὐτοῦ (p. 149₈—11, 12—20). — — —

ΧΠ, 4. — — — ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονίκην καταλαβὼν, ὡς ὁ λόγος φέρεται ἰδὲλῶσεν, ἡσυχάζετο πρὸς τὴν τοῦ Βυζαντίου διατριβήσαν ἡλικίαν μὲν τοῖς νεολέκτοισι πόσον τετελεῖν καὶ βέλῃ κατὰ σκάπην πέμπειν καὶ περιτρέπασθαι διὰ βέλῃ, ἀλλὰ καὶ ξυνικός ἔξ ἀλλοδαπῶν δὲ γροισμῶν παρυσιακίζων διὰ τῆς, ἐν ἡπηνίκα καὶ πρὸς καλοῖν, θάλασσας παρερέσκειται. πολλὴν δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἰλλυριοῦ ἐπετοῖσι προνοῶν τὴν γε πόλιν τὸ λογιζόμενος ἀσφαλισμένον καὶ ἡγεμόνα καὶ τῶν δεύτερον ἐν Ἰουάνῳ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀλέξιον καταστρεφόμενος. ἥμα δὲ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον

думи. Толкова за Радомир и Манастра. — — —¹

17. Боємунд отново прелинава от Италия в Иллирик

ΧΗ, 1. — — — А сам бързо тръгнал за Солун да обучава във военното изкуство новобранците и същевременно да погледне на Боємунд, според както се мисляло за него, да премине от Ломгобардия на наша земя. — — —²

ΧΠ, 3. — — — [Императорът] изпратил други писма до намиращите се на Запад военачалници и им наредил веднага да отпътуват за Странница³. — — — А той, като налязъл от Византион, както се казва по-горе, тръгнал за западните области и дошъл в Солун през месец септември, четиринедесет и шестият, на двадесетата година, откак поел юздите на царската власт.⁴ Той накара да дойде с него и императрицата. — — —⁵

ΧΠ, 4. — — — Когато пристигнал в Солун, както успяхме да изясним в разказа си, императорът се готвел против десанта на Боємунд, като обучавал новобранците да опъват лък, да стрелят точно и да се защитават с щит. Освен това той с писма извикал от чужбина наемни войски, за да могат да се явят бързо, когато моментът наложил. Взел всички предпазни мерки и за Иллирик, като укрепил град Дирахмун и назначил за негов управител Алексий, втория син на севастократора Исак. Същевременно заповядал

¹ В произвания текст се разказва подробно за събитията в Мала Азия. За дук на Никел бил назначен Вутумит. Императорът, който все още бил в Пеленав, поискал и получил и от останалите графове влетна, преди да потеглят да превземат Антиохия. Такива войска била придружавана и от византийци начело с Татикий. При Антиохия Татикий се оттегнал. Градът след тримесечна обсада бил превзет на Боємунд от едни арменци. (В същност обсадата траяла седем месеца — от края на октомври 1097 до юни 1098 г.). Извиканят на помощ от обсадените турци Курпаган (мосуленски емир) дошъл късно и обсадил затворените в Антиохия кръстоносци. Пратениците на обсадените в Антиохия молили императора, който бил дошъл до Филомел, да побърза с помощта си, но той се упиал от турците и наострил Антиохия. Кръстоносците превзели Ерусалим и избрали за крал Готфрид, след чиято смърт престолът бил зает от Балдуин. В Цариград дошла нова норманска войска начело с двамата фламандски графове — състояла се от 50 000 конници и 100 000 пехотици, които, след като преминали Проливите, били побити от турците. Започнал остър конфликт между императора и кръстоносците, които отказвали да предадат според владетеля латините от тях градове. Вутумит останал за управител на Кинария Манастра, с когото я бия заварил, и се върнал в Цариград. В резултат на развилите се по суша и по море военни действия Боємунд се принудил да остави в Антиохия сина си Танкред, а сам тръгнал слух, че е умрял, и като мъртвец бил пренесен с кораб в Корфу, той отплавал през тамонския дук Алексий жестоки закани срещу императора. Започнал да съставя много по-голяма войска, за да я прехвърли в Иллирик. Императорът отпратил писма до Пиза, Генуя и Венеция да не се поддават на лажите на Боємунд. И за да опровергае клеветите, че бил враг на християните и сакцини, отпратил по дозовите им латинците от владетеля на Вавилон 300 графове. ² За да може да се противопостави на Боємунд, императорът накарал от Азия войските на Каптакунин, който пазел Лаодикея, и на Манастра, който охранявал Тарс и Киликия. ³ Неотъждествено селище в Тесалия. Вж. M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, стр. 254. ⁴ Септември 1105 г. Това е в същност 24-ата година от първенето на Алексий. Вж. Любарский, Анна Комнина, стр. 588, бел. 1221. ⁵ Следна описанието на лобозателите и притъркването на императрицата към съпруга си императора. Сега идването на келтите било предвидено от погата на най-голямата досега комета (февруари-март 1106 г.). Вж. Любарский, Анна Комнина, стр. 589, бел. 1233.

νύσον καὶ τῶν παρὰ θάλασσαν τῆς Ἀσίας πόλιν καὶ αὐτῆς τῆς Κέρωπης σὺν τῇ παρεκκλυσταῖσι ἀπαρτίσει πολλὰν δὲ παρεμποδίζοντων τὴν τοῦ στόλου πῖσιν διὰ τὴν μήπω τὴν τοῦ Βαϊράντου κατεπείγουσα διαταγήσαν, ὃ δ' ὅμως οὐκ ἐπέθετο λέγων δεῖν εἶναι τὸν στρατηγὸν ἀπόστατον φύλακα καὶ μὴ πρὸς τὰ ἐν ποσὶ μάχην παρασκευάζεσθαι, αἰδῶ καὶ τὰ πύργων δεῖν μὴτε μὴν σινοδοὶ χρημάτων κακοῦ καλοῦντος ἀνέστησαν φαίνεσθαι καὶ ἡλλοι, ἀπὸ τῆς ἐφοδῶν ἐχθροῦ αἰσθηταί. ταῦτα τοίνυν δεξιότατα (154) διαβέβηκας ἐκείθεν μεταρυστὰς καταλαμβάνει τὴν Στρούμπιζαν κακῶςθεν αἰσθῆς ἄνω τοῦ Σλοπίμου, μεμαθηγὰς δὲ καὶ τὴν Ἰωάννου τοῦ ἐποῦ τοῦ σερβικοκράτορος ἦσαν καὶ τῶν Ἀλβανῶν προσηποσταλέντος ἀντάμειψι ἀποχρῆσις ἐκπέμπει εἰς ἀκροτήν. ὃ μὲν οὖν Βολκῶς ἐσθλῆς ποικηρότητας ὄν ἐρωτῇ πρὸς τὸν βασιλέα τὰ περὶ εἰρήνης καὶ τοῖς χρηθέντας ἀνέχουσιν ἐκπέμπει. ἐκεῖνος δὲ ἐγκαταστήσας ἐπὶ ἐπαντῶν ἔνα καὶ μῆκος δύο, ὡς τὸν Βαϊμοῦντον ἐπὶ ἐν τοῖς τῆς Λογγιβαρδίας μέγροι διατρέποντα ἐπεπληροφόρητο, τοῦ χειμῶνος ἐκκαταλαμβάνοντος ἤδη, τοῖς στρατεύμασι πρὸς τὰς οὐρανὸν οὐκίαν ἐξέτειλεν, αὐτὸς δὲ τὴν Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει. ἐν δὲ τῇ τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην ἀνίστα ἐτέχθη ὁ πρωτότοκος τῶν ἡνῶν τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως Ἰωάννου κατὰ τὴν Βυλαβλίσταν οὐπελαγόμενος ἐν τῷ τέκτειται καὶ ἔπειτα θῆλν. ἐκεῖσε γοῦν τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομήτερος Δημητρίου ἐκτελέσας εὐσεβέχεται εἰς τὴν μεγαλόπολιν (pp. 154₁₄—155₁₇). — — —

XII, 6. — — — τὸν μὲντοι Σολομῶνα ἐμμενον εἶχεν ἡ Σερχάπολις (p. 161₁₀). — — —

XII, 9. — — — δεξιῇ δὲ τύχῃ χρησάμενος ἐκ βάθους ἐπὶ τὸν Ἰβλῶνα περαιοσάμενος ἔπαι τοὺς διαβάντων αὐτοῦ στρατεύματα εἰς τὴν περὶ τὴν ἀποβροχάμενος πρὸς τὴν μὲν ἡλίσσαν τὴν παρὰ τὴν ἀποβροχὴν ἀνέστησαν στρατεύματα ἐπαρόμενος Φρογγόν τε καὶ Κελτικὸν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῆς Θούλης νύσον στρατεύονται. Ποικηλὸς τότε δὴ αὐτῷ προσχωρήσαντες διὰ τὴν τοῦ καιροῦ δυναστείαν καὶ δὴ καὶ πλείους τοῦ Γερμανικοῦ γένους καὶ ἀπὸ τῶν Κελτιβήρων, πάντους γὰρ ἡπαντας συνλεξάμενος ἐπὶ τῆς τῆς ἐνὸς Ἀδρίου ἐρήσασκε γῆς καὶ τὰ ἐρεξῆς ἅπαντα ληρόμενος τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέβαλεν, ἥν

да се приготви флота от Цикладските острови и от крайбрежните градове на Азия и на самата Европа. Макар мнозина да били против събирането на флота, пожеже Есемунд не бързал да премине, императорът все пак не ги послушал, като казал, че военачалникът трябва да бъде бдителен пазиц, да се готви не само за настоящето, но да гледа и бъдещето, за да не се окаже неподготвен в нужния момент поради неуместно сънперничество, особено когато знае за нападението на неприятелите. И тъй, като уредил тези работи по най-добър начин, той се отправил за Струмида, а оттам отишъл близо до Слониμ¹. А когато се научил за поражението и на изпратения против далматите Йоан, син на сенастократора, той му изпратил на помощ достатъчно войски. Вълкан, който бил твърде подъл, веднага запитал императора за условията на мира и изпратил исканите заложници. Императорът прекарал там година и два месеца и като узнал, че Боемунд се бави още в пределите на Лонгобардия, пожеже зимата вече настъпвала, изпратил войниците по домовете им, а сам се отправил за Солун. По време на пътуването за Солун при Валовица² на багренородния император Йоан³ се родил първородният син, съпроводен при раждането от друга дъщеря. След като отправявал там [в Солун] паметта на великомъченик Димитър,⁴ той влязъл в столицата. — — —⁵

XII, 6. — — — Соломон бил затворен в Созокол. — — —⁶

XII, 9. — — — Благодарение на щастливия случай той [Боемунд] преминал от Бари към Авлана и стоварил на отгъдния бряг цялата си войска. Водейки цялата безчислена франска и келтска войска и тези от остров Тула, които служат на ромеите, а тогава поради обстоятелствата били преминали на негова страна, също така твърде много от германското племе и от келтиберите⁷, той най-напред опустошил целия бряг. Защото, като ги събрал, той ги пръснал по цялата адриатическа земя. И след като опустошил

¹ Неопозитирано място. Вж. Златарски, История, II, стр. 243. ² Дн. Демир Хисар. Вж. Златарски, История, II, стр. 243. ³ Бъдещият император Йоан, син на Алексий. Бъдещите били Алексий и Мария. ⁴ 26 октомври 1107 г. ⁵ По-нататък се говори за тежкото положение на Алексий Комнин. В заговора против него на четиримата братя Ангелни взел участие и сенаторът Соломон Йоан. ⁶ Разказва се как императорът назначил за главнокомандуващ на ромейската флота Контостефан Исаа и го изпратил веднага за Дирахини, за да попречи на прекланването на Боемунд в Измир. Той предупредил с писмо и дука на Драч, братовия си син Йоан, да бди за преминването на Боемунд. Контостефан на своя глава отплавал към Бриндиз, но там бил разбит и в ръцете на Боемунд паднала шестина от есиките, които били на служба в ромейската войска. Боемунд си послужил с тях, за да изпламени омарзата на цялата и на италианците срещу императора. Контостефан се оттеглил в Химера, а есиките в Авлона Дендулф се оттеглили на известно разстояние, виждайки, че не разполага с достатъчно сили, за да се противопостави. ⁷ Т. е. иезавиците.

Δυσεράχιον ονομάζομεν, καίτην τήν πόλιν σκοποῦν ἔχον ἔλιν καὶ οὐκ οὐτως τήν ἐπὶ τὰδε μέγας (170) τῆς Κωνσταντίνου λήσασθαι — — — τὸ μέγεθος ὑπεράχον ἢ Ἐπίδαμνος, ἀρχαία πόλις καὶ Ἑλληνική, κατοικήτου μὲν καίτοι τοῦ Ἑλισσοῦ καὶ πρὸς τὰ εὐσώνια μέρη τοῦτον, ἀρσιτέραν δὲ ὁ Ἑλισσός καὶ δεξιότερος. οἷος δὲ ὁ Ἑλισσός εἶτε ὑπὸ νιγος ποταμοῦ Ἑλισσοῦ ὀνομαζομένου συμμιγνυμένον τῷ Δρυμόνι μέγιστον ποταμῷ εἶτε οὕτως ἄλλως τὸ πολίχρον διήκοντο, οὐκ ἔχω παρὸς ἡτέτιν. ὁ δὲ Ἑλισσός μετέωρόν ἐστι πολίχρον καὶ πάντη δυσέλιπτον, κάτω καὶ περὶ τὰς πεδιάδας ὁρῶν τὸ Δυσεράχιον, ὡς λέγουσι, τοιοῦτον δὲ ἀσφαλές, ὥστε καὶ ἡμετέραν καὶ ἐκ θαλάσσης πολλὰν ἀρουρὴν ποιεῖν Δυσεράχιον. ὁ πολίχρον, τῷ Ἑλισσοῦ, καὶ ἀποχρησάμενος ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος εἰς (171) βοήθειαν τῆς πόλεως Ἐπιδάμνον ἀπὸ τε τοῦ ποταμοῦ Ἀγέμονος καταπύοντος τυγχάνοντος καὶ ἀπὸ τῆς ἡπείρου τήν πόλιν Δυσεράχιον κατοικουμένην τὰ χρεώδη ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης εὐάρων, ὅσα τε εἰς τροφὴν τῶν οὐτάδων στρατιωτῶν τε καὶ οἰκητόρων καὶ ὅσα πρὸς ὅπλα καὶ μάχος ἦν ἐπιτρέπον. ὁ δὲ Δρυμόν οἷος ὁ ποταμός, εἰς τι καὶ περὶ τοῦ βρύματος τοῦτον προσιστορήσασιν, φεῖ μὲν ὕκονθεν ἀπὸ τῆς Λαγυτιάδος λίμνης, ἦν ἡ νῦν γλῶσσα ἐμβαρβαρῶσται Ἀχρίδα προσκράδοντος ἀπὸ Μόκρον τοῦ Βουλγάρων βασιλέως τὴν πρῶτη καὶ τὰ ἔσχατα Σαμουήλ, τοῦ ἐκ τούτων βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Βασίλειου τῶν πορφυρογεννητῶν γενότος, διὰ πρὸν τάχρον ἔκαστον, ὃς περὶ τὰς ἐκπορεύσεις. καὶ γὰρ ἀπορεύοντες ὅσοις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν διαφύγοντες τῆς Μητρὸς διασπόμενοι ποταμοὶ καὶ εἰς ἕκαστον ἕκοντες

всичко наред, приближил се към Епидами, който наричаме Дирахим. Той имал за цел да завладее този град и после по същия начин да плячкоса по-нагатак земята чак до Константинопол. — — — Дирахим или Епидами е стар елински град. Разположен е под Елисос¹, наляво от него, а Елисос е над него и по-наднено. Не мога да кажа положително дали този Елисос е наречен по една река Елисос, приток на най-голямата река Дрин, или градчето е било наречено просто така. А Елисос е градче, разположено нависоко и напълно непреземаемо. То гледа, както казват, отгоре в полето към Дирахим и е толкова сигурно, че и откъм суша, и откъм море дана пълна защита на Дирахим. Като си послужил с това градче Елисос, за да помогне на град Епидами, самодържецът Алексий защитил град Дирахим и откъм река Дрин, която била плавателна, и откъм континента, внасяйки и по суша, и по море необходимото както за храненето на тамошните войници и обитатели, така и за военното търъжение. А река Дрин, за да прибавя нещо и за нея, тече отгоре, от езерото Лихнида², по ето корита, които ние наричаме гефиря³. Сегашният оварварен език е нарекъл това [езеро] Ахрида най-напред от [времето на] Мокры⁴, Гървия български цар, и накрая — на Самуил, който живял по времето на багренородните царе Константин и Василий. От езерото като от различни извори изтичат реки, достигани на брой около 100. Те не

¹ Крепост на устието на р. Черна Дрин (Дримон). ² Т. е. Охридското езеро. ³ Т. е. „мостове“. Тази дума е озаглавила още Дюканж и той превеждал ак. *υεφρας* конектура *στρουγας* (слав. — корито, русло). Вж. изразенията срещу тази конектура у G. Buckler, Anna Comnena, стр. 463, бел. 5; I. Dujcev, Une interpolation chez Anne Comnene, Byzantion, 10, 1935, стр. 113; Любарский, Анна Комнина, стр. 587, бел. 1292 (той приема конектурата). Но Ана Комнина, която подчертава нарица „Ахрида“ варварска дума и назовава Охридското езеро „Лихнида“, няма в никой случай да се изразил „които ние наричаме струни“, т. е. да приеме, че византийците са възникнали като своя една „варварска“ дума („струта“). Не сме съгласни също така и с идеята автора, които оставят думата *υεφρας*, но я тълкуват като „ров“, „канал“ и пр. (G. Buckler) или като „пратове“ (Ив. Дуйчев, пос. статия, МПр, VIII, 4 (1933), стр. 6—7). Ние също сме на мнение, че тук ще трябва да си остане думата *υεφρας*, но в смисъл на „мостове“, както внасятиците са наричали местото с моста („стоге“) корита. Словенията ни са следните. Ив. Коста Хаджиев, тогавашният спешник в своята област и автор на проекта за построяването на канала, по който сегашната вода от Охридското езеро, ни даде необходимите доказателства, че Ана Комнина не била да се поправи. Той ни каза, че при прокламването на сегашния канал са били разкрити и много от мостовете, които са строили някога върху отдалечните корита. Това обяснение блестящо потвърждава доводата на Хилфердинг, че мостовете били толкова много, че цялата околност била наречена „Стоге моста“ (жж. А. Гилбердинг, Сочинения, I, СПб, 1868, стр. 210—211). ⁴ Тълкуването на това място е несигурно. Според Ив. Дуйчев, пос. статия, МПр, VIII, 3 (1933), стр. 14 и сл., VIII, 4 (1933), стр. 1 и сл., *ἀπὸ Μόκρον* означава планината Мокра, а думите *τοῦ Βουλγάρων* до *τῶν πορφυρογεννητῶν* са плод на някаква интерполация. Според Дуйчев (пос. статия, стр. 6) местото ще трябва да се преведе по следния начин: „Тази река Дрин — нека нещо и за нейното течение да разкажа — изтича над езерото Лихнида, което оварвареният сегашен език назовава Ахрида, от планината Мокра през някакви стотина хиляди, които назоваваме пратове.“ Дуйчев смята, че интерполираното място стои във връзка с името на Крум. Предложението на Дуйчев замираше за неприемливо. Приемането му налага непустими извращения при прелома на останалия текст. Вж. М. Vojnov, *Mokros et yefras*, пос. ст., стр. 95 и сл. Вж. и тук стр. 63, бел. 3. J. Bronberg Toponymical and historical miscellany on medieval Dobruja, Bessarabia and Moldo-Wallachia, Byzantion, XIII (1938), стр. 22 и в белитезата извежда *Mokros* и *'Aχρις* от гръцки форми на името Борис. Тълкуванията му бъдат също изразения.

οὐ λίγους καὶ ὅπως τῷ ποταμῷ τῷ κατὰ τὴν Δείρην ἐκείνῳ, ἔξ οὗ καὶ Δρηνὸν ἐπονομάζεται, καὶ συνεχεῖς αὐτῷ γινόμενοι πλατύνονται τε αὐτὸν καὶ μέγιστον ἐκτετακένται ὡς τοὺς ἐσχάτους τῶν Δαλματῶν παραμείβων καὶ πρὸς βορρᾶν ὄντων ἔπειτα ἐκκλίνοντες πρὸς νότον καὶ πρὸς τὰς ῥίζας τοῦ Ἐλισσοῦ γινόμενος εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἐκκλίνουσι κόλπον (pp. 170₂₁—172₂₁). — — —

18. *Theodorus auctoris conuersionis
in augustum frater in Anchialum
relegatur*

ΧΙΙΙ, 1. Ἐξεπλάγημεν οὖν ἅπας τότε τὸ τῆς ψυχῆς καὶ αἰτοκαχότορος ἀνδοτήριον, ὃ δὲ, κἂν καταπονησιαῖς πρὸς τὴν ἀγγελίαν ἐκείνην δαῖ τοῖς τηρεσθῆτα παρόντις τῷ φανομένῳ ἐδόκει διατεθεῖς, ἀλλ' ἔτιος πολλὰ περὶ τούτου ἐκνεύοντο τὸν λογισμὸν. καὶ δὴ δὲν ἠορῶντο αὐθις τοῦ βυζαντίου ἐξελθόντων μηδὲ τὰ κατ' οἶκον αὐτοῦ καλῶς ἀφ' αὐτὸν ἔχοντα πάλιν διαγνοῖς, ὅπως τὰ κατὰ τὰ ἀνθρώπων καὶ τὴν βασιλίδι τῶν πόλεων εὖ διαθιμένος καὶ φίλως ἐπιστάσας τὸν τε μέγαν δρακοντάρχη τοῦ στόλου καὶ ἱστορίων ἑπιστάτην τὸν Κυριανῶν καὶ Νικηφόρον τὸν τοῦ Δεκανοῦ καλοῦμενον, οὕτως ἐκείνος ἔξεσι τοῦ βυζαντίου μετ' ἄλλων καὶ τῶν κατ' αἶμα τούτων ἀποσηρότων παύσας ἔργων, μὴδὲς Κομνηνῶν ἐπικρινομένης πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἔξω Γερμανίαν τὴν ἐκτετακμένη καὶ βασιλικὴν καταλαβὼν σκηνήν. ἰδεομένη δὲ, οὐ ἐξεχόμενον τὸ αἰνιγνὸς θαῦμα ἢ θεωρητὸν ἐν Πλατῆρας οὐκ ἐπιδοξάτο. διὰ τοῦτο ἐπὶ τέσσασιν αὐτοῦ πόντ ἐμβρυόταται ἡμέρας ἤλθεν θάλασσα πὺν αὐτῇ διαπολερῶντα πύλιντρον τὴν πορείαν ποιούμενος εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεωρητορὸς τέμενος μετ' ἄλλων ἀελθόντων καὶ τὴν συνήθη τελεὴς ἡμεροδία καὶ ἐκτενεστέρας τὰς δεήσεις ποιούμενος, ἐπικαίτα τελεσθέντος τοῦ συνήθους θαύματος, οὕτως μετὰ χρηστικῶν ἔξεσι ἐκείνῳ τῶν ἐλπίδων. τῇ δὲ μετ' αὐτὴν τῆς πρὸς Θεσσαλονίκην (174) ἡφαιτο. καταλαβὼν δὲ τοὺς Χειροβάκτους ἐπαρχον Ἰωάννην τὸν Τυρωνίτην προδίδετο. αὐτῇ δὲ οὕτως τῶν εὐγενῶν, νηπιόθεν πρὸς αὐτοῦ προσληφθεὶς καὶ ἐκπονηματῶν αὐτῷ ἐπὶ πολὺ, φρονήματος μὲν ὢν ἀρετικωτάτου καὶ νόμου Ῥωμαίων ἐπιστήμων καὶ τὰ βασιλικὰ προστάγματα μεγαληρόθεν, ὀπρηνῶς προσάνατο βασιλικῆς μυρολογουμένης

пресъхват, а се вливат в Дрин при Дебре¹, откъдето се нарича Дрин², и като се слеят с нея, я правят твърде широка и твърде голяма. Дрин минава покрай крайните далматически земи, отива на север, след това се извива на юг, минава в подножието на крепостта Елисос и се влива в Адриатическия залив. — — —³

18. *Теодор, братът на съзидателя на про-*
тия императора, бива изпратен на зато-
чение в Анхиало

ΧΙΙΙ, 1. Всички сме изумени от душевното величие на самодържеца, който, макар и да изглеждал видимо безразличен към това известие поради присъстващите тогава лица, все пак вътрешно бил много развълнуван от него. Той смятал, че трябва пак да напусне Византия. Макар и да се уверил отново, че и вътрешните му работи не са благоприятни за него, все пак той уредил работите в двореца и столицата, оставил за управител великия друнгарий на флотата, свнуха Елстатий Киминиан, и Никифор, наречен Декамон, на 1 поември, 1 индикт⁴, нализъл с малка свита и близки роднини извън Византия и се сприл в царската пурпурна палатка до стените на Геранион⁵. Но той се страхувал, защото при нализането му божията майка не извършила обичайното чудо във Влахерийте⁶. Затова, след като прекарал тук четири дни, при залез слънце се върнал със своята госпожа по обратния път и влязъл тайно в светия храм на божията майка, придружен от малка свита. След като изпълнил определените химни и отправил усърдни молитви, обичайното чудо станало и едва тогава той нализъл оттам, изпълнен с големи надежди. На другия ден тръгнал за Солун. Като стигнал в Хировакхи⁷, той назначил за епарх Йоан Таронит⁸. Последният бил мъж от благороден род, прет при императора още от дете и служил някога при него като секретар. Той бил човек с много бърза мисъл, познавал ромейските закони. Възхвалявал царските наредби, когато ги смятал достой-

¹ Дн. Дебър. ² Иск. как възникнал за превод на това място: 1) че Дрин е наречен по името на гряд Дебре (Дебър) и 2) че от Дебър нататък реката получава името Дрин. ³ В пропуснатия текст Ана Комнина съобщава, че Алексий Комнин, освещен от бързоходещ-ският на кракния дух, узнал, че Божият е преминал в Илари, и побързал да налезе от столицата. ⁴ 1107 г. Вж. Chalandon, пос. съч., стр. 244. ⁵ Геранион се намирал недалеч от Цариград. ⁶ Прелградие на Цариград, разположено на Златния рог. Там се намирала прочутата църква „Св. Богородица“ и една от даянито. „Чудото“ се състояло в това, че всеки път след залез слънце покривалото на иконата на божията майка само се вдигало. ⁷ Хировакхи се намирал между дн. Буковекмеждо и Буковекмеждо. ⁸ Става дума за хировакхи Йоан Таронит, а не за писателя на Алексий Комнин, посещ. същото име. Вж. A. Leroy-Mollard, Les deux Jean Taronites de l'Alexiade, Byzantion, 14, 1938. Според Златарски, История, II, стр. 244, той бил бивш управител на тема България.

ἐπαίξιν, ἐλευθέρων ἔχων τὴν γλῶτταν καὶ οὐκ ἐπὶ νόμῳ ἀνασχυντίως οτομοίμενος, ἀλλ' ὅποιον ὁ Σταγυρίτης τὸν διαλεκτικὸν εἶναι παρεκλείπει. ἐκείθεν δὲ ἱποχωρῶν συνεχῆ τὰ γράμματα πρὸς τε τὸν δούκα τοῦ στόλου Ἰσαάκιον καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, τὸν δούκῳ φησὶ Ἐξαζητόν καὶ τὸν Ὑαλίαν, ἐργασθῆναι ταύτους διὰ παντός καὶ ἀπελθεῖν τοῖς ἀπὸ Λαγγυβυθίου πρὸς τὸν Βασιλεῦσιν διακλιθεμένοις ἐξέπεμψεν. ἐπὶ δὲ τὸν Μέσσιον κατελήφκει, ἢ μὲν Ἀθροῦσα πρὸς τὰ βασιλεῖα ἐκαστρεφίμῃ ἡβούλετο, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ προσοίειρα ταύτην βαδίζων παρεκκλίετο. καὶ δὴ περάσαντες ἄμφοι τὸν Ἑύρον καλούμενον ποταμὸν κατὰ τὸν Ψάλλον τὰς σκηνὰς ἐπέστησαν. ὁ δὲ ἄλλον φόνον παρενγῶς ἐτέρῳ μικροῦ περιπέμπουσαν ἄν, εἰ μὴ τις θεῖα χεὶρ τοῖς μεταφόνους ἐκείνους ἀτάξῃ τοῦ δράματος. ἀπὸ γὰρ τις ἐς Ἀσασίους ἐκείνους ἀπὸ μέρους ἀνέλκων τὸ γένος, κἢν ἐκ νόθου κατήγετο, πρὸς φόνον τὸ στασιάζον [τοῦ αὐτοκράτορος] μέρος παρέθηκε μενοπύνηκε δὲ τοῦ ἀπαρχοῦ καὶ πρὸς τὸν Ἰδιον ὀδελφὸν Θεόδωρον. εἰ δὲ καὶ ἕτεροι τῶν στασιάζοντων ἀνίστασθαι τοῦ τοιούτου δράματος ἦσαν, λέγειν οὐ φοιήματα. ὅμως δὲ Σκύθην ἀργυράνητον τὴν κλήσιν Δημήτριον αὐτοαρχὸν τοῦ φόνου παρεσκεύασαντο (καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ταύτων ἀναστάτης Ἀσασίος) πρὸς τοῦ στασιάζοντος τὴν τῆς βασιλίδος ἱποχώρησαν θέμενοι, ὡς ἐπεύθεν εὐκαρίας ὁ Σκύθης δευξάμενος κατὰ τὸν τοῦ βασιλέως λαγόναν ἀνέστη τὸ ξίφος ἢ ἐν σιγῇ παρενγῶν ἢ καὶ ἐκπρόχοντι λαβόν καὶ ὁ Δημήτριος φόνον πένον τὸ σιδήριον ἔθηκε (175) καὶ τὴν μεταφόνον δεξιὰν ἠστέρετο. ἀλλὰ τι καὶ οὐκ ἔστιν ἡ Αἰὶν δραματουργεῖ. καὶ γὰρ ἐπεὶ οὐ τοῦ βασιλέως ἢ βασιλῆς ἐκχερίετο, ἀλλὰ συνεπίετο ἡμῶν ἐξ ἡμέρας τοῦ αὐτοκράτορος αὐτὴν ἐπισύρωτος, οἱ μεταφόνου ἐκείνου τὸν ἀνίστατον τοῦ αὐτοκράτορος φέλακα, τὴν βασιλίδι φησὶ, εἴτι ἐμβροσθόνουσαν ὁρόντες, ἐκασκίσαντες πείμονοι τὸν γράφοντες κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἔρασιον σκηνήν (οἱ δὲ ταῦτα βίαντες ἐκδύλοι τέως οὐκ ἦσαν, ὅλοι δὲ ἡ λέξις τὰ φέρονται λοιδωρήματα πᾶσι ἐγγράφα) τὴν αὐτοκράτορος τὴν πρὸς τοῦ ποταμοῦ ἐμβροσθόνουσαν, τῇ δὲ γε Αἰγυπτῶν τὴν πρὸς τὴν Βυζάντιον. ὅπερ καὶ ὁ νόμος τιμωρίας βαρυτάτης κολάζει αὐτὰ μὲν ἀναλίσκων πύρι, τοὺς δὲ ταῦτα τολμῶντας πονηρὰς καθιποβάλλων πα-

ни за царското величие, и нямал свободен език, но не да порицава с безсрамни приказки. Той бил такъв, какъвто Стагирит¹ съветна да бъде диалектиктъ. Като си тръгнал оттам, [императорът] изпращал постоянно писма до дука на флотата Исак и до приближените му, именно Ексазин Дука и Иалеи, да бъдат непрекъснато нащрек и да отблъсват корабите, идващи при Еомунд от Лонгобардия. Когато стигнал до Места, императрицата искала да се върне в столицата, но самодържецът я накарал да продължи пътятъ. Като преминали двамата така вяречената река Еврос, те разположили лагера си при Псылос². Императорът, който бил избягнал едно понушение, за малко щял да се изложи на ново, ако каква божествена ръка не била възпряла убийците да действуват. Защото един човек, който водел частично потеклото си от Ароновици³, макар незаконороден, подбудил бунтовническата партия към убийство [на самодържеца]. Той намесил в тайната и брат си Теодор. Не мога да твърдя дали и други съзаклятници са били съучастници в делото. Както и да е, те спечелили за извършването на убийството един купен роб скит, на име Димитър (господар му бил самият Арон). Те му поставили за задача да наблюдава замияването на императрицата и после, като намери удобен момент, да забие меч си в слабите на императора близо като го издебне където, било тайно през време на съня му. И Димитър, обладаван от желание за убийство, острил меч си и държал готова престъпната си десница. Но и тогава Справедливостта променила нещата. Императрицата не бързала да напусне императора, но ден след ден го следвала, понеже той я задържал. Затова онези убийци, виждайки, че бдителният страж на самодържеца, има пред вид императрицата, се все още бави, се обезсърчили и като напънали фамуса, хвърлили я в шатрата на императора (тези, които я хвърлили, били тогава неизвестни; а думата фамуса означава бележка с разни обиди). Тази фамуса приканвала самодържеца да продължи пътн си, а императрицата да се върне във Византион. Такава фамуса и законът наказва с много строги санкции, като самите тях предава на огън, а тези, които са дразнили да ги съчинит, подлага

¹ Т. е. Аристотел, който бил родом от Стагир. ² Според Любарекит, Ана Комнина, стр. 598, бел. 1302, това не е Енисей, както предполага Leib. Anna Comnena, III, стр. 88. ³ Става дума за правнук на Иван Владислав. Вж. Златарски, История, II, стр. 244.

² Според Любарекит, Ана Комнина, стр. 598, бел. 1302, това не е Енисей, както предполага Leib. Anna Comnena, III, стр. 88. ³ Става дума за правнук на Иван Владислав. Вж. Златарски, История, II, стр. 244.

λαμναϊοκράτες¹ δοτοχοῦντες γὰρ τοῦ σκοποῦ εἰς τὴν
τῶν φαμισιῶν φλοσφίαν κατέλειπον· μετὰ γὰρ τὸ
ἀριστήσαι τὸν αὐτοκράτορα τὸν πολλὸν ἡποχωρή-
σαντων, μόνον δὲ ἐφ' αὐτὸς τυχόντες τοῦ τε Ῥωμα-
νοῦ τοῦ ἐκ Μανιχαίων καὶ Βασιλείου ἱστομίου τοῦ
Ψύλλου καὶ Θεοδώρου τοῦ ἀδελφοῦ Ἀαρὼν ἐξέρχθη
σὺν τῇ φάμουσιν ὑπερχυμένον τῇ τοῦ βασιλέως
κλῆρῃ πολλὴν τὴν κατὰ τῆς βασιλείας περιέχον κα-
ταδρομὴν, ὅταν χάριν συνέπειται ἐφ' βασιλεῖ καὶ μὴ
τάχων πρὸς τὴν βασιλείουσαν ἐπαναστρέφει. τοῦτο
γὰρ ἦν αὐτοῖς τὸ σκοπούμενον, ἄδειαν λάσσαν ἐσχη-
κέναι. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ γινὼς τὸν φήματα καὶ
θυμοῦ πληροῦς ἐφη „ταῦτο ἐγὼ ἢ σὺ“ πρὸς τὴν
βασιλίδαν ἀποκρίσας „ἢ τις τῶν παρόντων ἔρρανε“,
καί ποθεν δὲ οὕτως ἐπεγέγραπτο „ταῦτα ὁ μοναχὸς
ἐφ' ὧν γράφον ἐν σὺ, βασιλεῦ, τὸ πορὸν αὐ γατόδικας,
διὰ δέ με ἐν ἀνείρεος“. Κωνσταντῖνος δὲ τις ἐντο-
μῖος, ἐπὶ τραπέζης παρὰ τοῦ βασιλέως θεωρῶν,
τῇ δὲ βασιλίδι τρηκαῖα ἐπηρείων, περὶ τρίτην
φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔξω τῆς οὐραγῆς ἰσχυόμενος καὶ
τὴν σπηλὴν τελῶν ὑποφύων ἀποδοῦναι τὸς βοδνῶς
„εἰ ἐγὼ σὺ προσελθὼν ἀπαγγέλλας τὰ παρ' ἐμοῦ
βεβουλευμένα (176) ἡπαστα καὶ πάντα δὴ τὰ παρ'
ἐμοῦ μελεόμενα φάμουσα φασίλω, μηδεὶς με μετ'
ἀνθρώπων λογιζέσθω“. ὁ δ' εὐθὺς τὸν ἴδιον οἰκίστην
ἐπέταξε τὸν πορὸντι ὑποφύων ἀναζητῆσαι, καὶ
ὅς ἀπελθὼν καὶ τὸν τοῦ Ἀαρὼν οἰκίστην γεωρίσας
Στρατήγιον αὐτὸν συμπαράλαβὼν ἄγει πρὸς τὸν ἐπὶ
τῆς τραπέζης. καὶ παροχρήμα προσελθὼν ἀπαγγέ-
λει, ὅσαπερ συνέειδεν. οὕτως δὲ συμπαράλαβὼν αὐτὸν
ἀπέλθει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. ἱσχυόμενος δὲ τρη-
καῖα αἱ βασιλίδι. ἑταρῶν δὲ Βασιλείῳ τῷ ἐντο-
μῖῳ κατηγόρειας ἀπαγγέλλει τὰ τοῦ περὶ Στρατήγιου
τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Ἀαρὼν βηθέντα. ὁ δ' εὐθὺς
ἐπελθὼν καὶ αὐτὸν εἰσάγει τὸν Στρατήγιον. ὅς
ἐπειδὴ καθάπερ εἰς ἐρωτήσεις ἐλήλυθεν, ἵπταν τὸ
δράμα τῶν φλόσφων φαμισιῶν, τὸν τοῦ φόνου
ἡγεματοῦργον καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν εἰς σφαγὴν
τοῦ βασιλέως κατεσκευασμένον σαρῶς ἀνεκάλυψε·
„ὁ γὰρ ἐμὸς“ φησι „δραπέτης Ἀαρὼν μετ' ἐτί-
μων, οὗς οὐδὲ ἡ σὴ βασιλεῖα παύσασθαι ἠνέχετο,
κατὰ τῆς οἴης, βασιλεῦ, ζωῆς μελετήσαντες καθ' ἑαυ-
τοὺς φονεῖα Δημήτριον, τὸν ἐμπνεῦν οὐνοῦ δούλον, ἀνδρὶ
Σαῶντι μὲν τὸ γένος, φοιτικώτατον δὲ τὴν γνώ-
μην, τοὺς βραχίονας κατεργόν, πρὸς πᾶν οὐκὼν
τολμηρότατον καὶ τὴν ψυχὴν θρημώδη καὶ ὠρότα-

να ναι-τεжки изтезани. Прочее съзаклятни-
ците, като не постигнали целта си, изпаднали
до положението да се занимават с клевет-
нически фамуси. И тъй, след като самодър-
жецът закусил, когато мнозина от хората
му си били отишли и останали само мани-
хеецът Роман, евнухът Василий Пекл и Тео-
дор, братът на Арон, отново била намерена
фамуса, хвърлена под царското легло, която
съдържала много нападки срещу царицата,
загдето придружавала императора и не бър-
зала да се върне в столицата. С това заго-
ворниците целели да останат в пълна без-
опасност, но самодържецът разбрал кой е
хвърлил [фамусата] и в набдик на гнев ка-
зал: „Това съм хвърлил или аз, или ти —
той кимнал към императрицата, — или ня-
кой от присъстващите.“ Фамусата посела
следния послепнс: „Това написах аз, мона-
хът, когото ти, царю, не познаваш засега,
но ще ме видиш на съз.“ Еднъ евнух, на
име Константин, столник¹ на императора,
останал от баща му, а тогава прислужващ
на императрицата, като стоял по време на
третата нощна стража пред шатрата и четал
обичайната си молитва, чул някой да вика:
„Човек да не съм, ако не ида да съобщя за
всичките ви замисли и за самата фамуса,
която хвърлихте.“ Евнухът заповядал вед-
ната на своя слуга да издирн човека, който
говорел. Последният отишъл и като разбрал,
че това е Ароновият слуга Стратигий, хва-
нал го и го завел при столника. Шом дошъл,
слугата разказал ведната всичко, каклото
знаел, а Константин го взел със себе си и
отишъл при самодържеца. Но по това вре-
ме императорът и императрицата спели. За-
това Константин, като срецнал евнуха Ва-
сий, накарал го да разкрие казаното за
Ароновия човек Стратигий. А Василий влязъл
ведната, като въвел и самия Стратигий, кой-
то, разпитан ведната, разкрил ясно цялата
история около клеветническата фамуса, под-
готвителя на убийството, а също така и ован
човек, който бил отреден за убиването на
императора. „Моят господар Арон — казал
той — заедно с другите съзаклятници, които
не са съвсем испознати и на твоє величество,
царю, като паправиха заговор срещу живота
ти, изпратиха за твой убиец Димитър, мой
съроб, скит по промаход, с пай-кръвожадни
наклонности, силен в ръцете, готов на всяка
най-дръзка постъпка и със зварска и извън-
редно жестока душа. Те му арьчиха дуос-

¹ Страниците не само се грижели за трапезата на императорското семейство, но били и доверени лица.

των τούτων ἕνεος ἐγγυερύσαντες ἡμοῖς παρηγγέ-
λει παραγγέλλαν ταύτην ἀπάνθρωπον, ὡς ἑμὸς
προσβλόντα μετὰ θράσους ἀκωσασθέντος ἐμβάσαι
τοῖς βασιλικοῖς σπλόγγους τὸ ἕξος*. ὁ δὲ βασι-
λεὺς (καὶ γὰρ οὐκ ἦν εὐκολα τοῖς ταπεινοῖς πιστέ-
σαι) „μὴ ἐπὶ τὰ“ εἶπεν „ἀπὸχρεῖαν πρὸς τοὺς
σοῖς δεσπότης καὶ πρὸς τὸν σκαιτοῦ ὑμῶνδουλον
τὴν κατηγορίαν ταύτην συμπλέγεις, ἀλλὰ τάλιθθ
πάντα καὶ ὅσα σύνειδας ἐξορᾷ. εἰ δ' οὐκ καὶ
ἀλ' ἡς ψευδόμενος, οὐκ εἰς καλὴν τὰ τῆς κατηγο-
ρίας σου ἀνατίθεται.“ ἑπεὶ, δὲ ἐκωσμένος ἀλη-
θῆ λέγειν παραδίδωαι πρὸς τὸν ἐκτομῶν Βασιλεῖον,
ἦν τέως τοῖς φθόνοισι χάρις ἐκδοῖν πρὸς αὐ-
τόν. ὁ δὲ παραλαβὼν τοῦτον καὶ ἀπελθὼν (177)
ἰσάγει εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀργίου πάντων κοιμω-
μένων καὶ ἀναλοφόμενος ἐκείθεν πήραν τὸν σιγα-
τωτικὴν μυστὴρ τοιοῦτον γραμμῶν δίδωσι τῷ
Βασιλεῖ. αὐγαζούσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας θεασά-
μενος τὰ τοιαῦτα γράμματα ὁ βασιλεὺς καὶ διαγνοὺς
τὸν κατ' αὐτοῦ μελετώμενον νόμον τὴν μὲν μυστέρα
τοῦ Ἀργίου προείταξε τοῖς τὰ τῶν κοινῶν δεακοῦ-
σαι ἐν τῇ πόλει πεπερασμένην εἰς Χαιροβάνχους,
τὸν δὲ Ἀργίου⁴, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν αἰνέδωλον
στέλλει εἰς Ἀγγίλον ταῦτα τὸν βασιλέα τῆς πόλεως
φειρόσης ἐπὶ πάντε ἡμέρας ἀπειρῶεν (pp. 174, —
178a). — — —

19. *Peregrinorum cum Romanis pugnae variae*

XIII, 4. — — — ἔσπερος τοίνυν ἐξοστισμένον ἢ μὲν Αἰγύπτου ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ὡς πρὸς τὴν βασιλεύουσάν ἐπανέστρεψεν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τῆς πόλεως πορείας εἵχετο καὶ τὴν Διάβολον διὰ τῆς Πελαγονίας καταλαμβάνει ἔνθεν περὶ τοὺς πρόποδας αὐτῶν ἤδη βηθέντων δυσβάτων ἀγραπῶν οὐκων, καὶ καινὴν πάλιν στρατηγίαν κατὰ τῶν βαρβάρων μελετησάμενος δεῖν ἐλαγίστα τοῦ μὲν δημοσίου (185) πόλεμον σχολὴν πατεῖνως καταπραΰνασθαι καὶ ἀρχέμελλον διὰ ταῦτα τὴν μάχην οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ τὰ διαθέσει τέμνη καὶ τὰς ἀνιξοδυνήτους ὁδοὺς μετακίμων ἀμφοῖν τοῖν στρατοπέδοις καταλιπὼν τοὺς εἰστος ἡλίου κατατὰς τῆς ἀντιβολίας μετὰ ἀποπρώτης δυνάμεως καταστήσας τὴν καινὴν ἐκείνην στρατηγίαν ἐμπανήσασα, ὡς μῆτε τοὺς ἔκπην πρὸς τὴν Βαλμοῦντον βροτοὺς προσχωρεῖν δύνασθαι μὴτ' ἐκείθεν πρὸς τοὺς αὐτοὺς αὐτῆς γράμματα φασὶν ἢ προσχωρεῖν διατρέπεσθαι, ἐφ' ᾗ ὡς καὶ πολλὰ καὶ τῆς ἀνάγκης ἐδοῦναι εἶναι. οὔτις γὰρ προσ-

тър меч и му дадоха безчовечната заповед да се приближи с необуздана дързост и в същия момент да забие мечи си в царственото ти сърце." Но императорът, който не бил наклонен да явява на такива приказки, му казал: „Внимавай да не би да измислиш това обвинение поради някаква омраза към господарите си и към съроба си и затова казвай цялата истина и това, което знаеш. Ако бъдеш уловен в лъжа, обвинениата ти няма да ти бъдат за добро." Но понеже настоявал, че говори истината, той бил предаден на еunuха Василий, за да му даде клетвически листа. Стратигий излязъл с Василий и го завел в палатката на Арон, когато всички спели. Той взел оттам една военна чанта, натъпкава с такива писания, и я дал на Василий. Когато вече се събуждало, императорът разгледал тия писания и разбрал за готвеното срещу него убийство. Той заповядал на градските управители да пратят майката на Арон в Хировакхи. Арон**, а брат му Теодор — в Анхиало. Тези неща забавяли императора с пет дни да продължи пътя си. — — — 1

19. Различните сражения на кръстонос- ните с византийците

XIII, 4. — — — И тъй при настъпването на пролетта² императрицата си тръгнала от Солун за столицата, а самодържецът продължил напред и после през Пелагония стигнал в Девол, който град се намира в подножието на планината със споменатите вече непроходими клисури.³ След като измислил един нов начин на войоване срещу варварите, той решил, че трябва патливо да избегне едно открито сражение. Затова не искал да влезе в бой отблизо, но приложил новия начин на войоване, като оставил между двата лагера непристъпните теснини и непроходимите пътувания и наредил по височините всичките си верни хора с достатъчно войска, та по този начин да не могат нито да минават твърде лесно оттук при Боемунд, нито пък от другата страна да идват при тях писма или приветствия, които неща обикновено създават приятелските връзки.

¹ В пропуснатия текст Ана Комнина разказва, че след пристигането си в Солун Александър Комнина се заел да обучава войската от новобранци. Императорът решил да презимуват в Солун. А Боємунд, който бил слезъл на брега, обсадил Дреч, презял Петрула (между Дреч и Елбасан), крепостта Милос взял ризата Девал и войско около Дреч. Той изгорил и далаца си флота, за да не мисли никой за връщане. Превземането на Дреч го определило да стане през пролетта. Във войската му настъпнал глад. Описват се неосвоените обсадни машини и неуспешните опити на Боємунд да превземе града. ² На 1106 г. ³ Вж. кн. IV, гл. 8.

² На 1106 г. ³ Ряз. кн. IV, гл. 8.

* Hb. 1108 f. * P. 88. IV. f. 8.

ελευθερος, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἔμπροσθεν ἄλλῃ γνώμῃ ἀγωνιζόμενος καὶ χροὶ ἀλλοθὲν ἐκστὸν εἰς κινδύνον συνελθὼς. Ἰπποκρεόντιες γάρ τούτῳ οἱ ἐξ ἰπποθίων ἐρχόμενοι >αρετῆος κατ' αὐτοῦ ἐμάχοντο. συνιστήσας δὲ τοῦτο νόμῳς τις Κωνσταντίνος καλούμενος βάλλει αὐτὸν διὰ τὸ δόρατος· καὶ παραχρῆμα ἔπινους κατὰ γῆς ἔκειτο. πίπτοντι δὲ καὶ τῶν σὸν αὐτῷ οὐκ ἴδιαι. ταῦτα μεμαυθὼς ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Καντακουζηνὸν μετεπέμψατο, ὡδιστ' αὐτὸν χαρίζων περὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐγχειρήσεις ἐκαστάστον. ἔφθασε γάρ, ὥς ἔφη, καταλαβεῖν τὸν αὐτοκράτορα εἰς τόπον μεταληθὲς ἀπὸ Λαοδικείας. ἐπὶ δ' ἀναβολῇ τὰ κατὰ τὸν Βαϊρωδῶσαν οὐκ εἶχον, ἀξιόμαχον στρατὸν μετ' αὐτοῦ συνεπέμψαι καὶ τῆς παρεμβολῆς ἔδειπαι προσκείμενον οἷον καὶ πρὸς μάχας ἀγρόντων αὐτόν. ἐφθασὼς δὲ τῇ κλεινοφάνῃ τῇ Ἐγγυθίῳ οὐκ ὀκνησάμενος Πέτραν καὶ αὐτοῦ πον' ἐγκαταλείψας πολλοὺς τε λοιστοὺς καὶ στρατηγικοὺς ἐγχειρήματα ἐφοδιάσας αὐτόν καὶ τὰ λόφον ὑποδύμενος πρὸς Γλαβινίτταν χρηστοῖς ἄλλοις θαρσύνας ἐπέμψαι, ἐκεῖνος δὲ πρὸς Διδβολεὶ ἀναπέστειλεν. ὁ δὲ Καντακουζηνὸς περσπελάσας ἐν τῷ δαδερχεύει πολυχρὴν τιμὴν, τῷ τοῦ Μύλου καλουμένῳ, παρασχῆμα πιντοῖς κατασκευάσας ἐλεπόλεις ἐπολιόμην τὸ πολίτευον. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀναισχύντως τοῖς τέχεσι προσεπέλαζον καὶ οἱ μὲν τοῦ ἐνέοντες εἰς πόλιν ἐνέπιπτον, οἱ δὲ καὶ διὰ τοῦ τέχους εἰς τὰς ἐσπλάξεις θάπτον ἀνέμεσαν, αἰσθόμενοι δ' οἱ πέροντες τοῦ ποταμοῦ, τοῦ εἰσπαῖ καλουμένου Βούση, ἀεζιζόμενοι κελτοὶ ὡς πρὸς τὸ τοῦ Μύλου κασιτέλλον ἔθεον. οἷς θεωσάμε, > αἱ οἱ τοῦ Καντακουζηνοῦ σκοποὶ (βάρβαροι δὲ ἦσαν, ὥς ὁ λόγος εὐδιάσας ἐδήλωσεν) ἐπανατρέχοντες ἀναισχύτως πρὸς αὐτόν καὶ οὐ μυστηριωδῶς περὶ τῶν (191) γονόντων κατήγγελλον, ἀλλὰ πόρρω πον' φανερῶς τὴν τοῦτων ἔφοδον ἔλεγον. ἀκούσαντες δὲ οἱ αἰγυπῶται τὴν τῶν Κελτῶν ἔφοδον, κἄν τῶν τέχων ὑπερέβησαν, κἄν τὰς πόλεις ἐνέπρησαν, κἄν ἐν χερσὶ τοῦτο κατέχοντες ἦσαν ἤδη, ἀλλ' ἐκδειματωθέντες ἑκαστος πρὸς τὸν ἴδιον ἀπέτρεχεν ἵππον· ἔμφοροι δὲ ὄντες καὶ συγχυθέντες τὴν τοῦν θάπτονος θατέρου ἵππον ἐλέβαν. πολλὰ γοῦν ὁ Καντακουζηνὸς ἀγωνισάμενος καὶ πολλὰς ἱπποσίας κατὰ τῶν ἐκδειματωθέντων ποιήσας „ἀνέρες ἔστε“, φωνῶν κατὰ τὸν ποιητὴν „μνησθήσεθαι θούρεδος ἄλλης“, ὡς οὐκ ἔπειθεν, εὐθύως τοῦτον τῆς πλοῆς ἀτήνεργε φάμενος ὡς „οὐ γὰρ τὸς ἐλεπόλεις κατατεῖν τοῖς ἐχθροῖς κατ' ἡμῶν ἄγωνα, ἀλλὰ αὐτὸς εἰς

отпред с целия си разум и с всичката си сила, незабелязано се изложил на опасност. Тези, които идвали отзад, го нападнали силно и започнали сражение с него. С Алиат се сблъскал някакъв граф, по име Контопатан, който го удврил с копие, и той веднага паднал мъртъв на земята. А заедно с него паднали и немалко [войни]. Когато самодържецът се научил за това, извикал Кантакузин, когото познавал като твърде способен човек във военните дела. Повикал от Лаодикия, той успял, както казах,¹ да дойде при самодържеца на същото място. Но понеже работите около Боємунд не вървели отлагане, императорът го изпратил със сила войска напред, като сам излязъл от лагера и го насърчавал за битка. Той дошъл до така наричаната от местните жители клисура Петра, където се спрял, и като дал на Кантакузину много съвети и военни наставления, пожелал му всичко добро и ободрявайки го с щастливи надежди, го изпратил към Главиница, а сам се върнал в Дебол. Кантакузин пък при напредването си се доближил до някакво градче, наричано Милос, и като приготвил всякакви стенобойни машини, веднага го обсадил. Ромеите дръзко се приближили до стените и едни хвърлили огън и подпалили вратите, а други бързо се изкачили по стените на зъберите. А келтите, които били на лагер отзад така наричаната рена Воюса, като се научили за това, се заатекли към кастела Милос. Съгледвачите на Кантакузину (те били барбари, както вече изяснихме в разказа)² ги забелязали и тичешком и в безпорядък се върнали при него. Те не му известили за виденото по някакъв неясен [за другите] начин, но отлапец с викове му казали за тяхното нападение. И войниците, които чули за нападенето на келтите, въпреки че били премисляли стените, че били изгорили вратите и че държали вече в ръцете си кастела, изплашени, всеки един от тях изтичал до коня си. Обхванати обаче от страх и смутени, всеки се качил на чужд кон. И тъй Кантакузин положил големи усилия, като много пъти препускал при уплашените и казвал, както стои у поета: „Бъдете мъже и си спомнете за бойната храброст.“ Но като не могъл да ги склопи, духовито ги подтирал за страха, казвайки им, че не трябва да оставят на враговете стенобойните машини като бойни средства срещу нас, но трябва да се подпаят и така да се отстъп-

¹ В създодет Ана Комнина по-горе не споменава нищо за Кантакузину.

² Това не е било изяснено

αὐτὰς ἐμβαλεῖν κῆρ' ὀφθαλμοῦ ἐδουλομένους ἱστοχωρεῖν*. παρακρήνη τοῖς μύλα προθύμως ἐπάρευν οἱ στρατιῶται τὸ προσεπατόμενον καὶ οὐ τὰς ἐλεπίλους μόρον, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν ποταμὸν Βούρων ἱστάμενα πλοῖα ἐνέπερσαν, ὥς μὴ ἔσθιος οἱ Κελτοὶ διαπερᾶν ἐνθεν ἔχουσιν, αὐτοὺς δὲ ἀναποδοῖς μισθὸν καὶ πεδιάδι τοῖς ἐντοχῶν δεξιόθεν μὲν τὸν καλούμενον Χαρζῶτην ποταμὸν ἐχοῦσιν, ἐξ εὐνοῖμον δὲ ἐλπίδῃ πρὸς τόπον καὶ βαλτούδῃ καὶ συγχρησόμενος τοῖς τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτοῦ πρὸς τὸν χιήκων ἐπέεστο. οἱ δὲ βρῆντες Κελτοὶ παρὰ τῇ χεῖρὶ τοῦ ποταμοῦ γινόμενοι τῶν πλοίων ἤδη προσμπεροθέντων ἀποσχέσαντες τῶν ἐλπίδων κεχηγόντες ἐνέσπερσαν. ὁ δὲ τὸν Βοτρυότου ἀδελφὸς Γύθος τὸ ἐνυβρίτω πνυθόμενος παρ' αὐτῶν ἄλλην ἐτόρπητο καὶ στρατιώτας γενναίους τῶν ἐπ' αὐτὸν δειλόμενος πρὸς Ἰερικὸν καὶ τὰ Κάινιν ἐξέπεμψε. καταλαβόντες οὖν τὰ ἐπὶ τοῦ Κεκαυμένου Μιχαὴλ ἐπρόεστα τέμνη (ἐκείνου γὰρ φύλακα τοῦτον ἐπέστηρεν ὁ αὐτοκράτωρ) καὶ συμάχω τῷ τόπῳ χρησόμενοι καὶ φαρθήσαντες κρείονας ἐνυβρίζοντες κατὰ κράτος. ἡνὲρ γὰρ Κελτοὶ, ἐπὶν ἐν στενωπῷ τοῖς ἐχθροῖς ἐντόχοι, ἀνάθεκτος γίνεται, ὅσοι περ ἐν πεδιάδι λίαν ἐνδύλως (pp. 189₂₀—192₀₇).

XIII, 6. Φαροῦσαντες οὖν ὡς πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν αἰθὺς ἐπιναιρέχονταν. ἐπεὶ δὲ τὸν τόπον, ὡςπερ ἔφθασεν ὁ Καντακουζηνός, ὡς εἰπομεν, τὸν χάρακα πῆξασθαι, μὴ προσβληθῶντα τοῖς ἐνυβρίωντο, δειλόμενος ἀνιβάλλοντο τὴν μάχην. ὁ δὲ αὐτῶν ἀσθενέστερος τῆς ἐφόδου δι' ὅλης νυκτός ἐνυβρίσθη στρατῷ τὴν τοῦ ποταμοῦ περὶαν κατέλαβεν. ἤλιον δὲ τοῦ ὀρίζοντος μῆκος ἀπερὶπύριτος αἰεὶς ἐν ἀπορριπτόμενος καὶ ὅταν ὀπίσθας τὸ στρατόν τε μόνον τῆς παραδείσεως εἴχε χάραν προμετόπισ, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐξ εὐνοῖμου, ὁ δὲ γὰρ Ἄλλανος Ῥωσικής τὸ δεξιὸν διέπε κέρας μετὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν ὁμοχρόνων. τοῖς δὲ Σκώθας προεξέπεμψε κατὰ τῶν Κελτῶν ἐντελλόμενος δι' ἀκροβολισμοῦ ἐπισπᾶσθαι τοὺς καὶ βαλλεῖν μὲν σιγῶς, ἐπεκφύγων δὲ αἰθὺς καὶ παμπυρεδίους γίνεσθαι. καὶ οἱ μὲν προθύμως ἀπήσαν, ἦνσαν δὲ οὐδαμῶς, ἐπεὶπερ οἱ Κελτοὶ συνηλοχίτες οὐδ' ὅλως τῇν παράταξιν ἦλυν, ἀλλὰ βραδεῖ ποδὶ συνεταρμένως λίαν ἦσαν. ὡς δὲ κατὰ τὰ προσήκοντα μέτρα τῆς μάχης ἔμψον τὰ στρατεύματα ἐληλύθεισαν, οἱ μὲν Σκώθαι σάνκτι βέλλων ὀπίσθας ἠδύναντο σφοδρῶς τῇ βίμῃ τῶν Κελτῶν κατ' αὐτῶν ἐκτετασμένον, ἀλλ' ἐτόλμων εὐθὺς τοῖς Κελτοῖς τὰ μετάφωρον. ὡςπερ ἐπαυρῶν οἱ Τοῦρκοι προδυναθέντες προσέβαλον. καὶ οἱδὲ τοῦτων λόγῳ ὅλως παρησθέντες οἱ Κελτοὶ ἐκθυμώσαντο ἐμάχοντο. ὁ δὲ Καντακουζηνός ἡττωμένους ἀπὸ τοῦτον ὄρθη τὸν

ва после в гълен ред. Войнините ведвага и с голема готовност напълнили наредбата и подпалили не само стенобойните машини, но и стоящите по реката Вокса лодки, за да не могат испитите да прескочат с тях. А самият той, като отстъпил малко и се намерил в някакво поле, отдалеко на което била така наярваната река Арзен, а отляпо някакво бластисто и мочурлино място, използвал ги като укрепление и там някъде разположил лагера си. Споменатите пък келти, когато дошли до брега на реката, излягали в надеждите си, понеже лодките били вече изгорени, се върнали разочаровани. Братът обаче на Боемукд Гъдо, като се научил за станалото, насочил се срещу тях по друг път и като отделил от своите подчинени [някои] храбри войници, изпратил ги към Йерихо и Каина. Те достигнали до пазената от Михаил Кекавмен долина (самодържецът го бил поставил за нея пазач) и използвали за своя изгода местността, дръзко и с всички сили нападнали [ромените] и ги обърнали в бягство. Келтът е непобедим, когато връхлети на врагове в тесно място, но е лесно уязвим в равнина.

XIII, 6. Те се одързостили прочее и отново потеглили срещу Кантакузин. Но след като разбрали, че мястото, където Кантакузин, както казахме, бил успял да разположи лагера си, не им благоприветствува, те се уплашили и отложили сражението. Кантакузин пък, като се научил за идването им, преквърлил през нощта цялата си войска откъд реката. Слънцето не се било още показало от хоризонта, когато [Кантакузин], след като се въръжил сам и объръжил цялата войска, заел място пред средата на фронта. Турците били от лизата му страна, а алашът Росмик командувал дясното крило с подчинените му съвародници. [Кантакузин] бил изпратил напред против келтите скитите със заповед да ги предизвикват, като стрелят непрекъснато, но веднага да избягват и отново да нападат. И те на драго сърце тръгвали, но никак не сполучили, тъй като келтите, застанали път до път, изобилно ве разкъсвали строя си, но вървели бавно и много стеснато. А когато двете войски дошли на удобно за сражение разстояние, скитите не могли вече да стрелят, тъй като келтите препуснали със страшна сила против тях, и затова те веднага им обърнали гръб. Желаяйки да им помогнат, [в боя] се хвърляли турците. Но келтите, без да им обръщат изобилно внимание, още по-ожесточено се сражавали. Кантакузин пък, виждайки, че те веднага биват побеждавани, натоварил да води сре-

ἐξουσιοκράτορα Ῥωμανὸν τὸ δεξιὸν ἐπὶ κράτος
μετὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν (*Ἄλινοι δὲ ἦσαν ἄνδρες μαχι-
μώτατοι) τὴν μετὰ τῶν Κελτῶν μάχην ἐπέστρεψεν.
ἀλλὰ καὶ οὗτος προσβάλλων ἀπισθόπους ἐφάνετο
καίπερ ὡς λέων δεινὸς καὶ αὐτὸν βραχύνοντας.
ὥς δὲ καὶ τοῦτον ἤταμένον ὁ Καντακουζηνὸς
ἐθιβάσατο, ἐπιρριπύσας αὐτὸν ὥσπερ ἐξ ὀρηκτοῦ
πυλῶς κατὰ μέτωπον τῆς τῶν Κελτῶν παρατάξεως
ἵεται καὶ εἰς μέση πολλὰ διαλύσας τὸ σιγήτευμα
τρέπει τοὺς Κελτοὺς κατὰ κράτος δαδύς ὅρη πο-
ταμίου τοῦ καλουμένου Μύλου πολλοὺς μὲν τῆς
δεξιέρας τήρης καὶ τῶν μεζόνων ἀνελών, πρὸς δὲ
καὶ τῶν ἐπιφανῶν (193) κομήτην ζωογέσας, τὸν
τε Οὐβὸν * ὀδελφὸν Ῥιχάρδον καλούμενον καὶ τὸν
Κοντοπαγάνου, κρητὴς ἱκέστρεψεν (pp. 193₁—
194₂). — — — ὥς δὲ ὁ μαχημώτατος Βαϊμοῦντος
ἐν στήθεϊ κομῶν τὰ κατ' αὐτὸν ἱσθία ἐκ τε ἠαλῶ-
σης ἐκ τ' ἡπείρου βαλλόμενος, ὡς καὶ τῶν χρεω-
δῶν αὐτῷ ἐπιλαμπόντων ἥδη πάντοθεν ἐξαποροῦμε-
νος, ἰκασθὲν ἀποδιελὼν σιγήτευμα πρὸς τὰς κατὰ
τὸν Ἀδελφὸν καὶ τὴν Ἰερηίαν καὶ τὰ Κάννα δια-
κειμένης πέλεις πέποιθεν ὅπως ἴσασθαι. ἀλλ'
οὐδ' ὁ Καντακουζηνὸς ἡμέλει οὔτε νήδυμος ὕπνος
ἔσχε τὸν ἄνδρα κατὰ τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ ροδρῶς
τὴν Βεροίτην μετὰ ἀξιομάχου σιγῆως ἀνέπαλον
τοῖς Κελτοῖς ἐξέπεμψεν. ἡττῇ μὲν οὖν αὐτοῖς κα-
ταλαβὼν παρατάξας καὶ αὖτις τι πόσιμα τὰς τοῦ
Βαϊμοῦντος καὶς ἐν τῷ ἐπιπύρρῳ πύρρῳ
διεληλύθει ὡς ἥσθεο δὲ ὁ τυραννικώτατος Βαϊ-
μοῦντος τῆς τῶν περφόρετων ἡττης, ὥσπερ μὲν
τοῦ σιγαλέματος ἀποκαλέσας κατέπιεν οὐδαμῶς.
μῶλλον μὲν οὖν καὶ θαρραλέωτερος ἐφάνετο καὶ
ἀποδιελόμενος αὐτὸς περὶ καὶ ἡπείρες πρὸς μί-
χως ἐκθυμωμένους εἰς χιλιάδας ἐξ ἐκπεμμένων κατὰ
τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξαπέστειλεν οὐόμενος αὐτοβοῇ
αἰρήσειν οἷον τῷ Ῥωμανῷ στρατεύματι καὶ αὐτὸν
τὸν Καντακουζηνόν. ἀλλ' ἐκείνος αὐτοῖς δὲ τοῖς
ἐκπεμμένους τὰ Κελτῶν πλῆθη ἔχον μεμαθημένους
τὴν αὐτὴν (194) ἐπέλεον νυκτὶς τὴν σιγαλέω-
σιν ἐπιπύρρῳ καὶ ἀπὸ τῆς τοῖς σιγαλέω-
σιν ἐκπεμμένων ἐκπεμψέν αὐτοῖς κατὰ τὸ περφόρε-
τον. ὥς δ' οἱ Κελτοὶ μενοπαῖοντες παρὰ τῷ χιλι-
βοῶσι τοῦ ποταμοῦ βροχίως μικρὸς ἔνασι κατε-
κλήθησαν, αὐτοῦ πον καταλαβόντες τοῖς μεμ-
νῶσι ἀνὰ τῆς ἡμέρας καὶ παρασχῆμα ἐπαθόμενος
πολλοὺς μὲν ζωογέον ἄγει, πλείονας δὲ κτείνει. οἱ
δὲ γε λοιποὶ ταῖς δυνάμεις τοῦ ποταμοῦ παρασχε-
τες ἀπεπύρρῳ καὶ φεύγοντες λίαν περιέτρεχον
λέοντι. τοὺς μὲν οὖν κόμητας ἑταίρους πρὸς τὸν
ἐκπεμμένους ἐξέπεμψε κατ' αὐτοῖς ἀνέχεσθαι πρὸς
τὸν Τίμορον. ἑσπὸς δὲ οὗτος ἐλευθῆς καὶ δόξατος.

женнето с келтите ексусиократора¹ Рoсман, който командувал дясното крило с тези, които били под негова заповед (този били твърде войнствените алали). Но и той, след като нападнал, отстъпил, макар и да разял срещу тях страшно като лъв. Кантакюзин, след нато видял, че и той бил победен, птурнал се сам като от някакво укрепление, насочил се право срещу келтските редици и като ги разкъсал на много части, обхринал ги в пълно бягство и ги преследвал чак до градчето по име Минос. Той погубил мнозина от простите и от по-знатните, а пленил и някои от знатните графове, брата Ув*, по име Ричард и Контопаган и [после] се върнал нато победител. — — — А твърде войнственият Бoсмунд, като видял, че работите му са в твърде тежко положение, притискан и откъм морето, и откъм сушата и намирайки се рече в затруднено положение, понеже му липсвали необходимите неща, отделил голяма войска и я направил към близките до Авлона, Йерихо и Кашива градове, за да ги пляхкоса всичките. Но и Кантакюзин не стоял безгрижен, нито според поста „сладък съм го ловял“, но бързо направил с голяма войска Веронт, за да противостоя на келтите. Веронт ги нападнал веднага и ги победил, а като някакво допълнение [към победата] на връщане опожарил и унищожил корабите на Бoсмунд. Когато жестокият тиранин Бoсмунд се научил за пораженнето на направените [от него], той не паднал духом, като че ли не бил загубил нито един войник. Напротив, той изглеждал по-дързък и като отбрал отново към 6000 най-храбри в сраженията пехотници и конници, направил ги срещу Кантакюзин, предполагайки, че при първото нападение ще намери засада с ромейската войска и самия Кантакюзин. Но [Кантанузин] се бил научил за настъплението им, понеже имал разузнавачи, които винаги следели келтските пъльища, и горейки от нетърпение да ги нападне на разсъмване, въоръжил напълно себе си и войниците. И когато уморените келти полегнали да си починат за малко край брега на река Воюса, там някъде той ги спарил при първата усмивка на деня, нападнал ги веднага и мнозина пленил, а още повече избил. Останалите пък, въвлечени от водовъртежите на реката, се издавнали, като налетели по този начин от трън на глог. И тъй той направил всички графове по самодържеца, а после се отправил за Тимор². Това място е блатисто и

¹ Ана Комнина нарича така предводителя на аленската войска.

² В басейна на р. Девол. Вж. Златарска.

История, II, стр. 60 и сл.

ἐνόντος τῇ τότε μετὰ Ἰσακίον τοῦ Κοντοστεφάνου θαλασσοκράτορος τυγχάνοντος κατατρέχοντι αὐτῶν τε τὸν Κοντοστεφάνον τοῦ τε Ἰσακίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Εὐφορήτου ὡς καταρχηθεύσαντων τοῦ πορθμοῦ Λογγυβαρίας καὶ ἐξεχρυσμένῳ ἐνίστη πρὸς τὴν ἡμεραν χάριν ἐφορέτης, προσκεκλήμενον τοῖς κατέμισον διὰ καὶ σὺ, βασιλεῦ, τὰς προτομὰς καὶ ἐκδορὰς τῶν Κελτῶν ἐλθὲν χειρὶ καὶ πόδι καὶ μάστιγι ἡγήσῃ, ἀλλὰ τούτων ἀναπεπαισμένων καὶ ἐμπνευσμένων ἐκ περὶ τὴν φυλακὴν (196) τοῦ πορθμοῦ Λογγυβαρίας σχολὴν ἐξ ἀνάγκης οἱ πρὸς τὸν Βαϊμόντον διασπασθέντες καὶ τὰ πρὸς ἑαυτὸν κομίζοντες ἔχουσιν, οἱ γὰρ ἀπὸ Λογγυβαρίας πρὸ μικροῦ πρὸς τὸν Βαϊμόντον τὸν ἀπόπλουον ποιηθέντες τὸν ἐπισπένοντα τοῖς αὐτοῖς ἐπιτηρήσαντες ἄνεμον (καὶ γὰρ νότος μὲν εὐρεῖς εἴδεται τοῖς ἀπὸ Λογγυβαρίας πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν διαπλέουσιν εἶναι, οἱ δὲ γι βορέης ἀνέμω), περὶέσονται τὰς ναῦς τοῖς λαῖκοις τὸν πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπέπλουον τότε ἐθάρρησαν, σφαιρῶς δὲ ὁ νότος ἐπισπένων προσορμίσαντες μὲν εἰς τὸ Δυρράχιον σίφαιώς παρεχόμενοι, πηλαυέοντες δὲ τὴν ἡώρα Δυρραχίου καὶ τὸν Ἀδελφίνα καταλαβεῖν ἠνάγκασε, καί τι δὲ τὰς μικροδόρους δολιχὰς προσορμίσαντες θανάμεις τε πολλὰς ἐξ ἐπείων καὶ περὶων σπασταγόμενοι καὶ τὰ ζωνάρη ἐπὶ πάντα τῇ Βαϊμόντη προσεγρήφοντο, κἀντέθεν παρηγέρας πολλὰς συνεστήσαντο, ὥς ἀρθώτερον ἐκείθεν οἱ Κελτοὶ τὰ πρὸς διείκην ἐμπορεύοντο¹, ὁ δὲ βασιλεὺς θυμῷ πλησθεὶς τὴν Ἰσακίον πολλὰ κατεμύμενον καὶ ἀναλησάμενος, εἰ μὴ διορθώσῃ, ἀνυστάτως ἐξηγορέναι ἀπέπεισε, ἐπεὶ δὲ μὴ ἐὰν κατὰ γνώμην τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐπευρέτο (καὶ γὰρ ἀπαῖς καὶ δις ἐπιχειρήσας τοὺς ἐκείθεν πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν διαπλέοντας ἀπεῖλξε) ἡμέραν τοῦ σκοποῦ μέσον γὰρ τοῦ πορθμοῦ καταλαβάντων, ἐπεὶ τοὺς Κελτοὺς ἐξ οὐρίας πλέοντες εὐρεῖν ἐὰν θ' ἰστίᾳ ἀναπεπαισμένος καὶ σφαιρῶν τὸν ἀπόπλουον ποικυμένους, οὐχ οὐδὲς τι ἦν πρὸς τοὺς Κελτοὺς ἔμμε καὶ τοὺς ἄνεμους ἀπομάχεσθαι κατὰ πρόβον τοῦ πνεύματος ἰσχυμένους οἷον γὰρ τὸν Ἰσακίον ποτὶς διὰ σπασί τῇ βίᾳ πόντον τοῦ πνεύματος καλίνερος ἐβέντο), ἐπὶ ταῖς οἱ ἀποκρίσεις διεκρίτο διακροῦ δέ, διὰ οὐχ ὅλη προσήκει τὸν Ῥωμαίων ἀπὸλον ὁ Κοντοστεφάνος προσέειπε καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν οἱ νότοι ἀπελθόντων εἴδεται τοὺς Κελτοὺς μᾶλλον τὸν πλοῦν παρεχόμενοι, διακρίνας τὴν τῆς Λογγυβαρίας ἡώρα καὶ τὸν Ἰλλυρικὸν καὶ τοὺς παρ' ἑκάτερα (197) διεικμένους καίνας ἀπέπεισε τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐποδείξας ἐν

с таласократора¹ Исак Контостефан. Ландульф обвинявал и Контостефановци — Исак и брат му Стефан, — и Евфорийи, че не охранявали грижливо пролива на Лонгобардия и че поийкога, аа да си почиват, слизали на брега. Той добавил в писмото си още следното: „Макар ти, императоре, да се мъчиш с всички сили и по всякакъв начин да попречиш на набезите и нападенията на келтите, плаващите до Боемунд и доставящите му необходимите неща имат пълна свобода, понеже тези са се отпуснали, а освен това и задремали при лизването на пролива на Лонгобардия. Преди известно време хора от Лонгобардия отплували при Боемунд, като надебеляли благоприятно духащия за тях вятър (южните ветрове са много благоприятни за тези, които отплават от Лонгобардия за Илирик, а северните — обратно). Те издигнали на корабите си платната и се олюбявали да преплуват към Илирик. Силно духащият обаче южняк не им позволил о никой случай да се доближат до Дирахиум, но ги принудил да плуват край брега на Дирахиум и да дойдат в Авлона. Като приближили тежките си кораби там до брега, те свалили голямо количество конници и лекотници и докарали на Боемунд всичко необходимо. После устроили много пазари, за да могат келтите да си закупят оттам и набавили нужното им.“ Императорът, разгневен, укорил силно Исак и като го заплашил [с наказание], ако не се поправи, склонил го да бди бодро. Контостефан обаче не успявал да постигне замисленото. Той няколко пъти се опитвал да попречи на преминаващите оттам в Илирик, но не сполучавал. Когато виждал, че келтите плуват при благоприятен вятър и с пълни платна се носят стремително, той застава в средата на пролива, но бил безсилен да се бори едновременно срещу келтите и срещу на срещните ветрове. Защото, казват, че и Херакъл не [могъл да се бори едновременно] срещу двамина. И тъй силата на вятъра връщала назад Контостефан. При това положение самодържецът се гневял. Но когато разбрал, че Контостефан изплатил римската флота на котва не [там] където трябвало, и поради това южните ветрове му пречели, а на келтите улеснявали повече плаването, той начертал бреговете на Лонгобардия и Илирик и разположилите по двата бряга пристанища и изпратил [чертежа] на Конто-

¹ Буквално „владелец на морето“. Вероятно Ана Комнина нарича така действителски Исак Контостефан, който е бил един дук на флотата. Срв. кн. XII, гл. В.

γραίμασι, καὶ ὅση δέῃ προσορμίσαι τὰς ναῦς καὶ εὖτεν εὐρίον τύχει τοῦ πνεύματος κατὰ τῶν διαπληρομένων Κελτῶν ἐξορμῶν. ἐνέργουσι τε οὖθις τὸν Κοντοστεφανὸν καὶ ἔργον ἄγασθαι ἀνέπεισεν. ἀσκητομένους οἶν ἐπιτὸν ὁ Ἰσαάκος καὶ καταλαβὼν οὐπερ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῷ παρεκλεύετο τὰς ναῦς προσέειπε, καὶ καὶρὸν ἐπιτηρήσας ὅπη νῆα οἱ ἀπὸ Λογγιβαρδίας μετὰ πολλῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν τὸν ἀπὸπλουν ἐκιστύντο, ἀνέστη δαξίον τρικαῦτι ἐπιπλέοντος δέχεται αὐτοὺς τοῦ πορθήσου μέσον καὶ τινα μὲν τῶν Ἀστροικῶν πλοίων πυρκαϊνοῖα πεποίηκε, πλείον δὲ καὶ αὐτὰνδρα τῷ βιθῶν πορέπεμψεν. οὕτως τὰντα μερισθηκώς δ βασιλεὺς, ἀλλὰ πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Λαντοίλφου γραφήντα καὶ αὐτοῦ δουκὸς Διπραχίου ἐγκείμενον ἔχων τὸν νοῦν, ἐτέρου λογιουμῶ τεχνῶς παρακρήμα τὸν ἔδην ἐρηγία Μαρκανὸν τὸν Μαυροκατακαλὸν μεταπεμψάμενος ἐκέλευεν δοῦκα τοῦ στόλου προχωρεῖσθαι, τὰ δὲ τῆς Πετρούλας ἐτέρῃ ἐνυπέστησεν. οὗτος οὖν ἀπελθὼν καὶ κατὰ πᾶσα συνέχισαν εὐθὺς ἐντεχὼν ταῖς ἀπὸ Λογγιβαρδίας πρὸς τὸν Βαϊμουόντιον διαπληρομέναις Ἀστροικαῖς καὶ φορητοῖς ναυὶ κατέειχεν ὑπάρσας πλήρεις πιστοῖον ἐδωδίσαν. καὶ τοῦ λοιποῦ ἄγρυπνος φύλαξ τοῦ ἀνημετῆδ Λογγιβαρδίας καὶ Ἰλλυρικῶν πορθήσου τυγχάντων οὐ συνέχισεν τὸ κυράσθαι τοὺς Κελτοὺς τὸν πρὸς τὸ Διπραχίου ἀπὸπλουν (pp. 196₁—198₂).

XIII, 8. Ὁ δὲ γε αὐτοκράτωρ περὶ τοὺς πορθήσας τῶν κλεισοειῶν καὶ κατὰ τὴν διάβολον αὐλιζόμενος ἀπαίρει μὲν τοὺς προχωρεῖσθαι τῷ Βαϊμουόντιον ὀδόνοντας, ὥσπερ κατεῖχε δὲ πρὸς τοὺς τὰς κλεισοειῶν ιεροῦντας ἐξέπειρεν ἐκδοτῇ ἐποπθήμενος, ἀπόστας εἰς τὴν πεδιάδα Διπραχίου ἐξαποστέλλειν ἀπὸ τοῦ Βαϊμουόντιου καὶ ὁποῖον τὸ τοῦ πολέμου σχῆμα διατυπῶν τοὺς καταχωμένους καὶ ἐν τῷ μάχεσθαι, τὰ πλείστα τε προτρέχει τοῖς ἱπποῖς καὶ αὐθὺς ἀνθροπονοῦσθαι (198) καὶ οὕτω πάλιν καὶ πόλιν ποισόντας διὰ τῆς τοξείας μάχεσθαι, τοὺς δὲ τὰ δόρυτα στέροντας ἐπιστῆναι αὐτῶν βασιλεὺς ποδὶ στείχειν, ἵν' εἴ που γένῃη τοῖς τοξότοις πλέον τοῦ θέοντος πρὸς τὰ ὀπισθεν παρασχεῖναι, δέχονται τοῖς τοῖς, ἅμα δὲ καὶ τὸν εἰς χεῖρας τοῦτον ἵσως ἐλθόντα Κελτῶν πλήτην. ἐπεχρηγνὶ δὲ θαυμάῃ τοῦτον τὰ βέλη παρακλειόμενος μὴ στείδασθαι τοῦτον δόρυ, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἱπποῦ μᾶλλον ἢ τῶν Κελτῶν ἐπιτοξάζεσθαι, τοῦτο μὲν εὐθὺς οἶα ὅσον ἐπὶ τοῖς θυράξι καὶ τοῖς σιδηροῖς χεῖρας ἀνίστασθαι ἥσαν ἢ καὶ παντάπασιν ἱεραικοῖς βέλλειν οὐκ εἰς μάτην καὶ πάντῃ ἀνόητον ὄντο. ὅπλον γὰρ Κελτικὸν χεῖρ ἐστὶ σιδηροῦς κρίκος ἐπὶ κρίκῳ περιεπλεγμένος καὶ τὸ σιδηρεῖον ἀγαθοῦ σιδηροῦ, ὥστε καὶ βίλος ἀλώσασθαι ἱκανὸν καὶ τὸν χροῖτα φυλάσσει τοῖ σιδηρεῖον προσθήκη δὲ τῆς φυλακῆς καὶ ὁπλὶς οὐ περιφερέης, ἀλλὰ θιφείας ἀπὸ

стефан, като в писмото му посочил и къде трябва да закови корабите, и откъде може да се възползува от попътен вятър, когато се пасочва срещу преминаващите келти. От друга страна, той ободрявал Контостефан и го убеждавал да се залови за работа. Исаак се съвзел и като дошъл там, където му бил заповядал самодържецът, заковил корабите. Той издебнал момента, когато тези от Лонгобардия плавали към Илирик с голям товар, пресрецнал ги в средата на пролива, понеже тогава дуhal благоприятен вятър, и някои от пиратските кораби подпалил, а повечето изпратил на дъното заедно с хората. Преди да се научи за това, императорът, не можейки да открие мислите си от писмото на Ландулф и на сакния лук на Дирахиум, променил решението си и като извикал веднага споменатия вече Мариан Маυροκατακαλον, назначил го за лук на флотата, а грижата за Петрула възложил на друг. И тъй Мариан отплавал и по някаква случайност веднага се натъкнал на преминаващите от Лонгобардия за Боемунд пиратски и товарни кораби, пълни с всякакви храни, и ги заловил. И занапред той бил буден страж на пролива между Лонгобардия и Илирик и изобщо не позволявал на келтите да преминават към Дирахиум.

XIII, 8. А самодържецът, който станувал до Девол, в подножието на проходите, възпирал желаниите да преминат на страната на Боемунд и отрупвал тези, които пазели проходите, с град от събошеници, като ги съветвал колко войници да изпратят в Дирахийското поле против Боемунд и какъв стратегически план да изработят отиващите да се сражават. Те в повечето случаи трябвало да нападнат с копийци и веднага да се пръснат. И правейки това често, трябвало да се сражават със стрели. Зад тях трябвало да вървят с бавна крачка тези, които носели копня, та ако на стрелците се наложило да отстъпят към ариергарда повече, отколкото е необходимо, те да ги приемат и същевременно да поразяват келтите, които се доближават до тях. Той им дал достатъчно стрели и им заповядал да не ги пестят изобщо, но да стрелят повече по конете, отколкото по келтите. Императорът знаел, че те са невараними и изобщо неуязвими, що се отнася до ризниците и железните туники, и смятал за безумие да се стреля напразно. А келтското оръжие е желязна ризница, изплетена от халки. И желязото е добродяческото, та може да отблъсва стрелата и да пазн кожата на войника. Допълнение към защитното оръжие е щитът, но не кръгъл,

πλευρῶν αὐξάνοντες καὶ εἰς ὅθι καταλήγον καὶ τῶνδ' ἡρέμα ἐποικιλιζόμενοι. Ἰεῖος δὲ καὶ σάβρον κατὰ τὴν ἔξωθεν ἐπαφάνειαν καὶ ἐπ' ἀμφαλῇ χαλκοχίτων μαρμαίρον, βέλος τοίνυν, κῆν Σκυθικὸν εἶη, κῆν Περσικόν, κῆν ἀπὸ βραχύνων ὑποσφαιῇ γυμνικῶν, ἐκείθεν ἀποκρουσθὲν παλινδρομήσει πρὸς τὴν πέμπτου. διὰ ταῦτα τετὶν ἔμπειρος εἶν, οἶμα, ὁ βουκόλος τῶν Κελτικῶν ὄπλων καὶ τῶν ἡμιτέρον τοξενμῶν ἀφεμένους τῶν ἀνδρῶν τοὺς ἱππεὺς μᾶλλον ἐπιθέσθαι παρεκελεύετο καὶ καταπτεροῦν αὐτοὺς τοὺς τοξέματα παρήγει, ἅμα δὲ καὶ ἴππ τῶν ἱππων ἀποβεβηκότες εὐχέονται γένοιτο. Κελτὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐκ ἀκατάσχετος καὶ κῆν τῆχος διατερεῖται Βαβυλωνίον, ἀποβεβηκὸς δὲ τοῦ ἱππου ἀνίσταται τοὺς ἐθέλοντι γίνεσθαι γινώσκων γὰρ τὸ δεισιφοροῦν τῶν σπερφετιμένων αὐτῷ οὐκ ἤθελε τὰς κλισιάρας ἐπιβῆναι, καίτοι πολλὰ οραθήσων δημοσίᾳ τὴν τοῦ Βαβυλωνίου μάχην αὐτὸς ἀναθέσθαι, καθὰ γε καὶ πάσαι πολλῶνς ἡμῖν ἀκούγῃσι ἦν γὰρ πρὸς τὰς μάχας παντὶς (199) ξίφος γινώσκον, ἄριστος τὴν γνῶμην καὶ παντάπασιν ἀκατάπληκτος ἀλλὰ τὸ συμπεσόντα οὐκ ἀπέτρεπε τοῦ ἐγκυρῆματος θανάτου αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐκπέζοντα, πεπονημένους οὐκ ὁ Βαβυλωνίος ἀπὸ τοῦ ἡπείρου καὶ θαλάσσης (καὶ γὰρ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ οἶον θεοῦ τῶν κατὰ τὴν παιδεία τοῦ Ἰλλυρικοῦ ποταμῶν κατῆστο, κῆν ἄλλῃ γαστρί καὶ γνῶμῃ καὶ συμπαρῇ τοὺς μαχομένους καὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνους ἰδρώτων καὶ πόνοι· μετῴχον, εἰ μὴ πον καὶ πλεονεξία φάιν, ἐρεθίζων πρὸς ρίχας καὶ πολέμους τοὺς κατὰ τὰς ἀρχολογίας τῶν κλισιῶν κατεσθέντας ἡγεμόνας καὶ ὑποσπινόμενους, ἥπως καὶ προσβάλλειν τοὺς Κελτοὺς ὁ δὲ γε Μαριανὸς τοῦ ἀναγματοῦ Λογγιβάρδιος καὶ Ἰλλυρικοῦ ποταμοῦ τὰς κλισίας ἐπιτερεῖν ἀπέτρεπε παντάπασιν τοὺς ἐκείθεν πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν διαπερῶντος, οὐ τῶνδε μνημονόρον δικάδα οὐδὲ μνημονόρον δέκατον τὸ πᾶσαν ξυγχωρῶν πρὸς τὸν Βαβυλωνίον διαπερῶν) καὶ αὐτῶν γούν τῶν διὰ θαλάττης κορυφόμενων προφίλων ἐκλεπόντων αὐτῶν καὶ τῶν διὰ ξηρᾶς ἐκπιπτόντων οὐκ ἐμπιπὼς πολλῇ τὴν πόλεμον ἔδρα προβαίνοντα (ὑπάρκον γὰρ τοῦ χάους χορηγίας χάριν ἐξῆν τις ἢ καὶ πικρὸν συγκομιδῶν ἄλλον ἢ καὶ τοὺς ἱπποὺς εἰς ποτὶν ἐξήλαντον, ἐκείθεντο γούτως οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τοὺς πλείους ἀνέμουν, ὡς κατὰ μικρὸν τὸ αὐτοῦ δαπανήσθαι σφάλευμα) ἡλυσε πρὸς τὸν δόγμα ἀνταρῶν ἀλέξαν τὴν περὶ αἰρήνης ἱερωαῖ. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν εὐγενὴς τῶν τοῦ Βαβυλωνίου κορήτων Γεμελρος ὁ Κλαυδίου ἴδρα τὸ ἅπαν σφάλευμα τῶν Κελτικῶν ἐπὶ τε

а голем ъшт, много широк в началото и заострен долу, отънтрѣ малко вдлъбнат, от външната страна гладък и лъскавъ, блестящ с медния си цвѣтъ. При това положение стрѣла, било скитска или персийска, или пъкъ изпратена от гигантски ръце, ще отскочи и ще полети обратно към изпращача. Затова императорът, като поиявявал, струва ми се, келтското оръжие и нашите стрѣлици, заповядал на войниците си да пренебрегнат хората и по-скоро да нападат конете, като ги проваиват със стрѣли. По този начин и келтите, като слизат от конете, щели да бъдат лесно победими. Като ездач келтът е непобедим и би пробил дори вавилонските стѣни, но става итрачка на всеки, ако слезе от коня. Но понеже познавал коварството на придружаващите го, императорът не пожелал да премине през теснините, макар, както отдавна и често да ми е разправял, да е копял много да завърже с Боемунд решително сражение. Той беше по-остър от всякакъв меч в битките, непоколебим и изобщо неутрапим. Но това, което му се случило, го възпирало от инициативата и страшно потискало духа му. И тъй Боемунд бил притиснат откъм сушата и откъм морето. Защото самодържецът стоял като зрител на това, което се вършело по Илирийското поле, макар и да подпомагал сражаващите се с цялата си душа и ум и да участвувал заедно с тях в мъжите и трудовете им. Човек би казал и нещо повече. Той поощрявал към битки и сражения поставените военачалници по хълмовете на теснините и ги съветвал как да нападнат келтите. От друга страна, Марриан пазел пролива между Лонгобардия и Илирик, отблъсвал напълно желаещите да преминаят оттам към Илирик и не допускал да преплува до Боемунд изобщо нито един кораб с три платна, тежък товарен кораб или двувеселна лодка. Боемунд видял, че войната се води много опитно, понеже започнали да му липсват докарваните по море и доставяните по суша храни (защото ако някой излизал извън лагера, за да донесе храна или други неща, или ако някой извеждал конете на водопой, ромените ги нападали и избивали повечето от тях, така че неговата войска се топяла по малко). Затова Боемунд изпратил пратеници при дука на Дирахкун Алексий и полкѣтал за условията на мира. А когато един благородник от Боемундовите графове, Гелкелм Кларел¹, видял, че цялата келтска войска гние от глад и

¹ Г. е. Велкелм Кларел.

ἡμοῦ καὶ νόσοι (данъ γὰρ πρὸς τοὺς ἐπὶ τῇσι
ἀνθρώποις) διαφθειρόμενον, τὴν ἐκεῖθεν διαπύλιν προ-
γυμναζόμενος μετ' ἱππῶν πεντήκοντα αὐτομαχοῦν
πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὃ δὲ βυσιλεὺς τὸν τοιοῦτον
ὑποδεξάμενος πυνθόμενος τε τὰ κατὰ τὸν Βαϊμον-
τον καὶ τὴν τε ἐπὶ ἡμοῦ τοῦ στρατεύματος πύδαν
βεβακωθεὶς καὶ ὡς ἐν στενῷ κορυφῇ τὰ κατ' αὐτοῖς
ἐληλάκει, αὐτὸν μὲν (200) τῇ τοῦ κυβερνητοῦ
ἐπιτάξει τὴν ἀξιώσασιν πολλὰς δορυφύλας καὶ χί-
ραρον ἀμειψόμενος, μετὰ τὸν δὲ διὰ τῶν τοῦ
Ἀλεξίου γραμματέων, οὗ ὁ Βαϊμοντος τὰ περὶ
ἐξήτης πρὸς αὐτὸν διαπραβεύεται, κατανοῶν δὲ
καὶ τοῖς ἀμφοῖν αὐτὸν δεῖ τι καὶ κατὰ αὐτοῦ δι-
ανοοιόμενος καὶ ὅσαι ὥραι ἐπιστοιμαμένοις δορὺν
καὶ βαλλόμενος μάλλον ὑπὸ τῶν ἐγκολπίων ἢ τῶν
ἀνθρώπων ἐχθροῦν, ἐκεῖ ἐδόκει αὐτῷ μὴ ἐπὶ σέλεον
πρὸς ἐκείτους ἀμφοτέρως χερεὶ μάχεσθαι, τὴν
ἀνάγκην φιλοκυμῶν ποιούμενος, ὥς ποῦ τις ἔφη,
ἔβλεπον ἔργον εἶναι τὴν μετὰ τῶν Κελτῶν ἐξή-
την ἀσπίσασθαι καὶ μὴ τὰς τοῦ Βαϊμοντον ἀνύ-
σασθαι αἰτίαι, ἐπιστρεῖτο δὲ ἐπὶ τὰ προσιόντων
χωρῆσαι δὲ ἦν ἀκωστήν ὁ λόγος ἐνέφηνεν αὐτίαν. δὲ
τοῦτοι αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που προσέμενον ἀντικυ-
βητούμενος πρὸς ἡμῶν τὰ μέρη, τῷ δὲ δευτέρῳ δι-
αρχῶν τοιαῦτα πρὸς τὸν Βαϊμοντον ἐλπεῖν διὰ
κοινοῦ ἐπὶ τῇσι πύλιν, ἀσπίδι πύλιν, ἀσπίδι ἐπὶ
τῇσι πιστεύειν τοῖς σοῖς ὅροις καὶ ῥήμασι. καὶ
εἰ μὴ ὁ τοῦ εὐαγγελίου θεὸς νόμος Χριστιανοῖς
ἅπαντα συγκυροῦν ἀλλήλους παρεκλεῖναι, οὐκ ἔ-
πρὸς τοὺς σοῖς λόγους τὰ ὅσα ἀνέρεθι, βέλτερον δὲ
ὅμως ἀπαύσθαι ἢ προσκαλεῖσθαι θεῷ καὶ θεοῖς
παράβαιναν νόμους, διὰ τοῦτο οὐκ ἀποπέμπο-
μαί σου τὴν ἀΐτησιν· εἰ μὲν οὖν ἐν ἀληθείας τὴν
ἐξήτην καὶ αὐτὸς βοῦλε μυσταχθεὶς τὸ ἀποπινεῖν οὐ-
περ ἐπεχέσθους ἔργον καὶ ἀνέλεστον καὶ οὐδέτι
αἶμα. Χριστιανῶν ἐκκοιμήνοισι χαίρειν ἐθέλεις οὐδ'·
ἐπὶ τῇσι σφῶν πατρίδος οὐδ' ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν,
ἀλλὰ σοῦ γε καὶ μόνου χάριν θελήματος, ἐκεῖ
βραχὺ τὸ ἀναμπαλῆναι ἡμῶν διάστημα ἔστιν· αὐτὸς
παραινέου μετ' ὅσων ἦν βοῦλε, καὶ εἴτε τὰ σφῶν
ἡμῶν θελήματα ἐς καὶ τὴν συμβαίειν, ὥς ἡ σύμ-
φασιν ἔξει τῶν πραγμάτων, εἴτε καὶ μὴ, καὶ αὐτίς,
ὥς εἴρηκα, ἀβλαβῆς ποδὲς τὴν ἰδίαν ἐπιστολήν
παρεμβολῆν· (pp. 198₂₅—201₂₃). — — —

болест (нанстина от небето им била прагена
страшна болест), той, грижейки се за спа-
сението си, преминал с петдесет коня на
страната на самодържеца. Императорът го
приел и като се научил за положението на
Боемунд, за унищожаването на войската му
от глед и че слабдяването им е затруднено,
почел го с титла нобилисим¹ и му се от-
платил с много дарове и блага. А когато се
научил от писмата на [духа] Алексий, че
Боемунд е изпратил при него пратеници за
мирните условия, той взел пред вид, че при-
ближените му винаги замислят против него,
че те много често въстават и че той е на-
падан повече от биваки, отколкото от външ-
ни врагове, и затова решил да не се бие
повече с две ръце срещу двамата врагове и
обръщайки, както би казал някой, затрудне-
нието си в слава, сметнал, че е по-добре да
приеме мира с келтите и да не отблъсва
молбите на Боемунд. Той се боял да на-
предве поради причината, която посочих по-
горе в разказа. Поради това останал там,
изправен срещу двете страни, и заповядал
на дирахийския дук да отговори писмено на
Боемунд така: „Ти много добре знаеш кол-
ко пъти съм бил излъгван, като съм вярвал
на твоите клетви и думи. И ако божестве-
ният евангелски закон не повеляваше на
християните да си продават взаимно вси-
чно, не бих дал ухо на думите ти. Но все
пак по-добре е да бъдеш излъгван, отколкото
да се скарам с бога и да престъпя божните
законо. Затова не отблъсвам искането ти.
И ако ти нанстина желаеш мир, след като
си се отвратил от безбожното и глупаво
дело, за което си се заловил, и не искаш
ниче да се радваш на християнска кръв, про-
лята не заради отечеството ти или заради
християните, но само за твоё удоволствие,
то ела с толкова хора, с колкото искаш,
понеже разстоянието между нас е малко.
И ако съгласуваме желанията си, ще имаме
споразумение, ако ли не — и в този случай,
както е уговорено, ще се върнем невредим
и собствения си лагер.“ — — —²

¹ През тази епоха титлата нобилисим (ювелисисим у Ана Комнина) не била свързана с някаква длъжност. Вж. Bréhier, Les institutions, стр. 139 и сл. Срв. Любарский, Ана Комнина, стр. 338, бел. 799. ² Следва описание на срещата между Алексий Комнин и Боемунд и сключването на договор в Девол (1108 г.). Даден е и текстът на договора, според който Боемунд се признава за васал на византийския император. Боемунд отпътува за Ломбардия и след непълни 6 месеца умира. След това се предават сбирките в Мала Азия.

20. *Expediitio Alexii Comneni in Comanos.
Philippopoli commorans conversioni
haereticorum incumbit*

XIV. 8. Οὕτω ἐντυπὸς εἰς παρεληλῆσθαι καὶ λογοποιουμένην ἀκροῖως εἰδὼς περὶ τῶν Κομάνων διὰ τοῦ Ἰστροῦ διαπερηκόσαν ὑδῶνς ἤδη ἐπανερῆσεως ἐφασιμαίντης ἀρχομένην φθινοπώρον κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἔξεντο τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων καὶ τὰς δυνάμεις ὑπὸς μεταπεμφθέντος καταπέμψαι τούτους εἰς τε Φιλιππούπολιν καὶ εἰς τὴν λεγόμενον Πετριχὴν καὶ Τριάδικαν καὶ εἰς τὸ θέμα τοῦ Νίσου μέχρι καὶ τῆς παλαιᾶς Βουλγαριᾶς ἐπιστάτης πολλὴν τε περὶ τοὺς ἔσπους αὐτῶν ἐνδείκασθαι ἐπαίλειον, ὥστε πόλεις γενοτάς ἐν κερῶν μάχης δύνασθαι φέρον τοὺς ἐπιβάτας, αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐνδοσιεῖσθαι. πόλεις δὲ αὐτῇ περὶ τὴν εἰς Θράκης μεσόγειον, ἑκάστος τῇ πόλει παραρρεῖ πρὸς βορρῆν ἄνεμον πλέοντα· οἷον μὲν γὰρ οἶτος ἀπὸ τῶν περὶ τὸν αὐτὸν τῆς Ῥοδόπης καὶ πολλὰς ποικίλους ἑλικας καὶ κερκὰς παραμείβει τε τὴν Ἀδριανού πολλὰν καὶ ἄλλαν ἐς κατὰ ποταμῶν συνεμβληκότων καὶ περὶ τὴν Αἴνον πόλιν ἐκδιδοῦσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Φίλιππον δὲ οὕτω εἶπαι, ὅς τὸν Μακεδόνα λέγω, τὸν τοῦ Ἀγίντου, ταυτέρου γὰρ ἡ πόλις τοῦ Φιλίππου τοῖτον, ἀλλὰ τὸν Ῥωμαίων Φίλιππον, ὃς ἐπαρρησίας γέγονεν ἐσθῆς καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ οὖμα ἀντιπρόστατος. πολλήν τε δὲ ἦν τὰ πρόβα καὶ πρὸ Φιλίππου Κρητίδης ἐνομαζόμενον, παρ' ἑνὸς δὲ Τυροῦς. ἀλλ' ὅς τε μέγιστος ἐκείνος Φίλιππος εἰς μέγεθος τὴν πόλιν ἔστρας καὶ περιουκλώσας καί τινι τείχει περιβόητον τὴν ἐν Θράκῃ πεποιθὴ πόλιν ἐπαυκά τε κατασκευάσμενος ἐν αὐτῇ μέγιστον καὶ ἄλλαν τὰ κατασκευάσμενα θαύματος ἔργα, ὧν ἕκῃ κατέλαβον καὶ αὐτῇ μετὰ τοῦ ἀποκράτορος ἐπιδεδημενεία τὴν πόλιν κατὰ χρεῖαν ἐνέ. ἡ δὲ πόλις τριχορὸς ἔστιν ἐκείνου λόφου περιζωνυμένην τείχεα μεγάλα καὶ ὑψηλὰ· οὕτω δὲ πρὸς πεδιάδας ἐποικίται καὶ ἐμαλότητος, τόφρος αὐτὴν περιέθετο παρ' ἑξῆς καμένη. καὶ ἦν, ὥς (256) ἔειπε, ποτὲ πόλις ἡ πόλις αὐτῇ μεγάλῃ τε καὶ καλῇ. ἀπ' οὗ δὲ Τυροὶ καὶ Σκίθαι τὴν πόλιν ἐν τοῖς ἀνέκαθεν χρόνοις ἠνδραποθέσαντο, εἰς τότε τοῦ σχήματος ἡ πόλις κατέστη, ἐν ᾧ ἡμεῖς κατεληφότες αὐτὴν ἐπὶ τῶν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς σκέπτων τὴν πόλιν μεγαλόπολιν ὥς ὅπως ἐεκρημάμεθα. ἐδνοῖται δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀσπεῖον ἐπὶ τῇμαί πολλῶν. Ἀρμένιοι τε γὰρ διενε-

20. *Походът на Алексей Комнин против
куманите. Пребивайки в Пловдив,
той заляга за покръпването
на еретиците*

XIV, 8. Не била изминала още една година, и императорът, като чул за ново преминаване на куманите през Истр, излязъл от престолния град в осми нидикт, при започването на есента, през месец ноември.¹ Като събрал всичките си войски, той ги разположил във Филиппопол, в така наречените Петрич² и Триадица и в Нишката тема, чак до крѳийстърското Браничево. Той им заповядал да положат големи грижи за конете си, за да могат, като бъдат охранени, да носят във време на бой конниците. Сам той оставал във Филиппопол. Този град се намира в центъра на Тракия. Откъм ветровития север край града тече Еврос. Тази река извира от върха на Родопите, прави много извивки и крѳволечения, задминава Адрианопол и като се влият в нея много други реки, втича се в морето край град Енос. Когато казвам Филип, аз нямам пред вид македонца, сина на Аминт, защото този град е от времето след Филип, а римския Филип³, който бил едър мъж с изборима физическа сила. Филиппопол е бил в началото малко градче, което преди Филип се наричало Кренида, а от някоя Тримонт. Но този велик Филип го направил най-известен от градовете на Тракия, като го уголемил и оградил със стени. Освен това построил в него твърде голям хиподром и други някои постройки, достойни за удивление, чинито останки видях и самата аз, когато по някаква причина посетих града със самодържеца. Градът е построен на три хълма и всеки хълм е ограден с голяма и висока стена. А където градът се простира към открито поле, там го огражда ров, който минава край Еврос. Както изглежда, този град някога е бил голям и хубав. Но откакто в старо време го завладели таври и скити,⁴ градът получил този вид, в който го намерихме през царуването на моя баща, когато заключихме, че той е бил истинна голям град. Освен това градът страдал и от пребиваването в него на много нечестивци.

¹ Т. е. през 1114 г. Има известно различие между разказа на Ана Комнина и на Зома (XVIII, 26).
² Не е ясно за кое селище става дума — може би се отнася пак за Вачково. Сря. тук стр. 101, бел. 5.

³ Филиппопол е наречен в същност не по името на римския император Филип Араб (244—249), а по името на Филип Македонски. Вж. G. Kazanov, Über die Nuzzen der Stadt Philippopolis, PhW (1901) № 50.

⁴ Вероятно става дума за готите. Любарский, Анна Комнина, стр. 612, бел. 1463, е склонен да приеме мнението на Лавтенико, че става дума за Светославовите руси.

μυνητο τὴν πόλιν ταύτην καὶ οἱ λεγόμενοι Βογρόμιλοι, περὶ οὗν ἑσπερον καὶ αὐτῶν καὶ τῆς ταύτης αἰρήσεως ἐρμήνευεν κατὰ λαῶν, καὶ δὴ καὶ οὐ διανοοῦντο Πανλικάριοι, τῆς Μανχαϊκῆς ἀποστάθμης τευχόμενοι, ἐκ Παύλου καὶ Ἰωάννου, ὡς καὶ τοῦτομα λέγει, γερνημένοι, οἱ τῆς ἀσεβείας τοῦ Μάνεως ἐπισπασμένοι ἄρσιν τοῖς ἀπ' ἐκείνου μεταδεδόκασαν, ἡβουλόμην οὖν τὸ δόγμα τῶν Μανχαίων ἐπιδοθεῖν καὶ οὐκ ἐπιδοθέντος ἀναπύξαι, προσέτι ἀποιδῶσαι τε τὴν ἀνταρσὴν τῶν ἀθεοτάτων δογμάτων ταύτων. ἀλλ' ἦμα μὲν εἶδενα, οὐ πάντ' ἐστὶ καταγέλαστος ἢ τῶν Μανχαίων αἵρεσις, ἦμα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἐπισπασθέντα παρήμι τοῖς κατὰ ταύτην ἑλέγχουσ' καὶ δίλωκε δι' οὗ τοῖς καὶ ἡμετέροις αὐτῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν εἶδα τὸν κατ' ἡμῶν λεγόμενον Παρθέριον ἐν πλείοσι κορυφαίως εἰς ἀσπίδι πολλῇ στυγερῶς ὄντα τῶν Μανχαίων φλέμερον δόγμα ἐπιστημονικῶσαι περὶ τῶν δύο ἀρχῶν ἐπισκευάμενον, εἰ καὶ ἡ μορφήν ταύτην εἰς τὴν Πλάτωνος ἐκείνην ἢ καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀκρατοῦσιν ἀναρτῶνται σενίγειν ἡμεῖς γὰρ μορφήν τιμῶμεν, οὐκ ἢ ἐν πρόσθεν περὶ φέρει. οἷδ' ἐν τῷ τῷ Πλάτωνος προσκρίμεθα τοιοῦτο τὸ πῦρ¹ Ἕλλησι βροχίον καὶ πῦρ² Χαλδαίοις ἀπόβροχον ἐξαγῶσι γὰρ αὐτὸ πολλὰ καὶ ἄλλας ἀρχὰς ἐκασμίους τε καὶ ἐπενομήτους. ἀλλὰ τοῖσι δὴ τοῖς ἀπὸ Μάνεως καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου, τῶν τῆς (257) Καλλοῦσης, ἐχρηστέρας ὄντας τὰς γνώμης καὶ εὐμῶς καὶ μέγας αἵματος διανοητέοντας ὅ ἐν βασιλεῦσι καὶ ἐν βασιλείοις Ἰωάννης ὁ Τζιμισκὴς πολέμῳ νικήσας ἐξιστοροποδισμέως ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐκείθεν ἀπὸ τῶν Χαλδίων καὶ τῶν Ἀρμενικῶν πάντων εἰς τὴν Θράκην μετένευε καὶ τὰ περὶ τὴν Φιδιποπόλιν ἀνέλεσθε κατηράσασεν, ἅμα μὲν τῶν λεγόμενων πόλεων καὶ κρουσίων, ὃ κατεῖχεν κυριεύωντες, ἀπαγαγόν, ἅμα δὲ καὶ φέλας ἐπιστήσας ἀσφαλισμένους τῶν Λαυρεῶν καὶ τῶν διακρουσίων, εἰς ἐπιστήσας ἐπὶ βασιλεῦσι τῇ Θράκῃ ἐπεπόνθει χροῖα ὑπερβαίνοντες γὰρ τὸ τέμνη τοῦ Αἰμου τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου κατένευον. ὁ δ' Αἴμος οὗτος ἄρος ἐστὶ μακρότατον κατὰ νομίμην παράλληλον τῇ Τροάδι κείμενον. ἀρχαῖα μὲν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὸ ἄρος καὶ μακρὸν παραυεῖβον τοῖς κατὰ

В този град се заселили и арменци¹, и така наречените богомили (за тях и за тяхната ерес ние говорим по-късно на подходящо място)², и най-безбожните павликяни, чиято учение е клон от манихейството³, основан от Павел и Йоан, както показва и самото име. Те прегърнали безбожието на Манес и го предали чисто на последователите си. Аз исках да разгледам бегло манихейското учение, да го изложя сбито и освен това да се занимам с оборването на тези най-безбожни учения. Но прескочам доказателствата против тях, защото знам, че манихейската ерес е аз съмня им всички и защото бързам в излагането на историческите факти. А освен това знам, че не само тези, които са на наша страна, но и самият Порфирий, който белее срещу нас, е показвал в много глави⁴ пълната глупост на нецелото учение на манихейците. Там той разсъждава най-мъдро върху двете начала, макар и неговото единично начало да кара читателите да го свързват с единството и единното на Платон. Ние почитаме единното начало, което не означава едно лице, и не приемаме Платоновото единство. То е „невъзможно“ у гърците и „тайното“ у халдеите, от което те извлекат и много други начала във и отвъд света. Но след като оная прочут император Йоан Цимиских победил и заробил последователите на Манес, Павел и Йоан, деца на Калиника, хора жестоки и груби, готови да проливат дори кръв, той ги прехвърлил от Азия, от земите на Халива⁵ и Армениак, в Тракия и ги принудил да се заселят около Фидипопол. По този начин той ги отвел от силно укрепените градове и крепости, които те управлявали самостоятелно, и същевременно ги поставил като най-сигурна стража срещу нахлуващите на скитите⁶, от които тракийските земи страдали непрестанно. Защото скитите прехвърляли дори теснините на Хемус и нахвъртавали в равнините отвъд него. Тази планина Хемус е много голяма и е разположена успоредно на Родопите. Тя започва от Евксинския поят, минава много близо до приголете и продължава чак през

¹ Василий II заселил голяма група арменци в бившите български земи; между тях по всяка вероятност е имало и павликяни, които се свързали със своите едновърни в Тракия. Вж. *Д. Овчаров, The Bogomils, a study in Balkan neomanichaeism*, 1948, стр. 147. Според *Д. Ангелю, Богомилството в България*, II, 1961, стр. 286, под арменци Ана Комнина подразбира монофизитите. ² Вж. по-късно в кн. XV, гл. 8. ³ Манихейската ерес възникнала в средата на III в. Името си получила от основателя на сектата Манес. Павликяните (наречени така по името на Павел и Йоан, сикове на манихейската Калиника) били воспитани на традициите на манихейците. Павликянството проникнало на Балканския полуостров през VIII в. В 972 г. император Цимиских преселил също така павликяни в Тракия. Вж. *Д. Ангелю, Богомилството*, стр. 70 и сл. ⁴ Съчинението на Порфирий, свързано с Ана Комнина философ, не е запазено. ⁵ Халива се намирала на с-в. от Армения, на брега на Черно море. ⁶ Ана Комнина има пред вид може би русите на княз Святослав.

όχλου μέχρις αὐτῶν Ἰλλυρικῶν δόρυς αἶμαι δ',
 ὅτι καὶ διακοπιόμενοι τῇ Ἀδριατικῇ πελάγει πάλιν
 εἰς ἀντίπεραν ἡπειρον ἀνταμβύοντι καὶ μέχρις αὐτῶν
 Ἑσπερίων ὀρεῶν ἀποτελεῖται. ἐκπύρονται δὲ τῶν
 κατωρέων αὐτοῦ πολλὰ καὶ πλεονεχέστατα εἶδη
 νέμειται ἀρκῶν μὲν ὕψων βορειοτέρον καὶ τῶν
 ἑσπερίων, κατωρέων δὲ ἑσπερίων τε ὑψῶν καὶ
 Μακεδόνων. τοῦτον τὸν Αἴμιον διαπερῶντες οἱ νο-
 μίδες Σκῆθαι κατὰ τοὺς ἀνέκαθεν χρόνους, πρὶν
 ἢ τοῦ Ἀλεξίου τὸ δόρυ καὶ οἱ πολλοὶ ἀγῶνες εἰς
 πενταετηρίαν κατένευσαν, πιστοτατὴ τὴν Ῥωμαίων
 ἡγεμονίαν ἐμάχον καὶ μάλιστα τὰς ἐγγυτέρους πό-
 λεις, οἱ ἀντιπάλῃον ἢ πάλαι πολυθρόνου Φιλιπ-
 ποῦπολις, ὃ δὲ Τριμυσις Ἰωάννης τοὺς ἐκ τῆς
 Μανχαίτης αἰρέσεως δορυμάχους ἡμῶν πολεῖμενος
 οὐκ ἐμάχους κατὰ γὰρ τὰ βῆλα ἀεμαμάχους ἐνόμεις τοῖς
 νομοῖς τοῦτοις Σκῆθαις ἀνέστησαν καὶ τὴν ἐντεθῆναι ἀπὸ
 τῶν (258) πλειόνων καταδρομῶν ἀπέκρινεν τὰ τῶν
 πόλεων οἱ μὲντοι Μανχαῖται φῶσαι ὅτις ἐλευθέροι
 καὶ ἀποστολῶνται τῇ εὐδοκίᾳ ἑσταῖον καὶ εἰς τὴν
 γῆν ἀνέκυρσαν, πᾶσα γάρ ἡ Φιλιπποῦπολις πληρὴ
 ἦλθεν ὅτις Μανχαῖται τῶν τε αὐτόθι Χριστιανῶν
 ἐτυγάνοντο καὶ τὰ τοῦτον δορυμάχων μικρὰ φρεστί-
 ζοντες ἢ αὐτῶν τῶν ἀποστολλομένων παρὰ βασιλέως.
 ἡδύσων τοῦτον καὶ τὰ καὶ τῶν Φιλιπποῦπολεως
 πάντα ἦσαν οἰκιστοί. συνεπείβη δὲ καὶ τοῦτοις
 ἕτερος ποταμὸς ὃ τῶν Ἀρμενίων ἐλμυρὸς καὶ ἄλ-
 λος ἀπὸ τῶν βοιωρωπέων περὶ τὴν Ἰακώβον. καὶ
 ἦν, ὥς οὔτε γὰρ φάναι, κινῶν ἀπὸ τῶν μαχόμενων
 καὶ τὰ μὲν δόρυμα διεκρίναν, συνεκρίναντο δὲ
 τοῖς ἀποστολῶν οἱ ἄλλοι τοῖς Μανχαῖταις. ἀλλ' ὅ
 γὰρ πᾶσι ἐμὸς καὶ αὐτοκράτωρ καὶ πρὸς τοῦτους
 τὴν στρατονομίαν ἐπὶ αὐτῷ πολυτιμώτατον ἀπαῖψας τοὺς
 μὲν ἐμὴν συνειλήρη, τοὺς δὲ καὶ μετὰ μάχης
 ἡττητοποδίστατο, υἱὸν δ' αὖ τὸν ἔρρε καὶ ἔτι,
 κατωρὸς ὡς περὶ αὐτοῦ ὅτις καὶ ἀποστολεμώτατος.
 τί γάρ ἂν τις τοῦτον οὐκ ἐπαινεῖται; πότερον οὖν
 περὶ τῆς στρατηγίας ἀμείλιος εἶχε; καὶ μὲν ἀνατο-
 λὴν καὶ δύσιν ἐπλήρωσε τῶν στρατηγημάτων. ἀλλ'
 ὅτι τοῖς λόγους παρὰ φάλλον εἶπται; καὶ μὲν, ὥς
 οὐδέ τις ἄλλος, περὶ τὴν θείαν γραφὴν ἐποιεῖσθαι,
 ὥς καὶ τὴν γλῶσσαν ἀνέβηκε πρὸς τοὺς τῶν αἰ-
 ρετικῶν συμαλονάς, καὶ μόνος οὗτος βῆλα καὶ
 λόγους ἀνέμειξε καὶ τοῖς μὲν βῆλας τοῖς βιολή-
 ρους ἐνίκη, τοῖς δὲ λόγους ἐχειροῦτο τοὺς ἀντιθέους,
 ὥστεν δὴ τότε καὶ κατὰ Μανχαίων ἐξέσπαστο
 ἀποστολικὴν ἀπὸ στρατηγικῆς ἀναδεξιόμενος ἀγωνίαν,

илирийските земни. Дори мисля, че тя, пре-
 кълната от Адриатическо море, се издига
 отново на отсрещния бряг и завършва при
 Херцинийските гори¹. От двете страни на
 склоновете ѝ живеят много и твърде богати
 кароди — на север даки и траки, а на юг
 пак траки и македонци. Скитските номади
 преминавали този Хемус в по-старо време,
 преди копнето на Алексий и многобройните
 му борби да ги разгромят напълно. Те опу-
 стошавали с всичките си военни сили Визан-
 тийската материя, а най-вече по-крайните
 градове, началото на които стоял многоизвест-
 ният някога Филиппопол. А Йоан Цимиски
 направил от противниците ни, манихейските
 еретици, наши съюзници и ги противопоста-
 вил на скитите номади като достойни тех-
 ни противници по оръжие. И оттогава гра-
 довете си отдъхнали от многобройните на-
 шествия. Но манихейте, които по природа
 били независими и непокорни, започнали да
 действуват, както си били свикнали, и да
 се връщат към по-раншия си прав. Целият
 Филиппопол с изключение на малцина бил
 манихейски и те започнали да тиранизират
 местните християни и да им отравят умо-
 тите, като твърде малко или никак не обър-
 щали внимание на императорските пратеници.
 И тъй те се увеличавали и всичко около Фи-
 липпопол станало еретическо. Към тях се влял
 и един горчив поток от арменция и друг —
 от твърде мъжните извори на Якова². И там
 се получило, така да се каже, сборно място
 на всички злини. Догмите им били различни,
 но всички били еднородни с манихейте
 във въстанията. Обаче самодържецът, моят
 баща, като противопоставил и срещу тях
 своя много голям военен опит, едините похор-
 нил без бой, а другите поробил и в сраже-
 ния. И какво ли не извършил и не понесъл
 храбринт мъж в това наистина апостолско
 дело! Защо човек да не го възхвалява? Дали
 защото е бил нехаен във военното ръковод-
 ство? Но той изгнел Источа и Запада с
 военните си подвизи. Или защото не е ценил
 словесността? Но той като никой друг се
 е занимавал с божкето лисание, а да из-
 остри и езика си за борба с еретиците. И
 той единствен съгласувал оръжието със сло-
 вото. И с оръжие победил варварите, а със
 словото — безбожниците. Така че и тогава
 той подготвил срещу манихейте по-скоро
 апостолска, отколкото военна борба. И аз

¹ Различни планински масиви на северната част на европейския материк. Вж. Дуйчев, Проучвания, стр. 154, бел. 2. ² Ана Комнина има пред вид яковитите, които получили името си от Яков Барабай, основател на сектата на монофизитите в Сирия.

καὶ ἔγνω τοῦτον τριακαίδεκα ἐν ἀπόστολον ὁνομασίᾳ. καίτοι πρὸς Κωνσταντῖν τῷ μεγάλῳ τοῦτο τὸ κλέος προσέποιοντο· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἢ σὺν τῷ Κωνσταντῖν τῷ αὐτοκράτορι κεισάδει τοῦτον, ἢ εἴ τις φιλονεικῇ, ἔσται μετὰ γὰρ Κωνσταντῖνον ἀπόστολος ἅμα καὶ βασιλεὺς ὁ ἄλλος¹· ὅς γάρ ἐφθάρην (259) ἀνωχθὲν ἀρχόντες, κατὰ τὴν Φιλιπποῦ γενόμενος διὰ τὸς εὐχόμενους αἰτίας τῶν Κομνένων μέγα ἀνταλαβόμενον ὁδοῦ πάρεργον μέγαν τοῦ ἔργου ἐποιεῖτο τοῖς Μοναχμοῖς τῆς ὁμιλητικῆς μελέτης θεολογίας καὶ τοῦ γλῶττιος ἐκφορῶν δόγμασι. ἀπὸ πρώτης οὖν μέχρι δεύτης [ἐξῆς] ἢ καὶ ἐσπέρας, ἔσται οὐ καὶ δυνάστες ἢ καὶ τρίτης φιλίας τῆς νυκτὸς μεταπεμπόμενος τοῖτους τὴν ἀρθόδομον ἐδίδασκε πίστιν ἐκείλῃων τὸ διανοημένων τῆς αὐτῶν αἰδέσεως. συμπροήσαν δὲ τοῖς τῶν Εὐσεβείων ἢ τῆς Νικαίας παρόδους, διὸ καὶ τοῦ θεοῦ σοφὸς καὶ τὸ θέσθαι, αὐτῶν ἐπὶ ταῖς διαλέξεσι μᾶλλον ἢ οἱ περὶ τὴν στοὰν καὶ ἀκαδημίαν ἐνδοξαίβοντες, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ ἀρχιερατικῶς ἐκκαθιδρυμένος ἑκάστῳ. ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ πρὸ πάντων τὸν ἐμὸν Καίσαρα Νικηφόρον ὁ αὐτοκράτωρ σπαινοῦμενον εἶχε στομάσις τοῦτον ἐν τῶν θείων βιβλίων μελέτῃ. πολλοὶ μὲν οὖν ἐπικαύτα τῶν Μοναχίων μὲν δὲ θαυμάζοντες ὅλους προσηύσαν τοῖς ἱεροῦσιν ἐφομοιοῦμενοι τὰς σφῶν ἡμαρτίας καὶ τοῦ θεοῦ φεισμοῦς ἐπιπυρρῶντες² πολλοὶ δὲ ἦν ἰδεῖν τὸν αὐτὸν ἑκάστῳ Μαμαβίαν ἐκείνους τῆς ἰδίας ἀνεχομένους θεολογίας τοῖσι τε καὶ μαθηταῖς τῶν θεῶν προφέροντας γραφῶν ἐκτείναν λογιζομένους ὁλομένους τὸ σφῶν αὐτῶν κατέπυστον δόγμα. ἀλλὰ τῇ συνεχεῖ τοῦ αὐτοκράτορος ἀμιλῇ καὶ ταῖς συχναῖς παρουσίαις καὶ τοῖσι καὶ πλείους μεθύμενοι τοῦ θεοῦ μετέσχον βεππίσμιος. καὶ γὰρ ἐξ ἀνασκόων ἡλικιῶν ἀπύων ἐς βαθυτάτην νέκτα πολλὰς τὰ τῆς διαλέξεως παρετίετο, καὶ τῆς τοιαύτης ἡλικίας μὴ ὑποτάμενος ὅποιος τὰ πολλὰ διετέλει καὶ ταῦτα ἐν καὶρῳ θέρους ἐν ἱππῶν σκηπῇ διακινεῶν.

XIV, 9. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο καὶ ἡ λογιῇ ἐκείνῃ μετὰ τῶν Μοναχίων συνεκροτέτο ἡμιλλὰ, φθόσος τις ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ τῶν Κομνένων ἀντήγγελλε διαπεράσαν. ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ μελλήσας ὅλους πρὸς τὸν Λόγοντιν ἤλκετο τοῖς (260) περὶ τοῦ στρατοῦ συνηρημένους, καὶ τὴν Βαδίστην

наистина бих го нарекла тринадесети апостол. Макар никои да отдават тази чест на Константин Велики, аз мисля, че Алексий трябва да се нареди наравно със самодържеца Константин, или ако някой оспорва това, той трябва да бъде поставен и като апостол, и като император след Константин. Защото, както вече разказахме по-горе, когато поради споменатите причини бил при Филипопол и куманите не били още тръгнали, той извършил допълнителна работа, по-велика от пряката му задача, като отклонил манихеите от горчивата им вяра и ги въвел в сладкото учение. И тъй той ги извиквал и от сутрин до следобед или до вечерта, а случвало се и до втора или трета нощна стража ги поучавал в истинната вяра, като изобличавал лъжливостта на тяхната ерес. Заедно с императора бил никейският епископ Евстратий¹, мъж нещ в свещените и мирските работи, който се славел в диалектиката повече от тези, които са в Стоята или в Академията, а също така и заемащият тогава архиепископския престол във Филипопол. Но във всичко и преди всичко самодържецът имал в помощ моя мъж, кесаря Никифор, когото бил подготвил в четенето на свещените книги. И тогава много манихеи отивали масово без никакво колебание при свещениците и като изповядвали заблуденията си, приемали светото кръщение. Но тогава можели да се видят и мисозина, които надминавали македонците² в привързаността си към своята ерес. Те изтъквали цитати и свидетелствования от Светото писание, мислейки, че така ще затвърдят презряното си учение. Но и от тях повечето приемали светото кръщение, убедени от постоянните беседи и от непрекъснатите увещания на самодържеца. Защото той продължавал често разговорите си от ранна сутрин до късно през нощта. И като не прекъсвал тези си беседи, той обикновено оставал без обяд, и то като стоял сред лято в изложената си на слънцето шатра.

XIV, 9. Докато ставало това и докато се водела с манихеите тази словесна борба, някакъв човек дошъл откъм Дунава и съобщил, че куманите са преминали [реката]. И императорът, без да се бави изобщо, събрал наличните войници и тръгнал към Дунава. Но като стигнал във Видин и не

¹ Никейски митрополит, близък приятел на Алексий Комнин. Към края на царуването му обаче бил уличен в ерес и лишен от сѣта си. ² Юдейска династия (II—I в. пр. н. е.) Юда, силът на основатели на тази династия, вдигнал въстание против сирийското владичество.

μαυλαβάν και τοις βαρβάρους μη εδωκός (προ-
έφθινον γάρ την του αυτοκράτορος Ελευσιον μετα-
θηκόντες εις τοιαύτω διαπερσῆσαι) παραχρήμα στρα-
τικός γενναίους αποδεδωκότας την των βαρβάρων
επιδικῶσαν επέτρεψεν. οί δε κατόπιν τούτων πατρι-
χηῖα ἤλαυνον τὸν Ἰσχυρον διαπεράσαντες. καὶ ἐπὶ
τοις διώκοντες νυχθημέροις, ἐπὶ τοῖς Κορύμανς
ἐθεόσαντο δι' ὃν ἐπεφύκοντο σχεδὼν τὸν ἑκτοῦ
τοῦ Διουσίβους ῥέοντα ποταμὸν διαπεράσαντες, ἄπ-
μαται πρὸς τὸν αυτοκράτορα ἐπανέστρεψαν. ὁ δὲ
βασιλεὺς ἠρώδη μὲν, ὅτι μὴ κατελήφθησαν παρὰ
τὸν στρατεύματων οἱ βάρβαροι, ὅμως μέντοι καὶ
τοῦτο μέγας νίκης ἠγήσατο, ὅτι ἐξ ἀκοῆς καὶ μό-
νης τοῖς βαρβάρους ἵστασε καὶ ὅτι πολλοὺς τὸν
ἀπὸ τῆς Μανιχαϊκῆς αἵρεσιως εἰς τὴν ἡμετέραν
μετήνευκε πίστιν διπλοὺν στερόμενος τρώπων καὶ
κατὰ βαρβάρων ἀπὸ τῶν ὀπλῶν καὶ κατὰ τὸν
αἵρεσιον ἀπὸ τῶν εὐδαευστάων λόγων. ἐπιστρέ-
ψας τοίνυν καὶ αὖθις εἰς Φιλιπποπόλιν καὶ με-
ρὴν διαστασίας ἑαυτὸν πάλιν ἀγίονων εἴχετο. τὸν
γάρ τοι Κορλέαντα καὶ τὸν Κοόσαν καὶ τὸν ἐπὶ
τοῦτο Φῶλον, ἀνδρες προστάτας τῆς Μανιχαϊκῆς
αἵρεσιως καὶ τὸ μὲν ἄλλα κατὰ τοὺς ἄλλους Μανι-
χαίους, διανοῖς δὲ ἐνστήκη τῇ ἑαυτὸν κακοδοσίᾳ
καὶ πρὸς τὸ πεισθῆναι λόγοις ἀδαιμονότοις, ἐπαρά-
ξαι δὲ τὸ ρεῖος λόγων καὶ κακοσχόλους αὐτὸ ἐκλα-
βεῖν εἰς ὑπερβολὴν εὐμηχάνους, τοῦτους μεταπεμπό-
μενος καθ' ἑκάστην ἐκάστην πρὸς τοὺς τὸν λογικὸν
συνεργάται πόλεμον. καὶ ἦν ἰδεῖν ἄνθρωποι δοκτοῦν,
τοῦ μὲν βασιλέως, ὅπως συνιᾶτεν, καὶ οὐδὲνα
ὑπεραγαυίζομενον, τῶν δ', ὅπως νικήσαν τὴν λε-
γομένην Κадμείαν, διακρίνομενοι. ἑσθῶτι μὲν
γάρ καὶ οἱ τρεῖς διήξαντες ἀλλήλους καθάπερ αὐτὸν
ὀδόντες καὶ τοὺς λόγους τοῦ αυτοκράτορος ἐν νῶ
ἔχοντες διατέμνουν καὶ εἴ τις τὸν Κοόσαν ἐξέφηνεν
ἐνομισις, ἐκείνης ἡ Κορλέαν ἀτελεμνήντο καὶ ἀμυ-
χωῦντος (261) Κορλέομος ὁ Φῶλος αὖθις ἀντε-
ξιστάτο ἢ καὶ πρὸς τοὺς βασιλικὰς προστάτας καὶ
ἐπιστορὸς ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ ἠρείετο καθάπερ μέγιστα
κείμενα ἐπὶ μεγάλους καταλαβάνοντα σώματα. ὁ
δὲ πεισιγαστὴρ τῆς πάσης τοῦτων διελθὼν ὡς ἱπτὸν
ἀράχνης ἐνστάσις ἐπύραυτε μὲν εὐθὺς τῶν ἀνι-
σθάντων τὰ σόματα ὡς δὲ πίπεναι οὐδαιός, τέ-
λος ἀπαρηκὺς πρὸς τὴν τῶν ἀνδρῶν τοῦτων ἡλι-
θιότητα προσέτιναι τοῦτους εἰς τὴν βασιλίδαν πόλιν
ἐσθῶν ἀποκληρωσάμενος αὐτοῖς τὰς περὶ τὸ μέγα
παλάτιον περιδρόμους στοάς. οὐ μὲν ἄθιγος προστάτι-
ων ἦν, εἰ καὶ τοῖτους τοὺς ἀρχιγροὺς λόγους τῷ τέως

намерил варварите, книто, когато се научили
за пражитането на самодържеца, успели да
преминат обратно реката, той веднага отде-
лил смели войници и им заповядал да за-
почнат преследване на варварите. Войниците
преминали Истрия и тръгнали веднага подир
тях. И те ги преследвали три денонощия,
но когато видели, че куманите преминават
със савове една река, течаща откъд Дунава,
върнали се при самодържеца, без да свър-
шат нещо. Императорът се разсърдил, че
войниците не настигнали варварите, но все
пак и това сметнал като частична победа,
защото отблъснал варварите само с мълата
[за идването си] и защото приобщиł към
нашата вяра мнозина от манихейските ере-
тици. Така той спечелил двойна победа: над
варварите — с оръжие, а над еретиците —
с благочестиво слово. След като отново се
върнал във Филиппол и си отпочинал мал-
ко, той се хвърлил отново в борбите. Викал
при себе си Кулеон¹, Кусин и освен тях
Фол, наставници в манихейската ерес, които
някогаш били като другите манихеи, но били
страшни в защитата на своето нечестиво
учение, непоклонни пред словесните доводи
и премного опитни в изопачаването на бо-
жкето слово и в тълкуването му по ерети-
чески, и с тях водел всеки ден словесна
борба. И можело да се наблюдава двойна
борба: едната на императора, който се бо-
рел силно за спасението им, и другата на
манихейците, които се борели упорито, за да
спечелят тъй наречената Кадмона победа².
Те в тримата стоели, точейки си взаимно
като глинани зъбите, и имали за цел да
унищожат доводите на самодържеца. И ако
Кусин изпуснал някой противодовод, поде-
мал го веднага Кулеон, и ако той не успя-
вал, тогава се оплъчвал Фол. Или срещу
императорските доводи и постановки се
нахвърляли един през друг всички, както
големите вълни се настигат от още по-
големии. А самодържецът разкъсвал като
паяжина всичките им противодоводи и бързо
затварял устата на нечестивите. Но понеже
не можал по никакъв начин да ги убеди,
накрая вдигнал ръце пред глупостта на тези
хора и ги изпратил в столицата, като им
определил за жилище портиците около Го-
лемия дворец³. Но макар и да не можал
тогава да плени със слово манихейските во-
даци, той все пак не останал напълно без

¹ Кулеон се казвал и един от предводителите на манихейския (мавниклския) отред във войската на Алек-
сандър Комнин. Вж. кн. IV, гл. 4, и кн. V, гл. 3. ² Кадъм е основателят на Тива. Синовете на Едип (нар. на
Тива) Етеокъл и Полиник загинали и двамата при лаубой. ³ Там бил затворът.

οὐκ ἐθέλουν, ἀλλ' ἡμέτερος ἐκείνης προσήγγε θεῶν
 ὅπου μὲν ἐκατόν, δεκά· δι' καὶ πλείους τῶν ἐκατόν,
 ὥς ἀντιστοιχεῖν τοῖς τε προτεθηραμένοις καὶ
 τοῖς νῦν ἐπὶ τῆς ταύτης γλώττης ἐλευκότες εἰς
 μηδὲς καὶ χυδαῖος ἀνδρῶν πολυκαρδμήτων, καὶ
 τί γὰρ δεῖ λέγειν καὶ διατρέβειν περὶ ὧν ἡ οὐμ-
 πικῶν οὐκονμένη ἐπίσταται καὶ μάστιγες εἶναι καὶ
 ἀνατολὴ καὶ δύσις; πόδες γὰρ ὅλος καὶ χόρος τῆς
 παροδοσιαῖς αἰρέσει κεκατημένους πολυτρόπως
 εἰς τὴν ἡμετέραν ὁρθόδοξον μετέτεκε πλείονι τοῖς
 μὲν τὰ πρῶτα φέροντας μεγάλων ἡξίου δωρεῶν
 καὶ τῶν σπουδαίων τοῖς λογάσι κατέτερε· τοῖς δὲ
 χυδαῖοις συναθροίσας ἔκοντας καὶ δοκὸν σκαπα-
 νεῖς ἦσαν καὶ περὶ ἄλλα καὶ βόας ἡχολόγητο,
 πάντας συνειργὼν ἅμα καὶ τέκτους καὶ γυναιξὶν καὶ
 πόλιν ταύτης δευόμενος ὁρχοῦ που φιλετιπότη-
 λεως καὶ ἀφ' αὐτῆς Εὐρώπῃ τοῦ ποντικῶν ἐκείσε τοῖτους
 μετέβαλεν Ἀλεξιστολὸν τὴν πόλιν κατοικομένης
 ἢ καὶ Νεόκαστρον, ἥ καὶ μᾶλλον ἐπεκράτησεν, ἀπο-
 δασάμενος καὶ τοῖτοις πλείονας ἀρτίους τε καὶ
 ἀνάπηρα καὶ οὐκίους καὶ κτήρη ἀσκήτων. οὐ μὴν
 ἀφῆκεν αὐτοῖς ἀνίσχεσθαι τὰ τῶν δωρεῶν οὐδ' ὥς
 περ (262) Ἀδριανὸς κήτους σήμερον ἀνδραγαθίας
 καὶ αὐτῶν καταργεῖντας, ἀλλὰ καὶ χριστοβοῦλλοις
 λόγοις τὰ πρὸς τοῖτους ἐνεπέδωσε δωρεῶν καὶ οὐκ
 εἰς τοῖτους μένους περιουσιμέτας τὰς χάριτας ἔστη-
 σεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐξ ἐκεί-
 νων ἀποδοσίμοις ἀποτίθη' καὶ τοῖτων διαδογόντων
 αἱ γυναῖκες αὐτῆς τῶν δωροδοκούντων ἀντέχονται.
 οὕτως ἐκείνος ἐξήρτων τὰς χάριτας, καὶ μὲν
 οὕτω λελέχθω τὴν γὰρ πλείω παρήθη, καὶ μὴ τις
 ἐμμεμψέσθω τὴν ἰσορροπία, ὥς δὴθεν δωροδοκοῦ-
 σαν τὴν συγχωρήν. τῶν γὰρ νῦν αὐτῶν μάστιγες
 εἶσι πολλοὶ τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐκ ἂν ψευδο-
 γόρας ὀλοῖμεν. καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ πένθ' ὥς
 ἐχρῆν πεποιημένος ἀπάρας ἐκείθεν εἰς τὴν βασιλίδην
 πόλιν μετεκομίσκει, καὶ πάντες οἱ αὐτοὶ ἀγῶνες καὶ
 διαλέξεις πρὸς τοὺς ἄμωι τῶν Κοιλιόντι τε καὶ
 Κοδοῶν ἐγίνοντο τῇ αὐτοκράτειρα συνεχθεῖς, ἀλλὰ
 τὸν μὲν Κοιλιόντι εἶπεν ὥς σπουδαιότερον, οἷμα,
 καὶ δευόμενον παρὰ πλουθῆσαι λόγους ἀληθείας καὶ
 τῆς ἡμετέρας μνήρας ἀποτίθη' λαβόντων ἡμερότων.
 ὁ δὲ γε Κοδοῶν καὶ ὁ Φώλος ἐξαχρησθέντες
 καὶ βαλλόμενοι μὲν καθάπερ οὐδὲνος τοῖς συχθεῖς
 τοῖς αὐτοκράτορος ὁμιλίαις, ὅμως μέντοι ἐκδήρει
 μένους ἐξεκρίνοντάς τε καὶ οὐκ εἰσγρήνους εἶχον
 πάντες, καὶ διὰ τοῦτο ὥς πέντων Μανικαίων βίλα-
 φησιτάτους καὶ καθαρῶς εἰς λαμπρὰν μελουργίαν
 ἐκινούντας εἰς τὴν οὐκιστὶ λεγομένην Ἐλεφαντινὴν
 σπουδῶν ἐμβάδων καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν ἔκοντα δογμ-
 λῶς χορηγῶν μῆρας καὶς ἐκείτων κακοπραγίας
 ἀφῆκεν ἀποβαρεῖν (pp. 256₁—263₂₈).

лов, в всеки ден спечелвал за бога ту сто-
 ту повече от сто души, така че спечелените
 по-рано и сега от неговото слово биха дали
 много десетки хиляди. Но защо трябва да
 говорим и да се занимаваме с това, което
 целият свят знае и за което са свидетели
 и Изток, и Запад? Той ловко възвърнал
 към нашата православна вяра цели градове
 и области, където били смесени най-различни
 ереси. Високопоставените той удостоивал с
 големи дарения и ги вписвал в избраните
 войски. А всички по-прости и тези, които
 били колачи или се занимавали с ралото и
 добитъка, той събрал заедно с децата и же-
 ните и ги поселил в града, който надигнал
 за тях близо до Филинопол, откъд Еврос.
 Той нарекъл този град Алекснопол или Нео-
 кастрон¹, което име надделяло. И на елви-
 те, и на другите раздал ниви и лозя, къщи
 и недвижими имоти. И той не им оставил
 подарените имоти неосигурени или нато Ад-
 онските градини, които двес цъфтят, а утре
 изчезват, но укрепил отстъпените им даре-
 ния с хрисовул и постановил благодетелната
 да не се отнасят само до тях, но да бъдат
 наследвани и от синовете, и от внуците им.
 А ако такива липсват, подареното да насле-
 дят жените им. Така щедро раздал той
 милостите си. По този въпрос толкова. По-
 вечето подробности са пропуснати [от мен].
 И никой да не обвинява несприятел ми като
 пристрастна, защото има много съвремен-
 ници, свидетели на разказваното, и аз не
 бих могъл да бъда уличен в лъжа. А са-
 молържецът, след като свършил всичко,
 както трябва, адигнал се оттам и се върнал
 в столицата. И той отново започнал постой-
 ните си борби и спорове с прѣвѣржелиците
 на Кулеон и на Кусин. Той спечелил Куле-
 он — като по-разумен, мисли, и като спосо-
 бен да разбере словото на истината — и го
 направил най-кроткото агне от нашето па-
 ство. А Кусин и Фол били разгневени и ма-
 кар и да били удрани от непрекъснатите
 поучения на самодържеца като от желязо,
 те въпреки това останали желязи, дърпали
 се и не му се докорявали. Затова като най-
 здословни от всички манахи и ядно отима-
 ни към лудост, той ги хвърлил в така на-
 речената Елефантинска тъмница² и като им
 предоставил в изобилие всичко нужно, оста-
 вил ги да умрат [там] само от собствените
 си грехове.

¹ Този град не е локализиран и по днес. В. Микос, Произход и значение на имената на някои градове, села, реки, планини и места, София, 1943, стр. 125, го открива в развалините над с. Старосел. ² Тези тъм-
 нита се намирали на територията на Големия шорел. Вж. Janin, Constantinople byzantine, стр. 168.

XV, 1. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ κατὰ τὴν Φιλιπποπόλιν καὶ τοὺς Μανικαίους ἔργα τοῦ αὐτοκράτορος· ἄλλος δ' ἐκείθεν αὐτὸς πύργους ἐξυψέτατο καὶ αὐτοῦ κακοῖν (p. 264₁₋₂). — — —

21. *Alexius Comnenus Bogomilorum haeresim extinguere conatur*

XV, 8. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ ἔτους * διηλευόντος τῆς βασιλείας αὐτοῦ μέγιστον ἐπερείχεται νόσος ἡβρευσθῶν, καὶ τὸ τῆς εὐθείας αἵδος κακόν, μέγιστον πρότερον ἐγκυσιμένον τῇ ἐκκλησίᾳ. διὸ γὰρ δόγματα συνελλέτην κάκιστα καὶ φημιότατα ἐγκυσιμένα τοῖς πύλαι χρόνους, Μανικαίων τε, ὡς ἂν τις εἴποι, δυσείβεια, ἦν καὶ Μασσαλιανῶν βδελυγία, τοιοῦτον δὲ ἴσιν ἐὶ τῶν Βογομίλων δόγμα, ἐκ Μασσαλιανῶν καὶ Μανικαίων συγκείμενον, καὶ ὡς εἴποιεν, ἦν μὲν καὶ τὸς πρὸ τοῦμοῦ πατέρας χρόνους, ἐλάνθανε δὲ δακτύλων γὰρ τὸ Βογομίλων γένος ἀρετῇ (294) ἐπακρόνυσθαι, καὶ τρεῖς μὲν κορυφαίαι οἶκ ἐν Ἰδου βογομιλίζουσαν, κέντυρται δὲ τὸ κακόν ὑπὸ τὸν μαρτύριον καὶ τὸ κακοῦλον, καὶ ἐκινδυνώσκειν ὁ Βογομίλος καὶ μέγα βίαιος σκέπεται καὶ κορυφῶς βαθίζει καὶ ἀποκρύβει τὸ στέμα, τάνδοξ δὲ λίθος ἐστὶν ἀκάθικτος, καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος τοιοῦτον ἦν δυσσώφιστον ὥστερ ὅταν ἐμφωλεύοντι τῇ χειρὶ ἐπαρδῶν ἰσχυρὰ ἀπερρίπτει ὁ ἐμὸς πατήρ, ὡς ὅπως ἐξικαλέσασθαι καὶ ἐξήνεγκεν. Ἀλλά μὲν γὰρ τὸ πολλὸν τῆς τῶν ἐσπερίων καὶ ἐρίων ἀποθέμενος προτίδωκε πρὸς τὸ πεισιμανικώτερον ἑαυτὸν ἐπέτιπεν. ἐν αὐτῇ γὰρ τῶν ἡπαιστῶν ἡμέρᾳ ἐν λόγους διδασκαλίαις τοὺς περὶ λόγον ἐκπονησάντας ἐνέμα, ἐν μάχῃς δὲ καὶ στρατηγίαις τῶν ἐν ὅπλοις θαυμαζομένων ἐπερείχεν. ὡς δὲ ἡ τῶν Βογομίλων ἀπαντοχὴ ἤδη διέσπαρτο πῶμα (Βασίλειος γὰρ τις ρωμαῖος πολυτροπώτατος μετακινήσας τὴν Βογομίλων δοξέειν διώδεκα μὲν ἔχον μισθούς, οὓς καὶ ἀποστόλοις ἰσόμερε, ἀνταφελόμενος δὲ καὶ μισθιγρίας τινάς, γένονα κακοήθει καὶ πυρπόνησα, ἐφύλασσε τὴν κακίαν ἀπαντοχῶς) καὶ πολλὰς ψυχὰς δίκην πύργος ἐπεείληκε τὴ κακίᾳ, οὐκ ἠρείχετο ἡ τοῦ βασιλέως ψυχὴ

XV, 1. Това са делата на самодържеца при Филиппопол и спримо манихеите. Но веднага след това варварите му приготвили друга горчива чаша. — — —

21. *Alexius Comnenus сс опитва да унищожи богомилската ерес*

XV, 8. След това, през течение на⁴² година на царуването му, се надвесил грамаден облак от еретици. Това било нов вид ерес, непозната по-рано на църквата, защото се слели две най-противни и най-долнопробни учения, познати от по-раншните времена — манихейското, така да се каже, нечестие, което наричаме и павликянска ерес,⁴ и масалиянското⁴ безсрамие. Такова е именно богомилското учение, смесица от масалиянство и манихейство. Както нагледно, то е съществувало и във времето преди баща ми,⁵ но тайно. Навистина богомилският род е страшно опитен да се преструва на добродетелен. Човек не би могъл да види между богомилите коса, вчесана по светски; злото се крие под власеница и качулка. А богомилът е мрачен, с лице, покрито до носа, върви наведен и мърмори, но вътрешно е велик неукротим. И баща ми измъкнал и поставил наоткрито това най-отвратително племе, което се наре като змия в дупката си с помощта на тайната си магия. Той веднага изоставил голяма част от грижите си за Изтока и Запада и насочил онанимие то си към духовните работи. Защото той бе във всяко отношение над всички: в проучителните речи той надминаваше тези, които се били отдали на това изкуство, а в битки и във военна тактика превъзхождал тези, от чието военни изкуство се възхищавали. Славата на богомилството се разпространила вече навсякъде. (Никакъв монах Василий⁶, човек много ловък в разпространяване на богомилското нечестие, имал двавадесет ученици, които наричал и апостоли, а бил привлякъл и няколко ученички, жени зловредни и зловредни. Той разпространил злото навсякъде.) И злото като с огън унищожило много души. Затова душата на императора не могла да понесе това и той запознал раз-

¹ По-нататък се описват подробно събитията в Мала Азия, където Алексий воювал победоносно против иконониския султан Сюлейман, т. е. Малек шах II (1107—1116), син на Кийкдаж Арслан I, който се потвал отново да овладее Мала Азия. ² Отбелязаната тук лакуна прави датировката на пролога срещу богомилите неясна. Вж. подробности и литература у Любарский, Анна Комнина, стр. 621, бел. 1555. ³ Вж. тук стр. 136, бел. 3. ⁴ Масалианската ерес се зародила през IV в. в Мала Азия, през IX в. проникнала в България, където оказала влияние върху богомилството. Вж. Д. Ангелов, Богомилството, стр. 80 и сл. ⁵ Богомилството възникнало по времето на цар Петър I (927—967). ⁶ Според Зонара (XVIII, 23) Василий бил лекар и се обличал в монашески дрехи.

тоῦτο καὶ διεκρινή τὰ περὶ τῆς αἰρέσεως. καὶ τινες τῶν Βογομίλων εἰς τὸ ἀνέσπορα ἦγοντο, ἅπαντες δὲ Βασίλειον νυν κατήγγελλον διδάσκαλον καὶ κορυφαῖον προποσίτην τῆς βογομιλικῆς αἰρέσεως. ἐκ τούτων δὲ διβλάσιος τις κατασχεθεὶς, ἐπὶ ἐρωτῶμενος ἀπομολογεῖν οἷκ ἡβούλετο, αὐτὸς παραδοθεὶς τηλικαῦτα τὸν λεγόμενον Βασίλειον ἀπομολόγει καὶ οἷς ἐκεῖνος προσκαρῖσσιτο ὑποσύλους. τοῖνυν τὴν ταύτην ἀναγρήτησιν πολλοὺς ὁ πύλαρχος ἀνέθετο. καὶ ὅτρη ἀναφαίνεται τοῦ Σιτανοῦ ἀρχισαυρόπης Βασίλειος, τὸ ἔνδοξον μοιχρὸς, κατεσκληρὸς τῷ πρῶτον, τὴν ἐπὶ τὴν ψιλὸς, εὐμύκης τὴν ἡλικίαν [πολυεργώτατος μετακαρῖσσιθαι τὴν ἀσέβειαν], καὶ αὐτίκα ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἔνδοξον τὸν ἐθέλων παρασθῆναι πᾶς (295) πειθαρχήσας μετακαλεῖται τὸν ἄνδρα μετ' ὁσίου προσχήματος. καὶ γὰρ καὶ θεῶν ἐπιεσπένοντι αὐτῷ καὶ κατέδρας μετέδωκε καὶ τραπέζης τῆς αὐτῆς καὶ ἐλας τὴν δομὴν τῆς ἄρας πύτῃ καταχάλασε καὶ τὸ ἐνιστρον περιλείρας παντοδαποῖς ἡλείμασι τῇ πυρηνήτῃ τοῦτο κῆται ἀσπείσχει ἐμπεργεῖν καὶ ὅλον τὸ γάσμαρον τῷ μοιχρῷ ταύτῃ καὶ πολλὰ καὶ τὴν κακίαν φέρων ἐνέχει διὰ παντῶν ὑποκαρῖσσιθαι μετῆς αὐτῷ ἐθέλων γενέσθαι, οὐκ αὐτὸς τάχα μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτοῦ διδελφὸς Ἰσαάκιος ὁ σεβαστοκράτωρ, καὶ πάντι τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ὥς ἐκ θεῶν ὁμῆς λογίζεσθαι καὶ ἱεράειν ταύτῃ ἐν πᾶσι, εἰ μόνον τὴν τῆς ψυχῆς αὐτῷ σιωτήσαν πραγματεύουσα ὁ κάκιστος Βασίλειος. „καὶ ἐγὼ μὲν“ φησιν „ὅς πᾶτες τιμώτατε,“ (πράττει γὰρ τοῖς γλαῖκας τοῖς τοῖς βασιλεὺς τὴν κόλωνα, ὥς ἐξεμένους τὸν διαμοναῖν τὴν μελαγχολίαν αὐτοῦ) „ἀγνῶμαι σε τῆς ἀρετῆς ἔνεκα. ἄξιόν [σε] δὲ καιομαθεῖν, τίνα τὰ παρὰ τῆς σῆς τιμωμένης εἰσπράσσειν, ὥς τὰ γε τὸν ἡμετέρων μοναχοῦ φαῖλα καὶ εἰς οὐδεμίαν ἀρετὴν φέρονται“. ὁ δὲ πῖ πρῶτον μὲν ἐσχηματίζετο καὶ τὴν λεοντὴν ὁ κατὰ ἐλπίδων ὅπως ἐκεῖνος ἐρεῖλκεν εἰς αὐτὸν σπασχόθεν καὶ ἀπεπῆδα πρὸς τὰ λεγόμενα, πλὴν ἐκτανύθη τοῖς ἐπείνοις καὶ γὰρ καὶ ὁμοδαιμον ἐποίησε τοῦτον. σερματῶν δ' ἴσα ταῦτα ἐν πᾶσι καὶ συνεδραματοῦργει καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἐξάδειος καὶ σεβαστοκράτωρ. ὁ δὲ τὰ τῆς αἰρέσεως ὁρμημα ἀπῆλκε, καὶ ὁ πρῶτος ὁποῖος; παραπέντομα γὰρ μεταξὺ τὴν τε γυναικῶν ἀπετέλλε καὶ τοῖς βασιλεὺς μετὰ τοῦ βδελύου τοῦτον πᾶσι, ὅπως εἶχε ἐν τῇ ψυχῇ, ἐξεργασμένοι καὶ ἀναφανδὸν λέγοντες. ὁ δὲ γραμματεὺς ἀπεγράφει ἐνδοθεν τοῦ πεισματος τὰ λεγόμενα. καὶ ὁ μὲν λίγρος ἐκεῖνος διδάσκαλος τῷ δοκεῖν ἔγινετο, ἐσχηματίζετο δὲ τὴν μαθητείαν ὁ βασιλεὺς, ἀπεγράφει δὲ τὰ τῆς διδασκαλίας (296) ὁ ἐπιστογραμμεὺς. πάντα δὲ βητὰ τε καὶ ἀρρητὰ ἐπισυνέεικεν ὁ θεοπληγὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ οὐδενὸς ἐφείσαστο θεορρατοῦς ὁρμηματος, ἀλλὰ καὶ τὴν θεολογίαν ἡμῶν παρεβλήσαντο καὶ τὴν οἰκονο-

следванс по тази ерес. В двореца били доведени након богомили. И всички те обявявали за учител в главен водач на богомилската ерес някой си Василий. Между тях бил заловен някой си Дивлатий, който не искал да отговори на въпросите, но като го предали на изтезания, казал името на споменатия Василий и на апостолите, които последният си бил избрал. Самодържецът възложил на мнозина да излрят този човек. И ето открива се главният служител на Сатаната Василий, с монашеско облекло, с изпито лице, без брада, онсок на ръст (много ловък в разпространяването на безбожнето). И самодържецът под благовиден предлог извикал ведната Василий, понеже желал с кротки думи да изтръгне това, което таял. Той станал от трона да го посрещне и го поканил да седне и да сподели с него дори трапезата. Хвърлил му цялата въдица и като набол на кукичката различна стръв, поднесъл я на този невинен кит да я пояде. И давайки цялата отрова на този монах и многолик злодей, той се преструвал по всякакъв начин и настоявал, че иска да му стане ученик, и не само той, но и брат му, севастократорът Исак. (Преструвал се също), че приема всичко, което той казвал, за казано като от божии глас, че ще го слуша във всичко само ако проклетият Василий се погрижи за душата му. „Аз — казал му той, — достопочтени отче (с тези сладки думи той мажел чашата, за да изблъва проклетникът жлъчта си), се възхищавам от тебе поради добродетелта ти. И искам да науча от тебе какво е учението на твой светост, защото това на нашите е почти погрешно и не води към никаква добродетел.“ Отначало Василий, който се покривал изцяло с лъскава кожа, макар и да бил в действителност мавгаре, се преструвал и не давал ухо на говореното, но все пак се възгордъл от похвалите, защото императорът го направил и сътрапезник. На императора помагал и сътрудничел във всичко брат му, севастократорът. И най-после Василий изблъгнал догмите на ереста си. И по какъв начин? Императорите и този безсрамник, който изблъгвал и казал отхрито всичко, което му било на душата, били отделени с една завеса от женското отделение. Отвъд завесата писарят записвал това, което се говорело. И този никаквец станал принидно учител, царят се преструвал на ученик, а писарят записвал учението. И тоя поражен от бога човек не само разказал всичко позволено и непозволено, но и не пропуснал нито един престъпен догмат, а се отнесъл и с презрение към нашето богосло-

πῶς πᾶσαν ἐξήντισσε καὶ τοὺς υἱοὺς, οἰμοί, τοὺς
 ἱεροὺς υἱοὺς δαυμῶων ἀνέδειξε καὶ τὸ τελειώσαντον
 παρ' ἡμῖν σὸν καὶ αἵμα τοῦ πρώτου καὶ ἀρχιερέως
 καὶ θύματος παρὰ πάντων ἐβλήτο καὶ ἐλογίσθη.
 ἀλλὰ τί τὸ ἐπενεῖν; ἀποκριθεὶς τὴν σκηνὴν ὁ βι-
 αλεὺς καὶ ἀνταπετάσσεται ἢ τοῖτο· καὶ τὸ συγκλητικὸν
 αὐτῶν συνέβησαντο καὶ τὸ στρατιωτικὸν συνέβησαντο
 σύνταγμα καὶ ἡ γενοσίου τῆς ἐκκλησίας συνέβη
 προστάχθητο δ' ἄρα τὸ τιμηκώτα τοῦ τῆς βασιλείας
 πόλεως θρόνου ὁ ἐν πατριάρχῳ μακαριώτατος ὁ γραμ-
 ματικός ὁ υἱότος Νικόλαος, καὶ ἀνεγνώσκειτο τὰ
 θεσπυγῆ δόγματα καὶ ὁ ἑσχατὸς ἀδελφότητος, καὶ οὐδὲ
 ὁ τῆς ἐκκλησίας πόλεως ἑσχατὸς ἦν, ἀλλ' αὐτῶν καὶ
 γενοῇ τῇ κεφαλῇ πρὸς ἐκτασιολογίας ἐχώρει καὶ πρὸς
 πῆν καὶ μέσσης καὶ μαζῶν θανάτους ἰσχυροτάτω-
 ξασθα ἐπισχενοίτο, πεπαισκέσθαι γὰρ οἱ πλανώμενοι
 αὐτοὶ βογύμιλοι πάσαν ἀπάντος ἰσχυροῦς τιμησίαν
 ἀγγέλων δῆθεν ἐξαπατῶντων αὐτῆς τῆς τιμησίας.
 ἢ πολλῶν δὲ πάντων αὐτῶν καὶ τὴν ἀσέβειαν ἀνεδείκνυ-
 ντων, καὶ οὗτοι τῆς αὐτοῦ ἀπειρίας αὐτῷ κεκαυνομένηκα-
 ναι, ὁ αὐτὸς ἦν βασιλεὺς, ἀμετακλήτης, βογύμιλος
 γενναίωτος· καὶ τοὺς τιμηκῶν ἀπειλομένης καὶ ἄλλων
 κακούσων ἀνὰ τοῦ δαίμονος ἔλχοντο καὶ τὸν αὐτοῦ
 Σατανῶν ἠγκυλίζετο, ἐμψροουρὸς δὲ γενόμενος καὶ
 πολλῶς πρὸς τοῦ βασιλέως πεμπόμενος καὶ πολ-
 λάκις παρακαλούμενος τὴν ἀσέβειαν ἐξομολογήσθαι
 θρασυῶς εἶχε πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως παρακλήσεις.
 ἀλλὰ τὸ περὶ τοῦτον γενοῦς τέρας μὴ παραδοξάμο-
 νεν, πρὶν ἢ γὰρ τοῦτον ἐπιβλέψαι τὸν βασιλεὺς (297)
 ἀρμυέτορ, μετὰ τὴν τῆς αἰσχύνης ἐξουόρεσεν ἀπὴν
 μὲν τῷ τέως εἰς οὐλόκοον τινὰ κέμενον ἀρχοῦ πον-
 τῶν βασιλικῶν οὐκηνμάτων ἀρτι πρώτως δι' αὐτὸν
 κατασκευασθέντα ἐπίβητο δ' ἦν καὶ οἱ ἀσέβεις οἱ
 ὡς αἰσθῶνς αἰσῶν ἀληθινώτερον καὶ ἡ σέλιση μετὰ
 τῆς αἰσθῶνς τὴν ἐσπέρην ἐκίνην ἐπύρεσεν, τοῦ δὲ
 μοναχοῦ τὴν κέλλαν αἰσθῶντος περὶ μέσας νύκτας
 αὐτομάτως λίθοι χαλαρῶν κατὰ τῆς κέλλης ἐβάλ-
 λοντο χειρὸς μὲν μαρτυρίας βεβαίως τοὺς λίθους
 ἀπὸ τοῦ κενοῦ καταβιβασθέντος ἀνθρώπου τὴν δαυμασθῆ
 τοῦτον ἀββῆν, μέγα δ' ἦν, οἷς ἔκανε, τὸν ἀρτι
 τὸν Σατανῶν δαυμάτων ἐξουομένητων, ἐν θανάτῳ
 ποιούμενων, οὗ δὲ τὰ ^α πρὸς τὸν βασιλέα ἐξουο-
 σστο καὶ διοργῆν κατὰ τῆς πλάνης λαμπρὸν ἐπί-
 γαγε καὶ πάντα μὲν Πατριστασιότης τις καλοῦμενος
 ἀφροσφῆς φίλας εἶναι τοῖς δαυμασθῶνς ἐκείνῳ
 γέγοντος, ὅς μὴ ἴδων ἔχειν προσωμελῆσαι τὴν καὶ τῆς
 αὐτοῦ λίμνης μεταδιδόναι, τὰ φρεκαλῶνται ἐπὶ μ-
 νοντο (ἴδεῖν τε καὶ) ἀκούσαι μὲν τοὺς τῶν βαλλόντι-

* lacunam signavit ed.: intercederunt tunc haec ~~etiam~~
ut origina.

ние и цялото църковно управление, осмал всички божии закони, нарежъл храмовете, о ужас, божните храмове, дяволски и сметнал и определил като лошо нещо това, че почитаме тялото и кръвта на този, който е първият архидерей и първата жертва¹. А после какво станало? Императорът захвърлил маската си и дръпнал завесата: там бил събран целият свиклит, военното съсловие и цялото духовенство. Тогава столичният престол се заемал от благовейшия патриарх господин Николай Граматик². След като богопротивните догми били прочетени, обвинението било неопровержимо. И Василий не се опитал да отрича, но веднага открито пристъпил към защитата и заявил, че е готов да посрещне огън, удари и всякаква смърт. Нащото тези заблудени богомили вярват, че ще повесат без мъки всяко наказание, по-неже ангели щели да ги навлекат от самия огън. И Василий оставал непреклонен като истински Богомил, макар мнозина, вклочително и тези, които се били приобичили към гпбелното му учение, да го худели за нечестивото му учение. Въпреки че го заплашвали с клада и с други беди, той се държал здраво за дявола и прегръщал своя Сатанаил. Той се държал по същия начин и спрямо увещанията на императора, когато бил затворен и бил наричан често при него, който често го увещавал да се отрече от нечестивото си учение. Но да не пропуснем чудото, което се случило с него. Преди императорът да вземе по-строги мерки против Василий, този, след като разкрил нечестивото учение, тръгнал за кърчицката, разположена близо до царските дворци, която била приготвена за него неотдавна. Било вечер, звездите блещукали горе на чистото небе и новородената луна осветлявала нощта вечер. След като монахът влязъл среднощ аз кидията си, внезапно по нея започнали да падат камъни като град, без да ги хвърля нечия ръка и без никой човек да замеря с тях този дяволски абат. Къкто изглежда, причината бил гневът на Сатанаил и дяволите му, които се сърдели, че Василий разкрил пред императора³ [мистерните им] и че е възбудил голямо гонение против ереста. Някой си, по име Парискеиот, който бил определен за пазач на този дяволовски старец, за да не му позволиш да общува с хората и да им предава мръсното си учение, се заклел с най-страшния клетви, че виждал и чул⁴ трясък на пада-

¹ Т. е. Христос. ² Цариградски патриарх (1084—1118). ³ Издателят похвърля от текста *Мъж* и при това положение външото следва да се преведе: „... се заклея с най-стръшния клещ, че чул...”

των λίθων καὶ κατὰ γῆς καὶ κατὰ κεράμιον κρύ-
τους, ἰδεῖν δὲ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπαλλήλους τοὺς
λίθους, μηδὲνα δὲ μηδαμοῦ τῶν βάλλοντα τούτους
ἰσχύσασθαι. συνετελέσθησαν γὰρ τῇ τῶν λίθων φύρῃ
καὶ ομοίως τις ἀθρόος καὶ τὸ ἐπίπεδον ἐκκλόνητο
καὶ τὰ περὶ τὸν ὁροὸν ἐτετράχσαν. ὁ μὲντοι Πα-
ρασκευιώτης, πρὶν μὲν ὑπονοῆσαι τὸ ἔργον δαιμό-
νιον, ἐθάρρα, ὡς ἐκεῖνος ἔφανεν, θάρσῃ δέ, ὅτι οἱ
μὲν λίθοι ἔκρηκτον οἷον εἰπεῖν ἐξωμβαρίζοντο καὶ τὸ
χερόντιον ἐκείνο τὸ ἀρεσιουχρὸν ἐνεδεδέκει τε καὶ
ἐναποκλίματο, εἰς δαίμονας τὸ ἔργον ἀνεγκυ-
κλῶν *¹ οὐκ εἶχεν, ὅ τι καὶ γένοιτο (pp. 294_{pp}—
298_{pp}).

XV, 9. Τὰ μὲν οὖν τοῦ τέρατος τοῦτου ταῦτῃ
ἔχεται ἡβουλόμην δὲ καὶ πῦραν τὴν τῶν Βογομί-
λων διηγήσασθαι αἰρεσὶν ἄλλὰ με καὶ οὐκ αἰδώς,
ὡς ποῦ φύσιν ἢ καλὴν (298). Σαφρὶν, ὅτι συγγρα-
φεὺς ἔργου γυνὴ καὶ τῆς πορεύρας τὸ ἡμάλτατον καὶ
τῶν Ἀλεξίου πρώτιστον βλῆστημα τὰ τε εἰς ἀσπίην
πολλῶν ἐκχόμενα οὐκ ἄξια βούληται μὲν γράψαι,
ἵνα τὸ πλήρες τῆς τῶν Βογομίλων παραστήσῃ αἰρέ-
σεως ἀλλ' ἵνα μὴ τὴν γλῶτταν κολλῶσι τὴν ἔμμενην,
κατέφη καὶ ταῦτα. παραπέμπω δὲ τοὺς βουλομένους
τὴν βίαν αἰρεσὶν τῶν Βογομίλων διαγινώσκειν εἰς τὸ
ὅπως καλούμενον βιβλίον δογματικὴν παρασλῶν εἰς
ἐκκατῆς τοῦμοῦ περὶ τοῦ συντεθέντος. καὶ γὰρ μο-
ναχὸν τινα Ζηροφίτην καλούμενον, γνωστὸν μὲν τῇ
δεσποίνῃ καὶ πρὸς μητρὸς ἐμὴ μίμνην καὶ πᾶσι
τοῖς τοῦ ἱερουκτοῦ κατέλυνον, γραμματικῆς δὲ εἰς
ἄκρον ἐξηλαστός καὶ ῥητορικῆς οἷον ἀμελέτητον ὄντι
καὶ τὸ ὄργμα ὡς οἷον ἄλλος τις ἐπιστάμενος, τοῦ-
τον δ' αὐτοκράτωρ μεταπεμφόμενος ἐπέταξεν ἰσχύσας
εἰς ἀρέσας ἐκδίδωαι ἐκάστην ἰδίαν καὶ ἐφ' ἐκάστη
τὰς τῶν ὁρίων πόλιν ἀντιπροσῆς ἐγγράψασθαι καὶ
αὐτῶν δὴ τῶν Βογομίλων τὴν αἰρεσιν, καθὼς ὁ
ὄσπερ ἐκεῖνος Βασίλειος ἐφηγήσατο ταύτην τὴν
βίβλιν δογματικὴν παρασλῶν δ' αὐτοκράτωρ ὀνό-
μασε μέχρι τοῦ νῦν οὕτως προσεγορεύεται τὸ βιβλίον.
ὁ δὲ λόγος αὐτὸς πρὸς τὴν τοῦ Βασιλείου καθαι-
ρεσιν ἀνατρέχεται. ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ τοὺς ἀπανταχοῦ
γῆς μαθητὰς καὶ σιμύτας τοῦ Βασιλείου μετα-
πεμφόμενος καὶ μάλιστα τοὺς διώδεκα λεγομένους
μαθητὰς ἀπεπεριόριστο καὶ τοῦτον τῆς γνώμης. καὶ
ἦσαν ὅντας μαθηταὶ Βασιλείου, καὶ γὰρ ἐνεβί-
βησε τὸ κακὸν καὶ εἰς οὐκίας μεγίστας καὶ πολλοῦ
πλήθους ἦσαν τὸ δεινόν. καθότι οὖν καταγεγραφέ-
ται περὶ τῶν ἄλλων, τοῦ τε κρησίου καὶ τοῦ χοροῦ,
ἀθροισμένων γὰρ τῶν φασαγιέν-
των Βογομίλων καὶ τῶν μὲν τῆς οὐκίας ἀντιστοι-
-

ците по земята и керемидите камъни и че
бил видял летящите непрекъснато един след
друг камъни, но не забелязал никъде никого,
който да ги хвърля. Падането на камъните
се съпропоядало и от едно силно земетре-
сение. Земята затремерила и покривите за-
сърцали. Параскевиот, преди да разбере, че
това е дяволска работа, разбира се, не губел
кураж, както сам разправял. Но като видял,
че камъните палят, така да се каже, отгоре
и че онова старче, еретикът, било влязло
и си стояло вътре, той разбрал, че това е
дяволска работа, и решил [да бяга], тъй
каквото ще да става.

XV, 9. За чудото толкова. Имаш жела-
ние да наложи и цялата богомилска ерес,
но ме възпира срамът, както казва някъде
хубавата Сафо, защото аз съм писателка
жена, и то най-уважавана от багренородните
и първа от децата на Алексий, а тъй и това,
което се носи от уста на уста, трябва да
се премълчава. Аз исках да пиша, за да из-
ложя цялостно богомилската ерес, но все пак
пропускам това, за да не омърся собствения
си език. А тези, които желаят да се запоз-
наят с цялата богомилска ерес, аз ги пре-
пращам към книгата, наречена Догматично
всеоръжие,¹ съставена по заповед на баща
ми. Самодържецът извикал един монах, по
име Зиганин, познат на императрицата, моя
баба по майчина линия, и на всички духов-
ници, който бил граматик, достигнал до съ-
вършенство, не пренебрегвал риториката и
познавал като никой друг догмите. Той му
заповядал да изложи поотделно всички ереси
и да запише за всяка една опроверженията
на светите отци, а също така и ереста на
самите богомили, както я бил изложил онзи
нечестив Василий. Самодържецът нарекол
тази книга Догматично всеоръжие, който се
нарича и досега така. Нека се върнем отно-
во към погубването на Василий. Самодър-
жецът събрал отсякъде учениците и спо-
движниците на Василий, а най-вече така на-
речените 12 ученици и изпитал и техните
убеждения. Те били явно ученици на Васи-
лий. Злото прониквало и в най-анатия къщи
и страшната напасть заразила голямо множе-
ство хора. Всички еретици — и корифеят,
и хорът — били осъдени на изгаряне. След
като заловените богомили били събрани, един

* Ιακωβου σὶgnavit ed.: Interclidit mētem vel simile quid.

¹ Планото название на книгата на Евтимий Зиганин гласи *Πανόριον τῆς ἀρθόδοξης πίστεως ἢ τῆς ἀληθείας δογματικῆς* (Догматическо всеоръжие на православната вяра или арсенал на догматикъ).

μίναν αἰρέσεως, τὴν δ' ἀπαγορεύσαν παύσαι καὶ πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας ἰσχυρῶς (299) ἀνθιστα- μέναι καὶ τὴν Βογομιλίαν διωκτικῶν αἰρήσεων, ἐπεὶ εἰσέμενος ὁ αὐτοκράτωρ τοῦτος πιστεύει οὕτως εἶχεν, ἵνα μὴ τις πολλὰς Χριστιανὸς τοῖς Βογο- μίλοις ὡς Βογόμιλος ἀναγγεῖται ἢ Βογόμιλος ὡς Χριστιανὸς διαδράσῃ, κοινὸν τὴν τρόπον ἐπι- νοεῖται, δι' οὗ οἱ ἅπτες Χριστιανοὶ ἀποσπαιθῶσι- ται. ἐπὶ τοῦ βασιλικῷ ταύτῳ τῇ μετ' αὐτὴν καθήσο- θήναι πολλοὶ δὲ τρικαῦτα καθῆσαν τῆς τε συγ- γράμματος καὶ τῆς ἱερᾶς συνέθου καὶ τῶν Ναυκραίων αὐτῶν, ὁποῖοι λόγον μετέχον, λογάδες, πόσιον δὲ τῶν τὴν Βογομιλίαν ἐγκαλουμένων αἵρεσιν ἐς τὸ μέσον ἡμῶν παραχθέντων ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῆς ἐπερωτάσθαι ἔτασαν ἐκέλευσεν. ὡς δὲ οἱ μὲν ὁμο- λόγουν Βογόμιλοι εἶναι καὶ τῆς αὐτῶν ἰσχυρῶς ἀν- τεποιῶντο αἰρέσεως, οἱ δὲ παντάπασιν ἀνέγνωσι Χριστιανούς εἰσποὺς ὀνομάζοντες καὶ παρ' ἄλλων ἐλεγχόμενοι σὺν δαμῶς κατεπίθεντο, ἐπαυξήσεως αὐ- τοῖς τὰς ἀφῆς ἐφη „χοὴ τὴν σήμερον δύο καρτί- νους ἀνοφθίγῃ, θατέρῳ δὲ τοῦτων στερῶν ἱμπα- γίρει αὐτῇ γῆ, εἴτα αἵρεσιν δοθῆναι αἶσαν. ἴν' ὅσοις τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστις ἐλαττωθῇ τὴν σήμερον βούλονται, ἀποκαθίσταντες τῶν ἄλλων τῇ τοῦ στερῶς καμίνῳ προσκαυρήσονται, οἱ δὲ τῆς Βογομιλίης αἰρέσεως ἀντεχόμενοι πρὸς θατέρῳ ἐμβλήθησονται. βέλτων γάρ Χριστιανὸς αὐτοὺς ὅπως ἀποθάνειν ἢ ζῶντας ὡς Βογομίλους θάμνω- θαι καὶ τὰς τῶν πολλῶν τέπειν σφαιδρῶσι" ἵπαι- ροῦν καὶ ἡμεῖς [καὶ ἡμεῖς]. ἀπὴ βουλητόν, ἕκαστος χωρεῖτω." ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς βογομίλους ἀποφωγόμενος ὁ βασιλεὺς ἐν οὐρανῷ ἀπέλευσεν. εἰθὺς οὖν παραλαβόντας τοὺς ἀπῆσαν καὶ πλῆ-θος παρεστήκει πᾶσι σφαιδρῶν ἐκασταχοῦ, καμ- νοὶ δὲ τρικαῦτα ἐκπαλασίως κατὰ τὸν μελωδὸν ἀνῆλθοντο εἰς τὸ οὐτῶσι πᾶσι καλούμενον Τζυκα- νοτήρην τὸ πῦρ εἰς οὐρανὸν ἀνῆλθε ὁ στερῶς (300) ἐπὶ θατέρῳ ἵστατο αἵρεσις τοῖς ἐνόχως ἐδίδοτο, ἵπαι ποτ' ἐν βουλητόν ἐλάστω, χωρεῖν, ὡς καυθῇ- σομένων ἀπάτων. εἴτα τὸ ἀφικτον ἐκλίνοντες τοῦ πρῶτου, ὁποῖοι μὲν ἐν αὐτοῖς ὁρθόδοξοι ἦσαν, τῇ τοῦ στερῶς προσκαυρήσαν καμίνῳ ὡς ὅπως μαρτυρήσαντες" οἱ δὲ γὰρ ἀθεοῦται τῆς μοναχᾶς ἀντεχόμενοι αἰρέσεως πρὸς θατέρῳ ἀπέλευσαν, καὶ ἀπῆσαν τοῦτων ἐν ταῖς καμίνῳις ὁμοῦ ἐρρίφθαι μελλόντων, οἱ μὲν παρεστώτες ἔβριστες ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν ἤλθον ὡς καυθρομένον ἦθῃ καὶ τοῦ

се обявявали за привърженици на ереста си, а други се отказвали напълно, възразя- вали силно срещу обвиненията и заплаждали богомилската ерес. Понеже самодържецът не бил склонен да им вярва, той измислил един нов начин да се познаят истинските християни, за да не би да остане някой хри- стиянин между богомилите като богомил или пък някой богомил да се измъкне като християнин. На другия ден той седнал на царския трон. В момента присъствували мно- зина най-видни от синклита, от светия синод и изтъкнати назареи¹, които били запознати с науката. Всички обвинени в богомилска ерес били събрани заедно в средата и само- държецът наредил всеки един да бъде раз- питан отково. И тъй като едни признавали, че са богомили, и държали здраво на своята ерес, а други отказвали това, наричали се християни и не отстъпвали, макар и да били изобличавани от други, той ги погледнал навъсоко и казал: „Днес ще бъдат запалени два огъня, в единия от които трябва да се забие кръст в самата земя. После на всички трябва да се даде право на избор, за да могат тези, които желаят днес да умрат в християнската вара, да се отделят от дру- гите и да пристъпят към огъня на кръста, а тези, които предпочитат богомилската ерес, да бъдат хвърлени в другия. По-добре е те да умрат като истински християни, отколко- то живи да бъдат преследвани като бого- мили и да оскърбяват чувствата на хората. Хайде и вие, всеки от вас да отиде там, където иска." И тъй императорът съобщил това решение на богомилите и призивно при- кълчил. Те веднага били грабнати и откъ- нати, а в топа време се събрало голямо множество от хора, които се стичали отвся- къде. После били запалени седем пъти по- силни според певца² огньовете до местото, наричано Циканестир³. Огънят се надигнал до небесата. На едината клада бил поставен кръст. Понеже всички щели да бъдат изго- рени, на обвинените бил даден избор всеки да отиде, където желае. После, когато ви- дели, че няма навод, тези, които по убежде- ние били православни, пристъпили към огъня с кръста, за да приемат истинско мъчени- чество. А нечестивците, които държали на мръсната си ерес, се отправили към другата клада. И в момента, когато щели да бъдат хвърлени в огньовете заедно, всички при- състващи започнали да жалят християните,

¹ Т. е. монахи. | ² Денарий, III, 19. Constantinoople byzantine, стр. 188—189.

³ Хиподрум в югоизточната част на Големия дворец. Вж. Janin,

βασίλειος πολλὰ κατεπύγχατο ἀγνοούντες τὸ οὐ κοινωμένοιον. ἀλλὰ βασιλική τις πείραξις προκαταλήβοιτο τοῖς δημίους ἐκείνους ἀπείρες τοῦ ἐργασήματος, καὶ οὕτω βεβαίον τὴν τῶν Βυζαντινῶν ὅτιος ὁ αὐτοκρατορ ἐκρηκνύς κατέκλινον τοὺς συνκορραυνομένους Χριστιανοὺς πολλὰ παραίνοντας ἀπέλυσεν, ἐκείνους δὲ πάλιν εἰρηκαῖς εἶχε [διακρίνας] τοὺς ἀποστόλους τοῦ ἀρεβούδης Βασιλείου διακρίνας τὸν ἄλλον· εἴτα καθ' ἑκάστην περιεπόρμενος τοὺς μὲν δι' ἐκείνου ἐδέχοντο πολλὰ πεινιμῶν τῆς νουσαγῆς ἀποσχέσθαι θεοσεβίας, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους λογιάδας τῶς τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας συντάγματος ἐπέσκηψε καθ' ἑκάστην παρρηγομένους ἀναδιδάσκων αὐτοὺς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ παραστῆν ἀποσχέσθαι τῆς βορμηλικῆς αἰρέσεως, καὶ πινε μὲν τοῖσιν μακρίβωλον ἐπὶ τὸ βέλιον καὶ τῆς φρουρῆς ἀπεκλήθησαν, εἰ δὲ τῇ οἰᾷ ἐπαπέθανον αἰεσεῖ ἐν εἰρηκαῖς κατεχόμεναι, τρεπὴς μέντοι καὶ ἁμυρίαν διαμύλῃ τὴν χορηγίαν ἔχοντες (pp. 298₂₈—301₂₆).

XV, 10. Τὸν μέντοι Βασίλειον ὡς ὕψως αἰρεσιώχητον καὶ ἀμαρμέλιον πανίστασαν ἅπαντες τῆς ἱερῆς συνόδου καὶ τῶν Ναυκραίων λογιάδες καὶ αὐτὸς δὴ ὁ τότε πατριάρχης Νικόλαος πρὸς ἀξίον ἔκρανεν, οἷς καὶ ὁ αὐτοκρατορ στήριγμος ἦν, πολλὰ πολλὰ καὶ πρηνολέμενος υἱοῦ καὶ ἀδελφῆ υἱοῦ δεσποτῆς καὶ τῆς αἰρέσεως μὴ ἀρνούμενον, ἔνθεν τοι (301) καὶ αὐκιστὶν μερίστην κατὰ τὸν ἱεροῦ δόγματον ἀνάγκας, βέθους τε ἀρδύματος μέγας καὶ βίβλιον πλήθος, πάντα δένδρα ὑψίστονα καὶ συντεθέντα, ὅσοι ἐδέκον τὴν σύνθεσιν, εἴτα τῆς πυρῆς ἀνασφάσεως ἤρτη μὲν τὸ πλήθος πολλὸ καὶ ἐν τῷ ἐπείκειν τοῦ ἱεροῦ καὶ κατὰ τοὺς βαθμοὺς οὐτέρω παραδοκῶντες πάντες τὸ γενηοόμενον, ἐκ θαλάσσης σταυρὸς ἐπήρτητο καὶ αἵρεσις ἐδίδυτο τῷ ἀρεβού, ἥ' πον τὸ πῦρ πτοηθεὶς καὶ μεταβαλὼν τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν χωρήσας, ἦτο τῆς καμίνου ἐπενεῖστα ἐλετήμενος γέννητα, παρὴν δὲ καὶ τῇ τῶν αἰρετικῶν πλήθος ὁρῶν τὸν κορραυνοῦ Βασιλείου, ὁ δὲ πρὸς διακρίαν ἐπαινήσας καὶ ἀπειλὴν καταφρονητικὴς κατεργάσθη καὶ πορρωτέρω μὲν ἐν τῆς αὐκιστῆς κατεγέλα καὶ ἐτραπύετο λέγων ὁρῶσιν αὐτὸν ἐν μέσσοις πυρὸς ἀγγέλοις πῶς καὶ ὑπέσπασε τὸ λαυτικὸν ἔκλεινο τὸ „πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἔργει πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις“. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πλήθος διακρίαν ἐδέκον μετὰ πυρηνάδας αὐτῶν κατεβίβον τὸ φρεσῶδες ἐκείνο θέαμα

конто щели да бъдат вече изгорени, и се ядосвали много на императора, понеже не знаели намерението му. Но една дарска заповед, която дошла навреме, осуетила делото на палаците. И като добил по този начин сигурни доказателства срещу истинските богомилни, самодържецът освободил наклеветените християни, след като ги съветвал много. А богомилите той затворил отново, като отделил апостоли на нечестивия Василий от останалите. След това той всеки ден извиквал едините и ги изучавал лично и им давал много съвети да се откажат от мръсната си религия, а при другите запоядал да отиват всеки ден набрани мъже от духовното съсловие, които да ги учат на православната вяра и да ги съветват да се откажат от богомилската ерес. И някои от тях се поправили и били освободени от затвора, а други умрели със сполта ерес в затвора, където имали, разбира се, изобилие даже и храна и дрехи.

XV, 10. Всички от светия синод, изтъкнатите назареи и самият тогавашен патриарх Николай намерили, че Василий заслужава да бъде изгорен като истински еретик и като изобщо неразкайващ се. Към тях се присъединил и самодържецът, който, след като много често разговарял с Василий, установил, че той е лош човек и не желае да се откаже от ереста. След това, разбира се, заповядал да занаят на киподрума много голяма клада. Била изкопана извънредно голяма яма и голямото количество дърва от писоци и наредени дърветата приличало на планина. След като кладата била запалена, голямо множество хора започнали постепенно да се стичат в арената на киподрума и по стъпалата и всички очаквали това което щало да се случи. На другата страна бил забит кръст и на нечестивеца бил даден избор, ако някак се уплаши от кладата и промени мнението си, да отиде при кръста, за да бъде след това освободен от огъня. Присъществувала и гъзната еретици, които медали пожда си Василий. А той се отнесъл презрително към всяко наказание и заплашване и когато бил оо-далеч от кладата, надсмял се и предрекъл, че ангели ще го грабнат от огъня. После тихо започнал да пее оняи Давидов псалм: „До тебе не ще се доближи. Ти ще го видиш само с очите си.“¹ Но след като множеството се разделило и му дало възможност да види свободно страхотното зрелище на кладата, тогава този дързък човек, из-

¹ Псал., XC, 7—8.

της πυρκαϊᾶς (καὶ γὰρ ἐκ πολλοῦ δικαιοῦματος βυθάνετο τοῦ πυρός καὶ ἐκταρομένην τὴν φλόγα ἐόρα καὶ βροντῶσαν οἶον καὶ ἰσοσταθῆος ἀκρίβειαν πυρός εἰς ὕψος μεταωριζομένης τῆς μέσσης τοῦ ἱππικοῦ ἱσταμένης πυραμίδος μέθης), ἐταῦθα δ' ἑρασὺς ἐκείνος ἀποδαλιᾷ πρὸς τὸ πῦρ καὶ θορυβηθεὶς ἔδωκε. ἑυρεται γὰρ τὰς θυεῖς καλλίως καὶ ἐκρύπτε τις χεῖρας καὶ ἐπάτασσε τὸν μηρὸν οἶον τοῖς ἔλοις ἐξαποροῦμενος. ὕμνος καὶ ὄπαις ἔχων καὶ ἀπὸ μέθης τῆς θέας ὡς ἀδαμάντινος ἦν. οὔτε γὰρ τὸ πῦρ κατεμίλησε τὴν σιθιρὰν αὐτοῦ ψυχὴν οὔτε αἱ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς αὐτὸν διατόμματα διαμνησίσεις κατέβησαν, ἀλλ' εἴτε ἰστώνται μεγίστη τοῖτον κατείληψε διὰ τὴν παρεστώσαν ἀνάγκην καὶ συμφορὰν καὶ ἀπάρος εἶχε τῆς γνῶμης καὶ διάκρισιν οὐδοποροῦν ἰλάμβαντ τοῦ συμμέροντος, εἴτε καὶ δ' ἀπασχῶν (302) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ βύβλους, ὅπερ καὶ μᾶλλον δοκεῖ, οἷόντις αὐτοῦ βαθύνεται κατεσχέδαρεν, εἰσίνκει πρὸς πᾶσαν ἀπειλὴν καὶ πρὸς πάντι φέβον ἀμικχαντὶν δ' κατὰπτετος ἐκείνος Βασιλέως καὶ τῶν μὲν πρὸς τὴν πυρκαϊᾶν ἐκέρχυνε, νέν δὲ πρὸς τοὺς παρεστώτας. καὶ πῆσαν ὡς ἀληθῶς κατεφάνετο μεμνηὺς καὶ μήτε πρὸς τὴν πυρκαϊᾶν ἐφορμῶν μητ' οὐποθέτους ἔλοις γνόμενος, ἀλλ' ἐπεπύγε καὶ ἀντήτης ἦν, ἐφ' οὗ πον καὶ τὰ πῦρτα κατελάβετο, πολλῶν δὲ λόγων βρόντων καὶ τῶν τερατολογῶν αὐτοῦ διὰ πάσης γλώττης φεφορέναν δεύσαντες αἱ δῆμοι, μὴ πως ὅρα αἱ ἀμυρὰ τὸν Βασιλέων καίμοντες ἐκποδὴν ἡ τετραπογγήσαν παρὰχωροῦντος Θεοῦ καὶ ἀλύβητος ἐν μέσση τοῦ τοσαύτου πυρός ἀσθθεῖ δ' κάκιστος πρὸς τὰς τάπον δημοσιώτατον ἀφ' ἡμέρας καὶ γένηται ἡ ἐσχάτη πλὴν χειρὸν τῆς πρώτης, δοκιμασίαν τινα ἔδοξαν παρῆσασθαι, τετραπογγόμενον γὰρ ἱκνέον καὶ ἀγροῦντος, ὡς ἐκ μέσση τοῦ πυρός ἀλήθης ἀσθθεῖται, ἀναλαβόμενοι τὰς μαρτίαν αὐτοῦ ἔρασαν ὡς „ἴδωμεν, εἰ μὴ τῶν οὐν ἀμύειν ἔγνεται τὸ πῦρ“. καὶ παρὰχωρῶν εἰς μέσση ἔρασαν τῆς καίμονος, δ' μὲν οὐν Βασιλέως ἐπὶ τοσαύτων ἰκνέοντο ἐπὶ τοῦ ἐξαπαῖντος αὐτὸν δειμονος λέγον ὡς „ὄρατε τὸν μαρτίαν εἰς ἀέρα ἀρεπόμενον“; αἱ δὲ ἐν τοῦ κρασπέδου τὸ ἐφισμα κατανοήσαντες ἄρατες ὅσαν αὐτὸν αὐτοῖς ἱκαίους καὶ ἐποδήσαν εἰς τὸ μερὸν τῆς καίμονος καὶ τοσοῦτον ὅσαι κατ' αὐτοῦ θυμομένη ἡ φλόξ διεβοαστήθη τὸν ἀσβῆ, ὅστε μὴδὲ κρίσαν ἐπὶ γυεῖσθαι μὴδὲ καπνοῦ πρὸς κοινοτομίαν ἔτεραν, ἀλλ' ἡ μέσση λεπτήν τινα γρομνὴν καπνώδη φηῖναι κατὰ τὸ μέσση τῆς φλόγος. καὶ

γλεῖδα, σε υπλάσθησαν ὅτ' οὐ γὰρ ἔκ πολλοῦ δικαιοῦματος βυθάνετο τοῦ πυρός καὶ ἐκταρομένην τὴν φλόγα ἐόρα καὶ βροντῶσαν οἶον καὶ ἰσοσταθῆος ἀκρίβειαν πυρός εἰς ὕψος μεταωριζομένης τῆς μέσσης τοῦ ἱππικοῦ ἱσταμένης πυραμίδος μέθης), ἐταῦθα δ' ἑρασὺς ἐκείνος ἀποδαλιᾷ πρὸς τὸ πῦρ καὶ θορυβηθεὶς ἔδωκε. ἑυρεται γὰρ τὰς θυεῖς καλλίως καὶ ἐκρύπτε τις χεῖρας καὶ ἐπάτασσε τὸν μηρὸν οἶον τοῖς ἔλοις ἐξαποροῦμενος. ὕμνος καὶ ὄπαις ἔχων καὶ ἀπὸ μέθης τῆς θέας ὡς ἀδαμάντινος ἦν. οὔτε γὰρ τὸ πῦρ κατεμίλησε τὴν σιθιρὰν αὐτοῦ ψυχὴν οὔτε αἱ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς αὐτὸν διατόμματα διαμνησίσεις κατέβησαν, ἀλλ' εἴτε ἰστώνται μεγίστη τοῖτον κατείληψε διὰ τὴν παρεστώσαν ἀνάγκην καὶ συμφορὰν καὶ ἀπάρος εἶχε τῆς γνῶμης καὶ διάκρισιν οὐδοποροῦν ἰλάμβαντ τοῦ συμμέροντος, εἴτε καὶ δ' ἀπασχῶν (302) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ βύβλους, ὅπερ καὶ μᾶλλον δοκεῖ, οἷόντις αὐτοῦ βαθύνεται κατεσχέδαρεν, εἰσίνκει πρὸς πᾶσαν ἀπειλὴν καὶ πρὸς πάντι φέβον ἀμικχαντὶν δ' κατὰπτετος ἐκείνος Βασιλέως καὶ τῶν μὲν πρὸς τὴν πυρκαϊᾶν ἐκέρχυνε, νέν δὲ πρὸς τοὺς παρεστώτας. καὶ πῆσαν ὡς ἀληθῶς κατεφάνετο μεμνηὺς καὶ μήτε πρὸς τὴν πυρκαϊᾶν ἐφορμῶν μητ' οὐποθέτους ἔλοις γνόμενος, ἀλλ' ἐπεπύγε καὶ ἀντήτης ἦν, ἐφ' οὗ πον καὶ τὰ πῦρτα κατελάβετο, πολλῶν δὲ λόγων βρόντων καὶ τῶν τερατολογῶν αὐτοῦ διὰ πάσης γλώττης φεφορέναν δεύσαντες αἱ δῆμοι, μὴ πως ὅρα αἱ ἀμυρὰ τὸν Βασιλέων καίμοντες ἐκποδὴν ἡ τετραπογγήσαν παρὰχωροῦντος Θεοῦ καὶ ἀλύβητος ἐν μέσση τοῦ τοσαύτου πυρός ἀσθθεῖ δ' κάκιστος πρὸς τὰς τάπον δημοσιώτατον ἀφ' ἡμέρας καὶ γένηται ἡ ἐσχάτη πλὴν χειρὸν τῆς πρώτης, δοκιμασίαν τινα ἔδοξαν παρῆσασθαι, τετραπογγόμενον γὰρ ἱκνέον καὶ ἀγροῦντος, ὡς ἐκ μέσση τοῦ πυρός ἀλήθης ἀσθθεῖται, ἀναλαβόμενοι τὰς μαρτίαν αὐτοῦ ἔρασαν ὡς „ἴδωμεν, εἰ μὴ τῶν οὐν ἀμύειν ἔγνεται τὸ πῦρ“. καὶ παρὰχωρῶν εἰς μέσση ἔρασαν τῆς καίμονος, δ' μὲν οὐν Βασιλέως ἐπὶ τοσαύτων ἰκνέοντο ἐπὶ τοῦ ἐξαπαῖντος αὐτὸν δειμονος λέγον ὡς „ὄρατε τὸν μαρτίαν εἰς ἀέρα ἀρεπόμενον“; αἱ δὲ ἐν τοῦ κρασπέδου τὸ ἐφισμα κατανοήσαντες ἄρατες ὅσαν αὐτὸν αὐτοῖς ἱκαίους καὶ ἐποδήσαν εἰς τὸ μερὸν τῆς καίμονος καὶ τοσοῦτον ὅσαι κατ' αὐτοῦ θυμομένη ἡ φλόξ διεβοαστήθη τὸν ἀσβῆ, ὅστε μὴδὲ κρίσαν ἐπὶ γυεῖσθαι μὴδὲ καπνοῦ πρὸς κοινοτομίαν ἔτεραν, ἀλλ' ἡ μέσση λεπτήν τινα γρομνὴν καπνώδη φηῖναι κατὰ τὸ μέσση τῆς φλόγος. καὶ

γλεῖδα, се уплашиха от огня и се смутил (от голямо разстояние той усещал огън и нисхнал издигания се пламък, който греял като гръмотевица и махвярял искри, достигайщи на височина наравно със стоящия в центъра на хиподрома каменен обелиск¹). Той често обръщал погледа си, пляскал с ръцете си и удрял бедрата си като напълно отчаян. Но въпреки че изпаднал в това състояние само от гледката, той останал твърд като стомана. Нито огънят смеещия железия му дух, нито изпращаните до него увещания на самоотържеца го променяха. Може би го е било обхванало голямо безумие поради предстоящата беда и нещастие и затова е бил така безпомощен и по никой начин не е могъл да вземе полезно решение. Или пък дяволът е бил завладял душата му, което е по-вероятно, и н е бил покрив с най-тъмнок мрак, та затова оняи проклет Василий стоял в недоумение прел излата заплаха и прел всичкият страх, като гледал зипнал ту към кладата, ту към присъстващите. И той изглеждаше на всички наистина полудял — нито се втурвал към кладата, нито изобщо отстъпвал назад, но се заковал и не мърдал от мълото, където застанал най-напред. И понеже се разнасяли много приказки и басните за него се носели от уста на уста, палачите се уплашиха да не би някак с позволенията на бога дяволите около Василий да извършат някакво необикновено чудо и хората да видят нечестивеца да пристига невредим от средата на толкова голям огън в някое най-многочислено място, та по този начин най-новата ерес да стане по-лоша от предишната. Затова те решили да направят един опит. И докато онеи разправял небивалици и се хвалел, че ще го видят невредим в средата на огъня, те му взели горната дреха и казали: „Да видим дали огънят няма да обхване дрехите ти.“ И веднага хвърлили дрехата сред кладата. Обаче Василий по внушение на тъжещия го дявол ликувал много и казал: „Виждате ли, че дрехата отлетява нагоре във въздуха?“ А те, като разбрали по ковеца тъканта, бутнали Василий в огъня заедно с дрехите и обувките. И пламъкът го глътнал така, като че ли бил разгневен срещу него. Нито се почувствувала мириса, нито димът се променил, но се появила само една тънка струя пара в средата на пламъка. Наистина и стихияте се надигат срещу нечестивите. Те, разбира се,

¹ Теодосиевият обелиск. Срв. Janin, Constantinople byzantine, стр. 84 и сл.

γὰρ καὶ τὰ στοιχεία κατὰ τὸν θεοῦ ἐκείνου ἐκείναι φέρεται, ὅς γ' ἐλπίστὸς εἶναι, τὸν θεωροῦν, ὅπως ποτὲ ἐπιτρέψει καὶ ἐπείσσει τοῖς θεοφιλῶν ἐκείνους πταίσις ἐν Βαβυλῶνι καὶ περισσέτερον αὐτοῖς τὸ πῦρ καθάπερ τις χρυσοειδὴς θάλαμος ἐνταῦθα δὲ τὸν ἐλάχιστον τοῦτον Βασιλεῖον οὕτω ἀκράδως οἱ τοῦτον μετεωρίζοντες εἶχον, καὶ ἡ φλόξ ἰδοὺ (303) προσετρέχων, ἐφ' ᾧ τὸν δυσσεβῆ ἐξαπέστη. τὸν δ' ἐπὶ τοῦτον ἀντιμὴν, δοσι τῆς ἀπολείας ἦσαν τοῦ Βασιλείου, σφαδάζοντος τοῦ παροικηκότος λαοῦ καὶ βιαζομένου ἐπιγυῖναι καὶ αὐτοὺς τῷ πυρὶ, ὁ αὐτοκράτωρ δὲ συνεχώρησεν ἐγκαταστῆσαι καλεῖσθαι ἐν ταῖς τῶν μεγίστων ἀνικτήτων ἀσπίσι καὶ τοῖς κυρτοῖς καὶ ταῦτον γεγονότος διελόθη τὸ θέατρον. καὶ μετὰ ταῦτα διατρέχεται τοὺς ἰσθμούς τις ἄλλη ἀσφαλιστάτη φρουρά, εἰς ἣν ἐμβληθέντες καὶ πολλὴν τὴν χρόνον διατετραφότες τῇ ἀσπίδι αὐτῶν ἐναπέθανον. τοῦτο μὲν οὖν ὅσατοι ἔργων καὶ ἄθλων τὴν μακρὴν ἐκείνων πόλιν καὶ κατασκευάζων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ καταπραγία τις καὶ τόλμη παρὰ τοῦτος. καὶ οὕτως δ' οὕτω παρὼν ἦ καὶ συνὼν ἐκείνῳ θανόντι μὲν τοῦ οὖν καὶ οὐχ ὅπως τὰ οὕτω γεγενημένα θεώσανθαι δοκεῖ, ἀλλ' ὅπως τις αὐτῷ καὶ παντοῖα φαίνεται. καὶ γὰρ ἐξ ὅτων τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαίων ἡγεῖς ἐξ αὐτῆς τοῦ Διογέους ἐπαρρησίως οἱ βάρβαροι ἐπέβησαν οὐκ εὐτυχῶς ἐν προίτῃ, δ' οὕτως, βαλβίδος κατ' αὐτὸν ἔξορμήσαντος, οὐ μὲν τῆς τοῦμοῦ πατρὸς αὐτοκρατορίας ἡ βαρβαρική γὰρ συνέβηται ἀλλὰ καὶ ἕξη καὶ δόξα κατὰ Χριστιανῶν ἐξεδήγετο, καὶ μάχη καὶ πόλεμος καὶ σφαγαὶ ἤφονοντο μὲν πόλεις, ἐλήθησαν δὲ χώραι καὶ αἶψα ἡ Ῥωμίων γῆ Χριστιανῶν ἀρμασὶν ἐμαίνετο. οἱ μὲν γὰρ βέλει τε καὶ δόρσαν οἰκτρῶς ἔπειπον, οἱ δὲ τῶν σφετέρων ἀπείωνόμενοι δορυβάται ποδὸς τὰς πόλεις Πελοῖδος ἀπέρχοντο. καὶ τρέμος ἄπαντος ἔχεν ἐπὶ τὰ ἄντρα καὶ τὰ ἄλλα καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς ἀπὸ τῶν ἐπισπεύοντων δεινῶν κρηταῖσιν ἐπιγορημένοις ἐν τοῖς οἱ μὲν ἐπισπνέοντο ἐφ' οἷς ἐπασχον πρὸς Πελοῖδα ἀπαρμόμενοι, οἱ δ' ἐν περιόνταις, εἴ ποτ' ἴσως τοῖς Ῥωμαίοις δόξας ἐναλίσκειν, βίβιον στένωντες δ' μὲν ἴδον, ὁ δὲ θυγατέρα ἐκέρχεν ὁ δὲ ἀδελφόν, ὁ δὲ ἀδελφόν ἀπεκλείετο πρὸ πατρὸς θνήσκοντα καὶ οἱ

за да говорим истината, шадят богообичните хора. Така например някога те се оттеглили и отдръпнали от известните богообични юноши във Вавилон и огънят ги обкръжил като със златни стени.¹ Затова тези, които били вдигнали този проклет Насидий, още не го били хвърлили в кладата, когато пламъкът, изглежда, се нахвърлил напред, за да грабне нечестивец. Макар насъбраният се народ да негодувал и да наплавя да хвърлят в огъня и оставалото множество от тези, които били привърженици на Василиевата глупа ерес, самодържецът не позволил, но заповядал да ги затворят в портиците и галериите на Големия дворец. След това зрителите били разпуснати. После безбожниците били поместени в един друг много сигурен затвор. След като били хвърлени в него, те прекарвали там много време и измрели в своята нечестивост. Това било последното дело и последната борба от онези големи подвизи и победи на самодържеца. Това било нов вид дело и необичайна дързост. И мисля, че съвременниците на тези събития и дори близките на императора се учудват и досега и смятат, че са гледали тогавашните събития не като действителност, но че за тях това е някакъв сън и въображение. Откай наскоро след провъзгласяването на Диоген за император варварите нахлули в пределите на Римейската империя и Диоген, както казват, още в началото претърпял неуспех в похода срещу тях,² та чак до паруването на баща ми ръката на варварите не се уморила, но се точели мечове и копия срещу християните, ставали сражения, войни и убийства, градове изчезвали, земи били опустошавани и цялата страна на ромеите била обогрена с кръвта на християните. Един загивал жално от стрели и копия, а други, прогонени от своите имоти, били отвеждани като пленници към персийските³ градове. Трепет обхващал всички хора, които били принуждавани да се крият от връхлетелите ги ужаси по пещери и гори, по планини и хълмове. Един от тях призовавал бога срещу мъките, които понасяли, когато били отвеждани в Персия,⁴ а други, които били още живи и изобщо ако били останали в ромейските предели, скърбели дълбоко, като леели съззи — един по сина си, друг по дъщеря си. И лесейки като жени горещи съззи, един оплаквал брат си, друг братовия си сина, които били загивали прези-

¹ Даниил, III, 19. ² Стара дума за похода на Роман IV Диоген срещу турците в 1071 г., завършил с поражение при Манцикерт. ³ Т. е., турските. Тук Ана Комнина армянска. ⁴ Вж. тук бел. 3.

γενναῖας θεωρῶν κατέσταζον δάκρυον καὶ οἷα ᾔν
 πότε (304) οὐδεμία τις σχέσις ἄδικον· οὐδ' ἀσέ-
 πτος βασιλεὺς δὲ πλὴν ἐλέησεν, λέγων δὲ Τζιου-
 κῆν τε καὶ Βασίλειον τὸν βασιλέα, ἔκτισε καὶ μέχρι
 τοῦμαῦ πατρὸς οὐδεὶς ἄλλος ποτὶ τῆς Ἀσάπδος
 ἐφάνασθαι τὸ παράπαν τετόλμηκεν (pp. 301₂₅—
 305₄). — — — —

дновременно. И нямало тогава нито един мо-
 мент без сълзи и стенания. И оттогава чак
 до бива ми никой император — с изключе-
 ние на малцина, именно Цимисхи и Васи-
 лий¹ — не се е бил изобщо осмелил да
 се докосне до Азия с крайчеца на краката
 си. — — —²

¹ Йован Цимисхи и Василий II.

² Следва разказът за болестта и смъртта на Алексий Κομνην.

ГЕОРГИ АКРОПОЛИТ

Военните събития, които се развили през XIII в. в българските и другите балкански земи, са описани от няколко лица, взели непосредствено участие в тях. Георги Акрополит е един от тези непосредствени участници. Роден е в Цариград през 1217 г. Още като младеж бил изпратен от баща си при двора в Никея, където получил своето образование като съученик на престолонаследника — бъдещия император Теодор II Ласкарис. През 1246 г. Георги Акрополит като логотет придружавал император Йоан III Ватац при похода му в югозападните български земи, а по-късно бил назначен за възпитател на сина му. Когато престолът бил зает от Теодор II Ласкарис, Георги Акрополит придружавал и него при похода му в българските земи през 1255 г. Като главнокомандуващ войските срещу епирския деспот Михаил бил пленен през 1257 г. и бил освободен едва след две години. През 1261 г. Акрополит влязъл тържествено заедно с новия император Михаил VIII Палеолог в освободения от латиняните Цариград.

Георги Акрополит изпълнявал и някои дипломатически мисии, например в Търново при Константин Тих (1260). Починал, след като се върнал от мисията си в Трапезунд, където бил изпратен през 1282 г.

Богатите впечатления, които получил през време на своите пътувания, Акрополит предал в своята *Χρονική συγγραφή*, обхващаща събитията от т. нар. никейски период на Византийската империя. Това съчинение е един от основните ни извори за царуването на Иван Асен II и на неговите наследници, за феодалните размирици след смъртта на този опитен и мъдър български владетел, за съдбата на западните и южните български земи, които непрекъснато ставали плячка на византийските — никейски и епирски — войски.

Акрополит заявява в своя увод, че историят трябва да се въздържа от пристрастие и омраза, когато пише. И наистина данните, които обилно черпим от съчинението му, са неоспорими със своята точност.

От Георги Акрополит са запазени също една епитафия от 1254 г. на император Йоан Дука (Ватац), в която се споменават българите, стихове и слова. Наскоро след смъртта на Акрополит неизвестен автор е съставил кратък преразказ на неговата история.

РЪКОПИСИ: Vaticanus (163) от XIII в. = A, Vaticanus (166) от XIV в. = B, Upsalensis (6) от XIV в. = C.

ИЗДАНИЯ: Georgii Acropolitae Opera, ed. A. Heisenberg, I—II, Lipsiae, 1903. Преди това хрониката е била издадена в Парижкото и Башкото издание, както и у *Migne*, PG, CXL (1887). Преведена е на руски в предисловието на руската Дуковна академия в Петербург — Византийские истории, СПб, 1863.

КНИЖНИНА: Основната книжница е посочена у *Maraschik*, Byzantinoturcica, I, стр. 266—268.

GEORGI ACROPOLITAE

ГЕОРГИ АКРОПОЛИТ

A. HISTORIA

А. ИСТОРИЯ

1. Constantinopolis a Latinis capitur

1. Латиняните превземат Цариград

4. Τεσσαράκοντα γοῦν παρήλθον ἡμέραι καὶ ἔλθοι παρὰ τοῦτον ἡ Κωνσταντινοῦ ἔτος μὲν ὅντος ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἑξακχιλίσσιον ἑπτακισσίον, ἑνδεκάτον, δωδεκάτην (7) τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. τῇ γάρ δεκάτῃ ἔτι Μαΐου ὅντος τῇ πόλει προσώρμισαν, ἢ ἦνδρα δὲ μὲν συνέβη γενέσθαι τὴν πόλιν (pp. 7₂₂ — 8₃).

4. Измикали прочее 40 дни¹ и на 12 април 6711 г.² от сътвореннето на света Константинопол бил завладян от тях. Защото те хвърляли котва до града през май на (шест хиляди седемстотин и) десетата година³, а на единадесетия месец било извършено разграбването му.

2. De eventis post Constantinopolim captam

2. За събитията след падането на Цариград

5. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Ἀγγελος, ὃν ἀποδράσκει ὁ λόγος εἰρήκει τῆς Κωνσταντινου, περὶ τὴν Φιλιπποπόλιν ἀρκαζόμενος καὶ μὴ πρὸς τῶν οἰκητόρων δεχθεὶς περὶ τὴν Μοσυνούπολιν ἀφικνεῖται κακίαις τὰς διατριβὰς ἐκείνῃ. Ἀλέξιος δὲ ὁ Δούκας, ὡς τὸν αὐτὸν Ἰωαννοῦ ἀπέκρινε, βουλόμενος ἐκ κήδους αὐτῷ προσωρμίσασθαι ἅμα τε τὸν τοῦ Ἰωαννοῦ αὐτὸν πεφόνευσκε καὶ ἅμα τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλέξiou θυγατέρα Εὐδοκίαν προσηγάγει εἰς γαμῶνα, ἵσταντες οὖσαν τὼν θυγατέρων ἐκείνων. τοῖς γὰρ ἀπῆρχον αὐτῷ (p. 8₁₇—25). — — — ἡ δὲ τρίτη Ἠνδοκία καπονομάζεται, ἣν πρὸ καιροῦ ὁ πατὴρ αὐτῆς πρὸ κράλι Σερβίας συνέζευκε ἐπὶ τῷ δὲ πάτρι, ὡς ἔφασκεν, ταύτην οὖτος φαρμάκας ἐπὶ τὸν πατέρα πόλιν ἐπέμπευ, καὶ ἔμμεν οὕτως. ταύτην ἀλήθει ὁ εἰρημένος Δούκας Ἀλέξιος, τὴν οὐκείαν καταλιπὼν γαμήτην. ὡς γοῦν παρὰ τὸν Γεωργίου ἑλὼν ἡ Κωνσταντινοῦ, ἀπέδρα καὶ οὗτος ἐκείθεν, ἐκπεφόνευσκε καὶ τὴν σύζυγον Εὐδοκίαν. μαθὼν δὲ ὡς ἐν Μοσυνούπολιν τὰς διατριβὰς ποιεῖται ὁ παντὲρς αὐτοῦ βασιλεὺς Ἀλέξιος, θαρροῦντως πρὸς αὐτὸν ἀφίει. ὁ δὲ τοῦτον πολλὴν τε ἄλλων χάριν καὶ οὐδὲν ἥτιον τῆς θυγατρὸς ἐνέσχετο. κηδευσίας οὖν ἐπεκθὺς προσωρμίσαν ἐποδέχεται τὸν Ἀλέξιον, λουτρόν τε εὐχερίσας ἅμα τῇ θυγατρὶ λουθῆναι τοῦτον προσέειπεν. ἐπὶς οὖν τοῦ λουτρί-

5. И тъй император Алексий Ангел⁴, за когото казахме в разказа си, че избягал от Константинопол, пристигнал при Филипопол, но покеже не бил приет от жителите му, отишъл в Мосинопол⁵ и останал там. А Алексий Дука⁶, който убил сина на Исак⁷, желалън да се сроди с него, веднага с убийството на Исакoвия син взел за жена дъщерята на император Алексий — Евдокия, — която била най-малката от дъщерите му. Дъщерите му били три. — — — Трестата [му дъщеря] се наричала Евдокия. Баща ѝ я бил омъжил преждевременно за краля на Сърбия.⁸ Като я заловил в някаква провинция, както се говорело, сръбският крал я отпратил отново при баща ѝ и тя останала така. Казаният Алексий Дука взел нея, като оставил собствената си жена. Когато Константинопол бил превзет от италианците, и той избягал оттам, като взел и съпругата си Евдокия. Когато се научил, че търсят му, император Алексий, пребивава в Мосинопол, той отишъл смело при него. А императорът се отворачал от него по много причини и най-много заради дъщеря си. И тъй той турил маската на роднина, приел Алексий и като приготовил банята, наредил той да се окъпе заедно с

¹ В предходния текст се разказва за обсадата на Цариград от кръстоносците на Четвъртия кръстоносен поход. Кръстоносците воевали със себе си Алексий, сина на ослепения и свален от Алексий III Ангел (1195—1203) Исак В Ангел (1185—1195), който бил избягал в Италия и спечелил на своя страна папата. Алексий III Ангел бил принуден да избяга от столицата, а Цариградчани приели малкия Алексий и го провъзгласили за император под името Алексий IV Ангел, като се задължили да изпълнят уговорените с кръстоносците условия. Използувайки възникналите смущения във връзка с изпълнението на изложената на кръстоносците, противестият Алексий Дука Мурзуфл убил малкия император и взел престола. Коронасан бил на 5 февруари 1204 г. под името Алексий V. Наскоро след това, вероятно към 3 март 1204 г., той изгнанил от Цариград всички латиняни, за да не подпомагат с нещо кръстоносците, които обсаждали града. ² Т. е. 12 април 1203 г. У Никита Хонят годината е 6712 (1204). ³ Т. е. месец май на 1203 г. ⁴ Златарски, История, III, стр. 168, приема, че флотата, натоварена с 40 000 кръстоносци, хвърлила котва на милозийския бряг срещу Цариград, пред Скутари (Халкедон), на 27 юни 1203 г. ⁵ Алексий III Ангел избягал през нощта на 18 юли 1203 г. първоначално в Девелт, на българската граница. ⁶ Дв. Гюмюрджиян. ⁷ Вж. тук бел. 1. ⁸ Исак В Ангел, Вж. тук бел. 1. ⁹ Стефан Неман (1170—1196).

ρός γενομένου τοῦ Ἀλεξίου ἐπισκοπίτουσαν ἀθρόον αὐτῷ οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἐπηράται κάκεισε τοὺς δορυβάτους ἐφορῶντοιν. Ἐφασκον δὲ οἱ ξυντυχόντες, ὡς ἡ θυγάτηρ τοῦτοῦ πατρὸς τοῦ λουτροῦ τὸν πατέρα ὕβρισαν ἔπαινε κάκεινος ταύτην τῆς ἀναδελφῆς καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐκασίσεως ἐλοιδορεῖ. τυφλὸς οὖν γεγενὸς ὁ δηλονότις Δούκας Ἀλέξιος περὶ τὰ τῆς Μοσυνουπόλεως ἐπιδανῶτο μίσην, ἀλήτης διερχόμενος τὰ ἐκεῖσε. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπὸ τῆς ἐκείθεν περὶ τὴν μίσην τῆς Θεσσαλονίκης ἐχώρει. (9) ἔπει δὲ ἐξώρμησαν τῆς Κωνσταντινῆς αἱ Ἰταλοὶ καὶ ἀπῆλθον περὶ τὴν Μοσυνουπόλιν, εὐρόντες ἐκεῖσε τὸν Μούρτζουριον Ἀλέξιον εἰς τὴν Κωνσταντινὴν ἀνήγαγον τοῦ δὲ δηλονότις αὐτοῦ μέγιστος ἀμνηστέμενος, ὡς εἰς τὸν τὸν Ἰσαάκιον τοῦ βασιλέως ἐλαγίστα, κατηγάγον. θανάτω τούτου καταδικάζουσιν εἰς γὰρ τὸν μέγιστον ἀνέχωντες κίονα, οὗ Τάυρος ἡ κλίσις, καί το βάλλονται καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ τέλος αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀφίκετο (pp. 9b—10a).

7. Δύο γοῦν παρορμηθέντες ἐκαστῶν καὶ ὡς δεσπότην παρὰ πάντων φημιζομένου τοῦ Λασκάρως. ἔπει συνδρομὴ γέγονε κατὰ Νίκειαν ἀπὸ περιουσιῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν λόρδων τῆς ἐκκλησίας, σκέψας τοῦτοις ἐγένετο ὅπως βασιλεὺς φημιζομένη ὁ δεσπότης Θεόδωρος. Παρορμηθέντες δὲ μὴ παρόντος ἐκεῖσε — ὁ γὰρ Καρσιώτης Ἰωάννης, ὃς τὸν πατριάρχον ἐκδιέμει θεόνον ἤνικα τῆς Κωνσταντινῆς ἐκράτησεν Ἰταλοὶ, περὶ τὸ διδομένον αὐτῷ καί τοις ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Λασκάρως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπηνήκετο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀφίκεν ἔγγραφον τὴν παρὰ τῶν πατριάρχων. ψηφίσεται τοῦν πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Αὐτοκράτωρ, λόγος τευχάνων καὶ πίσις γραφῆς ἑμπερος τῆς τε ἡμετέρας καὶ θύραθεν ὃς καὶ τὸν δεσπότην Θεόδωρον τῷ βασιλεὺς διαδήματι κακοῦ (p. 11a—1b).

3. De Asani insurrectione et de Bulgarorum victoria a Isaacio II Angelo lata

11. — — — τοῦ βασιλέως Ἰσαάκιου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς γαμετῆς βασιλίσσης αὐτοῦ, ἡγάγετο εἰς γυναῖκα τὴν ἡν προεγράμην ἐξ Οὐγγρῶς

дъщеря му. Когато Алексий влязъл в банята, върху него внезапно врѣхлетели служителите на император Алексий и му казали очито. Очевидните разправят, че дъщерята, застана до вратата на банята, ругала баща си с обидни думи, той пък я охулил заради безсрамнето и разпуснатата любов. И тъй спомнатият Алексий Дука бил ослепен и блуждал на околностите на Мосинопол, бродейки като скитник по тамошните места. А император Алексий се одигнал оттам и отишъл в земите на Солун. А когато италианците излезли от Константинопол и отишли към Мосинопол, те намерили там Алексий Мурзуфл и го отведи в Константинопол. Отмъщавайки му за разкритото му престъпление, което извършил срещу сина на император Исаак, те го осъдили да умре, като бъде хвърлен от високото. Изкачили го на най-високата колона, която се нарича Таврос, и го хвърлили долу. Такъв бил неговият край. А император Алексий дошъл в Солун.

7. След като изтекли две години и Ласкарис започнал да бъде наричан от всички деспот, стекли се в Никея знатни мъже и представители на църквата и те решили деспот Теодор да бъде обявен за император. Но там нямало патриарх — Йоан Каматир,¹ който украсявал патриаршеския трон, когато италианците завладели Константинопол, се бил отдалечил в Димотика и там пребивавал. Извикан и от Ласкарис, и от останалите, той отказал да дойде при тях и си дал писмено оставката. За патриарх бил назначен Михаил Авториан, който бил учен и запознат с църквата наша и чужда книжнина. Той увенчал с царската корона деспот Ласкарис².

3. Въстанието на Асен и победата на българите над Исаак II Ангел

11. — — —³ Когато император Исаак⁴ управлявал Константиноплиа град и жена му умряла, той се оженил за една унгарка, дъщеря на унгарския крал⁵, за която казахме по-

¹ Йоан Каматир заел патриаршеския престол при Алексий III Ангел. До предземането на Цариград патриаршеският престол бил в Никея, след което се оттеглил в Димотика и там скоро починал. ² Теодор I Ласкарис, изгнаният, е бил коронован за никейски император през пролетта на 1206 г. Вж. за подробности у *Острогорски*, *История Византије*, стр. 401. ³ В пропуснатия текст Акрополит пише, че кръстоносците разрешили на жителите на столицата да останат или да напуснат града. Между напусналите Цариград бил и метат на бившия император Алексий III Теодор Ласкарис, който отишъл в Никея, където след две години бил провъзгласен за император. На мястото на отскелял се от патриаршеския престол Йоан Каматир бил избран Михаил Авториан, който короновал Теодор Ласкарис. Алексий III отишъл в Солун, Кръстоносците разделили Византийската империя. Маркиа Монфератски станал княз на Солун. Алексий III най-после намерил убежище при иконийския султан, който поискал от Теодор Ласкарис да върне владенията на Алексий. Султанът обещал Анатол, но бил разбит и убит, а Алексий III бил пленен и изпратен в манастир. ⁴ Исаак II Ангел, вж. тук стр. 151, бел. 1. ⁵ Маргарита, дъщеря на Бела III (1173—1196). Като сестра от унгарския крал Исаак II Ангел получила заветите по-рано от унгарците северозападни области — Белградска, Брацишевска и Поморавието. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 433.

δομημένον, θηκαίεσσαν οὖσαν τοῖς τῶν Οὐγγῶν ἀρχόντοισιν. ἐπεὶ δὲ ἐμελλε τὸν γάμον ποιῆν καὶ ἐσπύχον οὗτος βασιλικὸς, ἀξιώματα ἴσθαι γενέσθαι τοῦτον καὶ τὰ ἀναιδέματα. ἐντεῦθεν ἐξ ἀπάσης τῆς Ῥωμαίων ἐπαρχίας πρὸςβαίῃ τε καὶ χοίρει καὶ βόει σπύχοντο. ἐπεὶ δὲ πλείω τῶν ἄλλων ἡ Βουλγάρων τρέφει τοῦτα, καὶ πλείω σπύχας κατέχουσιν, τὸ δὲ Βουλγάρων φύλον ἐκοινοῦσαν μὲν τὰ πρόβατα Ῥωμαίων τελευτῶν καὶ πολλῶν πολέμων πρόξενον γενόντος αὐτοῖς ἀνδραποδικῶν τε καὶ ἀλώσεων πόλεων καὶ μεγάλων ἄλλων θανάτων, καὶ τὰτα ἐν πολλοῖς τοῖς ἔτεσιν, τοιαῦτα παρὰ τοῦ βασιλέως Βασιλέων χειροῦνται, ὅτι διὰ ταῦτα Βουλγαροκτόνον ἡ στήμη ἐκόλλησε. μέγα γὰρ τοῦ βασιλέως Ἰσακίου ὑπέσχεον τὸ γένος ἐτελεῖ Ῥωμαῖος, διὰ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν μαμυλέτηκεν ἀνταρσίαν. καὶ ἀνίσταται τις Ἀσάν¹ τοῦτομα καὶ βασιλεῖν τῆς χώρας, δεικνύει τὸ ἐντός τοῦ Αἰμου μέχρι καὶ τοῦ Ἰστροῦ ἐπ' ἐκείνους πεποιθέντος. ἐκ τοῦτου οὐκ ἄλλα πράγματα Ῥωμαῖοι γενέθη. ἔχοντες γάρ οἱ Βούλγαροι τὸ Σκενδάρον (18) ἐύμαχον πολλὰ ποιοῦν τῇ Ῥωμαίων δυνάμει. τῷ ται καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνταρσίαν Ἰσακίους, τὸ τῶν Ῥωμαίων ἄπαν σπυγῶν στρέψεντα, καὶ αὐτῶν ἐκώσθη τὴν γῆν παραλίαν παρὰ τὸν καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν διόδον ποιησάμενος ἔσται τοῦ Αἰμου γένεσι. ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐντός τοῦ πολυχρίου οὐ δὴ τοῦτομα Σκηνάβος² εἰσέρχεται. ἔνθα καὶ τὸς σκηνὰς ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς Ἰσακίους τοὺς Βουλγάρους ἐπολόει, κατασπαραγνύει δὲ παρ' αὐτῶν. τῶν τις γὰρ Βουλγάρων πεσοῦντων ἐπεπλὺς φουγάδος ἀκινεῖται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ μετ' αὐτῷ Σκυνδὸν ἐφοῦν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ λόγῳ θρονηθεὶς καὶ ταῦτα τὴν ἐπισκοπὴν τὸ πολυχρίον χειροῦσθαι μέλλων, ὅταν ἴσται τοῖς τόποι, οὐκ ἐξῆλθεν οὐκ τὴν ἡν ἐπ' αὐτὸν ὀδόν, ἀλλ' ἐκαστηθεὶς ἐπὶ τοῦ Βουλγάρου τὴν ταχυτέραν τάχα διεκίοντα βεβαύλευται, ἐπεσπύπτονται οὐκ αὐτῷ διερχομένῳ οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοῖς στενωποῖς γενομένοι, καὶ καταλόντες τὸ ἐπ' αὐτὸν ἄπαν στρατεύματα καὶ ἀναλόντες πῦσαν τὴν τῆς στρατῆρος ἀποσκευὴν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. πύσονται δὲ πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ διασωθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως γυναικὶ τε ἦσαν καὶ ἄλλοι πάντες. ἐντεῦθεν ἐκασθῆναι τὸ τῶν Βουλγάρων γένος, λείπει πολλὴν ἐκ τῶν Ῥωμαίων κερδίσαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παρασῆμων τὰ τιμωτέρα. τὸς τε γὰρ τοῦ βασιλέως τιγαμίδους ἀνελάβοντο καὶ χάλας τῶν ἐπισῆμων καὶ χοῖμα εἰς

горе. Тъй като той възнамерявал да прави сватба, и то царска, требвало и разходите да бъдат достойни [за нея]. Затова от цялата Ромейска империя се докарвали овце, свине и волове. И понеже българската земя отглежда повече от другите такъв добитък, от нея било поиснано по-голямо количество. А българското племе, което отначало било враждебно на ромеите и станало причина за много войни с тях, плевиания, превземане на градове и хиляди други злини, и то в продължение на много години, най-после било подчинено от император Василий,¹ когато поради това мълвата нарече Българоубиец. И тъй племето плащало данък на ромеите чак до император Исак². И поради този повод то замислило въстание. И въстанал някой си по име Асен³ и започнал да царува над страпата, като подчинил под своя власт всичко от Хемус чак до Истръ. И от това произлезли немалки неприятности за ромеите. Защото българите в съюз със скитите⁴ причинявали много злини на ромейската държава. Разбира се, разсърден от това, император Исак събрал цялата войска на ромеите и потеглил срещу тях. Като върнал покрай морския бряг и преминал през град Месемврия, той навлязъл в Хемус.⁵ А Асен влязъл с войската си в градчето, чето име е Стриново⁶. Там император Исак се разположил на лагер и обсадил българите, но бил надхитрен от тях. Защото един българин, като се престорил на беглец, дошъл при императора и му съобщил за вапаление на скитите. Императорът, въпреки че щял да превземе градчето на другия ден, се махнал от мястото, понеже се уплашил от съобщението. И тъй той не излязъл по същия път, по който бил дошъл, но издъшен от българина, решил да се намъкне бързо по по-късия път. Когато се промъквал и се намерил в някак-ва теснина⁷, българите го нападнали, унищожили цялата му войска и ограбили целия обоз на войската, а също така вещите на самия император. Паднали мнозина от ромеите, а спасилите се заедно с императора били и голи, и твърде малцина [за брой]. Оттогава българското племе се възгордяло, понеже спечелило голъма плячка от ромеите, а също така и по-ценните императорски знаци. Защото те задягнали императорските парамидални корони⁸, чашите на знатите, го-

¹ Ἀσάν] ἐν marge βασιλεὺς Ἀσάν ἐν βουλγάρους Α
² τοῦτομα Α

¹ В 1018 г. от Василий II (976—1025). ² Исак II Ангел. ³ Асен I (1187—1196). ⁴ Т. е. куманите. Вж. Моравски, Byzantinoturcica, II, s. v. Σκῆδοι. № 9. ⁵ Става дума за похода на Исак II Ангел през Стара планина (през пролетта на 1190 г.). Вж. Златарски, История, II, стр. 62 и сл. ⁶ Т. е. Търново. ⁷ В Тревненския проход. Вж. Златарски, История, III, стр. 62 и сл. ⁸ Императорските тиари.

πλήθος καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλικὸν σταυρὸν, τὸν
τινος γὰρ αὐτὸν ἱερὸν βήσαντος μετὰ μικρὸν ἑφεύ-
ρον ἐν τῷ ποταμῷ (19), ἐν χρηστοῦ μὴ κατεσκευασ-
μένον, φέροντα δὲ μέσον ἐκ τοῦ ἡλίου ξύλον, ἐν
ὧστερ ὁ δεσπότης προσελθὼν Χριστός, εἰς οὐρανὸν
σχῆμα τετυπωμένον, θήκας δὲ σμικρὰς παμπόλλας
ἔχοντα, ἐν οἷς λείποντα πρόβουσι τῶν περὶ αὐτοῦ
μαρτύρων τῆς θεωρητικῆς τοῦ γὰρ καὶ μέρος τι
τῆς γούνης αὐτῆς καὶ ἄλλοι πλείοτα ἀπὸ αὐτῶν εὐαγὼν
καθείστανται. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰσαάκιος εἰς τὴν
Κωνσταντινὴν οἶον πηγάς ᾔχετο (pp. 18_r—20_r).

4. Bulgari Caloioanne dux contra Romanos bellum gerunt

12. Ἐκτείνθη αὖκ ὀλίγα περίσχημα τοῖς Ῥωμαίοις
ἐκ Βουλγάρων ἐπὶ ἤρχεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως
Ἰσακίου ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου υπηλ-
θόντος καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀκράτουν
ἐπεβλημένον, πόλεμοι πόσῳ πολλοὶ τοῖς Ῥωμαίοις
παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐγέναντο περὶ τὰ μέρη τῆς
Φιλιστοποιόλεως καὶ Βερόης, ἐνθα καὶ ὁ πρωτοστρά-
τηρ Κυρμίνης ἐπὶ Βουλγάρων ἐβίω μαχόμενος,
τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου τότε κατάρχοντος.
ὁ γὰρ δηλονότις Ἀσάν δύο ἔσχεν ἀδελφοὺς, ὃν ὁ
μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο ὁ δὲ Ἰωάννης, καὶ τὸν μὲν
Ἰωάννην εἶχε πατρὶς ἐκείνου, τὸν δὲ Πέτρον ἐμῆρά τι
κόσμος τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας ἄρχεν ἐκείνου διακελευσάτο¹
ἢ τε γὰρ μεγάλῃ Περσολάβῃ² καὶ ἡ Περσολάβης
καὶ τὰ περὶ αὐτὰ τῷ Πέτρῳ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτοῦ Ἀσάν ὡς οἰκίους κληρὸς δειδώρηται, ὅθεν
καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου ὀνομάζε-
ται Χώρα. ἐνταῦθα γοῦν ἐπαιτοῖς διασέους ὁ Ἀσάν
βασιλικῶς κατέσχευεν τοῦ Βουλγαρικοῦ (20) γένους
φανερεῖται παρὰ τοῦ πρωτεξοδελφου αὐτοῦ Ἰβανροῦ,
ὃς καὶ παρατίκα ἀπέδρα³ βασιλεὺς δὲ τοῦ γένους
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, μὴ θελησάντων τῶν
Βουλγάρων τὸν Πέτρον εἰς βασιλεὺς ἀναγαγεῖν,⁴
καὶ ὁ τοῦ Ἀσάν δὲ υἱὸς Ἰωάννης ἔτι ἀφῆλξ ἐπῆρχεν.

13. Οἷτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεὺς Βουλγάρων
ἀνομασθεὶς πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἶπος ἐγεγόν-
η κακῶν, εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς Ἰταλοῖς αὐτοῖς. ἦν
γὰρ οὗτος βασιλεὺς Βουλγάρων, ὅπως ἡ Κωνσταν-
τινὴν ἐβόλε, ὡς γοῦν οἱ Ἰταλοὶ πάσῃ τῇ τῆς Μορε-

¹ Περσολάβη AFG, περσολάβη pr. a del. B, περσ-
ολάβη U, Περσολάβη a, Περσολάβη a in notis et b, περσ-
ολάβη s. ² in marg. βασιλεὺς ἐν βουλγάρων τοῦ σκελετοῦ
ἀντου A.

¹ Вж. тук стр. 151, бел. 1. ² Дя. Стара Загора. ³ Протостраторът Мануил Каминя, братоучед на
Алексий III Ангел, бил потеглял заедно с вълководците, зетъите на императора, Алексий Палеолог и
Теодор Ласкарис, против Иванко, който в началото на 1198 г. се откъснал от императора и се обявил за неза-
висим господар на Пловдивската област. Вж. Златарски, История, III, стр. 112—118. За различие мнения по да-
тата на отмятането на Иванко вж. пак там, стр. 112, бел. 1, 119. ⁴ Проват—бълг. Овеч при дн. Провадия.
⁵ През 1196 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 91. ⁶ Известен под името Калоян (1197—1207).
Калоян взел българския престол след убийството на цар Петър (1196—1197). Вж. Златарски, История, III,
стр. 104—106.

лъмо количество пари и самия императорски
кръст. Макар един от свещениците да го
бил хвърлил, след малко те го намерили в
реката. Той бил направен от злато и в сре-
дата си имал частица от светлото дърво, на
което бил прикован господ Христос. Тази
[частица] била оформена във вид на кръст.
Той имал премного отделения, в които се
намирали монци от по-прочути светци, мляко
от богомайката и някаква частица от пояс
и. Също така много други свещени неща.
А император Исак отишъл като беглец в
Константинопол.

4. Българите начело с Калоян воюват с византийците

12. След това немалко нещастия сполете-
ли ромеите от страна на българите. Но и
след като император Исак бил ослепен от
брат си Алексий¹ и последният взел управ-
лението над ромеите, българите водили пре-
много войни с ромеите около земите на Фи-
липовол и Берое². Там от българите бил
пленил и сражаваният се протостратор Кам-
иня³. Тогава царувал Асенювият брат Йоан.
Споменатият Асен имал двама братя, единият
от които се наричал Петър, а другият — Йоан.
Той държал Йоан при себе си, а на Петър
отделил част от своята територия и му на-
редил да я управлява. Наистина братът Асен
подарил на Петър като собствено владение
и Велики Преслав, и Проват⁴, и земите около
тях. Поради това те и досега се наричат
Петрова земя. След като измислял девет го-
дини, откак управлявал като цар българския
народ, Асен бил убит от първия си братов-
чед Иванко⁵, който веднага избягал. Ставал
цар на народа брат му Исак⁶, тъй като бъл-
гарите не пожелали да възкачат на престола
Петър. А и синът на Асен — Иван — бил
още дете.

13. Тоан именно Йоан, провъзгласен за цар
на българите, причинил много нещастия на
ромеите, а с успех напредил и на самите
италийци. Той бил цар на българите, когато
наднал Константинопол. И тъй италикийците си

δοῦντας χάσαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἐποιήσαντο, βασιλεὺς τοῦ πρώτους ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατὰρχοντος Βαλδουίνου καὶ κατ' αὐτοὺς διευθύνοντος, καὶ πρὸς τὴν πόλιν Ἀδριανουῦ διακηρύσσοντο ὅπως ἐπὶ αὐτοὺς γένηται ὁ γὰρ βασιλεὺς Βουλγάρων Ἰωάννης προῦλαβε χειροδοτῶν τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἀνδροποδισιὸν μέγα τῶν Ῥωμαίων ἐκεῖθεν ποιήσασθαι μὴ βουλευθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπόλιτῶν ἐπὶ χεῖρας γενέσθαι τῶν Ἑλλήνων, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἕλληες κατ' αὐτῶν, αὐτοὶ τε τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου συνόντος αὐτοῖς καὶ (τοῦ) τῶν ἰσίων τοῦ δυνάως ἱπάρχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, εἰς στενοχωρίαν τοῦν οὐ μακρὴν ἔλθόντες αἱ τῆς Ἀδριανουῦ οὐκίητορες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην ἵνα συνίστηται τοῖς καὶ τοῦ ἐπιτηρημένου γυνέκων βέβαια. ὁ δὲ ἀσκήτως δέχεται τοῦτο, καὶ Σκήθας μετ' ἑαυτοῦ ἀπολαβόμενος, ἐπεὶ φανερώς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχεσθῆαι (21), παρεγένεσθαι βεβαδλῆται μηχαναῖς, καὶ ὁ μὲν ἔκκετο μακρὰν πον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς Σκήθας τῇ Σκυθικῇ στρατῇ κατ' αὐτῶν χρησασθαι. Ἑλλήοις μὲν οὐκ ἔθος ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπιδύχεσθαι ἐπιχειροῦν καταφράκτοις τε δι' ὅλου εἶναι τοῖς ὅπλοις τοῦ σώματος, κἀντεῦθεν δυσκινήτως κατὰ τῶν ἐναντίων δορυφόρῳ Σκήθας δι' κορυφώτερον ἀνελκόμενα ἐλευθερώτερον ἐπιτιθέσθαι τοῖς ἐναντίοις, οὐ μὴ ξυνέκτες αἱ Ἕλληες παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγούται καὶ νικῶνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Βαλδουίνον ἐπ' αὐτῶν ἄλδων καὶ δέσμους ἀπεκλήθησαν πρὸς τὸν βασιλέα Βουλγάρων Ἰωάννην οὕτω, ὥς φασι, καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ τῆς στρατῆς εἰς κόπτελλον χρηματίσαι τῷ βασιλεῖ, τῶν ἐπὶ ταύτης πάντων κεκαίτηται μὲν καὶ κόσμῳ περιπλεκασθεῖσαν κινῶνται, αἱ μὲν οὖν Ἀδριανουπόλιται ἐκ τοῦ παρόντος τὸ γεγονός οὐκ ἐγνώσαν· αἱ γὰρ ἤδυσαν, ἐξήσαν ἔν τῆς πόλεως καὶ λείαν αὐτῶν ἐπεποιήκεισαν τῶς Ἑλληνικῆς στρατῆς, οἱ τοῦν ἀπολαύσαντες Ἑλλήοι φῶναι λαμπρὰ ἐν ταῖς στρατῆς ἀνάγκαις σημαῖς καὶ ἱστορίαν δόντες τοῖς πόλιντας ὥς πάσαι, μέσων νυκτῶν φηγάδες περὶ τῇ Κωνσταντίνου χωροῖται, πρῶτος τοῦν γινόντες τοῦτο οἱ τῆς Ἀδριανουῦ οὐκίητορες τῇ ἐλλειμμένη ταῖς στρατῆς ἐλπίσαντο, ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Βουλγάρων κατὰ τὰ ἐπισημασμένα τοῖς Ἀδριανουπόλιταις ἐγρησῆς γενέσθαι τῆς πόλεως ἀρχήσας, αἱ δὲ ἀπερήσαντο τοῦτο, δυσκρινετήσας οὖν ἐπὶ τῇ ἀσπίδι ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς πολιορκῆσαι τοῖους ἠθέλησεν, ἀλλ' ὄφρως πατιλῶς εἰς πολιορκίαν οἱ Βουλῆοι, οὐτε γὰρ ἐλεπόλεις οἶδον στήσιν οὔτε τι ἄλλο τῶν διακρίτων

подчинили цялата македонска земя, когато за пръв път в Константинопол станал император Балдуин¹, който ръководел техните работи. Тогава те съобщили в Адрианопол да им се подчини [и той]. Царят на българите Йоан успял да превземе по-рано Филиппопол и да зароби там много ромен. Понеже адрианополци не пожелали да се подчинят на италианците, [последните] потеглили на поход срещу тях. С тях бил и император Балдуин, и заместникът на венецианския дож² в Константинопол. Като нападнали в голямо затруднение, жителите на Адрианопол изпратили пратеници при българския цар Йоан, за да им помогне и да ги спаси от заплашващата ги опасност. Той с радост приел това и като взел със себе си скити, понеже не могъл да се срази открито с латиняните, решил да ги надвие с хитрост. И той се разположил надалеч от Адрианопол, в срещу италианците изпратил скитите, които да си послужат със скитския начин на войване. Италианците имат обичай да яздят високи коне и да покриват цялото си тяло с броня. Затова те нападнат гръмово неприятелите. А скитите, въоръжени по-леко, връхлитат погъвкаво срещу неприятелите. Понеже италианците не знаели това, те били надвити и победили от скитите, така че самият император Балдуин бил пленен от тях³ и докаран в окови при царя на българите Йоан. Неговата глава, както казват, подир убиването му, служела на варварина за чаша, след като била очистена цялата ѝ вътрешност и наоколо била покрита с украса.⁴ Адрианополци не се научили за станалото веднага. Ако бяха знаели, те биха излезли от града и биха плячкосали италианските шатри. Оцелелите италианци запалили силни огньове в шатрите си и като накарали [по този начин] гражда-ните да подовират, че са тук, посред нещо като бегълци тръгнали за Константинопол. Жителите на Адрианопол узнали това на сутринта и плячкосали останалите неща на шатрите. Царят на българите побързал според обещанията на адрианополци да запладее града им, но те отхвърлили това. Разгневен от намамата, царят на българите поискал да ги обсади. Но българите били напълно неспособни за обсада, защото не знаели нито да поставят стенобойни машини, нито да размислят нещо друго, което би могло да разруши [града]. И тъй царят на българите се

¹ Балдуин I (1204—1206). ² Енрико Дандоло. Вж. *Златарски*, История, III, стр. 224. ³ На 14 април 1205 г. Вж. подробности у Б. Примоу, Жофруа де Вилардуен, Четвъртият кръстоносен поход в България, ГСУИФФ, LXIV (1948—1949), стр. 79 и сл. и стр. 87. ⁴ Вероятно има някаква грешка. Георги Акрополит отнася към Балдуин случая, станал с Никифор Генях, чийто черен Крум превърнал в чаша.

παραίτασι διανοήσοσθαι. (22) ἀπόρως γοῦν ἐκείθεν ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδὼν ὡς αὐτῶν ἱταλῶν αὐτοῦ καταπαρθηδέμενον τὸ ἔσχατον, ἔτερον δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνδιστημένου, πῶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν. λαῖαν οὖν περιπόλλην ἐποίηστος. αὐτάνδρους τὰς πόλεις ἰσθραποδισάμενος καὶ τέλειον κατασκήψας αὐτάς. τὴ δὲ οἱ διανοήματα ἦν, ὡς μήποτε Ῥωμαῖους ἀνάλαβον σχεῖν τῶν ἀσκήτων ἐπιδηρᾶσθαι πόλιν. κατέσκαψε γοῦν ἐκ βάθρων αὐτῶν τὴν Φιλιπποπόλιν, θηρυμαστὴν αὖτις οἶσαν, ἥτις παρὰ τῷ Ἑβέρῳ κεῖται, εἰτα τὰς ἄλλας πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Πάριον, τὴν Ῥιδοσιον, Χαρσιόπολιν, Τροϊανοῦπολιν, Μάκρην, Κλαυδιούπολιν, Μοσινοῦπολιν, Περιθεοῦσαν καὶ ἄλλας πολλὰς, ὡς ἀριθμεῖται οὐ χεῖρον. τὸν δὲ λαὸν ἀπὸρας ἐκείθεν περὶ τὰς παραρροίας καθίζει τοῦ Ἰουρα, ἐκ αὐτῶν ἰδὼν τῶν ἰσθραποδισμένων κορυφῶν καὶ πόλεων τὰς κλήσεις ἐπιθέας ταῖς οὐσίαις, ἀπάρτατον εἶναι, ὡς ἐφασκεν, ἐποίητο τῶν ὧν εὐργάστοι πρὸς Βουλγάρους καθὼν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, καὶ καλεῖσθαι μὲν ἔλεγον ἐκείνων Βουλγαροκτόνον, Ῥωμοκτόνον δὲ ἀνέμαζεν αὐτόν. μέχρι γοῦν καὶ αὐτῆς κακοτήσεως Θεσσαλονίκης ἐκείσε θυήσκει πλευρίτιδι τόσῳ κατὰσχέει, ὡς δὲ τινες ἔλεγον δεῖ ἐκ θεωμερίας αὐτῷ ὁ θάνατος γέγονεν ἔδοξε γὰρ αὐτῷ κατ' ἄνους ἔτοπλον ἄνδρα ἐπιστήγειν αὐτῷ καὶ δόρατι πληθεῖ οἱ τὴν πλευρὴν. ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς ὡς ἀδέσποσε τῇ Ἰουμαίῳ τοσούτοι παρὰ τὸν συνέβη κατὰ, ὡς καὶ ὁνομα τεθήναι τοῦτω ἐκ (23) κατὰς τὴν ἐπίκλησιν ἔχον Σκυλοδοάντης¹ γὰρ ἐπεκλήθη τοῖς πᾶσι τὸ γὰρ Σκυθῶν γένος, ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωτήρας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπον μετασχὼν ἐκφύστος ἡμιωδοτότερος, σκῆνος ἐνετρέφα Ῥομῖων. ὡς γοῦν οὐκοῦν ἐπεθῆκεν, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βυρίλλας² τοῦτομα, τὸν Σκυθίδα θεῶν χυμὴν εὐληφός, τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων γέγονεν ἐκχαρής. τὸν δὲ τοῦ Ἀσάν παιδα Ἰωάννην ἀρρήλας ἐτιθῆκα κατὰ κατὰ λαβὼν ἐπαυθῆναι, ὡς παρὰ τοῖς Σκυθίας κεχώρησε. καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ Βουλγάρων. ὁ λόγος δὲ τὰ μετὰ ταῦτα τοῖς οὐκίαις ἐκτοκότησι παροῖς (pp. 20_r—24_r).

¹ α μνηστοδάντης ὁ β Φορτίλος α

оттеглял оттам и безпрепятствено опустошил цяла Македония¹, тъй като бил унищожил италийците, а нямало друг, който да му се противопостави. Той събрал преголяма плячка, като заробил градовете заедно с хората и ги разорил напълно. А плячът му бил ромейте никога да не могат да се върнат и да се закрепят в своите градове. И тъй той ерпнал до основите му Филиппол², твърде забележителен град, който е разположен край Еврос, а освен това всички други градове: Ираклия³, Паизион⁴, Родосто⁵, Хариопол⁶, Трапиопол⁷, Макри⁸, Клавдиопол⁹, Москинопол, Перитеорнион¹⁰ и много други, които не е нужно да изброяваме. А населението той вдигнал оттам и го настанил край бреговете на Истър. Той нарекъл селищата им по имената на собствените им разграбени села и градове. Той отмищявал прочее, както казвал, за вѣнните, които император Василий извършил спрямо българите. И като казвал, че Василий се наричал Българоубица, себе си казвал Ромеоубица. И тъй той дошъл чак до самия Солун и умрял, обхванат от болки в страната.¹¹ А, както казват някои, смъртта му произлязла поради божия гняй срещу него.¹² Той виждал на сън, че въоръжен мъж застанал до него и го ударил с копие в страната. Навистиня който никога не е причинявал такива злини на ромейската земя, така че и име му било дадено [иово], получавайки прикора „хуче“. Всички го наричали Схилодоан¹³. Защото, като се обляжил със скитското племе и завързал с тях роднинство, той възприел и характера на зверската им природа и се наслаждавал от убийствата на ромейте. Като умрял, царската власт над българите взел синът на сестра му, по име Борил, който се оженил за вуйна си скитка¹⁴. Синът на Асен, който бил още дете, бил взет тайно от някого и отведен при скитите.¹⁵ Това са събитията около българите. А за станалото след това ще разкажа на съответното място в разказа.

¹ Т. е. Източна Тракия. ² Пловдив бил разрушен след юни 1205 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 237—238. Срв. Б. Приков, Гръко-българският съюз в началото на XIII в., ИПр, IV (1947), 1. ³ Дн. Ереган на Мраморно море. ⁴ Крепост между Родосто и Аспрон, дн. Пакиас. ⁵ Т. е. Родосто. ⁶ Дн. Азгарово. ⁷ Лъджа нѳоя, дн. Лутрос. ⁸ Сега село Макри. ⁹ Според Нречек, Славянският елемент в топографическата нomenclatura на Балканите, ПСМ, LV—LVI, 1898, стр. 248, град при дн. Гюмюрджина. ¹⁰ При влива на Буру гъза. Вж. Златарски, История, III, стр. 242. ¹¹ В 1207 г. ¹² Тези слухове са послужили за основа на 24-ото чудо на св. Димитър. Подробности по въпроса вж. у Златарски, История, III, стр. 234 и сл. ¹³ Т. е. „Хучиѳозни“. ¹⁴ Т. е. за жената на Калоян. Борил царувал от 1207 до 1218 г. ¹⁵ През 1207 г. и Галицкото княжество.

5. Theodorus Comnenus oppida Bulgarorum
sibi subigit Petrarque a summo pontifice
imperatorem electum gladio perimit

14. — — — μετ' οὐ πολὺ δὲ φωνεῖται παρὰ
τοῦ τῶν ἱππευτῶν ὁ Μιχαὴλ νύκτωρ ἐπὶ τῆς κλίνης
συναφθεὶς ἐν τῇ γυναίκῃ. Ῥωμαῖος δὲ ἦν τῷ φρονεῖν
τοῦτοιοῦ. ἐπιλαμβάνεται γούν τῆς ἐξουσίας ἐκείνου
ὁ ἀδελφὸς Θεόδωρος, ἔχει καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
Κωνσταντῖνον καὶ Μανουήλ. ἄρξει δὲ βουλευθεὶς
πάντα γε ἐπηύχεσε τὴν αἰτοῦ ἀρχήν. ἔκ τε γὰρ τῶν
Ἑταλῶν οὐκ ὀλίγην χάραν ἐκτίσαστο καὶ τὸν Βουλ-
γάρων πολλήν. τὴν τε γὰρ Θρᾳκίαν ἐφ' ἑαυτὸν
ἐπαύραστο, Ἀρχίδα καὶ Περίλαπον, Ἀλβανίαν τε
καὶ αὐτὸ τὸ Αὐγρᾶχον. ἔνθα καὶ Πέτρον μετὰ με-
ρίστης σιγαῖας ἐκ Ἑταλίας δεμώμενον καὶ ὡς πρὸς
τὴν Κωνσταντινίου πεποιημένον τὴν διοδόν, ἀπρη-
γευμένον πρὸς τοῦ πάπα καὶ βασιλέα, αὐτοῦ πον γυμ-
νημένον προεχρησάμενον τε καὶ αὐτὸ τὸ Αὐγρᾶχον
γυναῖκος κατεργασάσαστο (p. 25_{v-17}). — — — ὁ μὲν
οὖν δηλοῦντες Θεόδωρος, καὶ ὅς ἐβίβαν, τὸ οὐκ οὐκ
παρὰ λαβὴν σιγάτωρα ἀντιτάσσεται τῷ Ἰσίδωρ, μικρὸν
ἱπποκρηδίσαντι τὸ Αὐγρᾶχον καὶ ἐν ταῖς τοῦ Ἀλ-
βάνου δυσχωρίαις γεγενημένον. καὶ οὐ γούν κατὰ
κρίτος οἱ τοῦ Κωνσταντῖνου Θεοδώρου τὸ τῶν Ἀσίων
σικρῶτα, ὅς πάντας ἀρδὴν δεμώτας ποιεῖται οὐκ
πάντα σκεῖται, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Πέτρον ἔργον
μοχαίρας γενέσθαι, τοῦτο δὲ τότε μέγα Ῥωμαῖος
ἐγγράφει βοήθηται (p. 26_{v-29}).

6. De Ioanne Duca e Didymoteicho orio

15. — — — μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ δεσπότης
Παλαιολόγος θνήσκει, ὡς μὲν πρὸς ἔκτακτον, γέ
ἔργων διαθήσει, καὶ προσλαμβάνεται ὁ βασιλεὺς
ἐς γαμβρὸν Ἰωάννην τὸν Δούκαι, οὗ Βασιλέως
τοῦ ἐκείνου καὶ ἐκ Διδυμοτείχου ἦν ἐδεμώμενος
(p. 26₁₈₋₂₁). — — —

7. Ioannes Asanus Bulgarorum imperio potitur

20. Καὶ δὲ τὰ Βουλγάρων καὶ αὐτοῦ ὁ λόγος
χωρεῖ. ὁ πρότερος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀσάν
δύο ἔαχε υἱούς, (32) τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀλέξαν-
δρον, τοῦ γούν ἐδεμώμενον Βορίλλα βασιλεύς τῶν
Βουλγάρων κατέσχοντος, ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Ἰωάννης

5. Теодор Комнин си подчинява български
градове и погубва с меч определен
от папата за император Петър

14. — — —¹ Не след много време Ми-
хаил бил убит през нощта, когато спал на
леглото с жена си, от един от слугите си.
Името на убиеца било Ромей. Властта на Ми-
хаил била взета от неговия брат Теодор²,
при когото били и братята му Константин и
Мануил. Имайки желание да царува, той раз-
ширил много своята власт. Спечелил немалко
земля от италийците и много от българите.
Зашто то той си подчинил Тесалия, Охрид и
Прилеп, Албаниа³ и самия Дирахиум. После
храбро обзвнал в бягство и Петър⁴, който
потеглил от Италия с огромна войска и ми-
навайки уж за Константинопол, понеже бил
определен от папата за император, се бил
намерил там и бил завзел Дирахиум. — — —
И тъй споменатият Теодор, както казахме,
сблрал войската си и излязъл срещу Петър,
който бил отминал малко Дирахиум и се на-
мирал в теснините на Албаниа. Хората на
Теодор Комнин победили пълноно войската
на латиняните, така че пленили всички без
изключение с багажа им. А самият импера-
тор станал жертва на меча.

6. Иоан Дука родом от Димотика

15. — — — Не след много време деспот Па-
леолог⁵ умрял, както някои разправят, от
еретически увлечения, и императорът взел за
зет Иоан Дука, по прякор Ватаца⁶. И той
произхождал от Димотика.⁷ — — —

7. Иван Асен заема българския престол

20. И отново се връщам в разказа си към
българските работи. Първият цар на бълга-
рите Асен имал двама сина — Иван и Алек-
сандър. През времето, когато Борил управля-
вал като цар българите, Асеновият син Иван

¹ Епирският деспот Михаил I (1201—1214) помолил никейския император Теодор Ласкарис да му даде брат му Теодор, който бил на служба при него. ² Теодор Ангел Дука Комнин, епирски деспот (1215—1224) и солунски император (1224—1230). За епирската държава вж. Д. Ангелов, Пренос към народностите и поземлени отношения в Македония (Епирски деспотат) през първата четвърт на XIII в., Известия на Камарата на народната култура, I, 1947. ³ Област на с.и. от Драч с главен град Кроа. Вж. Заатарски, История, III, стр. 340. ⁴ Петър е зет на латинския цариградски император Балдуин. Папа Хонорий (1216—1227) го провъзгласил в 1217 г., след смъртта на Хенрих (1216), за император. Вж. Заатарски, История, III, стр. 324. ⁵ Деспот Ангелорик Палеолог бил зет на Теодор I Ласкарис, никейски император (1204—1222). ⁶ Иоан Дука Ватаца, бъдещият никейски император (1222—1254). ⁷ Император Теодор Ласкарис омъжил най-голямата си дъщеря за Иоан Дука Ватаца, а сам след смъртта на жена си се оженил за сестрата на латинския импе- ратор в Цариград Хенрих. В Цариград приключил наскоро легат Пелагий, който предприел жестоки репресии, за да склонят православните да признаят папата. Император Хенрих прекратил неговите тиснения. След Хенрих на цариградския престол се възкачил Роберт. А след смъртта на Теодор Ласкарис властта взел зет му Иоан Дука.

φοναδὲν χρηόμενος περὶ τὰ τῶν Ῥώσων χωρεῖ, ἐκείσε τε χρόνον ἐπ' ἐκείνῳ διαμείνας καὶ πῦας τῶν συγκυλῶσαν Ῥώσων ἐν αὐτῷ παραγομένη, τὴν πατρὸς ἀνακαλεῖται κληρονομίαν, καὶ πόλεμῳ τῷ Βορίλλῳ καὶ κατὰ τοῦτον καὶ χώρας ἐγκρατὴς οὖν ὀλίγη γίνεται. ὁ δὲ Βορίλλος ἔειπεν εἰσέρχεται τοῦ Τριπόβου καὶ ἐπὶ ἐπὶ ἔπειτα τυχόντος ἔσω πολιορκεῖται. ἔπειτα δὲ ἀλέκτων οἱ συνόντες οὐτῷ, τῷ Ἀσὼν Ἰωάννῃ προσέρχονται. φεύγον δὲ ὀλίγοντα ὁ Βορίλλος καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τυφλοῦνται, καὶ οὕτως ἐγκρατὴς τῆς τῶν Βουλγάρων ἀπάσης ὁ Τριπόβος γιγνέσθαι καὶ τὰ μὲν ἐν τοῖς Βουλγάρους τοιαῦτα (pp. 32_{ab}—33_{ab}).

8. Theodorus Comnenus a Demetrio
Σκοπιανὸν γένος ἀναδεικνύει κοροναύη

21. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Θεόδωρος, ὃν πρὸ μικροῦ ὁ λόγος ἱστέροισι, μὴ θέλων μένειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τάξει ἀλλὰ τὰ τῆς βασιλείας σπουδαίμενος, ἐπειδὴ τῆς Θεσσαλονίκης γένοντο ἐγκρατὴς πολλῆς τε χώραν τῆς Ῥωμανίδος ἐκ τῆς κληρονομίας παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἐπ' ἐκείνῳ ἐποιήσαντο, ἐκ δὲ καὶ τῆς παρὰ τῶν Βουλγάρων κληρονομίας, πορευομένη τε ἐπεπρόκειτο καὶ λευκὰ περιβάλλεται πύλαι, ἀντιστάνας αὐτῇ ἐπὶ ταύτῃ στεροῦσά τοις μετὰπολίταιν Θεσσαλονίκης Κοκκοστακίαν καὶ Μεσοποταμίαν, ὃν καὶ πολλὰς κατοικίας καὶ ἐξουσίας διὰ ταῦτα ἐπέβαλε τῶν κανονικῶν ἐξῶν ἀντεχόμενος. (33) ὁ δὲ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος τὴν βασιλικὴν περιδεδόκηκε ταύτην διάδοχα, ὃς ἐξουσίαν, ἀσθενεῖας δὲ καὶ μηδὲν αὐτῶντος ἀρτίων δοῦναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐξουσίαν ἔχει βασιλέως χρεὶν οὕς τε ἂν καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιο. βασιλεὺς οὖν ἀναγορευθεὶς ὁ Θεόδωρος βασιλευσὶς ἔχρησε τοῖς πρῆγμασι δεσποτικῶς τε προσηύδα καὶ σεβαστοκρατορίας μεγάλους τε δοματικούς, προποσβεστικούς καὶ τὴν λοιπὴν πῶστα ἔχει βασιλευσὶν. ὁ δὲ τῶν περὶ τοῖς τῆς βασιλείας θεομὸς Βουλγαρικότερος ἢ μᾶλλον βορβαρακότερος τοῖς ἐπὶ τοῖς προσεφέρετο, οἱ τὰς γυναικῶν οὐδὲ καπνοῦ οὐδὲ ὅσα ἐν τοῖς βασιλείας ἀρχαῖα ἔθιμα καθιεστήσαντο, οὕτως οὐ μικρὸς τῷ βασιλεῖ ἀντεφέρετο Ἰωάννῃ. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς ἤγειν αὐτὸν τῶν δευτέρων μετέχων τῆς βασιλείας καὶ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐγκρατὴ εἶναι

³ τριπόβου FG σιριάνου U

избягал и отишъл в страната на русите.¹ Там той останал достатъчно време² и след като събрал около себе си някои от сбирщината руси³, поискал обратно бащиното си наследство. Той воювал с Борил, победил го и станал владетел на немалка земя. А Борил влязъл в Търново и затворен вътре, бил обсаден в продължение на седем години.⁴ Неговите хора, след като паднали духом, минали на страната на Иван Асен. При бягането си Борил бил пленен и ослепен от Иван и така Иван станал владетел на цялата българска земя.⁵ Такова било положението при българите.

8. Димитър Хоматиан ученича с царска
корона Теодор Комнин

21. А Теодор Комнин⁶, за когото споменахме преди малко, като не желаел да се задоволи със своето положение, присвоил си царско достойнство. След като станал господар на Солун и си подчинил много ромейска земя от тази, която били завладели италийците⁷, а също и от тази, която били покорили българите, той облякъл пурпур и обул червени обувки. На това най-непреклонно му се противопоставил солунският митрополит Константин Месонотамит, който, понеже се придържал към каноническите правила, се изложил поради това на много бедствия и заточения. Българският архиепископ Димитър⁸ обаче му възложил царската диадема, като казал, че е независим и не е длъжен да дава никому отчет, и затова имал право да помазва за царс когото си поиска, където си поиска и когато си поиска. Провъзгласен за император, Теодор постъпвал по царски — назначил деспоти, велики севастократури и доместици, яровестиярии и целия останал царски чин. Но понеже бил невежа в царските обичаи, той внесъл в основата нещо българско, по-скоро варварско. Той не познавал нито чина, нито устройството, нито древните обичаи, които съществували в дворовете. Той се противопоставял немалко на императоре Йоан⁹, защото императорът го удостоил да има второ място в царската власт, да бъде господар на земята си, но [решил] да не му от-

¹ Т. е. в Галичкото княжество. За участие на руси в събитията по Долина Дунав срв. М. В. Левченко, Цепковъ източник по вопросу русско-византийских отношений, ВВр, IV (1951), стр. 69 и сл. ² Десет години, до 1217 г. ³ τινες τῶν συγκυλῶσαν Ῥώσων. = „някои от скелите се руси“. За тълкуването на думата συγκυλῶς вж. Златарски, История, III, стр. 322; Ю. А. Кузнецовский, Где находилась Византийская сарматия, ВВр, IV (1887), стр. 33. ⁴ Това не ще да е вярно, защото в 1218 г. цар е вече Иван Асен II. Първоначално вероятно ще да е стояло μήποτε (мисли), а не ἔπειτα (години). Вж. Златарски, История, III, стр. 323; К. Иречек, История болгар, Одеса, 1876, стр. 332, осл. 41. ⁵ Иван Асен II, царувал от 1218 до 1241 г. ⁶ Вж. тук стр. 157, бел. 2. ⁷ Т. е. кръстоносците от Четвъртия поход. ⁸ Димитър Хоматиан, охридски архиепископ в началото на XIII в. (1215—1235). ⁹ Йоан III Дука Ватаци, никейски император (1222—1254).

καὶ καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐλάττωσεν αὐτῇ ὁ δὲ ἀντίβειν στερεώτερον (pp. 33₁₄—34₁₆).

22. — — — καὶ μέρος δὲ τῶν Ἰταλῶν τὸ τὸν Σαρρῶν κάστρον τῷ τότε πολιορκῶντι ἐπὶ τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου δεσποζόμενον, ἐπὶ τὴν αἰχμήν τοιαύτην ἐπέγνωνεν ἦτες, ἀπὸδρα ἐλευθέρως τὰς Σέρρας καταλιπόντες ἐς μικρὸν γὰρ αὐτῷ κομιδῇ τοῦ ἄλλου ἤλθον. ἐντεύθεν τὰ τῶν Ἰταλῶν ἔρθεν κατέβησαν διασπόμενα κατὰ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐσπέραν καὶ ἰσχυροῖς ἀντιπάλους προσπαύοντα, τῷ τε βασιλεῖ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Κομνηνῷ Θεόδωρῳ βασιλεῖ σφηνιζόμενοι καὶ τοιαύτῃ, ἀπὸρχοντο καταπίπτειν (p. 35₁₈—21). — — — ὁ γοῦν βασιλεὺς Ἰωάννης παντοίως τοῖς Λατίνους μαχόμενος τριήρεις τε κατεσκεύασε καὶ παρὶ τὸν Ἑλλάσποντον ταύτους ἐστῆσεν ἐν ἰσπῇ, δεξιῶς ὀνομάζεται καὶ ἦν πολλὰ παρέχον αὐτοῖς πρῶματα, κατὰ δὲ οὖσαν δεινότητος καὶ λείαν τιμωρίαν ποιοῦμενος πορθῶν τε τὸ τῶν Μαδύτων ἔσεν καὶ τὴν Καλλιόπολιν καὶ τὰ παρυρῶμα πάντα τοῖς Ἰταλοῖς ὑπόφορα ἔντα (p. 36₁₄—16). — — —

9. Finas Theodoro Comnenos ac Asano
idem fund

24. Εἰς συνθήκας δὲ θελήσαντες οἱ Ἰταλοὶ ἔλθειν ἀπέλκυσαν πρὸς τὸν βασιλεῖα καὶ τὸ τὸν Πηγῶν ἔσεν. καὶ οὕτω δὴ μετ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης σφηνιζόμενος, αὐτοῖς αὖτ' ἐπὶ τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν τῶν Λατίνων, εἰ δὲ κρατοῦντων καὶ πρὸς βορρῶν τὰ πλησίον ἔσεν τῆς Κωνσταντινου καὶ τῇ τοῦ Νικομήδους πόλει ἐγγίζοντα, συνέβη δὲ καὶ πρὸς αὐτοῦ τοιαῦτον. οἱ γὰρ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀσκήτορες πρεσβεῖαν πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐπέσταντο, διπλῶς ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς στέφανον καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐλευθερώσῃ χειρὶ. ὁ δὲ τὸν πρωτοστράτορα Ἰωάνν' ἀσκήτορας δούξας αὐτῶν ἐξαπέσταλε συνὴν δὲ αὐτῶν καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰωάννης, οἱ καὶ διαπεράσαντες τὸν Ἑλλάσποντον καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας διελθόντες εἰς Ἀδριανουπόλιν ἀφίκοντο. ἐνταῦθα δὲ γενόμενος τῆς πόλεως διήγον ἐμείπει. ἑλπίς δὲ ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ διὰ ταῦτα καὶ τὸν πρὸς ἐνδομῇ γενέσθαι. ἀλλ' ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος, ὃν φθίσας ὁ λόγος ἐδήλωσε, τῶν ἐγγὺς πάντων γενόμενος ἐγχεαῖς ἔσεν μέντοι τοῦ τῆς Ῥωδῆς ἔσεν, ὅπως καὶ Ἀχρῶδος ὀνομάζεται, καὶ τῶν ἐν τοῦτ' ἔσεν καὶ τοῦ Μελένκου — τοῦτ' οὖν γὰρ (38) ἔσεν ὁ Στάλαρος, πρωτεύων τῶν τοῦ βασιλέως Ἀσάν καὶ δεσπότης

стъпая в конце друго. Той обаче упорствовал все по-тврдо.

22. — — — А част от италианците, които тогава обсаждали крепостта Сяр, владяна от Теодор Комнин, като се ввучили за това поражение на своите, избягали и оставили свободен Сяр. Малко им оставало наистина те да го превземат.

След това италианските владения, пръскати тук и там на Изток и на Запад и изложени на ударите на силни противници — на император Йоаким и Теодор Комнин, който също минаваше за император, — започнали да западат. — — — Въюхайки прочее по всякакъв начин с латиняните, император Йоан приготвил триери и ги поставил при Хелеспонт на едно място, което се нарича Олкос². И той им причинявал много неприятности, като се устремявал на Запад и плячкосал имотите на тамошните жители. Той опустошил град Мадит³ и Калиопол и цялото крайбрежие, което плащало дан на италианците. — — —⁴

9. Theodor Komnenos syni syed ni Ivan Asen

24. Желаяйки да сключат договор, италианците отстъпили на императора и крепостта Пиги. И по този начин император Йоан сключил с тях мир,⁵ като латиняните му отстъпили на юг всичко, но все още задържали на север околностите на Константинопол и близките места до град Никомидия. Но преди това се случило следното нещо. Жителите на Адрианопол проводили при императора⁶ прателичество, за да изпрати при тях войска и да ги освободи от властта на италианците. А той изпратил протостратора Изис, като му дал войска. С Изис бил и Йоан Камица. Те прекосили Хелеспонт, преминали през Македония⁷ и дошли до Адрианопол. Като влезли вътре в града, те останали там. Императорът се надявал по този начин да стане господар и на околните земи. Но на всички земи господар бил Теодор Комнин (за него вече говорихме в разказа си), без, разбира се, планината Родопа, която се нарича и Ахридос⁸, и нейните крепости, а също и Мелник. Тях владее Слав⁹, който бил роднина на цар

¹ В пропуснатия текст се говори за смъртта на братята на покойния император Теодор Ласкарис — Алексий и Исак — с помощта на латински войски да отнемат царската власт от Исак Дука. В сражението при Пиманин те били разбити, пленени и ослепени. ² Пристанище на Хелеспонт. ³ Град на югоизточния бряг на Галатополския п-в, дн. Мейдос. ⁴ Разказва се за заговора против император Йоан, начело на който стоял неговият братовчед Андроник Нестонг. ⁵ В 1225 г. Вж. Острогорски, История Византије, Београд, 1969, стр. 408. ⁶ Никомидийският император Йоан Ватац. ⁷ Дн. Източна Тракия. ⁸ Според К. Нревек, Княжество България, II, Плушнина по България, Пловдив, 1899, стр. 393—394, с това име се означавала долината на Средна и Долна Арда. ⁹ Алексий Слав, назначен за войвода на крепостта Цевена вероятно още от Калоян. Вж. Замарски, История, III, стр. 272.

τεταμμένους υπό του βασιλέως της Κωνσταντινου Έβρη, υἱὸς καὶ ἦν θυγατέρα ἐκ πολλοῦς αὐτῇ γεγεννημένην ἤγάγετο εἰς γυναῖκα. αὗτος δὲ ὁ Σθλάβος, ἵνα μικρόν τι τὸν εἰρμὸν τοῦ λόγου διέλωμαι, φροῦδον τὸν Μελετίκω^α εὐρὺν ὄχιρον καὶ σκεδὸν πᾶσαν ἐπαντιομενέας ἀνάλωτον αὐτοκρατορὸς ἦν, μηδενὶ τῶν περὶ ἀρχόντων ἱσχυριῶν. ἐνίστο μὲν γὰρ Ἰταλοῖς ὑπῆρχε ἔθνημαχος ἐκ κήδους αὐτοῖς συναρμόμιος, ἐνίστο δὲ Βουλγάρους ἐκ συγγενείας ὁμοφροσύνῃ, ἐνίστο δὲ τῷ Κομνηνῷ Θεόδωρῳ καὶ ἦν οὐδέποτε τῶν οὕτω ἱσχυροσώμενος αὐτὸς εἰς ἀλήθειαν πίσυν καὶ ὁμοφροσύνῃν συναρμόμιος, τοῖσι τῶν συναρμόμιων μετὰ δόξαντες τῆς αὐτοῦ γαμετῆς ἢ τοῦ Πιερραλίφα θυγατρὸς τοῦ γενναυαδέλφου τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου, περὶ ἧς παρακατὼν ὁ λόγος δηλώσει. ἄλλοι μὲντοι, καθὼς εἰρήκεται, τῶν ἱσχυροσώμενων τῇ τοιαύτῃ Σθλάβῳ χωρὶν τὰ πάντα ἐπὶ τὸν Κομνηνὸν ἐργάζετο Θεόδωρον ἐπὶ τοῦ Μοσυνούπολις καὶ Σπάρτης καὶ τῇ Πλευριανῶν αὐτῇ ἐπὶ τοῦτον διέβη, τὸ τῆς Σταγείρας ὑπερβάς ὄρος, ὃ δὲ Μάκρης ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί, τὰ ἐκείθεν τοῦ Ἑβρου κατέδραμεν, ἔπειτα εὐρὺν πάντα καὶ μηδενὶ φροῦδῳ περικυρηνύμενα. ἔνθεν τοι καὶ περὶ τὸ Λευκίον γεγονώς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ βασιλεὺς ἐπεσημείβετο (39) τοῦτον, ἀρνούμενος δὲ καὶ περὶ τῇ Ἀδριανούπολιν εἶχεν ἐπὶ τὸν δηλοκλήτη Ἰσὴν τὸν πρωτοστράτηγον καὶ τὸν Καμινίτην μετὰ τοῦ υἱοκατέμενος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου. ἀποστειλὼς δὲ λόγους τοῖς οὐκίτορας ἐπελθόν, ὡς πλησίονα τοῖς αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἐπαρρησίεως, πείθει τὸ μὲν τοῦ βασιλέως ἐξαγορεύειν στρατεύματα ἔχειν, αὐτὸν δὲ εἰσαγαγεῖν. ἔβραται οὖν ὁ πρωτοστράτης Ἰσὴς καὶ ὁ Καμινίτης μετὰ τοῦ συνάντος τοῖς αὐτοῖς στρατεύματος ἐπὶ ὄρεας τοῦ μή τινα τῶντων παθεῖν τι δεινόν. ἐξελθόντες οὖν ὁ μὲν πρωτοστράτης οὐδὲ ὄλεος τὸν Κομνηνὸν Θεόδωρον τεθέσται — τοῦτο γὰρ διὰ αἰσῶς συμπεφρόνηται — ὁ δὲ Καμινίτης συντυχὼν αὐτῷ οὐκ ἀπέβη τοῦ ἔπιου οὐδὲ ὡς βασιλεὺς προσεκίνησεν. εἰς δὲ βαρυνόμενος ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος — ἔβραλετο γὰρ ὡς βασιλεὺς ἐκείνον πάντως ἔχειν Ῥωμαίους ἐπὶ περὶ καὶ ὡς βασιλεὺς ἐσημείβετο — ἔβραται τι κατέχευε τοῦ ἄνδρος καὶ μικροῦ ἦν καὶ πληγὰς ἐπέθηκε. τοῦτο τῷ Κομνηνῷ ἀπορῶν ἐργάζετο πρὸς τὸν βασιλεὺς ἡμῶν ὡς γὰρ αὐτὸς τὸν Ἑλλησποντιον διεπέρασαν καὶ πρὸς τὸν βασιλεὺς ἀφίκοντο, μέρας ἐπαρρησίεως διὰ ταῦτα ὁ Καμινίτης τεθέσται. ὁ Κομνηνὸς οὖν Θεόδωρος ἐγκρατὴς καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως γεγονώς πολλὰ παρήγετο πρὸς Ἰταλοῖς πείρημα. κατέδραμα γὰρ πάντα τὸ ἐπὶ ἐκείνων (40) κρατούμενα, καὶ μέγας αὐτῆς τῆς

Асен¹ и бил почетен с деспотство от константинопольския император Ерик², за чиято дъщеря, родена му от наложница, той се бил оженил. Този Слав — нека за кратко прекъснем течението на разказа, — като завладял силната и почти непревземаема за всички противници крепост Мелайк, станал самодържец и не се покорявал на никой от околните владетели. Понякога бил съюзник на италийците, свързвайки се с тях поради роднинство, понякога държал страната на българите поради родство, а понякога — на Теодор Комнин. И никога никому не бил нито подчинен, нито се свързвал истински със вярност и съгласие. След смъртта на жена му за него се омъжила дъщерята на Петралифа³, шурей на Теодор Комнин, за когото ще говоря по-нататък. И тъй без земите, които, както казах, били под властта на този Слав, всичко се било подчинило на Теодор Комнин. И когато му се подчинили Мосинопол, Ксенти и самата Грациана⁴, той преминал планината Стагира, която мнозина наричат Макри, и опустошил земите отвъд Еврос, намирайки ги всички незащитени и необградени от никакви крепости. После той се явил и при Димотика и скоро бил провъзгласен за император на тия [земни]. А когато пристигнал и при Адрианопол, той измерил вътре споменатия протостратор Ианс и Камица с войската на император Йоан. Той отрупа жителите с измамни слове, че ще ги обогати много и че ще ги възвеси пред другите ромей, и така ги убедил да изведат със войската на императора, а да пуснат него. И тъй Ианс и Камица заедно с войската си излезли при клетва, че никой от тях няма да пострада. А когато излезли, протостраторът не видял изобщо Теодор Комнин — защото така се споразумели, — а Камица, когато го срещнал, не слезъл от коня, нито му се поклонил като на император. Теодор Комнин се разкъсал силно от това — защото искал всички ромей да го смятат за император, тъй като минавал за император, — обсекал с обиди човека и насмалко щял да го наложи и с удар. Това станало причина Камица да бъде почетен от императора. Защото, щом прекосил отново Хелеспонт и се явил при него, Камица бил почетен поради това с чина велики хетериварх. И тъй Теодор Комнин, като станал господар и на Адрианопол, причинил големи неприятности на италийците, защото опустошил всичките им владения. И идвайки чак

¹ Мелитикос G

¹ Асен I.

² Хенрих Фландрски, брат на Балдуин, латински император в Цариград (1206—1216).

³ Теодор Петралифа, шурей на Теодор Комнин.

⁴ Дх. Грациана.

Πρότερον γενόμενος τὸ ἔτος κατέσχε τοῦ ἄσπρος καὶ ἱεῖσαν πολλήν· ἐκείθεν ἐποιήσατο, καὶ μέχρι καὶ τῶν πελῶν τῆς Κωνσταντινῆς κατήντησε καὶ πτοῖαν πολλήν τοῖς Λατίνους ἐπέβαλε (пр. 38₄—41₄).

10. De pugna circa Clouctnizam facta

25. Οὕτως οὖν ἐπαυξήσας τοῖς πράγμασι ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος, ἐπειδὴ ὁμοῦν ἐγερῶναι τοῖς Βουλγάροις, εἰς σπονδὰς τε συνῆλθε τῷ Βουλγάρῳ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ Ἀσάν, ὃν φθάσας ὁ λόγος εἰρηκε μετὰ τὸν Βορίλλαν βυσαλεύουσι τῆς τῶν Βουλγάρων, καὶ συγγένειον μετὰ τῷ αὐτοῦ πεποιήκε, προσλαβόμενος ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Μανουὴλ τῷ θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν, ἣς ἐκ καλλικῆς ἐκείνῳ γενόμεναι. ὁ μὲν οὖν Ἀγγελὸς Θεόδωρος τὰς μετὰ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου σπονδὰς θαυμάσας, οἷα ἐκείνος ἀνὴρ θρασύτερος καὶ ἀτακότερον φερόμενος οὐ μόνον ἐν βασιλείᾳς ἀλλὰ καὶ ἐν πῶσι ἀπλῶς τοῖς πολυταιῶς, καὶ θαυμά παραβόλων τοὺς ὅρκους καὶ παρασπονδῶν τοῖς ἐν γενόμεναι, κατὰ Βουλγάρων χωρεῖ, πολλὴν ἀνταρξίαν τῶν στρατιῶν ἐκ τε Ῥωμίων σκληροκροτημένην καὶ Ἰταλῶν, παραρθείρας οὖν τὴν Ἀδριανῶν περὶ τὰ ἄνω τοῦ Ἑβρου τὴν ποταμὸν ἐποιεῖτο, ζητῶν μετὰ Βουλγάρων συρρῆξιν πόλεμον. ἔρχεται δὲ ἔρα τὸν αὐτοῖς διελθόν. ἰδὼναι καὶ γὰρ ὡς οὐδ' ἔλκε (41) οἱ Βούλγαροι ἰσχυρίζονται τὴν ὁμῶν καὶ μόνῃ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ἔποστατον. οὐχ οὕτω δὲ καὶ οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' ὁ Ἀσάν Ἰωάννης ταῖς ἐπιτροπαῖς καὶ ταῖς παρασπονδῆσαι τοῦ Ἀγγέλου Θεοδώρου μάλλον τεταραμένους ἢ ταῖς σφετέραις δυνάμεσιν, ὀλίγον τι συμμαχεῖν ἀπὸ Σκυθῶν εἰληφώς, οὐκ εἰς χιλίους μετρούμενον, θαυματούργων εἰς τὴν μάχην ἐφέρετο, ὡς φασὶν ὡς καὶ τῇ σημαίᾳ τὸν Ἑγγραφον ὄμειον τοῦ Θεοδώρου ἀπαυορήσας, καὶ δὴ περὶ πον τὸν παρέβριον πόλεον — Κλοκωτνίζαν⁴ αὐτὸν ὀνομάζοντι — ἐμβάλλοντι τὰ στρατεύματα, καὶ ὅς ἐν μίαιρ' τὰ πᾶν παραστήσῃ, κατὰ κράτος καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν ὁ Θεόδωρος, καὶ συλλαμβάνεται μὲν παρὰ τῶν πολέμων οὗτος, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν προγεγενημένων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν εἰλει τε καὶ λογάδων, καὶ τὰ ἐκείνων πάντα λατὰ τοῖς Βουλγάροις ἔγνετο, φιλιάνθρωπος δὲ περὶ τὸ ἀλωθὲν πλῆθος ὁ Ἀσάν διαπεθεῖς, τοὺς πλείους τῶν στρατευμάτων καὶ μάλιστα τοὺς χυδαιότερους καὶ οὐγκλῆδας ἐλευθεροῖ καὶ πρὸς τοὺς αὐτῶν ἀποστέμνει νόμους τε καὶ πόλεις, τάχα μὲν καὶ τὸ φιλιάνθρωπος ἐνδοκτύμενος,

⁴ «κλοκωτνίζαν» BFG

до самата Визия¹, той завладял околностите ѝ и събрал оттам голяма плячка. Допълъ и до вратите на Константинопол и задал голям страх на латиняните.

10. Сражението при Клокотница

25. И тъй, след като Теодор Комнин се надигнал с успехите си и станал съсед на българите, той сключил договор² с царя на българите Иван Асен, за когото вече казахме в разказа, че царувал след Борил над българската земя, и се сродил с него, като взел за своя брат Мануил дъщеря му Мария, която той имал от каложница. А Теодор Ангел, по-неже бил дързък и се държал свосволно не само в царските, но просто във всички държавни работи, постоянно престъпвайки клетвите и нарушавайки споразуменията със съседите, скъсал договорите с Иван Асен и тръгнал срещу българите, като събрал голяма войска, съставена от ромей и италийци. Той минал край Адрианопол и вървял край горното течение на Еврос, търсейки да завърже сражение с българите. А в същност търсел собствената си гибел. Защото той смятал, че българите ще се уплашат и не ще издържат нзобщо дори първото нападение на войската му. Но българите не мислели така. Иван Асен, уповавайки се повече на нарушението на клетвите и договорите от страна на Теодор Ангел, отколкото на войските си, взел малка помощ от снитите, която не наброявала [дори] хиляди, и се понесъл смело в сражението, като захвчил на знаято, както казват някои, висмената клетва на Теодор. Войските се сблъскали някъде около едно място край Еврос, което наричат Клокотница³. И за да ви изложя накратко всичко, Теодор бил решително победен от българите и снитите. Бил пленен от враговете той и мнозина от роднините му, от висшите длъжностни лица и знатните и всичкият им вещи станали плячка на българите. Иван Асен се отнесъл към плененото множество човеколюбиво, освободил по-печето от войниците, а най-вече по-простите и сбиршкната, и ги отпратил по селата и градовете им. С това той проявявал може би човеколюбие, а може би търсел да извлече и

¹ Т. е. Визия в Източна Тракия. ² През 1224 г. Виз. *Златарски*, История, III, стр. 387—388. ³ Битката станала на 9 март 1230 г. при Клокотница, до дн. с. Клокотница (бивше Селакча), на с.-з. от Хасково, при р. Добрия. Виз. *Златарски*, История, III, стр. 329, 342, 595; А. С. *Раздобинков*, С. Клокотница, БИВ, III, 1939 стр. 228—237.

τάχα δὲ καὶ τὸ συμφέρον ταύτῃ πραγματοποιήσεως ἐβόλετο καὶ γὰρ δεσπόσαι τῶν τοιαύτων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποσπῆσαι, οὐ καὶ τετύχηται ἐπεὶ καὶ γὰρ κατ' αὐτῶν κατέστιν ἐχέσθαι, πάντες ἀναμνησὶ ταύτῃ ἐπέπικται, καὶ γίνεται μὲν ἐκ' αὐτῶν ἡ Ἀδριατικὴ, ἐκ τοῦ σχεδὸν δὲ καὶ τὸ Αἰδυμόταχον, εἴτα Βυλαρόν ἔστιν, Σέρρες, Πελαγονία καὶ Πρίλαπος καὶ (42) τὰ πέριξ τούτων. κατέδραμε δὲ καὶ τῆς Μεγάλης Βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλβάνου¹ κατακυριεύει, καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυριοῦ τὰς ἑλίας πελά. ἐπεὶ δὲ τὸ πάλιν τοῦ βουλευτάτος κατεργάσατο καὶ ὡς ἡρώατα τὰ κατ' αὐτὸν διέθετο, εἰς τοὺς οὐκείους ἐπαπέστειλε πύλους, τινὰ μὲν τῶν φρουρῶν καταλείπων ἐπὶ Ῥωμαίων δεσφεύεσθαι, τὰ πλεῖστα δὲ ἐφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, στρατιώτας ἐν τοιαύταις τάξας καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς ἐπιστρατηγούμενους τὰ θηρότατα φορολογήματα, ἔδωκε γούν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θανμαστὴς καὶ μακάριος οὐ γὰρ ἐχρήσατο μαχομένοις ἐν τοῖς ἰδίῃς οὐδὲ ἐκράντο φόβους Ῥωμαίων, ὥς οὐ περ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων, ἐνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίων ἐφελέτο καὶ ἐτέρων θύων² (pp. 41₁—43₁₅).

26. Ἐπεὶ γούν, ὡς ὁ λόγος ἱσχυρήσεται, ὁ Ἄγγελος Θεόδορος ἀφύρσας ἐγγύθεν μετὰ καὶ λοιπῶν προσφρόντων τῷ γένει καὶ θεοφίτων ἀνδρῶν πρὸς Ἀσέν, ἐφρουρεῖτο μὲν παρ' αὐτοῦ, ἐφίλοφρονεῖτο δὲ τὰ πολλὰ καὶ ταῦτο ἦν ἐπὶ πολὺ ἐπεὶ δὲ εἰς τὰ αὐτῶν νεωτερισμοὺς χρᾶσθαι περιώρτατο, ἐκτινέσθαι αὐτῶν ὁ Ἀσέν. ὁ μὲν οὖν ἀδελφεὸς αὐτοῦ Μανουὴλ ὁ Ἄγγελος, ὅς δεσποτικῶς ἀξιόματι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τετίμητο, πρυμνὴ ποιησάμενος, ἦλθε τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐγρέμετο στρατήριον, περὶ τῇν Θεσσαλονίκην ἀπῆλθε καὶ δεσποτικῶς ἀνομιάζειτο, ταύτης τε χειρὸς καὶ τῶν περὶ αὐτήν, ἐρυθραῖς δὲ χερσὶν αὐτῶν τὰς αὐτῶν γῆρας ἐπακίρσας. πρὸς δὲ καὶ ἀπέσταλκεν πρὸς τῶν πρέσβεων παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποσταλῆς, ὡς εἰς οὐ καὶ μᾶλλον θυμῶν τὸ εἰς Χριστὸν (43) πάλαινομένου, οὐ τὸν βασιλέα καὶ δεσπότην, ἦν μὲν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ Ἄγγελος Μανουὴλ τῶν ἀναπολεμήτων πρὸς τὴν θυμῶν μέγῃ χερσὶν τε καὶ πόλει ἐγκρατὴς, μὴ παρὰ τῶν Βουλγάρων τὸ σθένος ἐνυχλούμενος, ἐπεὶ τῇ ἐκ παλλοκίδος, τοῦ Ἀσέν συνεκκοιμήτο θυγατρὶ (pp. 43₁₅—44₆). — — —

— α ἑλβάνου GU

полва. Защото искал да бъде текеи господар, като премахне ромейската власт. В това той успял, защото, когато после потеглил срещу тях, всички му се подчинявали без кръвопролития и под негово власт паднал Адрианопол, скоро след това Димотика, после целият Волерон¹, Серес, Пелагония² и Прилеп и земите около тях. Той опустошил и Велика Влахия³, завладял и Албанион и плячиосвал чак до Илирик. След като изпълнил голяма част от плана си и уредил своите работи, както желал, той се върнал в своите земи. Оставил някои от крепостите под властта на ромейците, но повечето подчинил и поставил в тях войници, стратегы и събирачи на държавните данъци. Всички му се възхищавали и го облажавали, защото не употребявал оръжия срещу своите и не се опетнявал с убийства на ромейци, както българите преди него. Затова той бил обичан не само от българите, но и от ромейците и от другите народи.

26. И тъй, след като Теодор Ангел, както разказахме, станал заедно с други роднини и знатни мъже пленник на Асен, той бил държан от него под стража. И това продължавало дълго време. Но когато бил изобличен, че се занимава със заговори срещу държавата, Асен го ослепил. Брат му Мануил Ангел, който бил удостоен от брат си с достойнството деспот, успял да избяга, когато ромейската войска била разбита, отишъл в Солун и се провъзгласил за деспот. Управлявайки града и околностите му, той подписвал писмата си с червени букви. Един от пратениците, изпратен от император Йоан, казал по негов адрес острогата, че псалмопеснето към Христа „Тебе царю и господарю“⁴ ще подхожда повече към него. Оттогава Мануил Ангел бил господар на останалите на запад земи и градове, без изобщо да бъде тревожен от българите, тъй като бил съпруг на дъщерята на Асен, родена му от вложница. — — —⁵

¹ Област между долните течения на Марица и Места. Вж. См. II. Κοριακίδου, *Τὸ Βολερὸν, Βουλγαρικὰ μελετὰι, ἐν Θεσσαλονίκῃ*, 1939, стр. 229—232. ² Тук с Пелагония се обозначава гр. Витоля. ³ Т. е. Тесалия. грч. *Οστροδορική*, *История Византије*, стр. 378. ⁴ На гръцки *οὐ τὴν βασιλῆα καὶ δεσπότην*. Помисле Мануил бил деспот (господар), императорският пратеник се пошегувал остроумно, като му казал, че той сега е и император, и деспот.

⁵ В пропуснатия текст се разказва за смъртта на цариградския император Роберт Куртене (1228). Поради малолетството на неговия брат Балдуи за регент бил назначен 80-годишният ерусалимски крал Йоан. Баба след двегодишно пребиваване в Цариград Йоан се решил да предприеме поход срещу никейския император, който бил зет на Лазаря. По това време никейският император воювал с разбунтувалия се против него кесар Палавга. Родителите на 16-годишния Георги Акрополит го изпратили от Цариград при никейския император Йоан Дука. Благодарение на разумните мерки на никейския император латиняните се принудили да се оттеглят в Цариград, въпреки че били успели да превземат Пиза.

31. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, οἷα ἐκεῖνος δεῖνός ἐφαρκεῖν μεθόδους ἐν περιστάσει οὐδοῖα τε τὸ οὐκ εἶναι, ἐπὶ οὗ καὶ πλείονος ἔκειτο λόγος, ἀναχατίζουσι δὲ καὶ τὸ ἐπιπλεῖον, ὥς ἂν δὲ ἄμφοι τὰ οὐκ εἶναι κρατέοντο, εὐρίσκει τοῦτον ἀποληρηστικὸν τοῖν δυοῖν. ἐντυνύθη γὰρ αὐτῷ εἶδος ἐκ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, ἥ καὶ κληῖς τοῦ πάτριου καὶ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λασικάριος ἐπειτέθειτο· ἐνδέκατον δὲ οἱ ἔτος τότε ἦν ἔτος. καὶ ὁ Ἀσὴν δὲ θυγάτριον ἔσχεν — Ἐλένη αὐτῇ τοῖνομα — παρὰ τῆς ἑξ Οὐγγρων γαμηθείσης αὐτῇ ἐν νύκτι καὶ ταύτῃ ἔτος ἦν. προσβίβει γοῦν στέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν τῶν Βουλγάρων ἀρχιεπίσκοπον (48) τὸν Ἀσάν, καὶ μηχαναίς τῶν πατρῶν μνημονεύει καὶ ἄμφοι ἀρχιεπισκοπὰς καὶ τοῦ δὲ ἁλλήλων εἰς ἄλληλους συναπισμουῖ τε καὶ συγκροτήσεως, καὶ δέχεται ὁ Ἀσάν τὴν προσβίβειν, καὶ πληροῦνται καὶ συμπροίᾳ, καὶ ἐπὶ τοῦτοις καὶ ὅροι προύβησαν (pp. 48₁₆—49₅). — — —

33. Ἐπεὶ δέ, ὅς προεβίβειν, καὶ ἄμφοι τὸν βασιλεὺς οἱ σπονδὰς τῆς συμβιβείσεως γένοιται, κῆρ τε βασιλεὶ φημι Ἰωάννῃ ἐπὶ Λόβια καὶ τῷ κρατοῦντι τῶν Βουλγάρων Ἀσάν Ἰωάννῃ προσκατέλαβε μὲν ὁ βασιλεὺς τὴν Λάμψακον καὶ διαπερασοῦντι μετὰ τῶν οὐκ εἶναι δυνάμεων εἰς Καλλιόπολιν, καὶ πολεμῇ τὸ ἵσον ἐλεπόλις στήσας, καὶ ἐν οὗ πολλῶν τῷ χρόνῳ χειρὸς τοῦτο, κῆρ τῶν Βενετικῶν ἀνασώσας τοῦτο χειρὸς. μετὰ τοῦτο καταλαμβάνει τὴν Καλλιόπολιν καὶ ὁ Ἀσάν σὺν τῇ οὐκ εἶναι γαμητῇ τῇ ἑξ Οὐγγρων Μαρίᾳ καὶ τῇ θυγατρὶ Ἐλένῃ, καὶ συνέρχεται εἰς Καλλιόπολιν τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ εἰς φίλον ἀμφοῖν διακράτουνται. οὗτος μὲν οὖν οὐ διατέγουσι τὸν Ἑλλήσποντον, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τοῖς τῆς Καλλιωνίδεως μέρεσιν ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης τὴν αὐτοῦ σφύρον οὐκ τῇ θυγατρὶ Ἐλένῃ λαβὼν διαπερασοῦντι εἰς Λάμψακον, ἐνθα ἦν ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καὶ πληροῦσι τὴν τῶν πατρῶν συνάρεσαν, τοῦ πατριάρχου Ἑρμῆα οὐ τὰ τῆς ἱερολογίας τελέσαντος. τότε καὶ ὁ Τριτόβιον ἀρχιερεὺς, ἐπὶ τῶν Κωνσταντινουπόλεως τελέων, αὐτονομίᾳ τετίμηται καὶ πατριάρχης ἀναγορεύεσθαι κέχρηται βασιλικῇ καὶ συνοδικῇ (50) τῇ δεοσίμῃ, χάριτας τῶν προχρόνιων ἀποταγόντων ἐπὶ Βουλγάρων ἀρχόντων Ἀσάν τοῦ κῆδους ἔνεκα καὶ τῆς φίλης.

31. И тъй, понеже беше сръчен да намери при опасност начин да запази своето, за което се изисква повете ум, и да отблъсне неприятелите, император Йоан открива средство, с което да постигне и двете неща, за да заздрави чрез тях своята власт. Той имаше син от императрица Ирина, който получил и името на дядо си, императора Теодор Ласкарис. Тогава той навършваше единадесет години. И Асен имаше от съпругата си унгарка малка дъщеря. Името ѝ беше Елена. И тя беше на девет години. И тъй императорът изпрати при българския владетел Асен пратеничество и предложи годееж между децата, сродство между двамата и [съюз за] взаимно подпомагане и подкрепа.¹ Асен прие пратеничеството и договорите се сключиха, като при това се положиха клетви. — — —²

33. След като, както казахме по-рано, двамата царе, т. е. император Йоан Дука и българският владетел Иван Асен, сключиха договорите за съюза, императорът дойде първо в Лампсак и премана със своите войски в Калиопол. Той нападна крепостта, като постави стенобойния машиния, и за кратко време я завладя,³ изтръгвайки я от ръцете на везицианците. След това и Асен с жена си, унгарката Марка, и дъщеря си Елена дойде в Калиопол и там се срещна с императора. И двамата извършиха необходимото по отношение на приятелството. Иван Асен не премина през Хелеспонт, но остана в пределите на Калиопол. Император Йоан премина със съпругата му и дъщеря му в Лампсак, където бе императрица Ирина. Там стана бракосъчетанието на децата, като религиозния обред извърши патриарх Герман.⁴ Тогава бе решено с императорско и съборно постановление и търновският архиепрей, който беше подчинен на константинополския,⁵ да бъде почетен като самостоятелен и бе постановено да се нарича патриарх, тъй като властинците се отблагодаряваха на българския владетел Асен заради родството и приятелството [с него].

¹ Преговорите на Иван Асен II за брака на десетгодишната му дъщеря Елена с единадесетгодишния син на Йоан Дука Ватаци — Теодор — станала през 1234 г., а бракът бил сключен през пролетта на 1235 г. Вж. *Златарски, История, III*, стр. 379 и сл.; *В. Г. Васильевский, Обновление болгарского патриаршества при царе Иоанне Асене II в 1235 г.*, *ЖМНП*, 238, 1885, II, стр. 206 и сл. ² По-нататък Георги Акрополит разказва как на 17-годишна възраст императорът го предал на Теодор Експатерит да го учи на риторика, а после — на Никифор Вемид. ³ През пролетта на 1235 г. Вж. *Златарски, История, III*, стр. 382. ⁴ През пролетта на 1235 г. в Галиполи бил подписан съюзният договор, а след това в Лампсак била отпразнувана сватбата на византийски престолонаследник Теодор с Асеновата дъщеря Елена. Вж. *Острогорски, История Византије*, стр. 410.

⁵ По въпрос, кому е бил подчинен търновският архиепископ, вж. *Златарски, История, III*, стр. 383 и сл.; *Е. Голубинский, Краткий очерк истории православных церквей*, стр. 280 и сл.; *В. Г. Васильевский, Обновление...*, стр. 210 и сл.; *П. Никол, Църковната политика на Иван Асен II*, *БЗБ*, III (1930), стр. 65—111. Сра. и *Острогорски, История Византије*, стр. 410, бел. 1.

Ἐπει γὰρ δὸς εἰς τὰ κατὰ φέρει περὶ ἡμετέρας, ἡ μὲν βασίλισ Εἰρήνη τὸν υἱὸν μετὰ τῆς νέμερης λαβοῦσα τοῖς ἑσπέραις περὶ τὸν πόρον ὡς αὐτὴς δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἀσάν σύζυγος ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἐπέστρεψαν, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν τὰς οἰκίας δυνάμεις προσειληρότες καὶ ἄμφοι τὴν δυτικὴν κατέδραμον χώραν, ὅπου ἦν τοῖς Λατίνοις δουλεύουσα, καὶ λείαν μὲν πολλὴν ἐποιήσαντο καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν — τὸ τῆς παρουσίας εἰπεῖν — τὴν ἅπασαν ἀπειργάσαντο, οὐρα δὲ αὐτοῖς κατὰ τοῖς ὅροις τὰ ὕσθη καὶ τὴν χώραν διμερίσαντο, καὶ Κολλυμπίου μὲν, ἐπεὶ καὶ πρὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἀσάν παρὰ τοῦ βασιλέως ἔλαβον, ἐκ τῶν βασιλέων ἐγένετο, ὁμοῦ καὶ Μάδοντα καὶ πᾶσα ἡ ἀνομαζομένη Χερσονήσος. Ἄλλοι δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ τὸ τοῦ Κισοῦ ποταμὸν, καὶ μέχρι ποταμοῦ ὃν Μαρίτζαν ὁ πολλὴς κατοικοῦμαι λαὸς, τὰ ἀνὰ ἑσπέραις ἐκράτησε δὲ καὶ τοῦ ὅρους τοῦ Ἰάνου καὶ ἐν αὐτῷ ἐδείματο καὶ πόλιν, ἐνθα καὶ τὸν Κοτέριζην Νικόλαον φυλάττειν ἐξέπεμψε καὶ πόλιν μακρὰν παρὰ τὴν Λατίνους τοῖς ἐν τῇ Τζουρλουῶν, ὅπου πολλοὺς κατεχρησμένον πολέμοις καὶ ἐς κοινὸν εὐδοκμήσαντα, διὰ πάντας τοιαύτης δόξης, παρὰ τοῦτον σχεῖν, μήτε πρὸ αὐτοῦ μήτε μὴν καὶ αὐτὸν ἄλλον φάσκειν τοιαύτης ἔργου ἐκτελεσθέντα ἢ τοιαῦτα κατοικησέντα. ὁ δὲ Ἀσάν τὰ ἐπὶ τῶν υἱῶν εἰρημέναν χώραν (51) καὶ πρὸς Βορρῶν γεύοντα (ἢ) ἐκ τῶν ἔσπε, μέχρι μὲν οὖν καὶ αὐτῶν υἱῶν τερπὸν τῆς Κωνσταντινου καὶ ἡμερότεροις κατηντήσαν, τοῦ βῆρος Ἰωάννου ἐπ' αὐτῶν καθέζομενον καὶ καθορῶντος, καὶ πάλιν πολλὰ τοῖς Λατίνοις ἐνέβαλον καὶ ἐν στενῇ κοινῇ τὰ κατ' αὐτοῖς ἔθεντο. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ μεταπύρου παρεστὴν υἱὸς καὶ ὁ χειρὸν ἔσχευε, Ἀλέξιος πιστοῦσθαι οὐκ ἔβουλε βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν ὁ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν χώραν τῶν Βουλγάρων χωρεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐν διαμερῇ (φρ. 51^α—52^α).

11. Ioannes Asanas pacta cum Ioanne Duca rumpit

34. Ἐπεὶ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἀρχὴς ἐτιγχανεν ὢν, — ἐνδέκατον γὰρ διήνεν ἔτος, φανερόν ἐφημεν, ἤρκα τῇ βασιλίδι Ἐλένῃ πρὸς γάμον κοινωνίαν ἐξήρτητο — τὰ μὲν ἐς ἀναστάσιον Εὐκρίαν ἀπέλθῃ, ἀνιόντο δὲ παρὰ τῆς βασιλίδος Ἐλενης καὶ ἐπαιδεύοντο, οἳ αὖτε τῆς ἀρετῆς ἀρετῆς τιχούσαν καὶ πρὸς ἵππων καλὸν ἐπιστάσαντα, τὰ μὲν οὖν τῶν Λατίνων πράγματα συνεσιάζει τε εὖτε πολὺ, καὶ τῶν κήδων τῶν δύο αυτοκρατόρων εἰς ταπεινὸν ἔργον καταπεσόντι τούτων τὸ φρόνημα. ὁ δὲ βίβη Ἰωάννης μισρὸν ἐπιβόησας ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξουσίαν τῷ αὐτοῦ γαμβρῷ

След като бе направено всичко, което се отнася до това, императрица Ирина взе сина си и известата и живееше в източните земи. Също така и съпругата на Асен се завърна в своите земи. А император Йоан и Асен взеха със себе си войски и извършиха нападение по западните земи, които бяха под иго на латиняните. Те събраха голяма плячка и, да се изразя с пословицата, направиха палата земя на скитска пустиня. А крепостите и земята те разделиха помежду си според клетненото споразумение. Калинопол остана под властта на императора, тъй като бе превзет от него преди срещата с Асен. Също така Мадит и целият така наричан Херсонес. Императорът взе и крепостта Кисос¹ и постави границите чак до реката, която по-голямата част от народа нарича Марица. Той завоева и планината Ганос² и в нея построи малка крепост. Там той изпрати за охрана и да дражни латиняните в Дурудум³ Николай Котерца, изпитан и много войни и толкова прославен, щото всички имаха за него такова мнение, че не е живял нито преди него, нито след него човек, който да е предприел и извършил успешно такива и толкова големи дела. А Асен взе под своя власт земите, които се намират на север и над тези, които споменахме. Те и двамата достигнаха до самите стени на Константинопол, а крад Йоан⁴ стоеше над тях и ги гледаше отгоре. Те внушава голям ужас на латиняните и ги поставиха в критично положение. След като измина есента и приближи зимата, император Йоан и Асен се уговориха помежду си и българският владетел отиде в своята земя, а императорът се прехвърля на Изток.

11. Иван Асен нарушава договора с Йоан Дюка

34. Тъй като син му Теодор беше дете — той навършваше, както казахме, 11 години, когато беше сключил брак с княгиня Елена, — бракът оставаше формален. Те бяха отведени и възпитавани от императрица Ирина, понеже тя беше с добър характер и беше склонна към всичко добро. И тъй положението на латиняните беше много тежко и със сродяването на двамата самодръжди тяхната гордост бе много уязвена. Крад Йоан, след като живея още малко, умря и остави като наследство властта в Константинопол на зет си

¹ Дн. Кошан. ² Височина и крепост на западния бряг на Прононжда. ³ Дн. Чорлу. ⁴ Йоан де Брнен, регент (1231—1237) на латинския император Балдуин II.

τῷ Βαλδουίνῳ ὡς κληρὸν παλαιπύρον. ὁ δὲ γε Ἰωάννῃ μετόμελος ἐπὶ ταῖς μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου συνθήκαις, ὡς ἐφάνη γενόμενος τρόπον ἐξέτα, ὅπως ἂν τὴν θυγατέρα ἱσοσπέση τοῦ συζύγου βασιλέως τοῦ Θεοδώρου καὶ ἑτέρῃ ταύτην καθέσται· τῶν γὰρ Ῥωμαίων ἐδόδοι πάντῃ τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ προκοπὴν, ἔθνεος ὅρων ἰσοπεταγμένον πάλαι Ῥωμαίους. σκέπτεται γοῦν αὐτὸν ὡς ἐδόκει μὲν εὖλογον, κἄν οὐκ ἐλάνθανε ὡς ἐκσταμένους τὰ πράγματα. (52) καὶ ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλίδεα, ὡς ἐπὶ πλησίον τῇ Ἀδριανῇ βούλεται καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ τὸ θυγατέριον ἰδεῖν καὶ παρὸς περικελευσθῆναι καὶ τὰ εὐχότα πληρῶσαι καὶ αὐτὸς ἀποπέμψαι πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ τὸν σύζυγον. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασις Εὐφρόνη, καίτοι γε ἀκριβῶς εἰδότες τὸ ὄραμα καὶ καθαρῶς ἐπιγινώσκοντες τὴν σκευωρίαν, ὅμως πέμπουσιν πρὸς τὸν Ἀσὲν τὴν θυγατέρα, ταύτῃ εὐφρόνως ὡς, εἰ τὴν θυγατέρα κατέσχει καὶ τοῦ νομίμως συζητήματος ἀποστρέψαν, ἔστι θεὸς ὃ τὰ πάντα ἱερῶν καὶ τιμαριῶν ἐπάγει τοῖς τοῖς ἱεροῖς παρασβαίνονσι καὶ τὰς συνθήκας, ὅς ἐπὶ θεῷ μάστιγι συνεστήσαντο, δούλουσαν. ὁ μὲν οὖν Βαυλάρος τὴν θυγατέρα λαβὼν ἔρχεται, τοὺς ἐπομένους αὐτῇ πάντας ἀπαπορμήτους ποιήσας, καὶ τὸν Αἰμον διαβάς ἐχέσθαι περὶ τὸν Τρῆβον ἡλιόσας μὲν τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς καὶ ὀλοφρομένης καὶ τῆς πενθερᾶς καὶ βασιλίδος Εὐφρόνης καὶ τοῦ συζύγου λίαν ἐποδυρομένης τὸν χορομὲν, ὅτε παρὶ τὸν Ἀσὲν προσολοβόμενον αὐτὴν τῆς αὐτοῦ ἑσπερίδος ἐμπροσθεν ἐπικαθίσταται καὶ τίθει παρὰ κόρυς τοὺς δακτύλους καὶ ἐπαυτελῆσαι δεικνύς, εἰ μὴ σὺν φέροι, ὅσα οἱ διὰ βουλῆς ἔσονται ἐπὶ αὐτῇ διατρέξασθαι (pp. 52₁₀—53₂₁).

12. De Cumanorum inersione

35. Κατ' ἐκεῖνο καιρὸν καὶ τὸ τῶν Σχυθῶν γένος, τῶν Τσάγγων καταδρομῶντων αὐτῶν, ὕψισται τὸ ξηρὸς ἐκείνων ἐξέστησαν, ἀπαοῖς τὸν Ἰσθμὸν διαπεράσαντες καὶ τὸν Αἰμον ἐπεσπληθήσαντες τέκνοισι θύει καὶ γυναῖξιν, καὶ δυνάτων Βασιλέων — πολλὰ γὰρ βεβήκων ἡλιόσας — τοῖς (53) τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Ἐβρὸν καὶ τὰ ἐκεῖσε πεδία τὰς νομαῖς ποιούμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμὸν, ὃν ἡ χεῖρ ἐξέσκα γλῶττα καθώποτε ἔχτην διατρέξαν παρορμίζει. καὶ γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς Ἐβρὸς μέγας καὶ τῆς Αἰῶνος τὸς ἐσδρομαῖς ποιούμενος καὶ κείθεν πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἐκείων πέλαγος ἐπὶ δὲ συμβάλλουσι ταῦτα καὶ ἕτερα ποταμοὶ καὶ μίγξιν ποιῶσαι, ἐναλλάττει τοὺς παρεκκοῦσι καὶ τοῖνομα

Βαλδун¹, а Асен, като се разкаж, както стана явно, за договорите с император Йоан, търсеше начин да освободи дъщеря си от брака с император Теодор и да я омъжи за друг. Защото като владетел на народ, всякога подчинен на ромите, той се боеше много от благоприятния обрат за тях. И тъй Асен търсеше, както изглеждаше, благовиден повод, макар това да не остана скрито от оези, които познаваха положението. Той изпрати пратеници при императора и императрицата, които да съобщат, че понеже били близо до Адрианопол, той и съпругата му искали да видят малката си дъщеря и да я прегърнат родителски. Те щели да изпълнят обичая и веднага щели да я върнат при свекъра и при съпруга. Император Йоан и императрица Ирина, макар че разбираха добре постъпката и съзнаваха ясно хитростта, все пак пратиха при Асен дъщеря му. Те си казала, че ако той задържи дъщеря си и я откъсне от законния ѝ съпруг, има бог, който вижда всичко и валага наказания на тези, които престъпват клетвите и нарушават договорите, сключени пред бога. И тъй българинът взе дъщеря си и замна, като върнал назад всички, които я придружаваха. Той преминал Хемус и се отправил към Търново, а дъщеря му плакала и тъгувала за свекървата си — императрица Ирина — и скръбяла много за раздялата със съпруга [си]. Тогава, разгневан, Асен я взел да седне отпред на седлото му, ударил и с пръстите [си] по главата и я заплашил страшно, че ще я убие, ако не понесе мълчаливо това, което той е решил за нея.

12. Нахлуване на куманите

35. По това време и сикитите², които от тях се спасили от меча на татарите, които ги нападнали, преминаха Истр с помощта на мехове и прехвърляха Хемус заедно с децата и жените [си]. Против волята на българите — защото бяха много хиляди — те завзеха македонските земи³. Един се разположила край Еврос и тамошните полета, а други — край по-долните части и край реката, които простонародният език, както казахме, нарича Марица. Това е в действителност Еврос, която тече чак до Енос и оттам се влива в Егейско море. А когато в нея се вливат и други реки и я правят по-голяма, тя премея за околните жители и името си.

¹ Балдун II, последният латински император (1228—1261), брат на император Роберт Куртене (1221—1228).
² Т. е. куманите. ³ Дн. Източна Тракия.

Ιλνρον ροῦν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ ἔρημα καὶ πάντα τῶν οὐδατορῶν ἐποίησαν, καὶ Σκυθὸν ἔρημion — τὸ τῆς παροικίας εἰσεῖν, ἀπειργάσαντο, καὶ πολυχρῶν δὲ χάρις ἐπὶ ἔρχον εὐχέλονται πολέμῳ περιεμένοντο. καὶ ἐφορέοντο μὲν πολλοί, ἐκονέοντο δὲ πάντες καὶ ἡχμαλωτίζοντο καὶ ἀπεμπολοῦντο ἐν τοῖς μέτρον ὅπταιν, ὅσον τῇ Ἀδριανουπόλει, τῷ Ἀδριανουπόλει τῇ Βιζύῃ, τῇ Καλλιουπόλει, καὶ εἰ τι ἄλλο ἦν τελεῶν ἐργασμάτων ἀχυρομένων καὶ τῷ πλεῖσιν τῶν ἀποσύντων ἡσυχάζοντων (pp. 53_{ab}—54_{1r}).

18. *Pax inter Ioannem Ducam
et Ioannem Asanum iterum peragitur*

36. Ἐκεῖ οὖν οὕτω ταῦτα συνέβη, καὶ τὸ τῶν Λατίνων γένος, καθ' ἡμῶν διὰ μυστίαν τρέφοντες, καὶ χεῖρον δὲ διατεθέντες διὰ τὴν ἀπὸ μικροῦ γενομένην σφοδρὰ παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀσάν Γραβὸν καὶ τῶν χωρῶν καὶ τῶν πολυχρῶν αὐτῶν σφύρῃσιν, καθρὶν ἐρίσαν (54) ἐπικειμήσαντο καθ' ἡμῶν, ἐδράντες τῷ τότε ἀνάρχοντι, ὡς ἔφατο, τὴν ἥσαν τοῦτους ἀνακαλέσασθαι. καὶ πρῶτα μὲν τὸν Ἀσάν ἐπισκοποῦνται καὶ τοῦτον τὰ πρὸς εἰρήνην ἀπένδονται, ἔπειτα δὲ οὖν αὐτῷ καὶ τοῖς Σκύθαις, βαρβάρους ἄνδρας, ἰλνρῶν τε καὶ ἐπιλνρῶν, μαροῖς καὶ τοῖς χαρίσμασι, μακροτέρως δὲ γε καὶ ἐπὶ ἐπισχεσέν εἰς ἐκαστοὺς ἔκονοι καὶ συμπράκτορας τῶν ἔργων ποιεῖν, καὶ δι' ἐμμελίαν κοσάτων ἔτι τε Σκυθῶν καὶ Βουλγάρων σπηθηράκοις οἱ Ἰταλοὶ ὁμοῖοι κατὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου χωροῦσαν. ἐκεῖ δὲ σφοδρὰ ἐν τοῦ σχεδὸν τὸ τῆς Τρουρουλοῦ ἡσυχάζοντες, κατ' ἐκείνου τὴν μάχην ἱσχυροῖ, παρόντες αὐτοπροσώπως καὶ τοῦ Ἀσάν μετὰ τοποῖτων χιλιοσύνων τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Βουλγάρων σφαιρημάτων καὶ τῶν Ἰταλῶν μηχανημάτων. ἦν δὲ τῆς Τρουρουλοῦ τὴν φρουρὰν παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου προσδεγμένους ὁ Ταρχανεύτης Νικηφόρος, ὅς ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ βασιλέως ἐστήκει τότε, μέγας δὲ δομestικός τε γὰρ καὶ ὡς πρὸς γαμψὸς δὲ ἦν τοῦ μεγάλου δομητῆρος τοῦ Παλαιολόγου ἐπὶ τῇ πρώτῃ αὐτοῦ θυγατρὶ Μαρτίᾳ. ἦν δὲ ὁ Ταρχανεύτης καὶ στρατιώτης καλὸς καὶ ἀγαθὸς στρατιώτης καὶ πολλῆς ἐπιστολεύων τῆς παρὰ θεοῦ ἀνιλήσεως, καθὼς καὶ μέχρι τέλους ἐπὶ τῶν μαχίμων καὶ γὰρ ἰδόντι τοῖς πολλοῖς ἐντυχίᾳ κατορθούμενος τὰ πολλὰ ἢ εὐανδρίᾳ καὶ στρατηγίᾳ τῶν ἐναντίων στρατηγούμενος. ἐκεῖ δὲ τῷ ἡσυχάζοντι παρεκλήσαντο, — μηχανήματα μὲν καὶ ἐλεπόλεις ταῦτα Ἰταλοῖς ἐργασάντων πολλοὶ τε καὶ ἱσχυροὶ, ὥς μὴ μόνον ἐπὶ τοῦδε ἡσυχάζοντος ἀνιλεῖσθαι ἰσχυροῦν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦδε τῶν τελεῶν καὶ ἐργασμάτων πόλιν, — τότε τὸ γενναῖον φρόνημα καὶ τὴν στρατηγίαν (55) μεθόδοιαν μετὰ τῶν οὖν αὐτῶν ὅς ἐπὶ τῆς τραπέζης λαμπρῶς ἐνεδείξαντο ἦν δὲ τὸ δλον τῆς τοῦ θεοῦ ἀνιλήσεως. ἀντισηκώοντο γὰρ ἐνδον ὁ Ταρχανεύτης τοῖς ἔξωθεν μηχανήμασι, καὶ τῇ κοσάτῃ πληθύνει τῆς στρατιᾶς ἀντισηκώοντο τὸ

И тъй скитите плнчкосваха вснчю в Манедония и за кратко време я обезлюдиха иапълно и я направиха, за да се изравя с пословницата, скитска пустина. И те превзеха вснчки градове, които бяха леснодостъпни въ война. И тъй мнозина биваха убивани, а вснчки ограбвани, пленявани и продавани в по-големите градове, като Адрианопол, Димотика, Визия, Калипол и въ вснчки други градове, укрепени с по-недостъпни стени и зашитени от по-голямо число обитатели.

18. *Мирът между Иван Асен и Йоан Дука
се възстановява отново*

36. След като това стана така и латинският народ, който винаги хранеше омраза срещу нас и беше още по-лошо настроен поради извършеното наскоро нападение срещу тях от страна на император Йоан и на Асен, а и поради отнемането на земите и градовете им, търсеше случай да ни нападне, като намираше тогава за възможно, както мислене, да поправи поражението си. И най-напред привлякоха Асен и скитчиа с него мир. После заедно с него чрез малки дарове, по с големи обещания привлякоха на своя страна и направиха съучастници в делата си и скитните варвари, скитници и пришълци. И след като събраха толкова голяма помощ от скити и българи, италийците настъпиха едновременно срещу император Йоан. Но тъй като бързо до тях се намираше крепостта Цурулум, те започнаха войната против нея при участието лично на Асен и толкова хиляди скитски и български войски и с италийски машини. Император Йоан беше натоварил със защитата на Цурулум Нинифор Тарханиот, който тогава беше столоначалник на императора, а по-късно бе почетен като велик domestik. Той беше зет на великия domestik Палеолог, ожечен за голямата му дъщеря Мария. Тарханиот беше храбър войник и добър стратег и имаше напълно божията подкрепа, както стана ясно накрая. Мнозина смятаха, че той надвля враговете по-скоро благодарение на пастие, отколкото на храброст и поенно изкуство. След като се разположиха край крепостта, у италийците се оказаха много и силни съоръжения и стенобойни машини, които можеха да се справят не само с такава крепост, но и с по-високи стени и с по-големи градове. Тогава столоначалникът със своите хора прояви бляскаво отлакния си ум и военна хитрост. Но вснчно беше резултат на божията подкрепа. Тарханиот вземаше отгътре противомерки срещу съоръженията отвън и срещу толкова голямото количество

ἀνδρῶν ἐν πολλοῖσι τοῖς ἔργοις στρατιώταις, ἐν ἀμνηστία δὲ ἦν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, οὐ ποσούτων τῶν ἐν τῇ ἀστεί ὑπερσχυρῶν, ἀλλ' ἰδέσθαι, ὅσα ἐκέρχον καὶ συνεκὸς εἰς πολέμους, ὥς εἰ ἄντι παρὰ τῶν ἐναντίων εὐρίη, προῦθα πάντα τὰ ἐν τῇ δύσει τοῦτω τευχόμενα γένοιντο. τέως οὖν ἡγάπα μᾶλλον ἐν τοῦτω ἐπαρῆσθαι τοὺς πολέμιους καὶ τὸ πολὺ τῆς φήμης σφίσιν ἐναποκάλυπταις. ἔμελλε γάρ αὐτῷ μᾶλλον τὰ ἐν τῇ εὐρ, ὧν ἐλευθέριον ἐπαρχόντων τῆς μάχης πλεῖον αὐτῷ τὸ τῆς ἐνερμοσύνης ἐπὶν.

Πολιορκούμενοι γοῶν τοῖς ὁστέος Τρουκουλὸν αἰφνης ἐπέβη μέγιστον τῷ Ἀσάν, ὥς ἡ αἰφνης αὐτοῦ ἢ ἐξ Οὐγγρων ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο¹ τετελεύτησε δὲ κατὰ ταῦτα καὶ παιδίον αὐτοῦ καὶ ὁ Τρονόβος ἐπισκοπός. θωρομαχὴν γοῶν ἡγησάμενος πᾶσι παρὰ ἀφανίστην εἰς ἐλεησίαις, καὶ ὡς εἴχε δόμον παρὰ τῶν Ἰρίνοβος ἔκειτο. μόνοι γοῶν ἀπολειμμένοι οἱ Ἰεαλοί, ἐπεὶ ἀπορχόμενος εἶχε ἐκ τῆς τοῦ ἥστεος πόλεως, καὶ οἱ τῆς κατ' αὐτῶν μάχης καταλειπομένοις ἐς τὴν Κωνσταντίνου ὤχοντο, ἡλευθέριον γοῶν τὸ ἀσπὶς τῶν ἐναντίων πολιορκίας, καὶ συνελευθέριον καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Ταραχανιώτης, νεηφόρος ἐν τοῖς κατὰ τὴν κλῆσαν ἡγαγεῖς, (56) ὁ μὲν οὖν Ἀσάν, ἐπειδὴ τοῦτον τὰ προσηθέντα συμβέβηκε λυπηρὰ, εὐσεβῶς καὶ μάλιστα οὐκ ἐκ τῆς παραβασίας τῶν ὀρχων, ὧν μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐκινῆτο, καὶ τὸ ἀποσπάσει τὴν θυγατέρα τοῦ σφύρου Θεοδώρου κατὰ γένοντο, μετὰ τοὺς ἐπὶ ταῖς γένοντος πρὸς τὸν βασιλέα, ἐκινῶν τε ἐξουθενῶν τῆς καλίστης πράξεως καὶ τὰς συνθήκας ἀνακαλούμενος καὶ συγγνώμην τῶν πεπονημένων αἰτούμενος. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη, ὅσα ἐκείνοι πρὸς τὰ εὐσεβέστερα καὶ θεοφιλέστατα ἡποκρίνοντες, δέχονται τε τὴν πρεσβείαν, καὶ οὐδ' εἰς μακροὺς ἐλθόντες λόγους τοὺς τε δόκους καὶ αὐτὸς πεθεῖν καὶ τὴν νύμφην Ἑλένην ἀνακαλοῦνται. ἀποστέλλεται γοῶν αὐτῇ πρὸς τε τὸν πενθερὸν καὶ τὸν σφύρον, καὶ εὐρίη πάλιν μέσων Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων (pp. 54₁₈—57₁₂).

14. Exercitus Balduini II, Imperatoris Constantinopolitani, fines Bulgarorum pervadit

37. — — — καὶ ἐν οὐ πολλῷ ἐξήκοντα χιλιάδες συνηθροῦσθαι φέγγον, ἢ ὅπως κατὰ Ῥωμαίων χορήγουν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν αὐτοῖς εὐδο-

войска той противопостави мъжеството на извънредно малкото на брой войници. А император Йоан се намираше в затруднение. Той не се тревожеше толкова за хората в крепостта, но знаеше като умел и опитен във военните работи, че ако неприятелите завладеят крепостта, всичко, което бе спечелил на Запад, би пропаднало. И тъй между това той се радваше много, че неприятелите са спрени при този град и че голяма част от силата им е заета [тук]. Защото той се грижеше повече за земите на Изток и повече се радваше, когато те се намираха незабегнати от войната.

И тъй, когато крепостта Цурум се обсаждаше, Асен получил внезапно известие, че умряла неговата жена — унгарката. Едно- временно умряло и детенцето му, и търновският епископ. И тъй, като сметнал, че това е божие наказание, той унищожил с огън стенобойните машини и бързо отишъл в Търново. Италийците останаха сами и понеже не бяха достатъчно силни, за да обсаждат крепостта, и те изоставиха войната против ромеите и се оттеглиха в Константинопол. И тъй крепостта се освобождаваше от обсадата на неприятелите, а заедно с това се освобождаваше и столоначалникът Тарханиот, който в тези работи се показва победител, както е и името му — Никифор. И тъй Асен, след като му се случили гореспоменатите нещастия, мислейки напълно благочестиво, че това е станало, понеже е нарушил клетвените споразумения, които сключи с император Йоан, и понеже разделил дъщеря си от съпруга ѝ Теодор, разкажал се за това и изпрати пратеници при императора и обвинявайки се за твърде лошата постъпка, кекваше да възстанови договорите и молеше прошка за извършеното. А император Йоан и императрица Ирина, понеже бяха склонни повече към благочестие и пажност, приеха и пратеничеството и без да влизат в дълги преговори, възобновиха клетвите и извикаха отново снахата Елена.¹ И тъй тя бе напратена при свекъра и съпруга си и отново между българите и ромеи [настъпи] мир.

14. Войската на цариградския император Балдуин II минава през български земи

37. — — — И за кратко време се събрали 60 000 франки, за да потеглят против ромеите.² За тях пътуването с кораби не било

¹ Това събитие се отнася към последните месеци на 1237 г. Вж. *Златарева*, История, III, стр. 403; П. Никол, Изпратки към българската история, ИИД, 2, 1932, стр. 64 и сл. ² Това става, след като в 1236 г. Балдуин сстигнал при своя роднина френски крал, за да търси помощ, тъй като бил твърде много обезсилен от борбата с византийците и особено с българите, които били ограничили до голяма степен владенията му.

μος διὰ νηδὺν ἡ ὁδός, τῆς ἀναγωγῆς προσωπικοῦς πλείω ἢ κατὰ δυνάμιν τὸν μισθόν, διὰ τῆς χέρσου τὴν πορείαν ποιῶνται, καὶ διὰ τὰς αὐτὰ παραμετρῶντες Γαλλίας καὶ διελθόντες τὴν Ἰταλίαν διὰ τῶν ἑσπεριῶν τὴν Ἀλπεων εἰς τὸ Ὀστρίκλον ἀφίκονται, καὶ τὴν Ὀδρυνίαν παραγγέλλαντες διαπεράσει τὸν Ἰσθμὸν καὶ τῇ Βουλγρίᾳ προσέσχωι, πᾶσι μὲν ἰσὺς φίλος καὶ συγγενὴς καὶ ὁδὸν χαίμενος καὶ διὰ σφῶς μὲν αἰστές, οὐχ ἥτιον δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐχθρὰν ἱεροστροφονίαν παρὰ τῶν κατὰ τόποις κατοικοῦντων τὰ μέγιστα, οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι τὰς κατὰ Ῥωμαίων σπανδὰς παρεσχεαίους ἔδειξαν τοῖς Φράγκοις δειδῶσθαι διὰ τῶν ὁρῶν αὐτῶν διελθεῖν, τὴν δοκεῖν ἴπ' αὐτῶν βραδύντες τὴν ἐκβολήν. τὸ μὲν οὖν ἔσται τῆς Τζουρουλοῦ καὶ αὐτὸς ἔβλεψεν, ἐκστρατεύσασθαι καὶ αὐτὸν τῶν Λατίνων καὶ συμμαχοῦντων τοῦτοις καὶ τῶν Σκυθῶν. εἰς φιλίαν δὲ ἦν τοῦτον ὁ Πετρολίφης Ἰωάννης, ὃς μέγας χαρτουλάριος πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τετίμητο, ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καὶ πολεμικοῖς πράγμασι κατεξήραμένος παιδόμενος, τὸ δὲ τῆς Λατίνικῆς δουλείας παρὸν καὶ τὸ ἀπαροληθῆς τῶν Σκυθῶν καὶ τὸ τῶν ἐλεπόδων σιγρὴν τε καὶ κατὰ κράτος παραδοῦναι τοῦτον τὸ ἔσται τοῖς Ἰταλοῖς πεποιήμενον. φασὶ δὲ τινες καὶ προδοσίαν μελετήσαι τινος κέρρα, κἀντεῦθεν πωθήσθαι τὸ ἀνδράσπετον τῆς ἐλευθερίας. οἱ μὲν οὖν Λατῖνοι (58) τὴν Τζουρουλὸν ἐκατάσταντο, καὶ τοὺς ἐν ταύτῃ Ῥωμαίους συνάμα τῇ Πετραλίτῃ δεσμώτας ἤγαγον εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ πρὸς τοὺς οὐκίους αἰτιάς ἀπηρσώλησαν.

Τοῦ δὲ ἀσπείρου τῆς Τζουρουλοῦ πολιορκουμένου παρὰ τῶν Ἰταλῶν, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τριῶν ἱκανῶς οὐκονοσόμενος καὶ στρατεύμα αὐτῷ ἄλλῃον μετ' ἐαυτοῦ προσελθὼν κατὰ τῶν Ἰταλῶν ἐπέχει. ἀπὸ μὲν οὖν τῆς Νοικομηδέας ἀπέρχεται καὶ παραμείψας τὸν Χάρονα ἐπέσθηναι τὴν Λακίβυζαν πρὸς καιροῦ καὶ κατέχευε ταύτην, προσέτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Νικηταίου φρούριον, καὶ ὅφ' ἐαυτὸν καὶ τοῦτο πεποιήκειν. ἐδυστήχηε δὲ τῷ τότε ἐν ταῖς τοῖς φρεσιν, ἀπειροπολέμιον ὄντων τῶν ἐν αὐτοῖς μαχομένων καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Ἀρμενίου, εἰς τῶν ἡγεμόνων ἐν ταύταις τεχνάμενος καὶ δυνατώτερον τελοῦντος περὶ τὰ μάχια. προστήρχε δὲ τὴν τῶν τριῶν σιγατηρίαν ὁ Κοτοφρὸς Μανουὴλ περιεζωσμένος, ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καὶ Ἀθηναῖος κατὰ τε θάλατταν καὶ ξηρὰν, ἀλλὰ πρὸς τῶν ἡμερῶν θρασυτέρως τὸς διαλέξας περὶ τοῦ ναυτικοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ποιησάμενος — εἰρήνη

удобно, тъй като плаването изисквало повече средства, отколкото им било по силите, те извършили похода по суша. Като минали покрай Горна Галия и прекосили Италия през склоновете на Алпите, те пристигнали в Остриклон. И като дошли в Унгария, преминали Истър и достигнали българската земя. По пътя те се държаха с всички като с приятели и близки. Те бяха посрещнати извънредно любезно от местните владетели както заради самите тях, така също и заради омразата им срещу нас. Българите, пренебрегвайки договорите с ромеите, дадоха на франките възможност да преминат през земите им, като се престориха, че за това преминаване били насилени от тях. И крепостта Цурулум отново беше превзета, след като ромеите бяха нападнати от латиняните и съюзниците им скити. Защищаваше я Йован Петралифа, който бе удостоен от император Йован с титлата велик хартуларий¹, мъж със силна ръка и от детство упражнен във военните работи. Надмощието обаче на латинската войска, безчислеността на скитите и изобилието и силата на стенобойните машини го накараха да предаде крепостта на италианците. Но някои казват, че известни хора са замислили тайно предателство и затова той се уплашил от внезапното превземане [на крепостта]. И тъй латиняните завладяха Цурулум и като отведоха в Константинопол оковани намирниците се в него ромей заедно с Петралифа, продадоха ги на близките.

Когато Цурулум беше обсаждан от италианците, император Йован, като пригответи достатъчно триери и взе със себе си немалка войска, нападна италианците. Като се беше вдигнал от Никомидия и беше отминал Харакс, той беше нападнат неочаквано Лакивица и я беше завладял, а освен това и крепостта Никитнат, като и нея бе подчинил под своя власт. Но тогава той нема успех с триерите, тъй като сражаващите се в тях бяха неприятели във войната, а военачалник им беше арменецът Йофре, който действуваше твърде нехайно във военните работи. По-рано началник беше Мануил Кондофре, който имаше главното командуване над триерите, мъж със силна ръка, с духа на Марс и по море, и по суша. Но няколко дни преди това той водил твърде смел разговор с императора за флотата — той бил казал, че нашите кораби не

¹ Висша дворцова длъжност — каталогик на оφικετον — служба за дворцовите архиви. Вж. Bréhier, Les institutions, стр. 150 и 257.

καὶ γὰρ ὡς οὐκ ἔνι ὠτακτῆσαι τὰς Ἱταλικὰς
τρίηρες αἱ ἡμέτεραι, καὶ πολλοὶ κατακλίνονται πρὸς
αὐτὰς, ἀκριβῶς τὰ παρὶ ὁρμῶν ἐπιστόμενος — παρ-
ηυλόη, εἴς ἡγεμονίας καὶ ὁ Ἰοφρὲ αὐτὴν διεδέ-
ξατο, καὶ ἡγήθη ἦσαν σφόδρα θαυρῶν, τριάντονα
γὰρ ἐξέσχεον τριήρων ἐπὶ τριακάδεκα (59) ἐνο-
νίκῃαι, καὶ τοσαύτους ἀπώλεσεν ὅποσαι ἦσαν τῶν
ἐναντίων· ἐκάστη γὰρ τούτων μίαν ἐνέσχευε λάφυ-
ρον αὐτοῖς ἀνθρώποι καὶ ὀπίλους, καὶ ταῦτα μὲν ἔσχεν
οὕτως, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ
βασιλέως Ἀπὼν εὐχόμενος εἶχε, καὶ τῇ συγγενείᾳ καὶ
ἡμῶν συνεδέδεντο, οὐκ ἀκριβῶς μὲν τοῦ Ἀσὼν
τὸς ἐνόμους συμφορὰς φυλάττωντος· ἔστι γὰρ ὅτε
δοὶ κέρδος μικρὸν παρεσπένδει, τέως οὖν ἐν τῇ
φρασεῖ καὶ πλατυκῶς ἔστιν ἐν τῇ ἀγαστῇ καὶ τὰ
τῶν φίλων ἐποίησιν (pp. 58₁—60₆).

15. *Ioannes Asanus filiam Angeli Theodor-
wui matrimonio iungit*

38. Ὁ μὲν οὖν Ἀσὼν Ἰωάννης τῆς συζύγου
οὐρανήας, ἥν ἐξ Οὐγγρίας εἶναι ὁ λόγος πηδῶν
ἰσχυροῦς, ἡγάγετο εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ
Ἀγγέλου Θεοδώρου τὴν Εὐφροσύνην, καὶ τὸ εἶδος
καὶ εὐμερέτη, μηδὲ τὰ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς
αὐτῆς κῆδος ἐπαύον, διπλὴν τῇ ἐκ πολλοῦ αὐτοῦ
θυγατρὶ σπουδαιότητα. ἦσαν δὲ τῷ Ἀγγέλῳ Θεωδώ-
ρῳ παῖδες ἑσπεροντες δύο, Ἰωάννης καὶ Δημήτριος,
καὶ θύλαται δύο, ἡ Ἄννα καὶ ἡ ῥηθείσα Εὐφρο-
σύνη· ἡ δὲ Ἀσὼν παῖδας γενένηκε τρεῖς, τὸν Μα-
χαρίην, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Μαρίαν. ἀπελόντη
γὰρ τῶν δεσμών διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Ἀγγελος
Θεόδωρος, καὶ συνανέστη τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ
Ἀσὼν ἐγκρατὴς γενέσθαι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πό-
λεως ἧς πρότερον ἦρχε γέρας ἡθέλησεν. καὶ δὴ πρὸς
ὀλίγους παρὰ τοῦ Ἀσὼν προσοφύμενος, ἐπεὶ φε-
νερῶς κατῆσαν κατὰ τοῦ Μανουὴλ τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτοῦ οὐκ ἠδύνατο, κρήνη μηχανῆται τὴν εἰς Θεο-
σσαλονίκην εἰσόδον, εὐτελῆς ἔναι ὁμοφροσύνης ἔχοντα
καὶ τὴν εἰσόδον ἐποκλέψας τῆς πόλεως, ἐπεὶ δὲ
εὐαίρῃ καὶ πρὸς ἐπεγνώσθη τοῖς οἷς ἐβούλετο, οὕς
(60) ὅτε εὐταχὲς ἐγίλει τε καὶ εὐηργίται, μεθ' ὧν
καὶ τεθάρρηκε τὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ στήναι, οὐ
πολλοὺς πενήθεις τοῦ χρόνου ἐγκρατὴς τε αὐτὸς τῆς
Θεσσαλονίκης ἐγένετο καὶ τῶν περὶ πόλεων καὶ
χωρῶν. βασιλεὺς δὲ θεωρεῖσθαι οὐκ ἠθέλησε διὰ
τὸ τῶν ὑπερβαλόντων μέγεθος, τὸν δὲ εὖν αὐτοῦ Ἰωάν-
νην βασιλέα ἐνόμασε καὶ ἐκτιμήσας πεδύλους τοῖς
πύδας ἐκείνου ὑπέδρασε καὶ τοιαύτους γράμματα
ἐπογράψας διώρησεν, αὐτὸν τε διέπειν τὰ κατὰ καὶ
διατάγειν τὰ τοῦ υἱοῦ, τὸν δ' ἀδελφὸν Μανουὴλ τῆς
ἀρχῆς ἐκβυλῶν καὶ ἐμφυλῶν· ἐν τῷ προφῶντι παρὶ
τὴν Ἀπάλαν ἐξέδρασε, τὴν δὲ συζύγον αὐτοῦ πρὸς
τὸν πατέρα Ἀσὼν ἐξέστημψεν. ὁ δὲ Ἀσὼν τὸν πεν-

бяха устояли на италийските триери, макар
и да са повече от тях, понеже знаеше точно
положението около двете флоти. Затова той
бе угоден от командувачето. Получи го
Йофре, който претърпял много страшно по-
ражение. Защото ако и да началствуваше над
30 триери, бе победен от 13. И той загуби
толкова триери, колкото бяха неприятелските.
Защото всяка тяхна триера спечели като
плячка една [наша] триера заедно с хората и
оръжията ѝ. Тази работа бяха така. А импе-
ратор Йоан сключи отново мир с Асен и
двамата се свързаха и със сродство, въпреки
че Асен не спазваше точно клетвените спораз-
умения. Защото понякога срещу малка из-
года той нарушаваше договорите. Дотогава
обаче видимо и лицемерно той κρανеше добри
чувства и се държеше приятелски.

15. *Ivan Asen взема за съпруга дъщерята
на Теодор Ангел (Кумани)*

38. И тъй, след като загуби съпругата си,
за която споменах вече в разказа, че е от
Унгария, Иван Асен се оженил за дъщерята
на Теодор Ангел Ирива, красива и стройна,
като пренебрегнал родството си с чичо ѝ, който
беше женен за дъщеря му, родена от налож-
ница. Теодор имаше двама сина — Йоан и
Димитър, и две дъщери — Анна и споме-
натата Ирива, от която Асен имаше три
деца — Михаил, Теодора и Мария. Поради
това и Теодор Ангел бе освободен от тъм-
ница и със съгласието на зет си Асен по-
жела да стане господар на Солун и на цялата
земля, която владееше по-рано. Той взе малко
хора от Асен и като не можа открито да
потегли срещу брат си Мануил, подготвил
тайно влизането си в Солун. Облякъл няккви
прости парцали и влязъл скришно в града.
А след като влязъл и се отворил на довере-
ните си лица, които обичаше и облагодетел-
ствуваше през щастливото си време и с
чието помощ се бе решил на замисленото
срещу брат си, пему не му трибание много
време, за да стане отново владетел и на
Солун, и на околните градове и земи. Но
той не пожела да се провъзгласи за импера-
тор поради посредките си оми, а направил
император сина си Йоан, като му обучавал
общо и нареди да се подписва със също
такива букви. Самият той се занимаваше с
държавните работи и ръководеше делата на
сина си. След като лиши от власт брат си
Мануил, той го казни на една триера и го за-
точил в Аталия, а съпругата му изпратил при
баща ѝ Асен. Асен пък бе по-благоклонен

¹ В 1287 г.

θερόν μᾶλλον ἐγγίχει Θεόδωρον ἢ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μανουήλ. ὑπεργράτα γάρ τὴν σφίγγαν Πύρην¹ οὐχ ἴππον ἢ Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάραν (pp. 60₁₆—61₁₆). — — —

16. Ioanne Asano mortuo Imperator Ioannes Ducas Ioannem Angelam subiectum sibi facit. Michaele et Callimane, regibus Bulgarorum, interfectis Constantinus Tserchus rex Bulgarorum nominatur

39. — — — θνήσκει μὲν, ὡς ἔφην, ἡ βασιλεὺς αὐτῇ, αἶμαι δὲ καὶ τὴν τοῦ ἡλίου ἐκλειπὸν τὸν αὐτῆς προσημῶναι θέλοντων. καὶ κομήτης δὲ πρὸ μηνῶν ἑξ περὶ τὸ μέρος ἀνερῶν τοῦ βορρᾶ ἦν δὲ πυρρῶς καὶ διήρκασε μῆνας τρεῖς, οὐκ ἐν ἐνὶ τόπῳ ἀλλ' ἐν διαφόροις φαινόμενος.

Μετὰ βουρᾷ δὲ καὶ ὁ Βουλγάρων ἄρχων Ἀσάν² ἔξ ἀνδρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ ἐν βαρβάρους ἀριστος λυσιπράτης, οὐκ ἐν ταῖς αἰσίταις γὰρ νόμον ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις, ἐχρήσατο καὶ γὰρ οὐκ ἀνδραπολείων τοῖς προσερχομένοις αὐτῷ ἐπὶ ἡλύσει καὶ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλοτίμως αὐτοῖς παρέειχε τὰ σιτηρέσια. ἐπεὶ οὖν αὐτὸς ἐπεθύμει, ὅπως αὐτοῦ, ὃν Καλιμῶν ἀνδομαζον, ἐκ τῆς ἐξ Οὐγγρων τοῦτω γεγεννημένος, τὴν ἀρχὴν ἀνεδέξατο. ἦν δὲ τῷ πατρὶ Καλιμῶν καὶ αὐτοκαταργητής, ἥς τοῦτομα Ὀάμαρ. ἐκ δὲ τῆς τοῦ Ἀγγέλου θυγατρὸς τῷ Ἀσάν τρεῖς παῖδες γεγέννηται, ἄρχων ὁ Μιχαήλ καὶ Θύλειος, ὡς εἰρήκαμεν, ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἄννα. ὁ μὲν οὖν Καλιμῶν τὴν πατρὸς αὐτοῦ ἀρχὴν ἀναστρέφοντας καὶ τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου σπουδᾷ ἀντρέφοντο, καὶ εἶπον εἰρήνην ἐν ταῖς τοιούταις τὰ πράγματι. τοῦ δὲ Μανουήλ τοῦ ἀδελφοῦ Θεόδωρου τελευτηκότος, τὴν κραυομένην παρ' αὐτοῦ γῆραν ὁ ἀνεμὶς αὐτοῦ Μιχαήλ κατέλαβε καὶ τῇ αὐτοῦ προσήκοσε γῆρα καὶ ἦσαν αὐτῷ εἰρηνηφονίες ὅτε Θεόδωρος ὁ Ἀγγελος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην ἔχον ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς (64) παρ' αὐτῷ βασιλευσὶς φημιζόμενον, καὶ ὁ θεὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος δεσπότης καὶ οὗτος καλοῦμενος, καὶ ὁ ἀνεμὶς αὐτοῦ Μιχαήλ (pp. 64, — 65₂).

40. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπειδὴ ὁ Βουλγάρων Ἀσάν ἐκποδὸν ἔγενετο καὶ μετράων ἦρχε τῆς τῶν Βουλγάρων, ἀδείας δραζόμενος ἐπὶ χεῖρσι τὴν βασιλικὴν καταλῶσαι κλήρον τὴν ἐπισημίζομένην τῷ Ἰωάννῃ τῷ υἱῷ τοῦ Ἀγγέλου, καὶ μετὰ τὸν μηνὸς αὐτοῦ ἐκπορεύειν εἰς αὐτοῦ ἀνδρᾶ

към гъста си Теодор, отколкото към зетя си Мануил, защото премного обичаше жена си Ирина — не по-малко, отколкото Антоний Клеопатра. — — —¹

16. След смъртта на Иван Асен император Йоан Дука подчинява Йоан Ангел. След убийството на българските царе Михаил и Калиман български цар става Константин Тих

39. — — — И тъй, както кавах, тази императрица² умира и аз мисля, че слънчевото затъмнение³ предизвестя нейната смърт. Преди шест месеца се появи на север и комета. Тя беше опашката и се задържа три месеца не на едно място, но се явяваше на различни места.

Наскоро умря и българският владетел Асен.⁴ Той се прояви като най-добър човек между варварите — не само за своите, но и за чуждените. Той се държа по-човешки към идващите при него чужденци — и най-вече към ромените — и щедро им предоставяше храна. И тъй, след като той умря, властта паде родевият му от унгарска страна, когато наричаха Калиман⁵. Този Калиман имаше и родна сестра, чието име беше Тамара. А от дъщерята на Ангел на Асен се бяха родили три деца — син Михаил и дъщери, както казахме, Мария и Анна. И тъй Калиман, като взе бащината власт, поднови договорите с император Йоан и при това положение владееше мир. А след като умря Мануил, братът на Теодор, владяната от него земя завладеа му Михаил и я присъедини към своята. И пак се намърсала в мирни отношения Теодор Ангел, чието син минаваше за император в Солун и околните места, чию му Константин, и той наричан деспот, и внук му Михаил.

40. И тъй, след като българинът Асен изчезна и българската земя се управляваше от дете, император Йоан намери възможност и се зае да премахне императорската титла, давана на Йоан⁶, сина на Ангел. И най-напред приемаша с протестници баща му Теодор.

¹ По-нататък се разказва за съдбата на Мануил. Той избягал при сарацините, които му помогнали да отиде при никейския император Йоан Йоан го снабдил с бкораба и го изпратил във Велика Влахия. Когато дошъл в областта Димитриада, той събрал войска и покорил Ферсал, Лярса и Гизамои. След това се съюбил с братята си — деспот Константин и Теодор, бащата на солунски император Йоан, — изругил дадената власт пред никейския император и заживял в мир с латинците в Половонос и Евбея. След известно време умрял Мануил, а чедо на неговата сестра Ирина. Преди да се разговори на Георги Акрополит с императрица Ирина по повод на слънчевото затъмнение. ² Ирина, съпруга на никейския император Йоан III Дука Ватаци. ³ Според предходния текст тогава Акрополит е бил на 21 години. И потегне той е роден в 1217 г., затъмнението трябва да се отнесе към 1238 г. ⁴ В 1241 г. ⁵ Българският цар Калиман (1241—1246). ⁶ Йоан Ангел, солунски деспот (1240—1244), син на Теодор Ангел Дука Комнин, солунски император от 1224 до 1230 г.

ρεῖ, παύσαντες ἐν τοῖς τοῖς λαβόντων τὸν Ἰωάννην πατέρα τὸν Ἀγγέλου Θεόδωρον, πληρογμένων γοῶν ἡμερῶν τεσσαράκοντα ἐγένοντο αἱ σπονδαὶ καὶ αἱ δοχαὶ προέβησαν· τὰ μὲν γὰρ ἐνθάδε πέδιλα ἀπεβάλλετο καὶ τὴν περιπόρεον περσίδα, εἰς ἣν καὶ λίθος ἐπερριπτόμενος νόκιος, βασιλεὺς ταῦτα σὺμβολα, τεύοντες δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως τῷ δεσποτικῷ ἀξιώματι, καὶ εἶρους ἀνεγόνῃ τῷ βασιλεῖ. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ βασιλεὺς παλινστρεφόμενος τὴν ὁδὸν, καταλατὼν δεσπότην τὸν βασιλέα καὶ ἐποχείριον, ὅρασις συνδύσας τοὺς εὐνοίας καὶ δόξης εὐνοίας δεξιοσύμενος καὶ πάντας τοὺς ἐπ' ἐκείνῳ πελαγονησάμενος χρήμασι. καταλειπόμενος δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν πατέρα τοῦτον Θεόδωρον (pp. 67₁₁—67₂₅). — — —

42. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ ὁ προσηρμήμενος Ἰωάννης τὸν δεσπότην γεγενημένον παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τὸ χρεὼν ἐλήσσει. ἐπὶ ἧρχε δὲ αὐτῷ ἀδελφὸς Δημήτριος, ὡς μετὰ σπουδαίως πρεσβείαν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ τε δεσποτικῷ ἀξιώματι ἐκκληρουνομήσει τοῦ ἀδελφοῦ καὶ δεσποτικῇ πάντων τῶν ἐπ' ἐκείνῳ προστάσειαι (p. 70₁₂₋₁₆).

17. De Ioannis Ducae expeditione in fines Bulgarorum

43. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, ὡς ἔφημεν, εἰς τὴν ἀντιπέραν καὶ διαιρὴν ἐπιστρεφόμενος τὸν βῆδον χάριν τοῦ τῆς ἐκείσε χώρας καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατασκευασθῆναι ὑπὸ καὶ μέγαν γὰρ τοῦ οὐνοῦ πῶς ἀνομοζομένην ἀπείρος Ἰλννα, ἐγγὺς ποταμὸς Σερβῶν, ἀπέναντον ἐδόξαζεν. ἤρχε μὲν τότε Βουλγάρων ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Καλνίανος, ἀδελφεὺς δὲ τοῦ γοῦν περὶ τὰ μέρη τοῦ Κισοῦ ὁ βασιλεὺς γενναῖοι καὶ οὐκ ἀνήμεροι τὴν ἐπαύριον τῆς πορείας εἶχετο, ἐπερριπτόμενος δὲ περὶ τὸν ποταμὸν Ἐβρου, πλησίον τῆς πορτῆς τοῦ Βηρὸς ἀνομοζομένης ποταμὸν τὸς ῥοαίς, Μαρτίων δὲ καλοῦμενον χωρικῇ ἀνελέκτωρ. κατὰ δὲ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ γενομένου τοῦ βασιλέως — ποτὶ γὰρ ἔλλαν ὑπῆρχε βατὸς, ἐκείσε θύρας τέλος εὐύχχανε φθίνοντος γὰρ τρίτη ἢ καὶ τετάρτη Σεπτεμβρίου ἦν — μύνημα διακείμενον πενηντασέξοντα γράφει σταλίσαν παρὰ τοῦ τὴν δημόσιον τῆς Ἀχριδίου κρατοῦντος ἀρχῆν, ὡς

* ἀχριδίου F ἀχριδίου O

вътре в града, като при това използвава за пратеник Теодор Ангел, башата на Йоан. На четиридесетия ден договорът бе сключен, кето преди това бяха положени клетвите. Йоан сваля червешите обуша и пирамидалната корона с бисери наokoло, върху която има червен камък — това са царски знаци, — но бе почетен от императора с достойнството на деспот и бе обявен за приятел на императора. Като извърши тона, императорът отново се върна на Изток, оставяйки императора като деспот и подчинен, след като го обвърза с обичайните клетви и го удостои с подобаващи дарове, а всички негови хора надари с пари. При него той остави и баща му Теодор. — — —

42. Не след много време умря и гореспоменатият Йоан, който бе направен деспот от император Йоан. Той имаше брат Димитър, който изпрати пратеничество до императора и получи и деспотското достойнство на брат си и бе назначен да управлява всички, които са били под властта на онегова.

17. Походът на Йоан Дука в българските земи

43. И тъй император Йоан, както казахме, предприе пътуване на откъдния материк, на Запад, за да инспектира тамошните земи и намиращите се в тях крепости.³ Защото той владееше всички до така наречената крепост Зихна, близо до Сяр. Тогава над българите царуваше 12-годишният Асенев син Калиман. След като императорът дойде в земите на Кисос и като прекара там един ден, на сутринта продължи пътуването и пристигна до река Еврос, наричана на местното наречие Марица, на мястото, където тя тече близо до така наречения Вироски манастир⁴. Когато императорът бе по средата на реката — тя можеше да се премине на кон, понеже беше краят на лятото, третият или четвъртият ден от края на септември,⁴ — пристигна писмено съобщение, изпратено от управителя на Ахридос, че умрял владетелит

¹ В 41 и 42 глава се разказва, че императорът пресярал зимата в Нимфен, а после отишъл в Ламесак и след като изтекли лятото и есента, в началото на зимата тръгнал за Пиги. По пътя на 18 декември 1235 г. (вероятно тук годината е дадена погрешно вместо 1243) от страшната буря загинали около 30 души. Новият иконийски султан Язиги предложил на никейския император съюз (1243), за да се спасят заедно от татарите (монголите), които били вече разбили войската на мусулманите. (Вж. F. Dölger, Regesten der Kaiserkunden des ost-mitlischen Reiches, III, 1932, стр. 1776; Острогорски, История Византије, стр. 412; Златарски, История, III, стр. 424, призма 1244 г.) След известно време укрят солунският деспот Йоан. Деспотството минало върху брат му Димитър, който започнал да живее разпуснат и нечестен живот. Никейският император, използвайки случая, че татарите били заети във война срещу Багдал, приемал Хелеспонт и се отправил към Солун. ² Тази приказна екскурзионна обиколка била предприета през 1246 г. Сидонската цел била да се убеди солунският деспотат. Вж. Златарски, История, III, стр. 424. ³ Става дума за манастира „Космосотира“ до Вирос (дн. Фере). ⁴ 27 или 28 септември.

ὁ (72) Καλιμάχος ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων τὸν βίοντον ἐξεμείρησεν, ὡς τινες μὲν ἔφασκον, φρουρὰν πόλει παθόν, αἱ δ' ἄλλως ἔλεγον, ὡς ἐναντιόφρουσι τοῦτο πόλει κρήνη ἐσκευασμένην πρὸς μάχην διαφθάραι. ἀλλ' οὗτος μὲν εἴθ' οὕτως εἴτ' ἄλλως ἐξ ἀνθρωπίνων ἐρέετο, καὶ ἦν ὁ λόγος ἀληθὲς ἐχόμενος· συνεχὲς γὰρ διαβεβαιῶντο μνῆμασιν.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν τοῦ πόλεως εἶχετο, καὶ τάχος φθάσει τὴν Φιλίππου παραμεινῆς Χρυσοπόλει. κάκεισε σκέψαν ἐποιεῖτο μετὰ τῶν αὐτοῦ λογέδων, εἰ δεῖ προσβλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ κραδύνασθαι ἰσὺς τῶν παρ' αὐτοῖς κρατουμένων, καὶ εἰ εὐχερὲς ἔστιν ἀλῶναι ἡμῶν τὸ τῶν Σερρών ἄστυ. τινες μὲν ἀτηνέρεον τῷ βασιλεῖ τὴν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων μάχην· οὐ γὰρ ἀξιόμαχον ἔλεγον ἄστυ στρατόν, ἔπει μὴδὲ πρὸς μάχην ἠδυνάμειτο, ἀλλὰ κατὰ μάχην θέαν τῶν αὐτοῦ ἐποιεῖτο τὴν μάχην. τὸ δὲ τῶν Σερρών ἄστυ, ὃ πρότις προσβλεῖν ἔδει, ἄμαχον μὲν ἔστιν ἐκ τοῦ ἐπεκτεῖσθαι τῆς γῆς, κενωθῆναι δὲ τοσοῦτεν στρατιώται οὕτως βῆδον ἔστιν ἐλεπόλεις δι' οὕτως κατ' αὐτοῦ τῶν ἀμαχῶν καθεστῆκε. προσβλεῖν δὲ καὶ μετὰ κήρυκα ἀποκροποθῆναι αὐδὺς μὲν ἐπέσχετο τῷ κράτει τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς — φήμι γὰρ αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις πάντῃ πολλή — καὶ τὸ πρὸς μάχην παραστῆναι Βουλγάρους ἐρησυχάζοντας οὐδεὶς ἀμφέροι, ταῦτα συνεβούλευον αἱ τῶν βασιλέα τῆς ἐκκλησίας ἀποστόλους. ὁ δὲ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, ὃν μέγαν δοκέσκειν ὁ λόγος μοι προῖντόρησε, τὰ ἐναντία μᾶλλον τῷ βασιλεῖ συνεβούλευε, καὶ ἀποπειρᾶσθαι χρή τοῦ ἄστυ τῶν Σερρών (73) καὶ εἰ μὲν κρατήσομεν τοῦτου, κέρδος ἐσχήκαμεν οὐ μαχρόν, καὶ μᾶλλον τὰ τῶν Βουλγάρων τιπτερωθήσονται καὶ τὴν τῆς ἀρχῆς προσβίβαν εὐχερἔστερον δέξαιτο, ἔπει καὶ ἐκασθῶν αὐτῶν ὁ δεσπότης, μέλλει δὲ καὶ ἄλλο βέρος ἄρξαι τῶν Βουλγάρων, ὃ ἐκ τῆς Εἰρήνης τῆς τοῦ Ἀγγέλου Θεοδώρου τῆς Ἀσέν γεννηθείς Μιχαήλ. εἰ δὲ καὶ περιγενέσθαι ἡμῶς συμβῇ τοῦ ἄστυ, εἰ τὸ ζημίαν ἐλάττω τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ; λαβόντες γὰρ διάπασαν ἡρεμήσομεν καὶ πόλιν διαπροσβίβωμεν πρὸς Βουλγάρους, κάκεῖνοι ἁμέτους τὴν προσβίβαν δέξαιτο ἐπὶ βέβαιους ἐρχόμενοι, δ, καὶ τὸ πρὸς μάχην οὐκ αἰδῶν. ἕκαστος δὲ τὰ τῆς εἰρήνης φιλεῖ, τῆς ἀναπαύσεως στοχαζόμενος.*

* Ἔδοξε τῷ βασιλεῖ ἄριστα βεβουλευθῆαι τὸν μέγαν δοκέσκειν, καὶ δι' τῆς πρὸς τοῖς Σέρροις φερούσης ὡς εἶχεν ἦψατο, σχεδόν ἡ ἐμείων γενόμενος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ τοῖς ἀκαμῆς καὶ κατ' αὐτῶν ἐστρα-

на българите Калиман.¹ Както някои казваха, това станало с него вследствие на естествена болест, но според други той починал от отровно питие, което му приготвили противниците тайно. Но тъй или иначе той умрял и известното беше истинско, защото се потвърждаваше от постоянни съобщения.

Като научи това, императорът продължи напред и отминавайки Христопол, бързо пристигна във Филіппол. И там той се посъветва със своите първи хора дали трябва да нападне българските земи и да си подчини нещто от владенията на българите и дали е лесно да превземем крепостта Сяр. И тъй някои даваха на императора съвети против войната срещу българите. Те казваха, че не водел достатъчно силна войска, тъй като той не се бил приготвил за война, но отивал само за да огледа своите владения. А крепостта на Сяр, която трябваше да нападне най-напред, била непревземаема поради високото си местоположение, а да се обкръжи не било толкова лесно с толкова малка войска. Да постави срещу нея стенобойни машини било невъзможно. А да нападне и да бъде отблъснат, след като направил опит, било срам за силата на ромейската държава — славата ѝ по това време бе голяма. И никак не било полезно да предизвиква към война мируващите българи. Така съветваха един императора, като го отклоняваха от такъв опит. А Андроник Палеолог, за когото по-рано казахме, че с велик доместик, съветваше императора по-скоро обратното. „Трябва да се направи опит да се завладее крепостта Сяр. И ако я завладеем, бихме имали голяма полза. Българската държава ще бъде унижена и тя би приела с по-голяма готовност пратеничеството за мир, тъй като владетелът ѝ умрял и българите ще бъдат управлявани от друго дете — Михаил², което роди на Асен Ирина, дъщерята на Теодор Ангел. Ако случайно ние не превземем крепостта, каква вреда се нанася на ромейската държава? След като се опитаем, ще спрем и пак ще изпратим пратеници при българите. И те радостно ще приемат пратеничеството, понеже се управляват от дете, което няма понятие от война. А всеки обича удобствата на мира и се стреми към почивката.“

Императорът реши, че великият доместик дапа най-добър съвет, и веднага³ пое пътя, който водеше към Сяр. Като пристигна до него, той опъна шатрите и се разположи на

¹ През 1246 г.

² Михаил II Асен (1246—1257).

επιπεδούσατο, οὐκ οὐκ μὲν δὲ ἀξιωμαίων στρατοῦ, αὐτὸς ἡγεμόνις τότε τοσούτων, καθὼς εἰρήκαμεν, στρατηγὸς δὲ καὶ μεθοδεύμασιν ἀπειρηγὸς τοῦ ὁστέος. Ἐπεὶ δ' αὖ Σέρροι πόλιν μὲν ἐπέσχε πόλιν μεγίστην, ὃ δὲ Βουλγαρος Ἰωάννης μετὰ τῶν λοιπῶν Μακεδονικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας κατήρκευεν, ὡς καὶ τότε ἐκείνη, τῆς ἀσφαλέως μόνης περικυκλωμένης καὶ ἡδυσμενένης ὁλέσθαι πόλεως ἧς ἐβόλας ἦν ἀνὴρ Βουλγαρος Ἀργυριῆς τὴν κλίειν, ἐς Μελνίκον τὸς οὐκ οὐκ ποιεύμενος. Ἐπεὶ γὰρ ἡ κάτω πόλις Σερρῶν ἀειχμεῖος ἦν — λίθους γὰρ καὶ μόνους ἀσβεστοῦ ἔλχε καὶ μὴ ἀνηγμένους εἰς ἕνος τὰ τεθραυσμένα τέρη (74) περιεφράγγετο — τοὺς ἐπὶ μισθῷ τοῖς στρατιώταις δουλοποιῶντας, οὓς καὶ Τρολόνικωνας ἢ χυδαῖα πλῆντα κατονομάζει, συναθροίλους ὁ βασιλεὺς κατήσχευε καὶ τότε ἡρώτησεν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνταρκτικῶν ἐσπέρησαν οἱ καὶ αἰσθάνειν ἐπαύνηται πρὸς τὸ κλεισθῆναι τῶν χωμαδῶν. ὁρῶντες δὲ καὶ τὴν χώραν ἐπεσπέρησαν, τὰ τόξα λαβόντες, ἐπὶ δὲ καὶ τὰς ἐσπέρησαν, καὶ πρὸς αὐτὰς ἐξαποσχεδιάσαντες ὡς ἀπιδας καὶ ταύτας προσβεβλημένοι, τὸ ἀρτίκον ἀλλολεξάντες χωματῶν κατὰ τῆς χώρας αἰσθέρησαν, καὶ ἐν αὐτῶν πολλὰς ὥρας ἐντὸς ἐρίοντο. σκυλεύονται γὰρ τὰ περιεφραγμένα οἱ δὲ γε ἐπὶ τῷ, οὐκ οὐκ ἐπεσπέρησαν εἰς τὴν ἀσφαλήν ἀναδραμεῖν, ἔκτετα πρὸς τὸν βασιλέα ἐξήσαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ κερταῶν τοῦ ὁστέος Δραγοῦτῆς τὴν κάτω χώραν εἶδεν ἀλλοτρίαν, ἀνὴρ Βουλγαρος καὶ ἥμισυ περικυκλωμένος αὐτοῦ χροῖκος ἀσφαλέαταιν, μαθὼν δὲ καὶ τὴν τοῦ δεσπότης αὐτοῦ θύναται, τὴν ἀρτίκῃ οὐ διὰ μακροῦ παρερήσαν διαπραεσθέρησαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ εἰδὼς τὸν βασιλέα ἐφώμειρεν, αἰλουρὸν δὲ χλαῖναν ὁ Δραγοῦτῆς χυδαῖον ἀνταρκτικῶν ἐνεδόκοντο καὶ στατήρων πλῆθος χυδαῖον ἐδέδεκτο, ἔπασχεσαν γὰρ ὑπὲρ τοῦ Μελνίκου λαμπρὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐποιεῖτο, μᾶλλον καὶ ἐπαύνησαν ἀληθεῖς (pp. 72₉—75₁).

44. Πάντα γὰρ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως λαβὼν ὁ Δραγοῦτῆς καὶ ὡς θέλει ἐπιδραμεῖνος ἀπῆγε. Ἐπεὶ δὲ φθάσει ἐς Μελνίκον πάντα προῖντα τοῖς ἐπὶ τοῖς ποιεῖται καὶ σφῶς αὐτοῖς διεπείρει προδοῦναι τὸ αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ, ἐν τῷ φωνεῖ μὲν οὐ ταῦτα λέγων, κρύφα δὲ τοῖς πλείστοις (75) περὶ τοῦτον κοινολογούμενος. Ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἡγεμονίαν διέπειν τοῦ ὁστέος ὁ Λαοφόνος Νικόλαος κατέκρινε ἦν καὶ τῇ κλίει ταῖς τῶν ποδῶν ἀλγυρῶν περικυκλωμένος, ἐλευθέρως εἶχον οἱ πάντες διαπραεσθῆναι σφῶς τὰ βουλευτά. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Μανκλαβίτης Νικόλαος εἰς ἦν τῶν ἐμφανεστέρων ἐν τοῖς τοῦ Μελνίκου οὐκ οὐκ, ἀνὴρ ἀρτίκῃ καὶ δι-

лагер срещу него. Разбира се, той се опитваше да превземе крепостта не с достатъчно силна войска — както казахме, таква нямаше, — но с военно изкуство и хитрост. Сяр някога беше голям град. Но българинът Иван¹ го разруши, след като го бе обсадил заедно с другите македонски градове. Сега беше като село в само акрополът бе укрепен със стена и приготвен да посрещне нападение. Негов защитник беше българинът по име Драгота, който пребиваваше в Мелник. Тъй като долната част на Сяр беше укрепена със стена (разрушването бе бързо заградено само с камъни без вар, и то на малка височина), императорът свика тези, които слугуваха на войните срещу възнаграждение, наричани на простионароден език цулукоия, и понеже те пяхаха необходимото за живот, подбудя ги да я завладеят. Те и домовете си бяха напуснали, за да имат в достатъчна степен потребното за живот. Виждайки, че мястото е леснодостъпно, те грабнаха лъковете, също и мечовете, а някои приспособиха дъски за щитовете и като ги държаха пред себе си, надалоха боев вик, веднага достъпна срещу мястото и в течение на малко часове се намериха вътре. Те, разбира се, ограбват намереното. А хората вътре, които не успяха да избягат в крепостта, излязоха като просители пред императора. Началникът на крепостта Драгота, който беше българин и не беше научен да защищава дълго време крепост, след като видя, че долната част на града е завзета, а и като се научил за смъртта на своя господар, благодарение на този щастлив случай не издържа дълго и изпрати пратеници при императора. И крепостта веднага принадлежва на императора, а Драгота се яви облечен в пурпурна мантия, подплатя със злато, и получи много златни стътери. Той даде на императора бляскави и съвсем истински обещания относно Мелник.

44. След като получи всичко това от императора, Драгота си замина, подхвърлен като примамка. Когато дошъл в Мелник, той съобщи всичко на жителите и ги подбуждал да предадат крепостта на императора. Той не казвал това открито, но говорел тайно за тези неща с твърде много хора. Всички имали свободата да си правят каквото искат, тъй като Николай Латовой, началникът на крепостта, бил болен и бил прикован на легло от подагра. А и Николай Манклавит, един от по-знатните измежду жителите на Мелник, предприемчив човек и много способен да се

¹ Станислав дума за Иван Асен II, който завладевал Сяр след Клокозичката победа.

νὸς καυκαῖς περιπετείας συμμεταβάλλεσθαι, καὶ τοὶ
 Ἀνακτοῦ φονεῖρας καὶ γτούς, ὡς δινηθεῖν ἐν τῷ
 ὑπεσχημένα τῷ βασιλεῖ διαπεράσσουσι, τοῦ πλήθους
 ἰὸ πλεῖον θαναταγῶν, τοῦ κρέτα λέγειν ἀποσιώσας ἐς
 τὸ φανερόν τοις πᾶσι ἠπέθετο τὰ οὐκ ὄντα,
 εἰρηκώς ὡς ἡμῶν μὲν ἐγένετο προσταλοποιήσας
 ἐπὶ τοῦ παυδὸς τοῦ Κυλιμένου ἀρχῇ, καὶ ἦν πρὸς
 ἡλιθίους ἀνδραθήναι τε τοῖσιν καὶ πρὸς αὐτοῦ πᾶς
 ἀμοιβῆς τῆς κακοπαθείας ἀνταφείν ἐς ἡλικίαν
 ἔλθοντας, ὅτε διακρίνει δύναιτ' ὅς τις ἀπὸ φαύλου
 ἰσθμὸς καλόν. Ἐπεὶ δὲ τοῖτοι κακούργου τύχη ἡμάρ-
 τομεν, πρόκειται δὲ ἡμῖν βρεφύλλιον ἄλλο ἐς τὴν
 ἰδὴν Βουλγάρων ἀρχήν, παντός θ' ἀνοητάνωντος
 χείρους φανέμεν, εἰ πάλιν πρὸς διασπαγίας ἄλλος
 αὐτοὺς ἐπαθίσμεν, δόδεσποτοι τὸν πάντα βίον διατε-
 λειν αἰροῦμενα, ἐφ' ὃ πολλὰ τε καὶ μέγιστα τὰ
 δευὰ φέμεν. Ἄλλ' ἐπεὶ βασιλεὺς ἡμῖν ὁ τῶν Ῥω-
 μαίων προσήγγασε, δεῖ αὐτῷ λαοῖς ἐγγεγρασθῆαι,
 δεσποτῇ πιστῷ καὶ εὐδότη ἄνδρα ἠδὲ κακὸν ἠδὲ καὶ
 ἐσθλόν, καὶ δίκαιον ἐν ἡμῖν ἔκταλοι σθέντι. ὃ τε
 γὰρ ἡμεῖτερος χώρος ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων προσήκει
 ἀρχῇ — πλεονεκειώτερον γὰρ οἱ Βούλγαροι τοῖς
 πράγμασι χρησόμενοι καὶ τοῦ Μελενίκου γεγένηται
 ἐνκατεῖς — ἡμεῖς δὲ πάντες καὶ ἐκ Φιλεπικιστο-
 λείας δορυμέμεθα, καθαροὶ τὸ γένος Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ
 τε καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀληθὺς καὶ ἐν
 ἡμῖν δικαιοῦται, (76) καὶ ἐκ Βουλγάρων προσήκει-
 μεν ὁ γὰρ εἶδος τοῖτον καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος τῷ
 βασιλεῖ τῶν Βουλγάρων τῷ Ἀσὶν πενήδετα, καὶ
 εἶν ἡ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀσὶν θυγάτηρ ἡ σύζυγος
 τοῦ παυδὸς βασιλείου δέσποινα Ῥωμαίων ἐνομέζε-
 ται τε καὶ ζοῖ, τοίων οὖν ἀπάντων χάριν τὰ πολ-
 λὰ τῶν λεγομένων καταλιπόντας ἐπ' αὐτῷ χρη-
 στέναι καὶ τοῖς ἀχένας ἐποκλῖναι τῷ τῆς δουλείας
 ζυγῷ χρηστὸς γὰρ ὁ ζυγὸς τῶν φορητῶν βασι-
 λείων καὶ γηραιῶν, καὶ πολλῶν καυτέρους τῶν ἐπὶ
 διατελούντων ἐν μέγαλιν.

Ταῦτ' ἐπὶ τῇ αἰρώσει συνέβαινε πάντας ἀποσπᾶν καὶ πο-
λῶν ἀπὲρ πραγμάτων γενέσθαι τοῦ βασιλέως. κα-
ὶ δὴ πρῶτον τὰς τῶν συνεποίκων ἀποστάσεις, τάχα
μὲν κρίσις, μᾶλλον δὲ γυναικομένους τοῖς πλείοσι,
συμβάσεις μετὰ τοῦ βασιλέως ἀποκρίνται. χρυσό-
βαλλος γοῦν ἐφ' βασιλεῖ τῶν θημῶν οἶσι πε-
ρικλυτοῦς γεγεννημένος καὶ δεδωμένος τοῖς πρῶτοις
τοῖς τοῦ Μελιτίου ἀποσταλῆται προσετέθη δοῦ-
ταροι. καὶ οἱ μετ' οὗ πολλὰ δημοθυμαδὸν πάντες συ-
ειλεγμένοι, δοῦσι τε τῶν προκρίτων, δοῦσι τῶν ἐν
στρατείᾳ καταλεγμένων καὶ δοῦσι κρείττους ἄλλους
τῶν οὐκ ἐπὶ τῷ, πρὸς τὸν βασιλῆα ἀφικνῶντο, σκη-
νοῦμενοι περὶ τόπον Παλαβιδῶν ὅπου πρὸς ἐπο-

стобразява с промяната на обстоятелствата, като открил намеренията на Драгота и разбрал, че би могъл да извърши [сам] обещаното [от него] на императора, ако привлече по-голямата част от народа, престанал да говори тайно и изложил открито пред всички ползата [ако го послушат]. „Достатъчно страдахме — казал той — от управлението на детето Калиман. Имаше надежда, че то ще възмъжее и при него, като дойде на възраст, когато човек би могъл да различава добрия от лошия мъж, ще се освободим от мъките. Но тъй като го загубихме поради лоша съдба и ни остави друго дете да управлява българите, ние бихме се показали по-глупави от най-глупавия човек, ако се изложим на нови нещастия, като предпочетем да останем цял живот без владетел, от което нещо се пораждат повечето големи нещастия. Но по-мекже ромейският император е дошъл близо до нас, ние трябва да се предадем нему, който е сигурен господар, познава кой е добър и кой лош и има право над нас от древно време. Защото и нашата земя се пада на ромейската държава — българите твърде алчно се възползваха от положението и станаха господари на Мелник, — а всички ние произхождаме от Филипопол, по народност [сме] чисти ромей. А и иначе ромейският император има законна права над нас, макар и да принадлежим на българите. Защото неговият син, император Теодор, става зет на българския цар Асен и сега дъщерята на цар Асен, съдружата на този император, се нарича и е господарка на ромейте. Поради всичко това, като изоставим многото приказки, ние трябва да отидем при него и да подложим вратове под ярмо на подчинението, защото ярмът на умните и стари императори е приятен и много по-лек от този на царя, които са още деца.“

Като казал това, той лесно и без много затруднения убедил всички да минат на страната на императора. Те направили като пратеници вляком от съгражданите си — уж тайно, а в същност повечето хора знаели — и се свързали с императора. Императорът направил хрисовул, съдържащ исканията им, и го даде на пратениците, като нареди да го занесат на жителите на Мелник. Те веднага се събрали всички — тези, които били първенци, които били записани във войската и изобщо по-видните от жителите — и дойдоха при императора, който стануваше около така нареченото място Валовица¹. Те бяха над

¹ Турската Демир Хисар, на пътя от Сяр за Мелник, южно от Рупелския пролом. Вж. *Златарски, История*, III, стр. 434.

τομαζόμενοι, ἄνδρες εὐσταθεῖς τε καὶ ἐν τιμῇ καὶ κἀμνήσας ὅλης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄξιοι, ὑπὲρ πεντακοσίους πυγχανόντας" οὗς αὐτὸς εἰσέλαυν' ἰδίῳν „ποία ἡπλομαζία ἡμῶν αὐτοῖς παρεστήσατο; ἢ πόσοι φάλαγγες ἡπείων τῶν τοσοῦτων περιερέοντο; ἀλλ' ἐν τῷ κρείντερι βῆστα καὶ τὰ μικροῦ δεῖν ἰσχυρήματα, κἀντιπῶν δὴλον ὅς ἀληθὲς ἐστὶ τὸ τῷ (77) ἀποστόλῃ Παύλῳ εἰρημένον „οὐ τοῦ τρέχοντος οὐδὲ τοῦ δυνάμετος, ἀλλὰ τοῦ εὐδοκούντος θεοῦ" τῷ τοι καὶ τῶν στρατηγῶν οὐ δεῖ πάμπαν ἔπαυσεν οὔτε μὴν ὑστέρειν. πολλὰ γάρ τινες διακατασθέντες ἀπερδαίνωσι τε καὶ συντόνως, δραστηριώτερον τοῖς παροῦσι χρησάμενοι, μικρὸν ἢ οὐδὲν κατορθύνουσιν. ἐμοὶ δὲ καὶ ἐσθάλλοντο πλείονα" ἔπειτα δὲ δεξιῇ ἡμιοικισμένης τύχης, ἀμελειήτως περὶ τὰ ἔργα χειροῦντες μέγαλον τροπαῖον ἐρέοντο αὐτοαργεῖ, οἷόν τι συνέβη τῷ τότε τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ. πολλῶν γάρ ἦσαν καὶ χερσὶν πολλῶν ἐγερῶντι δεσποτικῇ ἐν ἀναρῇ, μὴ πικρὸς πολέμιον γεγεννημένον μηδὲ πικρὸς περὶοντος ἐν μάχῃ μηδὲ χυθέντος αἵματος μηδὲ εἴφους καταρρησαμένον σώματος ἄλλ' ἡμέρας καὶ γαλήνως ὥσπερ πικρὸς κλήρον πατρῶθεν τοῦτω προσηρπαστος ἀνδρὶ τῶν τοιοῦτων ἀπάντων κατήρξατο. Σκεψάμενος γὰρ καὶ Τρέσσονα, καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ρωδοῦσης ὄρει περιβαλλόμενα πόλιν τε καὶ κομποπόλιν, ὑπέφορα τοῦτω γεγέννηται, καὶ ὅρος αὐτῷ τε καὶ τοῖς Βουλγάρους Ἐβρεὺς ἦν ποταμὸς. ἐκ δὲ τοῦ πρὸς βορρῇ μέρους Σιαμυτιῶν τε καὶ Χοκοφῶς διχαρὲς ἔπειτα προῦρη καὶ χῶρος ὁ Βελεβοσθίου ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἦν, Σκόπια τε καὶ Βελεσός καὶ μέχρι Προλάπου καὶ τῶν Πελαγονίας χωρίων. Νευστάπολις τε καὶ Πρόσακος, καὶ πάντα ἐπῆρξε τῷ βασιλεῖ ἰσχυρίσασθαι, καὶ σκοπεῖν ἐπὶ τοῖς τῶν Βουλγάρων τῷ βασιλεῖ ἐγερόμενον, τοῖς τοιοῦτοις καὶ μένοις ἀρκεῖσθαι τοῦτον καὶ μὴ περιστέρω κατεπεμβαίνειν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔσχον τὸν τρόπον, (78) ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐπιστολμαίοις τῶν λόγων ἀποδύοντος, ἐκάστην τῶν ἀνωκαμένων ἀπειλῶν τε καὶ χειρῶν καὶ χειρῶν ἐγχαράττων βασιλικῇν ἔδωκε γὰρ τοῦτο παλαιῶν τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων, δῖλθα τοῖς μακρόθεν διὰ γραμμάτων ποιεῖν τὰ σφῶν αὐτῶν κατορθώματα καὶ πρὸς ἡδονὴν ἐπαίρειν, ἧς δὴ καὶ οἱ διὰ τῶν ἔργων μεταλαγχάνουσιν (pp. 75₂₂—79₇).

18. *Ioannes Ducaς Demetrium, fratrem Irenis, Bulgarorum regis Asani uxoris, a Thessalonicensium dominatu exturbat*

45. Ἐστὶ γοῦν οὕτω ταῦτα διαπράχθη τῷ βασιλεῖ, πολλῆς μὲν ἡδονῆς αἶψα τοῦτω γεγεννημένη, οὐκ ἦσαν δὲ καὶ πᾶσι Ῥωμαίοις ἀδελφῶν πᾶσι κα-

500 души, добре облечени и златни мъже, от пръв поглед достойни за уважение и почит. Като ги видя, императорът каза: „Какво сражение ни ги даде в ръцете или какви конни фаланги надвиха толкова мъже? Но доброто побеждава твърде лесно почти непобедимото. И затова ясно е, че е истина казаното ст апостол Павел: „Не е дело на тичашия, нито на преследващия, а на благоволяващия бог.“¹ Затова военачалникът не трябва нито да се хвали, нито да се укорява. Някои се сражават старателно и внимателно, като енергично използват дадените случаи, и малко или никак не успяват, а някои дори напълно пропадат. Други пък, които имат щастлива съдба, са нехайни по отношение на делата си, но са спечелили нелики победи, каквото нещо се случи и на тогавашния император Йоан. За кратко време той беше станал господар на много градове и на много земя, без да стане някаква война, без да падне някой в сражение, без да се пролее кръв и без да играе меч по човешко тяло. Но тихо и спокойно без пот завладя всичко това, като че ли му се падаше някакво наследство от баща му. Защото му станаха данъкоплатци Станимака и Цепена² и каквито градчета и села лежаха край планината Родопи. И граница между него и българите стана река Еврос. От земите на север на императора се подчиниха Стубион³ и Хотово⁴, силни укрепления, и областта на Велбъжд, и Скопие, и Велес, чак до Пралеп и пелагонийските селища Невстапол⁵ и Просек⁶ — всичко стана подвластно на императора. И след това императорът сключи договор с българите при условие, че той ще се ограничи само с тия земи и не ще отива по-нататък. Това стана така, а самият аз се трудех да напиша писма за всеки от завладените градове и селища и поставих императорския печат. Това е древен обичай на ромейските императори да осведомяват с писма намиращите се надалеч за своите успехи и да споделят с тях удоволствието, което самите те изкусват чрез делата [си].

18. *Йоан Ватаци отстранява солунския управител Димитър, брата на Ирина, жената на българския цар Асен*

45. След като събитията се развиха така за императора и това му причини голямо удоволствие, а не по-малко и на всички ромей,

¹ Римл., 9, 18. ² Крепост при с. Дорново, Чепинско, център на родонската област Ахрид. ³ Овче поле. ⁴ Демир Хисар, на р. Вардар.

πύθοιτο τοῦ κράτους καὶ αὐταρχικῶν τῆς ἀρχῆς, ἣν μὲν πρὸς βουλήσικως τῷ βασιλεὶ μνησασθαι νόστου καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἐπισημειῦσαι — καὶ γὰρ καὶ ὁ παρὼς τοῦτο διατίθει· μὴ γὰρ παρεργεῖν Ὀκτώβριος, καὶ περὶ πού τὰ μέγα τοῦτου διαίχεται ὁ Νοέμβριος — ἀλλὰ περὶ λόγος χρηστός καὶ πᾶν ὑφέλιμος ἐπεπόθει τὴν δόμην. ἡ γὰρ Θεσσαλονίκη, καθύπερθε προϋποταγμένη, τὸν τοῦ Θεοδοίου εἶον τὸν Δημήτριον ἐνέταξε τε δεσπότην καὶ κατωκάμοξε· δεσπότης γὰρ ἦν καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως τετιμημένος. ἐπεὶ δέ, ὥς προπεφθάνομεν περὶ τοῦτου ἔρειν, ἀπὸ βασιλῆος ἦν τὸ μειράκιον καὶ παιδαῖς ἐσχολάζων πρὸς τὴν καὶ μικροῦν ἀδελφόν, μὴ τοι γὰρ ἀνδρῶν ἐροῖσθαι σιωπῶν καὶ πολιτείας κατὰρχαν καὶ νομίμως ἐπιστατεῖν, ἐπιβουλὴν κατ' αὐτοῦ πρὸς ἐξαργύρεσιν, ἢν αἱ ὀνομαστοὶ τε καὶ γνόμοι Σπαρτηρὸς ἦσαν καὶ Καμπανίς, ὁ Ἰαγρόπουλος τε καὶ ὁ Κοιτρουλάτος, αἱ δὲ τῶν ἐπιστῶν ὅς τε Μιχαὴλ ὁ Λάσκωρις καὶ ὁ Τζυρβίδης, ἐν καὶ μέγα χαρταυλάρων ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης πέμπων. Ἄλλα δὲ οἱ τοῦ σκέματος κοινῶς οὐποθῆναι, ὥς αὐτοὶ σφίσι τοῦ πράγματος σὺν τῷ πλείῳ διαγερόντων, ἀλλ' ἔμεναν ἀνεκάρηστοι (79) τοῖς πλείοσι. Ἦν γὰρ τοῦτον τὸν ἐρημέτην, τὸν Καμπανόν, οἱ πάντες ἀσκευσάμενοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐκπέμποντες πραγματείας μὲν προφάσεως χάριν, τῇ δ' ἀληθείᾳ κοινῶς χανοβοῦλλον ἐπευμαίοντες, τὸν ἑκάστην προσαρμοσάντων Θεσσαλονίκη ἐδίμνεν τε καὶ δουρίων περιετακῶν καὶ τῆς σφῆς ἐλευθερίας παρετακῶν, ἡ μὲν οὖν βασιλεὺς πάντα τε τοῦτους κατὰ σκοπὸν ἐπεσφάριζε καὶ δωρεῶν ὑποσχέσεις τοῖς ὑπηρετήσουσιν τῇ πράξει καὶ ἐγγράφους τίθησι.

Ταῦτα δὲ ἐς τὸ παρῶδες οἰκονομήσας ὁ βασιλεὺς ἀπάρας τὸν Μελενίκον χωρίον περὶ τὴν Θεσσαλονικίαν ἐφέρετο, πρῶτον ἐξαποστείλας πρέσβεις εἰς τὸν Δημήτριον, ὃς ἐν κατὰ τὰς αὐτῶν ὑποθήκας ἀρίστα εἰς αὐτὸν καὶ ἀρσάσεις τὸ δηλῆμασθεῖον γὰρ συνέθετο καὶ κατέμμενεν. ὁ δὲ — οὐδὲ γὰρ εἶχε νεῖν οὐκοῦν — τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις γράμμενος οἷον κατεμμένον ἐπέθηκετο· σκετοῦσαν γὰρ ἐφασκεν εἶναι κατ' αὐτοῦ τὴν τοῦ βασιλέως μετέκλησιν. ποῦτος δὲ ὢν αἶτος τὰς φέρας τοῖς αὐτῶν λόγοις ἀνεφέρετο, ὅτι καὶ νεύοντες (pp. 79_a–80₁₂). — — —

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπάρας τὰ στρατεύματα ἐπὶ τὴν Θεσσαλονικίαν ἐξ ὁρθοῦ χωρεῖ καὶ περὶ τοῦτον ἱστρατοτεδεύοντα, πολιορκῆσαι μὲν γὰρ οὐκ ἦν σέσω — σὺ γὰρ ἀσκήσας εἶχε τὰς ἐπὶ τοῦτον δυνάμεις — πρεσβεῖος δὲ ἐποίησε καὶ ἐξήτει ἐξελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὸν Δημήτριον, καθὼς ἦν δικαιοσύμηνος αὐτῷ, ἐκ δὲ ποιῆσαι καὶ ἀγορῶν ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης, ὥς ἐν ἔχοντι ἀνείσθαι τὰ χρεώ-

κοῦτο νειδῆσαι, ὅτι [ромейската] сила нараства и че държавата се уголемива, императорът благоволи да си спомни, че трябва да се върне и да замине на Изток. Наистина това налагаше и времето — месец октомври беше изтекъл и минаваше средата на ноември. Но едно добро и твърде полезно съобщение възπираше тръгването. Солун, както разказахме вече, беше провъзгласил и обявил за деспот Теодоровия син Димитър¹. Той беше почетен като деспот и от императора. Но понеже, както вече успихме да кажем за това, юношът беше безразсъден и склонен да се занимава с детинщини и с хлапашки игра, а не да стои начело на умни мъже, да ръководи държавата и да управлява съобразно със законите, някои устроили заговор против него. Главните и именити заговорници бяха Спартиа и Кампан, Ятропул и Куцулул, а от знатните — Михаил Ласкарис и Цирит, които император Йоан беше почел и като велики хартуларий. Другите участници в заговора останаха неизвестни, тъй като те станали участници в делото заедно с множеството като съчувстващи и останаха непознати на повечето. Всички те, като подготвили едного от споменатите — Кампан, — направат го при императора под предлог на работа, а в същност да издействава общ хрисовул, който да обхваща дадените от старо време привилегии и права на Солун и да гарантира свободата им. И тъй императорът изпълни всичко според желанието им и дава обещание и писмени гаранции за награди на участниците в делото.

Като осигури това, императорът се вдигна от земята на Мелник и се отправи към Солун, като предварително изпрати пратеници до Димитър да дойде според договора при него и да изпълни дълга си. Защото така се бил съгласил и заклел. А той, понеже не можеше да мисли със собствен ум, послуша коварни съветници, които го убедили да встане у дома си. Те казвали, че повикването от страна на императора било коварство против него. Понеже беше лекомислен, той се съгласявал с думите им, където и да го насочвали. — — —

И тъй императорът, като адигна войската, отиде направо към Солун и се разположи на стан около него. Той не можеше да го обсади, защото нямаше достатъчно войски, но изпращаше посолства и изискваше Димитър да се яви пред него, както му се беше заклел, и да направи пазар навън Солун, та войската да може да си купи необходимото. А той, понеже

¹ Солунски деспот (1244–1246).

δη τὰ στρατεύματα, ὃ δὲ τοῖς ἐπιβούλοις οὐμβούλοις
χρώμενος οὐδέν τι τῶν τοιούτων ποιῆσαι παρεχόμετο.
πάντα δὲ δλίγων ἡμερῶν παρὰδραμονόεν, ἄλλου γὰρ
στρατεύματος πληροῦν ἱστορήσαν τῆς μικρῆς πόλεως
τῆς παρὰ τῇ θαλάσσει ἐπονομαζομένης διὰ τὸ μὴ
ἀπρόσβουτος ἐξελεθεῖν ἄνους τῶν τῆς πόλεως καὶ τι-
νας λυμαίνεσθαι τῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἐξαίτης ἐν
ταύτης ἐγγεῖνοι βοή, ὡς ἤκουσαι ἢ πύλη παρὰ τι-
νων τῶν ἐνείας, καὶ τῇ βίῃ ἀπειλεῖται ἢ παρατυ-
λάττουσα δόνασις, καὶ σύμπαν τε τὸ στρατεύμα
ὀπλισθὲν μετὰ τοῦ κραιοῦντος ἐφοῖτα καὶ ἐν ἀκα-
ρεῖ πάντας εἶχεν ἡ Θεσσαλονίκη τῶς τοῦ βασι-
λέως ἐνείας. ὃ δὲ βασιλεὺς εἰσὶν παρὰ τὴν πρὸς
ἀνατολὰς βλέπουσαν πόλιν τῆς πόλεως, καὶ ἡ τοῦ
Δημητρίου ἀδελφὴ Εὐφρόνη, τοῦ (82) Βουλγάρου
Ἀσάν γαμετή, παρῆσιν ἰονεπειτοῦσι καὶ ποτινομέ-
νῃ, μὴ καθεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς τῶν ἀρπάζων
σπέρσαν. ὃ δὲ Δημήτριος ἔφθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ἀναβὰς. ἔγγιός δὲ ἐνομότατος πρὸς τοῦ βασιλέως
λαβοῦσα, ὡς οὐκ ἀπολέναι οὕτως τοὺς ἀρπάζοντες,
ἀπῆγε τε παρὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα
τοῦτον ἐξήγαγεν. ἦν δὲ φέρον οὗτος τὴν ἡλικίαν
τοῦ μέλανος, προσεχῶς εἰς αὐτὴν παραγγέλλας καὶ
μήποτε γινώσκων τὸ γένειον, ὁρατὸς δὲ τὸ εἶδος καὶ
τὴν φωνήν. ταύτην δὲ ταύτην ὁ βασιλεὺς, οἷα ἐκεί-
νης οὐκ ἐπιτρέψας τὴν ἰαλείαν, ὡς γὰρ ἀπέβη
αὕτη τοῦ ἔκτου, τερικαδία καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ
οὐκ ἐπὶ ὀνήμας ἐπιβὰς περὶ ἑστηκε οἷον αὐτῇ. ἢ
μὲν οὖν πόλις Θεσσαλονίκη αὐτῶς τοῦ τὸν βασι-
λέα γένοντο Ἰωάννην, μᾶλλον δὲ ὑπὸ Ῥωμαίους¹
οἱ γὰρ αὐτὴν κραιπνότερες ἐνωτιόμαροντες Ῥωμαίους
ἐπέλουν (pp. 82_r—83_{ra}).

46. Ὅλιγος δὲ πάλιν ἡμέρος ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ
προσκαρτερήσας ὁ βασιλεὺς — κατήκαμε γὰρ αὐτὸν
ὁ τοῦ χαυῖνος κακός² — δεξιβρις γὰρ ἐτύχανε
μὴν — ἀφείλ ἐν αὐτῇ τὸν μέγαν δομέστικον τὸν
Κομνητὸν Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, οἱ πολλὰ
καὶ ἐμνήσθημεν, τὰ πρῶτα φέροντα τῶν ἐν σιγα-
νητάς τεταγμένων, ἀνδρᾶ συνετάτατον καὶ πρῶ-
τατον καὶ εὖ εἰδὸτα καὶ μάχη ὀπλίαν καὶ δεινὸν
καὶ λαὸν καὶ ἐν πολέμοις καὶ εἰρηνοῖς τοῖς
κακοῖς, πικρῆς ἐπανέβηκεν εἰς τὴν ἑα, θαυμα-
ζόμενος διὰ πάντων καὶ κλειζόμενος τῆς ταχυτῆς
αὐτοῦ καὶ μεγαύτης νίκης, οὐκ ὑπὸ τῶν οὐκ ἐπὶ
μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων ὑπὲρ φρονούν
γὰρ τάδε ἔδοξε τὸ κακόθωμα καὶ τῶν τροπαίων
τὸ ἀλλεπάλληλον, καὶ θεοῦ μᾶλλον προνοίᾳ ἢ σιγα-
νηταῖς (83) μεθόδους ταυτὶ διατρέφεσθαι. κατα-
λέγουσι δὲ καὶ εἰς τοῦ Μελετίου καὶ τῶν Σεργίων
καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ φονεῶν τὸν τοῦ εἰρημένου
μεγάλου δομestίκου πρῶτον υἱὸν τὸν Κομνητὸν
Μιχαήλ, ἐν μετὰ χρόνους τοὺς ἢ τῶν Ῥωμαίων
βασίλειᾳ πεπλοῖσθηεν εἰς εὐτυχίαν ταύτης καὶ εὐδο-
ξίας, ἄλλον τε ἄλλοθεν ἐπαφῆκεν εἰς δοξάσειαν
τὸν χρόνον τε καὶ πόλιν, ἐπὶ αὐτῶν δὲ πάντων τὸν

нимаше коварни съветници, не се съгласняваше
да направи нито едно от двете неща. След
като наминаха много малко дни, когато една
малка войскова част стоеше при така нари-
чаната Малка врата, близо до морето, за да
[пази да] не излязат някои от тези, които са
в града, и да замачат някои от войската, от
тази врата внезапно се нададе вик, тъй като
тя бе отворена от някой от вътрешните. Па-
зещият покрай вратите отред се втурна по
вика и цялата войска, въоръжена, заедно с
владетеля започна да влиза. И в миг всички
войници на императора се намериха вътре в
Солун. Императорът застана до източните
врати на града. И сестрата на Димитър —
Ирина, съпруга на българския цар Асен —
застана коленопреклонно, като молеше да не
бъде ослепен брат ѝ. А Димитър успя да се
изкачи в акропола. Като получи от импера-
тора клетвени обещания, че той не ще за-
губи очите си, тя отиде при брат си и го
доведе при императора. Той беше на юноше-
ски възраст, току-що навлязъл в нея, и още
нямаше брада, но по външност и фигура
беше снажен. Императорът почете Ирина,
като отговори на нейното смирение. Щом тя
слезе от коня си, и той излезе от своята
кола и застана прав до нея. И тъй град Со-
лун се подчини¹ по този начин на импера-
тор Иван, или по-скоро на ромеите, защото
владетелите му бяха враждебни на ромеите.

46. Императорът прекара съвсем малко дни
в Солун. Да бърза го караше зимното време,
защото беше месец декември. Той остави в
Солун често споменавания от нас велик до-
местик Андроник Комнин Палеолог, който
беше пръв между полководците, твърде умен
и кротък човек, знаещ да въоръжи народа
за сражение във военно време и да го ръко-
води в мирно време, и се върна като побе-
дител на Изток, предизвикващ учудването на
всички и прославян за така бързата и голяма
победа не само от своите, но и от чужден-
ците. Защото успехът и честните победи на-
глеждаха свръхестествени и по-скоро резул-
тат на божия промисъл, отколкото на страте-
гически похвати. Той остави за охрана и на
Мелик, Сяр и околните им земи Михаил Ком-
нин, първия си в споменатия велик доме-
стик, когато след няколко години Ромейската
империя за свое благоденствие и слава получи
за император². На другите места постави
други хора за защита на земите и градовете,

¹ Това събитие станало през декември 1246 г.

² Михаил VIII Палеолог (1261—1282).

μέγαν δομέστικον, ὡς ἴσιν ἐπέδουκοντο πάντες ἀπὸ τοῖς δι' αὐτοῦ λεγομένοις τε καὶ προστατομένοις. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς εἰς τὰ τῆς ἑω μέρη διαπεράσας διήγε, καὶ τὸν Δημήτριον, δι' τῆς Θεσσαλονικέων ἀρχῆς καθέλειν, ἐν τῇ φρουρίᾳ καθέιδοντας τὸν Λευκανὸν ἐτίθει. ὁ δὲ μέγας δομέστικος ὀλίγον ἑταβιὸς χρόνον καὶ καλῶς διατρέφους ἐν τῇ ταύτῃ ἀρχῇ, νοσήσας καὶ τὴν τρίχα ἀποκαρτεῖς τὸ βίον ἐξεμέτησεν. ἀπεστάλη δὲ ἀντ' αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ Φιλῆς δάσκειν τὰ τῆς ἀρχῆς. ἔπειτα δὲ ἐπὶ τὴν βασιλέα ἐργάζοντο Θεσσαλονίκη καὶ Βέργοι, τὰ ἐκείθεν αὐτῶν καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Πλαταιῶνος ἀρχάμενα ἐπὶ τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ἐτίλουν, ἔτι τε τὰ περὶ Πελαγονίαν καὶ Ἀγγίδα καὶ Περίβολον τοὺς δὲ Βοδρινεὺς καὶ Σταρδόβλα, Στροβόν³ τε καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὁ τοῦ Δημητρίου πατήρ, τοῦ Μιχαὴλ δὲ θετός, ὁ Ἀγγέλος κατέειχε Θεόδωρος (pp. 83₁₄—84₂₂).

19. *Ioannes Ducas Bulgarorum auxilio Turulium Biziamque dominatui suo subiecit*

47. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐν τοῖς τοῦ Νυμφαίου περικυκλωσας, ἥρος φανέντος, ὥσπερ εἰσὶν, ἐξῆλθε. ἐκχευρίαν δὲ ἔχων ἐξ ἀπίντων, τοῖς πλησύνοντων ὅσοις τῇ Κωνσταντίνου καὶ παρὰ Αὐτῶν περικυκλωμένοις, τῇ Τζουρουλῶ φημι καὶ τῇ Βεζύμ, ἐπιθέσθαι τεθέληκεν ἰσῆρα καὶ γὰρ πᾶν τὰ τῶν Λυτῶν ἡσθημένα, διαπεράσας τοῦν τὸν ἑλλησπόντον ἐν τῇ Τζουρουλῶ τὸ πρῶτον ἀφίκετο. ἦν δὲ ἐντὸς τοῦ ὅσπου ἡ τοῦ βασιλέως γυναικαδέλφη Εὐδοκία, ἦν ὁ Ἀσέλ δε Κάε εἰς γυναῖκα ἡγάγετο τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς τῆς βασιλίδος Βεζήνης καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως Βελήρατ. ὁ μὲν οὖν Ἀσέλ δε Κάε οὖν ἐκατέστηκεν ἐν τῷ ὅσπῳ τὴν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπεργασίως ἐφοδὸν ἐκείνος μὲν ἐξῆλθε, τὴν δὲ σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν εἴσεν ἐν τῷ ὅσπῳ, φυλάκην ἱκανὴν συνελπισθεὶς αὐτῇ. Εἰδοξε γὰρ αὐτῷ ὡς διὰ τὴν αὐτοῦ γυναικαδέλφην οὖν αὖν βουληθεῖν ὁ βασιλεὺς παρῆλθαι τὸ ὅσπῳ. ἐκείτος δὲ καὶ πολλὰ παρῶν τῶν τοσούτων, παρεκάλεσε τῷ ὅσπῳ καὶ ἑλπίδως ἔειπεν καὶ μηχανήματα καταβλητικὰ τὸν ἐπὶ λῆξαι, καὶ διὰ μετρίων πάντων ἡμερῶν ἐκτελέσασθαι καὶ τὴν μὲν αὐτοῦ γυναικαδέλφην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξαπέσταλιν, ἵνα ἴππον αὐτῇ δοῖς ἵν' ἐπιήχηται, πάντας δὲ τοὺς εἰς φυλάκην τοῦ ὅσπου ὄντας πεζοὺς ἀπέλυσεν ἄλλὰ καὶ τὸ τῆς Βεζήνης ὄσπῳ σκευὰν ἐκέρμενος διὰ βροχίους χειρέρας, καὶ συνήγαγε καὶ τοῦτο τῇ ταύτῃ ἑταιρατείᾳ (p. 85₁₋₂₄).

¹ Ὁστροβόν U

а над всички тях — великия домѣстик, за да се подчиняват всички на думите и заповѣдите му. И тъй императорът, като премина в източните земи, прекарваше там, а Димитър, когото бе лишил от властта над солунчини, той пазеше затворен в крепостта Лектиана¹. А великият домѣстик живя малко и се отлъчи през време на управлението си. Той се разболя и нато се подстрига [за монах], завърши живота си. Вместо него бе изпратен да упражнява властта Теодор Фил. След като Солук и Верея бяха подчинени под властта на императора, земите отвъд тих и тези, които започнаха от Платамон на запад, а също земите около Пелагония, Охрид и Прилеп бяха под властта на деспот Михаил². Воден път, Стври дол, Стровон³ и земите около тях владееше Теодор Ангел, баща на Димитър и чичо на Михаил.

19. *Ioan Duka с помощта на българи си подчинява Цурулум и Виза*

47. И тъй императорът презимува в Нимфея и при пукване на пролетта по обичая си излезе оттам. Тъй като бе сключил навсякъде примирие, той пожела да нападне близките до Константинопол градове, завладени от латиняните, именно Цурулум и Виза⁴. Той наистина виждаше добре слабостта на латиняните. Той премина прочее Хелеспонт и най-напред пристигна при Цурулум. А вътре в града се намираше Евдокия, сестрата на жената на императора, за която по желанието на самата императрица Ириана и на зетя ѝ императора се бенте оженил Асел де Кас. Асел де Кас не беше останал в града. Като се научил за похода на императора, той излязъл и оставил съпругата си в града, а заедно с нея и достатъчен гарнизон. Той сметнал, че императорът заради сестрата на императрицата не би пожелал да разруши града. Последният обаче, пренебрегвайки повечето подобни съображения, обсади града, постави градорушителни и стенорушителни машини и след твърде малко дни го превзе. Сестрата на жена си изпрати в Константинопол, като ѝ даде един кон, за да го язди, а всички от гарнизона на града отпрати пеша. Той изпрати войска и подчини за кратко време и град Виза.

¹ В Мала Азия. ² Михаил II Ангел, епирски деспот (1237—1262). ³ Т. е. Остров. ⁴ За похода на Ваташи през пролетта на 1248 г. срещу Цурулум, в който участвували и български военни отряди на цар Михаил Асен, вж. сведения и приписката към слоната на Григорий Назанзена в изданието на D. V. Poitiers. A manuscript of the year 1247, Byzantinische Forschungen. I. A. Hakkeri—P. Würth, Amsterdam, 1966, стр. 270—271. Вж. и Генчева Цанкова-Петкова, Гръцко-български съюзи през 1235—1248 г., Byzantinobulgaria, III, 1968.

20. *Ioannes Ducas et Michael Angelus,
Epirotarum despota, conveniunt*

49. — — — ἀλλὰ τὸ τῆς παροικίας κατὰ τὴν Μιχαὴλ ἐπαληθεύειν ἔφαινετο· τὸ σπρεβλὸν ξίδον οὐδέποτε ὄρθον, καὶ ὁ Αἰθίοψ ἐκ οἷδε λευκαίνεσθαι. εἰς ἀποστασίαν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐκέρχοντο, συμβούλῃ περὶ τὴν σκῆψιν εἰς τοῦ αὐτοῦ τῆς Ἀγγέλου θεοδόχου χρησάμενος. ὁ γοῦν βασιλεὺς Ἰωάννης ταῦτα γνούς καὶ τὴν αὐτῶν συννομοσίαν μεμνημένος, οὐκ ἄλλους οἰόμενος εἶναι ἐκαστοὺς τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινίου ἀλυσαν ἀλλ' ἢ τοιούτους, ἐπειδὴ καὶ ἐκκεχωρὼν ἦγεν ἀπὸ τοῦ μέρους τῶν Μοναστηρίων, ἡγέμενον δὲ καὶ τὰ τῶν Βουλγάρων, ἀξιωμαχὸς καὶ ὡς εἰπεῖν βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ τὰς δυνάμεις ἀπάσας ὡς εἶδε ἀντάξας, διαπερασάμενος τὸν Ἑλλήσποντον, πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους ἔχων στρατηγούς, τὸν δὲ Ταρχαντιῆν Νικηφόρον τὸν ἐπὶ τῆς τραπίζης αὐτοῦ εἶον τὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου διατεληροῦντας ἐπανεπαίετο γὰρ αὐτοῦ τοῖς ἡθέτοι καὶ εὖνοιον αὐτὸν ἐλογίζετο καὶ τοῖς στρατηγίαις, ὥς ἡ πείρα μεμαρτύρηκε, δεξιότατον.

Καταλαβὼν γοῦν τὴν Θεσσαλονίκην κατέβηεν εἰς δυνάμεις ἀπάσας ἐν ταῖς Βοδινύσις στρατοπεδεύσας. πέφνηκε δὲ ὁ Ἀγγέλος ἐξ αὐτῶν ἀποδρόμους καὶ εἰς τὸν ἀνεμῖον αὐτοῦ τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ἀπελθεῖν. ὁ μὲν εὖν βασιλεὺς εἰς πολιορκίαν τὸν Βοδινῶν καταστήσας ἐν αὐτῷ (89) πολλῶ χρόνῳ τὸ τῶν Βοδινῶν παρεστήσας εἶον, κατέβηεν ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς πόσιν τῇ τοῦ Ὀστροβοῦ ἐγγίξοντι λίμνῃ ἐπὶ τῇσι τῶν οὐκείων, καὶ ἐξαποστέλλει στρατηγούς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ δεσπότην Μιχαὴλ τὸν τε Στρατηγόποστον Ἀλέξιον, τὸν Παλαιολόγον Μιχαὴλ τὸν τοῦ μεγάλου δομεστίκου υἱόν, τὸν Αἰπικρινὸν Ἰωάννην, τὸν Τύραννον Γουδέλλην καὶ ἑτέρους, ἵνα τε λαβήσονται τὰ πέρα καὶ πον εἰ ἐχόμενον καὶ στρατοπέδους αὐτοῦ εἰς μάχην χρησάμενος κατ' αὐτοῦ, καὶ εἴπερ εὐχόμενος οὐκ εἶεν, καὶ ὅσα ποσὶ θύσαν, καὶ οἷτοι μὲν ἐκείνη ἐπὶ οὐκ καὶ προῆγον τῆς τοῦ βασιλέως σκηνῆς ἐμπροσθεν. ὁ δὲ βασιλεὺς προσεκαρτέρει τοῖς τοῦ Ὀστροβοῦ τόποις καὶ ἐβουλόμην ἐπ' ἢ μὴ πέφνησαν αἰεὶν τι ἐργασασθαι. ἡτανόματι δὲ καὶ τὸ σπρεβλὸν ὁ καιρὸς γὰρ ἦν χειμῶνος, ἱσπίνεζον δὲ καὶ τὰν χρυσάδων. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τὸ τοκοῦτον τεθεράσμενος ἀπὸ Βερροίας γὰρ ἡμῶντος καὶ μακρῶς τὰ χρόνῳ διεκόμεζεν ἐν τῇ στρατοπέδῳ. οὐκ οὐκ δὲ διατεθειμένον τοῦ βασιλέως παρ' Ἑλλάδος ἐπαρσά εἰς βασιλεὺς κρόσμενος ὁ ἀπὸ Καστορίας Ἰλαβῆς καὶ συνεχὼς ὁ

20. *Ioan Duca и епирският деспот Михаил
Ангел се споразумяват*

49. — — — ¹ Но думите на пословицата излизалоа верни и за Михаил.² Кривото дърво никога не става право и етиопецът никога не може да побелее. Затова той замисли да се отдели от императора, като необмислено послуша съвета на чичо си Теодор Ангел. Като узна това и като се научи за зговора им, смятайки, че след падането на Константинопол само те са врагове на ромейската държава, и понеже беше в мирни отношения с мюсюлманите, а и българите мируваха, император Иван се приготви добре и, таки да се каже, по царски, събра, както трябваще, всички войски и премина Хелеспонт.³ Той имаше със себе си много други стратези, а също и Никифор Тархантиот, негов столоничалник и изпълняващ длъжността велик доместик. Той имаше доверие в неговия характер и го смяташе верен и най-опитен във военното изкуство, както се доказва от опита.

Той пристигна в Солун и като вдигна оттам войските, разположи се на лагер до Воден. А Ангел успя да избяга от него и да отиде при своя племенник деспот Михаил. И тъй императорът обсади Воден и не след много време завладя крепостта. Като се вдигна оттам, той разположи палатките си в едно място, близо до езерото Остров. Той изпрати срещу земите на деспот Михаил стратежите Алексий Стратигопул, синът на великия доместик, Михаил Палеолог, Иоан Макрия, Гуделин Тиранин и др., за да опустошават околните земи и да лязат в сражение с войската му, ако се натъкнат някъде на нея, и ако им се удаде случай, да разрушат и крепостта. И те правеха така и докарваха [всичко] пред царската палатка. А императорът стоеше в земите на Остров и скърбеше, че не е успял да извърши нещо достойно. А и войската негодуваше, защото времето беше зимно, и се измъчваше от липсата на необходимите неща. Но императорът беше се погрижил за това, защото от Верея с мулета и камели доставяше в лагера потребното. Когато императорът беше в това положение, неочаквано при него дойде като беглец Глава от Кастория и веднага след

¹ В пропуснатия текст се разказва, че след като презимувал в Нимфея, императорът нападнал латинските крепости Цурупум и Виза. По същото време генуезците превзели с измяна крепостта на о. Родос, която императорът си възвърнал скоро. Никейският император Иван сключил договор и се сродил с епирския деспот Михаил, като изпратил синя му Никифор за дъщерята на сина си Теодор. ² Михаил II Ангел се бил подчинил на никейския император през 1246 г. ³ През 1253 г.

Πετραλίφας Θεόδωρος ὁ ἐπὶ ὀχρυρῇ γαμβρὸς τοῦ
 Τηδοῦκη Δημητρίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅς τὰ κοινὰ
 συνδέπων ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, πρὶν ποτ' αὐ-
 τοῦ φλοῦμενος καὶ τιμώμενος¹ ἀδελφὸν γὰρ αὐτὸν
 ἐν τοῖς γράμμασιν ἀπεκάλεε. ἐξ ἀνδραγαθῶν δὲ καὶ
 μακρῶν μέγαθεν οἰκισμὸς εἴναι τὸν κοινῶν οὐκ ἦν
 ἐν τιμῇ καὶ (90) ὁμογενεῖον ἀνύμενον γυνομιζόμενος,
 τοῖς τιμοῖσι δὲ ἐχρῆτο εἰς ἐπιτηδεύειν ὁ βασιλεὺς
 καὶ γυνομιναῖοις ἀντιθέμενος, τῷ Μισσοποταμίῃ
 Ἰωσήφ καὶ τῷ ἐκτετραρχήσαντι αὐτῷ Νικηφόρῳ τῷ
 Ἀλυσίῳ, ἐν δὲ ταῖς ἀλλοτρίοις γάμοις καὶ
 ἄλλοις σποινῇσι τῷ Μιχαήλ² Ἰωάννῃ καὶ ἐν αὐτῷ.

Ὁ μὲν οὖν ῥηθεὶς Πετραλίφας τοῦ Μιχαήλ γυ-
 νομικῆδελφος οὖν, ἐπεὶ προσέλθοι τῷ βασιλεῖ, πολ-
 λὴς εὐθυμίας αὐτὸν τε τὸν βασιλέα καὶ τὰ στρα-
 τεύματα ἐπλήρην εὐθύης γὰρ ἡ Καστορία καὶ ἡ
 περὶ αὐτὴν ἡπείρα χώρα προσεγγίη τῷ βασιλεῖ,
 καὶ αἱ ἀναβόλαις δέ, ἥ τε μικρὰ καὶ μεγάλη τοῦ
 βασιλέως ἐγένοντο. καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀλβάνου δὲ
 Λουλάριος, ἐπεὶ πρὸς τὰ τῆς Καστορίας συνδύηγε
 μετὰ τοῦ ἐξ Ἀλβάνου στρατοῦ μέγῃ, οὕτωςον ἔχον
 τῆς βασιλίδος Εὐφρόνης αὐτανύμων πρωτοεταδέλφηρ
 αὐτῆς θυγατέρα, λόγους μελίσσιος καὶ γάμουσιν
 ἡποσχόμενος τὴν ἑαυτοῦ βασιλέως ἀελχθεὶς προσ-
 ἦεν τῷ βασιλεῖ. φιλοφρόνως γὰρ τοὺς τοιοῦτους
 πάντας ὁ βασιλεὺς δεξιόμενος παρῶντως ἐφιλοτι-
 μήσατο. ταῦτα γνοὺς Μιχαήλ ὁ δεσπότης καὶ ἐν
 στενῷ κοινῷ βέβηκεν τὰ περὶ αὐτὸν τιγχανόντα
 πράγματα, κατὰ βούλῃ δὲ χειροῦνται τῷ βασιλεῖ,
 προσβίαν πρὸς τὸν βασιλέα δευτέλιτο διὰ τε τοῦ
 μητροπολίτου Ναντιόκτου τοῦ Ξηροῦ καὶ τοῦ ἐπ'
 ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Μαλιαστροῦ καὶ τοῦ
 Λοσιπέτη, οἳ καὶ εἰς λόγους συνελθόντες τῷ βασι-
 λεῖ συμβιβάζουσιν, πεποιθέντες καὶ ἀπέλασε μὲν πρὸς
 τὸν βασιλέα ὁ Μιχαήλ (91) τὸ ἵκον τὸν Πρίλαπον
 καὶ τὸν Βελισσῶν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀλβάνῳ φρούριον
 τὰς Κρήας, καὶ προέβησαν πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγ-
 γραφαὶ ὅμοιαι, καὶ ἀπεστάλθαι πρὸς αὐτὸν καὶ
 πρὸς τοὺς, ὃ τε Φιλαδελφεὺς Φωκῆς καὶ ὁ τῆς
 αἰλῆς κυριμικηῖος Ἰωάννης ὁ Δοῦκας, ἐν καὶ
 Μονεμβασίῳ ἀπεκάλεον, καὶ ὁ Ὑλέας Μιχαήλ
 καὶ αὐτὸς ἐγὼ. ἀπῆλθον οὖν πρὸς τὸν Μιχαήλ,
 καὶ εἶρομεν τοῖσι ἐν τῇ Λαρίσῃ, καὶ πεπληρω-
 κάμεν τὸς σπανοὺς, καὶ λαβόντες τὸν εἶδον αὐτοῦ
 Νικηφόρον, ἐν καὶ δεσπότην ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν
 αὐτοῦ ἐγγύτην ταμίαν, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν τοῦ
 Μιχαήλ θεῖον τὸν Ἀγγελὸν Θεόδωρον δεσποτῆν,
 πρὸς τὸν βασιλέα ἐπισπεύσαντες ἐν ταῖς Βοδρηαῖς
 οὐκρούμενος. καὶ αὐτοὶ μὲν ἐγγύτην ταῖς, καὶ εἰς
 τοιοῦτον τέλος κατερτῆται τὰ πράγματα. τιμωριμέ-
 νος οὖν ἐν ταῖς Βοδρηαῖς ὁ βασιλεὺς ὄρος αἶμα,
 ἐπεὶ καὶ τὴν ἀνασφάλαν ἐκρύπτει ἡμέραν, τὴν
 στρατοπέδου αὐτοῦ πᾶσι καταλειπούς καὶ εἰς ἡγε-
 μόνους αὐτῶν τάξας τὸν τε πρωτοβερεσάσαν Ἀλέ-
 ξαν τὸν Ἰωάννῃ, γαμβρὸν ὄντα ἐπ' ἀδελφάποινῃ

него Теодор Петралифа,¹ зетят по дъщерии на Димитър Торник Комнин, който имаше най-висшата гражданска длъжност при импе- ратор Иован и когото императорът обичаше и ценеше твърде много, защото в писмата го наричаше брат. Той беше умрял преди време. И тъй нямаше човек, назначен с длъж- ността и името управник на гражданските работи, но императорът използваше за тази служба при обикновени случаи обикновени граматници — Иосиф Мессопотамит и неговия помощник Никифор Алнат. Но при по-важни и достойни за внимание писма той използва- вахше Иован Макрот и мене.

И тъй споменатият Петралифа, братът на Михаилоната жена, като мина на страната на императора, изпълни него и войската му с голяма радост. Защото веднага Кастория и цялата околна земя се присъединиха към императора, а и Десволите, малкият и голе- мият, се подчиниха на императора. Също и Гулам от Албанон², който се намараше в пре- делите на Кастория заедно с войската от Албанон и беше женен за племенницата на императрица Ирина, дъщеря на сестра ѝ, беше спечелен от сладките слова и шеме- ните обещания на императора и премина на неговя страна. Императорът ги прие всички приятелски и ги налари, както подобаваше. Когато деспот Михаил се научи за това, по- неже виждаше, че работите му са зле, в тезя на императора вървят благоприятно, изпрати пратеничество до императора — на- пактския митрополит Ксир, мъж на сестра си Малиасин и Лампет. Те влязоха в прего- ворни с императора и се споразумяха. И Ми- хаил преладе на императора крепостите При- деп и Велес и укрепенното Кроас³ в Алба- нон. От императора бяха дадени писмени клетви и при Михаил бяха изпратени прате- ници Фока Филадельфийски, дворцовият при- микирий Исак Дука, когото наричаха и Мур- зуфл, Михаил Ялей и самият аз. И тъй оти-дохме при Михаил, намерихме го в Лариса и изпълнихме споразумението. И като взехме сина му Никифор, когото императорът зара- ди внучката си беше почел с титлата деспот, а също така и чечото на Михаил — окова- ния Теодор Ангел, — върнахме се при импе- ратора, който пребиваваше във Воден. Това стана така и работите взеха такъв край. И тъй императорът презимува във Воден, а през пролетта, след като отпразува деия на възкресението, остави войските си там, като назначи за техни военачалници протовестна- рия Алексей Ряул, мъж на братовата дъще-

¹ Според Вламарски, История, стр. 445, това е станало през пролетта на 1254 г. ² Дн. Елбасан. ³ Дн. Круя.

τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν Κομνητὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, μετὰ μετὸν στρατεύματος εἰς θάλαν τῶν προσφάτως ἐπικυρηνμένων τοῦτον χώρον ἀπέκτετο. καὶ ἀειχθήσθαι μὲν εἰς Ἀχρόδα, ἐπαδεδημένον δὲ εἰς Δεΐφολον κἀκείθεν εἰς Καστορίαν, καὶ τῇ τῆς δυνάστεως ὥρᾳ συσκευασμένος τὰ στρατεύματα τῆς εἰς βοῶ φρεσὸς ἀνέγνωτο (pp. 89₂—92₂₄).

21. *Michael Palaeologus Imperium captaturus et Tamaram, Calimani Bulgarorum regis sororem, sibi matrimonio iuncturus suscipitur*

50. Παραμείρας γοῦν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Βυζαντινὴν διαβάς, ἐκ Φιλίππου ἐπῆλθετο τὴν αἰχμήν (92) λόγον πέρι, ὡς ἔδοξα τοῦτον, οὐδὲ σμικροῦ. ὁ γὰρ ἐκ τοῦ Μελενίκου Μαρκλαβίτης Νικόλαος κατεῖπε πρὸς τὸν βασιλεῖα τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ τοῦ πρόσφατοντος ἀπὸ τοῦ μεγάλου δεσποτικίου, ὅτε ἦν ἐν τοῖς Βοδηνείοις¹ ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν καιρὸς τοιοῦτων πραγμάτων ἐρετῆς ἀλλ' ἐκστρατείας καὶ μάχης, ἐπαμείβετο τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς ἐπιστολῆς εἰς ὅραν εἰδόμενον, τότε γοῦν εἰς ἐξέτασιν τῶν τοιοῦτων ἐργῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ δικαστήριον ἔστηρε καὶ κριτὰς ἐκάθησε καὶ λαμπρὸν κεντήριον συνεκρότησεν. ἡ δ' ἐπιπόσεις ἦν τοιαύτη. ἐπεὶ ἐτελείετο δὲ Τορνίκης ἡμῆςτος, ἔτι δὲ περιῆν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ μέγας δεσπότης, ὁ δὲ τοῦτον εἰδὼς Μιχαὴλ ἐς Μελενίκον καὶ Σέβρας ὅς καὶ μακρὸν τὸν Τορνίκην θάνατον ἐκδοκίμειον καὶ συνθηκῶδες τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐπαρκεῖντο ἦν γὰρ ὁ Τορνίκης σέβινγον ἔχων τοῦ μεγάλου δεσποτικίου προσωπευδόμενον, οἷα γοῦν φάει ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις γίνεσθαι ἡρωϊκά τὰ τῶν ἐκ Μελενίκου [τοῦτον] θάνατον τῶν [καλοῦμενον], ὅπου χάριν σκυθρωπίζει ὁ Κομνητὸς Μιχαὴλ. ὁ δὲ — καὶ γὰρ ἠπίστατο τὴν αἰτίαν — „ὁ Τορνίκης“ ἔφη „Δημήτριος, κτεθήκεν ἦν δὲ προσγενὴς αὐτοῦ καὶ οὐκονόμος τῶν κοινῶν καὶ τοῦτον γοῦν χάριν κἀκείνου λελοπύργα“ ὁ δὲ „οὐ μοι δοκεῖ“ φησὶν „οὐδὲ γὰρ διὰ Τορνίκην οὕτως ἦν ἡδονήσας καὶ ἡσυχάζων ἀλλ' ὥς ἔσκεν ἐπὶ τῷ κριτῶν ἐκείνου (93) τοῦτο συμβέβηκε. καὶ εἰ τοῦτο, φεῖ ἡμῶν ἐν γὰρ παρὰ ταῦς καὶ ὀχλήσεσθαι αὐτῆς γενήσονται τὰ ἡμέτερα, κακοστασιμῆτα γὰρ καλῶς καὶ εἰς ἀταραξίαν ἐληλυθότα.“ εἰθ' οὕτως „ἀλλ' ὅτι φίλος, καὶ εἰ τοιοῦτόν τι ἐνοήθη, καὶ αὐτῶν δὴ οὐ κακῶς τὰ κατ' ἡμῶς ἔσονται, καὶ γὰρ ὁ μέγας δεσπότης ἐν Θεσσαλονίκῃ δαίνει ἡμερομίσθων αὐτῆς, καὶ αὐτοῖς δὲ ὁ Κομνητὸς Μιχαὴλ ὁ τοῦτον εἰδὼς τὴν τῶν ἡμετέρων χάριν διαλέγει κηδεμονίαν. ὑπὸ τοιοῦτον γοῦν μερίστον ἀνδρῶν κηδεμονίαν οὐκ ἂν ποτε κορινθίον

при на императора, и Михаил Комнин Палеолог, и с малка войска тръгна да направи преглед на току-що пристъдигилите се към него земи. Той пристигна в Охрид, после отиде в Девол и оттам в Кастория. И през есента той стегна войската и пое пътя за Изток.

21. Михаил Палеолог бива заподозрян, че иска да вземе царската власт и да се ожени за Тамара, сестрата на българския цар Калиман

50. И тъй той отмина Солун, мина през Византия¹ и поради съвсем немаловажна причина, както му се струваше, се разположи на лагер във Филипи. Защото Николаѝ Моноклавит от Мелник, когато беше във Волен, някъде-където пред императора Михаил Палеолог, споменавтия по-рано син на великия доместик. Тъй като не беше удобно време да се разследват такива работи, но беше време за поход и сражение, императорът отлагаше разследването на обвинението за благоприятно време. Тогава обаче императорът се взе с разследването на тези неща, нареди съдопроизводство, назначи съдии и създаде тържествен съд. Обвинението беше такова. Когато умрял Димитър Торник и великият доместик бил още в Солун, а синът му Михаил отишъл в Мелник и Сар, последният, като се научил за смъртта на Торник, станало му мъчно от това и изглеждал на събеседниците си тъжея. Торник беше женен за първата братовчедка на великия доместик. Както обикновено става при такива случаи, един мелничанин попитал друг защо е тъжея Михаил Комнин. А този, понеже знаел причината, казал: „Димитър Торник умря. Беше му роднина и управител на гражданските работи. И заради това той сътърби за него.“ „Не първам — отговорил другият, — нито пък той щеше да се тревожи и огорчава заради Торник. Както изглежда, това се е случило за него по добро. И ако е така, тежко ни! Нашите работи, които сега са добре и спокойни, отново ще се изложат на смущения и затруднения.“ А първият: „Но, приятелю, и да се е случило нещо такова, и при това положение нашите работи не ще бъдат зле. Защото и великият доместик е в Солун и го управлява, и в този Михаил Комнин, неговият син, има грижата за нашите земи. Управлявани от такива най-велики мъже, ние не бихме видели никога всеобщо

¹ Град в Македония, чиято местоположение не е установено.

κλειδόντων ἴδομεν ἄλλως τε καὶ ἡ τοῦ βουλγαροφρο-
νον Καλιμάνου ἀδελφὴ Θάμας, ἀντὶς ἐκ τελοῦσα,
εἰς γάμου κοινωνίαν ἀνέλεθ' ἐν Κομνηνῷ Μι-
χαήλ, καὶ γενήσονται ἀποκόμην μόνον ἡμῶν καὶ
Βουλγάρων." ταῦτα δὲ λελάληνται παρ' αὐτῶν μνηστῆ-
ρ ἐδόξος τοῦ Κομνηνοῦ Μιχαήλ.

Θάματος οὖν τῶν διῶν ἀπελθὼν πρὸς τὸν ἐπιη-
μένον Μανκλαβίτην ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὰ τοιαῦτα, ὃ
αὐτὸς ἀνέγκυμε τῷ βασιλεῖ (pp. 92_π—94, 7). — — —

22. Michael II Asanus Bulgarorum rex re-
giones a Ioanne imperatore surreptas rursus
ad suam dominationem revocare conatur

54. Ἡ δ' αἰτία τοῦ ἐπισπεύδειν τὴν ἀπὸ τῆς
Νίκαιας ἐξόδον ἦν αὕτη. ὁ βουλγαροφρόνης Μιχαήλ,
ὡς γυντακάδελφος τοῦ βασιλέως ἐδύχωνε Θεοδώρου,
τῷ πεντηκτῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ ἐκ τῆς τοῦ Ἀγ-
γέλου Θεοδώρου θυγατρὸς γεννηθείς, τὸν τοῦ βα-
σιλέως Ἰωάννου πενθόμενος θάνατον, ἐπὶ τὰ δι-
κὰ μέρη γαλῶν στρατευμάτων ἐβόα Ῥωμαίων,
βουλγάρους τὴν ἀσκημένην πρὸς τοῦ βασιλέως
Ἰωάννου χώραν ἐκ Βουλγάρων καὶ τὰ ἐν αὐτῇ
ἀσπὴ πρὸς Βουλγαροὺς τὴν ἀρχὴν καὶ αὐτὴν ἀνα-
καλεσασθαι — τοῦτο γὰρ ἐκ μακροῦ τοῖς Βουλγά-
ροις ὤδυνετο — καὶ τὸν καιρὸν, ὡς ἐδόκει, καιρὸν
ἐπατήθεισαν, ἐξορησάσας τοῦ Ἀθῆναι καὶ τὸν Ἑβρον
διαπεράσας ἐν οὗ πολλῷ χρόνῳ πολλὰ τε ἄσπῃ σὺν
σένδελι παρεσπίσαντο πᾶσι. Βούλγαροι καὶ γὰρ τῶν
χρόνων οἱ σκληρότεροι τοῖς δημοφίλοις προσέτρεχον,
τὸν ζυγὸν τῶν ἀλλοτρίων ἀποσπείροντες τὰ δὲ
ἀσπῃ μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ μόνον ἀπολελειμ-
μένα φυλάττειν, οὐκ ἀξίαν τοιαύτοις καιροῖς ἀνι-
μώμενοι, εὐχόμενοι τοῖς Βουλγάροις ἐπὶ τῇ, τῶν
μὲν πλοῖς παρατηρούμενων καὶ προδιδόντων τὰ ἀσπῃ
καὶ λαμβανόντων τὴν πρὸς τὰ οἶκα ἐλευθερίαν,
τῶν δὲ πρὸς τὴν ἑξαπλῆς γεγενημένην τῶν Βουλ-
γάρων ἔφοδον μνηστῆρ ἐχόντων ἐκ τοῦ προχείρου
νοήσαντες λυπελεῖν ἀποδιδομένους καὶ ταῦτα ἐρη-
τῶν φυλαττόντων ἀπολιμπανόντων, ἄλλων δὲ ἵσως
καὶ χρόνῳ ἀποκαρμόντων, παρακαθέντος αὐτοῖς πα-
ρὰ τὸ μέτρον τοῦ χρόνου τῆς φυλακῆς. τὰ πλεον
δὲ τῶν ἀσπειων καὶ ἀπερπαιχτα ἦν καὶ τῶν χρεω-
δῶν ὅλων ἀμοιβὰς, κατεχόμεν μὲν οὖν ἐκ τοῦ παρ-
ούσιντα Στεφάνου Περιστερῆς, Κριζιμῆς Τρέ-
πωνα καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀχρῶν ζέμματα πληρὸν Μινεά-

2. Περιστερῆς ab

смушение. Освен това и Тамара, сестрата на
българския владетел Калиман, която е още
неомъжена, ще се свърже в брак с Михаил
Комнин и между нас и българите ще се
сключи съюз.¹ Такъв разговор се водил
между тях, без Михаил Комнин да знае
нещо.

Единият от двамата отишъл при спомена-
тия Манклавит и му предал този разговор,
а той го съобщил на императора. — — —¹

22. Българският цар Михаил II Асен се
опитва да върне под своя власт отне-
ните му от ромейския император области

54. Причината да ускори замишляването си
от Никея беше тази. Българският владетел
Михаил, който беше брат на жената на им-
ператор Теодор и син на тъста му Иван
Асен от дъщерята на Теодор Аγγελ, като се
научи за смъртта на император Иоан,² по-
нееже знаеше, че западните земи са оголени
от ромейски войски, пожела отново да въз-
върне към българската държавна земя, коя-
то бе отнета на българите от император
Иоан, и градовете в нея. Това измъчваше
отдавна българите. Като намерил, както смя-
таше, момента за удобен, той се впусна от
Хемус и като прекосил Еврос, за кратко вре-
ме си подчинил обширна земя и си присъ-
единил много градове без никакъв труд. Жи-
телите, които бяха българин, преминаваха в
страната на съплеменниците си и се отърс-
ваха от ярема на чуждоземците. А крепо-
стите, оставени само с ромейска охрана, кон-
то не беше достатъчна да окаже съпротива
при тия обстоятелства, бяха лесно достъпни
за българите. Един бяха нападнали в паяника
поряди страх и предаваха крепостите, като
получаваха свободата да си отидат по домо-
вете, други бягаха и ги оставяха без защит-
ници поради внезапното нападение, понеже
не можеха да измислят веднага нещо полез-
но, трети, естествено, бяха уморени от дъл-
гата служба, тъй като им беше възложен
прекомерен срок за нашествие. А повечето от
крепостите бяха недоправени и без нужното
оръжие. Веднага бяха завзети Станимака,
Перущица³, Кричим, Цепена и асичко в

¹ Продължава разказът за разследването на несправедливо обвинение в желание да завладее престола 27-годишен Михаил Комнин. Между съдините бил и Георги Акрополит. Императорът се върнал на Изток и отново приближил до себе си Михаил Комнин, като го оженил за Теодора, вдовицата на своя брат, севастократор Иосиф Дука. Никейският император Иосиф Ватани умрял и на престола се възкачил синът му Теодор II Ласкарис (1254—1258). Скоро след това той се отправил за Филаделфия, за да изпрати оттам посолство до иконийския султан, а после отишъл в Никея, където заповядал на архиепископа да провъзгласи за патриарх на мястото на починалия Мануил Арсений (1255—1260). ² Иосиф Ватани умрял от удар през есента на 1254 г., след като се върнал в Навофа от египетския поход. ³ Дн. Перущица.

και τοῦτο γάρ καὶ μόνον ἐπὶ Ῥωμαίων περιλάκ-
ται, ὁδοὶ δὲ καὶ Περπεράσιον καὶ Κρυβοῦς καὶ
τὸ παρακείμενον τῇ τοῦ Ἀδριαπόλ καὶ κακλήμενον
Ἰερραῖμ τοῖς Βουλγάροις χειρίζονται ταύτων οὐκ
οὕτως γεγενημένων καὶ τῶν ἐν δυσμοῖς Ῥωμαίων
κλινουμένων προημάτων, τῆς γῆρας μέχρι καὶ ἐς
βασιλείας ἐπιδημιούσης καὶ πλειόνων προσδοκίαν
κινῶν τῶν προσύκτων φαντασίαν παρεχομένης, οἱ
περὶ τὰ βασίλειον οὐ μόνον (108) ἐνωχάθησαν,
ἡπίστατον γάρ ὡς τὰ πλεον τῶν δευτικῶν μετὰ
Βουλγάρους οἰκοῦνται, ἀποστατήσαντες πάλιν Ῥω-
μαίων, προσφάτως δὲ χειρωθεῖσι τῷ βασιλεῖ Ἰωάν-
νῃ καὶ οὕτω πῆξεν τῆς χειρώσεως λαβούσιν,
ἐχθρῶν ὅτε οὐκ ἔτι τῶν Ῥωμαίων ἐξοριζομένων
(pp. 107₁₄—108₆).

55. διὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἠδημιῶντι
τοῖς πράγμασι, εἰ οὕτω καὶ ἄρχῃς τῆς ἐξουσίας
αὐτοῦ δυστυχῶς πράττει, οἰκιστοῦσας οὖν τοὺς ἐν
τέλει καὶ τοὺς εἰς στρατηγίᾳ καταγμένους, σ' ἢ οἷς
καὶ οἱ πρὸς πάντων αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου
ἡπύρχον ἀπαρ' ὅλοι, ὃ τε Μανουὴλ καὶ ὁ Μιχαήλ,
ἐβουλεύοντο τί ἂν ἔχουσιν τὰ γεγενημένα διακρί-
νεσθαι. οἱ μὲν οὖν πλείους διαπειλοῦσι τὴν βασιλέα
τὸν Ἑλλήσποντον δεῦν ἔλεγον εἶναι καὶ σιῆσαι τὴν
τῶν Βουλγάρων πορείαν. αὐτοὶ δὲ τοῖς τοῦ κρατοῦν-
τος θεῖοις τοῖς προσηγμένους οὐκ ἤρουν (p. 109₁₋₁₀).
— — — ὑπετίθεντο γοῶν οἱ τοὶ ὡς οὐ χεῖρον
τὸν βασιλέα διακρίνει πρὸς τὴν δυσμὴν, ὅτι τε
κακῶς πράττει τὰ ταῦτα μίση καὶ ὡς νοσεῖ σχε-
δὸν ἀδωρότατα, στρατεύει τε μὴ ἔχων τὸν βασι-
λέα παυσιμὸν παρῆξει βασιλικῇ, ὃ γὰρ χειρὶν ἐκώ-
λυε τὴν συνάφην τῶν δυτικῶν. καὶ τὸ ἐπαδη-
μῆσαι κατὰ χάριν τὸν βασιλέα καὶ μὴ ἄξιον τοῦ
δυνάστεος αὐτοῦ καὶ τῆς γῆρας ἐγδοσσοῦσι οὐ τῶν
ἀφρημένων καὶ μόνον βαβαίοντες ἐν τοῖς ἐχθροῖς
ποιεῖται ἀλλὰ καὶ τῶν περιλειμμένων ἀφρησιν
σῆξιν τε τῶν διπεριτῶν πολλὰ μείζονα, ὡς καὶ
τῶν Ῥωμαίων προημάτων ἐλάττωσι οὐ σμερῶν
(p. 110₁₋₁₇). — — — ἡ τῶν πλειόνων γοῶν ἰσχυρὸς
βουλὴ, μέγιστα δὲ τοῦ βασιλέως τὸ πρόθυμον καὶ ὁ
τῆς καρδίας αὐτοῦ ζῆλος, ἐκκαῆς γεροντὸς πρὸς τὴν
κίνησιν. καὶ προσλαβόμενος τοὺς ὅσοι συνσκαλοῦ-
σθαι ἐπύχον, ἐς μέγρον ἀκαθμονομένους στρατεύμα,
καὶ τοὺς καθ' ὁδὸν συνταγμένους καὶ τοὺς ἐγγύ-
τερον τῆς φερομένης ὄντας καὶ διακρίνους αὐτοῖς
δύλοις καὶ ἐπλοῖς ἐφέρεσθαι, διαπεριποιῶν τῶν

Ахридско освен Минак, който единствен бе-
ше запазен от ромеите. Подчиниха се на
българите и Устра, Перперакий, Кривус и
разположеният край Адрианополи, наречен
Ефреим.¹ След като тези събития се раз-
виха тѣка и на Запад ромейската държава
се намиралше в затруднено положение, слу-
хът [за това] достигна до ушите на импера-
тора, като го известяваше, че се очакват и
по-големи от настоящите злини. Тогава хо-
рата в двореца се смутиха твърде много,
защото се знаеше, че по-голямата част от
западните области се обитават от българи,
които се били отделили отатияца от ромей-
те² и наскоро бяха подчинени от импера-
тор Йоан, но покоряването не беше наиздра-
вено и те винаги таяха омраза срещу ромеите.

55. Затова и сам императорът се требоже-
ше да положението, щом в началото на свое-
то управление е така зле. И тъй той събра
висшите сановници и стратегите, а заедно с
тях и чичовците си от страна на дядо си
император Теодор, а именно Мануил и Ми-
хаил, и поиска съвет какво трябва да се на-
прави във връзка със стаиялото. Повечето
казваха, че императорът³ трябва да премине
Хелеспонт и да спре движението на бъл-
гарите. Тога не се поправи на гореспомеия-
ните чичовци на владетеля. — — — И тъй те
съветваха, че императорът не трябва да се
прехвърля на Запад, защото тези области
били зле и боледували почти несилечно. И
императорът нямаше войска, подходяща за
царско дело, защото зимата пречееше на съ-
бирането на военните сили. А да тръгне им-
ператорът по страната и да не извърши не-
що достойно за името и славата си, това не
само осигуряваше на враговете загубеното,
но и щеше да им даде и останалото и по
този начин щеше да ги възвеличи още по-
вече, а също така щеше да доведе до не-
малко отслабване на ромейската държава.
— — — Надделя съветът на мнозинството, а
най-вече стремението на императора и желанието
за похода, което беше планнало в сърцето
му. Той взе със себе си тези, които го съ-
провождаха случайно и образуваха малка
войска, онези, които срещна при движението
си, и тия, които бяха по-близо до пътя му
и можеха да го последват с оръжието и ко-

¹ Минак се пакарал на два дук път на запад от с. Ефрем, в долината на р. Арда; Перперакий — на десния бряг на Перисрек дере, лев приток на Арда; Устра (Остра) — между Минак и Перперакий; Кривус — между Перперакий и Ефрем (вж. К. Иречек, Имячество България, II, 394). Според Хр. Милев, Карта на Търновското царство, Пловдив, 1900, стр. 11, и според самата карта Ефрем и Остра са на запад от Чермен, Криво — на дг от Ефрем и Остра, Перперакия — на запад от Остра, Минак — на юг от Перперакий, на левия бряг на Арда. Вж. Златарски, История, III, стр. 448. ² Т. е. при образуването на Второто българско царство. Вж. Златарски, История, III, стр. 449. ³ Теодор II Ласкарис.

Ἐλλήσποντον καὶ ὡς εἶχε τόχους τῆν Ἀδριανούπολιν πέφυκε (р. III₁-а).

56. Μίαν δὲ καὶ μόνην ἡμέραν διακατατείνους ἐν ταύτῃ ἐξηλάτην ἐς νέεα, καὶ τις τῶν ἐκ Βουλγαρίων καταπτήρων τὸν βασιλέα τελευτήσαντος τῆς Ἀδριανοῦ ἐξερχόμενον θροναίος περὶ τὸν βουλγαρχαρχον ἴκετο — περὶ τὸν Ἑβρον καὶ γὰρ οὗτος λατοκοπεδύετο — καὶ τὸ δρᾶμα διαταρεῖ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξαγγελίαν κατ' αὐτοῦ ταχέαν ἐφοδον, καὶ ὅρκους ἐβεβαίωτο ἢ μὴν ὀφθαλμοῖς τεθεῖσθαι τὸν βασιλέα τὴν πρὸς τῇ πόλει ευχόμενον τοῦ ποταμοῦ Ἑβρον γέφυραν διαβαίνοντα, τοῦτο συνέχευε μὲν τοὺς περὶ τὸν βουλγαρχαρχον, οὐ μὴν τοῦ νότου καθ' ὃν ἔλαγον στρατοκοπεδεῖν ἀπέστησεν, ἀλλ' ἔμενον ἐκείσε μέχρις ἂν γνοῖεν τὰ τῆς στήνης ἀκριβέστερόν τε καὶ καθαρώτερον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν βασιλέα ἢ τοῦ βουλγαρχαρχοῦ κατασκήνωσις ἀλλήθεν, ἀλλ' ἐμεμαθήκει τὸν τόπον, ὅπου δὴ τὸ στρατόπεδον εἶχε, ταχύτερον γοῶν τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ τῶν ἱππῶν τὰς πηρῆς ἐπέβαινε, καὶ ἤρχετο τῷ Βουλγαρικῷ ξυμυχεῖν στρατεύματα, οὕτω γοῶν ἔχων ὁρμήματος ἕν τινος συμβάνματος ἐοφάλη ευχερὲς τοῦ βουλευήματος, οἱ γὰρ προάγοντες τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων τοῖς εἰς φυλακὴν προτειγμένοις τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοπέδου συμπεπνύμενοι (III) καὶ πολλοὺς μὲν ἔφους ἔχον πεποιήται, ἄλλους δὲ χιτῶνας εἰλον, οὖν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν τὴν ἡμερομίαν τῆς στρατείας ἔχοντα οἱ δ' ἑτεροὶ φυγῇ χορηγούμενοι νυκτός φαιέας εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἀπέδρασαν στρατεύματα καὶ διηγοῦντο πάντα καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἤδη ευχόμενον τὸν βασιλέα διωκυρίζοντο, ὡς ἔτυχε γοῶν ἔκαστος τῶν Βουλγαρχῶν καὶ αὐτὸς δ' αὐτῶν ἄρχων, ἐπιβὰς τοῦ ἱπποῦ, περὶ τὰ ἐνδοτερεὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἐφάρετο χώρον, καταδρίπτοντο δὲ τούτων τοῖς τῶν δένδρων κλάδους τὰ πρόσωπα, σπηγερρέα τοῦτοις ἐμπέπτοντα ἢ δὴ καὶ αὐτὸς δ' βουλγαρχαρχος πέπονθεν ἔτι καὶ αὐτῶν καὶ γενοῖς ἐρεοπιδῶν εἰς τὴν ὁρίαν τοῖς ἱπποῖς ἐκρήσαντο, οὕτω γοῶν διαδράντες τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπέβησαν σπάθην. ἔωθεν δὲ τὸν τόπον φθάνας δ' βασιλεὺς καὶ ἔρημον στρατεύματος Βουλγαρικοῦ κατὰ τὸν λεγόμενον μὲν, οὖν εἶχε δ' ἢ, π καὶ ὁρῶσε, βουλὴν δὲ ποιησάμενος περὶ τὴν Βιρόνην χωρεῖ, καθεῖσε δὲ ἀφελόμενος αὐτοβρεῖ τὸ φρούριον εἶλεν. ἄπαν γὰρ τὸ τεῖχος αὐτοῦ κατηρείποντο καὶ διεξόδους εἶχε πολλὰς, καταβεβλημένον καὶ τοῦτο παρὰ τῶν Βουλγαρχῶν οὖν τοῖς λατοῖς τῶν Ῥωμαϊκῶν λατοῦν, εἰ καὶ κόμας καὶ τοῖς ἐξ ἀμαξῶν εἰλας ἐδόκουν αὐτὸν κατοχυρώσασθαι εἰ ὀφείκοιεν, τρεσῶν γοῶν ὑπόμειπσε τὸ στρατεύματα, αὐτοὶ τε καὶ οἱ τούτων ἱπποὶ ἐπέληστο γὰρ τῶν χορηγμάτων τὸ ἄστυ.

нете си. Така той премина Хелеспонт и по най-бързия пътможен начин пристигна в Адрианопол.)

56. Като остана в този град един единствен ден, той тръгна на другия ден. А някой от българските съгледвачи, като видял императора да напуска Адрианопол, отишъл тичешком при българина — защото и той се бил разположил на стан около Еврос, — разкрил работата и съобщил за бързото настъпление на императора срещу него. Той потърдил с клетва, че видял с очи императора да преминава моста, който се намира близо до града. Това смутило свитата на българина, но той не напуснал мястото, където бивай избрали да стануват, а остана там, докато устатопят по-ясно и по-точно слуха. Но разположението на стана на българина не остана скрито от императора. Той се бе научил за мястото, където бил лагерът им. Императорът ускоряваше похода и движението на конете, като се молеше да срещне българската войска. В този устрем една случайност му попречи да осъществи успешно желанието си. Предните части от ромейските войски се сблъскали с войниците от предния стражеви пост на българския лагер. Те избили с мечове мнозина, други заловили в плен, в чието число и военачалника. А останалите в дълбока нощ си послужили с бягство и изтичали при българската войска. Те разправяли всичко и потвърдили, че императорът е близо до тях. И тъй, както били, всички българи и самият им владетел скочили на конете и се понесли и по-отдалечените български земи. Лицата им се одрасквади от кловете на дърветата, когато попадали в гъста гора. Пострадал и самият български владетел. Някои от тях при препускането аздели конете без седла. Така те избягаха и се спасиха от ромейския меч. На сутринта императорът пристигна на мястото и като видя, че българската войска го е изоставила, наскърби се и не знаеше какво да направи. След като се посъветва, тръгна към Берово и като пристигна там, веднага превзе крепостта, защото цялата ѝ стена беше разрушена и имаше много дупки. Тя бе срина-та от българите заедно с другите ромейски крепости, макар че жителите, изглежда, че п блиа заздравили с колове от лозя и дървета от коли. И тъй войската — и хората, и конете ѝ — се снабди богато с храна, защото градът беше пълен с припаси. И може

καὶ τότε ἂν καὶ προσωτέρω ἐκχωρήσει ὁ βασιλεὺς καὶ περὶ τῶν Αἰγῶν αὐτῶν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τευχόμενα φρούρια τὴν ἑρῶδον ἐπεποήητο — πτοίαν γὰρ οὐ σμικρὰν τοῖς Βουλγάροις (112) ἐνέβαλλεν — εἰ μὴ χειρὶν βαρύντος αἰῶντος ἐπισπειῶν ἐκόλεσεν αὐτὸν τῆς δομῆς πολλή γὰρ χὼν τὸ πρόσωτον τῆς γῆς ἐπηλόγησε, καὶ τὸ ἐπὶ ξένης καὶ πολεμικῆς τὰ Ῥωμαῖκὰ χρονίζειν στρατεύματα οὐ καλὸν ἐδόκει τοῖς ξυμβαλλέουσιν. ἡμέρας οὖν ἐξ ἐκείας διακαρτερήσας ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ μὴ εἴχε τι ἕτερον ὁρᾶν, λείαν τὰ Βερβὸς ἑπαιτα ποταμῶτος, ὠδὸρος γυνάκας νύμφη πρόβατα βόας καὶ οὐμῶν ἄλλο κατέσθην διπλάμενον, εἰς τὴν Ἀδριατοῦ τὴν ἱπποτροφὴν ἐποιήσατο (pp. 111₉—113₆).

57. Ἐκείθεν γοῦν ἐπιτελείμενος ἀξιόλογον σιγήν περὶ τὰ ἐν Ἀχριδίῳ φρούρια ἐπεποήητο τὰ περὶ μικρῶν τοῖς Βουλγάροις κεχωρημένα, εἰ πως καὶ αὐθις τῇ τῶν Ῥωμαίων ὑπαρχείῳ δοξῇ. ἐν αὐτοῖς γοῦν ἀστυμέναι σὺν τοῖς στρατεύμασιν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγήτορες μηχανήμασι τε καὶ ἐλεπόλοις ἔχον τῶν φρουρίων περιεγύροντο· οἱ Βουλγάροι καὶ γὰρ θάπτον τὴν ἐν ὁδοῖς φυλάκων ἀπαλλάττονται, εἰ πολέμιον δόξουν καὶ μηχανήμασι συμπληκτεῖν τοῖς πύργουσιν, ἐν οὐ πολλῷ γοῦν τὰ ἡλέειν αὐτῶν ἔχειρόσονται. ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν περὶ αὐτῶν σιναθροῦσας στρατὸν περὶ τὰ ἐν Ροδόπῃ ὁδοὶ κεχώρηκε, καὶ εἰλε μὲν Περιστερίαν τοῖς μηχανήμασι καὶ μετ' αὐτὴν τὸν Στενίμαχον καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν Κρυτῆρας, ὀχυρότατοι πάντα πάντα καὶ εἰς πρόσωπον καίμενα τοῦ τῆς Ροδόπης ὁρους καὶ τὰ ὀπίσω πάντα φυλάττονται. ἀργύρεο δὲ καὶ εἰς Τζέπαναν ἐν δομῇ χαλκῶτος, ἣ δὲ τοῦ τόπου δυσχωρία καὶ τὸ ψυχρὸν τοῦ (113) χειροῦ οὐδὲ μικρὸν τι εἶσαν ἐν ταύτῃ προκαρτερήσαν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλειπε, προστάγματα πρὸς τὸν Στρατηγόνουλον Ἀλέξιον καὶ τὸν Τωρνήην Κωνσταντίνον, ὅς μὲν πρὸς ἡμέραν ὁ βασιλεὺς ἐπέμψεν Ἰωάννης, ἑξέπεμψεν, ἐν ταῖς Σέρραις ὅπως καὶ τὸ στρατόπεδον ἔχοντας, ἵνα τὴν στρατὸν πᾶσαν συστηγόντες κατὰ τῆς Τζελαινῆς ὀφείλονται. τοῦτο δὲ καὶ ἐποίησαν, καὶ οἱ δὲ ἐκράτησαν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιχειρήσει στρατηγοὶ μῆτε γὰρ πολέμιον ἐρεῖσαντες στρατῶς μῆτε ἀνδράων ἀξίους τοῖς μαχέσασθαι, κείτων δὲ καὶ μόνων καὶ ψόφου ἀκροούτες καὶ ἔχον κεραίνων ἀκροσπένον, ἀνδρῶς ἔχοντο τῇ φυγῇ πᾶσαν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς πλείους τῶν ἑλλαν τῶς ποιεῖν καὶ οὐβότας τῶν Βουλγάρων καταλιπόντες. οὕτω μὲν οὖν ἐκείνην φρυγῶν γερονότες τὸς Σέρρας καὶ αὐθις κατέλαβον, ἔπλεον

би императорът щеше да напредне и по-нататък и щеше да извърши нападение до самия Хемус и намиращите се в него крепости (защото той беше ввинуил всмалък страх на българите), ако внезапно настъпилата много тежка зима не го беше възпрала от похода. Защото дълбок сняг покри лицето на земята и съветниците намсриха, че не е добре ромейската войска да стои на чужда и враждебна земя. И тъй императорът остана там 6 дни и като нямаше какво друго да извърши, плячкоса всичко в Берое — мъже, жени, деца, овце, волове и всичко друго, което можеше да се носи — и се завърна в Адрианопол.

57. После, като събра¹ достатъчно войска, изпрати я към крепостите в Ахридос, които бяха покорени от българите малко преди това време, та, ако може някак, да бъдат върнати отново под ромейска власт. След като пристигнаха с войските си при крепостите, ромейските военачалници ги овладяха твърде лесно с машини и стенобойни уреди. Защото българите бързо напускат защитата на крепостите, ако видят неприятел, с които биха се вплели в по-сериозни военни конфликти.² И тъй за късо време бяха покорени повечето крепости. Но и императорът, като събра войска около себе си, отиде към крепостите в Родопите. Той превзе с машини Перушица, след нея Станимъка, а след тях Кричим — всички те бяха твърде силни крепости, разположени пред планината Родопи, и охраняваха всичко зад себе си. Той дойде и при Цепена посред зима, но неудобното разположение на мястото и студеното време не му позволиха да се задържи там ни най-малко време. Но когато се пукна пролетта, той изпрати нареждания до Алексей Стратигопул и до Константин Торник, когато император Йоан беше почел с титлата велик примикирий — те бяха на стан в Сяр, — да съберат цялата войска и да дойдат при Цепена. Те това и направиха, но се проявиха като лоши военачалници в това предназначение, защото, макар и да не срещнаха неприятелски войски, нито мъже, с които заслужавало да се сражават, но като чули само шумове и гласове и доловили звуци от рогове, побягнаха в безредие, изоставяйки на българските овчари и свинари целия си обоз и попечето кове. И тъй те така се завърнали отново в Сяр

¹ Император Теодор II Ласкарис. ² Георги Акрополит за втори път изказва мисълта, че българите бързо напускали отбраната на една крепост, ако видят по-силен неприятел. Това твърдение ни се струва твърде субективно.

καὶ ὅπλων γυμνοὶ τυγχάνοντες. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διὰ ταῦτα θυμῷ μὲν ἐκείνηντο, καὶ προσέειπεν ἔξ ὁρῆς αὐτοῖς ἐκείνους, ὅπως ἂν ἔχουσιν, περὶ τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὸς μάχην χωρὶς αἱ δὲ ἀδυνάτους εἶχον τῆς πράξεως (pp. 113₁₀—114₁₀).

23. *Dragota, Melenciotici exercitus praefectus, ab imperio Romanorum defectionem meditatatur*

58. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα οὕτω συνέβη, συνελεγετο καὶ τι τῶν βαρυτέρων καὶ πολλὴν τὴν κατὰ τῶν Ῥωμαίων βλάβην ἐπαπειλοῦν. ὁ γὰρ τοῦ Μελενκιστικοῦ προεξάρχων στρατεύματος, Драгота τοῦ νομοῦ, καὶ φέροι μὲν ὡς Βούλγαρος δέσποιν ἡγεφρον κατὰ Ῥωμαίων, ἐν δὲ καὶ πλέον φέρον τῷ φρασκοῦ διὰ τὴν πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀπείχεσθαι — ἤλπισε γὰρ ἔξ αὐτοῦ μέγαλον τυχεῖν¹ οὐδὲ γὰρ ἔκρινεν ἄλλα τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐκείνῃ κεχορηγημένα (114) καὶ ταῦτα πολλὰ γεγενημένα — ἀποστολῶν φανερὰν μεγαλειότητα. καὶ δὴ πάντας τοὺς ἐν Μελενδορ συνηγεῖν στρατιώτας τε καὶ λαοτοίς, ἐν δὲ καὶ ἄλλους συμπόλλους ἐκ τῶν πέριχ χωρῶν, παρεκάλει τοῦ Μελενδορ ἐφ' ὅσῃ καὶ ἐπολιόρκει τοῦτο καὶ ἐκλινοῦναι πορθεῖν, ἦσαν δὲ ἐν τοῦτῃ τῇ ὁσῃ παρεκλήθη τῶν φιλοσώτων ὁ τε Νεωτέρως Θεόδωρος καὶ ὁ Ἀγγελος Ἰωάννης, καὶ ἐκφορτέρω δέξιν ὁσῃ φυλάξει καὶ πολεμίους ἐπαρέσθαι ἰσχυρότεροι δὲ τοὺς ἔνδον τοῦ ἥτερος οὐδὲν ἄλλο — καὶ γὰρ ἡρώμετον τῶν χωρικοῦν — ἀλλ' ἢ ἡ τοῦ ὕδατος ἔνδεια, ἐν ὅσῃ θέρους τὸ ἐκρημαίνεσθαι τῶν ἄλλων καὶ τῇ σάφει βαρύνεσθαι. οἱ δὲ — καὶ γὰρ οὐ πάντῃ τοῦτοις τὸ ὕδωρ ἐβέβητε — καρτερῶς τοῖς ἐναντίοις ἐμάχοντο καὶ ἀνδρίσσωτο καὶ βίωτοις ἐβαλλόν καὶ λίθους ἐκτερωσκον καὶ πάσῃ ἄλλῃ ἐμάχοντο.

Τούτων ἐν ἀκρότατῃ γεγόμενος ὁ βασιλεὺς δυσφώρας τὴν διοὴν ἤνεργε, βουλὴν δὲ βουλευσάμενος τὴν ἀρίστην, ὥς εἶχε τάχος ἦσαν ἐνσκηνοχῶς τὸ ἀκρασίπεδον δωδεκατοῖς ἰσῆς Σέγγρος πέφθακεν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσαύτην διατίσας ὁδὸν καὶ τοσαύτον ἐπαρμόμενος στρατεύμα, ταῖς κατὰ συστάδην κίθωμένον μάχαις, ὅπλους κατέφρασκον καὶ ἱπποὺς πορταγοροῖς διακινούμενον καὶ πάσας ἄλλως ἀποσκηνοῖς συγκροτούμενον καὶ περιφραγμένον. ἐπεὶ δὲ μέχρι Σεγγῶν κατηντήκει, αὐτόθι διακινούμενος, ἄμα πρὸς τὰ περὶ τὰ οὐρανοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς περὶ τὰ οὐρανοῦ καὶ τοσοῦτον ἐμαρτύρει, ἐπεὶ περὶ ἐκείνου τοῦ τοῦ Ῥωμαίων διοικητοῦ, καὶ ἦν ὁ παλαιὸς Σερμῆν βεῖ, διὰ συγκληθέντος ὄψεσθαι, ὥς (115)

като бегълци, без коне и оръжие. Това изпълни с ярост императора и той разгневено заповяда на същите тези, в какното и положение да са, да влязат отново в същото сражение. А тази работа не беше по силите им.

23. *Началникът на мелнишката войска Драгота замисля да се откъсне от Византия*

58. След като това стана така, случи се и нещо по-тежко и заплашващо ромеите с големи бедствия. Защото началникът на мелнишката войска, по име Драгота, бил замислил да въстане открито. Той по природа, като българи, хранел омраза против ромейте, но изпитвал още по-голяма омраза от вродената доради ненавистта си спрямо императора — той се надявал да получи от него големи облаги и не смятал за достатъчно даденото му от император Йоан, макар то да беше много. Той събрал всички войници и други хора в Мелник, също така и мнозина от околността, заобиколил крепостта на Мелник, започнал да я обсажда и се старал да я разруши. В тази крепост началници на защитниците бяха Теодор Нестонг и Йоан Ангел, и двамата способни да защитят крепост и да прогонят неприятели. Нищо друго не притеснявало хората в крепостта — те били богати с храна — освен недостига на вода, която е най-необходима от всичко през лятото и чиято липса е най-тежка. Но те — водата не им липсвала напълно — се противопоставяли здраво на неприятелите, стреляли със стрели, караявали с камъни и се сражавали с всички други оръжия.

Чувайки това, императорът¹ понесе мъчно слуха, но като взе най-доброто решение, с най-голяма бързина събра войската и на дванадесетия ден пристигна в Сяр; той измина за кратко време толкова дълъг път, като водеше със себе си такава голяма войска, свикнала да се бие от близко разстояние, и пълно въоръжение, снабдена с товари коне, а също натоварена и обременена и с всякакъв друг багаж. Когато дойде в Сяр, той прекошнува там, а на разсъмване нареди войската и заповяда пешаците и стрелците да вървят напред. Той беше осведомен, че българският отряд от малко конници и много пешотинци пазят Рупелската теснина, по която тече река Стримон, заключена между две

¹ Теодор II Ласкарис.

μόχλῃσιν ἔκαστος διὰ ταύτης ἐρχομένου τοῦ ποταμοῦ στενωπότην ἀπεργαζομένου τὴν διόδον, — κλεισοῦρας τοῖς τοιοῦτοις τόποις ὁ πόλις κατονομάζει λαός — Βουλγαρικῇ φυλάττεσθαι στρατιᾷ ἱππέων μὲν ὀλίγων πεζῶν δὲ πολλῶν, — οἱ γὰρ Βούλγαροι καὶ πόδας ἐν αὐτοῖς μετακινῶσαν μυηλοῖς καὶ κλειθροῖς ἡφαισμένους, ὡς ἄρσχα τοῖσις ἐξ ἀμφοτέρων τυγχάνει τῆς τε δυσκολίας τοῦ τόπου καὶ τῆς γεγενημένης παρ' αὐτῶν προμηθείας καὶ τῆς λοιπῆς οὐκισίας — ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἐρημαθίρει ὁ βασιλεὺς, σπουδῇ περὶ τὸν ἐκείσε χωρὸν ἄφικτο, εἶπε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ καθάπερ ἔπαινασθε. ἀποκρίνας οὖν τῆς τῶν περὶατέρων στρατιᾶς ὅσον ἦν εἶκος σύνταγμα, ἐπεὶ κεφαλῆς τῶν Βουλγαρῶν βαδίζειν εἰς τὸ ὄρος προσέταγεν, ὡς ἔν ἐξ ὑπερβείων τοῖς Βουλγαροῖς βάλλουσαν ἔξ ὑψηλότηρον τῶν τόπων ἐν τοῖς χθαμαλοῖς ἐκείνοις τυγχάνοντας. οἱ δὲ θῆκτον ἐκείνου καὶ προστατόμενος ἡ γὰρ τὸ ὄρος δένδρεα μὲν οὐκ ἔχοντες, βίαιον δὲ πρὸς περὶατέρων ἔκπετοι δὲ κατευθύν τῶν πυλῶν τὴν μάχην ποιεῖν ἐκέλευεν.

Ἐπεὶ γοῦν κατέβον οἱ Βούλγαροι ἄνωθεν μὲν ἐκ τῶν βουνῶν ὁσοῖς αὐτοῖς βαλλομένοις, σταδαίαν δὲ τὴν μάχην κατανατῶν κρητημένους, καὶ ἐν σινοῇ κορυφῇ τὰ κατ' αὐτοὺς καθορῶντες εἰς φυγὴν ἐκράσαντο, καὶ τὸ βασιλικὸν αὐτοῖς ἐρείπειο σφρίστυμα πολλοὺς οὖν ἐκείσε σπάθῃς ἔχον πεποιήτας, οἱ δ' ἄλλοι μέχρι καὶ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων διασωθέντες ἀπέδρασαν καὶ τοῖσις τὰ περὶ τοῦ βασιλείου ἀπήγγειλαν καὶ ὅσα δὴ ἐπεπόνθεισαν. οἱ δὲ (116) τῷ ἀδελφῷ διαπραχθέντες τῆς ἀκοῆς, καὶ ὡς αἰφνης αὐτοῖς ἐπισπέντησαν τὰ δευτέρω, ἕκαστος ὡς εἶχεν ἵππου τοῦ ἐλευθεθέντος αὐτοῦ οὐκ ἔλαβον ἐπιβίος, φείσαντο ἀνοήτως. ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν ἀπῆρχον ἀσέληνος, καὶ ἦν ἡ φυγὴ, καὶ δυσχερὲς ὁ τόπος καὶ τὰ τῶν ὀδῶν δυσδιόγνωστα, ἵππων μὲν ἐξ ἵππων ἔντοι, ἔκπετοι δὲ αὐτοῖς καταπύον καὶ ἐφθεραν, καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ἐρωτηθέντων ἀπεσφενδονοῦντο κατὰ κρημῶν, ἄλλοι δὲ ἄλλως τέλος δόσαντες ἀπελάμβανον, ὡς ὀλίγους ἐξ αὐτῶν διασωθέντας εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀφίχθαι. τότε δὲ καὶ ὁ προστατόμενος αὐτῶν ἀραγνῆς, ὁ καὶ προεξάρχων τῆς ἀνυσίας, ἵππων ποσὶν ἔσαν τὸ σῶμα σιντέλλασται καὶ τραπῶς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐξερῆσεν. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τῆς νίκης ἐκείνης τὸ ὄσον καταλαβὼν τοῖς ἐκείσε φυλάττονσι ξυνομήλησε, κακῶν δὲ ἀπολαύων τε τὸν αὐτοκράτορα ἀπεδέξαντο καὶ κράτους ἐκίχον καὶ εὐφρόνειας λόγοις ἐκείδανον καὶ ἀπὸν ταχὺν κατονομάζον (pp. 114₂₀—117₁₇).

24. *Theodorus Lascaris imperator in expeditione contra Bulgaros perseverat*

59. Τὰ ἐκείσε μὲν οὖν, ὡς ἦν εἶδος, οἰκονομήσης ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰς γενναίας καὶ τοῖς πείδας

πλάνησι, така че през нея едва може да мине кола, понеже рската прави прохода съвсем тесен — такива места повечето хора наричат клисури. Българите бяха приготвили и кея и врата, укрепена с колове и напречни греди, за да бъде двойно непревземаема за тях — поради непристъпността на мястото и поради положените от тях грижи, както и благодарение на други укрепления. Когато императорът се научи, че това е така, той бързо дойде до това място и намери всичко при него така, както беше осведомен. И тъй той отдели от нехотната войска достатъчен отред и му нареди да отиде в планината над главите на българите, та от по-исгодно положение да стрелят от твърде високите места по българите и да ги улучват в извината. Те изпълниха бързо заповедта, защото планината беше покрита с дървета и беше проходима за пехотинците. А на конниците заповяда да се бият срещу вратите.

Прочее, като видяха, че по тях хвърлят стрели отгоре, от хълмовете, и че отсрещи им е наложено тежко сражение, и като съзряха, че положението им е много критично, българите се обърнаха в бягство, преследвани от императорската войска. И тъй ромеите съсякоха там мнозина, в останалите, които се спасиха, избягали чак до българските войски и им известиха за делата на императора и за това, колко са пострадали. Те пък, смутени от внезапния слух и понеже бедата ги сполетяла ненадейно, всеки, както си бил, метнал се почти върху първия попаднал му кон и така се втурнали да бягат. Но тъй като вонята, в която ставало благостово, беше безлунна, мястото опасно и посоките на пътищата неизвестни, някои паднаха от конете, други ги стъпкваха и убиваха, някои изхвъркваха от седлата по стръмнините, други пък по друг начин свършваха нещастно, така че малцина от тях се спасили и пристигнали в българска земя. Тогава и началникът им Драгота, който беше и побудителят на бунта, бил изпътван от конски копита по цялото тяло и издъхнал на трстия ден. И тъй императорът през тази нощ пристигна в крепостта и влезе в разговор с тамошните защитници, а те приеха самодържеца сърдечно, почитаха го с ръкопляскания, възвеличаваха го с похвални слова и го язосаваха бърз орел.

24. *Imperator Theodorus Lascarus unperpetuo in proposita se contra bulgaros*

59. И тъй, след като уреди тамошните работи, както подобаваше, императорът изгони

των ἀπιστησάντων ἐξουσίας τοῦ βασιτος, πάντα δὲ τὰ αὐτῶν χρήματα δημοσιευθῆναι καλεῖται, ἀπὸ τας τοῦ Μελετίου ἐς τὴν Θεσσαλονίκην ἀγίνετο, κατέειπεν τὸν Βαρδάρειον διαπεράσας καὶ τὰ Βοδρῆνά παραμείνας ἄλλαν ἑκάστῃ τὰς ἀκρὰς ἐπηξεν. ἐνδοχὴς δὲ πῶσιμα ἐδρακὶν τοῦτο δὲ καὶ λαὸς δῆμιον τοῖς ἐκείνῃ σιταπαύμασι ἐγγράγει, διακαρτερήσας οὖν ἐκείνῃ μικρὸν ὅσον βῆσαι τὴν νόσον, περὶ τὸν Νηλεῖστον διημύσεν. ἐκείνῃ γοῦν προσηκόντως οὐκαιοσάμενος καὶ μηχανήματα προσυβόμενος καὶ ἐμύξας τὰς ἐλεπόλεις (117) συγκομισάμενος ἐς τὸν Βελεσὸν ἐχώρει πολιορκῆσαι τοῦτον καὶ τῆς αὐτῇ ἐχθρότητι χειρὸς ἐξελθῆναι. οἱ δὲ καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐκδόμῃ καταβρυσηθέντες καὶ μηδὲ ἀναμενέοντας ἀναστῆναι μηχανήματα, εἰς συνθήκας ἐλθόντες ἐπ' ᾧ μηδὲν ἢ παθεῖν δεῖσιν, αὐτοῖς δὲ ὅπλοις καὶ παράγμασι τοῦ βασιτος ἐξελθεῖν, τοὺς δόκους πρὸς τοῦ βασιλέως λαβόντες ἐξήσαν τοῦ φρουρίου. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέπεσε αὐτοῖς ἐθέσαστα παμπόλλους πρὶν τὸν ἀσπιδῶν — εἰς γὰρ πεντακσφόντος ἡρόδημιτο — εὐμεγέθη δὲ πεπηγμένους τὰ σώματα καὶ ἀνθρώπους τὰς μερὰς, ἐπὶ τῇ περὶ μετὰμεμνηται, εἰ τοσοῦτους καὶ τοσούτους ἴσως πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀνικέσθαι καὶ ἐκαστοὺς γενέσθαι ῥωμαίους ἰσθὶ δὲ τῶν ὁρίων ἀνταρκαθεῖς ἀπέλασε σφῶς αὐτοῖς ἀποδοῖς τὴν ἑλευθερίαν.

Ἐκείθεν οὖν μετὰ πάσης τῆς στρατικῆς ἐργασίας διὰ τῆς Νεοσταπόλεως τὴν πορείαν ἐποιεῖτο. ἀνδρὸς δὲ ὅσον τόπος καὶ ἄουκος καὶ πλῆθος στρατομήτων ἀνοβάδιστος. ἔσταν γοῦν ἐν Ἰνδελῇ ἐν οὐ μικραῖς ἡμέραις διήρην ἡ στρατιὰ, καὶ οὐκ ἦν ἡμέρας οἱ πλείους τῶν ἱππικῶν ἐπὶ ἡμέρας ἄνωγοι. τὸ γοῦν τῆς Στρουμίστης παραμείναντες ἄστει καὶ διὰ τῶν τοῦ Μελετίου χώρων βαδίσαντες εἰς τὰς Σέρρας καὶ αὐθις ἀπήμυν. ἐνθα καὶ γραφὰς ὁ αὐτοκράτωρ δεχόμενος ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν πρὸς τοῦ προσκυλοῦς αὐτοῦ πεμφθείσας Μουζάλαρος, (118) ὡς τὸ τῶν Μουσουλμάνων πρὸς τῶν Ταχάρων κυριεύεται, ἐπέπεσε τὴν ὁδὸν καὶ μακροτέρως πρὸς ἡμερησίους ἐποιεῖτο πορείας. ἐπεὶ δὲ τὸν Ἔβρον ἐπερβάκει, δὲ καὶ Μαρίσαν ὁ χυδαῖος κατονομάζει λαός, καὶ μὴ οὐκ ἔχειν τὰ ἐν τῇ ἐξομαρτηρῶς παράγματι, τῆς ταχυτήτος ἀντὶ σχολαίτερον ἐπορεύετο καὶ τοὺς συνήθεις βασιλικοὺς ἐποιεῖτο σταθμούς· παρεκκλίνας δὲ τῆς πρὸς ἔσω καὶ εὐθείαν ἐς τὸ Λαυμότειχον ἀνέκετο κατέειπεν ἐς τὴν Ἀθηνᾶν.

Καὶ ἐπὶ μηδὲν ἐνοπολλέεσσι τῶν παρὰ τῶν Βουλγάρων κατωχθέντων φρουρίων καὶ ἀστειν — πάντα γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐκτινάσσει — πλὴν δυοῖν. ἐνὸς μὲν φρουρίου πᾶν οὐκαιοσάμενος ἐν τοῖς βουνοῖς κατέκειτο τῆς Ἀχρίδος καὶ καλουμένου Πάτμος, ὁ καὶ ἐκείνως πᾶν ὁ Φιλανθρωπικὸς Ἀλλεῖος δὲ καὶ Λαυμός, κατελειφθείς πρὸς τοῦ βασιλέως εἰς τριτάκην τῶν ἐν Ἀχρίδῃ, καὶ ἄσπερος ἄλ-

от крепостта и жените, и децата — за разбутувалите се и заповяда да се конфискуват всичките им имущества и като се вдигна от Мелник, пристигна в Солун. После той прекося Вардар и като отмина на известно разстояние от Воден, там разпъна шатрите, защото заболя от болест на седалището. Тази болест стана епидемична за тамошните войски. Той остана там малко, колкото да оздравее от болестта, и после се насочи към Прилеп. Там той се приготви, както трябва, снабди се с машини, натовари на коли стенобойни уреди и се отпрати за Велес, за да го обсади и да го освободи от ръцете на неприятелите. А те, поразени от самото пристигане на императора и без да дочакат поставянето на машините, се споразумяха за мир при условие да не пострадат нещо лошо, но да излязат от крепостта с оръжията и вещите си. Като получиха клетвено обещание от императора, те излязоха от крепостта. А императорът, като ги видя, че са твърде многочислени — наброяваха към петстотин души, — едни на ръст и в добър анд, се разкъа за постъпката, че ще остави толкова много и такива хора да отидат в неприятелска земя и да станат противници на ромеите. Но принуден от клетвите, той ги освободи, като ги пусна на свобода.

След това, като тръгна с цялата армия, той мина през Невстапол. Мястото беше безводно, необитаемо и непроходимо за голяма войска. И тъй войската прекара немалко дни лишена от хляб, а повечето коне не бяха пили вода два дни. Като отминахме крепостта Струмица и прекосихме земите на Мелник, вие отново се върнахме в Сяр, понеже там самодържецът получи писмо от източните предели, изпратено от неговия приятел Музалар, че татарите тревожат мюсюлманите. Той ускори похода и започна да прави по-дълги дневни преходи. Когато дойде до Елмас, който простоядните нарича Марица, и се научи, че ооложенето на Изток не е такова, той преставя да бърза, пътуваше по-бавно и правеше обикновените царски престои. Като се отклони от правия път за Изток, той пристигна в Димотика, а оттам в Адрианопол.

Не беше останало нито едно от заветите от българите укрепления и крепости, защото императорът беше завладял всички освен две: едно въсем малко укрепление, разположено в хълмовете на Ахрида, наречено Патмос, което Алексий Дука Филантропия, оставен от императора да пазя Ахридската област, завзе твърде лесно, и друга крепост,

λου Τραπεζίνης ονομαζομένου, λίαν ευχόμενος
 οχυροῦ καὶ περὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ αὐτοῦ τῶν διὰ
 μεγίστων δυνάμεων, τοῦ τε Αἰμοῦ καὶ τῆς Ροδόπης,
 καὶ ὅν μόνον ὁ Ἐβρος εἶναι ποταμός, ὃν διενεῖ
 μὴ ἐπιδεῖται ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι καὶ αὐτῶν ὡς
 τῶν ἐτέρων ἐπαύρηται, ἀλλ' ἐκ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ
 κρείττω φανέντα ἔξω ευχόμενος μάλιστα δὲ ἐπὶ
 τῆς Τραπεζίνης ἐδυσφόρει τὰ μέγιστα, ὥστε μὴ
 οὐδὲν καὶ κατὰ ταύτης στρατεῖαν καὶ ὡς εἶχεν ἱε-
 ρὸς ἀποπειράσθαι, ἢ μὲν οὐδὲν ὄντα τοῦ θένους
 ἤδη παρῆναι, καὶ τὸ μετόπισθεν ἔγγις ἦν καὶ τοῦτο
 παραδρομῇ. ὁ δὲ μηδὲν τι τοῦ καιροῦ φροντίσας
 μηδὲ τὸ τοῦ χειμῶνος προσκοπήσας (119) δρᾶν —
 ἐνὸς γὰρ καὶ μόνου τοῦ ἐκ οὐδαμῶς ἀποκλήσαι βού-
 λημα ἰστοχάζετο — τὴν στρατὸν πᾶσαν ἐκ τῆς
 Ἀδριανοῦ κοίτης ἀμείβας τε παμπόλλος συλλεγί-
 ναι προστάξας ἰσπανιστῶν τῆς τῶν Μακεδόνων
 χώρας, τὰς μὲν ἐπὶ τῇ ἐκ μαχησάμεναι καὶ τὰς
 ἐλεπόλεις φέρειν, τὰς δὲ ἐπὶ τῷ διακομίζεω τὰ
 ζωοκλή τοῦ στρατεύματος, καὶ οὐκ ἀποκλῆσαι με-
 λείσας πληθὺν ἀνδρῶν περὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ καὶ κορυ-
 νοφόρων οὐκ ἐνυφίμηναι, [ἐπεὶ πάντα καλῶς αὐτῷ
 καὶ ὡς ἔδοξε κατηγέστατο, τῆς Ἀδριανοῦ ἀλάρας
 κατὰ τῆς Τραπεζίνης ἐχώρει, τέσσαρας δὲ σιδηροὺς
 παρήμωρεν ὁ στρατός, καὶ κατὰ τὸν τόπον, ὃν Μα-
 κρολιβάδα κατανομήσαντες, ἐτηγμένως πρὸς τὸ σχή-
 μα τὴν κλῆσιν οἱ πρῶτος ἰδόντες θέμενοι, διὰ τὸ
 συμπίπτειν σφίσι χειμῶν,] ἐξ ἐσπέρας γοῦν δεξάμε-
 νος, ὃς ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν σφοδρότητι τοῦ ψύ-
 χους καὶ τοῦ ἀέρος προσπατεῖν τὸ βίαιον, πολ-
 λὴν τε χεῖρ τῆς γῆς ἐπηλυγίας τὴν ἐπαράγειαν,
 ἦνθεν τῇ βασιλεῖ πολλὴν προσέβηκε τὴν δυσχέ-
 ρειαν. ὁ τε γὰρ τόπος ἀσχετός ἦν καὶ ἐγγύτερον
 εἰσέχοντο οἱ πολέμοι, καὶ ἡ προσδοκωμένη σπῆ-
 ρας τῶν ἀναγκῶν οὐκ ἦτορ τὴν ψυχὴν ἐπέχε-
 τοῦτο γὰρ καὶ μᾶλλον δευτέρου καθέστηκεν ἐν
 στρατεύματι. ἐς τριακτὴν γοῦν τὴν δυσφορίαν συν-
 ελαθεῖς τοὺς ἡμερῶς συνεθήροικα τῶν στρατιω-
 μάτων, οὐ τὸν Ρωμαίων μόνον ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν
 ἐξ Ἑθνεῶν Λατίνων τε καὶ Σκυθῶν, καὶ τοῖς οὖν
 ἡ δὲ ποιῆν ἡκοίμην, πάντες γοῦν σχεδὸν ἐβου-
 λείσαστο ἐς τὴν Ἀδριανοῦ τὴν ἐπιστροφὴν ποιή-
 σασθαι. ὁ δὲ τὴν μὲν βουλὴν αὐτῶν οὐκ ἀπέπε-
 ρεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρήκει ὡς „ὁμᾶς μὲν
 δεῖτε (120) κρεῖττον καὶ συμφέρον ἔδοξε καλῶς
 ἐβουλεύσασθε εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἔτερόν τι οὐκ θεῶν
 νοήσας, οὐκ ἂν ἀέξησθε τοῦτο ὡς ἀπὸ δεσπότητος
 γυνεχρὸς εἰρημέναι καὶ δρᾶν ὡς θεῶν προσου-
 μένων;“ ἐνέβησαν ἅπαντες ὡς „ὅτι οὐκ ἂν τῷ σφ' ὁ-
 δέειε κράτος, στρατὸν αὐτὸ καὶ ἀσπασθὲν λογισά-
 μεθα“ τοῖς οὖν μὲν οὐκ πᾶσις ἀπέλυον ὁ βασι-
 λεὺς εἰς τὰς σφετέρους ἐπαίνειν σκηρὰς ἐφ' ᾧ καὶ
 τροπὴν διὰ τὸν χειμῶνα ποιήσασθαι, αὐτοὺς δὲ εἰς
 τὸν αὐτοῦ κοινῶνα διαῖον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν

наречена Цепена, която беше твърде укре-
 пена и се намираще там, където се срещат
 двете най-големи планини — Хемус и Родо-
 пите, посред които тече река Еврос. Затова
 императорът се сърдеше, че не е завладял
 и тях подобно на другите, но като по-силни
 не са в ръцете му. Особено много му те-
 жеше за Цепена. И тъй той бързаше да
 предприеме поход срещу нея и да изпита
 наличните си сили. Лятото беше вече минало, а
 и есента беше към края си. А той никак не се
 грижеше за времето, не мислеше и за зим-
 ния студ — той целеше да изпълни един-
 ствено своето желание. Вдигна цялата вой-
 ска от Адрианопол, нареди да се съберат
 отвсякъде от македонската земя извъре-
 дно много коли — едни, за да возят машините
 и стенобойните уреди, а други да прекарват
 припасите на войската — и заповяда да бъдат
 събрани безбройно много мъже пехотинци,
 стрелци и бездуганокосци. След като всичко
 бе приготвено добре и така, както смяташе,
 той се вдигна от Адрианопол и потегли
 срещу Цепена. Войската намина четири пре-
 хода и ужася зима ги връхлетя около мест-
 ността, която наричат Макроливата³. Си-
 гурно тези, които са я видели за дръв път,
 са я поставили името по формата⁴. Бурята
 започна вечерта и през цялата нощ все по-
 вече се усиляше силата на студа и вятъра.
 Тя покри лицето на земята с дълбок сняг и
 на сутринта създаде големи затруднения.
 Защото и мястото беше не населено, и не-
 прикятелите бяха близо, а и очакваният не-
 достиг на припаси не по-малко потискаше
 духовете. Това беше най-лошо за една вой-
 ска. Изпаднал в толкова голямо затрудне-
 ние, той събра началниците не само на ро-
 майските войски, но и на латинските и сик-
 скийските⁵ и ги запита какво трябва да направи.
 Почти всички го посъветваха да се завърне
 в Адрианопол. Той не отхвърта сипетз им,
 но им каза: „Вие ме посъветвахте добре за
 това, което решихте, че е най-добро и по-
 лезно. Но ако и за намисля с божия помощ
 нещо друго, не бихте ли го приели като ка-
 зано от господар, който е разумен и се гри-
 жи за вас, както трябва?“ И всички се съ-
 гласиха: „Коего реши твое величество, ще
 го сметнем прието и желано.“ И тъй импе-
 раторът ги освободи всички да си отидат в
 своите палатки, за да се подкрепят с храна
 поради зимата, а сам влезе в шатрата си и

¹ Т. е. от Източна Тракия.² Дн. Узунджово.³ Μακρολιβάδων означава „Дълга живада“.⁴ Т. е. куманските.

ἔβουλεύετο τί μᾶλλον χρῆ ποιῆν, τοὺς μὲν τῶν ἔτιωθεν βουλευσάμενων βουλὴν εἰς ἔργον ἔβουλεύοντο θεῖναι, ἄλλοι δὲ, οἷς καὶ τὸ κρεῖττον διακομηθῆναι τῷ βασιλεῖ διακείμεται, τοῦναντίον εἰσήκασι. ἔφρασαν καὶ γὰρ ἡβη μὲν οὕτως ἔστιν ἡμῖν ὑποθεῖν εἰς τὴν Ἀδριακὸν, ὑποσάτη καὶ ἐμπροσθεν εἰς τὸ τοῦ Στενίμαχου ὅπου καθέστηκε καὶ ὅπου καὶ τῶν προειρηθέντων ἐπιμαρτυροῦντες ἔχομεν, ὅτι καὶ εἰς τὸν Στενίμαχον. οὕτω γοῶν προέσαντες οὐ δόξαμεν τοῖς πολεμίοις οὔτε δαίλις τῇ πρὸς αὐτοὺς οὔτε μὴν τῇ τοῦ χειμῶτος δυσχαρεΐα τὴν ὑποστροφὴν ποιήσασθαι.¹ ἄρεστών γοῶν ἔδοξε τοῦτο τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπεὶ τῆς θυμότητος καὶ ὁ χειμῶν ἔλαχε καὶ ἡ τῆς χύρας ἔσση φορὰ, τὴν ἐπιθεῖσαν τὸ ἀντιλήξιόν ἡγήσατο προσέταξεν. ἐκείθεν οὖν τὰς οὐτιάδας τῶν στρατευμάτων λαβὼν ἐβίβει ἐς τὸν Στενίμαχον. κἀντικέθεν οὖν τὸ σύμπαν ἐνοπίσασθαι καλεῖσας στρατεύματα κατευθὺ τῆς Τρῆσαινης ἐχώρει.

Κατηγάρκει γοῶν ἐς πόλιν ἐπικεκλημένην Βατκουнион², ὡς ἡμέρας περὶ ἑξῆς ἐξαρέσασθαι δυναμένην εἰς ῥαπτοκίαν (121) στρατιᾶ. ἐκείθεν οὖν ἀπεστάλκει τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκωρον Μανουήλ, ποταχὸν ὄντα καὶ Μάξιμον ἐνομαζόμενον, καὶ τὸν τοῦ ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἄρχοντα τὸν Μαργαρίτην Κομνηνωτίνον, καταπαύσαι τὸν τόπον καὶ εἰ εὐχαρεστέραν τὴν εἰς αὐτὸν πορείαν σχοίη τὸ στρατεύμα. οἱ δὲ ἀπαύτως καὶ τὸ πρὸς τοῦ νότου κατασκευάσαντες εὐχεσθὴ τὴν ἄνοδον τεργήσαντες τῷ βασιλεῖ κατήγγελλον, καὶ μέλιστα ὁ Μαργαρίτης Κομνηνωτίνος, καίτοι γε πολλῶν τῶν εἰδένων ἀντιλεγόντων, τοῖς γοῶν τοῦτων λόγους πεσθεῖς ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς διήκει, καὶ ἦν μὲν πάντῃ ὁπότε ὁ χύρος τὴν ἄνοδον, καὶ περὶ τὴν ὁδὸν πᾶσαν ποχύτερός τε καὶ λεῖος βιάσασθαι δυσχερεσιέραν ἔποιε, συνηρεσθὴ τε καὶ λάμα δένδρα περὶ τὴν ἀκρόρυσσιν ἦν. ἡ μὲν οὖν στρατιὰ τὴν νότον πῦσαν ἐκείνην περικαλὴς ἀνέχοντες ἔθερμαινοντο τῶν γὰρ πλειόνων οἱ ὑπερβέται μετὰ τῶν σκητῶν αὐτῶν οὐκ ἠδυνήθησαν τοὺς οὐρανὸν κρύβας εἶρεῖν. ἔκλειον δὲ μικροῦ δεῖν πλανθμόν ἀπαιστον, εἰ καὶ ἄλεπον ὁ γὰρ ἐν τῷ ἀντικέθεν κεινὸς ὑπὸ τῆς τῶν δένδρων παχύτητος συνεχόμενος καὶ διέξοδον εἰς ἐκείθεν ἄρα μὴ εἰσέλκειν ἀνέμενος, κῶτω ἐκπεσσει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς αἶρον ἔδεικε καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπέσαν κατηγήγεζε δάκρυον. τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεπόνθει. ὅς δὲ ἡ νύξ παρήκει καὶ ἡμέρα ἐπέλαμψε, ἀνεπαύσητον εἰς πολιορκίαν εἶναι τὸ ὅπου γινώσκας, κατεῖναι προσεπιάκει

¹ Βακκάνιον Н

² Баткуни — при днешното село със същото име. Вж. Д. Цончев, Старият Баткуни, ИИД, XIX—XX, 1944, стр. 10—15. За посолката на този и следващите походи срв. Д. Ангелов, Съобщително-оперативни линии и осведомителна служба във войните и гънноположителните отношения между България и Византия през XII—XIV в. ИИД, XXII—XXIV, стр. 214 и сл.

се съвещаваше със свитата си какво е по-добре да направи. Някои искали да приложат на дело съвета на възвишените съветници, други пък, които императорът реши, че са разсъднили по-добре, предложили обратното. Защото те казали: „Колкото пътима назад до Адрианополи, толкова ни е пътят и напред до крепостта Станимака. И както там можем да се снабдим богато с пропаси, също така можем и в Станимака. Ако постъпим така, неприятелите няма да мислят за нас, че сме се върнали от страх пред тях или от затруднения поради зимата.“ Императорът намери това за най-добро и тъй като силата на бурята поутихна и снеговалежът сори, той заповяда на другия ден да свирят за сбор. И така, като взе оттук войсковите съединения, той се отправи за Станимака. И като заповяда да се нахрани тук цялата войска, тръгна направо за Цепека.

И тъй той пристигна в град, наречен Баткунион¹, който може да задоволи с храна в продължение на много дни най-голяма войска. Оттук той изпрати чичо си Мануил Ласкарис, който беше монах и носеше името Максим, и началника на личния си отряд Константин Маргарит да изследват мястото (и да видят) дали пътят до него е лесен за войската. А те, като отидоха и разгледаха околността и мястото, съобщица на императора, че пътят е лесен за изкачване. Най-много [възстояваше] Константин Маргарит, въпреки че мнозина сведущи възразяха. Като се довери на думите им, императорът тръгна нагоре с цялата си войска. Мястото навсякъде беше стръмно за изкачване и твърде дебелият и гладък лед правеше целия път много мъчен за вървене. И тъй войската през цялата тази нощ пали огньове и се гръ, защото слугите на повечето воени, у които били палатките им, не можаха да намерят господарите си. Те започнали да плачат с непрекъснат, макар и не скръбен плач, защото димът от огньовете се задържаше от гъстите дървета и като не можеше да намери нахал към свободното небе, връщаше се назад, шипеше остро очите и ги караше да съзаят. Това изпита и императорът. Когато нощта премина и светна денят, той разбра, че крепостта е недостъпна за обсада, и заповяда на войската да слезе в по-

ἐς τὸ πεδίον τὴν στρατιάν. καὶ οἱ μὲν ἐπύρουν, ὃ δὲ φέλλειε θωπύων μετὰ μακρίων ἀνατελείφειν στρατιωτῶν καὶ τοῦτων τῶν περὶ αὐτῶν τε καὶ νεωτέρων. κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κητρεὶ πεζὺς ὥς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατὸν ἐπιδότῃ βαδίσει περὶ τὸ κάπαντες τοῦ βουνοῦ (pp. 117₁₈—122₂₃).

60. Ἐκέλευε γοῦν ἡμέρας διαύσας δύο καὶ λείαν τὴν κόβην πεποικίως τὸ Βατκούνιον, ἐς τὴν Ἀδριανού καὶ αὐτὸς ἐπείστροψε κατέειπεν εἰς τὸ Λιδυμοταχεῖον, αὐτόθι γοῦν εἰς ἡγεμόνους τάξας τὸν τε Λάσκαρον Μανουήλ, ὃν καὶ πρωτοσεβαστὸν κατωνόμασεν, ἀνθρόπουν ἀτελείστατον καὶ κοσῆς εἰδὸς στρατηγεῖν, καὶ τὸν Μετρηγάστιν Κωνσταντῖνον, ὃν προσηβάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ὄνδρα ἀγροῦκον καὶ ἐξ ἀγροῦκων γεγεννημένον, μάτῃ καὶ πατέροις ἀνατεθραμμένον καὶ λαοφυγίξαν μόνον εἰδύτα — ἐν Νικαίαςτειον δὲ οἷτος ἐδμητο, καὶ ἐτέλει τὰ κριδία ἐν τῇ τοῦ θέμιτος τοιούτῃ οὐρασίῃ, εἴτα καὶ τραούσας γέγονε, δόξαν δὲ παρασχόν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ ὡς ἐπιτελής εἶαι καὶ ὑπηρετεῖν ἱκανὸς ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις, κατεῖθεν ἐκβαλὼν τραούσιον τῆς αὐτοῦ πεποικίης τάξεως, εἴτα αὐτῷ καὶ τὸ μέγας προσέθηκεν. ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος ἀρχοῦντα τῆς αὐτοῦ κατωνόμακῃ τάξεως, ὅσων μέχρις αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον ἐν τινι γειτονίᾳ, ὃ δὲ καὶ τὸ μέγας προσέθηκεν τῷ ὀνόματι — τοῦτους εἰς φυλακὴν τῆς χώρας εἴσας καὶ ἐτέρους ἡγεμόνας σὺν ὀλίγοις, κατελείπει δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ἀξιόλογον στρατεύμα, προστεταγμένῳ δὲ αὐτοῖς μηδ' ὅλως εἰς μάχην ἐγκαταστήναι τοῖς πολέμοις, εἴπερ κατὰ τοῦτων ὁρμήσαιν, Σκόθος προσλαβόντες εἰς συμμαχίαν τοῦτο γὰρ ἡ φήμη προέλεγε καὶ εἰς σκέλευσιν δὲ εἰ κηρυθῇεν τῆς χώρας, αὐτοῖς ἀπερεῖν, ἐκ τε τοῦ Λιδυμοταχείου τὴν ἀσφάλειαν ἔχοντος — ἐχρὸν γὰρ τὸ ὅπου — καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου — μέσον γὰρ αὐτῶν στρατοπεδεύειν τοῦτους ἐκέλευσεν — εἰ μὴ πον ὀλίγη τις κατὰ τῆς χώρας ἐπισκρήσει στρατιὰ κατὰ ταύτης γὰρ ποιήσασθαι θαρραλύντως τὴν ἐκροδὸν (123).

Οἱποῖοι γοῦν ταῦτα πάντα καταρτίσας ὁ βασιλεὺς τὸν Ἑλλήσποντον διαπεραιωθείς περὶ τὴν Λάμψακον τὴν ακτήν· ἔπειθε (pp. 124₁—124₂). — — —

61. Βαίσις γοῦν παραχημάσας, ἐπεὶ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψε, πολλὴν συλλεξίμενος στρατιάν — οὐ γὰρ μόνους τοὺς τεταγμένους ἀπηδεῖν προσέταται, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδ' ὅλως (124) ἐν τάξει ποτὲ τελοῦντας τῆς στρατίης· αὐτὰ καὶ τοὺς ἐξυπηρετοῦντας τοῖς βασιλεῦσαι ἐν θήραις τοῖς τε τῶν θηρῶν ἄγρας, ἐλάφας τε καὶ χοῖρας, καὶ τοὺς δι' ἐράκων θη-

λετο. И тръгваха, а той изоставя като арниергард с малко войници, и то от личната си охрана и новобранци. Той сам слизаше отзад пеша, както и останалите, защото беше невъзможно да върви като коняник по склона на хълма.

60. И тъй той¹ се забави там два дни и като плячкоса селището Баткунион, отново се върна в Адрианопол и оттам в Димотика. Там назначи за военачалници и Мануил Ласкарис, когото направи протосебаст, най-прост човек и лошо познаващ изкуството на стратег, и Константин Маргарит, за когото вече споменахме в разказа, селянин и проклязъл от селянини, отхранен с сеченичен хляб и трици, знаещ само да крещи — той произхождаше от Неокастро² и беше отначало в редовете на тамошния отред, а после стана и чауш. Понеже си създаде пред императора слава, че е опитен и способен да служи в двореца, той го взе оттам и го направи чауш на личния си отред, а после му прибави и едно велик³. А пък император Теодор го назначи за началник на личния си отред — такова нещо не беше се случвало още с никого дори до негово време, а пък той приписа към титлата и „велик“. Императорът остави тях и много други военачалници да пазят страната. С тях остави достатъчна войска, но им беше заповядал да не влизат изобщо в сражение с неприятелите, ако те ги нападат в съюз със скитите. За това се восеше мъква от порако. Ако неприятелите се впускат да плячкосват страната, те да останели спокойни, тъй нато били защитени и от Димотика — крепостта била здрава, — и от река Еврос. Той им беше заповядал да се разположат на лагер между тях. Но ако някоква малка войска се впусне срещу страната, смело да извършат срещу нея нападение.

Като уреди всичко това по този начин, императорът премина Хелеспонт и постави шатрата си при Лампсак. — — —⁴

61. След като презимува там,⁵ при настъпване на пролетта той събра голяма войска, защото нареди да го последват не само строевите, но и тия, които изобщо никога не са били в редовете на войската. Той веднага включи във военните отреди без изключение всички помагачи на царете при лов на

¹ Император Теодор II Ласкарис.

² Област (тема) в Никеяското царство между реките Каяк и Каястр.

³ Великият чауш (длъжник от турски произход) бил началник на чаушите, които от времето на Мануил Комнин заемалих пяхогашните пандатогес — вид парска куркери. Той бил пръв помощник на великия армянскрий, отговорник за реля в двореца и императорската съвета. Вж. Bréhier, Les institutions, стр. 148; Moravcsik, Byzantinoturkica, стр. 308—309. ⁴ В Лампсак императорът награждал със ситове и длъжности своите приближени. След малко време те отпраща за Нимфея, ⁵ Зимата на 1255—1256 г.

ρεόυσας, πάντας ἀναβαλῶς στρατιωτικοῖς συνε-
τάχεν τάγμασι. καὶ ἦν τὸ συνεκκείμενον πλῆθος πολὺ,
καὶ ἡ τοῦ χαλαρότητος δὲ ἀρχὴ ἠρώταρε τοὺς
πλείους τῶν εἰσθότων φέρειν τι περὶότερον. οὕτω
γούν πῶσαν συνεκκοχρήσαν τὴν στρατίαν, ὥς δὲ καὶ
τὸν περὶείχον μὴ πρόγματα ἔχειν παρὰ τῶν Τε-
χεράων προσβύειν ἐξαποστείλεις ἐμεμαθήκει, κατα-
βὲς πρὸς τὴν δύσιν· ἐκ τῆς τοῦ γαστρί (pp. 124₂₆—
125₁₀). — — — τὴν πῶσαν γούν συνεκκοχῶς
στρατίαν μείζονα τῶν ποτὲ παρὰ τι πατρὸς αὐτοῦ
βασιλέως καὶ τοῦτον συνεκκαμήναι εἰς τὸ διατε-
ρανοῦσθαι τὸν Ἑλλήσποντον, ἀρέκετο πρὸς τὴν Ἀάμ-
νικον, ἑλπίσας καὶ τοὺς κατὰ τὸ διδυρότερον κα-
ταλειπόμενους σόους τε εἶραϊν κατὰ τὴν προσεταγ-
μένην τοῖσι καὶ οὐ σμικρὰν προσθήκην τῇ ἀμφ’
αὐτῶν στρατῷ ἐπιτοκήσασθαι. τοὺς δὲ μακροβουλία
καὶ τὸ παρανοσοῦν τῆς βασιλικῆς καλέουσιν ἑο-
σφλεν.

Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγάρων ὄχλον μακρότερον διάνειν τὸν βασιλεὺς ἐβίβασεν, Σαββιδὸν στρατεύειν εἰς σφετέρην συμμάχην προσκαλεσόμενος κατὰ τὴν τῆς Μικελωνίας χώραν ἐπαέπομεν κέρδους τε χίτων καὶ τῆς γῆδος Ῥωμαίους τῶδες ἐκροβήκους. κρηθρῆντο δὲ περὶ πῶς τὴν σάφην χιλιάρην, ὡς οἱ εἰδότες ἔφασκαν Σάββατ' ἰσὺς μὲν οὖν καὶ πλείους, οἱ δὲ καὶ ἑλάτους ἔλεγον. οἱ μὲν οὖν Σάββατ' τὴν Ἀθηνῶν παραμένοντες τὰ περὶ τὸν ποταμὸν αὐτῶν Ῥηρίαν τοῦτομα λείαν ἐποιεῖντο καὶ τὰ πλεῖστ' τοῦ Λαδμονοίτου (125) χωρία ἐκάλειον. οἱ δὲ προελεγμένοι σιγατάχων τοῦ εἰς τὸ Λαδμονοίτου κατελειμμένου σιγατάματος, τῶν βασιλικῶν ἐπιτελεσθέντων προστάσεων, καθοπλισθέντες κατὰ τὴν Σαββὴν ἐφύθησαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι, οἷα ἔθος αὐτοῖς, θυοαχθῆσαν ὅπλεις κατέφρακτοι ἦσαν, οἱ δὲ Σάββατ' ὡς οὖν ὅπλιστα καὶ τῶς χρῆσθαι μακρόθεν οὖν οἷται τοῖς σίλειαι τοῖς Ῥωμαίοις ἐβαλιν καὶ τοῖς ἵπποις ἐτίτροσκον καὶ περὶ τοὺς ἵππους βρόχους ἐποιον καὶ τέλος τρέπονταν. ὁ μὲν οὖν Λάοκαρις Μωνοὺδ' ἐπείχετο ἔχων τὸν ἵππον, ὃν καὶ Χρυσόσθεν' ἐκάλεισε, γυνὸς εἰς τὴν Ἀθηνῶν ᾤχετο ὁ δὲ Μαγαρίτης Κωνσταντῖνος ἑλὼν καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετ' αὐτοῦ τῶν εἰς κυράλως τεταγμένων τῆς στρατῆς, οὗς καὶ ἀπημύλησαν τοῖς Βουλγαροῖς οἱ Σάββατ' ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὰ περὶ τούτου μαθὼν ἡντιάθη, ἔπειθε δὲ δαὶ τάχως περὶ τὸν τοῦ Βουλγαροφύτου χωρὸν ἐλθεῖν, καὶ ἐπαείνας τὸν δρόμον ἐξέπλεον ἐποιῶ τὴν κίτησον. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ πενσιτῆρες ἔφωκον ἔγγις πυχράναι τὸ Σαββιδὸν στρατεύμα, ἔνθα ἂν αὐτοὺς περιπολεῖν ἔλεγον, ἐκίους καὶ πλείους ἐκίτω τὴν στρατῆν, καὶ ἡντιάθη μὲν μῆς πλείους

слени и глитани и помагачите със соколи. Събраното множество бе голямо. Властта на владетеля караше хората да се товарят с непосилно бреме. По такъв начин той беше събрал цялата войска. А като изпрати посолство и научи, че и персийският владетел¹ няма затруднения от страна на татарите, той тръгна от Изток напред на Запад. — — — Като събра цялата си войска, която бе по-голяма от събраните някога войски от хетовия баща императора и от него самия, той пристигна в Лампсак, за да прекоси Хелеспонт. Той се надяваше да намери непредими и оставените при Димотика според дадените им заповеди и те да се велят като немалка добавка към войската му. Но тях ги погуби лошото ръководство и нарушението на ларската заповед.

Когато българският владетел узнае, че императорът се намира по-далеч, той извикал в своя подкрепа скитска² войска и я изпратил из земите на Македония³ да плячкосва и да тероризира ромеите. Както казваха осведомените скити, те наброявали около четири хиляди души. Някой казваха, че били повече, а други, че били по-малко. И тъй скитите, като отминаха Адрианопол, плячкосваха местата край реката, чието име е Регина⁴, и ограбнаха селищата около Димотика. А спомекатите по-рано военачалници на останената в Димотика войска забравиха царските нареждания и като се въоръжиха, втурнаха се срещу скитите. Ромеите според обичая си бяха облечени в тежко въоръжение, а скитите бяха леко въоръжени и си служеха с лъкове. И тъй те отдалеч замираха ромеите със стрелите и като израняваха нонете, лесно пратеха конниците пехотинци и накрая ги обръщаха в бягство. Мавунл Ласкарис с извънредно бързия си кон, който затова бе нарекъл и Златоног, отиде като беглец в Адрианопол, а Константин Маргарит и с него много други от поставените начело на войската бяха пленени. Тях скитите предадоха на българите. Императорът се натъжи, като се научи за това, но бързаше много да дойде в околностите на Булгарофигон и като усили прегрупането, още повече ускори движението. Но когато и съгледвачите започнаха да казват, че скитската войска се намира наблизо, той насочи натам, където стобщаваха, че бродят скитите, цялата си войска. В един ден той измина повече от 40-стадий преход, но не се

¹ Т. е. ИСМАИЛЬСКИЙ СУЛТАН.

² Т. е. нумерация.

* Т. е. Источни Транин.

* Д-р. р. Еркенс.

τῶν τετρακοσίων διεξήκει σταθμούς, οὓς ἐνέταρσε δὲ τοῦτους¹ ἐμεμαθῆσθαι γὰρ καὶ οἱ τοὶ τὴν ταχέων τοῦ βασιλέως ἔκδοσι, καὶ ὡς εἶχον ποδῶν ἐκφυγοί, καὶ πλείους δὲ αὐτῶν περιφανέστεροι τοῦ ἔθους, περὶ ποὶ τὰ μέρη τῆς Βιζύης εἰσφους ἔργον ἐγένοντο. ἀποτυχόν γοῦν τῆς ἐγχαράσσας ταύτης ὁ βασιλεὺς περὶ τὸν ποταμὸν δὲ Ῥηγίνα καλεῖται τὴν σκαπὴν ἐπηξε, καὶ πῶσα ἰαχῆος τὴν σκαπὴν εἰς πλῆθος οὔσαν πολὺ (pp. 125₁₁—126₁₈).

62. Ὁ μὲν οὖν τῶν Βουλγάρων ἔρχων, ἐπαλὴ μὴ διαλαβῆσθαι τε κατὰ Ῥωμαίων ἐδεδῆντο, τοῦ βασιλέως ἐπιδηδήμητος μετὰ τοσοῦτον στρατευμάτων ἐν τῇ θυρῇ (126) καὶ συμπλευσάντος τῇ ἐσπερῇ, εἰς σποιδὴς ἐκρέτετο, καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν Ῥώσον Οὐραν, τοῦ βαρὸς Οὐγγρίου ἐπὶ θυγατρὶ τελοῦντα γαμβρὸν, μεταπέμψαι τὰ εἰς εἰρήνην βεβούλευται. καὶ πρῶτα μὲν ἐστειλε πρόφους πρὸς τὸν βασιλῆα προσκατομήσοντας τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ Οὐραν ἄφατον ἔξω αἰτίας τε εἶναι καὶ ἐπίμους πρὸς τὸν βασιλῆα δεχθήναι. καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ ὁ Οὐραν εἰς τὸν βασιλῆα ἀφίκεται. ἰδέχθη οὖν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀσμένως τε καὶ μετὰ τῆς προσσηκώσεως φιλομνήσεως καὶ αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰρήνην πεποίηκεν ἐπομοσάμενος διασπῶν τε αὐτοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἀρχοντος, ἀπολυθῆναι μὲν πρὸς τὸν βασιλῆα τὸ τῆς Τζεπαίνης ἄστυ — τοῦτο γὰρ καὶ μόνον παρὰ τῶν Βουλγάρων κατεῖχετο ἀπ' ὧν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκράτει — εἰρήνην τε πρὸς Βουλγάρους ἔχειν τὸν βασιλῆα, καὶ ἐνδότερα τὰ μέρη τοῖς πάλαιτέροις ὁρίois ἀρκεῖσθαι. ἔπει γοῦν οἰκιστὰς ταῦτ' ἡ γνῶμην τετέλεστοι τῷ κρατοῦντι ὁ μὲν Οὐραν τοῖς τῆς ἀποχωρήσεως εἰπὼν λόγους ἐξῆλθ' βασιλικῶν χαρισμάτων ταχὼν τὰ δ' ἦσαν εἰς εἶκοσι χιλιάδας ἀπαρτινόμενα ἀπάντων συνεκαταρμένων εἰδῶν ἵππων τε καὶ ἑφαιρμάτων καὶ λοιπῶν ὁ δὲ βασιλεὺς διακατέρει ἐν τῇ τῆς Ῥηγίνης τότῃ, τῇ τῆς Τζεπαίνης περιμένον ἀπόλυναι (pp. 126₂₀—127₃₃).

63. Συμβέβηκε δὲ τι ἐν τοῦτοις τῷ τότε πρῶτῳ θαυμάσιον, μνήμη καὶ ιστορίας ἀξίον. ἡμέρα ἦν τῶν ἐμφροῶν τι καὶ ἐορταστικῶν, καθ' ἣν τὴν Χριστοῦ μεταμόρφωσιν οἱ εὐσεβεῖς ἐορτάζομεν² (p. 127₃₄₋₃₇). — — —

натъкна на тях. Защото и те се биха научили за бързия поход на императора и избягаха колкото им държаша краката. Но повечето от тях и по-знатните от племето напая жертва на меча някъде около земите на Визия. Като не успя в това си предприятие, императорът разположи шатрата си около реката, която се нарича Регина, и там събра цялата си войска, която беше на брой голяма.

62. И тъй, като не можеше да направи нищо против ромеите, понеже императорът¹ бе преминал за Запад с толкова много войски и се бе приближил до неговата земя, българският владетел² прибегна към споразумение и реши посредник в мира да бъде неговият гъст, русият Ур³, който беше зет по дъщеря на унгарския крал. И най-напред изпрати при императора посланици, които предварително да уредят идването на Ур при него — да бъде без страх и да бъде посрещнат от страна на императора с почести. Така и стана и Ур дойде при императора. И той, и свитата му бяха приети от страна на императора радостно и с подобаващи почести. Той сключи мира, като се закле от свое име и от името на зетя си — владетеля на българите — да бъде предадена на императора крепостта Целена — българите държаха само нея от крепостите, които владееше император Йоан⁴, — а императорът да бъде в мирни отношения с българите и двесте страни да се задоволяват с предишните граници. След като това се извърши по този начин според желанието на владетеля, Ур каза прощальната си реч и си отиде, като получи царски подаръци.⁵ Те, ако бѣдат събрани всички видове коне, тъкани и други неща, бяха на брой около двадесет хиляди. А императорът оставаше да чака предаването на Целена в мястото до Регина.

63. При това тогава се случи нещо чудно и достойно да се помни и разказва. Денят бе тържествен и празничен, в който ние, благочестивите, празнуваме Преображение Господне. — — —⁶

¹ Теодор II Ласкарис. ² Михаил II Асен (1246—1257). ³ Руският княз Ростислав Михайлович, син на черниговския княз Михаил Всеволодович, избягал след смъртта на баща си в Златната оря. Маджарският крал Бела IV (1230—1270) го оженил за дъщеря си Ана в 1243 г. и го назначил управител на Славония (1247), а по-късно (1254) го направил пръв бан на Мачва, област между реките Сава и Дрина. Вж. Златарски, История, III, стр. 456; П. Никол, Българо-унгарските отношения от 1257—1277 г., София, 1919.

⁴ Йоан Дука Ватзани. ⁵ Мирът бѣл сключен и върхите ден на август (по предп. 6 август) на 1256 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 464. ⁶ На празника Преображение Господне императорът, както всеки ден, тръгнал от своята палатка и кон нам лагера, който отстоял на около 40 стагна, за да го обхван. След него на муле тръгвал Георги Акрополит. После императорът се изкачил на едно високо място и оттам огледал цялата си войска.

„Απὸ γὰρ τοῦ εἰς τὸν συνήθη τόπον, καὶ οὖν αὐτῶ οἱ ἄλλοι αὐτὸν λογάδες συνέστησαν, καὶ αὐτὸς σφίσι ἐπιβλήθων ἐπόμενος, καὶ περιέστημεν κατὰ κύκλον πάντες, καὶ ὁ βασιλεὺς „μεταθήκατέ“ φησὶ „τὸν προσημαίνον ἀπηγγεμένον ἡμῖν;“ καὶ ἡμεῖς „οὐκ οὖν, ὁ βασιλεῦ.“ καὶ ὁ βασιλεὺς „ἀνθρώπος τις πρὸ τινος βραχέως ὄρας ἔλθων ἀπηγγεῖλε τι τῶν ἐβουλόμενων, τὸ δ' ἦν, ὡς ὁ Ῥώσος Οἶρος ἡμῶς ἐξηπάτησε χάριν γὰρ κερδὸν ἐνιστάσθαι ἀφαιρέσας τὴν μοστίαν τῆς εἰρήνης ἐφεύσαστο καὶ ἐπιόρκον ἄρσαν. φησὶν γὰρ τοῦτο ἐπὶ τῶν πάντων ἐκείνῳ ὅτι πιστοῦμαι, καὶ ἀπολογίσαν ἐνέφαρμον ἔχει, ὡς φασί, πρὸς τὴν τῶν δοκῶν (128) διάλυσιν, οὐπω γὰρ τῶν Βουλγάρων ἄρχων ὁ τοῦτον γαμβρὸς τὴν ἐπὶ συμφωνίᾳ τοιαύτῃ εἰρήνην οὐ καταδέχεται, τί οὖν ἡμῖν δοκεῖ; ἀρ' ἀληθὲς ἐστὶ τοῦτο ἢ ῥῆμα πεπλασμένον πρὸς ψευδολόγον;“ καὶ ἡμεῖς „οὐδ' ὅπως δοκεῖ πῶς“ ἔφημεν „ἀληθείας τὸν λόγον ἔχοντα“ πάντες γὰρ τυγχάνει οὗτος ψευδὴς καὶ ἀβέβαιος, οὐπω γὰρ Ῥώσος Οἶρος οὐ μόνον ἑαυτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντος ἐπαιμάσαστο. πῶς οὖν ἐστὶ περικλὸς ἀνθρώπον ὅτι Χριστιανὸν ἐπιστρέφει τοιαύτην περικοπὴν;“ καὶ ὁ βασιλεὺς „ἢ τῶν χρημάτων ἕως ἐπιθυμία παρέπεισεν ἂν αὐτὸν εἰς τοιαύτην ἐξολισθῆναι κακίαν, καὶ ἡμεῖς οὐ μόνον τὴν τῶν Βουλγάρων ἀγάπην οὐκ ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα ἐπὶ κενῆς καταπαύσαμεν χρήματα“ „οὐμνοῦν“ ἡμεῖς ἔφημεν „ἀληθὲς τοῦτο κατέστηκε, βασιλεῦ“ καὶ ὁ βασιλεὺς ἰδὼς καὶ πρὸς ἡμῖν „οὐδὲ τί φάσκεαι πρὸς ταῦτα;“ καὶ αὐτὸς οὕτως πῶς ἐν τοῦτοις ὡς καὶ οἱ ἄλλοι δέδοικται, καὶ ἐπὶ πολλὴ μάλλον ψευδῆσθαι τὸ λελεγμένον ἢ ἀληθεύειν οἶμαι. εἰ δέ, οἷα συμβαίνει κατὰ καὶ ἐν ἐνίοις, καὶ ὁ Οἶρος οὕτως τοῖς ὄρασις ἡθροπνέται βεβούληται, δόξας ἡμῶς ἐξηπατημένα, ἀλλ' ἔξει μὲν οὗτος τὸ θεῖον καθ' ἑαυτοῦ πόλεμον, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τῶν ἐαυτῶν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ θεοῦ ἐπιμαχόμενον.“ ταῦτ' εἰπαμέν, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶς λελεγμένους συνήνεκε, καὶ ἐπιστρέφειν πρὸς τὰς ἀκηνὰς ἐφωρμήκαμεν· νῆξ γὰρ ἦδη, ἀλλ' ἢ αὐτὴν περὶ αὐτῶν οὕτως ἡμῖν παρέχεν ὄρα.“

Καὶ ὁ βασιλεὺς διερχόμενος „τί ἡμῖν δοκεῖ περὶ τῶν λελεγμένων;“ αὐτὸς ἠρώτα καὶ ἡμεῖς „ψευδὲς τοῦτο, ὁ βασιλεῦ.“ τοῦτο δὲ οὐχ ὅπως οἱ δὲ δις ἢ καὶ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις πειθόμενος ἦν, οἷα ἐκείνος μακρόνυχος ἐν τοιαύταις ὅν περικοπῶν, καὶ ἡμεῖς τὰς ἀποκρίσεις ἐξ ἴσου πρὸς τὰς πέποιθας (129) πεποιηκότες ἐπιστρέφειν. ὁ δὲ καὶ πάλιν ἠρώτα, ἐπεὶ δὲ τοῖς ἄλλοις σφύγεται, εἰρήνη, πρὸς μὲν τὸν λόγον ἀποστρέφας ἠρώτησε „οὐδὲ τί φησὶ πρὸς ταῦτα;“ τὴν τοῦ ὁφειμένου κλήραν προσθεὶς „ἢ τοιαύτη γὰρ ἐνέθεσται οὐκ ἀρόβηται καὶ ὡς οὐ κατέστηκε μάλα“ ταῦτ' ὁ δὲ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁρῶν

И тъй императорът отиде на обичайното място. Заедно с него застанаха неговите първенци и аз, който ги следвах, се присъединих към тях. И всички го заобиколихме. А императорът каза: „Научихте ли се за токущо съобщеното ни?“ А ние: „Не, парю.“ А императорът: „Един човек, който дойде преди малко, ни съобщи нещо неприятно. То е, че русият Ур ни е излъгал. Той е дошъл тук корястно, излъгал е в посредничеството за мира и се е вакцел лъжлив. Всичко, което е направил, с измама от негова страна и той има благовидно извинение, както казват, за нарушение на клетвите, тъй като българският владетел, неговият зет, не приема мира при тия условия. Как ви се струва? Дали това е истина или измислена приказка на лъжец?“ А ние казахме: „Изобщо, изглежда, съобщението не съдържа никаква истина. То е напълно лъжливо и нескрутно, защото русият Ур се закле не само за себе си, но и за своя зет, българския владетел. Как е възможно, като с християнин, да изпадне в такава клетвопрестъпление?“ А императорът рече: „Вероятно страстта за пари го е накарала да се подхлъсне към такава безчестие. И ние не само не получихме приятелството на българите, но изразходвахме и толкова пари напразно.“ „Това не е истина, царю“, — казахме ние. Императорът се обърна специално към мене: „А ти какво ще кажеш за това?“ Аз пък: „По това мисля така, както и другите, и смятам, че съобщението е по-малко лъжа, отколкото истина. Ако ли пък, както се случва с някои, и този Ур е поискал да наруши клетвите, като е решил да ни излъже, то той ще има буга за свой противник, а ние ще го имаме на своя страна защитник на истината и справедливостта.“¹ Това казахме и императорът похвали реченото. Ние тръгнахме да се връщаме към палатките. Беше вече нощ, но месецът беше пълен и ни даваше светлина да виждаме.

А императорът, като отмина, пак ни питаше: „Какво мислите за съобщението?“ И ние пак отговорихме: „Това е лъжа, госпо-дарю.“ И за това той ни пита не един, два или три пъти, но често, тъй като беше дребнав при такива обстоятелства. А ние, като му дадохме по един и същ начин отговора на въпросите, замълчахме. А той пак питаше. Но тъй като виждаше, че другите мълчат, обърна се към мене и попита, като прибави и служебното ми звание: „А ти какво ще речеш за това? Защото тази работа под-

¹ П. Никол, Българо-унгарските отношения от 1257—1277 г., стр. 80, бел. 3, приема, че известното, получено от императора, било вярно, *Златарски*, *История*, III, стр. 466, го намира за неприемливо.

ερχομαι ελευθερον. ην δ' εγω „τινος χειρον εστιν εμε; ει γαρ μη καλως πεποιθκα τας γραφας και τοις ανθρωποις τετελεκα μηδε προσηκουσας αυτων γε και τοις ανω πατρων χρησόμενα, σφάλμα τουτο ερον και πταίσμα μακρόν ει δε περιπόντως ταυτα γεγένηται καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἔχουσιν, τί ποῶς ἐμὲ τὰ παρ' ἐκείνου πρὸς ἀναγκαστὴν τῶν γεγενημένων ἐκλούμενα;“ και ὁ βασιλεὺς — οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν γλῶσσαν εὐρίχων — πάλιν λέγει „τί φη; περὶ τῶν τοιαύτων;“ και αὐτός „πολλότας εὐρίχων, ὁ βασιλεῦ, ὡς ἐπὶ πλέον μοι δοκεῖ τὸ εὐρημένον ψευδές, ἐπ' ἐλαττον δὲ ἀληθές· τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀδύλοισι διαφθεῖς ἀποφαίνεσθαι οὐ μοι δοκεῖ βῆρον εἶναι.“ ἢ δ' ἐκείνος „ἐν ταῖς ἀδύλοις ἐστὶ χάρις βεβαίως και ἀκριβῶς ἀποφαίνεσθαι ἐπὶ γὰρ τοῖς θήλοισι και οἱ ἀεὶ παρὰ λέγουσιν“ ἦν δὲ ἐγὼ „τοῦ μετὰ τὸν ἀσάδων και ἡμεῖς συνεκτάμεθα“ και ὁ βασιλεὺς χόλον πληροῦς „οὐ στήνεται ἥσθα“ ἔφη „μωρός και ἀπίστος πάλιν μωρός.“ και αὐτὸς οὐδὲν τι πλέον μὴ τοῦ λόγου ἀπατηκρίθην ἀλλ' ἢ „ἐγὼ μὲν εἶμι μωρός και ἴσα σιωπῶ, οἱ δὲ φρονούντες λαλεῖουσιν.“

Ταῦτ' εἰπων, και ὁργῆς ὁ βασιλεὺς ἀλλέλου και κοινῶς πληροῦς και ἐκφυγευθεῖς τῷ θυμῷ ἐλάσσει μὲν ὁρμηθεὶς τὴν σιδήθην αὐτῷ κοιλίῳ, τῆς κόπης ἐπιλαβόμενος. ἀλλὰ τουτο μὲν κατέχευε μακρόν γὰρ ταύτην ἀπογορευόσας πάλιν εἰσηλθεῖ τῷ μεγάλῳ δὲ δομιστῶν αὐτοῦ τῷ Μουτάλῳ Ἀνδρονίκῳ καταβαλεῖν με τοῦ ἵππου προσέταξε, και ὡς ἐβόλετο μὲν, οὐκ ἠδύνετο δὲ λελύειν (130) γὰρ εἶχε και ἄδραντὸς τὸ σωματικόν. ἥρῃα δὲ πρὸς ἔφη „ἐκστρεφθεῖς τῆς ἐπιστροφῆς.“ και αὐτὸς ἀπέβη τῆς ἡμάδου. ὁ δὲ χρησιότατος περὶ ἡμῶν βασιλεὺς τοῖς πολλοῖς πρὸς τοῦ παιδὸς αὐτοῦ δι' αὐτὸν πεπονθέντα, ὡς ἐν πολλῷ πλῆθει και πολλότας διαγενομένῳ ἔλεξε τῇ γυναικὶ ὡς „πολλὸν μοι αἷτος ἀγαθὸν οὐτως ὁ ἀνθρώπος γέγονε“ (pp. 128_u—131_e). — — — διούτιν κυρνωφόρον προσέταξε τύπτειν με, χεῖρὰ και πρὸ τρίτης τοῖτους χειροτονήσας, ὡς εἶποι τέσσαρτος πάντα τὸν δραχμόν, οὐκ οἶδα εἰ μὴ δὲ ἐμὲ, ἐν εἰῇ και σικρῇ τοῦ ἀράματος εἰς τραχωδῶν ἀξίαν μεμνησμένην, και οἱ μὲν ἔνιστον. ἐγὼ δὲ σικρῇ τὰς τέχνας ἐλάβανον. ὁ και μύλλον τουτων ἐξέμαρτεν, ἐτι μὴδ' ἔλως πρὸς δόσεις κάμνομαι και πληττόμενος. ἐπεὶ δὲ πολλὰς κατὰ παιδὸς ἐδεξάμην τοῦ σόφιστος, μόλις ἱσχυρῇ και ἡρεμαίῳ φωνῇ „ὦ Χριστέ βασιλεῦ, ἔφη πῶς ἀνέστης νόσους, και διὰ τί ἐν οὐδεμῇ ταύτην κατέλυσαι τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐν ταύτοις με κακοῖς ἐταμίενες;“ ταῦτ' εἰπων, και ὁ βασιλεὺς οἶον αἰδεσθεῖς ἀπεκρίναν, ἐν τῷ ἀκηλοῦσθον αὐτοῦ εὐρηκός“ λάβε τοῦτον αἷτός.“ και ὡς ἔλαπτον με λαβὼν ἡρώτα, ποῦ ἂν καὶ ἀπέλθοιμεν, ἐγὼ δὲ „ἵππου ἂν αἰὶς βοῦλα,

хотѣа за твоѣ и с най-вече твой.“ А това той казваше, защото търсеше да намери повод за гнева си. Аз казах: „Защо да е моя? Ако не бях направил добре писмените договори, не бях уредил добре клетвите и не бях посещавал него и сватата му, както трябва, това би било мое опущение и голяма грешка. Но ако това е било направено подобаващо и така, както трябва, то каква вина имам в неговата постъпка да развали станалото?“ А императорът, не зная защо (попееже си бях казал мнението), пак казва: „Какво мислиш за тези неща?“ А аз: „Няколко пъти, царю, казах, че съобщението ми се струва повече лъжа, отколкото истина. А струва ми се, че не е лесно да се произнесе човек точно при неясни положения.“ А той каза: „Работата е да се произнесе човек сигурно и точно при неясни обстоятелства, защото при ясните и магаретата говорят.“ Аз отговорих: „Значи и ние сме били между магаретата.“ А императорът, изпълнен с гняй, каза: „Ти винаги си бил глупак и сега пак си глупак.“ Къде се в думите си, аз не отговорих нищо повече, а само: „Аз съм глупак и затова млъквам, а умните нека дърдорят.“

Това казах, а императорът, изпълнен с неприятели гняй и ад и като побеснел посегна да изтегли меч от козината, като му хвана дръжката, но се възпря. Защото, след като го изтегли малко, той отново го скри. Но заповяда на великия си домашник Андроник Мюзалон да ме сваля от коня. А той искаше, но не можеше, защото имаше нежво и слабо телце. И той тихичко [ми] каза: „Слез от седлото.“ И аз слезох от мулето. И най-добрият ми император, заради когото много нещо изпахнх от неговия баща, който пред голямо множество и често бе казвал с висок глас, като имаше пред вид обучението по логика: „Този човек е станал за мене причина за много добрини и аз съм му дължен за много неща“, — — — [той] заповяда на двама жезлониосци да ме бият. Той ги бе избрал вчера или завчера, към 24 на брой, не зная дали не заради мене, за да бъде превърната драматичната сцена в достойна трагедия. И те ме биеха, а аз присмах мълчаливо ударите. Това още повече го въбесяваше, защото аз, макар и удрян, никак не се скланях към молби. След като получиш много удари по цялото тало, със слаб и тих глас едва казах: „Христе царю, от колко болести боледувах и защо не свърших живота си нито от една от тях, а ме пазеше за такива времена?“ Това казах и императорът, някак засрамен, се отдалечи, като

ἐφίεσμαι." καὶ πάλιν οὕτως διὰ τῶν ἱερουργιῶν καταμάρκαζε· τότε γοῦν καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦτον ἀπέρην δις „δοῦ ἡμῶς τὴν πρὸς τοὺς Βαρδάρωντας βαδίσαι" τοῦτο γάρ μοι δοκεῖ καὶ μᾶλλον συμμέρον εἶναι." καὶ γέγονεν οὕτως, καὶ ἐς τῶν Βαρδάρωντων ἀπέρην τὰς σκηνάς, ἰδὼν δὲ με ὁ αὐτῶν πρῶτος κήρυξ Θανμάους ἠρώτα, τί ἂν βουλόμενος περὶ τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἀγνοήμην· καὶ ἔρχομαι (131) „μικρὰς" ἔσθην „ἀναπαύσεως χάριν." βραχὺ γοῦν τι προσεκαρτέρησα τοῖς ἐκείσε· ἤδη γὰρ καὶ ὁ πρῶτος κήρυξ ἐρεμιάζει· τὰ κατ' ἐμέ. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδ' εἰς πολὺ μελλήσας διεμνήσατο εἰς τὴν σκηνὴν ἀφικέσθαι με. δεδιὼς δὲ μὴ πως τῇ λόπῃ κατασχεθεὶς φυχὴν χρίσομαι, προσέταξε μοιρᾶν ἀναστρασκουμένην περιστοιχίσαι με τὴν σκηνὴν καὶ λεληθότως φυλάττειν με (pp. 131₃—132₇). — — —

Ἐπὶ δὲ καὶ ὁ Σπείβερος ἱερουργεῖ μὴν καὶ ἡ τοῦ (132) δεσπότης Μιχαὴλ σύζυγος Θεοδώρα παρὰ τὸν βασιλέα ἀφίκετο μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικηφόρου, τὸ πρὸς τὸν βασιλέα κῆδος ἀποπληρώσαντες, ὥστε ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ τοῦ βασιλεύοντος πατὴρ πρὸς ἡρώτων τῶν συμπεριώνηκεν, ὁ μὲν βασιλεὺς ἔσπευθε τὴν Θεσσαλονίκην καταλαβεῖν, ἔνθι καὶ τοὺς γάμους ποιῆσαι βεβούληται, καὶ δῆλα ἀπῆλθε ἐξ οὗτοις ἔκειτο τόπου τῆς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην φερούσης ἡπείρου καθ' ὅδον δὲ μετὰ τῆς τοῦ δεσπότης συζύγου τὰς συμβιβάσεις ἐποίησε. ἡ μὲν οὖν τοῦ δεσπότης σύζυγος Θεοδώρα καὶ ἀκούσας τοῖς τοῦ βασιλέως λόγοις συνέχετο· ἐπὶ γὰρ τῶν ἐκείνου χειρῶν οὕσα καὶ μικρὸν δεῖν ὥς ἐν εὐρατῇ τυγχάνουσα οὐκ εἶχε τι ἄλλο δοῦσαι, συμπειρώθηκε γοῦν δοῦναι πρὸς τὸν βασιλέα τὸ κάστρον τὸ Σέβριον καθ' οὗ αὐτῆς καὶ τὸ Αὐρράχιον. Ἐπὶ τοῦτοις καὶ δοκὸς ἐγγράφως προέβησαν καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν δεσπότην Μιχαὴλ, ὁ δὲ, ὃ φησι ἡ ποιήσας, ἐκὼν δέξαντί γε θυμῷ τοῖς δημογεγενημένοις συνήλθε· ἤλκετο γὰρ ἐλευθερωθῆναι καὶ παρ' αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὴν σύζυγον.

Ἐν τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτῆς ἥς εἶχον ἐκμοχλεύσας στερρότητος ἐχαράσσει (pp. 132₃₀—133₂₀). — — — τότε γοῦν μοι ὁ βασιλεὺς τῆς τοῦ δεσπότης Μιχαὴλ ἐποικίσεως πάσης ἀνεκάνοισιτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ὕψος ἀποβέβησαν διηγήσατο, ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς τοῦ (133) Λαγκαδά — τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος ἐγγὺς πονεὺς τυγχάνον τῆς Θεσσαλονίκης — ἐγένετο (pp. 133₂₀—134₂).

64. Ἐπὶ δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονίκην κατέλκετο, τοῖς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίᾳ γάμοις μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ δεσπότης Μιχαὴλ Νικηφόρου, ὃν καὶ δεσπότην κατήμνην, ἐκπεπλήρωκεν (p. 134₃₋₆).

каза на един от следващите го: „Вземн го!" А той, като ме вве на коня, питаше къде бих искал да отида. Аз му отговорих: „Където сам искаш, ще те следвам." Той пак ме измъчваше с въпроси. Тогава и аз му отговорих: „Трябва да отидем при вардаритите¹. Струпа ми се, че това и за тебе е по-добре." И така стана и ние отидохме във вардаритските палатки. Като ме видя примикрият им, учудено ме запита по какъв случай съм дошъл в неговата палатка. А аз казах: „За да си почина малко." Аз останах кратко време там. Вече и примикрият беше узнал случая с мене. А императорът не се забави много и съобщи да си отида в палатката. Но понеже се боеше да не би, обхванат от мъка, да набягам, заповяда известно време един отред да стои около палатката ми и тайно да ме пази. — — —²

Настъпни и месец септември и Теодора, съпругата на деспот Михаил, дойде при императора³ със сина си Никифор, за да се сродят с него, на което се беше съгласил преди известно време император Йоан⁴, бащата на сегга царувания. Тогава императорът побърза да пристигне в Солун, където беше пожелал да направи сватбата. И като се вдигна от мястото, където се беше разположил, той пое пътя за Солун. По пътя той уреждаше договора със съпругата на деспота. Съпругата на деспота — Теодора, — макар и против полята си, се съгласяваше с думите на императора. Защото, като беше в ръцете му почти като в затвор, тя нямаше какво друго да прави. И тъй тя се съгласи да даде на императора укрепленото Сърбия и заедно с него Дирахиум. При тия⁵ условия се положила писмено клетви и бяха изпратени на деспот Михаил. А той, както казва пресията, „доброволно против волята си" се съгласи на уговореното с клетви. Защото той желваше и синът, и съпругата му да бъдат освободени и да дойдат при него.

При тия преговори императорът⁶ надви и мене, като успя да ме откъсне от упорството, към което се придържах. — — — Тогава императорът ми съобщи всички планове за Михаил и ми разказа как отначало станало всичко. А това се случи в земята на Лагала. Това място е близо до Солун.

64. Като пристигна в Солун, императорът направи сватбата на дъщеря си Мария с Никифор, син на деспот Михаил, когото издигна и за деспот.

¹ Това са отредя вардаритския турци от императорската война, чийто началник се наричал примикрий.
² По-нататък Георги Акрополит говори за непреклонното си решение да не отиде при императора и да не поднови службата си при него. ³ Теодор II Ласкарис. ⁴ Йоан Дука Ватаца.

25. *Theodorus Lascaris imperator in Occidentis partibus Georgium Acropolitam praetorem facit*

66. 'Ο μὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος ἐπεὶ πηδὶ τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπιβίετο χώρῃ, οὗ περὶ τοῦτον μᾶλλον φρονεῖδα ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ — κινδύνων γὰρ οὐ σμικρῶν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐπισυμβαίνειν ὑπετόπισσε χώρους — ἔσπευσεν πρὸς τὴν ἐν παλινουσίῃσιν (138) καὶ δὴ πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιάν μετ' ἐαυτοῦ προλαβὼν τῆς πρὸς τὴν ἐν πελοπόννησος ἐκρήτιστον καταλειπούσαν δὲ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ δυσμὴν μέρεσιν εἰς πρὸς φύλαξιν δέξιν τῆς χιόρας τὸν πρὸς πάντων θεῶν οὐκ οὐκ τὸν Λάσκαριν Μιχαήλ, μικρὸν τι καὶ εὐδύνωτον ἐν Παρλαρόνῳ στρατεύματι ἐκδόσε αὐτῷ καὶ τοῦ Σκυθικοῦ ὅσον εἰς τριακοσίους ἡγετημένον, τοῦ δὲ Πελάου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε σκουτέριον Σιλῆον ὁμοιοσημένον, φρονύμιος τὴν κλήσιν νῆ τὴν Θέμιν ἔχοντι, εἰς δὲ τὸν Βελεσίν^α καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ἐν καὶ ταῦν τῆς εὐδύης κατονομάζον, τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου καταστήσαν, ἐμὲ δὲ πρῶτον χειροτονήσας πάντων αὐτῶν ἀφῆκε περὶστασθαι (p. 138₂₁—139₁₄). — — —

26. *Michael Comnenus, Epirotarum despota, foedus cum Serbis init defectionemque facit*

67. 'Ο μὲν οὖν βασιλεὺς πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ, ἐνὶ δὲ καταλείμηνῃ τοῖς ἐν δυσμῇ, τῆς γούν Θεσσαλονίκης ἐξῆλθε ἐγκύκλιον περὶ τὴν Βέγγονα ἐκείσε γὰρ ἐπῆρχον καὶ οὗ τοῦ πόλεως πρέσβεις, οὗς ἀπεκβαλεῖν βασιλικῇ χειροτονίᾳ (139) ἐμελλόν, κἀκεῖσε μικρὸν προσανατετήσας διὰ τὴν τὸν πρέσβων ἀπεκβολὴν καὶ δι' ἐκείσε πᾶς ὑποθέσεως, ἐκείθεν ἐξῆλθε πρὸς τὸ Ἀλβανον φερούσης ἡπτόμεν, καὶ δὴ τὰ Σέρβια παρελθὼν καὶ πόρρωθεν τὴν Καστορίαν καὶ τὰ μετὰ τὴν Ἀχελῶν παραγγέλιος ἀνέστην περὶ τὸ Ἀλβανον, καὶ τοῦτον μετὰ τῶν χώρας ἐκείθεν κατεῖληκε τὸν Δερραχίον. κἀκεῖσε διακατεργήσας ἡμέρας ὁκτώ ἐξῆλθε, πάντα τὰ κατ' ὁδὸν οἰκονομήσας καὶ καταργήσας ὡς ἐμοίγε δέον ἐδόκει, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Δερραχίου, ἐξορμήσας γούν τοῦ Δερραχίου καὶ διελθὼν τὰ τῆς Χουναβίας καὶ τὸ δρος ὑπερῶς δὲ δὴ Κανὴν Πέτραν κατονομάζουσιν, εἰς τὰ περὶ τὴν Μάτην ἀπῆλθε κἀκεῖθεν περὶ τὴν Δέβρον ἀφῆκε.

^α βαλεσίν U βαλεσίν FG

25. *Император Теодор Ласкарис назначава Георги Акрополит за претор в западните области*

66. Император Теодор, като се научи за станалото в земята на мусолманите,¹ не се тревожеше толкова за тях, колкото за своите работи, защото предположи, че голяма опасност заплашва ромейските земи. Затова той побърза да се върне на Изток. Като взе със себе си цялата ромейска войска, той пое пътя към Изток. В Солун и в западните части естествено той остави за защита на страната своя чичо по дядо Михаил Ласкарис, като му даде малък и незначителен отред от пафлагонци и от скити², на брой около 300; над отредите в Прилеп и около него той остави за началник своя скутерий³, така наречения Ксилей, който, бога ми, заслужено носеше името си;⁴ пък Велес и в околните места — Теодор Калампак, когото наричаха дворецов татас⁵, а Константин Ханарон — за началник в Албанов; мене пък назначи за претор⁶ и ме постави над всички тях. — — —⁷

26. *Епирският деспот Михаил Комнин сключва договор със сърбите и се отпътва*

67. И тъй императорът заминува за Изток, а аз оставах в западните части. Като излязох от Солун, аз дойдох във Верен. Там бяха папските пратеници, които по царска заповед аз щях да отпратя. И като се забавих там малко, за да отпратя пратениците и поради някои други причини, налязох оттам и поех пътя за Албанов. Като минах покрай Сървия, отминах Кастория и се вестих край околностите на Охрид, аз дойдох в Албанон и оттам с местните първенци пристигнах в Дирахиум. А като останах там осем дни, налязох, след като уредих и нагласих всичко по път, както намерих за добре, а също така и работите на Дирахиум. И тъй, като тръгнах от Дирахиум, преминах през земите на Хунавия, прехвърлих планината, която се нарича Каки Петра, и отидох към околностите на Матия⁸, а оттам пристигнах в Девър. По пътя аз се срещнах с всички,

¹ Императорът получавал съобщение, че Михаил Комнин, който бил оставен да управлява Витиния, набавил при иконийския султан от страх пред замяната на императора, че ще го оследи. Той останал в думата си верен на Византия. Бил се на страната на султана против нахлулите татари. ² Т. е. кумани.

³ Скутерият бил дворецов сапожник, който посел пътя на императора. ⁴ Името Ксилей в основата си напомня за думата ξύλον (дърво).

⁵ Дворцов татас — титла с първоначално значение на дворецов възникател.

⁶ Преторската длъжност дала право на Георги Акрополит да наблюдава всички държавни работи, държавни чиновници, изключително и областните управители и военачалниците (вж. тук по-долу § 68).

⁷ Според Георги Акрополит императорът направил това, защото искал чрез дългото негово състояние да го накара да забравя обидата. ⁸ Дн. гр. Мати, чийто епископ бил подчинен на дракия.

πάσα δὲ τοῖς καθ' ὅδον ἐντυχιόν, τοῖς ἀμφὶ τὰ ὄρη καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰ τοπικὰ στρογγύλεα καὶ τοῖς τὰ δημόσια διατεγουμένοις πράγμασι, διὰ τῆς Κωνσταντίνου πατρὸς ἐπὶ τὸν Πρίλαπον ἐγενόμην. ταύτην γὰρ τὴν παρεὶαν τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης μέγχε καὶ αὐτοῦ Πρίλαπον διὰ τριῶν πεποιήκα τῶν μηνῶν χειμῶνος ὡς Δεκέμβριος γὰρ ἦν ἐπέτε τῆς Βερροίας ἐξέρχων, καὶ τὸ Φεβρουαρίου τέλος ἐπὶ τὸν Πρίλαπον ἀχέ με (pp. 130_{ab}, 140_{ab}).

68. Ἐκεῖσε γὰρ ἀφικνέμενοι μὲν φήμην πάμπαν δεινὴ τοῖς ὄσιν ἐπαισέρεσσε. τὰ δὲ τῆς φήμης, ὅτι περὶ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Ἀλβάνου πρὸς τοῦ βασιλέως λαβὼν ὁ Χαράριον Κωνσταντίνος πρὸς τοῦ δεσπότην Μιχαὴλ ἔλθω μηχαναῖς τῆς γυναικαδέλφης αὐτοῦ Μαρίας, ἥτις προῖχε μὲν ὡδὸς Σιγαντίνην τοῦτοπικὴν, τότε δὲ ἐπέχετ χῆρα θάλοις (140) γὰρ αὕτη τὸν Χαράριον μετελθοῦσα καὶ παρὰ μισον ἐροικιστοῖς δελεάσασα τοῖσι τὸ φρόνημα — κοινὸν γὰρ οὗτος περὶ τὰ τοιαῦτα τυγχάνων ἦν, εἰ καὶ ἄλλος καλὸς ἐπύκταν στρογγύλης — τοῖς πάμπαν ταύτης ἀλώσιμος ἐγενόμην. τοῦτοπικὴν εἰς ἀποστασίαν φανερὰν ὁ Μιχαὴλ ἐξαχρήσατο. ἔκρινε μὲν οὖν διὰ τῶν περὶ τὸν Πρίλαπον περὶ τοῦ γεγενημένου δράματος ἐπετίσκειν. ὡς εἶχον γὰρ σκοποῦν πρὸς τὸν Ἀσκαριον Μιχαὴλ ἐπιστολὴν ἐπεπορεύειν, τὰ συμβεβηκότα ταῦτα ὡς ταύτης δηλοποιῶν, καὶ περὶ τὴν Πελαγονίαν ἐπὶ χεῖρα τοῦτον γεγραμμένην, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἀφικνέμενος ἐκεῖσε καὶ ἄμφοι εἰς τὴν γεγονότος περὶ τῶν ὁρὰ χεῖρας ἡμῶν παραστάτων τὴν συμβουλίην ποιησάμεθα συνήλθομεν γοῦν καὶ ἄμφοι ἐκ τῆς Πελαγονίας καὶ μὲν ἡμῶν καὶ ὁ Ευλέας σκοπεύμενος. ἐπελαμβόμενος γὰρ αὐτὸν ἀνδραγαθὸν στρατιωτικὸν εἶναι ἢ καὶ βοηθαίμενον καὶ γὰρ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος πολλὴν περὶ αὐτοῦ εἶχε ἐπύκταν, στρατιωτικὴν τε αὐτὸν οὐχεὶν ἐμπειρίαν καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων εὖνοιαν κεκτήσθαι τὴν ἀκροτάτην.

Ἐπὶ γοῦν ἐντήκειμεν, ἐβουλευσάμεθα οὕτως, τὸν μὲν Ἀσκαριον Μιχαὴλ λαβεῖν τὸ ἐπὶ αὐτὸν ὄλον στρατοπέδον, τὸ τε Ῥωμαίων καὶ τὸ Σκεδικόν, καὶ ἀποχωρήσει τῶν περὶ τὴν Βέρροια χείρων — ἐκείσε γὰρ ἐποικίτο τὰς σκηνάς — καὶ περὶ τὴν Πελαγονίαν δεμῆσαι κἀκεῖσε στρατοπεδεύσαι, ὡσαύτως καὶ ὁ Ευλέας σκοπεύμενος ἵνα λάβῃ τὸ ἐπὶ αὐτὸν ὄλον στρατιωτικὸν σύνταγμα — ἐκεῖσε γὰρ μᾶλλον εἰς πλῆθος (141) ἡγείσθητο — καὶ συνέλθοι τῷ Ἀσκαρι Μιχαὴλ, καὶ ἡνωμένος ἐν τοῖς τῆς Πελαγονίας μέγεσι στρατοπεδεύσασθαι. ἐν ἐπιστολῇ γὰρ ἦν ὁ τόπος περὶ τῆς τοῦ δεσπότην Μιχαὴλ μάχης καὶ περὶ τῶν Σίρβων, ὡς ἐπιβόρμητα οὖν καὶ οὐτοι συμφέροντος λόγου πρὸς τὸν Μιχαὴλ ἐπεποιήτο. ἐκείσε μὲν οὖν ἐκπληροῦσαι τὰ βουλευμένα ὑπεστυμένους κατέλειπον. ἐπὶ δὲ μετὰ τῆς προσσηκούσης ἐντήκειας μὲν τὴν Ἀχρίδα κατέλαβον, εἰ πως ἂν διηγεσθῇ τὰ τῶν Ἀλβαντῶν διαστροφὰς.

които управляват крепостите, местните отреди и обществените работи, и като преми-нах през Кичево, намерих се в Прилеп. А направих това пътуване от Солун до Прилеп за три месеца през зимата. Защото, когато излязох от Верей, беше декември, а краят на февруари ме заварих в Прилеп.

68. Когато дойдох там, до ушите ми долетя много страшна мъгла. Съдържанието на мъглата бе, че Константин Хаварон, който бе получил от императора управлението на Албанион, е пленен от деспот Михаил¹ с помощта на хитрините на своята балдъза Мария, която по-рано имаше мъж по име Сфранцес, а тогава беше вдовица. Тя се добрила до Хаварон с коварство, с любовни писма съблазнала ума му — той беше твърде лекомислен по тези работи, макар иначе да беше добър воиник — и станал пленник на примките ѝ. След това Михаил се насочил към открит бунт. Аз се намирах в Прилеп, когато се научих за извършеното дело. С най-голяма бързина изпратих писмо до Михаил Ласкарис, с което му съобщавах станалото, и му написах да дойде в Пелагония, та като пристигна и аз там и се съберем двамата заедно, да направим съвешаване за предстоящите работи. И тъй и двамата се събрахме в Пелагония, а заедно с нас и скутерният Ксисей, защото смятахме, че той е опитен воиник или поне държи страната на ромеите. Император Теодор имаше голямо мнение за него, че той притежава воиниска опитност и че е с най-голямо благоразположение към нас и към ромейската държава.

И тъй, след като се събрахме, ние решихме така: Михаил Ласкарис да вземе цялата си подчинена войска — и ромейската, и скитската, — да се оттегли от околните на Верей места — той беше там на стан, — да се насочи към Пелагония и там да се разположи на лагер. Също така и скутерният Ксисей да вземе целия си подчинен воевев отред — той беше по количество по-голям, — да се съедини с Михаил Ласкарис и заедно да се разположат на лагер в елагопифските земи. Мястото беше удобно за сражението с деспот Михаил и със сърбите, понеже узнахме, че и те са се съюзили с Михаил. И тъй аз ги оставих, като ми обещаха, че ще изпълнят решението, а сам с прилична прислуга отидох в Охрид, за да уредя, ако бих могъл някак, албанските работи. Но

¹ Михаил II Алпел, епископ деспот (вж. тук стр. 180, бел. 2).

θα. προύλαβον δὲ ἐξαποστείλαι περὶ τὸ Ἄλβανον τὸν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης Ἰσαάκιον τὸν Νεοπαύργον, ἔνταλμα δοὺς αὐτῷ καὶ ἔθος περιλαμβάνον τὴν τῆς ἡγεμονίας περίληψιν. ὁρωτό μοι καὶ γὰρ ἐπὶ ἀδείας ἔχειν με τοιαῦτα ποιεῖν, ἐννεγοῦντας καὶ δημόσια διατασσόμενους καὶ οὐραστημάτων προδοσιμένους καὶ χωρὶν ἡγεμονίαν κληττήρους ἀναλλάττειν ὡς ἂν βουλοίμην. εἰλόμην οὖν ἀπελθεῖν περὶ τὸ Ἄλβανον καὶ τῆς τῆς χώρας ἔνεκεν διορθώσεως καὶ τοῦ μαθεῖν με τί ὦν ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης πεποίηκεν. ἀπελθὼν γὰρ τὸν μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης, καθὼς ἦν εἶχον ἰσχύος, τοῦ Ἄλβανου ἐξήγαγον, προσφθίσαν γὰρ τὸ τῶν Ἀλβανικῶν ἔθνος καὶ τὸ τῆς ἀντιρροίας ἐκπεπληροῦσιν ἅπαντες γὰρ συνηλθόν τῃ ἀποστάτῃ διαπότη Μιχαήλ. ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς εἴδον ἐν πάντα κινούμενα, ἐκ τῶν δεξιῶν ἀπάρας — πλείους γὰρ ζυεῖσι ἡμέρας ἢ ἔδει διηνεσι. καὶ γὰρ κῆρυξ τοῦ πολέμου (142) εἶχον μετὰ μετρίων ἰσῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκπαιρητοῦτων μοι μετ' ὅλκον κατελθὼν τὴν Ἀχρόδα, κῆρυξ γὰρ τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου ἀφείς, διαβάς τὴν Πρέσπην καὶ τὸ οὕτω πρὸς ἐπονομαζόμενον Σιδεροκάστρον, τῇ Περίλπον προσέσχεον, καὶ οἷον ἐδόκουν ὡς εἰς λιμένα πρὸ προσοκέλαί με ἀνέκυστον.

Ἐντὺν δὲ καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐκεῖσε οἰοῦν ἡμετέροις τὰ ἔκωνία. τῶν γὰρ πέριξ χωρῶν καὶ κάστρον ὁ ἀντάρτης ἐπιδραζόμενος Μιχαήλ ἐνδὸς καὶ μόνου τοῦ Περίλπον ἐλείπετο, καὶ ἔσπευδει, θάον ἦν αὐτῷ δυνατόν, ἐπ' αὐτὸν ποιῆσαι τὸν Περίλπον οὕτω γὰρ ἦν ἔξω αὐτῷ καὶ ἀσφαλὲς τῶν πέριξ κρατεῖν. ἐπὶλθε γὰρ καὶ ἡμῖν μετ' οὐ πολὺ τὸ πρῶτον ὁ ἀποστάτης Μιχαήλ μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν στρατεύματος ἄπαντος, καὶ ἀπεκρίσαστο στρατιωτικαῖς μεθοδῶν τοῦ αἵματος. τὸ δὲ ἦν ἀσφαλὲς καὶ οὐ βέβαιον χειραῖρηται, ἐφάρσα δὲ αὐτὸς μᾶλλον ταῖς τῶν οὐκ ἐκείνων ἐπιβουλαῖς. τῇ τότε μὲν οὖν ἀπεκροῖσθη, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ λαθὼν ἐπανέστρεψε καὶ τοῖς γύρωθεν τόποις περὶ πόλευν, ἡμεῖς δ' ἰσχυροποιήσαμεν τῇ τοῦ Περίλπον ἀσπεί καὶ ὡς ἐν εἰρηκῇ καθεργαμένοι γυρόσαμεν (pp. 140₂₁—143₄₀). — — —

70. Οὕτω πᾶν πολλὰ παρήλθον ἡμέραι, καὶ ἐπεὶ τὰ περὶ τὴν δύναμιν ταραζόμενα λίαν ἐπερνεῖται ὁ βασιλεὺς (144) καὶ τὰ πλείονα πρὸς τοῦ ἀντάρτου Μιχαήλ ἀλισσόμενα, καὶ ἔδει στρατηγὸν ἀνδρα μετὰ στρατεύματος εἰς ἀντιπαράστασιν στείλαι, τὸν εἰρημένον Κομνηνὸν Μιχαήλ ἐξελέξατο, δοὺς αὐτῷ καὶ στρατεύματα ἐκ Μακεδονίας, πᾶν δὲ τῷ ποσῷ δίλκον καὶ ἀνταφελέστατον τῇ πρώτῃ. ὁ δὲ —

предварительно решил да изпрати в Албанон царский столоначальник Исаак Нестонг, като му дадох по обичая инструкция, която съдържаше границите на неговата власт. Беше ми определено да имам право да върша следното: да сменявам, както бих пожелал, войсковите начальники и тези, които са получили управлението на градове. И тъй аз решил да отида в Албанон, за да уредя тази страна и да узная какво е направил царският столоначальник. Но като отидох, с оглед на силите си аз изведох от Албанон столоначальника, защото албанският народ беше изпреварил и беше извършил въстанието. Всички се присъединиха към отцепника деспот Михаил. Като виждах сам, че всичко се е объркало, аз се вдигнах от Дебър (там останах повече дни, отколкото трябваше, и бях заобиколен в кръг от неприятелите) и с неколцина от въоръжените ми прислужници отидох в Охрид. Там оставих столоначальника да пази крепостта и като преминах през Преспа и така наричан Сидерокастрон¹, приближих се до Прилеп и ми се струваше никак, че съм пристигнал в тихо пристанище.

Но се случи обратното и с мене, и с напите, които се намираха там. Защото бунтовникът Михаил, който беше завладял околните места и крепости, не притежаваше единствено само Прилеп и бързаше, колкото му беше възможно, да си го подчини [и него]. Защото той така можеше да владее сигурно околните места. И въ след много време отцепникът Михаил се доближи за пръв път и до нас с всичката войска, която имаше със себе си, и се омитваше да завладее града със сражение. Но той бе укрепен и не бе лесно да се завладее. Михаил яряше повече на съзаклятията на гражданите. Той беше отблъснат, оттегли се с войската и обикаляше из околните места. А ние се бяхме заключили в крепостта Прилеп и бяхме затворени като в затвор. — — —²

70. Не бяха изминали изобщо много дни и императорът се научил твърде добре за външния на Запад, че по-голямата част от земите са завзети от бунтовника Михаил и че трябва да изпрати войководец с войска за противодействие. Затова той избрал споменатия Михаил Комнин, като му дал войска от Македония³, на брой съвсем малка и по качество твърде негодна. А Михаил,

¹ Сидерокастрон (алб. — Гинскастро), град в Южна Албания. ² В пропуснатия текст се разказва как иконийският султан, разбит от татарите, избягал при император Теодор II Ласкарис, който го приел приятелски. От благодарност султанът му отстъпил Ласоника. Скоро москочманите я взели отново. Те се подчинили на татарите и им плащали данък. А Михаил Комнин Палеолог, след като получил от императора клетва за своята безопасност, се върнал и бил възстановен в първата си. ³ Т. е. Източна Тракия.

καὶ γὰρ οὐκ εἶχε ἀντιλέγειν τοῖς ἀπ' αὐτῶν προσπατο-
μένοις — λυβὼν τὸ σμαραγδινὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνέ-
λεμον σφάτευμα τὴν Θεσσαλονικὴν καταλαμβάνει,
πάντῃθεν διαβίς τὸν Βαρδάρειον, ὃν οἱ παλαιοὶ
Ναξεῖον ἀνομαζόντες, καὶ τῇ Λάσκαρι Μιχαὴλ ἐνω-
θεῖς, καὶ ἄμφω βουλὴν ποιησάμενοι κατὰ τῆς Βερ-
ροίας ἐδηρήσαν, οὐχ ἵνα μάχωνται ταύτην —
οὐδὲ γὰρ ἐξῆν αὐτοῖς τοιοῦτόν τι διαπραγμασθαι —
ἀλλ' ἵνα λείων τὰ περὶ ταύτην ποιήσονται. καὶ ἐο-
κίλευσαν πολλὰ ζῶον γὰρ πληθὺν οὐκ εὐχερὲς
ὑποθιμνόμεν ὃν ἄμφ' αὐτοῖς ἐλήθοντο.

Ἐν οἷς δὲ οὕτως ταῦτα ἐποίουν, ὁ τῶν Σέρβων
ἄρχων τὴν τοῦ ἀποστόλου Μιχαὴλ ἀνταρσίαν μα-
κρῶν, γένος ἑκατομῶν καὶ μηδέποτε εἰδὸς χάριν
τοῖς εἰς αὐτὸ ἐπιδειγμαμένοις χρηστέον, ἀλλὰ διὰ μι-
κρόν τι κέρδος τὸ φιλίας ἀπορρίπτει καὶ κατακα-
τοῦν κίπτελλον, σφάτευμα συνδρομῆς ὡς εἰς χι-
λίας ἡραθιμύμενον κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐπέπομ-
ψε χάριον. οὗτοι μὲν οὖν τὴν Κίτσαβον^δ παραμύχοντες
τὰ πέριξ τοῦ Πηλῶπον ἐκοίλευν. ὁ δὲ σκουτέρως
Ξυλίας μετὰ τοῦ ὄπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐγγίς
ποῦ τοῦ ὅπετος κείμενος, ὡς εἶδε τὸ τῶν Σέρβων
σφάτευμα τὴν χώραν λήζον καὶ περὶ πανταχοῦ
ἀκαταβύβητος, ἄνθρωπος ἀδαῆς τὰ πολυμνὰ καὶ μηδ'
ὀλίγος ἐμπειρίαν ἔχων στρατιωτικὴν — οὔτε γὰρ σκο-
ποῖς εἶχε μακρὴν (145) ὡς πόρουσθαι μαθεῖν τὴν
τῶν κολεμίων ἐξοδον, οὔτε ξυκτάξαι σφάτευμα
ἐπερνούει — ἀπέλυσεν ἑκατόν κατὰ τὸν Σέρβων
ὄρεϊν ὡς ἐφοίλετο. διαλυθέντες γοῶν τῆς συνά-
ξεως καὶ ὀλίγοι τοῖς Σέρβοις πλείστον οὖσαν ἡλ-
σκοντο συμπελεκόμενοι, καὶ οἱ μὲν ἔργον μαχίρας
ἐγένοντο, οἱ δὲ ἐξωχρούντο καὶ θεομύχαι ἀπήγοντο.
ἵσπερον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ξυλίας σκουτέρως μετὰ
τῶν ἡπολειφθέντων στρατιωτῶν κατὰ τὸν Σέρβων
ὄρεϊν μύχας πον διασώθη, ὅρη διελθὼν καὶ βο-
νοῖς καὶ κρημνώδεις τόπους ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν διω-
κόμενος. οἶκτω μὲν οὖν τὸ ἐν τῇ Πηλῶπυ κατα-
λέλυται σφάτευμα, καὶ ἡμεῖς ἐνταλεισμένοι τῷ
τοῦ Πηλῶπου ὅσῳ γέγονομεν καὶ οἷον ἐνταλεισ-
μένοι (pp. 144₂₄—146₁₂).

71. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κομνηρὸν Μιχαὴλ τὸν Πα-
λαιολόγον καὶ οἱ περὶ τὸν Λάσκαρον Μιχαὴλ τοιαῦτα
πεποιήσαν. ἐπεὶ τὴν λείων ἐν τῇ Βερροίᾳ πεποιή-
ται, περὶ τὸν ἐν τοῖς Βοδηροῖς χῆρον ἐκοίλευσαν,
δραλὸν τε ὄντα καὶ εἰς τροφὴν ἔλπον χρησίμων. ὁ
ἀποστόλης δὲ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τὰ τοῦ Ῥωμα-
ικοῦ στρατεύματος ἀρεβδὸς ἐννοήσας, καὶ εἰς ὁμο-
σαν τοῦτο ἡγάγηται καὶ ὡς πλὴν ὀλίγου τὸ πᾶν
ἐστὶν ὀνομαρὲς καὶ ἀχρήσιμον, ἐκλογὴν ποιησάμε-
νος ἀπὸ παντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος καὶ οἷον
ἐξ ἀπάντων τοῖς κρείττους χωρίσας καὶ ὡς εἰς
πεντακοσίους αὐτοῖς ὁρμήσας, καὶ στρατὸν χι-

понеже не можел да противоречи на нареж-
данията му, взел тази малка и небоеспособ-
на войска и пристигнал в Солун. След тона
преминал Вардар, който древните наричат
Накснос, и се съединил с Михаил Ласкарис.
Като направили съвещание, двамата се vaso-
чили срещу Верей не за да я нападнат —
такова нещо не им било и възможно да из-
вършат, — но за да плякосат околностите
и. И те се нагребали с много нещо, защото
техните хора взели като плячка мъчно пре-
броимо количество добитък.

Докато те правели това, владетелят на
сърбите (племе непокорно, което никога не
изпитва благодарност към направилите му
добро, но заради малка изгода хвърля и
стъпква чашата на приятелството), като се
научил за бунта на отцепника Михаил, съ-
брал войска, на брой около 1000, и я нап्रा-
тил срещу ромейските земи. Те, като отми-
нали Кичево, плякосвали околностите на
Прилеп. А скутерият Ксиклей, който с подчи-
нената си войска се намирал близо до кре-
остта, като видял, че сръбската войска
опустошава страната и че навсякъде горят
пожари, като човек, непознаващ военното
изкуство и изобщо нямащ войнишки опит —
той нямал нито разузнавачи, за да научи от-
далеч идването на неприятелите, нито знае-
ше да нареди войска, — пуснал всеки да се
устреми, както иска, срещу сърбите. И тъй,
откъсвали се от общия строй и малобройни,
те бивали пленявани, като се облъсквали със
сърбите, които били повече, и едни станали
жертва на меча, а други бивали заложници
живи и отвеждани възрастни. По-късно и са-
мият скутерият Ксиклей с останалите войници
се втурнал срещу сърбите, но едва се спа-
сил, преминавайки планини, хълмове и урве-
сти места, преследван от неприятеля. Така
се разпръснала войската около Прилеп, а
ние останахме в крепостта Прилеп заключе-
ни като затворници.

71. А хората около Михаил Комнин Палеолог
и тия около Михаил Ласкарис изпитали след-
ното. След като плякосали Верей, те се
разположили на лагер в земята на Боден,
която е равна и добра за отглеждане на
копе. А отцепникът деспот Михаил, който
се бил осведомил точно за доложението на
ромейската войска — колко е на брой и че
цялата освен малка част е негодна и сла-
ба, — направил подбор от цялата си войска
и от всички отделил по-храбрите, на брой
около петстотни, и като им назначил за вое-

^a Ναξιδος ^b ἀξίον ^c ^d κίτσαβον ^e κίτσαβον ^f ^g

υποστήσας τὴν νότον υἱὸν αὐτοῦ τὸν Θεόδωρον, κατὰ τοῦ Ῥωμαίου στρατεύματος πέποιθεν.

Ἐντε δὲ τῷ τότε καὶ ὁ Λαπαρδῶς Μανουὴλ μετὰ στρατεύματος συσφειδόμενος καὶ ξυγκλιθεὶς πρὸς τοῦ βασιλέως (146) ἀποσταλὰς τοῖς πρῶτοις ἡγεμόσι συγχεῖσθαι, καὶ κατεμέμετο αὐτοὺς ὡς προλαβόντες καὶ τὴν λείαν ἐργασασμένους, κόκκινον δὲ ἄμικρον γυτίσθαι τοῦ κέρτους. ἐν οἷς γούν τὰ τοιαῦτα ξυνομιλῶντι οἱ τοῦ στρατεύματος ἡγεμόνες, τὸ ὑπὸ τὸν Λαπαρδῶν Μανουὴλ στρατὸν στρατεύματα, ὅν οἱ πλείους ἐκινεῖτο φοβεῖσθαι καὶ εἶχον οὐδὲς τὸ χρειώδη πεφοβημένους, μὴ τὸν ἄλλον ἡγεμόνων εἰδότες εἰχοντα τῆς ὁδοῦ τῆς παρμαβόλου τοῦ ἄστυ τῶν Βοθηρῶν, ἵνα πρῶτον τὸν ἄλλον διελθόντες λείαν καὶ οὕτω παύσασθαι. ξυνηντήσαν γούν αὐτοῖς ἐν τῇ κλείῃ τῶν ἐν ταῖς Βοθηρῶν ὁδῶν τὸ ἀποσταλὲν πρὸς τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ στρατεύματα πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων καταπολέμειον, ἄνδρες γούν στρατιῶται γενναῖοι ἐπαύχουν ἵπποις ἐπαχούμενοι καὶ τοῖς ὅπλοις κισσάσσανται ἀνδραγαθήσεως ξυτυχόντες ἀάπλος καὶ ἀχρυνέαι καὶ ἀηλείαις ἵπποις ἐκτεζόμενοι ἐν ἀκαρεῖ μάχῃς τοῦτους ἐπείραντο. φηγόμενος γούν ἔνθα ἐκ τούτων γενημένοι καὶ πρὸς τὸν Κομνηρὸν Μιχαὴλ ἀφαιρέμενοι ἀπηγγέλταν αὐτῷ τὰ συμβάντα. ὁ δὲ οὐκ ἐβραβήθη τῷ αἰγνότητι, ὡς οὐκ ἔω τὴν χεῖρα καὶ τὴν γυνήμην ἀνδρείως καὶ τὰ μῆχημα ἔπαινος — πολλοῖς γάρ καὶ πρῶτον τοῖς πολεμοῦσι ἐργεγόμενα — ὅπλασι καὶ ὄδῳ λαβὼν καὶ τὸ στρατιωτικόν, ὅπερ ἦν ὑπὸ τὸν Ἀσκαριν Μιχαὴλ, ἐκ Παφλαγονίας ἐκρηγμένον, — ἐκείνο καὶ γὰρ μόνον ἐτύγχανε τῶν ἄλλων κρείττον καὶ πολέμους δυνάμειον, εἰς πενήκοντα ἄνδρας ἡγεμυμένον (147) — κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων. ὁ δὲ Ἀσκαρις Μιχαὴλ, ὡς ἐκόβει, οὐκ ὄντακα ἄλλο θεωροῦμεν ἐπεισθελὺς, ὡς ἂν ἔχοι βραδύς φέρειν, ἐκ πλείονος τῆς μάχης ἦν καὶ ἐκόβει τὸ γενησόμενον. ὁ μὲν οὖν Κομνηρὸς Μιχαὴλ τῷ πρώτῳ ἐπαχόμενῳ ξυαντήσας βάλαν τῷ ὄφρατι καὶ ῥίπτει τῆς ἐκαστιδὸς ἦν δὲ ὁ ῥητὴς τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ νόθος υἱὸς ὁ Θεόδωρος. τοῦ πτωχέου γούν ἀναισῶς οὗτος προσέδραμε τῷ Κομνηρῷ Μιχαὴλ καὶ ἐδυσώπει μὴ φοιευθῆναι, ἥρως δὲ τοῦτον ὁ Κομνηρὸς, καὶ ὅστις ἦν οὐκ ἡλίστετο, καταδίδου γούν αὐτὸν τοῦρκῳ τινί, καὶ ὅς παρόνευε τοῦτον. εἰτι ξυπαλασάντες οἱ Παφλαγόνες οἱ οὖν αὐτῷ τοῖς λοιποῖς ἄλλος ἄλλον ἐβαλλε, καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος εἰς τροπὴν μὲν οἱ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ ἀπέδον, οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Κομνηρὸν Μιχαὴλ πλείους ἢ εἴκοσι τῶν ἐκρηγνόντων ξυαντήσαντες καὶ πολλοὺς ἄλλους ἔκτους ἔργον ποιήσαντες ἔστησαν· οὐδὲ γὰρ εἶχον διώκειν πᾶν ὀλίγοι ταχύνοντες, προδιεφθαγμένων καὶ διαλελυμένων τῶν ἀρμαστειμένων στρατιωτῶν, ὡς εἰρήνημεν. οἷον μὲν οὖν καὶ αὐτοῖς δυστυχῶς ἐνέβη τὰ πράγματα κατ' ἴσον τοῖς περὶ τὸν Πρίλαπον.

началии извънбрачния си син Теодор, изпратил ги срещу ромейската войска.

По същото време бил изпратен от императора да се присъедини към другите военачалници и Мануил Лапарда заедно с войска от паплай и сбирщина. Той ги укоривал, че са изпреварили и взели плячката и че той останал без дял в печалбата. Докато началниците на войската говорили по това, подчиненката на Мануил Лапарда войска от сбирщина, от която повечето издеи стадни коне, натоварени от тях с необходимите вещи, без знаянето на другите началници тръгнали по път, минаващ край крепостта Воден, за да съберат и те плячка, като отидат преди другите. На тях се натъкнала в клисурата на воденските планини войска на отцепника Михаил, изпратена да воюва против ромеите. Храбри войници, яздещи породисти коне, въоръжени добре, те срещнали невъоръжени и страхливи хорица, яздещи кобили, и веднага ги обървали всичките в бягство. От тях някои, които били побити, дошли и при Михаил Комнин и му известили за случилото се. Но той не се изплашил от изненадата. Имал е силна ръка, смела мисъл и опитност във военното дело — беше се упражнил и по-рано в много сражения. Той се въоръжил, взел колвото и отреда, който бил подчинен на Михаил Ласкарис и произхождал от Пафлагония, защото от другите само той беше по-добър и в състояние да се сражава, на брой петдесет мъже, и се втурнал срещу противниците. А Михаил Ласкарис според обичая си не облякъл броня, а лека ризница, за да може да бяга лесно, бил извън бойното поле и гледал това, което ще стане. Михаил Комнин, като нападнал първия, който идел срещу него, ударил го с копие и го свалил от седлото. Това бил Теодор, споменатият извънбрачен син на отцепника Михаил. Като се направил от падането, той притичал при Михаил Комнин и го молил да не бъде убит. [Михаил Комнин] не го познавал и не знаел кой е. И той го предал на едни турци, който го убил. После придружавашите го пафлагонци се облякали с останалите, всеки ударя някого и в края на битката войниците на отцепника Михаил се обърнали в бягство, а хората на Михаил Комнин пленили повече от двадесет от най-добрите, много други избили с мечовете си и после се спрели. Те не можели да ги преследват, защото били твърде малцина, тъй като, както казахме, тръгнали по-рано войници били убити и пръснати. Тъй и за тях работите приключили внезапно също така, както и за тези при Прилеп.

Ὁ μὲν οὖν Κομνηνὸς Μιχαὴλ καὶ ὁ Λάσκαρις Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοῖς ἡγεμένους τευχόμενοι τοῦ στρατεύματος, ἐπεὶ παρ' ἡμῶν ἐνταγμάζοντο καταλαβεῖν εἰς τὸν Περίλατον καὶ ἡμεῖς ἐντιγχεῖν, ἐκόντες ἀφίκοντο παρ' ἡμῶς, καὶ ὀλίγος ἡμέρας προσπαροεργήσαντες μεθ' ἡμῶν, ἐπεὶ μὴ εἶχον δύναμειος συστάσθαι ἐναντίον καὶ τὴν ἀποστολὴν μαχεύσασθαι Μιχαὴλ, ἀφόντος ἡμῶς ἐπέταξεσαν τὴν τε γὰρ ἀπιστίαν τῶν οὐκ ἐκόντων διανοήσαντο καὶ τὸ ἀμφιβαλεῖν τὸν εἰς φυλάξιν αὐτοῦ τεταγμένον νυνεχῶς ἐταπείνωνον, ἐκαταλείποντες γοῦν καὶ αὐτὸς ἐν Περίλατῳ μετὰ τῶν ὄντων (148) εἰς τὴν φυλάκην τοῦ ἄστεως αὐτοῦ καὶ γὰρ μοι ὁ κρατὴς προσέειπεν (pp. 146₁₀—149₁₀).

72. Ἐπηλθέ γοῦν τὸ δεύτερον κατ' ἡμῶν ὁ ἀποστάτης Μιχαὴλ, καὶ ἐπεὶ ἔκχευεν εἶχεν — ἐτέγνω καὶ γὰρ ὡς οἱ βασιλικοὶ δυνάμεις ἀδυνατοῦσι πύλον ἀπιστοῦσθαι μαχεύσασθαι — περικταθέντες τὸ ἵστυ στρατῷ καὶ ἱεράλκις ἵστα. ἦσαν δὲ οἱ ἐντός καὶ οἱ οὐτ' ἡμῶν τὰ αὐτοῦ φρουρῆται. πρῶτην γοῦν περὶ τὴν ἀπόπειραν, καὶ ἁπλῶς τὸ οὐκ ἔχον αὐτὸ οὐκ ἐκόντων αὐτοῦ προσέβαλε, τοξόταις καὶ σφενδαύταις εὐπολῶς χρησάμενος, καὶ κλίμακας ἔβαλον, ὡς ἂν διὰ τῶν κλίμακων περὶ τὸ ἵστυ ἀνορθώσαντο, ἀλλὰ τότε μὲν ἐτάπησαν καὶ πλείους ἐξ αὐτῶν ἔργον φόνου γενένηται, ὕψους βεβλήμενοι καὶ δισταῖς, καὶ μέχρι μὲν ἡμερῶν τῶν αὐτῶν ἡύχασαν, καὶ πάλιν οἱ ἐντός καὶ ἡμετέροι τοῦτους ἐκέντησαν, καὶ αὐτοῖς προσβολῇ σφοδρότερα περὶ τὸ ἵστυ, καὶ ἡ ἀπόκρουσις ὁμοία οὐδὲ γὰρ ἡδυνήθησαν τι ποιῆσαι, μᾶλλον πεπονθότες ἢ πράξαντες, μέχρι καὶ τρίτον προσέβαλε τὸ δεινόν, καὶ τὸ ἔκρημα ἐπ' ἵστος γενένηται. ἡτέρεσιν γοῦν εἰ ἐναντίον καὶ ἐν ἡσυχίᾳ προσεβίβανον. οὐδὲ γὰρ ἐτόλμων προσεγγίσαι μᾶλλον καὶ γὰρ ἔλασπον ἐγγίσαντες ἢ ἐπύκνουν. οἱ μὲν οὖν τὴν ἀπιστίαν νοοῦντες ἐδόκουν ἐν τῇ κοίτῃ τῆς μάχης ὡς τὰ ἑαυτῶν βουλήματα κατορθώσαντες, θάνατον δὲ ἂν εἴη τοῖς ἐκόντων, εἰ ἐνός ἀνδρός ἡγετην οὐ πλείους τῶν ποσειδάμονι βηγεῖται ἔχοντος καὶ μόνῃ τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ τεταπείνωτος. ὡς γοῦν ἀδυνάτως εἶχον μάχη καὶ κινδυνῶ (149) τὰ διαβόλεια οὐ κατ' ἡμῶν φρουροῦντες τὰ σφῶν κατορθώσαντες, ἐν ἡσυχίᾳ μεμελετήσαντες τὸ δεινόν καὶ οὐκ ἔχον ποιησάμενοι τὴν τοῦ εἰς φυλάκην τοῦ ἄστεως συσταγμένου στρατεύματος ζωορκείας χάριν διαίτησαν, ἐξάρχοντες αὐτοῖς τῶν ἐπιλήψεων καὶ περὶ τὸ σποφυλάκεια ἀπαύουντες. ἐξ ἐρήμης γοῦν ἀνίσταται τὰς πόλεις οἱ ταῦτα προμελετήσαντες, καὶ ἑάλω αὐτοὺ τὸ τοῦ Περίλατου ἵστυ, οὐ πολέμων ἀρετῇ, οὐκ ἀνοχυρότητι τόποι, ἀλλὰ τῇ τῶν φυλάκων ἀβελτηρίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ, καὶ ἡμεῖς συνεάλωμεν καὶ δεσπύ-

Михаил Комнин, Михаил Ласкарис и тези около тях, които бяха началници на войската, понеже ги паракме да дойдат в Прилеп и да се срещнат с нас, щат не щат, дойдоха при нас. Като прекараха малко дни с нас, те ни оставиха и се върнаха, понеже нямаха сили да се срещнат отбавно и да се сразят с отцепника Михаил. Защото те узнаха и вероломството на жителите и умно се досетиха за несигурността на отредените войници за гарнизон на крепостта. И тъй аз оставах затворен в Прилеп с тези, които бяха гарнизон на крепостта. Така ми беше заплялал и плетелът.

72. И тъй отцепникът Михаил тръгна срещу нас за втори път. И понеже беше не-обезпокояван — той беше унал, че царските войски не могат да му излязат насреща, — обкръжи крепостта с войска и постави стенобойни машини. Гражданите и нашите хора му съчувстваха. Той направи пръв опит и като вързали шпата си пойска, нападна крепостта, служейки си с изкусни стрелци и пращиници. Посека и стълби, за да се покатерят по тях на стените. Но тогава бяха отблъснати и повечето от тях станаха жертва, поразени от камъни и стрели. До няколко дни те мируваха. Жителите на града и нашите хора ги подбудиха пак и те отново извършиха по-силно нападение срещу града, но бяха отблъснати по същия начин. Те не можаха да направят нищо, тъй като получените вреди бяха по-големи от нанесените. И за трети път ни връхлетя ужасът и става напълно същото. И тъй противниците утихнаха и мируваха. Те не се осмеляваха дори да набликат, защото, като се приближеха, получените вреди биваха по-големи от нанесените. Заразените от предателство смитаха, че в кипежа на борбата техните желания ще се изпълнят. Наистина чудно би им се видяло, ако им се казеше, че ще бъдат победени от един човек, който има не повече от четиридесет помощници и който се уповава само на вярата и истината. И тъй злоумишленниците против нас не можаха да осъществят памеренията си в битка и сражение — те замислиха страшното през време на затишието. Под прелог на снабдяване с продоволствие те извеждат натоварени със защитата на крепостта отред от външните на стените и го отнеждат към хамбарите. В негово отсъствие тези, които бяха замислили това, отпориха вратите и по този начин крепостта на Прилеп бе превзета не поради храбростта на неприятелите, не поради неукрепеността на мястото, но поради глупостта и намяната на стражите. И ние

και γεγόναμεν. οὐδὲ γὰρ ἔβησεν ἡμᾶς τὸ τῆς ἀνατολῆος φρούριον πέτρα γὰρ ἦν καὶ ἀλκιρὴ δεκαβῆθμον κλίμακα, εἶπερ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τοῦ πολεμῆσαντος ἐν ἧ καὶ τοιαύτως οἱ τὰ ἐναντία φρονήσαντες ἡμέτεροι ἐφορήσαν κατ' ἡμῶν ἡβονλήθησαν ὥς ἡμᾶς τε ἀποκτενεῖν καὶ τὰ ἡμῶν ἐνλλαβεῖν. ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ταυτὶ ἐπεγρόκειν, τότε μὲν ἑαυτοῦς ἐνυπνιάσθη καὶ οὕτως ὡς ἡμῶν ἀποκτενεῖν καὶ τὰ ἡμῶν ἐνλλαβεῖν. ἐπεὶ δὲ ἡμέρας τῇ ἀποστάτῃ Μιχαὴλ εἰς Συμφωνίαν συνήλθον, κάκεινος μὲν πρὸς ἡμᾶς δέδωκεν ὅρκους ἐλευθέρους μὲν καὶ μετὰ τὸν σφετέρην πραγμάτων παρὰ τοῦ μέρους αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν διασωθῆναι τοῦ βασιλέως, ἡμεῖς δὲ τὸ μικρὸν ἐκείνο πρὸς αὐτὸν ἀποκτελέσαμεν φρούριον. ἄλλ' ἦσαν οἱ ἄλλοι τοῦτου ψευδεῖς ἐπὶ τῇ γῇ ἀποκτενεῖν. ἔσχεν οὖν ἡμᾶς ἐν δεσμοῖς καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μεταβαλλομένους πεδίους. (150)

“Ο μὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος περὶ τοῦτου ἀνταρκτικῶς ἐπετίμασε μὲν περὶ ἐμοῦ οὐ καλῶς, ἀντιπροσώπων δὲ λογιμοῖς ἐπόμενος ἐπετίμασεν. ὥς γὰρ ἐμεμαθήκει τοῦς κατέκρινε τὸν στρατηγούντων ἐν τῇ δουρίᾳ, ἐν οἷς ἐδόξατο καὶ τὰ πολλὰ, ὑπὸ τὸν ἀποστάτην Μιχαὴλ γεγενησθαι, τοῦς μὲν καὶ πρὸ τῶν κατασχέσεων τῶν φρουρίων, ἦσαν τὸν σκοπεῖον Σιλλῆν, τὸν Ρομαῖον Μανουὴλ, τὸν Πουλῆρον καὶ ἄλλους ἐκείνους τὸν σὲν αὐτοῖς, αὐτοῖς δὲ καὶ μετὰ τὰς κατασχέσεις, εἴσαν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης Ἰωάννην τὸν Νεστόργον, ὃν αὐτὸς εἰς ἐσχῆν, καθὰ προῖστορήκειν, ἀποκατέστησα τῆς Ἀχρίδος, καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους τῶν γυναικῶν τε καὶ θνητοῦν ὑπὸ τὸν ἀποστάτην ἐκείνους τελέσαι, ἐδέδεικε καὶ περὶ ἐμοῦ, μὴ ποτε καὶ αὐτὸς πάθω τὰ ὅμοια. ἔδοξα καὶ γὰρ τὸν αὐτοῦ λογιμὸν τὸ ἐξ ὑπογείου συμβᾶν ἐμοὶ παρ' αὐτοῦ, οἱ δὲ τὰ κατ' ἐμὲ ἐκβεβήσαντες ἐπικρόντες δυσχυρίζοντο μὴ ὦν ποτε τοιοῦτον φανῆται με. ἐπεὶ δὲ χρόνος παρεργεῖν οὐκ ἔχον τὸν ἐπικρομένον διαμύκτην ἐκείνους εἰναί με καὶ ἐκείνῃ ἀποκτελεσθαι ποδοκλάμους τε καὶ χειροπέδας ἐνέχεσθαι, ἡγάπα τε τὴν κατὰ καὶ μια προσκυλλοῦσαν διαίτην, ὁρῶν μὲν δὲ ἐπεποιήκει κατημάειν πρὸς τὸν ἐμὸν, μηδὲνα τολμήσαι ποτε πᾶσα τε βιάειν ἐν αὐτοῖς καὶ ζημίαν ἐπιμβαλεῖν (pp. 149_ε—151₂₀). — — —

73. “Ο μὲν οὖν τὸν Πουλῆρον ὄντα, ὃ γυναικὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, ὃς καλῶς τὴν ἐσχῆν κατὰ τε αὐτοῦ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως καὶ τὸν Ρομαῖον ἐξέμεγε, πρὸς τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Καλιμάκου καίριον πληγὴς εἰδῆσαι καὶ τινα οὐκ ἐγγύς Τερνάρου, ἔξω πον τοῦ τοιαύτου διάγῃν ὥς, ὡς ἐκείνῃ, ὃ δὲ φρονέσας αὐτὸν Καλιμάκον τὴν ἐκείνου λαβὼν γαμετὴν ἔδοξε τὴν τὸν

бяхме пленени и оковани. Защото не ни помогна и крепостното укрепление. То беше скала, която можеше да бъде презета със стълба от десет стъпала, ако някой пристъпеше да я нападне. В нея нашите, които бяха настроени враждебно, искаха да ни нападнат още през нощта, да ни убият и да загратят нещата ни. Тъй като узнах това, тогава се навекме, доколкото ни беше възможно, но когато се развидели, аз влязох в преговори с отцепника Михаил. И той ни даде клетви, че ние ще си отидем от неговата земя в страната на императора непредими и със своите вещи, а ние му предадохме снова малко укрепление. Но неговите клетви бяха лъжливи, защото се беше заклеял клетвопрестъпнически. Той ни постави в окопи и ни местеше от едно място на друго пещи.

И тъй, като чул за тези неща, император Теодор ме подозираше лошо, но ме подозираше, воден от човешки съображения. Защото, като научил, че най-добрите му военачалници на Запад, на които се уповаваше много, се били подчинили на отцепника Михаил, един преди превземането на крепостите, именно skuterият Kcилей, Мануил Рамата, Пулаха и някои други с тях, а тъй след превземането на отцепника се подчинили доброволно например столоначаликът Исаан Нестонг, когото, както по-рано разказах, самият аз бях поставил за управител на Охрид, и немалко други от знатните и именитите, той се боял да не направя и аз същото. Смушавала духа му и несотдавнашната му постъпка спрямо мене. Но тези, които ми познаваха по-добре характера, уверявали, че аз не бих се проявил така. Но след изтичането на много време и когато навучил от двайцата при него, че съм окован и затворен в тъмница, държах с окови на краката и ръцете, той одобрил поведението ми и станал още по-благоразположен към мене. Той издал постановление относно моите имоти — никой да не смее да пристъпи в тях и да им причини вреда. — — —

73. Българският владетел Михаил¹, негов шурей², който хранише голяма омраза против своя зет и император и против ромеите, умрял веднага, ударен смъртоносно от първия си братовчед Калиман³ със зването и на някои жители на Търново, когато се навирал някъде навън тази крепост. Като го убил, Калиман му взел жената и, изглежда,

¹ Михаил II Асен. ² На Теодор II Ласкарис. Братовчедът се е казал Калост.

³ Според Златарска, История, III, стр. 468, бел. 1.

Βουλγάρον ἀρχὴν σφετερίσασθαι. ἀλλ' ὁ Ρωσος
Θεόδωρος μετὰ στρατευμάτων ἐπελθὼν πρὸ Τυρνόβου
τῆς θυγατρὸς τοῦτοῦ τοῦ Μιχαὴλ οὐζύρου ἐβ-
λήθη· τὸν γὰρ Καλιμάνον προέλαβόν πτες πεφο-
νεύκенаи ἐκ ἰσθμοῦ εἰς τόπον φεύγοντα. ἐπεὶ δὲ ἔρη-
μος ἐκπελετέφθη κληροσύμῳ γνησίου ἢ τῶν Βουλ-
γάρων ἀρχῇ, ἐπιόντες οἱ προήχοιτες εἰς βουλὴν
τὸν τοῦ Τσίχου υἱὸν Κωνσταντίνου εἰς τὸ ἄρχαι-
ν αὐτῶν ἀναδέξασθαι ἐβουλεύοντο. ἔτα δὲ καὶ εὐ-
πρόσποτος αὐτῷ ἡ ἀρχὴ γένοιτο καὶ ὡς ἂν γε δό-
ξαιεν ἀπὸ κληρονομίας κρατεῖν, πρὸς τὸν βασιλεῦ-
θεόδωρον πρεσβεῖαν πέπομφαν, ἵνα τῇ αὐτοῦ
θυγατρὶ τὴν ἀρχὴν, ἥτις καὶ Εὐφρὴν κατονομά-
ζεται, εἰς οὐζύραν τῷ τοῦ Τσίχου Κωνσταντίνῳ
ἐκπέμψωι, καὶ συζευχθῇ τομίμως αὐτῷ, ἐγγόνῃ
οὕτω τοῦ προκαταδέχοντος Βουλγάρων τοῦ Ἰωάν-
ῆ Γεωργίου καὶ προσήκουσα τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ, ἐπεὶ δὲ
ἔτυχε τὸν τοῦ Τσίχου Κωνσταντίνου γυναικα τομίμιον
ἔχειν, χορησιῶν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς πεποιρῆσαι καὶ
τὴν γυναικα πρὸς τὸν βασιλεῦ θεόδωρον ἐπέμψαν.
οὕτω μὲν οὖν ἔσχε τὰ τότε (152) Βουλγάροι, οὕτω
δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς θεόδωρος τὴν ἐξ αὐτῶν ἔσχεν
εὐφρην, καὶ ἡδονίσαν ἐν ἀμφοτέρωσι τὰ πράγματα
(pp. 152, — 153).

76. — — — καὶ τὰ ἐν δυσμῇ μέχρι καὶ αὐτοῦ
τοῦ Νεφέου¹ ποταμοῦ, ἐν καὶ Βαρδάριον² ὁ πολλὸς
καλεῖ λαός, ὁ ὁποῦτάς τε Μιχαὴλ ἐφ' ἐαυτὸν ἐποι-
σατο, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πόλιν τε καὶ φρούρα παρ-
εστήσατο, καὶ ἀρβύλος τοῦτων ἦρχε καὶ ἀκαθάρτος
ἰδέσσοιεν (p. 157₁₄₋₁₉). — — —

77. — — — Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Μιχαὴλ πρὸ
τοῦ βασιλικῆς σφετερίσας τὸν ἀπάρχον αὐτοῦ
Ἰωάννην τὸν Κομνιόν, μέγα χειροτονήσας δο-
μέστικον καὶ τὰ Ῥωμαῖκά τοῦτω παραδόντες στρα-
τεύματα, εἰς τὰ δυτικὰ μέρη κατὰ τοῦ ἰμπεράτου
ἐκπέμψαν Μιχαὴλ, ἀντιθέσταιτε δὲ αὐτῷ καὶ
τὸν Στρατηγόπουλιν Ἀλέξιον καὶ τὸν Ῥωμῆν
Ἰωάννην τὸν τοῦ πρωτοβεσπυρίου Ῥωμῆν γυναικα
υἱὸν, οὖν τοῖς δὲ καὶ ἄλλοις πολλοῖς στρατη-
γεῖν εἰδόντας καὶ μάχας ὡς δέον συμπλέκεσθαι
(p. 160₁₈₋₂₄). — — —

78. — — — Οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ Κωνσταντινου-
πόλει Ἀσένου καὶ ὁ ἐν αὐτῇ τάχα βασιλεύων Βαλ-
δουίνος πρεσβεῖαν ἐπέμψαν πρὸς τὸν βασιλεῦ, ἐπεί-
ρογὰ τῶν ζητούντων καὶ ἀπόλων δοῦν ἔργος κα-
ταρρογῆταιος γὰρ διατεθέντες πρὸς τὸν βασιλεῦ ὡς

π. 160₁₈₋₂₄ U

си присвоил властта над българите. Но ру-
сикът Ур нахлул с войска в Търново и взел
дъщеря си, съпругата на Михаил. Защото
впикон бяха успели да убият Калиман, който
бягал от едно място на друго. Но тъй като
българският престол останал без законен на-
следник, първенците се събрали на съвет и
решили да приемат да ги управлява Кон-
стантин¹, синът на Тих. Но за да му стане
властта и подходяща и за да изглежда, че
царува според наследственото право, изпра-
тиха посолство при император Теодор, за да
даде голямата си дъщеря, която се нарича-
ше Ирина, за съпруга на Тиховия син Кон-
стантин и да се омъжи за него законно, по-
кеже била влучка на предишния български
цар Иван Асен и подхождала за подобно
властвуване.² Но тъй като Константин Тих
имаше законна жена, дадоха му развод с
нея и я изпратиха при император Теодор.
Така се развили работите на българите, таия
и император Теодор се помирил с тях и по-
ложението в двете страни се успокои.

76. — — —³ А отцепникът Михаил си
подчини земите на Запад, чак до реката
Наксиос, която масата народ нарича и Вар-
дар, и като завладя тамошните градчета и
крепости, без страх ги владееше и господ-
ствуваше безгрижно. — — —⁴

77. — — —⁵ И тъй император Михаил⁶,
преди да бъде коронясал по царски, назна-
чил брат си Йоан Комнин за велик domestik
и като му поверил ромейската войска, напра-
тил го в западните предели против отцеп-
ника Михаил. Заедно с него изпратил и
Алексий Стратигопул и Йоан Раул, големи
син на протовестиярия Раул, а с тях и много
други, които анаят да военачалствуват и да
се бият, както трябва, в сражения. — — —

78. — — —⁷ Латинияните в Константи-
нопол и царуващият у тях Балдуин⁸ напра-
тили посолство до императора. И искали
нещо прекомерно и почти безсмислено. Като
се държали презрително към императора,

¹ Константин Асен (1257—1277). ² В следващия § 74 отново се споменава за женитбата на Константин Асен с Ирина. ³ В пропуснатия текст се разказва за болестта и смъртта на Теодор Ласкарис. След смъртта си императорът оставил осемгодишен син Йоан и две дъщери. Другите две дъщери били вече омъжени — едната за Константин Асен, синът на Тих, а другата за Никифор, синът на из-
менника Михаил. За регент императорът оставил протовестиярия Георги Музалон, който бил убит от аристокра-
цията. Описана се тежкото положение на империята на Изток. ⁴ Георги Акрополит описва положението на
Балканския полуостров след смъртта на император Теодор II Ласкарис. ⁵ В пропуснатия текст се казва, че
тежкото положение принудило исичия да търсят добър и силен владетел. Спрели се на Михаил Комнин (бъдещия
Михаил VIII Палеолог). Извършено било допитване и до ниролности и селовия. Съгласието си нърли дали
ромките, втори латинияните и хрети скиците (т. е. куманите). ⁶ Михаил Комнин Палеолог, като император
Михаил VII Палеолог (1261—1282). ⁷ Акрополит дава кратка характеристика на новия император и говори
за всеобщото задоволство и радост от възнаряването му. ⁸ Балдуин II (1228—1261).

νῦν ἀρχῆς ἀνέμενον βασιλεὺς εἰς ζητήσεις ἐποίουν. καὶ πρῶτον μὲν ἔρξαντο ἀπὸ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ποιεῖσθαι τὴν ζήτησιν, ὅτα παρόσχη καὶ τὴν τοίτοις ὁ βασιλεὺς καὶ πῶσαν τὴν ἄλλην χώραν ἄσχη καὶ τῆς Κωνσταντινου αὐτῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν τοιούτων ἀνθρωπίνως ἀσπιότερον πρὸς ἐφ᾽ αὐτοὺς τὸν ἀπόλογον ἐποίησεν, ὡς „ἡ πόλις αὐτῇ πατὴρ μου οἶον τυγχάνει βεῖτε γὰρ ὁ ἐμὸς πατὴρ ἡμερόμενος, θν καὶ ἐμεῖς οἰδατε, τὸν μέγαν λέγω δομέστικον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὕτως τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖσε τέθειται, πῶς οὖν δέον ἐστὶ καὶ τὴν πόλιν ἐξω τῆς ἐμῆς τυγχάνει ἀρχῆς;“ τοῦτ' ἀπεκρίσας οἱ πρόξοιτοι ἐποκροῦσαν ἔσχον τὴν ἀκοήν, ὡς εἶχε καὶ τῶν ζητωμένων παρόσχη τοίτοις ὁ βασιλεὺς, καὶ μεταβαλλόντες τὸν λόγον „οὐκοῦν“ ἔρχετο „ὦ βασιλεῦ, παραχόρησον ἡμῖν ἐν τῶν Σεργίου αὐτῶν κατασχέιν τὰ λοιπὰ.“ καὶ ὁ βασιλεὺς „οὐδ'“ πᾶν μοι προσέκρινον ποιεῖσθαι τὴν ζήτησιν. πρῶτος γὰρ ἐν αὐτῇ πρὸς τοῦ μακαρίου βασιλέως τοῦ θελου μου ἡμερομένη χώρας ἡγεμόνι, καὶ πρῶτος ἐν αὐτῇ λογατήγησα, καὶ φιλοῦ τὸν τόπον εἰς στήθεος ἔδαφος. οὐ χρεὼν οὐδὲ ταῦτα τὴν πόλιν καταλεπεῖν.“ εὐχερῶς γοῦν οἱ πρόξοιτοι ἐκ τῶν μετεπείθων εἰς τόπον, καὶ μηδὲν ἔχοντες, εἰ καὶ ἡ λάβουν, ἀγαπᾶν ὡς κερδίζοντες καὶ „ὦ βασιλεῦ,“ ἀντίειπον, „καὶ δὲ ἡμῶν ἐν τοῦ Βολεροῦ τὰ μέγας ἡμῶν“ καὶ ὁ βασιλεὺς „ἐν τοῖς τοῖς (162) τοῖς τόποις ἐβήρεται πολλοὺς, καὶ οὐδὲν τὸ καλῶς χρῆσθαι ταῖς θήραις ἐν τοῖς μεράθρηκα, καὶ οἱ μοι κέρεισι ἄξιον τοῦτον ἀρεῖται τὸν χώρον, ἐνθα καὶ πάλιν ἀγαπᾶ θηρεῖται καὶ θυρας ζώων ἐρηθίσθαι.“ „ἢ γοῦν ἡμῶν δίδως;“ ἀνέειπεν οἱ πρόξοιτοι τῷ βασιλεῖ. „ἐγὼ μὲν“, ἔφη ὁ βασιλεὺς, „οὐδέτι“ (pp. 161₂₅ — 163₁). — — —

78. Καὶ πρὸς τὸν ἀποστάτην δὲ Μιχαὴλ ἐπεὶ ἴκοιτο πρεσβεῖαν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ Φιλῆ Θεοδώρου τοῦ πρὸς τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τετυφλωμένου. καὶ ἡ πρεσβεῖα πρᾶξι, καὶ πολλὰ [ἐπεπείδοσα] τῶν προσκρίτων ἡστέων καὶ χωρῶν παρεχόμεναι τῷ ἀποστάτῃ ὁ βασιλεὺς, πρὸς ἀνάστην ἐρέλκων αὐτόν, ὅλγι καὶ ἄτα ἀνέκαλετο καὶ οἷα εἶν ἦν εἰκὸς παρθεῖν. ἀλλ' ἦν ὁ ἀποστάτης πρὸς τὸς (163) ἀνθρώπους οὐκ ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς λόγους ἀπείροτος² οὐ μόνον γὰρ τὴν πρεσβεῖαν οὐ κατεδέξατο, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποκρίσεις οὐ προσηκούσας ἐποιεῖτο. ἐρύσα γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον τὸ ἐπὶ τῇ βῆγῃ τῆς Σικελίας τῷ

τῷ κατὸ τοῦ σεга бе получил власта, те предявили тежки искания. И най-напред започнали да предявяват искания за град Солуи, за да им го предаде императорът него и цялата останала земя чак до самия Константинопол. Като чул такива неща, императорът им дал на самите тях твърде остроумен отговор: „Този град ми е като мое отечество, защото там беше управител моят баща, когото и вие знаете, имах пред вид великия domestik. Но той умря в него и тялото му е погребано там. Как прочее може този град да бъде извън моята власт?“ Като чули това, пратениците си били наострили слуха, че може би императорът ще им даде нещо от исканото, и като променили разговора, казали: „И тъй, царю, отстъпй ни да завладеем останалото, от самия Сяр нататък.“ А императорът [им отговорил]: „Вие ми предлагавате неприлично искане. За пръв път о него през време на блаженопопичения император, чичо ми, аз започнах да управлявам областта, за пръв път в него аз бях военачалник и аз обичам тоя място като родно. Аз не трябва прочее да изоставя и тоя град.“ И тъй пратениците лекомислено скачали от едно място на друго и като не можели да се похвалят, че са спечелили, макар и нещичко, възразили: „Царю, дай ни земите от Болеро до нас.“ А императорът [им отговорил]: „В тези места аз съм ходил често на лов и почти там се научих добре да си служа с ловното изкуство. И не намирам за достойно да изпусна тази земя, където още обичам да ходя на лов и да се наслаждавам на лова на животните.“ „Какво ни даваш тогава?“ — отвърнали пратениците на императора. „Нищо“ — отвърнал императорът. — — —

79. И императорът изпратил при отцепника Михаил като посолство Теодор Фил, който бе ослепял от император Теодор. Посолството било благосклонно и то му отстъпвало много от принадлежащите му крепости и селища. Императорът правел отстъпки на отцепника, като се мъчел да го привлече към приятелство, а изисквал някои малки неща и такива, които не беше редно да се пренебрегнат. Но отцепникът мъчно чувал и бил глух за словата. Той не само не приел [както трябва] посолството, но и давал неподобаващи отговори. Правело го надменен не само родството му със сикилийския крал

² По-нататък императорът от своя страна им заявил, че желае да подчини латиняните в Цариград на римейската власт; те трябвало да заплащат половината от данъка върху гърците, а също такава част и от данъка върху златосърствите (хрисохръсти).

Μανφρέ κῆδος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῷ πρόκειναι τῆς Ἀχαιοῦς τῷ Γουλιέλμῳ ἦδη γὰρ καὶ τὴν τοιαύτην ἀγκυραίσαν πεπλήρωσαν· ἐντέθεν μερίλα τε ἐφάρται καὶ ὑπέσχετο διελέγετο. ἐνθὺν τε καὶ ὁ Φίλιππος θεόδορος πολλὰ τοῖς λόγοις ἀνισθείς καὶ βαρυνάγῃσας ταῖς ἀποκρίσεσι πρὸς τὸν βασιλεῖα ὑπέσχετο, ταῦτα πρὸς τὸν ἀποστάτην εἰπὼν „οἶδα μὲν ὡς ἀροισαίνεις καὶ διὰ τοῦτο φθέγγῃ τὰ μὴ καθήκοντα, ἀλλ' ἴσθι ὡς τάχος πευραθήσῃ βασιλευῖς τοχὸς καὶ Ῥωμαϊκῆς δυναμείως καὶ γενίση μετὰ μείλιος, ὅτε οὐδὲν σοι τὸ ὄφελος.“ ταῦτ' εἰπὼν πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐρέκετο, πολλὴν καταγνοῖς τοῦ Μιχαήλ ἀβελτηρίαν, ἐπὶ μὴδὲ μικρὰν τοῦ ἡβουλήθη βασιλεὺς ἀξίωσαι ἀποκλήσασθαι, ἦδη τὸν Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον ἀπολῶσαι κήρυξ αὐτὸν τὸν ξιγηγρόφοντα, τὸν μὲν ὡς συναντασθευμένῳ σιγασιωνικοῖς ἐπιτηδεύμασι, ἐμὲ δὲ ὡς εἰς κῆδος τῇ βασιλείᾳ ξυτελλόμενα καὶ τῆς συζύγου γουρὸν ἀναβοήσεως καὶ τῶν ποδῶν προκυλινθουμένης τοῦ αὐτοκρατορος, καὶ ταῦτα πλείους τῶν εἰκοσι τῆς εἰρητῆς ἡλικιώτους τοῦ βασιλέως, οἷς ἐν τῷ κατὰ τὸ Βοδρινὸν πολέμῳ ζοηρίας ὁ βασιλεὺς εἴλετο πρὸς τὸν βασιλεὺς Θεοδόρου ἀποσταλῆς, ὡν ἔσται (164) καὶ προσγενεῖς ἐπήρχον τῷ ἀποστάτῃ, οἱ δ' ἄλλοι κρείττους τε ἐν σιγείᾳ καὶ τῶν ἐκ γένους περικρατῶν, οὕτω μὲν τὰ τῆς περιουσίας προέβη τῆς πρὸς τὸν ἀποστάτην (pp. 163₁₈—165₃). — — —

80. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς, ὡς προέφημεν, τὸν ἀνιδέλφον αὐτοῦ σεβαστοκράτορα ἐν τῇ ἀστυὶ κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκπέμψας καὶ τοῦτω τὰς δυνάμεις ἐγχειρήσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προπέταξε κατευθῆναι τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν τῷ τοῦ ἀποστάτου ἐντόχῳ στρατεύματι. ὁ μὲν οὖν σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταθὲν ἔποιε, ὁ δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ τῶν οὐκείων περὶ τὰ τῆς Κιστορίας μέσην τοῦ αὐτοκράτορος. ἄρτι δὲ ἐπλήθη τοῦτω βοή, ὡς τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα τὰ τῶν Βοδρινῶν τέμνη διαφάντα κατ' αὐτῶν χωροῦσι. οἱ μὲν οὖν ἀνοδοσάντες τῆς φωνῆς καὶ πρὸς οὐ μικρὰν ἐν ψυχῇ λαβόντες πρὸς θρασυὴν αἰτοῖ τε ὤρμησαν καὶ πάντας τοὺς ἀπὸ τῶν ἐκείνων. ἐπεὶ δὲ ἦν νύξ καὶ οὐχ ἔλαττα τις ὕψη φέρεται, πολλοὶ γερύοντες, ὡς περὶ (165) τινὲς εἴφους, ὁδοῦ ἔργον. καὶ ὁ Πετραλίφας δὲ Θεόδωρος ὁ αὐτοκαίσητος τῆς τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ συζύγου, ἠρσώτερον ἐπιβὰς τοῦ ἵππου, ἐπεὶ ἐνέτυχε κομητέᾳ τόλῃ, αἰετὸς τε καὶ ὁ ἵππος καταβέβληνται καὶ ἄμφω ἀπώλοντο, συντετίθησαν οὖν μέχρι τῶν οἰκίων ὄρων, εἶπον τῶν Περρηναίων ὄρων, ἃ δὲ διῶριζεν τὴν παλιν τὴν καὶ τὴν τῶν Ἰταλικῶν τῆς Ἑλληνίδος καὶ ἡμετέρας γῆς.

Ἐπεὶ δὲ οὕτω ταῦτα ἐπὶ ταύτοις ξυτέβη, αἰετὸς ὁ σεβαστοκράτωρ θρασυέμενος, ἔρημον ἐφύον τῆς ἐκείνου

Μανφρέλ¹, ποὶ ἡ родството му с ахейския княз Вилхелм. Защото той беше уредил и такова сродство. Затова той се гордее и разговаря надмее. Затова, оскърбен много от думите и тежко засегнат от отговорите му, Теодор Фил се завърнал при императора, като казал на отцепника следното: „Зная, че си безразсъден и затова говоряш неподходящи неща. Но знай, че скоро ще изпиташ царската сила и ромейската мощ и ще се разкъсаш, когато няма да имаш полза.“ Това като казал, той се върнал при императора и порицал голямата глупост на Михаил, че не пожелал да изтъкне поне едно малко желание на императора — веднага да освободи Константин Хаварон и мене, пишперия, единия като отрасъл заедно с императора и състезавал се често с него във военни занимания, а мене като негов роднина и понеже жена ми с горчиви сълзи е плакала и се търкала в краката на императора. И то след като императорът бил освободил от затвора повече от двадесет души, които бием пленки в битката при Воден, където бе изпратен от император Теодор. От тях някои бяха и роднини на отцепника, а други — най-добри във войската му и от знатните по род. Такъв бил резултатът от посолството до отцепника. — — —

80. И тъй, както казахме по-рано, императорът изпратил брат си, себастократора, на Запад срещу отцепника. Поверил му войските с началниците им и му заповядал да върви направо, докато се натъкне на войската на отцепника. И тъй себастократорът Йоан действувал според заповедта, а отцепникът Михаил с жена си и домашните си бил в лагер в земите на Кастория. Внезапно до него достигнал вест, че ромейските войски преминали Воденската клисура и напредвали срещу него. Тези, които били чули веста, обзети от немалък страх, и сами се втурнали да бягат, а увлекли и всички свои. Но тъй като било нощ и никой не виждал къде отишва, мнозина станали жертва на пътя като на някакъв меч. И Теодор Петралифа, брат на жената на отцепника Михаил, който се качил на по-буйен кон, понеже се случил на урвесто място, паднал и той, и конят и двамата загинали. И тъй те избягали чак до своите земи или до планините Пиринеи², които разделят стария и новия Епир от гръцката и нашата земя.

Тъй като с тях се случило това, себастократорът използвал момента и като наме-

¹ Сиропилиският крал Манфред му станал зет,

² Пириней тук — на пл. Пинд.

ουότης τὴν χεῖρα δυνάμειος, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὁσίων τὰς ὁρμὰς ποιεῖτο. καὶ σφύσσοντες μὲν ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἣν καὶ ἀρχιεπισκοπὴν Βουλγαρίας οἱ πάντες οἶδουσιν, ἔχον μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ταύτης Κυβόκωλον Κωνσταντῖνον, ὅς ἦν πρὸς τοῦ βασιλέως Θεόδωρου κατισχημένος, ἐρωτᾶτο γὰρ παρ' αὐτοῦ μὴ ὀρθὸς εἶναι περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας¹ οἱ τε γὰρ ἀδελφοὶ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀποστόλου ἐτέρχοντο Μιχαὴλ, ὃς τε Ἰωάννης καὶ ὁ Θεόδωρος, καὶ ὁ πῦν Θεόδωρος συντηροῦντο τοῖς ἐν αὐτῷ προύχουσιν, ὁ δὲ Ἰωάννης σχεδὸν πᾶσαν τὴν αὐτοῦ πραγμάτων τὴν δεσποτιάν ἐφερε, τὰ τε κατὰ δέσπον καὶ τὰ κατ' οἶκον. διὰ ταῦτα, ὡς ἔφημεν, οὐκ ἐθέλοντο ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος τῷ ἀρχιεπί. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐλευθερώτερον τοῖς πρῶτοις χρηόμενος καὶ θύει τὸ πλεῖστον τῶν πραγματοποιούντων αὐτῷ ἢ καὶ τὸ πῶν ἀναγνόντων, ἐλευθερίαν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ δέδωκεν εἰς τὴν (166) αὐτοῦ ἀφαιεῖσθαι, καὶ συνέπειτα αὐτὸς τῷ σεβαστοκράτορι. ἐπελθόντες οὖν εἰς τὴν Ἀχρίδα, ὡς ἔφημεν, ὁ μὲν σεβαστοκράτωρ τῆς πολέμου μηχανῆς κατ' αὐτῶν ἐκίνει, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος λόγοις ἐπειθοῦντα ὑπέληφεν. ἐν αὐτῷ πολλὴν γοῆν χρόνον ἔβλεπε πρὸς αὐτῶν ἢ Ἀχρίδα.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐκείσε καλῶς ὁ σεβαστοκράτωρ διέθετο, ἐπὶ τὴν Δεσβόλιν ὁρμήσει, καὶ τὸ τῆς Δεσβόλειος ὅσον μηχανήμασι παντοίοις παραστήσασθαι ἐβελόλητο. καὶ ἔταξε τὰυτα καὶ ἐλεπόλεις ἑταῖροι καὶ μηχανὰς παντοίας πεποίηκε καὶ συνεχεῖς ἐρωδούς διεπράττετο καὶ παντοίως τὴν τοῦ ἄστεως ἄλυσαν γυμνήσθαι προέβλετο, καὶ μὴ καὶ κατὰ σκοπὸν αὐτῇ προσέβη τὰ πρῶτα. πολλῶν γὰρ τῶν ἐκτὸς περαιοειμένων τοῦ ἄστεως, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ταῖς βολαῖς ταῖς ἐκ τῆς ἀστὸς πεληγμένων, οἱ ἄλλοι μαλακισθέντες — φύσα γὰρ ὑπάρχει τὸ θυμικὸν γένος πρὸς φυλάξεις ἁπλῶν μαλθακότερον — καὶ τὸ τοιοῦτον ὅσον ἐκ τῆς Δεσβόλειος τῷ σεβαστοκράτορι ἐνεχείρισαν, καὶ πᾶσα δὲ ἡ πέριξ τῶν τοιοῦτων ὁρμῶν χεῖρα, εἰς τὴν Πάσσα Πελαγονία Σικανὸς Μολυνός, ὑπὸ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεων ἐτεγόνεσαν καὶ ὑπετάσσοντο τοῖς αὐτοῖς. τοιοῦτοι γὰρ εἶσαν οἱ τῶν θυμικῶν οἰκιστῆς, ἐκείνους πᾶσι τοῖς δυναστεύουσιν ὑποτάσσοντες ἐπεὶ οὐκ τοὺς ἡμέτεροισι ἀποστεγνύονται καὶ τὰ πλείονα τῶν σφετέρων περιουσιῶν διασείσουσι. καὶ ταῦτα μὲν ἐπύρεθον ἔαρος ἐκσταμένου (pp. 165₁₁ — 167₂₄).

81. Ὁ δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ ἐπέπεσε φόβῳ ἰδὼν οὐκ (167) εἰς καλὸν ἀποβῆναι μέλλειν τοῖς αὐτοῦ πράγμασι, ἀνιστῆναι ταῖς βασιλικαῖς δυνάμειν ἐβελόλητο, καὶ πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα κύκλον,

рил земята без защитна сила, започнал да извършва нападение срещу крепостите в нея. И най-напред отишъл при Охрид, който всички знаят като архиепископия на България, водейки със себе си и архиепископа му Константин Кавасила. Той беше задържан от император Теодор, защото беше подозрян от него, че не е лоялен спрямо императорската власт, тъй като братята му Йоан и Теодор бяха с отцепника Михаил. Теодор беше смятан всъщност първенците му, а Йоан имаше почти изцяло управлението на неговите дела, като ръководеше и обществените, и личните работи. Затова император Теодор, както казахме, не се доверяваше на архиепископа. Но император Михаил, който гледаше по-свободно на нещата и отдаваше на бога повечето или дори всичко извършено от него, даде свобода на архиепископа да се завърне на мястото си и той следваше севастократора. И така, като дошли, както казахме, при Охрид, севастократорът започнал да придвижва срещу тях военни машини, а архиепископът ги подкавял с думи да се предадат. В скоро време Охрид бил превзет от тях.

След като севастократорът изредил добре тамошните работи, той се втурнал към Девол, пред чиято крепост бил решил да постави всякакви машини. И той се разпоредил за това. Поставил стенобойни машини, направил всякакви съоръжения, извършвал постоянни нападения и бил решил на всяка цена да превземе крепостта. И станало така, както възнамерявал. Защото, след като били убити мнозина от жителите на града, а и немалко били наранени от ударите на стрелите, останалите паднали духом (народът на Запад е по-слаб в защитата на крепости) и предани на севастократора толкова силната крепост на Девол. И цялата страна около тези крепости, сиреч Преспа, Пелагония, Соск, Молиск¹, се намерили под властта на ромейските войски и им се подчинили. Защото такива са жителите на западните области — лесно попадат под властта на всички господари. Така те избягват унищожението и запазват повечето от своето състояние. И това стана при настъпването на пролетта.²

81. А отцепникът Михаил, като видял, че работите му не ще вървят вече на добре, решил да се противопостави на императорските войски и според пословицата пуснал

¹ Неотъждествена крепост; намирала се на изток от Дерио и на запад или северозапад от Костур.
² През пролетта на 1259 г.

τὰ τῆς παραρίας, κενήντη. καὶ τοὺς μὲν εὐκαίως ἐπαρτάτως συλλέξαντες πάντας συνήθισαι, συμμαχίαν δὲ οὐ σμικρὴν παρὰ τοῦ βῆτος Σικελίας τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ προσελάβετο ἀπαιθήμεντο γὰρ αὐτοὶ εἰς τετρακοσίους ἑπτάς, ὅπλοις τε χυδαῖς κατόφρακτοι καὶ ἐπαίχουσιν ἵπποις καὶ ἀγροῦχαις ἐποχοῦμενοι. ἕκαστος τοῦτων τῶν ἐκ τοῦ σφετέρου γένους ἐκρίτων τυγχάνοντας. ἕτερος δὲ τοῦτου γαμβροῦ ὁ Ἀχαιὸς κέρηναι τὴν πῦσιν αὐτοῦ στρατιῶν συλλεγόμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν αὐτοῦ πενθερόν συμμαχίαν πεποιήται. ἦν δὲ οὗτος ἀειροσπληνὴς τὸ ἀπαικνόν. Ἐκ τε γὰρ τοῦ φραγκοῦ γένους ἐτίγγονε καὶ ἐκ τῶν οὐρανόθεν Ῥωμαίων Ἀχαιὸς τε καὶ Πελοποννήσος, ὃν οὗτος ἤρχεν¹ οἱ πλείους δὲ τοῦ τῶν Λακωνίων ἐπὶ ἤρχον γένους.

Συνήθισαι γοὶν παμπληθὴς στρατὸν καὶ κατὰ τοῦ ἀπαικνέου τοῦ ἀποκρίτορος τοῦ σεβαστακράτορος Ἰωάννου τὴν ὁρμὴν ἐποιεῖτο. ὁ δὲ — καὶ γὰρ εἶχε τὰς συμβουλὰς ἀγαθὰς ἐκ τοῦ ἀπαικνέου καὶ βασιλέως — οὐρανόθεν τοῖς ἀντιπῆχαις μετήρχετο. ἑκείνος μὲν γὰρ μετὰ τῶν καταστράτων καὶ θαλάσσι κατηρμένον δυνάμεον τὰ ἐχρῶμεναι τῶν τῶπων ἐκρίται, τοῖς δὲ ἐλαφροτέροις τῶν ὀπλητῶν καὶ (168) εἰς τὸ κοινῶσαι βῆσαν ὡς κορυφαίοις τὴν κατὰ τὰς πεδιάδας μάχην πεποιήσθαι πρὸς τοὺς ἀντιπῆχαις προεβίβαν. Ἰωάνν δὲ οὗτοι οἱ μὲν ἐκ Σαυθῶν οἱ δὲ ἐκ Τούρκων, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων φύλων, οἷς καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς αὐτοῖς ἐκρίταις. οὗτοι μὲν οἱ τοῖς ἐναντίοις προσβάλλοντες μακρόθεν τοῖς βέλεσι ἐπληγόν. ἤρξαντο μὲν οὖν ἐκ τόπου, οὗ Βορίλα Λόγγος τοῦ νομα, ξυμπίπτειν τοῖς ἐναντίοις, οὔτε γοὶν ἡμέρας ἀνέως βαδίζον αὐτοῖς παρεκβάνον οὔτε νυκτὸς ἡρεμεῖν. συνεσθῆναι γὰρ αὐτοῖς ἡμέρας μὲν ἐν τοῖς τῶν ἵππων ποταμοῖς, εἴ ποὺ τις μακρότερον ἀνῆλθαι τὸν ἵππον ποτίσαι, ξυμπίπτειν δὲ τοῖς καὶ καθ' ὅδον, καὶ τοῖς ὁμάξαις καὶ τοῖς ποταμολογοῖς ἐποχέουσι προσηλόντες ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ποταμῶν ἐκβλέπον ὑποπροσπίπτειν τῶν φυλακόντων, τοῦτο δὲ πολλὰς πεποιήσας εἰς θάνατον κατὰ τῶν ἐναντίων οὐ μέντοι ἐπληγόν, ὥστε καὶ χερσὶ χεῖρας ἐμβάλλειν καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐκβλέπειν τὰ προσκείμενα. τὸ μὲν οὖν (τοῦ) ἀντάτου Μιχαὴλ καὶ τοῦτον συνεσθῆναι σφάτεον καὶ εἰς πτόλιν οὐ μακρὰν κατηντήσαν σφάτον γὰρ πᾶσαν οὐρανόθεν ἀπαικνέμεν.

Ἰὼν γοὶν καὶ μόρις Στατὸν καὶ Σακόν καὶ Μολισκὸν παρεμείναντες — σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτοῖς εἰς τὸ τοῦ Περιόπου δατυ γενέσθαι, ὅπως αὐτὸ διασώσκειν — ἐκείτοις γενομένοις εἰς οἰκίαν θάνατος διασποδομένης βουλῇ τὸν περὶ ψυχῆς πόλεμον, ὅπως ἔν εἶχεν ἰσχύος, βεβούλευται. καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νυμφόρου καὶ τῶν ἄλλων μετρίων ἀνδρῶν, (169) οἷς εἰσὶν ἐμπροσθέν

и движение целия механизъм и всички пружини. Той събрал на едно място всички свои без изключение, а и получил немалка помощ от зет си, сепийският крал. Те били на брой около 400 конници, облечени в тежко въоръжение и яздени горди и буйни коне. Всеки един от тях бил от акаитите на своето племе. А другият му зет, ахейският княз, събрал цялата си войска и лично довел помощта на тъста си. Той водел безчислена войска. Тя била от фравкската народност и от ромейските жители на Ахея и Πελοπονнес, които управлявал той. Повечето били от племето на ланонците¹.

И тъй събрала се цяла войска и се втурнали срещу брата на самодържеца — севастократора Йоан. А той, понеже брат му, императорът, му дал добри съвети, си послужил срещу неприятелите с военна хитрост. Той заедно с облечените в броня и снабдени с ризници войски заемал по-добре укрепените места, а на по-леко въоръжените войници и на тези, на които е по-лесно да се движат поради това, че са по-исобременени, той заповядал да завършат в равнините сражения против неприятелите. Те били една част скити, друга турци, а мнозина били от ромейския народ, на които бе по-свойствено стрелянето с лък. И тъй те нападали противниците и ги паравявали отдалеч със стрели. А започнали да ги нападат от мястото, чисто име е Борила Лонгос². Не им позволявали нито през деня да вървят свободно, нито през нощта да бъдат спокойни. Те ги тревожили денем при водопоя на коне, ако някой отишъл да дои коня си по-далеч, нападали ги и по пътя и като се доближавали до колите им и до товарните животни, ограбвали им стоките, тъй като пазачите се разбягвали. Правейки това често, те се одързостили толкова срещу неприятелите, че завързвали и ръкопашен бой и им отнемали каквото им попаднело. И от това войската на отцепника Михаил се намалявала и изпадаше в голямо униние, защото почти се била отчаяла за своето спасение.

Те с мъка и едва отминали Стан³, Соск и Молиск — целта им била да се намерят в крепостта на Прилеп, за да я запазят. Когато дошли там, всеки отделно решил да бия с всички сили, за да се спаси. И отцепникът Михаил със сина си Никифор и с малцина други мъже, на които имаше обичай да доверяла своите работи, знаейки добре пъти-

¹ Жителите на областта Лакония. В някои ръкописи (ab) обаче стои Λακόνων, т. е. латиняни. ² Борила Лонгос — Борилова гора. ³ Стан — град, ли. Кузванка.

τὰς αὐτοῦ πράξεις, κυκλὸς τοῖς ἔλλοις ἐποικηθέντες ἀπέδρασαν, καλῶς γὰρ τὸν ὁδὸν ἐπιστάμενοι. Εὐθὺς δὲ ἡμέρας ἑξήκω γεγενημένης, ὥς οἱ τῶν στρατιωτῶν ἐγκύκλιαι τὸν Μιχαὴλ ἀποδράντα, ἤδη καὶ αὐτοὶ πρὸς φωνὴν ἐκρέκοντο. τὸ μὲν οὖν Ῥωμαίων στρατεύμα καὶ οἱ κρείττους τῶν ἐπιεικιστῶν αὐτῶ καὶ ὁ νόθος τοῦ ἀποστάτου υἱὸς Ἰωάννης τῷ σεβαστοκράτῳ Ἰωάννῃ προσήλθον καὶ χεῖρας αὐτῷ δέδωκαν καὶ τῷ βασιλεῖ τοὺς δρόμους ἀπέδραστο, δὲ δὲ πρὶν αὐτὸν Ἀχαιοὺς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἄλλος ἄλλοχού διωπάροισιν. καὶ ὁ μὲν πρὶν κατὰ τὴν Καστορίαν εἶλθαι, ἐπὶ ἀγρυμνίᾳ τινι κρυβὼς καὶ τῶν ὁδοῦν τῶν τῶν στρατιωτῶν γινωσκθεῖς — εἶχε γὰρ τοὺς ἐμπροσθέντας εὐμεγέθεις καὶ τροβεβλημένους τῶν φατωρῶν — καὶ δέσμιος ἀπήχθη τῷ βασιλεῖ· οἱ δὲ κρείττους τῶν ταγμάτων αὐτοῦ καὶ προσκρινεῖς, ὅ τε Ἀσὶλ δε Τουαί, ὁ τῆς Καριτίας Ἰωρῆ καὶ ἄλλοι κῶν δογμαστῶν πλείους, οἱ μὲν κατὰ τὴν Πλαταμῶνα οἱ δὲ κατὰ ἄλλο μέρος εἰλκυσαν καὶ δεσμώται τῷ βασιλεῖ οὐραστήθησαν, καὶ τὸ συμμαχικὸν δὲ στρατεύμα τὸ ἐκ τοῦ ἱερῶς Σικελίας τοῦ Μανφρὲ τῷ ἀποστάτῃ ἀποσταλὲν, ὥς εἰς τετρακοσίους, ὥς ἐξηφάρηεν, ἡειθυμῶνται, αὐτοὺς ὅλους, αὐτοὺς ἴππους ἐπὶ τετάρων ὀνδρῶν καταχέθησαν, ὡς ὅν δὲ μὲν εἰς ἦν ὁ μέγας δομῶτοκος ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, ἕτερος δὲ ὁ Ῥωμαῖος Νικηφόρος, ἐκ Τούρκων εἰλκων τὸ γένος, ἀρῶνταις (170) δὲ γεγενημένος Χριστιανός· οἱ δὲ δύο τῶν ἀνωτέρων ἐπῆλθον, καὶ τοῖτους γούν δεσμώτας πρὸς τὸν βασιλεῖ ἐξέπεμψαν. τοιαύτην γούν νίκην οἱ τῶν ἡμετέρων τῶν βασιλικῶν συμβουλαῖς κατανοήσαντες ὥστε τὴν αὐτῆς φήμην εἰς πάντα τῆς γῆς περὶ τὴν τὴν πέραια· ὁλίγος γὰρ τοιαύτης νίκης εἶδεν ὁ ἥλιος, τηροῦντα γούν πάντα τὴν ἀσπὴ καὶ πᾶσαν χώραν ἐφ' ἡμετέρας πεπονήντα οἱ ἡμέτεροι (pp. 167²⁵—171⁷).

82. Ὁ μὲν οὖν σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης τὴν Θεσσαλίαν παραμείψας καὶ τὰ ἐν αἰαθῇ αὐτῇ τε καὶ φρούρια ἀχυροσόμενος, περὶ τῆς Νέαν Πάτρας ἐστρατοπεδεύσας, ἔχων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν νόθον υἱὸν τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ Ἰωάννην. ὁ δὲ μέγας δομῶτοκος ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος καὶ ὁ Ρωμὴν Ἰωάννης τὸ Περσικὸν ἐπερσύντες ὄρη περὶ τὴν Ἀγρὴν ἐξόρουν, καταλαμβάνοντες ἐν τοῖς Ἰουανίνοις οὐρότετρο μερὲσιν εἰς πολιορκίαν τοῦ ἁγίου, κατέλαβον οὖν οὗτοι τὴν Ἀγρὴν.

Καίτοι γούν καὶ αὐτὸς τοῖτους ἐνταπεινῶν οἷς καὶ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας ἐνοικησας κῆρυα δὴ οὐταδόμενος τῆς Ἀγρῆς ἐξῆεν, καταλείπων τὸν ἐκεῖσε λαὸν οὐκ εἰς ἐνδοχῆς πρὸς τοὺς ἡμετέρους διακείμενον· εὐ γὰρ καλῶς οἱ τῶν στρατιωτῶν τοῖτους ἐγγράσαντο, διὰ ταῦτα καὶ ἡ περιφροσύνη ἐκείνη νίκη ἢ τοῖς Ῥωμαῖς ἐπιλήμματα ἐκείνη πολὺ τῷ χρόνῳ πρὸς τὸν βασιλῆα κερδοῦσιν. ἐπὶ οὖν ἐξ ἐξουθὸς πρὸς τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην τὸν τοῦ βασιλέως ἀντάδελφον περὶ τὴν Νέαν Πάτραν διέκρινε, καὶ τὸς ἡμέρας μετ' αὐτῷ διασπαρῆσας τῆς πρὸς τὸν βασιλεῖ φερόμενης ἡμέρας.

щата, възседнали коне и избягали през нощта. А рано сутринта на настъпващия вече ден войниците, като узнали, че Михаил е избягал, и сами вече се впуснали да бягат. Ромейският отряд, по-видните от началниците му и Йоан, избънбрачният син на отцепника, отишли при севастократор Йоан, предали му се и дали клетва на императора.¹ А ахейският княз и тези с него се прислали на различни посоки. Князът бил пленен при Кастория, скрит под една купчина слама и познат по зъбите от един войник — той имал много големи и издадени извън устните предни зъби. Той бил отседен вързан при императора. А по-видните от отрядите му и роднините — Асел де Туси, Йофре Каритански и много други от знатните — били пленени — едни при Платамон, други на друго място — и вързани били откарани заедно при императора. А съюзническият отряд, изпратен от сицилийския крал Манфред на отцепника, който наброявал, както казахме, около 400 души, бил заловен заедно с оръжиято и конете от четирима мъже, от които единият бил великият доместик Алексий Стратигопул, другият — Никифор Римпсас, който водеше рода си от турците, но не станал най-правоверен християнин, а на другите двамата не се знаеха имената. И те били изпратени вързани на императора. Нашите благодарение на царските съвети спечелили такава победа, че мълвата за нея обиколила всички краища на земята. Малко такива победи е виждало слъздето. Тогава нашите си подчиниха всички крепости и цялата страна.

82. Севастократорът Йоан, като минал през Тесалия и укрепал там крепостите и укрепленията, разположил се на лагер при Неа Патра², водейки със себе си и избънбрачния син на отцепника Михаил — Йоан. А великият доместик Алексий Стратигопул и Йоан Раул преминали планините Пиринен и напредвали към Арта, като оставили в Йоанина малка войска за обсаждане на крепостта. И тъй те превзеха Арта.

Там и аз се натъкнах на тях. С тях прекарах малко дни и като уредих работите на Арта, излязох, оставяйки тамошния народ вече неблагоприятно разположен към насите, защото войниците не се държяха добре с тях. Заради това и тази преблестяща победа за не много време се обърна в нещо съвсем неблагоприятно. Аз заминах направо при севастократор Йоан, брат на императора, който пребивавал при Неа Патра, и като прекарах няколко дни с него, поех пътя, водещ при императора.

¹ През октомври 1259 г.

² Неа Патра — Плати (Златарски, История, II, стр. 482).

Ο μὲν οὖν νόθος υἱὸς τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ Ἰωάννης τῷ βασιτοκράτορι ξυγῶν ἀποστασίαν μετὰ καὶ ἄλλων (171) τῶν ἑμιλέτα καὶ ἐπὶ ὁ σεβαστοκράτορ Ἰωάννης καὶ τῶν Λατίνων κενώρησε καὶ τὴν Δεβλιδίαν παραμέτρωσ τὰς θήβας ἐκκόλλησε, τὴν ἤν ἔδωκεν οὗτος ἀπιστίαν εἰς προέχοντες προσέφηκε καὶ μετὰ καὶ ἄλλων τῶν ἀποδράς περὶ τὸν ἀποστάτην Μιχαὴλ τὸν πατέρα τοῦτον ἐλθεῖν. ἐκείνους μὲν οὖν τῷ ἀφῆκεν τοῦ πράγματος ταραχθεὶς, οὐκ εἶχεν ὅπην γῆς οὐδὲν, ἀλλ' ἐν πλοκάροισιν ἐμβάντες αὐτὸς τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος καὶ ἡ σύζυγός αὐτοῦ καὶ ἄλλες ἑῶν αὐτοῦ τὰς διατριβὰς ἐν τῇ θαλάσῃ ἐποίουν ἰσχυρὰ νήρους τὰς πέριξ καταπόρῃαν εἶχον, Δευκάδα δηλαδὴ καὶ τὰς τῶν Κεφαλονίων. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τοῦτον νόθος υἱὸς Ἰωάννης πρὸς αὐτὸν ἀρτίη κατὰ δειδήλοισι, ἀνεγερθεὶς τῆς ξαθυμίας, καὶ τὸν ὄνον ἀποσπόμενος περὶ τὴν Ἄρταν ἐβιάζετο, κἀκεῖσε δὲ διαγμμένος, ἐπεὶ τοὺς πάντας οὐκιστοὺς προσκεκμένους εὗρεν αἰσῶν, εἶχε δὲ καὶ τὸ τῆς Βουδιτζης ὄντι παρὰ τοῦ μέρους τοῦτον κρατούμενον, συναρπάσαν τοὺς ἐνείκας εὐνοιοκόμετους τοῖς ἡμετέροις τῶν ὁρίων τῆς Ἄρτης ἐξήλασεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόλιοκόνοντας τὰ Ἰωάννηνα μακρὶν τῶν Ἰωάννηνων πεποίηκεν. οὗτο μὲν οὖν ἄρχῃ κακῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰληφαι πράγματα, καὶ τὰ καλῶς αὐτὸς βασιλικαῖς συμβουλαῖς γενημένα αὐτὸς τῶν σιγατηγούτων ἀνηκούσις καὶ ἀταξίας εἰς τὸ μηδὲν οὐχὶδὲν ἢ καὶ πῶν μισρὸν κινετήσαντο (pp. 171s—172s). — —

27. Georgius Acropolita a Michael Palaeologo imperatore ad Constantinum Toechum principem Bulgarorum legatus mittitur

84. Λασιπρόσως γούν ὁ βασιλεὺς τὸν Ἑλληνοφύλον, τὸ τῶν Πηγῶν κατέλαβε μέρη κἀνείας τὴς διατριβὰς ἐποίητο. ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ θέρους παρῆναι κενός, ἀλλὰ γε διὰ καὶ ὁ τῆς Δυλάρως ἄρση, τὸν τοιοῦτον ἀπάρας πύρρον πρὸς τὴν ἐξ ἔθους τοῖς βασιλεῶν οὐσαν ἀνάστασιν, ἐξ ἑκτοῦ τῆς Κανονιστικῆς γερύνας ἐπευθύνει, κατηντήρει τὸ Νόρφαον, ἐπὶ δὲ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Βουλγάρων (175) τῶν Κοινοστατίνων πρῶτον ἐκπέμπομεν. ἀπῆεν γούν πρὸς αὐτὸν, καὶ διεβίβασα μετ' αὐτοῦ ἡμέρας πέντε. εἰσὼν γούν τότε καὶ ὁ ἐορτασμός τοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, ἣ τὰ τῶν γενεθλίων καὶ ἡ τοῦ βασιτοκράτος. ἐν τῇ τοιαύτῃ καὶ γὰρ ἡμέρᾳ τοῦ βασιτοκράτος ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντες λαμπρόντως μάλιστα, καὶ ἐβόλλετο ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων τῷ τότε Κωνσταντίνῳ ὁρίων αὐτοῖς συνέλπει κἀνέ

Ἰωάν, извънбрачният син на отцепника Михаил, който беше при севастократора, замисляше с някои други измина. И когато севастократор Иωан отиде срещу латиняните и отминавайки Левадия¹, пляхкоса Тива, той прояви открито измяната, която кроеше. Като избяга с някои други, той отиде при отцепника Михаил, своя баща. Този последният, смутен от неочакваните събития, намери място къде да стъпи, но сам той, синът му Никифор, жена му и някои негови хора, качени на кораби, прекарваха в морето и имаха за убежище околните острови, сиреч Ливкада и Кефалония. Но след като при него, както се каза, дойде неговият извънбрачен син Иωан, той се съвзе от бездействието и като се отърси от страха, отплы до Арта. Когато дойде там, тъй като намерил всички жители благоразположени към него, а той имаше и крепостта Вондица², владяна от неговата партия, той събра тези, които намери там, и изгони нашите от пределите на Арта. Но той прогони и обсаждащите Иωаннина далеч от нея. Така ромейските работи започнаха да се влошават и това, което бе извършено добре поради царските съвети, вследствие на неподчинение и на несъгласие между началниците се сведе почти на нища или на твърде малко. — — —³

27. Император Михаил Палеолог изпраща Георги Акрополит като посланик при българския цар Константин Тих

84. И тъй, като премина Хелеспонт, императорът дойде в пределите на Пяти и там прекарваше. А когато изтече времето на лятото, а освен това минаваше и времето на есента, той се вдигна от тези места и дойде в Нимфея, обичайното почивно място на императорите, откак те загубиха Константинопол, а мене изпрати като пратеник при владетеля на българите Константин.⁴ Аз отидох прочее при него и прекарах там няколко дни. Защото тогава се случиха Христовите празнични дни — рождението и кръщението. В този ден на кръщението българските владетели празнуват най-бляскаво и тогавашният български владетел Константин желаше да бъда и аз при тях и да бъда зрител на това, което става. Като из-

¹ Гр. в Беттин. ² Вондица — вж. Вонтица (у Ана Комнина). ³ След като презимува при Ливиски, императорът в началото на пролетта потеглил срещу Цариград, наляган от своя братовчед Асел. При оттеглянето му го срещнали трима латински пратеници, молейки за мир. Императорът се съгласил, но само за срок от една година. ⁴ Понякога икелеският император Михаил VIII Палеолог замислял да изгони латиняните от Цариград. Георги Акрополит бил напреден при българския цар Константин Асел през зимата на 1260 г., за да уреди конфликта с него. Вж. Златарски, История, III, стр. 494.

καὶ θεοὺν γενέσθαι τῶν τιλούμενον, τὰ προσ-
ταγμένα μοι γοῦν πληρώσας τοῦ Τριώβου ἐξήην,
καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπήην ἐν τῷ Νυμφαίῳ δι-
γόντα (pp. 175₂—176₁₂). — — —

28. *Constantinopolis rursus sub potestate
Romanorum venit*

85. — — — Αἰφνης οὖν ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος
ὁ καῖσαρ μετὰ τὴν ἐπισηπὴν Κωνσταντίνου προσήγγι-
σεν. Ἐπεὶ δὲ μετ' ἑαυτοῦ εἶχε καὶ ἄνδρας τῶς
ἐξωρημένους τῆς πόλεως καὶ ἀκριβοῦς εἰδότες τὰ
κατ' αὐτὴν, καὶ πισθανόμενος αὐτῶν ἐμεμαθήκει
ὅτιν ταῦτα εἶναι περὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, δι' ἧς
ἄνθρωποι δούλῃσι δύνανται ἐν ἐντὸς εἰσελθεῖν, μὴ δ' ὅλος
μελλήσας τοῦ ἔργου εἶχετο. καὶ εἰσῆλθε διὰ τῶ-
ν ἀνδρῶν, οὗ ἐγκυκλιόσθησαν αὐτῷ ἕτερος, εἴτα
ἐκείνῳ ἄλλος, καὶ οὕτω μέχρι τῶν πεντηκίδων,
τόξα δὲ καὶ πτελέους ἄνδρες ἐντὸς εἰσῆλθον τῆς
πόλεως. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὸ τεῖχος ἦν αὖρον τῶν ἐμ-
πιστευμένων τὴν φρεσὶν, τῶς ἐξ αὐτῶν ἐναρμό-
νιες καὶ τῶν ποδῶν λαβόντες ἔρρηκον ἕξο τῆς πό-
λεως. οἱ δ' ἄλλοι δέξινος ἐγκυκλιόμενοι καὶ τοὺς μοχ-
λοὺς τῶν πυλῶν διαρρήξαντες ἐλαττέραν πεποκέρτα
τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδοὺ τῷ στρατεύματι. οὕτω
μὲν οὖν ὁ Στρατηγόπουλος καῖσαρ καὶ οἱ οὖν αὐτῷ
πάντες Ῥωμαῖοι καὶ Σκῆθαι — ἐκ τῶν τοσούτων
οὐκ ὥς τὰ ἐπ' αὐτῶν οὐκ ἐμερόσητο σφάτευμα —
ἐντὸς τῆς πόλεως ἐγενόνατο. οἱ δ' ἐντὸς τῷ αἰφνι-
δίῳ κατασεισθέντες τοῦ πτόματος, ὡς εἶχεν ἕκασ-
τος τὴν ἑαυτοῦ σιγήριον ἐπαρημασμένον, καὶ οἱ μὲν
περὶ τὰ σεμεῖα ἐβόδιζον καὶ μοναχικὰ ἐνεδέδυτο
ἱερωὰ, ἄλλοι τῶν φύων ἐκτρέφαν, γυναῖκες δὲ εἰς
ὁπλὸς τευχῶν σινοστέλλοντο καὶ εἰς στοὰς σκοτεινὰς
καὶ ἀποκρύτους ἐκρύπτοντο. ὁ δὲ τῆς πόλεως κα-
τάρχων Βυλδοῦκος περὶ τὰ μέγα παλάτια ὤρησεν.

Οἱ δὲ περὶ τὴν Λαφινουσίαν ἀπιδόντες Λατῖνοι καὶ
ὁ μετ' (182) αὐτῶν ποτεστάτος, μὴδὲν ἢ τῶν
γενομένων γνωρίσαντες, ἐπεὶ μὴ καὶ τῆς πόλεως
Λαφινουσίας ποιῆσαι ἐτόχουν — ἀπελάβετο γὰρ
καὶ ἐκείνων θεός — καλίνθεσθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐπαν-
εξεύργουν. μέχρι οὖν τοῦ καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου
τῶν ἄνω δουρίων Μιχαὴλ ἐλθόντες, τοῦ περὶ
τὸν ἀνάπλου διαιεμένου, οὐδὲν ἢ ἕλως τῶν γενο-
μένων ἐμεμαθήσαν. ἐκείσε δὲ ἀφ' ἑαυτῶν καὶ
ταῦτα μαθόντες εἰς τὴν πόλιν ὤρμησαν ἐπελθεῖν.
ἀλλὰ τὰ Ῥωμαῖκα στρατεύματα τοῦτο γινόντες πῶς
ταῖς οὐκίαις τῶν Λατίνων ἐνέβριλλον παρὰ τὴν αἰγι-
αλὴν καμῆναι, καὶ ἐνέπρησαν ταύτας, καὶ πρῶτον
μὲν τὰς τῶν Βενετῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ὡς

пълних ладените ми нареждания, аз излязох
от Търново и отидох при императора, който
пребивавахе в Нимфея. — — —¹

28. *Византийците отново си възвръщат
Цариград*

85. — — — Неочаквано кесарят Алексий
Стратигопул дошъл и се приближил нощем
до Константинопол. Помеже имал при себе
си и някои хора, които били надлезли от гра-
да — те познаваха много добре града, — раз-
питвайки ги, той се научи, че в градската
стена имало една цепнатина, през която би
могъл да влезе вътре въоръжен човек, и не-
забавно се заловил за работа. През нея вля-
зъл един човек, последвал го друг, после
трети и така нататък до петнадесетина. Схо-
ро в града влезли и повече. А когато намер-
или на стената един от тези, на които било
поверено пазието ѝ, някои от тях се пока-
чили и като го хванали за краката, хвърли-
ли го навън града. Други пък, като взели
брадва, счупили напречните греди на врати-
те и открили свободен достъп за войската.
Така влезли в града кесарят Стратигопул и
заедно с него всички ромени и скити — под-
чинената му войска била съставена от тях.
Тези, които били вътре, поразени от неочак-
ваното събитие, се загрижили за своето спасе-
ние — всеки, както могъл. Един отишли в
монастирите и облекли монашески дрехи, за
да избегнат смъртта, жени пък се мушпаали
в цепнатините на стените и се криели в тъм-
ни и потайни места. А господарят на града
Балдука се насочил към големия дворец.

Латинците, които били отишли на Даф-
нузия, а заедно с тях потестатът, като не
могли да направят нищо против острова —
него го пазел бог, — върнали се обратно в
града, без да знаят нищо за станалото. Те
дошли до храма на Михаил, архистратега
на небесните сили, разположен до пристани-
щето, без да знаят нищо за станалото. Ко-
гато дошли там, те се научили за това и
стремително се втурнали в града. Ромейска-
та войска обаче, която узнала за това, под-
палила разположените до брега къщи на ла-
тинците и ги изгорила, и най-напред тези
на венецианците, а после принадлежащите

¹ Императорът изложи на кесаря Алексий Стратигопул да отиде с войска на Запад и заедно с тимохините ромени да воюва срещу враговете. По пътя обаче той трябвало да се отбие и да извърши нападе-
ние срещу Цариград, за да заплаши латинците. По пътния стечение на обстоятелствата за ромейта по това
време в Цариград с голям латински кораб от Венеция дошъл някои си потестат (потестат, експуснат), който
убедил латинците да отидат срещу о. Дафнузия. Така Цариград остана.

καὶ κόμπους κατασκόμαζον, ἐπὶ δὲ εἶδον τὴν πόλιν πυρπολούμενην οἱ τῶν Λατίνων, τὰς παραστάς χειρὶ τῶν φαντες, καὶ λαβόντες ὕδους ἠδύναντο ἐντὸς τῶν τειχέων αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν πλοίων, ὑπεχώρησαν, μὴς τειχέως εἰς τὸ μέγα παλάτιον ἀπελθοῦσας καὶ ἀνοδεξαμένης τὸν Βαλδουίνον ἐν χώρῃ τῆς ζωφρείας γενόμενον. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ἐγένετο, καὶ ἡ Κωνσταντίνου προσεία θεοῦ καὶ αἰθις ἐπὶ χεῖρα τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο κατὰ λόγον δ' αὖτις τε καὶ ἀπορήκοντα, Ἰουλίον εἰσαπείλῃ καὶ λήμπτῃ ἀρπάζας, αὐτοῦς ἐπακρίβους τετάρτης καὶ ἀπὸ γενέσεως κόμπον ἔτους ὀκτὸς εἰςξθ', ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν κρατούμενη χρόνους πενήκοντα καὶ ὀκτώ (pp. 182₄—183₂₀).

В. EPITAPHIUM IMPERATORIS IOANNIS DUCAE

3. — — — ὅν ὁ φριμαντίας ἔτριψεν Ἰταλὸς, ὅν ὁ μάχμος πέρισκε Πέρσης, ὅν ἔδεδο' αἶ Πάριον αἰμοχαθῆς καὶ Μισὸς καὶ Δαλυάτης ὀλέσθηζον (p. 13₁₈—19). — — —

6. — — — οὕτω γὰρ τῶν ἐχθρῶν ἀνικημένον, τῶν δουκῶν δὲ ἀπώτων πρὸς σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ἑξουσιησάντων τῆς δουκίως ζεύγλης Ῥωμαίων καὶ τῆς δουλείας ἀπερρηγμένην ἐξηρδραποδομένον καὶ καταδεδοικωμένον ὡς ἴσον ἀπαντες — — —, ὁ δὲ οὐκ ἐπαθε τι ἀνθρώπινον, οὐ συνεσάλη, οὐ ἐπυήξεν, (p. 16₈—16). — — —

9. — — — Τριβαλλὸς ἡμῖν δοῖτα τὰ νῆς ἐσπέρας, μᾶλλον δὲ οὐκ αἰσός, εἰ γε καὶ δοῖλας λογογραφείτω καὶ ὡς θεράτων ἐπακίπτει τῷ βασιλεῖ καὶ δόκωμιν στρατιωτικὴν ὡς ἐπὶ φάρος δαδόντα καταναγκάζει. Μισὸς ἐτέρωθεν τάχα περιγίφει τὰ ὄρη, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς περιγιάσει τὸ γὰρ ἀληθὲς καὶ οὕτως τοῖς ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐπινύσσεται (p. 18₂₆—30).

на другите племена, които хората наричаха и „Лагера“¹. А когато латиняните видели да гори града, ударили с ръце бедрата си и като взели на триерите и другите кораби колкото хора могли, оттеглили се. Една триера отишла в големия дворец и взела Балдуна, който был изложен на опасност да бъде пленен. Така станало това и по божия промисъл справедливо и както трябва Константинопол отново падна под властта на ромейския император на 25 юли, четвърти индикт, 6769 г.² от сътворението на света, владян от враговете 58 години.

В. ЕПИТАФИЯ НА ИМПЕРАТОР ИОАН ДУКА (БАТАЦИ)

3. — — —, от когото³ се уплаши буйният италиец, пред когото затрепера войнственият персиец, от когото се уплаши кръвожадният леонек и пред когото се стъписах мнѐмец и далмат.⁴ — — —

6. — — — макар положението на Изток да бе такова,⁵ а пък на Запад ясичко да бе опленено и покореено, както всички знаят, от саките тях⁶ и от българите, и от развилните се ромей, които се бяха откринали от законния ярем и подчинение,⁷ — — — той не изпита никаква човешка слабост, не се обесърчи, не се изплаши. — — —

9. — — — Трибалът⁸ ни определя границата на запад, или по-скоро не той, шом той се води като роб, подчинява се на императора като слуга и е задължен да дава войска като трибутариум. От друга страна мнѐнец⁹ очертава пределите ни, но и той не ги очертава. В същност и той се покорява на изпратеното от императора

¹ На този лагер са били построени жилищата, но името останало да съществува и след това, като минало върху жилищните постройки. ² 1261 г. ³ Т. е. от император Йоан Дукa (Батаци). ⁴ Т. е. българин и сърбин.

⁵ Кръстоносците били завладели много от източните (малоземийските) владения на империята. ⁶ Т. е. от кръстоносците. ⁷ Загатав се за съзидовенията на Никейската империя с Спирекия деспотат. ⁸ Т. е. сърбинът. ⁹ Т. е. българинът.

ТЕОДОР СКУТАРИОТ

Теодор Скутариот е живял през втората половина на XIII в. Бил е приближен на никейския император Теодор II Ласкарис (1254—1258) и на патриарх Арсений. При император Михаил VIII Палеолог (1261—1282) Скутариот поддържал неговата политика за обединение на Цариградската и Римската църква. Във връзка с тази политика през 1277 г. като митрополит на Кизик бил изпратен при папата в Рим. След завземането на престола от Андроник II Палеолог (1282—1328) Скутариот изпаднал в немилост, преследван бил като привърженик на унията и загубил църковния си пост.

Теодор Скутариот е автор на така наречената *Σύντομος χρονική* (Обзорна хроника), доскоро смятана за съчинение на неизвестен автор. Своя исторически труд той по всяка вероятност е написал през 1282 г. В по-голямата си част Обзорната хроника е компилация от трудовете на известни историци. За събитията до 1118 г. авторът е черпил сведения от съчиненията на Малала, Кедрициот една редакция на Продължителя на Георги Момах и от един общ с Константиан Манасий извор. За събитията от 1118 г. нататък той се ползва от трудовете на Никита Хониат и на Георги Акрополит. Но заетите от тях сведения Скутариот допълва с данни от други добри извори, а отчасти и с лични впечатления.

Теодор Скутариот ни е оставил и допълнения към хрониките на Йоан Скилица (досега непубликувани) и на Георги Акрополит, които тук не даваме отделно, тъй като те изцяло са въвлечени в основното му съчинение.

ИЗДАНИЕ: *Ἀποτίμωσις Σύντομος χρονική*, Bibliotheca Graeca medii aevi, ed. Constant. Sathas, vol. VII, Paris, 1894.

КНИЖНИЦА: Главната литература е посочена у *Су. Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, стр. 526—528. Вж. и П. Чилев, Една анонимна византийска хроника, ИИИ, кн. I (1905), стр. 34—59, където са дадени и превод места, отнасящи се до българската история.

THEODORI SCUTARIOTAE

COMPENDIUM CHRONICUM

1. Chaganus Avarorum captivos Romanos occidit

Χαγάνος δὲ ἐν τῇ πολέμῳ τῶν Ῥωμαίων ὑπερτερήσας ἀλέθως ἀνελίον, καὶ αἰχμαλώτους εἶλεν ὡς χιλιάδας δόδοντα, καὶ ἐδήλωσε τῷ Μανερτίῳ βασιλεῖ αὐτῷ ἐν' ἐκάστῳ ἀνδρὶ νόμισμα ἐν καὶ τοὺς λοτρύσασθαι. Τοῦ δὲ δέ' ἦν ἐδόκει φιλοχρηστὴν μὴ καταδεχόμενον, ὁ Χαγάνος τὴν ἡμέραν αὐτῇ, καὶ μηδὲ τοῦτο εὐδοκίματος ποιῆσαι τοῦ βασιλέως, τὸ

ТЕОДОР СКУТАРИОТ

ОБЗОРНА ХРОНИКА

1. Аварският хаган избива пленените ромени

Във войната хаганът излязал по-силен, победил множество ромени и взел около 12 000 пленници. Той известил на Маврикий да му даде за всеки мъж по една номизма, за да ги освободи. Понеже Маврикий не приел поради скъперничеството, от което страдал, хаганът цонскал половината, но тъй като

τηναι έκαινες ἐξήτησεν¹· ἀλλὰ τὸν φιλάχοντον δοῦναι ταῦτα οὐκ ἔπαυσεν. Ὅθεν (105) καὶ εἰς ὁρμήν ὁ βαρβάρως κινήσεις, πύστις ἀπέκτεναι (pp. 105₂₀—106₁).

2. *Tempore Heraclii Avars, Slavi, Persaeque contra Romanos bellant*

Ἐν δὲ τοῦ βασιλέως ἐνθρονισμοῦ τῇ Περσικῇ καὶ τοῦ σαρακῶν τῶν Περσῶν τῇ πόλει παρακαταμένον ἐν Χαλκηδόνι, τοῦ Σινδοῦ τε ἐξέσθεν τοῦ δυτικοῦ τείχους τῆς πόλεως ἐπικαιμένον, τῶν δὲ Ρωσικῶν μοναζέλειον εἰς πλῆθος διὰ τῆς θαλάσσης ἐν Βλαχέρναις θαλασσομαχεύοντα, καὶ πάντων ἀπὸ συνθήματος τῶν πολέμων τὴν τοῦ θεοῦ πόλιν σπενδόντων σολῆσαι, οἱ ἐν τῇ πόλει πάντων ἀπογυόντες τῶν ἀνθρωπίνων βοηθημάτων· ἐπὶ μόνῃ κατατρέχοντα τὴν βελτίαν ἡμῶν καὶ ἀήτητον πρόμαχον, τὴν τὸν παντοδύναμον Ἰησοῦν Χριστὸν τέξασαν καὶ δὴ λαβόντες ὅ τε πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ Βῶνος ὁ πατριάρχης τὴν ἀγιαν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος λιτανεύοντες μετὰ πάσης ἡλικίας τῶν τότε ὄντων τοῦ τείχους περιήσαν, καὶ ἔκραζον τὸ Κύριε Ἰηέσου. Ὀρῶντων δὲ τῶν πολέμων αὐτοὺς καὶ διαχλευσόντων,² αἴφνης ἀπὸ οροδράς καταιγίδος ἡ θάλασσα κινήθησα καὶ ἀναβροῦσα, ἅπαντα τὰ πλοῖα καταπόντιον αἰετῶν, εἰς μὴδὲ ὄρελλον ἐκ ταύτων (108) πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἀντιστῆσαι. Ταῦτα ἰδόντες οἱ ἐν τῇ πόλει χριστιανοί, καὶ διαθεσπασθέντες τῇ πίστει, τὰς τῆς πόλεως πόλεις ἀνέμψαν, καὶ κατὰ τὸν βαρβάρων ἐξήλθον, λίθος καὶ βόλβας τοὺς ἐχθροὺς κατασπόντες. Οὔτω τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι καὶ τῇ τῆς Θεοτόκου προστατῇ τῶν τοσούτων βαρβάρων ἡ πόλις τότε ἐσώθη (pp. 108₁₈—109₂).

3. *Iustinianus auxilio Terbelli regnum recipit*

Καὶ δὴ ὁ Χαγανὸς αὐτὸς τὴν εὐνοῦν ἀδελφὴν Θεοδότῃαν πρὸς γάμον ταύτῃ ἐξέδοτο, μεθ' ἧς ἔειπεν τὸν Τερβέριον καὶ μετ' ὀλίγον αὐτοῦρας ἀνέλαβεν εἰς Φαναγούριον, καὶ μετὰ διέτριβεν μετὰ τῆς γυναικὸς.

императорът не благоволил да направи и това, той пожелал гретинката, но не убедил сребролюбца да даде толкова. Затова варваринът се разярил и избил всички.³

2. По времето на Ираклий авари, славяни и перси воюват срещу ромейците

Още когато императорът⁴ се какирил в Персия, персийската войска се била разположила край града в Халхедон⁵, скитската⁶ войска притискала отвън западната стена на града, а руските⁷ еднодрънки масово воювали по море при Влахерните и всички по закона на неприятелите бързали да разграбят божия град. Тогана гражданите загубили надежда за всяка човешка помощ и прибягнали до единствената им сила и непобедима защитница, която е родила всемогъщия Исус Христос. И наистина и патриархът Сергий⁸, и императорът Константин⁹, и патрицият Βονος, като взели светата икона на богомайка, молейки се, обикаляли горе по стената заедно с цвѣта от всички тогавашни хора и пѣсли високо „Господи, помилуй“. Когато неприятелите ги видели и започнали да се подиграват, внезапно морето било разпълнувано от силна буря и като заклокочило, потопило всички кораби заедно с хората, така че от тях не се спасил нито един, който поне да изнеси на своите [за това]. Християните в града, като видели това и се възпламенили от вярата, отворили вратите на града и излезли срещу варварите, убивайки неприятелите с камъни и тояги. Така благодарение на божията милост и посредничеството на Богородица градът бил спасен от толкона многото варвари.¹⁰

3. Юстиниан си възвръща престола с помощта на Тервел

И сам хаганът¹¹ му дал за жена сестра си Теодора, от която той добил син Тиберий. След малко Юстиниан¹² поискал да отиде във Фанагурия¹³ и там прекарнал с жена си.

¹ Слѣбнѣто, за което разказва Теодор Скутариот, е станало през 600 г., по време на император Маврикий (582—602), във връзка с аварите. Подробности виж. у Теофан Исповедник, ГИМ, III, стр. 254; Скилица-Кедрин, ГИМ, VI, стр. 209. ² Ираклий (610—641) по време на обсадата на Цариград от перси, авари и славяни през 626 г. се намирал в Лазика, където готовел нов поход против персите. ³ Дн. с. Калъкъа на малазийския бряг на Босфора. ⁴ Т. е. аварката. ⁵ С руси тук са отбелязани славяните. ⁶ Цариградски патриарх (610—639). ⁷ Синът на Ираклий, който по-късно, през 641 г., бил няколко месеца император под името Константин III. ⁸ Неспогугливото нападение на Цариград било възвршено на 7 август 626 г. Аварският хаган не дочакал персийската помощ. Подробности виж. в Слово за обсадата на Цариград, ГИМ, III, стр. 46 и сл., и в Пасхална хроника, пак там, стр. 78 и сл. ⁹ Хазарският хаган. ¹⁰ Юстиниан II Рикетис, авантажистки император (685—695, 705—711). ¹¹ Фанагурия (Фанагория) — град на източния бряг на Кимерийския Босфор, сега развалини в Таманския п-в.

Таῦτα μαθὼν δ' Ἀγίμαρος, γράφει πρὸς τὸν Χαγάναν, ἢ ζῶντα δέσμιον Ἰουστινιανὸν ἀποστέλλει πρὸς αὐτόν, ἢ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Χαγάνος τῇ τῶν ἰπποσχεθέντων ἐπιθυμίᾳ πεισθεὶς, βυλεύεται κατὰ Ἰουστινιανῶν καὶ δὴ πέμπει τινὲς τῶν οἰκείων πρὸς ἐπαιγγελίαν τοῦ φόβου ἐτοίμους, ἱποκρεθρομένους φιλεῖν μᾶλλον αὐτοῦ. Γνοὺς δὲ καὶ ταῦτα Ἰουστινιανὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἀπὸ τινος δοῦλης τῆς γυναικὸς, αὐτοῖς μὲν τόξον κενεῖ ἀποπαιγνύει, τὴν δὲ Θεοδώραν εἰς Χαζαρίαν ἐπέμπει· αὐτὸς δὲ εὐρών διὰ μικροῦ σκάφους, καὶ δινηθεὶς ἀπὸ Χερσονήσου τοῖς ἐαυτοῦ φίλοις ἐπακλῆναι, λάθρα διέβη τὸν Φάρον, καὶ παρελθὼν τὰ Νεκροπολίαι, κλέπτου περὶ πλοῦν (116) χαλεπῶ, ἔμελε καθυπνίσαν μετὰ τῶν οὖν αὐτῶ. Μιῶντος δὲ τις οἰκέτιος αὐτοῦ, ἀπογνοὺς τὴν σωτηρίαν, λέγει πρὸς αὐτόν. Ἰδοὺ ἀποθνήσκεις, δέσποτα· ἰσχυρόν ἐστὶ θεοῦ, ἔνα, ἐὼν ἀποδέσσει σοὶ τὴν βασιλείαν σου, μηδένα τῶν ἐχθρῶν σου λυτήρη. Ὁ δὲ θυμωθεὶς λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐνταῦθα μὲν καταποντισάτω Κίβριος, εἰ φέροιμαί τινος ἐξ οὐρανῶν. Ἀποθνήσκων δὲ τὸν κλύδωνα διελθὼν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ποταμὸν Δάννουτον, καὶ ἀποστείλας Διέφανόν τινα τῶν αὐτοῦ υἱῶν πρὸς Τέρβουλον τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας, ἵσχυρῶς μὲν αὐτῷ πολλὰ, αἰτεῖται δὲ βοηθεῖν λαβεῖν παρ' αὐτοῦ εἰς ἐπαράληψιν τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Τέρβουλος δὲ μετὰ πολλῆς αὐτὸν προσεδέξατο τιμῆς, ἐστῶ καὶ ἄμφοτεροι διέβλου ἑαυτοῦ οὐχετόματα ἀπλοῦσμενοι, εἰς Κωνσταντινουπόλιν ὄψασθαι καὶ παρὰ τῇ πόλει Χαρσίου τρεῖς προσκατερήσαντες ἡμέρας, ἐπὶ τῶν Πολιτῶν μᾶλλον ἐβήχοντο. Τότε Ἰουστινιανὸς ὁλίγους τῶν οὖν αὐτῶ παραλαβὼν νηπὶς διὰ ἀργυροῦ ἔσκαθεν τοῦ τείχους εἰσῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον ἰσχυρὸν Δεφτερον καὶ τὴν πόλιν εὐθὺς παραλαμβάνει, καὶ τῆς βασιλείας ἐγκρατὶς πάλιν γίγνεται.

Ἰουστινιανὸς ἂν Ρινόμητις, τὸ δεύτερον ἔτη ἔξ Οὗτος ἡφύα τῆς βασιλείας ἐπέβη τὸ δεύτερον, Τέρβουλον μὲν καὶ τὸν ἐκείνου σκεπτόν Μον θεριπείσας, εἰς τὰ ἴδια πέμπει. (pp. 116₁₇—117₂₁) — — —

4. Bulgari Arthemium ad regnum recuperandum adiuvant

Ἀλλὰ καὶ Ἀρτέμιον τὸν πραιβεσβασιλευντά πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐβήχοντο, καὶ μετὰ πολλοῦ

Κοгато научил това, Агсимар¹ писал на хагана да му изпрати Юстиниан или жив в окови, или главата му. А хаганът, склонен от алчност по обещаното, направил заговор против Юстиниан. Той наистина изпратил някоя от своите хора, готови да извършат убийството, като се престорят и същност на негово охрана. Като се научил и за това коварство от една робиня на жена си, Юстиниан ги удушил с тетивата на лъка, а Теодора изпратил в Хазария. Сам той, бягайки с малка лодка, като успял да откъсне от Херсон приятелите си, преминал тайно Фар и плавайки покрай Некрополиите², налетял на силна буря и рискувал да загине заедно със своите. Но някой си негов приближен Миовес, като загубил надежда за спасение, му казал: „Ето, ти загиваш, господарю. Дай обет на бога, че ако ти възвърне царската власт, ти ще посетиш на никого от враговете.“ А той, разгневен, му казал: „Тогав да ми удави господ, ако пощада никого от тях.“ След като преминала безопасно бурята, той влязъл в река Дунав. И като изпратил от своите близки някой си Стефан при българския владетел Тервел, обещал му много нещо и искал да получи от него помощ, за да си възвърне царската власт. Тервел го приел с голяма почт и освен това се отправил срещу Константинопол, след като и двамата се подготвили твърде добре и продължение на цяла година. И като останали три дни при Харсийската врата³, гражданите започнали да им се подиграват повече. Тогав Юстиниан, вземайки със себе си малцина от придружаващите го, през нощта влязъл през водопровода вътре в стените при така нареченото мнго Дефтерон. И веднага завладял града и станал отново господар на царската власт.

Юстиниан Ринотмет царувал втори път шест години. Когато се възкачил за втори път на трона, той възнаградил много Тервел и войската му и ги изпратил в тяхната земя. — — —⁴

4. Bulgariis auxiliant ad regnum Arthemium

На той⁵ погубил заедно с мнозина от присъединилите се към него архонти и бив-

¹ Агсимар е византийският император Теодор III (698—706), който сваля от престола Леонтия (695—698). Леонтий пак бил свален от престола Юстиниан II и го заточил в Херсон. ² Залив на север от устието на Дунав.

³ Харсийската врата се издигала в северната част на Теодосиевата стена дн. Адрианополска врата (Едирне капу). Вж. R. Janin, Constantinople byzantine, Paris, 1950. ⁴ За събитията срв. ГИПМ, III, стр. 266 и там посочената литература. ⁵ Лъв III Исавър, византийски император (717—741).

πλήθους κατ' αὐτοῦ ἐπιλεθόντα ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου καὶ ἔθνος δάσους προδοθέντα ἀπέχε μετὰ τῶν συναποστατηρόντων αὐτῷ ἀρχόντων (p. 121_{p-12}).

5. *Leo imperator filium suum Constantinum Irenae, filiae Chagani, matrimonio iungit*

Τὸν καὶ τὴν θυγατέρα Χαγάνου τοῦ τῶν Σκυθῶν δυνάστου ἀγαθὸν καὶ βασιλεὺς, καὶ Ἐλεγκὴν ἐπονομάσας, τὴν υἱὸν Κωνσταντίνον συνέδευσεν (p. 122₂₀₋₂₁).

6. *De Nicephore, Stauracio, Michael, Theophylacto Leoneque imperatoribus et de bellis contra Bulgaros gestis*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον ἀνηγόρευσε βασιλεὺς ἐξελθὼν δὲ καὶ πόλεμον συνάρας μετὰ Βουλγάρων κρατεῖται καὶ σφάντεται.

Σταυράκιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μητρὸς δύο καὶ οὗτος δὲ τῇ πατρὶ συνών ἐν τῷ πολέμῳ καὶ κοινῶν πληγῆς, μόλις ἐκείθεν μετ' ὀλίγων ἀποσυρόν, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθόν, παρὰ τῶν Γαυρῶν ἀπαγορευθεὶς, ἀπεκίρην εἶχε δὲ βασιλίσσαν Θεοφανοῦ.

Μιχαὴλ γαρβρός Νικηφόρον ὁ Ραγγαβὴ, ἐπὶ δὲ οὗτος εἶχε γυναικὴν τὴν θυγατέρα Νικηφόρου Προκοπίαν, καὶ υἱοὺς Νικίτην, Εὐστράτιον, καὶ Θεοφιλάκτον, ὧν καὶ βασιλεὺς ἀνηγόρευσε. Εὐσεβέστατος δὲ ὢν καὶ εὐσεβεστάτος, πάντας τοὺς τε κληρικοὺς τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸ τῆς πόλεως πλῆθος τῶν αὐτοῦ δουρῶν ἐπλήροσε, καὶ παρὰ πάντων ἡρώατο δι' ἧς εἶχε πρῶτητα καὶ ἡγεμονίαν. Ἐξελθὼν δὲ καὶ οὗτος κατὰ τῶν ἡθῶν Βουλγάρων, κηρύττει, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν γέλοι πλῆθος ἐκείσε ἀπεβάλλειτο, προδοσίᾳ Λέοντος πατριάρχου καὶ στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν, δε καὶ τοῦ βασιλέως ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν Πόλιν, ἐκτελένηται (p. 130₁₀₋₂₇).

7. *De origine vitaeque Basili Macedonis*

Ὁ Βασίλειος δὲ οὗτος, τὸ μὲν γένος εἶλεν ἐκ Μακεδονίας ἐνὸς τῶν τῆς Ἀδριανοῦ χωρίων πέτρ-

ший император Артемий¹, който отишъл при българския владетел, а когато потеглил срещу него² с голяма войска, бил предаден от българското племе срещу дарове.

Б. Император Лъв оженява сина си Константин за Ирина, дъщерята на хагана

Тогавя той³ взел и покръстил и дъщерята на хагана, скитския владетел⁴, и като я преименувал Ирина, отишъл я за сина си Константин.⁵

В. За императорице Никифор, Ставракий, Михаил, Теофилакт и Лъв и за войните с българите

А император Никифор⁶ проявзгласил сина си Ставракий за император. Но когато тръгнал на поход и започнал война с българите, той бил победен и убит.⁷

Синът му Ставракий царувал два месеца. Той също участвувал с баща си във войната и понеже бил ударен смъртоносно, едва избягал оттам с малцина. След като дошъл в Константинопол, изоставен от лекарите, той се подстригал [за монах]. Жена му била императрица Теофано.

Михаил Рагаве⁸, зет на Никифор, царувал две години. Той подил за жена Прокопия, дъщерята на Никифор. Негови синове били Никита, Евстратий и Теофилакт⁹, когото проявзгласили за император. Той бил твърде благочестив и благодетелен. Отрунал с даровете си всички църковни клирици, архонтите и градската тълпа и всички го обичали, понеже бил кротък и милостив. Но и той, след като отишъл на поход против безбожните българи, претърпял поражение и загубил там голям брой първенец поради предателството на Лъв¹⁰, патриций и стратег на Анатолик, който узурпирал властта, след като императорът се върнал в столицата.

Г. За произхода и живота на Василий Македонец

Този Василий¹¹ си водел рода от Македония, от едно от адрианополските села. Ро-

¹ Артемий, свален от Лъв III и заточен в Солун византийски император Анастасий II (713—716), се опитал през 716 г. да си възвърне престола. Вж. подробности у *Патриарх Никифор*, ГИИИ, III, стр. 300—301, също у *Анастасий Кифлаотекер*, ГИИИ, II, стр. 256. ² Срещу Лъв III. ³ Лъв III Исавър. ⁴ В случая става дума за хазарския владетел. ⁵ Сватбата станала през 733 г. Вж. *Г. Острогорски*, *История Византије*, Београд, 1969, стр. 166.

⁶ Никифор I Геник, византийски император (802—811). ⁷ На 26 юли 811 г. ⁸ Михаил I Рагаве, византийски император (811—813). ⁹ Теофилакт бил свиксатор на Михаил I Рагаве. ¹⁰ Византийски император Лъв V Арменел (813—820). ¹¹ Василий I Македонянин, византийски император (867—886).

τες δὲ ἦσαν οἱ τοῖτον γονεῖς καὶ τῶν Ἰνδαίων μετὰ δὲ τὴν αὐτῶν τελευτὴν, ἐπὶ Κροθῶν τοῦ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγῶ ἡγναλῶντος· ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ ἀγχιώλιος ἐκείθεν ἀνσωθῆς, τῷ τότε στρατηγῷ Μακεδονίας τῷ Τζάντζη δουλεύειν ἔβλετο· ἀλλὰ μηδὲν παρ' αὐτοῦ ὠφελοῦμενος, καταλιπὼν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰ ἴδια, πρὸς τὴν Κωνσταντινοπόλιν ἦλθεν ἐκείνῳ προσελθεῖν καὶ κατὰ πρῶτον εἶπε ἀναγκαστῆναι τῇ ἰδίᾳ δουλείᾳ πορίζεσθαι. Τῆς δὲ Χρυσῆς πίστεως ἔκδοτον ἡσυχαστὴς, οὐκ ἔχων ὅποι καταλίψει τὸν ἐκ τῆς οὐδοπορίας κόπον· ἑαυτὸν ἀναγκάμενος, ἐπεὶ πρὸς ἱσπακὸν ἔφραζεν ἡ ἡμέρα, οὕτως ὡς εἶχεν ἐπαρκοῦσθαι τῷ πατρὶ τοῦ μακροχρόνου Λαομῆδος τῇ ἐκείνου (139) ἐκ πολλοῦ καὶ λίθων ἱσχυρασμένη κλίτῃ τανύτῳ κατακλίνει καὶ ὑπνοῦσε. Μετὰ δὲ μέρας ἑκάστης φησὶ τῆς τῷ ἐξυπνοῦμένῳ τῇ ἐκκλησίᾳ προσμοναγίᾳ ἰσχυρότητι, ὁράωντος· ἐνερθεῖς εἰσάγει· εἶπεν τὸν βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἐξ ὑπνῶν γεγῶώς, καὶ ἐπιστηδύνας ἔβω τοῦ πατρὸς, οὐδένα τε ἰδὼν, οὐδὲν ἐνὶ ἡδὲ κλίσεως τὰς πόδας καὶ ἰδοὺ ἐν δευτέρῳ τῆς ὁμοῦς ἀκούει ἐκπρόκτων φωνῆς, καὶ πάλιν ἐξελθὼν καὶ μὴ εὐρών· τότε δὲ Νικόλαος, τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ προσμοναγίᾳ, μετασφραγίσας ἑαυτὸν τῇ τοῦ σπαντοῦ τέλει, κλείει τε τὰς πόδας, καὶ ἐπιστῆναι τῇ κλίτῃ ἐπέπεσε. Τότε φανερώς ἐφίσταται πρὸς, καὶ νόσας αὐτὸν τῇ φορησίᾳ· φησὶν οὐκ εἰσάγει τὸν βασιλέα; Ὁ δὲ, δεξιτέρῳ, εἶπεν, ἐξελθόν, οὐδὲν εἶδον. Καὶ δὲ φανέας πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· ὅν ἰδὼς ἔβω· δὲν τοῦ πελῶνος κείμενος, αὐτὸς ἔσιν δὲ βασιλεῖς, πλάγῳσι οὐκί· Μετὰ σπουδῆς δὲ ἐξελθόν, καὶ περιβλεψάμενος πάντοθεν ἀκριβέστερον, ὅψι τὸν βασιλεῖον ὡς αἰνῆτα κείμενος μετὰ νόνης σήρας καὶ βάβδου ἐν μὴ γονίᾳ, καὶ λαβὼν αὐτόν, ἔσιν ἐισάγει, καὶ πρὸς αὐτὸν φιλοφρόνως εἶχε, καὶ πνευματικὸν ἀδελφὸν αὐτόν ποιῶν, ἀνακαλύπτει τὸ τῆς βασιλείας μυστήριον. Τοῦτο τῷ Νικόλῳ ἀδελφός τις ἦν ἰσχυρὸς τῇ τέχνῃ, ὅς ἐδοῦλεν τῷ Θεοφιλίτῃ καλομένῳ πατριῶ καὶ ταχεύειν τότε τυγχάνοντι· οὗτος ἡ ἱσχυρὸς ἰδὼν παρὰ τῷ ἀδελφῷ τὸν βασιλεῖον, καὶ τῆς ἡλικίας αὐτὸν θαυμάσας καὶ τῆς νεότητος, ἦν γὰρ τότε περὶ τὴν ἡλικίαν ἐτη σάτους, μηδὲν τὸν πατριῶν μεταθνήσκων, εἰσάγει τοῦτον πρὸς Θεοφιλίτην, ἐκείνος δὲ πρὸς τὸν βασιλέα, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται (pp. 139¹⁹—140²⁶).

8. Ioannes Tzimisce Bulgariam in ditionem suam redigit.

Ὁμοῦ καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων δευσατείαν ἀπέλυσεν· εἶπεν γὰρ τῆς Ρωμανικῆς γῆς ἀρχηγῶν καὶ πρὸς

¹ Μιχαὴλ Β', βυζαντινὸς ἑμπερατορ (812—867).

дителинѣ му били бедни и от нуждаещите се. След смъртта им бил пленен от българския вожд Крум. Но по божий промисъл пленникът се спасил оттам и се наел да слугува на тогавашния стратег на Македония Цанц. Но като нямал никаква полза от него, той напуснал братята си и имота си и тръгнал за Константинопол, за да отиде при някого и да си изкара прехраната чрез лично слугуване. Той влязъл през Златните врата и като нямал къде да отседне, за да се съземе от умората на пътуването, понеже вечерта настъпвала бързо, легнал и заспал така, както си бил, пред храма на мъченика Диомед върху случайното легло от глина и камъни. Посред нощ някой невидим казал на спящия манастирски слуга, който прислужвал на църквата: „Събуди се и въведи вътре императора!“ Той се събудил и излязъл навън от храма, но като не видял никого, пак си влязъл и затворил вратите. И ето втори път той чул, като спял, същия глас. Никола, така се казвал манастирският прислужник, пак излязъл и понеже не намерил никого, осенил се с кръстник знак, затворил вратите и като влязъл, паднал на леглото. Тогава някой явно пристъпил и като го бутнал с меч, казал: „Защо не въвеждаш императора?“ Той казал: „Втори път излязох и нищо не видях.“ А явилният му се отговорил: „Този, когото видяш да легнал извън вратите, е императорът. Въведи го!“ Бързо излязъл и като огледал по-внимателно навсякъде, видял Василий да лежи като бедняк на един камък само с торба и тояга. Като го взел, въвел го вътре и го задържал любезно при себе си, направил го духовен брат и му открил тайната за царското достойнство. Този Никола имал някакъв брат, по занятие лекар, който служел при патриция и тогавашен надзирател на градските бани, по име Теофилияна. Този лекар, като видял у брат си Василий, останал учуден от младата му възраст (тогава той бил навършил около 25 години) и без да е узнал нещо от тайната, въвел го при Теофилияна, а този пък — при императора¹, както бе казано по-горе.

8. Иоан Цимисхи подчинява България

Той² с божия помощ по законите на войната, с дълги обсади и постоянство унищо-

² Иоан Цимисхи, византийски император (909—976).

αὐθέντες καταπονεμένοι πολέμου κόμου καὶ χρόνῳ πολιορκίᾳ καὶ ὑπομονῇ, τοῦ θεοῦ βοηθοῦτος, τέλειον ἐξηράνισαι καὶ ὑπὸ χειρὶ τῆς Ρωμαίων ἀποθήκης βυαλίαις (р. 158₁₀₋₂₁).

9. Alexius Comnenus Bogomilorum haeresim extinguere conatur

Ἐπὶ τούτου τῷ εὐσεβεῶς βασιλεὺς ὁ πάντοτε τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀπολείᾳ ἐπιχειρῶν διάβολος, ὄργανον εὐρηκὸς τῆς οὐκίας ἀποστασίας τὸν μαρτὸν Βασίλειον, τὸν τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομον, ἰδὼν αὐτὸν εἰδος κακίας καὶ ἀσεβείας ἐν τῷ θυρανεῖ τῆς ἐκκλησίας καλλέξαντι, τῇ αὐτῇ Αἰσόκῳ ἐξέπεμψε, τῆς αὐτοῦ κακοποτίας πᾶσι τί φοβερὰ ἐκχρίοντα λόγια ἐκφύρας γὰρ καὶ ἐπερασποτιῶς διὰ πυρὸς οὗτος ἦν τῆς αὐτῇ Βογομίλων ἀφένου καὶ διὰ κατὰ πάντα τόπον ἐπιτροπῆς καὶ τῷ καθὼν κριτῶν τὸν λόγον, διακίνητον ἦν κακόν, καὶ πολλοῖς τῆς ἀπλανοῦς τῶν χριστιανῶν ἀποστρέφον ὁδοῦ, συναποστάτας ἐκείνῃ, καὶ τοῦ οὐκαὶον πατρὸς τοῦ διαβόλου υἱοῦς, τὴν πολεμίσαντα αὐτοῖς καταπλέων ἀφένου. Τοῦτο ὡς ἤκουσεν τῷ βασιλεῖ, σέγγχους αὐτὸν ἔσχε καὶ φρενῶν ἐκτασις, καὶ πάντα ἡγνισμένος σπῆλαια, καὶ παρ' οὐδὲν θέρμενος καὶ λευκὸς κρατίζας, μᾶς ἔγενετο μόνης καὶ ἐν εἶχεν ἐπίμονον σπουδασμα, τὸ μὴ ἐβρίσθαι τὸν Χριστόν, μὴ περὶ τὸ ἐν σῶμα τῆς ἐκκλησίας, ἡ τῷ ἰδὼν αἵματι ἐκτενίσαι ὃ τὸν αἶμα θεοπάτης, διασπομένον τε καὶ λυμηνόμενον τῷ πορνῶν διάμονι. Διασκευόμενος τοῦν μεταστῆλται τὸν (178) Βασίλειον, καὶ ἐωρῶντα, τί σοι βούλεται, λέγων, τὸ δόγμα; καὶ ὅταν χάσῃ τοῖς ἀλλοσεύουσιν ἑαυτοῦ γῆν προσέτης παρθέτος; Ὁ δὲ κατὰ τοῦς πολέμοις εὐθὺς ἀδελφὸς ἦν, καὶ τὸ μέλαν ἐξέχεεν ἴσα λῆθι τὸν θυρανεῖν; μηδὲν γὰρ τῶν κατ' αὐτοῦ λεγομένων, ἔλθῃν ἔλεγεν εἶναι, καὶ ὡς ἐμοχρητοῦ τοῖς ὑποβέον ἀναδῶν, διετέλετο. Ἠλθίστη τοῦν ὅσα μελετήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ κοινῶν ἁπλῶν τῶν φροντιστῶν ἐδίδμενος τὸν ἐν μοναχοῖς δοῦσαντα, ὃ τὸ ἐκείνῃ Ζημιβητός, ἀνδρὰ σοφίας καὶ θείας καὶ ἰσχυροῦς ἐμπειρημένον, βουλὴν βουλευέται ὡς ἀντιπρὸς τε καὶ θαυμασίαν, καὶ μεθόδῳ ἐπισκετῇ πρὸς τὰς μεθόδους τοῦ σοφιστοῦ τῆς κακίας ἀπλῆται. Ἐν τῇ γὰρ τῶν βασιλεῶν καταπίστων ἰδιότητις ὁ βασιλεὺς προσημιούμενος τὸν Βασίλειον, συνεδριάσαι αὐτὸν ἐκέλευσε, καὶ τιμὴν δοῦναι ἐν εἰποι τις ἐπὶ λόγῳ πρὸς αὐτόν, καὶ ὃ περ εἶπεν ἀντὶ τοῦ περὶ

жил окончателно и подчинил под власта на Ромейската империя моцта на българите, които в продължение на безброй години ограбвали плодовете на ромейската земя и не били покорявани от никого.¹

9. Алексий Комнин се опита да унищожи богомилската ерес

През времето на този благочестив император² дяволът, който се радва навсякъде на човешката гибел, намерил оръдие на своята измама — мръсния Василий³, предвестника на Антихриста, който бил събрал в стироминицата на сърцето си всякакъв вид злина и безбожие — и го изпратил в земята на авзоните⁴ да облиза всички с калните потоци на своята мръсна въра. Той бил есхарх и горещ защитник на богомилската ерес. И наистина отивал по всички места и криейки се като зълк под овча кожа, бил непоносимо зло. Той отклонил мнозина християни от сигурния път и ги направил събунтовници и слюве на дявола, неговил баща, като посед сред тях многоглавата ерес. Когато императорът чул това, обхванало го смущение и душевно вътление. Намирайки всичко [друго] за нищожно и пренебрегвайки останалите треноги, той бил обладад само от една грижа и имал единствена постоянна цел — да не бъде оскърбяван Христос и да не бъде пренебрегвано единното тяло на църквата, което, разкъсвано и осквернявано от злин демон, господарят на всичко накупн със собствената си кръв. И тъй, след като разсъдвал, той пратил да извикат Василий и го запитал, като му рекъл: „Какво гласи учението ти и защо ставаш причина за толкова голяма измама на по-простичките?“ А той станал невидим като сепия и пукал чернилката, за да се скрие от ловеца. Той казал, че нищо от това, което се говори против него, не е истина, и уверявал безсрамно, че е съгласен с благочестивите. И тъй, след като обмислял извънредно много и взел за съучастник на грижите си Евтимий⁵, най-светия монах, по прякор Зигавин, човек, изпълнен с божествена и човешка мъдрост императорът взел решение, извънредно умио и чудно, и се въоръжил с похвален метод спрямо хитростите на учителя на злото. Императорът извикал Василий насама в една от царските спални и го накарал да седне заедно с него. Той привидно му оказал най-големите възможни почести и му рекъл: „Аз чух,

¹ За събитията см. 11181, V, стр. 200 и сл. и там посочената литература. ² Алексий I Комнин (1081 – 1118). ³ Водач на богомилската ерес. Вж. тук Ана Комнина, стр. 141, бел. 6. ⁴ Т. е. Византия. ⁵ Евтимий Зигавин, теолог, съвременник на Алексий I Комнин. Вж. тук Ана Комнина, стр. 144, бел. 1.

τὰ δαδόνοντα καὶ ἀνέλεμα, καὶ βοδύονται μὲν τῆν αἶν διδασκαλίαν, παρηγορούμενα, δέδοικα δὲ τῶν ὑποκρίσεων τὸ δουλειῶν δεινὸν γὰρ τὸ πλῆθος καὶ δυσμάχητον, καὶ οὐκ ἔν ἀνίστασθαι νόμιμα τοσοῦτοις ἔτσι κρατηθέν, μεταστῆναι, καὶ ἑτέρω πίστιν προσδέσασθαι, κἂν τὸ εὐλογον αἶτη καὶ ἀναστήσαντων ἀποφύγοιτο. Ἐν' αὖν μὴ καὶ ἡμεῖς πλάτην τοιαύτην πλανιόμεθα καὶ συνισπώμεθα τοῖς πολλοῖς, συναγχεῖσθαι ἐσ' ἡμῖν, καὶ δόξωμεν ἡμᾶς, δεῖξον δὲ ἐν ἡ παρεσόμεθα, καὶ βαδίζομεν ταύτην, τὴν μὲν καὶ καὶ σκοπῇ, καὶ καλῶντος, καὶ ἀναρτῶν ἐλλόγη παρηγοῖα χρησόμενοι. Εἶπε ταῦτα ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰπὼν ἔπεισεν, ἀφίστατον γὰρ ἡ κοινότης, καὶ ἀναρτῶνται ἡ κακία, καὶ φαυλίζονται τὸ ὑποκρίν, καὶ ὁ δυσάδης κατὰ τῆς ἀρχιερέως ψυχῆς καὶ πυχῆς ἀξίας εἰς ὕψος αἰσθῆται καὶ ἐπειδὴ, φησὶν, ὃ βασιλεῦ, ἀπολείπων τὴν κατέχουσαν σε σκοτόμενον, τὴν ἡμετέρων ἐξέχῃ λόγων, καὶ τῆς σκοτεινῆς διδασκαλίας ἐνὶ σοὶ σῶντομον παρστήσας δὲ ἐν, δι' ἧς δύνηται τῆς κακοποιίας ὡς (179) οὐκίους ἀφέντες, ἐγκέσθαι τοῖς τῆς ἀληθείας φανός, καὶ μὴ βαδῖν ὕπνον ἡλικίαν, καὶ ὡς ἂν με εἴποι Ἐπιμενίδειον. Αἰτίας οὖν ἐκείτης ὁ βασιλεὺς, καὶ δὲ ἡμῖν ἐγγράφους ἐξελκύσει τίνα ἐπὶ σοὶ κηρυττάμενα, καὶ δι' αὐτῶν ἐπαγνοούμεθα τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὐκέτι τῇ πλάνῃ δουλεύσομεν. Παρηγορούμενος τοῦτον τῷ βασιλεῖ, μηδὲν τῶν ὑπαγορευομένων δῆλον θέσθαι τῷ ἀδελφῷ Ἰσακίῳ τῷ πελαστοκράτει, διὰ τὸ τῇ τῶν Χριστιανῶν θρησκείας εἶναι τοῦτον ἀμετάθετον ἔρατον, καὶ ἐπύσχεον περὶ τοῦτον λαβὼν, ἤτοι γὰρ καὶ κάλαμον, καὶ ἐγγράφον τῇ παρβύβηλιν, αὐτῷ καὶ μεσοῦν ἐξέχῃτα ἔγραψεν, ἄγνοον ὁ δαίμων ὅτι παρὶς ἡτοίμην τοῖς ποσὶν αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἐντεῦθεν ὁ ποιητὴς θρησκείας τῆς αὐτοῦ ποιητῆς παρὶς δι' ἧς ἐγένετο, καὶ κατεσφίσθη ὁ εἰρετής τῆς κακίας παρὰ τοῦ θαλασσομένου τοῖς σοφοῖς ἐν τῇ παρῶν αὐτοῦ, δι' ὃν ὁ ἐφελός αὐτοῦ βραχίων τῇ τοῦ βασιλέως καρδίᾳ ἐπέθετο, καὶ πάλιν σκῆψας καὶ φρονίδους σιγαῖ καὶ δαρκεῖς αὐτῷ δῆτα τῷ ἐδουλεύει βασιλεῖ, μελετῶντι τῆς πλάνης ἀποσπῶν τὸν ἄθλον. Παρηγᾶται τοῦτον τὸν κηρυττάμενον ἐκείνου καὶ αὐτοῦ γένετα, μεταθέσθαι τῆς τρίβου τῆς σκοτίας, καὶ τῷ σκοτεινῷ χάριν εἰσπῶντα καὶ τῇ μακρῇ πλάνῃ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἰδεῖν αὐτός, καὶ σκοτεινῶν περιφάλασθαι ἰσάτων, καὶ εὐφροσύνης χάριν ἐνδύσασθαι, καὶ κακοστολῆς δόξης ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ πνεύματος ἀλλ' οὕτε πάροχαις ἀποσπῶν τὰ τοκίλματα, οὔτε ἄλλας τὸ μυστήριον, οὔτε τὸ μέλαν Αἰθίοψ. Ἀπὸ γὰρ τὸν Σικανὸν ἐνδυσάμενος ὁ ἀκάθαρτος, ὡσεὶ λαλῶν, ἥως οὐκ ἐπισκώσεται φωνῆς ἐπαδόντων, τὰ ὅσα βῆτε, καὶ τὸ ἀπεσθῆς καὶ αὐτοῦ ἐφῆκε

че ти учим добри и полезни работи, и желая да изкажеш откровенно учението си, но се боя от опъркичавостта на поданиците си, защото тълпата е страшна и непреклонна. Тя не би допуснала да промени господствуващата през толкова годинн догма и да приеме друга вяра, макар и справедлива и неоспорима. И тъй, за да не се лутаме и ние в толкова голямо заблуждение и да загинем заедно с мнозина, съжалих се над нас и ни упъти, покажи ни пътя, по който ще вървим, и ние ще тръгнем по него, сега тайно и мълчаливо, а когато дойде удобно време, и явно, като бъдем естествено откровени.“ Императорът казал това и с казаното го убедил, защото лековерното е леко възбудимо, злото се възпламенява, което е нездраво се поддава, зловонният дим на душата, прилична на плява и достойна за огън, се надига нависоко. „А след като, царю — казал той, — напуснеш обхваналата те тъмнина и се проиякнеш от нашето учение, аз ще ти посоча кратък път на спасително учение, по който ще можеш, като напуснеш лощата като мран вяра, да дойдеш до светлината на ястината и да не зависш дълбок сян Евменидов, както би казал някоя.“ И императорът отково станал просител. „Дай ми писмено — модел се той — нещо от това, което проповядваш, и чрез него ще познаем истината и не ще робуваме вече на заблуждението.“ И той, като казал на императора да не открива нищо от това, което ще се каже, на брат си, севастократора Исак, попече той бил непоколебим поклонник на християнската религия, и като получил обещание от императора, поискал хартия и писалка и изложил писмено най-безбожната си и мръсна ерес, не знаейки нещастникът, че си приготвя кован за краката си. И тъй, след като бедното съкровище на бедното му сърце станало известно и сътворителят на злото бил надхитрен от улавяния мъдрите в хитростта им, поради носто високомерната му ръка бе положена върху сърцето на императора, разбира се, самият благочестив император отново имаше повод за постоянни и непрекъснати тревоги, като се прижееше да откъсне нещастника от заблудата. Той подканял гоан глупав и необикновен старец да се оттегли от кривия път, като се откаже от мрака, и да види след дългото си блуждаене светлините на истината, да наметне облеклото на спасението, да облече дрехата на радостта и одаянието на славата вместо на злия дух. Но нито пантерата ще изостави пъстротата си, нито етиопецът — черния си джиг. Защото безсрамникът като аспида,

ὁ τῆς ἐκείνου κακίας Ἰστορησάμενος, πεπλοσημένον ἀπεκάλεσεν τὸν βασιλέα, καὶ ἀμεταμέλως τῆς κακίας ἐχόμενον, καὶ ἀπολλύμενον μετ' ὀλίγον διὰ τὴν κατέχουσαν ἀγνωσίαν.

Μετακαλεῖται τοῖς τὸν ἀριώτατον πατριάρχην ὁ βασιλεὺς (180) καὶ τοὺς τῆς θέας συνέδου προέχοντας, καὶ τὰ τοῦ πράγματος αἰτίαι ἀναίθεται, καὶ ὁ ποιεῖν συνδιασκεύασθαι βέβηκε. Καὶ πάλιν εἰς τὸ μέσον ὁ ἀδελφώτατος ἐκεῖνος παρέγεται, καὶ συμβουλία πατέρων περὶ αὐτὸν ἐνηρημένων θεοῦ φιланθρωπίαν τοῦ δι' ἡμῶς πιστοποιήεντος μέγας σόφρωνος καὶ πατρὸς ὡς δὲ κἀντεῦθεν ὄντος ἀντιφρεῖς ἢ ἁλῶς ἀκούειν καὶ ἀντιοθεῖν, ἢ καμνύνειν πρὸς ἥλκον λαμπρότητα ὁ σκότους καὶ πρὸς ἄλγος, ἄλγος καὶ τιμωρίας καταφυγίξεται, καὶ ὁ ὄντων τὸν διὰ πυρός· καὶ ἔδει γὰρ πικρὴν καπναλωθήναι καὶ προοίμιον τοιοῦτον λαβεῖν τοῦ ἀτελευτήτου πνεύματος τὸν πολλοὺς ἀπατήσωσι καὶ ἔλθῃ τῷ αἰσάντῳ περὶ ὡς ξύλα καὶ χόρτον καὶ καλέμην ἀβροάσαντα. Ἡμεῖς γοῦν τεταγμένη ἐπὶ τὸ ἐκτικὸν ἀρχαῖς θέμερον, ἐν τῷ καθίσματι προκαθεσθῆντος τοῦ βασιλέως, καὶ πᾶσι τῆς συγκλήτου παρουσίας, καὶ τῶν πιστῶν πάντων συνελεγεμένων, ἐν καμνῶνι πηρὸς, δένδρον σαρπὸν μὴ ποιεῖν καρπὸν ἀγαθὸν ἐκκοπῆν, ἐμβάλλετοί τε καὶ καίεται (pp. 178₁₃—181₁₆).

10. Alexius Comnenus filium suum Ioannem Irenae, filiae regis Ungarorum, matrimonio iungit

Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρῶν πανταχόθεν τὰ Δυτικὰ ἔθνη, οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὰ πρὸς Ἀνατολὴν τιμωρούμενα, (τῶν γὰρ τὸ γινώσκον τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ τῇ βαθυμῇ, ἢ ἀπειρίᾳ εἶπεν ἀκινδύνων τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβαυλευμένων, ἢ ἢ κατέχευε τὸν Ρωμαϊκὸν ὄρεον, ἢ ἐμελλεν), ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν ἄρχα τῆς Πελοποννήσου (καὶ αὐτὸν ἢ συνήθως καλεῖν εἶπεν), καὶ νύμφην ἐπιζητεῖ τὴν ἐκείνου θυγατέρα εἰς τὸν πορφυρογέννητον καὶ βασιλέα Ἰωάννην τὸν πρῶτον υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἐπεὶ καὶ τὸν εἰρημένον κράλην εἶχε πρὸς αὐτὸν καταπεύθει, ἀποστέλλει αὐτὸς τοὺς ἀξίους αἰτῇ ἄνδρας τῶν ἐπιφανῶν καὶ πρεσβίων τοῦ παλατίου, ὅν ἐξοχότητος καὶ ἀριότητας ἢ ὁ σεβαστὸς Εὐμάρτιος ὁ Φιλονάλης, οὗ τὴν πολυπραγίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ πρακτικὰ δραστηριότητα τε καὶ δεξιότητα οὐκ ἔστιν (181)

която не се вслушва в гласа на псеидите, запушвал ушите си и човекът на сатанинското зло, който прегърнал неверието и ереста, нарекъл императора заблуден, обладаван непрекъснато от злото и човек, който след малко ще загине поради обхваналото го незнание.

И тъй императорът навикал просветления патриарх и изтъкнатите членове на светия синод, изложил им подробностите по делото и наредил да обмислят какво трябва да се направи. И отново този неоправен човек бил доведен сред тях и станало съвещание на отците, които спрямо него подражавали на човеколюбието на бога, изложил се смилено заради нас дори на телесни страдания. Но тъй като и след това достойният за огън и тъмница слушал безчувствено като матере пред лира и си затварял очите пред блясъка на слънцето, той бил осъден на справедливо наказание — на смърт чрез изгаряне. И наистина трябвало да бъде унищожен от огън и да получи това като начало на неуасващия огън този, който бил излъгал мнозина и който [си] бил събрал за подкладка на вечния огън като дърва трева и плевна. На отредения деп той бил отведен на хиподрома и в присъствието на седналия на трона император, на целия синклит и на всички събрани възрастни той бил хвърлен и изгорен като отсечено гнило дърво, което не дава добър плод.

10. Алексей Комнин женя сына си Иоанн за Ирину, дочьяте на унгарския крал

Императорът¹ виждал, че отвсякъде западните народи, а не по-малко и тези от изток се бунтуват (защото всеки съсед на Ромейската империя поради нехайство или, казано по-подходящо, поради неопитност на царувалите преди него или бил грабил нещо от ромейските земи, или възнамерявал да грабне). Затова той изпратил пратеници при пеонския² цар (когото обикновено наричат крал) и поискал дъщеря му за невеста на големия си син, порфирогенета и императора Иоанн.³ И тъй, като намерил и споменатия крал съгласен на това, той изпратил отново мъже от знатните и първи хора на двора, които да я доведат. От тях най-издигнат и пръв бил севастът Ематий Филокал, чиято голяма опитност, енергия и сръчност при

¹ Алексей I Комнин. ² Т. е. при унгарския крал, в случая Ладислав I Свети (1077—1095). ³ Алексей I Комнин оженил в 1104 г. сына си Иоанн, бъдещия император Иоанн II Комнин (1118—1143), за дъщеря на унгарския крал Ирину.

αὐτοὺς ἀγνοεῖ. Οἷτοι τὸν Ἰσχυὸν διαπερφοῦν-
τες, καὶ τὰ τῶν Παρόντων καταλαβόντες βασιλεῖα,
καὶ οἷτοι ἐν αὐτοῖς εὐχόμενοι ἀπέθεται, καὶ θηραυτὸν
πολεμικὸν ἀνελόμενοι, μετ' ἡδονῆς τε καὶ θυμο-
δίας τῇ Ῥωμαίων προσέχουσι, κόστην ἀφραίνον μὲν
τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ὀλίγα βασιλικῇ παρέποντο, πολὺ
δὲ τὰ ἔνδοξον ὑφαιστέον, ὡς καὶ ἐπ' αὐτῇ παραση-
μῶσιν τοῖς πῖσιν ἡ δόξα τῆς θηραυτῆος τοῦ βασιλέως
ἔσθαι. Ταύτην δὲ βασιλεὺς μετὰ πολλῆς περιχαρείας
καὶ τιμῆς προσδεχόμενος, τῷ ἀμείνῳ συνέχευεν
αὐτῷ (pp. 181₁₀—182₉).

11. Boemundus filius Romanorum invasit

Ὅτι μὲν ἀλλὰ καὶ τὰ Ανατολικά οὐκ ἦσαν τῶν
Ἑβρων συνεπιδόκοντο¹ ὁ γὰρ τοῦ Βαλμούνδος μετὰ
πολλῆς οὐρανοῦς Ἰταλικῆς τὸν Ἰόνιον διαπεράσας,
τὰ περὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τὴν Ἠπειρὸν καὶ
Ἀλαίαν καὶ τὰ πέριξ ἐθλίους εὐχαιροῦσιν ἦν καὶ
ἐξανδραποδίζομενος (p. 184₈₋₁₁).

12. De expeditionibus Ioannis Comneni, Romanorum imperatoris, contra Patzinatos, Serbos et Ungaros

Περὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας
Σκυθῶν διαβάντων τὸν Ἰσχυόν, καὶ τὰ Θρακία
μέρη ληϊζομένων, ἔξεσι κατ' αὐτῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς
ἀσφαλείας ὁρμήσει καὶ ὡς ἐντὶν βασιλεύοντος γενναίω-
τερον, οὐδὲ διὰ τὸ πλεῖθος τῶν πολέμων μόνον καὶ
ἀσφαλείᾳ κινεῖται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ οὐκ ὀλίγον
βυρσαρεῖς εὐκταί, εἰς μέγαν ἔργον ἢ πρὸς τὴν, ἥτις
ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος τὴν ἀκρίτεια διέπτε, διατρέ-
χοντα, ὅποτε τὰ τῶν ἐν Θρακίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ
αἰετοὶ ἡγήματα τοῦτον καὶ δι' ἀποστολῆς ἀπο-
ρροῦσιν τὸν Σκυθῶν ἀποκαταστάμενος, εἰ περ-
ὶν ἐς συμβάσεις καὶ ὁμολογίας συνέλθουσι, ἢ πάν-
τες, ἢ ἱπποὶ, πρὸς πλείους χρησιμεύει σιμάς, καὶ
τινος τῶν παρ' αὐτοῖς προσευόμενος τόνδε τὸν τρέ-
πον ἐρελκυόμενος, πῶς οὐ φιλοφροσύνῃ (191) ἐπ'
αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο, οὐχ ἐπιδοῦσι περὶ τοὺς μόνον,
ἀλλὰ καὶ δόξαν καὶ ἐνδομῶν ποροχαῖς στρατῶν
ἀπ' ὧ καὶ οὕτως ἔχουσιν ἀμνηστῶς τὰς γυνῆς,
ἐν μέρει μὲν διαπορευόμενος οὐκ ὀκνῶν Ῥωμαίους,
ἐν μέρει δὲ θάραυσι τὸν πόλεμον ὡς ἐξ ἔθους
ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα ἐκ τῶν τῆς Βερόης μερῶν,
ἐκείνους γὰρ ἰσχυροῦς ἀποκρίνεται, οὐκ ὀκνῶν
ἐκείνους, τοὺς Σκυθῶν ἀποκρίνεται γίνεσθαι τοῦτον
φρακτῆς ἢ συμβολῆς, τὸν μὲν Σκυθῶν γενναίως

κισνίτη почти всеки знае. Те преминали
Исхър и като пристигнали в двореца на неоп-
ците, намерили пазената в него хубавица и
като взели безценното съкровище, с удовол-
ствие и радост го отвели в ромейската зе-
мя — момиче с хубава снага и подходящо
за царска съпруга, но с много по-хубави ду-
шеви качества, както това и ѝ подобава,
притежаваща напълно славата да бъде цар-
ска дъщеря. Императорът я приел с голяма
радост и почит и я омъжил за сина си.

11. Боємунд нахлува в пределите на Византия

Но и западните земи били смущавани не
по-малко от източните. Защото Боємунд,
като преминал Йонийско море с голяма вой-
ска от италици, пленявал жестоко и поко-
рявал земите на илirianците, Епир и Ахея и
околните области.¹

12. Походите на византийския император Йоан Комнин срещу печенегите, сърбите и унгарците

В петата годнина от царуването му² ски-
тите³ преминали⁴ Исхър и опустошавали
тракийските земи. Той излязъл на поход
срещу тях, нато събрал ромейските войски
и се въоръжил колкото е възможно по-до-
бре не само поради голямото количество на
неприятелите, които били повече, но и по-
ради това, че нападали по варварски шумно.
Той помнел това, което били извършили
преди, когато Алексий Комнин управлявал
царството и когато повечето места в Тракия
и Македония опустели. И тъй той се опит-
вал и като изпращал единични сизти —
дали те, които са разделени на повече пле-
мена, не биха се споразумели някак или съ-
гласили [с ромейците], било всички или някои.
И като привлякъл по този начин някои от
първенците им, проявил всякаква благосклон-
ност спрямо тях не само с богати угощения,
но и с дарове и доставяне на копринени
дрехи. При това положение, когато скитите
се колеквали така — отчасти изключил да се
споразумят с ромейците, отчасти настоявайки
да воюват, тъй като обикновено побеждава-
ли, — той се вдигнал от земите на Берое,
където бил на лагер, и ги нападнал, когато
още не се било разсъмвало. И тъй станало
страховно сблъскване, повеже скитите по-

¹ Боємунд се явил пред Царград на 9 април 1097 г. Вж. тук *Аки Комнин*, стр. 117, бсв. 1. ² За царуването на Йоан II Комнин. ³ Т. е. печенегите. ⁴ През есента на 1122 г. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 368.

δεξαμένοι τὸ Ῥωμαϊκὸν σιγήματα τῇ τῶν ἑλλαν ἐπιλάσει καὶ ταῖς τῶν τόξων βολαῖς καὶ ταῖς βολαῖς, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπιστευδόντων ἢ θαλεῖν, ἢ ἡττησά τοις πολέμοις.¹ Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τοὺς οὐκείους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ διὰ πᾶσι ἐπεβοήθει τῶν Ῥωμαίων τοῖς κάμοισιν. Αὐτὸ μέντοι τὸ Σκυθικὸν συναγαγὼν πᾶσι ἀμαξῶν, εἰς σχῆμα περιφεύς αὐτὰς διατίθειτο, καὶ τοιούτων ἀνῶθεν στήσυντες οὐκ ἄλλῃν μοῖραν τοῦ ἰδίου σιγητέματος, ὅσα καὶ γαστριώματι ἀπεγρόντο τῇ μηχανῇ, πολλὰς διὰ τῶν ἀμαξῶν παρόδους ἀπεργάζοντο καὶ βασίζοντο μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ ἴδια πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μεταστέντες, ὅσοις εἰς τεῖχος ὄχρουν τὸς ἀμάξας κατέχευον· εἰθ' ὅπως μετ' ἀνοχὴν ὡς ἐκ πυλῶν ἀναγομένων προσήκοντες, ἔργα χειρὸς ἀνδρείας ἐργάζοντο καὶ ἦν τὸ γασόμενον ἀκριβὲς ταχομικία ἐν μέσῳ πεδιδόχῃ οὐχιδασίῃ.

Ἦν οὖν μηχανοῦτα τὸν βασιλεὺς οὐκ ἀγαθὸν μόρον σύμβουλον, ἀλλὰ καὶ πρῶτον τέλει διδόντα ἅπασα τοῖς στρατηγοῖς καὶ τάγμασι ἐπιτίθετο τὸ διὰ καυτὸν καὶ πολλὴν ἐκείνῳ μαρτυροῦν τὴν ἐδότησαν, ὅποτε τῶν Ῥωμαίων αἱ φάλαγγες ἔκαινον τῶν βασιλέων ἐπιστεμένον παραβολάεσσιν, τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος παρεσκόπων ἔχων καὶ μετ' οὐμαγῆς ἐμβλέπων καὶ συνοχῆς, ἔλεοναῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐταγωνίων ἰσχυρίων κατέλειπε δόκους καὶ ἦν οἷον ἐκ πύλων τοῦτο διατραπέμενος, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἑαυτοῦ αὐτὴν διακαζόμενος (192) δύναμις, τὴς Σκυθικῆς ἐτροποῖτο παραβολῆς. Ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς βασιλοποιῶν, ὡσαῦτε τείχος ἀρρηκτον, τοὺς Σκυθικοὺς ἀντιπροβάλλοντας ἀμύλοι καὶ διαλυθέντος τοῦ ἐκ τῶν ἀμαξῶν ἰσχυρίματος, καὶ εἰς χεῖρας τοῦ πολέμου γερηνύμενον, γίνεται τῶν ἐναντίων σιγὴ καὶ τραπὴ ἀκλεῖς, καὶ Ῥωμαίων εὐθραδῆς ἐπιτόκεις, καὶ πίπτει κατὰ χλυστάς τὸ Σκυθικόν, καὶ διασπάρονται τὰ αὐτῶν, καὶ τὸ σπλῆγθῆν δορυφλατον ἀριθμὸν κρείττον ἐρῶται, ὥστε καὶ τὸ αὐτόματον τῇ πόλει τῶν ζυγοκλήτων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τοῦτον καὶ κάμους συνομασθήσαι, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς ἀνιμάχους καταλεγεῖναι Ῥωμαίους.

Τοιαύτην μίαν περιφανῆ κατὰ Σκυθίων ὁ αὐτοκράτωρ ἀράματος, τὸς εἰχλὺς θνήσκει ἀποδίδουσι, τὴν τῶν Πατριάρχων λεγομένην εἰς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀνάμνησιν τῶν πεπραγμένων ἀποδείξας, καὶ χειροστέγον ἐστέον.

Μικρὸν δὲ Ῥωμαίων καὶ κατὰ τῶν Γερμανῶν (οἱ Σέρβοι δ' οὗτοι εἰσιν), ἐκστρατεύει, καὶ κατὰ κράτος ἡττήσας καὶ τούτους, πρὸς σκοπὸν ἐπηγάγετο, μὴ ἄλλως δεικνύμενον δεινότητος ἔργον, ἀλλ' ἐπο-

срединали храбро ромейската войска с конно нападение, стреляне с лук и викове, а ромейците бързаха или да умрат, или да победят неприязелите. А и сам императорът със своите хора при себе си изпрати никак си се притичвал на помощ на немощващите ромейци. А самата скитска войска събрала всички кони и ги разположила кръгообразно. Над тях те поставили немалка част от своята войска и след като направили между коните много проходи, те използвали съоръженията почти като укрепление. Когато бивали надвиквани и обръщали гръб, вместо да гледат напред, те се криели в колите като в здраво укрепление. Така след пауза те се подавали като от отворени врати и извършвали смели подвизи. И това, което ставало, било жестоко крепостно сражение, развил се внезапно посред поле.²

Наистина тогава човек могъл да свидетелствува, че императорът е не само добър съветник, но и пръв изпълнител на това, което предлагал на стратегите и отредите, а напоследък [би могъл да свидетелствува] и за пълното му благочестие. Когато ромейските фаланги изнемогвали, тъй като варварите нападали по-смело, той държал до себе си иконата на божията майка и гледайки я с плач и мъка, проливал сълзи, по-горещ от погтя при сражението. И наистина той не правел това напразно, но като се въоръжил веднага с войската си, прогонил скитските редове. А като взел и цитопосците си, които били като несъкрушима стена, хвърлил ги от своя страна срещу скитите. Разбира се, след като било разкъсано укреплението от кони и станало жертва на боя, настъпило бигство на неприязелите и безславно обръщане на гръб, а от страна на ромейците упорито преследване. И скитската войска загивала с хиляди, а вещите им били разграбени. И заловените пленници изглеждали непреборими, както и дезертиралите от мъка по [своите] пленени сродници, та от тях се заселили селения, а немалко били вписани като съюзници на ромейците.

След като спечелил такава блестяща победа над скитите, императорът отпразнил молитви към бога и учредил така наричания и до наше време печенегски празник и благодарствено празненство.

Малко по-късно³ той предприел поход и против трибалите (това са сърбите) и като разбил напълно и тих, принудил ги да сключат мир. Това е племе, което иначе не е известно като достоен противник, но се под-

¹ Сражението станало през 1123 г. при гр. Берое (дн. Стара Загора). ² През 1124 г.

κῆπτον τὰς ἐκ γειτόνων ἀρχαῖς καὶ λείαν ἐκείθεν ἔλκοντας ὅτε πολλήν, τὸ τοῦ πλάθους ἀγυμνάσιον κατὰ τὴν "Εἰς διαβιβάσεις, κατὰ τὴν χώραν τὴν Νοτιομήδους εἰκὲν διτάσσου, τὸ μὲν τοῖς στρατεύμασιν ἐργασμῆρας, τὸ δὲ φέρους ἐλεῖν δραστήριος (pp. 191⁹⁰—193⁹²).

Περὶ δὲ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν τὸν "Ιστρον διαβάτες οἱ Οὐννοι (Οὐγγροὺς τοὺτους παρὰν οἱ πολλοί), τὴν τε Βρανιτσοβίαν ἐξεδόθησαν, τὸ εἶχον καταβαλόντες, καὶ τοὺς λίθους εἰς τὸ Ζεύγμιον μετενεγκόντες, καὶ τὴν Σαρδικίην δὲ ἐλήυσαντα, εἰς ἐπὶ εὐρήν καὶ ὀλίγῃ συνθήκῃς ἀποσπασμένους ἦν δὲ ἢ μὲν κεκρυμμένη αἰτία, τὸ τὸν "Αλμουζην, ἠδελφὸν ὄντα τοῦ τῶν Οὐννων καπάρχοντος, παρὰ βασιλέα ἔλθειν καὶ προσερχθῆναι ἢ δὲ πρόδηλος, τὸ τοῖς οὐκίησας Βροναζόβης ληπτικῶς ἐπαίψουσι τοῖς ἐς αὐτοὺς ἐρχομένοις Οὐννοις κατ' ἐμπορίαν. "Αἰε δὲ ἀπερόδοτος τῆς τῶν Οὐννων ἐπαγορῆς γενομένης, τότε μὲν τῇ Φιλιπποπόλει ἐπαδημίους ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐκείθεν μετανάσας θέμενος, ἕως τοῦδε τὸ προσηρὲς ἐσχεδίασε. Τῷ δ' ἐπὶ αὐτῇ καιρῷ πρὸς βοήθειαν τῶν οὐκίησιν, καὶ ἡμῶν τῶν πολέμιων χρησόμενος, πρὸς δυνάμεις συνήθροσε, καὶ νῆας ἡπείμοσεν, ἅς καὶ διὰ τοῦ Πόντου εἰς τὸν "Ιστρον ἐσέλασε, καὶ αὐτῷ διὰ γῆς καὶ θαλάσσης τοὺς πολέμιους ἐρίστασε, καὶ τὸν ποταμὸν διελθὼν, καὶ τὸν στρατὸν ἐς τὰ πέραν καταστραφόμενος, ἐππομαχίῃ τὸ Οὐννικὸν διεσκέδασε. Χερσίους δὲ τῇ πολέμῳ, τοῦ τε Φραγκοχωρίου ἐκράτησεν διὰ ἐπὶ τῆς τῶν Οὐννων γῆς τὸ πύσιον, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σαοῖβου καὶ "Ιστρον κείμενον, καὶ τὸ Ζεβυμιον παρεστήσατο, καὶ κατ' αὐτὸν ἀπελθὼν τὸν Χορόν, λείαν πλείστην ἐκείθεν ἐξήλασεν (p. 194, ⁹³).

13. *Exercitus cruce signatorum duce Conrado imperatore Bulgariam pervadit*

"Αλλ' οὕτω διεξάγουσι τὴν βασιλείαν τῷ αὐτοκράτορι ἢ τῶν "Αλμυρανῶν ἐπινομήσθην κήτους, καὶ διογενῶν ἐόντων τοῖς τοῖς ἐπὶ τῇ μοῖρᾳ, ὅς καὶ γυναῖκες κατελέγοντο ὡς ἄρρενες τοῖς ἵπτοις ἐποχοῦμενοι καὶ ὀπλοφόροι κατ' ἄνδρας ὁράμενας, καὶ ἀνδρείαν οὐλίην περιεκείμεναι κατὰ τὰς "Αρσζόνας ἐκείνας" μία δὲ τούτων ἐπαρδείχθητο, ἥτις καὶ ἐκ τοῦ περιτομομένου αὐτῇ πολλοὺς χρόνους, Χρυσό-

чинява на властта на съседите. Оттам той изкарал извънредно голяма плячка. Пленената войска той отведе на изток и заповядал да живее в земята на никомидийците, като една част [от нея] включил във войските си,¹ а за другата определил да плаща данък.

През лятото хуните (повечето хора ги наричат унгарци) отхвърлили договорите за мир и приятелство, преминали Истр и разрушили Браничево, като съборили стените и пренесли камъните в Зевгмин², а оплячкосали и Сердика. Скрытата причина била, че Алмуза, който бил брат на хунския владетел³, дошъл при императора и бил приет от него. А видимата причина била, че жителите на Браничево нападнали грабителски хуните, които отивали при тях по търговия. Тъй като нападението на хуните станало неочаквано, императорът тогава дошъл във Филипопол и ги изгонил, като набързо ввел мерки. А на следната година се заловил да помогне на своите и да отблъсне неприятелите. Той събрал войските, приготовил и кораби, които вкарал през Понт в Истр, и така нападнал неприятелите по суша и по море. Като преминал реката и превърлил войската на отъдния бряг,⁴ той разпръснал хуните в конно сражение. Задържайки се в неприятелска земя, той завладал и Франкохорион⁵, което място е най-плодородно от хунската земя, разположено между реките Сава и Истр. А завладал и Зевгмин и като прекинал срещу него в Храм⁶, откъднал оттам твърде голяма плячка.

13. *Кръстоносната войска под водачество на император Конрад преминава през България*

Но когато самодържецът⁷ управлявал така царството, сполетял го походът на алманите,⁸ а заедно с тях на друга част от еднородни племена. С тях имало и жещи, които издели като мъже коне, посели оръжия като мъже и се обличали в мъжки дрехи като амазонките. Между тях се отличавала една, която поради украсяващите я много златни накити била наречена Златнонога. А причината за техния поход било оти-

¹ Срв. П. Мутафчиев, Войнишки земя и войнина във Византия през XIII—XIV в., Сп. БАН, кн. 27, 1928; П. Тилеа, За военното население във Византия през XII в. Изследвания в чест на Марин С. Драков, София, 1980, стр. 523—574. ² Дн. гр. Зевгун. ³ На унгарския крал Стефан II (1114—1131). ⁴ През 1128 г. ⁵ Франкохорион с името, дадено от франките на Сирмиуц. ⁶ Град на левия бряг на Дунав, където се влива р. Нера. Вж. К. Грот, Из истории Угрии и славянизма в XII веке, Варшава, 1889, стр. 267. ⁷ Мануил I Комнин, византийски император (1143—1180). ⁸ Става дума за преминаването на кръстоносците от Втория поход (1147—1149) начело с германския крал Конрад III (1138—1152).

ποιους κατανομάζεται. Το δὲ τῆς κινήσεως αὐτῶν αἶψον, ἢ εἰς τὸν Κυριακὸν τόπον ἀπέλκεται, καὶ τῶν ἐκεί ἁσβίων ἐντὺν ἐξολόθρευσις τοῦτο τὸ παρορμητικὸν ἐκείνοι ἔλεγον καὶ διώκοντο, καὶ ὡς ἐκ τοῦ τέλους ἔδειξαν οὐκ ἐπεδόσαντο ἥτοιμα δὲ τὴν τῶν Ρωμαίων παρελθεῖν, καὶ ἀγορὰς αὐτοῖς γινέσθαι ἐξ ὧν ἀνίσταται τὰ πρὸς χάριαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς (222) διαπαράχθεις ὡς εἶδος τῷ ἀπελπίστῳ τοῦ πράγματος, τοῖς πρὸς τοῦτον δεηλέχθῃ μετὰ προσσηκίας τὰ πρὸς πορεῖαν, καὶ ἐπαεῖν τὸ γούμενον ἐπεκρίνετο, καὶ ἐτοιμάσασθαι τὰ πρὸς ὁδὸν ἐληργέλλετο, καὶ τὰ χρηστά λαβεῖν αὐτοῖς οὐκ ὀφείδοντο, ὥσπερ ἢν εἰ δι' εὐκείας καὶ οὐ δι' ἀλλοτρίας παρῶν, ἂν μόνον δέκοντο δέκοντες, ὡς θεωρητὴς αἰσίων ἢ δίοδος ἀληθῶς, καὶ ὡς ἀνάγκη τὰ τῶν Ρωμαίων ὅσα ἐπεβήθησαν.

Τοῦτο κατασχερούμενος γράφει πανταχοῦ τὰ ἐκονομῇ τοῖς κατ' ὁδὸν εἰς πρῶτον προέθεσθαι καὶ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἐπιπροσέθεσθαι. Ὑποβλεπόμενος δὲ μύπως ἐν σχήματι προβάτων ἰσχυρὸν ἔρχομαι, τὸς Ῥωμαῖκὸς ἀδελφεῖς ἀνέμους, καὶ συνδυασμένηται κοινῇ περὶ τῶν κοινῶν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν παρελευσμένων διέξειν τὸ δαλιανὸν ὅσον διασσεῖται, καὶ τῶν περὶ τὴν πόλιν τὸ μυστήριον καὶ δι' ἀπαισμένους κίβητες καὶ ἄλλους αἰμάτων ὅν τοῖς καταγγέλλει πᾶσι καὶ ὅσα δ' ἐκ Σικελίας τύραννος κατὰ τῶν παραβάλατιαν χωρῶν καὶ πόλεων διασπρίττειται, τὰ ἐν ποσὶ κείρων κατὰ πολλὴν τοῦ κοινολόγουτος ἱερμῶν. Καὶ δι' τῆς πυργωδὸς ἐπισημαίνει τῆς Πόλεως, καὶ τῇ στρατῷ πρῶτος φολδοῖς χορηγεῖ, καὶ ποσὶς καὶ θρονακοῖς ἔπειτα διέχειν τὰ τοῦτον φρονήματα, καὶ χρημάτων ἐπιρροῶν διαδόσασθαι. Οὕτω οὖν θεῶν συλλήπτωρ καὶ τῇ Πολιούχῳ Μητροπαρόντῳ, ὡς ἐντὺν τῇ στρατιᾷ διατάγματα θέμενος, τὰ μὲν εἰς φαλακρὰ ἵσται τῆς μεροπολέως, τοῖς δὲ ἐκονομῇ πρὸς τῇ τῶν Ἀλαμανῶν στρατῷ, μὴ ἀρτομαίνοντες ἐπὶ πολὺ, καὶ ἔργων τοῖς ἐκ τοῦτον ἐξόντος εἰς προνομὸς τε καὶ ἀσπαρὰς, εἰρηκὸς μέντοι καὶ μὴ πολέμους.

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Φιλιπποπόλιν οἱ Ἀλαμανοὶ παρενέβαλλον, ἐκτυγχάνει τῷ ἐκείνῳ ἀρχιερεὶ δ' οὗτος ὅς οὗτος δ' οὗτος τὸν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν Ἰταλὸς Μιχαὴλ, ὅς καὶ οὕτω τὴν εἴρα τοῖς λόφοις καταρτίσας οἷς ἐφ' ὅτε τοῖς Ῥωμαῖοις ἐπισημαίνει, ὡς ἐκ τῶν ὧν ἀντιφάσι, καὶ οὐρατον (223) παραλαμβάνειν, καὶ μετὰ τὸν πρὸς τοῦτον καὶ οὐρατον δὲ δ' οὗτος ἐκλάσας. αὐτῷ χαρ-

ването [им] на Божи гроб и нагонването на тамошните нечестиви племена. Те казвали и се кълнели, че се стремят към това, и, както показали накрая, не лъжели. Те искали да преминат през ромейската земя и да им бъдат предоставени тържища, от които да купуват необходимите им неща. А императорът, снутен естествено от неочакваното събитие, обсъдил с техните пратеници благо-склонно нужното и им отговорил, че похвалява това, което вършат, съобщавайки им, че ще пригответи необходимото за преминяването и че ще получат потребните им стоки в изобилие, както ако биха минавали през своя, а не през чужда земя, ако само дадат плетви, че преминяването им е наистина благочестиво и че ще прекосят ромейските земи мирно.

Като установил това, той писал навсякъде да им предлагат за продажба по пътя храни. И думите му били последвани от дело. Внимавайки да не би под вида на овци да вървят вълци, той събрал ромейските войски и общо разглеждал държавните работи, като изложил броя на тези, които ще преминат, изяснил колко с тежко въоръжената войска, посочил колко са десетните хиляди пехотинци и че всички са въоръжени и храбри мъже. Заедно с това той съобщил на всички и това, което сицилийският тиранин¹ вършел срещу крайморските земи и градове, като покосявал това, което му попаднело, поради пълната липса на човек, който да му се противопостави. Той въоръжил крепостните кули на града, дал на войската ризници и с кония и бързи коне повдигнал духа им и ги ободрил с раздаване на пари. Така с помощта на божия и на защитниците на града — девата майка — той направил войските, доколкото било възможно, най-непобедими. Една част той оставил за защита на столицата, а на другите поръчал да придружават похода на аламаните, като не се отдалечават много, и да възπират по мирен начин, разбира се, а не враждебно, тези от тях, които излизат за фураж и грабеж.

Когато аламаните се възкълнаха във Филипопол, кралят [им] се срещнал с тамошния епископ. Той бил многодобродетелният и мъдър Михаил Италик², който с дуияте, с които хвалел ромейте, така омагьосал краля, че го направил да слуша, взел го за съtrapезник и си разменяли наздравичи. За да му достане удоволствие, той наказвал най-сурово

¹ Сицилийският крал Рокер II (1098—1154), който през 1147 г. завладел о. Корфу и спустошавал византийските владения на континента. ² Михаил Италик (Италикус), последен византийски архиепископ (1142—1166). За него по-подробно вж. ГИИИ, VII, стр. 126—129.

през 1147 г. завладел о. Корфу и спустошавал византийските владения на континента. (Италикус), последен византийски архиепископ (1142—1166). За

ζήμενος, τοὺς ἄνθρωποις ἀποστέλλων καταθέσθαι τὰ εἴδη ποσὴν κτηνέμενος. Ἐν δὲ τῷ μεθίστασθαι ἐκείθεν τὸν ξήρυ καὶ προβαίνειν τοὺς ἔμπροσθεν, ἐκ τῶν ἐπιστῶν ἱππολοχάρουσιον Ἀλαμαντῶν καὶ Ῥωμαίων δὲ καὶ παρορῶνται, ὥς καὶ οὕτως ὁρῶντες ποσὴν τῶν εἴδη εἰς ἐπιστῶν αἰετοὺς τὸ κτήν, ὥς καὶ τοὺς χεῖρας ἀποστέλλειν εἰς πόλεμον, εἰ μὴ ὁ ξήρυς, παραθέσθαι ἀποστέλλει τὸν ξήρυ ἱππολοχάρουσιον καὶ πόλεμον ποσὴν τοὺς λόγους ἐλάττει, καὶ ἡμεῖς ἀνελπίστως παρὰ δόξαν.

Ὅς δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐφύλασσαν τὰ στρατεύματα, ὁ μὲν ῥῆξ διὰ τῆς πόλεως ἔλασας, τῆς προκειμένης εἴχετο, τὸν δὲ προσγενῶν, αὐτοῦ περὶ τοὺς περιττοὺς ἐκεῖ περιέμενε. Ῥωμαίων δὲ τινες καὶ οὕτως ἐπιθέμενοι τῇ κατασκευῇ πῦρ ἐφάπτονται καὶ τὸν ἄνθρωπον συγκραταίονσι. Τοῦτο μολὼν ὁ Γεωργίους, (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ ξήρῳ), ἐπιτίθει τὰ τῆς ἀγένης τῷ δόλεμῳ Φηροδότην ὅς ἐπαρστροφείας, τὸ σκεπτικὸν εἶδη παρὰ παρατάματα ἐν ᾧ κατέμενε ὁ Ἀλαμαντῶν τοῦτο, καὶ μάστιγος παρὰ τὸν, ἀλλ' ἐπετίθει εἰρήνην, καὶ ἄλλων μὲν Ῥωμαίων τῶν ἐν τῇ Πόλει κατασβεσάντων τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ τοῦ Προσφύ.

Ἐπεὶ τοὺς μετ' ἡμέρας αὐτοὺς ἡ τὸν Χαιρῶντος, πηλὴν τὴν στρατεύσαν, ὁ μὲν βάλλοντας χάρακας τοῦτο γὰρ δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ ἦν αἰετοὺς, πεποικίλοι τοὺς τῶν Ῥωμαίων ὄρους καὶ κατὰ συμβάσει παρὰ τοῦ δὲ ταῖς ἐκεῖ πεδίοντες ὁ λεγόμενος Μανροπύριος ὅπως θέλεις μὲν ἐς χαράδραν τεταγμένη συνάγει, χαράδρος δὲ, ἡ παρὰ τὸν ἡμῶν κατενεχθέντων, ἐν μεγάλῳ μέγεθος καὶ πλεονέκῃ ἐκ βατοῦ γίνεταί, τότε τῶν οὕτως, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ αἰγυρῶν ἐπεπλημύνης, ἀπῆλθε τῆς παρὰ τὸν τῶν Ἀλαμαντῶν ἐκ μύτων βαλὼν καὶ ἐν δόματι τὰ προσεχόντα, καὶ εἰ μὴ ἕτερον ἔφερον αὐτοῖς τὰ (224) ἡπορῶν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἱππολοχάρουσιον καὶ ἦν τὸ θέλημα ἐλατῶν καὶ διακρίων ἄξιον, ὥς λογιζέσθαι τὸ συμβῆναι μὲν ἀπὸ θεοῦ ὅπως εἰς τὸ τῶν Ἀλαμαντῶν στρατεύσαν (pp. 222₉₀—225₂).

14. Manuel Comnenus Cumanos in fugam vertit

Ὅτε τοῖς παρὰ τὸν Μανροπύριον ἀνέμῳ κατέκειτο τὸν πόλεον, μέγαν δόξαν προεχέμενος τὸν ἐν ἡμῶν γαμβρὸν Στέφανον τὸν Κοκτοστέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν στρατιάν ἐπ' ἀσχηροῖς ἐτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ τῷ Ἀζούχ. Ἐπεὶ τοῖς τὰς τριῶν ἡ τῶν Φεακίων, ἦτοι

тези, които били ввели отнякъде храна, без да дадат пари. Когато кралят тръгнал оттам и изпреварил предните части, повдигнал се открит спор между следващите отзад аламати и ромей, че уж някои били пострадали. После злото нараснало толкова много, че двете страни вече се въоръжавали за бой. Но споменатият архиепископ дошъл навреме и с думи смекчил върналия се крал, който жадувал за война, и неочаквано го убедил да се успокои.

А когато войските дошли до Адрианопол, кралят минал през града и поел намиращия се пред него път, а един от роднините му, който се разболял, останал там. През нощта някои ромей, като поставили при жилището огън, запалили го и изгорили човека. Когато Конрад (така се казва кралят) се научил за това, той наредил да одимисти на племенника си Фридрих, който се върнал и изгорил манастира, където стоял аламанецът. Това било открито повод за битка, но мирът се усмихнал, а и други ромей от тези в столицата, най-вече Провух¹, прекратили войната.

И тъй след няколко дни пристигнали в Хировакхи². Те се разположили на стан, ко не поставили вал. Такъв им бил обичаят по целия път, тъй като повярвали на ромейските клетви и споразумения. През тамошните полета тече така наричаната Мавропотам³. Тя през лятото побира водите си в корито, но през зимата или когато паднат проливни дъждове, става от малка най-голяма и плавателна по дълбочина. Тогава през нощта поради внезапното изводнение тя отвяляла от лагера на аламаните не само изпрецилото им се оръжие и дрехи и каквото друго им носели товарите животни, но и конете и конярите. Зрелището било жалко и достойно за съзри, тъй че случилото се показвало ясно божия гняв срещу лагера на аламаните.

14. Мануил Комнин обръща в бягство куманите

И тъй, след като се приготвил така, той заповядал на флотата да тръгне, като преди това назначил за велик дук-вет си по се-стра — Стефан Контостефан⁴. Заповядал да потегли и войската, подчинена на други военачалници, а също и на великия доместик Азух. И тъй трите пристигнали при брега на феаците⁵ или коркирите,

¹ Византийски мяководац от турски произход. ² Крепост около дн. Чатаджика. ³ Наричана още Мелас (тур. Маръ су). ⁴ Мануил I Комнин се бил приготвил да води решителна война през 1148 г. против норманите в дн. острови о. Корфу и градите области. Вж. Златарски, История, II, стр. 384—385. ⁵ Митийско население, което се откъдествява с жителите на о. Коркара (Корфу).

Κεφαλαίων πύργους, ἦν καὶ διαμερίζονται αἱ τῶν Βενετῶν νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαί. Μετὰ βροχὴ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἔβησε μετὰ τῆς στρατῆς ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σλάβους φοβήσας, αἱ τὴν Ἰστρίον διαβίνας, τοὺς περὶ τὸν Αἰόνον ἐλάτουν, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου πρὸς τὴν εὐθὺ Κεφαλαίων ἢ τῶν Φανίων ἐβίβριζεν (p. 230₂₁—31).

15. *Manuel Comnenus contra Serbos expeditionem facit*

Τῷ τοι καὶ τὴν δὲ ἑαυτοῦ κίνησεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Σικελίαν ἰέναι, ἀπαίρει ἐκ τοῦ Αἰθῶνος μετὰ τῶν τάξεων, καὶ εἰς τὴν Πελαγονίαν ἀναγμένος, καὶ καταστήσας ὡς ἐδόκει συμφέρον τὰ πράγματα, κατὰ Σέρβων ἔγνω μεταβῆναι τὴν κίνησιν. Οἷτοι γὰρ πρότερον τὸ εὖναι πλεονέμενοι, ἐπεὶ εἶδον μάχαις τοὺς Ῥωμαίους ἀπολέοντας αἰς εὐρήκαμεν, παρὰ τὸ δέον κατασχερόμενοι τῷ κατὰ ὅλα κατὰ Ῥωμαίων ἦσαντο (236) καὶ τοὺς ἀνέχοντες Ῥωμαίους κακῶς διέβησαν. Καὶ δὴ τὸ εὖναι ἀπαλαβὼν τοῦ στρατεύματος, καὶ πρὸς τὸ εὖναι ἀπολέας εἶσαι τὴν Σερβίαν. Τὸν δὲ ταύτης ζουάνον εὖ διέλαθεν ἢ κατ' αὐτοῦ κίνησας, κὴν καὶ ὁ βασιλεὺς λήσαν ἤθελε μὴ δυνάμεως εἶναι τὴν ὁρμήν τῶν Ῥωμαίων ἐνερμεῖν, ἀπρίσται μὲν τῶν πεδυνῶν, εἰς δὲ τὰ δὴν αἶρει τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὴν διόβοντος λόχους εἰσέρχεται, ἐκαστὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιτρέψας ποιεῖν τὸ αὐτῷ δοκίμῳ. Βασιλεὺς δὲ ὡς λέων ἀντὶ πεποιθὸς, βροντοῖα καὶ ἀπὸδία τὰ τῶν βαρβάρων κείρας σπουδήματα, καὶ πολλὰς ἴμεν κήσας περὶ παραδοὺς, πολλῶν δὲ σωμάτων ἑνερμὴς γερνός, ἐκείθεν ἐπύρειαι, καὶ ἰγέραι τοῖς ἐν τῇ Πόλει τὰ κατορθώματα διαπομπῇ τοῦ ἡρώματος τῷ μεγάλῳ δορυσεύῳ ἡγεσόμενος. Μετὰ βροχὴ δὲ φθάνει καὶ αὐτός, καὶ καταγαρὼν θόλαρμον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου εὐφημοῦσας, εἰς ἀμύλλας ἱππῶν δευίδει καὶ θέατρα.

Ἄγει δὲ τοῦ λαοῦ ἱπποειδῶντος τὴν Πελαγονίαν αὐτὸς κατέλαβε, καὶ χρήμασιν ἐφοδῶσας πολλοῖς καὶ στρατῶν παραδοὺς ἔκρινεν τῷ Παλαιολόγῳ Μιχαὴλ, ἀνδρὶ εὐγενεῖ καὶ δραστήριῳ, ἐκείθεν ἔβηκεν κατὰ τὸν ῥηγός (p. 236₂₅—237₂₀).

който си разделяли венецианските и ромейските кораби. След кратко време тръгнал с войската и сам императорът. При първо нападение той обърнал в бяство скитите¹, които, след като били преминали Истрия, тревожели населението около Хемус, и като се вдигнал от Филиппопол, поел право към земята на кефалските или феакиите.²

15. *Manuel Komneni предприема поход против сърбите*

Тогаваш императорът изоставил своя поход срещу Сицилия³ и като се вдигнал от Авлона с войската си, пристигнал в Пелагония. И като уредил, както изглежда, добре работите, решил да насочи похода си срещу сърбите. Защото те отначало се престрували на благосклонни, но като видели, че ромейците са заети в сраженията, на които мазяхме, без нужда се възползвали от случая и постъпвали лошо със съседните ромейци. Той взел от войската добре въоръжената част и като я присъединил към леко въоръжената войска, влязъл в Сърбия. Походът срещу жупана на Сърбия⁴ не останал скрит от него, макар императорът да мислел, че той ще остане скрит. И тъй, като не могъл да издържи нападението на ромейците, жупанът се оттегил от полетата, насочил погледа си към планините и навлязъл в непроходимите дебри. Той поръчал на всеки от своите да прави за себе си същото. А императорът като лъв, уверен в силата си, като унищожил стада говеда и кози на варварите, като предал на огън много имоти и заловил много пленници, върнал се оттам и писал на хората в столицата за успехите си, като си послужил с великия доместик като с писмокопец. След късо време⁵ пристигнал и сам той и след като устроил триумф и бил приветствуван и от народа, и от синклита, отишъл да гледа конни състезания и зрелища.

Едва се усмихнала пролетта и той пак пристигнал в Пелагония. Като снабдил с много средства Михаил Палеолог, мъж благороден и предприемчив, той го изпратил оттам срещу краля.

¹ Тук със скити са обозначени куманите.

² В случая феакиите се отъждествяват с кефалоните (жители на о. Кефалония), които авторът смесва с коркирите.

³ Т. е. срещу сицилийския крал Рожер II. Вж. тук стр. 225, бел. 1. ⁴ Урош II Младши, велик жупан на Сърбия, бил вдигнал въстание, когато през 1149 г. Мануил I Комнини обсаждал Корфу. Вж. Златарски, История, II, стр. 388; също К. Грот, Из истории Угрии и славянства, стр. 150. ⁵ По време на 1149—1150 г. Вж. Грот, пос. съч., стр. 160.

16. Manuel Comnenus iterum contra Serbos expeditionem facit

Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτὸς μὲν ὧν κακοῦργεῖν τὸν Σερβίαν ἄρχοντα Οὐρεαν καὶ χεῖρα δρῶν τῶν προτέρων, σπαιομένην κατὰ Ρωμαίων τοῖς γείτοσι Πάσαι, ἐπὶβόλλα κατ' αὐτὸν, ὅς οὐκ ἀξιωμαχὸν ἀφροντιστῶν. Οἱ δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δόξαν χεῖρας ἀντήσαν καὶ τὸν κατ' ἀρχαίμους ἐθάρρησαν πόλεμον, συμμαχὸν Οὐνεκὸν ἱσαύμενος ὅτι καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης συμπλεκόμενος αὐτοῖς δακτύλους τῶν χειρῶν ἀφρησέθη. Καὶ βασιλεὺς δὲ αὐτὸς τῇ ἀρχιεπιστάτῃ Πασχίνῳ προσέειπεν, ἡμεῖς μὲν τὸ σῆμα καὶ τὰς χεῖρας θαυασθῆναι τε καὶ πολεμικῶν καὶ ὁ μὲν κατὰ τοῦ προσώπου πλήττει τὸν βασιλεῖα, καὶ διαβλή τὸ τοῦ κράτους κατακυριωμένον σιδήρεον παραπέτασμα, ὃ δὲ τὴν χεῖρα τοῦτου διήλασε ξίφει καὶ ἀπόλεμον ἔδειξε καὶ ζωγρίαν συνεῖληπεν. Ὅς δὲ τοῖς Σέρβοις κατηγόρηστο, κατὰ τῶν Οὐγγρῶν ὁμιλίᾳ ἐκάλων τὴν τῶν Σέρβων ἐπισκοπίαν, καὶ τὴν ἀπαθμίαν ἀπάραν τοῦ βιγρό, ὅς καὶ τοῖς ῥῶς τότε ἦν συμπλεκόμενος διαβῆς οὐκ τὸν Σέρβων σωματὸν, καὶ τῷ Φραγγοχωρίῳ ἐμβάλλον, ἐκεῖ δὲ τοῦτο τῆς Οὐγγρίας μέρος τὸ χαρίζεται καὶ πολυανθρωπίασιν, καθὼς καὶ τὸ Ζεβγμυρὸν ἐκπατα, κακῶς τὸ ἐκείθεν διέθετο ὅτι καὶ τις τῶν Παύλων μεγάλῃ μέριτος καὶ φυχῆς προφαίνων ἀνδρεῖον παρόστηκε, τῶν ἄλλων ἀποδοστέας πρὸς τὸν βασιλεῖα θυμῷ φέρειν. ὁ δὲ ἀντίπειναι τοῦτο καὶ τὸ ξίφος εἰς τὸν οφθαλμὸν διέλθῃ, καὶ τῆς ζωῆς στερόμεναι αὐτῇ τῇ πληγῇ. Πολλοὺς τοῖνυν ζωγρίας λαβόν, καὶ πραγμάτων οὐκ ὀλίγων γενόμενος ἐκπαταίης, εἰς τὴν βασιλεῖα πόλιν ἐπέτασσε, καὶ θάλαμβον λαμπρότατον ἀνιστάμενος ὡς ἰνὴν διὰ τῶν ἀμφόδων ἐπόρευεν. Ὑπεῖσαν δὲ τὴν πομπὴν τῶν Οὐγγρῶν οἱ καλεῖς καὶ τῶν Σέρβων οἱ δευτέρωτα, λαμπρὰς στολὰς ἐκ τοῦ βασιλέως ἀμεινόμενος θαυματοῦς δ' ἐτολε τὴν πανήγυριν καὶ τὸ κατὰ συμμορίας (238) καὶ ἐκ διαλευμάνων αὐτοὺς παρίεναι, καὶ ἰστέ τοῖς ὅποις οὕτω φαντάζεσθαι.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκαθῶν τὸν Ἰστρον διαβάν.

16. Мануил Комнин предприема нов поход срещу сърбите

А императорът отново се научил, че сръбският княз Урош¹ постъпва коварно и прави по-лоши от предишните работи, като се съюзил против ромеите със съседните пеоци². Тогава³ той ги нападнал, пренебрегвайки ги като неравностойни противници. А те неочаквано вдигнали оръжие и посрещнали смело войната, довеждайки съюзническа хунска⁴ война. Тогава и Йоан Кантакузин⁵ влязъл в сражение и си загубил пръстите на ръцете. И самият император завързал рънопашен бой с великия жупан Вакхин⁶, който имал тало на герой и силен и войнствен ръка. Той ударил в лицето императора и разбил падащата желязна завеса на шлема, а императорът му промушил с меч ръката, направил го неспособен да се бие и го хванал пленник. След като надвил сърбите,⁷ той се устремил срещу угрите, като навикал на помощ сърбите и надбянал отсъственото на краля, който тогава бил във война с русите.⁸ Като преминал река Сава и нахлул във Фривкохорнион — тази част на Угрия е най-приятна и най-населена и там е основан и Зевгмин, — той опустошил тамошните места. Тогава един пеолец, който имал много голям ръст и проявявал силно присъствие на духа, се отделил от другите и смело се понесъл срещу императора. А той го посрещнал и забил меч сн в окото му, като с удара му отнел и живота. Като взел много пленници и завладял немалко вещи, той се завърнал в Цариград⁹ и като уредил, както подобава, най-блестящ триумф, минал триумфално по улиците. Угарските младежи и сръбските пленници, облечени от императора в блестящи дрехи, правели по-славно триумфалното шествие. А това, че те преминавали на отреди и промеждутъци и че така изглеждали повече, отколкото са, правело тържеството необикновено.

По това време,¹⁰ понеже скити¹¹ преми

¹ Урош II Млади. ² Т. е. маджарите. ³ През есента на 1150 г. ⁴ Според Иврен, История на Сърба, Београд, 1911, стр. 237, в съюзната унгарска войска е имало и печенези, и такава мюхамеданска заеднина при Сирмиум. ⁵ Византийски пъководец. ⁶ Маджарски войвода. За разните предположения относно личността на Вакхин вж. Грот, пос. съч., стр. 160 и сл., който приема, че Вакхин е бил един от сръбските жупани. ⁷ Сръбският велик жупан Урош се явил лично и като се съгласил на всички условия, извил покориност. Военните събития са станали през 1150—1151 г. След това Мануил Комнин се завърнал в Цариград, като решил през есента на 1151 г. да предприеме поход против Угария заради помощта, която оказала на Сърбия, и заради водената от нея война против съюзниците на Византия — галическия княз Владимир и Юрий Долгоруки. Вж. Грот, пос. съч., стр. 161, 167, 181. ⁸ Маджарският крал Гейза II (1141—1161) по това време воювал против конноруските князе, съюзници на Византия. ⁹ През януари есен на 1151 г. Вж. Грот, пос. съч., стр. 185. За другите датирани вж. пак там. ¹⁰ Събитията не е станало „по това време“. Грот, пос. съч., стр. 203—204, го отнася към 1154 г. Вж. също Златарски, История, II, стр. 395. ¹¹ Тук със скити са означени куманите.

των καὶ τὰ πέρα τούτων λεγόμενον "Ρωμαϊκὰ γράμματα, στέλλεται κατ' αὐτῶν ὁ Κολομάνος· ἀλλ' οὐκ οὐ καλῶς στρατηγήσας τὸν πόλεμον, ἡττήθη τε καὶ πολλοὺς ἀπεβόλετο, καὶ ἄνδρος δὲ ὑγροῦς, καὶ αὐτὸς καὶ τὸν πλῆθος τὸ ζῆν μετήμεμα. Οἱ δὲ Σλάβοι τὰ ἐν ποσὶ λείων θέμενοι, καὶ τὰ λάφυρα τοῖς ἵπποις ἐνθέμενοι, ἀκινδύνως ἀπέσπευσαν εἰς τὰ ἴδια (pp. 238₂—239₂).

17. De Manuelis Comneni expeditionibus contra Ungaros factis

Αἰεὶς δὲ κατὰ Παύλων, οὗς καὶ Οὐγγῶνς φασί, στρατείας ἐκέρχεε, καὶ τοῖς Δυνικοῖς στρατιώταις προσέταξεν ἁμάρτας ἔχειν εἰς τὸ στρατόπεδον δὲ τὸν καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ λοιπὸς στρατὸς τὰ βιώματα ἐξουσαν. Εἰς ἐν οὖν συνήθρονον δ' ἐστράτος, καὶ εἶχεν αὐτοὺς ἡ Σαρδία· πόλις, ἡ τὴν λεγόμενην Τριάδινα. Οὗ πολὺ δὲ προσμαίνας, ἐπεὶ ἐκ τῆς Παύλων προσηλὰ ἦκε, καὶ ἐνθήκας μετὰ τούτων πεποιήκειν, ἐτρόπετο πρὸς τοὺς Σέρβους, καὶ ἐκφοβήσας αὐτοὺς καὶ πέσας αὐτῶν μόνον βασιλεὺς γινώσκων, καὶ τῶν μετὰ τὸν Οὐγγῶν ἀπέχων σπονδῶν, τοὺς μὲν σπονδιακὰς ἀπέλυσεν εἰς τὰ οικεῖα ἦδη, αὐτὸς δὲ τὴν Θεσσαλὴν καταλαβὼν ἐπαρξίαν· καὶ διὰ τῆς δόσεως ἐδόκει αὐτῷ, πρὸς τὴν βασιλίδι πόλιν παλιμδρορεῖ, καὶ τὸν χειμερινὸν ἐργαστηρίως καὶ τὸν ἐν αὐτῇ, ἅμα ἔσχε τὰ τῆς Πελαγονίας ἐπιτήματα εἰς τὸν πόλιν, χάρις προσσηλῆς εἰς στρατόπεδον καὶ κείμενος μέσον τῶν ἑσθῶν μετ' ὧν διερέετο· ἐν γὰρ τὰ τῶν Σκελῶν οὐκ ἐκράσθησαν τέλει, καὶ ὁ τῶν Οὐγγῶν κατὰρξον πρὸς μάχην ἐβλεψεν, ὡς ἔδειξεν ἐκ τῶν ἑσθῶν. Ἐπειδὴ γὰρ παρελύθη τῆς δουρικῆς ἀρχῆς Βρατανζόβης καὶ Βελεγράδου ὁ Κομνηνός· Ἀνδρόνικος, ὁ καὶ ταπεινήσας Γυναικων, οὗ καὶ πρὸς συντιθέμενος Παύλων ὅποια δύνανται αὐτῶν ἡλεῦχεν περὶ τὸν ἐξάδειον καὶ βασιλεὺς, καὶ μετὰ λημπτὸν εἶχε τοῖσιν ἡ Πελαγονία, καὶ κείθεν ὁ Κωνσταντινούπολις ἀνεκαταμένον δόριον, καὶ στρατῷ

нали Истър и опустошавахи околните ромейски крепости, против тях бил изпратен Коломан.¹ Но той не ръководел добре войната, бил победен и загубил много, и то видни мъже, а и сам, ударен смъртно, загубил живота си. А скитните, които опустошили гова, което им се изпречило, натоварили плячката на конете и безопасно се върнали в своите земи.

17. Походите на Мануил Комнин срещу унгарците

Той възвестил отъдао поход против пеониците, които се наричат и хуни, и заповядал на западните войници да докарат в лагера колн, от които и те, и останалата войска ще получават припаси. И тъй войската се събрала на едно място и се настанил в град Сердика, тега наричан Триадина.² Той не се забавил много, понеже от пеониците дошло пратеничество. Сключил с тях договор и се насочил срещу сърбите. Като ги разбил и ги убедил да признават само него за император и да се откажат от договорите с хуните, той разпуснал войниците по нилищата им, а сам пристигнал в Солунската област. Той прекърнал там [толкова], колкото му се искало, и после се върнал в Цариград. Останал и него през зимния сезон и с настъпването на пролетта се намерил в равнината на Пелагония,³ място удобно за стан и разположено по средата на народите, с които враждувал.⁴ Още не била утихнала напълно разпратата със сицилийците и хунският владетел⁵ се насочил към война, както промичало от това, което навършил. Защото хунът веднъга отворил война на ромейте и обсадил Браничево,⁶ след като Андроник Комнин, който [после] станал и ромейски император, бил освободен от дукството на Браничено и Белград,⁷ тъй като тайно се бил споразумял с пеониците⁸, което го изобличавало като враг спрямо своя братовчед и императора. Той бил извикан в Пелагония, а оттам окаян бил препратен в Константинопол и бил затворен в един от затворите на двореца. И тъй про-

¹ Византийският ръководен Борис Коломан, син на маджарския крал Коломан. Вж. *Златарски*, История, II, стр. 395. ² Според *Грот*, пос. съч., стр. 193, събитията се отнасят вероятно към края на 1153 г. ³ Пелагония императорът претърпял есента и зимата на 1153 г. Вж. *Грот*, пос. съч., стр. 195, и *Златарски*, История, II, стр. 391. ⁴ На запад норманите, на север угрите (маджарите) и сърбите. Вж. *Грот*, пос. съч., стр. 195. ⁵ Маджарският крал Гейза II. ⁶ През есента на 1154 г. Вж. *Грот*, пос. съч., стр. 195; *Златарски*, История, II, стр. 392. ⁷ Андроник Комнин, братовчед на Мануил Комнин, бил назначен за дук наместник на България с резиденция в Нин според *Златарски*, История, II, стр. 380, в края на 1152 или началото на 1153 г., а според *Грот*, пос. съч., стр. 197, вероятно през първата половина на 1153 г. ⁸ Т. е. маджарите. Андроник Комнин през 1153 г. влизал в споразумение и дори сключил съюз с маджарския крал Гейза II. В случай, че Гейза покорил на Андроника да завземе византийския престол, той щял да отстъпи Белград и Браничено на маджарите. Вж. *Златарски*, История, II, 391; *Грот*, пос. съч., стр. 197 и сл.

των ἐν τῇ Παλαιῇ καθιερυνόμενον, τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐθὺς ὁ Οὐννος ἐξέφερε πόλεμον, καὶ ἦν πολιορκῶν τὴν Βερνίκεσσαν. Στέλλεται οὖν κατ' αὐτοῦ ὁ χρυσολάριος βασιλεὺς ὁ Τρανζουλιούβας ὅς καὶ συμπλακαίς τοῖς Οὐννοῖς, πρῶτα μὲν κατὰ τοῦτον ἵστας τρέψαν, τὰτα δόκτων καὶ διασθέντων μέχρι πολλοῦ ἔπειτα δ' ἐπαναστραφέντες, καὶ ὡς τὸ περὶ ἐκείτων ἔθνητο στρέψαντο. Ἐπ' ᾧ καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκείσε πομπὴν διέταξε, καὶ οἱ ἡλιονες τῇ ἀποσῇ καὶ μόνη διασπορῶντες, εἰς τὰ ἴδια ἔφυγον. Ὁ βασιλεὺς δὲ (242) τὰ κατὰ Βερνίκεσσαν καὶ Βελιγράδα καταστησάμενος, εἰς τὴν βασιλίδι πόλιν μετακινεῖ (pp. 242₁—243₂).

Ἐπὶ αὐτῇ δ' αὖθις ἐπὶ τὰ ἡσυχάζοντα οὐρανίως δ' ἐκεῖν ἐλθόντες ἰάδε. Τῷ ἀρχοντὶ τῶν Οὐννων Ἰατζῇ δύο ἦσαν θυγατέρες, Στέφανος καὶ Εὐλαδισθλαβος, καὶ παῖδες Στέφανος καὶ Βελῆς τῶν ἀδελφῶν τοῖνυν, ὁ Στέφανος τὰς ἀδελφὰς ἐκείνῳν χεῖρας ὡς καὶ αὐτοῦ φρονήσας, τὴν Κωνσταντίναν κατέλαβε, καὶ τῷ αὐτοκράτορι προσερχθεὶς, ἄλλως τε φιλοφροσύνης ἐπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ Μωρίσιον ἔφημε τὴν τοῦτον ἀνεγείας, τὴν τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσακίου θυγατέρα. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ Βλαδισθλαβος τὰ ὅμοια τῷ ἀδελφῷ Στεφάνῳ ἔδρασεν, οὐ τοσοῦτον ὡς τῷ Ἰατζῇ μὴ φιλοφρόνους, δὲ τῷ Στεφάνῳ ἐνημέρῳ προσερχθεὶς. Τοῖνυν οὐδ' αὐτὸς τῶν ἐλπίδων ἠσπάργων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς περιπατῶς προσλαμβάνεται, καὶ γυναῖκα ἔσχεν, ἃν εἰ μὴ δι' αὐτῆς ἐπάσκειτο τῆς ἐς τὴν πατρίδα ἐπανόδου κωλύμενη. Τὰ δ' ἐπὶ τοῖς τοῖς, ὁμοῖα; Τελειῶν δ' ἡμῶς Ἰατζῆς, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τὸν ἐκείνον παῖδα διαβαίνει τὸν Στέφανον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἡδιστον τὸ γεγονός ἡγησάμενος, καὶ κατὰ τοῦτον λαβὼν, ὡς εἰ πρὸς τὸν ἐπ' ἀνεγίγχετο Στεφάνον ἡ ἀρχὴ μεταβῇ τῶν Οὐννων, ἔχει ἐν καὶ αὐτὸς κλέος, καὶ ἡ βασιλὶς Ῥωμαίων, ἡ ἡσυχάζοντος ἐκείνου, (254) ἡ τὴν τοῦ Φραγγιχωρίου καὶ τοῦ Ζευγμίνου κατέσχεον, ἀπεδίει πρὸς τὴν τῶν οὐνοποιμήνων ἐκπλήρωσιν καὶ εὐθὺς στέλλει πρέσβεις πρὸς βασιλῆα Στεφάνον, τὸν τῆς ἀρχῆς στέφανον περιθέσθαι προνομιόσαντος. Μετὰ βραχὺ δὲ εἶχε καὶ τοῦτον ἡ Σαρδακί. Οὐνοὶ μὲν οὖν οὐδ' ὅσῃ παρεδέξαντο τὴν τοῦ Στεφάνου ἔξουσίαν αὐτῶν, καὶ δι' ἄλλα μὲν ὡς ἔλεγον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆραι παρὰ Ῥωμαίους ἀνέμενον γὰρ ὅπως αὐτοῖς, ἀνδρα

тив него¹ бил изпратен хартуларният Василний Цинцулук. Той влязал в сражение с хуните и отначало извоювал срещу тях победа, тъй като те обзърнали гръб и били преследвани надалеч. Но после те се върнали и нанесли поражение на неговата войска. Затова и императорът продължил похода си дотам и пеонците, смутени само от мълвата [за това], избягали в своите земи. А императорът, след като уредил положението при Браничево и Белград,² се завърнал в Цариград.

Аз отново се връщам към пеонските³ работи. А за яснота ще кажа следното. Хунският⁴ владетел Яца⁵ имал двама братя — Стефан и Владислав — и сикове — Стефан и Бела. И тъй един от братята — Стефан, — като се спасил от ръцете на брат [си], понеже уж бил замислял против него убийство, пристигнал в Константинопол. Той бил приет от самодържеца, получил не само радушен прием, но и се оженил за неговата братовчедка Мария, дъщеря на севастократор Исак. След малко време и Владислав постъпил като брат си Стефан — не толкова, че не бил обичан от Яца, колкото подбуден от шастнието на брат си. Разбира се, и той не се завлягал в надеждите си, но бил приет блестящо и е щял да получи и жена, ако не подозирал, че заради нея ще му се попречи да се върне в родината. Какво станало по-нататък? Крал Яца умрял⁶ и властта преминала към сина му Стефан⁷. Императорът сметнал станалото за най-приятно и помислил, че ако властта над хуните премине върху зет му по братовчедка, Стефан, и той ще спечели слава, а и Ромейската империя ще получи от тях или някакъв данък, или ще завладее Франкохорион и Зевгмин.⁸ Затова побързал да изпрати намеренията си. Веднага изпратил пратеници до зет си Стефан⁹, които да го подготвят да си постави венета на властта. След малко време и той пристигнал в Сердика. А хуните не искали дори да чуят за една власт на Стефан¹⁰ над тях и поради други причини, както казваха, а най-вече, понеже се бил оженил между ромейте.

¹ Против маджарския крал Гейза II. В същност Василий Сил изпратен против Босненския бан, който бил съюзник на Гейза II, но нападнал гледието маджарски сили и бил разбит. Вж. Грот, т.с. сч., стр. 200; Златарски, История, II, стр. 312—313. ² Тези събития са станали през 1154 г. и към тях се отнася и смъртта на Коломан (вж. тук, стр. 228, бел. 10). Мануил Комнин отложил отмянението срещу маджарите за пролетта на 1155 г. Но когато през пролетта потеглил към Дунава, по предложение на маджарите бил сключен мир. Вж. Грот, пос. съч., стр. 201, 204 и сл. ³ Т. е. унгарските. ⁴ Т. е. унгарският. ⁵ Маджарският крал Гейза II. ⁶ На 31 май 1161 г. Вж. Грот, пос. съч., стр. 254. ⁷ Стефан III (1161—1173). ⁸ Срещу подарената, която оказала на Стефан, Византия се стремела да получи Сирмиум и Зевмин. Сирмиум по онова време бил станал център на сузопъните търговски сношения между Запад и Изток; така се издигало прекъсването на стоките през Византия, въдето малагитите мита били твърде тежки. Вж. Грот, пос. съч., стр. 204. ⁹ Бъдещият крал Стефан IV (1162—1163), брат на Гейза II. ¹⁰ Брат на Гейза II.

ἔχον ἄρχοντα κατὰ κῆδος τῷ βασιλεῖ ἀναπτόμενον. Αὐτὸ καὶ ἄφρακτα ἦσαν τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ τῷ Στεφάνῳ ἐκείας ἀφρακτῶν οὐδὲως οἱ Οὔνοι προσέκειντο. Ἐνθὺν τοι καὶ δεῖν ἔφησεν ὁ βασιλεὺς διὰ δυνάμεως μείζονος βοηθῆσαι τῷ Στεφάνῳ.

Ἀπάρως οὖν τῆς Συρδικῆς, ἀνταρτῆται εἰς τὰ παροιστία, λέγω δὴ Βρανίτσοβαν καὶ Βελέγραδα, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον συναποστείλλει τῷ Στεφάνῳ ματὰ δυνάμεων, οἱ καὶ τὸν Χρῆμον κατέλαβον, ὁποποιοῦμενοί τε δῶρος τοῖς τῶν Οὔνων παρέχοντας, καὶ κολακίζας καὶ ἐπισχέονσαι τὰ πρὸς ἀρχὴν διεργάσανται ἦσαν δὲ οὐδὲν, ἢ ὅσον τὸν Βλαδισλαβον, τὸν τοῦ Στεφάνου πατέρα ἀδελφον, εἰς ἄρχοντα θέξασθαι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτου· βραχὺν χρόνον ἐπιβιάσαντος τῇ ἀρχῇ, οἱ Οὔνοι τῶν τοῦ Ἰατζᾶ παῖδα Στέφανον ἔρχον αὐτῶν ἔλονται. Ἀλλ' οὐτε ὁ βασιλεὺς τὸ γεγονός παράσχευεν, καὶ ὁ τοῦ Ἰατζᾶ ἀδελφὸς Στέφανος πάντα ἦν μηχανώμενος, βασιλεὺς συναγαγόμενος, εἴ πως ἐκασθέσεται τῆς ἀρχῆς. Πολλῶν οὖν τοιούτων ἔνεκεν συμβεβηκότων πόλεμον, καὶ τοῦ βασιλέως τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν τὸν Βελᾶν εἰς ταμβρόν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίᾳ ἀνελόμενος, οἱ τῶν Οὔνων τῷ Στεφάνῳ ἀνταρτῆται, ἔγχεσαν ἐξ ἀνδρείωντων παιδῶν αὐτῶν, φασματικῶν πατήρων κατέπαντες· εἶπον οὖν ἱεροκῆρὸν πρὸς τοῦτο τῶν τοῦ Στεφάνου θυμῶν λεγόμενον ὃ δὲ δεινότητος ὢν καταλῶσαι ζωὴν ἀνδρόπορι, καὶ σώματος διαχεῖσθαι ψυχὴν, καὶ οὐκ ὄντων ἐπὶ τοῦ (255) μέθοδον ἀμύλει καὶ τὴν φλέβα τῷ Στεφάνῳ τεμνόμενῳ, ἐγγίγεται φασμάκῳ τὸ ἐπίθεμα τῆς κορῆς· ὁ καὶ τεθὲν τῇ πληρῇ, θνήσκει αὐτῷ ἡμέτερον οὐκ αἰσίων. Ἐκείτω οὖν ὁ τοῦ Στεφάνου νεκρὸς οὕτως αἶμας, καὶ ταφῆς ἄριστος, καὶ τὸ Ζεγγμινον ἐπὶ τῶν Οὔνων ἔλκει.

Ταῦτα ὡς ἡρώτικον βασιλεὺς, κατὰ τῶν Οὔνων κηρύσσει πόλεμον· ὅτε καὶ Ἀνδρόνοος πάλιν ἀπαρτάς, εἰς Γαλιτσὴν τῶν τῶν Ρῶν, οὗς καὶ Σκίθας Ὑπερβορέους φασίεν, ἀπέλθον. Ὁ δὲ τῆς φυγῆς πρῶτος οὗτος. Πλάττειται τὸν νοσοῦντα, καὶ ἰατρίᾳς ἀλλοτρίοις εἰς τὴν ἐπιτηδεσίαν ὑποσημαίνει, ἵπποδρόμους τοῖς ἐφελόσθαι λάθρα τὰς ἐκείνους τῶν τοῦ πάγου πυλῶν, ὁποῦτε πρὸς τὸν ἡμερινὸν οἱ φέλακας βλέποντες, καὶ κηρύττοντες τούτων

Защото аз тях било напълно вредно да имат за владетел човек, който се бил сродил с императора. Затова и постъпките на пратеничеството били напълно безполезни и хуните никак не били разположени към дошлия там Стефан. След това императорът разбрал, че трябва да помогне на Стефан с по-голяма сила.

И тъй той се вдигнал от Сердика, пристигнал в Крайдунавските земи, имах пред вид Браничево и Белград, и изпратил с войски племенника си Алексий Контостефан заедно със Стефан. Те стигнали в Храм, приагнали с дарове първенците на хуните и с ласкателства и обещания вършени необходими, за да спечелят властта. Те постигнали само това, че Стефановият брат Владислав¹ бил приет за владетел. Но тъй като и той преживял малко време като владетел, хуните избрали да ги управлява синът на Яца — Стефан. Но и императорът не повесил равнодушно станалото, а и Яцевият брат Стефан, подпомаган от императора, направил всичко, за да може никак да получи властта. Тъй като заради него станали много войни, а и императорът взел за мъж на дъщеря си Мария сина на Бела,² тях от хуните, които били против Стефан,³ решили да го премахнат, като му смесят в чашата отрова. Като оръдие за това намерили някого си от Стефановите хора, по име Тома. А той бил страшно способен да премахва човешки живот и да разделя душата от тялото и това изкуство получил по наследство. Разбира се, той намазал с отрова пластирчето върху раната на Стефан, чиято жена била разрязана. Поставеният върху раната пластир му причинил най-бърза смърт. И тъй трупът на Стефан лежал без почести, без погребение, а Зенгмин бил завладян от хуните.

Като чул това, императорът обявил война на хуните.⁴ Тогава и Андроник отново избягал и отишъл в Галица⁵, която била под русите, които наричаме и северни скити. Начинът, по който избягал, бил следният. Той се престорил на болен и получил за прислуга чуждестранно момче. Той му поръчал да вземе тайно ключовете от вратите на кулата, когато пазачите рекат да постъп през дежя, и техните отпечатащи да се сне-

¹ Според Грот, пос. съч., стр. 271—273, 278, Владислав II е царувал през 1161—1162 г. По съществуващия до Гейза II ред за наследяване престолът трябвало да се вземе от най-стария брат, в случая Владислав. Вж. пак там, стр. 267. ² Брат на Стефан II. ³ Според Грот, пос. съч., стр. 273, Стефан IV царувал през 1162 г. Някои като краля, той през зимата на 1161—1165 г. се появил в Зевгмин (Земун), който бил обсаден от унгарците. Градът бил превзет от окръжаващите бивши краля унгарци, които отропили Стефан. Това станало през април 1165 г. Вж. пак там, стр. 280 и сл. 338—339. ⁴ Мария Комнина най-напред лопъла в София, където било сборното място на войската му, и през юни 1165 г. се отправил към Дунав, за да се върне в Земун. Вж. Грот, пос. съч., стр. 341. ⁵ Галицкото княжество.

ἐπιμάσσονται δοῦν τὸ παιδίον τὰ προσκαχθέντα, καὶ εἰσάγει Ἀνδρονίκῳ τοὺς τύπους· ὁ δὲ ἐπιστήθῃ τοῦ οἰκίτου υἱῷ Μανουὴλ ἐμπαύσας ταῦτα καὶ εἰπὼν τοιαῦτα χαλκύνεισθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀγγεῖαις τῶν οἴκων, οἷς φέρονται ἐντὶ τὸ τοῦ ἀρίστου πόμα, καλῶς διὰ λίτου παραβύειν. Ὡς δ' εἶχε πέρας τὰ βουλευθέντα, ἀνοίγει τὸ δεσμοτήριον τυκτός, καὶ ὁ παῖς ὑπουργεῖ τῷ ἔργῳ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος ἔξω πάλιν αἶνα φέρον ἐν ταῖς χερσὶ. Γίνεται οὖν τὸ καπάντημα τῆς τότε νυκτός· χάστος περὶ ποντὰ ἄβασα τῶν ἀναστόρων φωναὶ καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμὴν περὶ δευτέρῃ δὲ καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ ταῖς πόσιν κροσσόμενος, εἰσπύθων τοὺς δαίμονας· ἔπειτα διὰ τοῦ μεταπέτρου χαλκυνθεὶς, ἀκόσιν εἰσὶν περὶ τὰς ἀκτὺς αὐλεῦν καὶ τὸ τείχος τῆς πόλεως· ὁ δὲ τῷ ἀσκήτρῳ τὸν Ἀνδρόνικον ν. δεξιμένους, Χρυσοχοοπόλος ἐπεκρίθητο. Ἀλλ' οὕτως ἀνάγειται ἡρξάντο, καὶ συνέχεται παρὰ τῶν κατὰ τὸν Βοιωκόλεοντα προφυλάκων (pp. 254₁₂—256₂₈).

Παρὰ βραχὺ γὰρ ἦν ὁ Ἀνδρόνικος καὶ πάλιν ἐν δεσμοῖς κρείττους, ἢ καὶ (256) πλέον τι πεπονημένος· ἀλλὰ προσιόντων δοῦλον πλοσάμενος χρένια δεσμοὶ φερόντος ἰδεῖτο μὴ περιδεῖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγα πρὸς τοῦ δεσπότης πεπονηθέντα διανά, καὶ τότε δόκως εἰσπρωτόμενος τῆς φερῆς ἐκάλει δὲ δεσπότην τὸν Χρυσοχοοπόλον, πρὸς τὸ βάρβαρον τὴν φωνὴν στρέψαν. Καὶ ὁ Χρυσοχοοπόλος δέ, δόκως μαζομελόμενος ταῖς σκοπῶς, ἔκρινεν ὡς ἀπαλόν τὴν αὐτοῦ δοῦλον ἐξελεῖν τὸν Ἀνδρόνικον. Ἀμέλει καὶ παρὰ δόξαν ὁ Ἀνδρόνικος εἰς τὸν οἶκον παρελθὼν, ἐς τοῦ Πλάγγα ἐπεκρίθητο, ὁμοῦ τε προσεῖπε τοὺς φιλότιους τὰ εἰσπήγια, καὶ ὅσα τῆς ἀποδημίας, τοὺς τε πόδας τῶν ἐσθίων ἀπολυνθεὶς, καὶ τὸ Μελέθριον καταλαβὼν καὶ τὸν ἐκείσε ἱππὸν ἐπιβάς, οἱ πρὸς ἀπόδρασιν αὐτῷ ἡτοιμάσθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγγράλου ἵεταρ ἔνθα δὴ γεγρανώς, καὶ τῷ Παπολέῃ γνωσθεὶς, καὶ λαβὼν τὰ ἐφόδια, καὶ ἡμερόντων τῆς ὁδοῦ πορήσας, εἰς Γάλιτσαν ἐπορεύετο. Ἀλλ' οὕτως ταῦτ' ἐπαυμένον ἡλεσθησένθη ὡς τὸν τῆς Γάλιττας ὁρίων λαβόμενος, τότε θηρευτῶν ἡμῖνται χερσὶ συλλεγθεὶς γὰρ παρὰ Βιάχων πρὸς βασιλεὺς πάλιν ἀπήγετο. Μὴ ἔχων οὖν τὸν σώζοντα, ταῖς οἰκείαις μεθόδοις βουρὴν ἐχρήσατο γαστρός γὰρ ῥύον πλοσάμενος, σιγῆναι τοῦ ἔσπου ἀποκατέβηκε· ταῦτα οὖν πολλὰν τοῦ νυχθημέρου ποιὼν, λατῶναι κατασσομέμενος τοὺς ἀπάγοντας τὴν ἐσθῆδον γὰρ ἦν ἐπεφύετο ὡς κοῦν, ἔτι σκοτίας ὄψεως, δυνάσας τῇ γῇ εὐηγε, καὶ τὸ τοῦ σώοντος σῆμα αὐτῇ περιέλιπας, καὶ τὸν ἐπὶ νεφαλῆς πᾶλον ἀνέθετο ἄνωθεν, ὡς ἐκάλεισθαι αὐτὸν γόνυ

мат с посты. Момчето извършило поръчаното и донесло отпечатъците на Андроник. А той мувнушил да ги покаже на брат му Мануил и да му каже да ги отлее от мед, а освен тях да вмъкне във вивените гърнета, с които му носели обелното питие, и лесени възмета. Когато било изпълнено замисленото, той отворил през нощта затвора, а момчето му помагало в работата. И Андроник излязъл с възмето в ръце. През тази нощ той достигнал до една стена, намираща се навъдъ около забранените дворцови места и която се надигала нависоко. На другия и на третия ден той се крил в храсталаците и останал незабелязан от преследвачите. После се прехвърлил между две кули и се качил на една лодка, която се люшкала край брега и градската стена. А този, който приел Андроник в лодката, се наричал Хризохопол. Но още не били тръгнали и той бил заловен от пазачите при Вуколеон¹.

И тъй за кратко време Андроник се намерил отново и по-здрани окови, отколкото при най-лошия приеман случай. Но той се преторил на роб, който бягал от дългогодишни окови, и поискал да не го пренебрегнат него, който е претърпял от господаря некога немалко злини, а и сега плаща за бяството. Кълмечки си гласа по дарварски, той назовавал за господар Хризохопол. А Хризохопол намирал с дарове пазачите и можал да вземе Андроник нато свой избягал роб. Разбира се, Андроник веднага пристигнал в къщата, която се наричала Влигова, и поискал от близките [си] едновременно подслон и каквото е потребно за пътуване. Като се освободил от оковите на краката, той пристигнал в Меливот, качил се на тамошните коне, които му били приготвени за бягство, и веднага поел пътя за Ахнало. Когато се намерил там, той се обадил на Павуки, етел храна на по път, получил подачи за пътя и се отправил за Галица. Но когато си въздъхнал, тъй като достигнал пределите на Галица, тогава попаднал в ръцете на ловци. Защото той бил заловен от власи и бил поведен отново към императора. Като ямал спасител, той прибегнал до помощта на собствените си хитрости. Преторил се, че има джария, и започнал непрекъснато двелзва от коня. Като правял това често през денюшницето, той надхитрил пазачите и се скрил от тях. Още когато било тъмно, той изправил и забил в земята тсягата, която носел уж нато болен, намотал около нея плаща си и турил отгоре шалката

¹ Царски дворец в Цариград.

καίμποντα τὴν γαστέρα τὴν σκυβάων κεκοῦν. Καὶ οἷτος ἔσχετο τοὺς σκυλάσσοντας, ἀπαρτυεῖν καὶ τὴν λόχημ' ἐπιδέσσει τὴν βίβλον οἰόμενος εἶναι αἰών. Ὡς δ' ὀρέσασθε ἔγνω τὸν δόλον, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν ἔτρεχον, οἰόμενοι κοῦτον τῆς προτέρας ἔχουσαι, ὁ δὲ δὲ ἄλλης εἰς Γάλαζον ὄχλητο.

Τὸν δὲ Παπούκην ὁ βασιλεὺς σκυλάσων, ἔλαυε διὰ λόγων (257) πολλὰς δημοσίᾳ κατὰ τῶν νότων, καὶ ὁ κῆρυξ οὐκ ὀδέσσει προέειπεν αὐτὸν ἐπιβόα „ὅστις τὸν τοῦ βασιλέως ἐχθρὸν εἰσουλῆται, καὶ δαδοὺς ἐξάδου ἐκπέμπει, οὔτω καὶ μαστίγεται καὶ πομπεύεται.“ Ὁ δὲ ἀντεφθέγγετο, „οἷτη μοι ἀσχύνη, ἐπιστάτη μὴ καταπροδόντι τὸν ἐδεργέτην.“

Τότε δ' οὖν ἱππίας ἀγκάλας πρὸς τοῦ τῆς Γαλιέας ὄχροντος προσδεχθεὶς Ἀνδρόνικος, ἔμεινε παρ' ἐκείνῳ χρόνον πολὺν, δηέσσει καὶ σύνιστος παραλαμβάνουσας καὶ συνθηγευμένης. Ὁ δὲ βασιλεὺς οἰκέων ὄντας ἐκείνων τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἄλλως τε καὶ ἱσορῶμενος μήπως, ὥς ἔλγετο, Σκέδας λαβὼν ἐς τὰ Ρωμανῶν ἐσβαλεῖ στρα, μετέπειμιν ἐκεῖθεν πορεύει, πίστει δούς καὶ λαβὼν, καὶ ὅν καὶ οὖν οἱ Ἰαόντες τὰ πορστρια ἐλευθεύοντο. Συμβαλόντες δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τῷ τε Γαβρᾷ Μεγαλὴ καὶ τῷ Βρασῷ, ὥς ἔρεσθη, τοῖτους ἐπείνευτο (pp. 256₇₁—258₁₈).

Ὁ δὲ βασιλεὺς σπεύδων τὸ τε Ζεύγμινον ἐκκαταστήσασθαι, καὶ ὅπως εἰσπράξασθαι τοῖς Οὔρως, ὅν εἰς Στέφανον ἐξήμερον, (258) τοῖς ἐκεῖ παρηνέβαλε μέγιστον. Οἱ δὲ βαρβαρι παρὰ τῆς ὁχρας τοῦ Ἰοῖρου διαταξιμένοι, τῆς στρατιᾶς διεκώλυσαν τὴν περὶ αὐτῶν ἀλλ' ἦσαν αὐτὸν περὶ αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοῖτοι Ρωμαῖοι καὶ τὸ ὀσλητικὸν τοῖτους ἐξέκρουσαν τὴν περὶ αὐτῶν μερῶν. Βασιλεὺς δὲ παρὶ λαβὼν τὸ Ζεύγμινον, ἐκεῖ πον κατασκήρω. Ἔστι δὲ τοῦτο κατὰ μεσημβρίαν ἀναβέσσαν, γηλόφῳ καὶ ποταμῷ ἐκχέοντον βέριον. Ὅτε μὲν οὖν ἀποβῶσι τοῦτο αἰρήσων, πρὸς τὴν αὐτοῦ θέαν καταπλάγηνων τῶν ἔνδοθεν, ὥς δ' οἷτοι τοῖς εἰσόδους ἀπέκλεισαν, καὶ τὸ τεῖχος παντοῖοις ὅπλοις καὶ ἀπενεχτοῖς ὀργάνοις ἐκράνουν, ἀλλὰ καὶ ἀνένθεν φανόμενοι τὸς γλάσσοις ἐθῆγον παντοῖως ἀπέντες ὥς βέλη θανάτῳ. οὐδ' οἱ Ρωμαῖοι κενῶς χερσὶν αὐτοῖς προσεφύγοντο, ἀλλὰ τὸ κακολογεῖν πυρπολούμενοι ὥς γενναῖοι, οὐδὲνα κατὰ τοῖτων βίλη ἔργισαν. Πρῶτος τοῖτων ὁ

от главата си, за да даде вид, че клекнал си облекчава стомаха от напразнения. Така той можал да избяга от пазачите си, които смятали, че тоягата е той, и да потъне в гората. А когато късно узнали за измамата, те изтичали нататък, като мислели, че е продължил напред, а той се отправил по друг път за Галица.

Императорът пък хванал Папуки и накара да го бият много пъти публично с камшици по гърба, а глашатаят, който го водел окован, викал: „Който приюти царски враг и го напроводи, като му даде храна за пътя, така бива развеждан и бит с камшици.“ А той отговарял: „Позорът ми е, че не предадох доцеля благодетел.“

И тъй тогава Андроник бил посрещнат от владетели на Галица с отворени обятия и останал при него много време, като бил приет за съжител, сътрапезник и съучастник в лова. А императорът, ямирайки бяството му за лична обида, а и нваче подозирайки, че той, както се говорело, щял да нахлуе със скити в ромейските предели, извикал го оттам, като си дали взаимно клетвени гаранции.¹ По това време геонците опустошавали крайдунавските земи. Те влезли в сражение със стратегите Михаил Гавра и Михаил Врана и, както се казва, ги обхрнали в бягство.²

А императорът нахлул в пределите на хуните, като бързал да спаси отлово Зевгини и да ги накаже за провинението им против Стефан. Варварите се наредили по бреговете на Истър и възпрепятствували преминаването на войската. Но не постигнали никак целта си. Ромейските стрелци и тежко въоръжени нойпици ги изблъскали от крайбрежните места. Императорът пък, като дошъл до Зевгини, разположил се там някъде на став. Този град е недостъпен от юг, защитен от хълм и от течението на реката. Той смятал да го превземе веднага, понеже хората вътре се били изплащили от вида му. Но тъй като те затворили влодовете и укрепили стените с всякакви съоръжения и метателни оръжия, а освен това, като се появявали горе, точели езичите си и пускали злословия като смъртоносни стрели, и ромейте не се приближили към тях с прави ръце, но хвърлили срещу им железни стрели, тъй като не приемали да злословят като жени. И тъй императорът с

¹ Бяството на Андроник и Галичкото княжество при неговия рождение живя Ярослав Гром, пос. съч., стр. 332 и сл., 341, отнася към есепта на 1164 г., а връщането му — към началото на следната година.

² Това събитие според Гром, пос. съч., стр. 340, без. 2, 351 и сл., който се използва за Князь, е станало на следната 1166 г.

βασιλεὺς τῷ τῆς ιερήσεως κρόνον διερεθίζοντοὺς ἐλ' ἐκείνων, καὶ τῶν τῆς πόλεως πολλῶν τὸν ἱερὸν ἐφίχει, καὶ μέσσω αὐτῶν τὸ δόγμα ἤλυσεν ἐπὶ τοίτοις τὴν τάφρον ἐμπλήσας ἐξ ἡλῆς τῆς παρυπαιχτήσεως, καὶ νέεσσορος πετροβόλον μηχανὰς περιστήσας, τὰ τεῖχη κατέσειεν ἀνεργεῖς γὰρ πῦσσι ἦσαν, μάλιστα δὲ μία τοῦτων, ἣς ἀρχιτέκτων Ἀνδρόνικος, πλέον διεσάλευε τὸν περιβόλον, ὥς καὶ ἐποχαλῶν ἦδη καὶ περιτρέπεσθαι. Τότε τοῖνον κατὰ τὴν τῶν νεκρῶν πρὸς τῶν μηχανῶν Παύλιον τῶν τοῦ τεύχους στρονιουαδῶν μηχανῶν, ἀρχὴς ταύτας καλοῦμεν, εἰσόντες μίαν, καὶ γυμνὰς τὰς σπείδας ἀναισθύνοντες θυρνελοῦντο Ῥωμαῖοι, καὶ τὸν ἄλκιον ἐπληκτον ἀλλὰ κατὰ πόδας ἢ δίκην λίθου γὰρ μέριστον διὰ τῆς μηχανῆς ἡρώς ὁ Ἀνδρόνικος, τὴν τε ἀρχὴν αὐτίκαρε, πόσινους δὲ συγκατέσπασε, θάνατον ἀλλασσόμενος τοῦ ζῆν. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἐπέκυντε, καὶ διὰ πληθύνον Ῥωμαῖοι τὴν πόλιν εἰσόντες πολλοὶ πολλοὺς εἰς θάνατον ἐβαλлон. Οὐκ ὀλίγοι δὲ Παύλιον καὶ τοὺς κρατοῦσι προσόντες ἐκπύθοντο εἰς δ' οὐ καὶ ἀπεδρασαν. (259) Εἰς δὲ τῶν οὐκ ἐνέμενων τῆς πόλεως καὶ γένει καὶ πλοῦτι λαμπρὸς, γένεον ἦρχι τῷ εἶδει σφόδρα καλὸν τοῦτο ὄργιον ὑπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων εἰς ὕβριν ἐκόμενον, καὶ μὴ ἔχον βοηθήσαι, ὃ ἐσπεύρετο ἔλθον κατὰ τῶν σπλάγγνων τοῦ γυναικίου ὡδεῖ βίᾳ τὴν βίαν ὠθήσας, καὶ αὐτὸς αὐτὰς τὸν ἀρεσκὸν ἔτραπα. Συνήρατο δὲ τοῖς Ῥωμαῖοις εἰς τὴν τῆς πόλεως ἄλυσαν σὺν ὀλίγοις τῶν ἐνδοθεν τὰ Ῥωμαίων στρονόντες. οὗτοι γὰρ ἀσκήροις βέλει σπρὸς τὸ σπένειμα ἔχοντες τῆς νεκρῆς διεκπέμποντες, τὰς τε βουλὰς καὶ τὴν ὁρμήν τῶν ἐντὸς παρεδήλουν. Ἦλκετο δὲ καὶ τις τῶν Παιόνων τότε ἀγχιμάχετος, πῦλον ἐγγέχον ἐπὶ κεφαλῇς ἔχον, καὶ τὴν λευτέρην πᾶντιον ἡμικρεμένους σταλὴν τοῦτον εἰς παρὼν Ῥωμαῖος, πληττει καὶ θανατοῖ, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἐμείνον ἐαυτῷ περιτίθει καλύμμα' ἐχέσταται τοῖνον ἔκτος ἐμφήρης καὶ Παύλου εἶσαι τοῖνον διὰ τὸ πᾶν βαυλιθῶν, πᾶσι κατὰ τοῦ τέκοντος καὶ τοῦ ζῆν μεθίστηται.

Ἀλλ' οὕτω μὲν ἔαμε τὸ ἐκόντων, καὶ βασιλεὺς ἐκείθεν ὑπονοστήσας, πρὸς τὰ Ῥωμαίων θριαμβεβήκει, τὸν τε θεῖον αὐτοῦ τὸν ἀπὸ Φιλαδέλφειας Κωνσταντῖνον τὸν Ἀγγελον, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριφυλον Βασίλειον ἑσπας τοῦ Ζευγμῖνον ἐκταχούας, καὶ τῶν ἄλλων πολυχρῶν ὅσα ἐν Βελεγραδὸς ἐπιμελήτης οἱ καὶ τὰ ἐντεταλμένα πληρώσαντες, καὶ τὸν Νίσον τελεσιπεριβόλον, καὶ τὴν Βραχίλοβον συνόκισαν, καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τὸ εἰς διατέμενα ἔνθα ἦν διὰ τὸν ὁ βασιλεὺς ὑπέρκοιτο.

¹ Грады был превзет през 1165 г.

примера си пръв възбудил своите, като препуснал коня си срещу вратите на града и забил копие то си в средата им. Освен това той изпълнил рова с дърва от близката гора и като поставил наоколо четири каменометни машини, раздрусвал стените. Всички машини били мощни, а най-меч една от тях, чийто строител бил Андроник, разтърсвала особено силно стената, така че тя вече се разпуквала и се събаряла. Тогава през една от тези ниши някои от неонските велможи влезли в едно от подващите се от стената съоръжения, наричае ги ранли, и замахвайки с голите си мечове, заплащали ромеите и удряли по въздуха. Но възмездното последвало веднага. Андроник застрел с машината огромен камък, смаял раклата и свалил трупове на тези. След кратко време се съборила и стената и голям брой ромей навлезли в града по стълби и избили мнозина. Немалко неонци се предали на победителите и се спасили. Някои обаче избили. А един от жителите на града, знатен и по род, и по богатство, се гордее с твърде хубава по външност жена. Когато видал, че някакъв ромей я алачи, а да я опозори, не можейки да ѝ помогне, забил в сърцето на жена си меч, който носел, и така е Василий отстранил василието и осутил безбожното удоволствие. Заседно е ромеите към превземането на града се стремели немалко от вътрешните [жители], които били на страната на ромеите. Те понем с помощта на халосни стрели препращали съобщения до войската отвън и откривали и решенията, и силата на вътрешните [защитници]. Тогава бил пленен и един половец, който носел местно кепе на главата, а и изобщо бил облечен в отечествена дреха. Един ромей, който кинал край него, го ударил и го умъртвил, а напеката от главата му си наложил на своята. Приближил се друг мечоносец и като помислил поради кепето, че това е половец, ударил го по оръдъ и го лишил от живот.

Така бил превзет Зевгмин¹ и императорът се оттегил оттам и отишъл към ромейските предели. Той оставил за начелници на укрепленията на Зевгмин и за управители на другите градчета, които са в Белградеко, чичо си Кωνσταντῖν Ангел от Филадельфия, а заедно с него и Василий Трипсих. Те изпълнили поръченията, обкръжили Ниш със стени, заселили Браничево и като уредили добре останалото във връзка с това, пристигнали там, където прекарвал и императорът.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Δεσὰ μακροχρόνιος ἐαυτοῦ γέγονε, ἐς τὴν Σερβίαν ὄρμηα τραπέσθαι ὁ βασιλεὺς. Ὁ Δεσὰ δὲ τὰ πρᾶττόμενα ἐπιτηρῶν, καὶ θεδνὸς τῇρ εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν τοῦ βασιλέως εἰσόδον, πέμψας ἐς βασιλεία καθικετεῖν ἐνδυσθῆναι τῇρ εἰς αὐτὸν ἀπαθὴν ἀρετὴν ὥς οἷν εἶχε δ' ἤρῃσεν, δόρυκατο, καὶ εἰς θέαν τῇρ βασιλεὶ καταπάς, τὸ θαυλόφρον τῆρ γνώμης (260) κατανοεῖται, καὶ οὕτως ὡς ὁποῖος ἀπαπέμπεται, καὶ ἐγγὺς ἔλθον τοῦ ἐκκληρωθῆναι, ἀρετὰς πάλιν οἰκοδε ἀπελθόντ, τῇρ τοῦ τρόπου μεταβολῇ καὶ τὸ μᾶλιν τὰ μὴ δοκῶντα βασιλεὶ διαπραγμασθαι φρεσὶνδεον ὄρκα: ἐμαεδωσάμενος. Ἐξῶν δὲ ἐπὶ προσώπου τοῦ βασιλέως, πολλοῖς πάθεσιν ἐμεμῆστο τῇρ ψυχῇ ῥαχίνετον ἐφ' οἷς προσήλθε τῇρ βασιλεὶ ἀρετῆς ὡς ἀέρονθεν ἔνεκα, ἐπαθῆναιτο οἷς ἔρκασι τὰς τῆρ γνώμης παρκατωσὰς ἀπειτείσει: τέλος ὅσα συνέθετο καὶ ὄρκασι βασιλεὶ θέμενος παρ' ἐδῆν, τῇρ συνήθη ἔσπεργε γνώμην, καλὴμβολος καθορώμενος. Εἶχε μὲν οὖν αὐτῷ ταῦτα (pp. 258₃₀—261₁₀).

Καὶ ὁ Μανουὴλ ταῖσιν μὴδὲν ἐγκαλεῖν ἔχων τῷ πρωτοστράτῳ Ἀλεξίῳ μακροχρόνιον δὲ ἀνδρείῳ καθυπαχθῆς ὡς ἀνθρόπος ἰφηρήσειον, ἐκ τοῦ τὸν ἀνδρὰ ὄρκα τὸς πῶσον ἐρείσιμον καὶ ὄλιν: ἄμω γνώμην καὶ χαρὶ πρὸς ὁπαντος χαρῶμενον, ἀλλὰμβόντ, ταῖσιν διόρων ἐν Σαρδικῇ, καὶ τῶν ὁπαν ἀπογεννάσας, εἰς μετὰχόν τε ἀποκείρας, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ Ἰοπέριον σπονδοτήριον ἐγκλείει (p. 264₂₄—30).

Φῆρη δὲ ἡς ὄτων ἡς ἴλθεν ἡς χεῖρας τοῦ βασιλέως χρησμός ἡς, ὡς Πλεγεῖ ἐκείνῳ εἶναι ταῖσιν διόδοχα, ὡς ἔχει το Ἄλφα πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος αἰαῖ, καὶ διὰ ταῦτα παθεῖν τὸν πρωτοστράτηγον ὅσα πέπονθε (p. 265₂₅—30).

Αὐθις δὲ τῶν Παϊόνων τοῖς ὄρκασι ἡδυνῶντων, ὁ κατ' αὐτῶν ἐκνήθη πόλεμος. Ὡς οὖν ὁ κατὰς ἐνέστη τῆρ ἐκστρατείας εἶχε τὸν βασιλῆα ἡ Σαρδικῇ ἐκεῖ γὰρ οὐκείθιν τὰς δυνάμεις ἡν ταπημένον, ὡς ἐμᾶλλιν ὄγειν ἐπὶ τοῖς Παίονας.

Τότε ἤκουσται τῷ βασιλεὶ, ὡς ἄνω τῆρ ἀψίδος τῆρ Κωνσταντίνου ἀγορῆς ἐκ χαλκοῦ δύο ἴστανται

Но тъй като Деса¹ надминал в себе си и лошотията, императорът решил да се отпрати за Сърбия. А Деса, който наблюдавал ставането, се уплашил от нахлуването на императора в неговата земя и като изпратил пратеници при него, поискал да му се даде свободен достъп до него. Той получил това, което искал, и като пристигнал, явил се пред лицето на императора. Коварните му мисли били изобличени и той бил отпратен така, без договор. Замалко не бил задържан и бил пуснат отново да си отиде у дома. Той бил обвързан с ужасни клетви да не си променя поведението и да не върши повече това, което не се нрави на императора. Той се махнал от лицето на императора, но се измъчвал душевно от много мисли: срамувал се, че дошъл при императора, ядоснал се за това, което изпитвал, кипял поради клетвите, с което си осуетявал свободата на решенията. Най-после пренебрегнал това, за което се споразумял и заклел пред императора, придържал се към привычното си поведение и хитрувал. Тези работи били така.

И тъй Мануил не могъл в нищо да उपрекне протостратора Алексий², но подведен, като човек от съветите на нитриганти, понеже нямал, че този човек е приваен на всички, че е с честолубив дух и енергичен спрямо всички, хванал го, когато се намирал в Сердика, лишил го от състоянието му, подстригал го за монах и го затворил в един от манастирите при Папикон.³

Носели се мълва, че в ръцете на императора попаднало някакво предсказание, което казвало, че негов наследник ще бъде този, на когото първата буква от името бъде алфа, и затова протостраторът пострадал, каквото пострадал.

Тъй като неонците отново нарушили клетвените договори, войната против тях пламнала.⁴ И тъй, когато дошло време за поход, императорът дошъл в Сердика, защото било наредено да се съсредоточат там войските, които щял да води против неонците.

Тогана дошло до ушите на императора, че над арката на Константиновия площад били поставени две медни колони — статуй

¹ Деса през 1165 г. се опитал безуспешно да замени Урош II. От 1161 г. Деса е отново велик жупан. През 1162 г. Мануил Комнин го отвел в Цариград. През 1168 г. той отново е жупан. Вж. *Јиречек*, *Историја Србиа*, стр. 238, 240—243.

² Протостраторът Алексий Аксух през 1167 г. бил наклеветен в заговор против императора.

³ У Йоан Кинам (ГИБИ, VII, стр. 260) се говори, че до р. Струма, в пл. Папикон, има много манастири. В Туника на Бакуриани (ГИБИ, VII, стр. 43) се споменава за един манастир извън крепостта на Мосинопол (Гюмюрджина). Тъй като тук става дума за един от манастирите при Папикон, в случай това е па. Папикон при Струма.

⁴ Към края на 1166 г. унгарците отнели от Византия цяла Далмация и императорът решил да предприеме поход против Унгария в началото на пролетта на 1167 г. Вж. *Грозд*, пос. съм., стр. 366 и сл.

σὴν λαὸν γυναικίμορφοι, ἢ μία μὲν καλουμένη Ῥωμαία, ἢ ἑτέρα δὲ Οὐγγρῶσα ἀλλ' ἢ μὲν Ἰταλική παρεκλήθη τῆς ὑβρὸς ἀκρίτως, ἢ δὲ λοιπὴ δρθῶς ἴδεται πέμψας αὐτὴν τῇ μὲν Ῥωμαίᾳ ἐπὶ τῆς προτέρας ἡδύσε στάσεως ἀναρθώσας, τῇ Οὐγγρῶσῃ δὲ ἐπὶ μέρους κατήνευκε παρεκλίνας, ταῖς τῶν εἰκότων μεταβολαῖς αἰόμενος μεθωροῦσαι τὸ πρῶγματι. Σήμεν οὖν προέβηκεν, εἰ γὰρ (268) καὶ αὐτὸν ἐπαυμήσαντο ἱκέτοισι τῶν ταγματῶν κακωμένων κατὰ τῆς τῶν Παύλων, ἢ στρατηγῶς τὰς δύναμεις ἐπιτρέψιντα οὕτω μετελθεῖν τὸ ἀνέπαλον ἔδοξεν αὐτὸν κοῦτιον, τὸν μὲν προορμένον τῇ Σαρδικῇ, στρατηγῶς δὲ τὸν πόλεμον διακρίσασθαι. Αἰετῆται γοῦν τῆς στρατιδὸς ἀρχηγὸς ὁ μέγας τοῦ στόλου δοῦξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος. Ἐν δὲ τῇ μέλλειν ἐπαίρειν τῆς Σαρδικῆς τὴ στρατιώταδα, ὁ βασιλεὺς πολλοῖς καὶ καλοῖς διέξηλθε λόγους, ὅτι τε στρατηγῶν καὶ τῇν στρατιῶν παραδεδούκων εἰς πόλεμον, μεθύοντες ἐδυγροῦμενος τῷ στρατηγῷ τακτικῆς καὶ προσβυλῶν σημείων καρδόν, καὶ εἶδος ἐπὶ δόσεων, καὶ σχήματα παρακρίσας τοὺς δὲ στρατιώτας ἐνέχυον εἰς μνημὺν τῶν προτέρων, καὶ πείσαν τοῖς ἐπιδοξίμασι θαυμάσαι τὸν πόλεμον, καὶ ἀγαθὸν ἐπιτελεῖναι σὺν θεῷ τοῦτο τέλος, καὶ μετὰ λαμπρῶς νίκης ἐπανελθεῖν οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς δοξασιεὶς ὡς ἀπὸν νικῆσαι, μέγας παρέξει τοῖς τοῖς ἀμοιβάς. Οἱ δὲ ἡδέως τοῖς τοῖς ἀποσώμενοι, τὸν βασιλεὺς ἐδρήμοιτο, καὶ τὸ πρῶτον καὶ ἐπὶ τῷ ἄνθρωπῳ ἐνδείξασθαι ἰσχυρίζοντο ἀπὸν μὴδὲ μέλλειν ἔρῃαν τὸν στρατηγόν. Ἐν τοσούτῳ δὲ θροῶς αἰρεται τῷ στρατῷ ἐκ γὰρ τοῦ τῶν Παύλων εἰς ἔθρους πᾶν ἴππων ἐλαύνων, ἐπὶ στόμα τῷ ἴππῳ συγκατήρεται. Βασιλεὺς τοῖνον πᾶσι πυνδόμενος, θαρρῶν παρεκλίνεται τὸ μέλλον ἐντεῖθεν ὁρῶντων σημαίνεσθαι καὶ χεῖρην, ὡς ἐπὶ διέξῃ ἤδη τοῦ πόλεμου τῇ τελευταίῃ, θεῶν σωτήρα καὶ ὁδηγόν ἐπικαλούμενος τοὺς στρατιώτας.

Ὁ προσηγὸς δὲ Ἀνδρόνικος ἐκείθεν ἀπὸς ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων, τὸν Ἰσθμὸν καὶ Σίουβον διαπεράσας, εἰς τὸ Ζεύγμον ἔρχεται. Καὶ οἱ Παίονες δὲ οὐταθροισθέντες, καὶ συμμαχίαν ἐν τοῖς αὐτοῖς πέρας ἔθροισι, καὶ Ἀλαμαντῶν δὲ, ὡς ἔλεγετο, προσεπυθόμενοι, στρατηγὸν αὐτοκράτορα τὸν Διονύσιον, ἀνδρα γενναίου καὶ πολλὰς τοὺς ἐναντίους συγκόχοντι, προσημύζοντα, καὶ μετὰ κόπον ποδὲ πόλεμον ἔρχοντο ὁ δὲ (269) Διονύσιος καὶ μάστιγα γυναιόμενος τῇ προτέρῳ νίκῃ, ὡς τὸν Γαβρὸν καὶ τὸν Βραβὸν κατηγού-

на жени. Едната се наричала Ромейка, а другата Унгарка. Но Ромейката се отместила от правото си положение, а другата стояла права. Той наредил и изправил Ромейката в предишното положение, а Унгарката наклонил, като мислел, че ще поправи нещата, ако примени положението на изображенията. Той обмислял дали трябва да отиде и той там, когато войските тръгнат против неонците, или да повери военните сили на пълководци и така да нападне противника. Намерил за по-добре сам да остане в Сердика, а войната да води посредством военачалници. За пълководец бил избран великият дух на флотата Андроник Контостефан. Когато войската щяла да се вдигне от Сердика, императорът произнесъл много и хубави слова, като окуражил и пълководеца, и войската на бойнизи, изтъмнил на пълководеца изчините за войване, определил удобното време за нападения, вида на въоръженето и формата на бойния ред. А на войниците припомнил предишните дела, с примери ги убедил да са смели във войната, да я доведат с божия помощ до добър край и да се върнат с бляскава победа. Звнцото ако бъде прославлен и сам по този начин като победител, макар и отсъстваващ, той щял да им даде големи възнаграждения. А те слушали това с удоволствие, прославали императора и се старали да се проявят устремно и пряко силите си. Веднага започнали да викат пълководеца да не се бави. Между това сред войската се вдигнал шум. Защото един от неонското племе, като препускал коня, се бил сгромолясал с него по лице. Императорът, като узнал това, ги подканил да бъдат смели, казвайки, че по това могло да се съди за бъдещето, и да се радват вече един вид на благоприятен изход на войната. Той призовал бога за спасител и ръководител на войските.

А пълководецът Андроник, след като изминали няколко дни, се вдигнал оттам, преминал Истр и Сава и тръгнал срещу Зеагмин. А и неонците, които се събрали и приплекли съюзна войска от околните племена, а, както се казвало, и от аламантите¹, избрали за самовластен военачалник Дионисий, мъж храбър, който често поразявал неприятелите си, и шумно се впуснали във войната. А Дионисий, който изобщо твърде много се гордее от първата си победа, когато, както се казва, надвил Гавра и Врвна² като чул,

¹ Т. е. и от германците.

² Вж. тук стр. 233, бел. 2.

сαιο ως ἐρρέθη, διε ήκασσε διαβήναι τὸν Ἰστῆρον τὴν Ρωμαϊκὴν στρατιάν, μεγαλαρχὸν ἔλεγε, δι καὶ πάλιν στήσιν ἔταμος εἶναι βουτὸν τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων (pp. 268₂₀—270₃).

Ἦν δὲ καὶ ἡ σημαία ἐκείνου μετέωρος ἐπὶ πολλὸς ὑψαινοῦς ἰστοῦ, τεσσάρων βουλῶν ζεύγματος ἔλκομένη. Ἡ δὲ ἡ τῶν Πανόντων στρατιά, φεβερόν δορμῶ, ἱπποῖς πᾶσι, καὶ ὀπλισμένοι οὐ μόνον οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ οἱ ἱππικαὶ αὐτῶν (p. 271₈—10).

Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τὸ ὕψος ἦν ἡ ἡμέρα, ἡ μὲν ἀλκυὼν τὸ ἀνακλινατὸν ἤχησε, καὶ τὸ τῆς Διορυσίου σημαίας καταβέβλητο διασμα, δ (271) δ' Ἰστῆρος εἶχε τὰ πορθμεῖα καὶ ὁ στρατὸς τὸν ποταμὸν διεπέρασε στήμη γὰρ διεφοῖτα ὡς οἱ Πάσιες κατὰ τὴν αὔριον οὐκ ἀγεντῇ καὶ μικρὰν συμμάχησαν ἐκδέχονταί διὰ τοῦτο τέλος αἰσίων ἱσχυρότεος τοῦ πολέμου, ἀπῆρεν ἐκείθεν Ἀνδρόνικος (pp. 271₂₀—272₄).

Καὶ τὸ ἑπὶ τὸν δὲ παρ εἰς ἄριστον τοῦ σώματος ἀποτάξας, ἐπεὶ αἱ χειμέριαι τροπαὶ ἤδη ἐνέστατο, ἔξωκτο πρὸς τὰ Ἑσπέρια, καὶ κατὰ τὴν Φιλίππου ἐναυλίζεταί, ἔκαστος γὰρ ὁ τῶν Σέρβων ἄρχων ὁ Νεμῶν Στέφανος θρασυτέρος γέγονεν ἑπὶ τὸ δαί, καὶ σφοδρὸν ἦνγται τὸ περίεργον, καὶ τοῖς ὁμοφύλοις βαρὺς ἐμπέτα, καὶ ἔφη μετέρχεται, Χορβῆτος τε ἱστικομεῖται, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστάται τῶν Δεκατόρων τὴν κυριότητα. Διὰ (272) ταῦτα τοῖνυν πείρων εἰληρόναι τοῦ βουλήματος θέλων αὐτοῦ, σέλλα μετὰ δυνάμειος τὸν Παθῆτην Θεόδωρον. Ὁ δὲ Νεμῶν εὐδὲς ἀσκήροκτον ἐκένησε πόλεμον, Ρωμαίοις ἐπιστοπεσθῆν. Βασιλεὺς δὲ μετελθεῖν αὐτὸν κρήναιος, ἄλλων παρῶναις, ἀπεκρήβη, τὸς τῶν δορῶν καταδύσεις καὶ τὰς πέτρας θέμενος εἰς ἀποκρήβην κατὰ μικρὸν δὲ καταπορεύμενος, τέλος τοῖς τοῦ βασιλέως ποσσὶ τὴν ἑαυτοῦ τέθηκε κεφαλὴν, περὶ τοῦ μὴ παθεῖν κατὰς δεόμενος ἡρωῖα γὰρ μήπως παρολυσθῇ τῆς δυναστείας, καὶ ἡ ἀρχὴ μεταστήσῃ πρὸς τοῖς ἐκείνου ἄρχων δικαιοτέροις, οὗς αὐτὸς καθελόν, τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν (pp. 272₂₀—273₁₀).

че ромейската войска преминала Истър, казал със самохвалство, че е готов да издигне отново плакина от ромейски кости.

И знамето му¹ било издигнато на дебела висока мачта, теглена от четири впрегнати вола. А пеонската войска — страшна гледка — била цялата конна и не само мъжете, но и ковете им били защитени от броня.

Тъй като било късно през деня,² тръббата изсвирила отбой и издигнатото знаме на Дионисий било свалено. Саловете навлезли в Истър и войската преминала реката. Защото се разпространила мътва, че пеонците ще получат на другия ден не слаба и не малка помощ. Заради това, понеже сражението излязло благополучно, Андроник се вдигнал оттам.

Тъй като змияното слънчево кръгообръщение настъпвало, императорът определил предстоящата пролет³ за телесна отмора и излязъл на Запад, като се разположил край Филипопол. Той чул, че сръбският владетел Стефан Неман⁴ бил станал невъзможна дързък, смятал мъдростта за излишна, връхлял тажко върху съплеменниците си, владял ги с оръжие и покориал хърватите, а обсебял и господството над Декатора⁵. Поради това императорът желал да се опита да се добере до камененията му и затова изиратил Теодор Педнат с войска. А Неман веднага, без предизвестие, заключил пойна, като нападнал ромеите. Но понеже смегнал, че императорът ще го нападне, той се показал за малко и се скрил, използвайки за скривалища планинските дъбри и скали. След малко той се обезсърчил и накрая склонил глава пред новата на императора, като се молил да не пострада никак. Защото той се боял да не би да му бъде отнето управлението и властта да мине към тези, които имали повече от всего право да управляват в след чинето потугване бил взел властта.

18. Bulgari in Romanorum exercitu militanti

Κά ταῦτα ἰσθύν τὰς τε οὐσας συνενόητοι δυνάμεις ὁ βασιλεὺς, καὶ ἄλλας συνέταπτε, καὶ ξεκρὸν οὐκ ἄλλον ἐοικατολόγει, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ γένους

18. Българи служат във войската на Византия

И тъй поради това⁶ императорът⁷ върхлял и напичките войски, приготвил други, събрал и немалко наемна войска, и то най-

¹ На утарския пълководец Дионисий. ² 8 юли 1167 г. След разгрома на унгарската войска ромеите се оттегляли от унгарската земя. Вж. Грот, пос. съч., стр. 374—375. ³ Пролетта на 1168 г. ⁴ Сръбски везир жупан (1166—1196). ⁵ Крепост в Далмация. ⁶ Иконийският султан Кийдок Арслан през 1162 г. се бил задължил с договор да изпраща на византийския император помощни войски, но през 1175 г. поради все по-агресивното му държане се дошло до скъсване на отношенията и през 1176 г. императорът потеглил срещу него. Вж. Г. Острогорски, История Византије, Белград, 1959, стр. 366. ⁷ Мануил Комнин.

μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ τῶν παρὰ τὸν Ἰουδαίον Σκυνθίων (p. 283₂₈₋₃₁).

Ὁ δὲ σουλιώτης οἷον ἀνῆκεν αὐθις ἐν πρὸς ἰσχυρὴν ἐπιχειρῶν ἐπὶ δὲ ἰσχυρὰ μὴ προχωροῦντας τὰς συμβάσεις, ἀλλὰ καὶ τὸν βυσιλέα κατὰ τὸ Ἰόνιον ἀποκαθῆναι τοῖς μετὰ μετὰ τοῦτο, προσεταλαβῶναι τὰς δυναμείας, αἱ κλεισούρα τοῦ Τζεβιζή καπονομάζονται, ὡς ἐμελλόν ἀπὸ τοῦ Μενεκεφάλου παρῆναι Ῥωμαῖοι, καὶ οἷον τὰς οὐκίας ἐγκρίπτει φάλαγγας ὡς ἐπείσονται ἀποχωμένους Ῥωμαῖοις. Ἐστὶ δὲ ὁ ὥς οἷον ἐπιμήτης αὐτῶν, ἔχων ὁρέων ἐπερβολὰς, κατὰ μὲν τὸ βόρειον μέρος ἐποικισμένον εἰς γήλοφα καὶ πρὸς φάλαγγας κλεισμένον, κατὰ δὲ τὸ ἕκτον ἀποστέμνους ἔχον πέτρας καὶ εἰς κρημνίδας ἀναβάντας καὶ τραχεῖας ἀποστέμνους (p. 285₆₋₁₁).

19. Manuel Comnenus Pelagoniae de sanctis dogmatibus disputant

Ζητήσεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γρηγορίου β' τοῦ ὁ φησι τὸν πατριάρχον θεὸν προσφέρειν τε καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τε λογίων ἀλλήλων ἐκαστοῦμένων, ἐρ' ἕκαστον τὰ τῆς ἐξέτασεως παρετάθησαν, βίσις τε καὶ ἰστορήσεις δὲ ἐκαστὸν συνέστησαν τῶν μετὰ ὁδοποιήθεντος δὲ τοῦ ζητήματος, καὶ τοῦ βασιλέως τῇ κρείττειν προσεδάμνους μοῖρα, οἱ ἀντιπαροῦντες καθάπερ ἐπείσθησαν, ὁ ἐπισκοπῆτος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ὁ Πατριάρχης Σακήης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἑδιστάθιος, ὁ τοῦ θεσσαλονίκης Μιχαὴλ τὸν βητορὸν ὁρῶν κομῶν, καὶ ὁ Βασιλεὺς Νικηφόρος διδάσκειλος τῶν τοῦ Ἀποστόλου ἐπιστολῶν καθιστάμενος. Λέγεται δὲ ὅς τοῦ δόγματος τοῦτο ἐπονομαζόμενον βροντὴν ἔχοντα λαοῦν, καὶ εἰς ἀκοὰς λαοῦν πάντων τῶν συνόντων τότε τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ Πελαγονίᾳ διήρτυε (p. 302₉₋₁₉).

20. De Basilio, archiepiscopo Bulgariae

Ἀρίστη καὶ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης ἰδὼν ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ δὲ μᾶλλον τὰ χειρότερα, τοῦ πατριαρχείου ἀσυνέχεια, καὶ πρὸς τὴν εἴσαν ἀρκενέται Τερβινθον. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ἐντυχίαν τῇ αὐτοῦ δεξιᾷ ἐπισκοπῶν, τὸ τε συνάλλαγμα ἐξείλεται, τῶν γάμων ἀναδείξας ἐδολογῆναι τὸν

вече от латинското племе и от крайнотърскаите скити¹.

Султанът² не се отчаял и отново търсел начини да склочи мир. Обаче като видял, че споразумението не се удава, но че императорът му се перчел, че ще му отговори при Коня, завзел предварително мъчнопроходимите места, наричани класури на Цибрица, през които щели да минават ромеите от Мюриокефалон³, и скрил там своите отреди, за да нападна ромеите, когато преминават. Това място е дълга долина с планински хребети, която в северната си част преминава в кълмове и се извива към отредите, изкаток е със стръмни склона и продължава с каменисти и керавин възвишения.

19. Мануил Комнин разисква по светите догми в Битоля

И тъй⁴ станало разискване за словото в писанието, което казва, че възплътеният бог принася и се принася, а учените застанали помежду си на противни становища. Разискването се проточило доста и от двете страни изникнали спорове. След като спорът бил прекратен и императорът се присъединил към по-добрата страна, тези, които били на противоположното мнение, били подложени на извержение: определен за епископ на Велика Антиохия Пантевген Сотирих, Евстатий Дирахийски, Михаил Солувски, украсяващ катедрата по риторика, и Никифор Василяки, който бил учител по апостолските послания. Разправят, че когато се разисквала тази догма, ударила необикновена гръмотевица, която поразила ушите на всички, които били с императора, който пребивавал в Пелагония.

20. Василий, архиепископ на България

Разбира се, и светейшият патриарх⁵, като видял, че нищо не помага, но че повече надделна лошото, отказал се от патриаршеството и отишъл на остров Тервинт. А Андроник⁶ присл като добре дошло оттеглянето му и извършил бракосъчетанието⁷, определяйки да

¹ Вероятно българи, макар там да е имало и печенези, кумани и руси. ² Иконийският султан. ³ Византийска крепост в Мала Азия, при изворите на р. Меандър, на пътя от Апамея към Икония (Коня). Битката ставала на 17 септември 1176 г. и завършила с унищожението на византийската войска. Вж. *Острогорски*, пос. стр., стр. 367. ⁴ По време на поход Мануил Комнин обичал да разисква по тълкуването на светите догми, като давал вид, че се колебае. Тук се разнася за един такъв спор, когато императорът бил в Пелагония (Битоля). ⁵ Теодосий II, цариградски патриарх, като строг божествител на каноните не могъл да участва в беззаконията на императора и в 1183 г. се оттеглял в манастира на пропонтийския остров Терсинт. ⁶ Андроник I Комнин, византийски император (1183—1185). ⁷ На Ирина, дъщеря на братовчедка му Теодора, с Алексий, рожен му от Теодора Комнина.

ἀσφαλισμένα τῶν Βουλάρχων, ἐπιδημοῦντα τότε
Κωνσταντινουπόλει, καὶ περὶ τοῦ διαδεξαμένου τὸν
πατριάρχον ἐθνόνος συνέπειαι καὶ ἐπιγενέται
Ἀνδρόνικῳ εἰς προσεδίαν ὁ Καραϊτζὸς Βασιλεὺς,
ἥ, ὡς ἐλέγετο, αὐτὸς Ἀνδρόνικον ἐφελκύσαντο αἰς
μῦθος ἐξ ἀπάντων Ἀνδρόνικῳ ἑγγράφως συνθέντο
ἐκείνα διαπραγματοῦντα ἀσφαλιστέων ὅσα φιλεῖ Ἀν-
δρόνικῳ, ὡς ἐλέγετο πάλαι ἀνέμεινα, μάκειν
πάλαι ἀποσπείσθαι ὅσα εὐχ ἔβουε Ἀνδρόνικος (p.
327-10).

благослови брака българският архипастир⁴, който тогава се намирал в Константинопол. Освен това той обсъждал въпроса за лицето, което ще наследя патриаршеския престол. И Андроник избрал на престола Василий Каматир или, както се казвало, самият този спечелил Андроник, като единствен от всички дал на Андроник и писмено съгласието си да търши като патриарх това, което е приятно на Андроник, макар и да е изцяло незаконно, и, от друга страна, да отхвърля онова, което не е приятно на Андроник.

21. *Augusta Maria ab Andronico Comneno
interficitur*

— — — τὸν τῆς δεσποτικῆς ἐπιτομῆς θάνατον, διὸ καὶ προσδοκίαις κέῖται τὴν δεσποίαν, ὡς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν, τὸν ἡγῆα Οὐγγρίας τὸν Βελῶν, ποιεῖν ἐκ αὐτῆς Θεανότορον καὶ Βιλέπρδα γραφεῖς ἐνὶ ἡμεῶν (p. 330^{αν-ωδ}).

21. Андроник Комнин погубва императрица Мария

— — — и [Андроник] искал горещо смъртта на владетелката⁸. Затова я обвинил в предателство, понеже подбуждала с писма зетя си по сестра, унгарския крал Бела⁹, да опустошава местата при Браничево и Белград.

22. *Dyrrachium et Thessalonica a rege Siciliae capiuntur*

Ὁ δὲ τοῖς τοῦτων ἐπαρτέε' λόγους καὶ ὕλιν
τὰ λεγόμενα περιβράζων οἷς παρὰ ὁμογενῶν Λα-
τίνων ἦκουσε, πόλοι μὲν σπένδοντο· Ρωμαῖος ἐπὶ
μοσθῶ, τότε δὲ διαπαρέντων διὰ τὸ τοῦ Ἀθηνι-
κου δέος, εἰς τε οὖδας διπλάμεις ἐπὶ τὸ κατωτά-
τερον εὐρεπύζει, καὶ ξενολογῶν συσταθείσας καὶ
ἰδοῖς ἑαδράς μοσθώμασι καὶ ἐπαγγελίας μαζύ-
ων, ἐς χιλιόδας τοὺς ἱππεύς καταστρεφεί, καὶ τὴν
στρατιάν εἰς Ἐπίδαρνον διαβιβάσας, αἰσθηθεὶς πύ-
ριν αἰρεῖ· (344) τὴν δὲ ναυτικὴν δύναμιν ἐς τὰ
τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ τὴν αὐθιγολογίαν οὐκ ὄν, τὰ
ἐκεί' ἡρπάζει, καὶ τὴν Θεσσαλονίκην κατὰ τε γῆν
καὶ θάλατταν περιλαβόντων αὐτῶν, ἐλθὼν καὶ ἡ
πόλις αὐτῇ, καὶ εἰσοὶ ἄρχειται τὸ πολέμιον, οἰκον-
τὰ δὲ τῶν ἐκτὸν ἀνίσχυον καὶ ἀπειρον τοῦ πολ-
λέμου, ἀλλὰ τὸ δουρασίοντων μάλλον τοῦ ἐκ Κορ-
νητῶν Δουδὸ (pp. 344_α—345_β).

22. Сицилийският крал завладява
Двач и Солун

Възбуден от думите им¹ и свързвайки по друг начин казаното с това, което чул от сънародниците латинави, които отдавна помагали на ромите срещу заплата, а тогава се били пръснали от страх пред Андроник, той² приготвил още по-добре наличните войски и като събрал заемна войска и я въодушевил с големи възнаграждения и с уверения за още по-големи, наброявал [вече] хиляди копийци. Той пренесъл войската срещу Епидамий³ и го превзел при първо нападение.⁴ Насочил морските си сили първо към солунските пристанища и плякосвал тамошните места. Те заобиколили Солун и по суша, и по море. И самият град бил претън⁵ и приел в себе си неприветелската войска, разбира се, не поради слабостта и неопитността на гражданите във война, но по-скоро поради негодността на Давид Комнин да командуваше.

[illegible]

И тъй градът³ след кратка съпротива се подявил на враговете. Последващите при това злини представляват нове Илиада. Всяка къща се лишила от жителите си, нямало оцелял дом, нямало улици, която да се е откупил от убийците, но мечът минавал

³ Василия Каматири, български архиепископ около 1188 г. и църковен патриарх от 1183 до 1187 г.
⁴ Видеица на Мануил I Комнин. ⁵ Бела III (Алексиа), маджарски крал (1173—1196). ⁶ Т. е. от думите на видни византийци, патрони от Андроник I Алексис убеждава при синалгийският крал. Между тях била и Алексис Комнин, син на лагеменица на Мануил Комнин. ⁷ Синалгийският крал Власей II (1166—1189).
⁸ Епидими (Дирахити) — Драч. ⁹ На 24 юни 1185 г. ¹⁰ На 24 август 1185 г. Вж. *Острогорски*, пос. съч., стр. 375. ¹¹ Св. Св. Св.

καὶ ἡ κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους συνδρομή, οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα συγχέοντες πράγματα, ἡμῶς οὐδεμιᾶς ἤσαν τὰ τοῦ Θεοῦ τὰς παρυεῖς Χριστοῦ πόντος καὶ τῶν αὐτοῦ θεοπόντων ἠδάρουν, καὶ εἴ τις ἦν αὐταῖς κόσμος, τοῦτον ἀγάρουν, οὕτως δὲ ὡς ἔτυχεν εἰς τὰς ἱερὺς ἐξέφερον τοῖς πυροδότησιν ἐσομένας εἰς καταστροφή, ἣ τῷ πυρὶ παρεδίδοσαν (p. 345₂₀₋₃₀).

Ὅτε μὲν οὖν, ἵνα κατ' εἰρημὸν αἰθεὶς τὸ λέγειν προῖη, ὁ Σικελὸς σιγαλῶς τῆς Θεσσαλονίκης ἔνδον γενόμενος ὕσα καὶ οἶα μὴ θεῶ φίλα ἐπέλεσε κατὰ τὴν εἴηρ ἡμέραν τοῦ αὐγούστου μηνὸς τῆς τρίτης ἑνδοσιμῆτος τοῦ ἑξακισχίλιστοῦ ἑξακοσιοστοῦ ἐκκομποῦ [καὶ τρίτου ἔτους], τῆς πενηντοχίλις ἑξήκοντος καὶ συμπεφάντος ὡς ἰβουλῆτο κατὰ τὴν πεντεκαιδεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός (p. 346₇₋₁₈).

Ἀνδροῦνικος δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἐπέλεσεν, ὅτε τὴν τῶν Σικελῶν κατ' ἀρχὰς ἐπέλεοντο ἔμπεδον (καλὸν γὰρ ἀναιπούσαντα, ὅσα τὸ λέγειν παρελέγετο διελθεῖν καὶ ὡς ἐν σεντόμῳ παραδελῶσαι), φυλάσσει Ἐπίδομον, καὶ τὸν Βρασῖν Ἰωάννην ἐκείσε ἀποταλεν. Ὅς πολλὰ δὲ παρήλθον ἡμέραι, καὶ οἱ Σικελοὶ τῇ Ἐπιδόμῳ ἐπιστάτες ῥαδίως αὐτῆς ἐκρέτησαν, καὶ τὸν Βρασῖν ἀγκυλώσαντες εἰς Σικελίαν ἀπήγαγον. Τῷ δὲ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοῦ τῆς φυλακῆς ἔργαζον ἐπιμελεῖσθαι τῆς πόλεως.

Καὶ ἐπὶ τοῦτοις συναγαγὼν τὰς δυνάμεις Ἀνδρόνικος, ὅσα τε Ἐφῶν καὶ ὅσα τῶν Ἀνακίων, καὶ ταύτας εἰς μέρη διελὼν, τὰς μὲν πρὸ πύρ καὶ θαλάσσης, ὡς Πλεον, Ἰωάννην τέρεον ἐπέλεσε, περὶ τὴν Φιλιπποῦν δούρον, τὰς δὲ πρὸ χαρτοφυλαγῶν παρῶναι Κοίμων, ἄλλο δὲ μέρος πρὸ Παλαιολόγου Ἀνδρονίκου φέταξε, καὶ ἑαυτὸν πρὸ ἐκτομῆς Νικητῆρος, ὃν εἶχε παρεκασμώμενον (348) ἀλλὰ καὶ Ἀλέξιον ἐξέπεμψε τὸν Βρασῖν μεθ' ἑτέρου στρατεύματος. Καὶ ὁ μὲν εἶδε αὐτοῦ Ἰωάννης κενήγιστος ἐσχόλυσε κατὰ Φιλιπποῦν, τὴν τῆς Θεσσαλονίκης προπρόμειτον προταξόμενος¹ οἱ δὲ λοιποὶ ταύτης πολιορκουμένης, ἐγγίσαι καὶ βοηθήσαι οὐδόλως ἐθέλοντες, σκηνούμενοι δὲ πόρῳ διὰ κατασκόπων ἦσαν τὰ κατὰ Θεσσαλονίκην ἐνοικούμενοι. Μόνος δ' ὁ Κοῦμος ἐγγίσαι τεθάρρησεν, ὡς ἡ βοηθήσαν ἐν τῷ σιγῶν καὶ τοῖς πολιορκουμένοις, ἢ, ἀλλ' εἰ δενηθῇ, τὴν πόλιν εἰσέλευσόμενος² ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρων ἡτοιχηθῶν, μετ' αἰσχύνῃς ὑπέστηρε, τῶν περὶ αὐτὸν μὴδ' ἀντιβλέψαι τοῖς ἐναντίοις κατεπεφρόνισεν.

Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν Θεσσαλῶν μεγίστη πόλις ἐλέω περὶ τῶν Σικελῶν, ὅσπερ καὶ εἴρηται, εἰς τρία ὁ στρατός ταύτων ἐμετέσθη, καὶ ἑκατόν μέρος τῶν

навсякъде. Напразно било и прибягването до светите храмове, защото варварите унищожавали и божинте, и човешките творения и никак не зачитали божинте. Те унищожавали пресветите ликове на Христа и на служителите му. И ако имало по тях някаква украса, те я вземали, а самите тях изнасяли на кръстопътницата, за да бъдат тыканни от минаващите, или ги хвърляли в огън.

И тъй, за да върви разказът отново по реда си, сицилийската войска влязла пътре в Солун и извършила големи и всякакви противни на бога неща. Тя започнала шумуването на стените на шестия ден от месец август, трети индикт, шест хиляди шестстотин и деветдесет [и трета] година¹ и го довършила, както искала, към петнадесети сицилий месец.

Когато най-напред се научил за нахлуването на сицилийците (добре е да се върнем и накратко да изясним това, което пропуснахме да споменем в разказа), Андроник най-напред се погрижил да защити Епидамии и изпратил там Йован Врана. Но не изминали много дни и сицилийците нападнали Епидамии, лесно го завладели и отвели Врана в Сицилия като пленник. А на Давид в Солун писал да се погрижи за защитата на града.

След това Андроник събрал войските — както източните, таки и западните — и ги разделил на части. Едините заповядал да закарат при сина му и, както казвахме, при престолонаследника Йован, който се намирал при Филипопол, а другите предал на хартулария Хуми. Друга част подчинил на Андроник Палеолог, в трета на скопеца Никифор, който му бил паракимомен². Но той изпратил с друга войска и Алексий Врана. Силът му Йован си прекърнал премето, а лоз при Филипопол, като давал вид, че се занимава със снабдяването на Солун. А другите, макар Солун да бил обсаждан, не смеели изобщо да се приближат и да му помогнат, но се били разположили на лагер по-далеч и наблюдавали солунските работи чрез разузнавачи. Само Хуми се олъроостил да се приближи, за да помогне в сражението с обсадителите или ако може, да влезе в града. Той не сполучил и в двете неща и се върнал позорно, като неговите хора не могли да издържат дори погледа на противниците.

След като най-големият тесалийски град бил превзет, както се казва, от сицилийците, тяхната войска се разделила на три а всяка част от тях предложило да върви отделно.

¹ Т. е. 1185 г.

² Паракимоменът сплн. Наблизо до императора и отговарял за безопасността му

και' αὐτὸ βοδίζαν προσέθετο καὶ τὸ μὲν κρεῖσσον
εὐθὺς τῆς βασιλείας ἐπερχομένης καὶ φθάσαν-
τος Μουσιπόλεως, ἐκεῖ κατεσκήνωσεν, ἕτερον δὲ
τὰ κατ' Ἀμφίπολιν καὶ Σέρρος ἐδήκον, τὸ δὲ λοι-
πόν, ἔσαν ὁμιλοῦν κατεχόντες, ἐπέστη τὴν πόλιν αὐτὴν
ἐκταλόν. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ εὐδὲς οἷτος εἰς τὴν δι-
κλιδόντες, ἐν τοῖσιν μέρεσι συλληλακῆσαι ἐδόκουν.
Ἄλλ' ὅτε πάλιν τὴν Μουσιπόλιν κατελαβόντες πο-
λίαν, πρὸς τῆς πόλεως πόρεας ἀνέκρινοντο, μεθ' ἡ
Ῥωμαίων βαλόντες ἐν ὁρμαίνουσιν διασάμειον, Ῥω-
μαῖοι δὲ τὸς τῶν ἐκείσε δόξων καταλαβόντες λα-
γόντες, εὐδόκως εἰς τὸ πῦρ καίβανον, οὗτοι δὲ
λευθεῖν καὶ ἐξέρχοντο ἐχθροί. Ὅθεν ἔμειναν
δύο οἱ Ἰταλοὶ διὸς ἀνελθόντες, πρὸς τὴν κατὰ
τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκτεθῆναι, καὶ ταύτης
χερσασσάμενοι οὕτω γὰρ αὐτοῖς ὁ ἐκ Κωνσταντίνου
Ἀλέξιος συνέβηεν, ὅς ἦν τοῖσι προσπεριγυῖς
καθὼς εἴρηται (pp. 348₁₀—349₁₁).

23. De Andronico Imperatore occiso

Ὅς δὲ γέγονεν ἡ Ἀνδρονίκου καταστροφή, πα-
ραχρῆμα καὶ ὁ τοῦτου υἱὸς Ἰωάννης ἀνελήφθη
τοῖς κατὰ τὴν Φιλίππου ἑπαρχίαν αὐτῷ συνοῦσι
συναίμασι, καὶ τὰς πόρεας ἐκασταίται, καὶ οὕτω
τοῦ ξῆν Ἰωάννης ἐξέρχεται. Καὶ ὁ τοῦτον δὲ ἀδελ-
φὸς Μανουὴλ ἐκτεφλούται, μηδὲν κ' ἐξαλειφθεὶς ἐκ
τοῦ μὴ συνείσθαι τοῖς τοῦ πατρὸς ἀνομήμασιν,
ὁ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐγένωντο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἰσακ-
αὸς (pp. 364₁₀—365₁₁).

24. Alexius Branas Normannos praefligit

Οἱ μὲντοι ἐκ Σικελίας ἀνίσταται μηδὲν τι πῶν
παρ' Ἀνδρονίκου ἐπιποσμένα, εὐδαίμωνος ὡς πρὸς
τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔταρχον καὶ ὁ αὐτὸς δὲ
πῶν Σικελίαν ἀνιστάμενος, ταῖς νήσοις κατήκον, αἱ
καὶ Πάρος, Ἐργασα, εἰς αὐτὸν δὲ μετὰ τὴν εὐδαί-
μονος τὸν Σικελικὸν εὐδὲς δὲδόντο, καὶ πῶν ἰαδὴν
μετὰ νηῶν ἔταρχον τὴν μεγαλοπόλιν Θεσσαλονί-
κην, τὸ δὲ Σέρρος καὶ τὰ κατὰ αὐτὸς ἐλήχοντο, τὸ
δὲ ἰεῖον δὲ καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινὴν ἡράρετο,
αὐτὸς αὐτὸς ἦν ἀδελφεός, ἀλλὰ καὶ τοῦτον μέρος τὸ
κατὰ Σερρώνων καὶ Ἀμφίπολιν ἐφείχε, τὸ δ' ἄλλο
κατὰ Μουσιπόλιν ἐκτατομένητο, καὶ μηδὲν
ἀνίσταται ὁφθαλμῶν, κατὰ τὸς ἀποδυστάμενον,
ἀλλὰ ἄλλοις ἐλήχοντο ληζόμενον καὶ τὰ ἐς τρε-
φὴν παραδόντων.

Τούτω μὲντος ὁ παραγυῖς ὁ Βρανάς ἐκέρχεται κατὰ

И най-силната част веднага се отправила по
най-краткия път за Цариград и като дошла до
Мосинопол, разположила се на стан там.
Втората част опустошавала местата при Ам-
финол и Сяр, а останалата част като флот-
ска естествено пазела тесалийския град. А
ромените и при това положение не се осме-
ляли да завържат измислите, като се събо-
рат заедно, с една от тези части. Неприяте-
лит заедно, с една от тези части. Неприяте-
лите пък, които били завладели Мосинопол,
се съвещавали за по-нататъшното напред-
ване, тъй като не забелязвали никакъв ро-
мийски войник. А ромените завзели падилите
на тамошните плажени и изобщо не слизали
в полето, за да пресрещнат идващите зра-
гоне. Затова италианците решили, че трябва
да се съберат заедно, да бъдат отведени
към една цел — Константинопол — и да го
завладеят. Защото така ги съветовал Але-
ксий Комнин, който бил преминал на тяхна
страна, както бе казано.

23. Убийството на император Андроник

Щом паднал Андроник¹, веднага бил за-
ловен и синът му Йоан от намиращите се
заедно с него във Филипополската област вой-
ници. Били му избодени очите и така умрял
в мъки. И брат му Мануил бил ослепен. Той
не бил в нищо благодетелствен, понеже
не се съгласявал с беззаконията на баща си,
което знаели не само мюзина други, но и
сам Исак².

24. Алексий Брана прогонва норманците

Неприятелите от Сицилия, които, разбира
се, не били чули нищо от извършеното про-
тив Андроник, смело бързали към Констан-
тинопол. А сицилийската флота отплавала и
спрала при островите, които са най-близки
до града. От разделната се, както бе изяс-
нено, на три части сицилийска войска една-
та била оставена с кораби да пази големия
град Солун, другата опустошавала Сяр и
околностите му, а третата част, която бър-
зела към Константинопол, и тя не била цяла,
но част от нея опустошавала местата край
Стримон и Амфинол, а друга част стакувала
край Мосинопол и като не подозирала
нищо враждебно, била разделена на отреди,
които отивали на различни места да грабят
и да се снабдяват с храна.

Като се научил за това, стратегът Брана³

¹ Андроник I бил зверски разкъсан от тълпата на цариградските улици на 12 септември 1185 г.
² Исак II Ангел, византийски император (1185—1195, 1203—1204). ³ Алексий Брана.

πνεύματι κατέλυσεν ἐβούλετο Ῥωμαίους ἀποδοῦναι ὁ γὰρ, ὁδὸν θηρεύμενος ἐκινήσῃ. Μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς τὰς δαπάνας ἀπαιτηθείς, Ῥωμαίους ταύτην ἀπέδωκεν (p. 367₁₆₋₂₀).

25. De Asani Petrique fratrum insurrectione

Καὶ κοινολογούμενος περὶ τούτου τῷ τῆς Οὐγγρίας βασιλῇ, τῷ Βελᾷ, μνηστέεται τὴν ἐκείνου θυγατέρα, ὅπως τοῦ δευτέρου ἑαυτὸς ἀγαμέην, ὡς ἔλεγον καὶ τὰ τοῦ γάμου ἀπὸ δημοσίων χρημάτων τέλειαι συμβολογούμετος, ἐκ τῶν οὐσιῶν χάραν συνέλεγεν ἄδου¹ καὶ ἔλαθε διὰ ταύτων καὶ ἄλλας μὲν πόλεις ἐκπολεμώσας καὶ ἐκινήσας καὶ Ῥωμαίους, μάλιστα δὲ τοὺς κατὰ τὸν Αἴμον βαρβάρους, οἱ Μουσὶ μὲν ἀναμάχοντο πρότερον, Βλάχοι δὲ νῦν καὶ Βουλγάροι. Οὕτως ταῖς δυοχωρίαις πεποθεύσας, καὶ ἄλλας μὲν κατὰ Ῥωμαίων παρετάξαντο, τότε δὲ πρόσθεν εὐρηκότες τὴν τῶν οὐσιῶν θρημμάτων ἀπαιτησὴν, ἐς ἀποστασίαν ἀπέβλεπον.

Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κοινῶς ηγεσάμενοι, Πέτρος τις καὶ Ἀσάν ὁμογενεῖς καὶ ταυτάδοροι, οἱ καὶ προσιῶσι βασιλεῖ σπαινομένην εἰς τὰ Κύνελλα, αἰτούντες συναρκατολογηθῆναι Ῥωμαίους, καὶ δι' ὁρισμοῦ δοθῆναι αἰεὶς χάριον τι κατὰ τὸν Αἴμον ὀλεσφόρον. Ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος, ἐφ' ὃς καὶ βῆμα τι τοῦ σιδήματος προήνεγκαν τὴν ἀποστασίαν ἐμφαῖνον, καὶ μάλιστα ὁ Ἀσάν ὡς θρασύτερος, ὥς καὶ τότετινα κατὰ τοῦ προσώπου ἐπιαγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου. Καὶ εἰ μὲν ἔπαινον ἑπανήλθοι οἰκᾶδε ὅσα δὲ κατὰ Ῥωμαίων οἶτοι (370) διεπράξαντο, ποῖα δειήσεις, κακῶν τοσαύτας Πάδας συμπεριλήφεται; ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων (pp. 370₁₂-371₂₂).

Τῶν δὲ Μουσῶν ἀποστάντων, ὡς εἴρηται, καὶ κατὰ διαπραξαμένων Ῥωμαίους μέγιστα, ἔκειον ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν. Λέγεται δὲ ὡς οἱ Βλάχοι ἀνεβήλυντο τὴν ἀπόστασιν πρότερον, (371) εἰς ἣν ἡρέθοντο αὐτοὺς ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν, δαλιανόμενοι τῷ μεγέθει τῆς πράξεως οἱ δὲ τῆς δουλίας ταύτης τοῖσι τοῖς ἀδελφοῖς, εὐαγγέλιον ἀνεγέροντο οὖσαν ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ μεγαλοκράτορος, εἰς ὃν πολλοὺς ἀνταθροίσαντες δαμιολήπτους, οἷς Ἀσθενάγια τινὲς ὑπομύζοντο ἑκαστὸν τοῖσι λέγον ἑνθακῶντος, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένος τὴν ἐλευθερίαν εὐδόκησε, καὶ διὰ τοῦτο τὸν Μυροβλήτην μέγιστον μάρτυρα Δη-

желвел да го предаде на ромените, но след кратко време, лишен от средства, той го предал доброволно.

25. Востанието на братята Асен и Петър

Той¹ се споразумял за това с унгарския крал Бела² и поискал за съпруга дъщеря му,³ които, както казвали, не била навършила още десетата година. Скъпейки се да извърши сватбените тържества на държавни средства, той ги събрал по изънреден начин от своите земи. И поради това той незабелязано настроил срещу себе си — а и срещу ромените — и други градове, а най-вече варварите край Хемус, които по-рано се наричали мизи, а сега власи и българи.⁴ Те, опирайки се на непроходимите места, и друг път се опълчвали против ромените, а тогава, като взели за повод откарването на добитъка им, се насочили към откритото въстание.⁵

Причинители на нещастното били някои си Петър и Асен, родни братя. Те отишли при императора, който се намирал в Кипсела, и поискали да бъдат зачислени заедно с ромените във войската и с императорска разпоредба да им бъде дадено едно слабо доходно село в Хемус. Но те не сполучили в искането си и тогава казали, най-вече Асен като по-дързък, и думи, намекащи за открито отцепване. Затова той бил ударен по лицето по заповед на севастократор Йоан. Те се върнали в къщи без нищо. Но колко много злини извършили те против ромените, какъв разказ ще може да обхваща толкова илнадни от нещастия? Но за това е още рано.

Понеже мизите, както се казва, въстанали и причинили най-големи злини, императорът предприел срещу тях поход.⁶ Разправя се, че власите отначало отлагали въстанието, към което ги подстрекавали Петър и Асен, понеже се бояли от големината на предприятното. А те, като искали да ги освободят от този страх, издигнали молитвен дом на името на великомъченика Димитър. Събрали в него мнозина бесновати, които някои наричат астенарии, и ги убедили да говорят вдъхновено, че бог е благоволил да даде свобода на българското и влаското племе и затова мироточивият великомъченик Димитър напуснал Солун и дошъл да им помогне, като оставил ромените.⁷ Не трябвало да

¹ Исак Ангел. ² Бела III. ³ Маргарита. ⁴ Тук авторът ясно разграничава власи и българи. ⁵ Въстанието станало през ноември 1185 г. Вж. Златарска, История, II, стр. 440. ⁶ Първият поход станал към средата на 1186 г. За развите имену на хронологията вж. М. Вайноз, Изв. Дуйача, Въстанието в 1185 г. и неговата хронология, ИИИ при БАН, т. 6, 1956, рецензия в ИПр, кн. 4, стр. 101 и сл. ⁷ Говорело се, че след завладяването на Солун от норманите си. Димитър бил напуснал града и дошъл в Търново.

μήτριον τὴν Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει λαβὴν εἰς τὴν τοῖσιν βοήθειαν, τοὺς μετὰ Ῥωμαίων ἐνδοξαίους καταλείποντας οὐ καὶ δὲ ἐπιβήσασθαι τῇ βοήθῃ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅπλα λαβεῖν καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὅσην δύναμις ἀνταρπαρῆσθαι τοιαύτων βοηθῶν ἔχοντας τὸν μέγαν Ἀρηιέστην, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ὅσους ἦν εἰς χεῖρας λαβεῖν ἐκχύσας, ἔλαβεν διαχειρίζεσθαι μηδελίαν φοβῶν τοῦτον λαμβάνοντας. Ἰδὼν τῶν τοιαύτων οὖν ὑπερκαρτερητῶν τὸ ἔλαιον ἔδωκε κατὰ Ῥωμαίων ἐπιπλευροῦντες εἰς ἐχθροὺς ἀσπιδόδους θάοντες τοιοῦτος ἐγένοντο. Καὶ ὡς εὐνημαρτήθων κοίτας τὰ τῆς ἀποστασίας, μικρὸν ἡγησάμενοι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, καὶ κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἰμοῦ χωρῶν ἐπύρρουντο, ἀρπάζοντες τοὺς καὶ ἀφανίζοντας ὁ δὲ τῶν ἀδελφῶν πρῶτος Πέτρος καὶ οὐτέρων τῇ καρδίᾳ περιήφθη, καὶ τοῖς πρὸς πόλιν καὶ ἐκτοῦ ἡμιόλου, βυαλλέα Βουλγάρων κατοικοῦντας εἰσάγων, καὶ τῇ Περεθλάβῃ (τοῦ δὲ αὐτῆς ἀρχαία, μερίστη καὶ ἀρχαία), προσβαλόντες, ὡς οἱ ἐκείνων αὐτῆς ἐπελάβοντο, ἔλασαντες ταύτην, κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἰμοῦ Ῥωμαίων στήματα ἐπιστρατεύοντες, καὶ πολλὰ αἰμάτα Ῥωμαίων καὶ βόας καὶ ὑποζύγια, καὶ τῶν ἄλλων σκευημάτων πλήθος οὐκ ἐλάττωτον διασπείροντες (pp. 371₂₀—372₂₂).

26. Isaacti imperatoris contra Bulgaros expeditio prima

Ἔβησι τοῖσιν καὶ αὐτῶν Ἰσαάκος¹ ὁ δὲ τῶν διοικητῶν ἐπιλαβόμενος, ἐνέταξεν ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲ παρὰ δύσαν ἐπιμετρήσαν καὶ τὰ ἄρη κατέλαβεν, ἔλαβον Ῥωμαῖοι ἐπιστάτες αὐτοῖς καὶ πολλοὺς πρηνεμένους. Οἱ μὲν οὖν ἀρχηγοὶ τοῦ (372) κοκοῦ, ὁ τε Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν, καὶ ὅσων περὶ αὐτοῖς ἀποστασιῶν, ὤρμησαν εἰς τὸν Ἰατρὸν, καὶ τοῦτον διασπείροντες τοὺς ἐκεί Σαφάτους ἡνώθησαν. Ὁ δὲ βυαλλέας κατὰ πολλὴν τοῦ κατέλαβεν τῆς ἐρημίας ἔχων τοὺς ἐκεί πόλιν, αἱ πολλοὶ εἰσαν, αἱ πλείους ἐπὶ περὶ ἀποστάσεων καὶ ἐπὶ ἐφ' ὅτ' ὡς μάλιστα, ἐπιστῆσαι φρονέον, οὐδὲν τοῦτον ἐπαύσαν, περὶ δὲ τὰς τῶν κοκοῦ παραδόντες δημοσίας, αὐτῶν ἐκείθεν ἀπῆσαν, ἔτι ταρασσομένο τὰ ἐκείσε καταλαμβάνον ὄθεν καὶ πλέον τοιοῦτος κατὰ Ῥωμαίων ἡρέδουν. Ὁ μὲν γὰρ τὴν Κωνσταντινοῦ κατέλαβεν ὁ κατορθώματα ἐγκαυχόμενος, καὶ τὰς τῶν τότε κριτῶν (ὁ Μπασιλαγιώτης ἦν οὗτος Δέμης) εἰσάγοντας περὶ τῶν Βουλγαροκατόνου Βασιλείου τοῦ βασιλέως φυχὴν, οὐ τὸ τότε οὐδὲν αὐτοῦ ὑπερ τῇ τοῦ Σαφάτου μνημῆ ἐξέβητο ὁ βα-

се противопоставят на божьето желание, но да грабнат оръжие и като имат такъв помощник — великия Димитър, — да се борят с всички сили против ромеите. И кождо от ромеи бика могли да заловят, да ги посичат с меч без никаква пощада спрямо тях. И тъй целият народ бил насъскан от такива лъже-пророци против ромеите и всички се превърнали на безмилостни техни врагове. И понеже въстанието им имало успех, те сметнали, че им е малко тяхната свобода, и нападнали земите отсам Хемус, като ги ограбвали и опустошавали. А първият от братята Петър си поставил и венец на главата, а на краката червени сандали, като се нарекъл цар на българите. Те върхлетели върху Преслава (това е древен, много голям и укрепен град) и като не могли да го отнемат лесно, изоставили го и нападнали ромейските владения отсам Хемус. Те пленили много ромеи, волове, впрегатен добитък и много голямо множество други стада.

26. Первый поход на император Исаак срещу болгарите

И тъй против тях излязъл на поход Исаак. А те, като завзели мянодостъпните места, дълго се съпротивявали. Настъпният неочаквано мрак² покрил планините и нападащите ромеи останали скрити за тях и наранили мнозина [от тях]. Причинителите на злото, Петър и Асан, и въстанията около тях се втурнали към Истар и преминвайки го, се съединили с тамошните скити³. А императорът, въпреки че нямало никакъв неприятел, който да му попречи да востанови гарнизона в тамошните градове, които са много, повечето разположени най-вече върху пресечени и надоблачни скали, не направил нищо подобно, но предал на огън купите от житик снопи и веднага се вдигнал оттам, като оставил тамошните работи още неулегнали. С това той още повече ги настранил против ромеите. Той се върнал в Кωνσταντιнопολ, хналейки се с успеха си. И когато един от тогавашните съдии (това бил Лъв Манастериот) казал, че душата на император Василий Българоубец е била засегната, понеже императорът бил пренебрегнал завета на него, което било изложено

¹ Загатва се за станалото слънчево затъмнение. За датата на това слънчево затъмнение вж. *Ис. Дулис*, *Въстанието* в 1185 г. и неговата хронология, *ИИИ*, т. 6, 1956, стр. 327—336, и рецензията на тази статия от *М. Войков* в *ИИР*, кн. 4, 1962. ² Т. е. куманите. ³ Василий Българоубец заминал, ако нахоса владенията (т. е. българите) рекат да се отцепят, този, който нека да ги покори, да върхлетят неговото лагерно разположение и да нахоса в техните пределни. Вж. *Златарски*, *История*, II, стр. 453.

οὐκ εὖ παρεβλέψατο, καὶ διὰ τοῦτο γενησέσθαι τοῖς Βλάχοις, ἐργαστέον καὶ διοσίτουν ὁ Ἰσαάκιος, τοῦτον μὲν, ἔφησε μὴ εἰδέναι τι λέγει, αὐτὸς γὰρ εἰς τὴν προτέραν ἐποικίαν καὶ δουλείαν τοῦτους κατέστησεν ἐν ἄλλῳ καιρῷ, οὗ οὐδὲ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκείνος.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀοὰν ἐάσαντες τὸν Ἰστρον, οὗς δεδήλουναι, διαβάντες, καὶ τοῖς Σκύθαις συμμάχους παραλαβόντες εἰς τὴν πατρίδα ἦλθον ἀνίσταν μετὰ μέγας τῆς ἐπάρσεως ἴσθιν οὐδὲ ἠθέλησαν τοῖς ἰδίους μόνοις ἐμμένειν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων βλάβοιτο, καὶ εἰς ἐν οὗ πάλοι παρὲς τὴν τῶν Μισθῶν καὶ Βουλγάρων δυσσοιτίαν ἀνέπαυσαν, οὐδὲως ἡρώτησαν ἀνασχεῖν.

Εἰ μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἐξήχετο καὶ αἰτέων, ἦν ἂν ἔργον μέγα τετελεμένον· ἀλλὰ τὴν ὀκνησαν ὁρμὴν εἰς ἔργον καιρὸν ὑπερθέμενος, τῷ θείῳ αὐτοῦ τῷ σεβαστοκράτῳ Ἰωάννῃ τὰ κατ' αὐτῶν ἐνεχείρισεν Ὁ δὲ διακυβεύσας τὴν στρατιάν, καὶ ληψάμενος οὐ βραχεὶ τοὺς πολέμους, βασιλεὺς ὑποπεινόμενος, τὴν στρατηγίαν ἀποκρίθας καὶ διαδέχεται ταύτην (373) ὁ καίσαρ Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινῆς, ὁ ἐκ Ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως γυναικὸς, ἐνῆε τὸ εἶδος ἀεισθέματος, καὶ τῶν τακτικῶν ἐμπειρίαν πλουτήν, τότε δὲ οὐδ' ἄλλως τὸν κατὰ Βλάχων διαιπελαγὸς πόλεμον. Ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ ἑρριδὴς Ἀλέξιος ὁ δὲ καὶ πάλοι βασίλευσεν ἦν, οὗς καὶ ἐνταῦθα ποιῇ τὸ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας εἰσὶν ἄξιον, τοὺς ὄχλους εἰς ἀπόστασιν παρακαλεῖν. Ὡς δὲ μὴ κατὰ τὸν σκοπὸν τούτου παρεχόμεν τὸ ἔργον, ὁμοῦ δὲ ἐκ βασιλέως δεξιόμενος, πρὸς ἔργον μὲν ἀπίστη, τὴν δὲ ἔργον ἔπρεπε καὶ ἐαυτὸν πάλοι ἀνένδοτον.

Τότε δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν ἀραξάμενος οὐκ ὀργῆς, καὶ τοῖς κατὰ γένος οὐκίαις συμβούλοις χρησάμενος, τὴν περιβολὴν ἀμεινόμενος, βασιλεὺς ἀνέδειξε αὐτὸς ἐαυτὸν καὶ εἰς τὴν πατρίδα Ἀδριανοπόλιν μεταβῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀραιεῖματος ἀνέγορεύσει, τὴν βασιλίδα πάλιν καταλαβάνει. — (pp. 372_{ss}—374_{ss}).

Ἔως μὲν οὖν μεσημβρίας ἀκροβολισμοὶ παρ' ἀμφότερων ἐγένοντο τῶν μερῶν, καὶ ἄρτι τὸς οἱ τοῦ Βραγῶ τῶν τοῦ βασιλέως βραχὺ ἢ ἐκράτουν καὶ τοῦτων μάστιγα οἱ ἐκ τοῦ Λατίνικοῦ περὶ τοῦ (ἐπεὶ καὶ οὗτοι ἦσαν ἀπὸ τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος καὶ τοῖς τοῖς ὁ βασιλεὺς τῆς φρουρᾶς ληγουσάμενος καὶ ὁπίσθας πρὸς Βραγῶν ἐξαπέστειλε τὴν

в Состенийскій манастир¹, и поради това власите се били разбунтували, Исак заявил с присмех и подигравка, че Лъа не знаел какво говори, защото той върнал власите в прелишното подчинение и робство в кратко време, което Василий не бил успял в продължение дори на много години.

А варварите около Асен, които, както изяснихме, преминали Истр и се съединили със скитите, след като взели оттам твърде много съюзници, дошли в роднята си — Мизия — още по-надмечени. Затова те не поискали да се задоволят само със своето, но смятали изобщо, че не могат да се въздържат да не навредят на ромейските владения и да не обединят в едно, както някога, властта над мизите и българите.

Ако императорът бил излязъл сам срещу тях, би било извършено велико дело, но той отложил свои походи за друго време и поверил действията против тях на чито си, севастократора Йоан. А той, след като поел ръководството на войската и дълго време причинявал грижи на неприятели, понеже бил заподозрян, че иска да царува, бил отстранен от главното командване. То се поело от кесаря Йоан Кантакузин, зет по сестра на императора. Той бил с много представителна външност и с богат опит във военното изкуство, но тогава водил неуспешно войната против власите. Затова главното командване поел Алексий Врана². И той имал желание да стане цар, така че веднъж влязъл пощен в олтаря на Великата църква и призовавал простолуднето да въстане. Но тъй като работата не тръгнала според желанието му, той се съгласил на споразумение с императора и се отказал от делото, но тайно в себе си пак хранил това желание.

Тогава обаче, като взел събраната войска и се посъветвал със съветниците си роднини, той събрал дрехите си и се самопронъгласил за цар. Като се прехвърлил в родния си град Адрианопол, той публично бил провъзгласен от войската [за император] и пристигнал при Цариград. —

И тъй до обед от двете страни ставали престрелки и хората на Врана доникъде имали малко надмощие над царските хора. А от тях най-голям успех имали тези от латинската пехота (защото императорът освободил от затвора и остатъците от сцилийската войска и като въоръжил и тях, от-

¹ Манастир се на европейския Свят на Босфора. ² За Алексий Врана вж. напр. М. Я. Сюзюмиев. Внутренняя политика Аврелия Комнина и разгром пригородов Константинополя в 1187 году, ВВр. XII (1957).

εις τὸν Αἴμον σπελλόμενον καὶ ἦσαν οὗτοι κράτιστοι τῶν περὶ αὐτόν) (р. 375₁₋₁₄).

¹ Αναγνώσει κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον καὶ ὁ Στήθιος Κοκκοπαντίκος, λόγῃ τραχείας, ἀνὴρ ἀγαθός, δε τὴν ἐκκλησίαν Ἀγνάλου δάσαν (р. 381₁₋₃). — —

Πολλὰ δὲ καὶ τῷ Ἀσέν καὶ τῷ Πέτρῳ προσέδραμον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ μικρὸν τραύματα βαλόμενοι ἐπιστήλασαν (р. 382₂₀₋₂₁).

27. Isaacii imperatoris contra Bulgaros expeditio secunda

Βασιλεὺς δὲ δεύτερον τοῦτο σφρατίζει κατὰ Μισοῦν ἔκτισε γὰρ μικροὶ περὶ τὰ ἔρη καὶ τοὺς βοιωτοῖς ἐνδιαιτῶν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ Σκόθας οὐλοβόντας καὶ αὐτὴν αὐτὴν ἀλλέγειναι Ἀγαθόπολιν, κατὰ δρόμονας μέγιστα. Συνήγαγον τοσούτων τὰ ῥωμαῖκά στρατεύματα, τοῦ βασιλέως ἐκρηγομένοι εἰς τὴν Ταυροκόμην, εὐ πάντε πόρρω εἰς Ἀδριανού τοῦ τοῦ χώρου τοῦτου κεμένον. Ἐπέταξε δὲ καὶ τὸν καίσαρα Κορδάον, μηδὲν μελήσαντα συνελθεῖν (р. 384₂₂₋₂₃).

— — — ἐκείνας δὲ θεὸν βοῦλεσθαι κατεύθυναι Ῥωμαίους ἐπὶ Μισοῦν, τῇα καταστῆσας τῇς ἐς Παλαιστίνην ἀπέπλεον (р. 385₃₋₅). — — —

Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς περὶ τοὺς χιλοὺς ἐπιλέξμενος, καὶ τοῖτους ὅπλα καὶ ἵππους δίδούς, ἀπὸ τῆς Ταυροκόμης κατήσας, ὤρμησεν ἐπὶ πόλεμον, τῇς τε ἀποσκευῇ καὶ τῷ ὑπηρετῶν ἅπαν προστάξας ἀφαιεῖσθαι εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Οἱ δὲ Μισοί, ὡς αἱ τὰ κατ' αὐτοὺς ἔλεγον ἐρευρύντες, τὰ περὶ τὸν ἀμυθεῖν κατέλαβον, καὶ πλείους μὲν ἐνέρεον, οὐκ ἔλλαντες δὲ καὶ ῥῶντος συνέλχον προσεβέβηον δὲ οἱ κατόκοποι, ἦν καὶ πλείους συνεσθάνοντες οἱ πολέμια ἱκανόν, ἐκπορεύσαν βουλευόμενοι. Ὁρῶντας τοῖτων ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν ἵππον ἀναβῆς, ἡρώτης τῆς σάλπιγγος ἐπαρέειπε, καὶ κατὰ τὰς βασίλειος (τόπος δὲ καὶ αὐτός) γενόμενος, ἀνέπαινεν ἑκάστω τὴν στρατὸν, τῶν πολέμων μὴ ἐκτρανομένην. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐκείθεν ἀπάρας, εὐθὺς Βερόης ἐβόησεν ἄλλ' οὐκ οὐκ (385) τῆς ὁδοῦ δεξιὰς, καὶ ἰφίσταται τις ἀγγέλλων πληθεῖν πον μὲ ἀνταρκαίας ταχύνειν τοὺς Ἀμιανὸς ἐκπορεύοντες μηδὲνα παραδοκῶντας ἀντίμαχον. Διελόν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν στρατὸν εἰς ἡγεμόνας

пратил ги с Врана, който бил пратен по посока на Хемус; те били най-силни от войските му).

В тази война,¹ равен от копие, бил убит и Константин Ститат, благороден мъж, който управлявал Анхиалската област. — — —

Мнозина избягали² при Асен и Петър, но и те след малко време се завърнали благодарение на царския грамоти.

27. Вторият поход на император Исак срещу българите

Императорът за втори път се отправил на поход против мизите. Той бил чул, че те вече не се намирали около планините и височините, но след като били заели със себе си и скити³, се били разположили при самия Агатополи⁴ и изгарявали най-големи пакости. И тъй ромейските войски се събирали, докато императорът се намирал в Тауроком⁵, което място не се намирало много далеч от Адрианопол. Той заповядал и на кесаря Конрад⁶ да дойде с него незабавно.

— — — А [Конрад], като чул, че бог иска роменте да бъдат притеснявани от мизите⁷, приготвил кораб и отплавал за Палестина.

А императорът избрал около хиляда души, дал им оръжие и коне и тръгвайки от Тауроком, потеглил срещу неприятеля, като заповядал обзят и всичката прислуга да пристигне в Адрианопол. Мизите пък според думите на тези, които ги следели, опустошавали местата около Лардеса⁸, убивали твърде много хора и не по малко пленявали живи. Разузнавачите добавяли, че неприятелите, които събрали и достатъчно количество богатство, искали да се завърнат. И тъй, като станал рано, императорът възседнал кони и при звуците на тръбата тръгнал. Той стигнал до Бастерия⁹ (и това е едно селище) и спрял там войската,¹⁰ понеже неприятелите не се явявали. След три дни той се вдигнал оттам и се отправил направо към Берое. Но още не бил изминал много път, когато появил един човек, който съобщил, че връщаниците се миза заедно с плячката се намирали пакъде наблизо, без да ползовират за какъвто и да е противник. И тъй, като разделил войската между военачалниците и

¹ Връ войната против зазрятория Алексий Врана-кумани.

² Златарски, История, II, стр. 524, смята, че това не е Агатополи (Агтисполи) на юг от Бургас, а Термополи, дн. Айтоски бани.

³ Село недалеч от Одрин.

⁴ Конрад Монфератски, вест на Исак II Ангел и кесар.

⁵ Вж. Златарски, История, II, стр. 459.

⁶ Златарски, История, II, стр. 460, предполага, че това селище се е намирало някъде между Ямбол и Елхово.

⁷ След поражението на Алексий Врана.

⁸ Т. е. че това не е Агатополи (Агтисполи) на юг от Бургас, а Термополи, дн. Айтоски бани.

⁹ Вж. Златарски, История, II, стр. X, 459.

¹⁰ Т. е. българите.

¹¹ Хисарлъка при Карпобат.

¹² Т. е. българите.

¹³ На 8 октомври 1186 г. Вж. Златарски, История, II, стр. 460.

καὶ ὁπλῆα παρατάξας θέμνος, ὥδεν ἐκείνην καὶ ἢ τοῖτους ὁδοπορεῖν ἔλεγετο. Ἐπεὶ δὲ τὰ στρατεύματα εἶδον ἀλλήλους, καὶ παρ' ἀμφοτέρων ἐβλάστησαν, οἱ μὲν Σκύθαι καὶ Βλάχοι τὴν αἰχμήν παραβάντες πάλιν ἐξ αὐτῶν ἐκέλευσαν τὴν ἐπιστάτην βουθεῖν τρέχειν ὁδόν, τὴν πορείαν ὡς δόξαμος ἐπιτείνοντας· οἱ δ' ἄλλοι οὐστραφέντες ἰδόντες τοὺς κατ' αὐτῶν ἐρχόμενους Ῥωμαίους, κατὰ τὸ αὐτῶν ἔθος μαχόμενοι, βέλει βάλλοντες καὶ δόρασι πλήττοντες, μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς μακρὴν τραπέτες, ἡρέθοντο πρὸς διώκοντας, καὶ πάλιν ἐπιστρέφοντες, γενναίως ἀντίσταντες καὶ τοῦτο πολλὰς πεποιήματα τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐμπροσθέντων, καὶ τὴν ἔσχατον γυναικίσαντες, βοῶντες τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέπαινον, καὶ ἔργα κατ' αὐτῶν εἰσγάγοντο χεῖρματα. Καὶ τότε ἦν τότε οἱ Σκύθαι μέγα ἤρατο κλέος, εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς ἐπεβοήθει· τὴν γὰρ αὐτῶν ἔχουσι πρόληψα μηδὲν ἀναμένειν πολέμου καὶ ἔχοντες οὐ σάλευγες, τὰ τε τῶν δρακόντων ἐξ ἐρωσμάτων ἐκείνου τοῦ πολέμου κατέπληξαν, ἡσαντοὶν παρασχόντες μέγας σιγάτης.

THEODOS.

Τότε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς βραχὺ τῆς αἰχμῆς σίας ἡγεμονεύσας κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἵδους ἦν ὁδοπορεῖν πρὸς τὸν δὲ βαρβάρων οὐκ ἡγεμονεύσας μετὰ Περσὶν αἰθῆς ἐγένετο, τὸς ἐκδράμειν αὐτῶν ἀποστέλλων βουλόμενος. Οἱ δὲ τῶν ἑσπερίων ἐφορμήσαντο, δυνάμει ἐπιδρομὴς ἐκείνων· ὡδὲ πάλιν ἐμβάλλειν ἡγεμονεύσαντες, ἀλλήλους δὲ μεταβαίνοντες, καὶ κατὰ χεῖρματα ἔργαζόμενοι. Ἦν οὖν ὅτε ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν εἰς Ἀγαθόπολιν ἦλθεν, εἰ δὲ εὐχόμενος εἰς Φιλίππου πόλιν ἐγγίζοντα, κἀκεῖνον πρὸς ἄρματα τοῦ πόρουτος ἀπώσας μάχης, οὕτως αἰθῆς ἐίχετο κατ' ἐκείνων ὅς ἦν ὁ βασιλεὺς ἀπαισίστατος. Ταῦτα δὲ ἰστέον ὁ Ἀσάν, ἱκανὸς ὅτι πόρον κατέσας ἀπὸ τοῦ ἐπισημασμένου (386).

Ἦν οὖν οὖν ὁ βασιλεὺς πάλιν εἰς τὴν Ζαγοράν ἐσελθεῖν, ὡς ἦν αὐτῶν γέννησι τοῖς Μυσοῖς πάροισι· καὶ διὰ τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπέρχας, εἰς Τριδιναζην παραγίνεσθαι ἐκείθεν κατ' ἔργα καὶ τὴν εἰς τὸν Ἄλφον ὁδὸν βαδίσας καὶ ἐβόσκειν, καὶ κατὰ πρὸς χεῖρας ἐπιδόματα εἶναι, εἰ κατὰ μισοῦν τις ποσὶναι. Ὡς δὲ πρὸς χειμῶνα ἦν ὁ καιρὸς, τὴν αὖν στρατὸν ἐκείσε τὸν χειμῶνα διακίλιναι ἀρῆκεν, αὐτὸς δ' ὡς εἶχε, τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέλαβεν, ἑπτὰ ἀνιλλῶν καὶ θηροδῶν διαχόμενος.

¹ Това сражение, станало при Дардѣн, Златарска, История, II, стр. 461, отнася към средата на октомври 1186 г. ² Според Златарска, История, II, стр. 461, през юни ссн на 1186 г.

определил бойния ред, императорът тръгнал по ония път, по който било известно, че първят неприятелите. След като войските се видели и взаимно забелязали, снитите и власите предали плячката на част от своите хора, и им заповядали да бързат по пътя към Фисочините и извършат похода с най-голяма бързина. Другите се събрали на едно място и посрещнали нападащите ги ромей, като се сражавали по своя обичай. Те замесили със стрели и удрали с камъци, а едни малко се обръщали в бягство и дразнели преследващите ги, после пак се обръщали и храбро се противопоставяли. И след като постъпвали така твърде често, те получили надмощие над ромейте и като извадили мечовете си, с пикове връхлетели срещу тях и извършвали най-лоши дела. И наистина тогава скитите биха спечелили голяма слава, ако императорът не се бил притекъл на помощ със своята фаланга, която изобщо не участвувала в сражението. Тръбите засигнали и изображенията на драконите по знамената извадили неприятелите, тъй като дали представа за по-голяма войска.¹

И тъй, като освободил тогава нещичко от плячката, императорът поел път за Адрианопол, изоставяйки тѸви, по който възнамерявал да върви. Но полеже варварите не стоели спокойни: той отново се намерил при Беровудацието искал да спре набезите им. А те, въпреки че се бояли от ромейте, все пак извършвали набези. Така те даваха вид, че нападат някъде, но се прехвърляли другаде и извършвали там най-големи злодеяния. Случвало се императорът да налива на поход срещу тях я Агатопол, а те опустошавали селищата, които били близо до Филипол. Когато пък той отивал да защитавана пострадалата част, те отново бързали срещу ония места, от които се оттеглял императорът. Това правел Асен, който бил способен да намери изход и в самата безнадеждност.

И тъй императорът пожелал отново да нахлуе и Загора, за да може да покори мизите. Като се вдигнал от Филипол,² той се намерил при Триадина, защото се научил, че оттам пътът за Хемус е лесен и достъпен и снабдяването леко, ако човек тръгне навреме. Но тъй като времето шло на към зима, той оставил войската да презимува там, а сам, както си бил, пристигнал в Константинопол, където се наслаждавал на конните състезания и на зрелищата.

Ἀρσὶ δ' Ἀναστασίου τοῦ βαρὸς ἔπεισεν πάλιν κατὰ Μικτῶν ἔργα μεγάλα τελέσαι διασκηνομένους¹ ἔλαις οὖν μῆνας πρὸς πέντε τῆς τοῦ χειμῶνος, ὃ Λοβιζὸς ἐνομαζέτο διανύσας παράσχων, ἀπέλει τὸ ἐργεῖσθαι καταπλὴν, εἰς τὰς Προποντίδας ἀναπαύσεις καὶ ποσὶν ἔβλεπεν. Εἶχε δὲ κατασχὼν ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ Ἀσάν γενοῖκα, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην εἰς Ὀμηρον εἰληφώς² ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ πρῶτοντα ἔβλεπεν (pp. 385₁₉—387₁₇).

28. *Crucesignati Bulgariam ingreduntur circumiacentes regiones depradantes*

Ἀρθὺν καὶ ὁ βῆξ μὲν ἐνδορμός³ ποιούμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν⁴ ἐπορίζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς αὖ συνεχώρει τοὺς ἐκείνου πρόσβας ἐπιστρέφειν πρὸς τὸν ἀποσιτίλκοντα, ἀλλὰ καὶ τὰς καθ' ὅδον ἐβασχεύας ἀπέκλειν, ἐκτομή δένδρων καὶ καταβολὴ τὰς (389) δάδους καὶ σκευῶν εἰς ἔβανον⁵ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Καμιάττην τὸν πρωτοστράτην, καὶ τὸν τῆς Ἀσίας δομέστικον Ἀλέξιον τὸν Γίδον παρέπεμψεν μετὰ στρατευμάτων ἐπέταξε, καὶ λειψθόντας ἐπιστρέφειν ταῖς εἰς τριφῶν συλλογὴν ἔχουσαι Ἀλαμανοὺς. Ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὁ βῆξ δὲ ἄλλως δὲ ἐπαιρέθη καὶ ἦλθεν εἰς Φιλιππούπολιν. τὰ ἐν ταῖς διασχεύαις ἐμπόδια ποιούμενος, ἐν αὐτῇ δὲ πῶλίζετο βαλὼν χάρακα τὴν δὲ Φιλιππούπολιν εἰσὼν τὸν κρατὸν αὐτοῦ ὀκνητόρων εἶχε κενήν, τὸν πτωχὸν ὄντων καὶ Ἀρμενίων ἐν αὐτῇ καταλειφθέντων, οἷς καὶ φίλον παρουσία, ἀλλ' οὐκ ἐνδορμὴ ἔθνων ἢ τῶν Ἀλαμανῶν πάροδος εἰσρίζετο, (ἐπεὶ καὶ συγχρόνως Ἀρμενίους Ἀλαμανοί). Πλὴν καὶ τῆς Φιλιππούπολεως γενόμενος ὁ βῆξ ἐμμελής, οὐκ ἐπαύσατο γράφειν καὶ διαμνησκόμενος τῷ πρωτοστράτῳ, ὡς μάτην αὐτὸν τῆς παρούσης Ρωμαῖα καλῶνται οὕτω γὰρ εἶναι, ὅτε πρῶτον καὶ Ρωμαίων βεβούλευται, τοὺς δοκούς δὲ φυλάττειν ἀπαρβαίνοντας. Ὁ δὲ πρωτοστράτης δήλα πῶς τὸ γινόμενον, οὐδέποτε εἶχε τὸν βασιλεὺς τὰ πρὸς εἰρήνην διτελιστέλλοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς συμπλοκὴν τὴν μετὰ τοῦ βῆξος παροτρύνοντα, καὶ ὡς ἀρετῇ τὸ φρόνημα κατοιδέειν, ὅτι μὴ ἤκουσε τὴν νύκτα Ἀλαμανῶν (pp. 389₂₉—390₃₁).

Ὁ δὲ πρωτοστράτης κατὰ τὴν βασιλικὴν κέλευσιν, παρέβλεπε μὲν ὅσα πρὸς αὐτὸν ὁ βῆξ ἐβασκῶν, ἄλλος δ' ἐγίνετο τοῦ δρᾶσθαι καὶ κινῶν τοὺς Ἀλαμανοὺς, ἐξερχομένους εἰς τὴν τῶν χηνοδῶν συλλογὴν καὶ διήκοντες περὶ τοὺς χιλιὰς ἀπολεξόμενος⁶ ἠθέλησε πλησίον

Веднага с цукването на арелетта¹ той излязъл отново срещу мизите, замисляйки да извърши велики дела. Той прекърнал пети три месеца, за да завладее крепостта, която се нарича Ловеч, но оставил недовършена работата и се насочил към почивните места на Проопонтида. Императорът бил задържал, взети като заложници, жената на Арсен и брат му Йован². Но и при това положение работите тръгнали към по-лошо.

28. *Кръстоносците навлизат в България и опустошават околните области*

Разбира се, и кралят³ правел набези и си набавял необходимото за живеене. А императорът не позволявал да се завърнат посланиците при краля, които ги бил изпратил. Той също така затварял мъжните места по пътя и пропел проходите непроходими, като натрупвал отрязани дървета. Той също така заповядал на племенника си, протостратора Михаил Камница, и на доместика на Запада Алексий Гид да следват с войски и да нападат тайно аламаните, които излизат да събират храни. Но самият крал минал по друг път и дошъл във Филипопол⁴, като отстранил препятствията в мъжните места. Той се разположил на лагер в него, като построил укрепителна ограда. Когато алязъл във Филипопол, той го намерял напушен от по-богатите жители. В него били останали само бедняци и арменци; които смятали преминаването на аламаните за пристигане на принтели, а не за нападение на чужди народи (тъй като аламаните се намират в близки отношения с арменците). Обаче и като станал господар на Филипопол, кралят не престанал да пише и да праща известия на протостратора, че ромите напразно му пречат в пътуването, защото той нямал лоши намерения спрямо ромите и навел ненарушимо клетвите. А протостраторът, който събличал писмото, не получил от императора отговор, а който да пише за шира. Напротив, той го подтиквал към схватка с краля. В този упреждал в малодушие, защото не бил чул [още] за победата над аламаните.

А протостраторът съобразно с царската заповед пренебрегвал каквото му пишел кралят и изцяло се насочил към това да извърши нещо лошо на владящите, които излизали да събират припаси. И веднаж, като

¹ На 1187 г. ² Т. е. Калоян. ³ Фридрих I Барбароса, германски император (1152—1190) през 1189 г. предприел Третия кръстоносен поход. Още през есента на 1188 г. той сключил в Нюрнберг договор с византийския император за прехвърляне на кръстоносците през Византия. ⁴ На 26 август 1189 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 26.

που Φιλιππουπόλεως προσεχθῆναι τυχόντες, καὶ τῶν ἐκεῖ βουλῶν ἐποκοθίσαι ἐνεδρον καὶ τοὺς αὐτοφύρους ἐκδιώκειν κατ' ὁρῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτως ἐποίησε τοὺς δὲ λοιποὺς καὶ τὰ σκευοφόρα ἐκείθεν μεταβῆναι ἐπέταξεν. Οὕτω δὲ ἡμέρα ἦν, καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ μεθόντες παρὰ τὸν εἰς τὸν Προσιγρὸν Ἀρμενίων (ἐκεῖ γὰρ ἡ βασιλεὺς διατετακται σιγαρά) ὅσα τῷ πρωτοστράτῳ πρὸς βοτάνης, καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπὶ τὰς πέριτε χιλιάδας τῆς Φιλίππου ἐξάρχοντες, ὡπλισμένοι ἐκδιώκειν τῷ πρωτοστράτῳ ἴσκειν, λαθόντες οὐκ εἶχε κατασκόπους καὶ φάλαγας, μηδὲ αὐτῷ συναντήσαντες, ἐπειδὴ οὗτος τοὺς ὄρεων ἦν ἐμφυλοχρηστῶν κλέπτειν τὸ (392) θεωρήναι οἱ δ' Ἀλαμανοὶ πεποικότεως ἐβλάζον τὴν διὰ λείας εἰς τὸ στρατόπεδον φέρονται. Ὡς δ' οὐδένα εἶδον ἀνέμαχον, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποσπένναι τῷ στρατεύματι χθὺς ἐκείθεν ἤκουσαν ἄπαροι, ὅσον δὲ τοῦ σιγαροῦ καίσιον ἀπελθεῖν κατὰ τῶν εἰς σιλλογὴν τῶν ἐν χρεῖα, ἀνιστρέφοντες τοὺς ἐξήτοιον. Οὕτως οἱ μὲν τὸν λόφον ὑποκαταβαίνοντες τὴν περὶ τὸν Προσιγρὸν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀνόντες, προεμύσαν ἑλληλίκας, καὶ συμπλασθέντες ἐμάχοντο καὶ οἱ μὲν Ἀλανοὶ ἐξηγούμενοι ἔχοντες τὸν τοῦ Βραχά Ἀλεξίου ὄρεα τὸν Θεόδωρον μικροῦ πάντες ἔπεισαν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τραπέτες, ἀσπερὶς ἐγγυροὶ καὶ ὁ πρωτοστράτης δὲ ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησε, φθάσας εἰς τὸ πλεῖον μικροῦ παρὰ τῶν Ἀλαμανῶν πολλοὶ δὲ ὄντων καὶ ἔπλεον ἄντι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανήλθον, περὶ τὸν τῶν ἴππων αὐτῶν ἐν τῇ τοῦ γέφυρας τροπῇ.

Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε Ἀλαμανοὶ τε καὶ Ῥωμαῖοι ἑλληλίκων δόσαντες¹ οἱ μὲν γὰρ περὶ τὴν Φιλίππου προσέμενον, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν Ῥοχάνα εἰς διαταγὴν ἐπισπέντο τῆς Ἀχρῖδος. Ταῦτα τὸν βασιλεὺς ἀκούσας ἐνδοθεὶς ἀνέπεισαν τῷ κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν φέροντι· κατὰ μάχας ἦν ἔλεγον οἱ Ἀλαμανοὶ, διὰ τὸ ἀπιστοῦναι τὸν βασιλεὺς μετὰ τῶν Σαρακηνῶν τοὺς πρὸς αὐτοὺς παραγγέλλασθαι δοκούς. Ἀμέλει τὴν ἐνδοτικὴν τραπέμενος, ἐγγίχοντες εἰς Ἰνσουλὴν τοῦ βῆθος πέδαιώσεως ὄραν δὲ αὐτὸν εἰς τὴν μετὰ τὴν μεταβάσιν ἀπεριτθέμενον² (καὶ βεβηλὸς γὰρ ἦν μὲν οὐ κατὰ ἔγνωτο), πάλιν τοὺς πρωτέρους ἐπέμεινε, γκέρων καὶ ἐπιστέλλον τῷ βῆτι δ' αὖθις ἐχρήν (pp. 392₁₇—393₂₅).

Οἱ πολλοὶ δὲ διατετακται μικροῦ, ἠνάρκισαν αὐτὸν ἢ τῶν χρεωδῶν ἐνέειν μερῆμι τὸ στρατόν.

отбрал около хиляда души, той поискал да се добере през нощта близо до Филиппопол, за да направи засада в хълмовете я сутринта да нападне фуражирите. И тъй той направи така, а за останалите и за обоза наредил да се преместят оттам. Още не бил настъпил денят, когато аламаните, като узнали от арменците в Прусион¹ (защото царската войска се била спряла там) какво е намерението на протостратора, в същата нощ се вдигнали в пълно въоръжение от Филиппопол, на брой над пет хиляди, и побързали да нападнат протостратора. Те оставали незабелязани от разузнавачите и стражите на протостратора, а не се сблъскали и с него, защото той бил останал в планините, крнейки се да не го видят. А аламаните вървели уверено по пъти през равната земя, който водел към лагера. Като не намерили никакъв противник, но чули, че обозът на войската бил вдигнат наскоро оттам, а най-добрата част от войската отишла срещу заетите в събиране на храни, те се върнали и започнали да ги търсят. И тъй, когато се спуснали от хълма около Прусион, а ромеите се възкачвали, те се смесили, влезли в ръкопашен бой и започнали да се бият. И аланите, които нямали за предволителя Теодор, сина на Алексий Врза, паднали почти всички. А ромеите обърнали гръб и започнали да бягат безславно. И протостраторът през целия път отстъпвал, като насмалко шиял да падне в плен у аламаните. Мнозина пън се върнали в лагера без оръжие и кове, тъй като ковете им паднали при обръщането им в бягство.

След това аламаните и ромеите се отделили едни от други. Защото аламаните оставали при Филиппопол, а ромеите си отпочивали в покрайнините на Ахридос. (Ромеите) убедили императора, който чул за станалото, да възпре желанието си да тръгне срещу аламаните и най-вече защото аламаните казвали, че императорът бил нарушил клетвите спрямо тях поради споразумението му със сарацените. Като променил враждата си, той залягал краля да премине на Изток. Но виждайки, че той отлага преминаването за пролетта³ (когато ставащо това, било месец ноември), императорът започнал отново да държи на по-ранешното си намерение и да пише на краля неща, които не трябвало.

След като изминало немного време, недостигът на припаси го принудил да раздели

¹ Нелокализирана крепост в Пломбизенско. ² На 1190 г.

³ Грамота изпосла за сараценската история, том VIII

μα· οὐκοῦν αὐτὸς μὲν ἄπεισιν εἰς Ὀρεστιάδα, κατὰ δὲ τὴν Φιλιπποπόλιν ἔσται τὸν αὐτοῦ υἱὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους μετ' ἰσακίου τοῦ στρατοῦ, ἀπὸν, ὥς ἀναπαύσασθαι ἑμὸς καὶ μεκομικύτως ἐκ τῆς παρίστασθαι ἐφ' ἑαυτῇ τῶν Γραικῶν (p. 394₄₋₅).

29. De Bulgarorum victoriis a Isaacio Comneno latis

Τὸν δὲ οὐκ ἐν τούτοις ἐπαυσιμίας αἴτιον ἦν τὸ τὸν Ἰσαάκιον μακροτέρως διακυβεύειν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ αὐτὸν οὕτως τῆς βασιλείας ἐπιλαβέσθαι ἀπραγμάνως τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου (p. 401₁₈₋₂₁).

Τὸν δὲ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον, ὃς Ἀλέξιον παῖς ἦν ἐν Βενέντιος ὁ καὶσαρ καὶ Ἀννα ἡ θυγάτηρ Ἀλέξιον τοῦ πρώτου ἐκ Κομνηνῶν βασιλέως ἐγένετο, τὴν τῶν βασιλευδῶν ἀρχὴν διέποιτα, εὐσηγησάμενος, πρὸς τῆς βασιλείας ὄρεσιν, καὶ περὶ τοῦ ἔργου κοινολογεῖσθαι τῷ πατρὶ· σέβαστοκράτορι Ἀλέξιῳ, τῷ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουῆλ, κατὰ τὴν ἀνάγκην διαγορεύει, εὐθὺς συλληφθῆναι προαίτημα (p. 401₂₂₋₂₉).

Ὁ δὲ τὸν Ἀλέξιον δὲ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον οὕτω διέπειτο Ἰσαάκιος, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ἀσπέντιον ἐπαρηγορήσας τοῦ στρατεύματος, οὗ ἡμεῖς ἦν τὸν κατὰ τὸν Βλῆχον μετὰ πόλεμον, ὡς οὐ θύναται λιπεῖ καὶ τοὺς Βλῆχον μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ δοθῆναι ταῖς καὶ ἐξήσασα στήθεα, τὸ ὅτι οὐδὲ τὸν ὁμιλῶν ἰστέρεται (p. 402₂₈₋₃₀).

Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ δέου ἀπὸ κινδύου ἔλασχε, καὶ οἱ Βλῆχοι μετὰ Κομνηνῶν τὴν ἐπὶ Ῥωμαίων ἐλπίστον, ἔξισαν ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Ἀρχιαιὸν παραλλάξας, τὸν Αἴμον εἰσάγει μηδὲν δὲ ἢ παροῦσας βασιλικῆς δευτερεῖας ἀρᾶς, δεῖσι μὲν τὴν ἐκστρατεῖαν ἔλθον τὰ γὰρ ἐκεῖσε φρούρια καὶ πόλεις πολλὰ τῆς πρὶν εἶρεν ἰσχυροτέρων περιβεβλημένα τῇν ἀντοχής, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν ἐκστρατεῖαν τῶν Σινιτῶν ἐπορεύεσθαι (ἦν γὰρ κατὰ εἰς τὴν τοῦτον περιέσσει), ταχέως ἡνέμαζε ποιεῖν τὴν ἐκστρατεῖαν. Διὸ καὶ ἐκτομυλῶν ἐβόλῃ ὁδοὶ δὲ ἔς εἰς Βερόε καταβήσεται, τὸ τε πλεῖστον ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ Κύριος ἐβοήθει, τῷ ὁδοὶ παρήκασεν ἂν δέον γὰρ τὴν βίασμον πορευθῆναι, ὁ δὲ τῇ διαχωρῇ βόλην πνί

войската. И тъй той отишъл в Орестиада,¹ а във Филиполл оставил сила си и епископите с достатъчно войска, на които казал: „Вие трябва да си отпочинете, умерени от контакта с гръцкия император.“

29. Победите на българите над Исаак Ангел

Причината за тези чести бунтове² била, че Исаак ръководел твърде слабо империята и че самият той взел царската власт без труд след убийството на Агιοхристофорит³.

Той наредил да бъде веднага задържан Андроник Комнин, който бил син на Алексий, сина на кесаря Вриений и на Анна, дъщерята на Алексий, първия император от Комнините, и държал управлението в Солун, понеже някой направил донос, че се стремил към царската власт и във връзка с това дело общувал с бившия севастократор Алексий, сина на самодържеца Мануил, който се намирал в Драма.

Исаак не постъпил така само с Алексий и с Андроник, но веднага лишил от армене и Кωνσταντῖνον Ἀσπέντιον⁴, който се застъпил за войската, чийто предводител бил, когато водел войната против власите, като казал, че войниците не могат да воюват с глада и с власите, но че трябва да им се даде голям порцион.

Тъй като работите на Запад винаги били зле и власите заедно с куманите опустошавали подвластната на ромеите земя, императорът предприел поход срещу тях⁵. И като минал покрай Анхиало, навлязъл в Хемус. Но понеже не могъл да извърши нищо, което да оправдае императорското присъствие, той приключил похода в два месеца. Защото намерил тамошните крепости и градове от предишните, а и подозрението, че скитите ще нападнат (било удобно време за скитите да нападат), го принуждавало да се оттегли бързо. Затова той намерил по-кратък път, по който да слезе в Верое, но [при това] погубил твърде голяма част от войската си и сам шиял да се пресели в ада, ако бог не му помагал. Трябвало да върви по лесния път, но той квърлил и себе си, и войската

¹ В Одрин кръстоносните влезли на 22 януари 1189 г. Вж. *Златарски, История*, III, стр. 43.
² Преди това се избухват няколко случая на бунтове. ³ Стефан Агιοхристофорит, най-довереният помощник на Андроник I Комнин, чийто убийство на 11 септември от Исаак Ангел било сигнала за свалването на Андроник и провъзгласяването на Исаак Ангел за император. ⁴ Византийски източник, изпратен против българите и куманите, които започнали враждебни действия в Пловдивската област преди 1 март 1190 г. Вж. *Златарски, История*, III, стр. 61. ⁵ Още през пролетта на 1190 г.

ταχυμικῶ ἐπέβαλεν ἐπ'αὐτὸν καὶ τὴν στρατιάν. Προη-
γεῖτο μὲν οὖν ὁ πρωτοστράτηγος ὁ Καρμανίτης Μα-
νουήλ, καὶ ὁ Κορνηρὸς Ἰσαάκιος ὁ τοῦ ὑστεροῦ
βασιλεύοντος Ἀλέξιου γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ, ἀπο-
στροφολόμει δὲ ὁ σεβαστοκράτωρ, ὁ τοῦ βασιλέως
θεῖος· τὸ δὲ μέσον ἐπέχευε τῆς φάλαγγος, ἥς ἐμ-
προσθὴν ὕδασι τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ ἱπποσκευόν,
αὐτὰς τε ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος, καὶ ὁ τοῖσι ἀδελ-
φός Ἀλέξιος ὁ σεβαστοκράτωρ. Οἱ δὲ βαρβάροι παρ'
ἐκείνῃ εἰς στενῆς ἐκείνης πυρῶδος φανόμενοι,
διήμει ἦσαν τελέοντες αἱ δυνάμεις. Τὰ μὲν οὖν προ-
πορευόμενα στρατεύματα ἀνεδύναντες παρήλθοναν,
ἐπὶ τῶν βαρβάρων ἀθροισμένων, καὶ ἄλλοις δὲ
κινάντων συμμέτρων μὴ τοῖσι, ἀλλὰ τῷ μέσῳ
προσβαλεῖν, καθ' ὃ πάμπαν βασιλεὺς τε καὶ ἡ τοῦ-
του θεωρεῖα, καὶ οὖν ἐπ'αὐτῆς (403) καὶ κατὰ
τῆς οὐκ ἐκπεσόντος αἰσῶς καὶ οὖν ἐκείσθησαν τῶν
κατὰ σκοπῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐς τὸ τῆς ὁδοῦ χαλεπὸν
καὶ διπλόκατον ὁ αὐτοκράτωρ εἰσῆλθε, τριπλῆτα
ἐπέβησαν καὶ οἱ βάρβαιοι ἀλλ' οὐδὲ τὸ περὶ τὸν
Ῥωμαῖον ἐπὶ τοῖσι ἡμέλειον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
σπεύδοντες μὴ ἐπὶ τοῖσι κακωμένοι, πρὸς τὸ
ἀνταρτῆς ἐχέουσιν καὶ ὑποκρίνοντες, εἰ καὶ μάλα ἐπ-
κατόνως, τοὺς ἐποκατόνως ὡς δ' ἐβιάζοντο τῷ
πλήθει, καὶ τοῖς ἐποκατόνως λίθους κακῶς ἐπασ-
χον, ἐπεδίδοντο εἰς τρωπὴν, καὶ οὐκ ἐμύσαν τῇ στρα-
τιῇ καὶ αὐτοῖς. Συγγρηγνύοντες οὖν γενομένης, καὶ πάν-
των οὕτως ἐατοῦς ἔχοντες πηδέρωντες, εἰς ἀγέματα
κατακλεισθέντα σπῆκον, οἱ πόλεμοι τὸν ἐν χειρὶ
αὐτῶν ἔκτεινον. Βασιλεὺς δὲ ὡς ἐν ἡρώσει μέσον λη-
θῆκε, πολλοὺς μὲν ἀπέσπασεν τοὺς καθ' αὐτὸν ἐπι-
δύντας ἀπεπαιγνύον, πρὸς δὲ τῷ μηδὲν ἀνδρῶν, καὶ
τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ καλίστην στήθεσιν ἐπεβάλλειτο
πολλῶν δὲ καὶ κρατίστων σινηραμένων περὶ αὐ-
τὸν, καὶ πολλὰ διαχυγνύοντων ἱστούχια (ὡς δὲ
ῥασι καὶ σιγαμύτος Ῥωμαῖος ὑπόσει τῇ πυρῶδι
εἰς ἡμέλειον ἦσαν), οὕτως ἐξῆλθε νότος, ἀποκατόν-
των πολλῶν καὶ τοῖς πυρῶδι σιγαμύτος, ἡδυνάσθη
θεῖος τῷ σιγαμύτος αὐτοῦ· οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ
ἀποσπέντες ὄλγους ἦσαν καὶ ριγνύοντες.

Ἐκείθεν ἐκπεσόντες τὸ βαρβαρὸν, λείαν κινδύοντες
ἐν τῶν Ῥωμαίων πολλῇ, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλικῶν
παρασῆκον τὰ πικρότερα, τὰς τε ἐν τῇ κεφαλῇ
καλίστην, καὶ στήθεσιν τῶν ἐπιστήμων, καὶ χροῖαν
εἰς πλήθος, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν βασιλεὺς σιγαμύτος
τὸν ἐκείνον γὰρ ἦσαν εἰς σιγαμύτος αὐτὸν βέβαιος,
μετ' ἡμέρας εἶδον αὐτόν, ἐν χειρὶ μὲν κατεσκε-
πόμενος, φέροντα δὲ μέσῳ ἐκ τοῦ ἀγίου ξύλου, ἐν

и мъчно проходимо място като в пиянква
лупка. Авангард били протостраторът Ма-
нуил Кампица и Исак Комнин, зет по лыщери
на по-късно царувалия Алексий, а ариергард
бил севастократорът, чичото на императора.
Сам император Исак и брат му, севастокра-
торът Алексий, вземали центъра на коло-
ната, начело на която вървял обозът и не-
строевата част. А ясно било, че варварите,
които се появявали от двете страни на този
тесен проход, ще извършат нещо страшно.
Вървящата напред войска преминала без-
опасно, тъй като варварите все още се
събирали, а и освен това били решили за
изгодно да нападнат не тях, а центъра, къ-
дето се намирали императорът и свитата му
и всичко, което било с него знатно и род-
ствено нему. И те не се калъгали в наме-
ренията си. Защото, след като императорът
влязъл в трудната и непроходима част на
пътя, тогава нападнали и варварите. А и ро-
мейската пехота при това положение не оста-
нала бездейна, но и сами, бързайки да не
бъдат обкръжени от тях, тръгнали срещу
височината и отблъснали, макар и с голям
риск, слизаните надолу. Тъй като обаче били
насилени от многочислената войска и стра-
дали много от хвърляните наметни, те се
обърнали в бягство и се смесили и те с вой-
ската. Понеже настъпило забъркване и всеки
си поставял за задача да спаси себе си, не-
приятелите убивали всеки, който им попа-
дал в ръцете, като добитък, затворен в
ограда. Императорът пък, уловен нато в
мрежа, се опитвал често да отблъсне тези,
които го нападали, но освен че нищо не
свършил, ами си загубил и железния шлем.
Много и най-храбри мъже се стекли около
него. Те погубили много добитък (а, както
казват, и ромейски войници, които пречели
на прехода) и така той излязъл сам, а мно-
зина загивали. И като се присъединил към
вървящите напред, той отдал благодарност
на бога, своя спасител. А спасилите се заед-
но с него били малцина и били без оръ-
жие.¹

След това варварите се възгордели, тъй
като спечелили голяма плячка от ромейте,
а също и по-скъпоценните царски знаци,
шлемове и чаши на знатните, достатъчно
количество парн и самия царски кръст. Ма-
кар един от свещениците да го хвърлил в
една река, те на разсъмване го намерили.
Той бил приготвен от злато и в средата

¹ Сражението станало вероятно в Трезненския проход през пролетта на 1150 г. Вж. *Златарски*, История, III, стр. 62 и сл., 70, 72.

ἥπερ ὁ Δεσπότης προσηλώθη Χριστός, εἰς σκαυροῦ
οχήμα τετελειωμένον καὶ μεγάλης θήρας πολλὰς ἔχοντα,
ἐν οἷς λείψανα πρὸς αὐτὸν τῶν περιτριφεμένων μαρ-
τύρων, καὶ γὰρ τῆς Θεομήτορος καὶ μέγας π. τῆς
ἐκείνης αὐτῆς, καὶ ἄλλα πλεῖστα τῶν εὐαγγέλων καὶ τι-
μῶν. (404) Ἐχει δὲ λόγος τὸν πρῶτον Χριστιανὸν
βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν Ἰσαυροστόλον κατασκευάσαι
αὐτὸν καὶ τοὺς πολλοὺς ὡς συστράτηρον ἐπιφέρεισθαι
καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εὐοβεῖς βασιλεῖς. Ὁ
δὲ σεβαστοκράτωρ ὁ Δούκας ἄλλους ἐβάδισεν, ἀγα-
θοῦ τῶτος ὁδοῦ ἐπιπορεύσας, καὶ ἀνείστατος ἐξῆλθε
κακοῦ. Βασιλεῖς δὲ διὰ τὰς λεγομένην Κερκρὺ πρὸς
τὴν Βερδὴν ἀποσπῶντες, εἰς τὴν προεξελθούσαν
ἀποδῶς στρατῶν οὐκ ἀγαθὰ φασταζομένην περὶ
αὐτοῦ διηρηρίσθη γὰρ ὡς συναπολῶντι τῷ λαῷ
στρατεύματι.

Ἐμέγας οὖν οὐ πολλὰς ἐκεῖ διατρίψας πρὸς
τὴν τῶν πόλεων βασιλεύσαντα ἐπαύριζετο (pp 403—
405₁₈).

Ὁ μὲντοι Βάσις τῷ δὲ νικῶν ἐπαυρόμενος, καὶ
πλοῦτον (405) καὶ ὕψος ἐκ τῶν Γερμανικῶν οὐ-
λῶν ἐπιστησάμενος, ἀνατίσκει τὰς ὁρμὰς ἐπεί-
χανον, καὶ οὐκ ἐν ἀγροῖς καὶ κώμῃς ἐληξοῖτο,
ἀλλὰ καὶ πόλεις προέβαλλον. Καὶ τὴν μὲν Ἀγγί-
λον ἐξερρήθησαν, καὶ τὴν Βάρναν δὲ καὶ τὴν
Τριάβιζαν ἀρκαμένον, τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος
ἠφάνισαν, καὶ τὸ Στοιχέσιον τῶν ἐνοικούντων ἐκί-
νωσαν καὶ εἰς τὴν Νίσαν ἀρριμένον, οὐκ ὀλίγη
λεῖπον ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἐξήλασαν. Μὴ ἔχον
δ' οὐ βασιλεὺς τῶν πολεμικῶν πασχόντων βοηθῆσαι
μάρτυρας, εἰς ἀσχυροῦς μετέειπεν τὴν στρατῶν. Ἀνέ-
λει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέκτισε, καὶ ἐπύρριψε τὴν
Ἀγγίλον, καὶ φρουρὰν αὐταῖς ἐγκατέστησε. Καὶ
ἐδόκει μὲν ταῦτα προμηθείας εἶναι βασιλεῦς, πληρ-
καὶ αὐτῆς τὰ τῶν ἐναντίων ἦσαν ἐπιμαχέστερα.
Ἐξῆς γοῦν καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς μετοικιστικὰς τρο-
πὰς περὶ τὴν Φιλίππου πόλιν, καὶ τὴν γερμανικὴν
ἐπιμαχόμενος. Καὶ οὕτως ἐνὸν ἀνέστη τὰς τῶν Βλῆ-
χων καὶ τῶν Σλαβῶν ἐπιδρομὰς.

Τοῦ δὲ τῶν Σέρβων ζουπάνου τὸ Σκόπια κα-
τατρέχοντος, ἀπεισὶ κατ' αὐτοῦ καὶ ὡς τὰ στρατεύ-
ματα κατὰ τὸν ποταμὸν Μοράβαν σπένδοντες, τρέ-
πονται οἱ βάρβαροι, καὶ καταδιώξεως γενομένης,
οὐκ ὀλίγοι τούτων ἀφαστομῶς πορευόμενοι εἰσὶν
τε καὶ θάνατοι.

вмал част от светото дърво, на което бил
прикован [нашият] господ Христос, направено
възглед на кръст и с много малки клетки,
в които се намирали мощи от по-прочутите
мъченици, мякото от Богоматката и някаква
част от пояса ѝ и твърде много други свя-
тини и скъпоценности. Има дума, че той
бил направен от първия християнски импе-
ратор, равноапостола Константин, и че той и
благочестивите императори след него го по-
селили като състраг срещу неприятелите.
А себастократорът Дука тръгнал по друг
път. Той намерил някакъв добър водач и
излязъл незабегнат от нещастие. Императо-
рът някъде през така нареченото Крън¹ се
добрал благополучно до Берне² и наме-
рил, че в преминалата напред без загуби
войска за него се носят недобри слухове —
била разпространена мълвата, че той загинал
заедно с останалата войска.

Като останал там немного дни, той се от-
правил за престолния град.

Власите³, разбира се, възгордени от
постоянните си победи и като придобили
богатство и оръжие от ромейската плячка,
неудържимо извършвали нападенията и вече
не опустошавали [само] полета и села, но се
нахвърляли и върху градове. Те разрушили
Ахиано и Варна. Като дошли при Триадица,
те разрушили по-голямата част от нея и ли-
шили Стубион⁴ от жителите му. Като
дошли и в Ниш, те отвлекли немалко плячка
от хора и животни. Като не знаел кому от
тежко пострадалите по-рано да помогне, им-
ператорът разделил войската между воен-
чалниците. Той веднага и Варна иззаста-
вил, и Ахиано снабдил с кули, поставяйки
в тях гарнизони. И изглеждало, че това е
дело на императорска предвидливост, обаче
неприятелите били пак по-силни. И тъй и
сам той потеглил към Филипопол по време
на есениното слънчево обръщане⁵, като
водел със себе си и женската част от дво-
рещи. И доколкото било възможно, отблъс-
нал нападенията на власите и скитите.

Но тъй като сръбският жупан⁶ с ка-
бези опустошавал Скопие, той се отправил
срещу него. И щом войските се срещнали
при река Морава, варварите обърнали гръб
и при станалото преследване немалко от
тях били унищожени от водите и от ко-
пията.

¹ На запад от Козанини при с. Голямо село. Вж. К. Пречек, Княжество България, II, стр. 209. ² За
пътя, по който минал императорът, вж. Златарски, История, III, стр. 72. ³ Тук, както и в повечето
случаи, с власи са означени българите. ⁴ Т. е. Стубион р. Дунав. ⁵ През септември на 1190 г.
⁶ Стефан Неман (1168—1196).

Παρεβήσαν δὲ τὴν Μάσον, καὶ περὶ τὸν Σάβυρον
ρεγόμενος ποταμὸν, ἐπὶ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ συνέμειξε
τῷ Βελᾷ, πενθερῷ αὐτοῦ ὅστις ὡς προεδεδίλωται
καὶ ἐφ' ἡμέρας ἐκείας τοῦτω συνδιεσείρας, αὐτῷ
ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, κἀκεῖθεν τὴν
μεγαλόπολιν εἰσεύων ἐκκλίνων τὴν εἰς τὸν Αἰών
πάρωδον.

Εἰς δὲ τὴν κατὰ Φιλιππούπολιν χωρὶς κοβέρ-
νησιν στέλλει τὸν οἰκτεῖον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον,
ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προεχειρίσατο. Ὁ δὲ τὸ
θυμοειδὲς παραδεσφάσας, οὕτως πρὸς ἱσακὸν καὶ
ἄλλοις τῶν συνούσων αὐτῷ στρατιῶν ἐργάζετο, ὥς
τετραπὶ μίσηρ καὶ νόημα αὐτοῦ πείθεσθαι
(pp. 405₂₇—406₈₁).

Ἐπὶ τῶν οὖν αὐτῶν οἱ ἀποστάται Βλάχοι, ὡς
αὐτῷ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐκείας διέγοντο, καὶ πολ-
λέας ὁ Πέτρος σὺν τῷ Ἀσὶν τὰ κατὰ Φιλιππού-
πολιν καὶ Βερόην ἐπισκευα προήμενοι, τοῦτον οὐκ
ἐλάθον, ἀλλ' εἶχον εὐθὺς τὰς ἐκείνων κλονοῦντα
φάλαγγας διὰ καὶ οὐδὲ συχνὴς ἐκδρομᾶς ἐποιεῦντο
(p. 407₁₋₇).

Μὴ φέρον τὰς μετὰ Σκυθῶν τῶν Βλάχων ἐν-
δρομὰς, πληττόμενος δὲ καὶ τῶν τῶν Γίδων Ἀλέξων
(ὅς ἦν τῶν τῶν τῶν ταγματῶν), καὶ τὸν Βασίλειον
Βασίλειον (τῶν ἐσπερίων δὲ στρατιωτῶν οὗτος
ἦρχε), συμπλαμένους τοῖς πολέμοις ἐγγὺς τῆς
Ἀρκαδιονικίτης, οἱ μὲν Γίδων ἀνδρομᾶς φεγγεῖν
ἀπολλέοντα τὸ κρείττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συν-
δραφεύοντα τοῖς ἐπ' αὐτὸν μάχαις, ἔγνω καὶ πό-
λιν δι' ἐκείνου κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐλθεῖν. Συλλογαὶ
οὖν Ρωμαίων στρατευμάτων ἐγένοντο, καὶ μεθο-
φορικὸν συνέητο, καὶ πρὸς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ
πέμψας, τὸν ῥῆγα Οὐγγρίας, δι' ἐπιστολῶν ῥητεῖο
βοήθειαν ὁ δὲ δομένως ἐπέταξε, καὶ διὰ τῆς Βε-
ρόνης ἡγενοῦς ἐκπέμψας συνέθετο ἀποχρῶσαν οὖν
τὴν συλλογὴν τῶν ὁπλιστῶν ἐργασάμενος, ἔξισι κατὰ
τὸν μίσθον τῆς βασιλίδος (411) τῶν πόλεων, κατὰ
τῶν βοσφύων σημεῖας τὰ πρόσωπον, ἔχον τῆς
ἐπιναστροφῆς θέμενος τὸ πᾶν τῶν ἔχον τὸν
χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐπορεύετο. Οὕτω μὲν
οἱ ἐφθαλμοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τοὺς παραπικρά-
νους ἔβλεπον Βλάχους (pp. 411₁₉—412₂).

Ἀφαιμένος τοίνυν εἰς Γαυδοσίαν, καὶ τὴν Κυρ-
νήμον ἐκκλεῖ τῆς δυναστείας ἐορτήν, ἐνθα καὶ τῷ
Βασίλειον συγγένει (p. 412₁₁₋₁₈).

Ὡς δ' εἰς τὰ Κύρεια ὁ κατ' αὐτὴν ἐρχόμενος, τὸ
μὲν τῶν στρατευμάτων εἰς τάξεις συνέταξε, τὸ δὲ
καρδοκῶν προσέμενεν ἀφικέσθαι (p. 413₁₋₃).

Той минал покрай Ниси и като стигнал
при река Сава, срещнал се с унгарския крал
Бела¹, който, както бе изяснено, бил ве-
гов зет. Като прекарал там с него няколко
дни, той отново се завърнал във Филипопол
и оттам влязъл във Великия град,² из-
бягвайки преминаването през Хемус.

Той изпратил да управлява филипопол-
ските земи братовчед си Константин³,
когото преди това бил назначил и за дук на
флотата. А той, проявявайки свирепост, до-
карал намиращата се с него войска да та-
кова послушание, че тя се подчинявала на
желанието [му] само с едно кимване.

Бунтовниците власи се изплашили от него,
както не се били изплашили дори от самия
император, когато се намирал там. И често
пъти, когато Петър заедно с Асен възнаме-
рявали да нападнат околностите на Филип-
пол и Берое, те не оставали скрити от него,
но той веднага разбивал фалангите им. По
тази причина те и не правели непрекъснати
набеги.

Не можейки да понася набезите на влас-
ните заедно със скитите, но поразен и от
това, че Алексей Гид (той стоял начело на
източните отреди) и Василий Ватази (той
пък командувал западните войски), като се
сблизил с неприятелите близо до Аркадиопол,
първият избягал в безредие, като загубил
по-голямата част от войската, а другият за-
гинал заедно с подчинените му отреди, той⁴
решил да отиде лично срещу дотривани-
ците. Бил извършен набор на ромейски вой-
ски, събрали се и пари за заплати. Той из-
пратил също така пратеници при зет си,
унгарския крал, и искал помощ в спомага-
телни войски. Последният се съгласил с удо-
волствие и обещал да изпрати през Ватин
достатъчно помощна войска. И тъй като
събрал достатъчно войска, той излязъл през
месец март⁵ от столицата с лице, насоч-
ено срещу варварите. Той определил срок
за връщането — изпълнението на задачите,
заради които отивал срещу бунтовниците.
Така очите на самодържеца били насочени
срещу вилнеещите власи.

И тъй, като пристигнал в Родосто, той
отпразнувал там господния празник Въскре-
сение.

Щом дошъл в Кирсела, владетелят групир-
рал в отреди едната част от войската, а
другата напрегнато очаквал да дойде.

¹ Бела III. ² В края на пролетта или началото на лятото на 1191 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 77. ³ Константин Ангел. ⁴ Исак Ангел. ⁵ На 1195 г.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς συλλαβεῖν αὐτὸν μέλλοντας
δοῦρα πρὸς τὴν αἰνῶν καὶσσοῦσαν σπεύδοντας, φεύ-
γειν ἤθελε, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ Μαρίτζα καλεῖται
ἰκονιθῆντος διαβᾶς, εἶχετο τῆς ὁδοῦ ἀργυρέος δὲ
κατὰ Σταγυραὺν (ἦτοι Μάνη κατὰ νομῶν) συλ-
λαμβάνεται καὶ καταπαύεται τοῖς ἐπιδύκουσιν,
καὶ κατὰ τὴν ἐν Βήρῃ μονὴν τοῖς δοῦλοισι ἐξο-
στέταται (р. 413₁₋₂).

Βασιλεύσας δὲ οὐκ ἐθέτις εἰς τὴν μεγαλόπολιν
ἐρχεται, ἀλλὰ τοῖς κατὰ Δύσαν πρὸς χειρὶ κατὰ
πύργου ἐπὶ τοῦ Ἀοῦ καὶ πῦ Πέτρον
(р. 414₁₋₂).

30. *Ivanco Asanum, regem Bulgarorum,
occidit*

Ὁ δὲ βασιλεὺς πλείων τῶν Ἀπικῶν χωρὶν φρον-
τιδὰς ἰσθῆναι, μετὰ πλείοσι στρατιῶσι τὸν Ἀσπί-
την Ἀλέξιον ἐξαπέστειλεν οὐχ ὥς ἴδω δὲ καὶ
αὐτὸς τὸν πόλεμον συγκροτήσας, ἱπὸ τῶν Βλάχων
ἀλίσκεται. Καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ γαρ-
βχὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα μετὰ μέγαν
στρατεύματος ἐπεμψε πλὴν καὶ οὗτος νῆος ὄν, καὶ
καταρθείναι ἐπαρθεῖς, μὴ προεξέτασας τὴν τῶν
πολεμίων δύναμιν, οὐτάπει μάχη, καὶ ὁ Ἀοῦ
εἰς λόχους τὸν οὐκ εἶον στρατὸν καταμερσάμενος,
τροποῦνται τὸν Ἰσαάκιον, ἱκανῶς μετ' ἀγωνισάμενον,
ἱπὸ δὲ Σκίθων τοῖς χειροσθέντα.

Τότε τις τῶν δορυφύλων Ῥωμαίων ἱερεὺς ἰδεῖν
τοῦ Ἀοῦ ἀνελθῆναι, ὡς ἴδω τῆς τῶν Βλάχων
φροντῆς ὁ δὲ εἶρηκε, μηδέποτε θελήσει Ῥωμαῖος
ἐλευθεροῦν, ἀλλὰ θανατοῦν. Πρὸς δὲ τὸν ἱερεῖα μετὰ
δορυφύλων σιναῶντα ἀνθροπενεργεῖν, οὐδ' αὖν οὐκ
ἐμνήσατο ποιῆσαι ἔλεος μετὰ πένθος δι' ἐρωσθέντος
θεοῦ πλησιάζοντος, μηδὲ σθένος ἐλευθῆναι παρὰ θεῷ,
ἀλλὰ καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ γενέσθαι τάχιστα.
Καὶ οὐδέποτε ὁ λόγος τοῦ ἱερέως μικρὸν γὰρ
ῥοιπτερον παρὰ τὸν τοῦ οὐκ εἶον στρατὸν διαχυρίζεται.

Ἦν δ' οὗτος ὁ χρόνος τῆς αὐτοῦ ἀναρρώσεως.
Ἀνὴρ τις θυογενὴς αὐτῷ καὶ δριμύτης Ἰβρῆνός
ὄνομα, ἐλέγετο τῇ (416) γυναικαδέλῳ τοῦτον λάθρα
συνέχεσθαι. Πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μήξεως, πρῶτα
μὲν τὴν γαμετὴν εἰς εὐθύνην καθίστηται, εἶτα τὸν
χρὸν εἰς τὸν Ἰβρῆν μετατίθηται, καὶ αὐτὸς τῶν
νικητῶν μετεπέμμεται τοῦτον ὅς δὲ ποιηθεὶς εἰς τὴν
αἶψαν τὴν ἀρετὴν ὑπερβήσεται. Τοῦ δὲ Ἀοῦ ἀναγ-
κάζοντος, βουλὴ τῶν προσκετῶν ὁ Ἰβρῆνς συμ-
μαχεῖται ἐνὸς τῶν ἱματιῶν αὐτοῦ περιζωσάμενος

Но тъй като виждал, че тези, които искали
да го заловят, бързали да го хванат, той
започнал да бяга и като преминал с риск
реката, която се нарича Марица, продължил
пътя. А като пристигнал в Стагир (тя се
нарича Макри)¹, той² бил заловен и пре-
даден на преследвачите и очите му били
извадени в манастира в Бира³.

Когато се изцарил, той⁴ не тръгвал
веднага за столицата, но се погрияжил за хо-
рата на Запад, които але страдали от Асен
и Петър.

30. *Ivanco ubiva bulgarskij car Asen*

А императорът, който полагал повече
грижи за западните земи, изпратил с много
голяма войска Алексий Аспизет. Той обаче
бил пленен от власите⁵, тъй като не бил
подготвил, както трябва, войната. И импера-
торът отново изпратил с по-голяма войска
зет си себастократор Исак. Но и той, понеже
бил млад и пъгорлян от успеха, завързал
сражение,⁶ без да разузнае предварително
за силата на неприятелите. А Асен разпре-
делил войската си в засади и обърнал в
бягство Исак, който се борил достатъчно,
но бил пленен от един скит⁷.

Тогана един свещеник от пленените ромеи
искал да бъде пуснат, тъй като разбирал
езика на власите. А той⁸ му отговорил, че
никога не е имал желание да освобождава
ромеите, но да ги убива. На това свещени-
кът, който въздъхнал със сълез, отговорил,
че понеже не благоволил да окаже милост
на бедняк, който е близък на бога поради
свещеническият [си] сан, то и над него бог
вяма да се смили, а и погнването му ще
стане по-скоро. И думите на свещеника не
били празни, защото малко по-късно той бил
прободен от някой от близките си.

Той бил потрубен по следния начин. Раз-
правяло се, че някакъв мъж, на име Иванко,
негов роднина и със същия нрав, се свени-
вал тайно със сестрата на неговата жена.
И тъй, като узнал за връзките, той на-
изпред обикнал съпругата си, а после пре-
хвърлил тяса си върху Иванко и късно
през кошта изпратил да го поимкат. А той,
изплашен, отложил отиването за сутринта.
Но понеже Асен настоявал, Иванко се от-
правил при него, като по съвета на родни-

¹ На запад от Делс агач. ² Исак II Ангел бил свален от престола, когато в Кинесия се отлъчил да ожене на лъв, и за император бил провъзгласен брат му Алексий III Ангел (1195—1203). ³ Дя. Фере. ⁴ Але-
ксий III Ангел (1195—1203). ⁵ Т. е. от българите. ⁶ Сибитното станало през лятото на 1195 г. ⁷ През 1195 г. ⁸ Тук скит = куманин. ⁹ Асен.

πρόσχειται πρὸς αὐτόν, καὶ μηδὲν ἐκ' αὐτῶ μέτριον φρονέοντα· ἐβράν τὸν Ἀσὴν, ἀλλὰ καὶ θάνατον ὑποσχεῖν μελειώοντα, προσφθόνει οὐκ ὅσα μέλλει πᾶσιν ἐκείνῳ ἐπαγαγεῖν, καὶ τῶν καὶ καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς τὸν πολλοὺς ἐκ' αὐτῶν προσέμεναι. Οὐκ ὅσα καὶ διαδράς Ἰβάρκός, πρὸς αὐτοὺς τοῦ ἔργου συνίστοροι, καὶ οἱ αὐτοὺς πρὸς ἀποστασίαν ὄντι. καὶ πολλῶν συνδραμόντων, κρατεῖ τοῦ Τερνόβου (αὕτη δὲ ἔστιν ἡ τὴν κατὰ τὸν Αἰμὼν ἐκφυγόντι καὶ περιφανείᾳ διατρέγουσι πόλις, ἐκ' ὁδὸς καὶρένη καὶ ποταμῶν περιλαμβανομένη κίχλη). Ἀνθίσταται τούτῳ Πέτρος ὁ τοῦ Ἀσὴν ἀδελφεός. Ὡς δὲ χρονισθεῖν οὐκ εἶχεν ὁ Ἰβάρκος, οὐδ' ἔρχετο πρὸς τὸν ἀντιστάμενον, ἀλλ' αὐτὸς περιβαλλόμενος δύναμιν, δεῖν ἔγνω προσδραμεῖν ἐκ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, καὶ διὰ τῆς ἐκ τούτου συνάρακος περιγενέσθαι τῶν δουπάλων.

Ἐλέγετο δὲ καὶ εἰσηγήσει τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωαννῶν ἀπαρθεῖν παρὰ τοῦ Ἰβάρκου τὸν Ἀσὴν, ὅπως τε πολλοῖς ὑποσχέσθαι πρὸς τοῦτον αὐτὸν παραθήξαι, καὶ τῷ ὑποσχέσθαι εἰς γυναικα αὐτῶ δοῦναι τὴν αἰνείαν θυγατέρα Θεοδώραν· πλὴν ἄλλ' ὁ μὲν σεβαστοκράτωρ καὶ πρὸ τοῦ γάμου τοῦ Ἀσὴν ἐνοήκει τοῖς δεσμοῖς τὴν ψυχὴν ὁ δὲ Ἰβάρκος δεδιὼς τῷ βασιλεῖ τὸ γενόμενον, καὶ στείλει πρὸς αὐτὸν τὸν παραληφόμενον τὸν Τερνόβον.

Στέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν πρωτοστράτηγον τὸν Καμιζῆρην ὁ δὲ μετὰ τῶν συνεπομένων αὐτῷ δυνάμεων ὄκτοις ποσὶ τῶν ὄντων τῆς Μυσίας ἀνέμενος, αὐτῷ ἐπιστρέφει. Ὄθεν (417) καὶ πλείονος στρατιᾶς ἀθηροσθένος, εἶχοντο τοῦ ἔργου οὐκ ἢ ἀπαρθεῖναι τοῦτο εἰς πέρας.

Ἀπειρηκὸς οὖν ὁ Ἰβάρκος, ἔξεισι τῆς Μυσίας λάθρα καὶ πρός αὐτὸν τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ Πέτρος καθαρῶς τὴν ἀρχὴν κατέχευε, καὶ ἐκείνῳ ἐπαρτήσαντι πλὴν αὐδ' οὐκ ὅπως θανάτῳ τὴν ζωὴν ἐπέπεσον, ἀλλὰ πρὸς τῶν ἐμοφύλων καὶ τοῦτων ἀποφάται. Ἡ δὲ τῶν Βλάχων ἀρχὴ βλέπει πρὸς Ἰουάνην τὴν τρίτην τῶν ἀδελφῶν. Τότε δὲ ὁ Πέτρος ἀναιρεσθένος τῆς δυναστείας τὸν Ἰουάνην προσλαβόμενος, τὸ Ῥωμαίων δυνεῖν ἐδύνατο ἐλκεῖν.

Ὁ οὖν Ἰβάρκος τῷ βασιλεῖ προσκόν, χάρις αἰς πολλὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο, εὐμήκης δὲ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν βούλην ἀμείβεται, καὶ τὸ ἔθος ἀνέχεται, ὡς αἰμάτων ἀνὴρ. Ἀλλὰ καὶ τῆς μνηστείας οὐκ ἀνέχεται κρίνας ὁ βασιλεὺς τοῖς μέγα ἀνταρμένοις συγγενεῖς ἐνέγραψε, τὸν γάμον ἐπετρέψαι.

νιτε препасал под горната си дреха меч. Когато видял, че Асен не замисля нищо добро срещу него, но че крои да го умъртви, той го непреварил и му причинил това, което шял сам да напнѣ — ударил го смъртносно и лишил от живот човека, който преди това бил изпратил мнозина в ада. Равбира се, Иванко избягал и отишъл при посветените п делото и заедно с тях замислил да въстане. И като се стекли мнозина, той завладял Търново (това е най-забележителният от градовете на Хемус по здравина и известност, разположен на планина и заобиколен в кръг от река). Противопоставил му се Петър, братът на Асен. Тъй като не можел да протакѣ, нито могъл да устои на противника, който все повече се засилѣал, Иванко решил, че трябва да избяга при ромейския император и с негова помощ да надвие неприятелите.

Говорело се, че Асен бил погубен от Иванко по съветите на севастократор Исак, който го настрѣл към това освен с други обещания още и с обещакието, че ще му даде за жена собствената си дъщеря Теодора. Но севастократорът надѣхнал и оковите преди убийството на Асен. Иванко разкрил станалото на императора и поискал [от него] да напрати човек, който да завземе Търново.

И тъй императорът изпратил прѣостратора Камиза¹. А последният заедно със следващите го войски с бърз ход достигнал пределите на Мизия, но се върнал обратно. После, като била събрана повече войска, те се заловили за работа. Но това не могло да бъде изпълнено докрай.

И тъй Иванко се отчаял, напуснал тайно Мизия и отишъл при императора.² И Петър завладял напълно властта и я осигурил за себе си. Но той не завършил живота си с естествена смърт, защото някой от съземниците му убил и него. Властта над власите минала към Йоан³, третия от братята. Но тогава Петър, който изел за съучастник в управлението Йоан, с всички сили опустошавал ромейските земи.

И тъй Иванко отишъл при императора и станал много полезен за ромейците. Той бил с висок ръст, в цвѣтуца сила и с избухлив характер като кръвожаден човек. Но императорът го намерил за достоен да бъде почетен и го вписал между роднините си вѣдможни, като отлагал бранѣ за удобно време,

¹ Мизанга Камиза. ² През 1196 г. ³ Калоян (Йоан) взел българския престол през втората половина на 1197 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 105.

θάμενος εἰς καυχὸν, εἰ γὰρ ἡ νύμφη ἐπέβλεπε. Τὰ πλεῖστα μὲντοι οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φελοπιδόπολιν διέτριβε μέρεσι, καὶ ἦν ἀγαπήτων Ῥωμαίων ἀντιστρατιά τῶν ἐν τοῦ γένους ἐκείνου Βλάχων καὶ τῶν Σκευθῶν, καὶ βασιλεὶ δὲ ἀνιστρατεύων διακρίσεως ἐδόκει ἀρχιτάτης (pp. 416₁₁—418₁₀).

Τοῦ δὲ βασιλέως ἐν παρτίῃς τῶν ἄρχων πάσχοντος, συνέβαι μετὰ Βλάχων τοῖς ἐν Θυρίῃ ἐπιόντες πολέμασιν, ἐξ ἐφόδου αὐτὰ ἔβλαπτον. Ὁ δὲ τὴν Βεθύην φυλάσσων στρατὸς μαχὼν τοὺς Σκευθὰς ἐρχομένους μετὰ λείας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐγράψαι, καὶ κρατῆ τὸ ἡμιέκρον σφραγίσας φέρος τε γίγεται τῶν Σκευθῶν, καὶ τὰ τῶν αἰχμαλώτων πολὺ πλῆθος ἐλευθεροῦνται καὶ εἰ μὴ τοῦ ἀσφαλῆσαι τὰ τῆς λείας οἱ πικρῶντες ὅλοι ἐγένοντο, ἐργον θν μέγα κατώρθωσαν. Ὅλοι δὲ τοῦ αὐτοῦ σφραγίσθαι ταῦτα γενόμενοι, καθ' ἑαυτῶν ἐπέστρεψαν τοῖς ἐχθροῖς, διωκόμενοι ἀποφανέντες οἱ δαίμονες πρὸ μικροῦ (p. 422₈₋₁₀).

31. De Alexii Angeli expeditionibus contra Chrysium et Ivanco

Βασιλεὺς δὲ τῆς πόλεως ἐκλεῖδαν ἐρίσταται τῇ Θεοβαλόντῃ, κἀκεῖθεν κατὰ τοῦ Χρύσου δρυμὸς οὗτος γὰρ τὴν Σιρσίμωζαν κατασχόν, καὶ τὸν Προΐσακον (φρούριον δὲ τοῦτο) κατοχυρώσας ἐαντὶ τῆς κυρτοῦδος κατέστησεν ἐνδομήμα. ἔχει δὲ θέας οἰκιστῆς. Ὅρος ἐστὶ Θεσσαλικόν, εἰς μῆκος ἐκτεταμένον ὅσον εἰς ἡμερησίαν ὁδόν, οὐ κατὰ μὲν ἀνάλογον πλάτος πλατυοῦν, ἀλλὰ γερῶν τάχα ὑψοόμενον, ἀλλ' ὥστε αὐτὸ τεῖχος ἀποτεινόμενον τοῦτο λίθος ἐστὶν ὅλον ὡς ἐκ τῶν σφαιρομένων τοῦν οἱ στοιχίζομενοι. διόσονται κατὰ γὰρ τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ τέρματος ἐγγὺς πον διαρρεθῆν, ὥστε ἂν εἰ καὶ τέχνη τις τοῦτο ἐκράτει τῇ τῆς πέτρας σχισμῇ, λίθος τε τὸ ὅρος δεικνύται, καὶ διόδον ἐποίησαν ὅσον τὸν τε ποταμὸν ἐπαρῆεν, δὲ Ἀεὶδὸς μὲν περὶ τερῶν, νῦν δὲ Βαρδάρως ἐπιτέκλειται, (422) καὶ ὅσον ἀνθρώπου ἐνὰ περὶ ἡ ἑκατοῦ ἀπὸ τοῦ διαιτολικοῦ διάρχεσθαι μέρους. Κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν ἀνίστην ταῖμα, ἐν ᾧ καὶ ἡ πύλις τῷ ἄκρῳ τῆς πέτρας, ὁ Προΐσακος τὸ φρούριον ὀφίσταται, μήτε τὴν ἀνοδὸν ἔχον ῥηδίαν τοῖς εἰσποῦν περὶ τοῖς, μήτε τὴν κἀνοδόν. Τοῦτο Ῥωμαῖοι μὲν πάλαι πνεύσαν καὶ ἔρημον εἶπασαν ὁ δὲ Χρύσος ἐπιμέλειαν τοῦτος θάμενος, εἶχε κατὰ Ῥωμαίων ἀσφάλμαχον οὐκιστή.

понеже годеницата била още дете. И тъй Иванко прекарвал повечето време в земите около Филиппопол и бил за ромеите любима преграда срещу сънародниците си власен-скити. И воювайки заедно с императора, последният го смятал за извънредно способен.¹

А когато императорът страдал от болест на ставите, скитите и власите нападнаха градовете в Тракия² и при първото нападение им нанасяха щети. А войската, която пазила Виза, като узнала, че скитите се движат с плячка, тръгнала срещу тях. И цялата война издвигна. Станало избиване на скитите и голямо множество пленници били освободени. И ако победителите не се били отдали изцяло на желанието да отнемат плячката, те биха извършили добре голямо дело. Но като се отдали изцяло на желанието да си присвоят тази плячка, те пришекли срещу себе си враговете и от преследвачи преди малко станали преследвани.

31. Походът на Алексий Ангел против Хриз и Иванко

А императорът³, като излязъл от столицата, пристигнал в Солун, а оттам се насочил срещу Хриз. Последният, като завладял Струмица и укрепил Просек (това е крепост), създал си седалище на независимо княжество⁴. То изглеждало така. Има тесалийска планина, която се е проточила на дължина, колкато еднодневен път. Тя няма голяма и съответна ширина, издига се почти до облаците и се простира като някаква стена. Цялата е от камък, както наблюдателите могат да видят по материала. Нанесена, разкъсана в частта на север, близо до края (като че ли някой е направил това изкусно и е разскал скалата), от планината се показва камък и е направен проход, колкото да тече реката, която по-рано се е наричала Акнос, а сега Вардар, и колкото да премине от източната част един пешак или конник. А на горния западен дял, на който на върха на скалата е и градът, е построена и крепостта Просек, на която енто изкачването е лесно за близките пешеходни, нито слизането. Ромеите отдавна я били пренебрегнали, за и били оставили пуста. А Хриз, като се погрижил за нея, имал и срещу ромеите като непревземаемо седалище, лишено само от едно — вода. С включение

¹ По-подробно за събитията и за причините за убийството на Асен вж. у Златарски, История, III, стр. 89 и сл. ² През януари 1199 г. ³ Алексий III Ангел. ⁴ Събитията са станали през 1198 г. Вж. Златарски, История, III, стр. 127; П. Мутафчиев, Властелините на Просек, СБАН, I, 1913, стр. 1—55.

ρισιν, ἐνδὸς μόλις στερούμενον, ὕδατος· εἰ μὴ γὰρ τὸ τοῦ ποταμοῦ, ἕτερον οὐκ ἂν τις ὕδωρ ἐκεῖ ἐπιδύμεται. Τοῦτον ἐγκρατὴς ὢν ὁ Χρῆστος, καὶ τὰ χρεώδη ἐναποθέμενος ἀφῆκεν, καὶ πύματα καὶ βασιλῆα τῷ βουνῷ τρέφων (ἐκπλάυνεται γὰρ μακρὸν ὅσον οὕτω τὸ φρούριον ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσαν τρέφει, καὶ δρυὸν τυγχάνει πατήρ). οὐδόλως ἐφρόντιζε τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ βασιλείου ἀσκήν.

· Ἐνίως μὲν οὖν τῶν τοῦ βασιλέως ἐδόκει τὸν Προδόσκον ὡς δυσάμετον, ἢ μᾶλλον ἀνάλογον, παρελθεῖν, τὰ δὲ κίελοι τοῦτον σπεύσαι χερσώσασθαι, καὶ τότε προβαλεῖν τοῦτον, τοῦ τε στρατοῦ τῇ λέγῃ τῶν ἐκείθεν εὐθαρσῶς ἐπιόντος, καὶ τοῦ Χρῆστου δὲ τῇ ἐκείνων ἀποβολῇ μεταβουλεύσαμένον χρησιώτερον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνάξια ταῦτα κρινὰς τῆς αὐτοῦ παρουσίας, εὐθὺς Προδόσκον ἔγειν ἔγνω τὴν στρατιάν, ὡς εἰ οὗτος ἀλώσεται, λέγων, οὐδὲν ἀντιστήσεται. Τοῖνον καὶ κατὰ τοῦ Προδόσκου φέρεται· ὅθεν καὶ νῦν ἔαλονσαν φρούριον, καὶ δημιουργοὶ καὶ λίθια παρὶ παρεδόθησαν, ὅπου δὲ τῶν ἐπινοήσαντων Περγῶν, οὗς ὁ τῆς Ἀρχαίας σακερίας τῷ βασιλεῖ ἔνι στείλε, καὶ Βλάχῳ ἐδόλωσαν.

· Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸν Προδόσκον ἔφθασεν, ἐκὼς ποῦ στρατοπεδεύεται, καὶ τοῖτον ἔγνω αὐτὴν παρεσθῆναι, εἰ πως τοῦ πρὸς τῇ ἀπόδῳ τεχνίου κρητῆρος, ὃ ἦν ὡς διάφραγμα καὶ ἦν ἰδεῖν ἔργα πρὸς Ῥωμαίους τελοῦμενα ἔξα θαύματος· ὑπερὶ γὰρ Ἠλιάδας διαφανίσαντο· ἐπὶ τῆς πέτρας ἐκείνης ἀναρμώμενοι, καὶ ἦν ὁ Χρῆστος ἐπετεχνήσατο ἀκοδομήν, προσέταγμα τῶν (423) πυλῶν τῆς ἀπόδου, κρητῆσαι σπουδάζοντες. Ἀλλ' ὅτε τοῦτο διήγνωσαν, τότε εὐλαῶς διαπορεύμενοι ἔγνωσαν ἀκρίσαντες γὰρ σκοπᾶνας εἰς καθάαιρεν τοῦ τείχους, οὐδένα εἶχον διδόντα τὸ ἀκρηθῆν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς, μετὰ τὸν ὄν, ἔφρενε τὸ πρᾶξθῆν, οἱ δὲ πρὸς τὸ ἔργον μηχανοῦντες παρὰ βραχὺ τὸν τῶν ὕλων ἐπιστάτην ἐνυῦχον διαχειρίζοντο. Ἐπὶ δὲ τοῦτον καὶ κλέμακας ἀκρησόμενοι ὅπως ἄνω γένωται τοῦ τῶν πυλῶν διαφράγματος, οὐδὲν ταῦτα κρημώρησαν. Ὡς δὲ δευτέρωτο ἴσμερον οἱ τεχνιζόμενοι Βλάχῳ, εἰ παρήσαν τὰ πρὸς τὴν τοῦ τείχους καθάισαν, εὐτε δὲ φρούριον ἐκινεῖτο ἡμέρη τῇ αὐτῇ, καὶ ὁ Χρῆστος συνελμβάνετο. Τὴν δ' ἐποδοσάν πρὸς σινπλοκήν πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέθραμον, ὅτε καὶ οἱ βάθρα μνημονύμενα τρώμενοι, πολλοὺς ἀνέθραμον, ἀφ' ὧν οἱ βύλλαντες, καὶ λίθων κατὰ Ῥωμαίων κολίοντες, καὶ οὕτως δοχεῖα ἐκ λίθων τυπανοειδῇ διάκερα ἐπαρόντες καὶ ἐξιστῶντες τῷ ἤκρῳ τὸ

на речната вода там никой не ще намери друга вода. Като ценя господар Хриз изобищо никак не се тревожил от нападението на императора срещу него, тъй като бил складирал вътре много припаси и отглеждал по планината овце и говеда (защото там, където вече свършва крепостта, планината се разширява малко и по нея има трева и дървета).

Някои от царските хора смятали да отминат Просек като изчюнопревзимаем или по-скоро като непревзимаем, и да побързат да покорят околностите му и тогава да го нападнат, като и войската връхлети смело поради плячката от тамошните места, а и Хриз да размисли по-добре поради загубата им. Но императорът сметнал, че това е недостойно за неговото присъствие, и решил да поведе войската направо срещу Просек, като казвал, че нищо не ще се противопостави, ако той бъде превзет. И тъй той тръгнал срещу Просек. След това и някои крепости били превзети, и кулните и плячката били предадени на огън, а и власи били пленени от помощниците перси, които аннирският сатрап бил изпратил на императора.

След като пристигнал и при Просек, той се разположил някъде там на лагер и решил веднага да го превземе, ако завладее някак стената по пътя за нагоре, която била като преграда. И могло да се видят достойни за учудване дела, извършвани от ромейците. Защото те се борели изненадващо, като скочили върху онази скала и се мъчели да завладеят постройката, която Хриз бил направил като укрепление в началото на пътя за нагоре. Но когато извършили това, разбрали, че са се потрудили прибрзачо. Защото, когато поискали коначки да разрушат степата, не намерили никого, който да им даде иснакото. И тъй, бидейки блиг, императорът повесел станалото, но тези, които се трудили над работата, за кратко време разкъсали енуха, пачалинка на оръжията. При това и когато поискали стълби, за да се изкачат на преградата при входа, не получили нищо от исканото. Както по-късно уверявали сражавашите се по стените власи, ако са били налице инструментите за сринае на стената, и крепостта е щяла да бъде превзета в същия ден, и Хриз би бил заловен. На следния ден ромейците отново изтичали нагоре, за да се сразят. Тогава и варварите погубвали мисония, като си служели със съоръжения, стрелици отвисоко, търкаляли срещу ромейците камъни и хвърляли празни тимпановидни дървени ямеси

στράτευμα. Ὅμως ὁ Χρῖστος εἰς συμβάσεις ἐκράνη, καὶ δέεται βασιλεὺς καὶ ὁρισμὸν αὐτοῦ κατέχεν τῶν Προβόσκων, καὶ γυναικὶ συζευχθῆναι μετ' τῶν εὐγενῶν. Καὶ τὰς αἰτήσεις δ' βασιλεὺς δεξάμενος, ἐκείθεν ἀπαντοῖται, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσὶν, γυναικὶ τῷ Χρῖστῳ πέμψει, νυμφαγωγὸν ἀναδείξας τὸν πρῶτον Κωνσταντῖνον τὸν Ῥαθηρίαν ἐπὶ δὲ τῆς παστάδος ἐπεὶ μὴ ᾔσθεν ἡ νύμφη καὶ ἔπεε καθὼς ὁ νυμφίος, ἐμμένει τούτῳ, εἰ πάντα συμμετέχει τούτῳ τῆς τραπέζης, καὶ αὐτίκα αὐτὸς μὴ ἠρόσασα, καὶ ἀποβαρβαρίσας πλείστα καὶ ἑαυτὸν, ὁσπερ ἐφησε „μὴ φάγη, μηδὲ πῖν“.

Μετ' οὗ πολὺ δὲ ἀφίσταται καὶ ὁ Ἰβάρκος οὗτος γὰρ τῶν κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν πραγμάτων κίριος γεγονός, φροῦδῶς τε ἀνήγειρεν ἐν τόποις ἐπιστήσις, καὶ τὸ ἐπισημειωμένον αὐτοῦ στράτευμα εἰς ἔργα ἐνήνοργε τὰ πόλεμα. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν ἰσαύλα οὐ καλῶς ἔλεγον τοῦτο ποιεῖν, οὐδ' ἐπὶ συμφέρειν τῶν Ῥωμαίων, ἴδεν καὶ παρήγγειλον παραλῆσαι αὐτὸν τῆς (424) ἀρχῆς. Καὶ οἱ μὲν οὕτως ὁ δὲ βασιλεὺς ἐχέγγυα τὸν τῆς ἐγγόνης γάμον ὑπονοῶν, δοσαλὴ τὰ πρὸς εὐτοίαν ἔκρινεν. Ὡς δ' οὐ πολλῷ ὕστερον ἀνέστης γέροντες, μὴ ἔχων οὐ, τι καὶ θεόσειεν, αὐτίκα στέλλει εὐνοῶν ἕνα οὐκ ὀλίγῳ, ἀντιπρόσωπον ὡς καὶ τῶν νεοθρησκῶν, καὶ πληροφροῦν διώσκοντα μηδὲν τι παθεῖν ἀνδρός, εἰ μετασταίη τῆς γνώμης καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστελεσάται, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς μηστός γάμον ἐπιτυχεῖν. Κατόπιν δὲ καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ βασιλέως ἐξῆλθον μετὰ παντὸς ἰδίου καὶ συγγενικοῦ πληρώματος. Ἀγριώμενος δὲ ὁ εὐνοῦχος πρὸς τοῦτον, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς οὐ κατὰ τὴν ἐπράξεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἐν χειρὶν ἔργον ἐπέβησε, προσσημῶνς τὴν καὶ αὐτοῦ τῶν Ῥωμαίων ἡγεῖν, καὶ διδάξας ἀποσχέσθαι μὲν τῶν πεδυνῶν, ἐνυλαβέσθαι δὲ τῶν ὀρέων ἐν οἷς αὐτῷ ἡ βοήθεια. Οἱ δὲ περὶ τοῦ γαμβροῦ τοῦ βασιλέως καὶ τὸν πρωτοστράτηγον Μανουὴλ τὸν Καμπύτην ἔδωκαν μὲν ὅπισθεν αὐτοῦ, οὐκ ἐπέτυχον δὲ καὶ μὲν οὖν καὶ οὕτως ἐδέχθη ἐπιδικῶν, τοῖς δὲ δοσαλοῦσι οὐκ ἤρεσκε τοῦτο, περιελθεῖν δὲ τὰ πόλιν ἐπερ οὗτος ἀνῆγειρε καὶ θάλασσαν κατὰ τὴν βασιλεὺς καὶ τῆς βουλῆς ὡς ἀνεύθυνος κρατερῶν,

бъхви и с шума укасявали войската. Все пак Хриз склонен да преговаря и поискал от императора по негово определение да владее Просек и да се ожени за жена от благороден род. И императорът прел и се оттеглил оттам. А като влязъл в Константинопол, той изпратил на Хриз жена,¹ определяйки за сват Константин Родин. Когато на угощението младоженката не яла и не пила нито младоженеца, тя го ядосала, защото той ѝ бил казал да вземе участие с него в трапезата, а тя не направила това веднага. И той, като си помислил твърде много по варварски, после казал: „Не яж и не пий!“

Не след много време се оттепил и Иванко.² Като станал господар за положение то около Филиппол; той издигнал, където трябва, и крепости и обучавал подчинената си войска във военното изкуство. Хората около императора казвали, че той не прави това за добро, нито в полза на римите, и затова го съветвали да го освободи от длъжност. Те така мислели. А императорът, като предполагал, че бракът му с племенницата е гаранция, смятал сигурни чувствата му на привързаност. Но когато малко по-късно той се смятнал, императорът, като не знаел какво да прави, изпратил веднага някакъв еunuх, свой близък, който да му припомни договорите и да му даде пълна гаранция, че не ще изтърпи нищо неприятно, ако си промени намерението и се върне обратно при императора, и че ще получи брак с годеницата.³ След него тръгнали и зетьовите на императора⁴ с всичките си служители и роднини. Но когато еunuхът отишъл при него, не само не направил нищо от това, за което бил изпратен, но го възбурял за предприетото от него, като съобщил за идването на римите срещу него и го поучил да се отдалечи от равнините и да хване планините, в които било неговото спасение. А когато хората на царските зетьови и на протостратигор Мануил Камича⁵ тръгнали срещу него, те не го срещнали. Някои и при това положение смятали да го преследват, но по-предпазливите не одобрявали това, а искали да обиколят планината, които бил издигнал, и да ги подчинят на императора. Понемъ този съвет като по-добър надвил, те нападнали

¹ Златарски, История, III, стр. 131, отнася изпращането на невестата и сватбата към зимата на 1199/1200 г.

² Златарски, История, III, стр. 112, бел. 2, отнася изпращането на Иванко и отмятането му от Византия към пролетта на 1198 г. За други мнения вж. пак там, стр. 115, бел. 1. ³ Годеницата на Иванко била четвъртгодишната Теодора, племенницата на императора. ⁴ Алексий Палеолог и Теодор Ласкарис. ⁵ Братовчед на императора.

προσβάλλουσι τῷ Κριζιμῷ, καὶ πολλὰ καμώντες, καὶ οὐκ ἄλλους δὲ ἐν τῇ προσήγερν τὰς κλίμακας ἀποβαλλόμενοι, ὧν κρείστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος, ἐκράτησεν τοῦτον καὶ ἐπὶ τῷδε καὶ ἕτερα πολιορκία ἐχειρώσαντα, τὰ μὲν δὲ ὁμιολογίας τὰ δὲ καὶ μετ' αἵματος τοῦτον περιγερόμενοι.

Εὐρήσαντος δὲ ὧν εἰς ἔργα πολέμου ὁ ἀποστάτης, καὶ τοιούτῃ τι μεθοδεύει, καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν πρωτοστράτηγον πλείστα ἔωκα εἰς τὸ πεδῖον καταγαγόν, ἐκέλευε εἰσάσσειν. Ὁ δὲ πρωτοστράτηγος ἐκ τοῦ Βατραχοκάστρου εἰς τὸ Ἰκασιότιον παραγίνεται, καὶ τῷ μὲν φανομένῳ προσχών, τὸν δόλον δὲ μὴ ἰσχυνοῦσας, τὰ ἔσθον ὁρμήσμοις ληΐζεσθαι ἀρῆκε τὸ στράτευμα. Ἐν δὲ τῶν λόγων ἀνακύψας ὁ ἀποστάτης ὡς οὐρήνῃ (425) ἐκτείνας νόκλῳ τὸ πρὸ αὐτὸν ὀπλιτικόν, ζωγρεῖ τὸν πρωτοστράτηγον. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοὺς μὲν Ῥωμαίους περιβεβίετο ἐναντί-δαξεν ὅσοι στρατηγὸν ἔχουν τὸν πρωτοστράτηγον, τοὺς δ' ἐναντίως θύρας ἐμβάλεν. Ἦν οὖν ἀριστῶν Ῥωμαίων ὁ ἀντάτης ὡπλίστα ἐς Μοσινόπολιν νεβη μέγῃ εὐανθείας καὶ πρὸς ἔρος τὸ Πάγγιον ὡς ἐπ' Ἀθήνα παρατίθενται, ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολόνων ὑπεποιήσαντο, ἐμπλευνόμενος διὰ, καὶ εἰς πολλὴν ἑλπίσιν ἐμώθητο, ἦν ἀνδρείαν οἱ πλείστοι βάρβαροι οἶοντο, ὥστε καὶ κατὰ μέρος τοὺς ζωγρουμένους διαρεῖν κατὰ πόσον Ῥωμαίους.

Ἐξίται τοίνυν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπεικὸν εἰς τὰ Κίψελλα (pp. 422₁₀—426₁₂). — — — καὶ τὸ ἐκεῖ συνανθροισθὲν στράτευμα εἰληφὺς, εἰς τὴν Ἀδριανοπόλιν ἔρχεται, ἔνθα καὶ πολλὰς ἡμέρας ἐνδοκρύψας, ἡμυχάνει, τὸν ἀποστάτην ὁρῶν δυσμαζώκων, τὸ δ' οὐκ αὖτὸν στράτευμα πύσῃ περιφύον.

Τοίνυν καὶ παντοῖος ἐρίνετο, καὶ τοῦτον εἰς σιγήβους προκαλοῦμενος ὡς ἀριστῆα, καὶ μαρτὲ τοῦ πολέμου πατάσσειν ἀμείων, καὶ τὴν οὐρανὸν ἀνελαβὼν περὶ τὸν Στανίμαχον (426) παραγίνεται, καὶ περιουκλίσας εἰλὲ τε, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ βαρβάρους ἠνδραποδίσαντο. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὸν ἀποστάτην εὐμεθέδως συνέληψε, καὶ ἐκ τοῦτον τῶν τε πόλεων καὶ σιγουρίων ὧν ἦρχεν ὁ ἀποστάτης, χωρὶς πόσον πολλοῦ περιγίνεται, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μίτον φυγάδα δέκνεται. Τοιαῦτα κατορθομένως ἐπαύειον ἐς Βυζάντιον (pp. 426₂₈—427₀).

* 427₀.

Кричим. И след като се потрудили много, те го запладели, но когато доближавали стълбите, [до стените], загубили немалко хора, от които най-храбър бил Георги Палеолог. Освен това те подчинили и други градове, един по общо споразумение, а други — като ги надвиавали в кръвопролитни боеве.

Отцепникът бил изобретателен във военните работи и като намислил нещо, лленил и самия протостратор. Той събрал твърде много добитък в полето и направил засади. А протостраторът, който дошъл от Βατραχοκάστρον¹ в Βατκυν² и забелязал гледката, не заподозрял измамата и позволил на войската да грабн това, което е пред очите ѝ. А отцепникът изскочил от засада и като разпрострял като мрежа навколу войската, хванал протостратора. И това нещо наплатило много ромеите, които се гордеели с протостратора като стратег, а на противниците вдъхнало дързост. И тъй въстаникът откъснал от ромеите земите, които се простират от Мосинопол до Ксанти и от планината Пангей³ до Абдера⁴. Но той си подчинил и Смолениската тема, като се разпростирал все повече и изпадал в крайна жестокост, която повечето варвари смятат за храброст, така че при гуляи разрихтсвал на части пленените ромени.⁵

И тъй императорът налязъл от Цариград и отишъл в Кипсела.⁶ — — — Той взел събраната там войска и отишъл в Адрианопол. Там прекарал много дни и бил в затруднително положение, като виждал, че отцепникът е непобедим, а собствената му войска — напълно изплашева.

И тъй той опитал всичко. И като роднина го показвал да се споразумее, но изобщо не занемарявал и военните действия. Той взел войската, дошъл при Станимака, обградил го и го превзел, като заробил намиращите се в него варвари. А след кратко време умело заловил и отцепника, после без много труд надвил градовете и крепостите, които владеел отцепникът, и принудил брат му Мито да избяга. След като извършил това, той се завърнал във Византион.

¹ Некаленизирана крепост. Вж. Златарски, История, III, стр. 118.

² При дн. село Βατκυν.

³ Дн.

Кушоница (тур. Пърнар дая). Вж. Златарски, История, III, стр. 132.

⁴ На морския бряг при дн. Билуистра —

нос. Вж. Златарски, История, III, стр. 132.

⁵ С това свързва описанието на първия поход на императора против Иманко.

⁶ През 1200 г. Това е вторият поход на императора против Иманко.

32. De Bulgarorum incursionibus in fines Romanorum

Τῷ δ' ἐξῆς ἔπει μετὰ Κομάνων οἱ Βλάχοι ἐξόντες, ἀπαθείς ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τὰς ἂν ἐν δόλοισιν καθ' ἡμῶν ἐξόντας, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον ἔθνος, οἱ Ῥώσοι, τοῦ βασιλέως εἰσηγήσασα, γενναίως κατὰ τοῦτον παρεκινήθησαν ὃ γὰρ τῆς Γαλιτίας ἡγεμόν Ῥωμανός, πικλὴν καὶ ἀειόλογον σιρατὴν ἠδρασάως, τὴν γῆν τῶν Κομάνων εἰσπύσας, ἐκείνους ἐφθίψε καὶ ἠγάπησε, καὶ τοῦτο πλειστάκις διαπρυζόμενος εἰς καύχημα τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, οὕτως τὰς τῶν Κομάνων ἐφθόους ἔστησεν (p. 428₄—12).

Κατὰ τὸν χρόνον ταύτην ἔβαινεν εἰς Μυσίαν Ἰωάννης μερίστη διπλωμάτης σιρατῆρ, καὶ χειροῦται Κονσταντιανὴν ἐν Ῥοδόπῃ πόλιν, καὶ μαδελὼν τὸν τοῦτον περίβολον, ἐκείθεν ἔρχεται εἰς τὴν Βάρναν, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ (429) τὴν ἑκάτην τῶν Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν, ἔστησαν ἐνδοκυμένῳ τῶν ἐνδοθῶν κρατίστων ὄντων καὶ τοῦ Λατινικοῦ σίφους ἑστάντων σχεδόν διὰ τετραπλευρον συντέθηται μηχανήν ἴσην τῷ ὕψει τοῦ τεύχους τῆς πόλεως, τὸ δὲ μήκος ὅσον ἦν ἡ τοῦ τάφρου περίμετρος ταύτην ἐπὶ τροχῶν σαλευσμένην εἰς τάφρον ἔγχετο σίφους, εἰς ἐπισκοπεύουσας, ἀρκευούσας τὸν περίβολον τῆς τάφρου ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐπὶ μηχανήματι κλίμακα καὶ ζεύγμῳ τῆς τάφρου χειροῦται, ἐξοικουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως, κρατὶ τῆς πόλεως. Οὕτως δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δέκατον ὃ βάθρυος αἰδεσθεῖς (ἦν γὰρ τὸ ὑπερβολοποιημένον Διήρπαιον), οὕτως τὸν χριστιανισμὸν ἐν τοῖς χεῖλεσι περιέφερε, πάντας οὖν συνέλαβε κατὰ τῆς τάφρου ὡθεῖ καὶ χεῖρ ἐκείνης πολυάνδρως τὸν τόπον δεικνύσιν ἔπειτα καὶ τὰ τεῖχη καταστρεφόμενος, εἰς Μυσίαν ἐπάγειον (pp. 429₂₆—430₁₁).

33. De Manuelis Camlicae et Ioannis Spyridonacae seditionibus

Ἄλλ' οὐα τὰ ἐπὶ ταύταις! Ὁ πρωτοστράτηγος Μανουὴλ ὁ Καμνιτῆρης ἐν Μυσίας εἰς Προδασκὸν ἄπαντα παρὰ τοῦ Χρύσου λυθείς, καὶ πρὸς δευσοτάσαν ἰδὼν συνέστα τῷ Χρῷσι χειροῦται Πελαγονίον, καὶ Προλάττω ἐπιδέσεται οὕτως ἐξῆς, ἀφιστά τὸ πύργονθεν, διακρίσσει τῶν θηταλικῶν ὁρέων, ἐπιλαμβάνεται τῶν πεδινῶν, τὴν Ἑλλάδα παραναεῖ, ἐπιφύβολον εἶθαι καὶ τὴν Πελοπόννησον. Τότε

32. Българите нахлуват във византийските предели

Веднага на следната година¹ власите извършили нападение заедно с куманите и оезнаказано се завърнали в своите зъми. Те може би не биха прекратили нападението срещу нас, ако най-християнското племе, русите, по предложение на императора не се били насочили храбро срещу тях. Защото Роман, князът на Галица², като събрал голяма и значителна войска, нападнал лесно земята на куманите и я опустошавал и разорявал. И като извършвал това твърде често за прослава на християнската вяра, спрял по този начин западенията на куманите.

По това време Йоан налязъл от Мизия в твърде голяма войска и подчинил Констанция³, град в Родопите. И като му разрушил стените, той оттам се отправил срещу Варна и смело я обсадил и нея на шестия ден от Христовите страдания, тъй като вътрешните [защитници], които били твърде храбри и почти всички от латинската войска, оказали съпротива. Затова той сконал четиристекна машина, по височината равна на градските стени, а дължината ѝ била колкото ширината на рова. Търкаляйки я на коледа, той я поставил близо до рова. После той я бутнал и тяка свързал двата бряга на рова. С една и съща машина, достигайки височината на града, той си послужил и за стълба, и за мост през рова и така пресекъл града. Вързаният не се засрамил нито от правичността на деня (била преблагословена събота)⁴, нито от християнството, което превъзнасял с устата си, но всички, които пленил, блъснал в рова и като го засипал със земя, направил мястото масова гробница. После той съборил и стените и се върнал в Мизия.

33. Мануил Камница и Йоан Спиридонаки въстават

Но после какво станало? Протостраторът Мануил Камница⁵, освободен от Хриз, отишъл от Мизия в Просек и насочвайки се към бунт, заедно с Хриз покорил Пелагония и Прилеп⁶. Нападнал близките области, разбунтувал далечните, налязъл от тесалийските планини, нападнал полетата, разбунтувал Елада, раздвижил и Πελοπόνнес. Тогава

¹ През пролетта на 1201 г. ² Т. е. Галицкото княжество. ³ При дн. г. Костенец. ⁴ Град Варна бил превзет от Калоян на 24 март 1201 г. ⁵ Пленен през 1198 г. от Иванко и изпратен в България. ⁶ Хриз и Камница започнали осенните действия през 1201 г.

καὶ ἕτερος ἀποστάτης ἀνεφάνη, Ἰωάννης τις, τὸ γένος Κίρκιος, Σπυριδωνάκης τὸ ἐπώνυμον, φησὶλος τὸ εἶδος, τὴν ἡλικίαν φησὶν ἡλικιωτάτος.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τότε καὶ ἄλλοι κωαῖ, τῇ τῶν ποδῶν συνήθει νύσσι ἐρχόμενος, διχῇ διαιρεῖ τὸ στράτευμα, καὶ τὸ μὲν ἐπὶ γαμβρῷ παραδούς. Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ κατὰ τοῦ Σπυριδωνάκη στρατεύοντι, τὸ δὲ πρὸς τὸν Ἰονοπολίτην (sic) Ἰωάννην ἐκπέμψας ἐπὶ πρωτοστράτορι ἀντιστάμενον, κατατροποῦται καὶ ἀμφοτέρους καὶ φονάδας δεικνύει.

Τότε καὶ τὴν Στροβιλιζαν ἐπανεσκόπισατο βασιλεὺς, τοῦ Χρήσου ταύτην ἀφελόμενος (р. 430₁₅₋₁₈).

34. Constantinopolis a Latinis captur

Ἄλλ' αὖτις πολλὰ παρήλθον ἡμέραι, καὶ γυνῆτες αἱ Ἰταλοὶ (434) ὡς οὐδέ τις ὁ κατὰ χρεῖσαν τοῖσι δουλοκράταισι, προσμελίζοντες τοῖς ἀκρωτῆσι κἀντεύθεν ἢ μὲν ἑπικὴ στρατὸν τῆς χέρσου ἔχοντες αὐτῆς δὲ καὶ οἱ ὁρόμενοι καὶ τὰ πλοῖα πρὸς τὸν κόλπον τῆς Πόλεως ἔβαινον. Ὡς δ' αὖ μὲν ἀπὸ γῆς, οἱ δ' ἐκ θαλάσσης τῇ προσηρῇ ἐπέσκησαν, ἐν ᾗ περ ἡ ἄλυσος, εὐθὺς τοῦτω προσβάλλουσι, καὶ ἦν ἰδεῖν τοὺς μὲν τῶν ἐκείσε φυλάκων μετὰ μάχην βροχίαν φονάδας, οὗς δὲ ἀντιστοιχόμενοι καὶ ζυγομαχόμενοι, ἐλόντες δὲ καὶ διὰ τῆς ἀλύσεως καπνίζοντες καὶ ἐκσεχόμενοι τὰς τῶν Ῥωμαίων τριήρεις, πολλοὺς δὲ καὶ κατὰ βυθῶν φερόμενους, εἰτα καὶ τῆς ἀλύσεως, διαπραγμάτης, εἰσα πῶς ὁ στόλος τῶν Ἰταλιῶν εἰσέρχεται. Τῶν δ' ἡμετέρων τριήρων, αἱ μὲν ἀντίκα χειροῦνται, αἱ δὲ τῇ αἰχμαλῇ τῆς Πόλεως προσεγγίσασι θραύονται μετὰ τὴν τῶν ἐπικλεόντων κένωσιν. Καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακόν.

Ἐνίστατο δὲ τότε μὲν ὁ Ἰούλιος τοῦ ἑσκαριχίου τοῦ ἐπισκοποῦ τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους. Μετὰ βραχὴ δὲ τῇ Κοσμιδίῳ ἐφίστανται πάντες μετὰ καὶ τῶν νηῶν, μικρὰν ἐπενεγκάτες ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντίστασιν περὶ τὴν ἐκείσε γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον Τραπεζιὸν Αἶθρον καὶ τὰ μὲν πλοῖα πάντα ἐκεῖ ποιησάμενοι, ὁ δὲ στρατὸς χάρακα πύργου ἡ χάρακα μασὸν δορυκτοῖς καὶ βολίνοις περιστοιχεύμασι περὶ τὸ νεώλοπον ὑπὸ αὐτῷ δρᾶται καὶ ἐν Βλαχέρναις βασιλῆα ὁπλοῖα πρὸς δόξαν ἡλίου βλέπονται. Σκηρὰς οὖν ἐσθλὰς ἐσθλῶν οἱ ἐν τοῖς ταχείῃ καὶ μικρῷ συλλαβεῖν εἶχον τοῖς ἐν αἰατῇ περὶ τὴν Γερουλῆτην στρατομένοις.

Οἱ δὲ γε περὶ τὸν βασιλᾶ οὐκ αἰσιν τε καὶ οὐ γυνεὶς συλλέξαντες στρατεύματα ἑπικλόν τε καὶ πε-

се появал и друг бунтовник, инокъ си Йоан, родом от Киръ, по припор Спиридонаки, по вид неспрачен, на ръст още по-невзрачен.

А императорът, намътваи тогава и от друго нецастие — обичайната бѣлест на краката, — разделил на две войската. И като предал едната част на зет си Алексий Палеолог, който воювал противъ Спиридонаки, а другата изпратил на Йоан Йонуполят, който се противопоставил на прѣостратора, той прогонил и двамата и ги накарал да избягат.

Тогава императорътъ си възвръщнал и Струмица, като я отнел от Хризъ.

34. Латиняните завладяват Цариград

Но не изминали много дни и като разбрали, че на сушата не ще им се противопостави никой, италийците се приближили към брега.¹ После коняницата слязла на сушата, а корабите, дромоните и ладните отплавали към Цариградския заливъ. Щом тези по суша и тези по море дошли до крепостта, в която стоя веригата, те веднага я нападнали. И могло да се види, че след кратко сражение едни от тамошните пази бѣгали — те били избивани и пленявани, — ажкои пък минавали по веригата и се качвали на ромейските триери, мнозина обаче потъвали в дълбочините. После веригата били разкъсана и цялата флота на неприятелите алязала пътре. От нашите триери едни били всдигага наданити, а другите, които се били приближили до цариградския бряг, били разрушени, след като били премахнати намиращите се пътре кора. И алото било многолико.

Тогава започнал месец юли 6711 година². След кратко време всички заедно с корабите се приближили къмъ Космидион³ и там срещнали слаба съпротива от страна на ромейците при тамошния мост и при така наречения Трипнтос литос. И всички кораби спрели там, а войската направила край хълма, откъдето се вижда западната част на Влахериските дворци, стан, заобиколен с изкоп и дървени колове. Хората от стените виждали надигнатите палатки и почти можели да обшуватъ с намиращите се в палатките при Гиролимна.

А близките и роднините на императора събрали конна и пеша войска, нализали и

¹ Венецианската флота с 40-хилядна армия от Четвъртия кръстоносен поход хвършила котва на 27 юни 1203 г. предъ Халкедон (дн. Скутари). Вж. Златарски, История, III, стр. 168. ² Т. е. 1203 г. ³ Квартал в Цариград, разположен около най-източната северозападна част на Златния рог.

χινόν, ἐξαρχόμενοι συνεπλήκοντο τοῖς Λατίνοις, καὶ ἦσαν ἐπὶ τοῖτοις τὰ Ῥωμαίων οὐκ ἀγενῆ, καὶ μάλιστα ἡνίκα ἐστρατήγει τὸν πόλεμον ὁ τοῦ βασιλέως γαμβρός Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις. Οἷτος γὰρ γενναίως συμπεπλεγμένος, εἶναι καὶ παρὰ Ῥωμαίους δοῦλός τις ἦν ἐκ (435) τῶν ἱερῶν τοῖς Λατίνοις ἰδόντων (pp. 434₃₁—436₁).

Ἐποῦν οὖν ὁ βασιλεὺς τὰ ἀνέκδοτα, ἔγνω δεῖν μεθίστασθαι τῷ κατῷ, ὅς τις λέγουσι, ἐπιβουλευόμενον γνοῖς ἐαυτὸν. Ὅθεν καὶ περὶ πρότερον φυλάκην τῆς νυκτὸς ἐξῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸ δεσφελῶν ἀναγίνεται καὶ ὁ πολὺς.

Ἐβωλοῦντο μὲν οὖν ἐννυκτοὺς ὀκτώ, μῆνας τρεῖς, καὶ ἡμέρας δέκα (p. 437₂₋₃).

35. De eventis post Constantinopolim captam

Λέγον δὲ βοήθειαν τὸν Ἀλέξιον ἐκ τῶν Λατίνων λαβῆναι (ὁ γὰρ θεὸς αὐτῷ καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν Ἀλέξιος, ἀπαρσάς Λεβελτοῦ τὴν Ἀδριανούπολιν κατέλαβεν), οὐκ ἄλλως τὸν μαρκέσιον Βονιφάτιον συστήτηγον ἐπιστάσαντο, εἰ μὴ χρυσίου δεκάτῃς κεντηνάρια συνέδειο καταθέσθαι. Ἀμέλει καὶ τὰς Θυράδας πόλεις περιελθεῖν, καὶ ταύτας κατασημαίνοντας, εἰσεῖν δὲ καὶ καλαρησάμενος (οἱ γὰρ συστησέντες Λατῖνοι ἐς χάριν πρότερος τῶν τοῦ χρυσοῦ βεβήσαν οὐκ ἐκατόντητοι), καὶ μέχρι Κυψέλλαν κακίαν, ἐπάσαντο αὐτοὺς εἰς τὰ βασίλεια (p. 441₂₋₁₁). — — —

Ἦν μὲν οὖν βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Ἄγγελος ἀποδὼς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς εἰρηματὶ πρὸς βραχέος, καὶ τόπον ἐκ τόπου περιερχόμενος ἀφῆκετο πρὸς τὴν Φιλαιπόλιν ἄλλ' οὐ προσεδέχθη ἀπῆλθε γὰρ εἰς τὴν Μασσινούπολιν, κακίαι διέτριβεν, ὅπου καὶ ὁ Δούκας Ἀλέξιος ὁ Μούρτζουφλος μετὰ γαμετῆς βασιλίδος Εὐφροσύνης καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ Ἀγγέλου θυγατρὸς Εὐδοκίας ἦν εἰς γυναῖκα ἐαυτῷ προσημεῖσαν, ἑτάδην οὖσαν τῶν αὐτοῦ θυγατέρων, ἄριστη. Τρεῖς δὲ ἦσαν θυγατέρες τῷ βασιλεῖ Ἀλέξῳ (p. 450₂₀₋₂₂). — — — καὶ ἡ (450) τρίτη Εὐδοκία, ἣ τῷ μετὰ Σεβλίας συνέτριπτο, καὶ, ὡς εἶρηται, προήρατος ἐπὶ πόσῃ ταύτην ἐκείνος πρὸς τὸν πατέρα ἀνέπεμψε.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἔνεκα, τὸν Μούρτζουφλον, οὐδὲν δ' ἦτιον καὶ τῆς θυγατρὸς ἐμνοστήσιο, προσπατίαν δὲ πλεονέμενος

започнали да се сражават с латиняните. И в тези случаи те били храбри и най-вече когато войната ръководил царският зет Теодор Ласкарис. Той храбро се сражавал и на дело показвал на латиняните, че и сред ромейците има храбри мъже.

Императорът влязъл в двореца и след като узнал, че против него има заговор, решил, както казват някои, че трябва да се отдалечи навреме. После около първата нощ на стража той излязъл от Кωνσταντιнопол и не след много време пристигнал в Девелт.

Той царувал осем години, три месеца и десет дни.

35. Събитията след падането на Цариград

Понеже Алексий² трябвало да вземе помощ от латиняните (защото чичо му, предишният император Алексий³, се вдигнал от Девелт и завзел Адрианопол), той прилякъл за съюзник маркиз Бонифаций,⁴ но само като му обещал да заплати шестнадесет кентенария злато. Той, разбира се, ободил и тракийските градове, като ги възстановил, а в същност, като ги ограбил напълно (защото съюзниците латиняни пиели до насита от златните рудни и не се наситили) и като слязъл до Кипсела, върнал се отново в столицата. — — —

И тъй император Алексий Ангел, като избягал от Кωνσταντιновия град, както бе казано преди малко, и като минавал от място на място, дошъл при Филипопол, но не бил приет. И тъй той се отправил в Мосинопол и там останал. Там пристигнал и Алексий Дука Мурзуф⁵ с императрицата съпруга Ефросина и дъщерята на самия Ангел⁶ Евдокия, която взел за своя жена и която била най-малката от дъщерите му. Император Алексий имал три дъщери. — — — И третата била Евдокия, която била омъжена за краля⁷ на Сърбия, но понеже я бил уличил в провинения, както казвал, той я отпратил при баща ѝ.

А император Алексий се отаравявал от Мурзуф и по много други причини, но не по малко и заради дъщеря си. Поставйки си

¹ През нощта на 18 юли 1203 г. ² Кръстоносците още на 18 юли 1203 г. провъзгласили за император Алексий IV (1203—1204), син на Исак II Ангел. ³ Алексий III Ангел. ⁴ Алексий Ангел, синът на Исак II Ангел, успял през 1202 г. да избяга на Запад и обещал огромно сума, ако бъде възстановен на бащиния си престол. На това предложение се съгласили венецианският дож Дандоло и воляцът на кръстоносците, маркиз Бонифаций Монфератски. Договорът бил подписан през май 1202 г. в Корфу. Вж. *Османлиска*, пос. съд., стр. 889; *Зимарски*, *История*, III, стр. 108. ⁵ Алексий Дука Мурзуф бил убил в Цариград Алексий IV, син на Исак II Ангел, и се бил провъзгласил за император под името Алексий V Мурзуф. ⁶ Т. е. на Алексий Ангел. ⁷ Стефан Неман.

εὐνοίας ἐποδέχεται τοῦτον, καὶ ὡς κηδεστὴς φιλοφρονεῖται, καὶ λουτρὸν εὐτελέσας, εἰς τὴν θυγατρὶ λουθῆναι παρεμβέβηται. Ἐντὺς οὖν τοῦ λουτροῦ γενομένων οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλέξιου ἐπιστοδόντες στερῶσι τῶν ὀφθαλμῶν. Φασὶ δὲ ὅς ἡ Εὐδοκία παρὰ τὰς θύρας ἐστῶσα τοῦ λουτροῦ, τὸν πατέρα κακῶς φωνεῖν οὐκ ἐπαύσατο, καὶ ὁ πατήρ, τῆς ἀναθείας καὶ δουλοῦς δουλείας χάριν ἔβραον αὐτὴν ἐπλῆσαι.

Ἐντὺς οὖν ὁ Μούρτζουφλος γενοὺς, περὶ τὴν Μοσινόπολιν ἐπιπλῶται. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπαύρας ἐκείθεν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐχώρει. Ἐπεὶ δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἐξελθόντες οἱ ἱταῶι πρὸς τὴν Μοσινόπολιν ἔφθασαν, εὐρόντες ἐκτὶ τὸν Μούρτζουφλον, εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπήγαγον, καὶ τοῦ πατρὸς ἀπαρξάνοντες εἰς τὸν τοῦ Κτρ Ἰσακῶν οἶκον ἀγινόμενοι, ἀπὸ τοῦ κλισίους, οὗ Τάυρος ἡ κλήσις, κάτω βάλανους, καὶ τοῦ ζῆν ἐπεξέφροναν (pp. 450₁₁—451₂₁).

Ἀπὸ τούτων παραχρησίων ἐναυτῶν, καὶ δεσπότου χρηζομένου τοῦ Λάσκαρι, ἐπεὶ σενδρομὴ γέγονε κατὰ Νίκαιαν περικνησὼν ἄνδρων τῆς οὐκλήσιος καὶ λογάδων τῆς ἐκκλησίας, σκέψας τοῖσις ἐγένετο ὕψος βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς ὁ Λάσκαρις. Πατριάρχου δὲ οὐκ ἐπὶ παρόντος (ὁ γὰρ Κομνηνὸς Ἰωάννης περὶ τὸ Δεδυμένειον ἀπῆρε, καὶ ἐκείθεν διέτρεψε) διατηρηθεὶς παρὰ τὸ τοῦ Λάσκαρι καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπεκρίνατο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιζήν ἐγγρησὸν τὴν περὶ τὸν οὐρανὸν περικνησὼν καὶ πηλὸν ἐκείθεν ἐκείθεν, ὡς καὶ τὸν Λάσκαρι τῷ βασιλεὶ διὰ τὴν τιμὴν (p. 452₁₁₋₁₂).

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἱστορητέον ὅσα τῷ βασιλεὶ Ἀλέξιῳ συμβέβηκε, καὶ περὶ τινῶν τῶν κατὰ μέρος τῶν ἀντικα. Ἀφῆκετο μὲν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἐποδέχθη παρὰ τῆς πρότερον μὲν ἐπ' ἀδελφῇ τῷ βασιλεὶ Ἰσακῶν γένεσις αὐτοῦ Μαρίας τῆς θυγατρὸς τοῦ τῆς Οὐγγρίας βασιλέως, τότε δὲ συνεγένον τῷ μαριάρῳ (p. 453₁₀₋₁₁).

Τῷ μαριάρῳ δὲ ἀκολούτως τῇ συμμοχίᾳ ἦν συνεμάχησαν, ἡ Θεσσαλονίκη ἐδόθη, καὶ ῥῆς Θεσσαλονίκης ἐπίγραμμα, γυναῖκα προσλαβόμενος τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν. Ὑπὸ ταύτης ὁ Ἀλέξιος ἐπεδόθη (p. 453₂₁₋₂₂).

36. De Asani Petrique fratrum insurrectione

Ἄξιον δὲ καὶ τῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀνακὴν χώρων εἶπαι, ὅσα δὲ ὁ λόγος σαφὲς εἴη, προσεῖπαι πρὸς τούτων γενομένων. Ὁ βασιλεὺς Ἰσακῶς τῆς Κωνσταντίνου κατὰ τὸν, ἠρέγετο εἰς γαμήτην δευτέρω (τῆς πρώτης θανούσης), τὴν τοῦ βασιλέως Οὐγγ-

μάρκας καὶ βασίλειος, τοῦ γο πρὶν καὶ γο πρὶν κατὰ τὸν. Ἐντὺς οὖν τοῦ λουτροῦ γενομένων οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλέξιου ἐπιστοδόντες στερῶσι τῶν ὀφθαλμῶν. Φασὶ δὲ ὅς ἡ Εὐδοκία παρὰ τὰς θύρας ἐστῶσα τοῦ λουτροῦ, τὸν πατέρα κακῶς φωνεῖν οὐκ ἐπαύσατο, καὶ ὁ πατήρ, τῆς ἀναθείας καὶ δουλοῦς δουλείας χάριν ἔβραον αὐτὴν ἐπλῆσαι.

Ἐντὺς οὖν ὁ Μούρτζουφλος γενοὺς, περὶ τὴν Μοσινόπολιν ἐπιπλῶται. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπαύρας ἐκείθεν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐχώρει. Ἐπεὶ δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἐξελθόντες οἱ ἱταῶι πρὸς τὴν Μοσινόπολιν ἔφθασαν, εὐρόντες ἐκτὶ τὸν Μούρτζουφλον, εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπήγαγον, καὶ τοῦ πατρὸς ἀπαρξάνοντες εἰς τὸν τοῦ Κτρ Ἰσακῶν οἶκον ἀγινόμενοι, ἀπὸ τοῦ κλισίους, οὗ Τάυρος ἡ κλήσις, κάτω βάλανους, καὶ τοῦ ζῆν ἐπεξέφροναν (pp. 450₁₁—451₂₁).

Ἀπὸ τούτων παραχρησίων ἐναυτῶν, καὶ δεσπότου χρηζομένου τοῦ Λάσκαρι, ἐπεὶ σενδρομὴ γέγονε κατὰ Νίκαιαν περικνησὼν ἄνδρων τῆς οὐκλήσιος καὶ λογάδων τῆς ἐκκλησίας, σκέψας τοῖσις ἐγένετο ὕψος βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς ὁ Λάσκαρις. Πατριάρχου δὲ οὐκ ἐπὶ παρόντος (ὁ γὰρ Κομνηνὸς Ἰωάννης περὶ τὸ Δεδυμένειον ἀπῆρε, καὶ ἐκείθεν διέτρεψε) διατηρηθεὶς παρὰ τὸ τοῦ Λάσκαρι καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπεκρίνατο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιζήν ἐγγρησὸν τὴν περὶ τὸν οὐρανὸν περικνησὼν καὶ πηλὸν ἐκείθεν ἐκείθεν, ὡς καὶ τὸν Λάσκαρι τῷ βασιλεὶ διὰ τὴν τιμὴν (p. 452₁₁₋₁₂).

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἱστορητέον ὅσα τῷ βασιλεὶ Ἀλέξιῳ συμβέβηκε, καὶ περὶ τινῶν τῶν κατὰ μέρος τῶν ἀντικα. Ἀφῆκετο μὲν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἐποδέχθη παρὰ τῆς πρότερον μὲν ἐπ' ἀδελφῇ τῷ βασιλεὶ Ἰσακῶν γένεσις αὐτοῦ Μαρίας τῆς θυγατρὸς τοῦ τῆς Οὐγγρίας βασιλέως, τότε δὲ συνεγένον τῷ μαριάρῳ (p. 453₁₀₋₁₁).

Τῷ μαριάρῳ δὲ ἀκολούτως τῇ συμμοχίᾳ ἦν συνεμάχησαν, ἡ Θεσσαλονίκη ἐδόθη, καὶ ῥῆς Θεσσαλονίκης ἐπίγραμμα, γυναῖκα προσλαβόμενος τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν. Ὑπὸ ταύτης ὁ Ἀλέξιος ἐπεδόθη (p. 453₂₁₋₂₂).

36. Асен и Петър въстават

Заслужава да се каже и за събитията на Запад, но за да бъде разказът ясен, трябва предварително да кажа нещо за тези работи. Император Исак², когато управлявал Константиновия град, взел, както вече казахме³, за втора съпруга (понеже първата

¹ Бонифация Монфератски. тук, стр. 152—156, гл. 11, 12.

² Исак Ангел.

³ Вж. тук стр. 243, гл. 25. Срв. в Георги Акрополит

γρίας θυγατέρα Μαρίαν, ὡς φθάσαντες εἴπομεν
ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν γάμον εἶδει τελεῖσθαι, ἤθελος τὰ
ἀναιδέματα πωρῆσαι ἀνάλογα γάμοι βασιλικῇ, ἐφ' ᾧ
καὶ ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πάσης συνέητο θέλημα, αὐ-
τάιστα δ' ἐν τῶν Βουλγάρων, ἐπειδὴ καὶ κτηνο-
τροφοὶ οὗτοι πλέον τῶν ἄλλων μᾶλλον εἴσι. Τοῦτο
τὸ γένος Ῥωμαίους ἀρχήθεν ἐναντιώμενον, ὁ πορ-
φυρογέννητος βασιλεὺς Βασίλειος ἐπέταξε τέλει, οὐ
καὶ διὰ τοῦτο Βουλγαροκτόνον ἐρήμυσαν. Μέχρι
μὲν οὖν τοῦ βασιλέως Ἰσακίου, δοῦλον καὶ ἐπό-
φορον τὸ ἔθνος ἐπέλει Ῥωμαίοις· τότε δὲ τις Ἀσάν,
ὡς ἀνωτέρω δεδιόμηναι, μελετήσας καταρτοῖαν διὰ
τὴν τοιαύτην αἰτίαν, πλείων τῶν προτέρων δυνά-
μει Ῥωμαίοις ἐγγράσας. Οὗτος εἶχεν ἀδελφοὺς δύο,
Πέτρον τε καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν μὲν Ἰωάννην
ἐκράτε συνέλπειν ἀδελφὴν, τὸν Πέτρον δὲ, τριημέρ (457)
τι πόδας τῆς ἐπ' αὐτὸν χώρας, ἀρχὴν ἐκείνου δι-
εκελεύσας (ἡ μεγάλη Περιοχὴ, καὶ ἡ Προβάσις
καὶ τὰ περὶ αὐτὰ ἦν, ἢ τῷ Πέτρῳ ὡς κληρὸς ἐδό-
θησαν, οὗθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν Χώρα τοῦ Πέτρον
κατανομάζεται). Ἐκείνῳ οὖν εἰς διαπόσεως τῇ ἀρχῇ
ὁ Ἀσάν, φρονέεται παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ
Ἰβρανοῦ, ὡς δεδιόμηναι. Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
Ἰωάννης τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, μὴ θλίψαντων τῶν
Βουλγάρων ἀρχὴν Πέτρον αὐτῶν· ὁ γὰρ τοῦ Ἀσάν
εἰς Ἰωάννην ἐπ' ἀρχῇς ἦν (pp. 457₁₀—458₉).

37. Calistoanne dace Bulgari contra Romanos bellum gerunt

Οὗτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεύσας Βουλγάρων,
πολλῶν κακῶν τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας ἐργάσει, ἀλλὰ
καὶ αὐτοῖς Ἰταλοῖς διὰ τῆς Κοκκωσιανῶν ἐκρά-
τησαν, καὶ πᾶσαν τὴν τῆς Μακεδονίας χώραν ἐφ'
ἐκείνοις ἐποικίσας. Τότε τοῦ πρώτους ἐν τῇ μεγα-
λοῦλει βασιλέως ἰωαννοῦ Βαλδουίνου πρὸς τὴν
Ἀδριανουπόλιν διαμνησάμενος ἵπκας ἐπ' αὐτῶν γένη-
ται (ὁ γὰρ Βουλγάρος Ἰωάννης τὴν Φιλιππούπολιν
προσθίκει χειρώσασθαι καὶ ἀνδογαθισμὸν ἐκείθεν
Ῥωμαίων μέγαν ποιήσασθαι), τὸν Ἀδριανουπολι-
τῶν μὴ βοηθηθέντων ἐπὶ χεῖρα γενέσθαι τὸν Ἰω-
άννην, ὁ Βαλδουίνος μετὰ καὶ τοῦ τὸν τόπον τοῦ
δοικοῦς Βενετίας ἐπύχοντος καὶ τῶν Ἰταλῶν, κατὰ
τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐκστρεφόμενος. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ μηδὲν τι
ἔχοντες ἕτερον ἠρώσας, πρὸς τὸν Βουλγάρων Ἰωάν-
νην ἀποστέλλουσιν, ὡς ἐν αὐτοῖς βοηθίαν καὶ τοῦ
ἐπὶ τῇ μηδὲν κινδύνου βίωσιν. Ὁ δὲ δομῆσας τὴν
αἰτίαν δέχεται, καὶ Σαυθῶν πλῆθος πολὺν προελα-
βόμενος, ἐπεὶ μὴ φανερώς μαχέσασθαι τοῖς Λατί-

умряла) Мария, дъщерята на унгарския крал.
Тъй като трябвало да се направи и сватба-
та, той поискал да извърши разходи, съот-
ветствуващи на царска сватба. Затова до-
карвал и от цялата ромейска земя добитък,
а най-вече от българите, тъй като те много
повече от другите са и скотовъдци. Това
племе, което от старо време било праждебно
на ромеите, най-сетне било подчинено от
багренородния император Василий¹, кого-
то и нарекли заради това Българоубиец.
И тъй племето като робско и поданическо
плащало данък на ромеите чак до император
Исак. Но тогава никой си Асен², както
изяснихме по-горе, поради тази причина за-
мислил въстание и сторил на ромеите по-
нечо злини от предишните. Той имал двама
братя — Петър и Йоан — и бил решил
Йоан да му помага, а на Петър отделил
част от подвластната си земя и му наредил
да я управлява (Велики Преслав и Проват
заедно с околностите им били земите, които
били дадени като дим на Петър. Затова и
досега те се наричат Петрова земя). След
като царувал девет години, Асен, както се
изясни³, бил убит от братовчед си Иван-
ко. И брат му Йоан⁴ поел властта, по-
нежже българите не желали да ги управлява
Петър, а синът на Асен — Йоан — бил още
дете.

37. Българите под водачеството на Колоян воюват срещу византийците

Този именно Йоан, след като се възцарил
над българите, причинил много злини на
ромеите, а и на самите италийци, когато за-
пладellen Константинския град и подчинили
под своя власт цялата македонска земя.
Балдуин⁵, който бил провъгласен най-
напред за император във Великия град, из-
вестил в Адрианопол да му се подчини гра-
дът (защото българинът Йоан успял да си
подчини Филиппол и заробил оттам много
ромей), но адрианополци не пожелали да се
подчинят на италийците. Тогава той пред-
приел поход срещу града заедно с изпължава-
ция длъжността венециански дож и с ита-
лийците. А жителите в града, като нямали
печ какво друго да направят, изпратили
вестители до българина Йоан с молба да им
помогне и да ги отърве от надвисналата опас-
ност. А той приел радостно искането и като
взел със себе си голямо множество ситни,
понеже не могли да се срещнат с латиня-

¹ Василий II. ² Асен I. ³ Вж. тук стр. 254, гл. 30.

⁴ Т. с. Колоян. ⁵ Балдуин I.

κοις ἡδύναντο, μακροῦ κατωρῆται τὸ ἔργον. Ὁ μὲν γὰρ ἕκαστο μακρὰν πον τῆς Ἀδριανουπόλεως, διπλέμει δὲ τοὺς Σκύθας κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὡς τῶν οὐκείων στρατιῶν ἐνδείκνυνται καὶ οὐκ αὐτῶν Ἰταλοῦς γὰρ ἔθος Ἰππικοι ἐκπαιδεύονται ἐπαχεῖσθαι καὶ ἀσπλόμενους πυγχάνειν δι' ὅλου τοῦ σώματος καὶ τῶν ἱσπασσέντων, κητέοντες ἀσκαρῆτας κατὰ τῶν ἐναντίων δορυφ. Σκύθαι δὲ κορυφώτερα ὅπλα περιδεδυμένοι, βῆστα ἐπιτεθῆναι τοῖς ἐναντίοις, καὶ μεταστρέφονται (458) ἥμετε βούλουται ἵππερ ἀγροοῦντες οἱ Ἰταλοί, δι' αὐτῶν κατασπαρτίζονται, ὡς καὶ αὐτῶν Βαλδουίνου τὸν βασιλέα ἄλδοναι, καὶ δόσμον ἀποσχθῆναι πρὸς Ἰωάννην τὸν βασιλέα Βουλγάρων ἀποσχόμενον, ὅσπερ τὴν κεφαλὴν, ὡς φασί, μετὰ τὴν σφαγὴν εἰς κύπελλον μετασπένονσι τὸν σιμβωρον, κόσμιον περιελθόντα κύκλῳθεν.

Εἰ μὲν οὖν ἐργάζονται οἱ Ἀδριανουπολίται τὸ γαιόνος, τάχα ἦν ἐξελλόντες τοῖς Ἰταλικῶς σκαρῶς ἐλαβόμενοι οἱ δὲ περιλειπθέντες Λατῖνοι πῦρ κατ' ἐκαστην τῶν σκαρῶν αὐτῶν ἀνδράνας, ἐπαχίαν διδόντες τοῖς πολέταις ὡς πύρετοι, μέσον πυκτῶν φρυγίδες εἰς τὴν Κωνσταντίνου χοιροῦσα. Πρῶτος δὲ γρόντες τοῦτο οἱ τῆς Ἀδριανοῦ, τὰ τοῖς σκαρῶς ἀπολειπθέντι λίαν ἐξελλόντες αὐτοὶ ἐπαχίσαν.

Ὁ μὲν οὖν Βουλγάρων βασιλεὺς κατὰ τὰ ἐπεσχημένα ἐξήτει ἐκκαρπῆς γενέσθαι τῆς πόλεως Ἀδριανοῦ, οἱ δὲ ταύτης οὐκείνους ἀπηνήκοντα ὁ δὲ πολιορκῆσαι ταύτην ἠθέλησε πέν, κατασπέν δὲ αὐτὸς τοῦτο μὴ ἐξαρκούντων τῶν αὐτοῦ στρατῶν, ἱππικὰς ἐκείθεν, ὡς μὴ ἔχον τὴν ἐκποδῶν, τῶν Λατίνων ἡπτημένων καὶ μὴ πῦρος ἀνδισταμένον, κατατρέχει πῦρον Μακεδόνων λίαν οἶν πλείστην ἐκγύσασα, ἀνείκοντος πόλεως ἀνδραποδισμένους, καὶ κατασπένοντας αὐτάς, ὡς μὴ πτε Ῥωμαῖους πύρετον σχεῖν ἐν αὐτοῖς κατασπένει ταύτην τὴν Φιλιπποῦπολιν, πόλιν μεγίστην κτεμένην παρὰ τῷ ποταμῷ Εὐρώ, εἰτα Ἠρῆλειαν, τὴν Πάνον, τὴν Παιδαίον, Χερσίουπολιν, Τραυνοῦπολιν, Μέσσην, Κλαυδιούπολιν, Μουσινούπολιν, Περθεσῶρον, Πόρον, καὶ ἄλλας πολλὰς, τὸν δὲ περισσῶντα λαόν (τοῖς γὰρ πλείους κατηγρῆσας κατασπένους τοῖς πύρεσιν) ἀπύρας ἐκείθεν περὶ τοὺς παρρηρούς τοῦ Εὐρου καθίζει, ἐν τῶν ἡνδραποδισμένων κομῶν καὶ πόλεων τὰ τῶν οὐκείων ἐπιθεῖς ὀνόματι ἔλεγε δὲ εἰς ἀμυνῶν ταύτην ποιεῖν τὸν ἀρχάστου ὁ Βασίλειος εἰς τοὺς Βουλγάρους κατὰ, καὶ Βουλγαρακτῶν μὲν ἐκείτων (459) ἱππεὶν δὲ Ῥωμανοκτῶν ὀνόματι. Μέχρι δὲ Θεοσαλονίκης κατατῆρας ἐκεί θνήσκει πλεονεχὲς νόσοι κατασπένεις ὡς δὲ πτες ἔλεγον ἐν ἀκαμῆρας ἐπιβλεπε τοῦτο ὁ θάνατος ἔδοξε γὰρ ἀνδρα ἔνοσιν.

ните открито, свършил работата с хитрост. Той се бил разположил далеч някъде от Адрианопол, а направил против италийците скитите, за да насочат войската си против тях. Защото италийците имат обичай да вздят високи коне и да имат броня по цялото тяло и по самите коне. Поради това те нападат тремаво протнаниците си. А скитите, свързани с по-леко оръжие, нападат по-първаво протнаниците и се насочват [там], където си искат. Италийците, които не знаят това, били победени от тях, така че и самият император Балдуин бил пленен и отведен при Йоан, титулуван български император. След като той бил посечен, както казват, наравинът направил от главата му чаша, която украсил наоколо.¹

Ако прочее адрианополци бяха се научили за станалото, те бързо биха излезли и биха плячкосали италийските палатки. Опелелите латиняни запалили огньове при всичките си палатки, като давали вид пред гражданите, че са валиде, а в същност посред нощ избягали и отишли в Константинопол. Гражданине на Адрианопол, като узнали това на сутринта, излезли и плячкосали останалото в палатките.

Българският цар изисквал според обещанието да стане господар на Адрианопол, а жителите му отназяли. Той поискал да обсади града, но виждайки, че войската му не е достатъчна за това, вдигнал се оттам и като взимал пречка, понеже латиняните били победени и някако кой да му се противопостави, опустошил цяла Македония. И тъй той събрал голяма плячка, като заробил градовете заедно с хората и ги разрушил, за да нямат ромеите никога достъп в тях. И тъй той разрушил Филипопол, много голям град, разположен на река Еврос, после Хериклея, Паннон, Родосто, Харнопол, Перктеорнон, Порос² и много други, а още-лия народ (повечето жители били унищожени, като ги заронил в развалините) той вдигнал оттам и ги заселил покрай притоците на Еврос, а на селищата дал имената на плячкосаните села и градове. Той казал, че правел това за отплата на злните, които Василий бил извършил спрямо българите, и него наричал българоубиец, а себе си ромеоубиец. Когато достигнал чак до Солун, той умрял там, обхванат от болки в страната. Както някои разправяли, смъртта го постигнала поради божия гняв. На сѣм му се сто-

¹ Вж. тук стр. 155, бел. 4. ² Между Бургас и Созопол.

καὶ ἵππους ἐπαρήναι αὐτῷ, καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ
πλήξαι τῷ δόρατι. Οὐδέποτε δὲ Ῥωμαῖοι παρ'
οὐδὲ τινος ταῦτα εἶα παρ' αὐτοῦ κακὰ ἐπαθόν,
διὸ καὶ κλήσαν τῆς ἀπηνείας ἀξίαν ἔσχηκε, Σκυ-
λοκόωντος ὄνομα ἐλάσημον κληρουσάμενος.

Ὡς οὖν ἐβλήθη οὗτος, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ
παῖς Βορίλας, τὴν ἐκ Σκυθῶν θείαν αὐτοῦ ἐκβὼν
γαμετήν, καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων γέγονεν
ἐργαστής. Ὁ δὲ τοῦ Ἀσάν παῖς Ἰωάννης, οὕτως
ἐφηβος ὢν, παρὰ τοῦ καίσαρος ληροῦν, εἰς Σκῆθας
ἐκέρχεται (pp. 458₀—460₁₃).

38. *Theodorus Comnenus oppida Bulgarorum
sibi subigit Petrumque a summo pontifice
imperatorem electum gladio perimit*

Ἀρχὸς δὲ Θεόδωρος πᾶν ἐπηύχετο τὴν ἀρχὴν
ἥν παρέλαβεν, ἐκ τε τῶν Ἰταλῶν, καὶ τῶν Βουλ-
γάρων οὐκ ἐλίγην κέρων ἐκκηροῦμενος, τὴν τε
γὰρ Θεσσαλίαν ἐφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, Ἀχαιοὺς τε
καὶ Πελλᾶσιον, Ἀλβανὸν τε καὶ αὐτὸ τὸ Ἰερράριον,
ἐνθα καὶ Πέτρον τὸν πρὸς τοῦ Πάπα βασιλεῖα τῆς
Κωνσταντινουπόλεως προβεβλημένος, καὶ τὴν δόξαν
ποιούμενον καὶ τὸ Ἰερράριον κηροῦμενος, γε-
νέως κατεκροτάσσει (p. 461₁₋₃).

Ὁ μὲν οὖν ὁρμητικὸς Κομνηνὸς Θεόδωρος τὸ
ἐνικεῖον παραλαβὼν στρατεύμα, ἀντιπύσσεται τῷ Πέ-
τρῳ, μικρὸν τοῦ Ἀνθρακίου περιελθόντι, καὶ ἐν ταῖς
τοῦ Ἀλβάνου ἀναχωρήσεως γενομένῃ, καὶ κατὰ
κράτος τὸ πᾶν Ἀσίαν στρατεύμα, ὥς μὴ
πρὸς τούτων ἐπολεμήθητι Μανθιέρος, ἀλλὰ πᾶσι,
καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Πέτρον, διαρρώτως γελῶσαι, καὶ
τὴν ἀποκτείνῃ αὐτῶν πᾶσιν σκελευθῆναι πρὸς τὸν
τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ δὲ Πέτρος καὶ μικρὸν ἔργον
ἐγένετο. Τοῦτο τὸ ἔργον εἰς μερὶν σφίθων τῆς
Ῥωμᾶος ἐλήρη καὶ ἔντασι (p. 461₁₇₋₂₀).

39. *De Ioanne Duca e Didymoteicho orto*

— — — μετ' οὐ πολὺν (461) ἀνήκει ὁ Παλαιολό-
γος οὗτος καὶ προσλαμβάνεται εἰς γαμβρὸν ὁ βασι-
λεὺς ἐπὶ τῇ Εἰρήνῃ Ἰωάννην Δύκαον τὸν Βασιλῆην,
ὅς ἐκ Διδυμοτείχων μὲν ὄρηται, τὸ τοῦ πρωτοβεσπια-
ρίου δὲ εἶχεν ἀρχαίαν (pp. 461₃₁—462₄).

40. *Ioannes Asanus Bulgarorum imperio
potitur*

Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων πρῶτος βασιλεύσας Ἀσάν
διὸ ἔσται εἰς τοὺς τῶν Ἰακύνθην καὶ τῶν Ἀλέξανδρον.
Τοῦ γοῦν Βορίλα τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν ἔχοντος,
ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Ἰωάννης παρὰ τὴν τῶν Ρῶμων

ρίλο, че до него е застанал въоръжен мъж
и че го ударил с колчето в страната. Ро-
мените от никого никога не са повасяли та-
кива злини, както от него. И затова той
добил прякор, достоен за жестокостта му,
като получил прочутото име Силлофан.

След неговата смърт сестриният му син
Борил взел вуйва си скитка за жена и ста-
нал обладател на властта над българите.
А Йоан, синът на Асен, който не бил още
възмъжал, взет тайно от някого, отишъл
при скитите.¹

38. *Теодор Комнин си подчинява български
градове и погубва с меч Петър, който бил
определен от папата за император*

А като взел властта, Теодор разширил
много деспотството, което получил, придо-
бивайки немалко земя от италианците и от
българите. Той подчинил под своя власт и
Тесалия, Охрид и Прилеп, Албани и самия
Дирахиум. След това той храбро орогонил
и Петър, който бил предложен от папата за
император на Константинопол и който, ми-
навайки, си бил подчинил Дирахиум.

И тъй споменатият Теодор Комнин взел
своята войска и се опълчил срещу Петър,
когато този бил отминал малко Дирахиум и
се намерил в мъчно проходимите места на
Албани. Той победил напълно войската на
латиняните, така че от тях не остана нито
един свободен, но всички, включително и
Петър, били пленени. Целият им обоз бил
пљачкосан от хората на Комнин, а Петър
станал жертва на меча. Това дело помогнало
много и възгордяло ромените.

39. *Йоан Дука произхожда от Димотики*

— — — Не след много този Палеолог²
умрял и императорът³ взел зет за дъще-
ря си Ирина Йоан Дука Ваташи⁴, който
произхождал от Димотия и имал длъжност-
та протовестиарий.

40. *Йоан Асен заема българския престол*

А Асен, който пръв се възцарил над бъл-
гарите, имал двама сина — Иван и Алексан-
дър. Когато прочее властта над българите
имал Борил, Асеновият син Иван отишъл и

¹ Вж. тук стр. 154, 157, тл. 13, 20.

² Десниот Андроник Палеолог бил зет на Теодор Даскарис.

³ Теодор I Даскарис, византийски император (1201—1222).

⁴ Бъдещият никейски император Йоан III Дука Ваташ (1222—1254).

χοιμή, ἐκεῖσέ τε χρόνον ἐν ἑκατὸν διατρέχων καὶ τὰς τῶν Γένων δινηθεὶς ἐκώσασθαι, τὴν πατριὴν ἀνακαλεῖται ἀρχήν, καὶ τῷ Βορίλῃ πολεμεῖ, καὶ κατὰ τοῦτον, καὶ χάρις οὐκ ἀλήτης γίνεται ἐκκρασίης. Ὁ δὲ Βορίλας ἔνδον εἰσέρχεται τοῦ Τερνόβου, καὶ ἐπὶ ἐπὶ Εἰρη πολιορκεῖται· ἐπεὶ δὲ οἱ σὺν αὐτῷ μὴ εἶχον ἐπὶ πλέον ἀντέχειν, προσέβηται καὶ αὐτοὶ τῷ Ἀσάν Ἰωάννῃ, καὶ ὁ Βορίλας πείθειται ἀλλοικεῖται καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τιφλοῦται. Καὶ οὕτως τῆς τῶν Βουλγάρων δ' Ἰωάννου ἐκκρασίης πάσης γίνεται. Καὶ τὰ μὲν τῶν Βουλγάρων τὰς αἰῶνα (p. 468₇₋₁₀).

41. Theodorus Comnenus a Demetrio Chomatiano regio diademate coronatur

Ὁ δὲ κατὰ τὴν διοίκησιν Κομνηνὸς Θεόδωρος, ἐπαρθεὶς ἀντ' ὧν πολλὴν ἐκ τῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων κατεχομένης χώρας Ῥωμανίης ἐν ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς Θεσσαλονίκης γέγονεν ἐκκρασίης, παραγίδια τε φορεῖ, καὶ ἐρυθρὰ ἱματῖα περιτίθησι πέδιλα. Ἀντιπάτριος δὲ τοῦ τότε μετρωτοκότου Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνου τοῦ Μεσποταμίτου, πολλοῖς τοῦτον καθύπερθε, καὶ ἐξορίᾳ δευρὶ κατεδίκασεν, καὶ τὰ μοναχικὰ καὶ ἱερὰ βιβλία ἐκέντησεν ἅμα. Ὁ δὲ Βουλγαρίας ἐπίσκοπος Δημήτριος, ὃν Χερματῆρος ἦν ἡ ἐπίκλησις, ὡς ἀποκρίταως ἀρχιερεὺς πρὸς τὴν στερεοφορίαν αὐτῷ ἐπαύρηται. Βασιλεὺς αὖν ἀναγορευθεὶς ὁ Θεόδωρος οὗτος, βασιλικὸς ἐχρήτο τοῖς πᾶσι, δεσπότης τε προεβάλλετο, (468) καὶ σεβαστοκρατορας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἱερωμάτων αὐτῷ ἐβούλετο πῶν ἐπ' αὐτὸν διένειμεν. Οὐκ εὐφρυνεὶ δὲ ἔχον πρὸς τοὺς τῆς βασιλείας θεομότης, Βουλγαρικώτερον ἢ σλαβονικώτερον εἰπεῖν μᾶλλον τοῖς ὑποθέτοις διετίθετο, ἄγνοον ὅσα τῆς βασιλείας ἀρχαῖα τυγχάνουσιν ἔθνη. Οὕτως ἀντίφρων πρὸ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ Δούκῃ ἦν, καὶ ταῦτα αὐτὸν ἐξήνευε τῶν δευτερόθεν τῆς βασιλείας μετέχον, καὶ τῆς χώρας ἦν ἐν ἑνὶ ἑαυτῷ εἶχον ἐκκρασίη εἶναι, καὶ κατ' οὐδὲν ἄλλο ἠπειλῶν αὐτῷ ὁ δὲ ἀντέβηκεν στερεοτέρων (468₂₀—469₀).

Ὡς καὶ μέρος τι τῶν Ἑλλήνων τῶ τῶν Σερβῶν κράτει πολεμοῦν, ἐπὶ τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου δεσποζόμενον, τὴν τοιαύτην ἦσαν ἐκωποῦμενον, ἐκείθεν ὑποδράναι, καὶ ταῦτα ἐγγὺς ἀλλοτρίως ἰδὼν ἔλθον. Ἐπεὶ οὖν τὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τι φοῦ καὶ τὴν ἐστέραν, σφισσοὺς ἀντιπάτας σφισσοῦντα, ἐφ' τι βασιλεῖ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Κομνηνῷ Θεοδώρῳ ἡρώατο προκατεῖν τοὺς χεῖρας (p. 470₁₋₂).

руската земя. Там той прекарал доста време и като можал да спечели някоя от русите, потърсил си обратно бащината власт. Той воювал с Борил, победил го и станал господар на немалка земя. А Борил влязъл в Търново и бил обсаден седем години.¹ Но тъй като неговите хора не могли повече да се съпротивяват, и те преминали към Иван Асен. А Борил бил заловен при бягството от Иван и ослепен. И така Иван станал господар на цялата българска земя. Такива били българските работи.

41. Димитър Хоматиан увенчава с царска корона Теодор Комнин

На Запад Теодор Комнин, възгордял от това, че си бил подчинил много от владенията от италийците и българите анзантийска земя и че станал господар и на самия Солун, носел багреница и си обувал червени сандали. Понеже тогавашният солунски митрополит Константин Месопотамит се възпротивил, той го подложил на много осакатяване и го осъдил на страшно заточение и противн полета му насилва го облякъл и моинашески дрехи. А епископът на България Димитър, по прякор Хоматиан, като автокефален архиепископ му съдействувал да получи корона. И тъй този Теодор, провъзгласен за император, започнал да постъпва по царски. Назначавал деспоти и севастократори и разпределял останалите достойнства на когото си искал между подчинените. Но той бил чужд на дворцовите обичаи и се разпореждал по български или, по-добре казано, по варварски начин с решенията, понеже не знаел колко са стари дворцовите традиции. Той се противопоставял на император Иван Дука², който го бил удостоил да има второто място и царската власт, да му бъде подвластна земята, която владее, и да не му отстъпва в нищо друго. Той обаче упорствувал все по-твърдо.

Така че някаква част италийци, която обсаждала крепостта Сяр, владяна от Теодор Комнин, като чула за това толкова голямо поражение³, избягала оттам, и то когато била вече близо до превземането на крепостта. След това срещу италийските владения на Изток и на Запад се изправили силни противници — император Иван и Теодор Комнин — и Положевието им започнало да се влошава.

¹ Вж. тук с. 145, стр. 1.

² Иван III Дука Ватани.

³ Бразия на Теодор Ласкарис с помощта на латински войски се опитвал да отнеме царската власт от Иван Дука, но бил разбит и спрял напред (Мала Азия).

Ἄλλὰ καὶ πρῶτος ὁ βασιλεὺς εἰσφρονισθεὶς περὶ τὸν Ὀλκὸν ἔπεισε (πῶρος δὲ οὗτος πρῶτον τῆς Λάμπσας), τοὺς ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινὸν διαπλευροῦμένους παρῆλθε ὑπὸ τῆς ἐξουσιάζουσας· ἀλλὰ καὶ κατὰ Δούκων δορυῶν καὶ αὐτὸς ἐκείνων λείων ποιούμενος, τὸ τε ἔστιν τῶν Μοδόνων πορθῶν καὶ τὴν Καλλιόπολιν καὶ τὰ παράλια ὅσα τοῖς Λατίνοις ὑπόφορα, εἶχε καὶ αὐτὰς ἀνανατολιζομένης τοῦ ἔργου ἐν οὐ μικροῖς (p. 470₁₈₋₂₅).

Εἰς συμβόλους δὲ καὶ οἱ Ἕλληες ἐλθόντες ἀπέλυσαν τὸν τῶν Περσῶν ἔσται καὶ οὕτως εἰσφρονισθεὶς ὁ βασιλεὺς μετ' αὐτῶν, πάντων (471) τῶν πρὸς τὸν ὑποχωρησάντων, μᾶλλον δὲ τὰ πρὸς βορρᾶν ὄντα πληροῦς τῆς Κωνσταντινὸν κατεχόντων καὶ ὅσα τῇ τοῦ Νικαυρῆδος πόλει ἐγγίχουσιν.

Ἐπεγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ τοιοῦτον. Οἱ τῆς Ἀδριανού πικνέρος πρεσβείαν ἀπέλυσαν πρὸς τὸν βασιλεῦς, ὡς ἂν σπασθὲν πέρας καὶ εἰσφρονισθῇ αὐτοὺς τῆς τῶν Φράγγων χώρας. ὁ δὲ τὸν προκαταρκτικὸν τὸν Ἰσὴν ἐκλεξάμενος, καὶ σφραγιστὰς ὁὗς ἐξαπέστειλε, αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ ὁ Καρμυδῆς Ἰωάννης, οἱ καὶ διαπερσάσαντες τὸν Ἑλλάσποντον, ἦλθον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γινόμενοι διήρουν ἐκεῖ. Ἠλπίζε δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης διὰ ταύτων καὶ τῶν πρὸς περιγενέσθαι, καὶ ὑπὸ χεῖρα ταῦτα ποιήσασθαι.

Ἀλλ' ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος, τῶν ἐγγύς αὐτῷ ἐγκαταίης, ἄνευ μέντοι τοῦ τῆς Ρωδῆς ὄρους, ὅπου καὶ Ἀρχιδὸς ἀναρτάται, καὶ τῶν ἐν τούτῳ φρουρούων καὶ τῶν Μελνίκων, ἐπειδὴ ταῦτα ὑπὸ τὸν Σηλάβον ἑτάσσοντο, συγγενῇ τοῦ Ἀρῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἄνακτος τῶν Ἑλλήων Ἐρεμῇ δεσποτῇ τετακμένον, οὐ καὶ τῆς θυγατρὸς ἐκ πολλῆς εἰς γυναῖκα ἡγάγετο. Οἷτος Σηλάβος, ὅτι μικρὰ τινα περὶ αὐτοῦ διέτρωμεν, φρουροῦν τῶν Μελνίκων εἰρὸν ἀχυρὸν καθ' ἑαυτὸν διήρει, κερδὲν τῶν πρὸς Ἀρχόντων ἰσπανίων, ποτὲ μὲν σόμματος διὰ τὸ κῆδος Ἑλλήους κατεστῶς, ἐνίοτε δὲ ὡς Ρωλλυαρος τοῖς Βουλγάρσις ἐμοχρυσῶν, ἔστι δὲ ὅτι καὶ τῷ Κομνηνῷ Θεόδωρῳ συναρτήσιν, μηδενὶ δὲ ὑποτασσόμενος, μᾶλλον εἰς ἀνταρστήτην ἀληθῆ συνερχόμενος. Τοῦτον, μετὰ θάνατον τῆς γαμετῆς, εἰς γυναῖκα ἡ τοῦ Πετραλίφου θυγατρὸς, ἐδόθη, τοῦ γυναικαδέλφου Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἄνευ μὲν οὖν, ὡς εἴρηκεν, τῶν ἐποικισμένων τούτῳ χωρῶν, τὰ ἄλλα ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν ἐτέλειαν Θεόδωρος.

Ἐπεὶ γοῦν Μοσινούπολις καὶ Σάφεια, καὶ ἡ Γραζιάνου ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν ἦσαν, (αὐτοὺς) τὸ τῆς Σταγίρας ὑποβίος (472) ὄρος (ὃ δὲ Μάκρον κατοικιζόμεται), τὸ ἐκείθεν τοῦ Εὐρώπης κατέδραμεν, αὐτὰ εἰρὸν καὶ κερδὲν φρουρίῳ περιετραπόμενα, καὶ περὶ τὸ Ἀνθυρόπετον γεγονός, βασιλεὺς αὐτῶν

Но императорът¹, като приготвил и триери, поставил ги при Олкос (това е пролив близо до Лампсак). Той наредил те да устройват засади срещу тези, които плуват от италииските земи към Константинопол. Но той си служел с тях не по-малко и когато се устремявал на Запад и плячкосвал тамошните земи, разрушавайки град Мадит и Калнопол, а също така крайбрежието, подвластно на латиняните.

Като сключили споразумение, италиийците отстъпили крепостта Пяга. И така императорът сключил с тях мир, като му отстъпил всичко на юг, но задържали само близките до Константинопол северни места и тона, което е наблизо до Николайя.

По това време станало и това. Жителите на Адрианопол проводили пратеници до императора² да напрати войска и да ги освободи от ръцете на франките. А той се спрял на протостратора Ианс и го напратил с войска. С него бил и Йоан Камхца. Те именно, като преминали Хелеспонт, дошли при Адрианопол, влезли вътре в града и останали там. Поради това император Йоан се надявал да надомне и околните земи и да ги подчини под властта си.

Но на околните земи бил владетел Теодор Комнин, разбира се, без планината Родош, която се нарича и Ахридос, и крепостите в нея и Мелник, тъй като те били под властта на Слав, раднина на Асен, почетен като деспот от италиийския владетел на Константинопол, чиято дъщеря, родена от наложница, бил взел за жена. Този Слав, нека кажем нещичко за него, виждайки, че крепостта Мелник е силна, живял в нея, без да се подчини на никого от околните владетели. Понякога поради родството бил съюзник на италиийците, понякога пък като българин бил на стража на българите, а случвало се да помага и на Теодор Комнин, но не се подчинявал никому, нито пък се обвързвал с истински съюз. Нему след смъртта на жена му била дадена за жена дъщерята на Петралифа, шурей на Теодор Комнин. И тъй, както казахме, без подвластните нему земи, останалите били под властта на Теодор Комнин.

Следователно, понеже Мосинопол, Ксантин и Грациана били под властта на Комнин, той преминал планината Стагира (тя се нарича Макрин) и опустошил земите отвъд Еврос, намирайки ги достъпни и незащитени с никакви крепости. И като дошъл до Димотика,

¹ Йоан II Дука Ватац.

² Йоан III Дука Ватац.

ἐφημίζετο. Ἀρκαμένιος δὲ καὶ περὶ τὴν Ἀδρια-
νοπόλιν, ἐντὸς ἑξαμῶν εἶναι τὸν πρωτοστράτηγον
τὸν Ἰωάνη καὶ τὸν Καρμυτζην μετὰ τοῦ στρατοῦ
τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ἀπατηλοῦς δὲ λόγοις τοῖς
τῆς πόλεως οἰκήτορας ἐπεκλήδην, ὥς πλοῦτον αὐτοῖς
χορηγήσει, καὶ ὑπερυψώσειν εἰς τιμὴς, πείθει τὸ
μὲν τοῦ βασιλέως ἐξαρθεῖν στρατεύματα, αὐτὸν δὲ
εἰσαγαγεῖν.

Ἐξείσι τοῖσιν ὁ πρωτοστράτης τῆς πόλεως καὶ
ὁ Καρμυτζης μετὰ τῶν συνόντων τοῖσι στρατιω-
ταῖς, ἐπὶ ὅσους τοῦ μή πνα ἐν τοῖσιν παθεῖν τι
κακόν. Ὁ μὲν οὖν πρωτοστράτης σὺδδολος εἰς θῆν
ἦλθε τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου (οὕτω γὰρ εἶχε
τὴν συμφορὰν), ὁ δὲ Καρμυτζης αὐτῷ συνιχνήσας,
οὐ κατέβη τοῦ ἵππου, οὐδὲ ὡς βασιλεῖ αὐτῷ
προσηγγίζοντες διὰ καὶ βορὴνυμίας κατὰ τοῦτου
ὁ Κομνηνός, ὕβρεις τε κατέχει τοῦ ἀνδρός, καὶ
ἐγγὺς ἦλθε τοῦ καὶ πληγὰς ἐπαθεῖναι αὐτῷ. Τοῦτο
δὲ ἀφορμὴ γέγονε τῷ Καρμυτζῃ τῆς πρὸς βασιλέως
τιμῆς ὥς γὰρ πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀνέκτο, μέγας
ἐκταραχῆς ὁ Καρμυτζης τεύχεται.

Ὁ δὲ Κομνηνός Θεόδωρος καὶ τῆς Ἀδριανοῦ
γεγονός ἐγκρατὴς πολλὰ τοῖς ἱταλοῖς λυπηρὰ
καταδραμεῖτο, ὅως τῆς Βιζύης καταδραμεῖν, καὶ τὰ
ἐπ' ἅπαντα ἔως καὶ αὐτῆς τοῦ Βῆζαντος λεηλοῦ-
νός, καὶ πολλοῦ ὀφθόν τοῖς Ἀσίνους ἐπάρχας
ἡντις (pp. 471₃₀—473₂₀).

42. De pugna circa Clacotnitzam facta

Ἐπει γάρ οὐτως πρὸς τὴν τὰ κατὰ τὸν Κομνηνόν
Θεόδωρον, καὶ ὁμοῦν ἦν τοῖς Βουλγάρους, ἀπέν-
δεται τῷ Ἀσέν, ὅς μετὰ τὸν βασιλεῖα τοῖς Βουλ-
γάρους βασιλεῖς ἦν, καὶ συγγένειον μετὰ τοῦτου
ἐποίησε, προσλαβόμενος ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ Μανουήλ
τόμην τὴν τοῦ Ἀσέν ἐκ πολλὰς ἀνταγίας
Μανίας. Ἀλλ' οὐ μετὰ πολὺ τὰς ποιεῖας διαλύσας,
ὅλος ἐκεῖνος θρασύτερος ἐν πᾶσι καὶ διακρίνετος
καὶ τὸν ὅρκων παραβάνης, στρατὸν συναγροχῶς
ἐκ τι Γουαίων καὶ ἱταλῶν, τὴν Ἀδριανοῦ πα-
ραμείνας περὶ τὰ τοῦ Εὐφρου παταροῦ ἦναι τὴν
πορείαν ἔθετο, πόλεμον συγχροτῆσαι μετὰ Βουλ-
γάρων προσέμενος ἔχρει δὲ ἄρα τὸν αὐτοῦ δλεθ-
ρον ἐθάρρει δὲ μηδ' εἰς ὅσον στήναι τοῖς βαρβάρους
τῆς αὐτοῦ στρατῶς. Ἀλλ' ὁ Ἀσέν τοῖς τοῦ Θεο-
δώρου ἐπιστολαῖς ὑπὲρ τῆς ἑλπίς τεθαρρημένος,
ὀλίγον τι συμμαχικὸν λαβὼν ἐκ Σκυθῶν εἰς χεῖρας
πορεύμενος, καὶ τὰς αἰκίας δυνάμεις συναθροίσας
καὶ ἐκείνου ἀφύπετο, τὸν ἐγγροστον τοῦ Θεοδώρου
ὄντων τῇ ἰδίᾳ σιμυλὰ ἀποκροφῶς. Καὶ δὴ κατὰ
πνα παρεβάνον ἴσταν, (Κλοκομνιτζαν αὐτῶν ὀνο-
μάζονσι) συμβάλλουσι τὰ στρατεύματα, καὶ κατὰ

провъзгласил се за техен император. А ко-
гато дошъл и при Адрианопол, той узнал,
че вътре са протостраторът Ианис и Камница
заедно с войската на император Йоан. Той
отрупал жителите на града с измамни слова,
че ще им даде богатство и ще ги издигне
по чин, и ги склонил да изведат император-
ската войска и да пуснат него.

И тъй протостраторът и Камница заедно с
придружаващите ги войници излезли от гра-
да при клетва на уверения, че никой от тях
няма да претърпи нищо лошо. Протострато-
рът не се мярнал изобщо пред Теодор Ком-
нин (защото така сключил споразуменнието).
А Камница, когато го срещнал, не слязъл от
коня, нито се обърнал към него като към
цар. Заради това Комнин му се разгневил,
обсипал човека с ругатини и насмалко щял
да го набие. Това станало причина Камница
да бъде почетен от императора. Защото,
като пристигнал при него, Камница бил поче-
тен като велик хетериарх.

А Теодор Комнин, като станал господар и
на Адрианопол, причинил много неприяно-
сти на италианците. Той вършел опустошения
чак до Виза, като оплячкосал всичко под
тяхна власт до самия Византион и причинил
голям страх у латиниите.¹

42. Сражението при Клокотница

И тъй, след като по този начин владе-
нията на Теодор Комнин се разраснали и
станал съсед на българите, той се съюзил с
Асен, който след Борил бил цар на бълга-
рите, и се сродил с него, като взел за жена
на брат си Мануил Мария, дъщерята на
Асен от наложница. Но не след много време
той нарушил договора, тъй като бил твърде
дързък във всичко и безогледен наруши-
тел на клетвите. Като събрал войска от ро-
мен и италийци, той кинал покрай Адриано-
пол и тръгнал нагоре по река Еврос, възна-
мерявайки да завърже с българите сраже-
ние. А в действителност той търсел своята
гибел. Той бил уверен, че варварите няма
дори да се мирнат пред очите на войската
му. Но Асен, окуражен най-вече от клето-
нарушенията на Теодор, взел малка съюзи-
ческа помощ от скити, на брой около хиляда
души, събрал своите войски и се понесъл
срещу него, като оказал на знамето си пис-
мениа клетвен договор на Теодор. Войските
се срещнали на някакво място край Еврос
(наричат го Клокотница) и Теодор бил побе-

¹ Вж. тук стр. 159, гл. 24.

ὁ Θεόδωρος παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ συλλαμβάνεται μὲν αὐτός, οἱ δὲ ἄλλοι δὲ καὶ τῶν αὐτοῦ προσγεῶν, καὶ τῶν ἄλλων σκλάβων τὰ δὲ αὐτῶν πάντα πρὸς τῶν Βουλγάρων ἐπαίχονται. Περὶ δὲ τὸ πλήθος φιλοφρονέστερον διατεθεὶς ὁ Ἀσάν, τοὺς πλείους τῶν στρατιωτῶν, τῶν ἀφανῶν καὶ μάλιστα Μενδερωῖ, καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀπολέμνους κόμης καὶ πόλεις. Ἔτι δ' ἐπὶ ταῦτα καὶ τι σημαντικὸν πραγμπευόμενος ἐνιγὰρ ἐβούλετο γὰρ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀποστήσας, κυριεῦσαι αὐτῶν, οἱ καὶ ἐπέτυχον ἐπεὶ γὰρ κατ' αὐτῶν ἐχάριεν πάντες ταῦτα ὑπέτακτον.

Καὶ γίνεται ἅπ' αὐτὸν ἡ Ἀδριατοῦ καὶ τὸ Ἀθηνάμειχον, εἰς Βολερὸν Ἰταν, Σίρρα, Πελαγονία, καὶ Πηλῆπος, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν. Κατέδραμε καὶ τῆς Μεγάλης Βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀλβάνου δεσπόζει, καὶ τὸ μέχρι τοῦ Ἰλλυριοῦ ἡγήρεται (474), καὶ λίαν ἀπικερδαίνει πολλήν. Ἐπεὶ δὲ κατεπράξατο ταῦτα καὶ ὡς βουλὴν διέθετο, ἐπὶ μὲν τῶν φρουρῶν ὑπὸ Ῥωμαίων διεκταρσέναι καταλελοιπώς, τὰ πλείω δ' ἑφ' εἰσὼν ποιούμενος, στρατιώτας ἐν τοῖσι τοῖς, καὶ στρατηγοὺς καὶ ἑερολόγους ἐπιστήσας, ἀνέβηκεν εἰς τὰ οὐρεῖα, μέγας δόξας καὶ θαυμαστός αὐτὸς γὰρ ἐχραίνετο φόβος Ῥωμαίοις, ὥς οἱ παρ' αὐτοῦ, ἔτθεν τοὶ καὶ παρὰ πάντων φιλούμενος ἦν.

Ὁ δὲ Ἀγγέλως Θεόδωρος ἐν φρουρῇ διέκρινε, ἱεροφρονεῖτο μὲν παρὰ τοῦ Ἀσάν ἐκείνῳ δὲ καὶ εἰς τὰ οὐρεῖα νεωτερίζον πεφύραται, ἐαυτοῖς αὐτὸν δ' Ἀσάν.

Ὁ μὲντοι τοῦ Θεοδώρου ἀδελφεὸς Μανουὴλ, ὃς καὶ παρὰ αὐτὸν δεσπότης τετίμηται, φυχῆς περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπῆλθεν, ὅτε ὁ Θεόδωρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συνεσχέθησαν, καὶ ἦν κυριεῦσαι αὐτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτήν, Ἰανθοῦς δὲ γράμμασι τὰς αὐτοῦ γραφὰς ἐπεκράσεν πρὸς δὲ καὶ τις τῶν ἐκ βασιλέως Ἰωάννου πρῶτον ἀπέσκηκεν εἰς αὐτὸν, ὁρμήσει τὸ ψαλμωδοῦμενον, αὐτὸν βασιλεὺς καὶ δεσπότην¹.

Ἔτι μὲν οὖν οὕτως τὰ Δυνατὰ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Μανουὴλ δεσποζόμενα (pp. 474₁—475₁₃).

Ἐγεννήθη τῇ βασιλεῖ ἐκ τῆς βασιλίδος Εὐφρόνης αὐτός, ὃς κλήσας Θεόδωρος ἐνέκατον δὲ τότε ἦν ἔτος αὐτῷ ἕτασε καὶ τῇ Ἀσάν, ὃς ἤρχε Βουλγάρων, ἡ ἀπὸ Οὐγγρων, θυνάρεων, Ἑλλήνι τῇ καθ' οὐκ τὸ ὄνομα, καὶ ἔντατον ἔτος ἀπὸ γεννήσεως ἦναι Στέλλει οὖν πρεσβεῖαν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἀσάν, καὶ μαθητάς τῶν παιδῶν αὐτῶν μέμνηται, καὶ τῆς αὐτῆς ἀλλήλων ἀμοιότητος (477) συμμάχίας καὶ συγγενείας. Δέχεται δ' Ἀσάν τὴν πρεσβεῖαν, καὶ

ден от българите. Бил пленен самият той, също така мнозина от роднините му, а и изобщо от близките. И всичките им неща били плячкосани от българите. А Асен бил разположен твърде човсколюбиво по отношение на войската. Той освободил повечето от войниците, най-вече от незнатните, и ги отпратил по селата и градовете им. Но като вършел тона, той имал и известна полза за себе си. Защото той искал да ги откъсне от ромейската власт и да ги владее, в което сполучил. Защото, когато настъпвал срещу тях, всички му се подчинявали.

Под негово власт минали и Адрианопол, и Димотика, после целият Волерон, Сар, Пелаговия и Прилеп заедно с околностите му. Опустошил и асията на Велика Влахия, завладял и Албания и плячкосал и земите чак до Илирик, като снемел голяма плячка. А след като извършил това и постъпил според желанието си, а именно някои от крепостите оставил да се управляват от ромей, повечето подчинил под своя власт, като поставил в тях войници и им навлачил страсти и бирници, той се пърнал в своите земи, смятан велик и предизвикващ удивление. Защото той не се осквернявал с убийства на ромей като своите предшественици и затова бил обичан от всички.¹

А Теодор Ангел, който стоял в затвора, бил гледан благодосклонно от Асен. Но след като бил заловен, че замисля заговор срещу съществуващото положение в страната, Асен го ослепил.

Естественно братът на Теодор — Мануил, — който бил почетан още от него като деспот, се върнал като беглец в Солун, когато Теодор и хората около него били заловени. Той господствувал над него и околностите му и подписвал писмата си с червени букви. Един от пратениците, изпратен от император Йоан, го подиграл така: „Към тебе ще подхожда псалмопеенето „Тебе царя и господаря“.“²

Така първели работите на Запад при управлението на Мануил Ангел.³

Императрица Ирина била родила на императора син, който бил наречен Теодор. Тогава той бил на единадесет години. А на Асен, който управлявал българите, унгарката била родила дъщеря. Момичето се казвало Елена и навършвало девет години от рождението си. И тъй императорът изпратил пратеничество при Асен и му предложил брак между децата им, съюз и взаимно споразумение между двете страни. Асен приел

¹ Вж. тук стр. 161, гл. 26.

² Вж. тук стр. 162, гл. 26.

Θεόδωρον, καὶ ὅλητα οἷος ἐκεῖνος ἀνθρώπου ἐπι-
χειρῶν ἐν τοῖς πράγμασι μηδὲν τι τῶν συμβησο-
μένων ἑαυτὸν προσέρχεται τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ,
καὶ ὑποδέχεται αὐτὸν οὗτος δομένως καὶ τεύχεα,
θεῖόν τε τοῦτον ἀποκαλὼν κτλ. τῇ αὐτοῦ οὐκ ἐπι-
ξῶν τραπέζῃ καὶ τῶν λοιπῶν φιλοφρονημάτων με-
ταδιδούς, ἐπεὶ δὲ τοῦτον ἐν χειρὶν ἔσχευ ὁ βασι-
λεὺς, ἔτιχε δὲ καὶ ταῖς αὐτοῦ διατάγμασι ταῖς Ῥο-
μαῖκαῖς στρατεύμασι ἀξύνμαχον προστεθὲν ἐκ Σκυ-
θῶν — τοῦτους γὰρ πρὸ βεργίος δόρυς τε καὶ
δεξιόσσοι ποικίλως ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης χειροῖσιν
τε πεποιμένῃ ἐξ ἀγκυλιόρου τοῦ ἡθῶς καὶ τῆς ἄλ-
κιδότου ἀνέσπαρε καὶ πρὸς τὰ τῆς ἑω διακίρασε
μέρη — τοῦτους μᾶλλον θαυρήσας καὶ μηδὲν τι
διωτὸν ἐκ Βουλγάρων προσδοκῶν, τὸ μὲν διὰ τὰς
χερηνήμενας σπονδὰς, τὸ δὲ καὶ διὰ τὸ ὑπὸ μεγα-
ρίου τὰ τῶν Βουλγάρων διακίρασθαι, ἀπάρως τῆς
ἑω ὁ βασιλεὺς καὶ διαπεραιωνθεὶς τὸν Ἰλλ. οὐροισι,
ὡς ἐν τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ἀνδράμεις καὶ
τὸς ἐν τῶν Σκυθῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἔχων χωρεῖ κατὰ
τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ βασιλεῖται φημιζομένου Ἰωάν-
νου. ἐπεὶ δὲ παρήλθε τὰ τῆς Θέρμης καὶ Μακε-
δονίας χωρία, ἦδη καὶ τῇν Χρυσίουσιον παρή-
μειρε καὶ τὸν Στεφάνου, τῷ φρουρίῳ τῆς Ῥο-
μῆς προσέσχευ, (65) ἐπὶ τῶν κτησιμῶν τῶν
Ἰωάννου οὗ καὶ πρὸ τοῦ τὰ στρατεύματα τοῦ βα-
σιλέως Ἰωάννου ἰδεῖν καταλιπόντες τὸ φρούριον,
φίγξῃ χρησόμενοι δρομαῖσι τὴν Θεσσαλονίκην εἰσφε-
ρσαν. ἐξήμουν δὲ ἀνδρῶν πολεμιστῶν εὐρόντιες οὗ
τοῦ βασιλέως κατέσχον ἀπὸ καὶ φυλακῶν ἐγκατέ-
στησαν. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν στρατὸν ἄποσιν σίλλε-
ξάμενος ἐγγὺς πον τῆς Θεσσαλονίκης ὡσεὶ σταδίους
ἀπὸ τῆς οὐκ τὴν πύργους κήπος τοῦ Προβατῶ ἢ
κλήσις τοῦ τόπου. Ελεπόλει μὲν καὶ μηχανήματα οὐκ
ἦν αὐτῷ εὐχερὲς κατὰ τῆς τοσαύτης πόλεως στήσασ-
θαι κἀντεῦθεν μετὰ μάχης τοιαύδε χειρώσασθαι,
ἐκδρομὰς δὲ ἐποίησεν διὰ τῶν στρατευμάτων καὶ τὰ πέριξ
πάντα ἔλκευ, καὶ μάλιστα διὰ τῶν Σκυθῶν. πάντα
γὰρ λείαν ἐποίησεν. εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τρέφους,
ὧν ἦρχεν ὁ Καστοφὸς Μανονήλ (pp. 65₄—66₁₄).
— — — ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης παρακαθήμε-
νος ὅσα ἦν εὐκὺς ποιεῖν ἐποίησεν κατὰ τῆς πόλεως.
αἱ δὲ ἐνὶ οὐκ ἀπώκονον ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ
οἱτοὶ ἐκδρομὰς τῶν πύλων ἐκόντες κατὰ τῶν τοῦ
βασιλέως (66) ἐποίουν. οὗ οὐκ οὐκ παρήλθον ἡμέραι,
καὶ τὸ τῶν Ταχαρίων ἔθνος κατὰ τῶν Μουσουλ-
μάνων χωρήσαν καὶ πόλεμον κατ' αὐτῶν συγχεῖσαν
πέποικε (pp. 66₂₂—67₂). — — — ὡς γοῦν τῆς
φημῆς ὁ βασιλεὺς ἦρθετο, σιωπῇ παραγγέλλας
τοὺς εὐλόγους ἀγειν καὶ μηδὲν περὶ τούτου κοινω-
νεῖν, εἰς συμβιβάζας μετὰ τοῦ ἐνὸς Ἰωάννου χυ-

И наистина като човек, който неочаквано се
залавя с държавни работи, той не заподозри-
л нито от това, което ще се случи, и едва при
император Йоан. Той го прие радостно и го
отрупа с почести, наричаше го чичо, туряше
го да седне на масата му заедно с него и му
оказваше и други почести. Императорът
добри по-голяма смелост, след като го видя
в ръцете си, а и след като към своите ро-
мейски войски случайно бе присъединил силна
скитска войска (тях император Йоан насиро
ги бе направил с помощта на дарове и въстро-
плетни подаръци от хора с твърде дивни нрави
на хора смирени и като ги бе извел от маке-
донската земя, ги бе превел в източните пре-
дели). И като не очакваше нищо лошо откъм
българите, от една страна, поради сключените
договори, от друга — понеже българската
държава се управляваше от дете, императо-
рът се вдигна от Изток и като премина Хе-
леспонт, водейки със себе си ромейските и
скитските войски, отправи се срещу Йоан,¹
който минаваше за император в Солун. След
като премина покрай транзийските и македон-
ските градове и отмина Христопол² и Стри-
мон³, той се доближи до крепостта Ревдина,
позната от хора на Йоан. Преди още да видят
войските на император Йоан, те изоставиха
крепостта и тичайки, влязоха в Солун. Хората
на императора, като намериха крепостта без
войници, завладяха я и поставиха вътре гарни-
зон. А императорът събра цялата си войска
и се разположи на лагер близо, на около
осем стадия от Солун. Името на мястото е
Градина на Прокат. Той нямаше атакможиост
да нареди против толкова големия град сте-
нобойни машини и съоръжения и да го покори
с война, но вършеше с войските си — и най-
пече със скитските — набези и опустошаваше
всичко наоколо. Наистина те плячкосваха
всичко. Той водеше със себе си и тримери,
конто командуваше Мануил Кондофре. — — —
И тъй императорът, като обсади града, пред-
приемаше против него каквото можеше. А и
хората вътре не се отчайваха да работят, но
и те извършваха набези против войските на
императора, като изливаха от вратите. Не из-
мнкаха много дни и татарският народ тръгна
против мюсюлманите и като започна война
против тях, победи ги. — — —⁴ И тъй,
след като научи новината, императорът за-
повяда на тези, които [я] знаеха, да пазят
мълчавие и да не говорят за това с никого.
Той влезе в преговори с Йоан, който беше

¹ Император Йоан III Дука Ватани предприел похода против Йоан Агтел, солунския деспот, през 1242 г. Св. Острогорски, История Византије, стр. 411. ² Дн. Кавала. ³ Дн. Струма. ⁴ Йоан Ватани по-
лучил известие от своя си, че голям брой татари заминавали никейските владения в Мала Азия.

Βουλγάρων χωρεῖ, ὃ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐν διαλευρῇ.

Ἐπει δὲ καὶ ὁ νεμεσίος Θεόδωρος καὶ Ἑλένη ἡ νεμεση ἦσαν ἀρρήστες, τὰ μὲν ἐς συνουσίαν αὐτῶν καὶ συνήκειαν ἔμενον ἀεὶ, ἀνήγοντο δὲ παρὰ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης καὶ ἐπαιδείοντο, οἷα ἐκείνη φύσει ἠγαθῆς καὶ πρὸς ἅπαν καλὸν τὸ εὐδόκημον φέρονσα (pp. 477₂₆—479₂₀).

43. *Ioannes Asanus pacta cum
Ioanne Duca rumpli*

Ὁ μὲν οὖν βῆς Ἰωάννης μικρὸν ἐπιβοῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τῷ γαμβρῷ Βαλδοῦινῳ τὴν ἐκδοσίαν τῆς Κωνσταντίνου ὡς κληρὸν καταλείπων. Ὁ δὲ Ἀσὴν μειδιμελὲς ἐπὶ τοῖς μετὰ τὸν βασιλεὺς συνθήκαις γεόμενος, τρόπον ἐξήτει δι' οὗ τὴν θυγατέρα ἐπαυλίσθηται· οὐκ ἐπίσταται γοῦν αἰτίαν, πῶς οὐκ ἔλκεται, καὶ ἀποστέλλει πρέβεις ἐς βασιλέα καὶ τὴν βασιλίδά, ὡς βούλεται, ἐπεὶ πλησίον τῆς Ἀδριανού μετὰ τῆς γυναικὸς ἦλθε, καὶ τὸ θυγάτριον ἴδειν, καὶ πατρικῶς περιτρέφασθαι, καὶ τὴν εὐχότα ἀποπληρώσει, καὶ αὐτὸς ἀποστέλλεται πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ τὸν σὺγγον.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασίλισσα Εἰρήνη ἐπιγινώσκοντες (479) τὴν σκευωρίαν, δυνάμει πέμπουσιν τὴν θυγατέρα πρὸς τὸν Ἀσὴν, εἰπόντες, ὡς εἰ κρατήσῃ καὶ τοῦ νομίμου ἀνταφθέντος διαζύξῃ, ἔσται θεὸς ὁ τούτων ἔκδοτος, καὶ μελήσει τοῖσι περὶ αὐτοῦ.

Ὁ μὲν οὖν Ἀσὴν τὴν θυγατέρα λαβὼν ᾤχετο, τοὺς ἐπιμένοντες αὐτῇ πάντας ἴδεν ἔλθον ἐπιστρέφειν ἐγκλεισμένους, καὶ τὸν Αἰμον διαβὰς, ἐκώσθη περὶ τὸν Τέρεβον, ὁλοκαυρμένης τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς, διὰ τῆς πενθερῆς καὶ τοῦ σὺγγου τὸν χωρισμὸν, ὅτε καὶ φασὶ προσηλαβόμενον αὐτὴν, τῆς ἐρεσσιδὸς αὐτοῦ ἐμπαρσθῆναι ἐπιστῆσαι, καὶ κατὰ νόμον τὴν γυναῖκα τοῖς δεσπότησι, καὶ ἐπαπειλῆσαι δεῶν, εἰ μὴ σὺν φέρει ὅσα τούτω διὰ βουλῆς ἐπ' αὐτῇ (pp. 479₂₁—480₁₂).

44. *De Cumanorum incursione*

Καὶ ἐκείνο χρόνῳ τῶν Ἀσάνων καταδραμόντων τὸ τῶν Σκυθῶν γένος, ἀπόροι τῶν Σκυθῶν τὸ ξίφος ἡμῶν δέφυγον, ἀποκίς τὸν Ἰσθμὸν διαπεράσαντες, καὶ τὸν Αἰμον ὑπερβάντες τέκους ἔμα καὶ γυναῖκα, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων, (πολλὰ γὰρ χιλιᾶδες ὑπῆρχον), τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, αἱ μὲν περὶ τὸν Εὐρὸν καὶ τὰ ἐκείσε πεδιά, αἱ δὲ περὶ τὰ κατὰ τὴν Διορίταν ποταμὸν τὰς νομίας. Ἐλήφον γοῦν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα,

българите, а императорът преминал в източната земя.

А тъй като младоженците Теодор и Елена били пешенколетни, те нямали съжителство и брачни връзки, но били отглеждани и възпитавани от императрица Ирина, понеже тя била с добър характер и освен всички добри качества била благородна.¹

43. *Иван Асен нарушава договора
с Йоан Дука*

И тъй крал Йоан, който живял малко, умрял и оставил властта над Константинопол като наследство на зет си Балдуин. А Асен, като се разкаял за договорите с императора, търсел начин как да си вземе обратно дъщерята. Намерил причина, макар и тя да не оставала неразгадана. И той изпратил пратеници при императора и императрицата да съобщят, че искал, тъй като бил дошъл с жена си близо до Адрианопол, да види дъщеря си, да я прегърне бащински, да изпълни обичая и отново да я отпрати при свекъра и съпруга.

Император Йоан и императрица Ирина разбрали интригата, но все пак изпратили дъщерята при Асен, като казали, че ако я вземе и разкъса законното съоразумение, бог ще бъде съдията им и той ще се борижи за това спрямо него.

И тъй Асен взел дъщеря си и си отишъл, като заповядал на всички придружаващи я да се върнат [там], откъдето са дошли. И като преминал Хемус, отправил се към Търново, а дъщеря му плачела заради раздялата със свекървата и мъжа си. Казват, че тогава той, като я ввел, турнал ѝ отпреде си ла седлото, ударил [я] с пръст по главата, заплашвайки я при това страшно, ако не понася мълчаливо това, което той бил решил по отношение на нея.²

44. *Куманите нахлуват*

По това време, понеже татарите нападнали скитското племе, колкото скити се спасили от меча им, преминали с помощта на мехове Истр. Те се прехвърлили отвъд Хемус заедно с децата и жените и против полята на българите (те били много хиляди) завладели земите на Македония и едни построили селата си. край Еврос и тамошните полета, а други — по полетата при Марица. И тъй те опустошили всички земи в Маке-

¹ Вж. тук стр. 162, гл. 33.

² Вж. тук стр. 165, гл. 34.

καὶ ὥς ἐν ὀλίγῳ ἔργῳ τῶν οὐκ ἐπιτόκων ἐποίησαν, καὶ πολέμῳ δὲ ὅπου εὐχέμεθα καταστρέφεται, καὶ ἐφρονέοντο πολλοὶ ἐκινεῖσθαι δὲ καὶ ἡμιμαλίσσοντο θινίντες καὶ ἀπερητοῦντο ἐν τε τῇ Ἀδριακῇ πάλει, τῇ Αἰδυροταίρῳ, τῇ Βεζύῃ, τῇ Καλλιονπόλει, καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσα διὰ τὴν ἀσθενήσαντα ἦσαν αὐτοῖς (р. 480₁₃₋₁₆).

45. Pax inter Ioannem Ducam
et Ioannem Asanum iterum peragitur

Таѣт οἱ καθ' ἑμῶν διὰ ἐνεδρεύοντες Φράγγοι εὐρόντες ἰκανὸν ὡς ἔφοντο ἡμεῖς οὖν Ἰωάννην, ἀνθ' ὃν παρ' αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀσάν πρότερον ἔπαυον, πρῶτα μὲν τὸν Ἀσάν ἐποποιῶντα, καὶ πρὸς εὐρήνῃ στείλονται τοῦτω ἔπειτα δὲ οὖν αὐτῷ καὶ τοῖς Σινθῶς βασιβάνους τε καὶ ἀλλῆτας χαρίσασαι μισθοῖς καὶ μεγάλαις δὲ ὑποσχέσεσι δελεάζοντες, εἰς ταῦτος ἔλκοντες (480) καὶ συμμάχῳν τοσαύτην ἐκ τε Σινθῶν καὶ Βουλγάρων συνηθροοῦντες, κατὰ τῶν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου χωρῶν. Ἐπεὶ δὲ πλησίον τῷ τῆς Τζουρουλοῦ κάστρου ἐτύγχανε, κατ' ἐκείνου τὴν μάχην ἰσχυρῶς παρόντος καὶ τοῦ Ἀσάν μετὰ αὐτῷ Ὀυγγαρίων καὶ Βουλγάρων καὶ τῶν Σινθῶν. Ἦν δὲ τῆς Τζουρουλοῦ τὴν φρούραν ἐμπειρομένους παρὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ὁ Ταρχανιάτης Νικηφόρος, ἐπὶ τῆς γραφείας ἦν τότε, μέγας δυνάστηκος τεύμενος ἵσχυρον, τοῦ Παλαιολόγου Ἀνδρονίκου γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ καλὸς στρατιώτης καὶ στρατηγός, καὶ πολλὰς ἀπολαύων τῆς παρὰ θεοῦ ἀντιλήψεως, καὶ εὐτυχία μᾶλλον δοκῶν καταρθεῖν, ἢ ἀνδρεία καὶ στρατηγία διπερ ἀργάετο. Ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα στρατεύματα τῇ Τζουρουλῷ παρεκώθησαν, τοῖς μὲν Ἰταλοῖς πολλὰ καὶ καὶ ἰσχυρὰ ἐλπίδια κατασκευάσθησαν, ἀνταρμαχῶντο δὲ ἔκδον ὁ Ταρχανιάτης τοῖς ἔκδοθιν μηχανήμασι, καὶ τῇ τοσαύτῃ στρατῇ τῶν ἑαυτῶν τὸ ἀνδρῶν αὐτοῦ ἀντεπεξῆγεν, ἐν στρατιώταις ἀσθμητοῖς. Ἐν ἀμυχανῇ δὲ ἦν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, οὗ τοσαῦτον τοῦ δυνάστεος τοῖς τοῖς πατρῴων, ἢ ὅσον περὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, ὥς, εἰ τοῦτο αἰὼν, τὰ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ πάντα ἡρώεα γενήσονται.

Πολυεργονέμενος γοῦν τοῦ δυνάστεος Τζουρουλοῦ, αἰφνης ἀγγέλλεται τῷ Ἀσάν, ὅς ἢ ἐξ Οὐγγρων οἰζυγὸς ἐπέβηκε, καὶ παῖδον αὐτοῦ, καὶ ὁ Τερνόβου ἀρχιερεὺς θεωρητὴν οὖν λογισάμενος ταῦτα, περὶ ἐξαρτάσεως τὰς ἐλπίδας, ὥς εἴχετο πρὸς τὸν τῶν Τερνόβου. Μόνοι γοῦν ἀπολαφθέντες οἱ Ἰτα-

дония, така че за кратко време ги обезаудили. И тези от градовете, които били лесно превзетими, били разрушени и много народ бил избит. А всички били ограбвани и пленявани, а [после] продавани в Адрианопол, Димотика, Виза, Калкипол и другите градове, които не могли да бъдат превзети от тях, по-късно били укрепени.¹

45. Мирът между Йоан Дука и Йоан Асен
се възстановява

Франките, които винаги злоумышлявали против нас, намислиха това за удобен случай, както мислели те, да отплатят на ромеите за това, което те по-рано претърпели от тях и от Асен. Най-напред привлели Асен и сключили с него мир. След това привлели на своя страна заедно с него и скитите — варвари и скитинци, — като ги съблазнили с малки дарове и големи обещания. Като събрали толкова голяма съюзническа войска от скити и българи, те тръгнаха срещу войските на император Йоан. А тъй като наблизва се измирала крепостта Цурулум, те започнали войната срещу нея в пристъпнието на Асен с българските и скитските войски. А със защитата на Цурулум бил натоварен от император Йоан Никифор Тарханиот — тогава той бил столоначалник, а по-късно бил почетен като велик доместик. Той бил зет на Андроник Палеолог по дъщеря, бил храбър мъж и добър войник и пълководен и бог го покровителствувал много. И той, наглежда, успявал в това, което вършел, повече с мъстие, отколкото с храброст или военно изкуство. След като до Цурулум се разположили толкова големи войски, италианците приготвили множество мопия стенобойни машини, а отвътре Тарханиот измислял противомерки срещу външните машини и на толкова големата неприятелска войска противопоставял при малкото си войници храбростта на своята войска. А император Йоан бил в затруднение не толкова защото се тревожел за този град, колкото защото смятал, че ако той бъде превзет, в Македония всичко ще пропадне.

И тъй, когато град Цурулум бил обсаден, на Асен внезапно било известно, че съпругата му умире, синът му и търновският архиепрей били умрели. Като смятал, че това с божия гня, той успял е оти обсадните машини и както си бил, побързал за Търново. Като останали италианците

¹ Вж. тук стр. 165, гл. 35.

λοι, καὶ μὴ εἰς πολυπόδον ἰσχύοντες, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι, Νικηφόρου τοῦ Ταρχανίου κατὰ τὴν κλήσιν ἀναφανέντος, καὶ δὲ αὐτοῦ ἐνάρξαι θεοῦ δυνεὺς διατηρηθέντος τοῦ ἄσπεος. Ὁ δὲ Ἀσὼν εὐσεβὲς ἦν ἡγεμόνος, ὃς διὰ τὴν παραβολὴν τῶν ἔργων ὅν εἶχε μετὰ τοῦ βασιλέως τὰ λυπηρὰ ταῦτα. Ἐπιστρέψας, πρὸς τοὺς ἐκλήτους πρὸς βασιλῆα, (481) ἐπειδὴ ἐπιχειρούμενος τῆς κακότητος πράξεως, καὶ τὰς συνθήκας ἀσυνεῶν, καὶ συγγνώμην αἰτούμενος. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλεῖς Εἰρήνη, οἱα πρὸς τὰ θιπτότερα εὐσεβεστάτα νεόντες, δέχονται τὴν πρᾶξιν, καὶ εἰς λόγους αὐτῶν μακροὺς χωρήσαντες, ὡς τε ἔργους κατεμπεδοῖαν, καὶ τὴν νέμειν Ἑλένην ἀπαικλόντας ἀποστέλλειν γυνὴν πρὸς τὸν πενθερόν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ εὐρίην πάλιν μέσσω Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων ἐχθροὺς καθαρῶς (pp. 480₉₈—482₉).

46. *Exercitus Balduni II, imperatoris Constantinopolitani, fines Bulgariorum pervadit.*

Ὁ δὲ διὰ πολλοῦ καὶ γὰρ χρόνου ἐξήκοντα χιλιάδες Φράγγων ἠθροίσθησαν ἵνα κατὰ Ῥωμαίων χωρήσωσιν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν αἰεὶς εὐδρομος διὰ τῶν ἢ ὁδὸς, ἢτε πλεῖς ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἡ ἀπαικλὸν αὐτοῖς πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὰς πρὸς τὴν παρῆναι αὐτοῖς, διὰ τῆς χέρσου τὴν ὁδὸν ἔθετο. Καὶ δὴ παραδραμόντες τὰς Ἰαλλίας, τὴν Ἰταλίαν δὲ διελθόντες, εἰς τὴν Ὀστρογκιον ἐφθασαν, καὶ τὴν Ὀγγρίαν παραμεινάντες, διαπερῶσι τὸν Ἰστρον, καὶ τὴν Βουλγάρων ἐπιδρομῶν, τοῖς καθ' ὁδὸν πάντων ὡς ὅποις καὶ συγγενέσι χαρήμενοι, καὶ ἐπιχειροῦντες παρὰ πάντων, αὐτῶν ἦσαν διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς φιλίαν ἢ δ' ἐχθρὸν τὴν καθ' ἑμῶν. Καὶ οἱ Βούλγαροι τὰς μετὰ Ῥωμαίων ἀποστάς παρεσκεύοντο, ἀδελφὸν τοῖσις δαδύκασιν τὰς δυσχωρίας αὐτῶν διελθεῖν, τῷ δακτεῖν βλαπόμενοι.

Τότε καὶ τὸ ἄσιν τῆς Τζουρλουῦ ἑλέαν, ἐκστρατεύσαντων κατ' αὐτοῦ τῶν Λατίνων, συμμαχοῦντων τοῖσις καὶ τῶν Σκυθῶν. Εἰς ἐλάνην τοῦτον δὲ Περσίδαφος ἦν Ἰωάννης, ὃς μέγας ἡγεμὼν πρὸς τοῦ βασιλέως ἐπύχωνε τιμηθεὶς, ἀνὴρ (482) γενναῖος τῇ χειρὶ, καὶ τὰ πολέμια παιδιόθεν ἐξησκημένος. Ἦ δὲ τῶν Λατίνων ὑπερβόρουν ὁνόμας, καὶ τὸ ἀπεροπληθὲς τῶν Σκυθῶν, καὶ τὸ τῶν ἐλεπόλεων ἐνεργὴν παραδόντα τὸ ἄσιν τοῖς Ἰταλοῖς κατηγήρασεν. Φασὶ δὲ τότε καὶ προδοσίαν μελετῆσαι τοῖς ἐν αὐτῇ νῆας, κατεπύθεν πτοηθῆναι τὸ ἀπρόσπιν τῆς ἀλώσεως. Οὕτω μὲν οὖν αἱ

самы и не им стигнали силите за обсадата, и самите те се върнали без резултат в Константинопол, като Никифор Тарханиот се проявил според името и благодарение на него крепостта с божия помощ оцеляла. А Асен, смятайки благочестиво, че неприятностите му са се случили поради потъпкване на клетвените договори, които сключил с императора, изпратил пратеници при него, като се упреждал за твърде лопата постъпка, подновявал договорите и искал прошка. Разбира се, император Йоан и императрица Ирина, понеже били склонни повече към набожност и благочестие, приели посолството и без да влизат в дълги преговори, възобновили клетвените споразумения и извикали снахата Елена. И тъй тя била изпратена при свекъра и съпруга си и между ромеите и българите отново настъпил искрен мир.¹

46. *Войската на цариградския император Балдуин II минава през пределите на България*

Наистина не след много време се събрали шестдесет хиляди франки, за да потеглят срещу ромеите. А понеже пътуването им с кораби не било удобно, защото собствениците на кораби за пътуване им искали повече, отколкото им била възможностите, те решили да пътуват по суша. Пребродили Галия, преминали през Италия и дошли в Австрия. И като отминали Унгария, преминали Истрия и нахлули в земята на българите. През време на похода те се държали с всички като с приятели и близки. И те били приемани като гости от всички както поради враждата против нас, така и поради приятелство спрямо тях. И българите, изглежда принудени, като превебргнали договорите с ромеите, им дали възможност да преминат през мъчно проходимите им места.

Тогава била превзета и крепостта Цурум, след като в нападнали латинците, на които помагали и скитите. Защищавал я Йоан Петралифа, който бил удостоен от императора с титлата велик хетернарх, мъж със силна ръка и от детство упражнен във военните дела. По-мощната обаче латинска войска, безчислеността на скитите и силата на стенобойните машини го накарали да предаде крепостта на италийците. Но някон казват, че в крепостта известни хора замишляли предателство и затова той се бил уплашил от внезапното превземане. И тъй

¹ Вж. тук стр. 166, тл. 36.

Φράγγους τὴν Τρουρουλὸν ἐχειρώσαντα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ (sic) Ῥωμαίους συνάμα ἐπὶ Πετραλίφῃ δεσπότας ἤγαγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ πρὸς τοὺς οὐκείους ἀπερριπώθησαν οὐ μετ' οὐ πολλῶν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὁσπερος πολιορκουμένου, ὡς εἴρηται, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τεύχεας συσκευασμένους, καὶ στράτευμα οὐκ ὀλίγον παραλαβὼν, κατὰ τὸν ἐναντίον ἐχώρει. Ἀπάρως γάρ τῃς Νικομήδους, καὶ τὸν Χάρακιν παρῶν, ἐπέσθηνε τὴν Λακιδίαν, καὶ κατέσχε προοίον καὶ τὸ τοῦ Νικομήδους προύριον.

Ἐδυετόρησε δὲ τῇ τότε ἐν ταῖς τεύχεων, ἀπειροπολέμων ὄντων τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ τοῦ Ἀρμενίου Ἰοφρέ, ὃς εἰς τάξιν ἡγεμόνος ἐν ταῖς ταῖς ἐκύχωνε, ἀσπληνέσσον διακείμενον περὶ τὸν πόλεμον. Προῦπῆρξε δὲ τὴν τῶν τεύχεων στρατηγίαν ἀνεγνωμένος ὁ Κωνσταντῆ, ἀνὴρ περναῖος τὴν χεῖρα καὶ πῦλον Ἀσπρὴν κατὰ τὴν χεῖρα καὶ θάλαττον, δι' ἧς δὲ εἴρηκε πρὸς τὴν βασιλείαν, ὡς οὐκ ἀντιστήσαναι αἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἰσχυρεῖς πρὸς τὰς Λακιδίας, κἀν ὡς πολλὰ πλοῖα, παρεστέλλη τῆς ἡγεμονίας, καὶ ὁ Ἰοφρὲ αὐτὴν διεδέξατο καὶ ἡγεῖτο ἐπὶ τρισκαίδεκα τριμίων, τριάντα ἐξάρχων αὐτός, καὶ τοσαύτας ἐπέστειλεν δυνάμεις ἦσαν αἱ τῶν ἐναντίων ἐκείνη γὰρ μάχην ἐκέρδησε λίανυρον (pp. 482₁₆—483₂₀).

47. *Ioannes Asanus filiam Angeli Theodori sibi matrimonio iungit*

Ἐρχε μὲν οὖν οὕτω καὶ ταῦτα. Ἐξέρχοντο δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν, καὶ τῇ συγγενεῇ συνεδέδεντο, οὐκ ἔκραιβως τοῦ Ἀσάν πρὸς ἀνταρκαίαν τησάντος ἦν γὰρ διὰ τοῦ κέρους μακρὸν, κατέτας παρέλκε. Τέως ἐν τῇ φωνῇ ἔοικον τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ τῶν φίλων ἔπαινον. Ἐπὶ δὲ ἡ δὲ (483) Ὀβρυον σύγγενος τοῦτον ἐξ ἀνθρώπων ἔγενετο, ὡς περὶ εὐχρησμέν, ἡγήσατο εἰς γυναικα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγέλου Θεοδώρου, τὴν Ἐλεήνην, παρ' οὗδεν τὸ τοῦ αὐτοδέλφου τοῦ πατρὸς αὐτῆς κῆδος θέμετος, διὰ τῇ ἐκ πολλὰ κῆδος αὐτοῦ θυγατρὶ σίντευτος ἦν. Ἐρχε δὲ ὁ Ἀγγελος Θεόδωρος παῖδας: ἄρρενος δύο, Ἰωάννην καὶ Δημήτριον, καὶ θηλείας δύο, Ἀνναν καὶ τὴν ἡγεῖσαν Ἐλεήνην, μεθ' ἧς ὁ Ἀσάν παῖδας ἔγεννησε τέρας, τὸν Μιχαήλ, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Μυρίαν.

Ἀπελθὼν γὰρ διὰ τὸν τοῦτον γάμον ὁ Θεόδωρος τῶν δεσμῶν, καὶ συνανέσκει τοῦ Ἀσάν ἐκκαίως γενέσθαι ἧς ἔχε πρότερον χάριος ἠθέλησε, καὶ τῆς Θεσσαλονίκης αὐτῆς. Καὶ δὴ ὀλίγους τοῦ Ἀσάν προσλαβόμενος, κέρει τὴν εἰς Θεσσαλονίκην μηχανάταις ἐσόδον, εὐτελῇ ἀμειψόμενος βόταν. Ἐπὶ δὲ καὶ εἰσισι καὶ ἐπεγνώσθη αἷς ἠθέλει,

франките завладели Цурулум и като отвели в Константинопол оковани намиращите се в него ромейи заедно с Петралифа, пролали ги след известно време на близките.

Още когато, както се каза, била обсаждана крепостта, император Йоан приготвил триери и с немалка войска потеглил срещу неприятелите. Той се адигнал от Никодимия, отминал Харакс, нападнал Лакидиза и завладял освен това и крепостта Никитнас.

Но тогава той нямал успех с триерите, тъй като хората в тях били неопитни бойци и арменецът Йофре, който бил военачалник в тях, действувал твърде нехайно във войната. По-рано началник бил Кондофре, който имал главното командувание над триерите, мнж със силна ръка, с духа на Марс и по суша, и по море. Поради това той казал на императора, че ромейските триери не биха устояли на латинските, макар и да били повече, но бил уволнен от командуването, което получил Йофре. И Йофре бил победен от тринадесет триери, макар сам да началствувал над тридесет. Той загубил толкова, колкото били триерите на неприятелите, защото всяка [от тях] спечелила като плячка една [наша].¹

47. *Иоанн Асен взема за жена дъщерята на Теодор Ангел*

Тези работи стинали така. А император Йоан и Асен заживели в мир и се били сродили. Но Асен не съблюдавал точно договорите, защото се случвало заради малка печалба той да ги нарушава. Междувременно той официално ценял чувствата и постъпвал приятелски. Но след като, както казахме, умряла съпругата му унгарка, той взел за жена Ирина, дъщерята на Теодор Ангел, като не обърнал никакво внимание на родството си с брата на баща ѝ, който бил съпруг на дъщеря му, родена от наложница. А Теодор Ангел имал две момчета — Йоан и Димитър и две момичета — Ана и споменатата Ирина, от която Асен е имал три деца — Михаил, Теодора и Мария.

Благодарение на този брак Теодор бил освободен от затвора и със съгласието на Асен пожелал да стане господар на земята, която управлявал по-преди, и на самия Солун. Той взел със себе си неколкоцина Асенови хора и нагласил да влезе тайно в Солун, като се облякъл в евтини дрехи. А като влязъл и се открил на желаещите от него

¹ Вж. тук стр. 167, гл. 37.

οὗς διε εὐτυχῶς ἦν ἐπίλει τε καὶ εὐεργεσιῶν ἐκ-
πύμπλη, μεθ' ὧν καὶ τεθάρρηκε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ,
καὶ οὐ πολλοῦ δευθεῖς χρόνον, ἐκπαθείης αἰθίης τῆς
θεσσαλονίκης καὶ τῶν πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων
γέγονε βασιλεὺς δὲ ἀνομιέσθαι οὐκ ἠθέλησε, διὰ
τὸ τῶν ἀφθαλμῶν πάθος, ἐνόμασε δὲ βασιλεὺς τὸν
τιόν αὐτοῦ Ἰωάννην, καὶ τὰ βασιλεῖα παρίσχυμα
περέθηκε, καὶ ἐκθυροῖς γράμμασι ἐπογράφειν διό-
ρασεν, αὐτὸν τε διέπειν τὰ κοινά, καὶ διεξέρχων τὰ
τοῦ υἱοῦ. Τὸν δὲ ἀδελφὸν Μανουὴλ εἰς τὴν Ἀττά-
λον ἐξώρισεν, εἰς τὴν σύζυγον πρὸς τὸν πατέρα
Ἀσάν ἀπέπεμψε· ὁ γὰρ Ἀσάν τὸν πενθερὸν μάλ-
λον, ἢ τὸν γαμβρὸν ἐφίλει καὶ περιέπειν, ἐπεσφρα-
πὼν τὴν σύζυγον Εἰρήνην καὶ ἱστέον ὃ ἦν εὐκόσ
(pp. 483₂₇—484₂₈).

48. Ioanne Asano mortuo imperator Ioannes
Ducas Ioannem Angelum subiectum sibi facit

Θνήσκει δὲ καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, γενὴ οὐράριον
καὶ ἀρετήν, καὶ τὸ βασιλεῖον μεγαλοῦς ἐπιδεικνυμένη
ἐν ἔπασι· ἔλασε δὲ καὶ λόγους καὶ σοφῶν ἡγεμότων
μεθ' ἡδονῆς, ἀρετῶν ἱκίμα ἐπερβαλλόντως, ἀρε-
τήεις τε καὶ ἑρεῖς ὡς θεοῦ θεχομένη ἀπακοινώματα,
καὶ τὸ μοναχικὸν πύγμα ἔσπευγε. Προηγύκατο δὲ
τοῦ βασιλῆως αἰετὶς ἐκλειψας τοῦ ἡλίου περὶ τὸν
Καρκῆτον ὁδεύοντος· ἀλλὰ καὶ κοιμήτης περὶ μηνῶν
ἐξ περὶ τὸ μέγεθος τοῦ βορρᾶ ἀνεξάνη, ἣν δὲ ποικω-
νίας, καὶ διήρκεσε μῆνας τρεῖς, οὐκ ἐν ἐνὶ τόπῳ,
ἀλλ' ἐν διαφόροις καινόμενος.

Μετὰ βασιλὴ καὶ ὁ Βουλγάρων ἄρχων Ἀσάν ἐξ
ἀνθρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ ἐν βασιλείᾳ ἄριστος ἀνα-
φανείς· οὐ γὰρ ἐν τοῖς αἰετοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ
τοῖς ἀλλοτρίοις φιλοφρονητέον διετίθετο, καὶ μάλ-
ιστα τοῖς ἑταῖς Ῥωμαίοις, φιλοτίμως χορηγῶν
(485) τὰ αἰτήματα. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἀσάν ἐκθνήσκει
ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν Καλλιμάτῳ ἀνόμαζον (ἐκ δὲ τῆς
ἐξ Οὐγγρων αὐτῷ γεννηθῆ) τὴν ἀρχὴν διατάξοι.
Ἦν δὲ τοῦτον καὶ ἀδελφὴ, Θύμαρ κατὰ τὸ νόμον
ἐκ δὲ τῆς τοῦ Θεοδώρου θυγατρὸς τῇ Ἀσάν τρεῖς
παῖδες γεννηθήσαν, ἄρχηρ ὁ Μανουὴλ, καὶ θήλειαι
ἡ Μαρία τε καὶ ἡ Ἄννα.

Ὁ μὲν οὖν Καλλιμάτος εἰς τὴν πατρικὴν ἀρχὴν
καταστάς, καὶ τὰς πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην συν-
θήκας ἀνεκτέλειτο, καὶ εἰρήνη ἦν μέσον αὐτῶν.

Τοῦ δὲ Μανουὴλ, τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου, τελευταί-
ουτος, τὴν ἐπ' αὐτὸν χώραν τῇ ταυτοῦ ὁ ἀναρῶς

лица, които обичал и отрупвал с благодея-
ния през щастливото си време и с чиято
помощ се бил одързостил срещу брат си,
той имал нужда от много време и станал
отново господар на Солун и на околните
земи и градове. Но той не пожелал да се
провъзгласи за император поради болестта
на очите си, а за император провъзгласил
сина си Йоан, възложил му царските отли-
чия и наредил да се подписва с червени
букви, а сам се занимавал с държавните ра-
боти и ръководел делата на сина си. Брат
си пък Мануил той заточил в Аталия. Него-
вата съпруга отпратил при баща ѝ Асен, за-
щото Асен бил по-благоклонен към тъста
си, околното към зети си, понеже обичал
съпругата си Ирина, и то вреколено.¹

48. След смъртта на Ивоан Асен император
Йоан Дука подчинява Йоан Ангел

Умряла и императрица Ирина, мъдра и
способна жена, показваща голямо царско
достоинство във всичко. Тя се радвала на
словата и с радост слушала мъдрите. Почы-
тала извънредно много добродетелта, обичала
архиерите, свещениците и манастирското съ-
словие, приемайки ги като божии образи. Ней-
ната смърт се предшествувала от затъмне-
ние на слънцето, когато било при Рака. Но
шест месеца преди това на север се появила
и комета. Тя била опашата и стояла три ме-
сеца, като се появявала не на едно място,
но на различни.

След малко време умрял и българският
владетел Асен, който бил най-добрият човек
между варварите. Защото той бил разполо-
жен твърде човеколюбиво не само към сво-
ите, но и към чуждите, а най-вече към чуж-
денците ромен, като приятелски им пред-
оставял храна. И тъй, след като умрял Асен,
с властта разполагал синът му, когото нари-
чали Калиман (той му бил роден от унгар-
ката). Той имал и сестра, на име Тамара.
А от дъщерята на Теодор за Асен се роди-
ли три деца — сина Михаил и дъщеря Ма-
рия и Ана.²

И тъй, като изел бащината власт, Кали-
ман подновил договорите с император Йоан
и между тях имало мир.

А след като умрял Мануил, братът на
Теодор, племенникът му Михаил присъеди-

¹ Док. тук стр. 169, гл. 38.

² По-горе (стр. 275) дъщерите са Теодора и Мария.

αὐτοῦ Μιχαὴλ προσήκουσαν καὶ ἦσαν ὅ τε Θεόδωρος καὶ ὁ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὡς βασιλεὺς φημιζόμενος υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, δεσπότης καὶ οὗτος καλούμενος, καὶ ὁ ἀνεψιὸς Μιχαὴλ, εὐφρανόντες.

Ὁ μὲντοι βασιλεὺς Ἰουάννης, ἐλατὴρ ὁ Ἀσὶν τετελεύτησε, καὶ μετῴκων ἤρχε τὸν Βουλγάρων, καὶ οὐκ εἶχεν ἐκείθεν ἀντίθισιν, οὐδέ ἡλπίζεν, ἐπεκρίθησεν, ἀδείας δευξάμενος, κατελάσσει τὴν ἐπιφρημιζομένην κλῆρον πρὸ τοῦ Ἀγγέλου ἐνὶ καὶ πρῶτον διὰ μηχανμάτων ἐποποιεῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ παραπὰ ὅς ἐκεῖνος, ἀπορόπινος τοῖς πρῶτοις προέμενος, προσέρχεται τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῃ, καὶ ἐποθέχεται αὐτὸν οὕτως ἀσμένως καὶ σὺν τιμῇ, θείδν τε τοῦτον ἐποκαλῶν, πλὴν τῇ αὐτοῦ τραπέζῃ παραλαμβάνων σιγηνῶδεθρον, καὶ φιλοφρονήσας μεταδίδους.

Ἐπεὶ γοῦν τοῦτον ἐν χερσὶν εἶχεν ὁ βασιλεὺς, ἐτυχε δὲ καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς τότε δυνάμει στρατεύμασι ἀξιώμαχον καὶ Σκυθῶν προσεθέν, ὃ πρὸ βραχέος ὁ βασιλεὺς δόχως καὶ δεξιόσσοι (486) ποσειλαὺς ἐπελοήσαστο, καὶ τῆς τῶν Μακεδόνων ἀσέσπας καὶ πρὸς τὰ ἑρμῆ γυναιξὶν ἦμα καὶ τέκνοις διαπεριόσαι πείσασιν, ἀπῶμας τῆς τοῦ ὁ βασιλεὺς καὶ διαπεραωθεὶς τὸν Ἑλλησποντον, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ τε Ῥωμαϊκὰ στρεπύματα καὶ τὰ Σκυθικά, χωρεῖ κατὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ φημιζόμενου βασιλέως. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐσχάτης καὶ Μακεδονίας παρηλάθε, καὶ τὴν Χριστοῦπολιν περιέδραμε, καὶ τὸν Στρυμόνα, τῷ γρονόρι τῆς Ῥωμῆς προσέσχεν, ὅσθι τινον φρονουμένην τῶν Ἰουάννου οἱ καὶ πρὸ τοῦ ἰδῶν τὰ στρατεύματα, τῇ ἀκοῇ καταπληγέντες, κατελάθοντες αὐτὸ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ἐδραμον. Καὶ αἱ τῶν βασιλέως ἔρημον ἐνδραὼν τοῦτο εὐρόντες κατέσχον, καὶ ἀνταντὶ ἐγκατέστησαν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τῆς σιγηνῆς ἡγῆς πρὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ὡσεὶ ιαδίων ὀκτιὸ, τὴν σιγηνὴν πύργον (κλῆρος τοῦ Ἰεροβιτᾶ ἢ κλῆρος τῷ τόπῳ ἦν). Ἐλεπόλαις μὲν οὖν καὶ τὶ μηχανήματα σιγῶσαι κατὰ τῆς πόλεως οὐκ ἦν αὐτῷ εὐχερὲς, οὐδέ ἠθέλεν ἐνδραμὰς δ' ἐπακίτο καὶ τὰ πέρα ἐλπίζε διὰ τῶν Σκυθῶν, οἱ καὶ πάντα λείαν ἐποποιον. Ἐχε δὲ καὶ τρήρησι, τὸν ἤρχεν ὁ Κοκτοερί Μαρονή (pp. 485₁₀—487₁₀).

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς οὐκ ἦν εὐδὸς ἐποίησιν κατὰ τῆς πόλεως ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐπὶ ἀποκρίων ἐγγιζέσθαι καὶ γὰρ ἐνδραμὸς τῶν πολλῶν ἐξόντες κατὰ τὸν τοῦ βασιλέως εὐχερῶσαν.

Οἱ σιγηναὶ παρηλάθον ἡμέραν, καὶ τὰ τῶν Ἀταβίων ἔθνος κατὰ τῶν Μοναρχιάνων χωρήσαν, τοῖσιν περὶσσεύει (p. 488₂—3).

Ὡς οὖν τῆς φήμης ὁ βασιλεὺς ᾔσθετο, οὐκ ἔτι ἐπιδάσας τοῖς εἰς πύργον ἐλθόντων αὐτῆς, εἰς σιγη-

νὴν подвластната му земя към своята. И Теодор, и синът му Йоан, който бия смятан в Солун за император, и чичо му Константин, наричан и той деспот, както и племенникът Михаил се намирали в мирни отношения.

И тъй император Йоан, след като умрял Асен и над българите се възцарило дете и от тяхна страна нямал и не очаквал противодействие, като намерил етоден случай, решил да премахне титлата, давана на Ангеловия син. И най-напред подмамил с известие баща му. А той веднага като човек, който не очаквало се залавя за държавни работи, отишъл при император Йоан. Той го приел радостно и с почести, като го наричал чичо, направил го свой сътрапезник и му оказал благоденствие.

След като го пищал в ръцете си, той прибавил към тогавашните ромейски войски и боеспособна войска от скити, които преди малко привлякъл с дарове и пестроцветни поларъци. Като взел тази войска от Македония, той я накарал да премине на Изток заедно с жените и децата. Тогана императорът се вдигнал от Изток, преминал Хелеспонт и с ромейската и скитската войска тръгнал срещу този, който в Солун минавал за император. След като преминал през тракийските и македонските земи, той отминал и Христопол, и Стримон и се приближил до крепостта Рендина, пазена от хора на Йоан. Те, предв още да видят войските, изплашени от мъглата, наостаналия крепостта и избягали към Солун. И царските хора, като я намерили без войници, завладели я и поставили вътре стража.

А императорът заедно с войската си разположил лагера си някъде близо до Солун, на около 8 стадии (името на мястото с „Градина на Проват“). Той нямал възможност да постави срещу града стенобойни машини и съоръжения, вито желал. Но той извършвал набези и опустошавал околните места с помощта на скитите, които плячкосвали лесно. Той имал и триери, които командувал Кондофре.

И тъй императорът, каквото могъл, правел против града. А и хората вътре не се отчайвали да работят. Те излизали от вратите и извършвали набези срещу войските на императора.

Не изминала много дни и татарският народ тръгнал срещу мюсюлманите и ги победил.

И тъй, след като научил новината, императорът наредил на тези, които я били научили, да мъчат и влязъл в преговорки с

βάσις μετὰ τοῦ Ἰωάννου χαρῶν, πρόβην λαβὼν τὸν πατέρα τούτου, τὸν Ἀγγελον Θεόδωρον.

Ἀπ' ἡμερῶν τετραρσὶν τεσσαράκοντα συνετέλεισθαι οὐκ ἀπορροῦν, καὶ οἱ ὅδοι προέβησαν, κατὰ μὲν βασιλείαν δ' Ἰωάννης ἅπαντα ἀπεβάλετο, πρὸς δὲ τοῦ βασιλέως τῷ διοποταῷ τετίμητο ἀξιώματι. Ταῦτα δ' βασιλεὺς διαπραξίμενος, καὶ θεωρήσας καὶ υποχέριον εὖναι κατισχύουσιν τὸν βασιλέα λεγόμενον, καὶ ὅμοις συνθήκας καὶ ὁμοίως δεξιασόμενος, καὶ χρήματα τοῖς ἐπὶ ἐκείνων φιλοφρονησόμενος, πρὸς τὴν εἰς παλαιότητα, κατελείφους μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸν λοιπὸν Θεόδωρον (p. 488₁₄₋₂₅).

Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ δεσπότην τὸν χρῶν ἀλλήρει, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος προσηλὼν στέλλει πρὸς βασιλέα τοῦ τε δεσποτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς χώρας κληρονόμος εἶναι τοῦ ἀδελφοῦ (p. 490₈₋₉).

49. De Ioannis Ducae expeditione in fines Bulgarorum

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς εἰς τὴν Ἀνακίην πεποιήσας τὴν πορείαν, εἰς ἐκείνην χώραν καὶ πόλιν ἰσχυρόταμος¹ ἦεν γὰρ τοῦ Ζίχνα, ὁ πλησίον ἐστὶ τῶν Σερβῶν, τότε ἐδέσποζεν. Ἦρχε δὲ τῶν Βουλγάρων ὁ τοῦ Ἀσάν υἱός, δοῦναι ἐκείνῳ ὄν, ὁ Καλλιμάχος. Ἐπεὶ γὰρ περὶ τὰ τοῦ Κισοῦ μέρη ὁ βασιλεὺς γένοιντο διαμετρώσας ἐπὶ ἐκατέρῳ τῆς ὁδοῦ εἴχοντο, φθάνει περὶ τὸν ποταμὸν Εὐφρῶν, ὅν καὶ Μοριτζαν καλοῦσι, πλησίον τῆς τοῦ Βυρῶς ποτῆς, κατὰ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ γενομένου τοῦ βασιλέως, (ἦ γὰρ ποτὶς ἵππων τῷ τότε βασιλεῖ, ἐπείπερ θέρους τέλος ἐτύγχευε φθινοῦρος, τεύχεα τοῦ σεπτεμβρίου) μήνυμα καὶ ὑποσὼν παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν δεσποτὸς τῆς Ἀκρῖδος, ὡς τετήνηκε ὁ Καλλιμάχος ὡς μὲν ἵππος ἐφιστάμενος νόσφι τοῦτο παθὼν, ὡς δ' ἕτεροι, πόμψιν ἐκκεκρυμμένῳ πρὸς τῶν ἐναντίων πρὸς μάχην διέφραγμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν τοῦ πρὸς αὐτὸν εἶχετο, καὶ τάχος τὴν Χριστοπόλιν περιμετρῶν, φθάνει πρὸς τὴν Φιλιππὺν καθεστὼς σκέπην ποιῶν μετὰ τῶν λογάδων, ἢ δὲ προσβαλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ χερσὶν αὐτοῦ τὴν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰ εὐχερὲς εἴηεν ἀλῶναι τὸ ἄστυ τὸ τῶν Σερβῶν. Τοῖς μὲν οὖν ἀληθόρως τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων μάχην, ὡς μὴ ἀξιώματον στρατὸν ἐπαγομένην τῷ βασιλεῖ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Σερβῶν ἄραγον, τῆς γῆς ἐπαρμείμενον καὶ μηδὲ ἐλεησόμενος, προσβαλεῖν δὲ καὶ ἀποκροτηθῆναι, αἰδώς τῇ τῶν Ρωμαίων ἀρχῇ ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς μάχην παρορῶντα (491) Βουλγάρους λαθροκέρζοντας, οὐ σεμνίζον. Ὁ δὲ Παλαιολόγος ἀνδρόνικος ὁ μέγας δομέστικος, τὰ ἐναντίον τῷ βασιλεῖ

Ἰωάν, като използвал за прагенин баща му — Теодор Ангел.

След четиридесет дни договорът бил сключен, като преди това били положени клетвите. Иωан свалил всичко, имащо отношение към царската власт, но бил почитен от императора с достойнството на деспот. Каго извършил това и като оставил така наричания император като деспот и благонамерен подчинен, той го обвързал с клетви и го почел с дарове, дарил с пари подчинените му и се върнал отново на Изток, оставяйки със сина и бащата Теодор.

Не след много време умрял и деспотът и Солун и брат му Δημήτρης изпратил пратеничество до императора да наследят и деспотското достойнство, и земята на брат си.¹

49. Иωан Дука предприема поход в българските земи

И тъй императорът бил предприел пътуване на Запад, като правел преглед на земните земи и градове. Той владее тогава земите до Зихна, която се намира близо до Сяр. А над българите дарувал Асеновият син, дванадесетгодишният Калиман. Когато дошъл в земите на Кисос и прекарал там деня, императорът на сутринта продължил пътя и пристигнал до реката Еврос, която се нарича и Марина, близо до Вироския манастир. Когато императорът бил по средата на реката (тогава тя могла да се премине на кон, понеже бил краят на лятото — четвъртият ден от края на септември), дошло писмено съобщение от управителя на Акридос, че Калиман умрял. Както някои казвали, това станало вследствие на болест, но според други той починал от отравно питие, което му приготвили враговете. Каго научил това, императорът продължил напред и отминавайки бързо Χριστοπόλ, пристигнал във Φιλιπποπόλ. И там той се посъветвал със своите първи хора дали трябва да нападне българските земи и да си полчиши нещо от това, което имат, и дали е лесно да превземе крепостта Сяр. И тъй някои давали съвети против войната срещу българите, понеже императорът не водел достатъчно войска и крепостта Сяр, която се възвисявала над асмата, била неспрежимасма и не се плашела от стенобойни машини. А да нападне и да бъде отблъснат, това би било срам за ромейската държава. Но и да предизвика към война мируващите българи не било оолезно. А великият доместик Ανδρόνικ Παλαιολόγος съветвал императора обратно.

¹ Вж. тук стр. 170, 172, тл. 39, 40, 42, 43.

πυρεθόλευεν, ἀποπειράσθαι χοῖ τῶν Σερῶν, καὶ εἰ μὲν κραιπύνομεν τοῦτον, γήσας, μᾶλλον τὰ τῶν Βουλγάρων ταπεινωθήσεταί, καὶ εἰς ἀνάγκην εὐχερώτατον πέσομεν, ἐπεὶ ἐμποδῶν ὁ κυριώτατος αὐτῶν μέλλει δὲ καὶ βρόχος ἄρξαι τοῦτων ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ἀγγέλου Εἰρήνης τῇ Ἀσὶν εἰδὸς Μιχαήλ· εἰ δὲ μὴ περιγενόμεθα τοῦ ὕστερος, τί τὸ ζημία ἐπαύρον τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ; λαβόντες γὰρ διάτακτον, ἡρεμήσαμεν, καὶ διαπραβενοόμεθα πρὸς Βουλγάρους, κάμεινοι εὖ οἶδαι οὐ δέχονται τὴν πρεσβείαν ἐπὶ βρόχους ἀρχόμενοι, ὁ ἴσως πρὸς μάχην οἶδεν οὐδὲν, ἔκαστος δὲ τὰ τῆς εἰρήνης φιλεῖ, τῆς ἀναλαίστου ἐφιέμενος.

Ἀριστὶ εἶδοξε ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ τῆς πρὸς τὰς Σέρους πρεσβείας ἤρξατο ἐγγὺς δὲ γενόμενος ἐπὶ τῶν σκηνάς. Ἐπεὶ δὲ ἀξιωμαχὸν στρατοῦ οὐκ ἦν εὐμαρῶν, στρατηγὴ καὶ μεθοδείᾳ ἀνταρῶντο τοῦ ὕστερος. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν Σερῶν πόλις μὲν ἦν πάλαι μεγίστη, ὁ δὲ Βουλγάρους Ἰωάννης κατέστη παραλαβὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Μακεδονίας καὶ αὐτὴν κατέστρεψεν, ὡς καὶ νῦν τότε ἐστὶν χανε, τῆς ἀκροπόλεως τετελειωμένης καὶ ὑδραυλικῆς δέξασθαι πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ αὐτῆς Βουλγάρους, Δραγωτῆς τὴν κλήρον, εἰς Μελενίκων τὰς οὐκίστας ποιούμενος. Ἐπεὶ οὖν ἡ καὶ νῦν πόλις Σερῶν ἀνείκτος ἦν (λίθους γὰρ μόνους ἀσπίστον δόξα τὴ τετρανεμένα μέρη περιμαρῶντο), τοὺς ἐπὶ μαθὲν τοῖς στρατιώταις δουλείοντας συναθροίσας ὁ βασιλεὺς, οὗς καὶ ἐκοντοῦσιν ἡ χιρὴν καλεῖ γλῶττα, κρατῆσαι τρώτης ἡρέθισεν, ἐπεὶ τῶν ἀναγκαίων ἐσπένδιον, καὶ οἶκον πρὸς τὸ ἔργον παρεκκένειτο. Τότε ταῖνυν λαβόντες καὶ σπάθας, καὶ ἄλλως καθὼς ἡδυνήθησαν ἐπιδόμεινοι, κατὰ τῆς χώρας χωροῦνται, καὶ ἐν ὥραις οὐχὶ πολλαῖς ἐνδὲς ἔγνοντο, καὶ οὐκ ἐλάσαν τὰ παρεσκευάσμενα. Οἱ δὲ ἐντός, ὅσοι μὴ ἐφθασαν (492) εἰς τὴν ἀκροπόλιν ἀναδραμεῖν, ἰκέται πρὸς τὸν βασιλέα προστρέχουσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δραγωτῆς ὡς εἶδε τὴν καὶ νῦν χώραν ἄλωσαν, ἔκραζε δὲ καὶ τὸν τοῦ δεσποῦ αὐτοῦ θάνατον, οὐκ ἐπὶ πολὺ καμνηρῶς, διαπραβεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ τὰ αὖτις ἐκθὺς τὸν βασιλέα ἐφώμυεν ὁ δὲ Δραγωτῆς λαμπρὰν ἐνεδύσατο ἐσθῆτα, καὶ πλήθος χρυσῶν ἐδίδεατο, καὶ ἱποσχόμενος ἀγαθὰς ἐκτὲρ τοῦ Μελενίκου ἐποίησεν.

Ἀπεισι ταῖνυν εἰς Μελενίκων, δίδεατο ὡς τι προβεβλημένος δι' ὧν τι ἤρουναι καὶ δι' ὧν εὐημερήτετο, καὶ διετείχετο τοὺς ἐκεῖ πάντας προδοῦναι τὸ ἔσθον τῷ βασιλεῖ, ἐν τῇ φωνῇ μὲν οὐ κατὰ λόγον, κρόφα δὲ τοῖς πλείστοις περὶ τοῦτου καταλογίζε-

το: „Трябва да се направи опит да се вземе Сяр и ако го завладеем — казвал, — положението на българите ще се промени и те по-лесно биха се склонили към приятелски отношения, тъй като царят им е умрял. А при това ще ги управлява дете — Михаил, синът на Асен от дъщерята на Ангел Ирина. Ако ли не преваедем крепостта, каква вреда се нанася на ромейската държава? Като направим опит, ние ще сарем. Ще изпратим посолство при българите и, сигурен съм, че те ще приемат посолството, понеже се управляват от дете, което нищо не разбира от война. А всеки обича удобствата на мира и се стреми към почивка.“

Императорът намерил това за най-добро и хвалал пътя за Сяр. Когато дошъл поблизо, той разпънал шатрите. Но тъй като не разполагал с достатъчно силна войска, той се опитвал да превземе града с военно изкуство и хитрост. Някога Сяр е бил твърде голям град. Но българинът Иван, като го завладял, разрушил го заедно с другите градове на Македония. И по това време той бил като село и само акрополът бил укрепен и пригоден да посрещне едно нападение. Началник му бил българин, по име Драготъ, който пребивавал в Мелник. Тъй като долната част на Сяр не била укрепена със стена (разрушените ѝ части били преградени само с камъни без вар), императорът свикал тези, които служували на войните срещу вънзаграждени, наричани на простионародния език дулукони, и понеже били напуснали къщите си, тъй като нямали с какво да се преинатят, той ги подбудил да я завладеят. Те взели лъкове и мечове и като се въоръжили и по друг начин, както могли, веднага настъпили срещу укрепеното място и в течение на малко часове се намерили вътре и ограбили намереното. А хората вътре, които не успели да избягат в крепостта, изтичали като просители пред императора. Но и Драготъ, като видял, че долната част на града е превзета, в той бил научил и за смъртта на господаря си, не издържал дълго и изпратил вратеници при императора и крепостта веднага приветствувала императора. А Драготъ се облякъл в бластящи дрехи, получил много злато и дал големи обещания относно Мелник.

И тъй [Драготъ] отишъл в Мелник, подхвърлен като някаква примамка поради това, което чул, и поради нещата, с които бил облагодетелствуван. Той подбуждал всички гамошни жители да предадат крепостта на императора, като не казвал това открито, но говорил за него пред повечето хора тайно.

нос. "Επει δὲ ὁ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μελνίκου πεπαισμενός, Δισσώδης ὄνομα, τῇ κλίτῃ κατέκατο ταῖς τῶν ποδῶν ἀληθῶς καταπατόμενος, ἄδεια ἔχ' ἐκάστω πρότερον τὸ βοτλγιόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαγκλαβίτης Νικολάος, (εἰς ἣν τῶν περιφανέστερον ἐν τοῖς τοῦ Μελνίκου οὐδεῖτος), ὡς δραστήριος καὶ δεινός ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων περὶπτερίαις συμβάλλεσθαι, οὗτος φουρτῶς τὰ τοῦ δραγαυῆ, καὶ μοῖς ὡς διηγήσῃ τὰ ἐπεσχημένα τῷ βασιλεῖ διαπραξασθαι, τὸ πλῆθος ἱππογαυῶν, τοῦ κράτος λέγειν ἀποστᾶς, εἰς τὸ φανερόν τοῖς πάσι ὑπέθετο τὰ συναισώμενα. Εἴρηκε γὰρ „ὡς ἡμῖν ἐγένετο προσταλαμπηρῆσαι τῇ πατρίδι τοῦ Καλλιμάνου ἀρχῇ, ἐλπίζοντες, εἰ μέτρον φθάσαντος ἡλικίας αὐτοῦ, ἡμαθὺς εἶρεῖν τῆς κακοπαθείας" ἐπεὶ δὲ ἀπετίχομεν τοῦτον, βρεφύλλον δὲ ἄλλα πρόκειται εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχήν, ἀνομιάνοντες ἢν εἴημεν λίαν, εἰ πάλιν πρὸς ἄλλας δυσπραγίας ἐκιντοὺς ἐπιδοίμεν, ἀδόξατοι διατελεῖν τὸν μίον ὅλον αἰρούμενοι, ὅτ' οὐ πολλὰ καὶ μείζω θανάτῳ γένηται. Ἀλλ' ἐπεὶ βασιλεὺς ἡμῖν ὁ τῶν Ῥωμαίων προσήγγισε, δεῖ τοῖς ἐκαστοῖς ὑποτάξαι, δεσπότην πιστῶ, καὶ εἰδόν καὶ τὸν ἀραθὸν καὶ τὸν αἰ τοιοῦτον, καὶ δύναναι ἐν ἡμῖν ἔχοντες τῆς γὰρ τῶν Ῥωμαίων ἡμεῖς ἀρχῇ εἰ καὶ οἱ Βούλγαροι (493) πρὸς ὄλγαν τοῦ τόπου ἐκράτησαν ἡμεῖς δὲ ἐκ Φιλίππουπόλεως ἀρμάμεθα, Ῥωμαῖοι τὸ γένος καθάροι' ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων εἰ τις ἐθέλει σκοπεῖν, ἐν ἡμῖν δικαιοῦτας ὁ γὰρ οὗτος αὐτοῦ, Θεόδωρος ὁ βασιλεὺς, τοῦ Ἀσάν τοῦ θυγατρὸς ρωμῆως καὶ ἡμέτερος καὶ κληρονομίαν δεσπότης. Τοῖσι δὲ ἡν χάριν, τὰ πολλὰ τῶν λεγομένων καταλαμπόντες, χεῖρ προσδραμεῖν καὶ ὑποκλῖναι τοῖς ἀρχέταις τῷ τῆς δουλείας τοῖτον ζυγῷ."

Ταῦτα εἰρηαῖς, ἔπειτα πάντα γενέσθαι τοῦ βασιλέως καὶ δι' ὑποβίης στείλαστας, συμβάσεις μετὰ τοῦ βασιλέως πιστοῦναι χρηστέσθαι τὰς τῶν βασιλῆ τῶν αὐτῶν περιληπτῶς γεγενημένης ἐπεδόθη τοῖς ἐκ τοῦ Μελνίκου πρόσβου, ὃν καὶ ἀποσταλῆσαι προσέταξε τοῖς σκήτοσι Μελνίκου. Καὶ μετ' οὐ πολλὴν ἐμοθυμαδὴν παῖθον ἰπὲρ τοῦς πεντακισὶν ἄνδρας ἐκπαλεῖς τε καὶ ἔντιμοι, αἰδοῦς καὶ υἱοῦς καὶ τῆς οὐκας μύτης αἰῶν ἐκ τοῦ Σικανιστοῦ καὶ τῶν ἄλλων χρετιόνοιν πρὸς βασιλεῦ ἀφίκοιτο, σκυροῦμενον περὶ τόπον Βαλαβίσου.

Τότε καὶ τὰ πέρας ἄνθρωποι προσῆλθον τῷ βασιλεῖ, Σισίμαχος τε καὶ Τζέλανα, καὶ ὅσα ἄλλα τῷ τῆς Ῥοδόπης ἐρεῖ παρακείμενα πολίχνια τε καὶ χωμαπέλαις ἐπόρουα ταῦτα γεγέννηται. Καὶ ὅρος ἦν αὐτῷ καὶ Βουλγάρων ἔξωθεν ὁ ποταμὸς, ἐκ δὲ καὶ

Но когато натовареният с управлението на Мелник човек, по име Литовой, легнал на легло, скован от болки в краката, всеки можел да прави, каквото си иска. Но и Николай Манглавит (едни от най-знатните жители на Мелник), човек предприемчив и сръчен да се намесва и критични моменти, като ловил намерението на Драгота и разбрал, че би могъл [сам] да извърши [това], което било обещано на императора, ако привлече множеството, престанал да говори тайно и открито пред всички изложил ползата. Той рекъл: „Случи ни се да понесем големи мъки през време на управлението на детето Калиман, но се надявахме, че щом възрастнее, мъките ни ще се сменят с хубаво. Но тъй като го загубихме и друго дете предстои да вземе властта над българите, бихме били много неразумни, ако сами се подложим на други нещастия и предпочетем да прекараме целия си живот без господар, което е причина за много и твърде големи злини. Но тъй като ромейският император е дошъл близо до нас, ние трябва да се подчиним нему, който е сигурен господар, разпознава добрия и недобрия човек и има право над нас. Защото ние принадлежим на ромейската държава, макар българите да са завладели това място за малко. А ние пронаждаме от Филиппополи и по произход сме чисти ромей. Но и от българско гледище, ако пожелае някой да разсъди, той има право над нас. Защото синът му, император Теодор, който е зет на Асен, женен за дъщеря му, е и наш господар по захоча за престолонаследнието. Затова, като оставим многото приказки, трябва да изтичаме и да подложим вратове под ярема на подчинението."

Като казал това, той убедил всички да се подчинят на императора. Били изпратени и пратеници и с императора било сключено споразумение. И тъй от императора бил дриготвен хрисовул, съдържащ исканията им, и бил даден на пратениците от Мелник. Императорът заповядал той да бъде изпратен на жителите на Мелник. И не след много време оттам дошли единодушно при императора, който станувал при селището, наречено Валоуница, повече от петстотин добре облечени и знатни мъже, военни или по-изтъкнати хора, които само от пръв поглед били достойни за уважение и почит.

Тогава и всичко наоколо се присъединило към императора — Станимак и Цепена и всички други градчета и селища, разположени край планината Родопи, му се подчинили. И граница между него и българите била река Еврос. А на север селищата крепости Стру-

πρὸς βορρᾶν μέρους Σιδομυτιῶν τε καὶ Χοτοβός, ὀχυρὰ φρούρια, καὶ χώρος ὁ τοῦ Βελεβουδίου, Σκόπιά τε καὶ Βελερός, καὶ μέχρι Περίλαπον καὶ τῶν Πεληγονίας ὁρίων, Νευσιτάπολιν τε καὶ Πραΐσεως, τὰ πάντα ἐπέθηκε τῷ βασιλεῖ ἐποχέριον. Καὶ σπονδαὶ ἐπὶ ταύτοις τῶν Βουλγάρων τῷ βασιλεῖ ἐγχεόμεναι, δοξαζόμενα τοῖς καὶ μόνοις τοῦτον, καὶ μὴ περὶ αὐτῶν καταπεμβαίνειν (pp. 491₈—494₂₀)

50. *Ioannes Ducas Demetrium, fratrem Irenis. Bulgarorum regis Asani uxoris, a Thessalonicensium dominatu exturbat*

Τί τὸ ἐπὶ ταύτοις; Πρὸς βορρῆνεως τῷ βασιλεῖ ἦν πρὸς τὴν "Εἰς ἐπανατέλλειν ἀπῆται γὰρ τοῦτο καὶ ὁ καιρός, πάλιν γὰρ (494) μέρα τοῦ ποιεῖσθαι τέλος, ἀλλὰ τις λόγος χρηστός ἐνεπέδισε τὴν ἐριάν. Οἱ γὰρ Θεσσαλονικεῖς μηκέτι στέγειν ἔχοντες τὰς τοῦ δεσποζόντος αὐτῶν ἀγριότητος, τοῦ εἶδος τοῦ "Αγγέλου, ἀδιοφορίας βολεύονται καὶ αὐτοῦ, ὡν ὁνομαστοὶ καὶ γνώριμοι ὁ Σπαρτηρός ἦσαν καὶ ὁ Καμπανός, καὶ ὁ "Ισαβόουλος, καὶ Κοιτιουλᾶτος, καὶ τῶν ἐπισήμων ὁ Λέονταρος Μιχαήλ, καὶ ὁ Τζερίθων, ὃν καὶ [μέγαν χαρτουλάριον] ὁ βασιλεὺς ἐτίμηκεν. "Ενταυτοῖς ταῦτον τὴν Καμπανὸν οἱ πάντες σεοικενοῦμενοι ἐς τὸν αὐτοκράτορα "Ιωάννην ἐπέμψαντες, πρόβλεπον μὲν ἔχοντα πραγματείαν, τῇ δ' ἀληθεῖς κοινὰ χρυσοβούλλων τὴν ἀνέκαθεν προσσημασμένην τῇ πόλει ἐθίμην τε καὶ δικαίαν περιεχούσαν, καὶ τῆς τῶν ἐποχῶν ἐλευθερίας παρεκτείναν. "Ο μὲν οὖν βασιλεὺς πάντα τε τοῦτο κατὰ σκοπὸν ἐπέλεσε, καὶ δωρεῶν ἐπασχέσει τοῖς τῇ πρόβῃ ὑπαγετέουσιν καὶ ἐγγράφους τίθει. Ταῦτα οὐκονομήσας ὁ βασιλεὺς τῶν τοῦ Μελνίκου χωρίων ἀπάραι, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ἐκέρχεται, πρότερον ἐξαποστείλας πρὸς τὸν Δημήτριον παροβείας, ὡς ἔν κατὰ τὰς συνθήκας ἀρκεῖται εἰς αὐτὸν. "Ο δὲ (οὐδὲ γὰρ εἶχε νοτὴν οὐκέν) τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρῶμενος, ὥσπερ μέγαν ἐπέθηκε σκευαρίαν γὰρ ἔφασκεν τῇ τοῦ βασιλεὺς νύμφῃ (pp. 494₂₀—495₂₀).

"Ο μὲν οὖν βασιλεὺς "Ιωάννης σκεπτικτικῶς τὴν στρατὸν, εἰς ἀρβυλὴ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην πορεύει πολιορκησάμεν οὖν οἷον ἦν αὐτῷ (οὐ γὰρ εἶχε τὰς δυνάμεις ἐπὶ τοῦτον δοκούσας), προσβίβειν δὲ ἐποίησεν καὶ ἐξῆται ἐξελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὸν Δημήτριον, κατὰ τοὺς ὅρους, καὶ ἀπορῶν ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης παύσεται, ὡς ἔν ἔχοντι ἀνέσθαι τὰ χρονία τὰ στρατεύματα. "Ο δὲ τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρῶμενος οὐδὲν πὶ ταύτων ποιεῖται παρεχόμενος. "Ολίγων δὲ ἡμερῶν παραδουλομένων, ὀλίγον τινος στρατεύματος πληθὺν ἱσταμένον τῆς παρὰ τῇ

βιοῦν и Хотово, областта Велбъжд, Скопие и Велес и чак до Прилеп и пределите на Пелагония, Невстапол и Просек, асичко това се подчинило на императора. След това императорът сключил договор с българите, че той се задоволява само с това и няма да отива по-нататък.¹

50. *Йоан Дука отстранява от господство то над солуняни Димитър, брата на жената на българския цар Йоан Асен*

Какво станало после? Императорът благоволил да си спомни, че трябва да се върне на Изток. Наистина това налагало и времето, защото било средата на ноември. Но едно добро известие го възпирало да тръгне. Защото солуняни, като не могли вече да понасят безгrijието на господаря си Димитър, син на Ангел, устроили заговор против него. Между тях най-известни и известни били Кампан, Ятропул, Кучулат, а от азиатците — Михаил Ласкарис и Чирит, когото императорът бил почел и като велик хартулярий. И тъй всички те, като приготвили едного от тях — Кампан, — изпратили го при самодържеца Йоан под предлог на работа, а в същност за общ хрисовул, който да обхваща дадените от старо време привилегии и права на града и да гарантира свободите на гражданите. И тъй императорът изпъднил всичко според желанието им и дал обещаение и писмени гаранции за награди на помощниците и делото. Като уредил това, императорът се вдигнал от земите на Мелник и тръгнал за Солун, изпращайки предпазливо пратеници при Димитър да [му съобщат да] дойде при него според договора. А той (защото не можел да мисли със собствения си ум) послушал коварни съветници, които го убедили да остане у дома си. Те казвали, че повикването от страна на императора било коварство.

И тъй император Йоан събрал войската и тръгнал право към Солун. Той не могъл да го обсади (защото нямал достатъчно войски за това), но изпратил пратеничество и поискал по силата на клетвения договор Димитър да се яви при него и да направи пазар навън Солун, та войските да могат да си купят необходимите неща. А той, слушайки коварните съветници, не се съгласил да направи нищо от исканото. След няколко дни, когато една малка войскава част стояла

¹ Изм. тук стр. 172, 174, гл. 43, 44.

θαλάσσιον πύλης Μικρῆς τῆς καὶ ἱστορομαχομένης, διὰ τὸ μὴ ἀπορώσκειν ἐξελθεῖν πικρὸς τῆς πόλεως καὶ λίαν ἐρηϊσασθαι τῶν (496) τῶν ἐν τοῦ στρατοῦ, βοή ἐξαφῆνης ἐγένετο, ἤκουται ἡ πόλις (ἡ πύλη) παρὰ τῶν τῶν ἐντός, καὶ ἐν βοῇ συνελέπετο ἡ παραπολιτάνουσα φάλαγξ, καὶ οἰκταν τὸ στρατεύμα μετὰ τοῦ κρατοῦντος ἔροικας καὶ εὐθὺς εἶχε πάντας τοὺς τοῦ βασιλέως Θεσσαλονίκης ἄνδρας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐστὶ παρὰ τὴν πύλιν ἀποτολὰς βλέπωνσαν πύλιν τῆς πόλεως καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου ἀδελφὴ Εἰρήνη, ἡ τοῦ Βουλγάρων Ἀδῶν γαμήτη, γονυπετοῦσα μὴ παθεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς τῶν ἐνθαλαμίων στέργων (ὁ δὲ Δημήτριος φθάνει εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβὰς), ὑποβάλλειν δὲ λαβοῦσα ὡς οὐκ ἀπολέσει αὐτὸς τοὺς ἐνθαλαμίου, τρέχει παρὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τοῦτον ἔραγον. (Ἦν δὲ φέρον ὁ Δημήτριος τὴν ἡλικίαν τοῦ μέγαντος, μαίωτο χροάζων τὸ γένειον, ὡραῖος τὸ εἶδος καὶ τὴν φύσιν. Τετάρτη δὲ [ταύτην] ὁ βασιλεὺς ὡς γὰρ ἀνέβη αὐτῇ τοῦ ἔκτου, καὶ ὁ βασιλεὺς τηλικαῦτα τοῦ οὐκείου οὐλήματος ἀποβάς, περὶς ἑταίον [οὐκ] αὐτῇ.

Ἦ μὲν οὖν Θεσσαλονίκην οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο, τῶν ἐναντιοφρόνων ἐν ταύτῃ ἀπολομένων. Ὀλίγας δὲ παρὶς ἡμέρας ἐν αὐτῇ προσηγορευθείσης ὁ βασιλεὺς (ὁ γὰρ τοῦ χειμῶνος καιρὸς κατήκειρε, περὶ τὸν δεκάμβριον ὥν), ἀφῆκε ἐν αὐτῇ τὸν μέγαν δομέστικον Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, νικητὴς ἱππεύοντα εἰς τὴν Ἑω, θανατούμενος ἐπὶ πάντων, οὐ τῶν οὐκείων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁλλοτρίων. Καταλέλοιπε δὲ εἰς τε τοῦ Μελένικου καὶ τῶν Σερβῶν καὶ τῶν περὶ αὐτὰ φιλακήν τὸν τοῦ μεγάλου δομεστικου πρῶτον υἱὸν Μιχαήλ, ἄλλον τε ἄλλαχού ἐπαφῆκεν εἰς ἀσφάλειαν τῶν χορῶν τε καὶ πόλεων ἐπάνω δὲ πάντων τὸν μέγαν δομέστικον, ἐρηκευσάμενος ἐπαίειν αὐτῶν.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς εἰς τὰ τῆς Ἑω μέση διαπύσσας, διῆκε, καὶ τὸν Δημήτριον τὸν Ἀγγελον ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Οὐκαλεντινιανῶν καθείκεν ἐτήρῃ (497).

Ὁ δὲ μέγας δομέστικος ὀλίγον ἐπιβιάσας πρῶτον, καὶ κατὰς διαπύσσας τῇ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιστάτῃ, νοσήσας, καὶ τὴν τρίτην καθὲς κατὰ μοναχοῦς, πελεντῶ. Ἀπεστάλην δὲ ὑπὸ αὐτοῦ ὁ Φιλῆς Θεόδωρος δάσκειν τὰ τῆς ἀρχῆς.

Ἦ μὲν οὖν Θεσσαλονίκῃ καὶ Βέροια ἐπὶ τὸν βασιλέα ἐτέλειον, τὰ δ' ἐκείθεν καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Ἰλαταμῶτος ὁ δεσπότης κατέχευε Μιχαήλ, ἐν τε Πελαγονίαν καὶ Ἀχρίδα καὶ Περλαπον, τοὺς δὲ Βοδρηνούς, καὶ Σταυρίδολα, Στροβῶν τε καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὁ τοῦ Δημητρίου πατήρ, θέλος δὲ τοῦ Μιχαήλ, ὁ Θεόδωρος (pp. 496₂₁—498₁₀).

близо до така наречената Малка арата при морето, за да не излезе някой неочаквано от града и да причини пакост на някой от войската, внезапно бил нападден вик, градските врати били отворени от някой от вътрешните хора и стоящата на стража фаланга последвала вика и цялата войска заедно с владетеля тръгнала. И веднага всички хора на императора се намерили вътре. Императорът застанал при градските врата, които са на изток. И сестрата на Димитър Ирина, жената на българския цар Асен, коленикопреклонно [го] помолила брат ѝ да не пострада и да не бъде лишен от очите си. (А Димитър успял да се изкачи в акрополя.) Тя, като получила уверение, че брат ѝ не ще загуби очите си, изтичала при него и го довела при императора. А Димитър имал годините на момче, което нямало още мъх на брадата, с угледна външност и стройно. Императорът почел [Ирина] — когато слеза от коня, и той слезъл от своята колесница и застанал пред нея на крака.

И тъй Солун паднал под властта на ромеите и противниците били изгонени от него. Императорът останал в града твърде малко дни (защото зимата налягала — било около декември). Той оставил в него великия доместик Андроник Палеолог и се завърнал като победител на Изток, предизвикващ учудване у всички — не само у своите, но и у чуждите. А в Мелник, Сяр и околностите им оставил на гарнизон Михаил, първия син на великия доместик, а на другите места оставил други, за да осигурят земите и градовете. Над всички поставил великия доместик и заповядал да му се подчиняват.

И тъй императорът преминал в източните предели и живеел [там], като пазел Димитър Ангел, когото затворил в крепостта Валентиняна.

А великият доместик живял малко време и след като се проявил зле¹ в грижите си за Солун, той се разболял, подстригал се за монах и после умрял. Вместо него бил назначен да упражнява властта Теодор Фил.

И тъй Солун и Верен били под властта на императора, а земите отвъд и на запад от Платамов владее деспот Михаил, а освен тях още Пелагония, Окрид, Прилеп. Воден пък, Стари дол и Стровон и околностите им владее Теодор, баща на Димитър и чичо на Михаил.²

¹ У Акрополит стои „добре“ (καλῶς); вж. тук стр. 179.

² Вж. тук стр. 176, 178, тл. 45, 46.

51. *Ioannes Ducas Bulgarorum auxilio
Tzurulum Bizantiumque dominatui suo subigit*

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τοῖς τοῦ Νημφαίων παρα-
γεμίσας, ἔξωθεν ἐκείθεν ἤσρος φανέντος, καὶ δὲν
ἔγνωκε τοῖς πληρώουσιν τῇ Κωνσταντίνου ἑσπερί
καὶ παρὰ Λατίνων κατεχομένους ἐπιθέσθαι, τῇ Τζου-
ρουλῇ φησὶ καὶ τῇ Βιζύῃ· εἰσὶ γὰρ τὰ τοῦτων
ἐν ὁποίᾳ τυγχάνοντα. Τὸν γοῦν Ἑλλησποντον δα-
βάς, προσβάλλει πρῶτον τῇ Τζουρουλῇ, ἣν δὲ
ἐντὸς ἡ τοῦ βασιλέως γυναικαδέλφη Εὐδοκία, ἣν ὁ
Ἀσέλ δυνάμει εἰς γυναῖκα ἤγαγεν, θελήσει τοῦ βα-
σιλέως καὶ τῆς βασιλίδος Εὐερίης. Ὁ μὲν οὖν
Ἀσέλ οὐκ ἐνέμεινε τῷ ἔσπερ, τὴν τοῦ βασιλέως
ἐπεγχευμένην εὐφροδον, εἶπε δὲ τὴν γυναῖκα, φυλα-
κὴν ἑαυτὴν ἐπιστήσας (ἔδοξε γὰρ αὐτῷ ὡς διὰ τὴν
τῆς γυναικὸς ἀδελφὴν οὐκ ἂν κακομενέσθαι τοῦτο ὁ
βασιλεὺς). Ὁ δὲ τὰ πολλὰ τῶν τοσούτων παροτρὼν,
παρεκκλίθεῖ τε τῷ ἔσπερ, καὶ ἐλεπίλους ἔσπερε, καὶ
δὲ ἡμερῶν οὐ πολλῶν ἐχειρώσατο, καὶ τὴν Κιδο-
κίαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐξαπέστειλεν, ἵππον
ἓνα ἐπιδοὺς ἐν ἑπαρχίᾳ αὐτῇ τοῖς δὲ ἄλλοις δοῦν
ἦσαν εἰς φυλακὴν, περὶ πάντας ἀπέκρινεν. Ὅποτε
καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐντὸς θελήσας περὶ τοῦ προο-
εῖσθαι αὐτῷ διαλέξασθαι, καὶ πληρώσας τῷ τείχει,
μικροῦ ἂν ἐκκλίνοντι, εἰ μὴ θεὸς ὁ παμβασιλεὺς
αὐτὸν διεφύλακται· οἱ γὰρ ἐντὸς Ἰταλοὶ τὴν λεγο-
μένην μαγγανότρυφον ἐτοιμάσαντες, βέλος κατ'
αὐτοῦ ἐκάρτησαν, ὃ καὶ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου
πέπαιωνεν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ βασιλεὺς χαλεπήνας, ἀγῆ
μυῖα κατὰ τοῦτων ἠρέθησαν. Ἀλλ' ὁ θεὸς καὶ
ταύτην διεσκέδασεν, κλόνῳ συνοσέσας τὴν γῆν.

Τότε καὶ τὴν Βιζύην ἐφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, σιγα-
νὰν πέρας (pp. 498₁₁—499₈).

52. *Ioannes Ducas et Michael Angelus,
Epiratorum despota conveniunt*

Ἀλλὰ τὸ τῆς παρουσίας κατὰ τῷ Μιχαὴλ ἐπιστή-
θεως ἐφαίνεται· ὅτε γὰρ σκαμβὸν ἔχον δρεθὼν
οὐτ' Αἰθίοψ οἶδε λευκαίνεσθαι. Ἀποσιναῖ γὰρ τοῦ
βασιλέως, συμβόλῳ τῇ θεῇ Θεοδότῳ τηρούμενος.
Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα γνούς, καὶ τὴν συνουσίαν
τούτων μεμαθημένος, μετὰ τῶν ἄλλων δοῦν τε καὶ
ἑο καὶ δοῦν κατὰ μέση τὰ Ἀντικὰ τοῖς Ἑτοι-
μοῖς ὁποῖς ἔγγιστα κρήνην ἔχον βαθεῖαν, βασι-
λικῶς παρασκευασμένος, καὶ τὰς θυγατέρας συντά-
ξας, κατὰ τοῦτων δρεμῇ, πολλοὺς μὲν ἄνθρωποι
στρατηγούς, τὸν ἑ' ἐπὶ τῆς τραπέζης Νημφαίων
τὸν Ταραχυνώτην τὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου διου-

51. *Йоан Дука с помощта на българи си
подчинява Цурулум и Виза*

И тъй императорът презимува в Никея и
при пукване на пролетта излезе оттам и
реша, че трябва да нападне близките до
Константинопол градове, завладени от лати-
няните, именно Цурулум и Виза. Защото той
виждаше тяхното безизходно положение. Той
прочее премина Хелеспонт и най-напред на-
падна Цурулум.¹ А вътре се намираще
Евдокия, сестрата на императоровата жена,
за която по желание на императора и на
императрица Ирина се беше оженил Асел
де Кие. Асел, като се научил за похода на
императора, не беше останал в града, но
оставил там жена си и достатъчен гарнизон.
(Той сметнал, че императорът заради сестрата
на жена си не би го обсадил.) Последният
обаче, пренебрегвайки повечето подобни съ-
ображения, обсади града, постави градору-
шителни машини и не след много дни го
превзе. Евдокия изпрати в Константинопол,
като ѝ даде един кон, за да го язди. Оста-
налите, колкото бяха на гарнизон, отпрати
пеша. Когато императорът пожела да разго-
варя с тези отвътре, за да се присъединят
към него, и се приближи до стената, той
насмалко щеше да се изложи на опасност,
ако не го беше запазил бог, всемогъщият
цар. Защото италиейците отвътре натъкмиха
така наричаната маганочагра² и изпра-
тиха срещу него копие, което падаше пред
краката на коня му. Тогава императорът
късна и избухна в голям гняв срещу тях.
Но бог и нен разпръсна, като разгърси зе-
мята.

Тогава, като изпрати пойска, той си под-
чини и Виза.

52. *Йоан Дука и епирският деспот
Михаил Ангел се споразумяват*

Но думите на пословицата излезли верни
и за Михаил, защото кривото дърво никога
не може да стане право, нито етиопецът да
побелее. Той се отцепил от императора, като
послушал съвета на чичо си Теодор. Импе-
раторът, узнавайки това и научавайки се за
заговора им, понеже бил в трасен мир с другите,
които са най-близо до ромейските предели на
Изток и на Запад, приготвил се по царски и
като събрал войските, отправил се срещу тях.
Той взел много военачалници, а също и столо-
началника Никифор Тарханийот, който излъ-

¹ Вж. тук стр. 179, гл. 47. ² Ана Комнина пише (X, 8) за метателната машина „чагра“, че е била дотогава непозната на турците. Неизвестното при нея било, че тегилата се опъвала с двете ръце, а краката се опирали в земя. Стрелите ѝ били къси, но лебеди и с железни върхове.

πληροῦνται, ἀριστον ἐν στρατηγίῳ μετὰ πείραν καὶ εὐνοιαν αὐτῷ λογιζόμενον (500).

Καταλαβὼν σὺν τῇ Θεσσαλονίκῃ, κατέβηεν εἰς δυτάρικας ἀπάρας, ἐν τοῖς Βοθηνοῖς ἐστρατοπεδεύσατο. Προέβηεν δὲ ὁ Ἀγγέλως Θεοδόσιος ἐξ αὐτῶν ἀποδράναι, καὶ εἰς τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ἀπελθεῖν. Εἰς πολιορκίαν οὖν τῶν Βοθηρῶν ὁ βασιλεὺς κατέσπευσε, ἐν οὗ πολλῷ χρόνῳ τό τε αἶσι παρορσίματο, καὶ τὴν χώραν ἐπέταξε, καὶ ἐξῆς ἐν τῇ τῷ Οὐσεροῦ Μιτῇ ἐγρίζοντι τόπῳ, ἐπέτρεψε τὰς σπηλιάς, καὶ στρατηγούς κατὰ τῶν καὶ δεσπότην χώραν ἐξαποστείλλει τὸν τε Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον, τὸν Παλαιολόγον Μιχαὴλ τὸν τοῦ μεγάλου δομestίκου υἱόν, καὶ τὸν Μικαῖρον Ἰωάννην, καὶ τὸν Γουδέλην Τύραννον, καὶ ἑτέρους. ἵνα τε τὰ πέριξ ληΐζοιεν, καὶ εἰ στρακῆματι ἐντήκοιεν, εἰς μάχην χωρίσασεν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἄσση δὲ παρῆσεν, εἰ περ καὶ τοῦτο γένοιτο αἰατοῖς ἐγχερῆς.

Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως ἐποίουν. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσεκαίρει τῇ τόπῳ, καὶ ἦν βαρυνθῆναι δι' αὐτὸν τε ἐφθασε διαπραξέσθαι. Ἰγνανίτη δὲ καὶ τὸ σπράκνυμα (χωρὶνος γῆν ἦν ὁ καρὸς, καὶ τῶν χωρῶδων ἐπακρίζον), καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Βαρροίας ἡμίονοις καὶ καμήλοισι τὰ χωρῶδη διασπορίζεσθαι διατίθετο.

Καὶ ἐν τοῖτοις ἐπιρουῖ τῷ βασιλεῖ πρόσβηεν ἀπὸ Καστορίας ὁ Γλαβῆς, καὶ ὁ Πετραλίφας Θεόδωρος ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Τονίνου Δημητρίου, ὅς τε τὰ κατὰ συνδιέκον ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ παρ' αὐτοῦ πάντῃ φιλούμενος καὶ υἱόμηνος (ἀδελφὸν γάρ αὐτὸν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀπεκάλεε). Ὁ μὲν οὖν Πετραλίφας, ἐπὶ προσέλθοι εἰς βασιλεῖ, γινουκᾶδελφος ὢν τοῦ Μιχαὴλ, εὐθυμίας αὐτὸν τε βασιλέα καὶ τὰ στρατεύματα ἐπέτρην. Εὐθὺς γάρ ἡ Καστορία, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἅπαντα χώρα, προσεβρίη τῷ βασιλεῖ, καὶ αἱ διαβόλαις δέ, ἡ τε μικρὰ καὶ μεγάλη, καὶ ὁ αὐτὸς τοῦ Ἀλβάνου Γουλάσιος πρὸς τὸ (501) μέρη τῆς Καστορίας διαύρον μετὰ τοῦ δὲ Ἀλβάνου στρατοῦ, αὐτῶν ἔχον Εὐρύτην, θυγατέρα προτεξοδέλας τῆς βασιλίδος, λόγους χρηστοῖς καὶ γράμμασιν ἐποστέλεον τῶν ἐπὶ τοῦ βασιλέως δεκχόμεν, πρόβηεν καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ. Φιλοφρόνως οὖν πάντας ὁ βασιλεὺς δεχόμενος, προπόντως ἐφιλοτιμήσατο.

Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἐωρακὼς τὰ μὲν τοῦ βασιλέως αἰξάνοντα, τὰ δὲ αὐτοῦ ἱπποφρόνους, στέλλει πρέσβεις εἰς βασιλέα, τὸν τε Νικητάκιον μητροπολίτην, Ἰωάννην τὸν Ξηρόν, τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν Μαλιαστίην, καὶ τὸν Λαμπατήν, οἱ καὶ εἰς λόγους συνελθόντες εἰς βασιλεῖ, συμφωνίας ἐποίησαν, καὶ ἀπέλας πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Μιχαὴλ τὸν Ἰβρίστιον, καὶ τὸν Βελισσόν, καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀλβάνῳ φραυρῶν εἰς Κρόας καὶ προσέβηεν ἔγγραφον ὅμοιον παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπεστάλησαν πρέσβεις ὅς τε Φιλαδέλφειας ὁ Φακάς, καὶ ὁ περαιναῖος τῆς

νιaval длъжността велик доместин. Той бил смятан от опит за най-добър във военното изкуство и имал добри чувства към императора.

Императорът пристигнал в Солун и като вдигнал оттам войските, разположил се на лагер при Воден. А Теодор Ангел успял да набяга оттам и да отиде при деспот Михаил. И тъй императорът обсадил Воден. Не след много време той завладял и крепостта и подчинил страната, а след това разположил палатките си в едно място, близо до езерото Остров. Той разпратил срещу земите на деспота Алексий Стратигопул, Михаил Палеолог, син на великия доместин, Йоан Макрин, Гуделис Тирахин и други, за да опустошават околностите, а ако се нитъкият на войска, да влизат в сражение и да разрушават крепости, ако и това им се удаде.

И те постъпвали така. А императорът стоял в селището и бил недоволен, че не е успял да извърши нищо достойно. А и войската негодувала (защото било зимно време и били лишени от необходимите неща) и императорът наредил да се пренесат необходимите неща с мулета и камили от Берое.

И в това време при императора дошъл като беглец от Кастория Глава, също и Теодор Петралифа, зет по дъщеря на Димитър Торник, който имал най-високата гражданска длъжност при император Йоан и бил много обичан и почитан от него (защото в писмата си го наричал брат). И тъй, като минал на страната на императора, Петралифа, който бил шулей на Михаил, изпълнил с радост и самия император, и войските. Защото веднага Кастория и цялата страна около нея преминали на страната на императора, а също и Деволите, малкият и големият. А и Гулам от Албани, който се камирал в пределите на Кастория заедно с войската от Албани и бил женен за Елена, дъщеря на първа братовчедка на императрицата, бил спечелен от хубавите думи и писма на императорските обещания и минал на страната на императора. И тъй императорът приел всички приятелски и ги надарил, както подобавало.

А Михаил, като видял, че работите на императора преуспяват, а неговите не вървят добре, изпратил при него като пратеници кавантския митрополит Йоан Ксир, зетя си по сестра Малиасни и Лампет. Те влезли в преговори с императора и сключили договор. И Михаил отстъпил на императора Прилен и Велес и укреплението Кроас в Албани. От императора били изпратени писмена клетни и като посланици били изпратени Фока Филаделфийски, дворецовият приминирий Исак

αὐτῆς Ἰσαάκιος ὁ Λούκιος, ὁ λεγόμενος Μοιρεζου-
φλος, καὶ ὁ Ἀντοπολίτης Γεώργιος, καὶ ὁ Τυλάς
Μιχαήλ. Οὗτοι μὲν οὖν ἀπελθόντες εἶδον τὸν Μι-
χαήλ ἐν τῇ Λαρίσῃ διόγοντα, καὶ πληρώσαντες
τὰς σπονδὰς, λαβόντες ἐκείθεν τὸν υἱὸν τοῦ Μι-
χαήλ Νικηφόρον, ἦν καὶ δεσπότην ὁ βασιλεὺς τετί-
μηκε διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν
Ἀγγελον Θεόδωρον δεσπότην, εἰς τὸν βασιλεῖα ἐπα-
νήλθον σκηπτομένοι ἐν τοῖς Βοδινείοις.

Παραχειμάσας οὖν ἐκεῖσε, ἕως ὅτου, ἐπεὶ καὶ
τὴν ἀνοσιειόμιμον ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐώρτασε, τὰ
σπονδύμια αὐτοῦ πρὸς δόξαν καταλειπομένης, εἰς
ἡμερόνια αὐτῶν πᾶσαι τὸν πρωτοβεσιεύον Ἀλέ-
ξιον τὸν Γαυρὸν, γαμβρὸν ἐπὶ ἀδελφότητι ὄντα τοῦ
βασιλέως, καὶ τὸν Παλαιολόγον Μιχαήλ, αὐτὸς μετὰ
μέγαν στρατὸν εἰς θάνατον ἐπαγρυπνημένον τοῖς
ἀνέμοις καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀχρίδα, καὶ εἰς Διάβολον,
κἀκεῖθεν εἰς Καστορίαν. Καὶ τῇ τῆς παύσεως ἡμέ-
ρῃ εἰς Ἐω φερύσσης ἐκώμηται. Παραμείνας γοῦν
τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ τὴν Βιοαλίαν (502) διαβὰς,
εἰς Φιλιππῶν ἐπίστατο τὴν σκηνὴν καὶ τὸν Πα-
λαιολόγον Μιχαήλ εἰς δικαστήριον ἐστήσεν ὑπὲρ ὧν
εἶπε κατ' αὐτοῦ ὁ ἐκ τοῦ Μελενίου Μαγκλαβίτης
Νικόλαος (pp. 500₂₁—503₃).

53. *Michael Comnenus Palaiologus imperium
captaturus et Tamaram Calimani Bulgarorum
regis sororem sibi matrimonio iuncturus
suspicitur*

Εἶχε δὲ τὰ τῆς κατηγορίας οὕτως ὡς καὶ τῶν
τὸν τοῦ Τορνίκου θάνατον ὁ Παλαιολόγος (ἦν δὲ ὁ
Τορνίκης εἰς γενναῖα ἔχων πρωτεξαδέλφην τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου δομεστίκου) ἐδυσφόρει
καὶ πενιθεράτος ἐφαίνετο τοῖς αὐτῷ ἐργαζέμενοις
ἡρωστέροις γοῦν τῶν ἐκ Μελενίου τις ἄνθρωπος,
ὅστις ἔχοντα παθηραπάζει ὁ Κομνηνὸς Μιχαήλ, ὁ δὲ ἔφη,
ὅτι τέθνηκεν ὁ Τορνίκης προσγειῆς ὧν αὐτοῦ ὁ
θεός, οὗ μοι δοκεῖ, φησὶν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρείττειν
ἐκείνου τοῦτο συμβέβηκε (τὸν βασιλεῖα δηλῶν), καὶ
εἰ ταῦτο, φεῖ ἡμεῖς, ἐν γὰρ ταραχαῖς αὐθις γενή-
σονται τὰ ἡμέτερα, μάλιστα εἰς ἀπαραξίαν ἐπιληνόμενα.
Κἀκεῖνος ἔφησεν, ἀλλ' ὃ φίλος, εἰ τοιοῦτόν τι συν-
έβη, ὃ κακὸς ἔξουσι τὰ ἡμέτερα ὁ γὰρ μέγας
δομέστικος τῆς Θεσσαλονίκης ἡγεμονεύει, καὶ ὁ
κόσμιος υἱὸς Μιχαήλ τὴν τῶν ἡμετέρων χώραν ἔχει
πυρρῶς ἐπὶ τοιοῦτον γοῦν διασβεστούμενος,
οἷον ἂν ἴδομεν κλέδματα κορυμνῶν ἄλλως τε καὶ ἡ
τοῦ Καλλιμάχου ἀδελφὴ Θάμαρ δευρὸς ὄνσα, συνέλ-
θει τῷ Κομνηνῷ καὶ σπονδαὶ γενήσονται μέσσω
ἡμῶν τε καὶ τῶν Βουλγάρων. Ταῦτα ἐλαλήθη
παρ' ὧν καὶ ἐξρέθη, μηδὲν εἰδώς τοῦ Κομνηνοῦ
θάνατος δὲ τοῦτον ἀπελθόν ἀνῆγγελε τῷ Μαγ-

Дуна, наричан Мурзуф, Георги Акрополит
и Михаил Язей. И тъй те заминали и наме-
рили Михаил в Лариса. И като изпълнили
споразумението, те взели оттам сина на Ми-
хаил Никифор, когото императорът почел с
деспотство заради внучката си, а също и
окования Теодор Ангел и се върнали при
императора, който пребивавал във Воден.

И тъй императорът презимувал там, а през
пролетта, след като отпразнувал въскресния
ден на Пасхата, оставил войските да стоят
там, назначавайки им за началник протове-
стиария Алексей Раул, мъж на братовата
дъщеря на императора, и Михаил Палеолог.
Самият той с малка войска тръгнал да на-
прави преглед на присъединилите се към
него [земи]. И той дошъл в Охрид и Девол,
а оттам в Кастория. През есента той поел
пътя за Изтока. И тъй той отминал Солун,
прекосял Бизалтия и се разположил на лагер
във Филиппопол. И там той направил пред
съд Михаил Палеолог заради думите, които
казал против него Николай Манглавит от
Мелник.¹

53. *Михаил Комнин Палеолог бива запо-
дозрян, че се домогва до престола и че
има намерение да се ожени за Тамара,
сестрата на българския цар Калиман*

А обвинението било следното. Когато Па-
леолог се научил за смъртта на Торник (а
Торник имал за жена първата братовчедка
на баща му, великия доместик), било му
мъчно и изглеждал на събеседниците си
тъжен. И тъй един мелничанин попитал друг
защо е тъжен Михаил Комнин, а този му
отговорил, че бил умрял Торник, негов род-
нина. Първият казал: „Не вярвам, това е
станало за негово добро (имал пред вид им-
ператора). И ако това е станало, тежко ни!
Нашите работи, които с мъка се условиха,
отново ще изпадат в смущение.“ А другият
му отговорил: „Но, приятелю, ако се е слу-
чило подобно нещо, нашите работи не ще
бъдат зле. Защото великият доместик управ-
лява Солун, сивът му Михаил има грижата
за нашата земя. И тъй, управлявани от та-
кива мъже, ние не бихме видели смут в
света. Освен това и Тамара, сестрата на Ка-
лиман, която не е омъжена, ще се свърже
с Комнин и между нас и българите ще се
сключи съюз.“ Това си бърборели и говорели
те, без Комнин да е знаел нещо. Единият от
дватамата отишъл при споменатия Манглавит

¹ Вж. тук стр. 180, гл. 49.

παραβίη, ὃ δὲ τῷ βασιλεὶ ἀνέγνω (pp. 503₁—503₂₈).

54. Michael II Asopus, Bulgarorum rex, regiones a Ioanne imperatore surreptas, rursus ad suum dominatum revocare conatur

Ἦ δὲ τοῦ τόχμου τῆς Νικαίας τὸν βασιλεὺς ἐξελέθειν αἰτία ἦν αὐτῇ. Ὁ Βουλγαρος Μιχαὴλ, ὃς καὶ γυναικαδέλφιος τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ἐτύγχανε, τῷ Ἀσὸν γεννηθεὶς ἐκ τῆς τοῦ Ἀγγέλου θυγατρὸς Θεοδώρου, τὸν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐκτισθήμενος θάνατον, ἐπεί τὰ Δυτικὰ μέρη ἄνευ στρατευμάτων εἶδε Ῥωμαίων τυγχάνοντα, βουλευθεὶς ἀνακάλυπται ὅσα πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀφῆρηται τῆς Βουλγαρίας ἀρχῆς, τὸν καιρὸν ἐπιψύχων κατὰ τὸν, ἔχεισι τοῦ Αἰῶνος, καὶ τὸν Ἐφρὸν διπλευρῶν, ἐν οὗ πολλῷ χρόνῳ πολλὴν χώραν ὑφ' ἐκείνῳ ἐποικήσαντο, πολλὰ τε ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπέσπασε. Βουλγαροὶ γὰρ οἱ τούτων ὄντες οὐκ ὀλίγους βλάβας τοῖς δημοφύλοις προσέτερχον, τοῖς ἀλλοτρίοις δὲ Ῥωμαῖοις ἀποσπόμενοι οἱ δὲ ἐκ προουρᾶν τῶν ἄστεων ἀποικισμένοι μόνον οἷον ἦσαν ἔκαστὸν ταῦτα τηρεῖν διὰ καὶ εὐχέρεια ἦσαν, τῶν μὲν φόβον προσδίδοντων αὐτὰ καὶ τὴν πρὸς τὰ οὐκ οὐ λαμβανόντων ἐλευθερίαν, τῶν δὲ πρὸς τὴν ἐξάλειψιν ἔροδον τῶν Βουλγαρῶν μηδὲν ἔχοντων ἐκινεῖσθαι, καὶ ἀποδιδομένους καὶ ἔργον καταλιπαρόντων ἀλλὰ ἐφύλαττον, ἄλλων δὲ καὶ χρόνῳ ἀποκαμίνοντων, ὥς παρισταθέντος αὐτοῖς τοῦ μαρτυροῦ, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ἄστεων καὶ ἀπερσιόεσσα ἦν, καὶ τῶν χωρῶν ὅλων ἄμωρα. Κατασχέθη μὲν οὖν Στενίμαχος, (512) Περτριτζα, Κριχίμ, Τζεпава, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀχρίδῃ οὐρανία, πλὴν Μενιάκου, ὧστερα δὲ καὶ Περτριτζαν, καὶ Κριχίμ, καὶ τὴν Ἀδριανού παρακείμενον, Ἐφραίμ τε μεκλημένον, τοῖς Βουλγαροῖς κεχείρισται.

Τούτων οὖν αὐτῷ συμβέντων, καὶ τὰ περὶ τοῦτον τοῦ βασιλέως ἀναμαρόντος, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐποδολιάσωντος, καὶ τὴν πρὸς τὴν Δυτικὴν χώραν βουλομένου ποιῆσαι περὶ αὐτοῦ, συνεκαλεσθὲν πάντες οἱ ἐν πόλει, καὶ οἱ τεταγμένοι εἰς στρατιάς, ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸς τοῦ πάππου αὐτοῦ θεοὶ, ὃ τε Μανουὴλ καὶ ὁ Μιχαὴλ, καὶ βουλὴ προετίθετο εἰ ἂν ἔχει πρὸς τὰ γεγενημένα διαπραχέσθαι. Οἱ μὲν οὖν πλείονες, διαπραχάσαι τὸν βασιλεὺς τὸν Ἐλληνοπόντον συμφέρον εἶναι, καὶ στήσαι τὴν εἰς Βουλγαρίαν πορτίαν τοῦτο δὲ τοῖς τοῦ βασιλέως θεοῖς οὐκ ἤρκεσεν (pp. 512₁₂—513₁₄). — — —

Ἐσπρόντο γὰρ οὗτοι, ὥς οὐ κατὰ διαπραχάσαι τὸν βασιλεὺς, εἰ καὶ ὡς ἔχει τὰ Δυτικὰ, καὶ εἰ στρατεύματα οὐκ ἔστι τῷ βασιλεὶ, προσέχον πρὸς

и му предал този разговор, а той го съобщил на императора.¹

54. Българският цар Михаил II Асен се опитва да си възвърне отново отнеманите му от император Йоан области

А причината, за да замине императорът бързо от Никея, била тази. Българният Михаил, който бил и брат на жената на император Теодор, син на Асен от сестрата на Теодор Ангел, като се научил за смъртта на император Йоан, понеже знаел, че западните земи са без ромейски войски, пожелал да си възвърне това, което император Йоан бил откъснал от българската държава. Като намерил времето за удобно, той се спуснал от Хемус, преминал Еврос и за кратко време си подчинил много земя. Откъснал от ромейте много крепости, защото жителите им, които били българи, лесно преминавали на страната на сънародниците си, понеже се осробождавали от чуждоезичните ромей. А оставените за охрана на крепостите не били достатъчно, [за] да ги пазят. Затова крепостите били леснодостъпни, понеже едни ги предавали от страх и получавали свободата [да си отидат] в къщи, а други не могли да намислят нищо при внезапното нападение на българите, взбягвали и оставили пусти [крепостите], които пазели, трети пък се уморили с времето, тъй като им бил определен [прекалено дълъг] срок. А и повечето от крепостите били недовършени и неснабдени с нужното оръжие. Били завзети Стенимаха, Перитрица, Кричим, Цепена и всичко в Ахридос освен Минак, а Устра, Перперакия, Кривус и разположеният край Адрианопол град, наречен Ефрам, били западени от българите.

Когато това станало така и императорът² научил подробностите, а се уплашил и за другите работи и искал да премине в западната земя, свикани били всички савоинци и висшите военни чинове, а също и чичовците му от страна на дяло му, Мануил и Михаил, и бил поставен въпросът, какво би трябвало да се направи във връзка със станалото. Повечето казвали, че е полезно императорът да премине през Хелеспонт и да спре движението на българите. Това не се одобрявало от чичовците на императора. — — —

И тъй те съветвали, че императорът не трябвало да преминава, защото западните области били зле и защото той нямал войска,

¹ Вж. тук стр. 182, гл. 50.

² Георг II Ласкарис.

βασιλεῖς ὁ γὰρ χαράν ἐποίησε τὴν συνδρομὴν τοῦ στρατοῦ. Τὸ δ' ἐπιδημήσῃ τὸν βασιλέα κατὰ χρόαν, καὶ μὴ ποιεῖν (513) τοῦ θανάτου ἀξίως, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐλαττοῖ, καὶ τῶν ἐναντίων ἔσθιν εἰς ὕψωμα (pp. 513₂₇—514₂).

Καὶ ἵσχυρον ἦ τῶν πλείονων βουλῇ, μάλιστα δὲ τοῦ βασιλέως τὸ πρόθυμον, καὶ ὁ τῆς καρδίας αὐτοῦ ζήλος διαθερμανθεὶς πρὸς τὴν κίνησιν, ἡνῶκα καὶ τὸν μάστιγα Τρέφωνα, ὡς ἔλεγε καθ' ἑπὶ οὐνοὺς τεθέσται προτρέποντα τὴν περὶ οὐκὸν, ὃν καὶ τὰς δυσχωρίας, ὡς διεβεβαῶντο, ἔπαρ οὐκ ὀκνητοὶ πολλὰς εὐρύσαι τῶν δυνάμεων προηρούμενον.

Τοῦτον καὶ προσλαβὼν ὅσοι ἔπειθα ἔπαρον, καὶ τοὺς καθ' ὅσον συνεχομένους, διαπερασάτωι τὸν Ἑλλήσποντον, καταπλεῖν εἰς τὴν Ἑοῖ τὸν μέγαν δομέστικον.

Φθάνα γοῶν εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ μίαν προσηκατέστησε ἡμέραν ἐκεῖ, τῇ ἔξης ἔξισι. Καὶ πρὸς τῶν ἐκ Βουλγάρων καινοπύμων πρὸς τὸν Βούλγαρον τρέχει, καὶ διασπαρὶ τοῦ βασιλέως τὴν ἔφοδον περὶ τὸν Ἑὸν γὰρ διατραπευόμενος τοῦτο συνέχευε μὲν τοῖς περὶ τὸν Βούλγαρον, αὐτὸν μὴν τοῦ τόπου ἀπέστησαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἔμενον ἐπὶ βεβαίωταρον τὰ τῆς γῆρας μεθεῖν θέλοντες. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν βασιλέα τὰ τοῦ Βουλγάρου διέλαθε, διὸ καὶ τὴν πορείαν ἐπέτασε τῷ Βουλγαρικῷ συνεχεῖν στρατεύματι ἐπισπεύδον. Ἀλλ' ἔτυχε σφαλὲς τοῦ βουλευματος· οἱ γὰρ τῶν Ῥωμαϊκῶν προάγοντες στρατηγῶν, τοῖς εἰς φυλακὴν τῶν Βουλγάρων συμπεπύκασιν, καὶ πολλοὺς μὲν ἔφρον ἔπαρον ἐποίησαν, ἄλλους δὲ ζουρίας εἶπον, οἷον αὐτοὺς καὶ τὴν ἡγεμόνα τῆς στρατῆς, οἱ δ' ἕτεροι φυγῇ χρησάμενοι, τοῖς οὐκείοις διαφύοντο ἢ ἔπαρον, καὶ οἱ πλείονες δὲ βασιλεὺς διασώφισαν. Ὡς γὰρ ἔκαστος ἔτυχε, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, πρὸς τὰ ἐνδοκίμα τῶν Βουλγαρικῶν χάραν ἐφύοντο, (514) ὡς καὶ τὰ πρόσωπα τοῦτον συνετρέφεσθαι τοῖς κλάδοις τῶν δένδρων, συνηρεφέν οὐκ, καὶ ἀχρηστῶσαι δὲ δὴ καὶ ὁ ἀρχὸν αὐτὸς ἔκαθεν οἱ πλείονες δὲ καὶ γυναικὶς ἐρεπρίδων τοῖς ἱπποῖς ἐκείνους.

Οὕτω τὴν Ῥωμαϊκὴν οἱ Βούλγαροι ἀπάθην ἀπέφυγον. Ἐωθεν δ' ἐπιστὰς τῷ τόμῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν φυγὴν ἐκείνων μαθεῖν, ἐκλύπηται μὲν, οὐκ εἶχε δὲ ὁ καὶ ὁρᾶσαι διὸ καὶ πρὸς τὴν Βερρὴν χωρεῖ, καὶ τὸ προύριον εἶλε, καὶ τρεφῶν ἡγεμόνος τὰ στρατεύματα αὐτοῖς τε καὶ οἱ οὐκείων ἱπποῖς. Καὶ ἐνδοκίμα τοῦ Αἰμοῦ ἐχόμεν ἦν ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῖς ἐκεῖ φραγμῶσι τὴν ἔφοδον ἐκώφισατο, οἱ μὴ εἶχε τὸν ἀνθιστάμενον, εἰ μὴ χειμῶν βαρύντατος ἐπισπεῶν ἐκόλλησε τῆς δερμῆς.

Ἡμέρας οὖν ἔξ ἐκεῖ διαμαρτυρήσας ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ δὲ τὸν χειμῶνα οὐκ εἶχε καὶ ἕτερον ὁρᾶσαι,

подходяща за царски поданни, тъй като зимата пречеся на събирането на войската. А да тръгнал императорът по страната и да не извършел [нищо] достойно за името [си], това и нас ослабвало, и правело праговете да се възгордяват.

И надделял съветът на мнозинството, а най-вече стремениът на императора и жеданието за похода, което било пламнало в сърцето му, след като, както казвал, той бил виждал на сън и мъченика Трифон да [го] поощрява към премнаване. Него той бил виждал, както се потвърдило, напоре, а не на сън, да стои често начело на войската в трудни места.

И тъй той взел със себе си тези, които случайно го следвали, и тия, които срецнал по пътя, и преминал Хелеспонт, оставяйки на Изток великия домоестик.

И тъй той пристигнал в Адрианоупол и останал там един ден, а на следния излязъл. Някой обаче от българските съгледвачи изтичал при българина и известил за похода на императора. Защото българинът се бил разположил на стан около Еврос. Това смутило свитата на българина, но [те] не напуснали местото, но останали там, като искали да научат още по-сигурно слуха. Но и работите на българина не останали скрити за императора и затова той ускорил похода, като бързал да се срещне с българската войска. Но той се излъгал в желанието си. Предните части от ромейските войски се съблъскали с охраната на българите и мнозина от тях били изклани с мечовете им, а други били заложени в плен, в чието число бил и военачалникът. Останалите си послужили с бягство и разявили на своите какво са претърпели, като обяснили, че императорът е близо. И тъй всеки, както бил, и самият им владетел се понесли към по-отдалечените български земи, така че се наравявали, като линията им се одрасквали от клопите на дърветата, които били гъсти. Това изпитал и самият владетел. А повечето възседнали и коне без седла.

Така българите набягали от ромейския меч. На сутринта, като дошъл на мястото и се научил за тяхното бягство, императорът се насърбил, но не знаел какво да прави. Затова той се отправил към Берое и превзел крепостта и войската и хората и конете им се снабдили богато с храни. И императорът щял да отиде по-навътре в Хемус и щял да нападне тамошните крепости, защото нямал вече противник, ако настъпила много тежка зима не била възпрепятствувала похода.

И тъй императорът останал там шест дни и като нямало какво друго да навърши по-

λησάμενος τὰ Βιρώης, ἄνδρας, γυναῖκας, νήπια, πρόβατα βόας, καὶ ἄλλα εἴ τι κινεῖσθαι δυνάμενον ἦν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανού. Ἐκείθεν οὖν ἐπιλεξιμένος στρατεύμα, στέλλει πρὸς τὰ ἐν Ἀχρίδος φρούρα, ἃ πρὸ μικροῦ οἱ Βούλγαροι ἐχειροῦσαντο, καὶ ῥῆον τοῦτον καὶ πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, τῶν φυλάκων Βουλγάρων ἀποφυγόντων. Καὶ ὁ βασιλεὺς περὶ τὰ ἐν Ῥοδόσι ἔσται κερύοντες, καὶ εἰς Περιορίζαν, Στεφμαζαν, καὶ Κοντζιμόν ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Τζετανιαν, ἣ δὲ ἑκὴν τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ τοῦ τόπου δυσχωρία οὐδὲ μικρὸν προσκατεργάσθη συνεχώρησαν.

Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέληψε, γράφει πρὸς τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον, καὶ τὸν Υπουργὸν Κωνσταντῖνον, ἵνα μὲν πρὸς τὸν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκρίνηται, ἵνα αὖν στρατὸν ἀνταγώνιστος ἦς καὶ ἡσυχῇ, κατὰ τὴν Τζετανίαν ἀφίκοντο ὅ δὲ καὶ ἐποίησαν οὐκ ἀγαθοὶ δὲ ἐκράτησαν ἐν τῷ ἐπιχειρήματι τῶς στρατηγῶς μὴτε γὰρ πολέμιους ἐνέεισαντες στρατοῖς, κτίσαν δὲ καὶ μόνων καὶ ἤσαν κερύοντων ἡγεμονίαν, διόσωμος ἔφυγον, πᾶσαν ἀποστατήν καὶ πολλοὺς τῶν (515) ἑπτων τοῖς ποταμῶν τῶν Βουλγάρων καταλαμβάνοντες, καὶ γυναικὶ τῶν ἑπτων καὶ ἄλλων εἰς Σέρρας κινήσαν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ ταῦτα θυμῷ ἐπέληστο, καὶ προσέειπεν αὐτοῖς ἐκείνοισι ὅπως ἂν ἔχουν περὶ τὴν αὐτὴν μάχην χωρῆσαι, οἱ δὲ ἀδυνατίαι εἶχον τῆς πράξεως (pp. 514_b—516_a).

55. *Dragota, Melenicofici exercitus praefectus, defectionem ab imperio Romanorum meditatatur*

Συνέβη δὲ καὶ τι βαρέτερον ἔσεσθαι ἢ γὰρ τοῦ Μελениσιανοῦ ἐξάρχον στρατοῦ Δραγότιον, καὶ φύσει μὲν ὡς Βούλγαρος τρέφων τὸ θύσσειν κατὰ Ῥωμαίων, καὶ ἀπεχθὺς ἔχων πρὸς τὸν βασιλέα, οὐ μὴ μεγάλῳ ἐπέτυχεν, οὐ γὰρ ἄξιον τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἔχοντες Ἰωάννην αὐτῷ κερύοντῃ, καὶ ταῦτα πλείους τυγχάνοντα, ἀποστασάν φανερὰν μεμελέτησε, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ Μελενίσι καὶ τοὺς ἐν ταῖς πέριξ χώρας στρατιώτας συναγαγόν, παρεκάθησε τὸ ἔσθαι καὶ ἐπινοεῖν ποθεῖν. Ἦσαν δὲ ἐν ταύτῃ προτετοργμένοι τῶν φυλασσόντων ὁ Νεσιόγγος Θεόδωρος, καὶ ὁ Ἀγγελος Ἰωάννης, ἠνδρες δεῖοι ἄνθρωποι, καὶ πολέμιους ἐπεφύκει. Βασιτοχόρται δὲ τοὺς ἑκὼν ἢ τοῦ ὕδατος ἀπάντες ἐν ὄρεσιν ἔθρους καὶ μόνῃ, τῶν γὰρ ἄλλων χρεωδὼν εἶχον ἀρκούντως. Οὕτω γοῦν κατεργάσθη τοὺς ἐναντίους ὀρθίσαντο, καὶ ἔβαλλον λίθους, καὶ βόας, καὶ πᾶσαν βλάστην ἐμάχοντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς

ради знимата, ошлякоуеал Берое — мъже, жени, деца, овце, волове и друго, което могло да се вдигне — и се завърнал в Адрианопол. Оттам, като събрал войска, изпратил я към крепостите в Ахридос, които българите завладели малко преди това, и ромеите твърде лесно отново ги овладели, тъй като българските стражи избягали. И императорът отишъл към крепостите в Родопите и превзел Перуница, Ставимака и Кричим. Пристигнал и до Целена, но напредналата зима и непроходимостта на мястото не позволили да се задържи ни най-малко време.

А когато се луннада пролетта, той писал на Алексий Стратигопул и на Константин Торник, когото император Йоан почел с титлата есник примкирий, да съберат войската, която началствували, и да дойдат при Целена. Те това и направили, но не се проявили като добри военачалници в това предначинание. Защото, макар и да не срещнали неприятелски войски, но като чули само шумове и звуци от рогове, избягали в безредие, изоставяйки на българските овчари целия обоя и много от конете, и пристигнали в Сир без коне и оръжия.

Това изпълнило с ярост императора и той заповидал същите те, в каквото и положение да са, да влязат в същото сражение. А тази работа не била по силите им.¹

55. *Началникът на мелнишката войска Драгота замисля да се отцепи от Византия*

Случило се и нещо по-тежко. Началникът на мелнишката войска Драгота бил замислил да въстане открито. Той и по природа като българин хранил омраза против ромеите и ненавиждал императора, защото не бил получил големи облаги — той не смятал за достойно даденото му от император Йоан, макар това да било твърде много. И като събрал всички войници в Мелник и от околните места, обсадил крепостта и се старал да я разруши. В тази крепост началници на защитниците били Теодор Нестонг и Йоан Ангел, мъже способни да защитят крепост и да протонят неприятеля. Само липсата на вода притеснявала хората вътре лятно време, защото от другите храни те имали достатъчно. И тъй те се противопоставили упорито на неприятелите, хвърляли камъни и стрели и се сражавали с всички оръжия. А чувайки това, императорът с най-голяма бър-

¹ Вж. тук стр. 182—186, гл. 54—57.

τούτων ἀνηκούσας, ὡς εἶχε τόχους τὸ πνεῦμα συναρπάζας, δοδεκαταῖος τὰς Σέρρας κατέλαβεν, ἐν δόλῳ τοσαύτην διαπύσας ὁδὸν, τοσούτον ἐπαρόμενος στρατεύμα ὀπλισμένον καὶ ἵπποις φορτωγυοῖς διακούμενον, καὶ πόδας ἄλλας ἀποσκεύας. Ἐπεὶ δὲ μέχρι Σερρῶν ἔφθασε, διαποταμείσας, ἅμα προῦ τὰ στρατεύματα συναρπάζοντας, καὶ τοὺς πεζοαἵματος καὶ τοξοφόρους ἐμπροσθεν βαιίνειν ἐγκλεισάμενος¹ ἤκουσε γὰρ τὴν τοῦ Ῥουπελίου κλεισούραν, καθ' ἣν ὁ ποταμὸς Στρυμόν διαρρεῖ διὰ συγκλειόμενος ὕδασι, ὡς μάλιστα ἔμαθον διὰ ταύτης διέρχεσθαι, Βουλγαροῦ μετέλπη φυλάττεσθαι στρατῷ, καὶ πύλιν δὲ κατασκεύασαν ἐν αὐτῇ, μηχαναῖς καὶ κλειθροῖς ἠσφαλισμένας, ὡς ἄμαχον ταῦτος (516) τυγχάνων ἐκ τε τῆς τοῦ τόπου δυσχωρίας, ἐκ τε τῆς αὐτοῦν ἀρχαίας τῆς τοῦ τοῦτο ἐπὶ μάθαι βασιλεὺς, σπουδῇ παρὰ τὸν ἐκεῖσε χώρον ὁφείλει εἶρε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ καθάπερ καὶ ἤκουσαν.

Ἀποκόμιας οὖν τῆς τῶν περὶ τὸν στρατὸς οὗτος ἦν εἰκὸς σύνταγμα, ἐπεὶ κεφαλῆς τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ ὄρος βαδίζειν ἐκελεύσασιν. Οἱ δὲ θέτοντο ἐπὶ τὸν πύλιν τὴν μάχην ποιῶν διατάσσοντο. Ἐπεὶ οὖν κατεῖδον οἱ Βούλγαροι ὄναι μὲν ὁδοῖς ταύτης βαλλομένους ἐν τῶν ὁρῶν, κάτωθεν δὲ σταδία κακαίμενος τὴν μάχην, εἰς φυγὴν ἐκρίνοντο καὶ τὸ βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπέταξε στρατεύμα. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν Βουλγάρων ἐκεῖσε ἐπὶ τῆς ἐξουσίας γέννηται, οἱ δ' ἄλλοι διαποθέντες ἀπήγγειλαν ὅσα ἔπαθον τοῖς οὐκείοις² οἱ δὲ, διαπαράχθοντες ἐν οἷς ἤκουσαν, ἕκαστος ὡς εἶχεν, ἵππου τοῦ ἰσχυροτέρου ἐπὶ οὐκείοις ἐκρίβας, φεύγειν ἄρρηστον. Ἐπεὶ δὲ ἡ πύλιν ἀπέλκινος, καθ' ἣν ἡ φυγὴ, καὶ δυσχερὲς ὁ τόπος, καὶ τὰ τῶν ὁρῶν, δυσδιόγνωστα, ἔπαθον ἐξ ἵππων μὲν ἔτι, ἔτι οὖν δὲ αὐτοῖς κατεσκεύασαν, ἄλλοι δὲ ὄναι κατὰ μηχανῶν, ἄλλοι δὲ ἄλλως τέλος δύσστηνον ἀπελάμβανον, ὡς διίκοις διαποθέντας πρὸς τὴν τῶν Βουλγάρων χωρῆσαν. Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἵππων παρὰ τὸ σῶμα συνετέθειται, καὶ τριταῖος ἀπέχεσθαι τὴν φυγὴν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς νυκτὸς ἐκεῖσε τὸ αὐτοῦ καταβύειν, τοῖς ἐκεῖσε φυλάττονται συνωμίλῃας, καὶ αὐτοὶ ἀποπύσας τὸν αὐτοκράτορα ὑπεδέξαντο, καὶ κρότοις ἐπὶ τὸν, καὶ λόγους ἐπέδανον, καὶ αὐτὸν ταχὺν κατασκήσαν (pp. 516₆—517₉₈).

яния събрал войската и на дванадесетия ден пристигнал в Сяр. Той изминал за кратко време толкова голям път, като водел такава голяма войска, въоръжена и снабдена с товарни коне и всякакъв друг багаж. Когато дошъл в Сяр, той препоизува, а на разсъмване наредил войската и заповидал на пешаците и стрелците да вървят напред. Той бил чул, че Рупелските теснини, през които тече реката Стримон, заключена между две планини, така че през тях едва можеше да мине кола, се пазели от голяма българска войска. Българите направили в тях и врата, укрепена с колове и напречни греди, за да им бъдат непревъзможни тамошните места и поради непристъпността на мястото, и поради укрепленията им. Когато императорът се научил за това, той бързо дошъл до това място и намерил положението в него според както бил чул.

И тъй той отделил от пехотната войска достатъчен отред и му заповидал да отиде в планината над главите на българите. Те бързо изпълнили нареденото. А на конниците заповидал да се бият срещу вратите. Прочее, след като видели, че по тях хвърлят стрели отгоре от хълмовете, в отдолу — че им е наложено тежко сражение, българите се обърнали в бягство. И императорската войска ги преследвала. И тъй много от българите станали жертва на меч, а другите, които се спасили, известили на своите колко много са пострадали. Те пък, смутени от това, което чули, всеки, както си бил, се метнал почти на първия попаднал му кон и се оттурнали да бягат. Но тъй като нощта, през която ставало бягството, била бездувна, мястото опасно и посоката на пътищата неразпознаваема, някои падали от ковете, други ги стъпквали, някои падали по стръмнините, други пък по друг начин свършвали нещастно, такива че малцина от тях се спасили и пристигнали в българската земя. Тогава и Драгота бил стъпкан от конски копита по тялото и на третия ден умрял.

А императорът през онази нощ пристигнал в крепостта и влязъл в разговор с тамошните защитници, а те приели самодържец сърдечно, почитали го с ръкопляскания, възвеличавали го със слова и го пазовали бързо орел.¹

¹ Вж. тук стр. 187, тл. 58.

56. *Theodorus Lascaris imperator in expeditione contra Bulgarios perseverat*

Τὰ γούν ἐν τῇ Μελνίκῳ ὥς εἶδε διαταξάμενος, καὶ τὰς γυναῖκας καὶ παῖδας τῶν ἀπιστοῦντων ἐξορίσας ἐκείθεν, καὶ τὰ αὐτῶν δημοσιεύματα κελύουσας, ἀπόρας εἰς τὴν Θεσσαλονικίην ἀφίκετο, καὶ τὸν Βαρδάριον διωπερίσας, καὶ τὰ Βοδρῆα παρμεύρας τὸς σκηνὰς ἔληξεν (517).

Ἐκείσεος δὲ νόσημα ἐδρακόν, τοῦτο καὶ ἐπιδήμιον τοῖς ἐκείσε στρατεύμασιν ἐγενόνηι. Λακταριεύσας οὖν ὅσον τῆς νόσου φαῖσσι, φράσαι περὶ τὸν Πρίλαπον, κἀκεῖθεν ἐλεπόλεις καὶ μηχανήματα συγκομαζόμενος, εἰς τὸν Βελικὸν ἔχωρει. πολιορκήσας τοῦτον καὶ τῆς τῶν ἑθέρων χάρις ἐξελεῖν. Οἱ δ' εἰς φυλακὴν τοῦτον τῇ τοῦ βασιλέως ἐφόδῳ καὶ μόνῃ καταβροντηθέντες, εἰς συμβάσεις ἐλήθιντες, ἐφ' ᾧ μὴ τι παθεῖν δευόν, αὐτοῖς δὲ ὅλοις καὶ παράγμῳ τοῦ ὅσιος ἐξελεθῆν, ὅσιος πρὸς τοῦ βασιλέως λαβόντες, ἐξῆλθον. Οἷς ὡς εἰδέναιτο πολλοὺς μὲν ὄντας τὸν ἀρσέν (εἰς γὰρ πετακοσίους ἐπισυνέητο), εὐμεγέθη δὲ κεντημένους τὰ σώματα καὶ ἀγαθὰς πῖς μορφὰς, μετέμειλον ἔαχε, εἰ τοιαύτους καὶ ποσούτους ἴσσει πρὸς τῇ τῶν ἑθέρων ἀφαισθῆναι, καὶ ἑαυτοῖς γενέσθαι Ῥωμαίους ὑπὸ δὲ τῶν ὁρῶν ἀναγκασθεὶς ἀπέλυσεν, ἀποδοὺς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐκεῖθεν οὖν μετὰ τῆς στρατῆς διὰ τῆς Νεουσαπολῆως ἐπαρτέτο (ἄνδρος δὲ ἔστιν ὁ ἴσιος καὶ ἰσικος, καὶ πλήθει στρατευμάτων διαβαδύωντος) ὅστις γούν ἐνθάδε ἐν οὐ μετρίαις ἡμέραις διήγεν ἢ σιγάσας, καὶ δυοὶν ἡμέραις οἱ πλείους τῶν ἱστικῶν ἔδατος ἔμειναν ἀγενοῖσι. Τὸ γούν τῆς Συρουμενίτης παρμεύσαντες ἔσταν, καὶ διὰ τῶν τοῦ Μελνίκου χωρῶν βαδίσαντες, αὐθις εἰς τὰς Σίερας κατήντησαν. Ἐνθα καὶ γραφὴς ὁ αυτοκράτωρ δεξιόμενος ἐκ τῶν τῆς Ἀνατολῆς μερῶν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστικῶν τοῦ Μουζάλωνος σταλέσας, ὥς ἡ τῶν Μουσουλμάνων πρὸ τῶν Ἀτάρων κινεῖται, ἐπέταξε τὴν δόδν, μακροτέρως τὰς ἡμερησίους ὁδοὺς ποιούμενος. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὴν Ἰδαρίαν ἐπεφθάκει, καὶ μὴ οὐτως ἔχειν μάθαι τὰ περὶ ἡμῶν, τῆς ταχυτήτος ἀντὶς σχολαιότερον ἐπαρείετο, παρεγγέλτας δὲ ἐς τὸ δευρότερον ἀφίκετο, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἀδριανού.

Καὶ ἐπειδὴ δύο τῶν παρὰ τῶν Βουλγάρων καταχεθέντων φρουρῶν ἐκκατέστησαν ἢ μὴ ἡλευθέρωσεν ὁ βασιλεὺς, ἐν τοῖς βουνοῖς τῆς Ἀχριδοῦ κείμενα, ὁ Πάτριος τε καὶ ἡ Τζεπάννα, (518) ἐν δευτέρῳ ἐπαίετο, ὅτι μὴ καὶ αὐτῶν ὥς τῶν ἑτέρων ἐκράνηεν ἀλλὰ τὸν μὲν Πάτριον ὁ Φιλοθέουσιγνὸς Λοδάκος Ἀλέξιος ἔλεν, εἰς σελανὴν τῶν ἐν τῇ Ἀχριδοῦ κειμένων, τοῦ δὲ αἰγ. Τζεπάννης Μίω τυγχάνοντος ὄχυροῦ καὶ περὶ τὴν συμβολὴν τελοῦντος

56. *Теодор Ласкарис постоянно в походах си против болгаров*

И тъй, след като уредил работите в Мелник, както трябвало, като изгонил оттам и жените, и децата на разбунтувалите се и заповядал да се конфискуват имуществата им, той се вдигнал и пристигнал в Солун. Той пренесил Вардар и като отминал Воден, разгннал шатрите.

Но той заболял от болест на седалището. Тази болест станала и епидемична за тамошните войски. Той останал прочее [толкова], колкото да се оправя от болестта, и побързал за Прилеп. И като събрал оттам стенобойни машини и уреди, тръгнал за Велес, за да го обсади и да го освободи от ръцете на неприятелите. А хората от гарнизона му, поразени само от пристигането на императора, се споразумели [с него] при условие да не пострадат нещо лошо, но да излязат от крепостта с оръжията и вещите си. Те получили клетвено обещание от императора и излезли. А той, като ги видял, че са много на брой (защото били към петстотия), едри на ръст и в добър вид, разкажал се, че ще остави такива и толкова много мъже да отидат в неприятелска земя и да станат противници на ромейте. Но, принуден от клетвите, той ги освободил, като им върнал сподбата.

След това, като тръгнал с войската, минал през Невсталол (местото е безводно, необитаемо и непроходимо за голяма войска). И тъй войската прескаряла немалко дни лишена от хляб и повечето от ковете не били пили два дни вода. Като отминали крепостта Струмица и прекосили земята на Мелник, те отново дошли до Сяр. Поиенже там самодържещът получил писмо от източните предели, изпратено от великия доместик Музалон, че татарите тревожат земята на мюсюлманите, той ускорил похода, правейки по-дълги дневни преходи. Когато дошъл при Марица и се научил, че работите не стоят така, той престанал да бърза и пътувал по-бавно. Като се отклонил, той пристигнал в Димотика, а оттам в Адрианопол.

От завладенияте от българите крепости били останали две, разположени в хълмовете на Ахридос — Патмос и Цепена, — които царят не бил освободил, и той се сърдел, че не бил завладял и тях като другите. Патмос превзел Алексий Дука Филактропик, който бил оставен да пазя Ахридската област, а крепостта на Цепена била твърде укрепена и се камира [там], където се срещат двете

τοῦ Ἀίμον τε καὶ τῆς Ῥοδόπης, δύο μεγίστων ὁρίων κατ' ὃν μέσον ὁ Εὐρὸς ἔχει ποταμὸς περὶ ὠκεῖον καὶ ἰδυασφίρει καὶ ἡγεονία. Ἐπορεύσε μὲν οὖν καὶ κατὰ ταύτης στρατεύσας, ἣ δέ γε ἔδρα τοῦ θέρους παρήλθε, καὶ τὸ μετέπειρον ἔγγις τοῦ παραδρᾶμειν. Ὁ δὲ μηδὲν τι τοῦ χειροῦ ἡρωτίσας μηδὲ τὸ τοῦ χειμῶνος προδιασκαπήσας δαμά, καὶ μάλιστα ἐν χειρὶ τοιούτῳ, μόνου δὲ τοῦ τὸ οὐκ εἶον τελέσαι βυβλήμα ὅλος γενόμενος, τὴν στρατὸν κινήσας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ, ἀμύξας πολλὰς ἐκ τῆς τῶν Μακεδόνων συλλεγῆναι προστάδας, αἷμα μὲν καὶ ἐπὶ τῇ τὰς ἐλεπόδας φέρειν, αἷμα δὲ καὶ ἐπὶ τῇ διακομίζεω τὰ τσαρκῇ τοῦ στρατεύματος, περὶ οὗ πλεονάζον οὐκ ἐπαρίθμηται συνηθροναίς, τῆς Ἀδριανοῦ ἀπάρας, κατὰ τῆς Τζελαίνης ἐκρήκε καὶ κατὰ τὴν Μακρολιβάδα καταλύσας, δεινὸς συρρίπτει χειμῶν ἐξ ἐσπέρας γὰρ ἀρχόμενος καὶ δ' ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν σφοδρότητα τοῦ ψύχους καὶ τοῦ ἀνέμου προσεπαίειν τὸ βλασν, πολλὴν ἐκπαύσας τὴν δυσχερίαν ὅ τε γὰρ τόπος ἄοικος, καὶ ἔγγις οἱ πόλεμοι, καὶ ἡ προσδοκώμενη τῶν ἀναρχαίων ἀπάντες ἐπύρριπτε τὰς πάντων ψυχὰς εἰς ἰσοσύτην γαῖαν δυσφροσῶν συνελθούσας, τοὺς ἡγεμόνας τῶν στρατευόμενων οὐ μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ Σκυθῶν καὶ Λατίνων μετακαλεῖται, καὶ ἔρχοιτο ἢ δὲ ποιεῖν. Καὶ πάντες σχεδὸν ἐβουλεύσαντο, ἐς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπιστρέφειν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς εἰρηκεν ὡς, «ὅμεις μὲν περὶ συμπερόν ἐδόξε καλῶς ἐβουλεύσασθε, εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπειρὸν τι οὖν θεῶν κηρύσσω, οὐκ ἔνδεξασθε ταῦτα, ὡς ἀπὸ δεσπότου ρουτεχὸς ἐληγμένον, καὶ ὁμοῦν ὡς δέον προνοουμένου;» Καὶ πάντες συνέφρασαν, «ὅπερ ἔν τῷ σὺ δόξεις κράται, στρατῶν (519) καὶ ἀπαστὸν λογιούμεθα.» Ταῦτας μὲν οὖν ἀπέλυσεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐσπέρων σκηνὰς ἀπελθεῖν, αὐτοὺς δὲ εἰς τὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰσόδον, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβουλεύετο, τὰς οὖν τὴν τὴν ἐξουδίαν βουλευσαμένον βουλὴν ἐνεργηθῆναι ἤθελον, ἄλλοι δὲ, οἷς καὶ χρεῖται διανοηθῆναι τῷ βασιλεῖ ἐδόξε, τὰ ἐκαστὰ εἰρήμας ἐφασαν γὰρ, ὡς μέσον ἔσμεν κατὰ τὴν ὁδόν, τοῦ τε Στενίμαχον καὶ τῆς Ἀδριανοῦ, καὶ ὥστερ ἐκεῖ, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸν Στενίμαχον τὰ χρεῖται ἐξομεν ἢ μὲν οὖν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπιστρέφουμεν, δευτέρῃ ἢ τῇ τοῦ χειμῶνος δυσχερίᾳ δόξαμεν τοῖς ἐχθροῖς τοῦτο ποιήσας εἰ δὲ πρὸς τὸν Στενίμαχον ὑπάμεν, καὶ ἀμφοτέρων ἐπείστεροι τῶν ὑπονοῶν φυλαχθήμεν. Ἀρσάνων οὖν ἔδοξε ταῦτο εἰς βασιλεῖ, καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρης τὸ πολὺ ἐλγχε, καὶ ἡ τῆς χρόνος ἔστη φασὶ, ἐκείθεν τὰς συντάξεις τῶν στρατευόμενων λαβόν, ἔπικαν εἰς τὸν Στενίμαχον, κἀναβῆναι χορηγία λαβεῖν τὸ πᾶν παρακλενοόμενος στρατεύμα, κατὰ τῆς Τζελαίνης ἔθετο τὴν ὁρμήν. Καταστῆ οὖν εἰς τὸ ὅπου, ὃ Βασιλεύου λέγεται, ἱκανόν

най-големи планини Хемус и Родопите, посред които тече река Еврос. Затова се и сърдечен и тревожен [императорът]. И тъй той побързал да предприеме поход срещу нея, но лятото било преминало, а и есента била на преминаване. А той никак не се грижел за времето, нито предвидил зимния студ и най-вече в такава земя. Той бил изцяло обзет от желанието да постигне своето и затова вдигнал войската от Адрианопол, като заповидал да се съберат от македонската земя много коли и за возене на стенобойните машини, и за прекарване припаси на войската. И като събрал неизброимо число пехотинци, той тръгнал от Адрианопол и потеглил срещу Цепена. Когато се спрял при Макроливата, настигнала ги ужасна аима. Бурята започнала вечерта и през цялата нощ все повече се усиливала силата на студа и вятъра и създавала голямо затруднение. Защото в мястото било ненаселено, и неприятелите били близо, а и очакваният недостиг на припаси подтигнал духовете на всички. Изпаднал в такова голямо затруднение, той събрал началниците не само на римските войски, но и на скитските и латинските и запитал какво трябва да направи. И почти всички посъветвали да се върне в Адрианопол. А той им казал: «Вие ме посъветвахте добре това, което решихте, че е полезно, но ако и аз с божия помощ намисля нещо друго, не бихте ли го приели като казано от господар, който е разумен и се грижи за вас, както трябва?» И всички се съгласили: «Коего решил твоето величество, ще го сметнем приятно и желано.» И тъй императорът ги освободил да си отидат в своите палатки. А сам, като влязъл в шатрата си, се съветвал със свитата си. Някои искали да приложи на дело света на първите съветници, други пък, за които императорът решил, че са разсъдили по-добре, рекли обратното. Защото те казали: «Ние сме по средата на пътя между Станимака и Адрианопол и ние ще нмаме припасите някъде там, така и в Станимака. И тъй, ако се върнем в Адрианопол, неприятелите биха сметнали, че сме направили това поради страх или затруднения от зимата. А ако отидем към Станимака, ние бихме се опазили и от двете подозрения.» Императорът намерил това за най-добро и тъй като силата [на бурята] намаляла и снеговалежът спрял, той, като взел оттам войските съединения, отправил се за Станимака. И след като заповидал цялата войска да вземе оттам храна, той предприел поход срещу Цепена. И тъй той пристигнал в крепостта, която се нарича

εις πολλὰς ἡμέρας ἔξαρκος τὰ εἰς τοῦτο κινῶν τὴν στρατὸν ἔθεν ἀπειλῶσαι τὸν βασιλὸν αὐτοῦ Μανουὴλ τὸν Λάσκαριν, μοναχὸν ὄντα καὶ Μάξιμον ὀνομαζόμενον, καὶ τὸν τοῦ ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἄρχοντα Κωνσταντῖνον τὸν Μαργαρίτην, καταπειθεῖν τὸν τόπον καὶ εἰ εὐχερὲς εἶεν τὴν πρὸς αὐτὸν πορείαν σχοῖν τὸ σιγάεινμα. Οἱ δὲ ἀπάντες εὐχερῆ τὴν ἡμέραν καθήγγελλον ὡς ὑπέσχεσαν, καὶ μάλιστα ὁ Μαργαρίτης, καίτοι γε πολλῶν τῶν εἰσότηων ἀντιλέγοντων· ἀλλὰ τοῖς τούτων λόγους πειθεὶς ὁ βασιλεὺς, μετὰ πάσης τῆς στρατῆς ἦναι. Καὶ ἦν μὲν πάντῃ ἄνεστης ὁ χεῖρος, καὶ παρῆς οὐ παρῆς τε καὶ λείος ἐπέστη τὴν δυσκολίαν εἰς βάδισμα. Ἦ μὲν οὖν στρατὸς τὴν νύκτα πᾶσαν ἐκνήην, πυρκαϊὰς ἀπάρωντες, ἐθερμαίνοντο· οἱ γὰρ τῶν πλειόνων ἐπηρεῖται μετὰ καὶ τῶν σκληρῶν αὐτῶν, οὐκ ἡδυνήθησαν τοὺς κρυαίους ἐρεῖν (596). Ἐλπίων ἂν κλισυρὸν μικροῦ δεῖν ἀπαντοῦν, εἰ καὶ ὀλίποι· ὁ γὰρ ἐκ τῶν πυρκαϊῶν καπνὸς ὑπὸ τῆς τῶν δένδρων πυκνότητος συνεχόμενος, καὶ διέξοδον μὴ εὐρίσκων εἰς τὸν ἥρα, κάτω ὑπερέκει καὶ τοὺς ὑπερβαλόντας ἔδωκε, καὶ δάσκαλον ἐκβάλλειν ἠνέγκει· τούτω καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεπόνθει. Ὡς δὲ ἡ νύξ παρεργήν, καὶ ἡμέρα ἐπέλαμψεν, ἀνεπεχέρηστον εἰς πολιορκίαν τὸ ὄσον κατανοήσας, εἰς τὸ πεδῖον κατέβη τὴν στρατὸν διορίσας. Καὶ οἱ μὲν ἔβαιον, ὁ δὲ φύλαξ ὤκνησεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη, κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κάκειτο περὶ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οὐδὲ γὰρ ὀνείτων ἐπὶ τὴν βαδίαν. Ἐκείσε γοῦν ἡμέρας δακρύσας δύο, καὶ λίσσας τὴν κόμην πεπονηκώς τὸ Βασιλίστιον, εἰς τὴν Ἀδριανού καὶ αὐθις ἐπέστρεψε, κάκειθεν εἰς τὸ Λιδυρμόταχον ἦλθεν.

Αὐτῶν γοῦν εἰς ἡμεῖς τὰς τὴν Λάσκαριν Μανουὴλ, ἐν καὶ πρωτοσεβαστὸν ἐπωνόμασε, καὶ τὸν Μαργαρίτην Κωνσταντῖνον, ἐν καὶ ἄρχοντα τῆς αὐτοῦ τάξεως καταγράμματι, ὅπως μέχρι αὐτοῦ τὸ κινῶν. Ἐν τῇ γενοῦσας (αὐτὸς δὲ καὶ τὸ, μετὰ γὰρ, προσεγγέσας τῷ ὄντι), τοῖς εἰς φύλακιν τῆς χώρας εἶσε, καὶ ἑτέροις ἡγεμόνας, καὶ μετ' αὐτῶν σιγάεινμα ἀξιόλογον προσέταξε· δι' αὐτοῖς, μηδὲν εἰς μάχην ἐγκαταστήναι τοῖς πολέμοις, εἴπερ κατὰ τοῦτον ὁρμήσας, Σκύθας προσλαβόντας εἰς συμμάχον (τοῦτο γὰρ ἡ φύμη προσέειπε), καὶ εἰς σκύλευαν δὲ καὶ κρηδεῖν τῆς χώρας, αὐτοῖς ἡρεμεῖν τὴν ἀσφάλειαν ἔχοντας ἐκ τῆς τοῦ ποταμοῦ Εὐφρατὸς καὶ τοῦ καύοντος Λιδυρμόταχου, μέχρι γὰρ τούτων διατρέβειν τοῖς ἐκείθεν.

Οἷον τὰ ἄνω καταστήσας ὁ βασιλεὺς τὸν Ἑλλησποντιν διαπεραιωθεὶς, περὶ τὴν Λάμψακον ἔλκει τὴν σκηνήν (pp. 517₂₇—521₂₃).

Καίτοι παρασημασας, ἐπὶ τὸ ἄρ' ἐπέλαμψε, πολλὴν συλλεξάμενος στρατὸν (οὐ γὰρ μόνον τοὺς κατοικημένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδὲν ἐν στρατιῇ τειλούντας), ἀκούσας τὸν ποταμὸν προσέταξε, καὶ τοῖς

Баткун, достатъчна да задоволи войската с храна в продължение на много дни. Оттук той изпрати чичо си Мануил Ласкарис, който бил монах и носел името Максим, и началника на личния си отряд Кωνστανтин Маргарит да наследват мястото — дали пътят до него е лесен за войската. А те, след като отишли и се върнали, съобщили, че изкачането е лесно. И най-вече (настоявал) Маргарит, въпреки че мнозина сведуши възражавали. Императорът обаче, като се доверил на думите им, тръгнал нагоре с цялата си войска. Мястото навсякъде било стръмно и твърде дебел и гладък лед увеличавал трудността при вървене. И тъй войската през цялата онази нощ палела огньове и се греела, защото на повечето слугите, у които били палатките им, не могли да намерят господарите си. Те започнали да плачат почти непрекъснат, макар и нескръбен глас, защото димът от огньовете се задържал от гъстите дървета и като не намирал изход към небето, връщал се назад и щипел очите и ги карал да сълезят. Това бил изпитан и императорът. А когато преминала нощта и светнал денят, той разбрал, че крепостта е недостъпна за обсада, и разпоредил на войската да слезе в полето. И те вървели, а той изостанал с малциня като арриергард и сам той слизал отзад пеша, както и останалите, защото не било и възможно да върви като конник. И тъй той се збогвил там два дни и след като плячкосал селището Баткун, отново се тръгнал в Адрианопол и оттам дошъл в Димотика.

Той навачил там за военачалници Мануил Ласкарис, когото направил и протосебаст, и Кωνστανтин Маргарит, когото направил началник на личния си отряд. До негово време подобно нещо не се било случвало с никого (а той приписал към титлата и в е л и к). [Императорът] оставил тях и други военачалници да пазят страната, а заседко с тях и достатъчно войска. Той им заповядал да не влизат изобщо в сражение с неприятелите, ако ги нападат в съюз със скитите (понеже за това говорела от по-рано мъдвата), и ако се впуснат да плячкосват страната, те да останат спокойни, тъй като били защитени и от река Евфрат, и от крепостта Димотика, защото той им заповядал да се намират до тях.

Като уредил така западните работи, императорът преминал Хелеспонт и поставил шатрата си при Лампсак.

И след като презимувал там, при настъпване на пролетта той събрал голяма войска, защото наредил да го следват не само стросвите, но и тях, които изобщо не били вой-

и και ιερακάρους, και ην το συντηγμένον πλήθος πολύν. Ὡς δὲ και τὸν σουλιάνον μη παρὰ τῶν Ἀναρίων ὑλγῆσθαι πῦρ ἔχειν πρεσβείαν ἀποστείλας ἐγκύβριος, και εὐθὺς πρὸς τὴν Λυσίην ἐκ τῆς Ἐω ἐχώρει (p. 522₁₁₋₁₂).

Ὁδῶν μὲν οὖν τὴν εἰς τὰ τῆς Δίσεως μέρη ὁ βασιλεὺς ἔτρεχε μετὰ πολλῆς στρατῆς, ἐλπίζων και τοῖς κατὰ τὸ Διδυμότειρον (522) καταλελειμμένους σφόντες εὐρεῖν, και οὗ μικρὸν προσθήκην ταῖς περὶ αὐτὸν ἐμπούρασθαι παρανάξει τοὺς δὲ ἄβουλα και παρακοή τῆς βασιλικῆς μελετᾶσθαι ἔσφηλε. Τὸν γὰρ Βουλγάρων ὁ ἄρχων μικρὸν ἐγκωμῶς τὸν βασιλέα δάγειν, Σκυθικὸν εἰς συμμαχίαν προκαλεσάμενος, κατὰ τῆς Ἰλλυριδοῦς ἀπέλυσεν, κέρθους χάριν και ἐκφοβήσεως τῶν Ῥωμαίων ἡλιθιωτο δὲ εἰς χιλιάδας τέσσαρας, ὡς ἔλεγετο. Οἱ μὲν οὖν Σκύθαι τὴν Ἀδριακὴν παραμύχοντες, εἰ περὶ τὸν ποταμὸν, οὗ Ἐγγίνα τὸ ὄνομα, λείαν ἐποιούντο, και τὰ πέριξ τοῦ Διδυμοτείρου χωρία ἐκώλυον.

Οἱ δὲ προδηλωθέντες στρατάρχαι, τῶν βασιλικῶν ὑπαυλῶν ἐκτεταμένοι διατάκται, καθοπλισθέντες ὤρμησαν κατὰ τῶν Σκυθῶν.

Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι, οὐσαυτίς τοῖς ἱπποῖς, ὡς ὄλοισι κατέφραπτοι ἦσαν, αἱ δὲ Σκύθαι κοῦφοι ὀπλιται καὶ τόξοις χρώμενοι ἐβόλλον οὖν οἷτοι μακρόθεν τοῖς Ῥωμαῖοις τοῖς βέλεσι, και τοὺς ἱπποὺς ἐκίτρυσαν, και πηξοῖς τοὺς ἱπποὺς ἐποιούον, και τέλος κρέποντο. Ὁ μὲν οὖν Ἀδωνάριος ταχύτατον ἔχων τὸν ἱππον, ὃν και Χρυσουπόδην ὀνόμασε, φυχὰς εἰς Ἀδριανούπολιν ὤχισεν ὁ δὲ Μαργαρίτης ἑλὼν, και ἄλλοι πολλοὶ τῶν εἰς κρηναὶς πετογμένων τῆς στρατῆς, οὗς και ἀπημπούλησαν τοῖς Βουλγάρους αἱ Σκύθαι. Ἐβασί μὲν γὰρ τοῖς τοῖς βασιλεὺς δάγειν ἔπον και ἔαψεν, ὡς δεδιόμηναι, αὐτοὶ δὲ περὶ τὰ Θρακικὰ μέρη τῆς Ἀδριακῆς ἀπικλόντες, εἰς τόπον ἐν Βαρσικῶν αἱ ἐπικύριοι λέγονται, ἐκεῖ κατὰ κράτος ἡτήθησαν.

Ταῦτα ὁ βασιλεὺς μαθὼν, ἡνιάθη, ἔσπευδε δὲ δαὶ τάχους εἰς τὸ Βουλγαρόφυρον ἔλθεῖν, και ἀνιέρων ἐποιεῖτο τὴν κήρυξιν. Ἐπὶ δὲ και οἱ ἀνοκοὶ ἐγγὺς πυχάνων τὸ Σκυθικὸν ἐφυσαν (και γὰρ οἱ βάρβαροι διελθόντες τὴν τῆς Ῥαιδεστοῦ χώραν, τῆς Ἡρακλείας τε και Βιζύης και τῶν πέριξ, πολλοὺς μὲν ἀγρμακωτίσσαντες, πολλὰν δὲ και λείαν σαρκαγάρτες, νόστον ἐβόωντο), ἐκεῖσε και πύσαν ἐκίπει τὴν στρατῆν, και (523) μῆς ἡμέρας πλείους τῶν τετρακοσίων σταδίων ὄφρανον. Οὐκ ἐνέτυχεν δὲ τοῖς τοῖς, ἔμαθον γὰρ τὴν ταχείαν τοῦ βασιλέως ἔφοδον και ὡς ποδῶν εἶχον ἐφυγον οἱ πλείους δὲ και περηνέστεροι τοῦ ἔθνους περὶ πον τὰ μέρη τῆς Βιζύης ξίφους ἔργον ἀπετελέθησαν.

ници — кучкари и соколари. И събраното множество било голямо. А като извратил посолство и научил, че и султанът нямал никакви неприятности от страна на татарите, той тръгнал от Изток направо за Запад.

Така прочее императорът с голяма войска бързо заминал по пътя за западните области, надявайки се да намери невредими останките при Димотика и те да се вземат като немалка добавка към неговите редици, но тях ги потубили безразсъдството и нарушението на царската заповед. Защото, когато българският владетел узнал, че императорът се намирал надалеч, той навикал на помощ скитска [войска] и я хвърлил срещу Македония, за да плячкоснат и тероризират ромеите. Както се казвало, те наброявали към четири хиляди. И тъй скитите, като отминали Адрианопол, плячкосвали местата край реката, чието име е Регина, и ограбвали селищата около Димотика.

А посочените по-рано военачалници, като забранили царските изреждания, се въоръжили и се втурнали срещу скитите.

Ромеите били облечени в тежко въоръжение и били мъчно подвижни с конете си, а скитите били леко въоръжени и си служели с лыжонс. И тъй те замерали отдалеч със стрелите ромеите и като наранявали конете, правели конниците пехотинци и накрай ги обръщали в бегство. Ласкарис с поштыредис бързия си кон, който затова и бил наречен Златонос, отишъл като беглец в Адрианопол. А Маргарит и много други от поставените начело на войската били пленени и тях скитите продали на българите. Императорът, както се изясни, ги бил оставил да стоят [там], където бил заповядал, а те, като се отделили в тракийските предели на Адрианопол, били напълно победени в място, което местните хора наричат Варсакния.

Императорът се натъжил, като се научил за това, но бързал много да дойде при Булгарофигон и ускорявал повече движението. Но когато и съгледвачите започнали да казват, че скитската войска се намирала наблизо (защото варварите, като преминали през асмата на Родосто, Хераклея и Визин и на околните градове, след като пленили мнозина и събрали голяма плячка, се били съгнали за връщане), той насочил цялата войска натам и за един ден изминал повече от четиридесет стадия. Но не се натъкнал на тях, защото те се научили за бързия поход на императора и избягали, колкото им държели краката. Но повечето и по-знатните от племето станали жертва на меча някъде около асмите на Визия. Но освен това [императоро-

Ἀλλὰ καὶ μάλιστα τῆς στρατῆς παραβολῆς τῷ τε ἐπὶ τοῦ κερδοῦματος Γεωργίῳ τῷ Νεοτόνῳ, καὶ τῷ Σκιδῇ Κλεόπῃ ἐπερχε καὶ αὐτῶν οἱ καὶ περὶ ποταμῶν τοῦτους συμμίζοντες, τοὺς πλείους τοῦτων διαχειρίζοντο, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὸ κοῦ ποταμοῦ ἕως τέρους ἐγένετο· οἱ δ' αἰχμάλωτοι λυτρωθέντες, οἴκοι ἐβόδιον, ἀρόμενοι καὶ ὃ ἦσαν ἀφρηγμένοι οἱ γὰρ Σκιδῆαι ἐν πάσῃ λαίᾳ ἀπέλιπον.

Οὕτω γοῦν διανοήσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς, περὶ τὸν ποταμὸν, ὃς Ἐρήνηα καλεῖται, τὴν στρατὴν ἐπέχε, καὶ πᾶσαν ἐκείνη συνήξε τὴν στρατὴν, εἰς πλῆθος οὖσαν πολλή. [Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Βουλγάρος σὺδὲν] τι ἡδύναιτο διαπραχθεῖν, τοῦ βασιλέως ἐπιδημιήσαντος, ἀλλὰ καὶ φόβος οὐ μόνον ἔσχε, παθεῖν ἑαυτοῦ δυνάμει, εἰς σπονδὰς ἔβλεπε, καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν Ῥώσον Οὐρόν, ὃς γαμβρὸς ἦν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἑνὸς Οὐγγρίας, μεῖστη τῶν εἰς εἰρήνην διέπειλεν, ὃς πέμψας, ἐν τῷ πλησίον εἶναι, καὶ οικονομήσας ἔξω φόβου πρὸς τὸν βασιλέα ἔλθεῖν, ἀφίκετο, καὶ ἐδέχθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῆς προσχευούσης δεξιώσεως αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐπέληφον, ἐπονομάζοντας διναίῳ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, τοῦ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντος, ἀπολυθῆναι μὲν πρὸς τὸν βασιλέα τὸ πῆς Τραπεζιῆς ὅτιν (τοῦτο γὰρ καὶ μόνον κατεῖχτο ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπ' ὧν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐδέσποεν), εἰρήνην τε πρὸς Βουλγάρους ἔχειν τὸν βασιλέα καὶ ἑκάτερα τὰ μέλη τοῖς πλείστοις ὁρίοις ἀρρετιοῦν.

Ἐπεὶ οὖν ταῦτα κατὰ γνώμην τῷ κρατοῦντι πεπλήρηται, ἄπειον οἶκοι ὁ Οὐρόν, βασιλεῶν χρησμάτων τιμῶν, εἰς εἰκοσι δὲ χιλιάδας ταῦτα διὰ πάντων ἀπεργασμένοι. Διακατέρει δὲ (524) ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ πῆς Ῥεγίνης τόπῳ τὴν τῆς Τραπεζιῆς ἀπόλειον, ἀπ' οὗ καὶ τὴν τῶν σαρβάρων διώξιν ἐποσεῖτο· ἡμέρα δὲ ἦν καὶ ἦν τὴν μνήμην τελοῦμεν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Χριστοῦ, Πέτρου καὶ Παύλου κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἕως καὶ ὁ αὐγουστος ἰδὼν παρέδραμε.

Συμβέβηκε δὲ τι καὶ ἐν ταῦτοις ἱστορίαις εἶπαι· ἡμέρα ἦν τῶν ἑορταζόντων, καὶ ἦν τὴν τοῦ σπηῆρος Χρηστοῦ Μεταμόρφωσαν· οἱ εὐσεβεῖς ἐορτάζοντες, (pp. 522_{ab}—525_{ab}). — — —

Τότε τῶν οὖν ὁ βασιλεὺς ἔφησε πρὸς τοὺς ἄρσας αὐτὸν λογίζας „μεγαθήκατέ τι τῶν προσφάτως ἀπεργασμένων;“ Καὶ οἱ ἀρχοντες „οὐδαμῶς“. Ὁ δὲ καὶ πάλιν „ἀνδρωπός τις πρὸ ὧρας ἔλθων, ἔειπεν ὡς ὁ Οὐρόν ἠγάσθη ἐν αἷς ἐπωρόσαστο, ἀπολογίαν λέγων, ὡς ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, ὁ καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, τὰ συμβεβηκυμένα σὺ καταδέχεται τί οὖν ἡμῖν δοκεῖ;“ Πολλὸν δὲ παρὰ τὸν μεριστάκων εἰρημένων, καὶ μὴ παραδεχομένων τὴν

ρῆτ[η]ρ] поверил част от войската на виночерпеца Георги Нестонг и на скита Клеона и я изпратил срещу тях. Те се сблъскали с тях при една река и съсели повече от тях, но и подата на реката станала гроб на мнозина. Освободените пък пленници си отишли по домовете, като си вдигнали тона, което им било отграбено, защото скитите наостанали цялата плячка.

И тъй, като извършил така тези работи, императорът разположил шатрата около реката, която се нарича Регина, и там събрал цялата си войска, която била голяма на брой. [А тъй като и българинът нищо] не могъл да направи, понеже императорът нападнал, но освен това го обладал немалък страх, подозирайки, че ще претърпи голям ужас, насочил се към споразумение и изпратил за посредник в мира тѣста си русина Ур, който бил зет по дъщеря на унгарския крал. Той, след като изпратил пратеници, че е наблизил, и уредил да дойде при императора без страх, пристигнал и бил приет от самодържеца с подобаващи почести — сам той и тези с него. Той сключил мира, като се заклел от името на зетя си, владетеля на българите, да бъде предадена на императора крепостта Цепена (българите държели само нея от крепостите, които владее император Йоан), императорът да бъде в мирни отношения с българите и двете страни да се задоволяват с преднижните граници.

След като това се извършило според желанието на владетеля, Ур си отишъл в отечеството, като получил царски подаръци, които наброявали общо двадесет хиляди. А императорът останал да чака предаването на Цепена в мѣстото Регина, откъдето започнал преследването на варварите. Денят бил този, в който празнуваме паметта на Христовите равноапостоли Петър и Павел, към края на месец юни. [И императорът стоял], докато димял вече и август.

При това случило се нещо достойно за разказване. Денят бил тържествен, в който благодарствените празнуваме преображеннето на спасителя Христос. — — —

И тъй тогава императорът казал на първенците около себе си: „Научихте ли нещо от току-що съобщените новина?“ А първенците: „Съясем не.“ Той отново: „Един човек, който дойде преди малко, рече, че Ур излягал в тона, за което се заклел, като казал за извѣстие [това], че българският владетел, който бил негон зет, не приемал уговореното. Как ви се струва?“ След много думи от страна на велможите и след като те не възприемали съобщението като истина-

ἀγγελίαν ὡς ἀληθῆ, ὁ μέγας λογοθέτης Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης εἰρημένον π πλέον ἀπαιτεῖτο. Τοῦ δὲ μὴ ἔχειν ἐν τοῖς ἀθέλοις ἀποφαίνεσθαι προσθέντος, ὁ βασιλεὺς „ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀθέλοις καὶ οἱ κείδασθαι λέγουσιν, ἐν (525) δὲ τοῖς ἀθέλοις ἐπὶ χάρις βεβαίως καὶ ἰσχυρῶς ἀποφαίνεσθαι“. Ἐπὶ δὲ τοῖς τοῖς ὁ μέγας λογοθέτης ἀντέγραψεν „ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἀνδράων συντεταγμένα“. Καὶ ὁ βασιλεὺς χάριν πληθεὶς μαχρὸν αὐτὸν ἀπεκάλυψε, κἀκείνους „εἰ μαχρὸς εἰμι, λέξας ἵνα σκοπῶ, καὶ λαλεῖσθαι οἱ φρονεῖντες“, ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν βασιλέα ἐπληροῦν, ὡς καὶ τὴν σπάθην ἐθέλειν ἐκλίσσαι, τῆς κούρης ἐπιλαβόμενον. „Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κατέσχε, τοῦ δὲ Ἰσκιου τοῦτον κατέβαλλον, καὶ ἄλλα γενόμενα ἐπ' αὐτῷ λυπηρὰ, πλὴν πρὸς ἡμέραν (pp. 525₂₂—526₅).

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς ἐφοίτηκε ἀρχὴ (ἡμέρα δὲ ἦν σάββατον), τῆς Ἐργίνης κινήσας ὁ βασιλεὺς τῆς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἤπειτο, ἦκουσε γὰρ ἔρχεσθαι πρὸς αὐτὸν τὴν βασιλεύσαν Θεοδώραν, τὴν τοῦ δεσπότης Μιχαὴλ σύζυγον ἢ καὶ κατ' ὁδὸν τοῦτον ἐπὶ τῆς περὶ τὸ Βολερὸν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Λεντζῆ, ὅπου καὶ τὴν θῶσαν τοῦ ζωοποιῦ Σταυροῦ ἐφοίτασαν, ἐκείσε τρεῖς ἡμέρας ἐγκαταμένοντες. Κατ' ὁδὸν δὲ μετὰ τῆς βασιλεύσης τὰς συμβάσεις ἐποίησε καὶ γὰρ καὶ ὅκωσα τοῖς τοῦ βασιλέως λόγοις συνήχετο, οἷα ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐπὶ οὐρα, καὶ μὴ ἔχουσα ἄλλα (526) θράσος. Συνεφώνησε γοῦν δοῦναι τὰ Σέρβια, καὶ τὸ Δυρράχιον, ἐπὶ τοῖς καὶ ἔρκει προέβησαν, καὶ πρὸς τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ἀπαλλάσαν, ὃ δὲ τοῖς ἐμφορομένοις συνέθετο.

Ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονίκην κατέλιπε, τοὺς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρτῆ γάμους μετὰ τοῦ δεσπότης Νικηφόρου πεπλήρωσε, τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου ἐπιδημήσαντος καὶ τοῖς τοῖς τελέσαντος (pp. 526₂₃—527₇).

57. *Theodorus Lascaris imperator in partibus Occidentis Georgiam Acropolitam praetorem fecit*

Τοῦτα ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὡς ἐπέθετο, ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔτι δέξων, οὐ περὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φρονίδα, ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ (κῆρυον γὰρ οὐ μαχρὸν ὑπετίναξε τῇ τῶν Ῥωμαίων ἐπιστηβαίνῃ), ἔσπευσε πρὸς τὴν τῆς Ἑοῦ παλινστροφῆς, (528) καταλείπων ἐν μὲν τῇ δυτικῇ χώρᾳ πρὸς σέλας τὸν θεῖον αὐτοῦ Μανουὴλ τὸν Λάσκαρον, ἐκείνους αὐτῷ στρατεύματα ἐκ Παφλαγόνων καὶ τῶν Σκυθῶν ὡς κρηκοσίους, τοῦ Ηριλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν

σκο, бил защитен великият логотет Георги Акрополит да каже нещо повече. Понеже той добавил, че не може да се прокинесе при неясни положения, императорът [отговорил]: „Но при ясни обстоятелства и магаретата говорят, а работата е човек да се произнесе сигурно и точно при неясни обстоятелства.“ При това великият доместик отговорил: „Значи и вие сме били между магаретата.“ Императорът, изпълнен с гняв, го нарекъл глупак. А този казал: „Ако съм глупак, да мълча и да гонорят умните.“ С това изпълнил с неизмерим гняв императора, така че той поискал да изтегли и меч си и го хванал за дръжката, обаче се въздържал от това. Но той го свалил от коня. Случили му се и други неприятни неща освен [тези] през деня.

Κοгато настъпи началото на месец септември (денят беше събота), императорът се вдига от Ресина и пое пътя за Солун, тъй като беше чул, че при него идва императрица Теодора, съпругата на деспот Михаил. Тя го и срещна по пътя при Βολερон в земята на Λεντζα, където отправувахме Βζλδигането на животворния кръст, като останаме там три дни. По пътя той уреждаше договора с императрицата. Тя, макар и против волята си, се съгласяваше с думите на императора, понеже беше в ръцете му като и затор и пямаше какво друго да прави. И тъй тя се съгласи да даде Сърбия и Дирахиум и при това се положиха клетви и бяха изпратени на деспот Михаил, а той се съгласи на уговореното с клетви.

Κατο пристигна в Солун, императорът направи сватбата на дъщеря си Μαρτῆ с деспот Νικηφόρ. Βεηне дошъл патриарх Αρσений, който я извърши.¹

57. *Теодор Ласкарис назначава Георги Акрополит за претор в западните области*

Κατο се научи за тези неща, докато беше още в Солун, император Теодор не се грижеше толкова за тях, колкото за своите работи (защото предположи, че голяма опасност заплашва ромейските земи). Затова той побърза да се върне на Иъток, като остави в западната земя за защита чичо си Μανουήλ Λάσκαρις, на когото даде войска от пафлагонци и скити — около триста души, в Прилен и околните места той постави за

¹ Вж. зук стр. 188—197, сл. 59—64. ² У Г. Акрополит стои Михаил.

тὸν δὲ εἶχε σκουτέριον, τὸν Ζυλέαν εἰς δὲ τὸν Βε-
λεσὸν καὶ τὰ περὶ αὐτῶν τὸν Καλαμπάκην Θεόδω-
ρον, ὃν καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς κατανόμαζον, τὸν δὲ
Χαβάρωνι Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμόνα τοῦ Ἀλβάνου
κατέστησε, τὸν δὲ Ἀκροπολίτην μέγαν λογοθέτην
Γεώργιον, πρῶτοντα χειροτονήσας, πάντων αὐτῶν
ἀφῆκε προϊστάσθαι. Οὕτω μὲν τῆς ὁδοῦ ἤγχατο
κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην τοῦ ὁκτωβρίου μηνός
(pp. 528₂₈—529₁₀).

58. *Michael Angelus, Epirotorum despotis,
foedus cum Serbis inuit defectionemque facit*

Ὁ δὲ πρῶτος καὶ μέγας λογοθέτης τῆς Θεσσα-
λονίκης ἐξῆλθον ἀπικετο πρὸς τὴν Βέρροϊαν, ἀπεκβα-
λεῖν ἐκείθεν τοὺς τοῦ Πάπα Ῥώμης πρέσβεις κατὰ
τὴν βασιλικὴν προστατὴν βουλόμενος, οἱ πρὸς τὸν
βασίλεα ἦλθον ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ παύοντα τὰς
διαγραφὰς, οὓς καὶ ἀπεκβάλων, καὶ ἄλλα ὅσα ἤθε-
λεν ἐπέειπε διηγεμαίως, τῆς πρὸς τὸ Ἀλβανὸν ἤμιστα.
Καὶ ὅττι τὰ Σέρβια παρελθόν, καὶ παρεμείναντες
τὴν Καστορίαν, παραγγέλλας δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν
Ἀχρίδα, ἐφθασε πρὸς τὸ Ἀλβανόν, καὶ ταύτην
μετὰ τὴν τῆς χώρας ἐκμύκωσιν κατέβηκε τὸ δρυμό-
χον¹ κἀκεῖσε διακαταγρήσας ἡμέρας ὀκτώ, ἔξισσε,
πάντα οὐκ ἀπομνήσας τὰ τε καὶ ὁδὸν, καὶ τὰ κατὰ
τὸ Ἀνδράχιον, ὡς γε ἐδόκει ἐκείνη καλῶς καὶ τὰ
τῆς Χονναβίας δεξιόθεν (μέγας δὲ ταῦτο τοῦ Ἀλ-
βάνου), τὸ ὅρος τε ὑπερβῆς ὁ Κικὴν Πέτταν κα-
τανομάζουσιν, εἰς τὰ περὶ τὴν Μάτιν ἀπεισι, κἀ-
τεῦθεν περὶ τὴν Δεῦρην κατέβηκε. Ἦσαι δὲ τοῖς
κατ' ὁδὸν σπανιγῶν, τοῖς τε περὶ τὸ ὄσση, καὶ περὶ
τὰ τοιαῦτα οὐρανόμαται, καὶ τοῖς τὰ δημόσια ἐπι-
χοῦσι πράγματα, διὰ τῆς Κιζιόβειος παρῶν, τῷ τῷ
μὴν ὀφ' οὗ τῆς Θεσσαλονίκης ἐξῆλθε, περὶ τὸν
Παύλου ἐγένετο, περὶ τὸ τέλος τοῦ φεβρουαρίου
μηνός. Κάκει ἐπιβέτο ὡς ὁ τοῦ Ἀλβάνου ἔχων
τὴν ἡγεμονίαν Χαβάρων ἐάλω πρὸς τοῦ δεσπότη
Μιχαὴλ, μηχαναῖς (529) τῆς γυναικαδέλφους αὐτοῦ
Μαρίας, ἥτις προεῖχε μὲν ἄνδρα τὸν Σφραντζήν,
τότε δὲ γῆρα ὑπῆρχε, καὶ θρασυκοῖς γράμμασι τὸν
Χαβάρωνα δελεάσασα, ταῖς πάρος σὲ τῆς υἱόδομον
ἔθηκε. [Καὶ ὁ δεσπότης Μιχαὴλ ἐντέθεν εἰς φα-
νερὰν ἀποστασίαν ἐχώρησε τὰ δ' ἔξῃς, τὸ Ἀλβανόν
αὐτοῦ ἐγερῶν, καὶ τὰ ὄσση καὶ αἱ χώραι αὐτῷ προσ-
εργήσαν, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας λογοθέτης καὶ πρῶ-
τος ἐν τῷ Παύλου τυχὸν συνελήφθη, παροβ-
όνητος καὶ τούτων, καὶ ἀπῆχθη δέσμιος εἰς φυλα-
κὴν, καὶ ταῦτα τοῦ δεσπότης ἐπεμαρμαμένον καὶ
αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀποκόσας πρὸς τὰ οἶκα
παραέσθαι· ἀλλ' ἐφθῆ καὶ τούτων παραβῆς τὸν
δεσπότην, ὡς καὶ ἄλλους πολλούς (pp. 529₁₁—530₁₁).

начальник своя скутерий Ксилей, а зъвъ Ве-
лес и околните места — Теодор Калампаκ,
когого наричаха и дворцов татас, а Констан-
тин Хаварон — п' Албанон, великия логотет
пък Георги Акрополит назначи за претор и
го постави да стои над осичикъ тях. Така към
дванадесет и трети октомври той се отправи
на път.¹

58. *Епирският деспот Михаил Ангел
сключва договор със сърбите и се
отцепва*

А преторът и великият логотет, излизайки
от Солун, пристигнал зъвъ Верен, желаейки
да отпрати оттам по царска заповед прате-
ниците на римския папа, които дошли при
императора, когато той се намирал още в
Солун. След като ги отпратил и доуредил
там и другите работи, които искал, той поел
пътя за Албанон. И така, като минал покрай
Сервия, отминал и Кастория и се весил край
околностите на Охрид, той дошъл в Алба-
нон и оттам с местните първенци пристигнал
в Дирахиум. А като останал там осем дни,
излязъл, след като уредил, както намерил
за добре, всичко по пътя, а и работите в
Дирахиум. И като преминал през земите на
Хунавия (това е част от Албанон) и пре-
хвърлял планината, която се нарича Какн
Петра, отишъл към околностите на Мати, а
оттам пристигнал в Дебър. По пътя се срещ-
нал с всички, които управлявали крепостите,
местните отреди и обществените работи, и
като преминал през Кичево, на третия месец,
откак излязъл от Солун, той се намерил в
Прилеп към края на месец февруари. И там
той научил, че Хаварон, управителят на Ал-
банон, бил пленен от деспот Михаил с по-
мощта на хитрините на своята балдъза Мария,
която по-рано имала за мъж Сфранцес, а то-
гава била вдовица и с любовни писма съ-
блავила Хаварон и го направила пленник на
примизите си. А след това деспот Михаил
пристъпил към открит бунт. Веднага след
това Албанон станал негов и крепостите и
областите [му се предавали]. И самият велик
логотет и претор, който се намирал в При-
леп, бил заловен, пошеже бил предаден и той,
и окован бил отведен в затвора, и то след
като деспотът се бил заклеял, че ще осво-
боди да си отидат по домовете и него, и
тия с него. Но той успял да наруши и тая
клетва, както и много други.

¹ Вж. тук стр. 198, гл. 66.

Ὁ δὲ Παλαιολόγος Μιχαὴλ ὄντων λαβὼν πρὸς τοῦ βασιλέως εἰς ἀσφάλειαν, πρὸς αὐτὸν ἐπανέστη, καὶ τοῖς οὐκείois ἀποστασίῃ, καὶ τῶν ἰδίων ἀτήλωνος. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ εἰς τὰ Δυτικὰ μέρη ἀπῆλθε, παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ στρατεύματος ἀποσταλείς, εἰς ἀντιπαράταξιν τοῦ δεσπότη Μιχαήλ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καταλαβὼν, κατέβηεν διαβὰς τὸν Βαρδάριον, καὶ τῷ Λάσκαρι Μιχαήλ ἐνωθεῖς, ὁμῶς κατὰ τῆς Βερροίας ἀπῆλθον, οὐχ ἵνα μάχωνται, ἀλλ' ἵνα λείαν τὰ περὶ ταύτην ποιήσονται, καὶ ἐκπύλυσαν πολλὰ, ζῶον γὰρ πληθύνει οὐκ εὐαριθμήναι αἱ περὶ αὐτοὺς ἐλήφοντο.

Ἐν τοῖτοις ὁ τῶν Σέρβων ἄρχων Κράλης, τὴν τοῦ δεσπότη ἀνταρσίαν μακρὸν (γένος ἑκατονδὸν καὶ μηδέκατα χάρν) εἶδος τοῖς περὶ αὐτὸ διατρανωμένοις χρησίον, ὅλον τοῦ κέρδους, καὶ ὄντων διὰ μοιρῶν ἀγρόριον ἅπαντα παραβοῶντων), στρατεύματα συναθροίσας, κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν χώρων ἐξέπεμψεν. Οὗτοι μὲν οὖν τὴν Κίτριναν παραμείναντες, καὶ πέρας τοῦ Περίλατον ἐκώλυον. Ὁ δὲ σκοπτερός ὁ Σουλῆς μετὰ τοῦ ἐπ' (531) αὐτὸν στρατεύματος, ἐγγὺς πρὸς τοῦ δεσπότη ἐνοικηνοῦμενος, ὅς εἶδε τοὺς Σέρβους τὴν γῆραν λήγοντας, ἀπέλυον ἑκαστον κατὰ τῶν Σέρβων ὁρμῶν ὥς ἐβούλετο διαλυθέντες γούν, ἤλισκοντο τοῖς Σέρβοις, ἄλλοι πλείοσι συμασχεόμενοι. Ὁ δὲ Σουλῆς μὲν διεσπάρη μετὰ τῶν ἐκτραλειωθέντων στρατιωτῶν. Οὕτω καὶ τὸ περὶ τὸν Περίλατον κατατέλνεται στρατεύμα.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Παλαιολόγον Μιχαήλ καὶ τὸν Λάσκαρον Μιχαήλ, ἐπὶ τὴν ἐν τῇ Βερροίᾳ λείαν ἐποίησαν, περὶ τῶν ἐν Βοδηνούϊς χώρων ἐκώλυνον, ὁμοίῳ τε ὄντι καὶ εἰς τροφὴν ἱππῶν χρήσιμον.

Ὁ δὲ ἀποστάτης δεσπότης ἐκλογὴν ποιήσας τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ ὡς εἰς πενταχυσίους αὐτοὺς ἀριθμήσας, καὶ στρατηγὸν τίνας τὸν νότον αὐτοῦ υἱὸν Θεόδωρον, κατὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ἔπεμψεν. Ἐντυχὲ δὲ τότε καὶ ὁ Λαπαρδῆς Μανουὴλ μετὰ στρατιωτῶν τῶν ἀδοκίμων πρὸς τοῦ βασιλέως ἀποσταλείς πρὸς τοὺς εἰρημένους στρατηγοὺς, τὸν Λάσκαρον καὶ τὸν Παλαιολόγον, ὅς καὶ κατέμεμψεν αὐτοὺς ὡς παραλαβόντας περὶ τὴν λείαν, κατέβηεν οὕτω τοῦ κέρδους ἀποτυχεῖν. Ἐν τῇ γούν περὶ τούτων ῥημίσαν, τὸ ὑπὸ τὸν Λαπαρδῆν στρατεύμα, ὃν οἱ πλείστοι φορβάσαν ἑταροῦντο τὰ χρειώδη πέφυκαμένας, μὴ τῶν ἡγεμόνων εἰδῶτων εἶχοντο τῆς ἐπέκεινα τῶν Βοδηνῶν ὁδοῦ, ἵνα πρότεροι διελθόντες, λείαν ποιήσονται. Ἀλλὰ συναντῶντα τοῖτοις ἐν τῇ κλεισοῦρᾳ ὁ τοῦ ἀποστάτου στρατός, ἄνδρες γενναῖοι, ἱπποὶς ἐκράτουν ἱπποὶ, καὶ ὄντας κατὰφρακτοί, καὶ πάντας τοὺς ἐκέρσαντο. Φυγάντες οὖν ἄνδρες τούτων πρὸς τὸν Παλαιολόγον φθάσαντες, τὸ συμβάν ἀπήγγελλον. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῖς καὶ ὁδοῦ λαβὼν, μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Λάσκαρον

А Михаил Палеолог, като взел клетва за сигурност от императора, отишъл при него, върнал се при домащите [си] и се насладил на своето. Не след дълго време той отишъл и на Запад, изпратен от императора с войска за борба срещу деспот Михаил. Той пристигнал в Солун, след това минал Вардар и се съединил с Михаил Ласкарис. Дватамата отишли срещу Верея не за да воюват, но за да плячкосат околностите ѝ. И те се нагрябили с много неща, защото техните хора взели като плячка трудно преброяемо количество добитък.

През това време владетелят на сърбите (племе невокорно, което никога не изпитва благодарност към направилите му добро, цяло е [в плем] на печалбата и за малко сребро престъпва всяка клетва), кралят, като се научил за бунта на деспота, събрал войска и я изпратил срещу ромейските земи. Те, като отминали Кичево, плячкосали околностите на Прилеп. А скутериот Ксилей, който с подчинената си войска бил на лагер близо до крепостта, като видял, че сърбите опустошават страната, пукал всеки да се устреми срещу сърбите, както искал. Разделени прочее, те, като се обличвали малцина на брой, били пленявани от сърбите, които били повече. Ксилей едва се спасил с оцелелите войници. Така се разпръсвала и войската около Прилеп.

А хората с Михаил Палеолог и Михаил Ласкарис, след като плячкосали Верея, се разположили на лагер в земята на Воден, която е равна и е добра за отглеждане на коне.

А отцепникът деспот направил набор от цялата си войска, на брой около петстотин, и като им назначил за началник изтълбарчия си син Теодор, изпратил ги срещу ромейската войска. По същото време бил изпратен от императора при казнителите военачалници — Ласкарис и Палеолог — и Мануил Лапарда с някои неопитни войници. Той ги укорявал, че изпреварили с плячката и че той така останал без печалба. Докато говорили за тези неща, подчинената на Лапарда войска, от която повечето ядели стадни коне, натоварени с необходимите неща, без зването на началниците тръгнали по пътя, който е отвъд Воден, за да съберат плячка, като отидат по-рано. На так се изтълбаря в клисурата войската на отцепника, храбри мъже, надежди породисти коне и въоръжени добре, и тя ги обърнала всички в бягство. Някои бегълци от тях дошли при Палеолог и му известили случилото се. А той се възгорявил, взел копие и с подчинените на Ласкарис

Παφλαγόνων στρατιωτῶν πιστήκοια, κατὰ τῶν ἐναντίων ὁρμή, καὶ τῷ πρότερος ἐπιρρομένῳ συναυτίσας, βάλλει τῷ δόρσει καὶ ῥίπτει τοῦ ἵππου. ἦν δὲ ὁ τοῦ ἀποστάτου νόθος υἱὸς ὁ Θεόδωρος, ὃς καὶ τοῦ πνεύματος ἀναστάς, (532) ἐδυσώπει μὴ φονεῖσθαι. Ἦγναι δὲ τοῦτον ὁ Κομνηνός παραδίδωσι γοῖν αὐτῷ Τούρκῳ τῷ, ὃ δὲ τῷτον ἔφονεν. Καὶ οἱ Παφλαγόνες δὲ τοῖς λαοῖς συμπλακάντες, ἄλλος ἄλλον ἐβαλλε, καὶ εἰς τροπὴν αὐτοῦ ἀποστάτου ἀπέειδον. Οἱ δ' ὁρμή τῶν Παλαεολόγων πλείους ἢ εἴκοσι τῶν ἐκκρίτων ζωγήσαντες, καὶ πολλοὶς τὸν διὰ ξίφους ἐπαγόντες θάνατον, ἔστησαν, οὐδέ γὰρ εἶχον δύνασιν, ὅλγοι πολλοὶς.

Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν, ὃ γενναῖός τις τοῦ βασιλέως Θεοδώρου, ὃς καὶ πολλὰν εὐφροσύνην καὶ τε αὐτοῦ βασιλέως καὶ γαμβροῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ τοῦ Καλλιμάνου κατέειν πληγίς, εἰδὼς καὶ τῶν οὐκ ἐπὶ τοῦ Τερνύβου, ἔξω τοῦ τοιαύτου ὄψεως ἐτόνυκε, καὶ τὴν ἐκείνου γαμβρὴν λαβὼν ὁ Καλλιμάνος, ἔδοξε καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν σφετερισθῆναι. Ἀλλ' ὁ Ῥώσος Οὐρός μετὰ στρατοῦ ἐπελθὼν, τὴν θυγατέρα εἴληγε τῇ τοῦ Καλλιμάνου δηλονότι γενναίᾳ καὶ ὁ Καλλιμάνος δὲ εἰς τόπον ἐκ τόπου φεύγων, περὶνεντα πρὸς τινος. Ἐπεὶ δ' ἔσθλας ἐκατελείφθη κληρονόμου γνησίου ἢ τῶν Βουλγάρων ἀρχὴ συνελθόντες αὐ τοῦτον πορεύοντες εἰς βουλὴν, τὸν τοῦ Τόλχου υἱὸν Κωνσταντῖνον ἀρχὴν αὐτὸν ἐξελέξαντο, καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖ Θεόδωρον πρεσβεῖαν ἐπέμψαν, ἵνα τὴν αὐτοῦ πρότην θυγατέρα Εὐφροσύνην εἰς συζύγιον τῷ Τόλχῳ ἐπέμψαι, καὶ νομίμως αὐτῷ συζευχθῇ, ἐγγόνῃ οὖσα τοῦ Ἀσῆν, καὶ κληρονόμος τῆς αὐτῶν ἀρχῆς ὃ καὶ ἐτελέσθη.

Καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος τὴν ἐκ Βουλγάρων ἔσθην εἰρήνην, καὶ ἡρέμισαν ἐν ἀμφότεροις τὰ πράγματα (pp. 531₁₆—532₂₆).

— — — καὶ τὰ ἐν Ἀναμῇ μέχρι καὶ αὐτοῦ Παρδαρίου ἐφ' αὐτὸν ὁ ἀποστάτης Μιχαὴλ ἐποιήσατο (p. 538₉₋₁₀). — — —

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ προτοῦ σφιδόθησι, τὸν αὐτόδεχον αὐτοῦ Ἰωάννην μέγα δομώσασιν προβαλλόμενος, καὶ τὰ Ῥωμαῖα καὶ τὰ παραδοῖς στρατεύματα, κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐξέταμψεν Μιχαὴλ, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον, τὸν Ραυλ, Ἰωάννην, καὶ ἄλλους στρατηγεῖν εἰδότας καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀντιπύρεσθαι καθὼς θέον (p. 539₉₁₋₉₂).

Οἱ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀσπῆραι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Βαλδουῖνος πρεσβεῖαν πρὸς τὸν βασιλεῖ Μιχαὴλ στέλλαντες, βαρεῖας τὰς ζητήσεις προέειπον καὶ πρῶτον μὲν ἤρξατο ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης ποιεῖσθαι τὴν ζήτησιν, ἵνα παρὰ σκηνὴν αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν ἄλλην χώραν ἀρχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπαύτατον πρὸς αὐτοὺς τὸν λόγον ἐποίησατο „ἢ πόλις αὐτῇ οἷον πατρὶς μου ὑπάρχει,“ ὃ γὰρ ἐμὸς πα-

ντесет пафлагонци се втурнал срещу противниците. Той нападнал първия, който идвал срещу него, ударил го с копие то и го свалил от коня. Това бил Теодор, навънбрачният син на отцепника. Като се изправил от падането, той се молел да не бъде убит. Но Комнин не го познавал — предал го на един турчин, който го убил. И пафлагонците се сблъскали с останаите, всеки ударял някого и войниците на отцепника се обърнали в бягство. Хората на Палеолог пленили повече от двадесет от най-добрите и мнозина умъртвили с меч. После се спрели. Видейки малцина, те не можели да преследват мнозина.

А българският владетел, шуреѝ на император Теодор, който хранил голяма омраза и срещу самия император и зет, и срещу ромеите, ударен смъртоносно от първия си братовчед Калиман със знаянето и на някои жители на Търново, умрял навън тази крепост. И като му взел жената, изглежда, си присвоил и властта над българите. Но русинът Ур нахлул с войска и си взел дъщерята, т. е. жената на Калиман. А Калиман, който бягал от едно на друго място, бил убит от някого. Но тъй като българският престол останал без законен наследник, техните първенци се събрали на съвет и избрали да ги управлява Константин, син на Тих. Те изпратили посолство при император Теодор да изпрати голямата си дъщеря Ирина за съпруга на Тих и да се омъжи за него законно, понеже била внучка на Асен и наследница на техния престол. Това и станало.

И император Теодор се помиря с българите и двете страни се успокоиха.

— — — и отцепникът Михаил си подчинил земите на Запад до самия Варлар — — —

А император Михаил, преди да бъде коронясан, назначил брат си Йоан за велик доместик и като му поперил ромейската войска, изпратил го против отцепника Михаил, а заедно с него и Алексий Стратитопул, и Йоан Раул, и други, които знаели да воевалствуват и да се сражават с неприятелите, както трябва.

А латиняните и Константинопол и царуваният над тях Билдуин изпратили посолство до император Михаил и предявили тежки искания. И най-напред започнали да предявяват искането си за Солун, за да им го предаде него и цялата останала земя до Константинопол. Но императорът им дал твърде остроумен отговор: „Този град — рекъл — ми е като отечество, защото негов управни-

τις αὐτῆς ἡγεμάνευε, καὶ ἐν αὐτῇ τὸ ξὺν ἐξεμέ-
τηρε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖ τέθειται πῶς
οὐκ ἔδειν ἔξω τυγχάνειν ταύτην τῆς ἀρχῆς τῆς
ἐμῆς; Τούτῃ τῇ ἀπολογίᾳ οἱ Λατίνων πρέσβεις
σηφόμενοι τὴν ἀκοήν, ὡς τάχα τινὰ τῶν ζητουμέ-
νων παρὰ σὲ τοῦτος ὁ βασιλεὺς „οἰκοῦν, ἐφηροῦν,
παραχόμενον ἡμῖν τὰ ἀπὸ τῶν Σαρδῶν κατασχέιν“,
καὶ ὁ βασιλεὺς „οὐδ’ αὐτῇ, ἐφη προσήκουσαν ποιῆ-
σθε τὴν αἰτησὶν“ πρώτως γὰρ αὐτῆς ἡγεμάνην ἡγε-
μονεῖαν ἐγὼ παρὰ τοῦ μακαρίτου βασιλέως Ἰωαν-
νου τοῦ θεῶν μου. καὶ ἐν αὐτῇ ἱστορήθησα, καὶ
γαλῶ τὸν ἰσάων ὡς σύνητες ἔδαρος, καὶ οὐ χρεὼν
ταύτην καταλείπειν“. Εἶτα „ἀλλὰ ὅς ἡμῖν, εἰρήνησι,
τὰ ἀπὸ τοῦ Βολερου ἄχρις ἡμῶν“. Καὶ ὁ βασιλεὺς
„ἐν τοῦτοις τοῖς ἀποστολῶν πολλοῖς ἐθήρησα, καὶ
οὐκ ἔδειν τοῖσιν ἀφάνειν τὸν χώρον, ἐνθα καὶ
πάλιν ἀγροῦς θηρεῖται καὶ ἀγροὺς ξύων ἐκλήσθηκα“.
„Ἢ γοῦν ὀδῶς;“ ἀπέφηροσιν οἱ πρέσβεις (540) τῷ
βασιλεῖ. „Ἐγὼ μὲν, ἐφη ὁ βασιλεὺς, οὐθέν“
(pp. 540₁₀—541₁).

Καὶ πρὸς τὸν ἀποστάτην δὲ Μιχαὴλ, πρεσβείαν
ὁ βασιλεὺς ἔστειλε διὰ τοῦ Φιλῆ Θεόδωρου τοῦ
κυφιοῦ, καὶ ἡ πρεσβεία, πρεῖς παρεχόμενα γὰρ
τούτῳ πολλὰ τῶν ἀποστολῶν καὶ χωρῶν, πρὸς ἀγάλην
ἐφέλκεον ὀλίγα δὲ περὶ αὐτῶν ἢ οὐκ ἦν εἰδὸς παρι-
δεῖν, ἀνεκαλείτο. „Ἀλλ’ ὁ ἀποστάτης σκληρὸς ἦν
καὶ ἀπόρητος, καὶ τὰς ἀποστολὰς οὐ προσήκουσας
ἐποιεῖτο“ ἐφύσα γὰρ αὐτὸν ὃ τε τῆς Σικελίας ρήξ
ὁ Μομαρρέ, καὶ ὁ τῆς Ἀχρίας πρῶτος, οἱ ἐπὶ
θυγατρὶσι γαμβροὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπείρομαι διαλέγετο
ἐφ’ ᾧ καὶ ὁ Φιλῆ Θεόδωρος, βαρυνόμενος ταῖς
ἀναιρέσεσι, πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐπέστηρε, τοῦτο πρὸς
τὸν ἀποστάτην εἰπὼν „οἶδα ὡς ἀνοηταίνεις, καὶ διὰ
τοῦτο φθέγγῃ τὰ μὴ καθήκοντα, ἀλλ’ ἴσθι ὡς τά-
χος πεπεισθήσῃ βασιλεὺς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀντιστάς,
καὶ γρήσῃ μετὰ μέλος, ὅτε οὐδὲν σοὶ τὸ θεῖον“. Ταῦτα εἰπὼν, πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀφίκετο, καταγενοῖς
τοῦ ἀποστάτου πολλά, ὅτι μὴ ἡβουλήθη βασιλεὺς
ἀξίως ἐκκληροῦσαι, καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην τὸν
Ἀκροπολίτην Γεώργιον καὶ τὸν Χαρίωνα Κων-
σταντίνου ἀπολέσας, καὶ ταῦτα πλείους τῶν εἰκοσι
τοῦ βασιλέως τῆς εἰρήνης ἀπολέσαντος τῶν αὐτοῦ,
οὓς ἐν τῇ κατὰ τὰ Βοδρὸν πολέμῳ ἐξώγησεν, ὧν
ἔνιοι καὶ προγενεῖς ἐπύρχον τῷ ἀποστάτῃ, οἱ
δ’ ἄλλοι κρείττους καὶ τῶν ἐν γένει περιφρονῶν
(p. 541₁₁—31).

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκ-
πέμψας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν σεβαστο-
κράτορα, καὶ τοῦτο πρὸς τὴν ἀνάγκην ἐγγράψας, καὶ
τοῖς στρατηγοῖς, προείαξε κατ’ ἐνθὺ τὴν πορείαν
πορεύεσθαι μέγας ἐν τῷ τῷ ἀποστάτου ἐνύχῃ
στρατεύεσθαι. Ὁ δὲ κατὰ τὸ προσκεχλὸν ἐποῖε.
Ὁ ἀποστάτης δὲ περὶ τὴν Εὐσταθίαν μετὰ τε τῆς

тел е бил баща ми, а него е умрял и телото
му е погребано там. Как прочее той може
да бъде извън моята власт? При тази за-
щитна пратениците на латиняните си наострили
слуха, че може би императорът ще им даде
нещо от исканото. „И тъй — рекли — от-
стъпи ми да завладеем местата от Сар-
[нататик]“. А императорът казал: „И това ви
искане е неприлично. За пръв път в него
през време на блажевопочиния император
Иоан. чичо ми, аз започнах да управлявам и
в него бях военачалник и аз обичам това
място като родно и не трябва да го из-
оставя.“ После те казали: „Но дай ни земите
от Волерон до нас.“ А императорът [им от-
говорил]: „В тези места аз съм ходил често
на лов и не е достойно да изпусна тази
земя, където още обичам да ходя на лов и
да се наслаждавам на лова на животини.“
„Какво ни даваш тогава?“ — отвърнали пратениците на императора. „Нищо“ — рекъл
императорът.

Императорът изпратил при отцепника Ми-
хаил като посолство слепия Теодор Фил и
посолството било благосклонно, защото, мъ-
чейки се да го привлече към приятелство,
му отстъпвало много от крепостите и сели-
щата, а изисквало някои малки неща и та-
кива, които не било редно да се пренебрег-
нат, но отцепникът мъчно чунал и бил глух
и данал неподобаващи отговори. Правели го
високомерен и сицилийският крал Манфред,
и акейскаят княз, неговите зетьове по дъщери,
и той разговарял надменно. Затова и Теодор
Фил, тежко засегнат от отговорите, се вър-
нал при императора, след като казал на от-
цепника следното: „Зная, че си безразсъден
и затова говориш неподходящи неща, но
знай, че скоро ще изпиташ императорската и
ромейска мощ и ще се разкаеш, когато няма
да имаш полза.“ Това като казал, той се
върнал при императора и порицал много от-
цепника, че не пожелал да изпълни жела-
нието на императора и да освободи великия
логотет Георги Акрополит и Константин Ха-
варов, и то след като императорът освободил
от затвора повече от двадесет души от не-
говите хора, които пленил в битката при
Водек. От тях някои били роднини на от-
цепника, а други — най-добри и от знат-
ните по род.

И тъй императорът изпратил срещу от-
цепника брат си севастократор Иоан. Поверил
му войските и военачалниците и му заповя-
дал да върви направо, докато се натъкне на
войската на отцепника. Той действувал според
заповедта. А отцепникът заедно с жена
си и с домашните бил на лагер около Ка-

αυτῶν καὶ τῶν οὐκείων δουρατισθεύοντο καὶ ἄρῳ ἐπὶ τὴν τοῦτο βοή, ὡς τὰ Ῥωμαῖνα στρατεύματα τὴν τῶν Βοθηρῶν κλεισθεῖσαν διαβάντο, κατὰ τοῦτων χωρῶν. Πτοίαν οὖν οὐ μικρὰν ἐντεύθεν λαβόντες ἐν τῇ ψυχῇ, πρὸς ὁρασμὸν ἐβλέψαν ἐπὶ δὲ τὴν ἦν, καὶ οὐχ ἑώρα πὺς ἐπὶ φέρειται, πολλοὶ ἐν τοῖς κρημανώδεσι τόποις ἀπώλοντο αὐτίκα ὁ Πετραλῖτας Θεόδωρος, ὁ τῆς γυναῖκος τοῦ ἀποστόλου ὁμοῖαν, ὁραστήρου ἑαυτὸς ἔπαιον, ἐν κρημῶν οὖν αὐτῷ ἔπαιον καταβλήθει, ἀπέροητε τὴν ψυχὴν. Σκευτάλῃσαν οὖν μέγιστα τῶν οὐκείων ἐρίων, εἴτεον τῶν Μηρηναίων ἐρίων, ἡ διορίσθη τὴν Πελαγονίαν τε καὶ Νέαν Ἑπείρου τῆς Ἑλληνίδος καὶ ἡμετέρας. [Ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ ἀδελφὸς δευτέρου, ἔφηρον τοῦ βοηθούντος τὴν χάριν εὐρίων, κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὁρεῶν τὰς ἐρυμὰς ἐποιεῖτο καὶ πρῶτον μὲν περὶ τὴν Ἀχρίδα ἔπεισε, τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Βουλγαρίας, ἔχον μετ' ἐαυτοῦ καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καβάκλαν, ὃν ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ἐν τῇ Ἐκείῃ ὑπαύρῃ γὰρ μὴ ἐρῶς εἶναι περὶ τὴν ἀρχὴν τὴν βασιλικὴν, ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰωάννης καὶ Θεόδωρος μετὰ τοῦ ἀποστόλου εὐχάρουν. Μιχαὴλ, ὁ μὲν τοῖς ἐκκρίτοις αὐτοῦ συγκυριεργόμενος, ὁ δ' Ἰωάννης τῶν αὐτοῦ (542) πραγμάτων πᾶσαν τὴν δεσποτείαν ἔφερε, τὴν ἑκτὸς πάντα συνδέειον αὐτῷ καὶ τὰ κατ' οἶκον ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ εἰς τὴν αὐτοῦ ἀρχιεπισκοπὴν ἐκκλησίαν ἀπέλυσε, καὶ συνεπέτω καὶ σεβαστοκράτορι. Ἐκθέτοντες οὖν εἰς τὴν Ἀχρίδα, καὶ τοῦ μὲν σεβαστοκράτορος πολέμου μνημονὸς εἰς ἄλυσιν ἐπιτεχνωμένον, τοῦ δὲ ἀρχιεπισκόπου λόγους ἐπερδύοντα πελθόντος, ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ ἴδω ἡ Ἀχρίδα.

Μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν Ἀνάβολαν ὁρμησεν ὁ σεβαστοκράτωρ, καὶ οἱ ἐπὶ αὐτοῦ, μετὰ μάχην καὶ φόνους πολλῶν, προσήλθον μετὰ τῶν πέρυι χωρῶν, ἡ τε Πρέσπα, καὶ ἡ Πελαγονία, Σοσκὸς τε καὶ Μολισκός, ἐπὶ τὴν ἐπιγράσαν τῆς βασιλείας ἐγόντο.

Τοιοῦτοι γὰρ εἰσιν οἱ τῶν Ἀπικῶν χωρῶν οὐκείτορες, ἐξόχως πᾶσι τοῖς δεσποτέουσιν ἐπιπλέκονται, ἐντεύθεν καὶ τοὺς ἐλέθρους ἐκτρέφοντα, καὶ τὰ πλείστα τῶν περιουσιῶν ἀποσώζουσι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἕως ἐπαμένον ἐγόντο. Ὁ δὲ ἀποστόλης ἐβουλεύετο τοῖς βασιλικαῖς δυνάμει ἀντιστήναι, καὶ συνήθροσε μὲν τοῖς οὐκείους ἄλλοις, προσελθόντα δὲ καὶ παρὰ τοῦ βρυχὸς Σκελῖος τοῦ Μαργὲ συμμοχλῶν οὐ μικρὰν ἐπὶ τῆς βασιλείας ταραχασίους. Ὁ μὲν τῆς Ἀχαΐας πύργων τὴν αὐτοῦ σιγαμὴν συλλεγόμενος, δ' ἐαυτοῦ συνήλθε βοηθῶσα τῇ πενήτει, ἦγε δὲ οὗτος πολλὰ τὸ ἐπληκόν, ἐν τε τοῦ φραγγικῶν γένους καὶ τῶν οὐκείων Ῥωμαίων Ἀχαΐας τε καὶ Πελοποννήσου, οἱ πλείους δὲ καὶ τῶν Λακωνίων (γρ. Λακωνίων) ἐπὶ τὸν γένους, πάντες οὗτοι κατὰ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου τὴν ἐρῶν ἐποιεῖντο. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ εἶχε ὡς βασιλεὺς ἐρῶν ἐν τοῦ αὐταδέλφου βασι-

стория. Внезапно до него достигах вник, че ромейските войски преминали Воденската клисура и напредвали срещу тях. Поради това, обзети от немалък страх, те се насочили към бягство. Но тъй като било мощ и никой не виждал къде отивал, мнозина загинали в урвестите места. Например Теодор Петралифа, брат на жената на отцепника, който се бил качил на по-буйен кон, паднал в урва заедно с коня и загинал. И тъй те избягали пак до своите земи или до плагините Пиринеи, които разделят Стария и Новия Епир от гръцката и нашата земя. А севастократорът изпользувал момента и като намерил земята без защитник, започнал да извършва нападения срещу крепостите на страната. И най-напред отишъл при Охрид, архиепископията на България, водейки със себе си и архиепископа Кавасила, когото император Теодор държал на Изток, защото бил подозрян, че не е лоялен спрямо императорската власт, тъй като и братята му Йоан и Теодор били с отцепника Михаил. Гървият бил причислен между първенците му, а Йоан имал изцяло управлението на неговите дела, като ръководил и външните, и личните му работи. Но император Михаил го пуснал да си отиде в царството и [той] следвал севастократура. И така, като дошли до Охрид, севастократорът приготвил бойните машини за превземане, а архиепископът ги убеждавал с думи да се предадат, и в скоро време Охрид бил превзет.

След това севастократорът се втурнал срещу Дебол и след сражение и избиване на мнозина хората вътре капитулирали заедно с околните земи. Преспа и Пелагония, Соск и Молиск се намерили под властта на империята.

Защото такива са жителите на западните области — лесно повадат под властта на всички господари и затова избягват унищожението и запазват повечето от състоянието [си].

И това станало при встъпването на пролетта. А отцепникът решил да се противопостави на императорските войски и събрал всички свои, а и получил от краля на Сцилия Манфред немалка помощ — четиристотин въоръжени конници. Ахейският княз, разбира се, събрал своите войски и лично дошъл да помогне на тъста си. Той водел голяма войска от франкска народност и от ромейските жители на Ахея и Пелопонес, а повечето били от племето на лаконците (латиняните). Всички те се втурнали срещу севастократор Йоан. А той (понеже брат му, императорът, му дал добри съвети) си послужил срещу

λέως), στρατηγικῶς τοὺς ἀντιπάλους μετέρχετο. Αὐτὸς μὲν οὖν μετὰ τῶν ἀπλωμένων δυνάμεων, τὰ ἐχθρότερα τῶν τόπων ἐκράτη, τοὺς δ' ἐλαφροτέροις τῶν ἀπλωτῶν καὶ οὗς τὸ κινεῖσθαι βέβαιον, τὴν κατὰ τὰς πεδιάδας ποιεῖσθαι μάχην πρὸς τοὺς ἀντιπάλους προσέταξεν. Ἦσαν δὲ οἱ οὗτοι (543) οἱ μὲν ἐκ Σαυθῶν, οἱ δ' ἐκ Τούρκων, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος, οἷς ἡ τοξεία τὸ ἐπαγρυμναῖ οὐκ ἦν μὲν οὖν τοῖς ἐναντίους προσόντες, τοὺς βέλων ἐπλήκτον. Ἠρξαντο μὲν οὖν ἐκ τοῦ τόπου, οὗ Βορέλια Λόγγος ὄνομα, ἐμπέμπειν τοὺς ἐναντίους· οὕτως γοῦν ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἀνέμους βλάζον αὐτοὺς παρεχόμενον, ἡμέρας μὲν ἐν τοῖς τῶν Ἰππων πόσις ἐπαπθέρμενος, εἰ ποὺ τις μακρότερον διὰ πότον ἀπῆρχετο, συνέβαλον δὲ καὶ καθ' ὅδον ταῖς ἀμάξαις δὲ καὶ τοῖς φορηταῖοις ἐπαγρυμναῖ ἐκεδρεύοντες, ἐκκίλευον ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς φορητῶν, ἱστοχωροῦντων τῶν φυλαττόντων. Τοῦτο δὲ πολλὰς πεποιυότες, ὁδὸς κατὰ τῶν ἐναντίων ἐστράσαν, ὥστε καὶ χειρὶ χειρὸς ἐμβάλλων καὶ ἀφαιρῶν τὰ προσενχόντα. Οἷτω μὲν τὸ τοῦ ἀποστάτου στρατεύμα συνεισάλη καὶ λίαν πεφόβηται, καὶ τὴν συντηρεῖν πᾶσαν σκεδὸν ἀπαρρόρει· βίη γοῦν Σικάν, καὶ Σικάν, καὶ Μολικόν παραμεινάντες, σκεπτόν εἶχον εἰς τὸ τοῦ Πριλίου ἔσται γινέσθαι, ὅπως αὐτὸ διασώσονται. Ἐνεῖας γοῦν γεγονότας καὶ διασκαδασθέντες τὸν περὶ φυγῆς ἐρέχων ἐναστος ὅπως ἐν εἶχῃ τοχρὸς βεβαίλευται. Καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νυμφόρου καὶ πολλῶν μετρίων, νυκτὸς τοῖς ἱπποῖς ἐπαρθεύοντες, ἀπέδρασαν. Ἠμέρας δὲ γεγονότης, ὥς οὐ τοῦ στρατοῦ ἐγκόκοσι τὸν Μιχαὴλ ἀποδράντα, ἤδη καὶ αὐτοὶ πρὸς φυγὴν ἐβλήσαν. Τὸ μὲν οὖν Ῥωμαῖον στρατεύμα, καὶ οἱ κρείττους τῶν ἐπικρατούντων αὐτοῦς, καὶ ὁ γένος τοῦ ἀποστάτου υἱὸς Ἰωάννης, τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ προσέδραμον, καὶ τῷ βασιλεῖ τοὺς δορυρεὺς ἀνιδεδούκασαν. Ὁ δὲ πρίγκηψ Ἀχάσιος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἄλλος ἄλλοχθὺ διασπάσαν. Καὶ ὁ μὲν πρίγκηψ κατὰ τὴν Καστορίαν ἔδωκε, ὑπὸ ἀρχιμὴ κρηπτόμενος, καὶ τῶν ὀδόντων τινὶ στρατιώτῃ γνωσθεὶς· εἶχε γὰρ τοὺς ἐμπροσθίους ἐδμεγέθυς, καὶ προβεβλημένους τῶν φάσμαμάτων, καὶ δόρυς ἀνιχθή τῷ βασιλεῖ· οἱ δὲ κρείττους τῶν αὐτοῦ καὶ προσγενεῖς, ὅτε Ἀσὴλ Ἀπουλὸς δ' (544) τῆς Καριάνης Ἰερρεῖ, καὶ ἄλλοι τῶν δορυρεῶν, οἱ μὲν κατὰ μέρος ἄλλοι ἔδωσαν, καὶ δεσμεῖται τῷ βασιλεῖ ἐπεπεμφθῆσαν. Τὸ δὲ συμμαχικὸν τοῦ βρυχὸς Μαφρεῖ ἔσαν ὑπὸ τοσούτων ἐνδρῶν κατεσφάθη, τοῦ μεγάλου δορυρεῖ τοῦ Στρατηγόπουλου Ἀλεξίου, τοῦ Ῥωμῶ Νικηφόρου, ὃς ἐκ Τούρκων ἔλκων τὸ γένος, ὀρθότατος ἐγεγόνει χροικῶς, καὶ δύο πρῶν ἄλλων ἀνικνέμων καὶ τοῦτον γοῦν δεσμοῦς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέπεμψαν.

Τοιαύτην νίκην οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς βασιλεῶσι συμβουλοῖς καταγράψασαν, ὥστε τὴν αὐτὴν αἰήσαν εἰς πάντα περᾶναι τῆς γῆς τὰ πέρατα, ὁλίγος γὰρ

неприятелите с военна хитрост. Сам прочее с въоръжените сили той заемал по-добре укрепените места, а на по-лесно въоръжените войници и на тези, на които е по-лесно да се движат, заповядал да завързват в равнините сражения против неприятелите. Те били една част скити, друга турци, а мнозина [били] от ромейската войска, на които било свойствено стрелянето с лък. Те нападали противниците и ги ранявали със стрелите. Те прочее започнали да нападат противниците от мястото, чието име е Борила Лонгос. Те им позволявали нито през деия, нито през нощта да вървят свободно — през деия ги нападали при подпоия на конете, ако някой отивал да пои кони си по-далеч, нападали ги и по пътя. Като правели засада на колите и на товарните животни, ограбвали им стоките, тъй като пазачите се разбягвали. Правейки това често, те се одързостили срещу неприятелите, така че завързвали и ръкопашен бой и задигали [всичко], както им попаднело. Така войската на отцепника се намалила, била уплашена много и почти напълно се отчаяла за спасението си. С мъка отминали Стан, Соск и Молиск — те имали за цел да се намерят в крепостта на Прилеп, за да я запазят. Като се намерили там и се разпръснали, всеки решил да бяга с всички сили, за да се спаси. И отцепникът Михаил със сина си Никифор и малцина други се качили на коне и избягали през нощта. Когато настъпил денят, войниците, научавайки се, че Михаил е избягал, и сами вече се нускали да бягат. Ромейският отред, по-видните от началниците и извънбращият си на отцепника Йоан избягали при себастократор Йоан и дали клетва на императора. А ахейският княз и тези с него се пръснали на различни посоки. Князът бил пленен при Касториц, скрит под купчина слама и познат по зъбите от един войник. Той имал много големи и издадени извън устните предни зъби. Отведен бил при императора вързан. А по-видните от веговите и роднините, като Асел де Туси, Иофре Каритяски и други от знатните, били пленени на друго място и били откарани вързани на императора. А целият съюзнически отред на крад Манфред бил заловен от четирима мъже — от великия доместик Алексий Стратигопул, Никифор Рампас, който водел рода си от турците, но станал иай-правоверен християнин, и от други двамина неизвестни. И те били изпратени вързани на императора.

Благодарение на царските съвети ромейте спечелили такава победа, че мълвата за нея обиколила всички краища на земята. Малко

τοιαύτως νίκας εἶδεν ὁ ἥλιος. Ἐπεὶ οὖν καὶ πάντα τὰ ὕστερ καὶ πάσαν χώραν ὑφ' ἑστέων ἐποίησαν οἱ ἡμέτεροι.

Ὁ μὲν οὖν σεβαστοκράτωρ τὴν Θεταλίαν παραμείρας, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔσθη τε καὶ φρούρα δορυρυσσάμενος, περὶ τὴν Νέαν Πύργον ἐστρατοπεδεύσας, ἔχων μὲν ἑαυτοῦ καὶ τὸν κύβαν πῶν τοῦ ἀποστάτου, Ἰωάννην, ὁ δὲ μέγας δομέστικος ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, καὶ ὁ Ῥοβὺλ Ἰωάννης, τὰ Πυργαῖα ἐπεσβύοντες ὅρη, περὶ τὴν Ἀργίαν ἐκέρχον, καταλύοντες ἕς πολικρίαν τὸν Ἰωνήων σιγατὶν. Κατέλαβον οὖν οὗτοι τὴν Ἀργίαν.

Ἐπεὶ δὲ οἱ τῶν στρατευμάτων αὐτὸς καλῶς ἐχρήσαντο τοῖς τῶν χωρῶν ἐποίκοις, ἐν αὐτῷ πολλῷ χρόνῳ πρὸς τὸ ἐκαντίον μετέλθε τὰ πράγματα, καὶ ὁ τοῦ ἀποστάτου υἱὸς νόθος μετὰ καὶ τινων ἡλλων ἀποστασίων ἐμελέετο. Καὶ ἐπεὶ ὁ σεβαστοκράτωρ τὴν Λεβαδίαν παραμείρας, τὰς Θύβας ἐκέλευσε, καὶ οὗτος μετὰ τῶν συγκομιτῶν πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα Μιχαὴλ ἐχώρησεν. Ἐκείνους δὲ, ὥς μοι ἐκείρηται, τοῦ στρατοῦ ἀποδράς, οὐκ εἶχεν ὕπνου καὶ σπῆ ἐπὶ γῆς. Εἰς πλοῖα τῶντων ἐμβὰς ματὰ τε τῆς συνέχου καὶ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου, καὶ ἔκων τῶν αὐτοῦ, τῇ θαλάσῃ διέτρεβον, καὶ τὰς πέρεξ νήσους κατατόχον εἶχον, τὴν τε Λευκάδα καὶ τὴν τὴν Κεφαλληνίαν φημί. (545) Ἐπεὶ δὲ ὁ νόθος αὐτοῦ ποῖς Ἰωάννης πρὸς αὐτὸν ἐφύπων, ἀπερρώσθη, καὶ περὶ τὴν Ἀργίαν ἐβάδιος, καὶ τοῖς οἰκίτορας προσκαυμένους εἰσὼν αὐτῇ, ἔχον δὲ καὶ τὸ Βονδέτζης ἄστυ παρὰ τῶν αὐτοῦ κατεχόμενον, συναγαγὼν τοὺς ἐκείως τοῖς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἥσως εἶρε, τὴν εἰς Ἀργίαν ὁρίων ἀνήλασεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ τῶν Ἰωνήων μακρὸν ἐδίωξεν.

Ὅστις μὲν ἀρχὴν κακῶν εἴληφεν τὰ πράγματα, καὶ τὴν περιφανῆ νίκην ἢ τῶν στρατηγούντων ἀποροσεία εἰς τὸ μηδὲν σχεδὸν κατατήσσει παρασκευάσεν (pp. 542₇—546₁₀).

59. *Georgius Acropolita a Michaelē Palaeologo imperatore ad Constantinum Teochum regem Bulgarorum legatus mittitur*

Διαπερίσας γοῦν τὸν Ἑλλήσποντον, τὰ τῶν Πηγῶν κατέλαβε μέγην ἀνάκεισε τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ θέρους παρρημικὸς, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῆς δριμύτος, τῶν τοσούτων χρόνων ἀτάρακτος, κατήχησεν εἰς τὸ Νέμρουν. Τότε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγάρων τὸν Κωνσταντῖνον παρῆλθεν ἀπέστειλε τὸν μέγαν λογοθέτην τὸν Ἀκροπολίτην ἀνάκεισε αὐτὸς καὶ τὰς ἐοχτάς τοῦ Χριστοῦ διαβιβάσας, τὴν τε τῆς Γενήσεως καὶ τοῦ Φωτισματος, καθ' ἣν οἱ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντες μάλα λαμπρύνοντι, τὰ βασιλικά (547) σημεία ἀπε-

таква победи е видало слънцето. Тогава нашите си подчинили всички крепости и цялата страна.

Севастократор Йоан, като минал през Тесалия и укрепил там крепостите и укрепленията, разположил се на лагер при Неа Патра, водейки със себе си и избвбрачния сн на отцепника Йоан. А великият доместик Алексий Стратигопул и Йоан Рауд преминали Пириненте и напреднали към Арта, като оставили войска за обсадата на Янина. И тъй те превзели Арта.

Но тъй като войниците не се държали добре с жителите на селищата, за кратко време работите се обърнали наопаки и избвбрачния сн на отцепника замислял заедно с някои други измяна. И когато севастократорът, отминавайки Левадия, плячкосал Тива, и той със съзаклятниците отишъл при баща си Михаил. Но този, както ми се казва, като избягал от войската, нямал място, където да стъпи. Като се качил на кораби с жена си и със сила си Никсфор и с други от своите, прекарвали в морето и имали за убежище околните острови, сиреч Левкада и Кефалония. Но след като при него дошъл избвбрачния му сн Йоан, той се свързел, отишъл до Арта и като намерил жителите благоразположски към себе си, а той имал и крепостта Вондица, владяна от негови хора, събрал тамешните и изгонил от пределите на Арта хората от императорската войска, които намерил, но също така преследвал, надалеч войниците, които стояли срещу Йонина.

Така работите започнали да се влошават и немарливостта на военачалниците допринесла да се следе почти до нито блестящата победа.¹

59. *Император Михаил Палеолог изпраща Георги Акрополит като пратеник при българския цар Константин Тих*

И тъй, като преминал Хелеспонт, той дошъл в пределите на Пиги и там прекарвал.

А когато изтекло времето на лятото, а ослеп това и времето на есента, той се вдигнал от този места и дошъл в Нимфея. Тогава изпратил великия доместик Акрополит като пратеник при владетеля на българите Константин. И там той прекарал и Христовите празници — Рождество и Кръщение, в който ден българските владетели празнуват най-тържествено, като носят триумфално

¹ Вж. тук стр. 194—210, гл. 67—82.

τοῦ βασιλέως Ἰσακίδου ἀπεκρίθησαν εἰς τὸν ἀρχιερεὶν προσφερόμενοι, καὶ τὰ δι' αὐτὸν ἐκτελεσθῆναι κελεύουσιν, πρὸς τὸν βασιλέα ἀποστείλονται ἐν τῷ Νερφάρι διακονοῦντα, ὅπου καὶ παρεχόμενοι (pp. 547₂₂—548₁).

царските знаци, които взели плячка от император Исак. След като свършил това, за което бил изпратен, върнал се при императора, който пребивавал в Нимфея, където и презимувал.¹

¹ Вж. тук стр. 211, гл. 84.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

архiep.	= архиепископ	неут.	= неутончен
библ.	= библейски	ник.	= никейски
великом.	= великомъченик	норм.	= нормански
виз.	= византийски	обикн.	= обикновен
воен.	= военачалник	о в. о.	= остров
вр.	= връх	окр.	= охридски
герм.	= германски	патр.	= патриарх
гр.	= гръцки	п-в	= полуостров
дъ	= дъщеря	перс.	= персийски
егип.	= египетски	печен.	= печенежки
ез.	= езико	пл.	= племе
еп.	= епископ	план.	= планина
ерус.	= ерусалимски	р.	= река
загов.	= заговорник	с.	= село
зал.	= зала	сепастокр.	= сепастократор
имп.	= император, императорски	сел.	= селище
кр.	= крал	смп.	= скипийски
крес.	= крепост	слав.	= славянски
кум.	= кумански	сол.	= солунски
лат.	= латински	срб.	= сръбски
м.	= място, местност	сълзл.	= сълзлятински
мадж.	= маджарски, унгарски	трав.	= тракийски
милн.	= митически	унг.	= унгарски, маджарски
мифол.	= митологически	фр.	= френски
нар.	= народ	христ.	= християнски
неполит.	= неполитизиран	цариград.	= цариградски

Показалецът е съставен по българската азбука. Думите, написани с латиница, са подредени според произношението им по съответните езици. Цифрите носят на страницата. Получените цифри означават, че на тази страница към думата има бележка.

Абдера гр. 259
Абул Касим вж. Апеласим 53 72
апарн 214, 215
Авлон (Балон) гр. 41 42 49 53 114 120 126 129
131 227
авзони (=византийци) 219
Аврелево сел. до Скутари 112
Австрия 114, 274
Агзаметон Атресв герой от Троянската война 61
агаряни (=турци селджуки) 31
Агзотоянски креп. до Одрин 111
Агзотоян гр., дн. Ахтово 246 247
Агнохристофорит вж. Стефан Агнахристофорит
250
агура (млади слуги-войници) 72
Ала сел. 74
Адонисови градини 140
Адриан брат на Александър I Комнин 58 63 64 87 96
97 101
Адрианопол (Одрин) 53 55 57 59 69 105—109 111
135 155 159—162 165 166 173 184—186 189—192
226 246—247 259 262 265 266 269—270 272 273
280—286 290—293

Адрианополска врата (=Теофосева врата) 216
адрианополци 155 265
Адриатически залив 122
Адриатическо море 22 23 54 93 113 114 137
Азала височина до гр. Никея 118
Азия 113 115 120 126 136
Азопско море 68
Айребол вж. Хариупол 57 72 109 156
Айреболска река 58
Айтоски бани 246
Академия 94 138
Аква саппае дн. Айтоски бани 105
Акрополит вж. Георги Акрополит 152 170 202
Аксук велик доместик 226
Аксенос (=Вардар) р. 236
Алакасей вилни цариграджани 108—110
алмаши 224 225 226 236 243 249
алани 23 242 249
Албано 1) област на с-в. от Драч с главен град
Кроя; 2) град (дн. Елбасан) 157 162 181 198 200
266 270 284 296
Албания 290
Александрия гр. в Египет и в Индия 69

- Александър син на цар Асек I 157 266
 Александър (Велики) макед. цар 69
 Александър (Парис) герой от Троянската война 19
 Александър Енфорики виз. воен. 54
 Александър Кавасила[c] виз. воен. 43 126
 Александра исторически труд на Ана Комнина 6 7 63
 Алексей брат на Исак II Ангел 254
 Алексей вж. Алексий IV Ангел 262
 Алексей брат на Теодор I Ласкарис 159
 Алексей вж. Алексий III Ангел 151 152 154 262 263
 Алексей вж. Алексий V (Алексий Дука) 152
 Алексей вж. Алексий Дука 161
 Алексий вж. Алексий I Комнин 108 137 152 250
 Алексий внук на Алексий I Комнин 120
 Алексий дук на Дирахуи 133 134
 Алексий (протостратор) вж. Алексий Аксух 235
 Алексий (после Алексий IV Ангел) син на Исак II Ангел 151
 Алексий син на Андроник I Комнин 238
 Алексий син на Исак Комнин (дука на Дирахуи) 119
 Алексий (свѣтостратор) син на Мануил I Комнин 250
 Алексий Аксух протостратор 235
 Алексий Ангел вж. Алексий III Ангел 151 256 262
 Алексий III Ангел виз. имп. (1195—1203) 151 152 154 254 256 262
 Алексий IV Ангел виз. имп. (1203—1204) 262
 Алексий V виз. имп. вж. Алексий Дука Мурзуфа 151
 Алексий Аспикт виз. воен. 254
 Алексий Брана виз. воен. 240 241 245 246 249
 Алексий Гад виз. воен. 248 253
 Алексий Дува вж. Алексий Дука Мурзуфа 151 152
 Алексий Дука Мурзуфа (протостратор) по-късно виз. имп. Алексий V (1204) 151 262
 Алексий Дука Филентропи виз. воен. 189 290
 Алексий Комнин вж. Алексий I Комнин 219 221 222
 Алексий I Комнин виз. имп. (1081—1118) 6 7—40 44 45 48 51 53—55 60 68 69 71 84 87 88 94 97 98 100—102 112 115—117 118 119 121 122 125 135 136 141 144 221
 Алексий Комнин роднина на Мануил I Комнин 239 241
 Алексий Контостефан виз. воен. (племенник на Мануил I Комнин) 231
 Алексий Мурзуфа вж. Алексий Дука Мурзуфа 152
 Алексий Палеолог виз. воен. (зет на Алексий III Ангел) 154 258 261
 Алексий Раул виз. воен. 181 285
 Алексий Слав роднина на был. цар Асек 159
 Алексий Стратигопул 180 186 205 210 212 284 288 298 301 302
 Алексипол (Неокестрон) гр. до Филиппопол 140
 Алияч виз. воен. 126 127
 Асмир р. 9
 Аимуз брат на унг. кр. Стефан II 224
 Аппи 268
 Аппиџ баща на Филип Македонски 135
 Аиџапол пн. развалини при Ени кьой 21 241 242
 Ана вж. Ана Даласина 38
 Ана дъщеря на унг. кр. Бела IV 195
 Ана дъщеря на был. цар Иван Асен II 170 276
 Ана дъщеря на Теодор Ангел Дука Комнин 169 275
 Ана жена на Георги Палеолог и дъщеря на Ирина 34
 Ана Даласина, майка на Комнините 34
 Ана Комнина, дъщеря на Алексий I Комнин 5 6 7 38 40 48 51 54 57 60 62 63 72 73 102 103 108 113 115 134
 Анастасий II виз. имп. (713—716) 217
 Анастасий тема в Мала Азия 217
 Ангел вж. Теодор Ангел (чичо на еп. деспот Минава II Ангел) 180
 Ангел вж. Теодор Ангел Дука Комнин 170 277 279 281
 Андроник вж. Андроник I Комнин 231 232—234 236 241 250
 Андроник Дука брат на Константин X Дука 34 37 88
 Андроник Комнин вж. Андроник I Комнин 239
 Андроник Комнин (дук на Браничево и Бесстрад и бидец имп.) 229
 Андроник I Комнин виз. имп. (1183—1185) 238
 Андроник Комнин Палеолог велик доместик 178
 Андроник Контостефан велик дук на флотата 236
 Андроник Музалон велик доместик 196
 Андроник Нестонг братовчед на Иван Дука Ватази 159
 Андроник Палеолог деспот 157 266
 Андроник Палеолог (велик доместик) вж. Андроник Комнин Палеолог
 Андроник II Палеолог виз. имп. (1282—1328) 214
 Андрония сел. 48
 Анемиди брази съзидателници 120
 Антиох воен. 43 87
 Антиохия 25 53 102 103 107 119 152 238
 Антихрист 219
 Антоний член на втория римски триумвират 170
 Анхалоо гр. 53 54 104—106 108 110 122 125 232 250 252
 Анхаласка област 246
 Аламая гр. в Мала Азия 238
 Асманасим (вж. Абул Касим) управител на Никей 53 54 72
 Аполонлада гр. във Витиния 54
 Апри (Ари) римска колония до Родосто 72 117
 "Априос" ("Алрос") вж. Апри 78
 Алсинар вж. Теберия III 216
 Апулия 22 23 53
 арбалет вид лък 116
 Арванон вж. Аяванон 126
 Артур Караджа велик естериарх 95
 Арда р. 159 184
 Арес бог на войната у гърците 11
 Арзек р. 44 128
 Арсика арменци 46 94
 Аристотел древногр. философ 123
 Армадиопол дн. Люле Бурнас 253
 Арменциак тема в Мала Азия 136
 арменци 136 137 248 249
 Арон правнук на был. цар Иван Вазислав 123 125
 Арсений (Арсений Авторнав) патр. (1255—1259 и 1261—1264) 214 295
 Арта гр. 202 210 211
 Арта залив 46 53
 Артемия (=Анастасий II) 217
 Архепископия на България (Охрид) 300
 архонтъ 71
 архонтопули (отбрани войници) 71 72
 Асел вж. Асел де Туся 211
 Асел де Кае (Anselm de Caen), зет на Теодор I Ласкарис 179 263
 Асел де Туся (Anselm de Toucy) братовчед на виз. император Михаил VIII Палеолог 219 211 301
 Асен вж. Асен I 153 154 157 180 244—248 254 255 263 264 266
 Асен вж. Иван Асен II 152 163—165 167 169 170 172 175 176 268—270 280 282 286 298
 Асен I был. цар (1187—1196) 243
 асирйски жени 37

- Аспре Еклесие (Белите църкви) 47
 Аспров сел. 76
 Аталия гр. в Мала Азия 168 276
 Атапаскьойско езеро 104
 Атира приток на Кара су 35
 Ахен 209 222 300
 Ахил герой от Троянската война 103
 Ахрида вж. Ахридос 189 268
 Ахридос (Ахрида) Родопска област 159 176 179 186
 249 278 286 288 290
 Ахридоска област вж. Ахридос 189 290
 Ахридоско вж. Ахридос 184
 Азгокол гр. 246
 Баба ески гр. 71
 Бакарня 114
 Бакаджин пр. при с. Войник 69
 Бакурнави (Григорий) вна. воен. 235
 Бакър кьой с. 84
 Балдуин вж. Балдуин I (лат. имп.) 265
 Балдуин вж. Балдуин II 205 212 213 272 298
 Балдуин (I) ерусалимски кр. (1100) 119
 Балдуин I лат. имп. (1204—1206) 155 157 265
 Балдуин II лат. имп. (1228—1261) 164 165 167 168
 205 274
 Балканите 5
 Балкански полуостров 136 205
 Бари 120
 Бастерни сел. 246
 Батун вж. Баткунион гр. 191 291 292
 Баткунион (Батун) 191 192
 Бачково 101
 безсмъртни 9 11
 Бела вж. Бела III 239 243 253
 Бела сел. на Гейза II 230 331
 Бела III угр. кр. (1173—1196) 152 239 243 253
 Бела IV угр. кр. (1230—1270) 194
 Белград 229—231 239
 Белградска област 152
 Белите църкви (Аспре Еклесие) 47
 Белятово креп. 33 52 55 56
 Беоция 211
 Берое (дн. Стара Загора) 66 67 69 104 134 185 186
 223 247 250 252 253 284 287 288
 Биваития 285
 Битолско поле 47
 Битоля 44 47 238
 Богомила 51 136 141 145 146
 Богомилска ерес 141 142 219
 Богомилство 141
 Богородица 215
 Водия вназ на Зета 25 36 40 44 73 94 95 99
 Волеунд (Тарентска или Логарински) 41 42 46 47
 49 53 114—117 119 120 122 123 125—131 133 134
 Вожи гроб 114 225
 Вонифаций вж. Вонифаций Монфератски 262
 Вонифаций Монфератски маркиз, водач на
 IV кръстоносен поход, княз на Солун 262
 Вонос патриция 215
 Борил бълг. цар (1207—1218) 156—158 161 266 267
 269
 Борил вна. царедворец от кумано-бълг. произход 16
 23—26 29 32 35 60
 Борилъ Лонгос (Борилъв гора) и. 209 301
 Борилъв гора вж. Борилъ Лонгос
 Борис бълг. княз (852—889) 121
 Борис Коломан вж. воев. син на угр. кр. Коло-
 ман 229
 Босна 73
 Босфор 53 116 215 245
 Ботрент (Ботрунто, Ботрот) 41 53
 Браничево 135 224 229—231 234 239
 Браничевска област 152
 Бриен вж. Врисия 49 50 53
 Бриндизи гр. 22 40 41 120
 Буволица р. 41
 Булгарофигон гр. дн. Бабаески 71 80 193 293
 Бургас 246 265
 Буру глод залив 156
 Буюн чекмедже залив 80 122
 българи 23 150 153 154 156—158 160—163 165—187
 170—173 175 176 179 180 183—186 188 189 193—
 195 205 213 216—219 237 238 243—246 250 252
 260 264 265—270 272—274 277—281 283 286—290
 293 294 298
 България 57 68 141 208 218 224 229 248 274
 Българоубиец пратор на Василъ II 153 156 264
 265
 българска войска 185 273
 българска държава 173
 българска земя 153 158 168 173
 български опачари и свинари 186
 български престол 205
 българско племе 153 243
 български цар 265
 Вавилон 108 119 148 172
 Вайнхата обл. 46
 Вакани грб. мунан 228
 Валентиниана креп. в Мала Азия 282
 Валовица (Валовище) турски Демир Хисар 120
 175 280
 Валона 58 115
 Валонски залив 41
 Варлар р. 17 47 176 189 201 205 255 290 297
 вярдарията (турци) 197
 Варна 252 260
 Варсакни сел. 293
 варяги 36 64
 Васялакиски маворж. 22
 Васялак вж. Никифор Васялак 16 21
 Васялак Мамуил брат на узурпатора Васи-
 лак 21
 Василий вж. Василий I Македонец 217 218
 Василий вж. Василий II Българоубиец 121 153 156
 245 264 265
 Василий вж. Василий Псел савух 125 217
 Василий вж. Василий Цинцулук 230
 Василий тур. архиеп. 238
 Василий Богомилски вожд 141 142 143 146—148 219
 Василий II Българоубиец вна. имп. (976—
 1028) 136 149 244 265
 Василий Ватаки вна. воен. 253
 Василий 'Каматар' даригр. патри. (1183—
 1186) 239
 Василий Куртский (иричан в Йоанский) вна.
 воен. 20 58 64
 Василий Македонец вж. Василий I Македонец
 217
 Василий I Македонец вна. имп. (867—886) 217
 Василий Псел савух 124
 Василий Трипсиа вна. полководец 234
 Василий Цинцулук вна. воен. 280
 Василий Ростиславович 89
 Ватаки вж. Йоан Лука Ватаки 179
 Ватис риакс р. 84
 Ватрохастрон креп. 269
 Вебсцот вна. воен. 57
 Велбъжд обл. 176 281
 Велес гр. 176 181 189 281 284 290 296
 Велка Антолия 238
 Велка Влакия 162 170 270
 Велка Пристава (Велики Пресла) 62
 Великата царица 245

- Велики град (Мегаполис) 63 265
 Велики Преслав 62 154 264
 венецианци 42 53 212 227 271
 венецианска флота 261
 венециански дож 265
 Венеция 119
 Берегавски проход 61
 Берей (дн. Бер) 17 47 179 198 199 201 282 296 297
 Беронг виз. воен. 129
 вестникити под гвардейски войници 43
 Ветрен с. 63
 Ветрен юж. Ветрен 63
 Via Egnatia 49 51
 Вадни гр. 138 253
 Виза (Визия) гр. 161 179 180 256 269 273 283 296
 византийци 154 212 265
 Византия гр. п. Македония 182
 Византизм (Цариград) 23 53 80 83 85 93 96—97
 96 122 123 259 263 269
 Византия 5 22 53 54 73 119 137 187 198 219 222
 230 235 237 248 288
 Визия юж. Виза 161 166 194
 Вилхелм зейски княз 207
 Вилхелм II сиклийски крал (1166—1189) 230 242
 Вира манастир 254
 Вирос (дн. Фере) 172
 Вирски манастир 172 276
 Витиния 53 112 115 198
 Вичица (дн. Тина) р. 54 61
 Владимир галички княз 228
 Владислав юж. Владислав II 231
 Владислав брат на Гейза II 231
 Владислав II юж. кр. 231
 Вляглова къща 232
 власи (в много случаи с власи са посочени българите) 66 89 105 232 243 245 247 250 252 253 254 256 260
 Влахернит срещи 102
 Влахерните предгради на Цариград 122 215
 Влахернска църква 64
 Влахернски дворец (в Цариград) 34 36 261
 влашко племе 243
 Влахи креп. 56
 Воден гр. 47 179—182 201 207 282 284 285 290 297 299
 Воденска клисура 207 300
 Водича (Водича, Вонича) креп. на зал. Арта 53
 Войвода с. 61
 Войник с. 69
 Вокерон 162 206 270 299
 волове 153 241
 Вондича юж. Водича 211 302
 Вонича юж. Водича 211
 Вотаниат юж. Навифор III Вотаниат 8 9 15 16 22—25 36 37 39 40 60
 Воюся р. к. бел. 115 127—129
 Врана виз. воен. 55
 Врана юж. Алексей Врана 241 245
 Врана юж. Михаил Врана 236
 Враня гр. 100
 Вриксий (Брисей) воен. на службата Роберт Гискар 49 50 53
 Вриксий юж. Никифор Вриксий, дук на Дирахум и узурпатор 9 10 12—17 35 59 60 105 106
 Втори кръстоносен поход 224
 Вукослав имп. дворец 232
 Вутунит виз. воен. 53 115 117 119
 Вълкан жупи на Раша 73 85 93—100 102 120
 Върбишки проход 57
 Гавра юж. Григорий Гавра 97
 Гавра юж. Михаил Гавра 236
 Гали 9
 Галиполис 163
 Галиполски п-в 159
 Галица (Галиция) 232 233 260
 Галиция юж. Галица 231
 Галично княжество юж. Галица 156 231 283
 Галики 168 274
 Ганос сели. 164 271
 Гвидо брат на Воксунд, син на Роберт Гискар 53
 Гейза II юж. кр. (1141—1161) 228—231
 Гелелм (Билелм) граф 47
 Гелисмы Кларел (Вилхелм Кларел) 183
 Генуа 119
 Генуезци 180
 Георги Акрополит историк 6 6 150 155 163 183 186 194 198 205 211 284 295 296 299
 Георги светия 47
 Георги син на Декан 97
 Георги Воятех водач на въстание, провъзгласен за бел. цар под името Петър 25
 Георги Евфорий виз. воен. 59 60 104
 Георги Куцонит виз. воен. 63
 Георги Маниак узурпатор 73
 Георги Месопотамит дук на Писидия 87
 Георги Мономахат дук на Илirik 23
 Георги Музалон регент на сина на Теодор II Ласкарис — Йоан 205
 Георги Нестолт випосернед 294
 Георги Палеолог баджанин на Алексей Комнин 34 36 40 43 44 50 59 90 104 259
 Георги Пир стрелец с лък 75
 Гераново креп. до Цариград 122
 Герман II паз. патр. (1222—1240) 163 271
 Германя скит 23—26 29 32
 германци 120
 германски 121
 Гигант митол. чудовище 17
 Гидо юж. Гвидо 126 128
 Гилдракт началник на кельтите в Цариград 36
 Гиропимна сел. 261
 Глава (от Касторна) юж. Михаил Глава Тартаниот 180 284
 Главиница 41 45 126 127
 Главиница (Крайдунавица) 53
 Главос р. 42 46
 Глоса нос и задни до Аввона 41
 Големият дворец 139 145 148
 Голос креп. 59 61 66 69 105 106 112
 Голямо село с. 252
 Готтофре (Готфрид IV Брунски или Лотарингски) 114 117
 Горел Полог 46
 Горня Галия 168
 Горни Девол 45
 Готфрид ерус. кр. 116 119
 Градина на Проват и. до Салуп 171 277
 Градина (дн. Гръцка) 166 268
 Градина 160
 Григорий Гавра съзидателни против Алексей Комнин 93
 Григорий Мафрокатакалок 59 62
 Григорий Назиански 179
 Григорий Пакурван (виз. Бакурван) виз. воен. 33 235
 гръцка земя 207
 Гулелия Тиранин стратег 180 284
 Гула служител на Алексей Комнин 64
 Гулам (от Албани) 181 284
 Гумес кападокиец 19
 гърци 116 283
 Гюмюрджина 51 151 156 285
 Гянина р. 41

- Даватян виз. воен. 104
 Давид вж. Давид Комнин 240
 Давид Комнин виз. воен. 289
 даки 38 137
 Даклия 275
 дакийска (= унгарска) войска 57
 Дакия 113
 Даласен вж. Константин Деласин 73
 даймоти, даймотици (сърби) 73 94 98 102 120 213
 Далмация 25 73 95 98—100 102 235 237
 Дамалис гр. на Босфора (ан. Скутари) 35
 Дандоло венец. дож 262
 Дарий перс. цар 108
 Дафнузия гр. в Мала Азия 212
 Дафнузион гр. до Цариград 100
 Дебър (Девре) 122 126 199 200 296
 Девелт гр. ок. г. в Бургаски окръг 151 262
 Девол 44 45 125 127 134 182 208 285 300
 Деволи (Малки и Големи) 181 284
 Девре (Дебър) гр. 122
 Деве ага ч. гр. 254
 Декан съзаклятник против Алексия Комнина 97
 Декат 81
 Декатора креп. к Далмация 237
 Делфин (градина на Д.) вж. Николета Делфин 48
 Демир Хисар (вж. Веловица) на р. Вардар 120 175 176
 Демостен древногр. оратор 94
 Дервишка могила 112
 Деса велик жулан на Сърбия 235
 Дефтеров м. в Цариград 216
 Дивлетий виден боготик 142
 Димития поле близо до Цариград 170
 Димитрица сел. в Македония 242
 Димитър роб-свят 123
 Димитър брат на деспот Йоан Ангел 278
 Димитър великом. 120 243 244
 Димитър вж. Димитър Хоматиан 157
 Димитър сол. левот, син на Теодор Ангел Дука Комнин 117 169 172 176 178 179 275 281 282
 Димитър Торник управител на Мелник 182 284
 Димитър Хоматиан охр. архиеп. (1216—1235) 158 267
 Димотика гр. 58 152 157 160 162 166 189 192 193 268 270 273 290 292 293
 Диоген вж. Нимфод Диоген (син на Роман IV Диоген) 102
 Диоген вж. Роман IV Диоген 59 63 64 103 148
 Диоген съзаклятник — син на Роман IV Диоген 106 108 109 110
 Диомед мъченик 218
 Дионис древногр. бог 34 114
 Дионисий ун. воен. 236 237
 Дирахийско поле 45
 Дирахнум (Епидамин, Драч) гр. 8 22—25 40 41 43—45 73 94 96 97 114 119—121 115 131 133 157 197 198 239 266 295 296
 Дичкия вж. Вичика р. 61
 Добрич р. 161
 Добруджа обл. 68
 Догматично асесоржие кивта на Евтимий Загавин 144
 Долес Полог 46
 Долна Арда р. 159
 доместик на сходите 9
 Доржопо сол. 176
 Драгота българин, началник на меслинските войска 174 175 187 188 279 280 288 289
 Драма гр. 21 250
 Драч (Дирахнум, Епидамин) 42 44 45 58 59 60 73 98 115 120 125 239
 Дримон (Черен Дрин) 121
 Дрин р. 121 122
 Дристра (Дръстър, дн. Сливстр) 53 54 59 61 62 66 92
 Дръстър вж. Дристра 53
 Дука севастокр. 252
 Дунав 54 60 62 68 92 93 102 105 138 139 216 224 230 231
 Дямпоя дн. Ямбол 59 69 105
 Еябоя 170
 Елдокия жена на Роман IV Диоген 101
 Елдокия дъщеря на Алексий II Ангел 151 262 263
 Елдокия сестра на Ирния (жевата на ник. ник. Йоан Дука) 179 283
 Ексински мост (Черно море) 9 60 136
 Екматий Филокал севаст 221
 Емменидов съв. 220
 Еврип морски пролив 31
 Евтропа 113 120
 Евтрог (Мериде) р. 35 56 123 135 265 268 269 272 276 280 286 287 291 292
 Евстатий дерахийски епископ 233
 Евстатий Каминца съзаклятник против Алексия Комнин 97
 Евстатий Киминиан велик друнгари на флота 122
 Евстатий ник. епископ 138
 Евстратий Гарида царитр. патр. (1081—1084) 49 104
 Евтимий вж. Епифаний Загавин 219
 Евтимий Загавин теолог 221
 Евфорония флотни воен. 131
 Евфросина жена на Алексий II Ангел 262
 Егейско море 9 165
 Едм цар на Тива 139
 Едирне кану (Одринска врата) 216
 еднодръвка 215
 Ежово сол. 48
 Ежидрупа 47
 Екзавия Дука виз. воен. 123
 ексусиократор 129
 Елада 260
 Елбасан 126 181
 Елена дъщеря на Иван Асен 163 164 167 271 272 274
 Елена роднина на Ирния, жевата на Йоан II Дука Ватази 284
 Еленополю гр. във Витиния 115
 Елефантинска тъмнина 140
 Елисос креп. на р. 121 122
 Елзопо 246
 Ени кьой с. 21
 Енос гр. 58 85 86 135 165
 Енрико Дандоло заместник на венец. дож 155
 Епидамин (Дирахнум, Драч) 16 22 23 73 115 121 239 240 242
 Епир 22 207 222 300
 Епирски деспотат 213
 епонидя библ. свещен. одежди 8
 Ерегли сол. 156
 Ерик вж. Хенрик Фландърски 160
 еримантски глянган мител. животни, убито от Херкулес 22
 Еркемер р. 89 193
 Ерусалим 69 113 115 116 119
 ескупити джорж. стража 43
 Етекиал син на Едил пар 139
 етропоя 220
 Ефраня креп. 184 286
 Ефрат р. 54
 Железните врата 60

Загора 247
Звечани (Свечани) 99
Зглавниия с. 41
Зевгмин (дн. Земуш) 224 228 230 231 233 234 236
Земун 224 230 231
Зета княжество 73
Зиговин вж. Батиний Зиговин 144 219
Зигос (Стара планина) 93 98—100 104 105 111
Зихна креп. до Сяр 172 278
Златната орда 194
Златните врата 218
Златният рог 122 261
Златоног име на кон 233
Зонара виз. историк 112
Зонир приближен на перс. цар Дарий 108

Иван вж. Иван Асен II 279
Иван син на Асен I 154 157 266 267
Иван Асен вж. Иван Асен II бълг. цар (1218—1241)
5 150 152 157 158 159 161—163 166 189 170 174
183 266 267 272 273 275 276 281
Иван Владислав бълг. цар (1015—1038) 7 34 88
123
Иванко братовчед на Асен I 134 254—256 258 259
264
Игнатий патрир. патр. (847—858, 867—877) 116
Идрунт (дн. Озранто) 22 40
Ианс протестатор 160 268 269
Източна Тракия 156 159 165 193 200
Иконим (Кона) 238
Илиада 239
Илирийско поле (до Драч) 42 133
Илирик 16 23 46 53 95 119 120 122 131 133 162 270
император (*basileus*) за бълг. цар 63
императорски кръст 154
Индия 69
Инеджик с. в Родопенско 72
Ипсала (Кипсела) гр. 70
Ираклия (Брегал) гр. 166
Ираклий вж. имп. (610—641) 215
Ирина братовчедка на имп. Мария 26
Ирина дъщеря на унг. пр. Ладислава I и жена на
Йоан Комнин 221
Ирина дъщеря на Теодор II Ласкарис, изучена на
Иван Асен II 205 298
Ирина жена на Алексия Комнин и майка на Ана
Комнина 31 87 88
Ирина жена на Иван Асен II, дъщеря на Теодор
Ангел Дука Комнин 169 170 173 176 275 276 279 282
Ирина жена на Йоан III Дука Ватаци, дъщеря на
Теодор I Ласкарис 170 266 270 271 272 274 276
Ирина жена на вил. имп. Йоан Дука 163—165 179 181
Ирина племенница на Андроник I Комнин 238
Ирина сестра на сол. деспот Димитър, жена на Иван
Асен II 178
Ирина дъщеря на Хатана 217
Исак брат на Теодор I Ласкарис 159
Исак вж. Исак II Ангел 152—164 240 245 246 250
251 263 264
Исак вж. Исак Комнин, брат на Алексий Комнин
39 45
Исак вж. Исак Комнестефан 123
Исак дук на Антиохия 25
Исак севастокр., брат на Алексий Комнин 26 27 28
30 31 34 142 220
Исак севастокр. 230 254 255
Исак Ангел вж. Исак II Ангел 243 250 253 263
Исак II Ангел виз. имп. (1185—1186, 1203—1204) 151
152 241 246 254 262 303
Исак Дука брат на Йоан III Дука Ватаци 183
Исак Дука Мурауфа дворец приживири 181
284

Исак Комнин виз. имп. 9 37 38 39 45
Исак Комнин брат на Алексий Комнин 35 94 95
97 102 115 119
Исак Комнин зет на Алексий II Ангел 251
Исак Комнестефан телескопатор (дук на фло-
тата) 120 123 131
Исак Нестокр. столоничаник 200 204
исмаелити (= кинюджани) 114
испанци 120
Истър (Дунав) 38 58 60 62 68 69 135 139 153 156
165 168 222 224 227 229 283 286 287 244 245 272 274
Исус (Христос) 97 215
Итал (Йоан) философ 49
италияни 10 151 152 154 155 157—161 166 167 169
213 222 241 261 265—269 283
Италия 46 49 114 119 151 157 168 274

Йалей вж. носн. 123
Йерихо креп. 126 128 129
Йоан вж. 23
Йоан (Налоян) бълг. цар (1197—1207) 154 155 247
255 260 264 265
Йоан брат на Алексий I Комнин 10
Йоан брат на отр. армен. Константин Каясия 208
300
Йоан брат на Михаил VIII Палеолог 207 209 211
298—300 302
Йоан вж. Йоан Ангел (Комнин) 169—171 275—278
Йоан (крал) вж. Йоан де Ерисен 164 272
Йоан вж. Йоан III Дука Ватаци 157 159 160 167
169—172 186 187 267—277 281 286 288 294
Йоан вил. на мессаря Йоан Дука 35
Йоан основател на павликяството 136
Йоан племеник на Алексий I Комнин 122
Йоан (севастокр.) уччо на Исак Ангел 243 245
Йоан син на Алексий I Комнин 120
Йоан син на Андроник I Комнин 221 240 241
Йоан син на Исак Комнин, дук на Лич 72 94—100
115 120
Йоан син на Михаил II Ангел 210 221 301 302
Йоан син на Теодор II Ласкарис 205
Йоан Ангел защитник на Мелник 187 288
Йоан Ангел (Комнин) сол. деспот и имп. (1240—
1244), син на Теодор Ангел Дука Комнин 170—172
276 277
Йоан де Ерисен (крал) регент на Балдуин II
(1231—1237) 164 272
Йоан Ватац вж. Йоан III Дука Ватаци 159 176
Йоан Враня виз. воен. 240
Йоан Вриеней брат на вичкия дук Никифор
Вриеней II
Йоан Дука вж. Йоан III Дука Ватаци 150 157 159
170 267 272 273 276 278 281 283
Йоан Дука мессар 34—36
Йоан Дука шурей на Алексий Комнин 73 98
Йоан Дука Ватац вж. Йоан III Дука Ватаци 266
Йоан III Дука Ватаци вж. имп. (1222—1254)
150 157 158 162—166 168 170 171 176 177 179 180
181 183 184 184 197 213 265—268
Йоан Йонеполет виз. воен. 261
Йоан Каматер патрир. патр. (1198—1206) 182 263
Йоан Кампа виз. воен. 268
Йоан Кантлаузи 228 245
Йоан Комнин вж. Йоан II Комнин 222
Йоан II Комнин виз. имп. (1118—1143) 7 221 222
Йоан Комнин велик доместик, брат на Михаил VIII
Палеолог 205
Йоан Комнин дядо на Ана Комнина 43
Йоан Ксир нахактски митрополит 284
Йоан Макрин виз. воен. 180 284
Йоан Макрот граматик 181

- Йоан Петралифа виз. воен. 168 274
 Йоан Раул виз. воен. 205 210 298 302
 Йоан Склица виз. историк 214
 Йоан Синридопски бунтовник от Кипър 261
 Йоан Таронит 104 122
 Йоан Цимисхи виз. имп. (969—976) 136 137 149 218
 Йоански вж. Василия Куртиния 20 58 64 80 93
 Йоански монах 18 19
 Йоанна (Янина) 45 210 211 302
 Йоанско море 222
 Йосиф Месопотамит граматик 181
 Йофре виз. воен. 168 169 275
 Йофре Каритански (Geoffroi de Buzyères) 210 301
 Жабяла гр. 21 22 101 171
 Жабялно сел. 115
 Жабяно вж. Константин Кавасила 300
 Жабяно виз. воен. 130
 Жабяно сел. до Дуна 115
 Жабяно 23
 Жабяно с. 215
 Жабяно основател на Тива 139
 Жабяно победа 139
 Жабяно 252
 Жабяно р. в Мала Азия 192
 Жабяно р. в Мала Азия 192
 Жабяно Петров лан. 198 296
 Жабяно (вж. Стан) 209
 Жабяно дн. Калитри (турски Гелевца) крен. 10
 Жабяно дн. 93
 Жабяно дн. 107
 Жабяно (— Коломан) сн на Исак II Асен II
 Жабяно братовчед на Михаил II Асен 204
 Жабяно майка на Манас и Йоан, машинери 136
 Жабяно муза 78
 Жабяно 159 163 164 166 264 268 271 273
 Жабяно бъл. цар (1197—1207) 5 154 156 159 248 253 266
 Жабяно (— Калиман II) братовчед на Михаил II Асен 204
 Жабяно турчин 47 110
 Жабяно вж. Йоан Жабяно 269
 Жабяно вж. Мануил Жабяно 126 130 154 160 251 260
 Жабяно англ. против сол. десет Димитър 177 281
 Жабяно р. 54 61
 Жабяно гр. 126 128 129
 Жабяно виз. воен. 106 119 127—130
 Жабяно гр. 40
 Жабяно су. р. 35
 Жабяно уз на виз. служба 63 112
 Жабяно приближен на Алексий Комнин 126
 Жабяно виз. управител на Крит 98
 Жабяно гр. 59 69
 Жабяно 59
 Жабяно виз. воен. 63
 Жабяно езеро 49
 Жабяно (Костур) гр. 45 47—50 180—182 196 207 210 264 265 296 299 301
 Жабяно виз. Константин Евфорин Катакалон 11 12 105 107 110
 Жабяно виз. воен. 73
 Жабяно виз. историк 214
 Жабяно Катакалон съюзник против Алексий Комнин 101
 Жабяно 9 11 45 90 113 115 117 118 120 126—129 132
 Жабяно 120
 Жабяно 72
 Жабяно 72
 Жабяно жители на о-в Кефалония 227
 Жабяно о-в 53 211 227 302
 Жабяно (Кисос) 73 164
 Жабяно равнина 9
 Жабяно гр. 30 31 54 214
 Жабяно Арслан 54 98 141 237
 Жабяно 9 119
 Жабяно Евстатию друженник на флота 110
 Жабяно гр. 70 71 123 243 253 254 259 262
 Жабяно перс. цар 108
 Жабяно (Кесия) крен. 164 172 271 278
 Жабяно гр. 199 201 296 297
 Жабяно кум. влад. 110
 Жабяно (дн. Оса) 47 48
 Жабянопол (дн. Поморджана) 156 266
 Жабяно сн 294
 Жабяно егип. царя 170
 Жабяно 161 269
 Жабяно дн. 72
 Жабяно I царя. цар. (1075—1081) 96
 Жабяно вж. Борис Коломан 229 230
 Жабяно 45
 Жабяно вж. Михаил Комнин Палеолог 285, 298
 Жабяно вж. Теодор Ангел Дука Комнин 268 269
 Жабяно жабяно на виз. флота 275 277
 Жабяно вж. Конрад Монфератски 246
 Жабяно вж. Конрад III 224 226
 Жабяно III герм. крен. (1138—1152) 224
 Жабяно Монфератски сн на Исак II Ангел 246
 Жабяно брат на Теодор Ангел Дука Комнин 157 170
 Жабяно вж. Константин Асен (Тих) 202 205 211 298
 Жабяно вж. Константин Дука Порфирогенет 101
 Жабяно вж. Константин II 215
 Жабяно вж. Константин VIII виз. имп. 121
 Жабяно III виз. имп. (641) сн на Ираклий 215
 Жабяно VIII виз. имп. (1025—1028)
 Жабяно снук-снук 124
 Жабяно сн на Алексий Комнин 103
 Жабяно сн на Лъв III Исавър 217
 Жабяно сн на импер. Мария от брака с Михаил VII Дука 22 28 (вж. Константин Дука Порфирогенет)
 Жабяно пазител на царските сокори 74
 Жабяно Ангел чичо на Мануил I Комнин 234, братовчед на Исак II Ангел 253
 Жабяно Асен (Тих) бъл. цар (1257—1277) 266 211
 Жабяно Асен виз. воен. 250
 Жабяно Византия виз. имп. (324—337) 139 252
 Жабяно Габяно виз. воен. 130
 Жабяно Давид пазител на виз. флота 72 73 90 98
 Жабяно Дука Порфирогенет сн на Михаил VII Дука 100 101
 Жабяно Евфорин вж. Константин Евфорин Катакалон 107
 Жабяно Евфорин Катакалон виз. воен. 105 115
 Жабяно Кавасила архиеп. на България 208
 Жабяно Макарий виз. христ. 214
 Жабяно Маргарит виз. воен. 191—193 292
 Жабяно Месопотамит сол. митрополит 158 267
 Жабяно Оп виз. воен. 43
 Жабяно Ралин сепаст 258
 Жабяно Ститат управител на Анхилската област 216
 Жабяно Тих вж. Константин Асен, бъл. цар 150 170 205 211 302
 Жабяно Тонин велик примир 186 288
 Жабяно Умбертолул виз. воен. 43 104

- Константин Хаварон виз. воен. 168 199 207 296 299
 Константинов град 42 47 61 100 265
 Константинов форум (площад) в Цариград 36 235
 Константинопол (Цариград) 73 95 121 151 152 154 155 157 159 161 164 167—180 211—213 216—218 230 241 244 247 258 262 265 268 271 275 288 298
 Константин (при дн. Костенец) 260
 Контостепан граф, воен. на Босмуд 126 127 129
 Контостефан вж. Исак Контостефан 120 132
 коркири 227
 Корфу о-в 23 41 119 225 227 262
 Корчанско 45
 Космидиот квартал и манастир в Цариград 34 116 261
 Космосотира манастир до Верос (дн. Фере) 172
 Косро поле 96
 Коста Хаджиев 121
 Костенец 280
 Костур гр. 47 208
 Котленски проход 57
 Крез вилийски дар 34
 Криво (Кривус) кръг 184 286
 Крит о-в 98 101
 Кричин 183 186 286 288
 Кроас (дн. Крен) 181 284
 Крум бълг. хан (803—814) 121 155 218
 Крън 262
 кръстоносци 5 113 117 213 248 260
 Ксантас манастир 43 46
 Ксанти гр. 160 269 268
 Ксенофонтос манастир в Атон 21
 Ксилей скутарб, началник на Приден 198 199 201 204 296 297
 ксидовласия 126
 Ксир наместник на метрополит 181
 Ксиротис р. 78
 Кукунетър пряхор на Пестър Пустинника 113
 Кули гр. 58
 Кулеов водач на манахите 43 46 139 140
 кумани 57 62 68—70 88—90 92 94 102—112 135 138 139 153 198 205 226—228 288 244 250 260 272
 Курпатан мосулски емир 119
 Куртиска вж. Василия Куртиски 21
 Кусни водач на манахите 139 140
 Кутеск кум. водач 57
 Куцудат затов. против сол. деспот Димитър 177 281
 Кучидоан (Скимофан) пряхор на Калоян 156
 Кущина плав. (турски Пърнар дэг) 259
 Кючук чекмедже 80 122

 Ладора 212
 Ладислав I Свещ. унгр. кр. (1077—1095) 221
 Лазарево с. 59
 Лазвля област (дн. Лазистан) 215
 Лакониза 168
 Лакония 269
 Лаконци 269 300
 Лампел близък на сол. деспот Михаил II Ангел 181 284
 Лампсак гр. 163 172 192 193 211 268 271 292
 Лангада близо до Солун 197
 Ландульф виз. воен. 120 180 181
 Лаодякия 119 127 200
 Лардея (дн. Хисарлия) 59 246 247
 Лариса гр. 47 116 170 181 285
 Ласкарис вж. Михаил Ласкарис 293 297
 Ласкарис вж. Теодор I Ласкарис 152 263
 латинско войска 260 274
 Латинска империя 5
 латиняни 37 64 73 151 153 159 161 164 168 170 190 205 206 209 211 212 261 262 268 269 271 291 298—300
 Левади 211 302
 Левкада о-в 211 302
 Левунион м. 88 90
 Левченко М. византолог 135
 Лембана креп. в Мала Азия 179
 Ленча 295
 Леонтий виз. имп. (695—698) 216
 Лерин 208
 Лизимах полководец на Александър Велики 69
 Лизимакхия гр. 69
 Ликостомон 48
 Липенион (Липлян) 98 99 100 102
 Липлян (Липеннов) 98
 Литовоу управител на Мелик 280
 Лихнида (Охридско езеро) 121
 Ловеч гр. 39 248
 Лонгобардия 40 46 47 114 115 119 120 123 131—133
 Лотарингия 114
 Лутрос вж. Траянопол 156
 Льв лавсонски архиепископ 45 66
 Льв вж. Льв III Исавър 217
 Льв вж. Льв V Арменец 217
 Льв вж. Льв Манастириот 245
 Льв син на Роман IV Диоген 59 63 64 101 103
 Льв V Арменец виз. имп. (813—820) 217
 Льв III Исавър виз. имп. (713—716) 216 217
 Льв Манастириот 214
 Льв Кефала син на придворен служител 47 48
 Льв Никсрат виз. воен. 61 97
 Льв Торник узурпатор 20
 Лъджа кьоя вж. Траянопол 156
 Лъжедиоген вж. Диоген самозванец 108
 Любарский Я. Н. автор

 Маврикий виз. имп. (582—602) 214 215
 Маврокатакалон вж. Григорий Маврокатакалон 58 59 63 112
 Мавропотамос р. 89 225 2
 маджари (унгарци) 38 228—30
 Мадит (Мейдос) 159 164 268 271
 Мейдос (Мадит) 159
 Макавон юдейска династия 138
 Македония (общин. означава Одринска Тракия) 58 156 166 193 200 217 218 222 265 272 273 277 279 298
 Македонска земя (общин. означава Одринска Тракия) 155 165 170 190 (заедно с Пловдив) 265
 македонски градове 171
 македонски жители на областта Македония 10 43 187
 Макри (или Ставир) плав. 156 160 254 265 268
 Макроливата (Узунджово) и. 190 291
 Максим монах, вж. на Мануил Ласкарис 191 292
 М. Азия 119 131 141 171 179 238
 Малала виз. историк 214
 Малгера гр. в Изт. Тракия 73
 Малех шах иконийски султан 53 54 141
 Меласин. зет на сол. деспот Михаил Ангел 284
 Малка врата (на Солун) 178
 Малка Никея (Никие) гр. 61 80 110 131
 Малко Търново 50
 Манастра виз. воен. (ислудварлария) 76 99 105 112 117—119
 Манганов вврсен (в Цариград) 37
 Манос основател на манахистите 136
 Манах вж. Георги Манах 10 286
 Манах кум. водач 87
 манахци 43 46 51 52 55 137—139 141

- манихейство 186
 Манклавит вж. Николай Манклавит 183
 Мануил брат на Алексий Комнин 28
 Мануил брат на Андроник I Комнин 232 241
 Мануил брат на узурпатора Василекс 20
 Мануил вж. Мануил Ангел Комнин 157 161 169 170 269 270 276
 Мануил вж. Мануил Ласкарис 184
 Мануил Ангел вж. Мануил Ангел Комнин 162 270 276
 Мануил Ангел Комнин Юрат на Теодор Ангел Дука Комнин) сол. деспот и ник.
 Мануил Камниа братовчед на Алексий III Ангел 154 251 258 260
 Мануил Кондофре виз. воен. 168 171
 Мануил Комнин вж. Мануил I Комнин 226—229 231 235 237 238
 Мануил I Комнин виз. имп. (1143—1180) 192 224 227 236
 Мануил Лаварда виз. воен. 202 297
 Мануил Ласкарис (како монах Максим) чичо на Теодор II Ласкарис 191—193 286 292 295
 Мануил Рамата виз. воен. 204
 мангано чагра вид сол. вж. чагра 283
 Манглавит вж. Николай Манглавит 285
 Манфред сикил. кр. 207 210 299—300
 Манцхекерг 148
 Маргарит вж. Константин Маргарит 293
 Маргарита дъщеря на Бела II 152 243
 Мариан Маврокаталан зет на Ана Комнина 108 116 130—138
 Марица р. 35 58 86 89 163 165 172 189 251 271 272 278 290
 Мария бабдъза на Михаил II Ангел 199 296
 Мария братовчерка на Мануил I Комнин 230.
 Мария вдовица на Мануил I Комнин (1143—1180) 239
 Мария вучка на Алексий Комнин 120
 Мария дъщеря на Иван Асен II от наложница 161 169 170 269 275 276
 Мария дъщеря на унг. кр. жена на Исак II Ангел и на Боифакий Монфератски 263 264
 Мария дъщеря на Мануил I Комнин 231
 Мария дъщеря на великият донестик Палеолог 166
 Мария дъщеря на Теодор II Ласкарис 197 296
 Мария жена на Иван Асен II 163 271
 Мария жена на Михаил VII Дука и на Никифор Востаниат 8 23 28 31 37 101
 Мария майка на Ирина, кнѣзя на Трапез, сина на Иван Владислав 34 37 88
 Мария сестра на Ана Комнина 107
 Марисла 68 70
 Марко жупан 73
 Марс бос на войната у римляните 20 168 275
 масалахство 141
 Мати гр. 198 296
 Мачва област между Сава и Драва 194
 Мачин гр. 54
 Мезандър р. в Мала Азия 235
 Метазиполис вж. Велики град 63
 Мегления вж. Милен 47
 Меглен вж. Милен 47
 Мелас (Кара су, Черна вода) 35 82
 Меливет пътна станция 232
 Мелниш вж. Никифор Мелниш 67 88 93 96
 Мелник гр. 159 160 174—178 181 182 186 189 268 278—282 288 290
 мелничания 182
 Мелелай герой от Троянската война 19
 Месемврия гр. 153
 Места р. 123
 Мигидия виз. воен. 71
 Мидас фригийски цар 34
 мизн (обикновено с мизн се означават българите) 243 245—248
 мизиец 213
 мизийска колесница 57
 Мизия 17 245 255 260
 Малном арка и площад в Париград 36
 Милос гр. креп. откъд р. Девол 125 127 129
 Митилини 78 98
 Мито брат на Ивanko 259
 Михаил 1) баща на Бодия 2) брат на Бодия 25 40
 Михаил вж. Михаил I, еп. деспот 157
 Михаил вж. Михаил II Ангел, еп. деспот 150 179—181 198—211 276 277 283—285 295—301
 Михаил вж. Михаил II Асен 169 170 173 197 198 204 205 286
 Михаил вж. Михаил Комнин Палеолог 182 205 208 298 300
 Михаил внук на кесар Йосиф Дука 35
 Михаил син на Иван Асен II 175 276 279
 Михаил чичо на Теодор II Ласкарис 184
 Михаил I еп. деспот (1201—1214), брат на Теодор Ангел Дука Комнин, еп. деспот (1215—1224) и сол. имп. (1224—1230) 157
 Михаил II виз. имп. (812—867) 218
 Михаил Антониан царитр. патр. (1205—1214) 152 263
 Михаил Ангел вж. Михаил II Ангел 180 283
 Михаил II Ангел еп. деспот (1237—1271) 180 190 276
 Михаил Анемас виз. воен. 105
 Михаил (= Архангел Михаил) 212
 Михаил II Асен блг. дар (1246—1257) 170 183 194 209 286
 Михаил Аталиат виз. историк 7
 Михаил Всеволодович черниговски княз 194
 Михаил Врана стратег 233
 Михаил Гаура стратег 233
 Михаил Глава Тарханног виз. воен. 180 284
 Михаил Дука протестатор 64 87
 Михаил Дука вж. Михаил VII Дука 101
 Михаил VII Дука виз. имп. (1071—1078) в 22 26 28 42 100 101
 Михаил Италик (Италияски) плод митрополит (1142—1166) 225
 Михаил Камича протестатор, племенник на Исак II Ангел 248 251 255
 Михаил Кекамен защитник на Авлона, Перихо и Катина 126 128
 Михаил Комнин вж. Михаил Комнин Палеолог 181—183 198 200—203 205 285 297
 Михаил Комнин Палеолог като имп. имп. Михаил VII Палеолог (1261—1282) 205 285
 Михаил Ласкарис виз. воен. 177 198 199 201—203 281 282 286 295 297
 Михаил Палеолог вж. Михаил Комнин Палеолог 180 182 211 214 227 284 285 297 302
 Михаил VIII Палеолог вж. Михаил Комнин Палеолог 159
 Михаил Песи виз. историк 7
 Михаил Рангане вж. Михаил I Рангане 217
 Михаил I Рангане виз. имп. (811—813) 217
 Михаил сол. епископ 238
 Михаил Таронит зет на Алексий Комнин 37 101
 Михаил Ясая приближен на ник. имп. Йосиф 181 264
 Минак креп. 184
 Мокра паян. 121
 Мокър блт. имп. (Baclos) 63 121
 Молиск креп. 208 209—301
 монголи (татари) 172
 Мономахат вж. Георги Мономахат 23 24 25 39 40

- монофизанти 136
 Монфератски маркиз вж. Бонифаций Монфератски 132
 Моравя р. 252
 Мосинопол (Помориняна) 51 151 152 156 160 235 241 242 259 262 263 265 268
 Мраморно море 9 30 156
 Музалон велик домашник 189 290
 Мурзуфа вж. Алексей Дука Мурзуфа 262 263
 Мурзуфа вж. Исаа Дука Мурзуфа 181
 Мюхаес приближен на Юстиниан II Ринотмет 216
 Мюриокефалон креп. в Мала Азия 238
 Мюсюлмани 171 172 198 200 277 290
 Мъглен креп. 47 91

 Набит водач на варяги 64
 Нааарен 145
 Наксос вж. Аксос (Вараар) 201 205
 Неа Петра 210 302
 Невид изох. вожд-дезертьор 71 78—75 89
 Невстапол (Овче поле) 178 189 281 290
 Некропили 216
 Немаи вж. Стефан Немаи 237
 Неокастрои област (тема) в Мала Азия 192
 Неокастрои (или Алексопол) гр. близо до Филепопол 146
 Нера р. 224
 Никейска империя 213
 Никейско царство 192
 Никей гр. 40 53 54 72 117 119 150 152 183 286
 Никерит вж. Лъв Никерит 97
 Никита Цостамонит началник на флота 73
 Никита Хойнат виз. историк 151 214
 Никита син на Михаил I Ратсаве 217
 Никитинт креп. 168 275
 Никифор брат на Алексия Комнина 22
 Никифор вж. Никифор III Вотаниат 25
 Никифор вж. Никифор I Геник 217
 Никифор вж. Никифор Диоген 63 64 101
 Никифор вж. Никифор Тарханот 167
 Никифор син на узурпатора Врисий 105 107
 Никифор син на Константин Еуфорви Катакалон и зет на Ана Комнина 107
 Никифор син на Михаил II Ангел 180 181 197 202 205 209 211 285 296 301
 Никифор (сконц.) виз. воен. 240
 Никифор Алиат граматик 181
 Никифор Василаци дук на Илларс, узурпатор 23
 Никифор Василика богослов 238
 Никифор Вламит ритор 163
 Никифор III Вотаниат виз. имп. (1078—1081) 8 25 26 35 62 101
 Никифор Врисий мъж на Ана Комнина 5 7 102 103 108 138
 Никифор Врисий дук на Драч, узурпатор 9 9—11 25 33 59 60
 Никифор I Геник виз. имп. (802—811) 155 217
 Никифор Деканов виз. вельможа 122
 Никифор Диоген син на Роман IV Диоген 69 64 66 100 101 102
 Никифор Мелитски кесар, зет на Алексий Комнин 30 35 37 62 84 85 104
 Никифор Риппсас лад. воен. 210 301
 Никифор Тарханот столбциданник, велик домашник 166 180 273 274 283
 Никифор Фока виз. имп. (963—969) 26
 Никша вж. Малка Никша 61
 Николай манастирски слуга 218
 Николай подсекретар на Алексий Комнин 60
 Николай Прана подстрател 43
 Николай Граматик царигр. патр. (1084—1111) 104 143 146

 Николай Котерца виз. воен. 164 271
 Николай Литовой началник на креп. Медини 174
 Николай Маврокатакалон виз. воен. 57 59 63 80 116
 Николай Мангланит от Медини 174 182 280 285
 никомидийци 224
 Никомидия 72 86 159 168 268 275
 Никопол гр. в Египт 22
 Никулиа Делфин 48
 Нил ереик 102
 Нимфея гр. 172 179 180 192 211 212 302 303
 Нин гр. 234 252 253
 Нишка тема 135
 нобилисим (новелсисм) 134
 нормани (нормандци) 53 78 119 229 241 243
 Нормандия 107
 Нюрнберг гр. 248

 Овеч (Проват) 154
 овче 153
 Овче поле (Невстапол) 176
 Одрин (Адрианопол) 20 35 71 102 131 246 250
 Одринско 61
 Озолима 68 69
 Озкос пристанище и против 159 268
 Оп виз. воен. вж. Константин Оп 54
 Орест в Пизад митол. герой 27
 Орестиада (Адрианопол, Одрин) 35 43 107 108 250
 Остра (Устра) креп. 184
 Острикион (Австрия) 168
 Остров оз. Островско езеро 44 46 48 179 180 284
 Охрид р. 20
 Отракте 22
 Охрид архиепископия на България 41 43—46 94 156 179 182 198 208 266 282 285 296 300
 Охридско езеро 44 121

 Павел апостол 176 294
 Павел основател на павликянството 134
 павликяни 43 51 136
 павликянска ерес 141
 Равини Јуџ Соаге креп. 62
 Пахуряни вж. Григорий Пахуряни 33 42 46 55
 Паламед митол. герой 29
 Палеолог вж. Андроник Комнин Палеолог 166
 Палеолог вж. Андроник Палеолог (деспот) 157 265
 Палеолог вж. Георги Палеолог 34 35 42 44 50 62 66 67 82—84
 Палеолог вж. Михаил Комнин Палеолог 235 297 298
 Палестина 246
 Памфил сел. 58
 Памфилия 9
 Памис (ли. Кушакча) план. 295
 Панидос (Паннон) 156
 Паннон (Панадос) 156 265
 Пантѳвска Сотирх епископ на Велика Антиохия 238
 пантиера 220
 Папукомит воен. 43
 Папикон план. при Струма 235
 Папуки близък на Андроник 232 233
 Параксикот пазач 143 144
 Паристрион (Подунавие) 52 53 55 97 164 165
 Паргярух син на султан Малек 54
 Пасхална хроника 215
 Патмос креп. в Адриатската област 189 290
 Патрокъл герой от Троянската война 103
 пафлагония 198 202
 Пафлагония 202 295
 Пелатия пилик летат 157

- пелагонийски селища 176
Пелагония (Битоля) 47 125 162 179 199 208 227
229 238 260 270 281 300
Пелешан гр. 117 118
Пелопонес 170 209 260 300
Пенев р. 48
Пентекостис имение 100
пеонци (= уларци) 213 221 228—230 233—237
Перитеориси 156 265
Перитрица (Перистрица) креп. 285
Перник 101
Перперишкия креп. 184 286
Перперев дери приток на Арда 184
перси 72 213 215
Персия 148 215
Перущица 183 186 288
Петра мисура 122
Петралифа вж. Йоан Петралифа 275
Петралифа вж. Теодор Петралифа 160 161 208
284
Петрийски женски манастир 34
Петрич (= Бачково или Петрич ?) 101 135
Петрова земя 154 264
Петрула креп. между Драч и Елбасан 125 130
Петър апостол 294
Петър брат на Аска I, бълг. цар 134 213 244 246
253—255 263 264
Петър зет на Балдуин, определен от папата за импе-
ратор 157 266
Петър вж. Георги Вовтех 25
Петър (= Петър Пустинияк) 113 114—116
Петър Азифи воев, на Босмунд 46 49
Петър I бълг. цар (927—967) 141
Петър Торник жител на Македония 20
печенежи 33 38 52 54 57 66 67 72 73 87 89 98 222
228 238
Пиги м. к креп. 23 159 172 211 268 302
Пилад вж. Орест и Пилад 27
Пиманин м. 150 267
Пинд мана. 207
Пиндар древногр. поет 57
пирмидални корони 153 172
Пирински (тук = на Пинд) 207 210 300 302
Плавница 48
Платамон креп. 170 179 210 282
Платон древногр. философ 136
Плиска гр. 61
Плиска вж. Плиска 61
Плодие 58 97 135 156
Пловдивско 43
Плутарх историк 57
Поджа (Пуца) креп. 109
Поджа дере р. 58
поджур бълг. свещен. одежди 8
Подунайие (Парисиров) 52
Поливот гр. 73 74
Полянни сян на Едил цар 139
Полоб (= Палог) 100
Полови 46 49
Полог 46 100
Поморавие 102
Понт (Черно море) 224
Порос гр. 265
Порфирата 59
Порфирий философ 136
Порфирогенет вж. Константин Дука Порфирогенет
101
прекеница 116
Преображение Господие 194
Преслав 244
Преслав Велика и Малик 62
Преспа 44 200 208 300
Прилеп 157 162 176 179 181 189 198—203 209 260
266 270 281 282 284 290 295 296 297 301
примикрий велик 43
Пристлани Велика 62 63
Проват (Увек) 154 264
Продължител на Георги Монах 214
Продължител на Сийлида 7
проедър почетна титла 26
Прозух султански воен. 53
Прозух виз. воен. 226
Проконка жена на Михаил Ратгаве 217
Пробувите 119
Пропонтида 116 117 164 247
Просек креп. 176 256 257 260 281
Прусинион креп. в Пловдивско 249
Псисос креп. до Марина 123
Пудил латини първенец 165
Пузан емир 54
Пулата виз. воен. 204
Пунтес воен. на Босмунд 46 47
Пуца (Полика) креп. 109 110 119
Първи кръстоносен поход 112
Пърнар даг (вж. Кушница) 269
Радомир син на Иван Владислав 88
Радомир пленен от турци, а после на виз. служба
117—119
Радомат виз. управител на Крит 98
Расим ез. 88
Раула граф 116 117
Рашка (= Сърбия) 73 99
Реболд граф 47
Регина (Бркен) р. 193 194 298—299
Ректор самозванец Михаил Дука 22
Ревина креп. 171 277
Рила р. 176
Рим гр. 214
Рихард де Привинпиз 116
Ричард вж. 129
Ришак проход 57
Роберт вж. Роберт Гискар 41 42 46 48
Роберт вж. Роберт (де) Куртено 157
Роберт Гискар норм. херцог 22 24 25 33 39—45
48 53 73 114
Роберт (де) Куртено лат. маркиз. имп. (1219—
1228) 165
Роберт I Фризия 49
Родоните план. 135 136 159 176 186 190 260 268
280 288 291
Родонска клавинска област 89
Родос-ов 180
Родосто гр. 58 77 73 109 156 252 265 303
Рожер сян на Роберт Гискар 23 40 53
Рожер II сицилийски крал (1127—1154) 223 227
Роман галски княз 269
Роман манастир 124
Роман IV Диоген виз. имп. (1068—1071) 25 59 63
109 101 102 106 107 148
романч 38 39 44 60 62 162 117 118 120 129 150—150
160—162 165 167 168 170 175 184 187 190 193 194
202 205 212 213 215 217 225—229 233 234 241—244
246—251 256 258 259 261 262 264 265 267 269 270
274 280 286 288 291 298 301
Ромей слуга
Ромейка колона-статук в Цариград 236
ромейска войска 39 56 202 207 223 207
ромейска земя 158 201 225 297
Ромейска империя 95 148 221
Ромеубиев връхор на Калоян 156 265
Росник вожда на алапи 128 129
Ростислав Михайлович руски княз 194

- румъли 54
 Рупелска теснина 187 289
 Рупелски проход 175
 руси 53 54 89 135 136 158 195 205 215 228 231 238 260
 Русош сел. 73 75 76
 Рус кьоя с. 73

 Sabuleti Canales проход при Анхияло 104
 Савар. 228 235 253
 савромати (= узи, кумани, печенези) 38 54 57 61
 Саламврия р. 48
 Салерио гр. 46 53
 Самос о-в 88
 Самуил бълг. цар (976—1014) 63 121
 Салфо древногр. постеса 144
 Сарацин граф 47 126
 сарацински (= араби) 43 115 170 249
 сармати 23
 Сарос 9
 Сатананд 142 143
 сатрапи (= турски воен.) 117
 Сача вожд на крайдун, обитатели 54
 Св. Богородица църква във Влахерните 122
 Св. Георги гр. 117
 Св. гроб 113 116
 Св. Димитър 186
 Св. Михаил манастир 116
 Св. Николай църква в Цариград 34
 Св. София църква в Цариград 34 36
 Св. Фокя манастир 116
 Светослав руския княз 136
 Светославови руси 135
 Священо озеро 104
 Свещани (дн. Звезди) сръб. погранична крепост 99 100
 свие 153
 Седения 63
 Селфидже (Сърбия) 47
 Семени р. 41
 Семикта с. 161
 Сербия (Селфидже) креп. 47 187 198 295 296
 Сергей царигр. цар. (610—639) 215
 Сердика гр. 224 229—231 235 236
 Серг еж. Сир 100 101 152
 Сеслав изречен от крайдун, обитатели 54
 Сидус врагеник на Мелек шах 53 54
 Сидера проход 57 61 112
Sidera xilavodja вж. Сидера 112
 Сидеронастроен гр. в Ю. Албания 200
 Силвестер златен орънц 111
 Силверия гр. 9
 Силистра гр. 53 63
 Симеонов хълм 61
 Синадин син на Теодул Синадин 28
 Синезия виз. поет. 69 70 76 92
 Синоше (Синош) гр. 53 54
 Сирия 137
 Сирмиун 224 226 230
 Сирия неделя 34
 Сирийско море 9
 синявйдал 229 242
 Сипилия 227 240 241 300
Skalidros d' Elzda 105
 Скалярний виз. воен. 105 126
 Скилован (Кучи Иван) княз на Калони (Хубав Иван) 156 266
 скити (с това име са обозначени кумани, печенези, руси, българи) 11 45 52—55 57—62 64 68 69 71 73—80 82 86—89 92 95 111 120 128 130 136 137 153 155 161 165 166 168 169 171 193 198 205 209 212 222 223 227 228 229 231 233 238 244 246 247 250 253 254 256 265 266 269 273 274 277 291—295 301
 скитска войска 273
 скитско племе (= кумани) 156
 Скитско събрание (хълм) 61
 скитянки (= българи) 37
 Скопий гр. 46 99 100 176 252 281
 Скопийон сел. 57 58
 скотовъдци (българи) 264
 Скутари креп. 111 132
 Скутари (Халкелон) 45 151 261
 Славаш. Алексий Слав 159 160 268
 Славония 194
 славяни 215
 Слоко за обсадата на Цариград 215
 Слорим неапол. м. 120
 Смирна 73
 Смолянския тема 269
 Созопол гр. 46 120 265
 Соломон ун. кр. 57
 Соломон Йоан изг. сенатор 120
 Солун гр. 17 21 44 47 49 119 120 122 125 152 156 158 162 169 171 172 177—180 182 189 197—199 201 206 217 239—244 250 256 263 270 275—277 281 282 284 285 290 295—298
 Солунска област 229
 Солунско 43
 солунчани 281
 Соси (Суботско) 47 208—301
 Состенински манастир 245
 Состенион 115
 София 38 231
 Спартиг засада против сол. десет Димитър 177
 Спиридонови вж. Йоан Спиридонови 261
 сръбска войска 201
 Ставракий син на Никифор I Гелик 217
 Стагиря (Мафра) оман. 160 254 263
 Стагиря родно м. на Аристотел 123
 Стагирит = Аристотел 123 126
 Стад (Халкелон) гр. 209 301
 Станимака гр. 176 183 186 191 259 280 286 288 291
 Стара Загора 57 66 104 112 154 223
 Стара планина 59 68 153
 Стари доз 179 282
 Старосел с. 140
 Стефан Вълчан 102
 Стефан Контостефан брат на Исак Контостефан 131
 Стефан брат на Гейза II 230 231 233
 Стефан приближен на Юстиниан II Риклиет 216
 Стефан син на Гейза II 230 231
 Стефан II ун. кр. (1114—1131) 224
 Стефан III ун. кр. (1161—1173) 230 231
 Стефан IV ун. кр. (1162—1168) 230 231
 Стефан Агностристорит доверено лице на Авдрияк I Комнин 250
 Стефан Контостефан зет на Мануил I Комнин 226
 Стефан Неман сръб. велик жупан (1168—1196) 151 237 252 262
 Ставница сел. в Тесалия 119
 Стоз 94 138
 Стоб (Сублов) сел. 178
 Столник 124
 Стоте хълма 68
 стратег-автократор 25
 Стратигий слуга на сарацин. Арон 124 125
 Стратигония вж. Алексий Стратигония 212
 Стримол (Струма) р. 171 187 241 242 277 289
 Стринаво (Търново) гр. 153
 Стровон (= Остров) 179 232

- Струга гр. 46
отрочуџе 121
струги 121
Струма (Стримон) р. 56 171 235 242
Струмица гр. 120 189 256 261 290
Стубион (ли. Стоб) крн. 176 252 280
Суботско 47
Сфрангес 199 296
Схиза трак. село
сходн 20
Съзмика р. 56
сърби 73 98 199 201 213 222 223 227 228 229 235 296 297
Сърбин 99 151 227 228 262
Сюлейман иконийски султан 141
Сюлейман ик. султан 9 53 54
Сир (Серес) гр. 103 101 159 162 173—175 178 182 186 187 189 206 241 242 267 270 278 279 282 289 290 299
Тавроком 71 110 246
Тавроколон в Цариград 152 263
Тамански п-в 215
Тамара сестра на Калоян 170 182 183 276 285
Танкред син на Боемунд 119
Тарс 119
Тарханиот вж. Никитфор Тарханиот 167 273
Тарханиот вж. Калкакалк Тарханиот 10 105
татари (монголи) 165 171 172 193 195 200 277
татарски народ 171
Татикий виз. воен. 43 53 55—57 63 72 101 103 119
Татрав снот 76
Татуш лн. Хали иприсвец на крайдунавските обитатели 54 62 68
Татуш брат на Малех шах 53
Твърдишки проход 57
Текла (великомъч.) църква в Цариград 38 39
Теодор брат на стазклатника Арон 122—125
Теодор брат на охр. архиеп. Константин Кавасила 208 300
Теодор брат на Михаил I 157
Теодор вж. Теодор Ангел Дука Комнин 157 158 170 171 183 206 267 269 270 275—278 283 286
Теодор вж. Теодор I Ласкарис 184
Теодор вж. Теодор II Ласкарис 197 198 199 204 206 207 208 295 298 300
Теодор (великом.) 84
Теодор зет на Димитър Торник 283
Теодор син на Алексия Врана 249
Теодор син на Йоан III Дука Ватани 163—165 167 175 180 270 272 280
Теодор син на Михаил II Ангел 202 297 298
Теодор Ангел вж. Теодор Ангел Дука Комнин 161 162 169 170 172 173 179 180 181 183
Теодор Ангел Дука Комнин сп. деспот (1215—1224) в солунски имп. (1224—1230) 157
Теодор Гавра баща на Григорий Гавра 97
Теодор Експатерих ритор 163
Теодор Каламлак вна. воен. 198 296
Теодор Комнин вж. Теодор Ангел Дука Комнин 158—160 169 170 266 267 269
Теодор Ласкарис вж. Теодор I Ласкарис 163 188 267
Теодор Ласкарис вж. Теодор II Ласкарис 290
Теодор Ласкарис виз. воен., зет на Алексия III Ангел 154 258 262
Теодор I Ласкарис ик. имп. (1204—1222) 152 157 159 266
Теодор II Ласкарис ик. имп. (1254—1258) 150 152 183 184 186 192 194 198 200 204 205 214 286
Теодор Нестойг виз. воен. 187 288
Теодор Педнат виз. воен. 237
Теодор Петралифа 160 181 207 300
Теодор Скутариот историк 5 6 214 215
Теодор Фил управител на Солун 179 206 207 282 299
Теодора братовчедка на Андроник I Комнин 238
Теодора дъщеря на Иван Асен II 169 275
Теодора дъщеря на севастокр. Исак Дука (Ватани) 183 255
Теодора жена на Михаил II Ангел 197 295
Теодора племенница на Алексия III Ангел и годеница на Иванко 258
Теодора сестра на Алексия I Комнин 103
Теодора сестра на лагана 215
Теодора Комниня жена на Андроник I Комнин 288
Теодосиев обелиск 147
Теодосиева стена 216
Теодосия II царигр. патрир. 238
Теодул Синалий 28
Теофано жена на Ставракий 217
Теофилакт син на Михаил I Рантавс 217
Теофилакт архиеп. на Охрид 94
Теофилина налжирател на градските бани в Цариград 218
Тервел бълг. хан (702—718) 216
Теревинт о-в 238
Терми (Айтоски бани) 105
Термопол гр. (с баните Терми) 246
тесалинци 16 17 43
Тесалия 48 119 157 210 266 302
тесалийски планини 260
Тяберий III (Дисемар) виз. икн. (658—705) 216
Тива гр. 139 211 302
Тигър р. 54
Тимор м. 129
Тирах вожда на печенези 38
Тифон митол. чудовище 17
Тих баща на цар Константин Асен 205
Тих вж. Константин Тих 298
Тогортак вожда на кумани 87 108
Томя унгарско-отровител 231
торки ил. 54
Торник вж. Димитър Торник 182 285
Торник вж. Петър Торник 20
Травъл манастищ 52—54
траки (тракийци) 10 137
тракийски градове 171
тракийски земи 222
Тракя 9 33 58 114 135 139 156 159 165 200 222 256
Трапезуца 97 150
Траян син на Иван Владислав 34 37 88
Траянопол (Ляджа кьоя, Лутрос) 156 265
Тревненски проход 153 251
Триалина (София) 35 36 229 247 252
трибали (= сърби) 213 223
Трикала гр. 47 48
Триптитос литос 261
Трифон мъченик 287
Троя гр. 103
трония 163
Тула о-в 120
турски войски 13
турни 9 13 14 23 30 38—40 53 54 72 85 112 115 117—119 126 128 209 210 298 301
гурци вардарюти 43
Търново гр. 150 153 158 165 167 204 205 212 243 255 267 272 273
търновски архиепископ 271
Уз (Хугол) брат на фр. кр. Филип 113 129
угри (= унгарци) 228 229
Утрия (= Унгария) 228

- Уза 63 76 90 112
узи пл. 54 63
Узунджово с. 190
Узуи кюрю 58
Умбертопул вж. Константин Умбертопул 33 34 55
56 90 94
Унгария 49 114 115 168 228 235 274
Унгария колони-статия в Цариград 236
унгархата (= Мария, жена на Йован Асен II) 167
Унгарци (малжари) 115 222 229 231 235
Ур (русият княз Ростислав Михайлович) 194 195 294
Урош вж. Урош II Млаки 228
Урош II Млаки велик жупан на Сърбия 227
Урош Вълкава братонча на Вълкан 102
Урселий корн. воен. на виз. служба 26
Устра (Остра) 184 286

фамуса (= пасивка) 123 124
Фалагурия (Фалагориа) гр. на Кимерийския Босфор
215
Фар 216
Фарсая гр. 170
Феаки митл. население 226 227
Фере (Вирос) 172
Филадельфия 234
Филип (Араб) римски имп. (244—249) 135
Филип Македонски баща на Александър Велики
135
Филип гр. 21 182
Филипопол (Пловдив) гр. 45 56 58 70 94—96
115 135—141 154—156 173 175 224 225 227 237 240
241 247 248—250 252 253 256 258 262 265 278 280
Филокалски брод 88
Фока Филадельфийски 181 264
Фол водач на манихеи 139 140
Франки 13 43 112 114 120 167 168 224 268 273 274
Франкония 114
Фракхохорион (= Сиринум) 224 228 230
Франция 113
Фридрих пиекеник на Конрад III 226
Фридрих I Барбароса герм. имп. (1152—1190) 248

Хаварон управител на Албания 296
Хавса гр. 61
Хански проход 57
Хали вж. Татуш 54
Халива обл. в Мала Азия 136
Халкедон (Скутари) 45 151 215 261
Харакс гр. 102 168 275
Харатик турски управител на Синоп 53 54
Харзана (Арзен) р. 44
Хариупол (Аяребол) 57 71 72 156 265
Харсийска врата 216
Хасково гр. 161
Хелеспонт 9 159 160 163 171 172 179 180 184 185
192 193 211 268 271 277 282 286 287 292
Хемус (Стара планина) паян. 59 136 137 153 165 183
186 190 227 240 243 244 246 247 250 253 255 272
286 287 290
Хенрик IV герм. имп. (1050—1106) 57
Хенрик вж. Хенрих Фландърски 157
Хенрих Фландърски (брат на Балдуин) париж.
имп. (1206—1216) 160
Хераклея гр. 9 265 293
Херакъл (Херкулес) митол. герой 22 130 131
Херкулесови стълбове (= Гибралтар) 113
Херсон (Крым) 216
Херсон гр. 103
Херсонес (Галиполис п-в) 85 164 271
Херцилски гори 137
Хестерия гвардейска военна част 10
Херб Ледит 104
Хилфердинг А. историк 121
Химара (Химера) гр. на Адриат. бряг 46 120

Хиос о-в 73
Хирвния креп. 86 93
Хировакхи креп. 80 81 82 122 125 226
Хисарлък 57 59
Хлениния сел. 22
Хома малоз. обл. 9 36
хоматиски войници 9 39
Хопорий римски папа (1216—1227) 157
Хортарея проход при Анкивало 104
Хотово креп. 176 281
Храм гр. 224 231
Хриз владетел на Проски 256 257 260 261
Хризохоспол принц на Андриан 232
Христовод (Кавала) гр. 101 171 173 277 278
Христос (Исус) 154 219 252
Хугои (Уе) брат на фр. крал Филип 115
Хумя хартуларий 240
Хунавил част от Албания 198 296
хуни (= унгарци) 224 229—231 233
хунм (= узи) 68
хунска войска 228
хървати 237

Цанц стратег на Македония 218
Цариград 22 32 35—37 45 46 50 53 58 80 98 102
114 115 119 122 150—152 157 206 211 212 215 222
228 230 232 235 241 245 259 261
Цариградски залив 261
Целена креп. 159 176 183 186 190 191 194 260 286
288 290 291 294
Цибрица р. 238
Цивиск сел. 47
Цивитот гр. 115
Цикладски острови 120
Цикластич хинорум в Цариград 145
Цимиски вж. Йован Цимиски 136 149
Цирит заговорник против сол. деспот Димитър 177
Цурулум (Черлу) 33 35 78 164 166—168 179 180
273—275 283

Чалъкавашки проход 61
чагра вид дърв. 116 283
чатаджи 80
Чауш 192
Чаха емир на Смирна 58 72 73 85 98
Челту вече. водач 57 58
Чепинско 176
Чермен с. 184
Черна вода р. в Тракия 35
Черни Дрин (Дримон) р. 121
Черно море 60 68 106
Четвърти кръстоносен поход 181
Цирит заговорник против сол. деспот Димитър 281
Черлу (Цурулум) гр. 33 78 110 164

Шарпанщина 46
Шит с. 111 112
Юрид Долгеруки княз 226
Юстиниан вж. Юстиниан II Ринотмет 215 216
Юстиниан Ринотмет вж. Юстиниан II Ринот-
мет 216
Юстиниан II Ринотмет виз. имп. (685—695,
705—711) 215

Яков (Бардав) основател на сестата на монофм
зеките 137
яковати 137
Ямбол гр. 59 246
Янина (Иоанина) 45 46 302
Ярослав руски княз 233
Ятатин икон. султан 172
Ятровул заговорник против сол. деспот Димитър
177 281
Ява (= Гейза) унг. крал 280 231

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

БАН	= Българска академия на науките	ИИИ	= Известия на Института за история при БАН
БИБ	= Българска историческа библиотека	ИИИК	= Известия на Комитета на народна култура.
ВВр	= Византийский Временник	ЛИБИ	= Латински извори за българската история (Fontes Latini Historiae Bulgariae)
ГИБИ	= Гръцки извори за българската история (Fontes Graeci Historiae Bulgariae)	МПр	= Македонски преглед
ГСУиф	= Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет	ПС	= Периодическо списание
ЖМНП	= Журнал Министерства Народного Просвещения	СпБАН	= Списание на Българската академия на науките
ИИБИ	= Известия на Института за българска история при БАН	АА	= Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungariae
ИИД	= Известия на Историческото дружество в София	ВЗ	= Byzantinische Zeitschrift
		PhW	= Philologische Wochenschrift

ИЗПОЛУВАНА ЛИТЕРАТУРА — INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

(ИЗЛЯЗЛА ДО 1969 Г., КОГАТО ТОМЪТ Е БИЛ ДАДЕН ПОД ПЕЧАТ)

- Ангелов Д., Принос към народностите и поземлени отношения в Македония (Елпирски деспотат) през първата четвърт на XIII в., ИКНК, I, 1947.
- Ангелов Д., Съобщително-операционни линии и осведомителна служба във военните и външнополитическите отношения между България и Византия през XII—XIV в., ИИД, XXII—XXIV, 1946.
- Ангелов Д., Богомилството в България, 1961.
- Васильевский В. Г., Обновление болгарского патриаршества при царе Иоанне Асене II в 1235 г., ЖМНП, 238, 1805, II.
- Васильевский В. Г., Византия и печенег, Труды, I, СПб, 1908.
- Войнов М., рецензия в ИПр, кн. 4, 1962, на Ив. Дуйчев, Въстанието в 1185 г. и неговата хронология, ИИИ при БАН, т. 6, 1956.
- Георгиев Св., Първият кръстоносен поход и българските земи, БИБ, I (1928), 2.
- Гяльфердинг А., История сербов и болгар, Сочинения, I, М., 1868.
- Голубинский Е., Краткий очерк истории православных церквей, болгарской, сербской и румынской, М., 1871.
- Грот К. Я., История Угрии и славянства в XII веке, Варшава, 1889.
- Дуйчев Ив., Въстанието в 1185 г. и неговата хронология, ИИИ, т. 6, 1956.
- Дуйчев Ив., Същинското значение на *Μέγρος* у Ана Комнина, МПр, VIII, 3 (1933) 4 (1934).
- Дуйчев Ив., Проучване върху българското средновековие, С., 1945.
- Дуйчев Ив., Образи на двама българи от XI в., Изследвания в чест на акад. Д. Децев, 1958.
- Златарски В. Н., Какъв народ се разбира у Ана Комнина под израза *υέτος τι Σλαβών*, ИИД, 11—12, 1931—1932.
- Златарски В. Н., Потеклото на Петра и Асена, водачите на въстанието в 1185 год., СпБАН, кн. 45 (1933).
- Златарски В. Н., Де се намира град Девол, ИИД, V (1922).
- Златарски В. Н., История на българската държава през средните векове, I, 2, 1927.
- Златарски В. Н., История на българската държава през средните векове, II, 1934.
- Златарски В. Н., История на българската държава през средните векове, III, 1940.
- Иванов Й., Акнос — Велика — Вардар, МПр, I, 3 (1924—1925).
- Иванов Й., Български старини из Македония, 2 изд., 1931.
- Иванов Й., Епархиите на Охридската архиепископия, СпБАН, I (1911).
- Иречек К., История Болгар, Одесса, 1878.
- Иречек К., Славянският елемент и топографическата номенклатура на Балканите, ПСл, LV—LVI, 1898.
- Иречек К., Княжество България. II. Пътувания по България, Пловдив, 1889.
- Иречек К., История Срба, Београд, 1911.
- Каждан А., Иоанн Мавропод, Печенег и русские в середине XI в., Сборник трудов Византологического института, VIII, *Mélanges G. Ostrogorsky*, Београд, 1959.
- Кулаковский Ю. А., Где находилась Визинская епархия, ВВр, IV (1887).
- Левченко М. В., Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений, ВВр, IV, 1951.
- Литаврин Г. Г., Болгария и Византия в XI—XII вв., М., 1860.

- Любарский Я. Н., Анна Комнина, Алексиада, М., 1965.
- Любарский Я. Н., М. Фрейденберг, Депольский договор 1108 г. между Алексеем Комнином и Боемундом, ВВр, XXI, 1962.
- Миков В., Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места, С., 1943.
- Милев Хр., Карта на Търновското царство, Пловдив, 1909.
- Минчев Кр., Где се е намирала Главиница, Археология, IV, 1962, 1.
- Мутафчиев П., Владетелите на Просек, СлБАН, I, 1913.
- Мутафчиев П., Войнички земи и войници във Византия през XIII—IV в., СлБАН, кн. 27.
- Ников П., Изправки към българската история, ИИД, V, 1922.
- Ников П., Българо-унгарските откопеления от 1257—1277, С., 1919.
- Ников П., Църковната политика на Иван Асеня II, БИБ, II, 1930.
- Острогорский Г., История Византии, Београд, 1959.
- Петров А., Книга Константина Бодия, Сборник статей, составленный и изданный учениками В. И. Ламаевского..., СПб, 1883.
- Примов Б., Гръцко-българският съюз в началото на XIII в., ИПр, IV, 1947.
- Примов Б., Жофруа де Вилардуен, Четвъртият кръстоносен поход и България, ГСУиФФ, LXIV, 1948—1949.
- Примов Б., Богомилски дуализъм, произход, същност и обществено значение, ИИБИ, VII (1960).
- Разбойников А. С., Клокотница, БИБ, III, 1930.
- Селищев А. М., Полог и неговото българско население, С., 1929.
- Сюзюмов М. Я., Внутренняя политика Андроника Комнина и разгром пригородов Константинополя в 1187 году, ВВр, XII, 1957.
- Тивчиев П., За войничкото население във Византия през XII в., Изследвания в чест на Марин С. Дриков, С., 1960.
- Томоски Т., Дали постоел град Полог, Гласник на Институтот за национална историја, год. I, бр. 1, Скопје, 1957.
- Успенский Ф. И., Богословское и философское движение в Византии XI и XII веков, ЖМНП (септември 1891).
- Цаикова-Петкова Г., Гръцко-български съюзи през 1235—1246, Byzantiobulgaria, III, 1968.
- Цанкова-Петкова Г., Югозападните български земи през XI в. според „Стратегикона“ на Кекавмен, ИИБИ, VI (1956).
- Цончев Д., Стариат Баткун, ИИД, XIX—XX, 1944.
- Bănescu N., La question du Paristtion, Byzantion, 8, 1933.
- Beševliev V., Die Protobulgarischen Inschriften, Berlin, 1958.
- Bréhier L., Vie et mort de Byzance, Paris, 1948.
- Bréhier L., Les institutions de l'Empire Byzantin, Paris, 1948.
- Bromberg I., Toponymical and historical miscellanies on medieval Dobrudja, Bessarabia and Moldo-Walachia, Byzantion, XII (1937), XIII (1938).
- Bukler G., Anna Comnena, A study, Oxford, 1929.
- Bury J. B., Some notes on the text of Anna Comnena, BZ, 2, 1893, № 7.
- Chalandon F., Essai sur le règne d'Alexis Ier Comnène, Paris, 1900.
- Diaconu P., Autour de la localisation de la Petite Preslav, Revue des Etudes sud-est Européennes, III, 1—2.
- Dölger F., Regesten der Kaiserkunden des oströmischen Reiches, III, 1932.
- Dujčev I., Une interpolation chez Anne Comnène, Byzantion, X, 1935.
- Dujčev I., L'umanesimo di Giovanni Italo, Stud. biz. e neell., V, 1939.
- Forcé, Marquis de la, Les conseillers latins d'Alexis Comnène, Byzantion, XI, 1936.
- Grousseau R., Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem, Paris, I, 1934.
- Gyóni M., La première mention historique des Vlaques des Monts Balkans, AA, 54, 1952.
- Gyóni M., Le nom des *Blázoι* dans l'Alexiade d'Anne Comnène, BZ, 44, 1951.
- Gyóni M., Egy vlach fabe neve Anna Comnène Alexiasaban (Egyetemes Philologiai Közlöny, 71, 1948).
- Harmatta I., Das Volk der Sadagarren, Analecta orientalia memoriae Alexandri Csoma de Körös dicata, Budapest, 1942—1947.

- Janin R., La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin. Les églises et les monastères, Paris, 1953.
- Janin R., Constantinople byzantine, Paris, 1950.
- Jireček C., Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe, Prag, 1877.
- Jorga N., La première cristallisation d'Etat Roumain, Académie Roumaine, Bulletin de la section historique, 1920.
- Kazarow G., Ober die Namen der Stadt Philippopolis, PhW., (1901), (51).
- Kolias G., Les raisons et le motif de l'invasion de Robert Guiscard à Byzance, 1er Congrès international des études balkaniques et sud-est européennes, III, Histoire (V^e—XVe; XVe—XVIIe), S., 1969.
- Kyriakides Sp. P., *Tò Boλερόν, Βυζαντινὰ μελετὰ, ἐν Θεσσαλονίκῃ*, 1939.
- Lampousiades G., 'Ὁδοποροῖόν Ἀπρας-Κερμίν, Ὁρακλή, II, 1929.
- Laurent V., 'Ο Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τούρκων. Perses, Turcs asiatiques ou Turcs hongrois, Сборник в памет на проф. Никол, С., 1940.
- Leib B., Anne Comnène, Alexiade, Paris, I—III, 1943—1945.
- Lemerle P., Byzance et la croisade, Relazioni del X Congr. intell. di scienze stor., Roma, 1955, III.
- Leroy-Molingon A., Les deux Jean Taronites de l'Alexiade, Byzantion, 14, 1949.
- Miller K., Itineraria Romana, Stuttgart, 1916.
- Moravcsik Gy., Byzantinoturcica, I, 1958.
- Năsturel P., Peut-on localiser la Petite Preslav à Păciul lui Soare? (Commentaire à Anne Comnène, Alexiade, VII, 3): Revue des Etudes sud-est européennes, III, 1—2.
- Obolensky D., The Bogomils, a study in Balkan neomanichaeism, Cambridge, 1948.
- Polemis D. V., A manuscript of the year 1247, Byzantinische Forschungen, I, Amsterdam, 1966.
- Pritzak O., Ein hunnisches Wort, Zeitschrift der deutschen morgenländ. Gesellschaft, 104, 1954.
- Reifferscheid A., Annae Comnenae Alexias, ed. Bonn.
- Runciman St., The First crusaders journey across the Balkan Peninsula, Byzantion, IX, 1949.
- Vasmer M., Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1944.
- Vojnov M., Μόμος et γέγρα chez Anne Comnène et Κομήνας dans la Vie détaillée de St. Clément d'Ochrida, Studia Balcanica, I, 1970.

СЪДЪРЖАНИЕ — СОД VOLUME CONTENTUR

Увод	5
Præfatio	
Ана Комнина, Александра	7
Anike Komnenos Alexias	
Георги Акрополит: А. История	150
В. Эпитафия на император Йоанн Дука (Ватази)	213
Georgii Acropolitæ: A. Historia	
B. Epitaphium imperatoris Ioannis Ducæ	
Теодор Скутариот, Обзорна хроника	214
Theodori Scutariotæ Compendium chronicon	
Показалец	304
Index nominum et rerum	
Съкращения	318
Abbreviationes	
Исползувана литература	319
Index librorum adhibitorum	

Указател на латинските и гръцките извори, отпечатани в досега излезлите токове от „Извори за българската история“ (серия „Гръцки и латински извори“) отделно — приложение

Index fontium latinorum et graecorum adhuc in serie „Fontes Historiae Bulgaricae” editorum — separatum
(Всички преводи и материали са изготвени от съставителя Михаил Воднов.)

ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

TOM WIT

Художественный редактор Е. Полежаев

Надпечатание редактор Е.А. Силинкова

Тех. редактор М. Александрова

Корнатор Д.Д. Давыдов

MEDICATIONS

Делена за нлбор на 14. X. 1969 г.

Исследования на предмет на: 15. IV. 1972 г.

02/04/2017 15:03:15 Tuesday 14/02/2017

Лг-11-6

Печ. код 40.25 Изд. код 80.4

Примечание: $\gamma_{\text{пр}} = 0,9$; $\gamma_{\text{пл}} = 1,0$; $\gamma_{\text{пл}} = 1,0$

Норм 4.01 м.

Издательство Р. О'Нелл и Сын, в Печатающем на Уоллингфорта на ВАН

Code: 13, Vol. 56

Figure 4.5